

Del Col. de la Comp. de S. Pedro de Granada B. & R. 12950

FRATRIS MARTINI

LEDESMII THEOLOGI, INSTITVTI

predicatorum, Conimbricensisq, professoris, primus

Thomus, qui & Prima. 4.

nuncupatur.

★

CONIMBRICAE,

Excudebat Ioannes Aluarus Typographus Regius.

M. D. LV.

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28

Del Col. de la Comp. de S. Pedro de Granada B. & C.
R. 12950
FRATRIS MARTINI

LEDESMII THEOLOGI, INSTITVTI
predicatorum, Conimbricensisq, professoris, primus
Thomus, qui & Prima. 4.
nuncupatur.

★

CONIMBRICAE,

Excudebat Ioannes Alvarus Typographus Regius.

M. D. LV.

Excelso principi diuo Enrico Por

tugallie infanti, & sancte Romanae Ecclesie Cardinali, & religionis Christianae in Lusitania Censeri maximo, Doctor Alphonsus à Prato sacrae Theologiae, & in Conimbricensi Academia primarius professor felicitatem optat.

Desequutus authoritati tuae princeps serenissime & zelo quo sinceritatem Christianae religionis prosequeris, librum hunc inspexi, quem reuerendus pater idemque sacro sanctae theologiae doctor egregius, frater Martynus Ledesmius, in quartum librum Magistri Sententiarum edidit, eumque quauis & multis occupationibus & aduersa valetudine praepeditus diligenter excussit: in quo nihil proflus fidei hortodoxae contrarium directe reperi, quam obré, huic nostrae Regiae vniuersitati gratulor, quae tam optimis studijs floret, & ex qua ad Cómunem sacrae Theologiae studentium vtilitatem, tam vtile opus nunc in lucé emergit, fauore tuo dignissimū, celsitudinem tuam Deus Optimus Maximus in columen seruet, & ad hanc huius libri recognitionem ordinarij consensus accessit.

Conimbricæ pridie Nonas Iunij. 1555.

POTENTISSIMO

AC INVICTISSIMO PRINCIPIO ANNI

TERTIO, LVSITANIAE ET ALGARBIORVM

Regi, Africo, Indico, Persico, Arabico, Aethiopico, ac

Guineæ domino, suus frater Martinus

Ledesmius plurimam foelici-

tatem, ac ditionis sem-

per incremen-

tum.

Prover. 8.

ONVM HOMINIS DILATAT VIAM EIVS, ET

ante principes spatiū ei facit, inquit Salomon. Quem locum cum apud me voluerē, Rex invictissime, lubens authoritati Regi illius sapientissimi, qui Dei Opt. Max. beneficio res humanas ac diuinas probè nouit, ad quæ ueni: eiusque consilio ductus, meas tibi dicere uigilias deliberaui: ut mea in te pietas & obseruantia plenius innotesceret. Sed, cū agnoscerem muneris mei exiguitatem, reueritus tantam maiestatis tuae sublimitatem, illud ad te mittere formidabam: nisi memorie occurreret magnus ille Artaxerxes Persarum Rex, forma & corporis robore supra omnes sui regni ac temporis homines suspiciendus, omniumque uirtutum cumulo, ac praesertim urbanitate benignitateque, valde exornatus: qui saepe dicere solebat, Principum magnificentiam non solum in eo esse, ut maxima munera elargirentur: sed ut hilariter ac benigne munuscula, licet exigua, exciperent, quae à suis subditis & seruis pie ac humiliter proficerentur: quia nihil refferret quid quisque daret, sed quo animo, & quam liberaliter offerret. Hinc ego incredibilem humanitatem tuam considerans, Corinthios imitari decreui. Qui, cum uiderent Alexandrum illum Magnum totius ferme orbis dominatorem, tot oppida ac nationes imperio suo subigere, omnesque propinquos populos sese in eius ditionem tradere, legatos ad ipsum etiam miserunt, quibus fortunam profferam Alexandro congratularentur, eique iura omnia, ac ciuitatis libertatem suam ulterò offerrent. Quos cum Alexander rerum mediocrium contemptor, subridens aspiceret, quasi indignum tanto Principe munus offerrent, subito responderunt. Noli nostra officia contemnere, Princeps potentissime. Nō nos ignauos ac temerarios existimes. Nusquam enim, quantum ueteres annales memoria reppet as, & longissime respicias, monumentis proditum reperies Corinthios iura ac libertatem suam cuiquam detulisse, nisi Herculi & tibi. Ad quorum animos tam beneuolos aduertens Alexander, non tam rei magnitudine allectus, quam officio Corinthiorum gauisus, qui rem, quam charissimam habebant, benigne offerrebant, eos humanissime excipi tractaque iussit. Sic ego, Rex Potentissime, cum meas uigilias tibi consecrare uellem, idque me facere debere existimarem pro tuis innumeris beneficijs in me & omnes nostri instituti religiosos, ne à referenda gratia dehorrerem, munus istud meorum laborum, licet tua Augusta maiestate indignum, lubenti animo offero, praeclarus, si possem, etiam lubenter daturus: quo minus mihi uitio dabitur, si te quocumque officio & obseruatione colā: sicut & agricolae & pastores excusamus, si diuis lacte supplicent, & mola tantum salsa litent, quod non habent thura. Nobis itaque, Rex clementissime, qui, si omnia effecerimus, nullam tamen tuorum merito rum partem uideamur assequuti, ignoscere iure debes, si ad te colendum sola super sit uoluntas, ac continuuum desiderium. Quod eò confidentius spero, quod te non ad fastum Regum origo & splendor natalium rapuit, non ab superbia regnorum amplitudo traxit, non denique

Ac ij fortuna

fortune maxima animos extulerunt: sed vite ratio optima, virtus, probitas, ac doctrina, sic instituerunt & ornauerunt: ut humanitate, comitate, facilitate, omnium laudum genere, ac gloria, omnium animos deuincias, cæterisq; principibus vel imperatoribus exemplum, non quod imitari, sed quod admirari possint, præbetas. Quis unquam principum pauperibus tam misericors, & numinis tam vigilans cultor? Itaque omnes, non dicam in his locis, sed exterarum nationum & barbarum gentium Reges Ioannem huius nominis tertium, non ex his terrarum finibus, sed de caelo dimissum incipiunt credere. Cuius opera & industria innumerabiles Asia nationes, ne rumoribus quidem antea satis cognita, barbara gente, sine cultu ac religione, sermo prope ritu & uentes superstitionem repudiarunt, & pristinis ac inueteratis institutis omnino relicta, sese ad Christum Seruatorem ardenti studio contulerunt. Tu Christiana fidei veraque religionis propagator & protector, ac maximus aduersus Mahometicam perfidiam, Oceanum nobis aperuisti: ad cuius primos impetus domitor orbis Hercules expauit. Alia maria subeunda, alias terras habitandas, alios denique Alexandro Magno mundos incognitos subegisti: ut iure nunc, si uideret orbis ille princeps, pertesus ignauiam suam, ingemere, aliusq; exclamaret, quam cum ad Achilium nullus accessit. Iulius etiam Caesar (quando hæc potissimum nomina fastosa & uetustas obiebat) nonne tuis titulis uerius, quam Alexandri rebus gestis, inuideret? Exclamaret utiq; O fortunatum Principem, cui D. Opt. Max. tot ac tantas res contulit, quas nullus alius imperator, tacitus auderet optare. Quis tanta animi facilitate (quod uerissime memoria propagatum est, & hostium confessione declaratum) Christum pro te pugnasse, ut olim pro Abrahamo, Davide, alijq; uiris sanctissimis, non fabule simile sit existimaturus? Sed armis ommissis, ad me professionemque meam reuertar. Quis unquam nostrum qui studia literarum profitemur, tua liberalitatis, ac magnificentiæ expers extitit? Quis unquam (si modo uirtutis fuit studiosus) cui non antequam postullaret, maiora quam uellet, plura quam speraret, detulisset? Qued momentum, quod temporis punctum, aut beneficio sterile, aut magnificentiæ uacuum? Quid uitam, quid fluentes inuictus tuos mores, quam uarijs disciplinis informas, quam a literarum seueritate deuincis. In hac florētissima academia Conimbricensi, quam tua magnificentiæ potissimum sedem esse uoluisti, quantum illud est, quod tibi, non modo nos qui tuo isto & beato & diuturno imperio fruimur, sed omne genus hominum debemus: quod literas, quasi hoc orbe fugientes, exulantes, in patriam reuocaris, expulsa eiecta q; que pro illis inueterauerat, mala & perniciosa barbarie: ut sub te spiritum & sanguinem, ac demum patriam, studia recepisse uideatur: quæ ante dignitate sua inculta, ac sine ullo splendore iacere dolebamus. Desiderabant namq; nos se ad te tuosq; venire Lusitanos, sicut armis fortissimos, ita ingenio acutissimos, ideoq; literis aptissimos. At nunc tua industria ac pietate effectum est, Rex potentissime, ut nulla iam sit natio in toto terrarum orbe, quæ ad literarum studia impensius feratur, quæque ueriores fructus edere soleat. Tu enim doctissimos homines decreto stipendio, qui tuos ciues omnibus artibus erudirent, longè gentium euocasti, ueteres lacunas extirpasti, omnes disciplinas purè ac liquide fluere fecisti, collegia, cænobia, gymnasia numero pens infinita, ut ubique litera ac mores excollatur, maximo sumptu ac diligentia extruenda curasti: & quod cæteri principes in equis, canibus, & auibus, tu præcipue in uiris literatis ac religiosis facis: ut prouidentiam omnem adhibeas: ita ut potius desineres spirare, quam religionis ac numinis cultus augere. Desiceret profectio tempus, si, non dicam priuata, sed publica alia beneficia tua percussis numerando. Facias igitur ista semper, Rex potentissime, nec unquam in hoc opere, aut animus tuus, aut fortuna lassetur. Nihil enim habet fortuna tua maius, quam ut possis, nihil uirtus melius, quam ut uellis in studijs literarum iuuare quam plurimos. Tua enim felicitatis est quantum uellis posse, magnificentiæ, uelle quantum possis. Huic laudi imprimis faue, quæ te immortalitati consecrabit, quamque nulla obscuratura est obliuio. Spero enim ac confido indubitanter, ut ille summus hominum parens ac creator, ineffabili ratione Deus, à Deo semper absq; tempore genitus, æternus, summoq; Parens per omnia æqualis,

æqualis, cuius prouidentia uoluitur hæc mundi molles, sicut non obscuram diuine pietatis significationem præstulit, cum Regem tam diuinum suo populo Christiano præfecerit: ita eundem in sede sua cælesti ac præpotenti sedere faciat. Nec deerunt poete hic apud nos & oratores eloquentissimi, qui res tuas perclare gestas successoribus tuis nepotibus carmine & oratione suauissimè commendent. Appellaberisq; Rex inuictissime, Musaguetos, quod nomen olim soli Phæbo musarum parenti conueniebat: uel etiam alij eris Hercules musarum protector: quarum Calliope fautorem suum suauissimis carminibus recreabit, Clio honorificentissime res à te gestas stylo grauissimo ac sublimi decantabit. Nos uero, quando aliud maius dare non possumus, lubenter quod possumus damus. Et quoniam ingrati in memoriamq; beneficij omnes oderunt, nullumq; officium referenda gratia necessarius est, hoc te uehementer etiam atque etiam rogo, Rex humanissime, ut hos libros, quos in tuo Augusto nomine, in publicum mitto, benigne excipias, tuaq; auctoritatis numine fretos, in lucem ac manus hominum uenire patiaris. Quod ego confidentius spero: quoniam (sicut de Romulo memoria proditum est) nemo unquam à tuo conspectu tristis, quantumuis ardua postullaret, recessit. Deum Omnipotentem ego precor: ut sicut ille sua benignitate permisit te Augusti Caesaris felicitatem superare, nec non & uenustatem urbanitatemq; Titi, qua ille hominum animos beneuolè sibi conciliabat, ideoq; delitiæ generis humani appellabatur: sicut (inquam) nomen ac gloriam Alexandri tuis rebus gestis obscurari ac uinci uoluit: ita & diuturnum regnum concedat, ac Nestores annos tibi elargiatur: quod tam tui, quam. R. P. gratia, omnes tui subditi maxime ac uehementer desideramus.

Vale, Rex inuictissime.

AA iij

MELCHIORIS BELEAGO

VIRI THEOLOGI AD

authorem epigramma.

SACRA salutiferis, illustrat dogmata, libris,
Doctrina Thomas, iudicioq̄ pari:
Humanas q̄ rapit Scotus, ad cœlestia mentes,
Ingenij summa dexteritate valens:
Nec scripsisse minus sapienter, creditur OcKam,
Hos tres, est ingens turba sequuta duces,
Nunc pro turba omni, doctor Ledesma, legeris,
Proq̄ tribus ducibus, tu satis unus eris.

Eiusdem aliud ad lectorem.

ERGO sacre sophiæ lector: contemne lacunas:
Vtq̄ sitim sedes, puro tua viscera fonte
Exple: oculis lustra, manibus cape, mente reconde
Tantum opus: exuperat quod cuncta volumina patrum,
Qui cœli optarunt causas referare latentes:
Quid mira arte Scotum memorem? quem mille sequuntur,
Non arte, ingeniove pares, quos optimus author
Peruigili studio legit, quodq̄ esse putavit
Egregium, expressit, figmenta insulsa refutans,
Ac desertores Thomæ: profugosq̄ reducit
In sua castra: pudet Durandum præ alia vana
Intentasse: videt quam stupea tela retorquet.
Huic te crede viro, lector, cui vix tulit ætas
Nostra parem, ingenio, studio, vigiliq̄ labore.
Religione prior nullus, nec iustior alter
Illius esse, velut Phœbea oracula libros,
Credere tam fas sit, quam sit dubitasse nefandum.

Aliud ad authorem.

SCYNTHIVS ut radijs obscurat Apollo diurnis
Sydera, quæ clara nocte micare solent
Sic tu luce tua, & diuino lumine mentis,
Hæc sint clara licet sydera nocte, regis.

Index huius operis.

In hac. P. 4. sunt. 32. *questiones*, quarum prior est de sacramentis in communi.

Questio prima.

- Vtrum sacramentum sit in genere signi.
- Vtrum sacramentum sit nomen latinum.
- Vtrum sacramentum æquiuocè dicatur de suis significatis.
- Vtrum sacramētum dicatur eo quod est signum rei sacræ, nepe gratiæ, vel eo quia causa gratiæ
- Vtrum sacramentum sit terminus.
- Vtrum omne signum rei sacræ sit sacramētum.
- Vtrum hæc diffinitio, Sacramentum est signum rei sacræ, conueniat omnibus sacramentis.
- Vtrum sacramentum sit signum tantum vnius rei.
- Vtrum sacramentum sit semper aliqua res sensibilibis.
- Vtrum requirantur determinatæ res ad sacramēta.
- Vtrum fuerint determinatæ res in le. no. ad aliqua sacramenta.
- Vtrum in significatione sacramentorum requirantur verba.
- Vtrum requiratur determinata verba in sacramentis.
- Vtrum in omnibus sacramentis requirantur verba determinata.
- Vtrū si variatio formæ alicuius sacramenti sit talis, vt aliqui audientes intelligant sensum veræ formæ, & alij non, sit sacramentum.
- Vtrum liceat aliquid addere verbis in quibus consistit forma sacramentorum.

Questio secunda.

- Vtrum sacramenta sint necessaria ad humanam salutem.
- Vtrum, etiam ante peccatum, fuerint homini necessaria sacramenta.
- Vtrum in statu Adami fuerint sacramenta.
- Vtrum post peccatum, ante Christum debuerint esse sacramenta.
- Vtrum statim post peccatum, ante Christū Seruatore, debuerint esse sacramenta.
- Vtrum post Christum debuerint esse aliqua sacramenta.

Questio tertia.

- Vtrum sacramenta sint causa gratiæ, & quomodo sint causa gratiæ.
- Vtrum gratia sacramentalis aliquid addat super gratiam virtutum & donorum.

- Vtrum gratia sacramentalis aliquid addat super gratiam communiter dictam.
- Vtrum si quis post confirmationem peccet mortaliter, restituatur ei gratia confirmationis.
- Vtrum sacramenta no. l. contineant gratiam.
- Vtrum in sacramētis sit aliqua virtus gratiæ causatiua.
- Vtrum sacramenta no. l. habeant virtutē ex passione Christi.
- Vtrum sacramenta vet. l. gratiam causarent.

Questio quarta.

- Vtrum sacramentum imprimat aliquem characterem in anima.
- Vtrum sit ponendus character.
- Vtrum character sit spiritualis potestas.
- Vtrum character sit in aliquo prædicamento.
- Vtrum character sit in aliqua specie qualitatis.
- Vtrum diachonus & subdiaconus habeant aliquid ex officio.
- Vtrum character sacramentalis sit character Christi.
- Vtrum character sit in potentijs animæ sicut in subiecto.
- Vtrum character insit animæ indubitanter.
- Vtrum per omnia sacramenta no. l. imprimatur character.

Questio quinta.

- Vtrum solus Deus operetur interius ad effectum sacramenti.
- Vtrum ex deuotione ministri, vel ex orationibus quæ dicuntur in sacramentorum collatione, detur maior gratia recipienti sacramentum.
- Vtrum sacramenta sint solum ex institutione diuina.
- Vtrum sacramenta vet. leg. & leg. no. fuerint à Deo.
- Vtrum omnia sacramenta Ecclesiæ sint immediate instituta à Deo.
- Vtrum Christus secundum quod homo habuerit potestatem operandi interiorem effectum sacramentorum.
- Vtrum Christus potestatem suam quam habuit in sacramētis, potuerit ministris comunicare.
- Vtrum per malos ministros sacramenta possint conferri.
- Vtrum mali ministrantes sacramenta, peccent.
- Vtrū malis ministris liceat cōferre sacramenta.
- Vtrum tangens Eucharistiam in mortali, peccet mortaliter.
- Vtrum contrahentes matrimonium in, peccato mortali, peccent mortaliter.
- Vtrum qui putat se esse sine peccato, & verè est in mor

INDEX.

- in mortali, peccet mortaliter a ministrans sacramentum.
- Vtrum prædicare in Ecclesia in mortali, sit mortale.
- Vtrum diachonus & subdiaconus ministrantes sua officia in mortali, peccent mortaliter.
- Vtrum recipiens sacramentū ab existente in peccato mortali, peccet mortaliter.
- Vtrum liceat inducere ad dandum sacramētum ministrum existentem in mortali.
- Vtrum Angeli possint sacramenta ministrare.
- Vtrum intentio ministri requiratur ad perfectionem sacramenti.
- Vtrū fides ministri sit de necessitate sacramēti.
- Vtrum intentio recta ministri requiratur ad perfectionem sacramenti.

Questio sexta.

- Vtrum debeant esse. 7. sacramenta Ecclesiæ.
- Vtrum conuenienter ordinentur à Doctoribus.
- Vtrum sacramentum Eucharistiæ sit potissimū inter sacramenta.
- Vtrum omnia sacramenta sint de necessitate salutis.
- Vtrum ad salutem obtinendam requiratur formale votum baptismi.

Questio septima.

- Vtrum baptismus sit ipsa ablutio.
- Vtrum baptismus fuerit institutus post passionē Christi.
- Vtrum aqua sit propria materia baptismi.
- Vtrum ad baptismum requiratur aqua simplex.
- Vtrum forma baptismi sit conueniens.
- Vtrū sit baptismus in no. genitoris, geniti, & spirati.
- Vtrum in nomine Christi possit dari baptismus
- Vtrum immersio in aqua sit de necessitate baptismi.
- Vtrū trina immersio sit de necessitate baptismi
- Vtrum si minister, apponendo formam, mittat puerum in puteum, sit baptizatus.
- Vtrum materia & forma baptismi debeant esse simul.
- Vtrum baptismus possit iterari.
- Vtrum ritus quo vitur Ecclesia in baptizando, sit conueniens.
- Vtrū conuenienter describantur tria baptismata.
- Vtrum baptismus sanguinis sit potissimus inter alia baptismata.

Questio octaua.

- Vtrū ad officium diachoni pertineat baptizare.
- Vtrum baptizare pertineat ad officium presbyterorum.

- Vtrum laicus possit baptizare.
- Vtrum foemina possit baptizare.
- Vtrum non baptizatus possit baptizare.
- Vtrum plures possint simul vnum baptizare.
- Vtrum in baptismo requiratur aliquis qui leuet baptizatum.
- Vtrum ille qui aliquem baptizatum leuat, teneatur ad eius instructionem.

Questio nona.

- Vtrum omnes teneantur ad susceptionem baptismi.
- Vtrum sine baptismō aliquis possit saluari.
- Vtrum baptismus sit differendus.
- Vtrum peccatores sint baptizandi.
- Vtrum peccatoribus baptizatis sint imponenda opera satisfactoria.
- Vtrum peccatores ad baptismum accedentes teneantur sua peccata confiteri.
- Vtrum ex parte baptizati requiratur intentio ad baptismum.
- Vtrum fides requiratur ad baptismum ex parte baptizati.
- Vtrum pueri sint baptizandi.
- Vtrum filij infidelium sint baptizandi inuitis parentibus.
- Vtrum pueri possint baptizari in vteris matris.
- Vtrum furiosi & amentes debeant baptizari.

Questio decima.

- Vtrum per baptismum tollantur omnia peccata.
- Vtrum per baptismum liberetur homo ab omni reatu peccati.
- Vtrum per baptismum debeant auferri poenalties presentis vitæ.
- Vtrum per baptismum conferantur homini gratia & virtutes.
- Vtrum conuenienter attribuantur baptismō quidam actus virtutum.
- Vtrum pueri in baptismo cōsequantur gratiam & virtutes.
- Vtrum effectus baptismi sit apertio ianue regni coelorum.
- Vtrū baptismus habuerit in omnibus æqualem effectum.
- Vtrum fictio impediat effectum baptismi.
- Vtrum recedente fictioe baptismus cōsequatur suum effectum.

Questio undecima.

- Vtrum circuncisio fuerit præparatoria & figura baptismi.

Vtrum

Vtrum circumcisio fuerit conuenienter instituta.
Vtrum ritus circumcisionis fuerit conueniens.
Vtrum circumcisio conferret gratiam iustificante.

Questio duodecima.

Vtrum cathecismus debeat precedere baptismum.
Vtrum exorcismus debeat precedere baptismum.
Vtrum ea quæ aguntur in exorcismo, aliquid efficiant.
Vtrum cathetizare sit officium sacerdotis.

Questio tertia decima.

Vtrum confirmatio sit sacramentum.
Vtrum chrisma sit conueniens materia huius sacramenti.
Vtrum de necessitate huius sacramenti sit, quod chrisma sit prius per episcopum consecratum.
Vtrum hæc sit conueniens forma huius sacramenti, configno te signo crucis, &c.
Vtrum sacramentum confirmationis imprimat characterem.
Vtrum character confirmationis præsupponat characterem baptismalem.
Vtrum per sacramentum confirmationis conferatur gratia gratum faciens.
Vtrum hoc sacramentum sit omnibus exhibendum.
Vtrum hoc sacramentum sit conferendum homini in fronte.
Vtrum ille qui confirmatur, debeat ab alio teneri.
Vtrum solus episcopus hoc sacramentum conferre possit.
Vtrum ritus huius sacramenti sit conueniens.

Questio quarta decima.

Vtrum Eucharistia sit sacramentum.
Vtrum hoc sacramentum sit vnum, vel plura.
Vtrum Eucharistia sit de necessitate salutis.
Vtrum conuenienter hoc sacramentum pluribus nominibus nominetur.
Vtrum institutio huius sacramenti fuerit conueniens.
Vtrum agnus paschalis fuerit præcipua figura huius sacramenti.

Questio quinta decima.

Vtrum materia huius sacramenti sit panis & vinum.
Vtrum requiratur determinata quantitas panis & vini ad materiam huius sacramenti.
Vtrum requiratur ad materiam huius sacramenti, quod sit panis triticeus.
Vtrum hoc sacramentum debeat confici ex pane azimo.
Vtrum vinum vitis sit propria materia huius sacramenti.

Vtrum aqua sit vino permiscenda.
Vtrum permixtio aquæ sit de necessitate huius sacramenti.
Vtrum aqua debeat apponi in magna quantitate.

Questio sexta decima.

Vtrum in hoc sacramento sit corpus Christi secundum veritatem.
Vtrum in hoc sacramento remaneat substantia panis & vini post consecrationem.
Vtrum substantia panis & vini anihilentur post consecrationem huius sacramenti.
Vtrum panis possit conuerti in corpus Christi.
Vtrum in hoc sacramento maneat accidentia panis & vini.
Vtrum facta consecratione, remaneant in hoc sacramento forma substantialis panis.
Vtrum conuersio fiat in instanti.
Vtrum hæc sit falsa, Ex pane fit corpus Christi.

Questio decima septima.

Vtrum totus Christus contineatur sub hoc sacramento.
Vtrum totus Christus contineatur sub vtraque specie huius sacramenti.
Vtrum sit totus Christus sub qualibet parte specierum panis, vel vini.
Vtrum tota quantitas dimensiu corporis Christi sit in hoc sacramento.
Vtrum corpus Christi sit in hoc sacramento.
Vtrum corpus Christi sit mobiliter in hoc sacramento.
Vtrum corpus Christi, prout est in hoc sacramento, possit videri ab aliquo.
Vtrum quando in hoc sacramento apparet miraculose caro, vel puer, sit ibi verè corpus Christi.

Questio decima octaua.

Vtrum accidentia remaneant sine subiecto in hoc sacramento.
Vtrum species quæ remanent in hoc sacramento, possint immutare aliquid extrinsecum.
Vtrum species sacramentales possint corrumpi.
Vtrum ex speciebus sacramentalibus aliquid possit generari.
Vtrum species sacramentales possint nutrire.
Vtrum species sacramentales frangantur in hoc sacramento.
Vtrum aliquis liquor possit vino consecrato permisceri.

Questio decima nona.

Vtrum hæc sit forma huius sacramenti, Hoc est corpus meum, &c, Hic est calix sanguinis mei.
Vtrum hæc sit conueniens forma consecrationis panis, Hoc est corpus meum.
Vtrum hæc sit conueniens forma consecrationis vini, Hic est calix sanguinis mei.

Vtrum

Questio vigesima tertia.

Vtrum consecratio huius sacramenti sit propria sacerdotis.
Vtrum plures sacerdotes possint vnam & eandem hostiam consecrare.
Vtrum dispensatio huius sacramenti pertineat solum ad sacerdotem.
Vtrum sacerdos consecratus teneatur sumere hoc sacramentum.
Vtrum malus sacerdos Eucharistiam consecrare possit.
Vtrum Missa mali sacerdotis minus valeat, quàm Missa boni.
Vtrum hæretici, schismatici, & excommunicati possint consecrare.
Vtrum sacerdos degradatus possit hoc sacramentum conficere.
Vtrum liceat ab excommunicatis vel hæreticis, seu peccatoribus communionem accipere.
Vtrum liceat sacerdoti omnino à consecratione Eucharistiæ abstinere.

Questio vigesima quarta.

Vtrum in hoc sacramento Christus immoletur.
Vtrum conuenienter sit determinatum tempus celebrationis.
Vtrum oporteat hoc sacramentum celebrari in domo & vasis sacris.
Vtrum conuenienter ordinentur ea quæ circa hoc sacramentum dicuntur.
Vtrum ea quæ in celebratione huius sacramenti aguntur, sint conuenientia.
Vtrum possit sufficienter occurrere defectibus circa celebrationem huius sacramenti occurrentibus, statuta Ecclesiæ obseruando.

Questio vigesima quinta.

Vtrum poenitentia sit sacramentum.
Vtrum peccata sint propria materia huius sacramenti.
Vtrum hæc sit forma huius sacramenti, Ego te absoluo.
Vtrum impositio manuum sacerdotis requiratur ad hoc sacramentum.
Vtrum hoc sacramentum sit de necessitate salutis.
Vtrum poenitentia sit secunda tabula post naufragium.
Vtrum hoc sacramentum fuerit conuenienter in noua lege institutum.
Vtrum poenitentia debeat durare vsque ad finem vite.
Vtrum poenitentia possit esse continua.
Vtrum sacramentum poenitentiae debeat iterari.

Vtrum prædictis verbis formatur in fit aliqua vis creata effectiua consecrationis.
Vtrum prædictæ loquutiones sint veræ.
Vtrum forma consecrationis panis consequatur suum effectum antequam perficiatur forma consecrationis.

Questio vigesima.

Vtrum per hoc sacramentum conferatur gratia.
Vtrum effectus huius sacramenti sit adeptio gloriæ.
Vtrum effectus huius sacramenti sit remissio peccati mortalis.
Vtrum per hoc sacramentum remittantur peccata venialia.
Vtrum per hoc sacramentum tota poena peccati remittatur.
Vtrum hoc sacramentum proficit alijs quam summentibus.
Vtrum per veniale peccatum impediatur effectus huius sacramenti.

Questio vigesima prima.

Vtrum distingui debeant duo modi manducandi corpus Christi.
Vtrum solius hominis sit, hoc sacramentum manducari sacramentaliter.
Vtrum solus homo iustus possit Christum sacramentaliter manducare.
Vtrum peccator sumens corpus Christi sacramentaliter, peccet.
Vtrum accedere ad hoc sacramentum cum conscientia peccati, sit grauissimum omnium peccatorum.
Vtrum sacerdos debeat denegare corpus Christi peccatori petenti.
Vtrum nocturna pollutio aliquè impediatur a sumptione huius sacramenti.
Vtrum cibus, vel potus præsumptus impediatur a sumptione huius sacramenti.
Vtrum non habentes usum rationis debeant suscipere hoc sacramentum.
Vtrum liceat quotidie hoc sacramentum suscipere.
Vtrum liceat omnino à communionem cessare.
Vtrum liceat sumere corpus Christi sine sanguine.

Questio vigesima secunda.

Vtrum Christus sumpserit suum corpus & sanguinem.
Vtrum Christus dederit Iudæ corpus suum.
Vtrum Christus sumpserit, & discipulis dederit corpus suum impassibile.
Vtrum si hoc sacramentum tempore mortis Christi fuisset seruatum, vel consecratum, ibi moreretur.

Questio vigesima sexta.

- Vtrum poenitentia sit virtus.
- Vtrum poenitentia sit specialis virtus.
- Vtrum virtus poenitentiae sit species iustitiae.
- Vtrum voluntas sit proprium subiectum poenitentiae.
- Vtrum principium poenitentiae sit ex timore.
- Vtrum poenitentia sit prima virtutum.

Questio vigesima septima.

- Vtrum per poenitentiam peccata remoueantur.
- Vtrum sine poenitentia peccata remitti possint.
- Vtrum possit per poenitentiam vnum peccatum sine alio remitti.
- Vtrum remissa culpa per poenitentiam, remaneat reatus poenae.
- Vtrum remissa culpa mortali, tollantur omnes reliquiae peccati.
- Vtrum remissio culpae sit effectus poenitentiae.

Questio vigesima octaua.

- Vtrum peccatum veniale possit remitti sine poenitentia.
- Vtrum ad remissionem venialium peccatorum requiratur gratiae infusio.
- Vtrum peccata venialia remittantur per asperisionem aquae benedictae, & caetera huiusmodi.
- Vtrum possit remitti peccatum veniale sine mortali.

Questio vigesima nona.

- Vtrum peccata dimissa redeant per sequens peccatum.
- Vtrum peccata dimissa redeant per ingratitudinem quae specialiter est secundum odium fraternum, apostasiam a fide, contemptum confessionis, & dolorem de poenitentia habita.

Vtrum per ingratitudinem peccati sequentis, resurgat tantus reatus, quantus fuerit peccatorum prius dimissorum.

Vtrum ingratitudo, ratione cuius sequens peccatum facit redire peccata prius dimissa, sit speciale peccatum.

Questio trigesima.

- Vtrum per poenitentiam virtutes restituantur.
- Vtrum post poenitentiam resurgat homo in aequali virtute.
- Vtrum per poenitentiam restituatur homo in pristinam dignitatem.
- Vtrum opera virtutum in charitate facta possint mortificari.
- Vtrum opera mortificata per peccatum, per poenitentiam reuiuiscant.
- Vtrum per poenitentiam subsequenter etiam opera mortua viuificentur.

Questio trigesima prima.

- Vtrum poenitentiae debeant partes assignari.
- Vtrum conuenienter assignentur partes poenitentiae, contritio, confessio, & satisfactio.
- Vtrum praedicta tria sint partes integrales poenitentiae.
- Vtrum conuenienter diuidatur poenitentia in poenitentiam ante baptismum, poenitentiam mortali, & poenitentiam venialium.

Questio trigesima secunda.

- Vtrum contritio conuenienter diffiniatur.
- Vtrum contritio sit actus virtutis.
- Vtrum attritio possit fieri contritio.

Finis.

Prologus auctoris.

Qum iam tertio. S. Tho. super materia quarti lib. magistri sententiarum enarrare: exoratus a discipulis: rogatus ab amicis: iussus a superioribus: contribuente nonnullis dominis meis pingues elemosynas pro excusationis expensis, ut ea quae longis lucubrationibus dictaeram, & ex doctrina. S. Thome acceperam, clario & facili stilo prolo mandarem, & tandem in lucem emittere, ut & veritas & eiusdem S. Tho. doctrina altius & pressius aperiretur: & ut ad innumera dubia in particulari responderetur ad quae alij doctores vel non responderent vel confuse satis. Quia propter acquieui poscētibus, sperans me maximū emolumentum allaturum omnibus studiosis, literis insudatibus. Quia ubi fuerint controversiae inter doctores citatis hinc & inde omnibus facile inuenies, qui hanc & qui aliam probent sententiam, & tandem discissum dubium conclusi omnibus & dictis nonnullis: allatis scripturis, sacris concilijs patrum: & sanctis, si quae horum circa materiam subiectam reperiantur, facile erit videre quid verius, vel saltē quid probabilius ut rei probabit euentus. Sic nepe procedam. Ponā literam sancti Thome fideliter & textū correptiorem: ita quod a questione sexagesima tertiae partis. S. Tho. quae hic erit prima ubi incipit tractatus de sacramentis quae tractauit magister sententiarum in quarto statim a principio: manebit litera. S. Tho. quae habetur in ipsa tertia parte usque ad questionem. 90. inclusive. Deinde ponam textum. S. Tho. qui habetur in additionibus ad ipsam tertiā partē: citās semper locū in quarto scripto sancti Thomae. unde praedictus textus desumptus est. Postea secundo colligam paucis conclusionibus sententias magistri illius distinctionis cuius materiam examinabimus. Tertio super sancti Thome. & propositio

nes magistri mouebimus dubia non inutilia quidem, sed ad salutem humanā necessaria vel saltem digna quae sciatur. Quibus omnibus erit codex perfectus & absolutus: ita ut quidquid circa materiam praedictā velis: discissum & probatū iuxta doctrinā. S. Thome inuenies: ut doctrina sit securior, & paruo labore vel respondere vel falsas sententias reprobare & expugnare valebis. Nempet si eruditissimus vir Caietanus interpretatus fuerit sanctū Thomam in multis multa de reliquis, & in omnibus in felici & confuso & paruo utili stilo processit.

Prolog. S. Tho.

Post considerationem eorum quae pertinent ad mysteria verbi incarnati: considerandū est de ecclesiae sacramentis quae ab ipso verbo incarnato efficaciam habent. Et prima consideratio erit de sacramentis in cōmuni. Secunda de unoquoque sacramentorum in speciali. Circa primum quinq; consideranda sunt. Primo quid sit sacramentum. Secundo de necessitate sacramentorum. Tertio de effectibus sacramentorum. Quarto de causa eorum. Quinto de numero.

CIRCA primum queruntur octo. Primo vtrum sacramentum sit in genere signi. Secundo, vtrum omne signū rei sacrae sit sacramentum. Tertio vtrum sacramentum sit signum vnius rei tantum vel pluriū. Quarto, vtrum sacramentū sit signū quod est res sensibilis. **Q**UINTO, vtrum ad sacramentum requiratur determinata res sensibilis. Sexto, vtrum ad sacramenta requiratur significatio quae est per verba. Septimo vtrum requirantur determinata verba. Octauo vtrum illis verbis possit aliquid addi, aut subtrahi.

Articul. primus,

Vtrum sacramentum sit in genere signi.

Ad primum sic proceditur. Vide tur quod sacramentum non sit in genere signi. Videtur enim sacramentum dici a sacra do: sicut medicamentum a medicando. Sed hoc magis videtur pertinere ad rationem cause quam ad rationem signi. Ergo sacramentum magis est in genere cause quam in genere signi.

PRÆTER EA. Sacramentum videtur occultum aliquid significare. secundum illud Thoma. 1.2. sacramentum regis abscondere bonum est, & ad Eph. 3. Quæ sit dispensatio sacramenti absconditi a seculis in deo. Sed illud quod est absconditum videtur esse contra rationem signi. Nam signum est quod præter speciem quam ingerit sensibus facit aliquid aliud in cognitionem venire: ut patet per Augusti. 1.2. de doctrina christiana. Ergo videtur: quod sacramentum non sit in genere signi.

PRÆTER EA. Iuramentum quando sacramentum nominatur. Dicitur enim in decre. 22. causa. que. 5. paruuli qui sine etate rationabili sunt, non cogantur iurare. Et qui semel periuratus fuerit: neq. testis sit post hoc: nec ad sacramentum. 1. ad iuramentum accedat. Sed iuramentum non pertinet ad rationem signi. Ergo videtur quod sacramentum non sit in genere signi.

SEDC contra est quod August. dicit in. 10. de ci. dei. Sacrificium visibile inuisibilis sacrificij sacramentum. 1. sacrum signum est.

RESPONDEO dicendum, quod oia que habent ordinem ad unum aliquid licet diuersi modo ab illo de nominari possunt: sicut a sanitate que est in animali denominatur sanum non solum animal quod est sanitatis subiectum: sed dicitur medicina sana in quantum est sanitatis effectiua. Dieta vero in quantum est conseruatiua eius. & vrina in quantum est signifiatiua ipsius. Sic igitur sacramentum

potest aliquid dici: vel quia in se habet aliquam sanctitatem occultam (& secundum hoc sacramentum idem est quod sacrum secretum) vel quia habet aliquid quod ordinem ad hanc sanctitatem: vel cause vel signi vel secundum quacumque aliam habitudinem. Specia liter autem nunc loquimur de sacramentis secundum quod important habitudinem signi. Et secundum hoc sacramentum ponitur in genere signi.

AD PRIMUM ergo dicendum: quod quia medicina se habet ut causa effectiua sanitatis inde est: quod omnia de nominata a medicina dicuntur per ordinem ad unum primum agens: & propter hoc medicamentum importat causalitatem quaedam. Sed sanctitas a qua denominatur sacramentum non significatur per modum cause efficientis: sed magis per modum cause formalis vel finalis. Et ideo non oportet quod sacramentum semper importet causalitatem.

AD SECUNDUM dicendum: quod ratio illa procedit secundum quod sacramentum idem est quod sacrum secretum. Dicitur autem non solum dei secretum, sed etiam regis, esse sacrum & sacramentum: quia secundum antiquos sancta vel sacra sancta dicebantur quacunque violari non licebat: sicut etiam muri ciuitatis & persone in dignitatibus constituta. Et ideo illa secreta siue diuina siue humana que non licet violari quibuslibet publicando dicuntur sacra vel sacramenta.

AD TERTIUM dicendum, quod etiam iuramentum habet quaedam habitudinem ad res sacras: in quantum. s. est quedam contestatio facta per aliquod sacrum. Et secundum hoc dicitur iuramentum esse sacramentum non eadem ratione qua nunc loquimur de sacramentis: non tamen equiuoce sumpto nomine sacramenti: sed analogice. s. secundum diuersam habitudinem ad aliquid unum quod est res sacra.

CIRCA hunc articulum primum est prius notandum quod materiam quam tractat. S. Thom. in tota hac. q. his octo articulis. siue quaestiuiculis contenta: libauit Magister sententiarum in prima dist. quarti li. suarum sententiarum. In qua. d. magister sub paucis acceptat & probat omnes. S. quaestiones quas. S. Thom. Scribit in his. 8. articulis. Itaque in conclusionibus sancti Thom. non di-

fert. Magister. a diuo Thom. sed cum ipso est. **ET** in primo cap. huius primæ dist. Magister ponit aliquot finitiones sacramenti in vniuersum quas collegit ex sanctis, & tandem: tamquam clarior rem acceptat hanc: quam etiam hic acceptauit. S. Tho. alijs relictis. Deinde. 2. ponit in eodem. 1. cap. differentiã inter sacramenta veteris & sacramenta nouæ legis: nempe quod illa solum significabant quia imposuit illa Deus in seruitutem, non iniustificationem, & ut figura futuri essent, volens sibi ipsi potius offerri ea quam idolis. Hæc autem & significant & quam sanctitate significant efficiunt: quod fusius postea suo loco aperiemus. **IN. 2. cap. prædicto. d.** Magister ponit conclusionem quod triplici de causa sacramenta instituta sunt: propter humiliationem. s. eruditionem, & exercitationem.

In reliqua parte huius primæ dist. Magister agit de circumscriptione de qua infra sumus tractaturi. Secundo quoniam nimium prodest ad intelligendum, & memoria retinendum ea omnia, quæ in processu longo & magna aguntur disputatione qualis erit ista super totam materiam Quarti sententiarum: quæ non solum utilis, sed necessaria est & ad intelligendam sacra scripturam, & ad salutem humanam consequendam: scire in ea, quæ in toto opere tractantur, finemque tractatus & dependentiam quam habet ab aliquibus alijs materijs, si deinde contingat. Dicemus principio quid. S. Tho. hic tractare intendit: & quid doctores omnes in quarto sententiarum, cui opus hoc respondet. Secundo dicam quomodo se habet tractatus hic ad alios libros in quibus res theologica agitur tam secundum ordinem Magistri sententiarum, quam secundum ordinem quem. S. Thom. in sua summa seruat.

QUANTVM ad primum dico quod doctor in hac. 4. parte ab ista quaest. 1. usque ad finem intendebat tractare de sacramentis. De resurrectione. De gloria. De statu beatorum & de statu & conditione misera & infelici damnatorum, de quibus præcise agit Magister sententiarum in quarto & cum eo omnes expositores præuentus in morte non egit, nisi de horum aliquibus paucis usque ad quaest. 11. Et diuiditur in. 8. partes. Primo de sacramentis in communi deinde in. 7. alias partes, ubi agitur de septem alijs sacramentis.

QUANTVM ad secundum. s. finem & dependentiam ab alijs, dico quod cum hic tractatus sit theologicus (agimus enim partem theologiam cuius finis est agere de Deo, secundum quod per ipsum reducimur in ultimam nostram perfectionem & felicitatem) sancti Thom. theologiam in sua summa ita disposuit: ut in prima parte a principio usque ad. 44. quaestione egit de deo secundum se quod fecit Magister in primo sententiarum.

LA. q. autem. 44. primæ par. usque ad finem egit doctor de Deo, ut creator. & efficiens principium creaturarum est, & de creaturis secundum quod a Deo

tanquam a causa actiua processerunt: quod agit Magister sententiarum in. 2. lib. suarum sententiarum. In. 3. autem parte a principio usque ad quaest. hæc 60. & in tota. 2. Sec. agit. S. Thom. de Deo, secundum quod redemptor est, & de donis & virtutibus quas redemptor dat rationalibus creaturis, Quod & Magister in. 3. suarum sententiarum.

AB ista autem. q. usque ad finem totius theologici tractatus, agit. S. Thom. de deo, secundum quod per ipsum reducimur in beatitudinem: vel de effectibus & institutis ab ipso deo per quæ felicitatem consequimur, unde patet, quid intendat doctor, vel quid tractet cum alijs in hoc opere, & quis finis theologici, quia est scire aliquid de Deo: & quomodo hic tractatus ab alijs dependeat. Sic enim & sacra scriptura procedit. Primo namque creationem mundi describit, qui propter hominem factus est. Secundo commemorat qualiter homo factus est: & in via iustitiæ & disciplinæ dispositus. Tertio qualiter homo lapsus est. Quarto quemadmodum est reparatus: quod spectat ad hunc tractatum.

SECUNDO, diuiditur hic tractatus sicut quartus sententiarum, in tres partes. In prima agitur de sacramentis in communi. In secunda de eisdem in particulari. In tertia de resurrectione gloria & de misero & infelici statu damnatorum.

TERTIO dubitatur, an sacramentum sit nomen latinum, sumptum in hac significatio ne in qua utuntur theologici ut exponemus. **ET** videtur quod non, quia nec inuenitur in sacra scriptura in illa significatio nec apud Latinos. Ergo videtur quod theologici fingant, & per consecutionem quod bene reprehenduntur a Latinis, tanquam Barbari, unde. S. Thom. etiam Barbarus est, qui eo utitur.

AD hoc dico quod hoc nomen sacramentum sumptum in illa significatio satis est latinum quia etiam in hac significatio in qua utuntur scholastici, utitur viri in lingua latina peritissimi, ut Tertulianus in lib. peculiari de sacramentis, Laurentius lib. diuinarum institutionum. Augusti. Hiero. Ambrosius. Hugo de sancto Victore in multis tractatibus suorum operum non igitur: S. Thom. Barbariæ accuari potest: eo quod hoc utatur nomine.

SECUNDA propositio est Apud Ethnicos Philosophi. & Latinos non inuenitur hoc nomen sacramentum in hac significatio, in qua utuntur Theologi. s. pro signo sanctificante, vel ut dicit sancti. Thomas pro signo significante formalem sanctitatem, siue illam cause, siue non. Hæc namque est formalis significatio huius nominis sacramentum. Probat, quia tunc non erant instituta a Deo ista signa significantia sanctitatem, nec illa cognoscebant illi Latini infideles, ergo non poterant hoc uti nomine.

diuisio totius operis.

Dubit. 1. An sacramentum. Sit nomen latinum.

TERTIA propositio est. Hoc nomen sacramentum apud antiquos latinos significabat ius iurandum: & hæc est, & fuit, sua prima significatio. Et probatur quod hæc fuerit prima illius significatio. Quia tunc non poterat significare ista signa: cum nec essent nec cognoscerentur ab ipsis ergo prius significauit ius iurandum, quæ signa ista, quod autem significauerit iuramentum patet apud salustium, in declamatione. Porrij latronis in lucium sergium Catelinam: ubi sic habetur. Nec contentos fuisse consanguineos Catelinæ, superstitione cruenti sacramenti idest falsa opinione, qua volebant seruare sacramentum, vel iuramentum quod fecerant in salutem patriæ, contra iustitiam & bonos mores: quod sic seruari non debet.

PRÆTEREA in eadē significatione accipitur. 2. quest. 5. capit. paruuli, ubi tex. sic habet. Paruulus qui semel periuratus fuerit nec testis sit post hoc, nec ad sacramentum accedat.

SIC etiam accipitur. 2. q. 5. capit. sacramentum: ubi tex. sic habet Sacramentum hæctenus, à summis sacerdotibus, vel reliquis exigi nisi pro re & fide minime cognouimus. Idem cap. Nos primo & capit. nos secundo ibidem.

QUARTA propositio est, quod sacramentum est apud latinos significat factum misterium, siue sacrum arcanum.

Probat, prius quia propterea sacramentum significat iuramentum quia iuramentum fit, tacto aut inuocato aliquo sacro ergo etiam significat tale misterium siue arcanum sacrum.

SECUNDO probatur Thobiaz. 12. sacramentum Regis abscondere bonum est. Vbi sacramentum Regis idest secretum regis sacrum quoddam est.

ETIAM: Paulus ad Ephes. 3. quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à sæculis in Deo, ergo & sic interpretes exponunt.

VND E: sacrum misterium, vel arcanum aliud dicitur quasi sit scelus tale detegere vel violare.

ET sic etiam sacramentum in hac significatione qua accipimus nunc significat sacrum signum idest quod violare nefas est.

Quod autem sacramentum significet sacrum misterium vel arcanum, patet per illud Danielis. 2. ubi dicitur. Dixit Rex Nabuchodonosor Danieli. Vere Deus vester Deus deorum est, & dominus regum reuelans misteria. quoniam tu potuisti aperire hoc sacramentum. Et ibidem, pluries capitur sacramentum in hac significatione. Vnde hæc vox sacramentum tres habet significationes. Significat enim ius iurandum, & sacrum misterium vel arcanum, & significat signum sanctitatis formalis & occultæ: quia non quodcunque sacrum, dicitur sacramentum: sed tantum illud quod habet occultam significationem. Con-

statigitur hoc nomen sacramentum etiam pro signo rei sacræ (vt theologi dicunt) vltimissimum esse, & merito apud sanctos, qui satis pollent in lingua latina.

QUARTO queritur, an sacramentum æquiuoce dicatur de illis significatis. scilicet de sacro misterio vel arcano, & de iure iurando, & signo sanctitatis sanctificante animam, non mundanæ corpus, sicut signa veteris legis. Ad hoc Respondet sanctus Thom. hic ad tertium, quod non nisi, analogice propter convenientiam repertam inter illa significata quia semper illa significat, in quantum in se aliquod sacrum continent, quia ius iurandum fit tacto vel inuocato sacro, & per ipsum quis ad sacrum aliquod dedicatur. Etiam iuramentum sacrum dicitur quia non licet illud violare & omne tale vocatur sacrum vel sanctum. Idem dico de sacro misterio & de signo rei sacræ, &c.

VND E: famosus & principalis significatus huius nominis sacramentum est, res formaliter in se habens sanctitatem. Sed alijs ommissis significationibus nunc accipimus sacramentum in 3. id est pro signo sanctificante, & significante sanctitatem talē, quam ipsum caulat signum, & de tali agentis in toto opere.

HIS prælibatis queritur sanctus Thom. an sacramentum sit in genere signi. dicit quod ita vide literam doctoris.

ADVERTENDUM: hic primo quod sanctus Thom. inquit genus sacramenti: quia statim in articulo. 2. sequente, tractat de quiditate & finitione sacramenti, & cum finitiones denter, per genus & differentiam diffinitio: merito queritur an sacramentum sit in genere signi, vel an sit substantia, vel accidens. Et si aliquid horum sit, an res, vel signum rei, accipiendum signum vt distinguitur contra res, quæ non sunt impositæ ad significandum alias res à se, vnde Arist. optime disposuit prædicamenta: vt facile inueniamus rerum genera.

AD: hoc ait quidam vt Petrus bruxelensis in prædicamentis. q. 1. articulo. 5. ad secundum quod sacramentum est in genere relationis, saltem pro formali.

PROBAT, quia est signum ergo dicit respectum ad signatum.

SE D: hoc non est verum: quia relatio quam dicit sacramentum, est relatio rationis, quæ non ponitur in prædicamento reali, antecedens patet, quia significare spectat ad rationem vel dicitur in ordine ad eam.

SECUNDO probatur idem quia sacramentum non fuit impositum ad significandum relationem (& si eam dicat aliquo modo vt patet) ergo non ponitur in ad aliquid. Patet consequentia quia scientia esset in ad aliquid, cum dicat relationem ad scibile.

Propterea alij dicunt quod sacramentum non

dubium secundum.

dubium tertium.

ponitur in aliquo prædicamento Aristotelis: sed est vnum aliud prædicamentum, quod vocatur prædicamentum signi, in quo ponunt sacramentum. Et hoc videtur melius quia (vt probaui) signum dicit relationem rationis: ideo non ponitur in prædicamento reali. Et hoc prædicamentum signi, ponit Petrus niger Clipeus thomistarum, sed debilis.

SE D siue sit tale prædicamentum, siue non: ego dico cum sancto Thom. quod sacramentum est in genere signi. Probat testimonio August. 10. de ciui. dei cap. 5. Sacrificium visibile, inuisibile sacrificij sacramentum. i. sacrum signum est.

Præterea, apostolus ad Eph. 5. dicit. Sacramentum hoc magnum est, loquens de matrimonio: & aiebat esse magnum sacramentum ratione significationis, ergo sacramentum est signum. Quod autem Paulus vocet matrimonium, magnum sacramentum, constat: quia non poterat intelligere ratione perfectionis, cum alia sacramenta sint perfectiora:

Dicebat igitur, matrimonium magnum sacramentum: quia expressius significatur coniunctio Christi, cum sponsa ecclesia, per coniunctionem viri cum vxore, quam per alia sacramenta.

quartum dubium.

QUINTO queritur, an sacramentum dicatur sacramentum, eo quod est signum rei sacræ. scilicet gratiæ: an quia causa gratiæ? Nam (vt dixit doctor in articulo) omnia quæ habent ordinem ad vnum: possunt ab eo denominari, eo modo quo habent ordinem. Sed sacramentum, habet ordinem causæ ad sanctitatem ergo potest dici sacramentum, quia causat sanctitatem, siue gratiam.

AD HOC, Respondet sanctus Thom. in. 4. d. 1. q. 1. art. 1. quod sacramentum, dicitur sicut medicamentum, idest sicut medicamentum dicitur, quia est causa sanitatis: ita sacramentum, quia est causa sanctitatis & gratiæ.

Sed hic ad primum argumentum, & in articulo: reuocat illam sententiam, & dicit, quod potius dicitur sacramentum, quia est signum sanctitatis gratiæ, licet etiam sit causa gratiæ.

Probat, quia notius est quod sacramentum sit signum, quam quod sit causa gratiæ. Ideo tanquam à notiori, omnes recipiunt, quod sacramentum sit signum.

Secundo probatur ex vsu doctorum: qui vtuntur sacramento pro signo.

Et ita Dionisius vocat sacramenta simbola idest signa: ergo verum genus sacramenti est signum.

SE D CONTRA, si sacramentum est signum ergo significat. Sed consequens est falsum, quia nec proprie, nec improprie: nec naturaliter, nec ad placitum.

AD HOC dico, quod significat ad placitum dei & proprie sicut statua, vel imago: quia Christus imposuit ex suo bene placito.

SE D CONTRA, significat ad placitum dei

ergo naturaliter proprie, quia conceptus significat ex impositione diuina, & ideo naturaliter proprie.

AD HOC nego consequentiam. Et dico quod non est simile de conceptu: quia intelligo de impositione superueniente naturæ rei. Et sic imponitur sacramentum, impositione superueniente naturæ rei. scilicet aquæ, chrismati, vel panis: conceptus autem non, sed ex natura rei habet significare, nec potest esse quin significet.

SEXTO queritur, an sacramentum sit terminus: Et si sic, an sit complexus vel incomplextus, vel an sit oratio?

Dico, quod non est terminus consuetus, nec oratio. Et nota, quod aliter significat terminus: & aliter sacramentum, quia terminus immediate, & sacramentum mediate idest mediate aliqua naturali operatione materiæ sacramenti: sicut baptismus significat per hoc, quod aqua (materia eius) lauat. Et eucharistia, per hoc quod panis (eius materia) nutrit: & per hoc quod sumitur, habet conuerti in substantiam aliter.

Sicut etiam agnus paschalis in veteri lege, immediate significabat mortem propriam: & mediate Christum occidendum pro multis.

Et sic, quando Christus in sufflauit & dixit, accipite Spiritum sanctum. Ioan. 20. illa insufflatio, non immediate significabat dationem Spiritus sancti: ergo relinquitur, quod sacramentum proprie significet: non tamen immediate sicut iste, terminus homo, & alij huiusmodi.

VLTIMO notandum, quod sacramentum ponitur in genere signi: ita quod ista prædicatio est essentialis, sacramentum est signum, sicut ista, venus picta est signum, vel ista imago regis est signum. Et si dicas ergo sacramentum non significat ad placitum: nego consequentiam. Sicut de ratione huius vocis homo, non est quod significet, & ideo hæc prædicatio non est essentialis, hæc vox homo est signum: sed est de ratione illius vocis, quod significet secundum quod est terminus. Vnde hæc est essentialis prædicatio. Hic terminus homo est signum, vel terminus. Et propterea, quia sacramentum est in genere signi: hæc prædicatio sacramentum est signum est essentialis. Et ideo sanctus Thom. querit an sacramentum esset in genere signi.

Articul. secundus

Vtrum omne signum rei sacræ sit sacramentum.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod non omne signum rei sacræ sit sacramentum. Omnes enim creaturæ sensibiles, sunt signa rerum sacrarum secundum illud Romanorū. i. inuisibilia dei, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Neque tamē oēs res sensibiles possunt dici sacramenta. Nō ergo omne signum rei sacræ est sacramentū. **PRÆTEREA.** Omnia quæ in veteri lege fiebant, Christum figurabant qui est sanctus sanctorum: secundum illud. i. ad Corint. 10. omnia in figura contingebant illis, & ad Colo. 2. quæ sunt umbra futurorū, corpus autem Christi. Nec tamen omnia gesta patrum veteris testamenti, vel etiam omnes ceremoniæ legis sunt sacramenta: sed quædam specialiter, sicut in secunda parte habitum est. Ergo videtur, quod non omne signum rei sacræ sit sacramentum.

PRÆTEREA etiā in nouo testamēto, multa geruntur in signū alicuius rei sacræ: quæ tamen nō dicuntur sacramēta, sicut aspersio aquæ benedictæ, consecratio altaris & similia. Nō ergo oē signū rei sacræ est sacramentū.

SED CONTRA EST, quod diffinitio conuertitur cum diffinito. Sed quidam diffiniunt sacramentum, per hoc quod est sacræ rei signum. & hoc etiam videtur ex auctoritate Augustini supra inducta. Ergo videtur quod oē signū rei sacræ sit sacramentū.

RESPONDEO dicendum, quod signa proprie dantur hominibus, quorum est, per nota ad ignota peruenire. Et ideo proprie dicitur sacramentum, quod est signum alicuius rei sacræ, ad homines pertinentis: ut scilicet proprie dicatur sacramentū (secundū quod nunc de sacramentis loquimur) quod est signum rei sacræ, in quantum est sanctificans homines.

AD PRIMUM. Ergo dicendum, quod creaturæ sensibiles significant aliquid sacram. scilicet sapientiam & bonitatem diuinam, in quantum sunt in seipsis sacræ: non au-

tem, in quantum nos per ea sanctificamur. Et ideo non possunt dici sacramenta, secundum quod nunc loquimur de sacramentis.

AD SECUNDUM dicendum, quod quædam ad veteris testamentum pertinentia, significabant sanctitatem Christi, secundū quod in se sanctus est. Quædam vero significabant sanctitatem eius in quantum per eos sanctificamur: sicut immolatio agni paschalis, significabat immolationem Christi, qua sanctificati sumus. Et talia dicuntur proprie veteris legis sacramenta.

AD TERTIUM dicendum, quod res denominatur à fine & complemento: dispositio autem non est finis, sed per se. Et ideo quæ significant dispositionem ad sanctitatem, nō dicuntur sacramenta (de quibus procedit obiectio) sed solum ea, quæ significant per se sanctitatis humanæ.

CIRCA hunc articulum secundum, dubitatur, an omne signum rei sacræ sit sacramentum: id est, an definitio sacramenti (quæ est, scilicet signū rei sacræ) sit bona. Dicit doctor, quod est bona definitio, & declarat dicens: quod omne signum rei sacræ pertinentis ad homines id est, quæ actualiter sanctificat homines. Ut sic est sacramentū: vel ut est signū rei sacræ aut sanctificantis. Probatur conclusio auctoritate omnium doctorum, & ecclesiæ quæ illam recipit.

SED contra, sacramentū non est diffinibile: ergo illa definitio non est sacramenti, & per consequens nec bona, respectu sacramenti. Antecedens probatur quia non est vnum.

AD hoc scotus in. 4. d. 1. quæst. 2. & Richar. ibidem quæst. 2. & maior. quæst. 1. d. 1. dicunt, quod nō potest definiiri quiditatiue. Sed est definibile per accidens: eo modo quo habet vnitatem ex rebus & verbis. Ego autem dico ad hoc aliquibus propositionibus.

PRIMA propositio est. Illud quod potest concipi, vel intelligi: potest diffiniri, patet, potest explicari per aliquā orationē breuē. Ergo aliquo modo potest describi, vel definiiri. Et sic chimera definitur **SECUNDA** propositio. Nō spectat ad Theologū tractare: an sacramentū habeat propriam definitionem, an nō. Sed ad Theologum pertinet tractare de sacramento siue proprie siue improprie definiatur. Et supponit quod est sacramentum. Sicut ad Theologū spectat tractare de Deo: esto Deus non sit definibilis.

TERCIA propositio est. Ad hoc quod aliquid sit definibile: satis est quod sit quid limitatū, id est ha-

primum
dubium.

Dubium
secundū.

beat esse limitatum, & significetur per vnum formalem conceptum.

QUARTA propositio est. Ad hoc quod aliquid sit proprie diffinibile, satis est, quod dicat vnā formam: de cuius ratione nō sunt multa. Vnde quia sacramentum est huiusmodi (quia solum dicit quod sit signum rei sacræ siue constet ex multis siue non) ideo est proprie diffinibile, sicut domus calceus, & vestis. Secus de aceruo de cuius ratione sunt plura.

QUINTA propositio. Ad hoc quod aliquid sit proprie diffinibile: satis est quod sit vnum, in aliquo genere vnus, vel vnitatis, licet ad talem vnitatem de sua ratione requirantur multa. Vnde aliquid est vnum simplex: ut angelus. Et aliud compositū exentibus, existentibus in potentia, ut entia naturalia. Et aliud est vnum compositum exentibus existentibus in actu, ut domus, calceus vestis, & sacramentū. Et sic sacramentū proprie diffinibile est, ut binarius & ternarius.

Sed contra Aristoteles primo Topicorum cap. 4. & 7. Metaphisicæ cap. 3. dicit, quod diffinibile debet esse verum, & vnum per se, sed sacramentū non est huiusmodi, ergo non est diffinibile.

Ad hoc dico, quod illud per se habet latitudinem & sacramentum est vnum per se ut dixi in quarta & quinta propositionibus.

Præterea hæc definitio, sacramentum est signum rei sacræ, est August. in. 10. lib. de ciui. dei cap. 55.

SED dubitatur, an hæc definitio conueniat solum sacramentis, tamen veteris legis quæ nouæ. Dico quod ita quia oia talia sunt signa rei sacræ. **SED** contra hanc definitionem (qua dicimus sacramentum esse signum rei sacræ) argumentatur maior in. 4. d. 1. q. 1. Et prius hoc modo. Coniugium in statu innocentie erat signū rei sacræ (coniunctionis scilicet inter Christum & ecclesiā, ut tradit apostolus ad Eph. 5.) & non erat sacramentum: quia sacramentum (ut nunc de sacramento loquimur) est medicina contra morbos spirituales. Sed tunc nō erat morbus neque medicina: ergo. Secundo, sacrificium Abel fuit signum rei sacræ scilicet sacrificij quod Christus obtulit in ara crucis, & nos offerimus in altari, ut tradit August. 10. de ciuitate dei cap. 20. & tamen non plus fuit sacramentum quam oblatio Cain.

Tertio, serpens æneus à Moise in deserto suspensus, & manna eodem loco iudeis exhibitū, signa fuerunt rerum sacrarum, ut Ioannes euangelista docet cap. 3. & 6. & non fuerunt sacramēta, ergo.

Quarto, agnus Paschalis (ut Paulus dicit. 1. ad Corint. 5.) rei sacræ signum erat. Sed non magis fuit sacramentum, quam alia figuræ: quæ in veteri lege præcesserunt.

Quinto, hæc verba Christi Luca. 7. Remittuntur tibi peccata tua, non fuerunt sacramentum, & tamen fuerunt signū rei sacræ. scilicet remissionis peccatorum quam etiam effecere.

Sexto illa verba. Ego te baptizo, sunt sacræ rei si-

gnum. scilicet ablutionis spiritualis interioris, cuius etiam sunt causa, sed non sunt sacramentū, quia sunt forma tantum sacramenti.

Septimo, aqua lustralis est signum rei sacræ, & signum sanctificationis: sed non est sacramentū quia essent plura sacramenta quam septem. Maior probatur, de consecratione. d. 3. cap. aqua, ubi sic habetur. Aquam sale conspersam & diuinis precibus consecratam populum sanctificare, inquinatos mundare in insidias diaboli auertere, sanitatem corporis & animæ præstare.

OCTAVO corpus Christi in Eucharistia contentū, nō est signum (cum non significet aliud) & tamē est sacramentū. Ergo illa definitio nō est bona. **HIS** argumentis moti aliqui iuniores, reijciunt hanc sacramenti definitionem, quæ probat. S. Tho. & magister sententiarum.

SED nos dicimus cū S. Tho. & magistro, quod illa est bona definitio sacramenti. Et facile respondebimus ad illa argumenta, suppositis prius tribus fundamentis.

PRIMUM est sacramēta sunt quædam sacræ ceremoniæ: quæ ad dei cultū pertinent. Hoc probatur, quia (ut diximus in præcedenti articulo) sacramentum, idem est quod à sacro derivatum. At sacrorum administratio, ad religionem qua deū colimus pertinet. Ergo sacramentum opus religionis est.

Secundo. In sacramentis profitemur nos salutem à deo saluatore querere. Sed hoc ad pietatē qua deo cultum exhibemus spectat. Ergo.

Tertio, peccata quæ in sacramentorum administratione, vel susceptione fiunt: virtuti religionis aduersantur, quia vel sunt superstitiones vel sacrilegia. Ergo recta sacramentorum, vel susceptio, vel administratio, est actus religionis.

SECUNDUM fundamentum est. Non quodcunque sacrum est sacramentum: sed illud quod habet occultam significationem. Et hoc probatur testimonio diui Gregorij, quod habetur. 1. quæst. 1. cap. multi. Vbi ait sacramenta dici, quia sub tegumento corporalium rerum: diuina virtus secretius operatur salutem. Vnde à sacris secretis sacramenta asserit appellari.

TERTIUM fundamentum est, Sacramenta sunt signa practica sanctificationis: quæ ipsorum adhibentur, ad sanctificandum.

Vnde duplex est signum sanctitatis. Alterū speculatiuū ut hoc nomē sanctum, vel sanctificas. Alterum practicum, quod non solum significat sanctitatem, vel sanctificationem, sed etiam exhibet, ut baptismus exterior. Sacramentum igitur est signum sanctitatis practicum, & non speculatiuū. Hoc probatur ex illo cap. Multi. 1. quæst. 1. ubi Gregorius ait, sacramenta dici: quod sub tegumento corporalium rerum, diuina virtus secretius salutem operatur. Ergo sunt signa practica. Secundo, quia alias plura essent in ecclesia sacramenta quæ septem, quia plura sunt signa spe-

culatiua sacrarum rerum.

EX quibus omnibus simul, colligitur quod sacramentum, est sacrum & occultum signum. i. occultam rem significans: ad sanctificandum institutum. In quo sensu illa definitio est optima, sacramentum est sacrae rei signum. i. ad sacramentum requiruntur tres condiciones. Prima quod occultam dicat sanctitatem. Secunda, quod illam practice efficiat, aut ibi fieri significet. Tertia quod significet illam sanctitatem, secundum quod formaliter, vel finaliter sanctificat: non autem secundum quod effectiue sanctificat.

TVNC ad primum argumentum dicitur, quod matrimonium, nec in statu innocentiae, nec in statu alio ante euangelium fuit signum sanctificationis. Et per consequens nec sacramentum. Et sic dicit concilium florentinum: quod sacramenta nouae legis efficiunt quod significant.

SECVNDO dico, conformius ad id quod diximus in praecedente articulo, quod magis dicitur sacramentum quia significat sanctitatem: quam quia facit. Matrimonium autem ante Christi aduentum non erat sacramentum: quia non significabat sanctam illam coniunctionem Christi ad ecclesiam, ut erat forma formaliter sanctificans, quod ad sacramentum requiritur.

TER TIO dico, quod coniugium nec in statu innocentiae, nec in statu naturae, nec in statu legis scriptae, fuit signum sacrum & religiosum: quia non erat opus diuini cultus, sed magis ciuile & humanus contractus, solum in naturae remedium, vel propagationem institutus. At in lege gratiae, est sanctificationis signum & sacrum: ut caetera religionis Christianae sacramenta.

AD SECVNDVM dico, quod duplex fuit sacrificium in lege naturae, & scriptae. Alterum ad protestandum, deum esse rerum creatorem ac dominum: & huiusmodi non erat sacramentum, esto esset signum illius sacrificij quo religio Christiana deum colit.

Alterum sacrificium fuit, ut Deus mortaliu[m] culpis in sensus placaretur: & hoc erat sacramentum.

Tunc dico quod sacrificium Abel prioris generis fuit: quia solum erat quoddam munus, ob creationem & accepta beneficia, sicut oblatio Cain. Qua propter non fuerunt sacramenta.

AD TERTIVM dico, quod manna nec serpens fuerunt signa sacra. Tu quia nec erectio serpentis, nec usus mannae, fuerunt ut deo religionis cultus exhiberetur, tum quia erat in effectum aliquem corporalem, & non ad sanctificandum animum, quod ad sacramentum requirebatur. Sed ad sanandum corpus erectus fuit serpens: & ad id faciendum datum fuit manna.

SECVNDO dico, quod non fuerunt signa imposita ad significandum sanctitatem formaliter, id est in genere causae formalis sanctificantem, quod ad sacramentum requiritur: esto significarent aliquas res sanctas quarum fide homines

sanctificabantur. Ut ereptus ille serpens significabat Christum erigendum in cruce cuius fide omnes salui facti sunt.

AD QVARTVM dico, quod aliqui doctores dicunt, quod agnus Paschalis non erat sacramentum veteris legis.

EO quia illius esu nullus apparet usus sanctificationis. Sed sanct. Thom. infra in hac prima quarta quaest. 14. articulo. 6. & prima, ad Corinth. 5. lect. 2. & hic ad secundum dicit, quod erat agnus Paschalis sacramentum veteris legis.

EO quod significabat immolationem Christi secundum quod per illam immolationem homines sanctificantur, id est propter illam immolationem datur hominibus gratia qua formaliter sanctificantur.

SED est notandum, quod sicut in lege noua, alii qua sunt sacramenta directe instituta ad mundandum specialiter: & sanctificandum homines, ut baptismus & poenitentia.

ET alia quae supponunt homines esse iam mundos, & dantur vsum sanctificationis: sic in veteri lege agnus Paschalis erat sacramentum mundorum: quia non licebat edere agnum Paschalem nisi sanctis & mundis.

ET ideo non fuit opus ut immundos sanctificaret. Sed sat fuit adhiberi ad consumationem legalis sanctitatis quam nullus habebat nisi agnus Paschalis ederetur. Vnde agnus Paschalis non immolabatur solum in memoriam aegyptiacae redemptionis sed etiam pro peccatis populi Israelitici. Sicut Eucharistiae sacramentum est signum commemoratiuum praeteritae redemptionis, & passionis Christi, & etiam pro peccatis fidelium immolatur.

ALIA erant in veteri lege sacramenta ad sanctificandum immediate instituta: ut sacrificium pro culpis oblatum. Vnde ad argumentum concedo quod agnus Paschalis erat sacramentum & signum rei sacrae, ut dictum est potiusquam alia signa quae praecesserunt in veteri lege.

AD QVINTVM, concedo quod illa verba Christi non erant signum rei sacrae nec sacramentum, quia nec pertinebant, neque fuerunt instituta ad aliquem ritum religionis, nec ad sanctificandum neque ad significandum sanctitatem formaliter sanctificantem, quae requiruntur ad hoc quod aliquid sit sacramentum, ut saepe dictum est.

SED solum explicabant diuinam potestatem: sicut cum dicebat Surge, & ambula, fides tua te saluam fecit, & similia. Neque significabatur ibi aliquid occultum, quod ad sacramentum etiam requiritur.

AD SEXTVM dico, quod constat ex dictis quod illa verba. Ego te baptizo. &c. non sunt sacramentum: sed solum pars sacramenti quia sola illa sine materia non sanctificant, nec significant sanctitatem formaliter sanctificantem:

nec sola illa sine rebus materialibus haberent occultam significationem, sed totum integrum signum ex rebus & verbis habet illam significationem. AD SEPTIMVM dico cum S. Thom. in hac prima. 4. quaest. 6. articulo. 5. ad 6. & hic ad 3. quod aqua lustralis non est sacramentum nec signum rei sacrae eodem modo quo requiritur ad sacramentum. Ratio est, quia esto quod remittat poenas culparum & culpas veniales non tamen sanctificat.

SED quemadmodum illae ceremoniae sacrae quae preparant ad baptismi sanctificationem, & non sanctificant suscipientem (ut exorcismus) sacramenta non sunt: sed sunt quaedam sacramentalia: quasi sacramentorum praeparationes sanctificantium: sic aqua lustralis & huiusmodi caetera quae peccata venialia solum delent: quia sanctitatem perfectam praestare nequeunt sacramentalia sunt, non autem sacramenta.

SECVNDO, dico quod aqua lustralis non est sacramentum quia non significat sanctitatem secundum quod formaliter sanctificat.

Quia ut dictum est non dat gratiam quod requiritur ad sanctificandum sicut sacramenta omnia dant: nec illam formaliter sanctitatem significat: sed venialium peccatorum remissionem confert sine gratiae infusione.

Sed quid ad Alexandrum qui dicit aquam consecratam populum sanctificare, purgare, sanare? Dico prius quod intelligebat non de aqua ista, quae vulgariter vocatur benedicta, quae in remissione venialium homines asperguntur sed de aqua ad baptismum consecrata quae prius etiam sale confertur, & diuinis precibus consecratur.

Confert enim summus pontifex elementa quae Christiana religio in suum usum vendicat, cum eis quorum fuit olim usus in veteri testamento, docetque maiorem nostris inesse vim sanctificandi, purgandi, sanandi, quam veteribus.

SECVNDO dico quod loquitur etiam de aqua benedicta qua communiter vtuntur Christiani: sed dicitur illa sanctificare, & purgare, secundum quid, eo quod peccatorum poenas soluit, & culpas veniales: sed nunquam simpliciter & absolute sanctificat, quod ratio sacramenti requirit: aut quod significet sanctitatem formaliter & practice sanctificantem.

SED contra ergo sacramenta veteris legis non erant sacramenta: quia neminem sanctificabant. Nego consequentiam: quia & si non sanctificabant dando gratiam, sanctificabant legaliter dando sanctitatem legalem, & tollendo irregularitates legis, dando habilitatem ad spiritualia.

SECVNDO dico quod significabant sanctitatem saltem legalem quae legaliter, formaliter, sanctificabat.

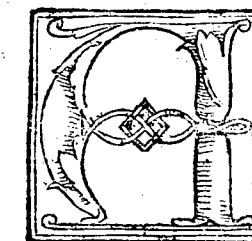
AD OCTAVVM, concedo quod corpus Christi in Eucharistia, est sacramentum: & nego quod non sit signum rei sacrae, quia per accidentia etiam significat rem sacramentaliter

sacramentem, & illam causat occulte.

SECVNDO dico, quod aliud est sacramentum tantum, & aliud sacramentum & res sacramenti simul, ut dicit Innocentius. 3. capit. Cum Marte. extra. de celebratione missarum. Et hic definimus sacramentum tantum quod oportet esse sensibile signum, & ad illud quod simul est res, & sacramentum satis est quod sit signum intelligibile, ut character signum est spirituale quo sumus interius consignati. Et ita corpus Christi in Eucharistia, signum est intellectuale corporis mystici: hoc est ecclesiasticae unitatis. Et signum est etiam intellectuale gratiae cum ad ipsam dandam ponatur ibi corpus Christi verum sub illis speciebus panis: ut manducetur, quia manducanti promissa est gratia Iohannis sexto Qui manducat (inquit Christus) meam carnem, & bibit meum sanguinem habet vitam aeternam. Sed melius videtur dicere cum sancto Thoma, quod est signum sensibile quia sentitur per accidentia panis & vini.

Articulus tertius

An sacramentum sit tantum: signum vnius rei.

AD TERTIVM, Sic proceditur. Videtur quod sacramentum, non sit signum nisi vnius rei. Idem enim quo multa significantur est signum ambiguum, & per consequens fallendi occasio: sicut patet de nominibus equiuocis, sed omnis fallacia debet remoueri a Christiana religione: secundum illud ad Col. 2. Videte ne quis vos seducat per philosophiam, & inanem fallaciam. Ergo videtur quod sacramentum non sit signum plurium rerum.

PR AETER EA, (sicut dictum est) sacramentum significat rem sacram, in quantum est humanae sanctificationis causa: sed una sola causa est humanae sanctificationis. scilicet sanguis Christi, secundum illud Hebr. vlti. Iesus ut sanctificaret populum per suum sanguinem extra portam passus est. Ergo videtur, quod sacramentum non significet plura.

PR AETER EA. Dictum est, quod sacramentum proprie significat ipsam finem sanctificationis, sed finis sanctificationis est vi-

ta eterna: secundū illud Rom. 6. habetis fructum vestrum in sanctificatione: sine vero vita eterna. Ergo videtur quod sacramentū non significet nisi unam rem. s. vitam eternā. **SED CONTRA EST**, quod in sacramento altaris est duplex res significata. s. corpus Christi verū & mysticū. Ut Aug. dicit in lib. sententiarū prosperi.

RESPONDEO dicendū, quod (sicut dictū est) sacramentū proprie dicitur, quod ordinatur ad significandā nostrā sanctificationē: In qua tria possunt considerari: videlicet ipsa causa sanctificationis nostrae quae est passio Christi: & forma nostrae sanctificationis: quae consistit in gratia & virtutibus: & ultimus finis sanctificationis nostrae qui est vita eterna. Et haec oīa per sacramenta significatur. Unde sacramentum est & signū rememorative eius quod praecessit. s. passionis Christi: & demonstratiuum eius quod in nobis efficitur per Christi passionē. s. gratia, & pronosticum id est praenunciatiuum futurae gloriae.

AD PRIMUM ergo dicendū, quod tūc est signū ambiguum praebens occasionē fallēdi quādo significat multa: quorū unū non ordinatur ad aliud. Sed quando significat multa secundū quod ex eis quodam ordine efficitur unū, tunc non est signū ambiguum: sed certū: sicut hoc nomē homo significat animā & corpus, prout ex eis constituitur humana natura. Et hoc modo sacramentum significat tria praedicta, secundū quod quodā ordine sunt unū.

AD SECUNDUM dicendum, quod sacramentum in hoc quod significat rem sanctificationem oportet quod significet effectum: qui intelligitur in ipsa causa sanctificante, prout est sanctificans.

AD TERTIUM dicendū, quod sufficit ad rationē sacramenti quod significet perfectionem quae est forma: nec oportet quod solum significet perfectionem quae est finis.

CIRCA hūc art. dubitatur. An sacramentū sit signū unius rei ratiū, & est dicere quod intelligitur per illā particulā rei sacrae, an solū gratia, an corpus Christi, vel quod: Vnde hic art. est ad exponendā

definitionē illā sacramenti datā in art. praecedenti. **RESPONDEO**, quod sacramentū significat tria. s. passionem Christi, gratiam, & gloriā: vide ibi: **PRIMO** quaeritur quomodo hoc probetur, vel unde habetur quod sacramenta significet illa tria? Ad hoc dico, prius quod S. Tho. non probavit aliter nisi consensu omnium, quia sic omnes recipiunt, ideo reliquit tanquā communiter receptum.

SECUNDO dico quod probatur ex sacra scriptura: & ex ritu, & vīu ecclesiae. Et prius pro quod sacramentum Eucharistiae, illa tria significet: Nam quod significet passionem Christi patet in canone missae: haec quotiescūque feceritis in mei memoriam facietis: ergo sacramentū Eucharistiae est signum rememorative passionis.

PRAETEREA Primae ad Cor. 11. Quotiescūque manducabitis panē hūc, & calicē bibetis mortē dñi annuntiabitis donec veniat: ergo.

PRAETEREA Patet hoc per illud quod cātat ecclesia in festo corporis Christi. O sacrum conuiuium in quo Christus sumitur: & recolitur memoria passionis eius.

SECUNDO, quod omnia sacramenta significant gratiam patet, quia ad hoc sunt instituta: ut fideles cognoscerēt in quo sanctificantur: & in quo consequuntur gratiam. Et quod Eucharistia significet gloriā, patet per illā orationē. O sacrum conuiuium in quo Christus sumitur: recolitur memoria passionis eius, mens impletur gratia, & futurae gloriae nobis pignus datur.

PRAETEREA patet per illud Pauli iam citatū: mortem domini annuntiabitis donec veniat. Constat ergo de Eucharistia quod significat illa tria.

DE baptismo probatur, quod significet Christi passionem, per illud ad Ro. 6. Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus: cōsepulti enim sumus per baptismū in mortē, ut quomodo Christus resurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitae ambulemus. Ergo omnia sacramenta illa tria significant, quia omnia sunt signa sanctitatis prouenientis hominibus à passione Christi.

SED an illa tria aequaliter, & aequē immediate significantur per illa sacramenta? Dico quod nō: sed immediate significatur gratia. Probatur quia sūt signa ad illud instituta, & sunt signa nostra, id est ad significandum formā quae datur nobis: **SED** an haec tria significabantur per sacramenta veteris legis? Dico quod ita. Licet nō aequē perfecte: quia est differentia inter sacramenta veteris. & nouae. quod sacramenta veteris legis solum erant signa pronostica: & non demonstratiua, vel rememorative: sicut sacramenta nouae legis quae sunt demonstratiua gratiae: & rememorative passionis: & pronostica gloriae futurae. Vnde nota quod sacramenta veteris legis sunt proprie sacramenta: quia sunt signa sanctitatis, saltem legalis mūditiā: sed nō sicut sacramenta nouae legis

Praeterea alia definitio est. Sacramentum est inuisibilis gratiae visibile signum, vel visibilis forma ut imaginem gerat, & causa existat.

Quaeritur, quid intelligitur per illam particulā gratiae? Dicit Scotus: quod intelligitur gratia gratuita faciēs & virtutes, quae quidē sanctificant nos, & in hoc conuenit cum S. Thom.

Sed Ochā dicit quod nō: quia eucharistia est signū Christi contenti ibi. Et hoc laudat Petrus de alio in 4. quaest. 1. art. 3. & Guillelmus rubeus. quaest. 1. art. 1. dicit quod intelligitur gratia inherēs, & gratia increata. Et ista definitio non conuenit omnibus sacramentis, quia licet verū sit de Eucharistia illud quod illi dicūt, nō tñ de omnibus. Praeterea illa distinctio de gratia creata, & increata, incepta heri, quia sancti nusquā vī sunt tali distinctioe, ideo nō est ponēda: quia in deo nō est proprie gratia cū nihil sit datū in deo: quia gratia est quid datū ut patet per Apost. ad Rom. 3. ex operibus legis nō iustificatur omnis caro.

Articul. quartus

An sacramentum sit semper aliqua res sensibilis.

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur quod sacramentū non semper sit aliqua res sensibilis. Quia secundum philosophū in lib. priorum omnis effectus, sua causa signū est. Sed sicut sunt quidam effectus sensibiles, ita etiam sunt quidam effectus intelligibiles: sicut scientia est effectus demonstrationis. Ergo non omne signum est sensibile. Sufficit autem ad rationē sacramenti quod sit signum alicuius rei sacrae, in quantum per eā homo sanctificatur ut dictum est. Non ergo requiritur ad sacramentū, quod sit aliqua res sensibilis. **PRAETEREA**, Sacramenta pertinet ad cultū, vel regnū dei. Sed res sensibiles non videtur pertinere ad cultū dei dicitur enī. Ioā. 4. Spūs est Deus, & eos qui adorāt eum, in spū & veritate oportet adorare. Et Ro. 14. non est regnum dei, esca & potus. Ergo res sensibiles nō requiruntur ad sacramentum.

PRAETEREA. Aug. dicit in li. de libero arbitrio quod res sensibiles sūt minima bona sine quibus hō recte viuere pōt: sed sacramenta

sūt de necessitate salutis humanae (ut infra patebit) & ita sine eis hō recte viuere nō pōt. Nō ergo res sensibiles requiruntur ad sacramenta.

SED contra est, quod Aug. dicit super Ioa. Accedit verbū ad elementū & fit sacramentū.

Et loquitur ibi de elementō sensibili, quod est aqua, ergo res sensibiles requiruntur ad sacramenta.

RESPONDEO dicendū, quod sapientia diuina unicuique rei prouidet secundū suū modū: & propter hoc dicitur Sap. 8. quod suauiter disponit oīa. Unde & Matth. 25. dicitur quod dedit unicuique secundū propriā virtutē.

Est autē homini cōnaturale, ut per sensibilia pueniat in cognitionē intelligibilium. Signū autē est per quod aliquis deuenit in cognitionē alterius.

Unde cū res sacrae quae per sacramenta signantur sint quaedā spūalia & intelligibilia bona: quibus hō sanctificatur. cōsequēs est ut paliquas res sensibiles signatio sacramenti impleatur: sicut et per similitudinē sensibilibus rerū in diuina scriptura res spūales nobis describuntur. Et inde est quod ad sacramenta requiruntur res sensibiles: ut etiā Dion. 3. bat in 1. cap. eccle. hierar.

AD PRIMUM, ergo dicendū, quod unū quodque proprie denominatur & definitur secundū id quod conuenit ei primo & per se, non autem secundū id quod conuenit ei per aliud. Effectus autem sensibilis per se habet quod ducit in cognitionē alterius quasi primo & per se homini innotescens: quia omnis nostra cognitio à sensu oritur, effectus autem intelligibiles non habent quod possint ducere in cognitionem alterius nisi in quātū sunt per aliud manifestati. i. per aliqua sensibilia. Et id est quod primo & principaliter dicuntur signa quae sensibus offeruntur: sicut Aug. dicit in 2. de doctrina Christi. Vbi dicit quod signū est quod praeter speciem quā gerit sensibus facit aliquid aliud in cognitionē venire. Effectus autē intelligibiles nō habent rationē signi nisi secundū quod sunt manifestati per aliqua signa. Et per hunc et modū, quaedā quae non sunt sensibilia, dicuntur quodammodo sacramenta in quātū signata sunt per aliqua sensibilia: de quibus infra agetur

AD SECUNDUM, dicendum quod res sensibiles, ut in sua natura considerantur, non pertinent ad cultum vel ad regnum dei. Sed solum secundum quod sunt signa spiritualium in quibus regnum dei consistit.

AD TERTIUM, dicendum: quod Augustinus ibi loquitur de rebus sensibilibus secundum quod sunt in sua natura, non autem secundum quod assumuntur, ad signandum spiritualia que sunt maxima bona.

Primum dubium.

CIRCA hunc quartum articulum dubitatur. An sacramentum sit res, vel signum sensibile dicit quod ita vide ibi. Hoc Augustinus, Homilia. 80. super Ioan. & habetur. 1. q. 1. cap. detrahe. Sed contra, dicit Ocham, quia Deus potest instituere alia sacramenta que sint signa spiritualia, sicut instituit hæc insignis sensibilibus: ergo signum in illa finitione sacramenti non est tantum sensibile. Ad hoc nego consequentiam: & ad hoc quod sit bona definitio theologica satis est quod conveniat omnibus sacramentis institutis, & de lege non potest alijs convenire quia non erant futura alia. Non requiritur quod conveniat omnibus possibilibus id est que possunt institui.

SECUNDO arguitur sic. Corpus, & sanguis Christi sunt sacramentum, & non sunt signum sensibile, ergo non requiritur ad sacramentum institutum quod sit signum sensibile. Antecedens patet apud Magistrum et omnes in. d. 8. 4.

AD hoc dico cum sanctus Thomas. 4. d. 1. quæst. 1. art. 1. quæst. tertia, ad tertium & d. 8. q. 1. arti. 1. quæst. 1. ad 3. quod corpus Christi est sensibile per species panis, & sanguis per species vini, & character baptismatis est sensibilis per aquam & voces quibus baptismus conficitur. Unde corpus Christi verum est sacramentum, & signum sensibile, & sentitur etiam (ut quidam dicunt) per notitiam que prius erat panis: quia representabat hoc album.

SED melius videtur dicendum: quod sentitur per notitiam huius albi: demonstrando contentum sub illis speciebus, quia notitia panis non potest representare aliam rem. Unde licet corpus Christi verum non sit imediate sensibile, absolute est sensibile per species panis sicut Petrus per iua accidentia. SECUNDO dico: quod illa definitio quam probamus cum sancto Thoma. datur de sacramentis tantum. At corpus Christi est sacramentum & res simul sacramenti ad quod sufficit quod sit signum: esto sit spirituale signum. Tamen propter illa argumenta Ocham ponit aliam definitionem que est talis. Sacramentum est signum significans efficaciter effectum Dei gratuitum: & intelligit per effectum corpus Christi, vel gratiam. SED contra: si deus instituerit aliud sacramen-

tum ubi concurrat natura angelica esset sacramentum tamen non significaret corpus Christi. Ergo male definit Ocham.

PRAETEREA: si institueretur signum ad hoc quod daretur gratia prophetiae non esset sacramentum, & tamen significaret effectum gratui tum: ergo male dicit Ocham. Et si dicat quod itelligit effectum vel gratiam gratum facientem: etiam nostra definitio est bona, quia dicimus quod sacramentum est signum rei sacrae sanctificantis. PRAETEREA, maior sic definit sacramentum est signum sensibile ad cuius acceptionem disposito virtute operis operati a deo confertur gratia nisi ponatur, obex peccati mortalis.

SED omnibus his omisissis dico quod signum spirituale non est sacramentum, quia non est signum proprie hominibus sicut sensibile.

TERTIA, definitio Magistri. f. sacramentum est inuisibilis gratiae visibilis forma ut imaginem gerat & causa existat: solum convenit sacramentis nouae legis. Sed praeter has ponit. S. Thomas. in. 4. duas alias: & Alexan. de Ales. 4. parte. q. 8. quarum altera est Augustini. altera Hugonis in lib. de sacramentis. 4. parte art. 1. & ex omnibus illis definitionibus Scotus in. 4. d. 1. q. 2. componit unam aliam. f. sacramentum est signum sensibile gratiam dei, vel effectum gratuitum ex institutione diuina, efficaciter significans ordinatum ad sanctitatem hominis viatoris. Sed omnia ista sufficienter explicatur per illam breuem nostram finitionem. Ideo istae relinquendae sunt.

HABES, igitur quod sacramentum est signum sensibile, & nullo modo insensibile, & rei sacrae id est gratiae, passionis, & gloriae, sed principaliter gratiae quia ad illam significandam fuit institutum principaliter, & addadam gratiam ordinata fuit passio Christi.

Articul. quintus.

Vtrum requirantur determinatae res ad sacramenta.

AD QUINTUM: sic proceditur, videtur quod non requirantur determinatae res ad sacramenta. Res enim sensibiles assumuntur in sacramentis ad significandum: ut dictum est. Sed nihil prohibet diuersis rebus sensibilibus idem significari, sicut in sacra scriptura Deus aliquando Metaphorice significatur per lapidem, quandoque per Leonem, quandoque per solem, aut aliquid

aliud huiusmodi, ergo videtur quod diuersae res possint congruere eidem sacramento. Non ergo determinatae res in sacramentis requiruntur. PRAETEREA: magis est necessaria salus animae, quam salus corporis. Sed in medicinis corporalibus quae ad corporis salutem ordinantur, potest una res pro alia poni in eius effectum: ergo multo magis in sacramentis, quae sunt medicinae spirituales ad salutem animae ordinatae, poterit una res assummi pro alia quando illa defuerit.

PRAETEREA: non est conueniens ut hominis salus ardeatur per legem diuinam praecipue per legem Christi, qui venit omnes saluare: sed in statu legis naturae non requirebatur in sacramentis aliqua res determinata: sed ex voto assumebantur, ut patet Genesios. 28. ubi Iacob, vouit se deo decimas, & hostias pacificas oblatum: ergo videtur quod non debuerit ardeari homo, & praecipue in noua lege ad alicuius rei determinatae usum in sacramentis.

SED CONTRA est: quod dominus dicit Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum dei. RESPONDEO dicendum, quod in usu sacramentorum duo possunt considerari, scilicet cultus diuinus, & sanctificatio hominis. Quorum primum pertinet ad hominem per comparationem ad Deum, secundum autem e conuerso pertinet ad Deum per comparationem ad hominem, Non pertinet autem ad aliquem determinare quod est in potestate alterius: sed solum id quod est in sua potestate. Quia ergo sanctificatio hominis est in potestate dei sanctificatis, non pertinet ad hominem suo iudicio assumere res, quibus sanctificatur. Sed hoc debet esse ex diuina institutione determinatum. Et ideo in sacramentis non le. quibus homines sanctificantur (secundum illud primae ad Cor. 6. Abluti estis, sanctificati estis) oportet uti rebus ex diuina institutione determinatis.

AD primum ergo dicendum, quod si idem

potest per diuersa signa significari, determinare tamen quo signo sit utendum ad significandum: pertinet ad sanctificantem. Deus autem est qui nobis significat spiritualia per res sensibiles in sacramentis, & per verba similitudinaria, in scripturis. Et ideo sicut iudicio Spiritus sancti determinatum est, quibus similitudinibus in certis scripturae locis res spirituales significantur, ita etiam debet esse diuina institutione determinatum, quae res ad significandum assumantur, in hoc, vel in illo sacramento.

AD secundum dicendum quod res sensibiles habent naturaliter sibi inditas virtutes conferentes ad corporalem salutem. & ideo non refert, si duae earum eandem virtutem habeant, quae quis utatur. Sed ad sanctificationem non ordinantur ex aliqua virtute sibi naturaliter indita, sed solum ex institutione diuina, & ideo oportuit diuinitus determinari, quibus rebus sensibilibus sit in sacramentis utendum.

AD tertium dicendum, quod sicut Augustinus dicit. 19. contra Faustum, diuersa sacramenta diuersis temporibus congruunt: sicut etiam diuersis verbis significantur diuersa tempora. s. praesens, praeteritum, & futurum. Et ideo sicut in statu legis naturae homines nulla lege exterius data, sed solo interiori instinctu mouebantur ad Deum colendum, ita etiam ex interiori instinctu determinabatur eis, quibus rebus sensibilibus ad dei cultum uterentur. Post modum vero necesse fuit etiam exterius legem dari: tum propter obscuracionem legis naturae ex peccatis hominum: tum etiam ad expressiorem significationem gratiae Christi: per quam humanum genus sanctificatur. Et ideo et necesse fuit res determinari, quibus homines uterentur in sacramentis. Nec propter hoc ardeatur via salutis: quia res quarum usus est necessarius in sacramentis, vel communiter habentur: vel paruo studio adhibito haberi possunt.

CIRCA hunc quintum art. postquam diximus in alio articulo quod sacramentum est

signū sensibile. Queritur hic, an sint certa sensibilia determinata ad sacramēta, vel an poterūt hoīes vti rebus sensibilibus, quibus voluerint in sacramētis. Dicit. S. Tho. quod à Deo sunt res determinatæ, quibus vtendū est in sacramētis ita ex necessitate: quod si quis alia re vtatur, præter illā quam Deus determinauit, non faciet sacramentum. Ponit exemplum in baptismo, qui si non fiat aqua vera nō erit baptisus: vide i doctore.

SED contra istam determinationē arg. sic. Ecclesia addidit multa sensibilia sacramentis, vt oleum in sacramento ordinis, & in baptismo: ergo non sunt à Deo determinatæ huiusmodi res. AD hoc dico: quod ea quæ ecclesia addidit, non sunt de essentia sacramentorum: sed ad solēnitatem tantum, & ceremoniam ipsorum, & ad maiorem deuotionem.

SED an ita fuere res determinatæ in lege naturæ ad aliq̄ sacramēta? Ad hoc respōdet. S. Th. ad tertium ex Aug. 19. cōtra Faustū c. 19. quod non: quia lex Christi omnia deduxit ad perfectū, ideo illi in illa lege non habebant sacramēta perfecta. Sed dicit. S. Thom. quod dominus dirigebat eos ad res, quibus debebant vti.

SED an habebant aliqua sacramēta, vel solum ex eo, quod protelebantur fidem liberabantur à peccatis?

AD hoc dico prius, quod nihil habemus certū, quia nihil est de hoc scriptum in sacra scriptura nec in aliqua alia auctētica.

Secundo dico: quod valde probabile est, quod habebant sacramēta: patet quia habebat sacerdotes vt Melchisedech.

Tertio dico: quod verisimile est, quod ipsi inter se conueniebant, & instituebant aliqua signa, quibus vtēbātur loco sacramentorum. Licet non erant signa illa sacramēta, de iure diuino. t. ad quæ sub diuino præcepto tenerentur: & per quæ ex diuina institutione sanctificarentur.

SED contra: quia dicit. S. Tho. quod Deus mouebat ad hoc quod vtērentur illis sacramentis: ergo erant de iure diuino.

NEGO consequentiam: quia ecclesia mouetur ab Spiritu sancto, & tamen ea, quæ ecclesia ordinat nondicūtur de iure diuino.

PRÆTEREA vt dicit Magister sententiarum sacramēta sunt instituta propter humiliationem exercitationem, & eruditionem: & tunc ad huc vigeat ratio, & ideo non indigebat eruditione alicuius, per signa sensibilia exteriora.

SED contra, in matrimonio nō requiruntur res nec in poenitentia. Ergo non requiruntur res in omnibus sacramentis. Antecedēs patet: quia illa duo sacramēta verbis tantum conficiūtur. AD hoc Durandus. d. 1. 4. q. 3. concedit totum, & bene dicit, capiēdo res, vt distinguuntur cōtra voces. Sed. S. Tho. art. 6. ad. 2. dicit quod sub rebus comprehenduntur ipsi actus sensibiles, vt lotio in baptismo: & actus cōiugū in matrimonio,

Articulus sextus.

An in significatione sacramentorum requirantur verba.

AD SEXTUM: sic pceditur videtur quod in significatione sacramentorum non requirantur verba. Dicit enim Aug. contra Faustū. Quid sunt aliud quæ corporalia sacramēta, nisi quasi quædam verba visibilia? Et sic videtur quod addere verba rebus sensibilibus in sacramentis, sit addere verba verbis. Sed hoc est superfluum: ergo non requiruntur verba cum rebus sensibilibus in sacramentis.

PRÆTEREA: sacramentum est aliquid unum: Ex his autem quæ sunt diuersorum generum, nō videtur posse aliquid unū fieri. Cum igitur res sensibiles, & verba sint diuersorum generū (quia res sensibiles sunt à natura, verba autem à ratione) videtur quod in sacramentis non requirantur verba cum rebus sensibilibus.

PRÆTEREA. Sacramēta nouæ le. successerunt sacramentis v. le. quia illis ablatis ista sunt instituta, vt Aug. dicit. 19. contra Faustū: Sed in sacramētis v. le. non requiratur aliqua forma verborum. Ergo nec in sacramentis nō le.

SED cōtra est qd̄ apost. dicit ad Ephe. 5. Christus dilexit ecclesiam, & tradidit se metipsum pro ea, vt illam sanctificaret, vna cro aqua in verbo vitæ. Et Aug. dicit super Ioan. Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum.

RESPONDEO dicēdū: quod sacramēta (sicut dictū est) adhibētur ad hominū sanctificationē, sicut quædam signa. Tripliciter ergo cōsiderari possūt, & quolibet modo congruit eis quod verba rebus sensibilibus adiungantur. Primo enim possunt considerari ex parte causæ sanctificatis, quæ est verbum incarnatū, cui sacramentum quodammodo cōforma

tur, in hoc quod rei sensibili verbū adhibetur, sicut in misterio incarnationis carni sensibili est verbum dei unitum.

SECUNDO possūt cōsiderari sacramēta ex parte hominis qui sanctificatur: qui cōponitur ex aīa & corpore, cui pportionatur sacramentalis medicina, quæ per rem visibilem corpus tangit, & per verbū ab anima creditur. Unde Aug. dicit super illud Ioan. 15. Iam vos mundestis propter sermonem. &c. Unde est ista tanta virtus aque vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciēte verbo, nō quia dicitur sed quia creditur?

TERTIO possunt considerari ex parte ipsius significationis sacramentalis. Dicit autem Aug. in. 2. de doctrina christiana, quod verba inter homines obtinuerunt principatum significandi: quia verba diuersi modo formari possunt ad significandos diuersos conceptus mētis: & propter hoc per verba, magis distinetur possumus exprimere quod mente concipimus. Et ideo ad perfectionem significationis sacramentalis, necesse fuit vt significatio rerum sensibilibus per aliqua verba determinaretur. Aqua enim significare potest & abluitionem propter suam humiditatem: & refrigerium propter suam frigiditatem. Sed cū dicitur. Ego te baptizo manifestatur quod aqua vtimur in baptismo ad significandam emundationem spiritualem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod res visibiles sacramentorum dicuntur verba per quandam similitudinem: in quantum. s. participant quandam vim significandi, quæ principaliter est in ipsis verbis: vt dictum est. Et ideo non est superflua in geminatio verborū, cum in sacramentis rebus visibilibus verba adduntur: quia unum eorum determinatur per aliud: vt dictum est.

AD SECUNDM dicēdū, quod quæuis verba, & alia res sensibiles sint in diuerso genere, quantum pertinet ad naturam rei: conueniunt tamen in ratione significandi, quæ perfectius est in verbis quā in alijs rebus. Et

ideo ex rebus, & verbis fit quodammodo unū in sacramentis, sicut ex forma & materia: in quantum. s. per verba perficitur significatio rerum, vt dictum est. Sub rebus autem comprehenduntur etiam ipsi actus sensibiles: puta ablutio, munctio, & alia huiusmodi: quia in his est eadem ratio significandi & in rebus.

AD TERTIUM dicendum, quod (sicut Aug. dicit contra Faustū) alia debet esse sacramēta rei presentis, & alia rei futuræ. Sacramēta autē v. le. prænuicia erāt Christi venturi, & ideo non ita expresse significabāt Christum, sicut sacramēta nō le. quæ ab ipso Christo effluunt, & quandā similitudine ipsius in se habent: vt dictum est. Vtebantur tamen in veteri lege aliquibus verbis, in his quæ ad cultum dei pertinent, tam sacerdotes qui erāt sacramentorum illorum ministri, (secundum illud numeri. 6. sic benedicetis filijs Israel: & dicetis eis: benedicat tibi dominus. &c.) Quam etiā illi qui illis sacramētis utebantur: secundum illud deute. 26. profiteor coram domino de tuo. &c.

CIRCA hūc. 6. art. dubitatur. An requiratur verba ad sacramēta? Dico qd̄ ita: & in corpore art. datur rationes conuenientes quare à Christo instituta sint sacramēta in rebus & verbis. Sed probatio legitima est sumenda à sacra scriptura, & ab ecclesia.

Ideo prius probatur ex ritu ecclesiæ, quia ecclesia nunquam administravit sacramēta nisi cū verbis, ergo verba requiruntur.

Secundo probatur. Paulus ad Ephe. 5. dicit quod Christus dilexit ecclesiā &c. Mundans eam lauacro aquæ & in verbo vitæ.

Sed de hoc latius in particulari de forma cuiuscunque sacramenti differemus.

Sed contra. Nō requirebantur verba ad omnia sacramēta v. le. nisi ad sacramētum zelo tipicæ numeri. 5. ergo nec ad omnia sacramēta nouæ legis. Nego consequentiam quia illa erant imperfecta hæc autem perfecta sunt.

Præterea arguitur sic. In matrimonio non requiruntur verba quia mutus potest cōtrahere & per scripturam, extra. de sponsalibus cap. cū apud: & cap. tuæ. Ergo non requiruntur verba in omnibus sacramentis nō le. Ad hoc duran. 4. d. 1. quæst. 3. concedit consequens propter argumentum: & dicit quod quādo magister sententiarū dicit quod ad sacramēta requiruntur verba, intelligit de vero sacramēto nō le. id est quod nō fuit v. le. Et quia

matrimonium fuit etiam veteris legis, ideo ad illud non requiruntur verba. Et cum durā. videtur tenere Adrianus in.4. quæst.2.ad.5.

SE D ego dico, cum. S. Tho. in.4.d.27. quæst.1. art.2. quæst.2. ad.2. quod per verba nō intelliguntur solum voces. Sed etiam alia signa quibus explicantur consensus, accipiuntur loco vocis.

Præterea dico, quod disputatio hæc inter Durā. & Adrianum ex vna parte & S. Thom. & magistrum ex alia, est de nomine: quia omnes concedunt, quod matrimonium etiam in quātū est sacramentum potest contrahi sine verbis accipiēdo per verba tantū voces. Nec. S. Tho. hoc negat. Et hoc est peculiare in illo sacramento, si quis aut tentaret conficere aliud sacramentum sine vocibus nihil faceret.

SED contra. Si sponsalibus de futuro superueniat copula carnalis sit matrimonium sine signis, extra de sponsalibus cap. veniens ad nos. Ergo nō requiruntur verba, neque signa, & sic falsum est quod. S. Thom. dicit.

AD hoc dico. Prius quod videbimus in materia matrimonij.

Secundo dico, quod illud est matrimonium ex præsumptione iuris: & nō ex natura rei. Sed præsumit ius quod talis aliquo motu, vel signo explicuit quod accedebat ad illam tanquā ad suam.

Tertio dico, quod si talis accedit animo non accipiendi illam in vxorem, non est verum matrimonium, quia non est nec fuit consensus qui est de essentia matrimonij.

Quarto dico, quod si uterq; accedit cum animo nubēdi post sponsalia, est matrimonij: quia per illam copulam est non sit aliud signū: sufficienter explicatur consensus ratione sponsalium præcedentium &c.

Quinto dico, quod etiam si post sponsalia de futuro sponsus perat copulā (licet non conueniant si tamen consentiant inter se spōsi) probabile est quod est matrimonium: quia sic sufficienter explicatur consensus.

SED contra quæstionē qua dicitur quod requiruntur res & verba. Arguitur sic. In matrimonio & in poenitentia non requiruntur res. Ergo conclusio falsa. Paret antecedens quia vocibus tantum conficiuntur illa sacramenta.

AD hoc dicit durandus. 4. d.1. quæst. 3. quod verum est totum quod probat argumētum. Capreolus in.4. d.1. & d.26. dicit quod in matrimonio res sunt actus complacentiæ & quod in poenitentia res sunt confessio.

EGO autem dico cū san. Tho. 4. d.26. quæst. 2. art.1. a d.2. & d.14. quæst.1. art.1. quæst. iuncula.1. ad primū, quod materia matrimonij sunt actus coniugum, id est actus illius coniugis qui incipit. Et materia poenitentiae est actus ipsius poenitentis, id est confessio ipsius. Et si materia ergo res. Quia materia sacramenti est res in sacramento: ut patet de aqua in baptismo. Nam materia in sacra-

mentis non est sicut in naturalibus: sed sicut in artificialibus. Ita quod res siue actus imperfectus in sacramento dicitur materia sacramenti, & actus qui perficit vocatur forma. Et san. Tho. dicit hic ad.2. quod sub rebus cadunt actus sensibiles: ut lotio in baptismo, Paludanus autem in loco citato. f.4. d.1. quæst. 4. dicit quod materia in matrimonio sunt contrahentes. Tamen hoc est contra. S. Thom. Et secundo, illi non sunt partes sacramenti. Ergo non sunt materia nec res sacramenti.

Articul. septimus

Vtrū requirantur determinata verba in sacramentis.

AD SEPTIMUM sic proceditur. Videtur quod non requirantur determinata verba in sacramentis. Vt enim philosophus dicit, voces non sunt eadem apud omnes. Sed salus quæ per sacramenta queritur, est eadem apud omnes. Ergo non requiruntur aliqua determinata verba in sacramentis.

PRÆTEREA Verba requiruntur in sacramentis in quantum sunt principaliter significatiua, sicut dictum est. Sed contingit per diuersa verba idem significari. Ergo non requiruntur determinata verba in sacramentis.

PRÆTEREA Corruptio cuiuslibet rei variat eius speciem. Sed quidam corrupte verba proferunt, nec tamē propter hoc creditur sacramentorum effectus impediri. Alioquin illiterati, & balbi, qui ista sacramenta conferunt, frequenter defectum in sacramentis inducerent. Ergo videtur quod non requirantur in sacramentis determinata verba.

SED CONTRA EST: quod dominus determinata verba protulit in consecratione sacramenti eucharistiæ dicens *Matth. 26. Hoc est corpus meum. Similiter etiam mādauit discipulis, ut sub determinata forma verborum baptizarent, dicens Matth. ultimo. Euntes docete omnes gentes baptizātes eos in nomine patris, & filij, & spū sancti.* **RESPONDEO** dicendum, quod (sicut

dictum est) in sacramentis verba se habent per modum formæ. res autem sensibiles per modum materiæ in omnibus aut compositis ex materia & forma, principium determinationis est ex parte formæ, quæ est quodāmodo finis, & terminus materiæ. Et ideo principaliter requiritur ad esse rei determinata forma, quæ determinata materia: materia. n. determinata requiritur ut sit proportionata determinatæ formæ. Cū igitur in sacramentis requiratur determinatæ res sensibiles, quæ se habet in sacramentis sicut materiam multo magis requiritur in eis determinata forma verborū **AD primū** Ergo dicendum: quod sicut Aug. dicit sup. Iōā. Verbu operatur in sacramentis, nō quia dicitur. i. nō secundū exteriore sonū vocis sed quia creditur. i. secundū sensū verborū, qui fide tenetur. hic quidē sensus est idē apud omnes, licet non eadē voces sint quātū ad sonū. Et ideo cuius cūque lingua verbis proferatur talis sensus, perficitur sacramentū.

AD secundū dicendum: quod licet in qualibet lingua cōtingat diuersis vocibus idē significari semper tamē aliqua illarū vocū est, quæ principaliter, & cōmunius hoīes illius lingua utuntur ad hoc significandū, & talis vox assumi debet, significatiōe sacramenti. Sicut et iter res sensibiles illa assumitur ad significatiōe sacramenti cuius usus est cōmunior ad actū, per quæ sacramenti effectus significatur, sicut aqua cōmunius utuntur hoīes ad ablutionē corporalem, per quæ spūalis ablutio significatur, & ideo aqua assumitur ut materia in baptismo.

AD tertium dicendum: quod ille qui corrupte proferat verba sacramentalia, si hoc ex industria facit, nō videtur itēdere facere quod facit ecclesia: & ita nō videtur profici sacramentū. Si aut hoc faciat ex errore, vel lapsu lingue, si sit tāta corruptio, quæ omni auferat sensū locutionis, nō videtur profici sacramentū. Et hoc præcipue cōtingit quādo fit corruptio ex parte principij dictionis: puta si loco eius quod est in nomine patris: dicat in nomine matris si vero non totaliter auferatur sensus locutionis per huius

modi corruptellā, nihilominus proficitur sacramentū & hoc præcipue contingit quādo fit corruptio ex parte finis: puta si aliquis dicat in nomine patris, & filias. Quāuis n. huiusmodi verba corrupte plura, nihil significet ex virtute positionis: accipiuntur tamē ut significantia ex accommodatione usus. Et ideo licet mutetur sonus sensibilis, remanet tamen idē sensus. Quod autē dictū est de differentia corruptionis circa principij, vel finē dictionis, rationē habet quia apud nos variatio dictionis ex parte principij, mutat significationem: variatio autem ex parte finis dictionis, ut plurimū mutat consignificationem: quæ tamen apud grecos variatur etiam secundum principium dictionis in declinationibus verborum. Magis tamen videtur attendenda quantitas corruptionis quia ex utraque parte potest esse tā parua quod non auferat sensum verborū, & tam magna quod auferat. Sed unum horum facilius accidit ex parte principij, & aliud ex parte finis.

CIRCA hūc articulum, dubitatur: an in oībus sacramentis requirantur verba determinata. Respondeo doctor affirmatiue. Vide literā. Hic prius queritur, an intelligatur conclusio quod de iure diuino, requirantur in sacramentis determinata verba: Nā licet in aliquibus sacramentis notū sit, determinata verba requiri de iure diuino, nō tñ in oībus. **AD** hoc dico, prius quod certū & manifestū est, formas aliquorū sacramentorum esse de iure diuino: patet **Matth.** ultimo baptizantes eos in nomine patris et filij & spūs sc̄ti: Et de eucharistia, **Matt.** 26. hoc est enim corpus meū. Secūdo, dico quod nō requiruntur determinata verba ad sacramenta de iure diuino, in isto sensu, quod sint certa verba, in certa lingua: ita quod nō liceat mutare linguā, aut in eadē lingua, nō liceat uti æqui valētibus verbis. Paret propositio, quia in quacūq; lingua, & in eadē lingua, in quacūq; verbis significetur illa sententia cōmuniter apud oēs, ego te baptizo in nomine patris & filij, &c. tenet factū, Tertio dico, quod. **AD** oīa sacramenta, requiruntur determinata verba ad istū sensū, quod ex cōmuni impositione patris, aut lingue, exprimant illa verba sensū sacramenti, ad cuius cōsecutiōne applicatur. Et hoc extendēdo verba ad signa et, explicatiua illū sensum sacramenti. Ista probatur consensu omnium doctorum: probatur etiam in particulari, in materia cuius cūque sacramenti.

Secūdo principaliter, vide argumēta doctoris. Et in solutiōe ad.2. nota quod bñdicit caietanus, verba illa. S. Th. (s. verba illa) si imādā sūt in sacramentis, quibus principaliter, hoīes illius lingua utuntur

ad illum actum significandum) intelligenda esse. quantum ad debitum vsum sacramenti: non tamen quod necessario requirantur ad hoc quod teneat factum, quia etiam in alijs æquivalentibus tenebit factum. Et probat quia in forma baptismi dicimus. Ego te baptizo in nomine patris. &c. Et tamen baptizo est verbum græcum, & apud Græcos non significat lauare sed tingere: & ex accommodatione vsus, in lingua latina significat lauare. Ergo non requiritur ad faciendum sacramentum, quod verba formæ sint illa quibus homines principaliter vtuntur ad illum actum significandum: sed intelliguntur quod ab debito vsum sacramenti, desit ad hoc quod debito modo administretur sacramentum.

SECUNDO, non licet vti alijs verbis, quia est præceptum ecclesiæ consuetudine declaratum quod non mutetur ritus ecclesiæ plibito à quocūq; TERTIO, si ex ignorantia, vel negligentia contingat, quod aliquis, vtatur alijs verbis æquivalentibus verbis formæ scias quod factum tenet. Sed qui fecit peccauit: quia nō seruauit ritū ecclesiæ. QUARTO, non solum tenet factum, quando minister sacramenti vtitur verbis, ex impositione significantibus sensum sacramenti: sed etiam quando vtitur verbis, ex accommodatione vsus significantibus prædictum sensum, vt si quis dicat, ego absoluo vos, vel præstantiam vestram quia nobilis est, & videtur ei ista vrbantitas debita, aut si Episcopus dicat nos baptizamuste. Eo quod sic soleant Episcopi loqui Attamen anemine debet fieri: sed seruandus est ritus ecclesiæ.

QUINTO, sacramentum conficitur, esto mutetur in forma significatio alicuius verbi per se sumpti, si tamen prout est in contextu corruptæ formæ, non mutatur: vt patet de consecratione. d. 4. cap. retulerunt, de illo qui sub hac forma baptizauit. Ego te baptizo in nomine patria. &c. vbi patria absolute sumptum aliud significat quam pater, sed in illa forma, idem quod pater.

IN Argumento tercio, petit. S. Thom. an liceat mutare, interrumpere, minuere, aut addere verba in sacramentis. Ad quod respondetur aliquibus propositionibus.

PRIMA propositio est. Nō licet mutare, nec addere, nec interrumpere, nec minuere verbum aliquod in sacramentis, sed seruandus est in omnibus ecclesiæ ritus: & oppositum faciens peccat. Et si notabiliter mutat ecclesiæ suæ ritum: peccat mortaliter. Dico suæ ecclesiæ, quia latinus tenetur seruare ritum ecclesiæ latinæ: græcus autē in aliquibus licitis ritum ecclesiæ græcorum, vt inferius quæst. 15. art. 4. docet sanct. Thom. quod sacerdos græcus debet conficere Eucharistiam in fermento, vt conformetur ecclesiæ suæ, & latinus in azimo, vt latinæ ecclesiæ conformetur. Itaque seruatis essentialibus alicuius sacramenti si sunt aliqua cerimonie facientes ad solemnitatem sacramenti in vna ecclesiā, quæ non sunt

alia: sacerdos illius ecclesiæ tenetur illas seruare. SECUNDA propositio (quæ est expressa in littera ad. 3.) est. Si ex industria quis corrupat verba, etiam si maneat sensus sacramenti, videtur quod non perficit sacramentum. Ratio est, quia videtur quod non intendat facere, quod ecclesiā facit, quod requiritur ad perfectionem sacramenti: vel ad hoc quod sit sacramentum.

TERTIA propositio. Quomocumque corrumpantur verba, ita quod non maneat sensus: nō est sacramentū, esto fiat ignorantia inuincibili. Ex diuina enim institutione oportet vt maneat semper sensus: quod latius probabitur in materia cuiuscumque sacramenti. Hanc propositionem omnes nullo excepto recipiunt.

QUARTA propositio. Si corrumpantur verba: ita tamen vt maneat sensus (nisi ex malicia fiat intendens facere aliud quam facit ecclesiā) est sacramentum. Ista probatur de consecratione. d. 4. cap. retulerunt. vbi determinatur quod baptizans sub hac forma, ego te baptizo in nomine patris & filii & spiritus sancti: tenet factum. Et sic est de alijs.

Hanc propositioni addit sanct. Tho. vnum quod est notandum, quando. s. variatur verbum in principio, & quando in fine. Nam facilius corrumpitur sensus, quando mutantur vel quoquomodo variantur verba in principio dictionis: quam dum mutantur in fine.

QUINTA propositio. Si fiat tanta interruptio, vt non maneat sensus: non est sacramentum. Probat hęc sicut tertia, ex sententia omnium.

SEXTA propositio. Si interruptio est tam parua, quod manet sensus: est sacramentum. Hęc etiā est communis animi conceptio in hac materia.

SEPTIMA propositio. Idem dicendum est de trāspōsitione. Si manet sensus erit sacramentum. Si autem non manet sensus, nec erit sacramentum.

OCtava propositio. Si addantur verba formæ vel tollantur ab ea ita vt maneat sensus est sacramentum: alias non.

INTER has propositiones, sola secunda est dubia. Et Petrus Paludanus in. 4. d. 3. quæst. 1. art. 3. dicit: quod licet quis de industria mutet, vel interrumpat formam: si manet sensus, est sacramentum. Probat, quia apponit veram formam licet corruptam.

Secundo quia græci corrupunt ex industria & tamen faciunt sacramentū.

Ideo dico, quod propositio. S. Tho. hoc modo intelligenda est. Si quis intendat corrumpere formam (manente tamen sensu) & intendit facere quod facit ecclesiā, id est, intendit administrare sacramentū ecclesiæ, tenet factū, & est sacramentum. Si autē ita intendit corrumpere formam, vt nō intendat facere quod facit ecclesiā, quantumcūq; maneat sensus, non conficitur sacramentū. Probat vt pbat Paludanus: quia est vera forma licet corrupta. Et quod ista sit intentio. S. Tho. patet, quia

dicit, videtur quod non intendit facere, quod facit ecclesiā, sed introducere errorem. Ex hoc bene sequitur quod si manet sensus, & non intendit introducere errorem: tenet sacramentum.

SED quomodo cognoscetur, si talis intendebat facere quod facit ecclesiā, aut non? An tale sacramentum reiterandum sit? Nam si non intendebat facere, quod facit ecclesiā, non est sacramentum, & sic est iterandum.

AD hoc dico cum sanct. Thom. in. 4. d. 3. quæst. 2. quod cognoscetur ex circumstantijs. Si talis sciebat formam ecclesiæ, & nihilominus corrupit coniiciendum est, quod volebat facere quod facit ecclesiā: ideo res est dubia, quam obrem reiterandum est sacramentum: vt determinatur de sacramento baptismi, extra de baptismo & eius effectu cap. de quibus dubium est.

Secundū
dubium.

QUAERTIVR, si variatio formæ sit talis, vt aliqui audientes intelligant sensum veræ formæ, & alij non an sit sacramentū. Vt si dicatur hoc est panque corpus meum. Et si militer: an sufficeret imponere verba nunc sicut si minister imponat tibi ipsi, vel inter paucos adhuc quod sit sacramentum.

AD hoc, dico quod non: Sed oportet vt verba quibus vtendum est in administratione sacramentorum, significant sensum sacramenti apud communiter. Probat. Prius quia debent esse signa. Illa autem sic imposita, vel quæ apud paucos significant: non sunt vera signa authentica. Ergo Secundo, quia sacramenta sunt instituta propter bonum commune: ideo verba in sacramentis debent esse cōmuniā, & significare cōmuniter oibus. R V R S V S, quantum ad interruptionem dico (sicut de similitudine formæ & materiæ) quod requiritur vt sit sacramentum similitudo moralis, & illa sufficit, licet non fiat in instanti eodem: Ita vt parua interruptio quæ moraliter loquedo non tollit quin silabæ dicantur esse simul: non tollit sacramentum: magna autem tollit.

Rursus, pro his omnibus notandum est, quod diximus ex illo cap. de quibus dubiū est, quod quotiescunque fuerit apprensus dubium ob aliquam verborum corruptionem: reiterandum est sacramentum sub conditione.

AT, Si varietur forma aliquo prædictorum modorū, ita vt nō maneat sensus, quæ le peccatū erit: DICO quod erit sacrilegium mortale. Si autem varietur forma ita vt maneat sensus sacramenti, distinguendum est. Nam aliqua forma est in ecclesiā, quæ non est determinata quantum ad verba id est quibus verbis sit exprimenda: & variare talem boni fide sine malo fine, nullum est peccatum sicut in matrimonio.

Sed aliæ sunt formæ, quæ aliquo modo sunt determinatæ: & aliquo modo non videntur determinatæ, vt in sacramento penitentiae. Ergo absoluo te, græci dicunt absoluat seruus Christi itaque sunt determinatæ quantum ad sensum de

necessitate sacramenti: & quantum ad voces de bene esse secundum ritum illius ecclesiæ. Et tunc dico, quod variare huiusmodi formas quantum ad voces notabiliter, quantumcūq; maneat sensus est mortale: quia notabiliter agit contra determinationem & ordinationem ecclesiæ, in re graui. Et quia exponit se periculo non faciendi sacramentum: quod est sacrilegium.

Si autem varietur forma notabiliter, erit veniale. Patet quia quod parū est pro nihilo reputatur.

Articul. octauus.

Vtrū liceat aliquid addere verbis in quibus consistit forma sacramentorū.

DOCTAVMV sic proceditur. Videtur quod nihil liceat addere verbis in quibus consistit forma sacramentorum. Non enim sunt minoris necessitatis, huiusmodi verba sacramentalia, quæ verba sacra scripturæ. Sed verba sacra scripturæ nihil licet addere, vel minuere. dicitur enim Deutero. 4. non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ab eo. Et Apocali. sic ultimo. Contestor omni audienti verba prophetiæ libri huius: si quis appuserit ad hæc, apponet super eum Deus plagas scriptas in libro isto: & si quis diminuerit, auferet Deus partem eius de libro vite. Ergo videtur quod nec in formis sacramentorum liceat aliquid addere vel minuere.

PRÆTEREA. Verba se habent in sacramentis, per modum formæ: vt dictum est. Sed in formis quælibet additio. vel subtractio variat speciem, sicut & in numeris: vt dicitur octavo Methaphysicæ. Ergo videtur quod si aliquid addatur vel subtrahatur a forma sacramenti non erit idem sacramentum.

PRÆTEREA. Sicut ad formam sacramenti, requiritur determinatus numerus dictionum, ita & requiritur determinatus ordo verborum, & etiam orationis continuitas. Si Ergo additio vel subtractio non auferat sacramenti veritatem: videtur quod paritate nec transpositio verborum, aut etiam interpolatio pronuntiationis.

SED CONTRA EST. Quod in formis sacramentorum quaedam apponuntur à quibusdam, quae ab alijs non apponuntur. Sicut latini baptizant sub hac forma, ego te baptizo in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti. graeci autem sub ista, baptizetur seruus Christi N. in nomine patris. &c. Et tamen utrique verum conferunt sacramentum. Ergo in formis sacramentorum licet aliquid addere, vel minuere.

RESPONDEO dicendum, quod circa omnes istas mutationes, quae possunt in formis sacramentorum contingere, duo circumscribuntur esse consideranda. Unum quidem ex parte eius qui profert verba, cuius intentio requiritur ad sacramentum. ut infra dicitur. Et ideo si intendat per huiusmodi additionem vel diminutionem alium ritum inducere, qui non sit ab ecclesia receptus, non videtur perfici sacramentum: quia non videtur quod intendat facere id quod facit ecclesia.

ALIUD autem est considerandum ex parte significationis verborum. Cum enim verba operentur in sacramentis, quantum ad sensum quem faciunt (ut supra dicitur) oportet considerare, utrum per talem mutationem tollatur debitus sensus verborum: quia sic manifestum est quod tollitur veritas sacramenti. Manifestum est autem, quod si diminuatur aliquid eorum quae sunt de substantia formae sacramentalis, tollitur debitus sensus verborum: & ideo non perficitur sacramentum. Unde didimus dicit in libro de Spiritu sancto. Siquis ita baptizare conetur, ut unum de praedictis nominibus praetermittat (scilicet patris & filij, & spiritus sancti) sine perfectione baptizabit.

Si autem subtrahatur aliquid quod non sit de substantia formae, talis diminutio non tollit debitus sensum verborum: & per consequens nec sacramenti perfectionem. Sicut in forma Eucharistiae, quae est, hoc est enim corpus meum, si enim sublatum, non tollit

debitum sensum verborum, & ideo non impedit perfectionem sacramenti: quantumvis possit contingere, quod ille qui praetermittit peccet ex negligentia vel contemptu.

CIRCA additionem etiam, contingit aliquid apponi quod est corruptiuum debiti sensus: puta si aliquis dicat, Ego te baptizo in nomine patris maioris, & filij minoris, sicut Arriani baptizabant, & ideo talis additio tollit veritatem sacramenti. Si vero sit talis additio, quae non auferat debitum sensum, non tollitur sacramenti veritas:

Nec refert utrum talis additio fiat, in principio, medio, vel in fine: ut si aliquis dicat. Ego te baptizo, in nomine dei patris omnipotentis, & filij eius unigeniti, & spiritus sancti paracliti, erit verum baptisma. Et similiter, si quis dicat. Ego te baptizo, in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, & beata virgo te adiuuet, erit verum baptisma.

FORTE AVTEM si diceret, ego te baptizo in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, & beatae virginis Mariae, non esset baptismus: quia dicitur prima ad Corinthios, primo. Nuquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis?

Sed hoc verum est si sic intelligatur in nomine beatae virginis baptizari: sicut in nomine trinitatis, quo baptismus consecratur. Talis enim sensus esset contrarius verae fidei, & per consequens tolleret veritatem sacramenti. Si vero sic intelligatur quod additur, & in nomine beatae virginis: non quasi nomen beatae virginis aliquid operetur in baptismo sed ut eius intercessio prosit baptizato ad conservandam gratiam baptismalem, non tollitur perfectio sacramenti.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ad verba sacrae scripturae, non licet aliquid apponere quantum ad sensum: sed quantum ad expositionem sacrae scripturae multa eis verba à doctoribus apponuntur.

Non tamen licet etiam verba sacra scripturae opponere, ita quod dicantur esse de integritate sacrae scripturae: quia hoc esset vicium falsitatis. Et similiter, si quis diceret aliquid esse de necessitate formae quod non est.

AD SECUNDUM dicendum, quod verba pertinent ad formam sacramenti ratione sensus significati. Et ideo quaecumque fiat additio vel subtractio verborum, quae non addat aliquid aut subtrahat debito sensui: non tollitur species sacramenti.

AD TERTIUM dicendum, quod si sit tanta interruptio verborum, quod intercipiatur intentio pronunciantis, tollitur sensus sacramenti, & per consequens veritas eius. Non autem tollitur quando est parua interruptio quae intentionem profertentis & intellectum verborum non auferat. Et idem est etiam dicendum de transpositione verborum: quia si tollit sensum locutionis, non perficitur sacramentum, sicut patet de negatione praeposita vel postposita signo. Si autem sit talis transpositio, quae sensum locutionis non variet, non tollitur veritas sacramenti: quia secundum quod philosophus dicit, nomina & verba transposita idem significant.

CIRCA hunc octauum articulum nota pro positiones. S. Thom. quia iam materiam hanc in articulo precedente resoluimus.

Prima igitur propositio. S. Thom. est. Siquis per additionem vel diminutionem ad formam alicuius sacramenti, intendat alium ritum ab ecclesia non receptum inducere non videtur facere sacramentum. Probatur quia non videtur quod intendat facere id quod facit ecclesia.

Secunda propositio. Si per talem additionem vel subtractionem ad formam, tollatur sensus verae formae: non conficitur sacramentum.

Tertia propositio. Si subtrahatur aliquid quod non sit de substantia formae: talis diminutio non tollit debitus sensum verborum: & sic nec sacramenti perfectionem.

Quarta propositio doctoris sancti est. Siquis apponat aliquid ad formam sacramenti quod mutet sensum formae, non conficitur sacramentum.

si autem non mutet, conficitur sacramentum. Ex hac quarta propositione, duo inferunt. S. Thom. Primum est. Siquis in forma baptismi dicat, ego te baptizo in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, & beata virgo te adiuuet, vere baptizatus quia seruetur sensus verae formae sacramenti. Sed ad hoc est distinguendum. Nam si ille qui in forma baptismi apponit additamentum illud, & beata virgo te adiuuet, apponit tanquam quod sit de forma sacramenti, ita quod hac tota copulatione, ego te baptizo in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, & beata virgo te adiuuet, utatur per formam, intendens per totam illam orationem baptizare: non conficit sacramentum, quia mutatur sensus formae, sicut si dixisset. Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, & Petrus currit, utens tota oratione pro forma. Si vero apponat & beata virgo te adiuuet tanquam orationem, ita quod intendat per primam orationis partem (scilicet. Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti) baptizare: apponit tamen aliam partem (scilicet. beata virgo te adiuuet) tanquam orationem, & non tanquam formam: est verum sacramentum.

SECUNDO, inferebat sanctus doctor ex praedicta quarta propositione, quod si quis dicat. Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, & beatae virginis Mariae, forte non est sacramentum. Vbi videtur quod relinquit sub dubio. Sed dicendum est, quod tunc non est sacramentum: quia mutatur sensus formae. Probatur, quia idem est dicere in nomine patris. &c. Idem est in virtute, vel in inuocatione patris. &c. Cum autem apponit in nomine virginis Mariae: est sensus, in virtute, vel in inuocatione virginis Mariae, qui sensus falsus est: quia baptismus solum conficitur in virtute & in inuocatione trinitatis.

Circa solutionem ad tertium nota, quod si verba formae alicuius sacramenti interrupte profertur: ita quod iam mutetur intentio profertentis, vel sensus non est sacramentum. Ut si a deo more quis dixisset, ego te baptizo. &c. Quod iam quando dicit filij non habet intentionem quam habebat quando dixit patris: non facit sacramentum. Vel moraliter loquendo iam ab audientibus non perciperetur ille verus sensus formae: non conficeretur sacramentum.

De necessitate sacramentorum.

Quaestio secundae.

DEINDE considerandum est de necessitate sacramentorum. Et circa hoc queruntur quatuor.

Primo. Utrum sacramenta sint necessaria ad salutem humanam.

Secundo. Utrum fuerint necessaria in statu ante peccatum.

Tertio. Utrum fuerint necessaria in statu post peccatum, ante Christum.

Quarto. Utrum fuerint necessaria post Christi aduentum.

Articul. primus.

Vtrum sacramenta sint necessaria ad humanam salutem.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod sacramenta non sint necessaria ad humanam salutem. Dicit enim Apostolus 1. ad Timoth. 4. corporalis exercitatio ad modicum utilis est. Sed usus sacramentorum pertinet ad corporalem exercitationem eo quod sacramenta perficiuntur in significatione sensibilium rerum & verborum, ut dictum est. Ergo sacramenta non sunt necessaria ad humanam salutem.

PRÆTEREA. 2. ad Corinth. 12. Apostolo dicitur, sufficit tibi gratia mea. Non autem sufficeret si sacramenta essent necessaria ad salutem. Non sunt ergo sacramenta salutem humanam necessaria.

PRÆTEREA. Posita causa sufficienti, nihil aliud videtur esse necessarium ad effectum. Sed passio Christi est sufficiens causa nostre salutis. Dicit enim Apostolus ad Romanos. si cum inimici essemus reconciliati sumus deo per mortem filij eius: multo magis reconciliati salui erimus in vita ipsius. Non Ergo requiruntur sacramenta ad

salutem humanam.

SECONDA EST. quod Augustinus dicit. 19. contra Faustum. In nullo nomen religionis, seu verum, seu falsum coadunari homines possunt, nisi aliquo signaculorum seu sacramentorum visibilium consortio colliguntur.

SED necessarium est ad humanam salutem homines adunari in unum vere religionis nomen. Ergo sacramenta sunt necessaria ad humanam salutem.

RESPONDEO dicendum, quod sacramenta sunt necessaria ad humanam salutem triplici ratione. Quarum prima sumenda est ex conditione humane nature: cuius proprium est, ut per corporalia & sensibilia, in spiritualia & intelligibilia deducatur. Pertinet autem ad diuinam providentiam, ut unicuique rei provideat secundum modum sue conditionis. Et ideo convenienter diuina sapientia homini auxilia salutis confert sub quibusdam corporalibus & sensibilibus signis que sacramenta dicuntur.

SECUNDA ratio sumenda est ex statu hominis: qui peccando se subdidit per affectum corporalibus rebus. Ibi autem debet medicinale remedium homini adhiberi: ubi patitur morbum. Et ideo conueniens fuit ut Deus per quedam corporalia signa, homini spiritualem medicinam adhiberet. Nam si spiritualia nuda ei proponerentur: eius animus applicari non posset corporalibus deditus.

TERCIA AVTEM ratio sumenda est, ex studio actionis humane: que precipue circa corporalia versatur. Ne ergo esset homini durum, si totaliter à corporalibus actibus abstraheretur, proposita sunt ei corporalia exercitia in sacramentis, quibus salubriter exerceatur, ad euitanda superstitiosa exercitia, que consistunt in cultu demonum: vel qualiter cumque noxia que consistunt in actibus peccatorum.

SIC IGITUR per sacramentorum institutionem, homo conuenienter sue nature eruditur per sensibilia: humiliatur, se corporalibus subiectu cognoscens, dum sibi per corporalia subuenitur: præsatur etiam à noxijs actionibus per salubria exercitia sacramentorum.

AD PRIMUM. Ergo dicendum, quod corporalis exercitatio in quantum est corporalis, non multum utilis est. Sed exercitatio per usum sacramentorum, non est pure corporalis: sed quodammodo est spiritualis. s. per significationem & causalitatem.

AD SECUNDUM dicendum, quod gratia dei est sufficiens causa humane salutis: sed Deus dat hominibus gratiam secundum modum eis conuenientem, & ideo necessaria sunt hominibus sacramenta ad gratiam consequendam.

AD TERTIUM dicendum, quod passio Christi est sufficiens causa humane salutis. Nec propter hoc sequitur, quod sacramenta non sint necessaria ad humanam salutem quia operatur in virtute passionis Christi, & passio Christi quodammodo applicatur hominibus per sacramenta, secundum illud Romanos. 6. quicumque baptizati sumus in Christo Iesu in morte ipsius baptizati sumus.

CIRCA hunc articulum dubitatur, an sacramenta sint necessaria ad humanam salutem. Ad quod respondent communiter omnes scholastici cum magistro in. d. i. duabus propositionibus. **PRIMA** est. Sacramenta non fuerunt simpliciter necessaria: ita quod homines non possent saluari sine sacramentis: quia poterat deus dare gratiam, charitatem, & gloriam, sine quocunque signo sensibili si ei placeret.

SECUNDA propositio est. Sacramenta fuerunt necessaria ad salutem humanam, necessitate congruentie id est. Ad hoc quod modo humano & seruata humana conditione homines consequerentur salutem, ut per signa sensibilia homines cognoscerent & appetere suam salutem. Hinc probat sanct. Thom. tribus rationibus, ut habes in textu. Scotus autem in. 4. d. i. quæst. 3. addit aliam bonam rationem, que est. Oportet ut homo querat salutem suam, & nullus querit illud de quo multum dubitat an consequatur. Si autem non esset sacramenta, homines valde dubitarent de sua sa-

lute: & non mouerentur ad eam inquirendam consequens ergo est (ut hæc congruentia seruaretur) quod sacramenta instituerentur, ut homines cognoscerent & desiderarent salutem. Hanc rationem etiam tangit magister sententiarum in prima distinctione quarti: ubi dicit, sacramenta sunt instituta propter eruditionem, exercitationem & humiliationem.

Articul. secundus.

Vtrum etiam ante peccatum fuerint homini necessaria sacramenta.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod etiam ante peccatum fuerint homini necessaria sacramenta. Quia (sicut dictum est) sacramenta sunt necessaria homini ad gratiam consequendam. Sed etiam in statu innocentie homo indigebat: gratia sicut in prima parte habitum est. Ergo etiam in statu illo erant necessaria sacramenta.

PRÆTEREA. Sacramenta sunt necessaria homini secundum conditionem humane nature: sicut dictum est. Sed eadem est natura hominis ante peccatum & post peccatum. Ergo videtur quod etiam ante peccatum homo indigeret sacramentis.

PRÆTEREA. Matrimonium est quoddam sacramentum, secundum illud Ephes. s. sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & ecclesia. Sed matrimonium institutum fuit ante peccatum ut dicitur. Gene. 2. Ergo sacramenta erant necessaria homini ante peccatum.

SED CONTRA EST. Quod medicina non est necessaria nisi aegrotis: secundum illud Matth. 9. non est opus sanis medicus. Sed sacramenta sunt quedam spirituales medicine, que adhibentur contra vulnera peccati. Ergo non fuerunt necessaria ante peccatum.

RESPONDEO dicendum, quod in statu innocentie ante peccatum, sacramenta necesse-

saria non fuerint. Cuius ratio accipi potest, ex rectitudine status illius: in quo superiora inferioribus dominabantur, & nullo modo dependebant ab eis. Sicut enim mens suberat deo, ita menti suberant inferiores anime vires, & ipsi anime corpus. Contra hunc autem ordinem esset, si anima perficeretur vel quantum ad scientiam, vel quantum ad gratiam, per aliquid corporale: quod fit in sacramentis. Et ideo in statu innocentie homo sacramentis non indigebat: non solum in quantum sacramenta ordinantur ad remedium peccati, sed etiam in quantum ipsa ordinantur ad anime perfectionem.

AD PRIMVM. Ergo dicendum, quod homo in statu innocentie gratia indigebat: non tamen ut eam consequeretur per aliqua sensibilia signa, sed spiritualiter & invisibiliter. **AD SECUNDVM** dicendum, quod eadem est natura hominis ante peccatum & post peccatum: non tamen est idem natura estatus. Nam post peccatum anima etiam quantum ad superiorem partem: indiget accipere aliquid a corporalibus rebus ad sui perfectionem, quod in illo statu homini necesse non erat. **AD TERTIVM** dicendum, quod matrimonium fuit institutum in statu innocentie, non secundum quod est sacramentum, sed secundum quod est in officium nature. Ex consequenti tamen aliquid significabat futurum circa Christum & ecclesiam: sicut & omnia alia in figura Christi preceserunt.

CIRCA hunc articulum secundum dubitatur an in statu Adami fuerunt sacramenta. **AD HOC.** Durandus in 4. d. 1. quæst. 2. dicit quod sacramentum capitur dupliciter. Vno modo pro signo isto quo nos utimur ad sanctificandum: Et sic in statu innocentie non fuerunt sacramenta. Alio modo capitur sacramentum pro quocunque signo protestatio fidei. Et sic fuerunt sacramenta in statu Adami. Itaque secundum Durandum non fuerunt sacramenta proprie usque ad Abrahamum: sed improprie. Ricardus d. 1. quæst. 2. art. 1. & 2. dicit quod in primo statu hominis non fuerunt sacramenta: sed fuerunt in statu legis nature. Quia credendum est quod deus instituit sacramenta, per hoc quod inspiravit tunc hominibus ut vterentur aliqui-

bus sacramentis sic institutis: licet hoc non legatur expresse in sacra scriptura. At quia hoc videtur contra. S. Thom. dico. Prius quod in sequenti articulo videbimus: an sacramenta fuerint, in lege nature.

Sed pro materia huius articuli, dico cum sancto Thom. & omnibus in 4. d. 1. quod in statu innocentie non fuerunt sacramenta: nec essent si ille status perseveraret, ob rationem. S. Tho. quia non essent infirmi, ideo nec medicina.

Præterea, quia non perficerentur tunc homines à rebus inferioribus: ideo non indigebant signis quibus erudirentur.

SED contra istam conclusionem arguitur sic. Supposita opinione, tenentium quod in statu innocentie poterat esse peccatum veniale sine mortali, ponenda sunt sacramenta. Sed illud est probabile. Ergo dicendum est, quod fuerunt sacramenta. **AD HOC** dico, primo quod non admitto illam opinionem cum sit contra. S. Tho. & falsa.

Secundo, esto esset vera, adhuc non est opus ponere illic sacramenta: quia gratia cum bonis actibus sufficiebant ad expiandum illa venialia.

SECUNDO, arguitur sic ex Palud. 4. d. 1. quæst. 3. Deus creavit, ab initio ignem inferni, & coelum empireum, ante peccatum, & est prior ad miserandum quam ad puniendum. Ergo cum fecerit statim ignem inferni ad puniendum, fecit etiam sacramenta in remedium.

AD HOC dicit Paludanus quod non est simile: quia ignis inferni non poterat creari postea sine magna mutatione terræ, quantum ad partes principales.

Secundo dico quod ignis inferni etiam creatus fuit propter angelos malos quod non est de sacramentis.

Tertio dico quod non est opus medicamento illi qui non timet agrotare. Et quia homines in statu innocentie erant præditi donis: quibus perseverantibus non agrotarent peccando, ideo non erat opus sacramentis.

RVSVS arguitur contra doctoris rationes quod si aliquid probent, solum sit de Adamo & Eva: Nam posteri fuissent ignorantes. Ergo indigebant sacramentis, & perfici per sensibilia.

AD HOC prius respondet Scotus in 4. d. 1. quæst. 3. quod non essent sacramenta in statu innocentie: quia tunc non erant peccata (quæ sunt impedimenta salutis) ad quæ remouenda, maxime sacramenta instituta sunt. Et licet spiritualia cognoscerent illic homines per temporalia & sensibilia: non tamen per sensibile quod remoueret impedimentum peccati. Ideo illic nec fuerunt nec fuissent sacramenta. Hæc Scotus.

Caietanus autem hic dicit duo. Primum, quod. S. Thom. solum loquitur de Adamo & Eva.

Secundum, (& credo melius) quod loquitur de omnibus. Nam cum (secundum. S. Tho. prima par. quæst. 10. articulo. 1.) omnes nascerentur in gratia, & cum gratia daretur donum scientie quo illu-

minarentur, non docerentur per sensibilia quantum ad gratiam, & quantum ad ea quæ ad gratiam spectabant, sed altiori illo modo.

Articulus tertius

Vtrum post peccatum, ante Christum sacramenta debuerint esse.

AD TERTIVM. Sic proceditur. Videtur quod post peccatum ante Christum sacramenta non debuerint esse. Dicitur enim, quod per sacramenta passio Christi hominibus applicatur: & sic passio Christi comparatur ad sacramenta sicut causa ad effectum. Sed effectus non precedit causam. Ergo sacramenta non debuerunt esse ante Christi aduentum.

PRÆTEREA. Sacramenta debent esse convenientia statui humani generis: ut patet per Augustinum. 19. contra Faustum. Sed status humani generis non fuit mutatus post peccatum, usque ad reparationem factam per Christum. Ergo neque sacramenta debuerunt immutari: ut præter sacramenta legis nature, alia statuerentur in lege Moysi.

PRÆTEREA. Quanto aliquid est magis propinquum per factum, tanto magis debet ei assimilari. Sed perfectio salutis humana per Christum facta est, cui propinquiora fuerunt sacramenta veteris legis: quæ ea quæ fuerunt ante legem. Ergo debuerunt esse similia sacramentis Christi. Cuius tamen contrarium apparet, ex eo quod sacerdotium Christi prædicitur esse futurum secundum ordinem Melchisedech, & non secundum ordinem Aaron: ut habetur Hebr. 7. Non ergo convenienter fuerunt disposita ante Christum sacramenta.

SED CONTRA EST, quod Augustinus dicit. 19. contra Faustum, quod prima sacramenta quæ celebrantur & obser-

uabantur ex lege, præenunciata erant Christi virtuti. Sed necessarium erat ad humanam salutem: ut aduentus Christi præenunciaretur. Ergo necessarium erat ante Christum sacramenta quedam disponi.

RESPONDEO dicendum, quod sacramenta necessaria sunt ad humanam salutem: in quantum sunt quedam sensibilia signa inuisibilium rerum quibus homo sanctificatur. Nullus autem sanctificari potest, post peccatum nisi per Christum: quem proposuit deus propitiator per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitie sue, ut sit ipse iustus & iustificans eum, qui ex fide est Iesu Christi. Et ideo oportebat ante Christi aduentum esse quedam signa visibilia: quibus homo fidem suam protestaretur de futuro saluatoris aduentu. Et huiusmodi signa dicuntur sacramenta. Et sic patet, quod ante Christi aduentum necesse fuit quedam sacramenta institui.

AD PRIMVM. Ergo dicendum, quod passio Christi est causa finalis veterum sacramentorum. quæ, sicut ad ipsam significanda sunt instituta. Causa autem finalis non precedit tempore, sed solum in intentione agentis. Et ideo non est in convenientia aliqua sacramenta ante Christi passionem fuisse.

AD SECUNDVM dicendum, quod status humani generis post peccatum & ante Christum dupliciter potest considerari. Uno modo secundum fidei rationem: & sic semper unus & idem permansit, quia, si iustificabantur homines, per fidem futuri Christi aduentus. Alio modo potest considerari secundum intentionem & remissionem peccati, & expresse cognitionis de Christo. Nam per incrementa temporum & peccatum cepit in homine magis dominari: in tantum quod ratio hominis per peccatum obtenebrata, non sufficeret homini ad recte videndum præcepta legis nature. Sed necesse fuit determinari præcepta in lege scripta, & cum his quedam fidei sacramenta.

OPORTEBAT et, quod per incrementa temporum, magis explicaretur cognitio fidei:

bus virtus sacrificij: vel pro his qui de Abrahæ stirpe prodierunt misterium circūcisionis. Vbi Gregorius solam fidem in lege naturæ docet factis fuisse ad salutem puerorum. At sola fides non est sacramentum cum non sit sensibile signum. Non ergo fuerunt omni tempore necessaria sacramenta. Secundo communis sententia Theologorum est: quod durante lege naturæ paruuli saluabantur in fide parentum: sed fidem parentum non erat sacramentum: ergo non erant tunc sacramenta. Tertio de sacramentis nihil ratione naturali statuit vel diffinire valemus sed solū diuina reuelatione. At ante Abrahamum: an aliquo visibili sacramento iusti vel eorum infantes saluarentur scriptura non dicit. Ergo sacramenta tunc temporis non fuerunt. Et confirmatur quia cum in sacris literis referantur multa alia iustiora illius ætatis: non est verisimile quod saltem semel non diceretur aliquid de sacramentis. Quæ erant necessaria ad salutem si tunc essent: sicut in lege scripta & euangelica dicitur, vbi sacramenta fuerunt.

PRÆTEREA pro hoc facit, quod nec sancti dicunt fuisse sacramenta in lege naturæ: ergo signum est quod non fuerunt. Præterea. Non potest esse sacramentum nisi a deo sit institutum: at Deus non instituit sacramentum aliquod in lege naturæ. Ergo non fuit illic aliqd sacramentū. Sed contra hanc nostram sententiam arguitur hoc modo. Primum hoc videtur contra Diuum Augustinum. 19. contra Faustum cap. 11. vbi sic ait. In nullum nomen religionis seu verum, siue falsum coadunari homines possunt nisi aliquo signaculorum seu sacramentorum visibilium confortio colligantur. Secundo. Corde creditur ad iusticiam ore autem confessio fit ad salutem: & omnis qui inuocauerit nomen domini saluus erit Ioelis. 2. vbi sub oris professione quæcunque professio etiam operis intelligitur. Cum non ore solum in vocemus dominum saluatorem verum etiam opere. Ergo quemadmodum oportet credere Deū iustificatorem: atque ab eo iusticiam salutarem interius querere ita exterius hanc fidem profiteri quod fit per sacramenta: quæ sunt quædam sacræ ceremoniæ quibus deo nos exterius subiicimus: vt in nobis salutem interius operetur.

Tertio cum homines consentiant animo & corpore, non sat est deum interiori fide colere, nisi corporeo etiam cultu interiorem protestemur. Debet enim humana natura vtique tributum deo pendere: vnde vtamq; partem suæ constitutionis accipit: & cum ambarū partium spiritus scilicet & carnis peccatum commune sit debet quoq; remedium esse commune: totusque homo interius & exterius sese subiicere saluatori.

Quarto pro hoc est Diuus Chrysostomus in homelia 83. in Math. & Dionysius. 1. cap. de ecclesiastica hierarchia: vbi dicunt eam esse hominis condi-

tionem atque naturam. vt ad spiritualia capessenda non nisi corporeis rebus possit aptari. Salutem igitur quam Deus in humano spiritu secretius operatur necesse fuit rerum sensibilium imaginibus designari. Quo beneficium curationis ad suum modum homo non solum perciperet: verum etiam intelligeret gratiam debitam suo benefactori relaturus.

Quinto dicunt qui oppositam sententiam affirmant: omnium gentium cōsensu firmatum esse non aliter quam oblati deo sacrificijs diuinam iram mitigari, & etiam barbari, non secus facinora expiari arbitratur, sed sacrificium in id paratum vt Deus placaretur vere erat sacramentū ergo tempore fuerunt sacramenta necessaria apud oēs. Sexto. Nulla lex & religio est sine munere sacerdotij atque, functione nepe hæc tria ita sunt & tunc sepe coniuncta, vt nequeant a se aliquomodo separari: cum ablato vno reliqua simul auferrī necesse sit vt Apostolus ad Hebr. 7. scribit. At sacerdos sine sacramentis quæ administrat esse nullo modo potest: omnis enim (inquit) pontifex pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad deum vt sacrificia offerat pro peccatis: quæ admodum ad eosdem Hebr. 5. idem. Apostolus ait: Ergo sicut lex, religio, sacerdotium, fuerunt omni tempore necessaria. ita quoque sacramenta.

Ad hæc argumenta facili negotio respondemus. Ad primum ex Diuo Augustino concedo totum quod dicit Augustinus. sed nego quod requiritur quod illa signa sint à deo instituta: quæ est quod ipsi homines illa instituant quibus deū colant.

Ad secundum nego quod in omni statu requiritur quod confiteatur aut protestetur fides signis à deo institutis. Sed satis est quod protestetur signis ab hominibus in ventis quando opus est ad gloriam vel dei honorem.

Ad Tertium etiam dico quod probat argumentum quod homines debent se etiam signo exteriori subiicere deo, sed non requiritur quod illud sit ex diuina institutione: nec quod sit necessarium ad consequendam veniam peccatorum. Sed quando opus est in dei cultum.

Ad Quartum dico, quod illud Chrysostomus & Dionysius intelligitur: quando ratio & lex naturalis iam adeo deficiebant & obscuræ & confusæ erant quod non conuenienter interius docerentur homines spiritualia siue signo exteriori. At in lege naturæ dicit Tho. adhuc vigeat ratio & lex naturalis: ita quod homines conuenienter doceantur spiritualia interius.

Ad Quintum nego antecedens: quod omnes gentes affirmant esse necessarium signum exterius ad salutem humanam: quia fideles qui erant in lege naturæ non affirmabant illud vt dicit Gregorius & Thomas.

Ad Sextum, concedo quod in omni lege fuit sacerdotium: sed nego quod in omni lege fuerunt

sacramenta à deo instituta: sed sicut sacerdotium erat imperfectum: ita sacramenta erant imperfecta. scilicet ab ipsius sacerdotibus inuenta & instituta licet forte ea instituebant ex institū spūs sancti. Quinta propositio est. In lege naturæ non obligantur homines ad aliqua signa exteriora magis quam nos tunc obligantur ad aliqua signa demeritis sacramentis. Probat, quia licet in lege naturæ obligarentur ad aliquam fidei protestationem puta ad genu flexionem vel huiusmodi: etiam illo modo nunc tenemur, tamen illud non vocatur sacramentum.

Sexta propositio est. Oblationes & sacrificia, & decimæ & alia signa exteriora: non erant in lege naturæ sacramenta magis quam nunc. Probat, quia non erant illa signa instituta nisi ad finem ad quem nunc sunt & fiunt. scilicet ad recognoscendum deum superiorem & dominū, & creatorem omnium. Sed contra, quia etiam à S. Thom. aliquando vocantur sacramenta. Dico quod propterea dicuntur sacramenta: quia tunc non erant alia sacramenta proprie dicta, & nunc sunt: ideo dicitur quod tunc erant sacramenta & nunc non. Secundo dico & melius: quod tunc erant sacramenta quia offeriebantur pro peccatis licet non essent necessaria ad expiandum peccata diuino præcepto: cum non essent alia sacramenta sanctificatiua nisi illa. Nunc autem sunt vera sacramenta sanctificatiua ideo illa non sunt quia non offeruntur pro mortali, & tunc ita.

Sed contra. In lege naturæ non erat fides. Ergo nec protestationes eius. Præterea, per legem naturalem saluabantur: vt ait Paulus ad Rom. primo quia cum cognouissent. &c.

Ad hoc dico cum S. Thom. 2. sec. q. 2. quod in lege naturæ erat fides. Ad secundum dico quod Paulus vult dicere: quod si perseuerassent in bono naturaliter cognito Deus illuminaret eos: sed semper saluabantur per fidem Christi mediatoris explicita vel implicita.

Secundo arguitur sic contra illud quod dicimus quod in lege naturæ non fuerunt sacramenta ex diuina institutione. Ait enim Gregorius. & habetur de consecratione. d. 4. cap. quod apud nos vt dictum est: quod apud nos valet aqua baptismi: hoc egit apud veteres vel pro paruulis fides: pro maioribus virtus sacrificij: vel pro his qui ex Abrahæ stirpe erant misterium circūcisionis. Ergo pro maioribus sacramenta erant in lege naturæ.

Ad hoc dico cum S. Tho. in hac prima. 4. q. 11. ar. 4. ad. 2. quod à deo non erant signa instituta vt sacramenta: sed verisimile est quod ipsi aliqua signa habebant quæ operabantur illud quod nunc sacramenta. Sed non ex necessitate aliqua: nec de se: sed ratione fidei.

TERTIO arguitur sic ad idem. Matrimonium fuit in lege naturæ, & est sacramentum: ergo aliquod sacramentum fuit in lege naturæ.

Ad hoc dico: quod tunc non erat sacramentum sed officium naturæ.

Sed contra. Quia erat verum signum rei sacræ: dicente Paulo ad Ephe. 5. sacramentum hoc magnum est. &c. Tunc sic, matrimonium a principio significauit coniunctionem Christi & ecclesiæ: & si dicas quod non conferebat gratiam sicut nunc: hoc solum probat quod non erat sacramentum sicut nunc: sed cum hoc manet quod fuerit sacramentum.

Ad hoc primo dico, quod si argumentum aliquid probat, etiam probaret quod fuit sacramentum in statu innocentie. Secundo dico si illa significatio sufficit ad sacramentum: concedendum est quod fuit sacramentum: tamen illud non sufficeret tunc ad sacramentum: & in hoc conuenit Scotus.

Tertio dico ad intentionem. S. Thom. in. 4. d. 1. q. 1. ar. 2. quæst. iuncta. 2. ad. 3. & in alijs locis: quod matrimonium in statu innocentie non fuit sacramentum quia non significabat illis pro illo statu: quia illi tunc cognoscebant coniunctionem Christi ad ecclesiam per scientiam quam habebant & non per illud signum. Sed ex eo quod cognoscebant coniunctionem Christi ad ecclesiam cognoscebant conuenientiam matrimonij & sanctitatis. Et in lege naturæ erat sacramentum: quia significabat illis illam coniunctionem Christi ad ecclesiam: cum non haberent scientiam diuinorum sicut in statu innocentie.

Sed melius videtur quod non erat sacramentum quia non significabat illam coniunctionem Christi cum ecclesia vt sanctificantem seu sacramentum practice. Sed potius speculative.

Ex his omnibus habemus quo tempore incœperunt sacramenta: quia tempore Abrahæ in lege veteri: & à Christo in lege gratiæ.

Articul. quartus.

Vtrum post Christum debuerint esse aliqua sacramenta.

QUARTUM sic proceditur. Videtur quod post Christum non debuerint esse aliqua sacramenta. Venire enim veritate debet cessare figura. Sed gratia & veritas per Iesum Christum facta est: vt dicitur Ioan. primo. Cum igitur sacramenta sint veritatis signa siue figura, videtur quod post Christi passionem sacramenta esse non debuerint.

PRÆTEREA Sacramenta in quibusdam elementis consistunt: vt ex supra dicitur

Etis patet sed Apostolus dicit ad Galath. 4. quod cum essemus paruuli sub elementis mundi eramus seruientes. nunc autem temporis plenitudine ueniente iam non sumus paruuli. Ergo uidetur quod non debeamus deo seruire sub elementis huius mundi: corporalibus sacramentis utendo.

PRÆTEREA, apud deum non est transmutatio nec vicissitudinis ob. n. bratio: ut dicitur Iacob. 1. Sed hoc uidetur ad quandam mutationem diuine uoluntatis pertinere: quod alia sacramenta nunc hominibus exhibeat ad sanctificationem tempore gratiæ & alia ante christum. Ergo uidetur quod post Christum non debuerint alia sacramenta institui.

SED CONTRA EST. quod Augustinus dicit contra Faustum. 19. quod sacramenta ueteris legis sunt ablata quia impleta: & alia sunt instituta: uirtute maiora: utilitate meliora: act. faciliora numero pauciora.

RESPONDEO dicendum, quod sicut antiqui patres saluati sunt per fidem Christi uenturi: ita & nos saluamur per fidem Christi iam ueni. & passi. Sunt autem sacramenta, quedam signa protestantia fidem: quia homo iustificatur. Oportet autem alijs signis significari futura: praterita seu presentia. Ut enim Augustinus dicit. 19. contra Faustum, eadem res aliter annunciat: facienda aliter facta: sicut ipsa uerba passus & passus non similiter sonant. Et ideo oportet quedam alia sacramenta esse in noua lege: quibus significentur ea quæ præeßerunt in Christo, prater sacramenta uel. le. quibus præuocabantur futura.

AD PRIMUM Ergo dicendum, quod sicut Dionysius dicit in 8. cap. celest. Hierar. status nouæ leg. medius est inter statum uel. leg. cuius figuræ implentur in noua lege: & inter statum gloriæ in qua omnis nude & perfecte manifestabitur ueritas. Et ideo tunc nulla erunt sacramenta. Nunc autem quamdiu per specu-

lum & in enigmate cognoscimus (ut dicitur 1. Corint. 13.) oportet nos per aliqua sensibilia signa in spiritualia deuenire. quod pertinet ad rationem sacramentorum.

AD SECUNDUM dicendum, quod sacramenta uel. le. Apostolus uocat agenda & firma elementa: quia gratiam nec continebant nec causabāt. Et ideo uidentes illis sacramentis dicit Apostolus sub elementis mundi deo seruisse: quia. s. nihil aliud erant quæ elementa huius mundi. Nostra autem sacramenta gratiam continent & causant. & ideo non est de eis similis ratio.

AD TERTIUM dicendum: quod sicut pater familias non ex hoc habere monstratur mutabilem uoluntatem: quod diuersa præcepta familie sue proponit pro temporum uarietate: non eadem præcipiens hieme & æstate: ita non ostenditur aliqua mutatio circa deum esse ex hoc quod alia sacramenta instituit post Christi aduentum & alia tempore legis: quia illa fuerunt congrua gratiæ præfiguradæ: hæc autem sunt congrua gratiæ presentialiter demonstrandæ.

SUPER articulum hunc quartum: non sunt dubia quæ possint notari: quia nec articulus morosus est propter difficultatem: sed ut detur ratio: uel rationes signentur propter quas conueniens fuit quod post aduentum Christi redemptoris sacramenta instituerentur. Ideo illud uerbum debet quando. S. Thom. dicit an post Christum deberent esse sacramenta capitur dupliciter sicut necessarium. Uno modo ut dicat debitum iustitiæ uel necessitate aliquam simpliciter. Alio modo ut dicat debitum congruentiæ conditioni humane. Et dicit S. Thom. & omnes quod fuit debitum congruentiæ: quia congruum & conueniens erat humane conditioni quod Christus post suum aduentum institueret sacramenta. Probat doctor: quia conueniens erat quod representaretur hominibus aliquibus signis sensibilibus: quod Christus per quem saluamur in uenit sicut conueniens fuit: quod iudeis representaretur idem Christus futurus.

Secundo confirmatur hoc: quia congruum est omnibus uicioribus qui sunt unius sectæ: quod coicent aliquibus signis exterioribus & conueniant in eisde. per quæ signa ab alijs alterius sectæ distinguantur. Nam talibus signis cognoscit homo qui sunt iuxta sectæ, & qui alterius. & huiusmo-

di inuiant se mutuo ad obseruantiam illius sectæ: & euitant alios alterius sectæ tanquam aduersarios & impediētes alios alterius sectæ.

De effectu principali sacramentorum qui est gratia.

Quæstio tertia.

EINDE considerandum est, de effectu sacramentorum. Et primo de effectu eorum principali: qui est gratia. Secundo de effectu secundario qui est character.

CIRCA primum queruntur sex primo. Utrum sacramenta uel. le. sint causa gratiæ.

Secundo: utrum gratia sacramentalis aliquid addat super gratiam uirtutum & donorum. Tertio. Utrum sacramenta continent gratiæ. Quarto. Utrum sit in eis aliqua uirtus ad causandum gratiam.

Quinto. Utrum talis uirtus in sacramentis deriuetur à passione Christi.

Sexto. Utrum sacramenta ueteris legis gratiam causarent.

Articul. primus.

Utrum sacramenta sint causa gratiæ.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod sacramenta non sint causa gratiæ. Non enim idem uidetur esse signum & causa: eo quod ratio signi uidetur magis effectui competere. Sed sacramentum est signum gratiæ. Non igitur est causa eius.

PRÆTEREA. Nullum corporale agere potest rem in spiritualem: eo quod agens honorabilius est patiente ut Augustinus dicit. 12. super Genesim ad litteram. Sed subiectum gratiæ est mens hominis quæ est res spiritualis. Non Ergo sacramenta possunt gra-

tiam causare.

PRÆTEREA. Illud quod est proprium dei: non debet alicui creaturæ attribui. Sed causare gratiam & proprium dei secundum illud. Psal. gratiam & gloriam debet dominus. Cum ergo sacramenta consistant in quibusdam uerbis & rebus creatis: non uidetur quod possint gratiam causare.

SED CONTRA EST. quod Augustinus dicit super Ioan. quod aqua baptismalis: corpus tangit & cor abluit. Sed cor non abluitur nisi per gratiam. Ergo causat gratiæ: & per rationem alia sacramenta ecclesiæ.

RESPONDEO dicendum, quod necesse est dicere sacramenta uel. le. per aliquem modum gratiam causare. Manifestum est enim: quod per sacramenta uel. le. homo Christo incorporatur: sicut de baptismo dicit apostolus ad Galath. 3. quotquot in Christo baptizati estis. Christum induistis. Non autem efficitur homo membrum Christi nisi per gratiam.

QUIDAM tamen dicunt quod non sunt causa gratiæ aliquid operando: sed quia Deus sacramentis adhibitis: in anima gratiam operatur. Et ponunt exemplum de illo qui afferens denarium plumbeum: accipit centum libras ex regis ordinatione: non quod denarius ille aliquid operetur ad habendum prædictæ pecuniæ quantitatem sed hoc operatur sola uoluntas regis. Unde & Bernardus dicit in quodam sermone de cena domini. Sicut inuestitur canonicus per librum. Abbas per Baculum: episcopus per anulum: sic diuisiones gratiarum diuersæ sunt traditæ sacramentis. **SED** si quis recte consideret: iste modus non transcendit rationem signi. Nam denarius plumbeus: non est nisi quoddam signum regis ordinationis de hoc quod pecunia recipiatur ab isto: similiter liber est quoddam signum: quo designatur traditio canonicatus, secundum hoc igitur sacramenta uel. le. nihil plus essent quam signa gratiæ. Cum tamē ex multis sanctorum auctoritatibus habeatur quod sacra-

mentano. le. nō solum significant sed causant gratiam.

ET ideo aliter dicendum. quod duplex est causa agens: principalis: & instrumentalis. Principalis quidem operatur per virtutem suae formae: cui assimilatur effectus: sicut ignis suo calore calefacit. Et hoc modo non potest causare gratiam nisi Deus: quia gratia nihil aliud est quam quaedam participata similitudo diuina naturae: secundum illud. 2. petri. 1. magna nobis & preciosa promissa donauit: ut diuina simus cōsortes naturae. Causa vero instrumentalis non agit per virtutem suae formae: sed solum per motum quo mouetur à principali agente: unde effectus nō assimilatur instrumento: sed principali agenti: sicut lectus non assimilatur securi sed arti quae est in mente artificis. Et hoc modo sacramenta no. le. gratiam causant: adhibentur enim ex diuina ordinatione hominibus: ad gratiam in eis causandam. Vnde Augusti. dicit. 19. cōtra Faustum. Haec omnia. s. sacramentalia sunt & transeunt: virtus tamē. s. dei quae per ista operatur: iugiter manet. Hoc autem proprie dicitur instrumentum: per quod aliquis operatur. Vnde & tit. 3. dicitur: saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.

AD PRIMVM. Ergo dicendū: quod causa principalis non proprie potest dici signum effectus licet occulti: etiam si ipsa sit sensibilis & manifesta. Sed causa instrumentalis si sit manifesta potest dici signum effectus occulti: eo quod non solum est causa: sed etiam effectus quodammodo: in quantum mouetur a principali agente. Et secundum hoc sacramenta no. le. simul sunt cause & signa: & inde est quod sicut communiter dicitur: efficiunt quod figurant. Ex quo etiam patet: quod habent perfectam rationem sacramenti: in quantum ordinantur ad aliqui d. sacru. non solum per modum signi: sed etiam per modum cause.

AD SECVDVM dicendū: quod instrumentum habet duas actiones. Unam instrumentalem: secundum quam operatur non in vir-

tute propria: sed in virtute principalis agentis. Aliam autem habet actionem propriam quae competit sibi secundum propriam formam sicut securi cōpetit scindere ratione suae acuitatis: facere autē lectum: in quantum est instrumentum artis. Non autem perficit instrumentalem actionem nisi exercendo actionem propriam: scindendo enim facit lectum. Et similiter sacramenta corporalia. per propriam operationem quam exercet circa corpus quod tangunt: efficiunt operationem instrumentalem ex virtute diuina circa animam. Sicut aqua baptismi ablucendo corpus secundum propriam virtutem: abluunt animam in quantum est instrumentum virtutis diuina: nam ex anima & corpore unum fit: Et hoc est quod aug. dicit: quod corpus tangit & cor abluunt. AD TERTIVM dicendū: quod ratio illa pcedit de eo quod est causa gratiae primum principalis agentis hoc enim est proprium dei: ut dictum est.

Circa istum Articulum est notandum: quod pcedit quam egimus de sacramentorum quiditate, & de materia ex qua componitur vnū quodque sacramentum in cōmuni: quia ex rebus: & de eorum necessitate & tempore in quo in coeperunt: Agendum restat etiam in cōmuni de effectu ipsorum: Et quia sacramenta plures efficiunt effectus: incipiendum est à primo & principali qui est gratia. Queritur ideo: an sacramenta sint causa gratiae: Respondet doctor affirmatiue: Et probat quia per sacramenta incorporatur homines Christo: ut patet de baptismo: quod non potest fieri sine gratia ergo. & c. Deinde explicat modū: quo sacramenta gratiam conferunt & littera est clara: Hanc questionem tractauit. S. Thom. in. 4. d. 1. q. 1. ar. 4. vide ibi. & c.

PRIMO queritur: Cum doctor dicit: quod necesse est dicere: sacramenta no. le. per aliquem modum conferre gratiam: de quo necessitate loquitur: An sit de fide: Dico quod ita: Et sic intelligit. S. Tho. Et pbatur ibi, primo testimonio Pauli ad galath. 3. quotquot baptizati estis Christum induisti: quem nullus induit nisi per gratiam: ergo baptismus est causa gratiae.

SED de modo: quo sacramenta dant gratiam sunt opiones & sunt tres. Prima est 1co. d. 1. 4. q. 4. quid dicit: quod sacramentum non attingit nec ad gratiam: nec ad characterē effectiue. Idem dicit durand. d. 1. 4. q. 4. Idem Gabriel. in. 4. d. 1. q. 1. & nonnulli alij tenent Cum istis

Primus
dubium.

SECVNDA opinio: est omnium thomistarū: ut tradit capreolus: & Paludanus. 4. d. 1. q. 1. quae dicit: quod sacramenta non producant gratiam: sed aliam dispositionem ut characterem vel ornatū. Idem dicit Thomas de argentina in. 4. d. 1. q. 1. & clarius in. 2. d. 19. q. 1. ar. 3. & dicit quod illa opinio Petri de aliaco & Gabrielis: quod Deus ad praesentiam rei causat effectus fuit quorundam sarracenorum, & iudeorū error. s. Rabi moisis: & Auicebrom in lib. fontis vitae.

PROBANT isti hanc opinionem. Quia forma non introducit in subiectū sine dispositionibus. Cum vero gratia sit forma requirit dispositiones. Et si dicatur ergo non sunt causa gratiae proprie: negat: quia causa dispositiua proprie est causa: Et haec fuit opinio. S. Thom. in. 4. d. 1. & in de verit. q. 27. ar. 4. ad. 3. Et haec fuit opinio Alexandri de alex. 4. p. quaestione. 8.

TERTIA opinio est. S. Thom. hic & Caie. quae dicit sacramenta esse causam gratiae immediate attingendo gratiam: tanquam causa instrumentales. Quae sententiam esse de mente. S. Th. probat Caie. hic. Prius ex titulo ar. 1. quia nō querit. S. Thom. an sacramenta dicantur causa gratiae: sed an sint causa gratiae Ergo intēdit quod attingant gratiam. Et confirmat hoc: quia non satis fit quaestioni: vocando causam id quod non est vera causa.

SECVNDO probat hoc: quia in principio huius quaestionis: dicit. S. Thomas quod prius quam de alijs effectibus sacramentorum agatur: agendum est de effectu eorum principali qui est gratia. Secundo de effectu secundario qui est character. Ergo hoc in loco sub nomine gratiae: non comprehenditur character: cum gratia distingatur contra characterē: sed cōmuniter sumitur gratia prout à sanctis dicitur: quod sacramenta cōferunt gratiam. PRIMA opinio probatur his rationibus. Prima est: Augusti. sup illud Ioan. 14. qui crediderit in me: opera quae ego facio & ipse faciet: & maiora horū faciet: dicit Augustinus quod plus est iustificare impium: quam creare coelū & terrā. Sed secundum. S. Thom. pp. q. 45. ar. 5. deus non potest communicare potentiam creandi. Ergo nec dandi gratiam. Et hoc argumentum est. S. Tho. de verit. q. 27. ar. 3. argumentū nonum.

SECVNDO Arguitur ex Augustino. lib. 83. quaestionū quaestione. 53. Vbi dicit quod quaedam sunt quae deus facit per se ipsum: quae illo solo digna sunt: Sicut illuminare animas Ergo. & c.

TERTIO quia non est ponenda pluralitas sine necessitate: sed solus deus sufficit ad producendum gratiam. Ergo sacramenta non attingunt gratiam.

SED CONTRA istam opinionem, & pro opinione. S. Thom. Sunt dicta sanctorum: ut citat magister. d. 1. quarti. cap. 2. Et ita ipse tenet quod sacramenta faciunt quod significant. Et hoc dicit Augusti. de baptismo paruulorum episto-

la. 23. ad Bonifaciū homo 2. Praeterea. Quia ut dicit Caie. Si sacramenta non causant gratiam. Ergo nec Christus secundum quod homo causaret gratiam: quod non videtur concedendum: quia cum Christus sit caput ecclesiae influit vitam spiritalem alijs membris per gratiam. Patet sequela: quia eadem est ratio.

Tertio probatur. Quia in concilio florentino sic dicitur. Septem sunt sacramenta ecclesiae: quae differunt à sacramentis ue. le. quia haec dant gratiam & faciunt quod significant: & illa non. Ergo aliqua efficientia est tribuenda sacramentis no. le. proprie.

Quarto Quia si gratia non esset qualitas: sacramenta essent causa eius. Ergo & nunc quāuis sit qualitas. Nec valet dicere: quod si non esset qualitas nō haberet causam: quia relationes & motus esto non distinguantur a fundamentis: habent proprie causam.

Quinto Deus potest facere: quod sacramenta sine causa gratiae ergo fecit: quia si fecisset: non fecisset alio modo nisi: sicut nunc fecit. Ideo haec opinio est probabilior.

Confirmatur exemplo in humanis. Nā sicut cō sanguinitas est causa quod petrus sit charus mihi: ita baptismus est causa quod petrus sit deogratius. Ergo sacramenta vere sunt causa gratiae.

Praeterea. Sicut causa finalis est vera causa: quāuis nō attingat producens aliquid in effectū ita sacramenta Ergo.

Praeterea. Peccata sunt vere causa quod peccator dānetur: & non solum causa sine qua nō: & bona opera sunt causa gratiae: ita & sacramenta. Ergo. & c. Sed ista cōclusio quod sacramenta vere sint causa gratiae potest intelligi tripliciter. Vno modo sic quod sūt causa gratiae, id est causa quod homines sint grati, quāuis non attingant ipsam gratiam attingunt tamen coniunctionem gratiae cū subiecto: siue gratia distingatur siue non. Et credo quod hic erat sensus intentus a sanctis.

Sed quia communiter in scholis tenetur: quod gratia est qualitas: potest esse secundus sensus: quod sacramenta ita sunt causa gratiae: quod attingunt ipsam gratiam quae producitur in anima. Et haec est mens caie. hic & dicit quod est mens. S. Tho. Sed cōtra. Quia creatura non potest creare secundum. S. Tho. prima parte quaest. 45. art. 5. Ergo. & c. Ad hoc responder. S. Tho. de verit. q. 27. art. 3. ad. 9. quod gratia concreatur & nō creatur. Et ad concreandum potest creatura concurrere: quia iam supponitur subiectum in quo producitur illud quod cōcreatur. Ideo creatura potest applicari ad cōcreandum. Secus est de his quae per se subsistunt.

Sed esto sic possumus respondere: dico quod probabilior est primus sensus. Et pbatur quia sacramenta sunt instituta ad nostram salutem. Et ad hoc & ad dignitatem sacramentorum sufficit: quod primo modo sint causa gratiae: nec vnū sequitur

ad alterum ut probatum est.

Et confirmo hoc sic. Quia homogenerat hominē: proprie & effectiue introducit animam rationalem in subiectum: & tamen non creat illam. Et artifex facit parietē album: & tamen nec facit albedinem nec parietem. Ita sacramenta faciūt hominem gratum: & tamen non faciunt gratiā, nec hominem. Et ideo probabilior est iste Sensus quam alius secundus. Et tenendo hoc: facillime soluantur omnia argumenta.

Opinio thomistarum dicentium quod sacramenta causant ornatum vel characterem: & non attingunt gratiam. non est probabilis: quia etiam talis qualitas est spiritualis: & est per creationē: & sicut lotio exterior non attingit gratiam ita nec alias qualitates.

Præterea. Quia nihil operatur ubi nō est: nisi forte esset Deus. Sed sacramenta non sunt in anima ergo nihil ibi produciunt. &c.

Tertius sensus quæstionis potest esse: quod sacramenta sunt causa gratiæ: ita quod nec attingūt proprie gratiam nec gratum: sed proprie sunt causa gratiæ. Quia sacramenta sunt causa quod Deus det gratiā: sicut seruitus est causa quod Herus det vestem. Nā deus dat alicui gratiam quia baptizatus est.

Altius tamen & pressius volo hoc tractare: et si communiter theologi scholastici aliquo prædictorum modorum soleant Respondere.

DUBITATUR igitur. An sacramenta sint causa gratiæ? Videtur quod nō: Prius quia res corporeæ non possūt efficere rem spiritualem. At sacramenta sunt res corporeæ, et gratia & charitas sunt res spirituales a deo creatæ ergo. &c.

Secundo. Nullum corpus potest agere in animam hominis: nisi prius agat in illius corpus: sed non oportet quod sacramentum quicquam agat in humanum corpus: ut patet de absolutione sacramentali surdo collata: aut audiēti sed protunc non audit illam: quia non est necessarium ad sacramentum quod poenitens audiat absolutionem.

Tertio. Si sacramenta sūt causa gratiæ. Ergo etiā ministri eorum erunt causa gratiæ: & vere peccata remittēt. Sed ministri sacramentorum nō sūt causa gratiæ: nec remittūt peccata. Ergo nec sacramenta Probatur minor ex hiero: super quartum cap. Esaiæ: ubi adducens illud Math. 3. Ego baptizo vos aqua dicit. Ex quo discimus: quod homo tantū aquam tribuat: Deus autē Spiritum sanctum quo & sordes abluuntur: & sanguinis peccata purgantur.

Et idem Hiero. super Math. cap. 16. comparās sacerdotes no. le. sacerdotibus veteris legis dicit. Quomodo ibi leprosum sacerdos mundum vel immūdum facit: sic & hic alligat vel soluit episcopus aut presbiter. At sacerdos vetus non erat causa mundans leprosum efficienter: ergo nec sacerdos no. le. vere peccata remittit.

Quarto. Diuus August. 15. de trini. cap. 26. dicit. Nullus discipulorum Christi dat Spiritum sanctum: orabant quippe ut venire in eos quibus manus imponebant.

Et Rursus idem August. lib. 83. quæstionum quæstione. 53. asserit: quædam Deū facere per se ipsū sine media causa: ut illuminare animas. Sed ministri essent causa gratiæ per eos dominus illuminaret animas.

Quinto. Diuus Ambros. in lib. epistolarum: epistola. 84. ad demetriadem inquit. Aliud est quod inuisibiliter agitur: & aliud quod visibiliter celebratur: nec idem est in sacramento forma quod virtus. Nā forma cum humani ministerij adhibetur obsequio: virtus autē per diuini operis præfatur effectum: ad cuius virtutem referendum est: quod dū homo exterior abluatur mutatur interior.

Sexto. Eandem sententiā dicit Ciprianus in sermone de baptismo Christi: & de manifestatione trinitatis.

Quod autem sacramenta omnia tam nouæ quā antiquæ legis sint causa gratiæ. probatur. Prius quia omnia sacramenta sunt signa sanctificationis practicæ: & effectiua sicut iam supra constituimus. Secundo. Iob. 1. sanctificabat Iob filios suos offerēs holocausta per singulos.

Tertio. leui. 16. dicitur: sacerdos asperione sanguinis: expiare præuaricationes & peccata filiorum Israel.

Quarto Augusti. super psalmum. 77. adducens ex prioribus ad chorin. 10. sed non in pluribus eorū beneplacitum est deo sic ait. Et cum essent cōmunia omnia sacramenta: non communis erat omnibus gratia: quæ sacramentorum virtus est. Sic & nunc: omnibus baptizatis cōmune lauacrum regenerationis: sed ipsa gratia non communis est omnibus.

Præterea. Glosa ordi: in illud eiusdem cap. 10. omnes in Moise baptizati sunt in nube & in mari. Per visa illa signa purgati: signum baptisimi accerunt: quod credentibus idem valuit, in nube baptizati sunt: quia per eam per mundati ab ignorantia dei & preparati ad accipiendam legem.

Præterea. Gregorius. 4. li. moral. cap. 2. refertur: de consecratione. d. 4. cap. quod apud nos: ait Quod apud nos valet aqua baptisimi: hoc apud veteres pro paruulis fides: pro maioribus virtus sacrificij. Ergo sacramenta sunt causa gratiæ.

Tūc arguo hoc modo. Paruulis sine merito cuiuscumque operantis conferabatur gratia sacramento suscepto. Ergo sacramentū erat causa gratiæ. Consequentia est nota: quoniā id vocamus causam qua applicata sequitur effectus. Sed puer circumciscus aut suscipiens sacramentum etiam in se. naturæ eo ipso a peccatis iustificaretur. Ergo illa sacramenta erant causa gratiæ & iustificatiois. Præterea. Quod circumcisio ad minus esset causa gratiæ aperte dicit beda super lucam: cap. 2. sub

his verbis. Idem salutaris curationis auxilium circumcisio in lege: contra originalis peccati vulnus agebat, quod baptismus agere reuelatæ gratiæ tempore consuevit.

Præterea. Idem videtur dicere diuus Augustinus lib. 2. de nuptijs & concupiscentia cap. 11. & habetur de consecratione. d. 4. cap. ex quo instituta est circumcisio in populo dei: ad purgationem valebat magnis & paruulis: originalis veterisq; peccati: sicut baptismus ex illo valere coepit ad inuocationem hominis: ex quo institutus est.

Præterea. Idem diuus Augustinus. 4. lib. contra donatistas cap. 24. ait. Cur Abraham præceptū est: ut omnē deinceps infantem masculū octauo die circumcideret: qui nondum poterat corde credere: ut ei deputaretur ad iusticiam: nisi quia et ipsum per se ipsum sacramentum multū valebat. Præterea. Extra de baptismo & eius effectu: cap. maiores, distinguit innocentius tertius baptismum a circumcisio: dicens quod baptismus aperit iannuam regni celorum: & circumcisio nō. Addit quod sicut per baptismum ita per circumcisionem originale peccatum remittebatur. Sed illa præpositio per causam significat, qua mediā te res efficitur: ut illic saluos nos fecit per lauacrum regenerationis ad titum. 3.

Ex supra dictis videtur quod sacramenta veteris legis dabant gratiam & salutem.

SED contra est diuus Augustinus super psalm. 73. ubi ait sacramenta nouæ legis dare salutem: veteris autem promittere saluatorem. Et addit. Sed & Samaritanus noster oleo vinoque ac duobus denarijs superadditis sanauit vulneratum, quem nec sacerdos Aaron nec leuita moises, siue per sacramenta siue per legem sanare potuerunt.

PRO decisione huius quæstionis quæ difficilis est ponam aliquas propositiones.

PRIMA propositio est. Sacramenta no. le. sunt causa gratiæ: & vere salutem animæ conferunt. Et hæc est. S. Thom. hic & magistri sententia. in. 4. distinct. 1.

SECVNDO. Hanc habent Ciprianus in sermone de baptismo Christi & manifestatione trinitatis, ubi ait. Veniebat Christus ad baptismū non egens lauacro in quo peccatum nō erat: sed ut sacramento perennis daretur authoritas. &c. & subdit. Quomodo remissio peccatorum: siue per baptismum siue per alia sacramenta donetur proprie Spiritus sancti est. Et ipsi soli huius efficiētiae priuilegium manet. Ergo

TERTIO. Idem Ciprianus in sermone de vocatione christi ait. Hodie in ecclesia ad populū acquisitionis sanctificandum sacrum christi conficitur, in quo mixtum oleo balsamum: regiæ & sacerdotalis gloriæ exprimit vnitatem: Et multa alia dicit ibidem ad hoc propositum.

QUARTO. Pro hoc est Gregorius nazianzenus oratione tertia in sanctum lauacrum ubi

ait. Generatio ex baptismo passionum est soluta: omnes sordes abscindens: atque ad supernā vitam perducens. Et multa alia ibi dicit in hanc sententiam.

QUINTO. Diuus Chrysost. home. 25. in Iohā ait. Ex quo Iordanis alueum ingressus est Christus: non amplius reptilia animarum viuentiū: sed animas racionales & spirituales aqua producit. Ergo. &c. & multa alia ibidem dicit hanc sententiam.

SEXTO. Pro hoc est cirilus lib. 2. in Iohā. cap. 42. ubi dicit Spiritū qui ex deo procedit per baptismum acquirimus: quo in pristinam pulchritudinem reformati: & ad nouam vitam renati a deo in filios adoptamur.

SEPTIMO. Pro hoc est Ambros. lib. 1. de sacramentis cap. 5. & habetur de consecratione. d. 4. cap. per aquam dicit. Nō aqua omnis sanat: sed aqua sanat quæ habet gratias Christi. Ergo. Et idem dicit ipse Ambrosius. lib. 4. cap. 4. loquens de sacramento eucharistiæ.

OCTAVO. Augusti lib. 19. contra Faustum cap. 16. dicit: loquens de administratione sacramentorum. Hæc omnia sunt & transeunt: sanant & transeunt: virtus tantum que per ista operatur iugiter manet.

NONO. Hoc idem dicit August. home. 80. super Iohā. & habetur. 1. quæst. 1. cap. retrahit: quæ tāta vis aquæ: quæ corpus tangat & cor abluat.

DECIMO. Beda. Chrysost. & August. sermone primo de Epiphania dicit. Dominus tactu suæ mundissimæ carnis vim regeneratiuam contulis aquis: quod habetur de consecratione. d. 4. cap. non quam.

VNDECIMO. Conclusio nostra est in cōcilio florentino sub eugenio. 4. sub his verbis. Nouæ legis septem sunt sacramenta: quæ & continent gratiam: & eam digne suscipientibus conferunt.

DVODECIMO. Hanc eandē sententiā probauit concilium tridentinum sessione. 7. de sacramentis in communi canone. 6. cuius verba sunt. Siquis dixerit sacramenta nouæ legis nō continere gratiam quam significant: aut gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre: quasi signa tantum externa sint acceptæ per fidem gratiæ vel iustitiæ. Anathema sit.

TERTIODECIMO. Ex sacris literis adducitur ad hoc ab August. Epistola. 23. ad Bonifacium. illud Ioh. 3. nisi quis renatus fuerit ex aqua. &c. Nō ait ex parentum fide aut offerentium vel ministrantium sed ex aqua & Spiritu sancto. Ergo aqua regenerat hominem in Christo: ex vno adam generatum: hæc Augustinus.

QUARTODECIMO. Secundū testimoniū citat idē August. Epistola. 50. ad Bonifacium ex 5. cap. ad Ephe. Christus dilexit ecclesiam: & se ipsum tradidit pro ea ut illam sanctificaret mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Vnde infert Augustinus: quidquid ab hominibus: quarū

cunque culparum contrahitur: propter ipsum la uacrum dimittitur.

QUINTO DECIMO. Tertium testimoniū refert idem August. super Ioha. tract. 80. ex prima petri cap. 3. Saluos vcs fecit baptisma nō carnis depositio sordium sed conscientia bona interrogatio in deum.

SEXTO DECIMO. Quartū testimoniū citat Ambro. lib. 6. de sacramētis cap. 2. ex Ioh. 6. Caro mea vere est cibus: & sanguis meus vere est potus: qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem in me manet & ego in illo. Sicut misit me viuens pater & ego uiuo propter patrem, & qui manducat me & ipse uiuit propter me.

Et ex his verbis concilium ephesinum collegit, quod in sacramento accipimus non cōmunē carnem: sed vere viuificatricem: qua & sanctificamur: participes scti corporis & preciosi sanguinis effecti.

DECIMO SEPTIMO. Quintū testimoniū est de poenitentia Ioha. 20. Accipite Spū sanctū. &c. Ergo sacerdotes possunt per sacramēta peccata remittere, quod non fit sine gratia. Ergo gratiam in sacramento conferunt.

PRAETEREA Pro hoc est Martinus quitus in cōcilio constantien. sessione. 45. vbi dicit quā sacerdos vere absoluit. Ergo ministri sacramentorum nouae legis: vere conferunt gratiam: sine qua nullus peccator potest esse absolutus.

PRAETEREA. Si sacerdos aut minister in baptismo nō absolueret baptizatū a peccato. Ergo falsa esset illa forma. Ego te baptizo. i. te lauo. Vbi si significatur qd fiat ablutio spiritualis. Ergo minister abluat spiritualiter quod non est sine gratia: Ideo manet nostra cōclusio adeo probata qd haec reticentia esset illam negare. Et propter haec testimonia dixit sanct. Thom. quod erat necessarium dicere: quod sacramenta nouae legis sunt causa gratiae. Vnde propter argumenta scholastici auctores eandem probant cōclusionem.

Sed, quomodo est causa gratiae: dissentiant fere omnes.

Quidam nanque asserunt sacramenta causare gratiam: eo quod disponunt solum ad gratiam producendo characterem aut ornatum, videlicet qualitates spirituales interius disponentes ad gratiam. Et indicant impossibile quod sacramenta efficiant ipsam gratiam.

ALII dicūt: sacramenta causare gratiam: solum per hoc quod extrinsecus disponunt ad gratiam ut sigillū regis: quo ostēso nobis praestatur: quod ex regis beneficio quaerimus.

Alij autem dicunt: quod sacramēta solum sunt causae per accidens gratiae: & non per se: sine quibus effectus non sequitur: quae tamen nihil vere agunt. Et haec est communior opinio istorum recentiorum scholasticorum.

ALII dicūt: quod sacramenta no. legis propriae sunt causa gratiae: quia instrumentaliter ipsam

efficiendo attingunt virtute supernaturali instrumentali. Et haec ut supra diximus videtur esse opinio. S. Thom. hic. Est etiam opinio caie. hic in suis commentarijs.

ALII dicūt: quod sacramenta sunt causa gratiae hoc modo: quia sunt causae motiuae diuiniae voluntatis: quia sunt ratio propter quam deus gratiam confert: ut quia puer baptizatus est deus illum saluat. Ideo pro resolutione materiae.

SIT secūda cōclusio. Sacramentū no. le. non ideo dicitur causa gratiae quod disponat intrinsecus ad gratiam producendo characterē vel ornatū gratiae. s. dispositiones.

Probat. Primo quia ille ornatus est fictitijs in sacramentis quae non imprimunt characterē & qua facilitate ponitur: eadem quoque reijcitur. Secūdo. Quia sicut gratia est qualitas spiritualis ita character & ornatus: supernaturalis & spiritalis qualitas est: & excedit omnem vim naturae. Ergo non possunt a sacramentis produci: sicut nec gratia.

TERTIO. Producēs dispositionē ad animā rationalem non est causa animae rationalis. Probat. tur macha. 7. dicebat mater Machabeorum ad filios. Nec enim ego spiritum & animam donauī vobis: sed mundi creator. Sed sacramenta no. le. gratiam continent: conferunt: & efficiunt. Ergo non dūr causa gratiae: quia disponunt ad illam tātū: quia hoc non sufficit ut dicatur causa gratiae. **PRAETEREA.** Character nō est vltima dispositio ad gratiā introductiua nec cōseruatiua: imo sine gratia iprimitur & sine gratia in subiecto perseverat: & gratia etiam non dependet a characterē. Ergo quauis aliqua sacramenta characterem efficiant non tamen ut dispositionem ad gratiam.

PRAETEREA. Secūdu. S. Tho. character est intellectu. Gratia autē est in essentia animae tanquam in subiecto. Ergo character non disponit ad gratiam. Et hic modus de isto ornatu ponendo est prorsus improbabilis: & relictus cum suis auctoribus.

TERTIA propositio est. Sacramentū non ideo dicitur causa gratiae: qd extrinsecus disponat ad efficiendum. Probat. primo. Quia alias solū esset signum gratiae & non causa: quemadmodum anulus alicui datus in signum regiae voluntatis, Sed nos supra ostendimus multis testimonijs, & scripturae & sanctorum: sacramenta nō solū esse signum sed causa gratiae.

SECUNDO. Illa opinio quae illud dicit: nihil plus tribuit sacramētis Christi quam sacramentis maleficorum: quia adhibent ipsi quaedam verba: sed demon operatur adhibitis signis.

TERTIO. Iuxta hanc sententiā, non saluantur dicta sanctorū, conciliorum, & scripturae quae dicunt sacramenta causare gratiam.

QUARTO. Si hoc modo quo isti dicūt sacramēta no. legis causare gratiā sufficeret, etiā circū

essio & sacramēta ve. le. essent causae gratiae: quia etiam erant signa certa gratiae: sed statim hic in fra probabo hoc esse falsum.

Quarta cōclusio. Sacramentum nouae legis non est causa sine qua non per accidens gratiae: probatur primo quia gratia sepe producitur sine sacramento per contritionem. Ergo.

Secundo. Quia tunc aqua non laualet maculas animae: sicut nec Albedo infrigidat cum uix in frigidat: eo quod album illius effectus est causa per accidens.

Tertio. Nō dixissent concilia sacramenta absolute esse causas gratiae: si solum sunt causae per accidens: quia hoc est praeter artem & praeter definitionem.

Quarto. Si sacramenta solum sunt causae gratiae per accidens & sine quibus non. Ergo solum sunt signa gratiae. Probat. consequētia: quia omnia signa certa alicuius effectus sunt causae sine quibus non sequitur effectus, ut de signo regis dictū est. Ergo.

Quinto. Sequeretur ex illa opinione: quod sacramentum circumcisionis etiam fuisset causa gratiae eodem modo sicut sacramenta no. legis quia etiam erat signum certum gratiae & causa sine qua non.

SEXTO. Si sacramenta no. le. solum sunt causa per accidens & sine qua nō, nō possunt testimonia quae adduximus in prima cōclusionē sane interpretari. Et ideo etiā hic modus est improbabilis.

Quinta cōclusio. Et si probabile sit quod sacramenta eo sunt causa gratiae quia eam attingunt effectiue virtute supernaturali instrumentali: probabilis est: quod non ideo sacramentū dicitur causa gratiae quod virtute sua instrumentali & supernaturali attingat qualitatem illam quae est gratia. Probat. prius secūda pars cōclusionis: quia ridiculum est concilium velle diffinire: vel sanctos velle asserere id. s. quod sacramēta attingant sua actione illam qualitatem.

Probat. Quia sacramēta sunt instituta ad nostram sanctificationem ad quā nō spectat: quod sacramenta contactu reali suae virtutis qualitatem supernaturalem efficiant: quia sine tali virtute & contactu possunt nos sanctificare.

Et confirmatur: quia non est certum in ecclesia quod gratia est realis qualitas. Ergo non erat intentio concilij nec sanctorum definire quod sacramenta illo modo gratiā attingāt aut causent.

Secundo. Quia eodem modo creatura posset concurrere ad productionem animae rationalis. s. agendo propria actione in corpus: & vi supernaturali in animam: quod tamen non conceditur ab illis qui illam opinionem defendunt.

Tertio. Vel producitur noua qualitas in sacramento ad attingendum hunc effectum, vel non. Primum videtur ridiculum: quia adhuc est creatura. Secundum est absurdum: dicere quod sine noua virtute addita sacramenta efficiant quod aā

non poterant.

Quarto. Argumenta quae fecimus in principio dubitationis ad probandum quod sacramenta non dent gratiam probant veritatem huius cōclusionis.

SEXTA cōclusio. Sacramēta no. le. non solum sunt causa: vel ratio motiua salutis & gratiae: quo pacto dicimus matrem diligere filium quia genuit eum. vel quis alteri benefacere quia studiosus & pulcher est: quemadmodum etiam causalis illa vera est. Quia vidisti me Thoma. credidisti Ioh. 20. & illa rursus. Quia fecisti hanc rem faciente crescere. Gene. 22.

Probat. Primo quia pari ratione concederetur hominem esse causam animae rationalis. Nā haec materia est animata anima rationali quia habebat tales dispositiones ab homine generate productas.

Secundo. Fides in lege veteri erat in hunc modum causa iustificationis: quia Abraham credit deo deputatum est ei ad iusticiam. Et quia ex fide parentum paruulus offerebatur deo: iustificabatur: quia iustus ex fide uiuit etiam nunc. Et tamen fides non est causa gratiae: & sacramenta no. le. definiuntur esse causa gratiae.

Tertio. Causa motiua non est instrumentum quo mediante effectus producitur: baptisimus autem est instrumentum quo deus lauat animam ad Ephes. 5.

Et confirmatur, quia aqua lauans corpus: non est causa motiua: sed vere efficiens instrumentalis & aqua baptismi cor abluat.

Quarto. Sacramentum Eucharistiae cibus est animae. Ergo non solum est causa motiua. Effet ridiculum si diffiniremus cibum corporalem esse causam augmenti: eo quod haec causalis vera est ego augeor quia comedi. Sed potius cū particula causalis importet causam: inquirendum est cuius generis sit illa causa: an finalis efficiens formalis vel materialis.

Et constat: quod sacramenta non sunt causa finalis gratiae: nec materialis nec formalis: relinquuntur quod sunt causa efficiens ipsius gratiae.

Quomodo autem efficiant gratiam ex tota nostra disputatione: videtur quod nō explicatur illis sex modis dictis: nec aliquo illorum. Et cū sit de fide quod sacramenta sint causa gratiae & salutis animae: oportet assignare aliquem sanum sensum & modum quo causae sint: dignum definitione concilij & auctoritate sanctorum. & dignum fide nostra.

Ideo. Est vnus alius modus: quo sacramenta vere & proprie possunt dici causae gratiae. Pro cuius explicatione est notandum: causas esse in duplici differentia. Alteras naturales: alteras morales. Morales autem appello causas liberas: quae libere mouent: ut qui consulit: qui imperat: eius rei causa est, quae per eius aut imperi. m. aut consilium efficitur.

SECUNDO. Est notādū: quod inter has causas discrimen est. Nam causae naturales suos effectus attingunt: per formam & vim a natura inditam: vt ignis calefacit per calorem. Morales vero non attingunt a ctione phisica effectus suos nec influunt aut producant qualitates aliquas: Non enim oportet vt qui consulit homicidium a ctione aliqua phisica & naturali quicquam efficiat: quemadmodum natura efficere cōsuevit. Et qui imperat non attingit a ctione phisica illum cui imperat.

TER TIO. Est notandum: quod virtus motiua est duplex. Altera est qua mouens moraliter mouet. Altera qua naturale agens mouet naturaliter. Virtus motiua moralis est authoritas consulentis vel ratio qua persuadet vel praeceptum quo imperat. Virtus naturalis est ipsae vires corporales vel forma qua agens agit, vt calor in igne.

HOC modo dicendum est de gratia & charitate: & de alijs effectibus super naturalibus: qui a duplici causa pficisci possunt. Vel ab ea quae habet modum agendi similem naturali influendo, & attingendo vi & efficacia actiuae potentiae effectus eiusmodi. Quo sensu sine controuersia deus est causa virtutum infusarum. Vel proficiscuntur a causa morali: qualis fuit oratio & meritū Christi: cum orauit pro petro ne deficeret fides eius, & quod pater conseruaret quos sibi tradiderat.

Q VARTO. Est notandum: quod sicut causa naturalis diuiditur in principalem & instrumentalem: ita etiam moralis. Vt qui daret pecuniā pro redimendis captiuis: esset causa principalis redemptionis: moralis tamen Pecunia vero vel minister destinatus ad redimendum sunt causae redemptionis instrumentales: sed morales. Et marsupium dicitur moraliter continere redemptionem eo quod continet pecuniā qua fiet redemptio captiuorum. Et ita dicatur de multis alijs.

Q VINTO. Est notandum: quod ea quae dicuntur de sacramentis nouae legis: eadem affirmantur in sacris literis de sanguine Christi: vt primo Ioha. primo. Sanguis Iesu Christi remūdat nos ab omni peccato. Et Apocalip. i. lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Tertio Apocalip. 12. vicerunt eum propter sanguinem agni. Quarto ad Roma. 3. quem proposuit deus propitiatorē in sanguine suo. Eodem sensu sacramenta dicuntur lauare mundare, & causae esse nostrae salutis & remissionis peccatorum: quo sanguis Christi lauat mundat, peccataque remittit. At sanguis Christi non est causa nostrae salutis attingendo gratiam a ctione naturali. Ergo nec sacramenta.

S E X T O. Notandum: quod Christus sua merita & iustitiam contulit hominibus. Nam factus est nobis iustitia, sanctificatio, & redemptio,

vt Apostolus priori ad Corinth. cap. i. docuit. Sed iustitiam suam & sanguinis precium: potissime nobis communicat per sacramēta. Virtus enim & valor sanguinis Christi: sacramentis susceptis applicatur: quae si Christus voluisset sine medio aliquo sacramento applicare posset: sed voluit facere cum sacramento quia sic expediebat.

H I S. Documentis acceptis (quae negare nisi impudentissimus posset) secundum fidem duo sunt dicenda. Alterum est, quod deus per Christi humanitatem redemit genus humanum, remisit peccata: & contulit gratiam & gloriam. Vnde humanitas Christi fuit instrumentum, quo deus operatus est mirabilia haec vt dicitur Iohan. primo. gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Et vidimus eum plenum gratiae & veritatis. Et de plenitudine eius nos omnes accepimus. Et rursus ecce agnus dei qui tollit peccata mundi.

ALTER VM. Est: quod sacramenta nouae legis sunt instrumenta Christi ad hanc redemptionem, gratiam, gloriamque complendam. Vnde sicut si quis esset captiuus apud sarracenos: ille qui daret pecuniā, & precium redemptionis: est causa redemptionis illius: & non solum ille: sed etiam pecuniā ipsa, & manus qua pecuniā porrigeret sunt causae instrumentales illius redemptionis, non naturales sed morales. Et haec videtur sanct. Thom. dicere in 3. parte quaest. 48. art. 6. & quaest. 49. art. 2. & 56. art. 2. & hic. quaest. 3. art. 5.

E X. quibus omnibus dico, quod sacramenta nouae legis sunt causae morales gratiae, & non naturales & sic intelligitur a concilio florentino, & tridentino quod continent gratiam, & eam digne suscipientibus conferunt. Continere dicuntur sacramenta gratiam: non vt causa naturalis continet suum effectum: sed vt causa moralis, vt crumena dicitur continere captiuū redemptionem: quia continet pecuniā. Et ita sacramenta quae continent sanguinem Christi dicuntur continere gratiam & remissionem peccatorum.

E T sicut crumena administrans pecuniā redemptionem confert. Ita sacramentum confert gratiam precium sanguinis applicans. Et haec est illa sacramentorum virtus. Nam virtus redemptionis captiuū in marsupio est: in quo precium redemptionis seruatur. Et virtus sacramentorum sanguis Christi est, qui in sacramentis adhibetur & per sacramenta re vel voto suscepta hominibus applicatur.

H I C. modus & ille quo diximus sacramenta sanctificare hominem: licet non attingerent gratiam: sunt tamen causa quod gratia ponatur in homine, sunt probabiliores, & potius conueniunt cum dictis sanctorum.

V L T I M A. Conclusio est. Sacramēta vetera non fuerunt causa gratiae & salutis. Haec probatur ex

illo concilio florentino. Nouae legis septem sunt sacramenta: quae multum differunt a sacramentis antiquae legis, illa enim non causabant gratiam sed illam solum per passionem Christi dandam esse figurabant: haec autem gratiam quam significant: & continent & efficiunt.

SECUNDO. Apostolus ad galat. 4. sacramenta veteris legis infirma vocat & egena elementa. Si autem contineret precium sanguinis Christi gratiamque praestarent hominibus: non essent egena & infirma. Ergo. &c. Nec ab hoc testimonio excipitur circumcisio quidquid nonnulli dicant, sine exceptione enim, veteris legis sacramenta vocat egena.

TER TIO. Apostolus in epistola ad Roma. docet circumcisionem acceptam in signum iustitiae & non in causam eiusdem iustitiae & gratiae. Ait enim ad Roman. 4. Accepit Abraham signaculum circumcisionis signum iustitiae fidei. Vides Apostolum dicentem signaculum iustitiae fidei, id est signaculum illius iustitiae quae est fidei vel a fide & non a circumcisione.

Q VARTO. Conclusionem nostram probat diuus Ambrosius in Epistola. 77. ad constantium ex eodem loco pauli. Et idē Ambrosius dicit ibi quod propter hoc dicitur genesis. 17. circumcideretur in vobis omne masculinum: vt sit signum foederis inter me & vos. In signum ait, non in causam. Ergo circumcisio secundum Ambrosium gratiam non conferebat.

Q VINTO. Sacerdotes vel. le. non fuerunt causa remissionis peccatorum: vt Apostolus probat ad Hebre. 9. Et ad eos spectabat ministrare illa sacramenta etiam circumcisionem. Ergo nec sacramenta dabant gratiam.

S E X T O. Probatur nostra conclusio ab Augustino epistola. 19. ad Hiero. vbi ait. Si lex non iustificabat quanto magis illa quae significationis gratia praeperta sunt, circumcisio & caetera quae reuelatione gratiae latius innotescere necesse fuerat aboleri iustificare neminem poterant? Ergo si teste Augustino circumcisio non iustificabat non erat causa gratiae.

S E P T I M O. Pro hoc est diuus Hieronimus: in commentarijs super epistolam ad Galat. in illud cap. 5. nec circumcisio aliquid valebat nec preputium: sed fides. Circumcisio (inquit) idcirco utilis fuit his qui in lege vixerunt: non quia circumcisi erant: sed quia credita sunt illis eloquia dei: quae in opera vertentes: a salute extranei non fuerunt. Circumcisio vero tunc vt caetera quae legem seruantibus spondebantur, sicut nunc per sacramenta nouae legis.

O C T A V O. Vt sanct. Thomas hic art. 6. & prima secundae quaest. 103. art. 2. argumentatur. Si sacramenta veteris legis erant causae gratiae

aut ratione sui secluso merito Christi: & hoc non: quia tunc Christus gratis mortuus esset, quod collegit Apostolus ad Galat. 2. Vel erant causae gratiae virtute passionis Christi futurae, quod non potest affirmari: quia causa efficiens siue instrumentalis: siue principalis: semper praecedit effectum. Quare humanitas Christi eiusque sanguis: priusquam in rerum natura essent causae finales esse poterant: non autem efficientes. Ergo sacramenta veteris legis salutem & gratiam in virtute passionis Christi efficere non valebant. Valent tamen sacramenta nouae legis postquam iam est passio & sanguis Christi in esse.

S V N T. Igitur tres modi probabiles. Primus quod attingunt sacramenta hominem gratum licet non gratiam. Secundus attingunt gratiam instrumentaliter. Tertius quod sunt causae morales instrumentales: & non sicut naturaliter agentes. Nec valet si dicas contra secundum modum quod si sacramenta attingunt gratiam sequeretur quod creatura crearet: quia non sequitur quod creatura proprie crearet, sed quod instrumentaliter concrearet quod sanct. Thom. concedit: quia gratia est accidens & non proprie creatur cum non sit subsistens, cuius est proprie creati.

Articul. secundus,

Vtrum gratia sacramentalis: aliquid addat: super gratiam virtutum & donorum.

AD SECUNDUM. Sic proceditur. Videtur quod gratia sacramentalis: non addat aliquid super gratiam virtutum & donorum. Per gratiam enim virtutum & donorum: perficitur anima sufficienter: & quantum ad essentiam animae & quantum ad potentias eius: vt patet ex his quae in secunda parte dicta sunt, Sed gratia ordinatur ad animae perfectionem. Ergo gratia sacramentalis non potest aliquid addere super gratiam virtutum & donorum.

P R A E T E R E A. Defectus animae

ma ex peccatis causantur. Sed omnia peccata sufficienter excluduntur per gratiam virtutum & donorum: quia nullum est peccatum quod non contrarietur alicui virtuti. Gratia ergo sacramentalis cum ordinetur ad effectus animae tollendos: non potest aliquid addere, super gratiam virtutum & donorum.

PR A E T E R E A. Omnis additio vel subtractio in formis variat speciem: ut dicitur. 8. Metaphi. Si ergo gratia sacramentalis addat aliquid super gratiam virtutum & donorum: sequitur quod aequivoce dicatur gratia. Et sic nihil certum nobis ostenditur: ex hoc quod sacramenta dicuntur gratiam causare.

S E D C O N T R A E S T . Quod si gratia sacramentalis, non addit aliquid super gratiam donorum & virtutum, frustra sacramenta habentibus & dona & virtutes conferrentur. In operibus autem dei nihil est frustra. Ergo videtur quod gratia sacramentalis aliquid addat super gratiam virtutum & donorum.

R E S P O N D E O . Dicendum: quod (sicut in secunda parte dictum est) gratia secundum se considerata perficit essentiam animae: in quantum participat quandam similitudinem diuini esse. Et sicut ab essentia animae fluunt eius potentiae ita a gratia fluunt quaedam perfectiones ad potentias animae: quae dicuntur virtutes & dona: quibus potentiae perficiuntur in ordine ad suos actus. Ordinantur autem sacramenta ad quosdam speciales effectus necessarios in vita Christiana: sicut baptismus ordinatur ad quandam spiritualem regenerationem, qua homo moritur vitij & fit membrum Christi: qui quidem effectus est aliquid speciale praeter actus potentiarum animae. Et eadem ratio est in alijs sacramentis. Sicut igitur virtutes & dona, addunt super gratiam communiter dictam: quan-

dam perfectionem determinate ordinatam ad proprios actus potentiarum. Ita gratia sacramentalis, addit super gratiam communiter dictam, & super virtutes & dona quoddam diuinum auxilium: ad consequendum sacramenti finem. Et per hunc modum gratia sacramentalis addit super gratiam virtutum & donorum.

A D P R I M V M . Ergo dicendum quod gratia virtutum & donorum: sufficienter perficit essentiam & potentias animae quantum ad generalem ordinationem actuum animae. Sed quantum ad quosdam effectus speciales qui requiruntur in vita Christiana, requiritur sacramentalis gratia.

A D S E C V N D V M . Dicendum: quod per virtutes & dona excluduntur sufficienter vitia & peccata quantum ad praesens & futurum: in quantum scilicet impeditur homo per virtutes & dona a peccando. Sed quantum ad praeterita peccata quae transeunt actu, & permanent reatu: adhibetur homini remedium specialiter per sacramenta.

A D T E R T I V M . Dicendum quod ratio sacramentalis gratiae, se habet ad gratiam communiter dictam: sicut ratio speciei ad genus. Vnde sicut non aequivoce dicitur animal communiter dictum, & pro homine sumptum: ita non aequivoce dicitur gratia communiter sumpta, & gratia sacramentalis.

P R I V S . Circa hunc articulum secundum est aduertendum: quid intelligat sanctus Thomas per gratiam virtutum & donorum, & quid per gratiam simpliciter dictam, & postea videbimus: quid intelligit per gratiam sacramentalem. Gratia simpliciter dicta: est gratia gratum faciens. Et per gratiam virtutum & donorum, potest intelligi ipsa gratia gratum faciens. Quae vocatur gratia virtutum & donorum: propterea quod eam semper consequuntur & comitantur virtutes, & morales, & theologica & dona spiritus sancti. Vel per gratiam virtutum, & donorum intelliguntur

ipsamet virtutes & dona, idest habitus ipsi virtutum & donorum. Qui etiam gratis a domino deo cum ipsa gratia gratum faciente infunduntur. His visis respondet sanctus Thomas ad dubium articuli: quod gratia sacramentalis addit super gratiam simpliciter dictam & super gratiam virtutum & donorum, quodam diuinum auxilium. Probat hoc modo. Gratia absolute perficit essentiam animae in qua subiectatur. Et sicut ab essentia animae fluunt potentiae: ita a gratia fluunt perfectiones potentiarum. s. dona spiritus sancti & virtutes: quae consequuntur ipsam gratiam. At sacramenta ordinantur ad quosdam speciales effectus necessarios in vita Christiana praeter actus potentiarum animae. Ergo sicut virtutes & dona, addunt super gratiam communiter dictam, quandam perfectionem ordinatam ad actus potentiarum: ita gratia sacramentalis addit super gratiam communiter dictam: & super virtutes & dona, quoddam diuinum auxilium ad consequendum finem. Ergo gratia sacramentalis addit supra gratiam donorum & virtutum, idest supra ipsa dona & virtutes.

P R O . Horum intellecto est aduertendum: quod gratia gratum faciens, non est ad agendum immediate & directe: sed ad redendum hominem gratum & acceptum ad vitam aeternam, virtutes vero & dona sunt immediate ad agendum. Ideo gratia virtutum & donorum: in accepta secundo modo. s. pro habitibus ipsis virtutum & donorum, addit super gratiam communiter dictam ipsos habitus, quia virtutes & dona sunt ad agendum: vt fides ad credendum & charitas ad diligendum. &c.

S E D . Circa conclusionem qua dicitur, quod gratia sacramentalis est addens aliquid. s. quoddam diuinum auxilium supra gratiam simpliciter dictam, & supra gratiam virtutum & donorum.

D V B I T A T V R . Quid est ista gratia sacramentalis: & quid addit super alias gratias. Et de hoc sunt tres opiniones. Prima est. Quod gratia sacramentalis nihil aliud est: quam gratia gratum faciens. Probat. Quia non est ponenda pluralitas sine necessitate. Ergo gratia sacramentalis est ipsa gratia gratum faciens.

A L I A . Est opinio thomistarum (excepto vno Caieta. hic in commentarijs his) quae opinio habet, quod gratia sacramentalis est habitus distinctus a gratia communiter dicta. Hoc capere in. 4. d. 1. quae. 1. Hoc Paludanus in. 4. d. 2. quae. 3. Probant isti conclusionem suam sic. Quia sacramentum ultra hoc quod confert gratiam: facit aliud, quia confirmat hominem contra Hostes fidei. Et fiducias. Cum in omni sacramento conferatur gratia, quid est illa confirmatio in sacramen-

to confirmationis. s. potiusquam in alijs sacramentis: dicunt quod est quidam habitus distinctus ab habitu qui datur in alio sacramento & ab habitu vel qualitate quae est gratia gratum faciens.

T E R T I A . Opinio est Caieta. hic quae habet quod gratia sacramentalis addit super gratiam communiter dictam non habitum vel qualitatem aliquam, quia in re idem sunt: sed ad id solum quoddam diuinum auxilium. Ita quod eadem entitas est gratia sacramentalis & gratia communiter dicta, sed in quantum est sacramentalis (idest data in sacramento) addit quoddam diuinum auxilium, idest diuinum concursum in bonum. Ita quod fortius, & melius concurret Deus in bonum cum baptizato quam cum non baptizato, esto sit Cathecuminus & habeat gratiam. Et melius cum baptizato & confirmato, quam cum baptizato tantum. Et haec est vera opinio, quae Caietan. affirmat esse de mente sancti Thomae. Et probatur prius: quod haec est opinio sancti Thomae. Quia in prima secundae diuus Thomas diuidendo gratiam: distinguit contra Habituale donum gratiae, gratuitum diuinum auxilium, ac per hoc sub genere gratiae communiter dictae, locuit duo genera vel species gratiarum. s. gratiam Habitualis doni: & gratiam diuini auxiliij. Et propterea cum hoc in loco expresse dicat gratiam sacramentalem addere diuinum auxilium, non est aliud genus gratiae erectione positum. s. donum habituale diuertendum. Sed planum literae sensum sectando, sciendum est quod gratia sacramentalis distinguitur specie a gratia virtutum & donorum. Non sicut habitus ab habitu, sed sicut gratuitum diuinum auxilium, a gratuito habituali dono. & per hoc esse speciem gratiae communiter dictae vt in solutione ad tertium dicitur & diuidi in plures species iuxta specificam pluralitatem effectuum: vt inferius quaestione 13. artic. 7. ad tertium dicitur. Vbi litera sic habet. Gratia sacramentalis addit super gratiam gratum facientem communiter sumptam aliquid effectuum spiritualis effectus ad quod ordinatur sacramentum. Si ergo consideretur gratia in hoc sacramento collecta quantum ad id quod est commune sic per hoc sacramentum non confertur aliqua alia gratia quam per baptismum sed quae prius inherat augetur. Si autem consideretur quantum ad illud spirituale quod super additur sic non est eiusdem speciei cum ipso. Vides igitur quomodo ex mente sancti Thomae gratia sacramentalis non distinguitur a gratia communiter dicta sicut habitus ab habitu: sed solum sicut gratuitum diuinum auxilium a gratuito habituali dono. Et dicuntur gratiae sacramentales diuerse specie, non secundum habitus: sed secundum

distinctas rationes agēdi, vel concursus dei: quia aliter adiuvat & concurrat cum confirmato quā cum baptizato & non confirmato.

SECUNDO. Confirmatur hoc, ex loco statim citato. Vbi author gratiam in sacramento confirmationis collatam, ad dicta hic se referens: non dicit diuersam esse gratiam gratum facientem, & sacramentalem baptismi & confirmationis. Sed dicit gratiam utrobique collatam, habere aliquid commune & aliquid proprium, & quo ad commune quod est gratia gratum faciens esse vnius speciei. Si vero consideretur quo ad propria superaddita, sic diuersarum sunt rationum gratia collata in baptismo & collata in confirmatione. Ex hoc enim quod ad diuersum modum considerandi gratiam se resoluit: insinuat non esse ibi diuersos habitus, sed (vt diximus) esse vnum habitū relatum seu extēsum ex nouo diuino auxilio per sacramentum exhibito ad diuersos secundum speciem effectus.

TER TIO. Confirmatur hic sensus quia hoc sufficit ad saluandum & dignitatem sacramentorū in causando, & gratias sacramentales, & effectus earum.

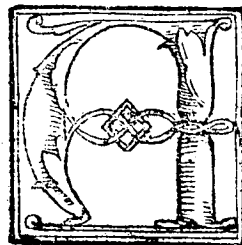
QUARTO. Probat hęc nostra sententia simpliciter. Quia frustra multiplicatur tot habitus in anima cum ipsa gratia gratum faciens sufficiat cum virtutibus & donis, & cum isto peculiari concursu diuino quem ponimus. Et alia sententia non probat quod dicit: nempe quod illa gratia sacramentalis sit habitus distinctus a gratia communiter dicta. Et ideo merito est reijcienda.

DVBITATVR. Siquis peccet post confirmationem, & postea poeniteat, an restituatur ei illa gratia sacramentalis quæ data fuerat ei in confirmatione. Et videtur quod non. Quia gratia quæ datur per poenitentiam, est alterius rationis a gratia quæ datur in sacramento confirmationis & in alijs sacramentis.

ADHOC. Dico: quod postquam ille poenitens est amicus dei: dat deus illi gratiam quam antea dedit in sacramento confirmationis. Et illæ gratiæ vt diximus solum sunt distinctæ quā tum ad rationes particulares, id est distinctos concursus dei: quia aliter concurrat in bonum cum baptizato eo quia baptizatus est: & aliter quia confirmatus est. Et hoc est quod in quæstione illa. 13. artic. 7. ad tertium dicebat sanctus Thomas quod gratia sacramentalis addit quoddam effectum supra gratiam communiter dictam, id est addit distinctum concursum, & modum iuuandi illos qui accedunt ad sacramenta quæ sunt quedam spirituales medicinæ ad hoc institutæ.

Articul. tertius,

Vtrum sacramenta nouæ legis continent gratiam.

D TERTIVM.

Sic proceditur. Videtur quod sacramenta nouæ legis non continent gratiam. Contentum enim videtur esse in continēte. Sed

gratia non est in sacramento neque sicut in subiecto (quia subiectum gratiæ non est corpus sed spiritus) neque sicut in vase: quia vas est corpus mobile vt dicitur in. 4. Philosophorū. Esse autem in loco non conuenit accidēti. Ergo videtur quod sacramenta nouæ legis non continent gratiam.

PRÆTEREA. Sacramenta ordinantur ad hoc: quod homines per ea gratiam consequantur. Sed gratia cum sit accidens non potest transire de subiecto in subiectum. Ergo pro nihilo esset gratia in sacramentis.

PRÆTEREA. Spirituale non continetur a corporali etiam si in eo sit: non enim anima continetur a corpore sed potius continet corpus. Ergo videtur quod gratia cum sit quoddam spirituale non continetur in sacramento corporali.

SED CONTRA EST. Quod Hugo de sancto Victore dicit: quod sacramentum ex sanctificatione inuisibilem gratiam continet.

RESPONDEO. Dicendum: quod multipliciter aliquid dicitur esse in alio: inter quos duplici modo gratia est in sacramentis. Uno modo sicut in signo. Nam sacramentum est signum gratiæ. Alio modo sicut in causa. Nam sicut dictum est: sacramentum nouæ legis est instrumentalis gratiæ causa.

Unde gratia est in sacramento nouæ legis non quidem secundum similitudinem speciei: sicut effectus est in causa uniuoca: neque etiam secundum aliquam formam propriam & permanentem proportionatam ad talem effectum: sicut sunt effectus in causis non uniuocis: puta res generata in sole, sed secundum quandam instrumentalem virtutem quæ est fluens & incompleta in esse nature, vt infra dicitur.

AD PRIMVM. Ergo dicendum: quod gratia non dicitur esse in sacramento sicut in subiecto: neque sicut in vase prout vas est locus quidam. Sed prout vas dicitur instrumentum alicuius operis faciendi: secundum quod dicitur Ezechiel. 9. unus quisque vas interfectionis habet in manu sua.

AD SECUNDVM. Dicendum quod quauis accidens non trahatur de subiecto in subiectum: transit tamen a causa, per instrumentum aliquo modo in subiectum non vt eodem modo sit in eis: sed in unoquoque secundum propriam rationem.

AD TERTIVM. Dicendum: quod spirituale existens perfecte in aliquo, continet ipsum, & non continetur ab eo. Sed gratia est in sacramento secundum esse fluens & incompletum. Et ideo non in conuenienter sacramentum dicitur continere gratiam.

ARTICVLVS. Iste nullam habet pertinuit difficultatem. Solum enim ista quæstio mouetur: ad intelligendum doctores antiquos: qui habent istum modum loquendi maxime hugo de sancto Victore lib. de eruditione theologiae primo, parte. 9. cap. 2. Et secundo mouetur ad soluendam tacitam obiectionem: quia nihil producit aliquid quod non habet in se. Ergo cum dicimus sacramenta causare gratiam oportet quod habeant in se gratiam: sicut dicimus quod sol producit lumen quia illud in se habet.

IDEO. Dicitur ad quæstionem quod sacramenta nouæ legis continent in se gratiam. Probat doctor vt patet in litera Quia sacramentum

est signum gratiæ & est causa gratiæ vt supradictum est. Ergo continet gratiam tanquam in signo & tanquam in causa quia vt diximus habet virtutem ad dandam gratiam. Ergo continet illam in virtute.

Articul. quartus.

Vtrum in sacramentis sit aliqua virtus gratiæ causatiua.

D QVARTVM. Sic proceditur. Videtur quod in sacramentis non sit aliqua virtus gratiæ causatiua. Virtus

enim gratiæ causatiua est virtus spiritalis. Sed in corpore non est virtus spiritalis: neque ita quod sit propria ei (quia virtus fluit ab essentia rei: & ita non potest eam transcendere) neque ita quod recipiat eam ab alio: quia quod recipitur ab aliquo, est in eo per modum recipientis. Ergo in sacramentis non potest esse aliqua virtus gratiæ causatiua.

PRÆTEREA. Omne quod est reducitur ad aliquod genus entis: & ad aliquem gradum boni. Sed non est dare, in quo genere entis sit talis virtus (vt patet discurrēti per singula) nec etiam potest reduci ad aliquem gradum bonorum: neque enim est inter minima bona, quia sacramenta sunt de necessitate solutis: neque etiam inter media bona, cuiusmodi sunt potentia anime, quæ sunt quedam potentie naturales: neque etiam inter maxima bona, quia nec est gratia nec virtus mentis. Ergo videtur quod in sacramentis nulla sit virtus gratiæ causatiua.

PRÆTEREA. Si talis virtus est in sacramentis, non causatur in eis, nisi

per creationem a deo. Sed in conueniētijs uide-
tur, quod tam nobilis creatura statim esse de-
sinat sacramento perfecto. Ergo uidetur qd
nulla uirtus sit in sacramentis ad causan-
dam gratiam.

PRÆTEREA. Idem non potest
esse in diuersis. Sed ad sacramēta concurrūt
diuersa. s. uerba & res. Vnius autem sacra-
menti non potest esse nisi uirtus una. Er-
go uidetur quod in sacramentis nulla sit
uirtus.

SED CONTRA EST. Quod
Augustinus dicit super Iohan. Unde tanta
uis aquæ, ut corpus tangat & cor abluat?
Et beda dicit: quod dominus tactu suæ mun-
disimæ carnis: uim regeneratiuam contu-
lit aquis.

RESPONDEO. Dicendum: quod
illi qui ponunt quod sacramenta non causant
gratiam nisi per quandam concomitantiam,
ponunt quod in sacramento nō sit aliqua uir-
tus quæ operetur ad sacramenti effectum:
est tamen uirtus diuina sacramento asistēs
quæ sacramentalem effectum operatur. Sed
ponendo quod sacramentum est instrumen-
talis causa gratiæ necesse est simul ponere: qd
in sacramento sit quædam uirtus instrumen-
talis ad inducendum sacramentalem effectum
Et hæc quidē uirtus proportionatur instru-
mento. Unde comparatur ad uirtutem abso-
lutam & perfectam alicuius rei: sicut compa-
ratur instrumentum ad agens principale. In-
strumentum enim (ut dictum est) non ope-
ratur, nisi in quantum est motum a principa-
li agente, quod per se operatur. Et ideo uir-
tus principalis agentis habet permanentes &
completum esse in natura: uirtus autem in-
strumentalis habet esse transiens ex uno in a-
liud: & incompletum. Sicut & motus est actus
imperfectus ab agente in patiens.

AD PRIMUM. Ergo dicendum,
quod uirtus spiritualis, non potest esse in re
corporea per modum uirtutis permanentis

& completa: sicut ratio probat. Nihil tamen
prohibet: in corpore esse uirtutem spirituale
instrumentaliter, in quantum. s. corpus potest
moueri ab aliqua substantia spirituali ad
aliquem effectum spirituales inducendum.
Sicut & in ipsa uoce sensibili est quædam
uis spiritualis ad excitandum intellectum
hominis in quantum procedit a conceptione
mentis. Et hoc modo uis spiritualis est in sa-
cramentis: in quantum ordinantur a deo ad
effectum spirituales.

AD SECUNDUM. Dicendum, quod
sicut motus eo quod est actus imperfectus, nō
proprie est in aliquo genere, sed reducitur ad
genus actus perfecti (sicut alteratio ad qual-
tatem) ita uirtus instrumentalis non est pro-
prie loquendo in aliquo genere: sed reducitur
ad genus & speciem uirtutis perfectæ.

AD TERTIUM. Dicendum, quod
sicut uirtus instrumentalis acquiritur in-
strumento, ex hoc ipso quod moueretur ab a-
gente principali: ita & sacramentum conse-
quitur spirituales uirtutes ex benedictione
Christi & applicatione ministri ad usum
sacramenti. Unde Augustinus dicit in quo-
dam sermone de Epiphania. Nec mirum
quod aquam, hoc est substantiam corpora-
lem ad purificandam animam dicimus per-
uenire: peruenit plane & penetrat conscien-
tiæ uniuersalatiubula. Quāuis enim ipsa sit
subtilis & tenuis: benedictione tamen Chri-
sti facta subtilior occultans uitæ causas: ad
secreta mentis subtili rore pertransit.

AD QUARTUM. Dicendum: quod
sicut eadem uis principalis agentis, instru-
mentaliter inuenitur in omnibus instrumen-
tis ordinatis ad effectum, prout sunt quodā
ordine unum: ita etiam eadem uis sacra-
mentalis inuenitur in uerbis & rebus, pro-
ut ex uerbis & rebus perficitur unum sa-
cramentum.

IN HOC. Articulo est aduertendum: quod
de hoc dubio (an in sacramentis sit aliqua uir-

tus causatiua gratiæ) sunt tres opiniones. Pri-
ma est. quam citat, & reprehendit sanctus
Thomas in litera, quæ dicit quod in sacra-
mentis nulla est uirtus ad dandam gratiam,
Sed est uirtus diuina sacramento asistens: quæ
dat gratiam.

SED. Hæc opinio dicit quod sacramenta so-
lum sunt causa sine qua non: quod refutauimus
in primo articulo huius quæstionis. Quia si
dei asistentia facit omnia, ergo sacramentum
nō facit. Quod ut supra ostendimus falsum est
& sanctorum dictis dissonum.

SECUNDA. Opinio est omnium thomi-
starum: excepto Caietani hic in suis cōmentarijs.
Quæ opinio dicit: quod in sacramentis est
quædam uirtus, distincta a sacramentis. Quæ
uirtus est qualitas quædam super addita mo-
tui diuino quo concurrat cum sacramento
ad dandam gratiam. Dicit etiam hæc opinio,
quod hæc qualitas est in rebus & uerbis sacra-
mentorum.

SED. Contra hanc opinionem: arguo hoc
modo. Prius illa qualitas est spiritualis. Ergo
non potest esse subiectiue in corpore. Sacramen-
tum autem est corpus. Ergo non est ibi subie-
ctiue. Nam non apparet quomodo notitia an-
geli possit esse subiectiue in ligno vel lapide.

SECUNDO. Sequeretur quod illa uir-
tus esset in rebus & in uerbis sacramentalibus
& in ministris (quia non est maior ratio quod
sit in uno quam in alio) quod si concedas: se-
quitur quod sunt multe huiusmodi uirtutes: &
qualibet illarum est imperfecta. Ergo nō sunt
ponenda quia nihil valent.

TERTIO. Arguitur. Illa uirtus quam hi
ponunt, non habet ex natura sua producere
gratiam. Ergo non facit plus ad gratiam, quam
aqua, vel alia quæcunque creatura. Ergo in cas-
sum omnino ponitur. Nam esto dicas quod est
spiritualis: non ideo sequitur, quod attingat gra-
tiam.

IDEO. Est tertia opinio Caietani hic: quæ
est uera, & cui libenter subscribo, quæ dicit: quod
uirtus est in sacramentis ad dandam gratiam
Sed illa uirtus non est distincta realiter a sa-
cramento & a motu diuino quo mouet sacra-
mentum ad dandam gratiam. Sed solum sicut
motus distinguitur ab instrumento moto ab a-
gente principali. Non sicut res a re sed sicut mo-
tus a mobili, id est sicut modus realis a re ip-
si ut sedit a sedente.

HANC. Opinionem puro esse de mente san-
cti Thomæ, & ueram. Et quod sit de mente
sancti Thomæ probatur. Prius quia doctor
sanctus procedens hic: ex his quæ comuni-
ter conueniunt omni causa instrumentali, di-
cit hæc uerba formaliter. Sed ponendo quod sa-
cramentum sit instrumentalis causa gratiæ: nec

cesse est simul ponere quod in sacramento sit
quædam uirtus instrumentalis ad inducendum
sacramentalem effectum. Vnde patet quod
secundum sanctum Thomam simile est iu-
diciū de sacramento, & de alijs causis in-
strumentalibus, quantum ad uirtutem in-
strumentalem per modum transeuntis. &c.
Sed de causa instrumentali expressit doctor in
primo articulo huius quæstionis: quod causa
instrumentalis non agit per uirtutem suæ for-
mæ: sed solum per motum quo mouetur a prin-
cipali agente. Ergo per illam dictionem ex-
clusiuam: excludit author omnem agendi ra-
tionem super additā motui quo mouetur a prin-
cipali agente.

SECUNDO. Hoc ipsum dicit doctor hic
ad primum. Hoc modo (ait) uis spiritualis est
in sacramentis: in quantum ordinantur a deo
ad effectum spirituales. Vbi uis spiritualis cō-
sistit in hoc quod sacramenta ordinantur a deo
ad effectum spirituales.

TERTIO. Probat hoc idem: quia se-
cundum authorem sacramentum baptismi uir-
tutem hanc inchoatiue accepit in sui instituti-
one. s. quando Christus est baptizatus. Tunc
enim aqua sanctificata est: accipiēdo in cohati-
ue uim regeneratiuam. Sed aqua tunc nihil
accepit nisi habilitatem, ut sit materia baptismi
Factum est enim tunc: ut non oleum, nō uinum
sed aqua idonea esset ad regenerandum.

QUARTO. Doctor dicit in solutione ad pri-
mam quod in ipsa uoce sensibili est quædam uis
spiritualis ad excitandum intellectum hominis,
in quantum procedit a conceptione mentis. At
nihil est in uoce sensibili in quantum procedit a
mente (præter significationem) nisi usus quo mēs
uatur illa significatiua uoce ad excitandum mē-
tē auditoris. Et hoc modo (ait doctor) uirtus spi-
ritualis est in sacramentis. Ergo non intelli-
git quod illa uirtus sit res vel qualitas distincta
a motu quo deus mouet sacramentum ad dandā
gratiam. Igitur hæc est sententia S. Tho. Et quod
simpliciter sit uera probatur argumentis quæ cō-
fecimus contra secundam opinionem. Quia uel
illa qualitas est spiritualis uel corporalis. Si cor-
poralis. Ergo non habet maiorem uirtutem,
ad producendum gratiam quam aqua. Si autē
est spiritualis non uidetur quomodo subiecta-
tur in corpore.

PRÆTEREA. Esset illa uirtus etiā in
sacerdote & mansisset semper illa qualitas in
eo quia non apparet quare corrumpere post
quam semel ponitur in eo.

Articul. quintus.

Vtrum sacramenta nouæ legis habeant virtutem ex passione christi.

DE QUINTO.

Sic proceditur. Videtur quod sacramenta nouæ legis, non habeant virtutem ex passione christi. Virtus enim sacramentorum est

ad gratiam causandam in anima, per quam spiritualiter uiuit. Sed sicut Augustinus dicit super Iohan. Verbum prout erat in principio apud deum, uiuificat animas: secundum autem quod est caro factum, uiuificat corpora. Cum igitur passio christi pertineat ad uerbum secundum quod est caro factum: uidetur quod non possit causare uirtutem sacramentorum.

PRÆTEREA. Virtus sacramentorum uidetur ex fide dependere: quia sicut dicit Augustinus super Iohan. Verbum dei perficit sacramentum, non quia dicitur, sed quia creditur. Sed fides nostra non solum respicit passionem christi: sed etiam alia mysteria humanitatis ipsius, & principaliter etiam diuinitatem eius. Ergo uidetur quod sacramenta non habeant specialiter uirtutem a passione christi.

PRÆTEREA. Sacramenta ordinantur ad hominum iustificationem, secundum illud. 1. ad Corint. 6. abluti estis & iustificati estis. Sed iustificatio attribuitur resurrectioni secundum illud Roma. 4. resurrexit propter iustificationem nostram. Ergo uidetur quod sacramenta magis habeant uirtutem a resurrectione christi: quam ab eius passione.

SED CONTRA EST. Quod super illud Roma. 5. in similitudinem preuaricationis adæ. &c. dicit glos. Ex latere christi dormientis in cruce: fluxerunt sacramenta per que saluata est ecclesia. Sic ergo sacramenta uidentur habere uirtutem

ex passione christi.

RESPONDEO. Dicendum: quod (sicut dictum est) sacramentum operatur ad gratiam causandam per modum instrumenti. Est autem duplex instrumentum: unum quidem separatum ut baculus: aliud autem coniunctum ut manus. Per instrumentum autem coniunctum mouetur instrumentum separatum: sicut baculus per manum. Principalis autem causa efficiens gratiæ, est ipse deus ad quem comparatur humanitas christi sicut instrumentum coniunctum: sacramentum autem sicut instrumentum separatum. Et ideo oportet quod uirtus salutifera, a diuinitate christi per eius humanitatem, in ipsa sacramenta deriuetur. Gratia autem sacramentalis ad duo precipue ordinari uidetur: uidelicet ad tollendos defectus preteritorum peccatorum: in quantum transeunt actus & remanent reatu: & iterum ad perficiendam animam in his que pertinent ad cultum dei: secundum religionem uite christiane. Manifestum est autem ex his que supradicta sunt quod christus liberauit nos a peccatis nostris, precipue per suam passionem non solum efficienter & meritorie: sed etiam satisfactorie. Similiter etiam per suam passionem inchoauit ritum christiane religionis offerens se ipsum oblationem & hostiam deo ut dicitur Ephes. 5. Unde manifestum est, quod sacramenta ecclesie, specialiter habent uirtutem ex passione christi: cuius uirtus quodammodo nobis copulatur per susceptionem sacramentorum.

In cuius signum de latere christi pendentis in cruce fluxerunt aqua & sanguis: quorum unum pertinet ad baptismum, aliud ad Eucharistiam: que sunt potissima sacramenta.

AD PRIMUM. Ergo dicendum quod, uerbum prout erat in principio apud deum

uiuificat animas sicut agens principale: caro tamen eius, & mysteria in ea per petrata: operantur instrumentaliter ad animam uitam. Ad uitam autem corporis non solum instrumentaliter: sed etiam per quandam exemplaritatem: ut supra dictum est.

AD SECUNDUM. Dicendum, quod per fidem christus habitat in nobis (ut dicitur Ephes. 3.) & ideo uirtus christi copulatur nobis per fidem. Virtus autem remissiuæ peccatorum: speciali quodammodo pertinet ad passionem ipsius christi: & ideo per fidem passionis eius, specialiter homines liberantur a peccatis, secundum illud Roman. 3. quem proposuit deus propitiatus esse per fidem in sanguine ipsius. Et ideo uirtus sacramentorum que ordinatur ad tollenda peccata, precipue est ex fide passionis christi.

AD TERTIUM. Dicendum: quod iustificatio attribuitur resurrectioni: ratione termini ad quem, qui est nouitas uite per gratiam. Attribuitur tamen passioni ratione termini a quo. s. quantum ad dimissionem culpæ.

AN sacramenta habeant uirtutem producendi gratiam a passione christi dicit quod sic uide lib. &c.

SED contra ante passionem christi fuerunt aliqua sacramenta ut baptismus. Et habebant uirtutem hanc ad dandam gratiam. Ergo non habent illam a passione christi.

AD hoc dico quod passio erat iam in fieri: quia non accipitur solum pro morte actuali: sed etiam pro laboribus quos pertulit. Ideo satis est quod iam erat humanitas christi tendens ad passionem ad hoc quod sacramenta habeant uirtutem a passione christi: quia iam erat illa passio in fieri.

Dubium primum

SED dubitatur quare dicuntur sacramenta habere uirtutem conferendi gratiam a passione christi: postquam etiam habent illam ab alijs laboribus.

DICO quod propter hoc quia omnia alia ordinantur ad passionem: quia in passione consummata fuit redemptio generis humani. Verum est tamen quod baptismus ante passionem non habebat tantam uirtutem, sicut nunc: quia tunc baptizatus non iret in coelum quousque christus pareretur

SECUNDO. Dico quod totum quod habebat

habebat uirtute passionis christi. Et hæc conclusio probatur ex August. in 15. de ciuitate dei cap. 26. ut dicit Richar. in 4. d. 2. in propria quaestione de hoc ar. 5. quaest. 3. & uerum est. Vbi Augustinus sic ait. Et quod ostium accepit in latere arca Noe: profecto illud est uulnus: quando latus crucifixi lancea perforatum est. Hac quippe ad illu uenientes ingrediuntur: quia inde sacramenta manarunt quibus credentes inchoantur.

PRAETEREA. Dubitatur, quomodo christi passione non solum meritorie & satisfactorie sed etiam efficienter est genus humanum liberatum? Hoc dubium tractant scholastici doctores in 3. sententiarum. d. 19. Et recentiores theologo non inueniunt alium modum quo christus liberauerit nos nisi meritorie. Et ita dicit marilius in 3. q. 12. art. 2. Sed diuus Thomas dicit quod non solum passio christi, fuit causa per modum meriti nostre redemptionis: sed per modum efficientis. Quod ego probo sicut probaui in 3. parte sancti Thom. quaest. 49. art. 1.

PRIVS. christus instituit sacramenta que efficiunt gratiam: & christus per suam passionem meruit illam gratiam que datur in sacramentis. Ergo passio christi fuit causa gratiæ per modum efficientis vel efficientiæ.

SECUNDO. Quod sacramenta & contritio conferant gratiam, prouenit ex iure diuino positio & non est de iure naturali, ut notum est. Et tunc conficio sic argumentum. Deus in quantum homo & non solum in quantum deus, fecit illam legem. s. qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit: Sed legis lator est causa efficiens legis. Ergo christus in quantum homo est causa efficiens nostre salutis.

dubium secundum.

Articul. Sextus.

Vtrum sacramenta ueteris legis gratiam causarent.

DE SEXTO.

Sic proceditur. Videtur quod etiam sacramenta ueteris legis: gratiam causarent. Quia (sicut dictum est) sacramenta nouæ legis habent efficaciam: ex fide passionis christi. Sed fides passionis christi fuit in ueteri lege. Sicut & in noua, habemus enim eundem spiritum fidei ut habetur. 2. Corin. 4. Sicut ergo sacramenta nouæ legis conferunt gratiam: ita etiam

sacramenta ve. le. gratiam conferebant.

PRÆTEREA. Sanctificatio non fit nisi per gratiam. Sed per sacramenta veteris legis, homines sanctificabantur: dicitur enim *Leui. 8.* cunque sanctificasset Moyses. Aaron & filios eius in vesitu suo. &c. Ergo videtur quod sacramenta ve. le. gratiam conferebant.

PRÆTEREA. Sicut beda dicit in homelia circumcisionis. Idem salutifera curationis auxilium, circumcisio in lege contra originalis peccati vulnus agebat, quod baptismus agere reuelata tempore gratie consuevit. Sed baptismus nunc confert gratiam. Ergo circumcisio gratiam conferebat. Et par ratione alia sacramentalia: quia sicut baptismus est ianua sacramentorum no. legis ita & circumcisio erat ianua sacramentorum ve. leg. propter quod & Apostolus dicit ad Galat. 5. Testificor omni homini circumcidenti se: quoniam debitor est uniuersæ legis faciendæ.

SED CONTRA est. Quod Gal. 4. dicitur conuertimini iterum ad infirmam & egena elementa. Glosa. 1. ad legem, quæ dicitur infirma: quia perfecte non iustificat. Sed gratia perfecte iustificat. Ergo sacramenta ve. le. gratiam non conferebant.

RESPONDEO dicendum. Quod non potest dici, quod sacramenta veteris legis conferrent gratiam iustificationem per seipsa id est propria virtute: quia sic non fuisset necessaria passio Christi. secundum illud galat. 2. si ex lege est iustitia Christus gratis mortuus est. Sed nec potest dici, quod ex passione Christi virtutem haberent, conferendi gratiam iustificandi. Sicut enim exprædictis patet: virtus passionis Christi copulatur nobis per fidem & sacramenta differenter tamen. Nam continuatio quæ est per fidem: fit per actum animæ. Continuatio autem quæ est per sacramenta: fit per usum exteriorum rerum. Nihil autem prohibet id quod est posterius tempore, antequam sit mouere secundum quod præ-

cedit in actu animæ: sicut finis qui est posterior tempore mouet agentem: secundum quod est apprehensus & desideratus ab ipso. Sed illud quod nondum est in rerum natura: non mouet secundum usum exteriorum rerum. Unde causa efficiens non potest esse posterior in esse, ordine durationis sicut causa finalis. Sic ergo manifestum est quod a passione Christi quæ est causa humana iustificationis: conuenienter diriuatur virtus iustificatiua ad sacramenta nouæ legis: non autem ad sacramenta ve. le. & tamen per fidem passionis Christi iustificabantur antiqui patres sicut & nos. Sacramenta autem ve. le. erant quedam illius fidei protestationes: in quantum significabant passionem Christi, & effectus eius. Sic ergo patet, quod sacramenta ve. le. non habebant in se aliquam virtutem qua operarentur ad conferendam gratiam iustificantem: sed solum significabant fidem per quam iustificabantur.

AD PRIMVM. Ergo dicendum: quod antiqui patres habebant fidem de passione Christi futura: quæ secundum quod erat in apprehensione animæ, poterat iustificare. Sed nos habemus fidem de passione Christi præcedenti: quæ potest iustificare etiam secundum realem usum sacramentalium rerum, ut dictum est.

AD secundum dicendum: quod illa sanctificatio erat figuralis. Per hoc enim sanctificari dicebantur, quod applicabatur cultui diuino secundum ritum ve. le. qui totus ordinabatur ad figurandum passionem Christi.

AD tertium dicendum, quod de circumcisione multiplex fuit opinio. Quidam enim dixerunt quod per circumcisionem non conferebatur gratia, sed solum auferebatur peccatum. Sed hoc non potest esse quia homo non iustificatur a peccato nisi per gratiam secundum illud *Roma. 3.* iustificati gratis per gratiam ipsius.

ET. Ideo alij dixerunt quod per circumcisionem conferebatur gratia quantum ad effectus remotios culpe: sed non quantum ad effectus positivos gratie.

Sed hoc etiam videtur esse falsum: quia per circumcisionem dabatur pueris facultas perueniendi ad gloriam: quæ est ultimus effectus positivus gratie. Et præterea: secundum ordinem causæ formalis: priores sunt naturaliter effectus positivi quam priuatiui, licet secundum ordinem causæ materialis sit conuerso: forma enim non excludit priuationem nisi informando subiectum.

ET ideo alij dicunt, quod circumcisio conferebat gratiam: etiam quantum ad aliquem effectum positivum qui est facere dignum vita eterna: non tamen quantum ad hoc quod est reprimere concupiscentiam impellentem ad peccandum. Quod & aliquando mihi visum est: sed diligentius consideranti apparet, hoc etiam non esse verum: quia minima gratia potest resistere cuilibet concupiscentie, & mereri vitam eternam.

ET ideo melius dicendum videtur: quod circumcisio sicut & alia sacramenta veteris legis: erant solum signum fidei iustificantis. Unde Apostolus dicit *Roma. 4.* quod Abraham accepit signum circumcisionis signaculum iustitiæ fidei: Et ideo in circumcisione conferebatur gratia: in quantum erat signum passionis Christi futuræ: ut infra patebit.

AN sacramenta veteris legis gratiam causarēt dicit doctor quod non. Et probabis conclusionem facile ex Paulo in multis locis ad *Roma. 1.* & ad *Hebre. 9.* & ex dictis sanctorum quæ omnia ego adduxi in primo articulo huius quæstionis ideo non adduco nunc vide ibi oppositam opinionem habuit. S. Thom. in 4. d. 1. quæst. 2. art. 4. quæstionum 3. Sed expresse eam reuocat hic ad tertium. Sunt igitur duæ opiniones de hoc. Quidam dicunt quod sacramenta veteris legis conferebant gratiam. Sanctus Thomas & antiqui quod non. & hæc est vera sententia quia est conformior sacre scripturæ & dictis sanctorum: & hanc habet magister sententiarum in 4. d. quarti. Quod hæc sit conformior sacre scripturæ probatur. Primo ad *Hebre. 10.* impossibile enim est sanguine hircorum & taurorum auferri peccata. Secundo ad galat. 4. conuertimini ad egena elementa & infirma glos. 1. ad legem quæ perfecte non iustificabat: sed si daret gratiam perfecte iustificaret.

Tertio ad galat. 2. si ex lege est iustitia Christus gratis mortuus est. Ergo sacramenta veteris legis non iustificabant.

Quarto ad *Roma. 4.* & signum accepit Abraham circumcisionis signaculum iustitiæ fidei quæ est in præputio. Ergo solum erat signum ipsa circumcisio.

Quinto in concilio florético hoc diffinitur. &c. Sed contra. Quia pueri in veteri lege saluabatur: quia erant circumcisi.

Nego: sed quia in signo circumcisionis protestata est fides propuero.

Quæstio quarta.

De effectu sacramentorum qui est character.

DEINDE considerandum est: de alio effectu sacramentorum, qui est character. Et circa hoc queruntur sex.

Primo: utrum ex sacramentis causetur character aliquis in anima.

Secundo: quid sit ille character.

Tertio cuius sit character.

Quarto in quo sit sicut in subiecto.

Quinto. Utrum insit indelebiter.

Sexto. Utrum omnia sacramenta imprimant characterem.

Articul. primus.

Utrum sacramentum imprimat aliquem characterem in anima.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod sacramentum non imprimat aliquem characterem in anima. Character enim significare videtur: quoddam signum distinctiuum. Sed distinctio membrorum Christi ab alijs: fit per eternam prædestinationem quæ non ponit aliquid in prædestinato sed solum in deo prædestinante: ut in prima parte habitum est, dicitur enim. 2. timo. 2. firmi fundamentum dei stat: habes signaculum hoc

Novit dominus qui sunt eius Ergo sacramenta non imprimunt characterem in anima.

PR A E T E R E A. Character signum est distinctivum. Signum autem (ut Augustinus dicit in. 2. de doctri. christiana) est quod praeter speciem quam ingerit sensibus, facit aliquid aliud in cognitionem venire. Nihil autem est in anima: quod aliquam speciem sensibus ingerat. Ergo videtur quod in anima non imprimatur aliquis character per sacramenta.

PR A E T E R E A. Sicut per sacramenta no. le. distinguitur fidelis ab infideli: ita etiam per sacramenta veteris legis. Sed sacramenta veteris legis non imprimebant aliquem characterem in anima: unde & dicuntur iustitiae carnis secundum apostolum ad Hebr. 9. Ergo videtur quod neque sacramenta nova legis.

S E D C O N T R A E S T, quod apostolus dicit. 2. ad Corint. 1. Qui unxit nos deus est: & qui signavit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris. Sed nihil aliud importat character: quam quandam signationem. Ergo videtur quod deus per sacramenta nobis suum characterem imprimat.

R E S P O N D E O dicendum: quod sicut ex praedictis patet. Sacramenta no. le. ad duo ordinantur: videlicet ad remedium contra peccata, & ad perficiendum animam in his quae pertinent ad cultum dei, secundum ritum christianae vite. Quicumque autem ad certum aliquid deputatur consuevit ad illud consignari. Sicut milites qui ascribebantur ad militiam antiquitus: solebant quibusdam characteribus corporalibus insigniri, eo quod deputabantur ad aliquid corporale. Et ideo cum homines per sacramenta deputentur ad aliquid spirituale pertinet ad cultum dei: consequens est quod per ea fideles aliquo spirituali characterem insigniantur. Unde Augustinus dicit in. 2. contra parmenianum si militie characterem in corpore suo non militans pauidus exhorruerit & ad

ele mentiam imperatoris confugerit, ac prece fusa & venia impetrata militare iam coeperit, nunquid homine liberato atque correcto, character ille repetitur: ac non potius agnitus approbatur? An forte minus haerent sacramenta christiana, quam corporalis haec nota? **A D P R I M V M** ergo dicendum: quod fideles Christi ad primum quidem futurae gloriae, deputantur signaculo praedestinationis divinae. Sed ad actus convenientes praesenti ecclesiae deputantur quodam spirituali signaculo eis insignito: qui character nuncupatur.

A D S E C V N D U M dicendum, quod character animae impressus habet rationem signi, in quantum per sensibile sacramentum imprimitur. Per hoc enim scitur aliquis esse baptismali characterem insignitus quod est ablutus aqua sensibili. Nihilominus tamen character vel signaculum dici potest per quaedam similitudinem omne quod configurat alicui vel distinguit ab alio, etiam si non sit sensibile: sicut Christus dicitur figura vel character patris substantiae secundum apostolum Hebr. 1.

A D T E R T I V M dicendum, quod (sicut supra dictum est) sacramenta veteris legis non habebant in se spirituales virtutes, ad aliquem spirituales effectum operantem. Et ideo in illis sacramentis non requirebatur aliquis spiritualis character: sed sufficiebat ibi corporalis circumcisio: quam apostolus signaculum nominat. Roma. 4.

C I R C A istum articulum nota quod haec quaestio tractatur a magistro sententiarum & doctoribus in. 4. d. 4. ut Paludanus & durandus. Et. d. 6. ut Scotus & Gabri. Et alij. d. 5. ut Richardus. art. 2. q. 1.

Circa hoc prius quaeritur An sit ponendus character: Pro cuius decisione: nota prius quod duplex est character. Vno modo accipitur pro omni signo vel figura: & ita omnes literae dicuntur characteres. Sed nunc non loquimur tam late de characterem. Secundo modo accipitur pro signo reali animae impresso: divina potentia & institutione. Et ita loquimur hic de characterem

Quae supposito. Respondet Scotus in. 4. d. 6. quaest. 9. aliquibus propositionibus: & aliquibus sequuntur Scotum.

P R I M A propositio est. Non est de fide ponere characterem eo modo quo doctores ponunt. scilicet quod sit qualitas distincta ab alijs: qua iste signatur miles Christi.

P R O B A T quia non habetur ex sacra scriptura. Et licet Apocalip. 19. & ad Hebr. 1. habeatur de characterem bestiae: non ad sensum theologorum.

S E C V N D A propositio eius est. Quod non habetur & ex autoritate alicuius sancti: quem non liceat negare, quod talis character ponatur. Probat quia Dionysius & Damascenus esto agant specialiter de sacramentis: non ponunt characterem in isto sensu. Nec Augustinus qui fecit librum de baptismo paruulorum, & epistolam. 23. etiam de baptismo contra donatistas, & de unico baptismo.

S E C V N D O probat. Quia August. dicit quod qui ficit (fictioe opposita effectui sacramenti: & non fictioe opposita sacramento) recipit baptismum: non recipit rem sacramenti. Et si poneret characterem non diceret illud: quia character est res sacramenti quam etiam fictus fictioe dicta recipit.

T E R T I O. Magister sententiarum non ponit sic characterem ad sensum istorum doctorum Ergo nos fingimus istum characterem.

Q V A R T O. De consecratione. d. 4. vbi agitur de baptismo: nihil dicitur de characterem. Ergo non est ponendus character. Et addit quod licet dicatur quod haeretici baptizati seruant characterem Christi. Ibi character accipitur pro ritu Christi non autem ad mentem istorum doctorum.

T E R T I A propositio scoti est. Quod ponendus est character ad sensum Theologorum. Probat quia videtur: quod ecclesia determinavit extra de baptismo & eius effectu capit. maior res causas. Vbi dicitur: quod ficit (fictioe opposita sacramento) accedens ad baptismum: non recipit characterem & qui vere accedit recipit. **E G O** dico, quod ponendus est character ad sensum dictum tanquam certum. Probo prius autoritate omnium theologorum. Quia temerarium est, quod contra omnes doctores opponitur.

S E C V N D A propositio est. Character non solum est ponendus propter illam determinationem ecclesiae quam dicit Scotus quia ecclesia non videtur illud determinasse in illo cap. maiores, tanquam de fide ad istum sensum doctorum: quia papa in illo cap. determinabat amentes manente amentia possent baptizari, & an inuitus baptizatus esset, rebaptizandus. Sed de characterem loquutus est secundum opinionem ponentium characterem. Et ideo ante Scotum non erat determinata quaestio haec. Ideo non est

ponendus character solum propter illam determinationem illius cap. maiores ut ait Scotus.

S E D postea in concilio florentino videtur quaestio ista determinata: vbi sic dicitur. Tria sacramenta imprimunt characterem. scilicet baptismus, confirmatio, & ordo.

S E D adhuc non videtur: quod concilium intendebat illud determinare tanquam de fide. Sed videtur intentio concilij haec. Quod si erat ponendus character, erat ponendus in illis tribus sacramentis. Propterea dixi: quod non est ponendus character solum propter determinationem ecclesiae habitam in illo cap. maiores & in concilio Florentino.

E T ad illud quod Scotus dicebat: quod nullus pater antiquus dicit quod est ponendus character qui non posset negari: ego nego. Quia Dionysius. 2. cap. ecclesia est. Hierarch. dicit: quod accedens ad episcopum ad recipiendum baptismum recipit signum, quod idem est quod character graec.

A D hoc tamen dicit Scotus quod in illo loco loquebatur Dionysius de Cathecumino: qui accedit ad episcopum ut doceatur fides: & non de accedente, ad recipiendum baptismum aut confirmationem. Ideo videtur dubium quid Dionysius senserit.

Præterea. Damascenus dicit lib. 4. cap. 2. quod in baptismo datur nobis sigillum. Per quod sigillum non potest intelligi nisi character: quia idem est sigillum & character.

A D hoc dicit Scotus: quod inepte adducitur ille locus. Quia Damascenus solum intendebat dicere quod baptismus est sigillum.

S E D contra Scotum est. Quia si baptismus est sigillum. Ergo signat: Ergo imprimit signum.

Præterea. Dicit Hiero. in lib. de triplici interpretatione, quod character est ferrum coloratum, quo signantur pecudes: quod latine dicitur forma. Licet aliqui dicant quod in aliquibus codicibus Hiero. habetur character, & quod ita debet esse: non est verum, sed est error literæ. Ergo secundum Hiero. character est signaculum.

Præterea. Vualdensis de sacramentis cap. 109. miratur Scotum concludentem quod nescit probare characterem esse ponendum tanquam formam distinctam ad sensum dictum: nisi quia ecclesia sic determinavit de nouo. Quia si August. sic probasset aliquid contra haeticos: nihil concludisset & facile disputaret, quia facile dixisset ecclesia sic dicit.

Ideo Thomas Vualdensis probat: & adducit tria testimonia contra Scotum ex sanctis. Primum est Augustini & habetur. 23. quaest. 4. cap. displicet. Verba sunt. Vos oves Christi estis: characterem dominicum portatis, in sacramento quod accepistis.

Præterea. Idem August. in sermone. 117. dicit. Pascite oves meas: dominicum characterem habentes

Tertio. Idem August. homelia. 4. super primam canonicam Ioan. dicit. Characterem quidem impostum habet sed defertor est.

Aliud testimonium est Hieronimi super illud ad Eph. 4. nolite contristari spiritum dei. &c. sed hoc iam supra citauimus.

Præterea. Ad Eph. 4. super illud nolite contristari spiritum sanctum dei in quo estis signati in die resurrectionis: dicit Hieroni. Symbolum accepistis in die baptismi. Idem dicit haimus ibidem. Ergo. &c.

Præterea. Super illud verbū. 2. corin. i. qui vixit nos deus, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris. &c. dicit haimus quod sacerdotes per impositionem manus vngunt & signant confirmatos. Præterea August. in epistola ad bonifacium (quæ est. 23. in ordine) dicit: quod consecratio baptismi reum facit hæreticum extra domini gregem, dominicum habentem characterem.

Præterea August. lib. 2. contra Pitilianum responsione. 45. idem dicit.

Præterea Hiero. super Ezechi. 9. super illum locum transi per medium ciuitatis in medio Hierusalem: & signa. thau. super frontes virorum gemetium & dolentium super cunctas abominationes quæ sunt in medio eius dicit: quod sicut tūcerat signaculum corporale: nunc per sacramenta signatur Christiani.

Præterea. Diuus Anselmus sup illud ad Eph. 4. Iam citatū dicit ad christianos. Diuisi estis per signum sacramentorum a seruis diaboli.

Præterea Ciprianus cōtra demetrianū dicit: quod in baptismo recipitur signaculum quoddam. Ergo loquendo cum istis sanctis doctoribus ponendus est character signum reale distinctum. Et quæstio non est noua sed antiqua.

Vnde in baptismo imprimitur character: qui est signum quo Christiani distinguuntur ab infidelibus. Et in confirmationis sacramento imprimitur character: qui est signum: quo milites distinguuntur a non militibus. Et in sacramento ordinis imprimitur character: qui est signum quo aliqui signantur ad certa opera.

Et licet magister sententiarum, non fuerit locutus de characterē ad istum sensum: fuerunt alij proximi ad illum vt Alexander de alex. & Bona uentura.

Ideo propter citata testimonia sanctorum: ponendus est character ad sensum dictum.

Secundo ponendus est character ad sensum dictum ne conueniamus cum hæreticis qui negant characterem contra ecclesiæ consuetudinem.

Præterea iam determinatū est hoc in concilio tridentino sessione. 7. art. 9. & iam est de fide. Cuius verba sunt. Siquis dixerit in tribus sacramentis baptismo. s. & confirmatione & ordine: non imprimi characterem in anima, hoc est signū quoddam spirituale indelebile: vnde ea iterari nō possunt: anathema sit. Vides concilium dicere quod

imprimitur character. At nihil imprimitur nisi sit res realis. Ergo character est res realis. Ergo est ponendus ad prædictum sensum.

Articul. secundus.

Vtrum character sit spiritualis potestas.

SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod character non sit spiritualis potestas. Character enim idem videtur esse quod figura: vnde Hebre. 1. ubi dicitur figura substantiæ eius: in greco habetur loco figura character. Sed figura est in quarta specie qualitatis: & ita differt a potestate quæ est in secunda specie qualitatis. Character ergo non est spiritualis potestas.

PRÆTEREA. Dionysius dicit in 2. cap. eccles. Hierar. quod diuina beatitudo accedentem ad beatitudinem in sui participationem recipit: & proprio suo lumine quasi quodam signo, ipsi tradit suam participationem. Et sic videtur quod character sit quoddam lumen. Sed lumen ad tertiam speciem qualitatis videtur pertinere. Non ergo character est potestas: quæ videtur ad secundam speciem qualitatis pertinere.

PRÆTEREA. Aquibusdā character sic diffinitur. Character est signū sanctæ communionis fidei & sanctæ ordinationis: datum a Hierarcha. Signum autem est in genere relationis non autem in genere potestatis. Non ergo character est spiritualis potestas.

PRÆTEREA. Potestas habet rationem causæ & principij: vt patet in 5. Metha. Sed signum quod ponitur in diffinitione characteris: magis pertinet ad rationem effectus. Character ergo non est spiritualis potestas.

SED CONTRA est, quod philosophus dicit in 2. ethi. Tria sunt in anima Potentia,

bitus, & passio. Sed character non est passio: quia passio cito transit, character autem indelebilis est: vt infra dicitur. Similiter etiam non est habitus: quia nullus habitus est qui se possit ad bene & male habere: character autem ad utrumque se habet, utitur enim eo quidam bene, alij vero male. Quod in habitibus non contingit: nam habitu virtutis nullus male utitur: & habitu maliciæ nullus bene. Ergo relinquitur quod character sit potentia.

RESPONDEO. Dicendum, quod sicut dictum est, sacramentorum legis characterem imprimunt: in quantum per ea deputantur homines ad cultum dei: secundum ritum christianæ religionis. Vnde Dionysius in 2. cap. ecclesia. Hierarch. cum dixisset quod deus in quodam signo tradit sui participationem accedenti ad baptismum, subiungit: perficiens eum diuinum, & communicatorem diuinorum. Diuinus autem cultus consistit vel in recipiendo aliqua diuina: vel in tradendo alijs. Ad utrumque autem horum requiritur quædam potentia: nam ad tradendum aliquid alijs requiritur potentia actiua: ad recipiendum autem requiritur potentia passiuæ. Et ideo character importat quandam potentiam spirituales: ordinatam ad ea quæ sunt diuini cultus.

SCIENDUM. Tamen quod hæc spiritualis potentia est instrumentalis: sicut et supra dictum est de virtute quæ est in sacramentis. Habere enim sacramenti characterem competit ministris dei minister autem habet se per modum instrumenti: vt Philosophus dicit in primo politicæ. Et ideo sicut virtus quæ est in sacramentis non est in genere per se: sed per reductionem, eo quod est quiddam fluens & incompletum. Ita etiam character non proprie est in genere vel in specie: sed reducitur ad secundam speciem qualitatis.

AD PRIMVM ERGO. Di-

endum: quod figura est quædam terminatio quantitatis: vnde proprie loquendo non est nisi in rebus corporeis: in spiritualibus autem dicitur Metaphorice. Non autem ponitur aliquid in genere vel in specie: nisi per id quod de eo proprie predicatur. Et ideo character non potest esse, in quarta specie qualitatis: licet hoc quidam posuerint.

AD SECUNDVM. Dicendum, quod in tertia specie qualitatis non sunt nisi sensibiles passionēs: vel sensibiles qualitates. Character autem non est lumen sensibile: & ideo non est in tertia specie qualitatis: vt quidam dixerunt.

AD TERTIVM. Dicendum: quod relatio quæ importatur in nomine signi oportet quod super aliquid fundetur. Relatio autem huius signi quod est character: non potest fundari immediate super essentiam animæ: quia sic conueniret omni animæ naturaliter. Et ideo oportet aliquid poni in anima, super quod fundetur talis relatio: & hoc est essentia characteris. Vnde non oportebit quod sit in genere relationis: sicut quidam posuerunt.

AD QVARTVM. Dicendum quod character habet rationem signi, per comparisonem ad sacramentum sensibile a quo imprimitur: sed secundum se consideratus, habet rationem principij: per modum iam dictum.

PENES. Hunc articulum. Dubitatur quid est character id est in quo predicamento ponitur. Ad hoc dicunt aliqui vt Richar. in 4. d. 5. artic. 2. quæst. i. quod character non est in aliquo genere. Ratio est, quia character est quædam participatio diuina. Et sicut deus non ponitur in genere: ita nec talis participatio.

SED CONTRA. Hoc argumentatur Scotus in 4. d. 6. quæstione vltima.

PRIVS quia habitus & virtutes infusæ ponuntur in aliquo genere. Ergo character etiam: quia etiam sunt quædam diuinæ participationes.

SECUNDO. Naturale & supernaturale dicitur respectu agentis. Ergo non impeditur propterea quod character sit a causa super na-

Dubium primum

turali quin ponatur in predicamento. Nec valet si dicas quod sanctus. Thomas dicit quod non ponitur proprie in predicamento sed reductiue: quia vult dicere quod non ponitur proprie in aliquo genere assignato ab Aristotele, sed bene fatetur sanctus. Thom. quod character ponitur in genere.

SED. In quo genere ponitur character? Sunt de hoc duae opiniones. Una est durandi in 4. d. 4. quae prima quod non ponitur in predicamento realiter sed in quodam predicamento signi. Quod est dicere: quod character est: solum respectus rationis. Et probat. Quia illud quod habet esse per solam voluntatem: solum habet esse rationis, sicut esse monachum: sed deus ex beneplacito suo vult quod baptizati aut ordinati habeant talem potestatem. Ergo.

SECUNDO. Probatur a simili: quia sicut de narius plumbeus post prescriptionem sigilli nihil habet reale quod ante non haberet: ita baptizati aut confirmati.

TERTIO. Dicitur quod haec est sententia Dionysij quando loquitur de characterem.

QUARTO. Dicitur quod hic modus est conuenientior theologis quia est clarior: & theologo debent clare loqui.

SED CONTRA. Hanc opinionem arguit Marfil. in 4. quae 4. Quia si hac opinio esset vera, non haberet character magis esse quam chimera: quia verumque est ratio rationis.

Quod si concedas, videtur esse contra illam determinationem ecclesiae: quod in baptismo imprimitur character, ut dicitur extra de baptismo & eius effectu, & in concilio florentino dicitur, tria sacramenta imprimunt characterem, id est signum quoddam a ceteris distinctum in anima indelebile: & idem in concilio tridentino: quia ratio rationis non imprimitur.

SECUNDO. Quia alias non distinguitur sacerdos a non sacerdote nec christianus a non christiano realiter: sed solum per actum rationis.

TERTIO. Ratio rationis non potest esse terminus actionis realis: sicut est character, quia character est id quod virtus diuina producit in anima sic accedens ad baptismum id est, quia vult baptizari: sed non vult relinquere concubinam. Intali non producit virtus diuina gratia: sed solum characterem. Ergo character non est talis ratio.

QUARTO. Arguitur sic. Ratione relationis non potest quis in aliquem effectum, in quem antea non poterat, quod tamen facit sacerdos per ordinem susceptum. Nec sufficit dicere quod deus facit totum: quia tunc falsum esset dicere quod sacerdos consecrat.

QUINTO. Esto illud daremus ad huc est in conueniens: quod per relationes maxime rationis, quis faciat aliquid reale.

SEXTO. Ratio rationis nihil aliud est, quam quod baptizatus est. Et ita esset negare characterem loqui de characterem eo modo quo loquitur durandus. Quia nullus potest negare: quod baptizatus differat a non baptizato per relationem rationis id est, quia est baptizatus & alius non.

AD ARGUMENTA durandi dico: quod ex amicitia dei ponitur aliquid in anima, non autem ex nostra. Et haec est differentia inter amicitiam humanam & diuinam: quia diuina potest dare aliquid reale ipsi animae, & non humana, & ita ordinatis deus dat characterem.

SECUNDO. Dico: quod eodem modo probatur quod non essent ponendae virtutes infusae. Ideo ponendus est character realis res.

PRAETEREA. Scotus in 4. d. 6. quae 10. dicit quod character potest dici quod est ratio rationis & realis: vel res absoluta. Sed ipse potius declinat in hanc sententiam quod est respectus quidam.

Et probat: quia in diffinitione characteris ponitur signum, quod pertinet ad ens rationis. Et character sic diffinitur. Character est signum sanctum: communionis fidei & sacrae ordinationis datum a hierarcha: quae diffinitio sumitur ex Dionysio, &c. Secundo sanctus. Thom. in 4. d. 4. quae 1. describit sic. Character est signum communionis partis diuinorum: & sacrae ordinationis fidelium datum a diuina beatitudine. Et alij alio modo diffiniunt: sed omnes ponunt signum in ipsa diffinitione.

SECUNDO. Quia non sunt multiplicandae entitates sine necessitate.

TERTIO. Quia una ratio potest fundari in alia: sicut pater est similis alteri. Ergo non est opus ponere aliquid absolutum, in quo fundetur illa ratio.

Et confirmatur: quia ratio agentis ad passum non fundatur in absoluto: sed in ordine agentis ad passum, cum absoluta essent ante illam relationem. Haec Scotus.

SED CONTRA Scotus argo hoc modo. Quia nulla ratio terminat actionem aliquam. Sed quando quis ordinatur deus realiter operatur. Ergo illa actio debet terminari ad aliquid reale.

PRAETEREA. Omnis ratio debet fundari in aliquo absoluto, quia alias esset processus in infinitum.

PRAETEREA. Non potest produci aliqua ratio rationis, nisi praesupposito aliquo reali fundamento. Et propter hoc Scotus quaerit fundamentum illius relationis, quam dicit esse characterem, & dicit quod fundatur in essentia animae.

SED. Contra. Posito fundamento & termino semper sequitur ratio. Ergo si sit anima & deus semper erit character, quod est falsum. Un-

de non est intelligibile quod ponatur fundamentum & terminus: quin ponatur aliqua variatio circa eos.

PRAETEREA. Dicit Marfilus quod omnes Christiani sunt similes per characterem. Ergo non est ratio rationis nec realis ut dicit Scotus.

Et licet istae rationes non omnino conuincant: tamen probant magis esse rationabile dicere quod character sit res absoluta: quam oppositum.

PRAETEREA. Dicere quod character est ratio rationis est negare characterem ut diximus contra durandum.

Et ad argumenta Scoti. Ad primum nego consequentiam: quod propterea quod ponatur signum in diffinitione characteris sequatur quod sit ratio.

AD SECUNDUM Dico: quod si character negatur: non poterit probari quod sit ponendus nisi testimonijs sanctorum, & ecclesiae. Tamen admissio quod character sit probatur rationibus quod non sit ratio.

SECUNDO Dico, quod non potest conuenienter saluari: quod character sit ratio ut probatum est. Propterea dico cum sanctus. Thom. hic: & in 4. d. 4. & cum omni sententia theologorum, exceptis Scoto & Durando: quod character est qualitas, quia non est substantia. Quia per hoc quod quis baptizatur non producit substantia. Et ita probatur quod non est quantitas. Ergo est qualitas: quia est principium operationum.

Dubium **PRAETEREA**. Dubitatur in qua specie qualitatis ponitur character. Sunt de hoc opiniones, inter illos qui dicunt characterem esse qualitatem.

PRIMA. Est Richardi: in 4. d. 5. arti. 2. quae 1. ad ultimum. Qui dicit quod ponitur in omnibus speciebus qualitatis, quia est dispositio. &c.

SED contra. Hoc esset confundere quiditates rerum, maxime cum species qualitatis non se habeant sicut superius & inferius.

PRAETEREA. omnis qualitas esset ita in omnibus speciebus qualitatis.

SECUNDA. Opinio est Marfilij in 4. quae 4. qui dicit quod ponitur in 4. specie qualitatis quia est figura.

SED CONTRA. Quia res non ponuntur in genere, vel in specie, per illud quod conuenit sibi Metaphorice (quia alias deus poneretur in genere bruti, cum deus dicatur leo) sed character Metaphorice dicitur figura. Ergo non ponitur in quarta specie qualitatis.

PRAETEREA: Esto quis signaretur minio vel rubro, non propterea poneretur rubedo in quarta specie qualitatis.

TERTIA. Opinio est Scoti: qui dicit, quod potest poni in prima vel in secunda specie qualitatis.

SED CONTRA. Quia si poneretur in prima specie, esset habitus vel dispositio, & cum sit bonus habitus vel bona dispositio inclinabit ad bene operandum.

AD HOC. Negat Scotus & dicit, quod non omnis habitus bonus inclinatur ad bonum, immo dicit quod datur habitus indifferens.

SED hoc est falsum, quia omnis actus in particulari vel est bonus, vel malus quia vel cum debitis circumstantijs vel sine illis. Si primum est bonus, si secundum est malus: & sic habitus ex illis generatur.

SECUNDO. Arguitur: quia si character esset habitus faceret faciliter operari, quod non facit character ut constat.

ALIA. Opinio est Thomae de Argentina, qui dicit, quod cum sint tres characteres ponuntur in diuersis speciebus. Sed contra hanc opinionem posset argui sicut contra Scotum.

IDEO. Est alia opinio sancti. Thomae tenenda, quod character est in secunda specie qualitatis, quia character est potentia quadam ad aliquos actus, ad quos nullus purus homo poterat sine tali potentia. Et haec potentia est in vita spiritali sicut potentia ridendi in vita corporali.

Et probatur a simili: quia sicut ad videndum ponitur potentia realis in homine: ita ad consecrandum (cum sacerdos effectiue concurrat) oportet ponere aliquam potentiam spiritualem. Et licet character sit signum tamen hoc non est principale eius, sed quod sit qualitas.

Et quod sit potentia probatur: quia illo posito recipiens ipsum potest aliquid: quod sine illo non poterat.

SED CONTRA (Dicit Marfilus) quia prima species & secunda in hoc solum differunt quia qualitates primae speciei sunt acquisitae: secundae autem sunt naturales. Ergo, &c.

DICO. Quod est falsum, quia qualitates primae speciei, sunt dispositiones subiecti, hoc est disponunt subiectum ad melius & promptius faciendum, quod subiectum poterat facere sed non aequae prompte & facile. Secundae autem speciei qualitates inclinant & disponunt id est sunt virtutes ad hoc, quod subiectum possit facere quod sine illis nullo modo fecisset, nec posset facere: ut patet de potentia visiva, & similibus sine quibus subiectum non produceret actus & operationes, quas illis mediatis producit.

SECUNDO. Arguit quia signum potestatis non est potestas, sicut virga praeatoris non est potestas praeatoris: sed character est signum potestatis. Ergo non est potestas.

AD HOC. Nego antecedens quia aliquid signum potestatis est potestas: ut patet de illo qui habet signum ad exercendam iustitiam ut crucem constat enim tale signum, signum esse si mul & potestatem & non solum signum.

SECUNDO. Et melius, quod character nō solum est signum.

PRAETEREA. Arguit Scotus, baptizatus nihil potest quod non possit non baptizatus. Ergo character baptismalis solum est signum.

AD hoc nego antecedens: quia baptizatus potest recipere alia sacramenta & non baptizatus non.

PRAETEREA. Arguitur ad idem: quia saltem character confirmationis, solum est signum. Nā nihil potest confirmatus: quod non possit non confirmatus. Quia non confirmatus: potest pugnare sicut confirmatus.

AD hoc concedo quod non confirmatus potest pugnare: non tamen competit ei ex officio sicut confirmato: nec tam fortiter pugnabit ceteris paribus sicut confirmatus.

TER TIO. Arguitur. Potestas iurisdictionis: nō est aliqua qualitas realis quia clerico simplici: per hoc quod sit parochus non datur ab episcopo aliqua realis qualitas. Dico quod veram est de nouo: sed fundatur in characterē potestas ab soluendi.

SED contra illa qualitas quae dicitur character, non habet ex natura sua trans substantiare panē in corpus Christi.

DICO. Quod habet ex diuina institutione: sicut habet gratia quod faciat deo gratum.

PRAETEREA. Arguit aureo in verbis cōsecrationis ponitur aliqua virtus: quae transactis verbis non manet. Ita character cum detur ad consecrandum non debet manere in sacerdote: aut virtus verborum debet manere.

AD hoc dico, quod nō est simile. Quia virtus verborum solum est ad praesentem consecrationem: character vero ad praeteritas & futuras consecrationes: quia oportet quod sacerdos semper habeat illam potestatem. Nec character & virtus verborum sunt virtutes eiusdem rationis.

PRAETEREA. Arguit. Potentia passiva potius est impotentia quam potestas: sed character baptismalis est huiusmodi. Ergo nō est potestas.

AD hoc dico: quod antecedens est verum de potentia passiva imperfecta: non autem de potentia spirituali & perfecta qualis est character. Et ad illud quod dicebat durandus: quod oportet ut theologi clare loquantur: dico quod aliud est clare loqui, aliud false loqui: quia qui diceret quod in caelo sunt octo planetae clare loqueretur, sed false: ideo non est loquendum tam clare quod dicitur falsum.

Dubium tertium. **PRAETEREA.** Dubitatur quid habet diaconus ex officio & subdiaconus.

DICO. Quod diaconus habet administrare materiam ad eucharistiam: & subdiaconus forte non habet speciale officium: quia forte non habet characterem. De quo infra dicemus de sacramento ordinis.

VNDE. nota quod character habet sex effectus

1. signare, configurare, seu assimilare, distinguere, disponere, rememorari, obligare, significare. 2. gratiam ex diuina institutione: quae esset si non ponatur obex. Configurare quia per characterē homo assimilatur Christo, & alijs puris hominibus habentibus characterem. Et characterē ascribitur homo familiae Christi.

TER TIO. Characterē quilibet distinguitur ab alio non habente characterem: ut fidelis à iudeo sacerdos à laicis.

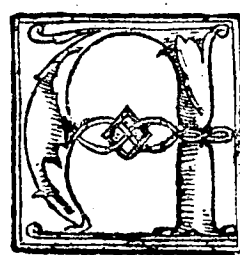
QVARTO. Character disponit ad gratiam sacramenti ex diuina institutione.

QVINTO. Est signum rememorative sacramenti percepti.

SEXTO. Est signum obligans nos ad obseruationem diuinæ legis: quia recipiens sacramentum, plus obligatur ceteris paribus, quā non recipiens.

Articul. tertius.

Vtrum character sacramentalis sit character Christi.

D TERTIVM.

Sic proceditur, videtur quod character sacramentalis: nō sit character Christi. Dicitur enim Ephes.

4. Nolite contristare Spiritum sanctum dei in quo signati estis. Sed consignatio importatur in ratione characteris. Ergo character sacramentalis magis debet attribui Spiritui sancto: quam christo.

PRAETEREA. Character habet rationem signi. Est autem signum gratiae quae per sacramentum confertur. Gratia autem infunditur animae: à tota trinitate. Unde dicitur in psal. gratiam & gloriam dabit dominus. Ergo videtur quod character sacramentalis, non debeat specialiter attribui Christo.

PRAETEREA. Ad hoc aliquis characterē accipit: ut eo à ceteris distingatur. Sed distinctio factorū ab alijs, fit per charitatem, quae sola distinguit inter filios regni & filios perditionis: ut Aug. dicit. 15. de trini. un-

de & ipsi perditionis filij characterem bestiae habere dicuntur: ut patet Apoca. 13. Caritas autem non attribuitur Christo: sed magis Spiritui sancto secundum illud Roma. 5. caritas dei diffusa est in cordibus nostris: per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Vel et patri secundum illud. 2. ad Corin. ultimo. gratia domini nostri Iesu Christi: & caritas dei. Ergo videtur quod character sacramentalis non sit attribuendus Christo.

SED CONTRA EST. Quod quidam sic diffiniunt characterem. Character est distinctio, à characterē aeterno: impressa a nimirum rationali secundum imaginē consignans trinitatem creatam trinitati creatanti & recreanti: & distinguens à non configuratis secundum statum fidei. Sed character aeternus est ipse Christus: secundum illud Hebre. primo qui cum sit splendor gloriae & figura: vel character substantiae eius. Ergo videtur quod character sit proprie attribuendus Christo.

RESPONDEO. Dicendum: quod (sicut ex supra dictis patet) character proprie est signaculum quoddam: quo aliquid insignitur, ut ordinatum in aliquem finem: sicut characterē insignitur denarius, ad usum cōmutationum. & milites characterē insignuntur, quasi ad militiam deputati.

HOMO. Autem fidelis ad duo deputatur. Primo quidem & principaliter ad fruitionē gloriae. Et ad hoc insignitur signaculo gratiae secundum illud Ezech. 9. signa. Thau. super frontes virorum gementium & dolentium: & Apoca. 7. nolite nocere terrae & mari, neque arboribus: quo ad usque signemus seruos dei nostri in frontibus eorum.

SECUNDO. Autē deputatur quisque fidelis ad recipiendum vel tradendum alijs ea quae pertinent ad cultum dei: & ad hoc proprie deputatur character sacramentalis. Totus autem ritus Christianae religionis, derivatur à sacerdotio Christi. Et ideo manifestum est quod character sacramentalis, specialiter est character Christi: cuius sacerdo-

tio figurantur fideles, secundum sacramentales characteres. Qui nihil aliud sunt, quam quaedam participationes sacerdotij Christi ab ipso Christo deriuatae.

AD PRIMVM. Ergo dicendum quod Apostolus ibi loquitur de consignatione, secundum quam aliquis deputatur ad futuram gloriam: quae fit per gratiam. Quae Spiritui sancto attribuitur in quantum ex amore procedit, quod deus nobis aliquid gratis largiatur: quod ad rationem gratiae pertinet. Spiritus autem sanctus amor est: unde prima ad Corin. 12. dicitur, diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus.

AD SECUNDVM. Dicendum: quod character sacramentalis, est res respectu sacramenti exterioris: & est sacramentum respectu ultimi effectus. Et ideo dupliciter potest aliquid characteri attribui. Vno modo secundum rationem sacramenti: & hoc modo est signum inuisibilis gratiae, quae in sacramento cōfertur. Alio modo, secundum propriam rationem characteris: & hoc modo est signum configuratiuum alicui principali apud quem residet auctoritas eius, ad quod aliquis deputatur: sicut milites qui deputantur ad pugnam, insignuntur signo ducis: quo quodam modo ei configurantur. Et hoc modo illi qui deputantur ad cultum christianum, cuius auctor est Christus: characterem accipiunt: quo Christo configurantur. Unde proprie est character Christi.

AD TERTIVM. Dicendum: quod characterē distinguitur aliquis ab alio: per cōparationem ad aliquem finem, in quem ordinatur qui characterem accipit: sicut dictum est de characterē militari: quo in ordine ad pugnam distinguitur miles regis à milite hostis. Et similiter character fidelium est, quo distinguuntur fideles Christi à seruis diaboli: vel in ordine ad vitam aeternam vel in ordine ad cultum praesentis ecclesiae. Quorum primum fit per charitatem & gratiam ut obiectio procedit: secundum autem

fit per characterem sacramentalem. Unde & character bestie intelligi potest per oppositum, vel obstinata malicia, qua aliqui deputantur ad poenam eternam, vel professio illiciti cultus.

CHICA. Hic articulus tertius est notandum quod hoc quod dicitur. An character sit character Christi, est dicere, an per hunc characterem configurentur homines Christo. Et causa huius questionis est quia in diffinitione characteris dicitur quod conignat trinitatem creatam, trinitati in creatura.

RESPONDET. Doctor quod est character Christi: quia character est signum quo Christiani deputantur ad aliquem finem. scilicet ad duos. Ad gloriam per gratiam & ad cultum dei: ad quod oportet quod christiani habeant potestatem dandi & recipiendi sacramenta.

ET est notandum quod sicut in humana potestate est vnus princeps, a quo deriuatur omnis alia potestas humana: ita & in diuino cultu est vnus sumus sacerdos (uēpe Christus) a quo deriuatur omnis potestas colendi deum per sacramenta.

SED. An christus habuit characterem: dicitur quod non. Quia habebat potestatem de se, & non receptam ab alio.

Articul, quartus.

Utrum character sit in potentijs anime sicut in subiecto.

AD QVARTVM. Sic proceditur. Videtur quod character non sit in potentijs anime sicut in subiecto. Character enim dicitur esse dispositio ad gratiam. Sed gratia est in essentia anime sicut in subiecto: ut in secunda parte dictum est. Ergo videtur quod character sit in essentia anime, non autem in potentijs.

PRAETEREA. Potentia anime non videtur esse subiectum alicuius, nisi habitus vel dispositionis. Sed character (ut dictum est) non est habitus vel dispositio, sed magis potentia, cuius subiectum non est nisi

essentia anime. Ergo videtur quod character non sit sicut in subiecto in potentia anime, sed magis in essentia ipsius.

PRAETEREA. Potentia anime rationalis, distinguuntur per cognitiuas & appetitiuas. Sed non potest dici: quod character sit tantum in potentia cognitiuas nec etiam tantum in potentia appetitiuas (quia non ordinatur nec ad cognoscendum tantum nec ad appetendum) similiter etiam non potest dici quod sit in utraque quia idem accidens non potest esse in diuersis subiectis. Ergo videtur quod character non sit in potentia anime sicut in subiecto, sed magis in essentia.

SED CONTRA EST: Quod (sicut in premissa diffinitione characteris committitur) character imprimitur anime rationali secundum imaginem. Sed imago trinitatis in anime, attenditur secundum potentias. Ergo character in potentijs anime existit.

RESPONDEO DICENDVM. Quod (sicut dictum est) character est quoddam signaculum: quo anime insignitur ad suscipiendum vel alijs tradendum, ea que sunt diuini cultus. Diuinus autem cultus: in quibusdam actibus consistit. Ad actus autem proprie ordinantur potentie anime: sicut essentia ordinatur ad esse. Et ideo character non est sicut in subiecto in essentia anime sed in eius potentia.

AD PRIMVM. Ergo dicendum quod subiectum alicui accidenti attribuitur secundum rationem eius ad quod propinque disponit: non autem secundum rationem eius ad quod disponit remote vel indirecte. Character autem directe quidem & propinque, disponit animam ad ea que sunt diuini cultus exequenda: & quia hæc idonee non sunt sine auxilio gratie (quia ut dicitur. Ioan. 4. eos qui adorant deum in spiritu & veritate adorare oportet) ex consequenti diuina largitas recipientibus characterem largitur gratiam, per quam digne impleant, ad qua deputatur.

Et ideo character magis est attribuendum subiectum, secundum rationem actuum ad diuinum cultum pertinentium: quam secundum rationem gratia.

AD SECVNDVM. Dicendum quod essentia anime, est subiectum potentie naturalis, que ex principijs essentia procedit. Talis autem potentia non est character: sed est quedam spiritalis potentia, ab extra in seculo adueniens. Unde sicut essentia anime, per quam est naturalis vita hominis, perficitur per gratiam, qua anime spiritaliter uiuit: ita potentia naturalis anime perficitur per spiritualem potentiam: que est character. Habitus enim & dispositio pertinent ad potentiam anime: eo quod ordinantur ad actus, quorum potentie sunt principia. Et eadem ratione omne quod ad actum ordinatur, est potentie tribuendum.

AD TERTIVM. Dicendum quod (sicut dictum est) character ordinatur ad ea que sunt diuini cultus. Qui quidem, est quedam fidei protestatio per exteriora signa. Et ideo oportet quod character sit in cognitiuas potentia anime: in qua est fides.

IN HOC. articulo nota quod colligitur materia huius questionis aliquibus propositionibus. Quarum prima est.

CHARACTER. Non est in essentia anime siue potentie distinguantur ab anime siue non. Probatur quia character est principium operandi: & principia operandi non ponuntur in essentia anime sed in potentia. Gratia autem quia non est principium operandi, est in essentia anime.

Sed. Contra: quia intellectus est principium operandi & ponitur in essentia anime & idem de voluntate. Dico quod intelligitur de principio adueniente ab extra: quod non prouenit ex principijs nature.

SED. Contra: quia gratia est ad operandum, ut dicitur in concilio miluitano.

Dico quod non immediate: sed per virtutes.

SED. Arguit Scotus in. 4. d. 6. quæsti. vltima quia character est dispositio ad gratiam. Ergo est in eodem subiecto in quo est gratia.

AD HOC. Distinguo antecedens. Si enim intelligatur, quod character principaliter & propinque (ut hic dicit sanct. Tho. ad primū) sit dispositio ad gratiam, nego. Si vero intelligitur, quod sit

dispositio ad gratiam ex consequenti, concedo: Quia character principaliter est potestas ad certos effectus: & ex consequenti disponit ad gratiam. **SECVNDO.** Nego consequentiam. quia contritio est in voluntate licet sit dispositio ad gratiam: & gratia est immediate in ipsa essentia anime. **PRAETEREA.** Si illa potestas que est character esset naturalis esset immediate in essentia anime. Ergo esto sit super naturalis debet esse in essentia anime.

AD HOC. Dicit sanct. Thom. hic ad secundum quod forma naturalis (ut anima rationalis) est vita vel dat vitam naturalem: & ideo gratia que immediate perficit ipsam vitam naturalem debet esse immediate in ipsa anime: quia gratia est vita spiritalis. Character vero cum immediate perficiat potentias anime, ibi debet esse. Et ad formam argumenti negatur consequentia. Ratio est: quia si esset potentia naturalis non poterat esse nisi intellectus vel voluntas: & sic non esset opus ponere aliam potentiam. Et si poneretur alia potentia naturalis fluere à principijs nature quod non habet character.

PRAETEREA. Dicit Marsilius quod character signat ipsam animam. Ergo est in ipsa.

AD hoc negatur consequentia. Quia character habet esse quod sit potestas: & non quod sit signum vel signet, sed ex consequenti.

PRAETEREA. Arguit durandus in. 4. d. 4. q. 1. Character potius est ponendus in aliquo membro exteriori puta in lingua. Et probat, quia potestas artificis est in membris corporis. Ad hoc nego antecedens. quia membra exteriora non egent potestate aliqua spiritali: quia lingua ad loquendum non indiget tali potentia.

IDEO dico cum. S. Tho. quod character est ponendus in potentia: & ista est secunda propositio.

SED in qua potentia? Dicit. S. Tho. ad tertium quod in intellectu. Probatur quia fides est in intellectu: & character dicitur ad actus fidei: nempe ad defendendam ipsam fidem.

SECVNDO. Probatur: quia iam probatum est quod non est in essentia anime, & in voluntate non potest esse: quia cum obiectum voluntatis sit bonum, nihil est in voluntate nisi illud quod habet rationem boni, quod formaliter non habet character.

PRAETEREA. Character est signum seu imago que principaliter attribuitur potentie cognitiuas. Ergo est in intellectu.

SED contra dicit durandus. Non est principium intelligendi, nec volendi. Ergo nec est in intellectu nec in voluntate.

AD hoc dicit Petrus Paludanus quod satis est quod pertineat ad fidem que est in intellectu. Et licet hoc sit dubium: tamen postquam diximus quod non est immediate in anime, dicendum est quod est in intellectu quia non potest esse in voluntate, ut probatum est: quia obiectum voluntatis est bonum.

SED. Contra (arguit Caieta) quia si character

ponitur in subiecto, eo quia est potestas ad protestandam fidem. Ergo debet poni in voluntate ubi ponitur religio, quæ est etiã potestas & principium proximum ad protestandam fidem: & fides est principium remotum & commune. Refpondet quod magis conuenit character cum fide quam cum religione, quia tam fides quã character sunt communia principia protestationũ fidei: & sunt ad illas protestationes secundum se non sub ratione boni sicut religio. Ideo potius conuenit character cum fide quã cum religione: ob idque potius est in subiecto fidei quã religionis.

Articul. quintus.

An character insit animæ indelebiter.

AD QUINTUM. Sic proceditur. Videtur quod character non insit animæ indelebiter. Quanto enim aliquod accidens est perfectius tanto firmiter in heret. Sed gratia est perfectior quam character: quia character ordinatur ad gratiam sicut ad ulteriorem finem. Gratia autem amittitur per peccatum. Ergo multo magis character. **PRAETEREA.** Per characterẽ aliquis deputatur diuino cultui sicut dictum est. Sed aliqui a diuino cultu transeunt ad contrarium cultum per apostasiam a fide. Ergo videtur quod tales amittant characterem sacramentalem.

PRAETEREA. Cessante fine, cessare debet et id quod est ad finem: alioquin frustra remaneret, sicut post resurrectionem non erit matrimonium: quia cessabit generatio ad quam ordinatur matrimonium. Cultus autem exterior, ad quem character ordinatur, non remanebit in patria in qua nihil agitur in figura. Sed totum in nuda veritate. Ergo character sacramentalis non manet in perpetuum in anima: et ita non inest indelebiter.

SED CONTRA EST. Quod

Augustinus dicit in 2. contra Parmenianum. Non minus herent sacramenta Christiana: quam corporalis nota militie. Sed character militaris non repetitur, sed agnitus approbatur in eo qui veniam meretur ab imperatore post culpam. Ergo nec character sacramentalis deleri potest.

RESPONDEO. Dicendum, quod (sicut dictum est) character sacramentalis est quedã participatio sacerdotij Christi in fidelibus eius: ut, scilicet. Sicut Christus habet plenam spiritalis sacerdotij potestatem, ita fideles eius ei configurentur in hoc quod participant aliquam spiritalis potestatem respectu sacramentorum et eorum quæ pertinent ad cultum diuinum. Et propter hoc etiam Christo non competit habere characterem: sed potestas sacerdotij eius, comparatur ad characterem sicut id quod est plenum et perfectum ad aliquam sui participationem. Sacerdotium autem Christi est æternum, secundum illud psal. tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Et inde est quod omnis sanctificatio quæ fit per sacerdotium eius: est perpetua, re consecrata manente. Quod patet etiam in rebus in animatis: nam ecclesie vel altaris manet consecratio semper nisi destruat. Cum igitur anima sit subiectum characteris, secundum intellectiuam partem, in qua est fides (ut dictum est) manifestum est quod sicut intellectus perpetuus est et incorruptibilis, ita character indelebiter manet in anima.

AD PRIMVM. Ergo dicendum, quod aliter est in anima gratia aliter character. Nam gratia est in anima sicut quedam forma, habens esse completum in ea: character autem est in anima sicut quedam virtus instrumentalis, ut supra dictum est. Forma autem completa est in subiecto, secundum conditionem subiecti: et quia anima est mutabilis secundum liberum arbitrium, quando inest in statu viæ, consequens est quod gratia insit animæ mutabiliter. Sed virtus instrumentalis magis attenditur secundum conditionem

principalis agentis. Et ideo character indelebiter inest animæ: non propter sui perfectionem, sed propter perfectionem sacerdotij Christi a quo derivatur character, sicut quedam instrumentalis virtus.

AD SECUNDVM. Dicendum, quod sicut Augustinus dicit ibidem: nec ipsos apostatas videmus carere baptismate: quibus utique per penitentiam redeuntibus non restituitur, et ideo amitti non posse iudicatur. Et huius ratio est: quia character est virtus instrumentalis, ut dictum est. Ratio autem instrumenti consistit in hoc quod ab alio moueatur: non autem in hoc quod ipsum se moueat, quod pertinet ad voluntatem. Et ideo quantumcunque voluntas moueatur in contrarium character non remouetur propter immobilitatem principalis mouentis.

AD TERTIUM. Dicendum, quod quantumvis post hanc vitam non remaneat exterior cultus, remanet tamen finis illius cultus. Et ideo post hanc vitam remanet character et in bonis ad eorum gloriam: et in malis ad eorum ignominiam. Sicut etiam militaris character remanet in militibus post adeptam victoriam: et in his qui vicerunt ad gloriam: et in his qui sunt victi ad penam.

In hoc articulo ponit. S. Tho. conclusiõẽ. Character inest animæ indelebiter. Probat prius quia est potestas alicuius perpetui sicut est Christus in quantum sacerdos, secundum illud psal. tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. **SECUNDO.** Probat ex parte subiecti: quia anima vel intellectus in quo immediate subiectatur, est in corruptibilis, nec habet contrarium corrumpens characterem.

PRAETEREA. Probat a posteriori: quia nullus baptizatur bis, nec confirmatur, nec ordinatur sicut pluries accipit alia sacramenta. Ergo signum est, quod aliquid imprimunt sacramenta hæc: quod alia non imprimunt. Et non nisi characterem. Ergo.

SED. An character maneat in patria? Dico quod ita. Sed contra. Character sacerdotij datur ad consecrandum. At in patria non fit consecratio. Ergo non manet ibi.

Dico quod manet in patria, ad hoc quod notentur illi qui hic habuerunt tale officium: sicut mi-

lites post bellum manent signati.

DEINDE. Dico quod conclusio quo ad hunc sensum, scilicet. quod illa tria sacramenta quæ imprimunt characterẽ non sint reiterabilia est de fide. Quo ad alium autem sensum, scilicet. quod character sit qualitas manens in anima sine fine: est certa testimonij sanctorum quibus supra probauimus quod character est ponendus. Et iam hodie post concilium tridentinum est fide quod character insit animæ indelebiter, in decreto de sacramentis in communi arti. 9.

Articul. sextus.

Vtrum per omnia sacramenta nouæ legis imprimatur character.

AD SEXTVM. Sic proceditur. Videtur quod per omnia sacramenta nouæ legis imprimatur character. Per omnia enim sacramenta nouæ legis, fit aliquis particeps sacerdotij Christi. Sed character sacramentalis nihil aliud est, quã participatio sacerdotij Christi (ut dictum est). Ergo videtur quod per omnia sacramenta nouæ legis imprimatur character. **PRAETEREA.** Character se habet ad animam in qua est, sicut consecratio ad res consecratas. Sed per quodlibet sacramentum non le. homo recipit gratiam sanctificantem (ut supra dictum est). Ergo videtur quod per quodlibet sacramentum nouæ legis, imprimatur character.

PRAETEREA. Character est res et sacramentum, in quolibet autem sacramentum nouæ legis est aliquid, quod est res tantum: et aliquid quod est sacramentum tantum: et aliquid quod est res et sacramentum. Ergo per quodlibet sacramentum nouæ legis imprimatur character.

SED CONTRA EST. Quod sacramenta in quibus imprimatur character non reiterantur eo quod character est indelebilis: ut dictum est. Quedam autem sacramenta reiterantur sicut patet de penitentia et matrimonio. Ergo non omnia sacramenta impri-

munt characterem.

RESPONDEO. Dicendum: quod (sicut supra dictum est) sacramenta noue legis ad duo ordinantur. scilicet in remedium peccati, et ad cultum diuinum. Est autem omnibus sacramentis commune: quod per ea exhibetur aliquod remedium contra peccatum, per hoc quod gratiam conferunt. Non autem omnia sacramenta ordinantur directe ad diuinum cultum: sicut patet de penitentia, per quam homo liberatur à peccato. Non autem per hoc sacramentum exhibetur homini aliquid de nouo pertinens ad diuinum cultum: sed restituitur in statum pristinum. Pertinet autem aliquod sacramentum ad diuinum cultum tripliciter. Vno modo per modum ipsius actionis. Alio modo per modum agentis. Tertio modo per modum recipientis. Per modum quidem ipsius actionis pertinet ad diuinum cultum Eucharistia: in qua principaliter diuinus cultus consistit, in quantum est ecclesie sacrificium. Et per hoc idem sacramentum, non imprimitur homini character: quia per hoc sacramentum non ordinatur homo ad aliquid aliud ulterius agendum vel recipiendum in sacramentis, cum potius sit finis et consumatio omnium sacramentorum: ut Dionysius dicit. 4. cap. cœlest. Hierar. Cōtinet tamen in seipso Christum: in quo non erat character: sed tota sacerdotij plenitudo. Sed ad agētes in sacramentis, pertinet sacramentum ordinis: quia per hoc sacramentum deputatur homines ad sacramenta alijs tradenda.

SED ad recipientes pertinet sacramentum baptismi: quia per ipsum homo accipit potestatem recipiendi alia ecclesie sacramenta, unde baptismus dicitur esse ianua omnium sacramentorum. Ad idem etiam ordinatur confirmatio quodammodo: ut infra suo loco dicetur. Et ideo per hæc tria sacramenta character imprimitur. scilicet per baptismum: confirmationem: et ordinem.

AD PRIMUM. Ergo dicendum: quod per omnia sacramenta sit homo particeps sa-

cerdotij Christi: ut pote percipiens aliquem effectum eius. Non tamen per omnia sacramenta aliquis deputatur ad agendum aliquid vel recipiendum, quod pertineat ad cultum sacerdotij Christi. Quod quidem exigitur: ad hoc quod sacramentum characterem imprimat. **AD SECUNDUM.** Dicendum: quod per omnia sacramenta sanctificatur homo: secundum quod sanctitas importat mundiciam à peccato, que fit per gratiam. Sed specialiter, per quedam sacramenta que characterem imprimunt: homo sanctificatur quadam consecratione, ut pote deputatus ad diuinum cultum: Sicut etiam res in animata sanctificari dicuntur: in quantum diuino cultui deputantur.

AD TERTIUM. Dicendum: quod licet character sit res et sacramentum: non tamen oportet esse id quod est res et sacramentum esse characterem. Quid autem sit res et sacramentum in alijs sacramentis infra dicetur.

IN HOC. Articulo est notandum: quod conclusio sancti Thomae est omnium fidelium. Omnes nanque dicunt, quod solum in tribus sacramentis scilicet baptismo, confirmatione, & ordine: imprimitur character. Quia per hæc sacramenta deputatur homines peculiariter ad dei cultum: & non per alia. Et probatur à posteriori. Quia ista non iterantur alia autem iterantur. Et hoc est determinatum in concilio florentino, & in tridentino. Ita quod est de fide: **SED** an sacramenta veteris legis conferbant characterem? Dico quod non quia non ordinantur ad aliquod spirituale, sed potius ad corporalia. Ideo non erat opus ut conferrent aliquam potestatem spiritualement.

Quæstio quinta.

De causa sacramentorum.

IN DE. Considerandum est de causa sacramentorum: siue per authoritatem, siue per ministerium. Et circa hoc queruntur decem.

PRIMO. Vtrum solus deus operetur interiorius in sacramentis.

SECUNDO. Vtrum institutio sacramentorum sit solum à deo.

TERTIO. De potestate quam Christus habuit in sacramentis.

QUARTO. Vtrum illam potestatem potuerit alijs communicare.

QUINTO. Vtrum potestas ministerij in sacramentis, conueniat malis.

SEXTO. Vtrum mali peccent dispensando sacramenta.

SEPTIMO. Vtrum angeli possint esse ministri sacramentorum.

OCTAUIO. Vtrum intentio ministri requiratur in sacramentis.

NONO. Vtrum requiratur ibi recta fides scilicet. quod infidelis non possit tradere sacramenta.

DECIMO. Vtrum requiratur ibi recta intentio.

Articul. primus.

Vtrum solus deus operetur interiorius ad effectum sacramenti.

AD PRIMUM. Sic proceditur. Videtur: quod non solus deus, sed etiam minister: interiorius operetur ad effectum sacramenti. Interior enim sacramenti effectus est, ut homo purgetur a peccatis: et illuminetur per gratiam. Sed administratos ecclesie pertinet purgare, illuminare: et perficere: ut patet per Dionysium in 5. cap. cœlest. Hierar. Ergo videtur, quod non solus deus sed etiam ministri ecclesie: interiorius operentur ad sacramenti effectum.

PRÆTEREA. In collatione sacramentorum: quadam orationum suffragia proponuntur. Sed orationes iustorum sunt magis apud deum exaudibiles quam quorum cuiusque: secundum illud. Ioan. 9. si quis dei cultor est, et voluntatem eius facit hunc deus exaudit. Ergo videtur quod maiorem effectum sacramenti consequatur ille: qui recipit ipsum

à bono ministro. Sic ergo et minister aliquid operatur ad interiorum effectum: et non solus deus.

PRÆTEREA. Dignior est homo quam res in animata. Sed res in animata aliquid operatur ad interiorum effectum: nam aqua corpus tangit et cor abluat, ut dicit Augustinus super Ioan. Ergo homo aliquid operatur ad interiorum effectum sacramenti, et non solus deus.

SED CONTRA EST. Quod dicitur Roma. 8. Deus est qui iustificat. Cum ergo interior effectus omnium sacramentorum sit iustificatio: videtur quod solus deus operetur interiorum effectum sacramenti.

RESPONDEO. Dicendum: quod operari aliquem effectum, contingit dupliciter. Vno modo, per modum principalis agentis. Alio modo, per modum instrumenti. Primo igitur modo, solus deus operatur interiorum effectum sacramenti: tum quia solus deus illa bitur anima in qua sacramenti effectus existit: non autem potest aliquid immediate operari ubi non est. Tum quia gratia que est interior sacramenti effectus: est à solo deo, ut in secunda parte dictum est. Character etiam qui est interior quorundam sacramentorum effectus: est virtus instrumentalis, que manat à principali agente quod est deus.

SECUNDO. Autem modo, homo potest operari ad interiorum effectum sacramenti: in quantum operatur per modum ministri, nam eadem ratio est ministri et instrumenti, utriusque enim actio exteriorius adhibetur. Sed sortitur effectum interiorum: ex virtute principalis agentis quod est deus.

AD PRIMUM. Ergo dicendum: quod purgatio, secundum quod attribuitur ministris ecclesie: non est à peccato. Sed dicuntur diaconi purgare, in quantum, vel immundos eijciunt a ceteris fidelium: vel eos sacris ad monitionibus, disponunt ad sacramentorum receptionem. Similiter etiam sacerdotes illuminare dicuntur sacrum populum: non quidem

gratiam infundendo, sed sacramenta gratia tradendo, ut patet per Dionysium, ibidem.

AD SECVNDVM. Dicendum, quod orationes: quæ dicuntur in sacramentorum collatione, proponuntur deo non ex parte singularis personæ, sed ex parte totius ecclesiæ, cuius preces sunt apud deum exaudibiles, secundum illud Matth. 18 si duo ex vobis consenserint super terram de omni re quacumque petierint fiet illis à patre meo. Nihil tamen prohibet, quin deuotio viri iusti ad hoc aliquid operetur. Illud tamen quod est sacramenti effectus, non impetratur oratione ecclesiæ vel ministri, sed ex merito passionis Christi, cuius virtus operatur in sacramentis: ut dictum est. Vnde effectus sacramenti non datur melior: per meliorem ministrum. Aliquid tamen annexum impetrari potest recipienti sacramentum: per deuotionem ministri. Nec tamen minister illud operatur: sed impetrat operandum à deo.

AD TERTIVM. Dicendum quod res inanimatæ non operantur aliquid ad interiorum effectum, nisi instrumentaliter: ut dictum est. Et similiter homines: non operantur ad sacramentorum effectum: nisi per modum ministri, ut dictum est.

Dubium primum. **I**N HOC articulo prius Dubitatur circa illud quod dicit doctor quod minister operatur instrumentaliter effectum interiorum: an illud intelligatur de omni ministro siue sit ordinatus siue non: siue sit deputatus ad illud siue non. Et videtur quod intelligatur de omni, quia absolute loquitur. **AD** hoc dico, quod rationabilius est dicere quod non loquitur de omni, sed de ministro ordinato & deputato ad hoc: quia illi habet characterem. **SECVNDO.** Quia si non initiatus audiat peccata alicuius, non absoluit, & si tentet absolvere. Ergo nec baptizans dat gratiam (si non sit consecratus) sed sacramentum solum. Quia videtur, quod in fidelis baptizans non dat gratiam: sed solum sacramentum.

SECVNDO. Dico: quod potest intelligi de omni ministro, ministro, & quod in fidelis pro tunc baptizans habet virtutem dandi gratiam: licet postea non maneat in eo talis virtus.

Dubium secundum. **C**IRCA. Secundum argumentum dubitatur: an ex deuotione ministri vel ex orationibus quæ dicuntur in sacramentorum collatione detur ma-

ior gratia recipienti sacramentum. Vel an bonus minister det maiorem gratiam quam malus. **AD HOC.** Dicit Caiet. in suis comentarijs super hunc articulum: quod ita. Et idem dicit Scot. in 4. d. 4. q. 7. Et probat. Caiet. quia extra sacramentum, minister ex deuotione sua poterat impetrare gratiam alicui. scilicet Petro: & per hoc quod Petrus recipit sacramentum, non est peioris conditionis nec ipse minister. Ergo etiam illud fiet in collatione sacramenti, ratione deuotionis vel alicuius adiuncti & non ratione sacramenti, quod dabitur recipienti maior gratia: quam daretur preciseratione sacramenti.

SECVNDO. Videtur quod sanctus Thom. idem dicat: quia dixit annexum aliquid impetrari potest recipienti sacramentum per deuotionem ministri. Illud tamen quod est sacramenti effectus non impetratur oratione ecclesiæ vel ministri: sed ex merito passionis Christi, cuius virtus in sacramentis operatur. Ergo illa opinio videtur de mente sancti Thom. Et Caiet. dicit, quod etiam recipienti sacramentum: datur maior gratia, ex deuotione vel oratione assistentium.

Et confirmat hoc Caiet. quia maius quid est peruenire in gratia: quam intensio gratiæ. Sed perseverantia potest impetrari ab alio. Ergo & intensio gratiæ.

Et confirmatur: quia sic dicunt doctores ex Augustino: quod Stephanus impetrauit primam gratiam Paulo.

IDEM. Dicit Scotus in 4. d. 4. q. 7. & dicit quod hoc potest contingere dupliciter. Vno modo ex mera liberalitate diuina. Quia sicut prædestinat istum ad maiorem gloriam ex sua liberalitate: ita ad gratiam. Et quod talis prædestinatus ad maiorem gloriam etiam à causa secunda: propter preces ministri, & assistentium, recipit maiorem gratiam quam alius. Et cum Christus cognouit prædestinationem omnium: potuit applicare passionem suam magis pro isto quam pro illo. Et ita in pueris.

Et alia causa. Potest quis recipere maiorem gratiam ex precibus assistentium dicit: quia passio Christi & alia causæ meritoria, specialiter offeruntur pro vno quam pro alio.

Et dicit quod effectus sacramenti æqualis recipitur in omnibus: sed quod hic magis recipiat quam alius est ex dono dei.

EGO. Autem dico ad hoc: primo quod hæc opinio non est demente sancti Tho. Probatur. Quia hic ad secundum argumentum dicit ipse quod æqualis est effectus sacramenti in omnibus: quia dicit quod non datur perfectior effectus vni quam alij. Sed si daretur maior gratia daretur perfectior. Ergo &c.

SECVNDO. Arguitur contra Scotum. Quia eodem modo pro quocumque opere meritorio: daretur prædestinato ad maiorem gloriam, maior gratia quam alij cum sit eadem ratio. Et Caiet. vide-

tur hoc concedere. quia dicit: quod non est deterioris conditionis ille qui actualiter baptizatur, quam si non baptizaretur. Et sequella probatur: quia passio Christi magis applicatur illi quam alteri.

Et si concedat Scotus. Sicut debet concedere ex dictis suis. Contra. Ergo per veritatem ordo iustitiæ distributiua: quæ in sacris literis dicitur esse seruanda. scilicet quod nullus est habiturus gloriam nisi secundum opera sua propria: & non secundum opera alterius. Sed si esset verum quod dicit Caiet. & Scotus non seruaretur hæc proportio: sed quis pro minoribus & paucioribus operibus præmiaretur plusquam alius pro maioribus & pluribus.

QUOD autem illa proportio dicatur seruanda in scriptura, probatur. i. Corin. 3. vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. **PRAETEREA.** Psal. 61. semel loquutus est deus duo hæc audiui, quia potestas dei est, & tibi dñe misericordiam: quia tu redis vniciuique iuxta opera sua. **PRAETEREA.** Ad galath. 6. vnusquisque onus suum portabit. Et rursus ibidem. Quæ enim seminauerit homo hæc & metet. Et in multis alijs locis hoc explicatur in sacra scriptura. Quod autem idem sit de alio opere meritorio ut inferrebatur: probatur: quia idem est dare elemosinam pro vno, & orare pro vno & non pro alio.

PRAETEREA. Si cum quis baptizatur possumus impetrare illi gratiam. Ergo etiam postquam baptizatus est. Et tamen omnes dicunt quod non possumus impetrare alicui augmentum gratiæ. Et hoc dicit. S. Tho. infra. q. 20. ar. 7. ad 2. Ideo dico quod nullus potest impetrare alteri argumentum gratiæ sine actu proprio illius. Et quando dicitur quod Stephanus impetrauit Paulo primam gratiam: intelligitur, quod impetrauit, ut deus moueret Paulum ad bonum opus, ut haberet gratiam. Et apparet in sua vocatione: quia cum dominus dixisset saule saule cur me persequeris: respondit ipse domine quid me vis facere: & tamen pro illo bono actu data fuit gratia.

Et ad illud Scoti, impetramus alteri perseverantiam in gratia, concedo: quia illud solum est impetrare quod ille maneat per maius tempus. Ergo etiam gratiam. Nego consequentiam: quia in hoc peruertitur iustitia distributiua & non in alio.

Articul. secundus.

Vtrum sacramenta sint solum ex institutione diuina.

AD SECVNDVM. Sic proceditur. Videtur quod sacramenta non sint solum ex institutione diuina. Ea enim quæ sunt diuina

instituta traduntur nobis in sacra scriptura. Sed quedam aguntur in sacramentis: de quibus nulla fit mentio in scriptura sacra patet de chrismate quo homines confirmantur & de oleo quo sacerdotes inunguntur: & de multis alijs tam verbis quam factis, quibus utimur in sacramentis. Non ergo sacramenta sunt solum ex institutione diuina.

PRAETEREA. Sacramenta sunt quedam signa. Res autem sensibiles naturaliter quedam significant, nec potest dici quod deus quibusdam significationibus delectetur, & non alijs: quia ipse omnia quæ fecit approbat. Hoc autem proprium videtur esse demonum: ut quibusdam signis ad aliquid alliciantur. Dicit enim August. 21. de ciui. dei. Illicuntur demones per creaturas quas non ipsi sed deus condidit, delectabilibus pro sua diuersitate diuersis: non ut animalia cibis, sed ut spiritus signis. Non ergo videtur quod sacramenta indigeant esse ex institutione diuina.

PRAETEREA. Apostoli vicem dei gesserunt in terris: unde Apostolus dicit 2. ad Corin. 2. Nam ego quod donauimus quid donauimus propter vos in persona Christi. 1. ac si ipse Christus donasset. Sic ergo videtur quod Apostoli & eorum successores: possint noua sacramenta instituire.

SEE CONTRA EST. Quod ille instituit aliquid, qui dat ei robur & virtutem: sicut patet de institutoribus legum. Sed virtus sacramenti est à solo deo: ut patet ex prædictis. Ergo solus deus potest instituire sacramentum.

RESPONDEO. Dicendum quod (sicut ex supra dictis patet) sacramenta instrumentaliter operantur: ad spirituales effectus. Instrumentum autem habet virtutem à principali agente. Agens autem respectu sacramenti est duplex. scilicet instituens sacramentum: & utens sacramento instituto, applicando. scilicet ipsum ad inducendum effectum. Virtus autem sacramenti non potest esse ab eo qui utitur sacramento: quia non operatur nisi per

cipit doctrinam sanctorum: cōtemnit Spiritum sanctum. Hæc sequitur ex tertia: & intelligitur quando omnes sancti conueniunt, secus si inter illos sit controuersia: vel contrarietas aliqua. Nā tunc sequendi sunt sancti qui probabiliorem sententiam habent: alij vero relinquendi.

Articul. tertius.

Vtrum Christus secundum quod homo, habuerit potestatem operandi interiorum effectum sacramentorum.

AD TERTIVM. Sic proceditur. Videtur quod Christus secundum quod homo habuerit potestatem: operandi interiorum effectum sacramentorum. Dicit enim Ioannes baptista ut habetur Ioan. 1. qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit, super quem uideris spiritum descendentem & manentem super eum: hic est qui baptizat in spiritu sancto. Sed baptizare in spiritu sancto, est interiorum gratiam spiritus sancti conferre. Spiritus sanctus autem descendit super Christum in quantum homo & non in quantum deus: quia sic, ipse dat spiritum sanctum. Ergo uidetur quod Christus secundum quod homo habuerit potestatem interiorum effectum sacramentorum causandi.

PRÆTEREA. Matth. 9. dominus dicit. Sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra, dimittendi peccata. Sed remissio peccatorum est interior effectus sacramenti. Ergo uidetur quod Christus secundum quod homo: interiorum effectum sacramentorum operetur.

PRÆTEREA. Institutio sacramentorum pertinet ad eum: qui tanquam principale agens operatur ad interiorum effectum. Manifestum est autem quod Christus sacramenta instituit. Ergo ipse est qui interiorum operatur sacramentorum effectum.

PRÆTEREA. Nullus potest effectum sacramenti sine sacramento conferre, nisi propria uirtute sacramenti effectum operetur. Sed Christus sine sacramento contulit sacramenti effectum: ut patet in Magdalenâ, cui dixit dimittuntur tibi peccata. Ergo uidetur, quod Christus secundum quod homo, operetur interiorum sacramenti effectum.

PRÆTEREA. Illud in cuius uirtute sacramentum operatur, est principale agens ad interiorum effectum. Sed sacramenta habent uirtutem ex passione Christi, & inuocatione nominis eius: secundum illud. 1. ad Corinth. 1. nūquid Paulus pro uobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Ergo Christus in quantum homo, operatur interiorum effectum sacramenti.

SED CONTRA EST. Quod Augustinus dicit: quod in sacramentis diuina uirtus secretius operatur salutem. Diuina autem uirtus, est Christi secundum quod est deus, non autem secundum quod est homo. Ergo Christus non operatur interiorum sacramenti effectum, secundum quod est homo: sed secundum quod est deus.

RESPONDEO. Dicendum, quod interiorum sacramentorum effectum operatur Christus & secundum quod est deus, & secundum quod est homo, aliter tamen & aliter. Nam secundum quod est deus, operatur in sacramentis per auctoritatem: secundum autem quod est homo, operatur ad interiorum effectum sacramentorum, meritorie & efficienter, sed instrumentaliter. Dicitur enim, quod passio Christi, quæ competit ei secundum humanam naturam, causa est nostre iustificationis & meritorie & effectiue, non quidem per modum principalis agentis, siue per auctoritatem: sed per modum instrumenti, in quantum humanitas est instrumentum diuinitatis eius: ut supra dictum est. Sed tamen, quia est instrumentum coniunctum diuinitati in personâ, habet quandam principalitatem & causalitatem, respectu instrumentorum ex-

Articul. quartus.

Vtrum Christus potestatem suam quam habuit in sacramentis potuerit ministris communicare.

AD QUARTVM sic proceditur. Videtur quod Christus potestatem suam quam habuit in sacramentis, non potuerit ministris communicare.

Ut enim argumentatur Augustinus contra Maximum, si potuit & non uoluit inuidus fuit. Sed inuidia longe fuit à christo: in quo fuit summa plenitudo charitatis. Ergo cum Christus non communicauerit suam potestatem ministris: uidetur quod non potuerit communicare.

PRÆTEREA. Super illud Ioan. 14. maiora horum faciet dicit Augustinus. Prorsus maius hoc esse dixerim (scilicet ut ex impio iustus fiat) quam creare cælum & terram. Sed Christus non potuit communicare discipulis quod crearent cælum & terram: Ergo neque quod iustificarent impium. Cuius igitur iustificatio impij, fiat per potestatem Christi, quam habet in sacramentis, uidetur quod potestatem suam quam in sacramentis habuit, non potuerit ministris communicare.

PRÆTEREA. Christo in quantum est caput ecclesie, competit ut ab ipso gratia deriuetur ad alios: secundum illud. Ioan. 1. de plenitudine eius nos omnes accepimus. Sed hoc non fuit alijs communicabile: quia sic ecclesia esset monstruosa, multa capita habens. Ergo uidetur quod Christus potestatem suam non potuerit ministris communicare.

SED CONTRA EST, quod super illud Ioan. 1. ego nesciebam eum, dicit Augustinus: quod non nouerat potestatem baptismi, ipsum dominum habiturum, & sibi retenturum: Hoc autem non ignorasset Ioannes, si talis potestas communicabilis non esset. Potuit ergo

E

insecorum: qui sunt ministri ecclesie: out ex supra dictis patet. Et ideo sicut Christos in quantum deus: habet potestatem auctoritatis in sacramentis: ita in quantum homo: habet potestatem misterij principalis: siue potestatem excellentie. Quæ quidem consistit in quatuor. Primo quidem in hoc: quod meritum & uirtus passionis eius operatur in sacramentis: ut supra dictum est. Et quia uirtus passionis copulatur nobis per fidem (secundum illud Roma. 3. quem proposuit deus propitiatorem per fidem: in sanguine ipsius) quam fidem per inuocationem nominis Christi protestamur. Ideo secundo ad potestatem excellentie quam Christus habet in sacramentis, pertinet quod in eius nomine sacramenta sanctificantur. Et quia ex eius institutione sacramenta uirtutem obtinent, inde est quod tertio ad excellentiam potestatis Christi pertinet, quod ipse qui dedit uirtutem sacramentis, potuit instituire sacramenta. Et quia causa non dependet ab effectu, sed potius e conuerso, quarto ad excellentiam potestatis Christi pertinet, quod ipse potuit effectum sacramentorum, sine exteriori sacramento conferre. Et per hæc patet responsio ad obiecta: utraque enim pars obiectionum, secundum aliquid uera est: ut dictum est.

In isto articulo tertio, nota dictum sancti. Thom. 1. quod Christus effectiue dedit uirtutem sacramentis ad tollenda peccata & dandam gratiam. Nam melius loquitur, quam Scotus in. 4. d. 2. quæst. 1. & Gabriel ibidem, & Durandus. d. 5. quæst. 3. & d. 2. quæst. 4. qui dicunt, quod solum meritorie fecit Christus, ut sacramenta causent suos effectus. Et probatur quod melius dicat. S. Thom. Sacerdos absoluit quia Christus instituit sacramenta, & dedit eis uirtutem qua ipsa, & sacerdotes per ipsa, remittant peccata & dent gratiam, & non solum quia meruit. Ergo sicut generans mouet graui & leui effectiue, quia dedit eis uirtutem ut mouerentur: ita Christus agit effectum sacramenti, quia dedit sacramentis & ministris uirtutem ut agerent interiorum effectum sacramenti, & quatenus homo.

suā potestātē Christus ministris cōmunicare.
R E S P O N D E O dicendum, quod (sicut dictum est) Christus in sacramentis habuit duplicem potestatem. Vnam auctoritatis quæ competit ei secundum quod deus. Et talis potestas nulli creaturæ potuit communicari: sicut nec diuina essentia. Aliam potestatem habuit excellentiæ: quæ competit ei secundum quod homo. Et talem potestatem potuit ministris cōmunicare: dando. scilicet eis tantā gratiæ plenitudinem, ut eorum meritum operaretur ad sacramentorum effectus, ut ad inuocationem nominum ipsorum, sanctificarentur sacramenta: & ut ipsi possent sacramenta instituire. & sine ritu sacramentorum: effectum sacramentorum conferre solo imperio. Potest enim instrumentum conuenire quanto fuerit fortius: tanto magis virtutem suam instrumento separato tribuere: sicut manus baculo.

A D P R I M V M Ergo dicendum: quod Christus non ex inuidia prætermisit, potestatem excellentiæ ecclesiæ ministris cōmunicare: sed propter fidelium utilitatem: ne in homine spem ponerent: & ne essent diuersa sacramenta. Ex quibus diuisio in ecclesiā oriretur: sicut apud illos qui dicebant: ego sum Pauli: ego autem apollo: ego vero cepha: ut dicitur. i. ad Corint. 1.

A D S E C V N D V M Dicendum: quod obiectio illa procedit. de potestate auctoritatis: quæ conuenit Christo secundum quod est deus. Licet & potestas excellentiæ possit auctoritas nominari: per comparationem ad alios ministros. Vnde super illud ad Corint. 1. diuisus est Christus, dicit glossa: quod potuit eis dare auctoritatem baptismi: quibus contulit ministerium.

A D T E R T I V M Dicendum: quod ad hoc inconueniens euitandum: ne. scilicet. multa capita in ecclesiā essent: Christus noluit potestatem suæ excellentiæ ministris cōmunicare. Si tamen cōmunicasset: ipse esset caput principaliter: alij vero secundario.

I N H O C articulo dubitatur. An Christus potestatem quam habuit in sacramentis, potuerit ministris cōmunicare. Respondet doctor scotus quod potestatem excellentiæ, ministris & pontificibus ecclesiæ cōmunicare potuit. Et de hac cōclusionem de possibili, non est dubium: ob idque ab omnibus admittitur. Et clarior est quam probatione indigeat: ut constat intelligenti quid sit potestas excellentiæ.

Sed an potuit cōmunicare totum quod habuit in quantum homo, alijs puris hominibus?

A D H O C dicit Durandus in 3. d. 5. quæst. 4. quod non: quia non potuit cōmunicare, ut ex merito eorum conferretur proprie gratia de condigno. Et probat, quia sacramenta sunt causæ sufficientissimæ nostræ salutis: hoc tamen fuit ex merito Christi. At Christus non potuit cōmunicare meritum, id est facere quod alij haberent tantum meritum, quod proprie (id est nulla acceptatione supposita) de condigno & de iustitia satisfacerent pro hominibus. Ergo. &c. Et bene videtur dicere Durandus in hoc: quia in 3. parte sancti Thomæ: quæst. 1. art. 2. in corpore, & ad 2. diximus, quod nulla pura creatura de condigno potuit genus humanum redimere. Ergo non potuit ablato merito Christi.

E T idem videtur dicere Scotus in 3. d. 1. quæst. 3. & Gabriel. d. 1. quæst. 1. dicit enim, quod Christus non potuit dare potestatem quam habuit merendi, & instituendi sacramenta. Potuit (inquit Durandus. d. 2. quæst. 1.) relinquere, quod per aliquas creaturas dimitterentur peccata: & relinquere: voluntati petri electio illarum creaturarum, & quod Petrus eligeret ablutionem, per quam remitterentur peccata. Non tamen potuit absolute, ita quod quis institueret in suo merito, & meritoria institutione sacramenta, proprie de condigno ut exposuimus: nulla dei acceptatione supposita.

E G O autem dico, quod aliud est de merito, aliud de iustificatione loqui. Nam non potuit Christus constituere, quod quis suo merito, de se, virtute propria, sine acceptatione diuina institueret sacramenta. Sed potuit dare, quod purus homo satisfaceret pro genere humano, non tamen quod mereretur ut ipse Christus merebatur. Quia ipse non poterat non acceptari de condigno in suo merito aut opere, & sine gratia gratum faciente quia sufficiebat gratia vnionis, quod non esset in merito alterius cuiuscunque: quia non acceptaretur nisi ex dei gratia, & supposita diuina acceptatione, non de iustitia.

D E I V S T I F I C A T I O N E vero dico, non sicut Durandus & alij: sed quod potuit Christus relinquere potestatem instituendi sacramenta sicut ipse instituit (ipso nihil determinante) per quæ homines iustificarentur.

S E D vnde habetur quod non reliquerit talem potestatem, cum ipse habuerit, & potuerit facere?

D I C O primo. quod ex vsu ecclesiæ: quia ecclesiā nunquam tentauit facere sacramenta, & pontifices dilatant quantum possunt potestatem suam. **S E C V N D O**, dico cum sancto Thomæ. quod non expediebat: quia præcipuum quod habemus in ecclesiā, est fides & sacramenta, & nunquam est nisi vna ecclesiā. Si possent esse noua alia sacramenta, videretur esse noua ecclesiā, aut essent diuisiones in ecclesiā. Et hoc videtur dicere apostolus. i. ad Corint. 4. Sic nos existimet homo: sicut ministros dei, & dispensatores ministeriorum eius.

Articul. quintus.

Vtrum per malos ministros sacramenta conferri possint.

Q U I N T U M sic proceditur. Videtur quod per malos ministros: sacramenta cōferri non possint. Sacramenta enim nouæ legis: ordinantur ad emundationem culpe: & collationem gratiæ. Sed mali cum sint immundi, non possunt alios à peccato mundare (secundum illud ecclesiastici 34. ab immundo quis mundabitur?) & etiam cum gratiā non habeant: non videtur quod gratiā cōferre possint: quia nullus dat quod non habet. Non ergo videtur quod per malos sacramenta conferri possint.

P R A E T E R E A. Tota virtus sacramentorum deriuatur à Christo: ut dictum est. Sed mali sunt præcisi à Christo: quia non habent charitatē per quam membra capiti vniuntur. Secundum illud. i. Ioan. 4. qui manet in charitate in deo manet, & deus in eo. Ergo videtur: quod per malos sacramenta conferri non possint.

P R A E T E R E A. Si desit aliquid horum quæ debitum est esse in sacramentis: non perficitur sacramentum: sicut si desit debita forma: vel debita materia. Sed debitus minister sacramenti est ille qui caret macula peccati: secundum illud leuitici. 21. homo de semine tuo per familias qui

habuerit maculam non offeret panes deo suo nec accedet ad ministerium eius. Ergo videtur quod si minister sit malus. nihil efficiatur in sacramento.

S E D contra est: quod Augustinus dicit super illud Ioan. 1. super quem videris spiritum. &c. Quid non nouerat iohannes? Potestatem baptismi ipsum dominum habiturum: & si bi retenturus: sed ministerium plane transiturum in bonos & malos. Quid tibi facit malus minister, ubi bonus est dominus?

R E S P O N D E O dicendum: quod (sicut dictum est) ministri ecclesiæ instrumentaliter operantur in sacramentis: eo quod quodammodo eadem ratio est ministri & instrumenti. Sicut autem supra dictum est: instrumentum non agit secundum propriam formam & virtutem: sed secundum virtutem eius a quo mouetur. Et ideo accidit instrumento in quantum instrumentum est. qualemcūque formam vel virtutē habeat: præter id quod exigitur ad rationem instrumenti: sicut quod corpus medici (quod est instrumentum animæ habentis artem) sit sanum vel infirmum & sicut quod fistula per quam transit aqua sit argentea vel plumbea. Unde ministri ecclesiæ: possunt sacramenta conferre etiam si sint mali.

A D P R I M V M Ergo dicendum: quod ministri ecclesiæ neque à peccatis mundant homines ad sacramenta accedentes, neque gratiā conferunt sua virtute: sed hoc facit Christus sua potestate per eos: sicut per quædam instrumenta. Et ideo effectus consequitur in suscipientibus sacramenta non secundum similitudinem ministrorum, sed secundum configurationem ad Christum.

A D S E C V N D V M Dicendum, quod per charitatem: membra Christi vniuntur suo capiti, ut ab eo vitam recipiant: quia ut dicitur prima Ioan. 3. qui non diligit, manet in morte. Potest autem aliquis operari per instrumentum carens vita. Et à se separatam quantum ad corporis unionem

dum modo sit coniunctum per quandam motionem: aliter enim operatur artifex per manum, & aliter per securim. Sic igitur Christus operatur in sacramentis, & per bonos tanquam per membra uiuentia: & per malos tanquam per instrumenta carentia uita.

AD TERTIVM dicendum. Quod aliquid est debitum esse in sacramento dupliciter. Vno modo sicut existens de necessitate sacramenti, quod quidem si desit, non perficitur sacramentum: sicut si desit debita forma vel debita materia. Alio modo est aliquid debitum esse in sacramento secundum quandam decentiam, & hoc modo debitum est, ut ministri sacramentorum sint boni.

IN HOC articulo est conclusio diui Thomae, quod mali ministri possunt conficere sacramenta. Quae conclusio intelligitur, quod possunt, id est si tentent facere erunt vera sacramenta: non tamen quod possunt id est licite faciant. **PROBAT**, quia minister est instrumentum dei. Et sicut artifex operatur aliquando per malum instrumentum: ita etiam deus per malum ministrum. Et quidem catholici omnes semper conclusionem hanc concesserunt: & hoc tractant scholastici communiter in. 4. d. 5.

ALIQU V I tamen haeretici eam negant. Dicunt enim, quod mali ministri esto tentent conficere aliquid sacramentum non conficiunt. **PRO QVO** tamen est notandum, quod mali ministri sunt duplices. Quidam sunt in greum ecclesiae: ita quod licet sint in peccato mortali sunt fideles. Alij autem mali ministri sunt extra ecclesiam: quia sunt haeretici, de quibus postea tractabimus. quæst. 14.

IOANNES hus habuit istum errorem. (scilicet quod existens in peccato mortali non conficiunt sacramenta) qui condemnatus fuit in concilio constantiensi cuius non meminit. S. Tho. quia suo tempore nondum exortus erat. Et licet donatistæ (quidam haeretici qui fuerunt tempore Augustini) dicerent, quod existentes extra ecclesiam, non conficiebant sacramenta: postea tamen, Ioannes hus, & vbi ceph. istum errorem extenderunt.

ET probat Ioannes hus, quia peccator priuatur gratia quod est maius. Ergo etiam priuatur illa potestate. Et confirmatur, quia illa potestas & character sunt dona dei. Ergo priuatur illis, sicut & gratia.

SED hic error iam est damnatus. Et probatur quod ministri peccatores possunt conficere sacramenta, ita quod factum teneat. Quia haeretici & infideles

qui sunt extra ecclesiam possunt conficere vera sacramenta, ut definitum est in concilio constantiensi contra Ioannem vbi ceph, & Ioannem hus haeticos. Insuper & multis sanctorum testimonijs. idem probari posset.

ET arguitur contra hunc errorem. Sicut potestas ordinis, ita & iurisdictionis est à deo. Sed non suspenditur aliquis potestate iurisdictionis propter peccatum. Ergo nec ordinis. Probat antecedens pro minori. i. petri. 2. Serui subditi estote in omni timore dominis: non tantum bonis, sed etiam discoloris. Et dominus Matth. 23. sic ait. Super cathedram mori federunt scribae & pharisei: quaecunque dixerint vobis facite, ea autem quae ipsi faciunt nolite facere. Vbi loquebatur de prelati legis nouae.

PRAETEREA. Augustinus de baptismo contra donatistas lib. 6. cap. 1. dicit, quod post ciprianum in quodam concilio generali fuit determinatum, quod haeretici vere baptizant, si utantur forma ecclesiae. Idem habetur. 1. quæst. 1. c. p. remissionem.

PRAETEREA magister in. 4. d. 5. & ibi omnes scholastici. Et Scotus idem sic probat, quod mali ministri conficiant sacramenta. Si sacramenta non possunt conferri à malis ministris, nemo esset certus an recepisset sacramentum: & per consequens non bene religioni christianae prouisum esset.

PRAETEREA Sic est determinatum cap. si inter de consecratione. d. 4. & est de sumptibus ab Augustino contra crecentium gramaticum. Vide Vualdensem de hoc libro de sacramentis cap. 3. & 4.

PRAETEREA Sic determinatur de consecratione. d. 4. cap. romanus & est isidorus. Et. 1. quæst. 1. cap. si fuerit. Et ita fideles nunquam de hoc dubita uerunt. scilicet quod mali ministri peccatores conferant vera sacramenta.

Attamen aliquando in ecclesia dubitatum est: an haeretici conferret vera sacramenta. Et ciprianus habuit quod non, & aliqui cum illo in quodam concilio carthagenensi prouinciali. Sed Augustinus epistola. 27. de baptismo paruulorum, scripsit contra hoc. & dicit quod in diacono cipriano purgatum fuit illud per martirium. Nunc autem esset haeticum dicere, quod haeretici non conferant baptismum verum, aut alia sacramenta, excepta confessione ad quam requiritur iurisdictionis.

ET probatur. Qui aliter sentit de sacramentis quam ecclesia romana, est haeticus cap. ad abolendam extra de haeticis. Sed ecclesia iam determinauit, quod est validum sacramentum collatum ab haetico, si seruet formam ecclesiae: ut habetur extra de summa trinitate & fide catholica, & de consecra. d. 4. cap. romanus, & in multis alijs locis. Ergo. & c.

SI autem aliqua iura oppositum dicant, sicut. 1. quæst. 1. cap. si quis confugerit ad ecclesiam de cathaphrigis & paulianistis, statutum est rebaptizari. & c. intelligitur, quando non fuit apposita forma ecclesiae. Ex Vualdense ubi supra poteris accipere testimonia sanctorum quae volueris cap. 4. de sacramentis;

AD ARGUMENTVM. Autem haeticorum, respondetur dupliciter. Primo, quod deus non priuat effectu sacramentorum in poenam: sed quia gratia & peccatum opponuntur. Nec deus posset facere, quod quis sit in peccato mortali, & in gratia: & si posset facere esset magnum miraculum, quia ex natura sua illa sunt contraria. Cum potestate autem ordinis vel iuris dictionis nulla est repugnantia peccati mortalis: sicut de quocunque alio artifice.

SECVNDO, dico quod potestas datur propter alios: & non propter habentes: ideo deus dimittit illam in peccatore propter eos quibus sacramenta ministranda sunt.

Articul. sextus.

Utrum mali ministrantes sacramenta peccent.

AD SEXTVM. Sic proceditur. Videtur quod mali ministrantes sacramenta non peccent. Sicut enim ministratur deo in sacramentis, ita & per opera charitatis: unde dicitur hebreorum ultimo, beneficentiae & communionis nolite obliuisci, talibus enim hostijs promeretur deus. Sed mali non peccant si ministrent deo in operibus charitatis, immo hoc est eis consulendum, secundum illud Danielis quarto consilium meum tibi placeat & peccata tua elemosinis redime. Ergo videtur quod mali non peccent in sacramentis ministrando.

PRAETEREA. Quicumque communicat alicui in peccato, etiam ipse est reus peccati, secundum illud Roma. 1. digni sunt morte, non solum qui peccata faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Sed si mali ministri peccent sacramenta ministrando, illi qui ab eis sacramenta recipiunt, eis in peccato communicant. Ergo etiam ipsi peccarent, quod videtur in conueniens.

PRAETEREA. Nullus videtur esse perplexus: quia sic homo cogereetur desperare quasi non potens peccatum euadere. Sed si ma-

li peccarent sacramenta tradendo, essent perplexi: quia etiam quandoque peccarent si sacramenta non traderent, puta cum eis ex officio incumbit necessitas (dicitur enim. 1. Corint. 9. ve mihi si non euangelizauero, necessitas enim mihi incumbit) quandoque etiam propter periculum: sicut si puer in periculo mortis existens, offeratur alicui peccatori baptizandus. Ergo videtur quod mali non peccent sacramenta ministrando.

SED CONTRA est. Quod Dionysius dicit primo capite ecclesiasticae Hierarchie, quod malis non est fas nec tangere symbola. scilicet sacramentalia signa.

ET in epistola ad demophilum dicit. Talis scilicet peccator audax. videtur, sacerdotibus manum apponens, & non timet neque veretur datur, diuina praeter dignitate exequens, & deum putans ignorare, quod ipse in seipso cognouit: & decipere estimat falso nomine patrem ab ipso appellatum & audet immundas infamias (non dicam orationes) super diuina signa Christi formiter enunciare.

RESPONDEO. Dicendum, quod aliquis in agendo peccat, ex hoc quod operatur non secundum quod oportet, ut patet per philosophum in lib. ethi. Dictum est autem conueniens esse, ut sacramentorum ministri sint iusti: quia ministri debent domino conformari, secundum illud leuitici. 19. sancti eritis quoniam ego sanctus sum, & ecclesiastici. 10. secundum iudicem populi, sic & ministri eius. Et ideo non est dubium quin mali exhibentes se ministros dei & ecclesiae in dispensatione sacramentorum peccent. Et quia hoc peccatum pertinet ad irreuerentiam dei, & contaminatio nem sacramentorum, quantum est ex parte ipsius peccatoris (licet sacramenta secundum se ipsa in contaminabilia sint) consequens est quod tale peccatum ex genere suo sit mortale.

AD PRIMVM. Ergo dicendum, quod opera charitatis non sunt aliqua consecratio ne sanctificata, nisi sicut quaedam iustitiae partes. Et ideo homo qui se exhibet deo ministrum in

ipfos excommunicatos in aliquo releuare. Si hoc esset verum: in omnibus releuaretur. Et ex dictis facile est respondere in forma ad argumenta in oppositum.

DÉCIMA propositio. Ab excommunicato etiã nominatim, in casu necessitatis licet petere, & inducere administrandum sacramenta necessaria ad salutem: vt baptismum. Nec mirum cum quis que in necessitate possit baptizare sine peccato. Et hæc est probabilior opinio.

DVBITATVR vltimo. An diaconus peccet & subdiaconus cantando euãgelium vel epistolam in peccato mortali. Credo ego quod non: licet aliqui oppositum dicant, vt supra late diximus. Et idem credo de acolithis & de illis ministris qui vestes ad sua ministeria accipiunt, quod .s. accipiendo non peccant.

Dubium
quartum
decimũ.

Articul. septimus

Vtrum angeli possint sacramenta ministrare.

AD SEPTIMVM. Sic proceditur. Videtur quod angeli possint sacramenta ministrare. Quia quicquid potest inferior potest & superior (sicut quicquid potest diaconus potest sacerdos) sed non conuertitur. Sed angeli sunt superiores ministri in ordine Hierarchico, quam etiam quicunque homines: vt patet per Dionysium in libro celestis Hierarchie. Ergo cum homines possint ministrare in sacramentis, videtur quod multo magis angeli.

PRÆTEREA. Homines sancti assimilantur angelis in cælo: vt dicitur *Matthe. 22*. Sed aliqui sancti in cælo existentes, possent ministrare in sacramentis: quia character sacramentalis est indelebilis, vt dictum est. Ergo videtur, quod etiam angeli possint in sacramentis ministrare.

PRÆTEREA. (Sicut supra dictum est) diabolus est caput malorum: & mali sunt membra eius. Sed per malos possunt administrari sacramenta. Ergo videtur quod etiam per demones.

SED CONTRA EST. Quod dicitur *Hebr. 5*. Omnis pontifex ex hominibus assumptus: pro hominibus constituitur in his que sunt ad deum. Sed angeli boni vel mali non sunt ex hominibus. Ergo ipsi non constituuntur ministri in his que sunt ad deum id est in sacramentis.

RESPONDEO. Dicendum, quod (sicut supra dictum est) tota virtus sacramentorum à passione Christi derivatur: que est Christi secundum quod est homo, cui in natura conformantur homines non autem angeli: sed potius secundum passionem dicitur modico ab angelis minoratus: vt patet *Hebr. 2*. Et ideo ad homines pertinet dispensare sacramenta, & in eis ministrare non autem ad Angelos.

SCIENDVM. Tamen, quod sicut deus virtutem suam non alligauit sacramentis quin possit sine sacramentis effectum sacramentorum conferre: ita etiam virtutem suam non alligauit ecclesie ministris, quin etiam angelis possit virtutem tribuere ministrandi in sacramentis. Et quia boni angeli sunt nuncij veritatis, si aliquod sacramentale ministerium à bonis angelis perficeretur, esset ratum habendum: quia deberet constare hoc fieri voluntate diuina, sicut quedam templa dicuntur angelico ministerio consecrata. Si vero demones qui sunt spiritus mendacij, aliquod sacramentale ministerium exhiberent: non esset ratum habendum.

AD PRIMUM. Ergo dicendum, quod illud quod faciunt homines inferiori modo, .s. per sensibilia sacramenta, que sunt proportionata nature ipsorum: faciunt angeli tanquam superiores ministri, superiori modo, .s. inuisibiliter purgando, illuminando, & perficiendo.

AD SECVNDVM. Dicendum quod sancti qui sunt in cælo, sunt similes angelis quantum ad participationem glorie: non autem quantum ad conditionem nature, & per consequens neque quantum ad sacramenta.

AD TERTIVM. dicendum: quod mali homines non habent quod possint ministrare in sacramentis: ex hoc quod per maliciam sunt membra diaboli. Et ideo non sequitur quod diabolus qui est eorum caput magis hoc possit.

CIRCA hunc articulum nota quod sanctus Thom. perit an angelus possit baptizare, indifferenter loquens de natura angelica: siue sit angelus bonus siue malus.

Nota secundo, quod loquitur doctor de facto secundo legem ordinatã, .i. an ordinatum sit vt baptizent angelificum ordinatum est vt baptizent homines. Nam de possibili, notum est quod angeli possent baptizare si deus vellet: Et ad hunc sensum (nempe de lege ordinata) respondet doctor, quod angeli non possunt baptizare, nec alia sacramenta ministrare: propter rationes in litera adductas. **OPPOSITVM** tamen huius conclusionis tenet Scotus in .4. d. 9. quæst. 1. & probat. Angelus potest apponere omnia necessaria ad sacramentum, vt ad baptismum: quia potest lauare, & proferre verba cum intentione faciendi quod facit ecclesia. Ergo. **AD HOC** dico prius negando maiorem: quia vt probant rationes sancti Thom. apparet, applicatio sacramenti debet esse per instrumentum coniunctum primo agenti, .s. per Christum quatenus homo: & mediante illo per instrumentum separatum simile in natura coniuncto, in natura, in qua, humana.

SECVNDO. Dico & melius. Quod prolatio verborum in sacramentis debet esse actus vitalis ipsius proferentis ministri. In angelo autem non est ita sed profert angelus illa verba percutiendo corpus assumptum. Ideo maior argumenti non est vera. **SED** an homo beatus possit baptizare? Dicunt aliqui quod non de lege: quia sacramenta sunt ecclesie & militantis, & beati sunt iam in ecclesia triumphante. Sed sanctus Thom. nullum hominem excipit. Ideo credo quod possunt, quia de illis bene procedit ratio sancti Thom. Et expresse ipse ad secundum dicit, quod beati possunt administrare sacramenta: quia de lege determinatum est, quod homines ea administrent, siue beati siue viatores.

Articul. octauus.

Vtrum intentio ministri requiratur ad perfectionem sacramenti.

AD OCTAVVM. Sic proceditur. Videtur quod intentio ministri non requiratur ad perfectionem sacramenti. Minister

enim in sacramento instrumentaliter operatur. Sed actio non perficitur secundum intentionem instrumenti: sed secundum intentionem principalis agentis. Ergo intentio ministri non requiritur ad perfectionem sacramenti.

PRÆTEREA. Non potest homini esse nota intentio alterius. Si igitur intentio ministri requiratur ad perfectionem sacramenti: non posset homini ad sacramentum accedere esse notum: quod sacramentum suscepisset. Et ita non posset habere certitudinem salutis: præcipue cum quedam sacramenta sint de necessitate salutis: vt infra dicitur.

PRÆTEREA. Intentio hominis non potest esse ad id circa quod non est attentus. Sed aliquando illi qui in sacramentis ministrant: non attendunt ad ea que dicunt vel faciunt: alia cogitantes. Ergo secundum hoc non perficeretur sacramentum: propter intentionis defectum.

SED CONTRA EST, quod ea que sunt præter intentionem: sunt casualia. Quod non est dicendum de operatione sacramentorum. Ergo sacramenta requirunt intentionem ministri.

RESPONDEO Dicendum: quod quando aliquid se habet ad multa: oportet quod per aliquid determinetur ad unum: si illud effici debeat. Ea vero que in sacramentis aguntur: possunt diuersimode agi: sicut ablutio aque que fit in baptismo: potest ordinari & ad mundiciam corporalem, & ad sanitatem corporalem: & ad multa alia huiusmodi. Et ideo oportet quod determinetur ad unum, .i. ad sacramentalem effectum per intentionem abluentis. Et hæc intentio exprimitur per verba que in sacramentis dicuntur: puta cum dicit: ego te baptizo in nomine patris, &c.

AD PRIMUM Ergo dicendum: quod instrumentum in animatum non habet aliquam intentionem respectu effectus: sed loco intentionis est motus quo mouetur à principali agente. Sed instrumentum animatum (sicut est minister) non solum mouetur: sed

tisma non esse. Quare ergo solum intentionis defectum supplet deus, & non materiae aut formae ADHOC dico primo. Dicere certum esse quod deus suppleat defectum intentionis, est gratis dictum, nec est securum: quia est contra legem illam nisi quis renatus fuerit ex aqua, &c.

SI vero cum moderamine dicatur, ut doctores dicunt, esset praeter legem & miraculum. Et hoc videtur sancti Thomae sentire quia dicit. Posset sperari de salute illius pueri: magis quam si sine tali baptismo moreretur.

Vnde nimium hoc fauet opinioni vel errori Caietani & aliorum tenentium puerum saluari: quem parentes voluerunt baptizare, & non potuerunt. Nam si deus supplet defectum baptismi, quando ex malicia minister non baptizat quare non supplebit quando parentes fecerunt quicquid potuerunt. Sed quia ego credo opinionem Caietani non esse veram: ideo dico & hanc non esse probabilem.

Dubium secundum. DVBITATUR Secundo, quare intentio requiritur ad baptismum.

ADHOC sancti Thomae & omnes dicunt: quod requiritur intentio faciendi quod ecclesia intendit ad minus, quia etiam sufficit quod intendat baptizare. Arguitur tamen contra hoc. Ecclesia nihil intendit. Ergo non requiritur intentio. Antecedens probatur: quia ecclesia nihil de hoc cogitavit. Ergo. SECVNDO. Si non esset ecclesia, hoc est, si nullus esset fidelis: ad huc conficeretur sacramentum. Ergo non requiritur intentio ecclesiae.

ADHOC respondetur ab omnibus, quod idem est intendere facere quod facit ecclesia, & velle facere quod Christus instituit. Et sine hac intentione nullus conficeret sacramentum. i. oportet ut velit facere quod faciunt & intendunt facere illi qui ministrant & sequuntur Christum: vel sequi & imitari fuerunt.

Dubium tertium. DVBITATUR tertio, si quis crederet quod Christus non instituit sic sacramentum, sicut sarracenus aut eolapadista qui dicunt verum corpus Christi non esse in sacramento, & credunt Christum non instituisse, ut corpus suum vere & realiter poneretur in Eucharistia, an talis conficeret sacramentum.

ADHOC dico, quod si ille intendat facere quod facit ecclesia, verum conficit sacramentum: quicquid ipse pro se credat. Esto dicat: ego credo quod Christiani non habent sacramenta, nec aliquid faciunt per ea: tamen volo administrare hoc ad eorum intentionem & imitationem, conficit sacramentum. AD argumenta vero in oppositum, quia ecclesia nihil intendit. Nego antecedens. Nam semper habet habitualem & virtualem intentionem: ut ministri eius in sacramentis intendat facere quod Christus instituit.

AD secundum, quia non est ecclesia, &c. Esto ita sit satis est quod fuit.

Dubium quartum. CIRCA tertium argumentum sancti Thomae in quo dicit sufficere intentionem habitualem: est dubium. Nam Scotus in 4. d. 6. quest. 5. probat

oppositum. Intentio (inquit) habitualis, non est nisi aliquid relictum in voluntate. Si vero hoc sufficit sequeretur quod amens & ebrius possent sacramenta conficere. Ideo dicit ipse quod requiritur virtualis, i. praecedens actualis, & quod non interrumpatur per contrariam intentionem.

ADHOC dico quod conclusio scoti est vera. Sed idem intelligit sancti Thomae per habituale, quod Scotus per virtualem.

Arguitur tamen sumpta occasione ex argumento scoti, quod amens possit baptizare. Nam habet virtualem intentionem: quia ante amentiam voluit baptizare. Sed similis intentio in amente sufficit ad hoc quod baptizetur: Ergo ad hoc quod baptizet. Dico quod non est simile: quia ut baptizetur sufficit quod non renitatur formaliter nec virtualiter: sed ad baptizandum non sufficit.

SED an requiratur ut quando aliquis est celebraturus semper actualiter attendat?

DICO quod non, sed satis est illa intentio quam habuit: ut quoties per totam vitam cum sacris vestibus ad altare accesserit, intendit conficere sacramentum, nec mutavit unquam. Et hanc intentionem vocat sancti Thomae habitualem.

DVBITATUR tamen. Si quis ex intentione di de industria totam attentionem diuenteret dum conficit, an conficeret sacramentum. Videtur quod non: quia non est actio humana ut Scotus dicit. ET confirmatur. Quia doctores dicunt: in materia de precibus horariis persoluendis, quod si quis voluntarie, attentionem totaliter perdat: non satis facit precepto ecclesiae, quia non est actio humana. Ergo eadem ratione in sacramentis.

Dubium quintum.

ADHOC dico, & sit prima propositio. Si quis totaliter perderet attentionem, non consecraret.

SECVNDA propositio. Quando manet ista attentio: volo conficere hoc sacramentum, conficitur: quia illa volitio est sufficiens quantum cunque distrahatur ad hoc ut non dicatur omnino perditam esse attentionem. Illa enim volitio est attentio. Et ideo nego quod ille perdiderit totam attentionem.

TER TIA propositio. Illa volitio virtualis sufficit, & non requiritur actualis: hoc est, sufficit quod voluerit conficere sacramentum, nec mutauerit illam intentionem per actum contrarium, licet actu non aduertat ad confessionem sacramenti.

DVBITATUR rursus. An si supponatur una persona pro alia in sacramento teneat sacramentum. Et maxime si minister sacramentum non conferret: si personam suppositam cognosceret. Ut si putauit quod baptizandus erat filius petri: & suppositus est filius iohannis. Et videtur quod non. Quia matrimonium non tenet. Ergo nec alia sacramenta.

Dubium sextum.

ADHOC hostiensis in summa dicit, quod error in sexu non tollit veritatem sacramenti. ut si baptizans putat esse masculum, & sit foemina.

VNDE absolute dico, quod error personae non tollit veritatem sacramenti. Probatur. Ibi sunt omnia

nia requisita ad sacramentum. Ergo. Antecedens probatur: quia si aliquid deesset esset intentio. Sed minister intendit baptizare, vel ordinare istum sibi suppositum. Nam si non esset talis volitio non faceret. Et hoc videtur sancti Thomae dicere in 4. d. 6. quest. 1. art. 2. ad 4. & d. 30. quest. 1. art. 1. ad 3.

AD argumentum de matrimonio: concedo antecedens, & nego consequentiam: quia matrimonium est contractus & ideo si est error non tenet. Sed in alijs sacramentis satis est applicatio formae ad materiam sufficenter dispositam. Sicut etiam si quis baptizaret ex metu cadente in constantem virum teneret factum, & non teneret matrimonium.

Dubium septimum.

DVBITATUR septimo. An si episcopus dicat ego nolo ordinare aliquem excommunicatum, seu venientem sine licentia sui praelati, sit ille ordinatus. Videtur quod sic. Nam esset magna confusio si quis postea inueniret se esse excommunicatum: quia esset ordinandus.

DICO igitur quod sacramentum tenet: quia sunt ibi omnia requisita ad illud, & intentio ordinandi istum & illum quando praesentantur in particulari.

PRAETEREA. Iura non dicunt quod tales non sint ordinati, sed suspensi. Et si episcopus apponeret ea quae sunt de essentia sacramenti sine intentione esset sacrilegium. Ergo si cum intentione imponit huic manus & alia requisita, quare ille non erit ordinatus? Verum est quod si haberet intentionem non conficiendi sacramentum: esto applicaret sacramentum non teneret factum. Sed illa intentio esset pessima. Nec esset aliquis episcopus qui requisitus post ordinationem responderet talem se habuisse intentionem. Sed (ut communiter dicitur) est intentio in particulari: quando ordinandus se offert episcopo inicianti.

Articul. nonus,

Utrum fides ministri sit de necessitate sacramenti.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quod fides ministri sit de necessitate sacramenti. Sicut enim dictum est, intentio ministri est necessaria ad sacramenti perfectionem.

Sed fides intentionem dirigit, ut Augustinus dicit contra Iulianum. Ergo si desit vera fides in ministro: non perficitur sacramentum. PRAETEREA. Si minister ecclesiae veram fidem non habeat, videtur esse haereticus. Sed haeretici (ut videtur) non possunt sacramenta conferre. Dicit enim Ciprianus in epistola contra haereticos. Omnia quaecumque

faciunt haeretici, carnalia sunt & inania, & falsa: ita ut nihil eorum quae illi gesserint a nobis probari debeat. Et Leo Papa dicit in epistola ad Leonem Augustinum. Manifestum est per crudelissimam vesaniam, in Alexandria sede, omnium caelestium sacramentorum lumen extinctum, intercepta est sacrificij oblatio, defecit chrisimatis sanctificatio, & parricidia libus manibus impiorum, omnia sese subtraxere misteria. Ergo vera fides ministri est de necessitate sacramenti.

PRAETEREA. Illi qui non habent veram fidem, videntur esse per excommunicationem ab ecclesia separati. Dicitur enim in secunda canonica Iohannis, si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite eum recipere in domum, nec aue dixeritis ei: & ad titulum. 3. haereticum hominem post primam & secundam correctionem deuota.

Sed excommunicatus non videtur posse conferre ecclesiae sacramentum, cum sit ab ecclesia separatus, ad cuius misterium pertinet sacramentorum dispensatio. Ergo videtur quod vera fides ministri sit de necessitate sacramenti.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit contra Petilianum donatista, Memerote sacramentis dei: nihil obesse mores malorum hominum, quod illa vel non sint, vel minus sancta sit. RESPONDEO dicendum, quod. (Sicut supra dictum est) quia minister in sacramentis instrumentaliter operatur, non agit in virtute propria, sed in virtute Christi. Sicut autem pertinet ad propria virtutem hominis charitas, ita & fides. Unde sicut non requiritur ad perfectionem sacramenti, quod minister sit in charitate (sed possunt etiam peccatores sacramenta conferre, ut supra dictum est) ita non requiritur ad perfectionem sacramenti fides eius. Sed infidelis potest verum sacramentum praebere: dummodo caetera adsint, quae sunt de necessitate sacramenti.

AD PRIMVM. Ergo dicendum, quod potest contingere, quod aliquis patiatur defectum fides circa aliquid: & non circa veritatem

ritate sacramenti quod exhibet. Puta si aliquis credat iuramentum esse in omni casu illicitum, & tamen credit baptismum efficaciam habere ad salutem: & sic talis in fidelitas non impedit intentionem conferendi sacramentum. Si vero patiatur fidei defectum circa ipsum sacramentum quod exhibet, licet credat per id quod agitur exterius, nullum sequi interiore effectum: non tamen ignorat quod ecclesia catholica intendit per huiusmodi que exterius aguntur, praeberes sacramentum. Vnde non obstante infidelitate, potest intendere facere id quod facit ecclesia: licet estmet id nihil esse. Et talis intentio sufficit ad sacramentum: quia (sicut supradictum est) minister sacramenti agit in persona totius ecclesiae: ex cuius fide suppletur id quod deest fidei ministri.

AD SECVNDVM dicendum, quod hereticorum, quidam in collatione sacramentorum, formam ecclesiae non seruant. Et tales neque sacramentum conferunt: neque rem sacramenti. Quidam vero seruant ecclesiae formam, & tales conferunt quidem sacramentum, sed non conferunt rem sacramenti. Et hoc dico si sunt manifeste ab ecclesia praecisi: quia ex hoc ipso quod aliquis accipit sacramenta ab eis, peccat: & per hoc impeditur, ne effectum sacramenti consequatur. Vnde Augustinus dicit in libro de fide ad petrum. Firmissime tene, & nullatenus dubites, extra ecclesiam baptizatis, si ad ecclesiam non redierint, baptismo cumulari perniciem. Et per hunc modum dicit Leo Papa, in sede Alexandriae sacramentorum lumen esse extinctum: sicut quantum ad rem sacramenti, non autem quantum ad ipsum sacramentum.

CIPRIANVS autem nullo modo sacramentum conferre hereticos posse, credebat: sed in hoc eius sententia non tenetur. Vnde Augustinus dicit martirem Ciprianum, qui apud hereticos vel Scismaticos datum baptismum volebat cognoscere, tanta merita usque ad triumphum martyris secuta sunt: ut

charitatis (qua excollebat) luce, obumbratio illa fugaretur, & siquid purgandum erat passionis falce tolleretur.

AD TERTIVM dicendum, quod potestas ministrandi sacramenta, pertinet ad spiritualem characterem, qui indelebilis est, ut ex supradictis patet. Et ideo per hoc quod aliquis ab ecclesia suspenditur, vel excommunicatur, vel etiam degradatur, non amittit potestatem conferendi sacramentum, sed licentiam utendi hac potestate. Et ideo sacramentum quidem confert: sed tamen peccat conferendo, & similiter ille qui ab eo accipit sacramentum. Et sic non percipit rem sacramenti, nisi forte per ignorantiam excusetur.

IN HOC articulo nota, quod haec conclusio, quod non requiritur fides ad conferendum verum baptismum, vel aliud sacramentum: est omnium Doctorum & Magistrum in 4. d. 6. cap. 1. Vbi dicit, quod in fideles vere conficiunt sacramenta. Habetur etiam haec conclusio de consecratione. d. 4. cap. Romanus. Et cap. quomodo exaudit. Et cap. a quodam iudeo.

EST etiam determinatio Augustini in libro de unico baptismo: & contra Donatistas, & contra Pelilianum, & contra Parmenianum, & in alijs locis.

QVAESTIO haec (an. si requiratur fides ad verum sacramentum conferendum) fuit dubia in ecclesia tempore diui Cipriani. Quo tempore congregatum est concilium in Africa, ubi conuenerunt plusquam quadringenti episcopi: & determinatum fuit, quod in fideles haeretici non conficiunt vera sacramenta. Verum tamen concilium illud provinciale erat & non generale. Post mortem vero Cipriani, in primo concilio Carthagenensi fuit determinatum oppositum. Est in super sententia omnium doctorum: & contrarium nunc est haeticum. Vualdensis etiam libro de sacramentis in principio facit multas rationes ex Augustino, & ex se. Ratio sancti Thomae est etiam bona: quia non requiritur charitas: ergo nec fides, cum fides una virtus particularis sit: nec plus habeat quam charitas. Infidelitas igitur non obstat quin detur verum sacramentum, cum odium dei non obstat.

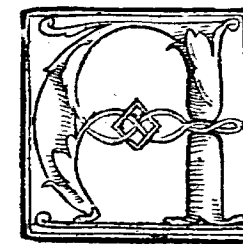
PRO C V I V S conclusionis declaratione nota, quod ecclesia auferre ab haeticis quicquid potest: non tamen auferre potest quin vera conferant sacramenta, ut patet per multa decreta. Cum igitur ecclesia hoc ab illis auferre non possit, super est, ut de iure diuino hanc habeant haeretici potestatem baptizandi, & conficiendi eucharistiam omnia que

niaque alia sacramenta, vno confessionis sacramento excepto, de quo infra in materia poenitentiae videbimus) sicut habebant, ante quam fidem amitterent.

VNDE sequitur contra haeticos, ne haeticos dicentes quod sacramenta non sunt nisi quaedam ceremonia de iure humano. Nam cum ipsi recipiant determinationem concilii Carthagenensis: tenentur confiteri, ordinem & alia sacramenta non esse de iure positivo, sed diuino. Quia ipsi repugnant nos haeticos: & nihilominus concedant, quod vera conficiunt sacramenta. Et hoc, si quod haeretici vera conficiunt sacramenta, intelligitur de illis, qui seruant veras formas sacramentorum, secus si illas mutant.

Articul. decimus

Vtrum intentio recta ministri requiratur ad perfectionem sacramenti.

DECIMUM sic proceditur. Videtur quod recta intentio ministri requiratur ad perfectionem sacramenti. Intentio enim ministri debet conformari

intentioni ecclesiae, ut ex dictis patet. Sed intentio ecclesiae semper est recta. Ergo de necessitate ad sacramenti perfectionem, requiritur intentio recta ministri.

PR A E T E R E A. Peruersa intentio deterior esse videtur quam intentio iocosa. Sed intentio iocosa tollit sacramentum: puta si aliquis non serio sed ludo aliquem baptizaret. Ergo multo magis peruersa intentio auferre sacramentum: puta si aliquis aliquem baptizaret, ut post modum eum occideret. **PR A E T E R E A.** Peruersa intentio facit totum opus vitiosum, secundum illud Lucae. 12. si oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosus erit. Sed sacramenta Christi non possunt inquinari per malos homines sicut Augustinus dicit contra pelilianum. Ergo videtur quod si sit peruersa

intentio ministri, non sit ibi verum sacramentum.

SED CONTRA EST, quod peruersa intentio pertinet ad maliciam ministri. Sed malicia ministri non tollit sacramentum. Ergo nec peruersa intentio.

R E S P O N D E O dicendum, quod intentio ministri potest perverti dupliciter. Vno modo respectu ipsius sacramenti: puta cum aliquis non intendit sacramentum conferre, sed derisorie aliquid agere. Et talis peruersitas tollit veritatem sacramenti: praecipue quae de sua intentione exterius manifestat.

ALIO MODO potest perverti intentio ministri, quantum ad id quod sequitur sacramentum: puta si sacerdos intendat aliquam feminam baptizare, ut abutatur ea: vel si intendat conficere corpus Christi, ut eo ad beneficia utatur. Et quia prius non dependet a posteriori, inde est quod talis intentionis peruersitas, veritatem sacramenti non tollit: sed ipse minister ex tali intentione grauius peccat.

AD PRIMVM. Ergo dicendum, quod ecclesiae intentio recta est, & quantum ad sacramenti perfectionem: & quantum ad sacramenti usum. Sed prima rectitudo perficit sacramentum: secunda operatur ad meritum. Et ideo minister qui conformat intentionem suam ecclesiae quantum ad primam rectitudinem, non autem quantum ad secundam, perficit quidem sacramentum, sed non est sibi ad meritum.

AD SECVNDVM dicendum, quod intentio ludrica vel iocosa excludit primam rectitudinem intentionis: per quam perficitur sacramentum. Et ideo non est similis ratio.

AD TERTIVM dicendum, quod peruersa intentio pervertit opus intendentis, non autem opus alterius. Et ideo ex peruersa intentione ministri, pervertitur id quod agit in sacramentis in quantum est opus eius: non in quantum est opus Christi cuius est minister. Et est simile. Si minister

Fij alicu-

alicuius hominis, prava intentione deferret pauperibus elemosinam, quam dominus recta intentione mandaret.

IN HOC articulo luculenter respondet sanctus Thom. vna distinctione bimembri: & duabus conclusionibus, iuxta duo membra illius distinctionis PRIOR conclusio est. Si intentio ministri est peruersa respectu sacramenti, ita ut non intendat facere, ad minus quod facit ecclesia, impedit sacramentum. Nam, ut in articulo. 8. precedenti diximus, ad perficiendum sacramentum, requiritur necessario intentio ministri, i. quod intendat facere quod ecclesia ibi intendit.

POSTERIOR conclusio est. Si intentio ministri est peruersa quo ad id quod consequitur sacramentum aut concomitatur, ut si quis baptizet mulierem ut ea abutatur, aut conficit eucharistiam, ut ea in veneficio utatur, non tollit veritatem sacramenti. Probat, quia posterius non tollit prius. Ergo id quod sequitur sacramentum non tollit sacramentum ipsum, & maxime quando de per accidens consequitur. Eodem etiam modo circumstantia concomitans de per accidens sacramentum, non tollit veritatem sacramenti.

SED CONTRA istam secundam conclusionem hoc modo arguo. Si cum minister sacramentum administrat peruersa intentione respectu consequentis vel concomitantis est verum sacramentum. Ergo sacramentum est peccatum mortale. Consequens tamen absurdum videtur. Ergo. &c. Antecedens probatur. Bene sequitur. Hac ablutio est sacramentum, Et hec ablutio est peccatum mortale. Ergo sacramentum est peccatum mortale.

AD HOC respondet hic sanctus Thom. ad. 3. distinguendo antecedens. Nam si sacramentum vel ablutio illa consideretur quatenus a ministro exit cum mala intentione, concedit quod sacramentum est peccatum. Si vero consideretur quatenus instrumentum dei est: non est peccatum sed bonum. Sacramenta enim de se nec bona erant nec mala. Sed facta sunt bona ex diuina institutione.

Dubium primū.

DVBITATVR tamen an hæc sit absolute concedenda, sacramentum est peccatum vel malum. Videtur quod sic: quia, ut supra diximus, hæc ablutio est peccatum, et hæc ablutio est sacramentum. Ergo sacramentum est peccatum.

AD HOC dico, quod ista propositio, sacramentum est peccatum, non est concedenda absolute: quia facit hunc sensum. Sacramentum quatenus sacramentum, est peccatum. Sed est distinguenda ut eam distinxit sanctus Thom. hic ad. 3. Et ad argumentum facile respondetur, quod non valet illa consequentia, quia committitur fallacia consequentis, cum consequens significet quod sacramentum quatenus sacramentum, sit peccatum, quod in antecedente nunquam fuit significatum.

DVBITATVR secundo, cum dominus præcepit bona intentione seruo, quod det elemosinam, seruus autem dat mala intentione, an actio illa sit simpliciter mala vel partim bona & partim mala.

Dubium secundū.

AD HOC quidam dicunt, quod ille actus respectu domini est bonus: & respectu serui malus quod & diuus Thom. hic ad. 3. videtur dicere. Ego vero dico, quod simpliciter est dicendus malus: quia bonum est ex integra causa, malum autem ex quocunque defectu. Nihilominus meretur dominus, qui bona intentione elemosinam dari iussit. Nec sanctus Thom. dixit quod actio esset bona ex parte præipientis domini: sed quod ex parte eius non esset mala, sicut sacramentum ex parte Christi est bonum.

Quæstio Sexta.

De numero sacramentorum.

DEINDE considerandum est de numero sacramentorum. Et circa hoc queruntur quatuor.

PRIMO, utrum sint septem sacramenta.

SECUNDO, de ordine eorum ad inuicem.

TERTIO, de comparatione eorum

QUARTO, utrum omnia sint de necessitate salutis.

Articul. primus.

Utrum debeant esse septem sacramenta ecclesie.

DPRIMVM sic proceditur. Videtur quod non debeant esse septem sacramenta. Sacramenta enim efficaciam habent ex virtute diuina, & ex virtute passionis Christi.

Sed vna est virtus diuina, & vna Christi passio: vna enim oblatione consumauit, in sempiternum sanctificatos: ut dicitur Heb. 10.

Ergo non debuit esse nisi unum sacramentum.

PRÆTEREA, sacramentum ordinatur contra defectum peccati. Hic autem est duplex, scilicet pena & culpa. Ergo sufficeret esse

duo

duo sacramenta.

PRÆTEREA, sacramenta pertinent ad actiones ecclesiasticas Hierarchie, ut per Dionysium patet. Sed sicut ipse dicit, tres sunt actiones Hierarchice, scilicet purgatio, illuminatio, & perfectio. Ergo non debent esse nisi tria sacramenta.

PRÆTEREA, Augustinus dicit 19. contra Faustum. Sacramenta noue legis sunt numero pauciora, quam sacramenta veteris legis. Sed in veteri lege non erat aliquod sacramentum, quod responderet confirmationi & extrema unctioni. Ergo neque hæc debent numerari inter sacramenta noue legis.

PRÆTEREA, Luxuria non est grauius inter cetera peccata: ut patet ex his que in secunda parte dicta sunt. Sed contra alia peccata non instituitur aliquod sacramentum. Ergo neque contra luxuriam debuit institui sacramentum matrimonij.

SED E CONVERSO, videtur quod sint plura sacramenta. Sacramenta enim dicuntur quasi quedam sacra signa. Sed multe alie sanctificationes, sicut in ecclesia secundum sensibilia signa, sicut aqua benedicta consecratio altaris, & alia huiusmodi. Ergo sunt plura sacramenta quam septem.

PRÆTEREA, Hugo de sancto Victore dicit, quod sacramenta veteris legis, fuerunt oblationes, decimæ, & sacrificia. Sed sacrificium ecclesie est unum sacramentum, quod dicitur eucharistia. Ergo etiam oblationes & decimæ debent dici sacramenta.

PRÆTEREA, tria sunt genera peccatorum, originale, mortale, & veniale. Sed contra originale peccatum ordinatur baptismus: contra mortale autem penitentia. Ergo deberet esse aliud præter septem, quod ordinatur contra veniale.

RESPONDEO dicendum, quod (sicut supra dictum est) sacramenta ecclesie ordinantur ad duo, scilicet ad perficiendum hominem in his que pertinent ad cultum dei secundum religionem Christianam vitam: & etiam in reme-

dium contra defectum peccati.

UTROQUE autem modo, conueniente ponuntur septem sacramenta. Vita enim spiritualis conformitatem aliquam habet ad vitam corporalem: sicut & cetera corporalia conformitatem quandam spiritualium habent. In vita autem corporali dupliciter aliquis perficitur. Uno modo quantum ad personam propriam. Alio modo per respectum ad totam communitatem societatis, in qua vivit: quia homo naturaliter est animal sociale. Respectu autem sui ipsius perficitur homo in vita corporali dupliciter. Vno modo per se, acquirendo, scilicet aliquam vitam perfectionem. Alio modo per accedens, scilicet remouendo impedimenta vite: puta aegritudines vel aliquid huiusmodi.

PER SE autem perficitur corporalis vita tripliciter. Primo quidem per generationem per quam homo incipit esse & vivere. Et loco huius in spirituali vita est baptismus, qui est spiritualis regeneratio: secundum illud ad titum. 3. per lauacrum regenerationis. &c. Secundo per augmentum: quo aliquis perducitur ad perfectam quantitatem & virtutem. Et loco huius in spirituali vita est confirmatio, in qua datur spiritus Sanctus ad robur. Vnde dicitur discipulis iam baptizatis Luca ultimo, sedete in ciuitate, quoad usque induamini virtute ex alto. Tertio per nutritionem qua conseruatur in homine vita & virtus. Et loco huius in vita spirituali est eucharistia, unde dicitur Iohannis. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.

ET hoc quidem sufficeret homini, si haberet & corporaliter & spiritualiter impassibilem vitam. Sed quia homo incurrit interdum, & corporalem infirmitatem, & spiritualem, scilicet peccatum, ideo necessaria est homini curatio ab infirmitate. Que quidem est duplex, vna quidem est sanatio, que sanitatem restituit. Et loco huius in spirituali vita est penitentia, secundum illud psalmi, sa-

F ij na

na animam meam qui peccavi tibi. Alia autem est restitutio valitudinis pristinae, per convenientem dietam & exercitium. Et loco huius in spiritali vita est extrema unctio: quæ remouet peccatorum reliquias, & hominem paratum reddit ad finalem gloriam, unde dicitur Iacobi. 5. Et si in peccatis sit dimittentur ei.

PER FICITVR autem homo in ordine ad totam cõmunitatem dupliciter. Vno modo per hoc quod accipit potestatem regendi multitudinem, & exercendi actus publicos. Et loco huius in spiritali vita est sacramentum ordinis: secundum illud Hebr. 7. quod sacerdotes hostias offerunt nõ solum pro se, sed etiam pro populo.

SECUNDO, Quantum ad naturale propagationem: quod fit per matrimonium tam in corporali quam in spiritali vita, eo quod est nõ solum sacramentum, sed natura officium.

EX HIS etiam patet sacramentorum numerus, secundum quod ordinantur contra defectum peccati. Nam baptismus ordinatur contra carentiam vite spiritalis. Confirmatio contra infirmitatē animi, quæ in nuper natis inuenitur: Eucharistia contra labilitatē animi ad peccandum. Penitentia contra actuale peccatum, post baptismum commissum. Extrema unctio contra reliquias peccatorum: quæ, nõ sunt sufficenter per penitentiam sublatae, aut ex negligentia aut ex ignorat̃a. Ordo contra dissolutionem multitudinis. Matrimonium in remedium contra concupiscentiam personalem, & contra defectum multitudinis qui per mortem accidit.

QV DAM vero accipiunt numerum sacramentorum, per quandam adæptationē ad virtutes, & ad defectus culparum & penalitatem, dicentes quod fidei respondet baptismus, & ordinatur contra culpam originalem. Spei extrema unctio, & ordinatur contra culpam veniale. Charitati eucharistia: & ordinatur contra penalitatem malicia. Prudentiæ ordo, & ordinatur contra ignorā-

tiā. Iustitiæ penitentia, & ordinatur contra peccatū mortale. Temperantiæ matrimonium, & ordinatur contra concupiscentiā. Fortitudini cõfirmatio, & ordinatur contra firmitatem.

AD PRIMUM. Ergo dicendū, quod idem agēs principale videtur diuersis instrumentis ad diuersos effectus secundum cõgruentiā operum. Et similiter virtus diuina & passio Christi operantur in nobis per diuersa sacramenta, quasi per diuersa instrumenta.

AD SECUNDUM dicendum, quod culpa & pœna diuersitatem habent, & secundū speciem, in quantum sunt diuersæ species culparum & pœnarum, & secundum diuersos hominum status & habitudines. Et secundum hoc, oportuit multiplicari sacramenta, ut ex dictis patet.

AD TERTIUM dicendum, quod in actionibus Hierarchicis, considerantur & agentes & recipientes & actiones. Agentes sunt ministri ecclesiæ: ad quos pertinet ordinis sacramentum. Recipientes autē sunt illi qui ad sacramentum accedunt, qui producantur per matrimonium. Actiones autem sunt purgatio, illuminatio, & perfectio. Sed sola purgatio nõ potest esse sacramentum nouæ legis, quod gratiam cõfert: sed pertinet ad quedam sacramentalia, quæ sunt cathecismus & exorcismus. Purgatio autem & illuminatio simul, secundum Dionysium pertinet ad baptismum: & propter recidiuū secundario pertinet ad penitentiam & extremā unctiōnem. Perfectio autē quātum ad virtutē quidem (quæ est quasi perfectio formalis) pertinet ad cõfirmationē: quātum autē ad consecutionē finis, pertinet ad eucharistiā.

AD QVARTUM dicendū, quod in sacramēto cõfirmationis datur plenitudo spiritus sancti ad robur: in extrema autē unctiōne preparatur homo, ut recipiat immediate gloriā. Quorū neutrum cõpetit veteri legi: & ideo nihil potuit his sacramentis in veteri lege respondere. Nihilominus tamē sacramēta in veteri lege plura fuerūt numero, ppter diuersitatem

tem sacrificiorum & ceremoniarum

AD QUINTUM dicendum, quod contra concupiscentiam veterum, oportuit specialiter remedium adhiberi per aliquod sacramentum. Primo quidem, quia per huiusmodi concupiscentiam non solum vitatur persona, sed etiam natura. Secundo propter vehementiam eius, quæ rationē absorbet.

AD SEXTUM dicendum, quod aqua benedicta & aliæ consecrationes, non dicuntur sacramenta: quia non perducunt ad sacramēti effectum, qui est gratiæ cõsequutio. Sed sūt dispositiones quedam ad sacramēta, vel remouendo prohibens: sicut aqua benedicta ordinatur contra insidias demonum, & contra peccata venialia, vel etiam idoneitate quādam faciendū ad sacramēti perfectionem, & perceptionem: sicut consecratur altare, & vasa, propter reuerentiā eucharistiæ.

AD SEPTIMUM dicendū, quod oblationes & decimæ erant tam in lege naturæ quam in lege Moysi ordinatæ non solum in subsidiū ministrorū & pauperū, sed etiam in figurā, & ideo erāt sacramēta. Nunc autē non remanserūt in quantum sunt figuralia, & ideo non sunt sacramenta.

AD OCTAVUM dicendum, quod ad deletionem venialis peccati, non requiritur infusio gratiæ. Vnde cum in quolibet sacramento nouæ legis gratia infundatur, nullum sacramentum nouæ legis instituitur directe contra veniale, quod tollitur per quedam sacramentalia: puta per aquam benedictam & alia huiusmodi. Quidam tamen dicunt, extremam unctiōnem contra peccatum veniale ordinari: sed de hoc suo loco dicetur.

IN HOC articulo incipit secunda distinctio magistri, vbi ponit multas propositiones: quarum vna est, quod matrimonium non cõfert gratiam. Sed in hoc non tenetur: quia est determinatio ecclesiæ in oppositum, in concilio florentino sub eugenio. 4. quod. omnia sacramenta conferunt gratiam.

ALIA propositio magistri est, quod baptizati baptismō Iohannis, si credebant & spem in baptis-

mo Iohannis non ponebant: nõ fuerūt iterū baptizati. Et in hac etiam non tenetur magister.

IGITVR sanct. Thom. respondens ad dubium propositum, ponit conclusionem, quod tantū sunt septem sacramenta ecclesiæ: & dat congruentes rationes, quas vide in litera. In super in cõcilio florentino determinatum est, sacramenta ecclesiæ esse tantum septem. Et extra de hæreticis cap. ad abolendum, anathematizantur qui aliter de sacramentis sentiunt, quam romana ecclesia. At romana ecclesia dicit, quod tantum sunt septem. Ergo non licet aliud sentire.

SED contra, Dionysius in libro de ecclesiastica Hierarchia (ex professo de sacramentis agens) solum ponit sex sacramenta. Ergo nõ sunt septem. Nam matrimonium cum cæteris sacramentis non connumerat.

RESPONDEO ad hoc, quod ideo Dionysius matrimonium non meminit: quia potius scribit sacramentorum ritum, ad dei cultum pertinentiū, quam numerum. Cum autem matrimonium ad cultum dei non pertineat, ideo de illo mentionem non fecit. Et hoc dicit sanct. Tho. in 4. d. 2. quæst. 1. articulo. 2. ad 6. Solent tamen alij dicere, quod non intendebat Dionysius agere nisi tantum de sacramentis nouæ legis. At quia matrimonium sacramentum fuit in veteri lege, non egit de illo.

SECUNDO arguitur sic. Multa alia bona opera fecit Christus. Ergo & illa essent sacramenta. Respondetur, quod alia opera Christi, nec significant nec conferunt gratiam ex opere operato, sicut ista signa quæ sunt sacramenta.

Sed contra (ad sensum sanctorum) non opus est dicere, quod detur aliquis gradus gratiæ ratione sacramenti: & alius ratione operis operantis. Et ita non erant potius hæc sacramenta, quam alia opera meritoria.

AD hoc dico, quod non videtur satis fieri ab his, qui hanc differentiam ponunt inter opera meritoria & sacramenta. Ideo tenendum est, quod ad hoc quod sacramentum gratiam conferat, non requiritur meritū ex parte recipientis, vel alterius, sed ratione sacramenti datur gratia. Quod non contingit in alijs operibus. Attamen quia hoc negant aliqui, dico secundo: quod sacramenta fuerunt instituta, ut sanctificarent dādo gratiam, quod non est de alijs operibus.

TERTIO arguitur. Aqua lustralis (quam benedictam vocant) est sacramentum: quia est signū rei sacræ. Ergo sacramenta sunt plura quā septē. Ad hoc argumentum, respondet doctor hic ad sextum negando antecedens: quia aqua benedicta nõ significat practice sanctitatem. Nam eius effectus non est dare gratiam, sed ad illam disponere. i. habet tollere dæmonum impedimenta, & venialia remittere, quæ sine infusione gratiæ remittuntur. Ideo est signum ad sanctitatem disponens, non signum sanctitatis. Obidque non est sacramentum.

QVARTO arguitur. In sacramento ordinis sunt multa sacramenta. Ergo sacramenta sunt plura quam septem. Antecedens patet: quia diuersos effectus habent diachonatus & sacerdotium.

ADHOC Respondeo. quod omnia illa ordinantur ad vnum finem. scilicet ad Eucharistiam immediate, ideo non sunt plura sacramenta.

SED contra, quia etiam alia sacramenta ordinantur ad Eucharistiam.

ADHOC dico, quod non ordinantur ad consecrandum immediate, licet ordinentur ad eam digne sumendum.

QVINTO arguitur. Consecratio episcopi est sacramentum. Ergo. &c. Antecedens patet. Quia non videtur conueniens, consecrationem sacerdotis sacramentum esse, & non episcopi, cum maior sanctitas requiratur in episcopo, quam in presbitero.

ADHOC argumentum nego antecedens, quod consecratio episcopi sit sacramentum. Et ad probationem dico, quod non est maior sanctitas episcopi essentialiter: sed videtur maior, quia praesupponit sanctitatem presbiteri, & addit aliquam ceremoniam accidentalem.

SEXTO sic arguo. Sumptio sacramenti est sacramentum. Et non est aliquod de septem, cum Eucharistia distinguatur ab actu sumendi. Ergo. &c. ADHOC dico, quod sumptio in omni sacramento est sacramentum ipsum: quia sumptio non distinguitur a re sumpta.

SEPTIMO arguitur. Contractus matrimonij est sacramentum. Et non est matrimonium (manet enim matrimonium absque contractu, & e contra) ADHOC dico, quod contractus matrimonij est ipsum matrimonium.

PRAETEREA. Iohannes de rubione dicit, quod ista sacramenta (baptismus. scilicet poenitentia & extrema unctio) differunt formaliter: quia habent diuersos effectus. Nam baptismus contra originale poenitentia contra actuale mortale, extrema unctio contra actuale veniale. Alia vero distinguuntur materialiter: quia ad eundem ordinantur effectum. Sed melius dicit. S. Tho. in articulo sequenti.

Articul. secundus.

Vtrum sacramenta conuenienter ordinantur secundum modum praedictum.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod inconuenienter sacramenta ordinantur secundum modum praedictum. Vt enim Apostolus dicit. 1. ad Cor. in h. 1. s. prius est quod est animale, deinde quod spiri-

tuale. Sed per matrimonium generatur homo prima generatione, quae est animalis, per baptismum autem regeneratur homo secunda generatione, quae est spiritualis. Ergo matrimonium debet precedere baptismum.

PRAETEREA. Per sacramentum ordinis, aliquis accipit potestatem agendi actiones sacramentales. Sed agens est prior sua actione. Ergo ordo debet precedere baptismum & alia sacramenta.

PRAETEREA. Eucharistia est spirituale nutrimentum, confirmatio autem comparatur augmento. Nutrimentum autem est causa augmenti, & per consequens prius eo. Ergo eucharistia est prior confirmatione.

PRAETEREA. Poenitentia praeparat hominem ad Eucharistiam. Sed dispositio praecedit perfectionem. Ergo poenitentia debet precedere Eucharistiam.

PRAETEREA. Quod est propinquius fini ultimo, est posterius. Sed extrema unctio inter omnia sacramenta propinquior est ultimo fini beatitudinis. Ergo debet habere ultimum locum inter sacramenta.

IN CONTRARIUM est, quod communiter ordinantur ab omnibus sacramenta, sicut prius dictum est.

RESPONDEO dicendum, quod ratio ordinis sacramentorum apparet ex his quae supra dicta sunt. Nam sicut unum est prius quam multitudo: ita sacramenta quae ordinantur ad perfectionem unius personae, naturaliter praecedunt ea quae ordinantur ad perfectionem multitudinis. Et ideo ultimo inter sacramenta ponuntur ordo & matrimonium, quae ordinantur ad multitudinis perfectionem. Matrimonium tamen post ordinem: eo quod minus participat de ratione spiritualis vitae, ad quam ordinantur sacramenta.

INTER ea vero quae ordinantur ad perfectionem unius personae, naturaliter sunt priora illa quae per se ordinantur ad perfectionem spiritualis vitae, quam illa quae ordinantur per accidens, scilicet ad remouendum acci-

dens nocium superueniens: cuiusmodi sunt poenitentia & extrema unctio. Posterior tamen est naturaliter extrema unctio, quae conseruat sanationem, quam poenitentia quae inchoat. Inter alia vero tria manifestum est, quod baptismus, qui est spiritualis regeneratio, est prius. & deinde confirmatio quae ordinatur ad formalem perfectionem virtutis: & post modum Eucharistia, quae ordinatur ad perfectionem finis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod matrimonium secundum quod ordinatur ad animalem vitam, est naturae officium: sed secundum quod habet aliquid spiritualitatis est sacramentum. Et quia minimum habet de spiritualitate ultimo ponitur inter sacramenta. AD SECUNDVM dicendum, quod ad hoc quod aliquid sit agens: praesupponitur quod sit in se perfectum. Et ideo priora sunt sacramenta quibus aliquis in se ipso perficitur: quam sacramentum ordinis: quo aliquis constituitur perfectior aliorum.

AD TERTIUM dicendum, quod nutrimentum & praecedit augmentum sicut causa eius, & subsequitur augmentum, sicut conseruans hominem in perfecta quantitate & virtute. Et ideo potest Eucharistia praemitti confirmationi, ut Dionysius facit in libro ecclesiasticae Hierarchiae, & potest post poni, sicut magister facit in quarto sententiarum.

AD QVARTVM dicendum, quod ratio illa recte procederet, si poenitentia ex necessitate requireretur ut praeparatoria ad Eucharistiam. Sed hoc non est verum. Nam si aliquis esset sine peccato mortali, non indigeret poenitentia ad sumptionem Eucharistiae. Et sic patet, quod per accidens poenitentia praeparat ad Eucharistiam, scilicet supposito peccato. Unde dicitur. 2. paralipo. ultimo. tu domine iustorum, non posuisti poenitentiam iustis.

AD QVINTVM dicendum, quod extrema unctio propter rationem inductam est ultimum inter sacramenta quae ordinantur

ad perfectionem unius personae.

IN hoc articulo nota. Prius, quod hic doctor sanctus solum ordinat sacramenta secundum effectus, & non secundum ordinem perfectionis. Nam secundum ordinem perfectionis: eucharistia in primo loco ponenda erat, cum sit omnium sacramentorum perfectissimum. Nec etiam ordinantur sacramenta secundum ordinem successio- nis aut temporis: quia non constat quod sacramentum prius a Christo institutum fuerit, quantum ad omnia sacramenta, licet de aliquibus constet, ut de baptismo.

SECUNDO, Notandum est, quod doctor dicit hic ad quartum. scilicet quod non habens peccatum mortale, non tenetur confiteri ante sumptionem eucharistiae. Vnde sequitur, quod qui sola venialia habet, ex praeccepto ecclesiae confiteri non tenetur ante eucharistiae sumptionem: cum alias ad ea confitenda ex aliquo praeccepto ecclesiae non obligetur. Et hoc dicit & probat Caietanus hic: sed latius nos probabimus infra in materia de poenitentia.

Sequitur secundo ex dicto sancti Thomae, quod qui habet peccatum mortale tenetur confiteri antequam accedat ad sacramentum eucharistiae: contra dominum Caietanum.

Articul. tertius.

Verum sacramentum Eucharistiae sit potissimum inter sacramenta.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur quod sacramentum Eucharistiae non sit potissimum inter sacramenta. Bonum enim commune potius est quam bonum unius, ut dicitur primo ethicorum. Sed ma-

trimonium ordinatur ad bonum commune speciei humanae per viam generationis, sacramentum autem Eucharistiae ordinatur ad bonum proprium sumentis. Ergo non est potissimum sacramentorum.

PRAETEREA. Digniora sacramenta esse videntur, quae per maiorem ministrum conferuntur. Sed sacramentum confirmationis & sacramentum ordinis non conferuntur nisi per episcopum, qui est maior minister quam simplex sacerdos per quem confertur Eucharistiae sacramentum. Ergo illa sacramenta sunt potiora.

PRÆTEREA. Sacramenta tanto sunt potiora, quanto maiorem virtutem habent. Sed quedam sacramenta imprimunt characterem (s. baptismus, confirmatio, & ordo) quod non facit Eucharistia. Ergo illa sacramenta sunt potiora.

PRÆTEREA. Illud videtur esse potius ex quo alia dependent, & non e converso. Sed ex baptismo dependet Eucharistia non enim potest aliquis Eucharistiam accipere nisi fuerit baptizatus. Ergo baptismus est potior Eucharistia.

SED CONTRA EST, quod Dionysius dicit. 3. cap. ecclesiasticæ Hierarchiæ, quod non contingit aliquem perfici perfectione Hierarchica, nisi per diuinissimam Eucharistiam. Ergo hoc sacramentum est potissimum omnium aliorum.

RESPONDEO dicendum, quod simpliciter loquendo sacramentum Eucharistiæ est potissimum inter alia sacramenta. Quod quidem tripliciter apparet. Primo quidem, ex eo, quod continetur in sacramentis. Nam in sacramento Eucharistiæ continetur ipse Christus substantialiter, in alijs autem sacramentis continetur quedam virtus instrumentalis participata à Christo, ut ex supraddictis patet. Semper autem quod est per essentiam, potius est eo quod est per participationem.

SECUNDO, hoc apparet ex ordine sacramentorum ad invicem. Nam omnia alia sacramenta ordinari videntur ad hoc sacramentum sicut ad finem. Manifestum est enim quod sacramentum ordinis, ordinatur ad eucharistiæ consecrationem. Sacramentum vero baptismi, ordinatur ad eucharistiæ receptionem. In quo etiam perficitur aliquis per confirmationem, ut non vereatur se subtrahere à tali sacramento. Per penitentiam etiam & extremam unctionem, preparatur homo ad digne sumendum corpus Christi. Matrimonium etiam saltem sua significatione attingit hoc sacramentum, in quantum significat coniunctionem Christi, & ecclesiæ: cuius

unitas per sacramentum eucharistiæ figuratur. Unde & apostolus dicit ephes. 1. sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in ecclesia.

TERTIO, hoc apparet ex ritu sacramentorum. Nam fere omnia sacramenta in eucharistia consumantur, ut Dionysius dicit. 3. cap. ecclesiasticæ Hierarchiæ, sicut patet quod ordinati communicant, & etiam baptizati si sint adulti.

ALIORUM autem sacramentorum comparatio ad invicem, potest esse multiplex. Nam in via necessitatis, baptismus est potissimum sacramentorum. In via autem perfectionis sacramentum ordinis. Medio autem modo se habet sacramentum confirmationis. Sacramentum vero penitentiae & extreme unctionis, sunt inferioris gradus à prædictis sacramentis: quia (sicut dictum est) ordinantur ad vitam christianam, non per se, sed quasi per accidens, s. in remedium superuenientis defectus. Quæ tamen extrema unctio comparatur ad penitentiam, sicut confirmatio ad baptismum: ita, s. quod penitentia est maioris necessitatis, sed extrema unctio est maioris perfectionis.

AD PRIMUM. Ergo dicendum, quod matrimonium ordinatur ad commune bonum corporaliter. Sed bonum commune spirituale totius ecclesiæ continetur substantialiter in ipso eucharistiæ sacramento.

AD SECUNDUM dicendum, quod per ordinem & confirmationem deputatur fideles Christi ad aliqua specialia officia, quæ pertinent ad officium principis. Et ideo tradere huiusmodi sacramenta, pertinet ad solum episcopum, qui est quasi princeps in ecclesia. Per sacramentum vero eucharistiæ non deputatur homo ad aliquod officium, sed magis hoc sacramentum est finis omnium officiorum, ut dictum est.

AD TERTIUM dicendum, quod character sacramentalis (sicut supra dictum est) est quedam participatio sacerdotum Christi. Unde

sti. Unde sacramentum quod ipsum Christum coniugit homini, est dignius sacramento quod imprimit Christi characterem.

AD QVARTUM dicendum, quod ratio illa procedit ex parte necessitatis. Sic enim baptismus cum sit maxima necessitatis est potissimum sacramentorum. Sicut ordo & confirmatio, habent quandam excellentiam ratione ministerij, & matrimonium ratione significationis. Nihil enim prohibet aliquid esse secundum quid dignius, quod tamen non est dignius simpliciter.

Dubium primum. **INTER TIO** isto articulo dubitatur primo, quomodo verificatur dictum. S. Thom. quod extrema unctio ordinatur ad eucharistiam, quia disponit ad illam. Nam si hoc verum est: deberet conferri fidelibus ante eucharistiam. Sed prius confertur eucharistia quam extrema unctio. Ergo non est verum quod sanct. Thom. dicit.

AD HOC dico quod sanct. Thom. loquitur de extrema unctioe quantum ad effectum secundum se: & de eucharistia etiam quo ad effectum. Nam effectus extreme unctioe est sanare hominem spiritualiter languidum: effectus vero eucharistiæ est coniungere animam cum Christo, ad quam coniunctionem sanitas prærequiritur. Ideo absolute dicitur, quod extrema unctio ordinatur ad eucharistiam.

Dubium secundum. **SECUNDO** dubitatur quomodo est verum quod dicit. S. Tho. ad 2. quod fideles per confirmationem deputantur ad spirituale officium, spectans ad officium principis. Nam (ut infra videbimus) confirmatio confert robur confirmatis, & perficit effectum baptismi. Hoc autem non est officium principis.

AD HOC dico quod confirmatio dat robur fidelibus ad pugnandum pro fide. Et quia pugna est principis militiæ, ideo dicitur, confirmationem deputare confirmatos ad officium principis.

Dubium tertium. **TERTIO** dubitatur, an omne sacramentum quod dicitur à S. Thom. perfectius alio, det summi maiorem gratiam quam minus perfectum.

AD HOC dico quod hæc non exacte constant, cum non sint omnia sic in particulari reuelata.

SECUNDO, dico quod ita: quia alijs non apparet, in quo extrema unctio sit perfectior penitentia, & confirmatio, baptismi, nisi in illo effectu gratuito, s. gratia.

Articul. quartus.

Vtrum omnia sacramenta sint de necessitate salutis.

DE QVARTO sic proceditur. Videtur quod omnia sacramenta sint de necessitate salutis. Illud enim quod non est necessarium, videtur esse superfluum. Sed nullum sacramentum est superfluum, quia deus nihil facit frustra. Ergo omnia sacramenta sunt de necessitate salutis.

PRÆTEREA. Sicut de baptismo dicitur, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu Sancto non potest introire in regnum dei: ita de eucharistia dicitur. Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis. Ergo sicut baptismus est sacramentum necessitatis: ita & eucharistia.

PRÆTEREA. Sine sacramento baptismi potest aliquis saluus fieri dummodo non contemptus religionis: sed necessitas sacramentum excludat: ut infra dicitur. Sed in quo libet sacramento contemptus religionis impedit hominis salutem. Ergo pariteratione omnia sacramenta sunt de necessitate salutis.

SED CONTRA EST, quod pueri saluantur per solum baptismum sine alijs sacramentis. **RESPONDEO** dicendum: quod necessarium respectu finis de quo nunc loquimur, dicitur aliquid dupliciter. Unomodo sine quo non potest haberi finis: sicut cibus est necessarius vitæ humane. Et hoc est simpliciter necessarium ad finem. Aliomodo dicitur esse necessarium id sine quo non habetur finis ita convenienter, sicut equus necessarius est ad iter. Hoc autem non est simpliciter necessarium ad finem. Primo igitur modo necessitatis sunt tria sacramenta necessaria: duo quidem proprie singulari, baptismus quidem simpliciter & absolute: penitentia autem supposito peccato mortali post baptismum. Sacramentum autem ordinis est necessarium ecclesiæ: quia ubi non est gubernator: populus corrumpitur: ut dicitur prover. 11. Sed secundo modo sunt necessaria alia sacramenta. Nam confirmatio quodammodo perficit baptismum extrema unctio penitentiam: matrimonium vero ecclesiæ multitudinem per pro-

per propagationem conseruat.

AD PRIMUM ergo dicendum quod ad hoc quod aliquid non sit superfluum, sufficit quod sit necessarium primo vel secundum modo: & sic sunt necessaria omnia sacramenta: sicut dictum est.

AD SECVNDVM dicendum: quod illud verbum domini est intelligendum de spiritali manducatione, & non de sola sacramentali: ut Aug. exponit super Ioan.

AD TERTIVM dicendum: quod licet omnium sacramentorum contemptus sit salutis contrarius, non tamen est contemptus sacramenti ex hoc: quod aliquis non curat accipere sacramentum quod non est de necessitate salutis, alioquin omnes qui non accipiunt ordines: & qui non contrahunt matrimonium contēnerēt huiusmodi sacramenta.

IN HOC articulo. 4. doctor ponit vnam distinctionem bimebrē: quæ in similibus quæstionibus à doctoribus assignari solet. Duplex est (inquit) necessarium respectu alicuius finis, alijs omittis. Alterū est simpliciter necessarium: sine quo finis non potest haberi, vel simpliciter, vel secundum legem. Alterum est necessarium secundum quid: quia sine illo finis potest haberi, sed non eque bene. Exemplum primi, ut cibus ad vitam humanam. Secundi, ut equus ad iter.

HIS habitis, ponit duas conclusiones formaliter in articulo. & tertiam virtualiter in solutione ad 2. Prima propositio est. Tria sacramenta sunt simpliciter necessaria, nempe baptisimus, cuiusque personæ, sine quo realiter suscepto, nullus usus rationis saluari potest ex lege Iohan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu Sancto, non potest introire in regnum dei. Conclusionem hanc (quantum ad hoc de baptismo) late probabimus infra quæst. 9. art. 11. contra Gerson & Caie. dicentes, quod pueri christianorum saluantur in fide parentum: quando contingit quod non possunt baptizari. Quo ad adultos autem requiritur ut baptisimus suscipiatur saltem in voto alias nullus ultimam salutem consequetur.

Dubium vnicum.

DUBITATVR tamen an ad salutem obtinendam requiratur formale votum baptisimi, vel an sufficiat virtuale & implicitum. AD HOC dico, quod ad salutem consequendam requiritur votum explicitum, & formale recipiendi baptismum. Non dico ad gratiam, de quo infra disputabimus, sed ad salutem, & ultimam foelicitatem. Probat. Per baptismum applicatur passio Christi baptizatis: sine qua applicatione nullus saluatur. Ergo ad salutem requiritur formale vo-

tum baptismi: quia non videtur quod Christi passio applicetur ad salutem per baptismum, nisi formaliter intendenti baptismum.

SECUNDO. Marci ultimo dicitur. Prædicate euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit: qui vero non crediderit condemnabitur. Unde duo potissime colliguntur. Primum est, baptismum in voto satis esse cum re ipsa suscipi non potest. Idcirco enim dicitur: qui non crediderit condemnabitur, & non dicitur, qui non fuerit baptizatus condemnabitur. Secundum quod ex eodem loco colligitur est, fidem baptismi esse ad salutem necessariam. id est oportet credere, quod per baptismum in nomine Christi præstatur remissio peccatorum omnibus gentibus. Et hoc rursus definiuit Christus redemptor lucæ ultimo, sic dicens. Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuistertia die: & prædicari in nomine eius poenitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes. Nec ego hanc huius loci intelligentiam commentus sum: sed illam sancti patres tradunt. Ita vualden. lib. de sacramētis cap. 107. Idem hugo de sancto Victore lib. 2. de sacramētis par. 6. cap. 7. & Bernardus in epistola. 77. ad hugonē. Ita etiā August. lib. 1. de baptismo contra donatistas cap. 8. & lib. 4. cap. 21. & 2. lib. contra Cresconium cap. 33. Ergo citra baptismi votum explicitum, nullus omnino saluari potest: quando re ipsa baptismum suscipere non potest. Noluit enim deus, sine Christo & sua ecclesia cuiquam patere salutem. Cum enim peccatores possint Christo & eius ecclesie, exterius etiam susceptis sacramentis, vniri & reconciliari: id deus requisit ab eis. At cum non ad est facultas exterioris reconciliationis & vnionis voluntas pro facto cedit: & per interiorē vnionem suppletur exterior.

EX quibus omnibus colligere licet: quæ ad salutem sunt necessaria esse in duplici differentia. Nam quædam sunt necessaria solum quia præcepta: ut eruere innocentem à morte, vota redere, iuramenta seruare. Quorum necessitas præscripta videtur Matth. 19. Si quis ad vitam ingredi (dicit Dominus) serua mandata. Alia vero sunt ad salutem necessaria ut media, & inde in præcepto quia media necessaria: ut credere in Christum, suscipere baptismum, poenitentiam agere. Inter hæc autem haud mediocriter discrimen est. Nam quæ sunt ad salutem necessaria, solum quia præcepta, non est opus ad salutem consequendam, ut in voto habeantur explicito: sed satis est implicite & in genere propositum habituale tenere implendi omnia mandata diuina. At quæ sunt ad finem necessaria media, si in re haberi nequeunt, oportet teneantur in voto: ut sacramentum baptismi & poenitentia. SECUNDO. Dicit. 5. Thom. quod poenitentia est necessaria simpliciter ad salutem consequendam ex lege, habentibus peccatum mortale commissum post baptismum (quod etiam intelligitur de

tur de poenitentia quæ est sacramentum, & quod re, vel voto recipiatur.

TER TIO. Dicit sanct. Thom. quod sacramentum ordinis est necessarium simpliciter ecclesie. Quod secundum Caie. intelligendum est ecclesie communiter, non huic vel illi: sed quod in ecclesia communiter sint ministri exercentes potestates ecclesiasticas, quod verum est.

SECUNDA conclusio sanct. Tho. principalis est. Alia sacramenta à tribus prædictis non sunt simpliciter necessaria ad salutem: sed ad melius & conuenientius consequendam salutem. Nota etiam dictum sanct. Tho. hic ad 3. nempe, quod quantumcunque quis ex negligentia non sumat illa sacramenta quæ non sunt ad salutem necessaria: non contemnit ea. Quod latius tractatum à nobis inuenies infra quæst. 13. art. 8.

TER TIA conclusio est ad 2. Eucharistia etiā est ad salutem necessaria simpliciter: sed sufficit, quod spiritualiter manducetur: ut dicit August. secundum quemodum pueri manducant per hoc quod in corporantur Christo in baptismo: quod latius in materia de eucharistia differemus

Quæstio septima

De sacramento baptismi.

IN DE considerandum est de singulis sacramētis speciali. Et primo, de baptismo. Secundo, de confirmatione. Tertio, de eucharistia. Quarto, de poenitentia. Quinto, de extrema unctione. Sexto, de ordine. Septimo, de matrimonio.

CIRCA primum occurrit duplex consideratio Prima de ipso baptismo. Secunda de præparatorijs ad baptismum.

CIRCA primum quatuor consideranda occurrunt. Primo, de his quæ pertinent ad sacramentum baptismi. Secundo, de ministro huius sacramenti. Tertio, de recipientibus hoc sacramentum. Quarto, de effectu huius sacramenti.

CIRCA primum queruntur duodecim. Primo, quid sit baptismus: utrum sit ablutio. Secundo, de institutione huius sacramenti. Tertio, utrum aqua sit propria materia huius sacramenti. Quarto, utrum requiratur aqua simplex. Quinto, utrum hec sit conueniens forma huius sacramenti: ego te baptizo in nomine patris, & filij, & spiritus Sancti. Sexto, utrum

sub hac forma possit aliquis baptizari: ego te baptizo in nomine Christi. Septimo, utrum immersio sit de necessitate baptismi. Octauo, utrum requiratur tria immersio. Nono, utrum baptismus possit iterari. Decimo, de ritu baptismi. Vndecimo, de distinctione baptismatum. Duodecimo, de comparatione baptismatum.

Articul. primus,

Utrum baptismus sit ipsa ablutio.

AD PRIMVM sic proceditur Videtur quod baptismus non sit ipsa ablutio. Ablutio enim corporalis transit: baptismus autem per-

manet. Ergo baptismus non est ipsa ablutio sed potius regeneratio, & sigillum, & custodia, & illuminatio: ut Damasc. dicit in 4. lib. PRÆTER EA. Hugo de sancto Victore dicit, quod baptismus est aqua diluēdis criminibus sanctificata per verbum dei. Aqua autem non est ipsa ablutio: sed ablutio est quidam usus aquæ. Ergo, &c.

PRÆTER EA. Aug. dicit super Ioan. Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. Elementum autem est ipsa aqua in sacramento baptismi. Ergo baptismus est ipsa aqua: non autem ablutio.

SED CONTRA est quod dicitur, Ecclesiastici 34. Qui baptizatur à mortuo & iterum tangit mortuum, quid proficit eius lautio? videtur ergo quod baptismus sit ipsa ablutio siue lautio.

RESPONDEO dicendum: quod in sacramento baptismi est tria considerare. Aliquid scilicet quod est sacramentum tantum: aliquid autem quod est res & sacramentum: aliquid vero, quod est res tantum. Sacramentum tantum est aliquid visibile exterius existens, quod scilicet est signum interioris effectus, hoc non pertinet ad rationem sacramenti. Exterius autem suppositum sensui est ipsa aqua, & eius usus qui est ablutio. Quidam

Quidā ergo existimauerūt quod ipsa aqua sit sacramentū, quod quidē sonare videtur. Verba Hugonis de sancto Victore. Nā ipse in cōmuni diffinitione sacramēti dicit: quod est materiale elemētū, & in diffinitione baptismi dicit, qd est aqua. Sed hoc nō videtur esse verū. Cū enim sacramēta: no. le. sanctificatio nem quandam operētur: ibi perficitur sacramentū: ubi perficitur sanctificatio. In aqua autē non perficitur sanctificatio, sed est ibi quaedam sanctificationis virtus instrumentalis non permanens: sed fluxus in hominem, qui est vere sanctificationis subiectū. Et ideo sacramētū non perficitur in ipsa aqua, sed in applicatione aquae ad hominē, quae est ablutio. Et ideo magister in .d. tertia quarti sententiarū dicit, quod baptismus est ablutio corporis exterior facta sub forma praescripta verborum. Res autē & sacramentū est character baptismalis, qui est res significata per exteriorem abluitionem: & est signū sacramentale interioris iustificationis, quae est res tantū huius sacramenti. s. significata & non significans.

AD PRIMVM ergo dicendū: quod id quod est sacramentū tantū in baptismo transit: permanet autē id quod est sacramētum & res. s. character: & id quod est res tantū. s. interior iustificatio. Sed character remanet: delebiliter (ut supra dictū est) iustificatio autē permanet: sed amissibiliter. Damascenus ergo baptismū diffiniuit non quantū ad id quod exterius agitur: quod est sacramentū tantū, sed quantū ad id quod est interius. Vnde posuit duo pertinentia ad characterem. s. sigillū: & custodiā: inquantū ipse character (qui sigillū dicitur) quantum est de se custodit animam in bono. Duo etiā posuit pertinentia ad ultimā rem sacramenti. s. regenerationem (quae ad hoc pertinet quod per baptismū homo inchoat nouam vitam iustitiae): & illuminationē: quae pertinet specialiter ad fidem, per quam homo spirituales vitam accipit. Secundum illud Abac. secundo. Iustus autē ex fide uiuit. Baptismus autē est quaedam fidei protestatio: unde dicitur

Et similiter. Dionysius baptismū diffiniuit per ordinem ad alia sacramēta: dices. 2. c. Eccle. Hierar. quod est quoddam principū sanctissimorum mandatorum sacræ actionis, ad eorum susceptiuā oportunitatem: formās nostros animales habitus. Et iterum in ordine ad celestē gloriam (quae est ultimus finis sacramentorum) cum subdit, ad super celestis quietis anagogem nostrum iter faciens. Et iterū quantū ad principū spiritualis vitae per hoc quod subditur: sacræ & diuinissima nostrae regenerationis traditio. AD SECVNDVM dicendum, quod sicut dictū est opinione Hugonis de sancto Victore in hac parte sequi nō oportet. Potest tamē verificari ut baptismus dicatur aqua esse: quia aqua est materiale baptismi principium, & sic erit praedicatio per causam.

AD TERTIVM dicendū, quod accedente verbo ad elemētū: fit sacramentū nō quidē in ipso elemēto: sed in homine cui adhibetur elemētū per actum abluitionis. Et hoc etiam significat verbum quod accedit ad elemētum: cū dicitur ego te baptizo. &c.

IN HOC primo articulo prius notandum est, quod haec materia tractatur à magistro sententiarum in .4. d. 3. ubi sic definit baptismū. Baptismus est intinctio exterior corporis sub forma praescripta verborum. Et licet Dionysius, Damascenus Hugo de sancto Victore, & Augustinus suas ponant diffinitiones: clarior tamen est haec quae ponit magister. Scotus ponit aliam, clarā quidem sed satis prolixā: quae est. Baptismus est ablutio hominis aliquāter consentiens, facta ab alio, in aqua, simul verba certa cum intentione debita proferente: significans efficaciter ex institutione diuina abluitionem animae à peccato. Sed omnia haec comprehenduntur in breui illa diffinitione magistri: & ideo illa sufficit.

DUBITATVR quid hic definiatur. Ad quod dicit Scotus quod definitur secunda intentio, quae est relatio rationis talis signi ad tale suū significatum. Nos autem loquimur de rebus. Et baptismus non est relatio rationis licet illam connotet, sicut scientia.

DUBITATVR secundo, an definitio magistri sit bona. Et arguitur quod non. Quia baptismus non est ablutio. Ergo definitio nulla. Antecedens probatur. Baptismus constat ex aqua & verbis. Ergo non est ablutio.

Dubium primum.

Dubium secundum.

AD hoc

AD HOC dicit maior & Gabriel, quod baptismus capitur dupliciter. Vel pro toto aggregato, & ita non est ablutio. Vel pro ablutione, & ita est ablutio. Sed hoc non est respondere ad quæstionē: quia illud quaerimus, quid sit baptismus. Et falsum dicunt quod baptismus sit aggregatum ex aqua & verbis. Effet enim distinguere abluitionem pro aqua vel pro ablutione, cum baptismus sit ablutio siue tinctio: sicut baptizo significat lauo, siue tingo. Vnde sanctus Thom. & patres antiqui non ponunt talem distinctionem. quia baptismus nullo modo capi potest pro aggregato ex aqua et verbis, sed est ablutio sicut magister dicit

Dubium tertium.

SED quæ res est ablutio? Sanctus Thom. ponit opinionem quorundam dicentium quod ablutio est ipsa aqua (hoc videtur dicere Hugo de sancto Victore, & dicit modernus sed sanctus Thom. dicit quod nō est aqua. Et probat, quia baptismus consistit in applicatione aquae ad baptizatum: cū verbis, & non in sola aqua. Ergo, &c. Sed quid est illa applicatio siue illa ablutio? Dico quod nō est aqua, sicut necmersio dicitur aqua: sed potius videtur quod sit illud quod mergitur. Et sic dico quod baptismus seu ablutio potius est ille qui baptizatur, quam ipsa aqua. Loquendum tamen est secundum comunē loquendi usum: sicut philosophus loquitur cum diffinit motum & alia huiusmodi, siue ablutio sit distincta ab aqua siue non. Hanc quæstionem magni faciunt aliqui sicut Bernardus author in decretis, nō audens dicere quod baptismus sit aqua: quia tunc sequeretur quod asinus biberet baptismum. Quam responsionem deridet Scotus: licet maior illam vellet tenere.

HIS tamen omissis, dico cum magistro, quod baptismus est ablutio. Sed quid tunc ad illud argumentum, baptismus constat ex verbis & elemēto, id est, ex ablutione, ergo nō est ablutio? Ad hoc nego consequentiā, & nota quod dicit sanctus Thom. in .4. in hac distinctione, quod baptismus est res artificialis: quae se habet tanquam instrumentū. Et omnis res artificialis non distinguitur à materia & forma, vel non distinguitur à materia: sicut dicit Arist. in .2. phis. phiala est argentum. Vnde baptismus siue ablutio, non distinguitur ab applicatione aquae ad baptizatum: & applicatio non distinguitur ab aqua, vel baptizato. Attamen haec non conceditur, baptismus est aqua: sed ablutio facta in aqua, quae ablutio est materia proxima baptismi. Qui in quantum est sacramētum, est in genere signis: sed simpliciter est in genere abluitionis.

Articul. secundus.

Vtrum baptismus fuerit institutus post Christi passionem.

IN HOC articulo prius notandum est, quod haec materia tractatur à magistro sententiarum in .4. d. 3. ubi sic definit baptismū. Baptismus est intinctio exterior corporis sub forma praescripta verborum. Et licet Dionysius, Damascenus Hugo de sancto Victore, & Augustinus suas ponant diffinitiones: clarior tamen est haec quae ponit magister. Scotus ponit aliam, clarā quidem sed satis prolixā: quae est. Baptismus est ablutio hominis aliquāter consentiens, facta ab alio, in aqua, simul verba certa cum intentione debita proferente: significans efficaciter ex institutione diuina abluitionem animae à peccato. Sed omnia haec comprehenduntur in breui illa diffinitione magistri: & ideo illa sufficit.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod baptismus fuerit institutus post Christi passionē. Causa enim praecedit effectū. Sed passio Christi operatur in sacramētis nouae legis. Ergo passio Christi praecedit institutionem sacramentorum nouae legis. & praecipue institutionem baptismi: cū Apostolus dicat Roma. 6. Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu in morte ipsius baptizati sumus. &c.

PRÆTERTEREA. Sacramenta nouae legis efficaciam habēt ex mandato Christi, sed Christus mādaturū baptizandi dedit discipulis post passionē & resurrectionem suam dicens. Euntes docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine patris. &c. Ut habetur Mat. ult. Ergo videtur quod post passionē Christi baptismus fuerit institutus.

PRÆTERTEREA. Baptismus est sacramentū necessitatis (ut supra dictū est). Ita videtur quod ex quo baptismus institutus fuit, homines obligarentur ad baptismū. Sed ante passionem Christi homines non obligabantur ad baptismū: quia ad huc circumcisio suam virtutē habebat: in cuius loco successit baptismus. Ergo videtur quod baptismus non fuerit institutus ante passionem Christi.

SED CONTRARIÆ est quod Aug. dicit in quadā sermone de epiphā. Ex quo Christus in aqua mergitur: ex eo omnium peccata abluuntur aqua. Sed hoc fuit ante Christi passionem. Ergo videtur quod baptismus ante Christi passionem fuerit institutus.

RESPONDEO dicendū: quod (sicut dictum est supra) sacramenta ex sui institutione habēt quod conferāt gratiā. Vnde tunc videtur aliquod sacramētum institui: quando accipit virtutem producendi suū effectū. Hāc autē virtutem accepit baptismus quando Christus est baptizatus. Vnde tunc vere baptismus institutus fuit quantum ad ipsum sacramentum. Sed necessitas utendi hoc sacramēto indicta fuit hominibus post passionem

nem

nem. *Resurrectionem: cum quia in passione Christi terminata sunt figurata sacramenta: quibus succedit baptismus & alia sacramenta nouae legis, tum etiam quia per baptismum configuratur homo passioni & resurrectioni Christi: in quantum moritur peccato: & incipit nouam iustitiam & vitam: & ideo oportuit Christum pati prius & resurgere quam hominibus indiceretur necessitas configurandi se morti & resurrectioni eius.*

AD PRIMVM. Ergo dicendum, quod etiam ante passionem Christi baptismus habebat efficaciam a Christi passione: in quantum eam praefigurabat: aliter tamen quam sacramenta uel. Nam illa erant figura tantum: baptismus autem ab ipso Christo uirtutem habebat iustificandi: per cuius uirtutem ipsa etiam passio saluifera fuit.

*AD SECUNDVM dicendum, quod homines non debebant multiplicibus figuris arctari per Christum qui uenerat sua ueritate figuras impletas auferre: & ideo ante passionem suam baptismum institutum non posuit sub precepto: sed uoluit ad eius exercitium homines assue fieri: & precipue in populo iudaorum, apud quem omnia facta figurata erant: ut August. dicit contra Faustum. Post passionem uero & resurrectionem non solum iudaeis: sed etiam gentilibus sub precepto necessitatem baptismi impo-
suit dicens. Euntes docete omnes gentes.*

AD TERTIVM dicendum, quod sacramenta non sunt obligatoria nisi quando sub precepto ponuntur: quod quidem non fuit ante passionem: ut dictum est. Quod enim dominus ante passionem Nicodemo dixit Ioa. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu Sancto: non potest introire in regnum dei: magis uidetur ad futurum respicere quam ad praesens tempus.

IN HOC secundo articulo sunt duae conclusiones principales: quarum prima est. Baptismus fuit institutus ante passionem domini. Hec uidetur de fide propter testimonia statim citanda. Pro-

batur ista conclusio. Ioha. 3. & 4. Nam in cap. 3. dicit Iohannes, quod Christus baptizabat, & in 4. cap. dicit quod discipuli baptizabant, cuius uerba sunt. Post haec uenit Iesus & discipuli eius in iudaeam terram: & illic morabatur cum eis, & baptizabat. Et cap. 4. sic dicit. Ut ergo cognouit Iesus, quia audierunt pharisei, quod Iesus plures discipulos facit & baptizat quam Iohannes: quamquam Iesus non baptizaret, sed discipuli eius. &c. Et non uidetur (ut dicit Augustinus in epistola ad Iulianum, & in homelia de ephraim) quod baptizarent baptismum Iohannis. Sed Christi. Ergo iam erat Christi baptismus. Probatum etiam quod discipuli Christi non baptizabant baptismum Iohannis. Qui si discipuli domini baptizarent baptismum Iohannis, potius diceretur Iohannes baptizare, quam Christus. Secundo. Baptismus maxime pertinebat ad humanam redemptionem quae per Christum fiebat. Ergo ante passionem fuit baptismus institutus. Tertio. Matth. 10. & Luc. 10. habetur, quod Christus misit discipulos suos ad praedicandum, & secundum doctores etiam ad baptizandum: licet de baptismum non fiat ibi expressa mentio.

DUBITATUR primo, quando fuit institutus baptismus. Dicunt aliqui, quod quando ipse Christus fuit baptizatus: quia tunc sanctificauit aquas dando eis uim sanctificandi. Hec dicit sanct. Thom. hic, & in 4. d. 3. Et magister. d. 3. cap. 7. Et Nicolaus de Lira super Iohan. cap. 3. Alij dicunt, quod non tunc: sed quando misit discipulos ad praedicandum Matth. 10. & Luc. 10. Alexander de ales 4. parte quaest. 5. art. 1. dicit, quod baptismus pluribus institutionibus fuit institutus. Alij dicunt, quod fuit institutus quando dominus dixit Nicodemo Iohannis 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto. &c. Sed quia non est uerisimile, quod tantum sacramentum sic priuatim institueretur: ideo melius uidetur quod sanct. Thom. & magister dicit, institutum fuisse, quando Christus in Iordane baptizatus est: quia tunc uim regeneratiuam contulit aquis, ut beda dicit. Et haec sit secundum propositio.

DUBITATUR secundo, quando fuit baptismus sub precepto. Dicit Scotus in 4. d. 3. quaest. 4. & eius sequaces, quod fuit sub precepto post solemnem euangelij promulgationem: qualis fuit post Penthecostem. Sed ego cum sanct. Thom. & magistro sententiarum in 4. d. 3. cap. 10. dico, quod omnia sacramenta nouae legis incoeperunt habere uim obligandi in passione domini, eo modo quo obligant, aliqua sub precepto & aliqua non. Probatum ex illo Danielis. 9. ubi dicitur. Post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus. Et subiungit. Et in dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium. Ergo tunc incoeperunt sacramenta nouae legis. Secundo. Marci ultimo habetur. Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit. Sed apostoli praedicabant illud mandatum domini. Ergo ante solemnem promulgationem

Dubium
primum.

Dubium
secundum.

enem obligabat. Tertio Scotus dicit, quod baptismus incoepit obligare post solemnem promulgationem euangelij. Contra, Ponamus quod praedicarent apostoli particulariter & non publice. Ergo illi nunquam obligaretur. Quarto ad hoc quod lex obliget non requiritur, quod solemniter promulgetur: quia quam primum papa ponit preceptum obligat, licet subditi propter ignorantiam excusentur. Sed hoc dubium est. Quinto Matth. ultimo, post resurrectionem praecipit Christus apostolis docere gentes & baptizare ante aduentum Spiritus sancti. Ergo ante solemnem promulgationem euangelij obligabat baptismus. Sexto. Clemens in epistola ad Iulium & Iulianum episcopos (quae est tertia in ordine suarum epistoliarum) dicit. Deus autem iussit omnem colentem se baptismum consignari. Quod si renueritis & uestrae uoluntati, magis quam dei obtemperetis: contrarij sine dubio, & inimici estis uoluntati eius. Bene sequitur deus iussit. Ergo ante solemnem promulgationem euangelij, erat baptismus sub precepto.

Articul. tertius.

Vtrum aqua sit propria materia baptismi.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod aqua non sit propria materia baptismi. Baptismus enim secundum Dio. & Damas. habet uim illuminatiuam. Sed illuminatio maxime competit igni. Ergo baptismus magis debet fieri igne quam in aqua. praesertim cum Iohan. baptista praenuntians Christi baptismum dicat. Ille uos baptizabit in spiritu sancto & igne.

PR. AETEREA. In baptismum significatur ablutio peccatorum. Sed multa alia sunt ablutiuam quam aqua: sicut uinum & oleum & huiusmodi alia. Ergo etiam in his potest fieri baptismus. Non ergo aqua est propria materia baptismi.

PR. AETEREA. Sacramenta ecclesiae fluxerunt de latere Christi pendentes in cruce: ut supra dictum est. Sed inde fluxit non solum aqua: sed etiam sanguis. Ergo uidetur quod etiam in sanguine possit fieri baptismus. Qui etiam magis uidetur conuenire cum causa

Effectu baptismi: quia dicitur Apocali. 1. Lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. PR. AETEREA. Sicut Augustinus & Beda dicunt, Christus tactu sua mundissima carnis uim regeneratiuam & purgatiuam contulit aquis. Sed non omnis aqua continuatur cum aqua Iordanis, quam Christus tetigit sua carne. Ergo uidetur quod non in omni aqua possit fieri baptismus. Et ita aqua in quantum huiusmodi non est propria materia baptismi.

PR. AETEREA. Si aqua secundum se esset propria baptismi materia: non oporteret aliquid aliud fieri circa aquam ad hoc, quod in ea baptismus fieret. Sed in solemnem baptismum aqua in qua debet celebrari baptismus exorcizatur & benedicitur. Ergo uidetur quod aqua secundum se non sit propria baptismi materia.

SEE CONTRA EST quod dominus dicit Iohan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto non potest introire in regnum dei.

RESPONDEO dicendum, quod ex institutione diuina aqua est propria materia baptismi. Et hoc conuenienter. Primo quidem, quantum ad ipsam rationem baptismi qui est regeneratio in spiritualem uitam quod maxime congruit aqua. Unde & semina ex quibus generantur omnia uiuentia. scilicet plantae & animalia, humida sunt: & ad aquam pertinent. Propter quod quidam philosophi posuerunt aquam omnium rerum principium. Secundo. Quantum ad effectus baptismi, quibus competunt aquae proprietates: quae sua humiditate lauat, ex quo conueniens est ad significandum & causandum ablutionem peccatorum: sua frigiditate etiam temperat superfluitates caloris, & ex hoc competit ad mitigandum concupiscentiam fomitibus, sua diaphanitate est luminis susceptiua, unde competit baptismum in quantum est fidei sacramentum. tertio quia conuenit ad representandum mysteria Christi quibus iustificamur. Ve-

G enim

etiam dicit Chrysostomus super illud. Ioa. Ni si quis renatus fuerit. &c. Sicut in quodam sepulchro in aqua submergentibus nobis capta vetus homo sepelitur: & submersus deorsum occultatur, & demum deorsum rursus ascendit. Quarto quia ratione sua communitatis & abundantiae est conueniens materia necessitati huius sacramenti. Potest enim ubique de facili haberi.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod illuminatio pertinet ad ignem actiue, Ille autem qui baptizatur non efficitur illuminans, sed illuminatus per fidem, quae est ex auditu. ut dicitur Roman. 10. Et ideo magis competit aqua baptismi quam ignis. Quod autem dicitur baptizabit vos in Spiritu sancto & igni, potest per ignem (ut Hieronimus dicit) intelligi Spiritus sanctus qui super discipulos in igneis linguis apparuit, ut dicitur. Actuum secundo. Vel per ignem potest intelligi tribulatio, ut Chrysostomus dicit super Matth. quia tribulatio peccata purgat, & concupiscentiam dimittit. Vel quia ut Hilarius dicit super Matth. baptizatis in Spiritu sancto reliquum est consummari igne iudicij.

AD SECVNDVM dicendum, quod vinum & oleum communiter non sumuntur ad usum ablutionis, sicut aqua: nec etiam ita perfecte abluunt, quia ex eorum ablutione remanet aliqua infectio quantum ad odorem, quod non contingit de aqua. Illa etiam non ita communiter & abundanter habentur sicut aqua.

AD TERTIVM dicendum, quod ex latere Christi fluxit aqua ad abluendum: sanguis autem ad redimendum. Et ideo sanguis competit sacramento eucharistiae, aqua autem sacramento baptismi, qui tamen habet vim abluendam ex virtute sanguinis Christi.

AD QVARTVM dicendum, quod virtus Christi deriuata est ad omnem aquam non propter continuitatem lo-

ci, sed propter similitudinem speciei. Vnde dicit Augustinus in quodam sermone epiphaniae. Quae de saluatoris baptismate benedictio fluxit, tanquam fluuius spiritualis omnium gurgitum tractus uniuersorum fontium venas impleuit.

AD QVINTVM dicendum, quod illa benedictio quae adhibetur aquae non est de necessitate baptismi, sed pertinet ad quadam solemnitatem per quam excitatur deuotio fidelium, & impeditur astutia demonis ne impediatur baptismi effectus.

IN HOC tertio articulo nota, quod ex omnium sententia, de fide est ad baptismum requiri aquam, sine qua non potest esse baptismus propter illud Iohan. tertio. Nisi quis renatus fuerit ex aqua. &c.

DVBITATUR an sufficiat gelu aut nix. Videtur quod ita: quia sunt eiusdem speciei. AD HOC dico, quod non sufficiunt: quia dominus dixit Iohan. tertio ut baptismus fieret in aqua. Nisi quis renatus fuerit ex aqua. &c. Gelu autem non est aqua, nec etiam nix.

SECVNDO. Ad baptismum requiritur ablutio. Sed cum gelu aut nix non potest ablutio fieri. Ergo. &c.

AD ARGVMENTVM dico, quod esto gelu & aqua sint eiusdem speciei substantialis, illa tamen accidentaliter transmutatio facit, ut gelu non sit materia baptismi. Sicut esto quod massa & panis sint eiusdem speciei substantialis: tamen propter illam accidentalem mutationem, massa non est materia eucharistiae.

SECVNDO. Dico quod forte differt specie gelu ab aqua quia habet aliam formam.

SED an in aqua resoluta ex gelu & niue liceat baptizare: Dico quod ita: quia iam est vera aqua, & lauat. Et esto quod gelu differat ab aqua specie: facile tamen reducitur ad formam aquae.

AN possit baptismus fieri in lixiuio: Dico quod ita: quia lixiuium est vera aqua. Et idem videtur de ceruisia: nisi forte tantum haberet de succo ordei aut tritici quod non mansisset aqua.

DVBITATUR an omnis aqua sit eiusdem speciei. Dicunt aliqui, quod aqua elementaris non est eiusdem speciei cum aqua visuali. Et tunc est dubium an in omni aqua possit fieri baptismus.

AD HOC dico, quod omnes aquae sunt eiusdem speciei, quia omnes eadem habent proprietates. Et ita in qualibet aqua potest fieri baptismus. Secundo dico, quod esto distinguerentur specie, in omni aqua potest fieri baptismus: quia omnis talis est vera aqua, & sufficit genus quod sit vera aqua, siue sit huius vel alterius speciei.

Sed

Dubium quintum.

SED an in aqua rosarum baptizare liceat: Dico quod non quia non est aqua, sed humor rosarum. Nam si esset vera aqua esto specie distingueretur ab aqua visuali: posset in ea fieri baptismus. Sicut eucharistia potest consecrari in vino albo & nigro, esto distinguantur specie. Secundo. Guillelmus de rubione dicit, quod si deus poneret aquam sine accidentibus. (Sine quantitate & qualitatibus) non esset ibi baptismus, cum talis non sit aqua apta ad lauandum sancti. Tho. etiam dicit, quod talis non posset applicari in baptismo, esto quod quis vellet in ea baptizare.

Articul. quartus

Vtrum ad baptismum requiratur aqua simplex.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod ad baptismum non requiratur aqua simplex. Aqua enim quae apud nos est, non est aqua pura, quod praecipue apparet de aqua maris in qua plurimum admiscetur de terrestri, ut patet per philosophum in libro Methe. Et tamen in tali aqua potest fieri baptismus. Ergo non requiritur aqua simplex & pura ad baptismum.

PR AETEREA. In solenni celebratione baptismi aqua infunditur chrisma. Sed hoc videtur impedire puritatem & simplicitatem aquae. Ergo aqua pura & simplex non requiritur ad baptismum.

PR AETEREA. Aqua fluens de latere Christi pendens in cruce fuit signum baptismi: ut dictum est. Sed aqua illa non videtur fuisse aqua pura, eo quod in corpore mixto cuiusmodi fuit corpus Christi non sunt elementa in actu. Ergo videtur quod non requiratur aqua pura vel simplex ad baptismum.

PR AETEREA. Lixiuum non videtur esse aqua pura, habet enim contrarias proprietates aquae. scilicet calefaciendi & desiccandi. Et tamen in lixiuio videtur posse fieri baptismus: sicut & in aquis balnearum, quae

transseunt per venas sulphureas, sicut & lixiuui colatur per cineres. Ergo videtur quod aqua simplex non requiratur ad baptismum.

PR AETEREA. Aqua rosacea fit per sublimationem a rosas, sicut etiam aqua alchimica generatur per sublimationem ab aliquibus corporibus. Sed in his aquis, ut videtur potest fieri baptismus, sicut etiam in aquis pluuialibus quae per sublimationem vaporum generantur. Cum igitur huiusmodi aquae non sint purae simplices, videtur quod aqua pura & simplex non requiratur ad baptismum.

SED CONTRA EST, quod propria materia baptismi est aqua, ut dictum est. Sed speciem aquae non habet nisi aqua simplex. Ergo aqua pura & simplex de necessitate requiritur ad baptismum.

RESPONDEO dicendum, quod aqua suam puritatem & simplicitatem potest amittere dupliciter. Uno modo per mixtionem alterius corporis. Alio modo per alterationem. Vtrumque autem horum contingit fieri dupliciter scilicet per artem & per naturam.

Ars autem discit ab operatione naturae, quia natura dat formam substantialem quod ars facere non potest, sed omnes formae artificiales sunt accidentales, nisi forte apponendo proprium agens ad propriam materiam, sicut ignem combustibili per quem modum a quibusdam animalia per putrefactionem generantur. Quaecumque igitur transmutatio circa aquam facta est per artem: siue commiscendo siue alterando, non transmutatur species aquae. Vnde in tali aqua potest fieri baptismus, nisi forte aqua admisceatur per artem in tam perua quantitate alicui corpori quod compositum magis sit aliud quam aqua, sicut lutum magis est terra quam aqua, & vinum limphatum magis est vinum quam aqua. Sed transmutatio quae fit a natura quandoque quidem speciem aquae soluit: hoc fit quando aqua efficitur per naturam de substantia alicuius corporis mixti: sicut aqua conuersa in liquorem vna est

G ij vni

vinum, unde non habet speciem aqua.

Aliquando autem fit per naturam transmutatio aqua sine solutione speciei: & hoc tam per alterationem (sicut patet de aqua calefacta à sole) quam etiam per mixtionem: sicut patet de aqua fluminis turbida ex praemixtione terrestrium partium. Sic ergo dicendum est quod in qualibet aqua qualiter cunque transmutata, dummodo non solvatur species aqua potest fieri baptismus, si vero solvatur species aqua non potest fieri baptismus.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod transmutatio facta in aqua maris, & etiam in alijs aquis quae penes nos sunt, non est tanta quod solvat speciem aqua. Et ideo in huiusmodi aquis potest fieri baptismus.

AD SECUNDUM dicendum, quod admixtio chrysmatis non solvit speciem aqua sicut nec etiam aqua decoctionis carniū: aut aliorum huiusmodi. Nisi forte sit facta tanta resolutio corporum lixatorum in aqua: quod plus liquor habeat de aliena substantia quam de aqua, quod ex spissitudine prospici potest. Si tamen ex liquore sic inspissato exprimatur aqua subtilis sic potest in ea fieri baptismus, sicut & in aqua quae exprimitur ex luto: licet in luto baptismus fieri non possit.

AD TERTIUM dicendum, quod aqua fluens de latere Christi pendentis in Cruce non fuit humor flegmaticus, ut quidam dixerunt. In tali enim humore non posset fieri baptismus sicut nec in sanguine animalis, aut in vino, aut quocunque liquore alicuius plantae. Fuit autem aqua pura miraculose egrediens a corpore mortuo, sicut & sanguis, ad comprobandam veritatem dominici corporis contra Manicheorum errorem, ut. s. per aquam (quae est unum quatuor elementorum) ostendatur corpus Christi vere fuisse compositum ex quatuor elementis: per sanguinem vero videretur esse compositum ex quatuor humoribus.

AD QVARTUM dicendum, quod in lixiuo & in aquis sulphureorum balneo-

rum potest fieri baptismus: quia tales aquae non in corporantur per artem vel naturam, aliquibus corporibus mixtis, sed solum alterationem quandam recipiunt, ex hoc quod traesunt per aliqua corpora.

AD QUINTUM dicendum, quod aqua Rosacea est liquor rosae resolutus. Unde in ea non potest fieri baptismus: & eadem ratione nec in aquis alchymicis sicut nec in vino. Nec est eadem ratio de aquis pluvialibus quae generantur ex maiori parte ex sublimatione vaporum resolutorum ex aquis. Minimum autem est ibi de liquoribus corporum mixtorum: qui tamen per huiusmodi sublimationem virtute natura, quae est fortior arte, resolvuntur in veram aquam, quod ars facere non potest. Unde aqua pluvialis nullam proprietatem retinet alicuius corporis mixti, quod de aquis rosaceis & aquis alchymicis dici non potest.

IN HOC articulo. 4. nulla poenitus difficultas est, post ea quae in articulo immediate procedente de materia huius sacramenti diximus, & post ea quae dicit sanctus Thom. Ex quibus omnibus sequitur, quod in omni vera aqua potest confici baptismus, & in sola vera aqua, siue sit mixta cum alio liquore siue non, dummodo maneat vera aqua.

Articulus quintus,

Vtrum forma baptismi sit conveniens.

AD QUINTUM sic proceditur. Videtur, quod haec non sit conveniens forma baptismi: ego te baptizo in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti.

Actus enim magis debet attribui principali agenti quam ministro. Sed in sacramento minister agit ut instrumentum: ut supra

supra dictum est: principale autem agens in baptismo est Christus: secundum illud. Ioan. primo. Super quem videris spiritum descendentem & manentem hic est qui baptizat. Inconvenienter ergo minister dicit, ego te baptizo praesertim quia in hoc quod dicit baptizo: intelligitur ego: & sic videtur superflue apponi PR AETER EA. Non oportet quod ille qui aliquo actu exercet, de actu exercito faciat mentionem: sicut ille qui docet non oportet quod dicat: ego vos doceo. Dominus autem simul tradidit preceptum baptizandi & docendi dicens Mat. ult. Euntes docete omnes gentes. &c. Ergo non oportet quod in forma baptismi fiat mentio de actu baptismi.

PR AETER EA Ille qui baptizatur quandoque non intelligit verba, puta si sit surdus aut puer. Frustra autem ad talem sermo dirigitur, secundum illud Eccl. 32. Vbi non est auditus, non effundas sermonem. Ergo inconvenienter dicitur: ego te baptizo sermone directo ad eum qui baptizatur.

PR AETER EA. Contingit simul plures baptizari et a pluribus: sicut apostoli baptizaverunt una die tria millia: & alia die quinq; milia: ut dicitur Actuum. 2. & 4. Non ergo debet forma baptismi determinari in singulari numero, ut dicatur ego te baptizo: sed potest dici nos vos baptizamus.

PR AETER EA. Baptismus virtutem habet a passione Christi. Sed per formam baptismi sanctificatur. Ergo videtur quod in forma baptismi debeat fieri mentio de passione Christi.

PR AETER EA. Nomen designat proprietatem rei. Sed tres sunt proprietates personales divinarum personarum: ut in prima parte dictum est. Non ergo debet dici in nomine patris & filij, & Spiritus sancti: sed in nominibus.

PR AETER EA. Persona patris non solum significatur nomine patris: sed etiam nomine in nascibilis et genitoris. Filius autem significatur nomine verbi & imaginis & geniti: Spiritus etiam sanctus potest significari nomine doni, &

amoris procedentis. Ergo videtur quod etiam his nominibus ut edo perficiatur baptismus. SED CONTRA est, quod dominus dicit Mat. ult. Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti.

RESPONDEO dicendum, quod baptismus per suam formam consecratur: secundum illud Eph. 5. Mundas est laacro aquae in verbo vitae. Et Aug. dicit in lib. de unico baptismo. Quod baptismus verbis evangelicis consecratur. Et ideo oportet quod in forma baptismi exprimat causa baptismi. Est enim duplex causa eius. Una quidem principalis: quae virtutem habet: quae est sancta trinitas. Alia autem est instrumentalis: scilicet minister qui tradit exterius sacramentum. Et ideo oportet in forma baptismi de utraque fieri mentionem. Minister autem tangitur cum dicitur: ego te baptizo. Causa autem principalis, cum dicitur in nomine patris, & filij, et spiritus sancti. Unde haec est conveniens forma baptismi: ego te baptizo in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod actio attribuitur instrumento sicut immediate agenti: attribuitur autem principali agenti sicut in cuius virtute instrumentum agit. Et ideo in forma baptismi convenienter significatur minister: ut exercens actum baptismi per hoc quod dicitur: ego te baptizo. sicut & ipse dominus baptizandi actum attribuit ministris dicens baptizantes eos. &c. Causa autem principalis significatur: ut in cuius virtute sacramentum agitur: per hoc quod dicitur in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti: non enim Christus baptizat sine patre, & Spiritu sancto. Greci autem non attribunt actum baptismi ministris: ad evitandum antiquorum errorem: qui virtutem baptismi baptizantibus attribuebant dicentes. Ego sum Pauli. & ego cepha. Et ideo dicunt baptizetur servus Christi talis, in nomine patris. &c. Et quia exprimitur actus exercitus per ministrum cum invocatione trinitatis, verum perficitur sacramentum.

G ij Quod

Quod autem additur ego in forma nostra, non est de substantia forma, sed ponitur ad maiorem expressionem intentionis.

AD SECVNDVM dicendum, quod quia ablutio hominis in aqua propter multa fieri potest: oportet quod determinetur in verbis forma ad quid fiat. Quod quidem non fit per hoc quod dicitur in nomine patris & filij, & Spiritus sancti, quia omnia in tali nomine facere debemus: ut habetur col. 3. Et ideo si non exprimat actus baptismi vel per modum nostrum, vel per modum grecorum, non perficitur sacramentum: secundum illam dec. Alexan. 3. Siquis puerum ter in aqua merferit in nomine patris, & filij, & Spūs sancti Amen. Et non dixerit ego te baptizo in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti Amen, non est puer baptizatus.

AD TERTIVM dicendum, quod verba quae proferuntur in formis sacramentorum, non pronuntiantur solum causa significandi: sed etiam causa efficiendi: in quantum habent efficaciam ab illo verbo, per quod facta sunt. Et ideo convenienter diriguntur non solum ad homines intelligentes: sed etiam ad creaturas insensibiles: ut cum dicitur exorcizo te creatura salis.

AD QVARTVM dicendum, quod simul plures non possunt unum baptizare: quia actus multiplicatur secundum multiplicationem agentium: si perfecte ab unoquoque agatur. Et sic si conueniret duo, quorum unus esset mutus, qui non posset proferre verba: & alius carere manibus qui non posset exercere actum: non possent ambo simul baptizare, uno dicente verba: & alio exercente actum. Possunt autem (si necessitas exigit) plures simul baptizari: quia nullus eorum reciperet nisi unum baptismum. Sed tunc oportebit dicere: ego baptizo vos. Nec erit mutatio forma: quia vos nihil aliud est quam te & te. Quod autem dicitur nos, non est idem dicere quod ego & ego, sed ego & tu: & sic iam mutaretur forma. Similiter autem mutaretur si diceretur: ego baptizo me. Et ideo nullus potest baptizare se ipsum: propter quod

etiam Christus a Ioanne voluit baptizari: ut dicitur extra de baptismo & eius effectu cap. Debitum.

AD QVINTVM dicendum, quod passio Christi: & si sit principalis causa respectu ministri est tamen causa instrumentalis respectu sanctae trinitatis. Et ideo potius commemoratur trinitas quam passio Christi.

AD SEXTVM dicendum, quod & si sint tria nomina personalia trium personarum: est tamen nomen unum essentiale. Virtus autem diuina que operatur in baptismo, ad essentiam pertinet: & ideo dicitur in nomine & non in nominibus.

AD SEPTIMVM dicendum, quod sicut aqua sumitur ad baptismum: quia eius usus est communior ad abluendum: ita ad designandum tres personas in forma baptismi assumuntur illa nomina quibus communius consueuerunt nominari ipse in illa lingua. Nec in alijs nominibus perficitur sacramentum.

IN HOC 5. articulo dubitatur, cum hoc sit commune omnibus sacramentis (nempe constare ex verbis & rebus) quare ita loquuntur doctores vocantes unam partem sacramentorum materia & aliam formam, cum sancti non ita loquantur, nec etiam dominus in euangelio.

AD HOC dico, quod optime loquuntur doctores Scholastici, maxime cum sacramenta sint res artificiales constantes, ex duobus, uno perfectibili & alio perficiente.

SED quare verba dicuntur forma potius quam aliae res: Dico, quod cum illud dicatur forma alicuius rei a quo res perfectionem habet: & sacramenta a verbis habeant perfectionem: ideo verba dicuntur forma. Secundo dico, quod sacramenta sunt signa signifiatiua, & verba proprie significat: ideo verba dicuntur forma potius quam aliae res, quae non ita proprie significat. Forma igitur baptismi est haec. Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti. Probatum Matth. ultimo, docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti.

DVBITATVR an mutatio formae quae non vitiat sensum verborum tollat sacramentum. Et augetur dubium. An si talis mutans formam, manente sensu verborum, intendens inducere errorem (id est, quod non potest quis absolui ab homine, sed a deo, vel aliquid aliud sicut graeci dicunt baptizetur seruus Christi) tollat sacramentum.

AD HOC dico cum sancto Thoma, in 4. d. 3. & supra quae 1. ar. 7. ad tertium & quae 5. ar. 10. & alij

Dubium primum.

Dubium secundum.

alij etiam dicunt, quod mutans formam ecclesiae intendens inducere errorem non conficit sacramentum. Et probant cap. Retulerunt de consecratione. d. 4. Vbi pontifex dicit, quod si talis mutans formam non intendebat inducere errorem, facit sacramentum. Unde a contrario sensu arguunt, quod si intendebat inducere nouum ritum vel errorem non conficit sacramentum. Hanc tamen conclusionem limitat Durandus in 4. d. 3. quae 2. & alij doctores. Quod si ille mutans formam intendit inducere errorem circa sacramentum ipsum: ita quod non intendat facere quod Deus instituit & ecclesia tenet, non conficit sacramentum. Si vero intendit facere, quod Deus instituit & ecclesia tenet, conficit sacramentum. Et ita intelligitur illud cap. retulerunt, & ita intelligit sanctus Thoma, in 4. d. 3. & supra quae 1. ar. 7. ad tertium. Itaque mutans formam intendens inducere errorem contra ipsum baptismum, nihil facit. Si autem intendat inducere errorem, sed non contra sacramentum: conficit sacramentum. Et hoc in generali ad omnia sacramenta. In particulari vero ad baptismum concurrunt quatuor. Primum forma. Secundum materia. Tertium baptizans. Quartum baptizatus.

Dubium tertium.

DVBITATVR an sit baptismus sub hac forma ego te baptizo in nomine genitoris geniti & spirati.

AD HOC respondet sanctus Thoma. Hic ad 7. & in 4. d. 3. quae 1. ar. 2. quae 2. ad 5. quod non. Idem dicit magister. d. 3. Idem Durandus d. 3. quae 2. Idem Scotus d. 3. quae 2. Diuus bona ventura. Richardus. Iohannes maior dicunt, quod quomodo eumque mutetur ista forma in nomine patris, & filij, & Spūs sancti, non valet baptismus. Ratio est: quia non manet sententia formae. Nam ad formam requiritur quod significetur personae per modum subsistentis Hypostasis. Per illam vero formam in nomine genitoris. &c. Non significatur personae nisi per modum actus notionalis & non per modum subsistentis, ideo non seruatur sensus formae. Quamobrem non valet sacramentum: quia illae formae non sunt synonimae.

SECVNDO. Arguit Scotus ad idem. Non est sacramentum in aqua rosacea: quia Christus instituit quod sibi vera naturali aqua. Ergo non est vera forma illa, in nomine genitoris, geniti, &c. Quia Christus instituit, ut esset forma baptismi in nomine patris, & filij, & Spūs sancti, & non alia.

TERTIO. Ecclesia nunquam vsa est tali forma. Ergo non est forma. Nam alia ecclesia aliquando vte retur illa. Petrus de aliaco, & Palud. dubitat an illa sit sufficiens forma in nomine genitoris geniti, &c. SED Caietanus hic, dicit quod est sufficiens forma, & in illa tenet baptismus, esto peccaret qui illa vte retur: quia contra ecclesiae consuetudinem ageret. Probat hoc quinq; rationibus. Prima est de consecratione. d. 4. cap. a quoda Iudeo. Vbi dicitur, quod si ille iudeus baptizabat in nomine trinitatis, vel in nomine

Christi, est baptismus. Sed qui baptizatur in nomine genitoris geniti & spirati, baptizatur in nomine sanctae trinitatis, quia ibi explicatur trinitas. Ergo est baptizatus. Confirmatur. In eodem cap. Dicitur quod in nomine Christi est baptismus propterea quod in nomine Christi intelligitur tota trinitas. I. vnigenus. & vnctus, & ille quo vnctus. Sed expressius significatur trinitas in hac forma in nomine genitoris geniti. &c. Ergo haec est forma.

SECVNDO principaliter arguit ex Ambrosio lib. de Spū sancto cap. 3. Vbi dicit quod haec est forma baptismi. In nomine eius qui vnctus, & eius qui vnctus est, & eius quo vnctus est.

TERTIO. Si iudeus aut gentilis diceret quod credit in genitorem, & genitum, & procedentem ab utroque: nemo diceret quod ille non est fidelis. Immo diceremus, quod credit totam trinitatem, & illam profiteretur sufficienter illis verbis. Sed in baptismo est forma ad protestationem fidei, & sufficienter protestatur per illam formam in nomine genitoris geniti, & spirati. Ergo, &c.

QVARTO. In concilio florentino vbi datur armenis forma baptismi, solum dicitur quod baptizent in nomine trinitatis, non coarctando hoc vel illo modo. Sed qui baptizat in nomine genitoris geniti, &c. Baptizat in nomine trinitatis. Ergo illa forma sufficit.

QVINTO. Si nullo modo licet mutare illa verba in nomine patris & filij, &c. Ergo sub hac forma in nomine patris, & filij, & paracliti, non erit baptismus, quod est falsum, cum loco termini complexi ponatur in complexus, expressius personam diuinam importans.

SEXTO. Quia haec nomina pater, & filius, & Spiritus sanctus, non fuerunt imposta ad distinctionem significandam personam vel personas diuinas quia pater etiam significat patrem creatum indifferenter & sic de alijs. Sed christiani adaptauerunt unicuique personae diuinae suum nomen. Quare ergo non poterunt ita adaptari alia nomina?

SEPTIMO. In alijs sacramentis non tollitur sacramentum esto mutentur verba dummodo maneat sensus formae. Vt in sacramento poenitentiae, siue minister dicat ego te absoluo, siue ego dimitto tibi peccata, esset absolutus & verum sacramentum. Et in sacramento ordinis siue dicatur do tibi potestatem, siue do tibi facultatem: esset sacramentum.

OCTAVO. Si in aliqua lingua non esset terminus synonimus cum hoc termino pater aut filius, &c. Si cut cantabri non habent terminum in complexu significandi deum, quae tamen appellantur loagaicoa, sic complicare deum, quae tamen appellantur loagaicoa, sic complicare. Si igitur Christus instituit ut in nomine dei daretur baptismus, non possent illi lingua sua baptizare.

PALVDANUS. d. 3. q. 1. dubitat an conficiatur sacramentum sub illa forma in nomine genitoris. &c. Sed magis affirmatiua parte declinat. Et glo. de col. d. 4. c. multi sunt dicit quod tenet baptismum sub illa forma

G iij inno

nomine genitoris geniti. &c. Siluest. tamen verbo baptisimo. §. 10. Tenet communem opinionem. s. quod non tenet baptismus.

RESOLVO materiã hãc aliquibus ppositionibus. Prima est. Opinio cõmunis negatiua est probabilis. Et qui uellet illam defendere, dicat ad õnia argumenta quã fiunt pro alia opinione, quod ad formam baptismi requiritur, quod uerba significant personas: ut subsistunt. Et non sufficit significare actus personarum, uel personas per modũ actus.

SECUNDA propositio. Probabilior est alia affirmatiua opinio propter factas rationes: & ego reputo eam certam.

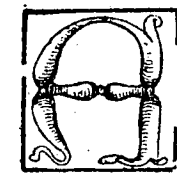
TER TIA propositio. Qui baptizaret sub hac forma in nomine genitoris. &c. Grauius peccaret: quia contra cõsuetudinem ecclesiã faceret, & semper est aliqua formido propter doctores oppositum dicentes.

Q VART A propositio. In rebus necessarijs ad salutem, accipiendum est certum. Et cum illa forma in nomine patris. &c. Sit certa de fide & non alia. peccat qui illa relicta utitur ista alia in nomine genitoris geniti. &c.

ET ad sanct. Thom. dicit Caietanus quod intelligit quod nõ teneret baptismus. i. esset cõtra præceptum ecclesiã, & peccaret baptizans sub illa forma. i. esset contra ecclesiã, non autem contra substantiam sacramenti. Secundo dico quod. S. Tho. non potest sic interpretari. Sed dicendũ est, quod fuit illius opinionis quã erat cõmunis suo tẽpore.

Articulus sextus.

Vtrum in nomine Christi possit dari baptismus.

DE SEXTVM sic proceditur. Videtur quod in nomine Christi possit dari baptismus. Sicut enim una est fides ita est unũ baptismus: ut dicitur Eph. 4. Sed actum. 8. dicitur quod in nomine Christi baptizabantur uiri & mulieres. Ergo etiã nũc potest dari baptismus in nomine Christi.

PR AETER EA. Ambrosius dicit. Si Christum dicas, & patrem a quo unctus est & ipsum qui unctus est filium. & spiritum sanctum quo unctus est de signasti. Sed in nomine trinitatis potest fieri baptismus. Ergo & in nomine Christi.

PR AETER EA. Nicolaus Papa ad

consulta bulgarorum respondens dicit. Qui in nomine sancte trinitatis, uel tantum in nomine Christi (sicut in actibus apostolorũ legitur) baptizati sunt (unum quippe idem que est, ut sanctus ait Ambrosius) rebaptizari non debent. Rebaptizarentur autem si in hac forma baptizati sacramentum baptismi nõ reciperent. Ergo potest conferrí baptismus in nomine Christi, sub hac forma, ego te baptizo in nomine Christi.

SED CONTR A est. Quod Pelagius Papa scribit gaudentio episcopo. Si hi qui in locis dilectionis tuã uicinis commorari dicuntur, se solummodo in nomine domini baptizatos fuisse consitentur, sine cuiuscũque dubitationis ambiguo, eos ad fidẽ catholicã ueniẽtes in sancte trinitatis nomine baptizabis.

DIDIMVS etiam dicit in libro de Spiritu sancto. Licet quis possit existere mentis alienie, qui ita baptizari conetur, ut unũ de prædictis nominibus (s. triũ personarũ) prætermittat: tamen sine perfectione baptizabit.

RESPONDEO dicendum, quod (sicut supra dictum est) sacramenta habent efficaciam ab institutione Christi. Et ideo si prætermittatur aliquideorum quã Christus instituit circa aliquod sacramentum, efficaciam caret: nisi ex speciali dispensatione eius, qui uirtutem suam sacramentis non alligauit. Christus autem instituit sacramentum baptismi dari cõ inuocatione trinitatis. Et ideo quicquid desit ad plenam inuocationem trinitatis tollit integritatem baptismi. Nec obstat quod in nomine unius persone intelligitur alia (sicut in nomine patris intelligitur filius) aut quod ille qui nominat unam solam personã, potest habere rectam fidem de tribus: quia sicut ad sacramentum requiritur materia sensibilis, ita & forma sensibilis. Unde non sufficit intellectus uel fides trinitatis ad perfectionem sacramenti: nisi sensibilibus uerbis fides exprimat. Unde & in baptismo Christi (ubi fuit origo sanctificationis nostri baptismi) affuit trinitas in sensibilibus signis. s. pater in uo-

ce, filius in humana natura Spiritus sanctus in columba.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ex speciali Christi reuelatione, apostoli in primitiua ecclesia in nomine Christi baptizabant: ut nomẽ Christi (quod erat odiosum iudeis & gentilibus) honorabile redderetur: per hoc quod ad eius in uocationẽ Spiritus sanctus dabatur in baptismo.

AD SECUNDM dicendum, quod Ambrosius assignat rationem, quare conuenienter talis dispensatio fieri potuit in primitiua ecclesia: quia, s. in nomine Christi tota trinitas intelligitur. Et ideo seruabatur ad minus integritate intelligibili, forma quã Christus tradidit in euangelio.

AD TERTIVM dicendum, quod Nicolaus Papa dictum suum confirmat ex duobus præmissis. Et ideo eius responsio patet ex primis duabus solutionibus.

CIRCA istum articulum. Arguo sic cõtra cõclusionem sanct. Thom. (s. quod in nomine Christi non conficitur baptismus) Apostoli baptizabant in nomine Christi. Ergo illa erat forma sacramenti. Ergo & nunc etiam est forma: quia nunquã fuit mutata. Antecedens probatur actũ. 2. Poenitentiam agite (ait Petrus ad iudeos) & baptizetur unusquisq; uestruũ in nomine Iesu Christi. **SECUNDO.** Actum. 8. dicitur de samaritanis quod crediderunt Philippo euangelizãti: & baptizati sunt in nomine Iesu Christi.

TER TIO. Actũ. 19. dixit Paulus ad quosdam discipulos quos inuenit ephesi. In quo ergo baptizati estis: Qui dixerunt. In Iohannis baptismate. Dixit autem Paulus. Iohannes baptizauit baptismum poenitentie populum dicens, in eum qui uenturus esset post ipsum ut crederent, hoc est in Iesum. His auditis baptizati sunt in nomine domini Iesu. Ergo & nũc tenebit baptismus sub illa forma. **HIS** non obstantibus sunt de hoc opiniones. Caietanus hic dicit quod tenet baptismus sub ista forma. Idem tenet Adrianus in. 4. q. 2. de baptismo. Idem dicit glosa super cap. primum. Extra de baptismo & eius effectu. Et glosa in decretis de consecra. d. 4. cap. 2. quodam iudeo. Idem dicit Athanasius, in lib. i. de trinitate. Idem dicit Hugo de sancto Victore lib. 2. de sacramentis. p. 6. cap. 2. Idem dicit magister sententiarum. d. 3. cap. 5. dicit tamẽ tutius esse oppositum. Idem. Ambrosius lib. i. de Spiritu sancto cap. 3.

ET HI doctores sic probant opinionem suã. **Primo,**

quia apostoli sub hac forma baptizauerunt, nec fuit unquam in euangelio reuocata. Ergo tenebit factum sub illa. Antecedens patet actum. 2. & 8. & 19.

SECUNDO. Ad essentiam sacramenti non requiritur nisi quod significetur trinitas, uel inuocetur. Sed hoc nomen Christus significat trinitatẽ: quia significat unctũ, & ungentẽ, & eũ quo unctus est.

TER TIO. Probatur autoritate sanctorum illorum. Athanasij. f. Ambrosij, Hugonis, & glosarũ, & magistris sententiarum, quos citauimus. **Q VARTO.** (Et fortius) probatur ex illo cap. 2. quodam iudeo. De consecratione. d. 4. Vbi Nicolaus Papa id determinare uidetur: quia dicit, quod si sunt baptizati in nomine sancte trinitatis, aut in nomine Christi solum non debent rebaptizari. **ALTERA** est opinio sanct. Thom. negatiua. s. quod non est forma, nec cum illa conficitur sacramentum. Idem tenet Durandus. in. 4. d. 3. q. 1. Idẽ Richardus. d. 3. art. 2. q. 3. Idẽ Paludanus. d. 3. quæst. 1. Idem Siluester uerbo baptismi. 1. §. 4. Idem Archiepiscopus Florentinus. 3. parte titulo. 14. cap. 13. §. 2. Idem Panormitanus cap. primo extra de baptismo & eius effectu. Idem Gabriel. d. 3. quæst. vni ca. Et alij. Scotus uero dubitat.

OPINIO ergo hæc ita probatur. **Primo.** De consecratione. d. 4. cap. Multi sunt. Pelagius Papa reprehendit baptizantes in nomine Christi. Quia, inquit, est præceptũ diuinum, quod in baptismo inuocetur trinitas expresse per illa nomina, pater & filius, & Spiritus sanctus. Ergo si est præceptũ diuinum, ut sub illis nominibus inuocetur trinitas, in nomine Christi tantum non conficitur sacramentum.

SECUNDO. In eodem titulo cap. Si reuera: idẽ dicit Pelagius, quod. 1. ad inuocationem unius personæ tantum non fit sacramentum. Sed in nomine Christi sola una persona inuocatur. Ergo non fit sacramentum.

TER TIO. Zacharias Papa de consecratione. d. 4. cap. in sinodo anglorum, determinat quod qui solum sub unius personæ nomine uel duarum baptizatur (ut si dicat ego te baptizo in nomine patris & filij) non conficit sacramentũ. Ergo nec ille qui sub nomine Christi baptizatur.

Q VARTO. Hoc nomen Christus significat unctum & non trinitatem. Nam si à solo patre Iesus ungeretur, ad huc uocaretur Christus. Ergo sub hac forma sacramentum non conficitur.

Q VINTO. Apostoli baptizabant in nomine Iesu: ut dicitur actum. 19. At nunc sub isto nomine non teneret baptismus, significat enim saluatorem & nõ trinitatẽ. Ergo nec sub nomine Christi. **SEXTO.** Si teneret baptismus in nomine Christi, teneret etiam in nomine Spiritus sancti, uel procedentis ab utroque, cum clarius ibi trinitas repræsentetur quã in nomine Christi. Sed sub illo nomine nõ tenet. Ergo nec sub nomine Christi. **Septimo**

SEPTIMO Ecclesia nunquam approbavit istā formam Ergo non est forma. Si dicas quod approbavit in illo cap. à quodam iudæo, non vallet, respondimus enim facile cap. illi.

RESPONDEO. Igitur ad omnia argumenta in oppositum. Et ad primum respondet sanct. Tho. hic ad primum argumentum, quod apostoli baptizauerunt cum illa forma ex speciali reuelatione & dispensatione Christi, ipsi & pro ipsis tantum facta. Et ratio reuelationis, inquit sanct. Thom. fuit, ut nomen Christi quod erat odiosum iudæis, & gentibus, amabile redderetur. Secunda ratio (& forte magis literalis) erat, quod apostoli nolent statim manifestare trinitatem: sed prius prædicabant unum deum prouisorum orbis. At ipsis iam instructis & affectis prædicabāt trinitatem. Quod quidem seruare deberent omnes qui in fidelibus prædicant. Ob idque cum apostolis dispensatum est, ut in nomine Christi baptizarent.

AD SECVNDVM dico ad maiorem, quod requiritur ut trinitas expresse significetur. Et ad maiorem nego quod hoc nomen Christus trinitatem significet, sed tantum vnctum, siue à seipso siue ab alio solum, vnctus sit.

AD TERTIVM dico, quod cum sint de hoc cōtrouersia inter ipsos sanctos, non tenemus illos secus quando omnes sunt conformes.

AD QVARTVM dico cum sanct. Tho. Hic ad tertium quod Nicolaus Papa solum volebat de terminare quod baptismus collatus à pagano in vera forma ecclesiæ, est verum sacramentum. Sed an in nomine Christi esset vera forma, non intēdebat determinare tanquam de fide tenendum: sed sub opinione Ambrosij reliquit. Nam si tanquam de fide diffineret non diceret, ut Ambrosius dicit. Et innixus est etiam factō apostolorum: ad quod iā respōdimus. Si iustester vero, Verbo baptismus. i. s. 4. dicit de mente Archiepiscopi, caput illud intelligi quādo fit dispensatio à Spiritu sancto & non alias.

PRO resolutione huius dubij notandæ sunt hæc propositiones. Prima est. Qui baptizaret sub ista forma, in nomine Christi, peccaret mortaliter: quia exponit se periculo non faciendi sacramentum, sed committendi sacrilegium. Et quia exponit se periculo nocēdi proximo notabiliter in materia spiritali. Facit etiā quod ille rebaptizetur quod est illicitum. Nam cum hæc forma dubia sit sub dubio est talis rebaptizandus, ut habetur extra de baptisano & eius effectu cap. de quibus dubiū est. **SECVNDA** propositio. Baptizatus sub hac forma in nomine Christi, rebaptizandus est sub conditione: quia dubium est an sit baptizatus, & tales sunt rebaptizandi, ut patet ex illo cap. de quibus dubium est.

TERTIA propositio. Probabilior est pars negatiua quam affirmatiua propter dictas rationes, & pericula quæ sequuntur.

DVBITATVR præterea an in nomine trinitatis teneatur baptismus. Dicunt communitè omnes in. 4. d. 3. quod non. Probatur. Relicta vna persona in forma baptismi, non valet baptismus. Ergo relictis omnibus non valet. Antecedens probatur, ex cap. multi sunt, & ex cap. Si vera de consecratione. d. 4. ut supra citauimus.

SECVNDO. In nomine dei, vel in nomine dñi non esset baptismus. Ergo nec in noīe trinitatis. **TERTIO**. Non est forma baptismi nisi explicetur trinitas. Sed in hac forma in nomine trinitatis non explicatur trinitas personarum: sed valde confuse significatur. Ergo. &c.

CONTRA hoc tamen opponit Marsilius Bernardū dicentem in quadam epistola quod in nomine dei & sanctæ Crucis tenet baptismus

AD HOC dico, quod Bernardus nō intelligit hanc esse veram formam in nomine dei. Sed rogatus an si veræ formæ apponatur hoc verbum, & sanctæ Crucis, (ut si dicatur baptizo te in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, & sanctæ Crucis) teneat sacramentum, & dicit quod ita. Et hæc est vera opinio certa & tenenda, quod in nomine trinitatis non tenet sacramentum.

CAIETANVS tamen dicit, formam illam esse validam, & quod in illa tenet sacramentum. Probat per illud cap. à quodam iudæo de consecratione. d. 4. vbi dicitur, quod si illi de quibus dubitabatur, baptizati erant in nomine trinitatis, non erāt rebaptizandi. Ergo est forma. Ad hoc cap. dico, quod intelligitur in nomine trinitatis expresse. s. in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti: & non sic confuse in nomine trinitatis.

DVBITATVR. An si quis dicat, ego te baptizo in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, teneat baptismus? Dubium hoc mouet. S. Thom. in. 4. d. 3. quæst. 1. art. 2. quæstiuncula 1. ad. 9. non tamē distinet respōdet. Et videtur quod sit sacramentum. Nam si quis baptizaret in nomine patris, & in nomine filij, &c. Vere baptizaret. Ergo etiam dicendo in nominibus.

SECVNDO. Quia quando dicitur in nomine patris, & filij, &c. exprimitur vna essentia & tres personæ. At id etiam exprimitur in nominibus. Ergo est baptismus.

HIS non obstantibus dico cū magistro. d. 3. quod sacramentum sub illa forma nō tenet. Ratio est. Quia dicere in nominibus variatur sensus veræ formæ. Nam quando dicitur in nomine patris in vocatur trinitas vna in uocatione. Si vero dicatur in nominibus plures essent inuocationes. Secundo. Dicere in nomine patris, &c. Est dicere in virtute patris, & dicere in nominibus est dicere in virtutibus. Cum vero vna sit virtus patris, & filij, & Spiritus sancti mutatur sensus. Hanc sententiā tenet etiam Panormitanus & Hostiensis extra de baptisano & eius effectu cap. primo.

DVBITATVR tertio, an formaliter vel virtualiter debeat poni in forma baptismi hoc

Dubium primum.

Dubium secundum.

Dubium tertium.

PRO nomen ego. Dico quod non est necessarium. Probatur. Græci baptizāt sub ista forma, baptizetur seruus Christi. Sed ibi non ponitur ego. Ergo non est necessarium. Antecedens auctoritate omnium probatur.

SED contra hoc arguo sic. Extra de baptisano & eius effectu cap. i. dicitur, quod qui baptizat, & mergit, & non dicit ego te baptizo in nomine patris, & filij, &c. Non baptizat.

AD HOC dicit Adrianus quod vult Papa dicere, quod non sufficit immersio sine verbis, nō autem intendebat dicere pronomen ego esse necessarium. Et ideo quando Papa aliquid determinat, videndum est contra quid fit determinatio formaliter, & illud tenendum est eo modo quo Papa determinare intendit.

DVBITATVR an sufficiat ad baptismū dicere nos te baptizamus. Respondet sanct. Thom. 4. d. 1. quæst. 1. quod non: quia actus multiplicatur ad multiplicationem agentium, & ita significaretur in tali forma quod essent multi actus. s. quod ego baptizo, & ille baptizat. Si tamen ex accomodatione vsus hoc pro nomen nos significat aliquem singularem, puta episcopum (sic enim ipsi loquuntur) tenet sacramentum: sed peccaret mutans formam ecclesiæ.

SED an sufficiat dicere nos te baptizamus, si sint plures baptizantes & quilibet faciat totum? Dico quod probabile est quod ita: quia ibi seruatur verus sensus formæ. s. ego baptizo, & ego baptizo.

DVBITATVR an sit de essentia sacramenti ponere in forma personam baptizantem. Videtur quod non: quia sicut non est de essentia ponere personam baptizantem, ita videtur quod nec baptizantem. Dico tamen quod est de essentia ponere personam baptizantem in forma: quia debet applicari sacramentum ad baptizatum.

DVBITATVR an quis possit baptizare se. Ita est determinatum extra de baptisano & eius effectu cap. debitum. Et assignatur ratio, quia baptismus est quædam regeneratio spiritalis. Et ideo Christus non est baptizatus a se ipso: quia nullus potest se generare.

SED an requiratur quod exprimat actus baptizandi? Videtur quod non: quia qui dicit ego in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti & mergit puerum baptizat. Et probat Adrianus, quia dominus dixit docete omnes gentes baptizantes eos in nomine. &c. Sed ad docendum nō requiritur actus docendi, dicere. s. ego vos doceo. Ergo nec ad baptizandum.

AD HOC dico quod requiritur quod exprimat actus baptizandi. Et ad primū in oppositum nego antecedens. Et ad secundum nego consequentiam. Et probatur quod requiratur actus baptizandi, quia ita determinatur extra de baptisano & eius effectu cap. i. Secundo. Quia requiritur quod in forma significetur ad quid applicatur. s. ad la-

uandum spiritualiter.

DVBITATVR. an liceat mutare linguam. Dico quod non intelligentibus linguam latinam, licet, ut intelligant quid dicunt & faciunt. Intelligentibus autem non licet mutare linguam latinam, quia est contra ritū ecclesiæ.

Dubium septimū.

Articulus septimus

Vtrum immersio in aqua sit de necessitate baptismi.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quod immersio in aqua sit de necessitate baptismi. Vt enim dicitur. Eph. 4.

Una fides: unum baptisma. Sed apud multos communis modus baptizandi est per immersionem. Ergo videtur quod nō possit esse baptismus sine immersione.

PRÆTEREA. Apostolus dicit Roma. 6. *Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortē. Sed hoc fit per immersionem: dicit enim Chrysostomus super illud Iohannis. 3.*

Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto. &c. Sicut in quodam sepulchro, in aqua submergentibus nobis capita vetus homo sepelitur, & submersus deorsum occultatur, deinde nouus rursus ascendit. Ergo videtur quod immersio sit de necessitate baptismi.

PRÆTEREA. Si sine immersione totius corporis posset fieri baptismus, sequeretur quod pariratione sufficeret qualibet partem aqua per fundi. Sed hoc videtur inconueniens: quia originale peccatum (contra quod præcipue datur baptismus) non est in vna tantum corporis parte. Ergo videtur quod requiratur immersio ad baptismum, & nō sufficiat sola aspersio.

SED CONTRA EST: Quod Hebre. 10. dicitur. *Accedamus cum vero corde impleti ad me fidei, aspersi corda à conscientia mala, & abluti corpus aqua munda.*

RESPONDEO dicendum, quod aqua assumitur in sacramento baptismi, ad usum

usum ablutionis corporalis: per quam significatur interior ablutio peccatorum. Ablutio autem fieri potest per aquam, non solum per modum immersionis, sed etiam per modum asperfusionis vel effusionis. Et ideo quantumvis tunc sit baptizare per modum immersionis (quia hoc habet communior usus) potest tamen fieri baptismus per modum asperfusionis: vel etiam per modum effusionis, secundum illud Ezechie. 36. effundam super vos aquam mundam sicut beatus Laurentius legitur baptizasse. Et hoc precipue propter necessitatem, vel quia est magna multitudo baptizandorum, ut patet actuum. 2. §. 4. ubi dicitur quod crediderunt una die tria milia, & alia quinque milia. Quandoque autem potest imminere necessitas propter paucitatem aquae: vel propter debilitatem ministri, qui non potest sustinere baptizandum: vel propter debilitatem baptizandi, cui posset imminere periculum mortis ex immersione. Et ideo dicendum est quod immersio non est de necessitate baptismi.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ea quae sunt per accidens, non variant substantiam rei. Per se autem requiritur ad baptismum corporalis ablutio per aquam. Unde & baptismus lauacrum nominatur: secundum illud Ephe. 5. mundans eam lauacro aquae in verbo vitae. Sed quod fiat ablutio hoc vel illo modo, accidit baptismi. Et ideo talis diuersitas non tollit unitatem baptismi.

AD SECUNDUM dicendum, quod in immersione expressius representatur figura sepulturae Christi, & ideo hic modus baptizandi est communior & laudabilior. Sed in alijs modis baptizandi representatur aliquo modo licet non ita expresse. Nam quocumque modo fiat ablutio, corpus hominis vel aliqua pars eius, aqua supponitur, sicut corpus Christi sub terra fuit positum.

AD TERTIUM dicendum, quod principalis pars corporis, precipue quantum ad exterora membra, est caput in quo coniunguntur omnes sensus, & interiores & exteriores. Et ideo

si totum corpus aqua non possit perfundi propter aquae paucitatem, vel propter aliquam aliam causam, oportet caput perfundere in quo manifestatur principium animalis vitae.

ET licet per membra quae generationi deseruiunt, peccatum originale traducatur, non tamen sunt membra illa potius aspergenda quam caput: quia per baptismum non tollitur transmissio originalis in prolem per actum generationis, sed liberatur anima a macula & reatu peccati quod incurrit. Et ideo debet precipue lauari illa pars corporis, in qua manifestantur opera animae.

IN veteri autem lege remedium contra originale peccatum, institutum erat in membro generationis: quia ad huc ille per quem originale erat amouendum, nasciturus erat ex semine Abrahae. Cuius fidem circumcisio significabat: ut dicitur Roma. 4.

IN HOC septimo articulo sunt duae propositiones quarum prima est. Non requiritur immersio de necessitate sacramenti: quia sufficit ablutio quomodo cumque fiat, siue per immersionem, siue per asperfusionem, siue per infusionem. Probatur prius ex definitione baptismi: quae sic habet. Baptismus est ablutio exterior corporis sub forma praescripta verborum. At potest esse vera ablutio sine immersione. Ergo non requiritur immersio. Secundo. Actuum. 2. §. 4. diuus Petrus baptizauit tria milia hominum, qui non poterant immergi, & quia multi, & quia magnae quantitates. Ergo. &c.

SECUNDA propositio est. Requiritur immersio de necessitate precepti propter consuetudinem ecclesiae talis diocesis. Et si sit consuetudo quod fiat ablutio per asperfusionem: illa consuetudo esset seruanda. Quae omnia satis loculenter probat sanctus Thomas.

Articul. octauus.

Utrum trina immersio sit de necessitate baptismi.

AD OCTAVUM sic proceditur. Videtur quod trina immersio sit de necessitate baptismi. Dicit enim Augustinus in quodam sermone de simbolo ad baptizatos. Recte tertio mersus est: quia accepistis baptismum

in nomine sanctae trinitatis. Recte tertio mersus est: quia accepistis baptismum in nomine Iesu Christi, qui tertia die resurrexit a mortuis. Illa enim tertio repetita immersio, tipum dominicam exprimit sepulturae, per quam Christo consepulti estis in baptismo. Sed utrumque videtur ad necessitatem baptismi pertinere. §. & quod significetur in baptismo trinitas personarum, & quod fiat configuratio ad sepulturam Christi. Ergo videtur quod trina immersio sit de necessitate baptismi.

PR AETER EA. Sacramenta ex mandato Christi efficaciam habent. Sed trina immersio est ex mandato Christi. Scribit enim Pelagius Papa Gaudenzio episcopo. Evangelicum preceptum ipso domino deo & saluatore nostro Iesu Christo tradente, nos ad monet in nomine trinitatis trina immersio sanctum baptismum unicuique tribuere. Ergo sicut baptizare in nomine trinitatis est de necessitate baptismi, ita etiam baptizare trina immersione videtur esse de necessitate baptismi.

PR AETER EA. Si trina immersio non sit de necessitate baptismi. Ergo ad primam immersionem aliquis baptismi consequitur sacramentum. Si ergo addatur secunda vel tertia, videtur quod secundo vel tertio baptizetur, quod est inconueniens. Non ergo una immersio sufficit ad sacramentum baptismi, sed trina immersio videtur esse de necessitate ipsius.

SED CONTRA est, quod Gregorius dicit scribens Leandro episcopo. Reprehensibile esse nullatenus potest, in sancte in baptismate vel tertio, vel semel immergere, quoniam & in tribus immersionibus personarum trinitas, & una potest diuinitatis singularitas designari.

RESPONDEO dicendum, quod (sicut prius dictum est) ad baptismum per se requiritur ablutio aquae, quae est de necessitate sacramenti: modus autem ablutionis per accidens se habet ad sacramentum. Et ideo sicut ex praedicta autoritate Gregorii patet, quantum

est de se, verumque licite fieri potest. §. & semel & iter immergere, quia unica immersione significatur unitas mortis Christi & unitas deitatis: per trinam autem immersionem significatur triduum sepulturae Christi, & etiam trinitas personarum.

SED diuersis ex causis secundum ordinem ecclesiae, quandoque institutus est unus modus, quandoque alius. Quia enim a principio nascentis ecclesiae quidam de trinitate male sentiebant, Christum purum hominem esse estimantes, nec dici filium dei, & deum nisi propter meritum eius, quod precipue fuit in morte: ideo non baptizabant in nomine trinitatis sed in commemoratione mortis Christi, & una immersione. Quod reprobatum fuit in primitiua ecclesia. Unde in canonibus apostolorum legitur. Siquis presbiter aut episcopus non trinam immersionem unius ministerij, sed semel mergat in baptismate quod dari a quibusdam dicitur in morte domini, deponatur. Non enim nobis dixit dominus in morte mea baptizate, sed in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti.

POST MODUM vero in oleuit quorundam Scismaticorum & hereticorum error, homines rebaptizantium sicut de donatistis Augustinus narrat super Iohannem. Et ideo in detestationem erroris eorum, fuit statutum in concilio toletano, quod fieret una sola immersio. Ubi sic legitur. Propter vitandum scismatici scandalum, vel haeretici dogmatis usum simpliciter teneamus baptismi immersionem. Sed cessante tali causa, communiter obseruatur in baptismi trina immersio. Et ideo grauiter peccaret aliter baptizans, quasi ritum ecclesiae non obseruans: nihilominus tamen esset baptismus.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod trinitas est sicut agens principale in baptismi. Similitudo autem agentis peruenit ad effectum secundum formam, & non secundum materiam. Et ideo significatio trinitatis fit in baptismi per verba formae: nec est de necessitate quod significetur trinitas per usum materiae sed

sed hoc fit ad maiorem expressionem
SI MILITER etiam mors Christi figuratur sufficienter in unica immersione Triduum autem sepultura non est de necessitate salutis nostrae, quia etiam si una die fuisset sepultus vel mortuus, sufficeret ad perficiendam nostram redemptionem, sed triduum illud ordinatur ad manifestandam veritatem mortis, ut supra dictum est. Et ideo patet quod trina immersio, nec ex parte trinitatis, nec ex parte passionis Christi, est de necessitate sacramenti.

AD SECUNDUM dicendum, quod Pelagius Papa intelligit trinam immersionem esse de mandato Christi in suo simili: in hoc. scilicet quod Christus precepit baptizari in nomine patris, & filii, & Spiritus sancti. Non tamen est similis ratio de forma, & de usu materiae, ut dictum est.

AD TERTIUM discedendum, quod (sicut supra dictum est) intentio requiritur ad baptismum: & ideo ex intentione ministri ecclesiae, qui intendit unum baptismum dare trina immersione, efficitur unum baptismum. Unde Hieronimus dicit super epistolam ad Philip. Licet ter baptizetur. i. immergatur propter mysterium trinitatis: tamen unum baptismum reputatur. Si vero intenderet ad unamquamque immersionem unum baptismum dare, ad singulas immersiones repetens verba formae peccaret, quantum in se est pluries baptizans.

Dubium primum. **IN HOC** octavo articulo est advertendum, conclusionem sancti Thomae certam esse, & ab omnibus communiter receptam. Est etiam Gregorij in registro libro. i. epistola. 41. Determinatur praeterea in concilio toletano. 4. cap. 5. ex quo desumpta est determinatio de consecratione. d. 4. cap. de trina immersione. Quod autem dicit sanctus Thomas, fuisse aliquando determinatum, ut trina immersio puer baptizaretur: habetur in canonibus apostolorum, canone. 4. 9. ex quo desumptum fuit caput si quis presbiter, de consecratione. d. 4.

DVBITATVR primo, an requiratur certa quantitas aquae ad baptismum. **DICO** quod non. Et probatur. Ad baptismum sufficit quod sit ablutio. i. tinctio. Sed ad tinctionem minima quantitas sufficit, dummodo sit sensibili-

lis. Ergo. Veruntamen melius est, mediocriter aquae apponere quantitatem, ut in ecclesia fieri consuevit. Hoc idem tenet Gabriel. d. 4. quae. 2. Et Holchot. quae. 1. & alij.

DVBITATVR Secundo, si puer moriatur ante trinitam immersionem (vbi trina immersio consueta est) an sit baptizatus. **Dubium secundum.**

AD HOC dicit Paludanus in. 4. d. 3. quae. 3. quod non. Primo, quia non est ibi intentio baptizantis, quae requiritur ad baptismum. Nam baptizans intendebat baptizare trina, & non una immersione. **SECUNDO.** Quia si quis mergat puerum, & postea dicat formam puer non esset baptizatus. Ergo si dicatur forma, & postea apponatur materia non est baptismus. Quod tamen facit baptizans, quando ante immersionem moritur puer.

TER TIO. Si non apponitur materia, non est sacramentum. Sed tunc non ponitur materia: quia materia erat aqua ter applicata ad laudandum puerum. **EGO AVTEM** dico cum Caiet. in. 3. p. quae. 66. art. 8. quod est baptizatus. Probatur. Ibi est materia & forma, & intentio ministri: quia minister non intendit quod sit de essentia, id quod non est. Sed secunda & tertia immersio non sunt necessariae, sed accidentales. Ergo non intendit minister illas tanquam necessarias ad baptismum apponere. **SECUNDO.** Baptizans aspergendo, quantumvis aliqua gutta extra baptismum cadat, est baptismus. Ergo etiam est baptismus cum prima immersione sine alijs.

VNDE sequitur, quod si proferantur verba cum prima immersione, est baptismus, & aliae immersiones impertinenter se habent ad baptismum. Et per hoc facile est respondere ad argumenta Paludani. Ad primum nego antecedens. Ad secundum concedo totum, sed nego quod illud faciat baptizans, quando moritur baptizatus ante trinam immersionem. Ad tertium, nego minorem.

DVBITATVR tertio, an sit puer baptizatus cum trina immersione (vbi consuetum est sic baptizare) si imminet periculum mortis. **DICO** quod non: sed cum una tantum. Si vero cum una adhuc est periculum, baptizetur aliter. scilicet per aspergionem vel infusionem: quia non est faciendum malum ut eueniat bonum. Et illud est malum: quia est interficere puerum.

SED si minister ignorat, & putat quod non tenet sacramentum sine trina immersione, aut sine una ad minus, an debeat baptizare cum periculo mortis, vel potius relinquere illum, sine baptismo decedere? **AD HOC** dicit Paludanus. 4. d. 3. quae. 3. quod illo periculo non obstante debet minister puerum baptizare: quia preferenda est salus animae, saluti corporali. Nec propterea talis minister erit irregularis: quia facit id ad quod tenetur.

SED melius dicit Scotus in. 4. d. 5. quae. 3. cum quod dico, quod quando certo imminet periculum mortis baptizando, si immergatur, vel aspergatur, nullo modo est baptizandus. Idem dicit maior. 4. d.

4. quae. 2. Et Gabriel. d. 4. quae. 2. dubio. 3. Et probant: quia non sunt facienda mala ut inde eueniant bona. Sic autem baptizare malum esset: quia esset occidere puerum innocetum. Nec minister ab irregularitate immunis esset. Et quantumvis casus videatur impossibilis: si tamen ita esset puer non esset baptizandus.

AD argumentum Paludani dico, quod preferenda est salus animae saluti corporis, medio tamen licito. Istud autem medium non est licitum cum tali circumstantia. Et si minister conscientiam habet quod cum illa necessitate tenetur baptizare puerum deponat illam. Nam si cum tali necessitate puerum in puteum proijceret apponendo formam (quia nec aquam haurire potest, nec alias habere) peccaret mortaliter, quia occidit eum. Ergo peccabit etiam baptizandum cum periculo mortis, cum sit eadem ratio.

DVBITATVR quarto, si minister apponendo formam proijciat puerum in puteum, an sit vere baptizatus. Videtur quod sic: quia est ibi vera materia & vera forma, cum caeteris ad baptismum requisitis.

SECUNDO. Si minister baptizaret in aqua in qua potest immergere, & in prima immersione dimitteret puerum in fonte baptismatis ut suffocaretur: esset nihilominus baptizatus. Ergo etiam si proijciat in puteum.

TER TIO. Si cecidisset puer, quia sacerdos erat fenex in validus, esset baptizatus. Ergo. &c. **IN OPPOSITVM** est, quia tunc non est ablutio nec tinctio. Ergo non est baptismus.

AD HOC dicit Paludanus in. 4. d. 6. quae. 1. quod in illo casu non est baptismus. Idem dicit Scotus d. 5. quae. 6. Idem Marsilius. 4. quae. 4. Idem Siluester verbo baptismus. 4. quae. 10. Idem Holchot. 4. quae. 1. Et haec est vera opinio. Probatur etiam: quia si casu puer de manu gestantis cecidisset, esto gestans apponeret formam, non esset baptizatus. Ergo nec si data opera proijciat in aquam, & proferat formam. Antecedens probatur: quia eadem ratione, si puer natans in flumine suffocaretur, & alius apponeret formam esset baptismus.

ET confirmatur, quia (ut dixi) non est ablutio. Ergo non est baptismus. Ad baptismum enim requiritur ablutio. Nam si pannus mittatur aut ponatur in aquam, non dicitur lauari. Ergo nec puer in illo casu.

OPPOSITAM opinionem habet Panor. extra de baptismo & eius effectu cap. Non ut apponeres. Idem tenet Maior. 4. dist. 4. quae. 2. Et probant: quia ibi est vera forma & vera materia. Ergo verus baptismus. Sed ad hoc dico, quod non est materia propinqua. scilicet ablutio: quae necessario requiritur ad baptismum.

DVBITATVR quinto, an materia & forma baptismi debeant esse simul, ut fiat sacramentum, vel an sufficiat apponere verba & postea applicare aquam, vel econverso.

AD HOC respondet Scotus in. 4. d. 6. quae. 3. & bene, quod materia & forma debent esse simul

& si non apponantur simul non erit baptismus. Probatur. Si non requiritur quod sint simul, & potest esse interuallum aliquod inter materiam & formam baptismi. Ergo eadem ratione teneret sacramentum esto esset magnum interuallum, Et sic esset baptismus si quis proferret formam, & post horam apponeret aquam.

SECUNDO. Baptismus requiritur quod fiat in nomine patris, & filii, & Spiritus sancti. Sed si est interuallum inter materiam & formam, non baptizatur ille in nomine patris, & filii, & Spiritus sancti. Ergo.

TER TIO. Augustinus (& habetur. 1. quae. 1. cap. detrahe) dicit. Detrahe verbum ab elemento, & non est sacramentum.

QUARTO. Baptismus componitur ex materia & forma. Ergo oportet quod simul concurrat. Ideo non est difficultas de hac conclusione.

SED dubium est, quomodo intelligatur illa simultas: quia multipliciter intelligi potest. Vno modo quod ita sint simul: ut in eodem instanti temporis, & incipiant, & terminentur. Alio modo, quod sint simul modo humano & morali: ita quod esto materia parum ante formam ponatur, vel econtra, dicuntur simul modo humano.

AD HOC dicit glosa super illud cap. Detrahe. 1. q. 1. quod requiritur simultas primo modo. i. quod sint in eodem instanti.

SED contra hanc opinionem sic argumentor. Primo, hoc non habetur in euangelio, ergo non est verum. Secundo, quando Christus dixit Matthaei ultimo. Baptizantes eos in nomine patris. &c. Intellexit faciendum esse modo humano. Nam alias esset obligare homines ad aliquid impossibile: quia vix illud potest fieri. Tertio: quia pauci essent baptizati. Raro enim aut nunquam sic sunt simul materia & forma sacramenti.

IDEO sit secunda conclusio. Ad sacramentum sufficit quod materia & forma sint simul modo humano & morali: esto materia ponatur parum antea, vel econtra. Et hoc dicit Caietan. quodlib. 1. q. 16. loquens de sacramento ordinis. Vbi refert, quod quidam episcopus, sic ordinabat, quod prius ordinandi tangebant materiam, & postea dicebat formam. Et dicit Caietanus, quod illi non erant ordinati: quia erat interuallum inter materiam & formam: quia secundum ipsum requiritur illa simultas modo humano. Gabriel autem. d. 6. dicit quod requiritur simultas secundum partem. Et probat de poenitentia, vbi materia praecedit formam, est tamen sacramentum: quia modo humano sunt simul.

DICO igitur quod si materia & forma sunt simul in eodem instanti est melius, & est sacramentum: Sed sufficit simultas modo humano: & alia non requiritur.

ET si arguas. Si cum aliquo interuallo inter materiam & formam est sacramentum, ergo cum quocumque. Nego consequentiam. Quia cum paruo interuallo seruatur simultas illa modo humano, non autem

cum magno.

SI infes secundo: quia ad sacramentum requiritur veritas in forma, que non saluatur nisi in eodem instanti quo profertur forma ponatur materia: nego minorem. Sed sufficit ad veritate, quod modo humano (vt diximus) sint simul.

Articulus nonus.

Vtrum baptismus possit iterari.

AD NONUM sic proceditur. Videtur quod baptismus possit iterari. Baptismus enim videtur institutus ad ablutionem peccatorum. Sed peccata iterantur. Ergo multo magis baptismus debet iterari: quia misericordia Christi transcendit hominis culpam. **PR AETEREA.** Iohannes baptista precipue fuit a Christo commendatus, cum de eo dictum sit Matth. 11. inter natos mulierum non surrexit maior Iohanne baptista. Sed baptizati a Iohanne, iterum baptizabatur: vt habetur actuum. 19. Vbi dicitur quod Paulus baptizabat eos, qui baptizati erant baptismo Iohannis. Ergo multo fortius illi qui sunt baptizati ab hereticis vel peccatoribus sunt rebaptizandi.

PR AETEREA. In niceno concilio statutum est. Si quis confugerit ad ecclesiam catholicam de paulianistis & cataphrigijs, rebaptizari eos omnino debere. Videtur autem esse eadem ratio de alijs hereticis. Ergo baptizati ab hereticis debent rebaptizari.

PR AETEREA. Baptismus est necessarius ad salutem. Sed de quibusdam baptizatis aliquando dubitatur an sint baptizati. Ergo videtur, quod debeant iterum baptizari.

PR AETEREA. Eucharistia est perfectius sacramentum quam baptismus: vt supra dictum est. Sed sacramentum eucharistie iteratur. Ergo videtur quod multo magis baptismus possit iterari.

SED CONTRA est, quod dicitur eph. 4. vna fides vnum baptismum.

R ESPONDEO dicendum, quod baptis-

mus iterari non potest. Primo quidem: quia baptismus est quadam spiritualis regeneratio prout. s. aliquis moritur veteri vite, & incipit nouam vitam agere. Vnde dicitur Iohannis. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto non potest introire in regnum dei. Vnius autem non est nisi vnaregeneratio. Et ideo non potest baptismus iterari: sicut nec carnalis generatio. Vnde Augustinus dicit super illud Iohannis. 3. Numquid potest in ventrem matris sue iterato introire & renasci. Sic tu (inquit) intellige natiuitatem Spiritus quomodo intellexit Nicodemus natiuitatem carnis. Quomodo enim vterus non potest repeti, sic nec baptismus.

SECUNDO. Quia in morte Christi baptizamur: per quam morimur peccato, & resurgimus in nouitate vite. Christus autem semel tantum mortuus est. Et ideo baptismus iterari non debet. Propter quod Hebre. 6. contra quosdam rebaptizari volentes dicitur. Rursus crucifigentes sibi met ipsis filium dei. Vbi glosa dicit. Vna Christi mors: vnum baptismum consecrauit.

TERTIO. Quia baptismus imprimat characterem, qui est indelebilis, & cum quadam consecratione datur. Vnde sicut alie consecrationes non iterantur in ecclesia, ita nec baptismus. Et hoc est quod Augustinus dicit in secundo, contra epistolam Parmeniani, quod character militaris non repetitur, & quod non minus heret sacramentum Christi, quam corporalis hec nota: cum videamus nec apostatas carere baptismate, quibus utique per penitentiam redeuntibus, non restituitur.

QUARTO. Quia baptismus principaliter datur contra originale peccatum. Et ideo sicut originale peccatum non iteratur, ita etiam nec baptismus iteratur: quia vt dicitur Roman. 5. Sicut per vnus delictum, in omnes homines in condemnationem, sic per vnus iustitia, in omnes homines in iustificationem visum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod baptismus opatur in virtute passionis Christi sicut

sicut supra dictum est. Et ideo sicut peccata sequentia, virtutem passionis Christi non auferunt, ita etiam non auferunt baptismum: vt necesse sit ipsum iterari. Sed penitentia superueniente, tollitur peccatum, quod impediabat effectum baptismi.

AD SECUNDUM dicendum, quod sicut Augustinus dicit super illud Iohannis primo. Sed ego nesciebam eum. Ecce post Iohannem baptizatum est, post homicidam non est baptizatum: quia Iohannes dedit baptismum suum, homicida dedit baptismum Christi, quod sacramentum tam sanctum est, vt nec homicida administrare polluat.

AD TERTIUM dicendum, quod Paulianus & Cataphrige non baptizabant in nomine trinitatis. Vnde Gregorius dicit scribens quirino episcopo. Hi heretici qui in trinitatis nomine minime baptizant: sicut sunt Bonosiam & Cataphrige (qui. s. idem sentiebant cum Paulianis: qui & illi Christum deum non credunt, existimantes ipsum. s. esse purum hominem, & isti. s. Cataphrige, spiritum. s. peruerso sensu esse purum hominem, mortuum. s. credunt) tales cum ad sanctam ecclesiam veniunt, baptizantur: quia baptismum non fuerit, quod in errore positi, sancte trinitatis nomine minime perceperunt. Sed (sicut in regulis ecclesiasticis dicitur) si qui apud illos hereticos baptizati sunt, qui in sancte trinitatis confessione baptizabant, & veniunt ad catholicam fidem, recipiantur vt baptizati.

AD QUARTUM dicendum, quod sicut dicit decreta. Alexandri tertij. De quibus dubium est an baptizati fuerint, baptizentur his verbis premissis. Si baptizatus es, ego non te baptizo, sed si nondum baptizatus es, ego te baptizo. &c. Non enim videtur iterari quod nescitur esse factum.

AD QUINTUM dicendum, quod vtrumque sacramentum. s. baptismum & eucharistia est representatiuum dominice mortis & passionis: aliter tamen & aliter. Nam in baptismo commemoratur mors Christi,

in quantum homo Christo commoritur, & in nouam vitam regeneratur. Sed in sacramento eucharistie commemoratur mors Christi, in quantum ipse Christus passus exhibetur nobis, quasi paschale conuiuium: secundum illud prima corinth. 5. pascha nostrum immolatus est Christus, itaque epulemur. Et quia homo semel nascitur, multoties autem cibatur, semel tantum datur baptismus, multoties autem eucharistia.

ARTICVLVI huius questionem tractat Magister in. 4. distinctione. 6. cap. 1. Et tam ipse, quam Scholastici omnes tenent, quod nullo modo est reiterandus baptismus: & si fiat nihil fit. Conclusio etiam est de fide. Probatum ad eph. 4. Vnus deus vna fides vnum baptismum. Sed si baptismus reiteretur, non diceretur vnum: cum non dicatur hoc de alijs sacramentis que reiterantur.

SECUNDO. Quia sic definitur de consecratione. d. 4. cap. rebaptizare (& de sumptum est ex Augustino in epistola ad maximam) quod rebaptizare aliquem inanimatum scelus est. Idem dicit Augustinus ad Parmenianum.

TERTIO. Probatum etiam. q. 1. cap. quod quida, multoties dicitur baptismum non esse iterandum. Ergo conclusio sancti Thomae est vera, & certa.

QUARTO. Apostolus ad Hebre. 6. sic ait. Impossibile enim est eos qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum coeleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustauerunt nihilominus bonum dei verbum virtutesque seculi venturi, & pro lapsi sunt, tursus renouari ad penitentiam. Et quantum aliqui heretici locum illum de penitentia intelligerent: omnes tamen fideles de baptismo illum intelligunt: vt etiam Augustinus in libro de vera & falsa penitentia multis rationibus probat. Hereticum (inquit) est, negare remissionem peccatorum per penitentiam toties repetitam, quoties peccata reiterantur. Ergo ille locus intelligitur de baptismo, quando dicitur impossibile esse renouari ad penitentiam, id est baptismum.

DAMASCENVS etiam & alij sancti, multas afferunt rationes, vt baptismum non sit repetendus. **PRIMA** est. Quia repugnat, quod quis pluries regeneretur, cum baptismus sit regeneratio: sicut etiam est repugnantia, quod quis bis generetur.

SECUNDA ratio est. Quia per baptismum commorimur Christo: vt dicit apostolus ad Roman. 6. **TERTIA** est. Quia per baptismum imprimatur character.

QUARTA. Quia baptismus datur contra peccatum originale, quod non redit postquam deletum est. Scotus tamen in. 4. d. 6. quast. 7. dicit, quod ratio quare baptismus non reiteratur

tur, non est quia imprimit characterem, quia antequam sciretur character, baptismus non reiterabatur.

AD quod dico, quod bene stat, ut in primitiua ecclesia sciretur, baptismum non esse reiterabilem, & non sciretur character, & quod postea sciretur quod illa erat ratio. Ideo dico quod illa est conueniens: ratio quam etiam approbat concilium florentinū.

Dubium prima.

DVBITATVR. An si iteretur baptismus sit verum sacramentum. Videtur quod sic. Nam ideo est peccatum: quia reiteratur sacramentum non reiterabile. Ergo si non esset sacramentum non esset peccatum, sicut non esset peccatum facere alias ceremonias super puerū. AD HOC Gabriel. 4. d. 6. quæstione. 2. dicit, quod videtur quæstio de nomine. reputat tamen verum esse sacramentum.

PANORMITANVS. Vero super capit de quibus dubium est, extra de baptismo & eius effectu, dicit (& melius) quod non est sacramentum. Et probatur.

AD HOC quod sit sacramentum, requiritur ut baptizandus sit capax baptismi. At semel baptizatus non est capax baptismi. Ergo talis baptismus non est sacramentum.

SECUNDO. Si esset sacramentum, baptizatus non ponens obicem reciperet effectum sacramenti. Quod est falsum.

Dubium secundum.

DVBITATVR secundo. An incurratur aliqua poena canonica ob scelus rebaptizandi.

DICO quod incurritur poena irregularitatis. Rebaptizans enim est irregularis. Et ita si non est promotus ad ordines, non poterit pro moereri: & si est promotus: non poterit exercere officium suum sine dispensatione, alias peccabit mortaliter extra de poenitentia cap. ex litterarum. Præter hoc etiam mulctatur magna poenitentia.

SED tunc rebaptizans incurrit poenam irregularitatis, quando sciens rebaptizat, & sciens vel ignorans vincibiliter illicitum esse rebaptizare. Nam si ignorat vincibiliter quod rebaptizat vel quod sit prohibitum rebaptizare, non efficitur irregularis: quia hæc irregularitas ponitur pro peccato, & ideo ubi non est peccatum non est irregularitas pro facto, quia tunc esto non sit peccatum incurritur. Ut si quis occidat hominem esto sine peccato faciat est irregularis.

SECUNDO dico, quod idem est iudicium de rebaptizato. Nam si sciens rebaptizatur est irregularis. Si vero cum ignorantia inuincibili non: quia excusatur à culpa pro qua fertur poena, & ex consequenti a poena lata pro tali culpa. Quod autem rebaptizatus culpabiliter sit irregularis, patet de consecratione distinctione 4. cap. eos & capit. qui bis. Et hæc duo (.s. Quod

sciens rebaptizatus sit irregularis, & ignorans inuincibiliter non) dicit Silvester in summa verbo baptismus. 5. quæstione. 3. Et glosa super cap. qui bis de consecratione. d. 4.

SED CONTRA hoc arguitur. In illo cap. qui bis dicitur: quod esto ignorans rebaptizetur, & non peccet, nec teneatur poenitere, non possit ad ordines promoueri.

RESPONDEO, caput illud esse theodori episcopi cæcaturæ, & non approbatur ab ecclesia in hoc.

SECUNDO, dico cum glosa ibidem, caput illud intelligi, si talis postquam sciuerit ratum habuerit. Et hoc sentit etiam summa pisana. Scotus. 4. d. 6. quæstio. 3. dicit, quod si rebaptizans ignoret poenam canonis, non eam incurrit. Securius tamen & verius est, quod talis est irregularis si non excusetur à culpa per ignorantiam inuincibilem, ut dixi.

DVBITATVR tertio, an baptismus sit iterandus saltem sub conditione.

Dubium tertium.

AD HOC. Respondeo aliquibus propositionibus.

PRIMA propositio est. Non licet rebaptizare etiam sub conditione, si constat quod fuit baptismus. Probatur. Quia etiam sub conditione incurritur irregularitas. Nam talis reuera rebaptizat, quantum sub conditione.

SECUNDO. Quia Augustinus exterique antiqui dubitabant. an ludice baptizatus esset vere baptizatus: (sicut patet. i. quæstione. i. cap. Spiritus sanctus, & de consecratione. d. 4. cap. solet etiam quæri) quod si liceret sub conditione rebaptizare, non dubitaret, sed consuleret ut sub conditione rebaptizaretur.

TERCIO. Extra de baptismo & eius effectu cap. De quibus dubium est, dicitur, quod si est dubium rebaptizetur sub conditione. Ergo si est certum non est rebaptizandus.

QUARTO. Rebaptizans sub conditione, quæ certe nouit baptizatum, applicat omnia quæ sunt de essentia sacramenti subiecto incapaci. Ergo committit sacrilegium, sicut si mortuo applicaret.

QUINTO. Episcopus grauiter peccat reordinando illum, quem scit ordinatum. Ergo & rebaptizans sub conditione.

SECUNDA. Propositio. Quando dubitatur an quis sit baptizatus, non statim rebaptizandus est. Probatur ex Augustino libro de unico baptismo. Et habetur de consecratione distinctione. 4. cap. solet etiam quæri. citaturque à Magistro distinctione. 6. capit. 5. Vbi dicitur quod sperandum est à diuino auxilio precibus & orationibus, ut reuelat an ille sit baptizatus. Ergo quando est dubium magna est adhibenda diligentia antequam rebaptizetur.

TERCIA propositio. Si diligenti inquisitione facta maneat dubium an aliquis sit baptizatus, rebaptizandus est sub conditione, ut habe-

tur in capit. placuit & capit. paruulos de consecratione distinctione. 4. Et extra de baptismo & eius effectu. capit. De quibus dubium est. Idem dicit Leo Papa in epistola. 64. Ad Neouium episcopum rauenatensem: quæ habetur in. 2. Thomæ conciliorum. Idem dicendum est de alijs sacramentis non iterabilibus, propter eandem rationem ut dicit Panormitanus super cap. de quibus dubium est. Idem etiam est dicendum de solemnitate quando dubitatur an fuerit apposta. quod reiteretur: Dubium autem intelligo, dubium iuris & facti, ut sentit Panormitanus super illud cap. De quibus dubium est.

QUARTA PROPOSITIO. Si est certum quod quis non est baptizatus, absolute baptizandus est, & non sub conditione. Hæc est contra multorum parrochorum pessimam consuetudinem: qui semper sub conditione baptizant. Quando enim certum est, quod aliquis non est baptizatus, peccat qui eum sub conditione baptizat: quia nullum sacramentum est ad ministrandum sub conditione.

Dubium quartum.

DVBITATVR QVARTO: Siquis sine solemnitate baptizetur, id est, sine catholicismo & exorcismo, an postea solemnitas illa debeat adhiberi.

RESPONDEO. Quod ita: quia iste est ritus ecclesiæ, & ad hoc solemnitates istæ ordinantur.

Dubium quintum.

DVBITATVR. Si casu solemnitas sine baptismo apponatur, an debeat postea repeti cum baptismo.

DICO quod ita, quia solemnitas instituta est propter baptismum. Vnde si quis non intendens baptizare apponat solemnitatem, postea cum per baptizatur repetenda est solemnitas.

fuit in baptismo Christi, qui celebratur in festo epiphaniæ. Ergo magis deberet celebrari solemniter in festo epiphaniæ, quàm in vigilia Paschæ, & in vigilia Penthecostes.

PRÆTEREA. Ad idem sacramentum non videtur pertinere diuersarum materiarum usus. Sed ad baptismum pertinet ablutio aquæ. Inconuenienter igitur ille qui baptizatur, bis in ungitur oleo sancto, primum in pectore, deinde inter scapulas & tertio chrismate in vertice.

PRÆTEREA: In Christo Iesu non est masculus & femina, Barbarus & scitha, & eadem ratione nec aliqua aliæ huiusmodi differentie. Multo igitur minus diuersitas vestium aliquid operatur in fide Christi. Inconuenienter igitur baptizatis traditur candida vestis.

PRÆTEREA. Sine huiusmodi obseruantijs potest baptismus celebrari. Hæc igitur quæ dicta sunt videntur esse superflua, & ita inconuenienter ab ecclesia instituta esse in ritu baptismi.

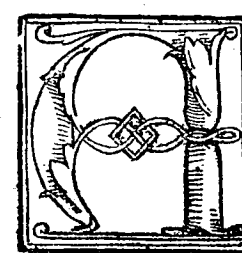
SED CONTRA EST, quod ecclesiæ regitur à Spiritu sancto: qui nihil in ordinatum operatur.

RESPONDEO DICENDUM, quod in sacramento baptismi aliquid agitur quod est de necessitate sacramenti, & aliquid est quod ad quandam solemnitatem sacramenti pertinet. De necessitate quidem sacramenti est forma quæ designat principalem causam sacramenti: & minister qui est causa instrumentalis, & usus materie. s. ablutio in aqua, quæ designat principalem sacramenti effectum. Cetera vero omnia quæ in ritu baptizandi obseruat ecclesiæ, magis pertinent ad quandam solemnitatem sacramenti. Quæ quidem adhibentur sacramento propter tria.

PRIMO QUIDEM. Ad excitandam deuotionem fidelium, & reuerentiam

Articul. decimus

Vtrum ritus quo ecclesia in baptizando utitur sit conueniens.

D DECIMUM sic proceditur. Videtur quod non sit conueniens ritus quo ecclesiæ utitur in baptizando. Ut enim dicit Chrysostomus, nunquam aquæ baptismi purgare peccata credentium possent, nisi tactu dominici corporis sanctificata fuissent. Hoc autem factum

ad sacramentum. Si enim simpliciter fieret ablutio in aqua absque solemnitate, de facili ab aliquibus estimaretur, quasi quadam communis ablutio.

SECUNDO. Ad fidelium instructionem Simples enim qui literis non erudiuntur, oportet erudire per aliqua sensibilia signa: puta per picturas & aliqua huiusmodi. Et per hunc modum per ea quae in sacramentis aguntur, vel instruuntur, vel sollicitantur ad querendum de his quae per sensibilia signa significantur. Et ideo quia praeter principalem sacramenti effectum, oportet quadam alia scire circa baptismum, conueniens fuit, ut etiam quibusdam exterioribus signis representarentur.

TERTIO. Quia per orationes & benedictiones & alia huiusmodi: cohibetur vis demonis ab impedimento sacramentalis effectus.

AD PRIMVM. Ergo dicendum, quod Christus in Epiphania baptizatus est baptismo Iohannis, ut supra dictum est.

Quo quidem baptismo non baptizantur fideles, sed potius baptismo Christi. Qui quidem habet efficaciam ex passione Christi (secundum illud Roma. 6. quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus) & ex Spiritu sancto, secundum illud Iohannis. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, &c. Et ideo sollemnis baptismus agitur in ecclesia, & in vigilia paschae quando fit commemoratio dominicae sepulturae, & resurrectionis eiusdem (propter quod & dominus post resurrectionem preceptum de baptismo discipulis dedit, ut habetur Matth. ultimo) & in vigilia penthecostes, quando incipit celebrari sollemnitatis Spiritus sancti. Vnde & apostoli leguntur ipso die penthecostes, quo Spiritum sanctum receperant, tria milia hominum baptizasse.

AD SECUNDVM dicendum, quod usus aquae adhibetur in baptismo quasi per-

tinens ad substantiam sacramenti: sed usus olei vel chrisimatis adhibetur ad quandam sollemnitatem. Nam primo, baptizandus ungitur oleo sancto, & in pectore & in scapulis, quasi athleta dei, ut Ambrosius dicit in libro de sacramentis, sicut pugiles in ungi consueverunt.

VEL sicut Innocentius dicit in quadam decretali de sacra unctione. Baptizandus in pectore ungitur, ut per Spiritus sancti donum errorem abiciat & ignorantiam, & fidem rectam suscipiat, quia iustus ex fide uiuit. Inter scapulas autem ungitur, ut per Spiritus sancti gratiam excuciat negligentiam & torporem, & bonam operationem exerceat, quia fides sine operibus mortua est, ut per fidei sacramentum, sit mundicia cogitationum in pectore, & fortitudo laborum in scapulis. Post baptismum vero (ut Rabanus dicit) statim signatur in cerebro a presbitero cum sacro chrismate, sequente simul & oratione, ut Christi regni particeps fiat, & a Christo christianus possit vocari.

VEL sicut Ambrosius dicit, unguentum super caput effunditur quia sapientis sensus in capite eius, ut scilicet sit paratus omni petenti de fide redere rationem.

AD TERTIVM dicendum, quod vestis illa candida traditur baptizato, non quidem ea ratione quod non liceat ei alijs vestibus uti, sed in signum gloriae resurrectionis, ad quam homines per baptismum regenerantur, & ad significandam puritatem vitae, quam debet post baptismum obseruare, secundum illud Roman. 6. In nouitate vitae ambulemus.

AD QVARTVM dicendum, quod ea quae pertinent ad sollemnitatem sacramenti, & si non sint de necessitate sacramenti: non tamen sunt superflua, quia sunt ad bene esse sacramenti: ut dictum est.

IN HOC DECIMO articulo nota, quod id quod sanctus Thomas hic dicit, docet etiam Dionisius

onius secundo capite caelestis Hierarchiae.

NOTA secundo, quod (solum hic agemus de Cathecismo, & exorcismo) Cathecismus enim dicitur κατηχῆσις quod est doctrina seu instructio in fide & cathecizare est in fide instruere, circa generalia fidei. Exorcismus vero est demonis adiuratio Et ita ecclesia seruat, sicut dominus mandauit Matth. ultimo. Euntes docete omnes gentes baptizantes eos, &c. Cathecismus enim pro adultis venientibus ad fidem institutus est. Et Augustinus in epistola. 23. inquit, quod infantes in baptismo interrogantur an credant, & respondetur pro eis quod ita: quia recipiunt baptismum. i. sacramentum fidei.

DVBITATVR igitur, an per hoc quod contra patres respondet pro puero quod abrenunciat demoni & pompis eius in baptismo, puer obligetur ad aliquid sub voto.

Dubium
orinum.

AD HOC. Durandus. d. 6. quaest. 3. dicit quod ita, sed non probat. Melius tamen dicit Paludanus. in. 4. d. 6. quaest. 4. quod non obligantur pueri in Cathecismo ad aliquid de nouo sub voto: sed ecclesia proponit ibi ea quae christianus debet seruare, & a susceptoribus acceptantur pro pueris.

DVBITATVR secundo, an in Cathecismo contrahatur cognatio spiritualis.

Dubium
secundum.

DICO quod contrahitur, imperfecta tamen. Nam non impedit matrimonium contractum, sed contrahendum: quia peccant contrahendo, sed non dirimitur matrimonium iam contractum Et hoc inter eos inter quos cognatio spiritualis perfecta contrahitur in baptismo, ut habetur de cognatione spirituali. cap. 2. in. 6.

Dubium
tertium.

DVBITATVR. Tertio, an debeat fieri exorcismus. Dico quod ita, ut patet ex ritu ecclesiae, & ex dispositione iuris de consecratione. d. 4.

NOTA etiam, quod exorcismus est quedam demonis adiuratio, qua adiuratur ne in aliquo baptizandum vexet.

Dubium
quartum.

DVBITATVR quarto, an pro sint aliquid exorcismi.

AD HOC. Durandus in. 4. d. 6. quaest. 4. dicit quod aliqua fiunt ibi quae solum significant: & aliqua quae efficiunt. Sed sanctus Thomas hic & in. 4. dicit quod non solum significant sed efficiunt. Et probatur, quia ecclesia quae regitur a Spiritu sancto, non facit aliquid frustra nec mentitur in suis locutionibus. Mentiretur autem si exorcismi non operarentur quod significant. Augustinus etiam lib. r. de simbolo (& habetur de consecra. d. 4. cap. sicut noster) hoc idem affirmat.

Dubium
quintum.

DVBITATVR. Quinto, quomodo exorcismus operatur.

AD HOC dicit Paludanus ubi supra quod secundum aliquos exorcismus ex natura sua daemones expellit. Et probant: quia quando damon arripiebat Saul, exibat ab eo ad sonum citharae David, ut ha-

betur. i. regu. 16. Probatur etiam ratione: quia anima ob suam dignitatem potest aliquid in damone imprimere.

SED quia haec apparentia non habent, dico quod exorcismus habet expellere immundos spiritus, ex potestate ecclesiae collata: quia deus concurrit specialiter ad praesentiam illorum verborum, ut fiat quod per illa verba significatur. Hoc maior in 4. d. 6. quaest. 2. in fine. Et probatur hoc ex illo, marci ultimo, in nomine meo daemones eiicient. Quod tamen verba de se facere non possunt. Vnde omnes chartae quae noiae vocantur, sunt superstitiosae.

DVBITATVR Sexto, an effectum istum, expellendi scilicet daemones, habeat exorcismus ex opere operato.

Dubium
sexuum.

RESPONDEO quod ita. Eadem etiam videtur esse sententia sancti Thomae in quaestionibus de potentia. quaest. 6. art. 10. Vbi quaerens an daemones possint aliquo modo expelli respondet quod possunt virtute diuina.

ARGVITVR tamen contra hoc. Primo. David (ut habetur. i. reg. 16.) pulsatione citharae daemone expellebat. Ergo etiam exorcismus ex natura rei, ex opere operato habet daemones expellere, non ex virtute diuina.

SECUNDO. Thobiae. 6. fumus iecoris piscis expulit demonem.

TERTIO. 4. regum. 3. eliseus fecit adduci psalterem ut prophetaret. Ergo etiam non requiritur peculiari virtus dei, ut exorcismus daemones expellat. Sed ex natura rei habet hunc effectum: sicut haec quae supra citauimus.

AD HAEC argumenta respondetur facile. Ad primum dico, quod sonus citharae David, non habebat ex se daemones expellere. Sed quia reddebat saulem laetum & iocundum ac per hoc minus sentientem daemones vexationem, dicitur daemones expulisse.

AD SECUNDVM dico, quod illud erat ex dei speciali virtute.

AD TERTIVM dico, quod per psalterem deus tunc accedebatur: ut dignus esset prophetiam recipere.

DE HOC vide bedam super illud actuum. 15. Iesum noui & Paulum Scio: Hugonem etiam, de sacramentis. Isidorus cap. 2. de officiis. Casiodorus lib. 9. cap. 33. Et alexandrum quartum: qui in suis decretis mentionem facit de ceremonijs baptismi. Vnde sequitur quod sunt in ecclesia antiquissima.

Articul. vndeci.

Vtrum conuenienter describatur tria baptismata.

H ij AD

DE VNDECIMVM sic proceditur. Videtur quod in conuenienter describantur tria baptismata. scilicet aqua, sanguinis, & flaminis. scilicet Spiritus sancti. Quia apostolus dicit Ephe. 4. Una fides unum baptismum. Sed non est nisi una fides. Ergo non debent poni tria baptismata.

PRÆTER EA Baptismus est quoddam sacramentum, ut ex supra dictis patet. Sed solus baptismus aqua, est sacramentum. Ergo non debent poni alia duo baptismata.

PRÆTER EA Damascenus in 4. libro determinat plura alia genera baptismatum. Non ergo debent poni solum tria baptismata.

SED CONTRA est, quod super illud Hebre. 6. Baptismatum doctrina dicit glosa. Pluraliter dicit, quia est baptismus aqua, poenitentia, & sanguinis.

RESPONDEO dicendum, quod (sicut supra dictum est) baptismus aqua efficaciam habet a passione Christi (cui aliquis configuratur per baptismum) & ulterius, sicut a prima causa a Spiritu sancto. Licet autem effectus dependeat a prima causa: causa tamen super excedit effectum, nec dependet ab effectu. Et ideo præter baptismum aqua potest aliquis consequi sacramenti effectum ex passione Christi, in quantum quis ei conformatur, pro Christo patiendo. Unde dicitur apocalip. 7. Hi sunt qui venerunt ex magna tribulatione & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. Eadem etiã ratione aliquis per virtutem Spiritus sancti consequitur effectum baptismi: non solum sine baptismum aqua, sed etiã sine baptismum sanguinis, in quantum, scilicet al: cuius cor per Spiritum sanctum mouetur ad credendum, & diligendum deum, & poenitendum de peccatis. Unde etiam dicitur baptismus poenitentia. Et de hoc dicitur Esai. 4. Si abluerit dominus sordas filiarum Sion, & sanguinem Hierusalem lauerit de medio eius, in spiritu iudicij, et

spiritu ardoris.

SIC Igitur utrumque aliorum baptismatum nominatur baptismus: in quantum supplet vicem baptismi aqua. Unde dicit Augustinus in 4. libro de unico baptismum paruulorum. Baptismi vicem aliquando implere passionem, de lacrone illo, cui non baptizato dictum est, hodie mecum eris in paradiso. beatus Ciprianus non leue documentum assumit. Quod etiam atque etiam considerans, inuenio non tantum passionem pro nomine Christi, id quod baptismum decrat posse supplere: sed etiam fidem, confessionemque cordis, si forte ad celebrandum misterium baptismi, in angustijs temporum succurrere non potest.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod alia duo baptismata includuntur in baptismum aqua: qui efficaciam habet & ex passione Christi, & ex Spiritu sancto. Et ideo per hoc non tollitur unitas baptismatis.

AD SECVDVM dicendum, quod (sicut supra dictum est) sacramentum habet rationem signi. Alia vero duo conueniunt cum baptismum aqua, non quidem quantum ad rationem signi, sed quantum ad effectum baptismatis. Et ideo non sunt sacramenta.

AD TERTIVM dicendum, quod Damascenus ponit quedam baptismata figuralia: sicut diluuium, quod fuit signum nostri baptismi, quantum ad saluationem fidelium in ecclesia, sicut tunc pauca anime saluae facte sunt in archa, ut dicitur prima petri 3.

PONIT etiam transitum maris rubri, qui significat nostrum baptismum, quantum ad liberationem a seruitute peccati. Unde & apostolus dicit 1. Corinth. 10. quod omnes baptizati sunt in nube, & in mari.

PONIT etiam ablutiones diuersas, quae fiebant in veteri lege, praefigurantes nostrum baptismum, quantum ad purgationem peccatorum.

PONIT etiam baptismum Iohannis, qui fuit preparatorius ad nostrum baptismum.

ARTI-

ARTICVLVS iste determinatur a magistro in 4. d. 4. Quod autem sint tria baptismata recipiunt omnes, & doctores, & sancti. Ita sentit glosa super illud ad Hebre. 6. Baptismatum doctrina &c. Habetur etiã, 15. quaestione. 1. cap. firmissime. Et glosa ibidem. Gregorius etiam nazianzenus libro de secundis epiphanijs, postquam posuit Christi baptismum, & Iohannis, scio (inquit) alium baptismum, scilicet martirium. Idem Casiodorus. Idem Augustinus. 13. de ciuitate dei cap. 7. Baptismus vero sanguinis & flaminis, vocantur baptismi in effectu: quia habent similem effectum cum baptismum aqua.

Dubium primum. **SED DVBIVM** statim occurrit. Nam eadem ratione deberent poni plura alia baptismata, sicut sanctificatio in vtero, &c.

AD HOC respondet Gabriel in 4. d. 4. quaest. 2. quod sanctificatio non est baptismus flaminis, sed effectus baptismi aqua, vel flaminis, vel alterius, vel etiam effectus dei. Ut autem aliquid dicatur baptismus, debet esse causa iustificationis, & non ipsa iustificatio, quae est effectus.

Dubium secundum. **DVBITATVR** an sola contritio sit baptismus flaminis, vel quatenus poenitentia. **RESPONDEO**, quod quatenus conuersio sufficiens ad iustificationem, & ad conuertendum hominem in deum, vocatur baptismus flaminis, sicut conuersio qua homo conuertitur ad deum in primo instanti vsus rationis, quae secundum sanct. Thom. reponit hominem in gratia.

Dubium tertium. **DVBITATVR** an ad peccatum originale remittendum requiratur aliqua poenitentia. **DICO** quod non, quia non est propria voluntate contractum, ideo de illo nemo tenetur dolere.

Dubium quartum. **DVBITATVR** an haec tria baptismata sint vera sacramenta.

RESPONDEO, quod baptismus aqua est verum sacramentum ut tractatum est. Baptismus vero flaminis non est sacramentum: quia nec confert gratiam ex opere operato, nec est signum sensibile ad hoc institutum. Martirium autem videtur quod sit sacramentum: quia est signum sensibile gratiae, quam confert ex opere operato: ut patet de pueris occisis pro Christo. Secundo. Quia si vnus velit martirium pati, non tamen patitur, alter vero vult pati, & patitur, etiam si voluntas sit aequalis, qui patitur maiorem gratiam habebit quam alius, solum ratione martirij. Ergo confert gratiam ex opere operato.

AD HOC dicit maior in 4. d. 4. quaest. 3. in fine quod martirium est sacramentum, & probat ex definitione sacramenti, quia est signum rei sacrae. Subinfert tamen declarans se, quod non dat gratiam ex opere operato. Et si arguas. Ergo essent plura sacramenta quam septem, negat consequentiam: quia martirium & baptismus sunt idem sacramentum.

OPPOSITVM tenet sanct. Thom. hic ad 2. scilicet quod martirium non est sacramentum. Idem Du-

rand. d. 4. quaest. 3. Et Gabriel. d. 4. quaest. 2. Idem Adrianus quaestione vltima de baptismum. Et probatur. Quia essent plura quam septem sacramenta. Nec valet dicere quod martirium sit idem cum baptismum aqua. Nam si martirium est sacramentum ante institutionem baptismi erat sacramentum, quia machabæi sunt veri martires. Et sic plura essent sacramenta quam septem.

SECUNDO. Sacramenta constant ex rebus & verbis. At martirium non constat ex rebus & verbis. Ergo non est sacramentum.

TER TIO. Sacramenta fuerunt instituta ad conferendam gratiam. Sed martirium non fuit institutum ad conferendam gratiam. Ergo non est sacramentum. Antecedens pro minori probatur, quia martirium non potest esse sine peccato inferentium mortem. Ergo non est institutum a deo ad conferendam gratiam, & per consequens nec est sacramentum.

AD ARGVMENTA autem in contra dico, quod baptismus sanguinis, puta martirium, non confert gratiam ex opere operato. Et si arguas, quia pueris innocentibus martirium contulit gratiam ex opere operato. Ergo solutio nulla. Dico quod non quicquid confert gratiam ex opere operato est sacramentum: licet illa sit vna condicio sacramenti. Secundo. Nego, quod martirium conferat gratiam ex opere operato, sicut nec contritio, esto esset signum sensibile.

TER TIO. Dico quod in martirio datur gratia ex parte actus interioris, & pueris datur gratia ex privilegio specialis: quia vere patiuntur propter deum, & non ex vi operis. Quia martirium non efficit gratiam instrumentaliter sicut baptismus, sed solum est causa sine qua non gratiae. Ita quod datur gratia martyri quia passus est pro deo. At sacramentum (ut supra diximus) non solum est causa sine qua non gratiae: sed proprie est causa gratiae, in aliquo genere causae, instrumentaliter tamen.

ARMACHANVS respondet huic argumento quod pueri qui non fuerunt circumcisi non fuerunt saluari. Sed hoc constat esse falsum, quia ecclesia vniuersaliter de omnibus festum celebrat innocentibus. Augustinus etiam & Bernardus in sermonibus de illo festo, omnes martyrio coronatos affirmant.

Articul. duodec.

Utrum baptismus sanguinis sit potissimus inter alia baptismata.

DE DUODECIMVM sic proceditur. Videtur quod baptismus sanguinis non sit potissimus inter tria praedicta baptismata. Baptismus

H iij tismus

isimus enim aqua imprimat characterem. Quod quidem baptismus sanguinis non facit. Ergo baptismus sanguinis non est potior, quam baptismus aqua.

PR AETER EA Baptismus sanguinis non valet sine baptismo flaminis, qui est per charitatem: dicitur enim. i. ad Corinth. 13. Si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuerim, nihil mihi prodest. Sed baptismus flaminis valet sine baptismo sanguinis non enim soli martires saluantur.

Ergo baptismus sanguinis non est potissimus. PR AETER EA. Sicut baptismus aqua habet efficaciam a passione Christi (cui secundum praedicta respondet baptismus sanguinis) ita passio Christi efficaciam habet a Spiritu sancto: secundum illud Hebr. 9. Sanguis Christi qui per Spiritum sanctum obtulit semetipsum pro nobis, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis. &c. Ergo baptismus flaminis potior est, quam baptismus sanguinis. Non ergo baptismus sanguinis est potissimus.

SED CONTRA EST, quod Augustinus ad fortunatum (loquens de comparatione baptismatum) dicit. Baptizatus confitetur fidem suam coram sacerdote: martir coram persecutore. Ille post confessionem aspergitur aqua, hic sanguine. Ille per impositionem manus pontificis, recipit Spiritum sanctum, hic templum efficitur Spiritus sancti.

RESPONDEO dicendum, quod (sicut dictum est) effusio sanguinis pro Christo, & operatio interior Spiritus sancti, dicuntur baptismata, in quantum efficiunt effectum baptismi aqua. Baptismus autem aqua efficaciam habet a passione Christi, & a Spiritu sancto, ut dictum est. Quae quidem duae causae operantur in quolibet horum trium baptismatum: excellentissime tamen in baptismo sanguinis. Nam passio Christi operatur quidem in baptismo aqua, per quandam figuralem representationem: in baptismo autem flaminis vel poenitentiae, per quandam affectionem, sed in

baptismo sanguinis per imitationem operis. Similiter etiam virtus Spiritus sancti operatur in baptismo aqua, per quandam virtutem latentem, in baptismo autem poenitentiae per cordis commotionem, sed in baptismo sanguinis per potissimum dilectionis effectum secundum illud Iohan. 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis.

AD PRIMUM. Ergo dicendum, quod character est res & sacramentum. Non autem dicimus quod baptismus sanguinis, praeminentiam habeat secundum rationem sacramenti, sed quantum ad sacramenti effectum.

AD SECUNDUM dicendum, quod effusio sanguinis, non habet rationem baptismi, nisi sit sine charitate. Ex quo patet, quod baptismus sanguinis includit baptismum flaminis, & non e converso. Unde ex hoc ipso probatur per se fortior.

AD TERTIUM dicendum, quod baptismus sanguinis praeminentiam habet, non solum ex parte passionis Christi, sed etiam ex parte Spiritus sancti: ut dictum est.

IN HOC articulo nota, quod Paludanus in. 4. d. 4. quaest. 3. Respondet huic quaestioni aliquibus propositionibus. Prima propositio est. Baptismus aqua facit characteratum, & non martiriū. Secunda propositio est. Ad martiriū requiritur contritio peccatorum, quia non est sacramentum & non ad baptismum cum sit sacramentum. Verius tamen est, quod ad utrumque requiratur dolor formalis vel virtualis. Et multum probabile est quod ad martiriū non requiritur dolor: sed factum est non complacere in peccato. De hoc tamen infra in materia de poenitentia disputabimus. Tertia propositio est. Martiriū remittit peccata etiam quo ad quacūque poenam, sicut baptismus aqua. Probat. Quia hoc privilegium conceditur martiri a Christo. Qui me confessus fuerit (inquit Matth. 10.) coram hominibus, confitebor ego eum coram patre meo. Quarta propositio. Praestanti or est baptismus sanguinis, baptismus aqua, & flaminis: quia in illo operatur magis passio Christi, quia per imitationem operis. Secundo. Hic magis operatur Spiritus sanctus per potissimum fervorem dilectionis & affectionis.

Quaestio octava.

De

De ministris per quos traditur sacramentum baptismi.

DEINDE Considerandum est de ministris per quos traditur sacramentum baptismi. Et circa hoc quaeruntur octo.

PRIMO. Utrum ad diaconum pertineat baptizare.

SECUNDO. Utrum pertineat ad presbiterum, vel solum ad episcopum.

TERTIO. Utrum laicus possit sacramentum baptismi conferre.

QUARTO. Utrum hoc possit facere mulier.

QUINTO. Utrum non baptizatus possit baptizare.

SEXTO. Utrum plures possint simul baptizare unum & eundem.

SEPTIMO. Utrum necesse sit aliquem esse, qui baptizatum de sacro fonte recipiat.

OCTAVO. Utrum suscipiens aliquem de sacro fonte, obligetur ad eius instructionem.

Articul. primus,

Utrum ad officium diaconi pertineat baptizare.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod ad officium diaconi pertineat baptizare. Simul enim coniungitur a domino officium predicandi euangelium & baptizandi, secundum illud Matth. ultimo. Euntes docete omnes gentes baptizantes eos. &c. Sed ad officium diaconi pertinet euangelizare. Ergo videtur quod etiam ad officium diaconi pertineat baptizare.

PR AETER EA. Secundum Dionysium s. cap. ecclesiastica Hierarchia: purgare pertinet ad officium diaconi. Sed purgatio a peccatis maxime fit per baptismum: secundum illud eph. s. Mundans eam lauacro aqua

in verbo vitae. Ergo videtur quod baptizare pertineat ad diaconum.

PR AETER EA. De beato Laurentio legitur, quod cum ipse esset diaconus, plurimos baptizabat. Ergo videtur quod ad diaconos pertineat baptizare.

SED CONTRA est, quod Gelasius Papa dicit, & habetur in decretis. 93. dist. Diacones propriam constitutum observare mensuram. Et infra. Absque episcopo vel presbitero baptizare non audeant: nisi praedictis ordinibus longius constitutis, necessitas extrema compellat.

RESPONDEO dicendum, quod sicut caelestium ordinum proprietates & eorum officia ex eorum nominibus accipiuntur (ut Dionysius dicit. 7. cap. caelestis Hierarchia) ita etiam ex nominibus ecclesiasticorum ordinum accipi potest, quid ad unumquemque pertineat ordinem. Dicuntur autem diacones quasi ministri: quia videlicet ad diaconos non pertinet, aliquid sacramentum principaliter, & quasi ex proprio officio praebere: sed ad habere ministerium alijs maioribus, in sacramento eorum exhibitione. Et sic ad diaconem non pertinet quasi ex proprio officio, tradere sacramentum baptismi: sed in collatione huius sacramenti, & aliorum, assistere & ministrare maioribus. Unde Isidorus dicit. Ad diaconum pertinet assistere & ministrare sacerdotibus, in omnibus quae aguntur in sacramentis Christi, in baptismo, in chrismate, in patena & calice.

AD PRIMUM. Ergo dicendum, quod ad diaconum pertinet recitare euangelium in ecclesia & predicare ipsum per modum Cathedrae. Unde & Dionysius dicit, quod diaconi habent officium super immundos: inter quos ponit cathecummos. Sed docere, i. exponere euangelium, pertinet proprie ad episcopum, cuius actus est perficere: secundum Dionysium. s. cap. ecclesiastica hierarchia. Perficere autem, idem est quod docere. Unde non sequitur, quod ad diaconos pertineat officium baptizandi.

AD

AD SECUNDVM dicendum, quod (sicut Dionysius dicit. 2. cap. ecclesiastica Hierarchy) baptismus non solum habet purgatiuam, sed etiam illuminatiuam uirtutem. Et ideo excedit officium diaconi: ad quem pertinet solum purgare. s. uel repellendo immundos, uel disponendo eos ad sacramenti susceptionem.

AD TERTIVM dicendum, quod quia baptismus est sacramentum necessitatis, permittitur diaconibus necessitate urgente in absentia maiorum baptizare: sicut patet ex auctoritate gelasii supra inducta. Et hoc modo beatus Laurentius diaconus existens baptizauit.

IN HOC ARTICULO. Videtur primo, quod conclusio negatiua sancti Thomae. (s. diaconus non habet ex officio baptizare nec predicare) non sit vera. Prius quia in diaconi consecratione dicitur expresse. Oportet diaconum ministrare ad altare, baptizare & predicare. Ergo ex officio conuenit diaconis baptizare.

AD HOC (admissio quod illud dicitur in consecratione diaconi) nego, quod inde sequatur, diaconum ex officio posse baptizare. Sed sequitur, quod uel habeat baptizare ex officio uel ex commissione. Nam ad diaconos pertinet, & baptizare, & predicare ex commissione, nempe si ab episcopo uel presbitero sibi imponatur. Et ita dicit Pelagius Papa. 93. distinctione cap. diacones. Quod autem ad diaconos non spectet baptizare ex officio uel predicare, patet ex cap. constat de consecra. d. 4. Probatur etiam ratione. Diaconus est minister, & ad eum pertinet ex officio solum ministrare in altari sacerdoti. Cum ergo sit minister, non spectat ad eum actus superiorum nisi ministerialiter hoc est, cum ei tanquam ministro a superiori (cui ex officio baptizare, & predicare conuenit) committitur.

DUBITATVR an possit committi diaconi bus quod baptizent ex officio. **DICO** quod non, & probor. Aliorum sacramentorum administratio, non potest eis committi ex officio. Ergo nec administratio baptismi.

Articul. secundus,

Vtrum baptizare pertineat ad officium presbiterorum.

AD SECUNDVM sic proceditur. Videtur quod baptizare non pertineat ad officium presbiterorum, sed solum episcoporum. Quia (sicut dictum est) eodem precepto iniungitur Matth. ultimo officium docendi & predicandi. Sed docere quod est perficere pertinet ad officium episcopi, ut patet per Dionysium in. 5. & 6. cap. ecclesiastica Hierarchy. Ergo & baptizare pertinet tantum ad officium episcopi.

PRÆTEREA. Per baptismum annumeratur aliquis populo christiano, quod quidem uidetur ad officium solius principis pertinere. Sed principatum in ecclesia tenent episcopi: qui (ut dicitur in glosa Luca. 10.) tenent locum apostolorum, de quibus dicitur in psal. Constitues eos principes super omnem terram. Ergo uidetur quod baptizare solum pertineat ad officium episcopi.

PRÆTEREA. Isidorus dicit quod ad episcopum pertinet basilicarum consecratio, unctio altaris, & consecratio chrisimatis, ipse ordines ecclesiasticos distribuit, et sacras uirgines benedicit. Sed his omnibus maius est sacramentum baptismi. Ergo uidetur quod multo magis ad officium solius episcopi pertineat baptizare.

SED CONTRA est, quod Isidorus dicit in lib. de officijs. Constat baptismus solis sacerdotibus esse traditum.

RESPONDEO dicendum, quod sacerdotes ad hoc consecrantur, ut sacramentum corporis Christi conficiant: sicut supra dictum est. Illud autem est sacramentum ecclesiasticæ unitatis: secundum illud apostoli. 1. corinth. 10. Unus panis, & unum corpus, multi sumus omnes qui de uno pane & de uno calice participamus. Per baptismum autem, aliquis fit particeps ecclesiasticæ unitatis, unde & accipit ius ad mensam domini accedere. Et ideo sicut ad sacerdotem pertinet consecrare eucharistiam (ad quod principaliter sacerdotium ordinatur) ita ad proprium officium

suum sacerdotis pertinet baptizare. Eiusdem enim uidetur esse, operari totum, & partem in toto disponere.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod utrumque officium, s. docendi & baptizandi, dominus apostolis iniunxit, quorum uicem gerunt episcopi: aliter tamen & aliter. Nam officium docendi commisit eis Christus, ut ipsi per se illum exercerent, tanquam principalissimum. Unde & ipsi apostoli dixerunt actuum. 6. Non est equum nos de relinquere uerbum dei, & ministrare mensis. Officium autem baptizandi commisit apostolis, ut per alios exercendum. Unde & apostolus dicit. 1. Corinth. 1. Non misit me Christus baptizare, sed euangelizare. Et hoc ideo: quia in baptizando nihil operatur meritum, & sapientia ministri, sicut in docendo: ut patet ex supra dictis. In cuius etiam signum nec ipse dominus baptizauit, sed discipuli eius, ut dicitur Iohan. 4. Nec tamen per hoc excluditur, quin episcopi possint baptizare: quia quod potest potestas inferior, potest & superior. Unde & apostolus ibidem dicit se quosdam baptizasse. **AD SECUNDVM** dicendum, quod in qualibet republica, ea que sunt minora, pertinent ad minora officia, maiora uero maioribus reseruantur. Secundum illud exodi. 18. Quicquid maius fuerit referant ad te, & ipsi tantummodo minora iudicent. Et ideo ad minores ciuitatis principes pertinet disponere de infimo populo: ad summos autem principes pertinet disponere, ea que pertinent ad maiores ciuitatis. Per baptismum autem non adipiscitur aliquis nisi infimum gradum in populo christiano. Et ideo baptizare pertinet ad minores principes ecclesie. i. Ad presbiteros: qui tenent locum septuaginta duorum discipulorum Christi: ut dicit glosa. Luca. 10. **AD TERTIVM** dicendum, quod (sicut supra dictum est) sacramentum baptismi est potissimum necessitate: sed quantum ad perfectionem, sunt quedam alia potiora, que episcopis reseruantur.

IN ISTO. Secundo articulo non est difficultas ideo conclusio sancti Thomae communiter sine controuersia recepta est, & a doctore testimonio Isidori, & ratione sufficienter probata. Ita etiam definitur de consecratione. d. 4. cap. constat. **SED** esto ita sit, quod ad officium sacerdotis spectet baptizare: possunt nihilominus pontifices prohibere ne aliqui sacerdotes baptizent, extra necessitatem. Et ita prohibitum est omnibus etiam sacerdotibus, ne baptizent parochianum alterius, quia proprii parrochi debent sacramenta suis subditis ministrare. 16. quest. 1. cap. interdicimus. Et si aliquis non sacerdos tentauerit aliquem baptizare sine necessitate, est irregularis ut habetur cap. primo extra de clerico non ordinato ministrante. Si autem est sacerdos quamuis non sit parochus, & sine necessitate, & sine licentia parrochi uel superioris baptizet, non est irregularis: quia cum ad officium sacerdotis spectet baptizare (ut ait doctor) noluit papa illos punire sine necessitate non sibi subditum baptizantes.

Articul. tertius.

Vtrum laicus possit baptizare.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod laicus baptizare non possit. Baptizare enim (sicut dictum est) proprie pertinet ad ordinem sacerdotale. Sed ea que sunt ordinis non possunt committi non habenti ordinem. Ergo uidetur, quod laicus qui non habet ordinem, baptizare non possit.

PRÆTEREA. Maius est baptizare, quam alia sacramentalia baptismi perficere: sicut cathecizare, & exorcizare, & aqua baptismalem benedicere. Sed hæc non possunt fieri a laicis. Sed solum a sacerdotibus. Ergo uidetur quod multo minus laici possint baptizare.

PRÆTEREA. Sicut baptismus est sacramentum necessitatis, ita & poenitentia. Sed laicus non potest absolueri in foro poenitentiali. Ergo nec potest baptizare.

SED CONTRA est, quod Gelasius Papa, & Isidorus dicunt, quod baptizare necessitate imminente, laicis christianis plerumque conceditur.

RESPONDEO dicendum, quod ad ministrandum

fericordiam eius qui vult omnes homines saluos fieri pertinet, ut in his quae sunt de necessitate salutis, homo de facili remedium inueniat. Inter omnia autem sacramenta maxima necessitatis est baptismus, qui est regeneratio hominis in vitam spiritualem: quia pueris aliter omnino subueniri non potest, & adulti non possunt aliter quam per baptismum plenam remissionem consequi, & quantum ad culpam & quantum ad poenam. Et ideo ut homo circa remedium tam necessarium de se etum pati non possit, institutum est, ut & materia baptismi sit communis, scilicet aqua (quae a quolibet de facili haberi potest) & minister baptismi etiam sit quicumque non ordinatus, ne propter defectum baptismi, homo salutis suae dispendium patiatur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod baptizare pertinet ad ordinem sacerdotalem secundum quandam conuenientiam, & solemnitatem, non autem hoc est de necessitate sacramenti. Vnde etiam si extra necessitatis articulum laicus baptizet, peccat quidem, tamen sacramentum baptismi confert, nec est re baptizandus ille qui sic est baptizatus.

AD SECVNDVM dicendum, quod illa sacramentalia baptismi pertinent ad solennitatem, non autem ad necessitatem baptismi.

Et ideo fieri non debent nec possunt a laico: sed solum a sacerdote cuius est solenniter baptizare.

AD TERTIVM dicendum, quod (sicut supra dictum est) penitentia non est tantum necessitatis sicut baptismus. Potest enim per contritionem suppleri defectus sacerdotalis absolutionis, quae non liberat a tota poena: nec etiam pueris adhibetur. Et ideo non est simile de baptismo, cuius effectus per nihil aliud suppleri potest.

IN ISTO ARTICULO nota, quod illud dictum sancti Thomae, quod adulti non possunt aliter quam per baptismum plenam remissionem consequi & quantum ad culpam & quantum ad poenam intelligitur, per baptismum in re vel in voto susceptum, formaliter vel virtualiter. Et si arguas, quia per contritionem consequitur quis plenam remissionem peccatorum semper quo ad culpam, & mul-

tories quo ad poenam. Dico quod verum est, sed non erit contritio, nisi (ad minus in voto) intendat seruare cuncta mandata dei, quorum vnum est de baptismo suscipiendo.

Articul. quartus,

Utrum mulier possit baptizare.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod mulier non possit baptizare. Legitur enim in carthaginensi concilio, quod mulier quauis docta & sancta, viros inconuentu docere, vel aliquos baptizare non presumat. Sed nullo modo licet mulieri docere in conuentu, secundum illud, 1. Corinth. 14. Turpe est mulieri in ecclesia loqui. Ergo videtur, quod nec etiam aliquo modo mulieri liceat baptizare.

PRATEREA. Baptizare pertinet ad officium prelationis: unde a sacerdotibus habentibus curam animarum, debet accipi baptismus. Sed hoc non potest competere mulieri, secundum illud, 1. Timot. 2. Docere mulieri non permitto, nec dominari in viris, sed subditam esse. Ergo mulier baptizare non potest. PRATEREA. In spiritali regeneratione, videtur aqua habere locum materiam uteri (ut Augustinus dicit super illud Iohannis, 3. Nunquid homo potest in ventrem matris suae iterato introire & renasci?) ille autem qui baptizat, videtur magis habere patris officium. Sed hoc non competit mulieri. Ergo mulier baptizare non potest.

SED CONTRA est, quod Urbanus Papa dicit & habetur in decretis, 30. q. 3. Super quibus consuluit nostra dilectio. Hoc videtur nobis hac sententia respondendum: ut baptismus sit si instante necessitate, femina puerum non, et sancta trinitatis baptizauerit.

RESPONDEO dicendum, quod Christus est qui principaliter baptizat: secundum illud Iohannis, 1. super quem videris Spiritum descendentem & manentem, hic est qui baptizat.

Dici-

Dicitur autem colosen. 3. quod in Christo non est masculus & femina. Et ideo sicut masculus laicus potest baptizare quasi minister Christi, ita etiam & femina. Quia tamen caput mulieris est vir, & caput viri est Christus (ut dicitur, 1. Corinth. 11.) non debet mulier baptizare, si a sit copia viri: sicut nec laicus presente clerico, nec clericus presente sacerdote, qui tamen potest baptizare presente episcopo: eo quod hoc pertinet ad officium sacerdotis. AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut mulieri non permittitur publice docere, potest tamen priuata doctrina vel monitione aliquem instruere, ita non permittitur ei publice & solemniter baptizare: sed tamen potest baptizare in necessitatis articulo.

AD SECVNDVM dicendum, quod quando baptismus solemniter & ordinarie celebratur, debet aliquis sacramentum baptismi suscipere a presbitero curam animarum habente, vel ab aliquo vice eius. Hoc tamen non requiritur in articulo necessitatis: in quo potest mulier baptizare.

AD TERTIVM dicendum, quod in generatione carnali masculus & femina operantur secundum virtutem proprie naturae, & ideo femina non potest esse principium generationis actiuum, sed passiuum tantum. Sed in generatione spiritali neuter operatur in virtute propria, sed instrumentaliter tantum per virtutem Christi, & ideo eodem modo potest vir & mulier in casu necessitatis baptizare. Si tamen mulier etiam extra casum necessitatis baptizaret, non esset rebaptizandus: sicut & de laico dictum est. Peccaret tamen ipsa baptizans, & alij qui ad hoc cooperarentur: vel baptismum ab ea suscipiendo vel ei baptizandum aliquem offerendo.

Dubium primum. CIRCA ISTVM articulum dubitatur prius an peccet mortaliter laicus extra necessitate baptizans.

AD HOC. Ricardus, 4. d. 5. art. 4. quaest. 1. dicit quod ita. Sicut etiam qui sine necessitate simul multos baptizat dicens, ego baptizo vos. Idem dicit Scotus, d. 6. in. 4. de baptizante plures simul sine ne-

cessitate. Idem dicit Paludanus, 4. d. 5. quaest. 2. Et probatur extra de clerico non ordinato ministrante cap. primo. Vbi dicitur, Si quis baptizauerit non ordinatus, non ordinetur, sed ab ecclesia expellatur. Ergo talis est irregularis. Huic sententiae subscribit Angelus, & Siluester in summa verbo baptismus, 3. in principio. scilicet quod talis irregularitas incurrit: quod etiam & nos in precedente secundo articulo approbauimus. Ergo peccat.

DICO tamen cum Caietano hic, quod non peccat mortaliter si bona fide facit putans quod bene faciat. Secus autem si fecisset cum solemnitate. Probatur. Talis non facit contra preceptum nec contra charitatem. Ergo non peccat mortaliter. Ad cap. autem citatum dico quod irregularitas illa ponitur pro facto non pro culpa. Secundo (& melius) dico, quod cap. intelligitur de illo qui facit cum solemnitate, quia usurpat sibi officium presbiteri. Et si arguas ex sancto Thomae in art. 5. sequente dicente quod grauiter peccat laicus sine necessitate baptizans, & quod impeditur effectus sacramenti. Ergo peccat mortaliter, quia secundum eundem sanctum doctorem in fra. quaest. 20. art. 8. effectus sacramenti non impeditur nisi ob peccatum mortale. Respondet Caietanus, quod sanctus Thomae intelligit de illo qui ex contemptu facit, aut cum solemnitate, usurpans officium presbiterorum. Secundo dico quod sanctus Thomae in. 5. art. loquitur de non baptizatis. Et forte illi peccant mortaliter baptizando sine necessitate.

DUBITATVR secundo, an diaconus de licentia episcopi vel presbiteri possit baptizare cum solemnitate in necessitate.

AD HOC glosa in cap. constat de consecra. d. 4. dicit quod ita. Et idem dicit glosa, d. 93. cap. diacones. Sed his non obstantibus dico cum sancto Thomae in hac quaest. 1. art. 1. ad argumenta maxime ad 3. quod non potest presbiter aut episcopus committere diacono, ut cum solemnitate baptizaret: quia est officium presbitero annexum.

DUBITATVR an in necessitate sine solemnitate presente presbitero de eius licentia possit diaconus baptizare.

AD HOC glosa illa supra allegata dicit quod ita. Sed sanctus Thomae dicit quod non quia dicitur requiruntur ad hoc quod diaconus licite baptizet, necessitas, scilicet & absentia superioris.

SED contra hoc videtur esse quod habetur in concilio carthaginensi, 4. Vbi dicitur quod diaconus presente presbitero iustus potest eucharistiam ministrare populo. Ergo & baptismum. Ad hoc tamen nego consequentiam, quia non conficit eucharistiam, sicut baptismum.

DUBITATVR an vni parrocho liceat baptizare subditos alterius sacerdotis.

DICO quod non sicut nec poenitentiam ministrare.

EX QVIBVS omnibus habemus, quod quicumque non sacerdos peccat baptizans sine necessitate

Dubium secundum.

Dubium tertium.

Dubium quartum.

tate. Secundo. Sic baptizatus, est vere baptizatus ideo non rebaptizandus. Tertio. Valde apparet quod parochus baptizans subditum alterius peccat mortaliter, quia mittit falcem in messem alienam. Quarto. Praesente presbitero ipse debet baptizare, absente presbitero si sit diaconus ipse debet baptizare. Si autem non sit nec diaconus debet baptizare vir. Si vero est sola femina in necessitate, debet & tenetur sub mortali baptizare.

Articul. quintus.

Vtrum non baptizatus, possit sacramentum baptismi conferre.

AD QUINTVM sic proceditur. Videtur quod ille qui non est baptizatus non possit sacramentum baptismi conferre. Nullus enim dat quod non habet. Sed non baptizatus non habet sacramentum baptismi. Ergo non potest ipsum conferre.

PRÆTER EA. Sacramentum baptismi confert aliquis in quantum est minister ecclesie. Sed ille qui non est baptizatus nullo modo pertinet ad ecclesiam. s. nec re nec sacramento. Ergo non potest sacramentum baptismi conferre.

PRÆTER EA. Maius est sacramentum conferre quam suscipere. Sed non baptizatus non potest alia sacramenta suscipere. Ergo multo minus potest aliquod sacramentum conferre.

SED CONTRA est, quod Isidorus dicit. Romanus pontifex non hominem iudicat qui baptizat, sed spiritum dei sub ministrare gratiam baptismi, licet paganus sit qui baptizat. Sed ille qui est baptizatus non dicitur paganus. Ergo etiam non baptizatus potest conferre sacramentum baptismi.

RESPONDEO dicendum, quod hanc questionem Augustinus indeterminatam reliquit. Dicit enim in 2. contra epistolam parmenianam. Hec quidem alia questio est, utrum & ab his qui nunquam fuerunt christiani, possit baptismus dari: nec aliquid temere inde

affirmandum est, sine auctoritate tanti consilii, quantum tantæ rei sufficit.

POST MODVM vero per ecclesiam determinatum est, quod non baptizati, siue sint iudei siue pagani, possunt sacramentum baptismi conferre, dummodo in forma ecclesie baptizent. Vnde Nicolaus papa respondet de consecratione. d. 4. ad consulta bulgarorum cap. 3. A quodam iudeo, nescitis utrum christiano an pagano, multos in patria vestra asseritis baptizatos: & quid inde sit agendum consulitis. Hi profecto si in nomine trinitatis baptizati sunt, rebaptizari non debent. Si autem forma ecclesie non fuerit observata, sacramentum baptismi non confertur. Et sic intelligendum est quod Gregorius secundus scribit Bonifacio episcopo. Quos a paganis baptizatos esse asseruisti, s. ecclesie formam non seruata, ut de nouo baptizes in nomine trinitatis mandamus.

ET HUIUS ratio est: quia sicut ex parte materie quantum ad necessitatem sacramenti, sufficit quæcumque aqua, ita etiam sufficit ex parte ministri quicumque homo. Et ideo etiam non baptizatus, in articulo necessitatis baptizare potest: ut sic duo non baptizati se inuicem baptizent, dum prius unus baptizaret alium, & postea baptizaretur ab eodem, & consequeretur uterque non solum sacramentum, sed etiam rem sacramenti. Si vero extra articulum necessitatis hoc fieret, uterque grauiter peccaret, scilicet baptizans & baptizatus: & per hoc impediretur baptismi effectus, licet non tolleretur ipsum sacramentum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod homo baptizans adhibet tantummodo ministerium exterius, sed Christus est qui interiorus baptizat: qui potest uti omnibus hominibus ad quodcumque voluerit. Et ideo non baptizati possunt baptizare: quia (ut Nicolaus papa dicit) baptismus non est illorum, s. baptizantium, sed eius, s. Christi.

AD SECUNDVM dicendum, quod ille qui non est baptizatus, quantum non pertinet ad ecclesiam reuel sacramento: potest tamen

men ad eam pertinere intentione & similitudine actus: in quantum, s. intendit facere quod facit ecclesia, & formam ecclesie seruat in baptizando. Et sic operatur ut minister Christi qui virtutem suam non alligauit baptizatis sicut nec etiam sacramentis.

AD TERTIUM dicendum, quod alia sacramenta non sunt tanta necessitatis, sicut baptismus. Et ideo magis conceditur quod non baptizatus possit baptizare, quam quod possit alia sacramenta suscipere.

ARTICVLII huius conclusionem, certam & de fide recipiunt omnes fideles. Determinatur enim de consecratione. d. 4. cap. Romanus pontifex, & cap. a quodam iudeo. Et ita tenet Paludanus. d. 5. quest. 2. Idem Antoninus. 3. parte titulo. 14. cap. 13 §. 4. Idem Siluester in summa verbo baptismus. 3. §. 1. Et ratione probatur. Quia alias non sufficienter prouideretur puero. Nam aliquando sine culpa sua, & parentum (si non esset qui posset baptizare nisi paganus) non posset baptizari, & sic non saluaretur cum pueris non pateat salus nisi per baptismum.

SED contra hoc arguitur sic. Gentilis non poterat conferre circuncisionem. Ergo nec baptismum. **AD HOC** dico quod antecedens est dubium, licet multi ita dicant. Sed adhuc consequentia non valet. Quia circuncisio erat necessaria solum iudeis, & baptismus est necessarius toti orbi.

Articul. Sextus,

Vtrum plures possint simul unum baptizare.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod plures possint simul unum baptizare. In multitudine enim continetur unum, sed non conueritur. Vnde videtur quod quis quid potest facere unus, possint facere multi, & non conuerso: sicut multi trahunt nauem, quam unus trahere non posset. Sed unus homo potest baptizare. Ergo & plures possunt simul baptizare.

PRÆTER EA. Difficilius est quod unum agens agat in plura, quam quod plures agentes agant simul in unum. Sed unus

homo potest simul plures baptizare. Ergo multo magis plures possunt simul unum baptizare. **PRÆTER EA.** Baptismus est sacramentum maxima necessitatis. Sed in aliquo casu videtur esse necessarium, quod plures simul unum baptizent, puta si aliquis paruulus esset in articulo mortis, & adessent duo, quorum alter esset mutus, & alter manibus & brachijs careret: tunc enim oporteret quod mutilatus verba proferret, & mutus actum baptismi exerceret. Ergo videtur quod plures possint simul unum baptizare.

SED CONTRA est, quod unius agentis est una actio. Si ergo plures unum baptizarent, videretur sequi quod essent plures baptismi, quod est contra id quod dicitur Ephe. 4. una fides, unum baptisma.

RESPONDEO dicendum, quod sacramentum baptismi precipue habet virtutem ex forma, quam apostolus nominat verbum vite Ephe. 5. Et ideo considerare oportet si plures simul unum baptizarent, qua forma vterentur. Si enim dicerent, nos te baptizamus in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti: dicunt quidam quod non conferretur sacramentum baptismi, eo quod non seruaretur forma ecclesie, qua sic habet: ego te baptizo, in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti. Sed hoc excluditur per formam baptizandi, qua vtitur ecclesia grecorum: possent enim dicere baptizetur seruus Christi. N. in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti. &c. Sub qua forma graeci baptismum suscipiunt: qua tamen forma multo magis dissimilis est forme quam nos utimur, quam si dicatur nos te baptizamus.

SED considerandum est, quod ex tali forma nos te baptizamus, exprimitur talis intentio quod plures conueniant ad unum baptismum conferendum. Quod quidem videtur esse contrarationem ministerij, homo enim non baptizat nisi ut minister Christi, & vicem eius gerens. Vnde sicut unus est Christus, ita oportet esse unum ministerium, qui Christum representet

sentet, propter quod signanter apostolus dicit Ephe. 4. *Unus dominus, una fides, unum baptisma.* Et ideo contraria intentio videtur excludere baptismi sacramentum.

SI VERO uterque diceret, ego te baptizo in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, uterque exprimeret suam intentionem, qua si ipse singulariter baptismum conferret. Quod posset contingere in eo casu, in quo contentiose uterque aliquē baptizare conaretur. Et tunc manifestū est, quod ille qui prius verba proferret, daret baptismi sacramentum: alius vero quantumcumque intentionem baptizandi haberet, nihil faceret, & si verba pronuntiare presumeret, esset puniendus tanquam rebaptizator. Si autem omnino simul ambo verba proferrent, & hominem immergerent aut aspergerent, essent puniendi de inordinato modo baptizandi, & non de iteratione baptismi: quia uterque intenderet non baptizatum baptizare. Et uterque quantum in se est baptizaret. Nec traderent aliud & aliud sacramentum, sed Christus qui est unus, interius baptizans, unum sacramentum per utrumque conferret.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ratio illa locū habet in his que agunt propria virtute. Sed homines non baptizant propria virtute, sed virtute Christi: qui cum sit unus per unum ministrū perficit suū opus. **AD SECVNDVM** dicendum, quod in casu necessitatis, unus posset simul plures baptizare, sub hac forma, ego vos baptizo: puta si immineret ruina, aut gladius, aut aliquid huiusmodi, quod omnino moram non pateretur, ut sigillatim omnes baptizarentur. Nec per hoc diversificaretur forma ecclesie: quia plurale nō est nisi singulare geminatum presertim cum pluraliter dicatur Matth. ultimo. *Baptizantes eos.* &c. Nec est simile de baptizante & baptizato: quia Christus qui principaliter baptizat, est unus. Sed multi, per baptismum efficiuntur unū in Christo. **AD TERTIVM** dicendum, quod (si

cut supra dictum est) integritas baptismi consistit in forma verborum, & in usu materie. Et ideo nec ille qui tantum verba proferat baptizat nec ille qui immergit. Et ideo si unus verba proferat, & alius immergat, nulla forma verborum poterit esse cōueniens: nec enim poterit dici ego te baptizo (cum ipse nō immergat, & per consequens non baptizat) nec etiā poterit dici, nos te baptizamus, sū neuter baptizat. Si enim duo sint, quorum unus unā partem libri scribat, & alius aliam, non erit propria locutio, nos scripsimus librum istum sed synecdochica, in quantum totum ponitur pro parte.

IN ISTO articulo nota, conclusionem hanc tētigisse sanctum Thomā supra questione. 7. articulo. 5. ad. 4. quā hic repetit, ut habes in licēra. **NOTA** secundo. Dupliciter contingere posse, quod plures vnum baptizent. Vno modo, quādo quilibet facit totum, & intendit baptizare utendo eadem forma: ut si quilibet dicat ego te baptizo in nomine patris, & filij, &c. Et hoc modo communiter dicunt omnes, quod tenet baptismus. Alio modo potest contingere mutando formā, & dicendo nos te baptizamus. &c. Et isto modo dicit sanctus Thom. hic & supra. quæst. 7. art. 5. ad. 4. & in. 4. d. 6. quæst. 2. quod non tenet baptismus. Idem dicit Alexander. 4. parte. quæst. 16. membro. 7. Idem Gabriel. d. 6. quæst. 1.

OPPOSITAM opinionem (s. quod sub ista forma nos te baptizamus. &c. Tenet baptismus) defendit Durandus in. 4. d. 3. quæst. 3. Quem sequitur Paludanus. d. 3. quæst. 2. Et Marsilius. 4. quæst. 4. articulo. 4. dubio. 11. Et probant isti opinionem suam. Quia si quilibet baptizantium (etiam secundum sanctum Thom.) dicat ego te baptizo in nomine patris. &c. Tenet baptismus. Sed esto dicat nos te baptizamus, non mutatur sensus alterius veræ formæ. Ergo etiam sub ista forma nos te baptizamus, tenet baptismus. Minor probatur. Quia ista nos te baptizamus, resoluitur sic. 1. ego te baptizo, & ex parte alterius ego te baptizo, & hic baptizat **SECVNDO**. In his que non sunt de essentia formæ, non tollitur sacramentum. esto quod fiat mutatio. Sed non est de essentia formæ baptismi, quod exprimat baptismi ministrum, ut patet in forma grecorum, quæ illum non exprimit. Ergo non requiritur quod dicatur, ego te baptizo.

TERTIO. Quia vel requiritur unitas ministri in re, aut secundum expressionem. Sed in re seruetur unitas ministri, esto quod plures baptizent: quia secundum sanctum Thom. plures possunt baptizare, si quilibet faciat totum. Unitas autem ministri

stri secundū expressionē non requiritur, ut patet in forma grecorum, ubi minister nō exprimitur. **QVARTO**. Quia eū in deo sint tres personæ, conuenientius explicantur per istam formā nos te baptizamus, quā per aliā in singulari. Propter has rationes etiā Caietanus reputat hanc opinionem probabilem. Quia tamen non est certa, & materia est necessaria: opinio hæc non est tenenda.

OPINIO autē sancti Thom. (quæ vera est & tenenda) probatur sic. Prius. Quia mutatur sensus veræ formæ, istius. s. ego te baptizo in nomine patris & filij, & Spiritus sancti. Quando enim quilibet dicit, ego te baptizo: significatur quod quilibet facit totū, quod requiritur ad verā formā. Quando vero dicitur nos te baptizamus, significatur partialitas quædam, quæ tollit verū sensū formæ prædictæ. **SECVNDO**. Resoluendo illud plurale, nos te baptizamus, ut Durandus resoluit, id est ego te baptizo, & Iohannes te baptizat, adhuc mutatur sensus veræ formæ. Ergo non tenet sacramentū. Antecedens patet. Nā si quis baptizaret dicens ego te baptizo, & iste te baptizat, tanquā de forma, non baptizaret esto solus diceret istā formā. Nihil ergo facit, id quod alius agit, ad id quod ego facio, & ita adhuc ex parte illius pronomini nos, importatur partialitas, quod est contra rationem veræ formæ.

TERTIO. Non est possibile, quod Christus instituerit, aut acceptauerit formam, quæ nō potest debite ad sacramentum applicari. At illa forma nos te baptizamus non potest debite ad sacramentum applicari. Ergo nō est instituta à Christo. Minor probatur. Quia non potest simul proferri à multis phisice in eodem instanti. Et tunc qui posterius profert iam non baptizat: quia iā alius apposuit materiam & formam. Nec etiā qui prius protulit baptizat: quia mentitur dicēs quod ipse baptizat, & alius baptizat. Nā alius iā non baptizat: **AD ARGVMENTA** in oppositum. Ad primū nego quod nō mutetur sensus veræ formæ, ut probatum est.

AD SECVNDVM dico, quod & si expressio ministri non sit de essentia formæ: si tamen exprimitur, vel aliquid additur, debet exprimi aut addi, ita ut non mutetur sensus veræ formæ.

AD TERTIVM dico, quod requiritur unitas actionis & ministri: ita quod nō explicentur multi. In forma grecorum si quilibet dicat totum, possunt etiam multi simul baptizare vnum, non autem si partialitas multorum explicetur.

Dabium
vnicum.

DVBITATVR igitur an plures partialiter possint simul baptizare, ita quod vnus dicat formam, & alius apponat materiam.

AD HOC respōdet Caietanus affirmatiue. Et probat, quia non est inconueniens, quod agens principale utatur multis instrumentis.

SECVNDO. Quia plures possunt baptizare, si quilibet faciat totū. Sed ibi est pluralitas ministrorum. Ergo illud non obstat baptismō.

TERTIO. Quia plures conferebant sacramentum confirmationis. Ergo & baptismum. Cū Caietano tenet Paludanus.

OPPOSITA tamen sententia, est communis, & verior, quam tenet sanctus Thom. Hic ad. 3. & supra. quæst. 7. art. 5. ad. 4. Et probatur. Prius est conclusio Panormitani, & Hostiensis, in titulo de baptismo & eius effectu.

SECVNDO. In cap. quorūdam in decretis. d. 29. concilium toletanū iubet deponi ordinatos à quo dam episcopo, qui ordinabat legente simplici sacerdote ministrante. Et ita tenet glossa. Quamquā Caietanus nitatur respondere, quod in illo capite, habetur sacramentum ratū, sed puniuntur illi, quia malo modo receperunt. Vel dicit quod non est simile: quia vnus illorū erat simplex sacerdos, qui non poterat concurrere ad sacramentū ordinis. Secus si ambo essent episcopi. Et ideo sanctus Thom. non innititur capiti illi: sed rationi. Probatur ergo sententia sancti Thom. Si plures partialiter possunt simul baptizare. Ergo pari ratione si plures partialiter proferrent formam: baptizarent & consecrarent. Quod tamen ridiculum videtur.

SECVNDO. Siquis incedens baptizare apponeret falsam formā. Et alius quando ipse immergit puerum, proferret veram formā: esset baptismus. Quod non videtur concedendum. Manet igitur opinio sancti Thom. & iure consultorum vera et tenenda. Nam esto vnus illorum dicat baptizetur seruus Christi. &c. Et alius tingat: non est baptismus. Adhuc enim forma illa falsa est: quia ille nō baptizatur. Propositio siquidem ista, baptizetur seruus Christi. N. in nomine patris. &c. æquiualet huic baptizatur seruus christi. &c. quæ est falsa

Articul. septimus

Vtrum in baptismo requiratur aliquis qui baptizatum leuet de sacro fonte

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quod in baptismo non requiratur aliquis, qui baptizatum de sacro fonte leuet. Baptismus enim noster per baptismum Christi consecratur, & ei conformatur. Sed Christus baptizatus non est ab aliquo de fonte susceptus: sed sicut dicitur Matth. 3. baptizatus Iesus confestim ascendit de aqua. Ergo videtur, quod nec in aliorum baptismo requiratur aliquis qui baptizatum de sacro fonte suscipiat.

PRÆTER EA. Baptismus est spiritus

I tualis

tualis regeneratio: ut dictum est. Sed in carnali generatione non requiritur nisi principium actuum quod est pater, & principium passivum quod est mater. Igitur cum in baptismo locum patris obtineat ille qui baptizat, locum autem matris, ipsa aqua baptismi (ut Augustinus dicit in quodam sermone epiphaniae) videtur quod non requiratur aliquis alius, qui baptizatum de sacro fonte leuet.

PR AETER E A. In sacramentis ecclesiae nihil derisorium fieri debet. Sed hoc derisorium videtur, quod adulti baptizati qui se ipsos sustentare possunt, & de sacro fonte exire, ab alio suscipiantur. Ergo videtur quod non requiratur aliquis (praecipue in baptismo adultorum) qui baptizatum de sacro fonte leuet. **SED CONTRA** est, quod Dionysius dicit. 2. cap. ecclesiasticae Hierarchiae, quod sacerdotes assumentes baptizatum, tradunt eum adductionis susceptori, & duci.

RESPONDEO dicendum, quod spiritualis regeneratio qua fit per baptismum, assimilatur quodammodo generationi carnali. Unde dicitur. i. Petri. 2. Sicut modo geniti infantes rationabiles & sine dolo, lac concupiscite. In generatione autem carnali paruulus nuper natus, indiget nutrice & Pedagogo. Unde et in spirituali regeneratione baptismi, requiritur aliquis qui fungatur vice nutricis & Pedagogi, in formando & instruendo eum, quasi novitium in fide, de his quae pertinent ad fidem & vitam christianam. Ad quod praedicti ecclesiae vacare non possunt, circa communem curam populi occupati: paruuli enim et novitij indigent speciali cura praeter communem. Et ideo requiritur quod aliquis suscipiat baptizatum de sacro fonte, quasi in sua instructione & tutela. Et hoc est quod Dionysius dicit ultimo cap. ecclesiasticae hierarchiae. Diuinis nostris ducibus (i. apostolis) ad mentem venit, & visum est, suscipere infantes secundum istum sanctum modum: quod naturales pueri parietes, traderet puerum cuiusdam docti in diuinis Pedagogo, & reliquum sub ipso puer ageret sicut sub diuino pa-

tre, & saluationis sanctae susceptore.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Christus non est baptizatus, ut ipse regeneraretur sed ut alios regeneraret. Et ideo post baptismum non indiget pedagogo tanquam paruulus. **AD SECVNDVM** dicendum, quod in generatione carnali non requiritur ex necessitate nisi pater & mater. Sed ad facile partum & ad educationem pueri convenientem requiritur obstetrix, & nutrix, & Pedagogus: quorum vicem implet in baptismo ille qui puerum de sacro fonte leuat. Unde non est de necessitate sacramenti: sed unus solus potest in aqua baptizare, necessitate imminente.

AD TERTIVM dicendum, quod baptizatus non suscipitur a patre de sacro fonte propter imbecillitatem corporalem: sed propter imbecillitatem spiritualem, ut dictum est.

IN HOC septimo articulo nota, quod licet non sit de essentia sacramenti, ut aliquis baptizandum de sacro fonte suscipiat: est tamen conueniens, propter rationes quas assignat sanctus Thomas, ex alijs sanctis. Est etiam antiquissimus ecclesiarum ritus ut pote a Christo, & ab apostolis, & ideo omnes doctores de hoc scripserunt, ut Magister sententiarum. d. 6. cap. 7. & Ilidorus libro. 2. de officijs cap. 24. Idem etiam habetur de consecratione. d. 4. cap. Paruuli quod ex Augustino desumptum est. Idem de consecratione. d. 4. cap. Cum pro paruulis. Augustinus quoque in epistola. 23. ad Bonifacium multa de his susceptoribus dicit. Ergo antiquissimum est, ut sint qui baptizandos suscipiant

DUBITATUR an quilibet homo possit licite tenere baptizandum.

AD HOC respondetur aliquibus propositionibus. Prima est. Nullus abbas, monachus, vel religiosus, potest tenere aliquem ad baptismum, solum de iure humano. Probat, de consecra. d. 4. cap. Non licet, primum. Idem prohibetur. 16. quaest. 1. capit. Placuit commune.

SECVNDA propositio est. Si faciant de facto sunt veri compadres & vere contrahunt affinitatem. **TERTIA** propositio. Pater vel mater baptizandi, non possunt eum tenere ad baptismum, si sint matrimonio coniuncti: & si faciant contrahunt affinitatem. Hec probatur. 30. q. 1. cap. Ad limina.

QUARTA propositio. Qui non est baptizatus non potest tenere alium ad baptismum, quauis possit in necessitate licite baptizare, de consecra. d. 4. cap. in baptizate, & si teneat non contrahit affinitatem, contrahit tamen si baptizat. Ratio est: quia baptizans est de necessitate sacramenti non autem leuans.

QVIN

QVINTA propositio. Unus tantum debet tenere baptizandum: ut patet de consecra. d. 4. cap. In cathecismo, & cap. Non plures.

SEXTA propositio. Hodie tamen videtur ius illud derogatum in aliquibus prouincijs per contrariam consuetudinem: sicut in Iustitania ubi communiter vocatur multi, ad leuandum baptizandum.

Articul. octauus,

Vtrum ille qui aliquem leuat de sacro fonte teneatur ad eius instructionem.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quod ille qui suscipit aliquem de sacro fonte, non obligetur ad eius instructionem. Quia nullus potest instruere nisi instructus. Sed etiam quidam non instructi, sed simplices admittuntur leuare aliquem de sacro fonte. Ergo ille qui suscipit baptizatum, non obligatur ad eius instructionem.

PR AETER E A. Filius magis potest a patre instrui quam ab alio extraneo: nam filius habet a patre esse, & nutrimentum, et disciplinam ut philosophus dicit in. 8. Ethic. Si ergo ille qui suscipit baptizatum, teneretur eum instruere magis esset conueniens, quod pater carnalis filium suum de baptismo susciperet quam aliquis alius. Quod tamen videtur esse prohibitum: ut habetur in decretis. 30. q. 1. peruenit, & dictum est.

PR AETER E A. Plures magis possunt instruere quam unus solus. Si ergo ille qui suscipit aliquem baptizatum, teneretur eum instruere, magis deberet plures suscipere quam unus solus, cuius contrarium habetur ex decretis Leonis papa. Non plures (inquit) ad suscipiendum de baptismo infantes quam unus accedant, siue vir siue mulier.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit in quodam sermone paschali. Vos ante omnia tam viros quam mulieres: qui filios in baptismo suscepistis, moneo, ut vos cognoscatis fidei iutores apud deum extitisse pro illis, quos vobis estis de sacro fonte suscipere.

RESPONDEO dicendum, quod unusquisque

obligatur ad exequendum officium quod accepit. Dictum est autem qui suscipit aliquem de sacro fonte, assumit sibi officium pedagogi. Et ideo obligatur ad habendam curam de ipso, si necessitas immineret: sicut eo tempore & loco, in quo baptizati inter in fideles nutriuntur. Sed ubi nutriuntur inter catholicos christianos, satis possunt ab hac cura excusari, presumendo quod a suis parentibus diligenter instruantur. Si tamen quocumque modo sentirent contrarium, tenerentur secundum suum modum, salutem spiritualium filiorum curam impendere.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ubi immineret periculum, oporteret esse aliquem doctum in diuinis (sicut Dionysius dicit) qui baptizatum de sacro fonte susciperet. Sed ubi hoc periculum non imminet, propter hoc quod pueri nutriuntur inter catholicos, admittuntur quicumque ad hoc officium: quia ea quae pertinent ad christianam vitam & fidem, publice omnibus nota sunt.

ET tamen ille qui non est baptizatus, non potest suscipere baptizatum (ut est declaratum in concilio maguntino) licet non baptizatus possit baptizare, quia persona baptizantis est de necessitate sacramenti, non autem persona suscipientis: sicut dictum est.

AD SECVNDVM dicendum, quod si cut est alia generatio spiritualis a carnali ita etiam debet esse alia disciplina: secundum illud Hebr. 12. Patres quidem carnis nostra habuimus eruditores, & reuerbamur eos, non multo magis obtemperabimus patri spirituum, & uiuemus? Et ideo alius debet esse pater spiritualis a patre carnali: nisi necessitas contrarium exigat.

AD TERTIVM dicendum, quod confusio esset disciplina, nisi esset unus principalis instructor. Et ideo in baptismo unus debet esse principalis susceptor. Alij tamen possunt admitti, quasi coadiutores.

IN ISTO articulo dubitatur, an de iure diuino teneantur susceptores docere baptizatos, quos de sacro fonte leuarunt, ubi esset periculum fidei. Nam dicit sanctus Thomas in littera quod tenentur.

Dubium primum.

I si AD

AD HOC dico, quod non tenentur de iure diuino sed humano, fundato tamen in iure naturali. Nō qui non facit officiū ad quod assumitur, quod & acceptauit, i fideliter agit. Ergo peccat nō agēs.

Debitum secundum.

DVBITATVR secūdo, an omnes homines & mulieres indifferenter possint esse com-
patres, vel commatres.

AD HOC dubiū (vltra ea quæ in præcedēti articulo annotauimus) respōdeo aliquibus ppositioibus. PRIMA propositio est. Si pater vel mater teneant baptizandum: contrahūt affinitatem quæ vocatur compaternitas, ex qua affinitate sequitur, quod non possunt ab inuicem petere debitum.

SED si vnus coniugum leuet puerum à fonte baptismi, an alter amittat etiam ius petēdi debitum? Videtur quod ita: quia affinitas contrahitur etiā sine culpa: sicut non potest quis vxorem ducere, quam frater suus, vel consanguineus cognouit.

AD HOC dico cum sancti Thom. in. 4. d. 1. q. 1. distinguendo. Si alter coniugum leuet puerum consentiente altero, aut sciente & non reclamante: vterque perdit ius petendi debitum conjugale. Si vero vnus leuat infāntem altero ignorante: ignorans non perdit ius petendi debitum. Nam aliis sine culpa sua puniretur.

SED an episcopus in illa affinitate dispēsare possit? Dico quod ita propter periculum, quod coniugibus imminet. Hoc tenet etiam Siluester in summa verbo matrimonium. 8. §. 15.

SECUNDA propositio est. Si parentes in necessitate puerum baptizent: non contrahunt affinitatem. Hæc probatur. 30. quæst. 1. cap. ad limina.

TERCIA propositio. De iure communi nō debet esse nisi vnus susceptor: vt diximus in præcedenti articulo. Hæc probatur de consecra. d. 4. cap. in Cathecismo. Sed cum hoc sit in fauorem fidelium, ne sint impedimenta pro matrimonijs post ea contrahendis: vbi est consuetudo quod sint plures susceptores, licite staretur consuetudini.

QUARTA propositio est. Non potest esse susceptor cuiuscunque atatis: sed debet excedere baptizandum. per. 18. an. Hæc est Panormitani cap. debitum: extra de baptismo & eius effectu. Ratio est. Quia non debet esse pater spiritualis, nisi ille qui etiam potest esse carnalis: alias non est consonum recte rationi.

Quæstio nona,

De suscipientibus baptismum.

DEINDE considerandum est de suscipiētibz baptismum. Et circa hoc queruntur duodecim. PRIMO. Vtrum omnes teneantur ad suscipiendum baptismum.

SECUNDO. Vtrum aliquis possit saluari sine baptismo.

TERCIO. Vtrum baptismus sit differēdius.

QUARTO. Vtrum peccōres sint baptizādi.

QUINTO. Vtrum peccatoribus baptizatis sint imponenda opera satisfactoria.

SEXTO. Vtrum requiratur cōfessio peccōrū.

SEPTIMO. Vtrum requiratur intentio ex parte baptizati.

OCTAVO. Vtrum requiratur fides.

NONO. Vtrum pueri sint baptizandi.

DECIMO. Vtrum pueri iudeorum sint baptizandi inuitis parentibus.

UNDECIMO. Vtrum aliqui sint baptizandi in maternis vteris existentes.

DUODECIMO. Vtrum furiosi & amētes sint baptizandi.

Articul. primus.

Vtrum omnes teneantur ad susceptionem baptismi.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod non teneantur omnes ad susceptionem baptismi. Per Christum enim non est hominibus arētata via salutis. Sed ante christi aduentum poterant homines saluari sine baptismo. Ergo & post christi aduentū. PRÆTEREA. Baptismus maxime videtur esse institutus in remedium peccati originalis. Sed ille qui est baptizatus, cū non habeat originale peccatum, non videtur quod illud possit trāsfundere in prolem. Ergo filij baptizatorū non vidētur esse baptizādi. PRÆTEREA. Baptismus datur ad hoc, quod aliquis per gratiā à peccato mūdetur. Sed hoc consequuntur illi qui sunt sanctificati in vtero sine baptismo. Ergo non teneantur ad suscipiendum baptismum.

SED CONTRA est, qd dicitur Iohan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum dei. Et in libro de ecclesiasticis dogmatibus dicitur.

Bap-

Baptizatis tātum, iter salutis esse credimus. RESPONDEO dicēdū, quod ad illud homines tenentur, sine quo salutem consequi nō possunt. Manifestum est autem, quod nullus potest salutem consequi, nisi per Christum. Vnde & apostolus dicit Roma. 5. Sicut per vnus delictum, in omnes homines in cōdem nationem, sic & per vnus iustitiam, in omnes homines in iustificationē vitæ. Ad hoc autē datur baptismus. Vt aliquis per ipsam regeneratus, incorporatur Christo factus mēbrū ipsius. Vnde dicitur Galath. 3. Quicūq; in Christo baptizati estis, Christū induistis. Vnde manifestū est, quod omnes ad baptismū tenentur, sine eo nō potest esse salus hominibus. AD PRIMVM ergo dicēdū, qd nunquā homines potuerūt saluari etiā ante christi aduentū, nisi fierent mēbra Christi: quia vt dicitur act. 4. non est aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Sed ante aduentum christi, homines Christo incorporabantur per fidem futuri aduentus: cuius fidei signaculum erat circūcisio, vt apostolus dicit Roma. 4. Ante vero quam circūcisio institueretur, sola fides (vt Gregorius dicit) cum sacrificiorū oblatione quibus suā fidem antiqui patres constabantur, homines Christo incorporabantur.

POST aduentum etiam christi, homines per fidem Christo incorporātur: secundum illud. Ephe. 3. Habitare Christum per fidem in cordibus vestris. Sed alio signo manifestatur fides rei iam presentis, quam demonstraretur quando erat futura: sicut etiā alijs verbis significatur presentis, præteritū, & futurū. Et ideo licet ipsa sacramentū baptismi, nō semper fuerit necessarium ad salutem: fides tamen, cuius baptismus sacramentum est, semper necessaria fuit.

AD SECUNDVM dicēdū, quod (sicut in secunda parte dictū est) illi qui baptizantur, renouantur per baptismū secundum Spiritum, corpus tamen remanet subiectum vetustati peccati: secundū illud Rom. 8. Corpus

quidem mortuum est propter peccatum, spiritus vero uiuit propter iustificationē. Vnde & Augustinus probat in libro cōtra Iulianū quod nō baptizatur in homine quicquid in eo est. Manifestū est autē, quod hō nō generat generatione carnali secundū spiritum, sed secundum carnē. Et ideo filij baptizatorū, cū peccato originali nascuntur: vnde indigēt baptizari AD TERTIVM dicēdū, quod illi qui sunt sanctificati in vtero, consequuntur quidem gratiam emundantem à peccato originali: non tamē ex hoc ipso consequuntur characterem, quo Christo configurentur. Et propter hoc si aliqui nunc sanctificarentur in vtero, necesse esset eos baptizari: vt per susceptionem characteris, alijs membris christi conformarentur.

IN HOC primo articulo asserit sanct. Thom. quatuor propositiones, duas in corpore articuli, & duas in solutione ad. 2. & ad. 3.

PRIMA propositio est. Omnes tenentur ad baptismū. Probatur. Quia ad illud tenentur homines sine quo salutē consequi nō possunt. At sine baptismo re vel voto suscepto, nō possunt hoīes salutem cōsequi. Ergo ad illū tenentur omnes homines. SECUNDA propositio. Sine baptismo nō potest esse hominibus salus. Hæc sequitur ex prima. Aduerte tamen quod (vt in secundo articulo sequenti dicemus) baptismus est remedium necessariū ad salutē: ita quod sine illo non remitteretur peccatum originale, nec mortale ante ipsum commissum. Secundo. Est baptismus necessarius sub poena noui peccati mortalis adultis: ita quod adultus qui potest baptizari, & ex negligentia non baptizatur, & sic decedit, vel exponit se periculo decendi sine baptismo, peccat mortaliter.

TERCIA propositio in solutione ad. 2. est. Filij baptizatorum eum peccato originali nascuntur, ideo etiā indigēt baptismo. Hæc probatur. Quia homines generant secundum carnem, quæ fuit infecta peccato originali: & non secundum spiritū, qui per baptismum expiatus est à peccato. Ideo caro est infecta, & anima quæ in tali carne infunditur, inficitur peccato originali: quousque per baptismum expietur.

QUARTA propositio est in solutione ad. 3. Esto quis sit sanctificatus in vtero tenetur baptizari. Probatur. Quia tenetur signari, & caracterizari caractere christi redeptoris ex eius institutione. Alia erant hic disputanda: sed quia eadē fere est materia articuli sequentis ibi disputabūtur.

I iij ARTI

Articul. secundus

Vtrum sine baptismo aliquis possit saluari.

D SECUNDVM sic proceditur. Videtur quod sine baptismo nullus possit saluari. Dicit enim dominus Iohannis. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum dei. Sed illi soli saluantur qui regnum dei intrant. Ergo nullus potest saluari sine baptismo, quo aliquis regeneratur ex aqua & Spiritu sancto. **PRÆTEREA**. In libro de ecclesiasticis dogmatibus dicitur. Nullum cathecumenum, quantum in bonis operibus defunctum, vitam eternam habere credimus, excepto martyrio, ubi totum sacramentum baptismi completur. Sed si aliquis sine baptismo posset saluari, maxime hoc haberet locum in cathecuminis bona opera habentibus: qui videntur habere fidem per dilectionem operantem. Videtur ergo, quod sine baptismo nullus possit saluari. **PRÆTEREA**. Sicut supra dictum est sacramentum baptismi est de necessitate salutis. Necessarium autem est, sine quo non potest aliquid esse: ut dicitur in 2. Metha. Ergo videtur quod sine baptismo nullus possit consequi salutem. **SED CONTRA EST**, quod Augustinus dicit super leuiticum, inuisibile sanctificationem, quibusdam affuisse & profuisse sine visibilibus sacramentis: visibilem vero sanctificationem (quæ sit sacramento visibili) sine inuisibili, posse adesse, sed non posse proficere. Cum igitur sacramentum baptismi ad visibilem sanctificationem pertineat, videtur quod sine sacramento baptismi, aliquis possit salutem consequi per inuisibile sanctificationem. **RESPONDEO** dicendum, quod sacramentum baptismi dupliciter potest alicui deesse. Vno modo & re & voto, quod contingit illis, qui nec baptizantur, nec baptizari volunt: quod manifeste ad contemptum sacramenti

pertinet, quantum ad illos qui habent usum liberi arbitrij. Et ideo hi quibus hoc modo deest baptismus, salutem consequi non possunt: quia nec sacramentaliter nec mentaliter Christo incorporantur, per quem solum est salus. Alio modo potest sacramentum baptismi alicui deesse re, sed non voto: sicut cum aliquis baptizari desiderat, sed aliquo casu praeuenitur morte, atequam baptismum suscipiat. Et talis sine baptismo actuali, salutem consequi potest, propter desiderium baptismi, quod procedit ex fide per dilectionem operantem, per quam deus interiori hominem sanctificat, cuius potentia sacramentis visibilibus non alligatur. Vnde Ambrosius dicit de Valentiano qui cathecumini mortuus fuit, quem regeneraturus erant amisi verumtamen ille gratiam quam poposcit, non amisit. **AD PRIMUM** ergo dicendum, quod sicut dicitur. i. regum. 16. homines vident quæ parit dominus autem intuetur cor. Ille autem qui desiderat per baptismum regenerari ex aqua & Spiritu sancto, corde quidem regeneratus est, licet non corpore: sicut & apostolus dicit Roma. 2. quod circumcisio cordis est in spiritu, non in littera, cuius laus non ex hominibus, sed ex deo est. **AD SECUNDUM** dicendum, quod nullus peruenit ad vitam eternam, nisi absolutus ab omni culpa & reatu peccati. Quæ quidem vniuersalis absolutio, fit in perceptione baptismi & in martyrio: propter quod dicitur quod in martyrio omnia sacramenta baptismi complentur. scilicet quantum ad plenam liberationem a culpa & peccato. Siquis ergo cathecumini sit habens desiderium baptismi (quia aliter in bonis operibus non moreretur, quæ non possunt esse sine fide per dilectionem operantem) talis decessus non statim peruenit ad vitam eternam, sed patietur penam pro peccatis præteritis ipse tamen saluus erit sic quasi per ignem ut dicitur. i. ad Corinth. 3. **AD TERTIUM** dicendum, quod pro tanto dicitur sacramentum baptismi esse de necessitate salutis, quia non potest esse hominis saluum nisi saltem in voluntate habeatur: quæ apud deum reputatur pro facto.

IN

Dubium
Primum.

IN ARTICULO ISTO. Dubitatur, an omnes teneantur ad baptismum sub nouo præcepto distincto ab alijs, vel solum sub poena quod non saluabitur, non tamen incurreret nouum peccatum, sed damnabitur pro originali, vel pro actualibus si habeat. Et videtur quod nullus teneatur ad baptismum sub nouo distincto præcepto. Quia si sub nouo peccato mortali teneretur aliquis ad baptismum, esset quia baptismus est necessarius ad salutem, nam non habetur in scriptura sacramentali præceptum quod omnes baptizentur, sed solum quod baptismus est necessarius ad salutem. At ex hoc non sequitur quod sit præceptum. Ergo non est baptismus sub nouo præcepto obligans ad mortale. Minor probatur. Quia magna differentia est, inter esse præceptum, & esse necessarium ad salutem. Nam alterum sine altero inueniri potest: sicut inuenitur præceptum de ieiunanda quadragesima, quæ tamen non erat necessaria ad salutem. Et fides (secundum sanct. Thom. secunda secundæ. quæst. 10. art. 1.) est necessaria ad salutem, sed non semper est in præcepto, ut apud illos qui nihil audierunt de Christo. **SECUNDO**. Gratia & charitas sunt necessariae ad salutem. At de illis non est præceptum, ita ut peccet mortaliter quis, solum quia non habet gratiam. Ergo. **TERTIO**. Paruuli ante usum rationis non habent præceptum baptismi: quia ridiculum esset, quod ponatur præceptum illis, qui nec intelligere possunt. Et tamen baptismus est illis necessarius ad salutem. Ergo magna est differentia, inter esse præceptum & esse necessarium ad salutem. **HIS TAMEN** non obstantibus, dico esse distinctum præceptum de baptismo suscipiendone: ita quod qui baptismo aqua baptizari potest, & non vult, peccat mortaliter, & damnabitur etiam pro hoc peccato mortali: quia noluit baptizari. Et hoc videtur etiam insinuare sanct. Thom. in articulo. quando dicit, quod omnes tenentur ad baptismum. Idem sentit Scotus in. 4. d. 4. quæst. 6. Idem Richardus. d. 4. art. 1. quæst. 3. Idem Gabriel. d. 4. quæst. 2. art. 3. Idem Paludanus. d. 6. quæst. 1. art. 2. Idem bona ventura. d. 6. quæst. 2. in secunda parte distincti onis. Idem Adrianus in. 4. quæst. 5. de baptismo. Est igitur conclusio, quod omnes tenentur ad baptismum, tam existentes in gratia quam non existentes. Probatur sic. Existens in gratia tenetur ad baptismum. Ergo & non existens. Antecedens probatur. Quia omnes concedunt, baptismum necessarium esse ad salutem. Ponatur ergo cathecumini, qui doleat de omnibus peccatis suis, ex negligentia tamen, vel quia non vult, moriatur sine baptismo. Ille non saluabitur: quia alias baptismus non est de necessitate salutis. Ergo damnatur propter fractionem alicuius præcepti. Sed non est aliud, nisi non suscepisse baptismum. Ergo est præceptum de recipiendo baptismo. Nam alias sine peccato ille damnaretur, quod est falsum.

SECUNDO. De consecratione. d. 4. cap. Firmis sine, determinatur quod sine baptismo nec paruulus nec adultus potest saluari. Quia si puer est, damnatur pro originali, si autem adultus, & liber ab originali per contritionem, iterum perdit illam gratiam, ut probatum est.

TERTIO. Ad Romanos. 3. Omnes peccauerunt & egent gloria dei. Et rursum ad Romanos. 5. Sicut per unum hominem mors intrauit in mundum ita per unum intrauit vita. Et actuum. 10. dicitur de cornelio, quod erat vir religiosus, iustus, actumens deum. Vnde iam erat baptizatus baptismoflaminis: & nihilominus baptizatus est baptismoaqua. Ergo existentes in gratia tenentur ad baptismum.

QUARTO. Actuum. 16. Paulus custodem carceris instruxit, & monuit, ut crederet & baptizaretur. Ergo.

QUINTO. Actuum. 2. dixerunt iudei ad Petrum & apostolos. Viri fratres quid faciemus? Ad quos Petrus. Poenitentiam agite: & baptizetur vnusquisque vestrum. Sed isti iudei iam non habebant originale quia erant circumcisi. Ergo tenentur ad baptismum propter nouum præceptum: alias non cogeret eos Petrus ad baptismum, tunc nec cogit ad alia bona opera.

SEXTO. Hoc idem docet Augustinus super leuiticum capite 34.

ARGVIT tamen contra hoc Adrianus sic. Ita se habet baptismus in noua lege, sicut circumcisio in veteri. Sed tunc multi poterant sine circumcissione saluari. Ergo & nunc sine baptismo. Antecedens pro maiori patet: quia eodem modo datur vniuersale præceptum. Minor probatur, de philosophis de quibus loquitur Paulus ad Romanos. 1. & de Naamã siro ab eliseo sanato, cui a propheta non est impositum, ut circumcideretur.

SECUNDO. Pueri ante octauum diem saluabantur in populo Israel sine circumcissione. Ergo. **AD PRIMUM** argumentum, nego consequentiam: quia circumcisio data erat solum Abraham & eius posteris. Baptismus vero toti orbi datus est. **AD SECUNDUM**. Dico quod erat præceptum, ut puer octo dierum circumcideretur: quod præceptum nunc non est.

SECUNDO principaliter arguitur. Quia sequeretur, quod passio Christi & lex euangelica non sufficerent ad salutem. Nam puer natus in eremo ubi non est aqua, sine culpa sua periret.

AD HOC argumentum respondebimus infra, cum tractauerimus an puer i vero baptizari possit.

TERTIO. Nullus damnatur. Propter illud quod non est in sua potestate. Sed non est in potestate pueri baptizari. Ergo non damnabitur, quia non est baptizatus.

AD HOC dico, quod puer non damnatur, quia non est baptizatus: sed quia est in peccato originali. De hoc tamen latius dicemus infra.

QUARTO. Multi tunc ad quos non

peruenit euangelium. Ergo illi non tenentur ad baptismum.

AD HOC dico, quod multi dubitant de antecedente propter illud psalmi. 13. in omnem terram exiit sonus eorum. &c. Quae locum adducit apostolus ad Roma. 10. Et intelligitur, quod tempore apostolorum peruenit praedicatio, & doctrina fidei ad principalia loca omnium regionum. Alij tamen oppositum opinantur. Dicunt enim, quod & si modo posset dubitari, an enunciatum sit euangelium in uniuersa terra: tempore tamen Pauli, non erat annunciatum in toto orbe, cum nec dum ad antiopodas peruenisset. Sed apostolus solum loquebatur de terra, in qua ipsi apostoli conuersabantur. Et ita intelligitur illud Marci ultimo. Profecti praedicauerunt ubique, i. in omni terra ad quam ueniunt. Ego magis credo partem affirmatiuam. Supposita tamen negatiua procedit argumentum. Quia illi nesciunt quomodo fiat baptismus. Et faciendum quod in se est deus pro uideri in necessarijs. Ergo saluabuntur sine baptismum. Et quauis praedicatio euangelij ad maiores illorum peruenisset: qui nunc uiuunt ignorant inuincibiliter.

AD HOC dico, aliquibus propositionibus. Prima est. Illi ad quos non peruenit praedicatio euangelij, vel habent talem ignorantiam inuincibilem non peccant, quia non baptizantur. Licet enim ex praeepto obligentur, excusantur tamen illa ignorantia: ut dicit sanctus Thomae, secunda secundae. quaestio. 10. art. 1.

SECUNDA propositio. Qui sine baptismum moriuntur, cum illa ignorantia inuincibili de euangelio: damnantur propter alia peccata. De hac non est dubium.

Dubium secundum.

DUBITATUR secundo, si quis faciat quod in se est, proponendo querere deum, & prosequi semper bonum, & cauere a malo, & sic moriatur, an saluabitur sine baptismum, & sine uoto baptismum, cum ignoret inuincibiliter de baptismum.

AD HOC. Prius dico, quod non admitto, ut sic moriatur. Secundo. Respondet doctor, quod deus illuminabit faciem quod in se est, vel per doctorem interiore, vel exteriori.

Dubium tertium.

DUBITATUR tamen, an illuminabitur statim in primo instanti, quo se conuertit, an postea.

HOC non explicant alij doctores. Solum enim dicunt, quod si in illo instanti moriatur, saluabitur. Sed hoc esset mirabile, ut sic miraculose interius illuminaretur: cum exterius sic in instanti non posset applicari aliquis, qui baptizaret. Ergo quicumque sic se conuertit et esset propheta, quia cognosceret supernaturalia per diuinam reuelationem, quod non est apprensus, cum prouidentia debeat esse sine miraculo.

IDEO. Pro solutione sit tertia propositio. Si quis eo modo se ad deum conuertat, quo potest habere gratiam statim in instanti conuersionis.

QUARTA propositio. Talis non saluabitur si

ne baptismum. Probatur a. 4. Non est aliud nomen sub coelo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri, nisi in nomine domini Iesu Christi. **Q**VINTA propositio. Si ille perseuerat faciendo quod in se est, dominus illuminabit eum successu temporis. Hoc tenet Durandus in 4. d. 4. quaestio. 7. **S**EXTA propositio. Talis qui est in gratia, ante quam habeat fidem Christi non stat de lege quod moriatur cum gratia. Sed si moriatur sine baptismum re uel uoto suscepto, ante mortem perdet gratiam. **S**EPTIMA propositio. Verissimile est, quod in nationibus apud quas non est praedicatum euangelium, nullus facit quod in se est. Idem dico de sarracenis. Posset enim puer sarracenorum proponere in instanti usus rationis: querere deum uerum in toto corde. Sed & si hoc sit possibile, credo quod nullus ex eis fecit. Erudiuntur enim communiter in sua secta, & hoc est uerissimile. Et hoc modo melius respondetur ad argumentum. Has propositiones ponit sanctus Thomae ad Romanos 10. lectione. 3. Super illud. Et quidem in omni terram exiit sonus eorum.

CAIETANVS in suis commentarijs super hunc articulum dicit, quod in articulo necessitatis sufficit paruulis baptismum receptus solum in uoto parentum. Itaque si parentes uolebant puerum baptizare, ut pater si eum in ecclesiam deferret, & in terram meretur, saluatur in illa fide parentum, & cum illo baptismum in uoto parentum. Sed hoc, ut cum bona uenia tanti uiri dixerim, ostendam in articulo undecimo sequenti, esse plusquam falsum. Ideo hic super sedendum duxi ab huiusmodi dubij disputatione.

Articul. Tertius.

Vtrum baptismum sit differendus.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur quod baptismum sit differendus. Dicit enim Leo Papa. Duo tempora. i. Pascha & Pentecoste ad baptizandum, a Roman. pontifice legitime praefixa sunt. Unde dilectionem uestram monemus, ut nullos alios dies huic obseruationi miscatis. Videtur ergo quod oporteat non statim aliquem baptizari, sed usque ad praedicta tempora baptismum differri.

PRAETEREA. In concilio Agathensi legitur. Iudei quorum perfidia frequenter ad vomitum redit, si ad leges cathedras uenire uoluerint, octo menses inter cathedram ecclesiae limen introeant. Et si para sit

uenerit noscantur, tunc de munitate baptismum gratiam mereantur. Non ergo statim sunt homines baptizandi, sed usque ad certum tempus est differendum baptismum.

PRAETEREA. Sicut dicitur Isaia. 27. Iste est omnis fructus, ut auferatur peccatum. Sed magis uideatur auferri peccatum, uel etiam diminui, si baptismum diu differatur, primo quidem, quia peccantes post baptismum grauius peccant, secundum illud Hebreorum. 10. Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est. i. per baptismum, secundo, quia baptismum tollit peccata praeterita, non autem futura. Unde quanto magis baptismum differatur tanto plura peccata tollit. Videtur ergo quod baptismum debeat diu differri.

SED CONTRA est, quod dicitur ecclesiastici. 5. Non tardes conuerti ad dominum, & ne differas de die in diem. Sed per facta conuersio ad deum, est eorum qui regenerantur in Christo per baptismum. Non ergo debet baptismum differri de die in diem.

RESPONDEO dicendum, quod circa hoc distinguendum est, utrum sint baptizandi pueri uel adulti. Si enim pueri sint baptizandi, non est differendum baptismum, primo quidem, quia non expectatur in eis maior instructio, aut etiam plenior conuersio, secundo propter periculum mortis: quia non potest eis alio remedio subueniri, nisi per sacramentum baptismum. Adultis uero subueniri potest per solum baptismum desiderium. ut supra dictum est.

ET IDEO adultis non statim cum conuertuntur, est sacramentum baptismum conferendum: sed oportet differre usque ad aliquod certum tempus.

PRIMO quidem, propter cautelam ecclesiae, ne decipiatur sacramentum fide accedentibus conferens: secundum illud. i. Iohan. 4. Nolite omni spiritui credere: sed probate spiritus si ex deo sint. Quae quidem probatio sumitur de accedentibus ad baptismum, quan-

do per aliquod spatium, eorum fides & mores examinantur.

SECUNDO. Hoc est necessarium ad utilitatem eorum qui baptizantur, quia aliquo temporis spatio indigent, ad hoc quod plene instruantur de fide, & exercitentur in his quae pertinent ad uitam christianam.

TERTIO. Hoc est necessarium ad quandam reuerentiam sacramenti: dum in solemnitatibus praecipuis. i. Pascha, & Pentecostes, homines ad baptismum admittuntur: & ita deuotius sacramentum suscipiunt.

HAEC tamen dilatio est praetermittenda duplici ratione. Primo quidem, quando illi qui sunt baptizandi, apparet perfectio in fide. Et in fide, & ad baptismum idonei: sicut Philippus statim baptizauit eunuchum (ut habetur actuum. 8.) & Petrus cornelium & eos qui cum eo erant: & tunc habetur actuum. 10.

SECUNDO. Propter infirmitatem aut aliquod periculum mortis. Unde Leo Papa dicit. Hi qui necessitate mortis, egritudine, obsidionis, persecutionis, & naufragij urgentur, omni tempore debent baptizari. Si tamen aliquis morte praeniamur, articulo necessitatis sacramentum excludente, diu expectat tempus ab ecclesia institutum, saluatur, licet per ignem: ut supra dictum est. Peccat autem si ultra tempus institutum ab ecclesia, differat accipere baptismum: nisi ex causa necessaria, & licentia praetorū ecclesiae. Sed tamen & hoc peccatum cum alijs deleri potest per succedentem contritionem: quae supplet uicem baptismum, ut supra dictum est.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod illud mandatum Leonis Papae de obseruandis duobus temporibus in baptismum, intelligendum est de adultis, excepto tamen periculo mortis, quod semper in pueris est timendum: ut dictum est.

AD SECUNDM dicendum, quod illud de iudaeis, est institutum ad ecclesiae cautelam: ne simplici fide corrumperent, si non fuerint plene conuersi. Et tamen (ut ibidem subditur) si infra tempus praescriptum, aliquid

baptizetur peccat mortifere baptizans & baptizatus: quia factus & in dispositus accedit ad sacramentum

Dubium
primum.

DUBITATUR an peccatum veniale imediat effectum baptismi.

AD HOC dico cum sancto Thom. in. 4. d. 4. q. 2. art. 1. quod non. Idem dicit sancto Thom. Hic in fra quest. 20. art. 8. de eucharistia, licet oppositum sentiat Paludanus in. 4. d. 4. quest. 5. sed non probat. Vnde qui est actualiter in peccato venialitatum, esto actualiter complacet in illo, potest baptizari: quia talis non est factus.

Dubium
secundum.

DUBITATUR secundo an sufficiat ad baptismum attritio scita. Dico quod ita: ut infra dicemus in materia de poenitentia. Et probatur. Baptismus est institutus ad remittenda peccata directe: Ergo fat est ut non inueniat obicem contraria voluntatis.

Articul. quintus.

Vtrum peccatoribus baptizatis sint imponenda opera satisfactoria.

AD QUINTUM sic proceditur. Videtur quod peccatoribus baptizatis sint opera satisfactoria imponenda. Hoc enim ad iustitiam dei pertinere videtur, ut pro quolibet peccato aliquis puniatur: secundum illud ecclesiastes ultimo. Cuncta quae fiunt ad ducet deus in iudicium. Sed opera satisfactoria imponuntur peccatoribus in penam praeteritorum peccatorum. Ergo videtur quod peccatoribus baptizatis sint opera satisfactoria imponenda.

PR AETER EA Per opera satisfactoria exercitantur peccatores de nouo conuersi ad iustitiam, & subtrahuntur occasiones peccandi. Nam satisfacere est peccatorum causas excidere: & peccatis aditum non indulgere. Sed hoc maxime est necessarium nuper baptizatis. Ergo videtur quod baptizatis sint opera satisfactoria imponenda.

PR AETER EA Non minus debitum est, ut homo deo satisfaciatur quam proximo. Sed nuper baptizatis iniungendum est, ut satisfaciatur proximis si eos laeserint. Ergo etiam est eis iniungendum, ut deo satisfaciatur per opera poenitentiae.

SED CONTRA est, quod Ambrosius super illud Roma. 11. Sine poenitentia sunt dona & vocatio dei, dicit. Gratia dei in baptismo non requirit gemitum neque planctum, & etiam opus aliquod: sed solam fidem & omnia gratis condonat.

R ESPONDEO. Dicendum, quod sicut apostolus dicit Roma. 6. Quicumque baptizati sumus, in nomine Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, consepulti enim sumus ei per baptismum in mortem: ita scilicet quod homo per baptismum incorporatur ipsi morti christi. Manifestum est autem ex supra dictis, quod mors christi satisfactoria fuit sufficienter pro peccatis, non solum nostris: sed etiam totius mundi: ut dicitur prima. Iohannis. 2. Et ideo ei qui baptizatur, pro quibuscumque peccatis non est aliqua satisfactio iniungenda: hoc enim esset iniuriam facere passioni & morti christi, quasi ipsa non esset sufficiens ad plenariam satisfactionem pro peccatis baptizatorum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut Augustinus dicit in libro de baptismo paruulorum, ad hoc baptismus valet: ut baptizati christo incorporantur, ut mebra eius. Vnde ipsa poena christi fuit satisfactoria pro peccatis baptizatorum, sicut poena unius membri potest esse satisfactoria pro peccato alterius membri. Vnde Isaias. 53. dicitur. Vere languores nostros ipse tulit: & dolores nostros ipse portauit.

AD SECUNDVM dicendum, quod nuper baptizati, exercitandi sunt ad iustitiam, non per opera poenitentiae, sed per opera facilia: ut quasi quodam lacte facilis exercitij promoucantur ad perfectiora: ut glosa dicit super illud psalmi, sicut ab lactatius super matrem suam. Vnde & dominus discipulos suos de nouo conuersos, a ieiunio excusauit: ut patet Matth. 9. Et hoc est quod dicitur prima Petri. 2. sicut modo geniti infantes lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem.

AD TERTIUM dicendum, quod restitueri male ablata proximis, & satisfacere

613

eis de iniurijs illatis est cessare a peccato: quia hoc ipsum quod est detinere aliena, & proximum laesum non placare, est peccatum. Et ideo peccatoribus baptizatis iniungendum est, quod satisfaciatur proximis, sicut & quod desistant a peccato: non est autem eis iniungendum, quod pro peccatis praeteritis aliquam poenam patiantur.

CIRCA istum quintum articulum, notanda sunt tria dicta sancto Tho. Primum est, principalis conclusio articuli: quae sic se habet. Baptizato (quantum est de se) nulla satisfactio est iniungenda. Ratio est: quia alias fieret iniuria christo, qui per suam passionem sufficienter satisfecit pro omnibus peccatis. Quae passio, ex christi institutione in baptismo ita applicatur baptizato: ac si ipse pateretur. Sed si ipse pateretur satisfaceret per illam passionem sine alia iniuncta poenitentia. Ergo non est baptizato iniungenda aliqua satisfactio: quia alias significaretur passio christi esse in sufficiens ad remissionem peccatorum quo ad culpam & poenam: quod in lege euangelica tolerari non potest. Nec valet si inferas, ergo idem debet dici de alijs sacramentis, in quibus etiam applicatur passio christi: quia in alijs sacramentis non applicatur ita efficaciter, sicut in baptismo. Et hoc propter priuilegium baptismi & non alijs sacramentis concessum: ut patet ex illo pauli ad Romanos. 6. Quicumque baptizati sumus, &c. Quod nunquam dictum fuit de aliquo alio sacramento.

SECUNDA propositio doctoris sancti (in solutione ad 2. est. Neophytus non debet trahi statim per magnas poenitentias: sed a se fieri per aliqua leuia. Quod est aduertendum ob illos, qui a paganismis veniunt ad christianitatem.

TERTIA propositio est. Baptizatus compellendus est quod restituat, si aliquid debet, vel alicui iniuriam intulit: quia alias semper in peccato manet. Non enim ideo satisfactio illa imponitur, ut poenas luat: sed ut exeat a peccato. Multa alia dubia poterant hic sub moueri: attamen quaestione sequenti tractabuntur commodius.

Articul. Sextus

Vtrum peccatores ad baptismum accedentes teneantur sua peccata confiteri.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod peccatores ad baptismum accedentes teneantur sua peccata confiteri. Dicitur enim Matth. 3. quod baptizabantur multi a

Iohanne in Iordane, confitentes peccata sua. Sed baptismus christi est perfectior quam baptismus Iohannis. Ergo videtur quod multo magis illi qui sunt baptizandi baptismo christi: debeant sua peccata confiteri.

PR AETER EA Proverbiorum. 28. dicitur. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Ergo baptizandi debent sua peccata confiteri.

PR AETER EA Poenitentia requiritur ante baptismum: secundum illud actuum. 2. Agite poenitentiam, & baptizetur unusquisque vestrum. Sed confessio est pars poenitentiae. Ergo videtur quod confessio peccatorum requiratur ante baptismum.

SED CONTRA est. Quod confessio peccatorum debet esse cum fletu: dicit enim Augustinus in libro de poenitentia. Omnis ista varietas consideranda est & delectanda. Sed (sicut Ambrosius dicit) gratia dei in baptismo non requirit gemitum neque planctum. Ergo a baptizandis non est requirenda confessio peccatorum.

R ESPONDEO dicendum, quod duplex est peccatorum confessio. Vna quidem interior quae fit deo. Et talis confessio peccatorum requiritur ante baptismum: ut scilicet homo sua peccata recogitans, de eis doleat. Non enim potest inchoare nouam vitam, nisi poeniteat eum veteris vite: ut dicit Augustinus in libro de poenitentia. Alia vero est confessio peccatorum exterior, quae fit sacerdoti. Et talis confessio non requiritur ante baptismum.

PRIMO quidem. Quia talis confessio cum respiciat personam ministri: pertinet ad poenitentiae sacramentum, quod non requiritur ante baptismum: quia est ianua omnium sacramentorum.

SECUNDO. Quia confessio exterior quae fit sacerdoti, ordinatur ad hoc quod sacerdos confitentem absoluat a peccatis, & liget ad opera satisfactoria: quae baptizatis non sunt imponenda, ut supra dictum est. Nec etiam baptizati

tizati

tizati indigent remissione peccatorum per claves ecclesie: quibus omnia remittuntur per baptismum.

TERTIO. Quia ipsa particularis confessio homini facta, est penosa propter vercundiam conscientis. Baptizato autem nulla exterior poena imponitur. Et ideo a baptizatis non requiritur specialis confessio peccatorum: sed sufficit generalis quam faciunt, cum secundum ritum ecclesie abrenunciant sathanæ & omnibus pompis eius. Et hoc modo dicit quedam glosa Matth. 3. Quod in baptismo Iohannis, exemplum dabatur baptizandis, confitendi peccata, & promittendi meliora. Siqui tamen baptizandi ex deuotione, sua peccata confiteri vellent, esset eorum confessio audienda, non ad hoc quod eis satisfactio imponeretur: sed ad hoc quod contra peccata confusata, eis spiritalis in formatio vite traderetur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod in baptismo Iohannis non remittebantur peccata: sed erat baptismus poenitentiae. Et ideo conuenienter accedentes ad illud baptismum confitebantur peccata: ut secundum qualitatem peccatorum, eis poenitentia determinaretur. Sed baptismus Christi est sine exteriori poenitentia: ut Ambrosius dicit. Unde non est similis ratio.

AD SECUNDM dicendum, quod baptizatis sufficit confessio interior deo facta & etiam exterior generalis, ad hoc quod dirigantur & misericordiam consequantur. Nec requiritur confessio specialis exterior: sicut dictum est.

AD TERTIVM dicendum, quod confessio est pars poenitentiae sacramentalis, que non requiritur ante baptismum: ut dictum est. Sed requiritur interioris poenitentiae virtus.

IN ISTO sexto articulo, notanda sunt tres conclusiones quas ponit sanctus Thom. Prima est. Ante baptismum in adultis peccatoribus requiritur, quod sua peccata recolant: & de eis doleant. Vbi nota quod non dicit de eis conterantur, sed doleant: quia ad baptismum sufficit attritio.

SECUNDA conclusio est. Ante baptismum non

requiritur confessio sacramentalis, que fit sacerdoti. Hæc probatur in litera.

TERTIA conclusio est. In baptismo Iohannis quando Matth. 3. dicitur quod venientes ad illam confitebantur peccata sua intelligitur: (secundum quamdam glosam) de confessione generali, qua iam communi dicebant se peccatores, & promittebant vel proponebant meliora.

DUBITATUR an si adultus peccator velit ante baptismum confiteri peccata sua sacerdoti, sit illa confessio recipienda. Videtur quod non, quia illa peccata (ut infra in materia de poenitentia dicemus) non sunt materia confessionis. Ergo confessio illa non debet recipi.

AD HOC respondet doctor sanctus in calce articuli huius, & dicit confessionem illam recipendam esse a sacerdote, non ut absoluat (quia illa peccata ut argumentum in oppositum probauit non sunt materia absolutionis) nec ut poenitenti satisfactio aliqua imponatur: sed solum ut instruat & doceatur quid agere debeat contra peccata, & pro vita spiritali acquirenda & conseruanda.

Articul, septimus

Utrum ex parte baptizati requiratur intentio suscipiendi sacramentum baptismi.

AD SEPTIMUM sic proceditur. Videtur quod ex parte baptizati non requiratur intentio suscipiendi sacramentum baptismi.

Baptizatus enim se habet sicut patiens in sacramento. Intentio autem non requiritur ex parte patientis, sed ex parte agentis. Ergo videtur quod ex parte baptizati non requiratur intentio suscipiendi baptismum.

PRÆTEREA. Si præmittatur id quod requiritur ad baptismum, homo est de nouo baptizandus: sicut cum præmittitur inuocatio trinitatis, ut supra dictum est. Sed ex hoc non videtur aliquis esse de nouo baptizandus, quod intentionem non habebat suscipiendi baptismum: alioquin cum de intentione baptizati non constet, quilibet posset petere se de nouo baptizari propter intentionis defectum. Non ergo videtur quod intentio requiratur ex parte baptizati, ut suscipiat sacramentum.

Dubium
vnicum.

sacramentum.

PRÆTEREA. Baptismus contra peccatum originale datur. Sed peccatum originale contrahitur sine intentione nascentis. Ergo baptismus (ut videtur) intentionem non requirit ex parte baptizati.

SED CONTRA est, quod secundum ritum ecclesie baptizandi profitentur se petere ab ecclesia baptismum. Per quod profitentur suam intentionem de susceptione sacramenti. **RESPONDEO.** Dicendum, quod per baptismum aliquis moritur veteri vite peccati, & incipit quandam vitam nouitatem, secundum illud Rom. 6. Consepulti sumus Christo per baptismum in mortem: ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vite ambulemus. Et ideo sicut ad hoc quod homo moriatur veteri vite, requiritur secundum Augustinum in habente usum liberi arbitrii voluntas, qua eum veteris vite poeniteat, ita requiritur voluntas qua intendat vitam nouitatem: cuius principium est ipsa susceptio sacramenti. Et ideo ex parte baptizati requiritur voluntas siue intentio suscipiendi sacramentum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod in iustificatione qua fit per baptismum, non est passio coacta, sed voluntaria. Et ideo requiritur intentio recipiendi id quod ei datur.

AD SECUNDM dicendum, quod si in adulto de esset intentio suscipiendi sacramentum, esset rebaptizandus. Si tamen hoc non constaret, esset dicendum, si non es baptizatus ego te baptizo.

AD TERTIVM dicendum, quod baptismus ordinatur, non solum contra originale peccatum, sed etiam contra actualia, que per voluntatem & intentionem causantur.

IN HOC septimo articulo dubitatur an ad baptismum requiratur intentio in baptizando, ita quod sit de substantia sacramenti. Doctor sanctus respondet affirmatiue.

TRACTATUR materia ista in 4. d. 6. a pluribus, vel in d. 4. ut a Scoto: & sunt de hoc tres opiniones. **PRIMA** opinio est Durandi in 4. d. 4. quæst. 7.

dicentis, quod ad baptismi substantiam requiritur intentio, tam in adultis quam in paruulis. Sed in adultis formalis, quando baptizantur, vel ante: in paruulis vero interpretatiua vel virtualis, que est voluntas eorum, qui puerorum curam habent. Unde infert quod si puer infidelis baptizetur inuitis parentibus, non est baptizatus, ex defectu intentionis: quia parentes nolent baptizari puerum suum, & voluntas parentum est puerorum interpretatiue.

SECUNDA opinio est Caietani hic in suis commentariis: quam putat esse sancti Thom. in 4. d. 6. quæst. 1. art. 2. quæstiuncula. 3. quod nec in adultis nec in paruulis requiritur intentio de essentia sacramenti, sed sufficit quod mere negatiue se habeat. **TERTIA** opinio est Scoti in 4. d. 4. quæst. 4. asserentis, quod in pueris non requiritur intentio: que tamen requiritur in adultis formalis vel virtualis ita quod alias non erit sacramentum.

PROBAT Caietanus opinionem suam esse etiam sancti Thom. Quia doctor sanctus in 4. in præallegato loco dicit, quod qui baptizatur, recipit sacramentum & rem sacramenti. Ad que recipienda, non est opus aliqua intentione ex parte baptizati, nisi quod tollatur impediens. Ex quo infert Caietanus opinionem suam esse sancti Thom. Et confirmatur sic, quod hæc opinio sit vera: ex cap. Maiores extra de baptismis & eius effectu. Vbi papa concludit, quod tunc sacramentalis operatio in primit characterem: quando non inuenit obicem contrarie volitionis. Ergo (infert Caietanus) si quis se habet mere negatiue est baptizatus.

CONFIRMATUR secundo. Detur aliquis sic negatiue se habens. Ibi sunt omnia que sunt de essentia sacramenti: & non est prohibens. Ergo ibi est sacramentum. Antecedens probatur. Est materia & forma: & intentio non est de essentia. Ergo &c. Huius opinionis est glosa in cap. Licet de consecra. d. 4. Dicit enim quod si quis baptizetur etiam habens voluntatem interiorem contrariam, est baptizatus: dummodo exterius non resistat. Beatus vero Augustinus in libro de unico baptismo quæstionem hanc reliquit sub dubio.

HIS tamen non obstantibus dico opinionem Caietani esse contra sancti Thom. Nam opinio sancti Thom. est, quod in adultis requiritur intentio: ut in litera patet, & non in paruulis. Hæc etiam est communis theologorum opinio. Hanc tenet Scotus in 4. d. 4. quæst. 4. Et Paludanus. d. 6. quæst. 2. Et Maior. d. 4. quæst. 2. Et Gabriel. Et Siluester in summa verbo baptismus. 4. §. 14. Et probatur: Baptismus est sacramentum fidei. Sed ut quis recipiat fidem requiritur intentio. Ergo etiam ad recipiendum baptismum.

SECUNDO arguitur ad idem. Marci ultimo dicitur. Qui crediderit & baptizatus fuerit: saluus erit. Sed requiritur quod velit credere. Ergo & quod velit baptizari.

TERTIO. In ministro requiritur intentio ad hoc quod

quod sit sacramentum. Ergo etiam in recipiente. **QUARTO.** Si subiectum est capax sine intentione. Ergo & cum voluntate contraria. Cōsequētia probatur. Quia in quibus non requiritur volūtas, non impedit contraria: sed impertinenter se habet. Sicut in venditione serui ad quam serui voluntas non requiritur: nec etiam contraria impedit. Sed consequens est contra omnes. Ergo requiritur voluntas.

QUINTO. Arguitur ex cap. maiores (à quo & Carianus argumentum sumit) ubi sunt ista verba. Si baptizandus prius habuit volitionem recipiendi baptismum, amens & dormiens si baptizetur, est baptizatus. Ergo à contrario, si prius noluerunt baptizari non erunt baptizati.

SEXTO. Baptizari est magnum quid illius qui baptizatur. Ergo requiritur voluntas eius. Accipiamus ergo aliquem sarracenum qui nunquam de baptismo cogitauit. Si istum talem dormientem alius baptizet, iam esset christianus: quod tamen mirabile est. Certe si à Christo redemptore quæreremus, an esset verus baptismus fraudulenter collatus: non est dubium quin responderet quod non. Quia non expedit fidei, ut quis inuitus & reueus baptizetur. Et idem est iudicium si nesciente ipso, baptizaretur. Vnde bene sequitur. Baptismus sine intentione & voluntate baptizati adulti est verum sacramentum. Ergo baptismus fraudulenter collatus sine aduertentia baptizati est verum sacramentum, quod est ridiculum.

SEPTIMO ad idem arguitur. Ille qui baptizatus est quomodocumque baptizatus sit ad Christianam religionem debet compelli (prout ab ecclesia determinatur) sicut qui etiam metu mortis baptizatus est. Ergo si vere esset baptizatus qui sine cōsensu baptizatur: esset ad christianam religionem cōpellendus, quales christianos Christus non vult. **OCTAVO.** Sequeretur, quod si christianus ad in fideles perueniens, qui de Christo nihil penitus audierunt, baptizat eos clam & ignorantes, ante quam fidem prædicet (apponendo. s. materiam et formam) quod omnes tales essent baptizati: quia habebat se negatiue, quod quidem ridiculum est. Et maxime si sic aff. eti essent, ut si eis prius innotesceret: non solum baptizari nolent, sed & baptismum & baptizantem detestarentur.

AD ARGUMENTA autem Cariani. Ad primum quod ex doctore sancto adducebat. Dico quod sanct. Thom. ibi expresse se declarat & dicit, quod in adulto requiritur contritio siue deuotio, ad percipiendum rem sacramenti: & requiritur intentio vel volūtas ad recipiendū sacramentū **AD SECVNDVM** dico, quod pontifex intelligit quando non est repugnantia vel obex contrariæ voluntatis formalis vel virtualis. Et cum adultus habeat atatem, ut pro se respondere possit: quicquid fiat ipsis adultis non habentibus volitionem formalem vel virtualem, sit virtualiter ipse inuitus. Vnde omnis ille qui nunquā de baptis-

mo cogitauit: aut qui semper se habuit negatiue, virtualiter est inuitus, & ponit obiectionem contrariæ voluntatis.

AD TERTIVM nego, quod ibi sint omnia necessaria ad sacramentum: quia deest intentio in baptizādo, quæ necessario requiritur in sacramēto. **ET** confirmatur opinio sanct. Tho. Quia Augustinus dicit de baptismo paruulorum, & habetur de consecra. d. 4. cap. paruuli. 2. quod paruuli vere baptizantur esto non respondeat pro se: quia non possunt. Ergo à contrario sensu si possent respondere pro se, & non responderent, non valeret sacramentum. Idem etiam dicit Isidorus, & habetur in supradicto titulo. cap. paruuli primo.

SED arguit Durandus ubi supra. Illud quod est de substantia sacramenti in omnibus est necessarium ad sacramentum. At in paruulis non requiritur intentio. Ergo nec in adultis. Ad hoc dico quod maior est vera in omnibus quæ sunt eiusdem rationis, & non alijs. Et quia paruuli & adulti nō sunt eiusdem rationis: ideo maior in omnibus nō est vera.

DUBITATUR secundo. An habens se mere ^{Dubium} negatiue, et sciēter baptizatur, sit baptizatus ^{secundum} **AD HOC** dico. quod casus moraliter videtur impossibilis. Secundo. Dicit Gabriel in. 4. d. 4. q. 2. quod non. Ego autem dico quod est vere baptizatus. Probat. Puella quæ mere negatiue se haberet patiens stuprum, peccaret mortaliter, viximus in materia de temperantia. Ergo voluntarie patitur. Ergo etiam in bonis idē erit, quod ille voluntarie baptizatur, & sic erit baptizatus. Nā si baptizari esset malum, sibi imputaretur ad peccatum, quia volūtarium. Ergo etiam illi imputatur in bonum, quia bonum, & quia volūtarium est. **SED** quid si interius habebat nolitionem, exterius vero permittit se baptizari? Dico quod casus est impossibilis: quia exterius permittere est vel le. Sed si casus daretur non esset baptizatus: quia iam ponit obiectionem contrariæ voluntatis. Quid tamen si metu voluit baptizari & nō alias? Dico quod est vere baptizatus: ut determinatur in cap. Maiores. Secus esset si nolebat interius.

Articul. octauus.

Vtrum fides requiratur ex parte baptizati.

AD OCTAVVM sic proceditur. **VIDETUR** quod fides requiratur ex parte baptizati. Sacramentum enim baptismi à Christo est institutum. Sed Christus formam baptismi tradens, fidem baptismi praeiungit. **RES**

CONTRA Marcum ultimo. **Qui** crediderit & baptizatus fuerit saluus erit. Ergo videtur quod nisi sit fides, non possit esse sacramentū baptismi. **PRÆTEREA.** Nihil frustra in sacramenti ecclesie agitur. Sed secundum ritum ecclesie, ille qui accedit ad baptismum de fide interrogatur, cum dicitur credis in deū patrem &c. Ergo videtur quod fides ad baptismum requiratur.

PRÆTEREA. Ad baptismum requiritur intentio suscipiendi sacramentum. Sed hoc nō potest esse sine recta fide: cū baptismus sit recte fidei sacramentū, per eū enim incorporatur homines Christo (ut Augustinus dicit in libro de baptismo paruulorum) hoc autē nō potest esse sine recta fide: secundū illud Ephe. 3. Habitare Christū per fidē in cordibus vestris. Ergo videtur quod ille qui nō habet rectam fidē, nō possit suscipere sacramentū baptismi.

PRÆTEREA. Infidelitas est grauis simū peccatū: ut in secunda parte habitū est. Sed permanentes in peccato nō sunt baptizandi. Ergo etiā nec permanente, in infidelitate. **SED CONTRA** est, quod Gregorius scribens Quirico episcopo dicit. Ab antiqua patrum institutione didicimus: ut qui apud heresim in trinitatis nomine baptizatur, cū ad sanctā ecclesiam redeūt, aut unctiōne chrisma tis, aut impositione manus, aut sola p̄fessione fidei, ad sinū matris ecclesie reuocentur. Hoc autē non esset, si recta fides esset de necessitate baptismi. Non ergo recta fides ex necessitate requiritur ad susceptionem baptismi.

RESPONDEO dicendū, quod sicut ex supradictis patet, duo efficiuntur in anima per baptismū. s. charact̄ & gratia. Dupliciter ergo aliquid ex necessitate requiritur ad baptismum. Uno modo sine quo gratia haberi non potest: quæ est ultimus effectus sacramēti. Et hoc modo recta fides ex necessitate requiritur ad baptismum: quia sicut dicitur Rom. 3. Instituta dei est per fidē Iesu Christi. Alio modo requiritur aliquid ex necessitate ad baptismum, sine quo character baptismalis imprimi-

non potest. Et sic recta fides baptizati nō requiritur ex necessitate ad baptismum, sicut nec recta fides baptizantis: diuimodo a sicut cetera que sunt de necessitate sacramenti. Non enim sacramentum perficitur per iusticiam hominis dantis vel suscipientis baptismum, sed per virtutem dei.

AD PRIMUM ergo dicendū, quod dominus loquitur ibi de baptismo, secundum quod perducit homines ad salutem per gratiam iustificantem. Quod quidē sine recta fide esse non potest. Et ideo signanter dicit: qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. **AD SECVNDVM** dicendū, quod ecclesia intendit homines baptizare, ut emūdentur à peccato: secundū illud I saia. 27. Hic est oñis fructus, ut auferatur peccatū. Et ideo quantum est de se, non intendit dare baptismum nisi habentibus rectam fidē, sine qua non est remissio peccatorū. Et propter hoc interrogat accedentes ad baptismum, an credant. Si tamē sine recta fide aliquis baptismum suscipiat extra ecclesiam: non percipit illū ad suam salutē. Vnde Augustinus dicit. Ecclesia paradiso comparata, indicat nobis, posse quidē baptismum suū, homines etiam foris accipere, sed salutem beatitudinis extra eam neminem percipere, vel tenere.

AD TERTIVM dicendū, quod etiā non habens rectam fidē circa alios articulos, potest habere rectam fidē circa sacramentum baptismi: & ita non impeditur quin possit habere intentionem suscipiendi sacramentū baptismi. Si tamen etiam circa hoc sacramentum non recte sentiat, sufficit ad perfectionem sacramenti generalis intentio: qua intendit suscipere baptismum sicut Christus instituit, et sicut ecclesia tradit.

AD QVARTVM dicendū, quod sicut sacramentū baptismi non est conferendum ei qui non vult ab alijs peccatis resedere: ita etiam nec ei qui non vult infidelitatem deserre. Uterque tamen suscipit sacramentum, si ei conferatur: licet non ad salutem.

IN HOC octavo articulo, ponit doctor sanctus duas propositiones. Quarum prima est. AD HOC quod baptizatus sacramentum baptismi suscipiat, & effectum eius, scilicet gratia: requiritur quod habeat rectam, id est veram, fidem. Hæc probatur in litera manifeste ex apostolo ad Roman. 3. Iustitia dei est per fidem Iesu Christi.

SECUNDA propositio est. Ad recipiendum verum sacramentum & effectum illum sacramentalem, qui est character, non est necessarium, ut recipiens baptismum habeat rectam vel veram fidem. CONTRA hanc decisionem arguo hoc modo. Ad recipiendum verum baptismi sacramentum requiritur intentio in baptizato: qua velit recipere baptismum. At ille qui non habet rectam fidem: non potest habere illam intentionem. Ergo recta fides est necessaria in baptizato ad suscipiendum baptismum.

AD HOC argumentum nego minorē: quia non solum ille qui errat circa alios articulos fidei, & non circa sacramentum baptismi (credit enim quod est sacramentum à Christo institutum in remissionem peccatorum) potest habere intentionem suscipiendi sacramentum: sed etiam ille qui errat circa idem sacramentum baptismi, putans & credens non esse à Christo institutum, nec aliquam habere virtutem, potest habere intentionem suscipiendi id quod Christus instituit, & ecclesia dicit Christum instituisse, quæ admodum sumunt christiani, siue valeat siue non. Immo etiam si iudicet nihil valere, & dicat, ego credo quod totum quod à Christianis de baptismo dicitur, est fabulosum, ad eorum tamen imitationem volo baptizari, & baptizatur: est verum sacramentum: & est vere baptizatus, quantumvis gratiam non recipiat. Et hoc dicit sanctus Thom. hic ad 3.

Articulus nonus.

Utrum pueri sint baptizandi.

QUOD NONUM sic proceditur. Videtur quod pueri non sint baptizandi. In eo enim qui baptizatur, requiritur intentio suscipiendi sacramentum, ut supra dictum est. Huiusmodi autem intentionem non possunt pueri habere, cum non habeant usum liberi arbitrii. Ergo videtur quod non possint suscipere sacramentum baptismi.

PRÆTEREA. Baptismus est fidei sacramentum: ut supra dictum est. Sed pueri non habent fidem: quæ consistit in creden-

tium voluntate: ut Augustinus dicit super Iohannem. Nec etiam potest dici quod saluentur in fide parentum: quia quandoque parentes sunt infideles, & sic magis per eorum infidelitatem damnarentur. Ergo videtur quod pueri non possint baptizari.

PRÆTEREA. Prima petri. 3. dicitur quod homines saluos facit baptisma, non carnis depositio sordium: sed conscientia bona interrogatio in deum. Sed pueri neque conscientiam habent bonam vel malam (cum non habeant usum rationis) neque etiam convenienter ipsi interrogantur, cum non intelligant. Non ergo pueri debent baptizari.

SED CONTRA est, quod Dionysius dicit ultimo capite ecclesiastica Hierarchie. Diuini nostri duces, scilicet apostoli, probauerunt infantes recipi ad baptismum.

RESPONDEO dicendum, quod sicut apostolus dicit Roman. 5. Si unius delicto mors regnauit per unum, scilicet per Adam: multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iustitiæ accipientes, in vita regnabunt per unum Iesum Christum. Pueri autem ex peccato ad peccatum originale contrahunt. Quod patet ex hoc quod sunt mortalitati subiecti, quæ per peccatum primi hominis in omnes pertransiit, ut apostolus ibidem dicit. Unde multo magis pueri possunt per Christum gratiam accipere: ut regnent in vita eterna. Ipse autem dominus dicit Iohannis. 3. Quod nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto: non potest introire in regnum dei. Unde necessarium fuit pueros baptizari: ut sicut per Adam damnationem incurrerunt nascendo, ita per Christum salutem consequantur renascendo.

FUIT etiam conueniens pueros baptizari ut à pueritia nutriti in his quæ sunt christiana vita, firmiter in ea perseverent: secundum illud proverb. 22. Adolescens iuxta viam suam, etiam cum senuerit non recedet ab ea. Et hanc rationem assignat Dionysius ultimo capite celestis Hierarchie.

AD

AD PRIMVM ergo dicendum, quod regeneratio spiritualis, quæ fit per baptismum, est quodammodo similis natiuitati carnali, quantum ad hoc, quod sicut pueri in maternis uteris constituti, non per se ipsos nutrimentum accipiunt, sed ex nutrimento matris sustentantur: ita etiam pueri nondum habentes usum rationis, quasi in utero matris ecclesiæ constituti, non per se ipsos sed per actum ecclesiæ salutem suscipiunt. Unde Augustinus dicit in libro de peccatis & meritis & remissione. Mater ecclesiæ os maternum paruulis præbet ut sacris mysterijs imbuantur: quia nondum possunt corde proprio credere ad iustitiam, nec ore proprio confiteri ad salutem. Si autem propterea recte fideles vocantur, quoniam fidem per verba gestantium quodammodo profitentur: cur etiam non persistentes habentur, cum per eorundem verba gestantium diabolo & huic sæculo abrenunciare monstrantur? Et eadem ratione possunt dici intendentes, non per actum propriæ intentionis, cum ipsi quandoque contrantantur & plorent, sed per actum eorum à quibus offeruntur.

AD SECUNDVM dicendum, quod sicut Augustinus scribens Bonifacio dicit, in ecclesia saluatoris paruuli per alios credunt sicut ex alijs quæ in baptismo remittuntur, peccata traxerunt. Nec impeditur eorum salus si parentes sint infideles: quia sicut Augustinus dicit, eidem Bonifacio scribens, offeruntur paruuli ad percipiendam spiritualem gratiam: non tam ab eis quorum gestantur manibus (quantumvis & ab ipsis, si & ipsi boni fideles sunt) quam ab uniuersa societate sanctorum atque fidelium. Ab omnibus namque offerri recte intelliguntur, quibus placet quod offeruntur: & quorum charitate ad communionem sancti spiritus adiunguntur. Infidelitas autem priorum parentum etiam si eos post baptismum demoniorum sacrificijs imbuiere conentur, pueris non nocet, quia ut Augustinus ibidem dicit, puer semel generatus per aliorum voluntatem, de-

inceps non potest vinculo alienæ iniquitatis obstringi, ubi nulla sua voluntate conseruit, secundum illud Ezechielis. 18. Sicut anima patris mea est, ita anima filij, anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Sed ideo ex Adam traxit, quod sacramenti illius gratia solueretur: quia nondum erat anima separatim uiuens. Fides autem unus, immo totius ecclesiæ paruulo prodest per operationem spiritus sancti qui unit ecclesiam: & bona unus alteri communicat.

AD TERTIVM dicendum, quod sicut puer cum baptizatur non per se ipsum, sed per alios credit: ita non per se ipsum, sed per alios interrogatur, & interrogati confitentur fidem ecclesiæ in persona pueri, qui huic fidei aggregatur per fidei sacramentum. Conscientiam autem bonam consequitur puer, etiam in seipso: non quidem actu, sed habitu per gratiam iustificantem.

IN HOC articulo aduerte nunquam inter fideles fuisse dubitatum de conclusione sancti Thom. sed semper certa & recepta fuit. Fuerunt tamen hæretici Pelagiani, dicentes quod pueri non erant baptizandi in remissionem peccatorum quia peccatum originale non habebant, sicut nec actuale. Sed forte baptizandi erant, ut eis ianua cæli aperiretur: quia nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non introibit in regnum cælorum Iohannis. 3. Huius etiam erroris fuit nouus quidam hæreticus Germanus.

ALII etiam hæretici fatebantur quidem pueros originale peccatum habere. Negabant tamen eos esse baptizandos: quia non possunt intelligere nec velle, & baptismus quædam professio religionis est.

SED hæreses istæ condemnatæ fuerunt in concilio miliuitano cap. 2. & in cap. Maiores de baptismo & eius effectu. Referuntur etiam ab Augustino libro de hæresibus cap. 88. Vide etiã de hoc Vualdensis libro de sacramentis cap. 96. & Iohannem echium in inchiridium in propria materia: qui condemnant errorem illum, adducetes multa sanctorum testimonia. Et probatur contra hæreticos. In veteri lege erat remedium pro paruulis. Ergo in lege euangelica.

SECUNDO. In scriptura Iohannis. 3. Nisi quis renatus fuerit, &c. & Marc. ultimo, qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit, nullus excipitur. Insuper ecclesiæ semper intellexit pueros pro-

pter testimonia illa obligatos. Ergo sunt baptizandi.

TER TIO. Ciprianus respondens phitido episcopo dicit, quod statim etiam post ortum sunt paruuli baptizandi. Eodem modo respondet concilium africanum cui interfuit diuus Ciprianus. scilicet quod statim post natiuitatem (si necessitas imminet) pueri sunt baptizandi.

Q VARTO. Augustinus contra Pelagianos. lib. 3. cap. 77. & super genesim libro. 10. cap. 23. Asserit pueros esse baptizandos. Pro hoc etiam est illud psal. 50. In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concipit me mater mea. Et illud ad Roma. 5. Omnes quidem peccauerunt & egent gloria dei.

AD argumentum autem haereticorum quia requiritur quod credant & eligant: dico quod satis est, ut in baptismo minister intendat facere quod facit ecclesia.

Dubium primum.

D VBITATVR an pueri acquirant habitum ante usum rationis, per hoc quod a christianis instruuntur & erudiuntur. Videtur quod non. Quia habitus non generantur nisi ex actibus liberis: quos non habent pueri. Ergo, &c.

ET confirmatur. Nam ideo dicunt doctores in potentibus sensitiuis exterioribus non esse habitus: quia ex naturalibus actibus non generatur habitus. Quod autem ex naturalibus actibus non generetur habitus ex eo constat, quod ex motibus primo primis non generatur habitus. Non enim est verissimi le: quod non possit aliquis vitare habitus vitiosos. Et ideo motus primo primi non sunt vitiosi, quia sunt naturales. Sunt tamen mali ex genere suo: & habitus ex illis genitus esse vitiosus. Ergo, Et confirmatur. Quia non se inuenit quis priore ad actus illos potius vno quam alio tempore: quod est signum quod non generatur habitus.

SECUNDO. Habitus ponuntur ad determinandam potentiam, & ob id in intellectu & voluntate ponuntur, & non in potentibus exterioribus quia de se ad sua obiecta sunt determinata. Sed potentiae omnes puerorum sunt determinatae. Ergo in pueris non generantur habitus.

TER TIO. In brutis, quia sunt determinata ad vnum, & agunt naturaliter, non ponuntur habitus. Ergo nec in pueris sunt ponendi.

Q VARTO. Vel tales habitus sunt boni, vel mali, vel indifferentes. Non sunt mali quia alias eorum actus essent peccata. Quod patet esse falsum quia in puero non est voluntarium. Nec boni: quia actus essent meritorij. Nec indifferentes: quia non determinarent potentias. Ergo non sunt ponendi.

SED contra est, quia pueris adhibentur Pedagogi. Ergo sunt habituabiles. Secundo. Motus pueri (scilicet ira & gaudium) sunt eiusdem speciei cum motibus adulti. Ergo generant habitus in puero sicut in adulto.

AD HOC respondeo aliquibus propositionibus. Prima est. In pueris generatur aliqua qualitas permanens per actus. Probatur duobus illis argumentis factis pro hac parte.

ET confirmatur. Pueri promptius & intensius operantur vno tempore quam alio. Ergo sunt habituati. ET confirmatur secundo ex sancto Thoma. 1. Sec. q. 50. art. 3. ad 2. dicente, quod in potentibus brutorum in quantum a ratione hominis diriguntur: generantur aliquo modo habitus. Ergo etiam in pueris: SECUNDA propositio. Talis qualitas non proprie vocatur habitus: quia habitus sunt in potestate nostra & illae qualitates non sunt in potestate pueri. Habitus etiam in appetitu sensitivo, facit bonum vel malum propter aliquam circumstantiam. In pueris autem ante usum rationis non est bonum vel malum.

AD argumenta autem in contra facile respondetur, quod in quantum non sunt liberi non habituantur: sed in quantum subduntur libertati pedagogorum.

D VBITATVR secundo. Quid debet fieri puero qui non vult baptizari: & dubitatur an habeat usum rationis. Exemplum. Alter coniugum est fidelis, & alter infidelis. Vt autem habetur in cap. ex literis extra de conversione infidelium, filij debet sequi parentem fidelem. An igitur talis puer qui non vult baptizari sit baptizandus: Videtur quod non: quia sequitur magnam inconuenientiam: ut postea infidelitatem sequatur. Et si tunc haberet usum rationis & resisteret, post modum vero crederet, non maneret baptizatus: nec posset ad ordines promoueri. Et sic sequuntur multa inconuenientia.

RESPONDETVR quod si non est periculum non esset statim baptizandus: sed spectandum est, ut ad usum rationis perueniat. Si vero necessitas urgeat, baptizandus est: dummodo non appareat maior probabilitas quod est in usu rationis, quam quod non. SED contra principalem conclusionem, quod omnes pueri ante usum rationis sint baptizandi, arguitur sic. Sequeretur omnes pueros sic baptizatos decedentes ante usum rationis esse sanctos, & liceret nobis orare illos, & committere nos illis: sicut oramus Petrum, aut Paulum. Sed hoc videtur falsum quia ecclesia non habet talem usum. Ergo non sunt baptizandi.

AD HOC respondetur aliquibus propositionibus. Prima est. Pueri baptizati sunt sancti: quia per baptismum sunt sanctificati.

SECUNDA propositio. Pueri baptizati proprie & eo modo quo accipimus sanctos in ecclesia: non sunt sancti. Probatur. Proprie sanctus dicitur ille qui habet quandam excellentiam charitatis ad deum: & pro illo facit aut patitur aliqua magna. Et hoc modo pueri non sunt sancti.

TER TIA propositio. Licetum est orare pueros, & committere nos illis. Probatur. Quia certum est de fide quod sunt in beatitudine. Sed non facimus: quia orationes sanctorum prosunt nobis solum impetratiue: ideo non oramus nisi illos de quibus constat quod habet magnam charitatem, & a deo nimium diliguntur, ut beata virgo, apostoli, & alij huiusmodi: quia hi facilius impetrabunt.

Dubium secundum.

Articul. decimus.

Vtrum pueri iudeorum vel aliorum infidelium sint iuuitis parentibus baptizandi

AD DECIMUM sic proceditur. Videtur quod pueri iudeorum vel aliorum infidelium sint baptizandi etiam in iuuitis parentibus. Magis enim debet homini subueniri contra periculum mortis aeternae, quam contra periculum mortis temporalis. Sed puero in periculo mortis temporalis existenti, est subueniendum etiam si parentes per maliciam contra niterentur. Ergo multo magis est subueniendum pueris infidelium filijs per baptismum, contra periculum mortis aeternae: etiam in iuuitis parentibus.

PR AETER E. A. Filij seruorum sunt serui, & in potestate dominorum. Sed iudei sunt serui regum & principum: et quicumque etiam alij infideles. Ergo absque omni iniuria possunt principes filios iudeorum vel aliorum seruorum infidelium facere baptizari.

PR AETER E. A. Quilibet homo est magis dei, a quo habet animam, quam patris carnalis, a quo habet corpus. Non est ergo iniustum, si pueri infidelium filij parentibus carnalibus auferantur: & deo per baptismum consecrentur.

SED CONTRA est, quod in decretis. d. 45. ex concilio toletano sic dicitur. De iudeis praecipit sancta synodus nemini deinceps ad credendum vim inferre. Non enim tales inuiti saluandi sunt, sed volentes: ut integra sit forma iustitiae.

RESPONDEO dicendum, quod pueri infidelium filij, aut habent usum rationis aut non habent. Si autem habent: iam quantum ad ea quae sunt iuris diuini: vel naturalis, incipiunt suae potestatis esse. Et ideo propria voluntate in iuuitis parentibus possunt baptismum suscipere, sicut & matrimonium contrahere. Et ideo tales licite moneri possunt & induci ad suscipiendum baptismum.

dum baptismum.

SI vero non dum habent usum liberi arbitrij, secundum ius naturale sunt sub cura parentum, quae diu ipsi sibi providere non possunt, unde etiam et de pueris antiquorum dicitur, quod saluabantur in fide parentum. Et ideo contra iustitiam naturalem esset, si tales pueri in iuuitis parentibus baptizarentur: sicut etiam si aliquis habens usum rationis baptizaretur inuitus.

ESSET etiam periculosum taliter filios infidelium baptizare: quia de facili ad infidelitatem redirent, propter naturalem affectionem ad parentes. Et ideo non habet hoc ecclesiae consuetudo, quod filij infidelium in iuuitis parentibus baptizentur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod a morte corporali non est aliquis eripiendus contra ordinem iuris ciuiliis, puta si aliquis a suo iudice condemnatur ad mortem, nullus debet eum violenter a morte eripere. Unde nec aliquis debet irumpere ordinem iuris naturae, quo filius est sub cura patris: ut eum liberet a periculo mortis aeternae.

AD SECUNDUM dicendum, quod iudei sunt serui principum seruitute ciuili: quae non excludit ordinem iuris naturalis vel diuini.

AD TERTIUM dicendum, quod homo ordinatur ad deum per rationem, per quam deum cognoscere potest. Unde puer aequam usum rationis habeat, naturali ordine ordinatur ad deum per rationem parentum, quorum cura naturaliter subiacet: & secundum eorum dispositionem sunt circa ipsam diuina agenda.

IN HOC articulo decimo est notandum, quod quaestionem hanc & nullam aliam tractauit sanctus Thoma multoties. Tractauit enim eam bis in summa, hic. s. & 2. Sec. quaest. 10. artic. 12. & in quodlibeto. 2. art. 7. Tractatur etiam quaestio haec ab scholasticis, in. 4. d. 5. & ab aliquibus d. 4. Sanctus Thomas autem semper de hoc dubio loquutus fuit constanter, quod pueri in iuuitis parentibus non sunt baptizandi.

VERVM de hoc sunt tres opiniones. Prima est negatiua, quae est sancti Thomae hic & capreoli in 4. d. 5. & 6. quaestione vnica.

K iij Secun

quavis gallus aliquis mereatur mortem: non est imperator exequutor illius mortis in gallia. Et per hæc facile solvantur argumenta quæ fecimus pro nostra opinione: ut ipsi putant. Est etiam bonum argumentum illud sancti Thomæ. quod ecclesia nunquam fecit, & si liceret illos baptizare, sequitur quod principes christiani qui pro tempore successerunt, & episcopi peccauerunt, quia non fecerunt. Vnde inferunt, quod sicut non est mentendum, ut conuertantur omnes turcæ: ita nec pueri prædici & baptizandi, ut sint christiani, quavis sint in articulo mortis.

SED ista non videntur soluere omnia nostra argumenta, nec constat hoc quod hi dicunt: quod illa sit intentio dei. Ideo ad primam horum negotiorum dominus hoc voluerit, nepe quod nullo modo baptizentur prædicti pueri in vitis parentibus.

AD SECUNDVM. Nego quod deus dederit præceptum baptismi cum illa conditione: quia non probatur.

AD TERTIVM Dico quod ecclesia non fecit propter scandalum & periculum quod sequitur, ut in plurimum: non autem quia de se sit illicitum. VLTIMO. Videtur quod illa prima conclusio durandi, (quæ dicit quod pueri infidelium qui sunt serui christianorum possunt baptizari inuitis parentibus) non sit vera. Primo quia seruitus est temporalis, sicut potestas civilis. Ergo non propterea habent christiani potestatem in spiritualibus super illos.

SED dico quod est probabilis, quia iam ad dominos spectat gubernatio illorum. Vnde (secundum omnes) quomodocumque transeant filii infidelium in curam christianorum: possunt baptizari inuitis parentibus, quia iam illi christiani sunt parentes quantum ad curam.

CIRCA tertium argumentum nota, quod aliqui dicunt: quod iudei sunt serui christianorum quia occiderunt Christum regem nostrum. Sed hoc non videtur verum: quia non omnes occiderunt. Ideo alij dicunt quod sunt serui christianorum: quia iure belli fuerunt capti à Tito imperatore Romano, qui fecit illos seruos. In cuius titi potestate succedit Imperator, & successerunt semper. Vel dic quod sunt serui facti: quia quotidie machinantur mala contra christianos si possent.

VNDE colligo duas conclusiones: quarum prima est illa quam iam asserui, quod de se possunt christiani principes & pontifices baptizare filios in fidelium inuitis parentibus. Quam probauerunt rationes quas pro ea fecimus, simpliciter esse veram & credo quod est de mente sancti Thomæ. quicquid dicant aliqui thomistæ captofi.

SECUNDA conclusio est. Propter scandalum quod sequeretur, & periculum apostasie, non sunt baptizandi filii infidelium inuitis parentibus: & si licebat, quantum erat de se. Dixi propter scandalum: quia scandalizarentur infideles iudicantes ex hoc, quod omnes christiani sic traherentur vi ad

Christianismum. Dixi propter periculum apostasie: quia filii semper, vel ut in pluribus sequuntur mores parentum, & relinquent fidem, & pariter paganismo ad hærent: ideo non debet fieri. Et credo quod hoc solum volebat dicere sanctus Thomæ. Sed quia in moralibus respondendum est absolute, secundum id quod ut in pluribus euenit: dixit sanctus Thomæ, absolute quod non sunt baptizandi filii infidelium inuitis parentibus. Et ita respondendum est. Secus autem si prius provideretur, quod non sequatur scandalum: aut periculum apostasie, aut aliquod inconueniens.

Articul. vndeci.

Vtrum pueri in maternis vteris positi sint baptizandi.

AD VNDECIMUM sic proceditur. Videtur quod pueri in maternis vteris existentes possunt baptizari. Efficacius enim est donum Christi ad salutem, quam peccatum ad damnationem, ut apostolus dicit Rom. 8. Sed pueri in maternis vteris dantur propter peccatum ad. Ergo multo magis saluari possunt per donum Christi, quod quidem sit per baptismum. Ergo pueri in maternis vteris existentes possunt baptizari.

PRÆTEREA. Puer in vtero matris existens, aliquid matris esse videtur. Sed baptizata matre baptizatur quicquid est eius intra ipsam existens. Ergo videtur quod baptizata matre baptizetur puer in vtero eius existens.

PRÆTEREA. Mors eterna peior est quàm mors corporalis. Sed de duobus malis minus malum est eligendum. Si ergo puer in vtero matris existens baptizari non potest, melius esset quod mater apiretur, et puer videtur baptizaretur, quàm quod puer aternaliter dānaretur, absque baptismo decedens.

PRÆTEREA. Contingit quandoque quod aliqua pars pueri prius egreditur: sicut legitur gene. 38. quod pariete thamar, in ipsa effusione infantium unus protulit manum, in qua obstetrix ligauit coccinū discēs, iste egreditur prior, illo vero manū retrahēte egressus est alter. Quandoque autem in tali casu im-

minet periculum mortis. Ergo videtur quod illa pars debeat baptizari, pueri adhuc in materno vtero existente.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit in epistola ad Dardanum. Nemo renaescitur nisi prius nascatur. Sed baptismus est quedam spiritualis regeneratio. Non ergo debet aliquis baptizari, priusquam ex vtero nascatur.

RESPONDEO dicendum, quod de necessitate baptismi est, quod corpus baptizandi aliquo modo aqua abluatur: cum baptismus sit quedam ablutio, ut supra dictum est. Corpus autem infantis ante quam nascatur ex vtero, non potest aliquo modo ablu aqua, nisi si forte dicatur, quod ablutio baptismalis quæ corpus matris lauat, ad filium in ventre existentem perueniat. Sed hoc esse non potest, quia anima pueri, ad cuius sanctificationem ordinatur baptismus distincta est ab anima matris: tum quia corpus pueri animati iam est formatum, & per consequens à corpore matris distinctum. Et ideo baptismus quo mater baptizatur: non redundat in prolem in vtero matris existentem. Vnde Augustinus dicit contra Iulianum. Si ad matris corpus id quod in ea concipitur pertinet, ita ut eius pars imputetur, non baptizaretur infans, cuius mater baptizata est, aliquo mortis urgente periculo, cum eum gestaret in vtero. Nunc vero cum ipse etiam scilicet infans baptizetur: non utique ad maternum corpus, cum esset in vtero pertinebat. Et ita relinquitur quod nullo modo infans in maternis vteris existens, baptizari possunt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod pueri in maternis vteris existentes, non dum prodierunt in lucem, ut cum alijs hominibus vitam ducant. Vnde non possunt subijci actioni humane: ut per eorum ministerium sacramenta recipiant ad salutem. Possunt tamen subijci operationi dei apud quem viuunt, ut quodam privilegio gratie sanctificatione consequantur: sicut patet de sanctificatis in vtero.

AD SECUNDVM dicendum, quod membrum interius matris est aliquid eius per continuationem & unionem naturalem partis ad totum. Puer autem in vtero matris existens, est aliquid eius per quandam colligationem corporum distinctorum. Vnde non est similis ratio.

AD TERTIVM dicendum, quod non sunt facienda mala, ut veniant bona: ut dicitur Roma. 3. Et ideo non debet homo occidere matrem, ut baptizet puerum. Si tamen mater mortua fuerit in vtero debet aperiri, ut puer baptizetur.

AD QVARTVM dicendum, quod expectanda est totalis egressio pueri ex vtero ad baptismum, nisi mors imminet. Si tamen primo caput egrediatur, in quo fundantur omnes sensus, debet baptizari periculo imminente: & non est postea rebaptizandus, si cum perfecte nasci contigerit. Et videtur id faciendum, quacumque alia pars egrediatur, periculo imminente. Quia tamen in nulla exteriorum partium integritas vite ita consistit sicut in capite, videtur quibusdam quod propter dubium, quacumque alia parte corporis abluta, puer post perfectam natiuitatem sit baptizandus sub hac forma: si non es baptizatus, ego te baptizo.

IN HOC vndecimo articulo. Arguo prius hoc modo contra conclusionem sancti Thomæ. quia dicit, infantes in maternis vteris existentes nullo modo baptizari posse. Bene sequitur. Infantes in maternis vteris non possunt baptizari. Ergo sunt extra statum salutis: quia non habent aliud remedium. Consequens est contra prouidentiam dei. Ergo dicendum est, quod paruuli in maternis vteris possunt baptizari: vel dandum est eis aliud remedium.

SECUNDO arguitur. Vnus homo damnauit omnes etiam in vteris matrum. Ergo vnus Christus sufficit ad salutem omnium, etiam in vteris matrum. Hoc est primum argumentum sancti Thomæ, & est magnum.

RESPONDET sanctus Thomæ. quod sacramentum non potest operari, nisi per applicationem. Pueris autem in vteris maternis non potest applicari: sed deus potest illos saluare si velit, sicut sanctificatos in vtero. Non dicit doctor quod sanctificabit vel non sanctificabit: sed quod potest fieri, quod

quod nullus dubitat.

IDEO hic sunt duae quaestiones. Prima est, de pueris qui non potuerunt baptizari postquam nati sunt: siue ob penuriam aquae, siue culpa parentum aut aliquo alio casu. Secunda quaestio est, de existētibz in vteris matrum.

Dubium
primū.

DVBIUM igitur primum est, an omnes tales sint habendi tanquam damnati, id est, an sit certum de fide, quod omnes nati qui quocūque modo non baptizantur, damnabuntur sicut pueri in fidelium: vel an sit sperandum de salute eorum, aut possimus ad minus dubitare.

AD HOC respondent communiter scholastici in. 4. d. 4. quod tales damnabuntur sicut filij in fidelium. Hoc tenet Magister sententiarum in. 4. d. 4. Nempe quod tam decedentes in maternis vteris, quam decedentes cum deferuntur ad baptismum damnantur. Et adducit pro hoc Augustinū in libro de fide ad Petrum cap. 27. Habetur que de consecratione. d. 4. cap. firmissime. vbi dicitur quod omnes huiusmodi pueri sine baptismo decedentes damnabuntur. Hec etiam est communis sententia fidelium doctorum, & sanctorum.

SED tres doctores, aut sunt contra omnes oppositum asserere. Primus fuit Gerson in 3. parte in quodam sermone beate virginis: vbi dicit, quod ex sanctificatione virginis habetur documentum crebro & saepe praedicandum, quod Christus virtutem suam non alligauit sacramentis. Dicit etiam quod sine prauiudicio legis euangelicae posset dici: quod potest pueros in vtero morientes sanctificare. Nam nunquam beata virgo merita est suam sanctificationem, nec Iohannes, nec alij qui sanctificati sunt salua lege gene. 17. Masculus cuius praputij caro circumcisa non fuerit, delebitur anima eius de populo suo, ita etiam salua lege euangelica possunt pueri salui fieri. Vnde admonet parentes talium, orare dominum pro puero in vtero existente: vt si forte moriatur deus misereatur illius. Sicque respondet quaestioni, quod nō sumus certi de damnatione illius pueri sicut de damnatione in fidelium: nec etiam sumus certi quod saluetur, quia relinquendas est misericordiae dei.

ALIUS doctor est Caietanus in hac quaestione, super articulum secundum, & tertium, & hic. Qui dicit quod pueri morientes dum feruntur ad baptismum, puniuntur morte, & credendum est quod saluantur. Probat testimonio dñi Gregorij in. 4. libro moralium, & habetur de consecratione. d. 4. cap. Quod apud nos valet aqua baptismi, hoc apud veteres. In lege naturae fides, vel pro his qui de stirpe Abrahā sunt, virtus circumcisionis. Arguit Caietanus. Bene sequitur. In lege naturae valebat fides, & in lege veteri etiam valebat fides pro foeminis, & pro masculis ante octauum diē. Ergo in lege euangelica valebit sola fides, illis quibus fides parentum applicatur cum baptizari nō possunt. Si dicis quod non valet consequentia: quia ibi non erat aliud remedium, hic autem est, si bap-

tismus. Respondet Caietanus, quod sacramentū baptismi cum sit sacramentum, ad dei non euacuat fidem. Cū ergo apud veteres valeret fides, & nūc est tanta efficacia sicut tunc. Ergo etiā nūc sufficit ad salutem, baptismus deficiente. Dicit in super in. 2. articulo huius quaestions, quod parentes debent applicare fidem puero sic periclitanti. Hic autem dicit, quod pueri in maternis vteris periclitantes, pie creditur quod saluabuntur: si parentes committant illos deo, aliqua benedictione, aut signo crucis.

PRAETEREA. Christus redemptor noster nullum sine remedio reliquit. At illis pueris sic periclitantibus nullum est aliud remedium, nisi fides quia baptismum recipere non possunt.

TER TIO. Pueri in maternis vteris, sunt capaces martirij. Ergo etiam baptismi aquae per fidē parentum applicati. Hec Caietanus.

TER TIVS doctor qui hanc tenet opinionē, est Raimundus martines, quem Nicolaus de lira & burgenis citant, & in aliquibus sequuntur.

DVBITATUR igitur pro huius resolutione materiae, an Gersonis & Caietani opinio sit probabilis, sicut aliae probabiles opiniones, vel an sit error intolerabilis, seu haeresis. Et videtur quod non sit error intolerabilis. Nam si esset error, ideo esset: quia asserit posse pueros sine baptismo saluari. At hoc non est erroneum, cum ab alijs grauibus doctoribus communiter concedatur. Ergo nec opinio illa erronea est.

SECUNDO. Nos superius quaest. 5. art. 3. determinauimus cum communi sententia doctorum: quod ad baptismum requiritur intentio in baptizante. Sed si baptizans non opponat intentionē, Christus supplet defectum intentionis, & saluabit puerum: vt ibi dicit sanct. Thom. ad. 2. Eandē etiam sententiam tenet Alexander de ales. 4. p. quaest. 13. Membro. 7. Idem dicit Gabriel. 4. d. 6. q. 1. Idem Durandus. d. 6. quaest. 2. Idem Paludanus d. 6. quaest. 2. Idem sanct. Thom. in. 4. d. 6. quaest. 1. art. 2. ad. 2. Hi omnes concedunt, pueros sine baptismo posse saluari, deficiente intentione in baptizante. Et non est error: sed probabile. Ergo & opinio Caietani probabilis est.

TER TIO. In defectu intentionis ex parte baptizantis interuenit malicia humana. In casu autē Caietani non: sed tota diligentia humana. Ergo si illic sine baptismo saluatur, saluabitur etiam quādo parentes orant pro puero, & desiderant illi applicare sacramentum baptismi, quod Caietanus dicit. Sed omnes concedunt quod illic saluatur sine baptismo. Ergo & hic.

QVARTO. Non est baptismus vbi non est integra forma, sicut hic, ego te baptizo in nomine patris tantum. At si in illo puncto ante prolationem totius formae puer moriatur, saluabitur. Ergo etiam in casu Caietani: quia idem est quod de fitotum sacramentum, & quod desit pars, cū deficiente parte sacramenti desit totum sacramentum

Antecedens conceditur ab altisidorēsi libro 3. de baptismo. Loquens enim de subtractione formae dicit, quod si baptizans dicat ego te baptizo in nomine patris, & filij, & tunc vel sacerdos perdat loquelam, vel puer moriatur. est verum baptismus quo ad effectum, quia Christus supplet. Citat pro se beatum Ambrosium: quem dicit tenere quod in necessitate sufficit nominare vnam personam cum recta fide. Idem dicit Marsilius in. 4. quaest. 3. art. 4. Scotus vero in. 4. d. 4. quaest. 3. disputat an si puer in vtero matris existens extra mittat pedē matre periclitante, an possit baptizari: et dicit quod in dubio debet baptizari. Et esto ille puer non sit baptizatus saluabitur: quia deus supplet defectum baptismi. Ergo ex his omnibus videtur constare, quod non est erroneum concedere, pueros posse si ne baptismo saluari. Adrianus etiam quaestione vltima de baptismo ponit casum illum doctoris subtilis: & respondet, quod pie credendum est, baptizatum secundum illam partem saluari, licet nō sit baptismus. Et Paludanus in. 4. d. 6. quaest. 1. tractans an in alia parte quam in capite possit dari baptismus dicit, quod secundum aliquos est dubium. Ipse tamen probat non esse dubium: quia in actibus apostolorum legitur, quod baptizabantur multi simul, & verisimile est, quod aqua non caderet alicui in capite. Et respondet, quod etiam tenendo requiri ad baptismum, vt aqua in capite cadit: si non cadat deus supplet illum defectum. Ergo nō est erroneum dicere, quod pueri in maternis vteris possunt saluari, vel etiā cū ad baptismū ducuntur. HIS tamen non obstantibus, probatur quod sit erroneum illud dicere. Prius Vualdenis libro de sacramentis. cap. 99. & 100. agit cōtra Vualdenū habentem sententiam Caietani, tanquam contra haereticum. Et impugnat illam sententiam tanquam haereticam multis sanctorum testimonijs. Ergo est erronea.

SECUNDO. Augustinus in libro primo de natura aīe aduincentiū dicit. Noli credere, noli dicere noli docere, qd infantes ante quā baptizentur praueuienti morte: possint peruenire ad regnum caelorum si vis esse catholicus. Et rursus ibidem dicit, quod est error asserere, pueros sine baptismo saluari.

TER TIO. Idem Augustinus in libro de bono perseuerantiae circa medium dicit. Absit vt habeamus pro in certo, quod infantes non renati transeant in salutem.

QVARTO. Idem Augustinus in libro de baptismo paruulorum cap. 3. dicit idem: & de fide ad Petrum, habeturque de cōsacra. d. 4. cap. firmissime.

QVINTO. Pro hoc est illud Iohannis. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto: non poterit introire in regnum dei. Et illud Marci vltimo, q crediderit & baptizatus fuerit saluus erit. **AD** dubium hoc respondeo aliquibus propositionibus. Prima est. De fide est, quod omnes pueri ante vsū rationis decedentes sine baptismo aquae vel sanguinis, in resurrectione condemnantur. Pro-

batur, prius Iohannis. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non poterit introire in regnū dei. A qua lege nullus excipitur, nec casus aliquis. Ergo facere regulam generalem, quod saluantur pueri in maternis vteris, est contra generalem regulā euangelij, & per consequens cōtra fidē. **SECUNDO.** De fide est quod in adamo omnes peccauerunt: & quod pueri concepti sunt in peccato originali. Sed nec ex tota sacra scriptura, nec ex usu ecclesiae, aut sanctorum dictis habetur aliud remedium ad peccatum originale remittendum, nisi baptismus. Ergo pueri decedentes sine illo non saluantur. Antecedens pro minori patet: quia multi graues doctores tenentes quod tales pueri in aliquibus casibus saluabuntur, non citant aliquam huiusmodi auctoritatē, vbi aliud remedium datur, nec ecclesia pro talibus paruulis orat.

TER TIO. Augustinus de origine animae ad regnum dicit. Ex quo autem a domino dictum est nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non poterit introire in regnum dei: nemo sine baptismo aquae, vel sine martirio potest fieri membrum Christi. Rursus. Idem Augustinus cōtra Pelagianos lib. 3. cap. 3. Necessē est (inquit) baptizatos paruulos transire in numerum electorum. Idē etiam Augustinus citat Ciprianum scribentem ad quendam, qui dicebat, pueros non esse baptizandos ante octauum diem: & dicit Ciprianus quod ante debent baptizari, quia si moriantur, damnabuntur. Et addit. iam non disputandum sed certū habetur: animam decedentem sine susceptione baptismi penitus damnandam. Idem Augustinus libro de baptismo paruulorum cap. 3. Dicit quod baptismus est regeneratio: & nisi quis nascatur de nouo, non potest intrare in regnum caelorum. Sed qui est in ventre matris nondum est natus. Ergo nō potest renasci, & sic nec introire in regnū caelorum.

VLTIMO probatur. Quia ita determinatur in concilio tridentino in primo decreto quarta sessione, vbi dicitur quod anathema sit dicere, quod pueri nihil ex adamo trahunt originalis peccati, quod regenerationis lauacro necesse sit expiari ad vitam aeternam consequendam. Idem etiam dicitur in quodam concilio Carthaginensi contra Pelagianos: & in concilio miliuitano cap. 2. Idem etiam habetur in decretis innocentij primi. Ergo nostra conclusio vera.

SECUNDA propositio est. Asserere vniuersaliter quod omnes pueri christianorum qui in maternis vteris moriuntur, aut alia non possunt, vel non contingit baptizari, etiam sine culpa cuiuscūque, saluantur: est falsum, temerarium, & erroneum. Et forte nullas asseritōes tenuit quod saluatur: quia Gerson dicit quod sperandum est a diuina misericordia. Sed Caietanus magis ad hanc propositionem accedit quam Gerson: quia dicit quod oportet dare remedium ad salutem talium puerorum: quia spectat ad prouidentiam dei. Verum est tamen quod in fine suorum commentariorum dicit

dicit: quod parentes debent orare pro illis, & committere dispositioni diuinæ. Ideo dixi, quod vniuersaliter asserere, non dicendo forte deus miserere illis, sed absolute quod omnes pueri christi anorum saluabuntur: & de illis est sperandū sine dubio quod saluentur sine baptismo, est erroneum. Probat, quia est contra regulam vniuersalem euāgelij, nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum dei Ioh. 3.

SECUNDO. Augustinus in illo libro de fide ad Petrum affirmat esse erroneum, dicere quod pueri in maternis vteris sine baptismo saluentur.

TER TIO. Sicut est regula vniuersalis qd post mortem non est remissio peccatorum: sed quod omnes stabimus ante tribunal Christi, & recipiet vnusquisque prout gessit in corpore: ita est regula generalis, quod nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto non poterit introire in regnum dei.

At dicere vniuersaliter quod omnibus mortuis in peccato, remittuntur peccata propter misericordiam, aut dei misericordiam, esset hæreticum. Ergo etiā hæreticum est dicere vniuersaliter, quod pueri in vteris matrum, vel extra, saluantur sine baptismo quod est contra vniuersalem regulam euāgelij. Aliud exemplum. Dicere vniuersaliter, quod nullus in Adam peccauit, est hæreticum: quia est contra vniuersalem scripturæ regulam ad Roman. 5. Omnes in Adam peccauerunt. Ergo similiter erit erroneum dicere, quod omnes pueri sine baptismo saluantur: quia est contra vniuersalem regulam scripturæ, nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto. Secus esset, si particularis aliquis exciperetur, ob aliquas causas: sicut excipitur beata virgo ex illa lege omnes in Adam peccauerunt.

QUARTO. Omnes pueri in originali peccato concepti sunt, & ad illud remittendum non est aliud remedium nisi baptismus. Vnde iuenit Caietanum aliud remedium. scilicet signum Crucis, ad tollendum originale. Nam Christus nunquam tale remedium dedit nec in ecclesia, aut in aliquo sanctorum inuentum est huiusmodi remedium.

QUINTO. Quando Caietanus dicit quod parentes faciant signum Crucis vel aliud super puerum, vel intelligit quod soli parentes debent facere illud signum, vel etiam alij. Si dicat quod soli parentes, est gratis dictum, quia nunquam hoc habetur in sacris literis. Insuper non adhuc pueris sufficienter esset prouisum: quibus multoties parentes defunt, qui eis signū Crucis applicare possint. Si tamen non oportet quod parentes faciant, est nimium extendere, etiam ad pueros infidelium.

Quandiu enim paruuli sunt in vtero matrum, vel ante usum rationis: non sunt melioris conditionis quam filij infidelium, cum omnes ab Adam & non à proprijs parentibus originale peccatū contrahant. SEXTO. Caietanus & Gerson dicunt, quod saluantur pueri, si quando deferuntur ad baptismū, contingat eos mortem obire. Ergo etiam saluabuntur si domi moriantur (eadem enim est ratio) & ita

omnes saluantur sine baptismo: quod tamen, ipsi non concedunt, quia dicunt quod qui domi moriuntur pereunt, ob culpam & parentum negligentiam. Attamen hoc est gratis dictum: quia parentes semper volebant puerum baptizare.

SEPTIMO. Si euangelium dixisset, nullus qui non fuerit baptizatus intrabit in regnum caelorum etiam si moriatur quando ad baptismum deferatur, vel etiam in utero matris: esset erroneum dicere, quod morientes in maternis vteris, vel quando ad baptismum deferuntur saluantur. Sed ita comprehenduntur illi pueri in lege nunc data sicut si illud aliud verbū apponeretur, etiam secundum Caietanum & Gersonem. Ergo nunc est erroneum illud dicere, & tales pueros generaliter excipere vel simpliciter. Secus si aliquis in particulari excipiantur.

TER TIA propositio est. Nō solum asserere, sed dubitare vniuersaliter, de omnibus illis pueris de quibus in secunda conclusione diximus. Temerarium est. Probat testimonio Augustini de consecratione. d. 4. cap. Firmissime, vbi dicit, firmissime esse tenendum quod illi non saluantur. Secundo. Dubius infide est infidelis. Sed quod illi pueri dāntur est de fide. Ergo dubitare est erroneum.

QUARTA propositio. Asserere particulariter de aliquo puero, ob aliquam peculiarem rationem, quod saluus est sine baptismo, non est erroneum. Probat. Quia sicut ex alijs regulis excipiuntur aliqui ob alias rationes, ita ex hac. Et hinc sane procedunt fundamentum dicentium, quod deus virtutem suam sacramentis non alligauit.

QUINTA propositio: Asserere hoc etiam de aliquo particulari sine reuelatione aut apparenti aut expressa: temerarium est. Expressam dico, quando est in sacra scriptura: apparentem vero, quando aliqui sanctus affirmat. Probat. Quia si sine causa, & reuelatione de aliquibus pueris affirmes quod saluentur sine baptismo. Ergo de omnibus posses dicere. At de omnibus dicere est temerarium. Ergo & de aliquibus sine ratione.

SEXTA propositio. Non solum asserere, sed sperare de aliquo puero sic mortuo cum ad baptismum deferretur, quod saluabitur, vel etiam in vtero matris, sine baptismo nulla ad hoc ratione vel reuelatione urgente: temerarium est. Probat. Quia spes sine ratione vana & temeraria est.

SEPTIMA propositio. Dubitare de aliquo particulari an sine baptismo saluetur (si cum ratione dubitetur) tolerabile est. Probat. Deus non alligauit virtutem suam sacramentis. Ergo potest dare gratiam cui voluerit sine sacramentis. Non tamen sequitur quod omnibus faciat hoc (& si possit) contra positā legem. Vnde cōficio sic argumentum. Quauis omnes rogemus deum vt aliquis sine originali peccato concipiatur, nō obtinebimus quia est contra legem. Ergo etiam esto parentes, & omnes oremus pro pueris quod sine baptismo recipiant gratiam, & saluentur: non obtinebimus quia

quia est contra legem.

OCTAVA propositio. Opinio Gersonis & Caietani, in vniuersum est falsa. Et hoc omnes doctores tenent in 4. d. 4. Et maior in 4. d. 2. q. 1. dicit falsam esse opinionem gersonis.

SED quid ad Alexandrum, & alios dicentes quod deus supplet defectum intentionis ministri, quantum ad gratiam in pueris?

AD HOC dicit Paludanus in 4. d. 6. quæst. 2. qd non est simile. Quia esto deus suppleat defectum intentionis: non supplet defectum materiae & formæ. Ad argumentum autem, quia non magis efficitur sacramentum deficiente intentione, quam deficiente materia aut forma. Ergo equaliter requiritur. Negaret consequentiam. Non enim sequitur (esto horum opinionem admittamus) quod deus suppleat quando nullo modo applicatur baptismus, nec quo ad materiam, nec quo ad formam: qui tamen applicatur quo ad materiam & formam, quæ sola intentio deest.

SECUNDO dico quod Alexander & alij loquuntur solum in casu particulari: Caietanus autem fecit regulam generalem.

TER TIO dico qd opinio Alexandri est falsa sicut opinio Caietani. Probat. Quia falsum est & vanum, asserere hoc de aliquo sine apparete ratione. Sed non est magis apparens ratio, quod deus suppleat defectum intentionis, quam materiae & formæ. Ergo falsum est dicere quod deus supplet aliquem istorum defectuum.

RESTAT respondere ad argumenta in contrarium. Ad primum, quia sequeretur aliquos esse in via sine remedio, quod est contra prouidentiam dei, dico cum Paulo. O altitudo diuitiarum sapientiae, & scientiae dei, quam in comprehensibilia sunt iudicia eius, ad Roma. 11. Et quis consiliarius eius fuit? Quare istam trahat & istum non trahat non li iudicare si nō vis errare. Ita placuit ei, & ita factū est: vt nullus nisi per baptismum vel martyrium saluaretur.

SECUNDO. Ipsimet doctores concedunt, quod nulla pueris illis fit iniuria, si non detur eis gratia nec gloria.

TER TIO. Quæro quod remedium habebant tot milia puerorum gentilium, extra populum Israel existentium, & quod remedium habent contra originale peccatum pueri Barbarorum istorum, qui penitus de Christo nihil audierunt? Nec valet si dicas, quod deus reuelabit illis: quia hoc est miraculum, & doctores illi volunt, vt de lege sine miraculis sit remedium. Ideo dico quod remedium pro pueris in vteris matrum existentibus est: vt matres pariant, & baptizabuntur, alias non saluabuntur.

QUARTO. Beatitudo super naturalis nō est debita: sed est maximum donum quod deus potest dare, non solum post peccatum sed etiam ante. Si enim deus reliquisset hominem in puris naturalibus nullam ei iniuriam faceret: alias possent

conqueri demones, quod ipsis nō dimittitur peccatum, cum in caelo sint aliqui homines, qui absurdiora commiserunt peccata quam ipsi. Vnde magis mirandum est, quod deus baptizatis det gloriam: quam quod non det his qui non baptizantur.

QUINTO. Nos non dicimus, quod pueri sine baptismo decedentes, ita damnentur: vt postea puniantur. Sed quod erunt tanquam existentes in puris naturalibus, & non contristabuntur.

SEXTO. Melius habebunt pueri in limbo, quæ principes quotquot sunt in hoc mundo. Ideo nō oportet misereri puerorum illorum, sicut nec oportet misereri possibilem puerorum, qui ex continentibus nasci poterant, & non nascantur.

AD SECUNDVM argumentum: quia in lege naturæ & in lege veteri fuit remedium pro talibus pueris. Ergo etiam debet esse in lege euāgelica cum sit perfectior. Dico quod etiam in lege naturæ non saluabantur pueri in vteris matrum per fidem parentum (ad minus nō est certum) sed indigebant sanctificatione. & non omnes sed aliqui pauci fuerunt sanctificati. Si autem ibi saluarentur per fidem parentum, non esset opus alia peculiari sanctificatione: quia facile fides parentum applicaretur.

ET ad sanct. Thom. hic ad primum, & supra. q. 5. art. 8. vbi dicit quod Christus supplet defectum intentionis ministri, dico quod nunquam asserit sperandum vel dubitandum esse de salute puerorum illorum: sed quod deus potest facere si voluerit. Nec etiā dicit quod parentes debent orare pro ipsis: vt dicit Caietanus. Cum sancto Thoma est bona ventura in 4. d. 6. vbi ponit tres status hominum, & vnus est puerorum in maternis vteris existentiū: quæ dicit soli deo parere. Ideo quos voluerit poterit sanctificare: sed paucos sanctificauit.

SECUNDO. Aut datur gratia illi puero quando committitur domino deo, & oratur pro eo, aut postea. Si datur tunc, ergo vnique liceret, & qui libet posset sanctificare pueros in vteris matrum: esto non essent in periculo, quod non cōcedit Caietanus. Solum enim (secūdū ipsum) puero datur gratia, quando est in periculo mortis. Sed satis est mirū, vt detur illis gratia cōditionaliter. Et quia simile est argumentum de his qui ad baptismum deferuntur: relinquo hanc opinionem tanquam erroneam. Scholastice igitur respondēdo. Ad primum (nempe quod sequeretur aliquos esse in via sine remedio) nego sequelam: quia poterant nasci pueri & baptizari. Contingens siquidem fuit, vt in vteris matrum morerentur: sicut cōtingeret qd iniuste occiderentur ab aliquo. Ad secundum cōcedo quod in lege naturæ sufficiebat fides: sed mutata est lex.

DUBITATVR an possimus licite baptizare pueros in maternis vteris existentes. Videtur quod nō. Quia ecclesia nunquam baptizauit nec tentauit baptizare illos. Secūdo. Ratio sanct. Thom. videtur hoc probare: quia dicit hic ad primum,

Dubium secundum

num, quod nodum sunt in vita humana communi, cum alijs hominibus. Dico tamen, quod si manu obstetricis aut alio instrumento, posset aqua ad minus ad caput pueri peruenire: posset & deberet baptizari. Nam tota ratio quare non baptizantur est quia non potest aqua eis applicari, ut lauetur. Hoc & non aliud probant rationes sancti Thomae. Ideo ecclesia nunquam baptizauit illos. Unde si non est periculum est expectanda natiuitas de conceptione. d. 4. cap. In maternis.

IN argumento. 4. ponit sancti Thomae aliquas propositiones. Prima est. Si est periculum, baptizandus est puer natus secundum caput: & non est rebaptizandus. Secunda propositio est. Si puer est natus secundum aliam partem, nempe secundum pedem, si iminet periculum, est baptizandus. Si vero postea nascatur, sub conditione est rebaptizandus: quia dubium est, an baptizatus in parte minus principali sit baptizatus.

PALVDANVS tamen in. 4. d. 6. quaest. 1. ad argumenta, videtur dicere contra hanc secundam conclusionem sancti Thomae, quod in quacunque parte baptizetur tenet baptismus: nec est puer baptizandus. Probat. Primo quia talis est locus in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti.

SECUNDO. Quia (ut habetur in actibus apostolorum) petrus baptizauit plures simul: & verisimile est, quod non cadebat aqua omnibus in capite, sed aliquibus in alijs partibus.

TER TIO. Quia anima est tota in qualibet parte. Ergo sufficit quod in qualibet parte baptizetur. Opinio haec Paludani videtur vera. Verum beatus Thomas arctius loquutus est, propter dicta aliorum, & propter ecclesiae consuetudinem: quae nunquam aliquem baptizauit secundum partem minus principalem. Haec etiam est sententia innocentij, & panormitanus extra de baptismo & eius effectu cap. debitum: qui panormitanus dicit sufficere, quod stilla aqua tangat corpus. Scotus dicit quod si quis inuoluatur in corio & immergatur in aqua non est baptizatus: quia oportet quod ablutio fiat in propria cute: & ita est in antiqua ecclesiae consuetudine. Si vero in capillis fiat asperio, credo quod est baptismus.

DE monstruo dico, quod si habet caput, illud debet aspergi, alijs aspergatur totum. Si autem habeat duo capita, videndum est an habeat duas voluntates: quomocunque potuerit cognosci quod sint duo: & tunc utrumque caput est baptizandum cum distinctis formis. Alias sufficit vna forma apponere. Quando fuerit dubium an sint duo, vtraque pars sub conditione abluenda est.

Articul. duodeci.

Verum furiosi & amentes debeant baptizari.

D DUODECIMUM sic proceditur. Videtur quod furiosi & amentes non debeant baptizari. Ad susceptionem enim baptismi requiritur intentio in eo qui baptizatur: ut supra dictum est. Sed furiosi & amentes cum careant usurationis, non possunt habere ordinatam intentionem. Ergo non debent baptizari.

PRAETEREA. Homobrutia animalia super excedit in hoc quod habet rationem. Sed furiosi & amentes non habent usur rationis: & quandoque etiam in eis non expectatur: sicut expectatur in pueris. Ergo videtur quod sicut brutia animalia non baptizantur, ita nec tales furiosi & amentes debeant baptizari.

PRAETEREA. Magis est ligatus usus rationis in furiosis vel amentibus, quam in dormientibus. Sed baptismus non consuevit dari dormientibus. Ergo nec debet dari amentibus & furiosis.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit. 4. confessionum de amico suo, qui cum desperaretur baptizatus est nesciens. Est tamen baptismus in eo efficaciam habuit. Ergo carentibus usurationis, aliquando baptismus dari debet.

RESPONDEO dicendum, quod circa amentes & furiosos, est distinguendum. Quidam enim sunt a natiuitate tales, nulla habentes lucida interualla, in quibus etiam nullus usus rationis apparet. Et de talibus quantum ad baptismi susceptionem, videtur esse idem iudicium & de pueris, qui baptizantur in fide ecclesiae, ut supra dictum est.

ALI vero sunt amentes: qui ex sana mente quam habuerunt prius, in amentiam inciderunt. Et tales sunt iudicandi secundum voluntatem quam habuerunt: dum sanæ mentis existerent. Et ideo si tunc apparuit in eis voluntas suscipiendi baptismum: debet eis exhiberi in furia & amentia constitutis, etiam si tunc actus contradicant. Alioquin si nulla voluntas

luntas suscipiendi baptismum in eis apparuit dum sanæ mentis essent: non sunt baptizandi. **Q**UIDAM vero sunt, qui & si a natiuitate fuerint furiosi vel amentes, habent tamen aliqua lucida interualla, in quibus re- & taratione uti possunt. Unde si tunc baptizari voluerunt: baptizari possunt etiam in amentia constituti. Et debet eis tunc sacramentum conferri, si periculum timeatur: alioquin melius est ut tempus expectetur in quo sint sanæ mentis, ad hoc quod deuotius suscipiant sacramentum. Si autem tempore lucidi interualli, non appareat in eis voluntas suscipiendi baptismum: baptizari non debet in amentia constituti. **Q**UIDAM vero sunt qui & si non omnino sanæ mentis existant, in tantum tamen ratione utuntur, quod possunt de sua salute cogitare: & intelligere sacramenti virtutem. Et de talibus idem est iudicium, sicut de his qui sanæ mentis existunt: qui baptizantur volentes non autem inuiti.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod amentes qui nunquam habuerunt nec habent usus rationis: baptizantur ex intentione ecclesiae, sicut & exactu ecclesiae credunt & penitent: sicut supra de pueris dictum est. Illi vero qui aliquo tempore habuerunt vel habent usus rationis: secundum propriam intentionem baptizantur: quam habent vel habuerunt tempore sanæ mentis.

AD SECVNDVM dicendum, quod furiosi vel amentes carent usu rationis per accidens, scilicet propter aliquod impedimentum organi corporalis: non autem propter defectum anime rationalis: sicut brutia animalia. Unde non est de his similis ratio.

AD TERTIUM dicendum, quod dormientes non sunt baptizandi, nisi periculum mortis imminet: in quo casu baptizari debet si prius in eis voluntas apparuit suscipiendi baptismum: sicut & de amentibus dictum est. Sicut Augustinus narrat. 4. libro confessionum de amico suo: qui baptizatus est nesciens: propter periculum mortis.

IN HOC duodecimo articulo ponit sancti Thomae sex conclusiones: quarum prima est. Amentes qui nunquam habuerunt usum rationis, sunt baptizandi in fide ecclesiae: sicut etiam pueri ante usum rationis.

SECUNDA conclusio est. Amentes qui aliquando habuerunt usum rationis, vel habent lucida interualla: iudicandi sunt secundum voluntatem quam habuerunt, dum sanæ mentis existerent.

TER TIA conclusio est. Si cum essent sanæ mentis voluerunt baptizari constituti sunt in furia vel in amentia: esto tunc contradicant.

QUARTA conclusio est. Si quando erant in prudentia non habuerunt volitionem suscipiendi baptismum: non sunt baptizandi, quando postea sunt in amentia.

QUINTA conclusio. Si non est periculum mortis, & amens habeat lucida interualla: esto quod ante quando fuit in prudentia habuerit volitionem suscipiendi baptismum, non debet in amentia baptizari: sed expectetur lucidum interuallum, ut deuote sumat sacramentum.

SEXTA conclusio. Quidam sunt qui licet non habeant plenum & perfectum usum rationis: habent tamen sufficienter ad hoc, ut de sua salute cogitent. Et ita, saltem imperfecte, operantur libere. Hi vero baptizandi sunt cum ipsi volunt, & petunt sacramentum: sicut alij habentes perfectum liberum arbitrium.

EST igitur quarta propositio in ordine. Si amens qui fuit sanæ mentis, non habuit voluntatem suscipiendi baptismum quando erat in prudentia: non est baptizandus. Contra quam arguo hoc modo. Amens tempore quo est in amentia, est naturaliter sub cura alterius. At voluntas illius sub cuius cura est sufficit. Ergo si ille sub cuius cura est vellet illum baptizare, esset baptizandus ille amens.

ET confirmatur. Quia si tota vna prouincia vel ciuitas conuerteretur ad fidem, essent baptizandi amentes existentes inter illos.

IDEO dico, quod est probabile amentes illos esse baptizandos: quia postquam incidunt in amentiam redeunt in potestatem alterius. Et si arguas, quia illi baptizantur inuiti. Nego: sed baptizantur sicut pueri. Tamen & si hoc possit defendi, tenendum est quod dicit sancti Thomae. & communiter omnes: quod non sunt baptizandi, quando in prudentia existentes noluerunt baptizari. Et ita diffinitur in cap. Maiores causas, extra de baptismo & eius effectu, licet non tanquam de fide.

CIRCA tertiam propositionem sancti Thomae (nempe quod si amens in prudentia existens voluit baptizari, & non reuocans illam intentionem incidit in amentiam perpetuam, debet in ea baptizari) dubitatur, si quis sic voluit baptizari quæ erat sanæ mentis, constat tamen quod quando in amentiam incidit, erat in peccato mortali, in quo mansit etiam in amentia, an talis sit baptizandus.

AD HOC dico, quod si baptizetur certum est quod

Dubium primum.

num, quod nodum sunt in vita humana communi, cum alijs hominibus. Dico tamen, quod si manu obstetricis aut alio instrumento, posset aqua ad minus ad caput pueri peruenire: posset & deberet baptizari. Nam tota ratio quare non baptizantur est quia non potest aqua eis applicari, ut lauetur. Hoc & non aliud probant rationes sancti Thomae. Ideo ecclesia nunquam baptizauit illos. Vnde si non est periculum est expectanda natiuitas de conceptione. d. 4. cap. In maternis.

IN argumento. 4. ponit sancti Thomae aliquas propositiones. Prima est. Si est periculum, baptizandus est puer natus secundum caput: & non est rebaptizandus. Secunda propositio est. Si puer est natus secundum aliam partem, nempe secundum pedem, si iminet periculum, est baptizandus. Si vero postea nascatur, sub conditione est rebaptizandus: quia dubium est, an baptizatus in parte minus principali sit baptizatus.

PALUDANVS tamen in. 4. d. 6. quaest. 1. ad argumenta, videtur dicere contra hanc secundam conclusionem sancti Thomae, quod in quacunque parte baptizetur tenet baptismus: nec est puer baptizandus. Probat. Primo quia talis est locus in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti.

SECUNDO. Quia (ut habetur in actibus apostolorum) petrus baptizauit plures simul: & verisimile est, quod non cadebat aqua omnibus in capite, sed aliquibus in alijs partibus.

TER TIO. Quia anima est tota in qualibet parte. Ergo sufficit quod in qualibet parte baptizetur. Opinio haec Paludani videtur vera. Verum beatus Thomas articulus loquutus est, propter dicta aliorum, & propter ecclesiae consuetudinem: quare nunquam aliquem baptizauit secundum partem minus principalem. Haec etiam est sententia innocentij, & panormitani extra de baptismo & eius effectu cap. debitum: qui panormitanus dicit sufficere, quod stilla aqua tangat corpus. Scotus dicit quod si quis inuoluatur in corio & immergatur in aqua non est baptizatus: quia oportet quod ablutio fiat in propria cute: & ita est in antiqua ecclesiae consuetudine. Si vero in capillis fiat asperio, credo quod est baptismus.

DE monstruo dico, quod si habet caput, illud debet aspergi, alijs aspergatur totum. Si autem habeat duo capita, videndum est an habeat duas voluntates: quomocunque potuerit cognosci quod sint duo: & tunc utrumque caput est baptizandum cum distinctis formis. Alias sufficit vna forma apponere. Quando fuerit dubium an sint duo, vtraque pars sub conditione abluenda est.

Articul. duodeci.

Vtrum furiosi & amentes debeant baptizari.

DUODECIMUM sic proceditur. Videtur quod furiosi & amentes non debeant baptizari. Ad susceptionem enim baptismi requiritur intentio in eo qui baptizatur: ut supra dictum est. Sed furiosi & amentes cum careant usu rationis, non possunt habere ordinatam intentionem. Ergo non debent baptizari.

PR AETER E A. Homo bruta animalia super excedit in hoc quod habet rationem. Sed furiosi & amentes non habent usum rationis: & quandoque etiam in eis non expectatur: sicut expectatur in pueris. Ergo videtur quod sicut bruta animalia non baptizantur, ita nec tales furiosi & amentes debeant baptizari.

PR AETER E A. Magis est ligatus usus rationis in furiosis vel amentibus, quam in dormientibus. Sed baptismus non consuevit dari dormientibus. Ergo nec debet dari amentibus & furiosis.

SED CONTR A est, quod Augustinus dicit. 4. confessionum de amico suo, qui cum desperaretur baptizatus est nesciens. Es tamen baptismus in eo efficaciam habuit. Ergo carentibus usu rationis, aliquando baptismus dari debet.

R ESPONDEO dicendum, quod circa amentes & furiosos, est distinguendum. Qui dam enim sunt a natiuitate tales, nulla habentes lucida interualla, in quibus etiam nullus usus rationis apparet. Et de talibus quantum ad baptismi susceptionem, videtur esse idem iudicium & de pueris, qui baptizantur in fide ecclesiae, ut supra dictum est.

ALII vero sunt amentes: qui ex sana mente quam habuerunt prius, in amentiam inciderunt. Et tales sunt iudicandi secundum voluntatem quam habuerunt: dum sane mentis existerent. Et ideo si tunc apparuit in eis voluntas suscipiendi baptismum, debet eis exhiberi in furia & amentia constitutis, etiam si tunc actus contradicant. Alioquin si nulla voluntas

luntas suscipiendi baptismum in eis apparuit dum sane mentis essent: non sunt baptizandi. **Q UID AM** vero sunt, qui & si a natiuitate fuerint furiosi vel amentes, habent tamen aliqua lucida interualla, in quibus reuertantur ut possunt. Vnde si tunc baptizari voluerunt: baptizari possunt etiam in amentia constituti. Et debet eis tunc sacramentum conferri, si periculum timeatur: alioquin melius est ut tempus expectetur in quo sint sane mentis, ad hoc quod deuotius suscipiant sacramentum. Si autem tempore lucidi interualli, non appareat in eis voluntas suscipiendi baptismum: baptizari non debet in amentia constituti. **Q UID AM** vero sunt qui & si non omnino sane mentis existant, in tantum tamen ratione utuntur, quod possunt de sua salute cogitare: & intelligere sacramenti virtutem. Et de talibus idem est iudicium, sicut de his qui sane mentis existunt: qui baptizantur volentes non autem inuiti.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod amentes qui nunquam habuerunt nec habent usum rationis: baptizantur ex intentione ecclesiae, sicut & exactu ecclesiae credunt & penitent: sicut supra de pueris dictum est. Illi vero qui aliquo tempore habuerunt vel habent usum rationis: secundum propriam intentionem baptizantur: quam habent vel habuerunt tempore sane mentis.

AD SECUNDM dicendum, quod furiosi vel amentes carent usu rationis per accidens, scilicet propter aliquod impedimentum organum corporalis: non autem propter defectum animae rationalis: sicut bruta animalia. Vnde non est de his similis ratio.

AD TERTIUM dicendum, quod dormientes non sunt baptizandi, nisi periculum mortis imminet: in quo casu baptizari debet si prius in eis voluntas apparuit suscipiendi baptismum: sicut & de amentibus dictum est. Sicut Augustinus narrat. 4. libro confessionum de amico suo: qui baptizatus est nesciens: propter periculum mortis.

I N HOC duodecimo articulo ponit sancti Thomae sex conclusiones: quarum prima est. Amentes qui nunquam habuerunt usum rationis, sunt baptizandi in fide ecclesiae: sicut etiam pueri ante usum rationis.

SECUNDA conclusio est. Amentes qui aliquando habuerunt usum rationis, vel habent lucida interualla: iudicandi sunt secundum voluntatem quam habuerunt, dum sane mentis existerent.

TER TIA conclusio est. Si cum essent sane mentis voluerunt baptizari baptizandi sunt in furia vel in amentia: esto tunc contradicant.

Q UAR TA conclusio est. Si quando erant in prudentia non habuerunt voluntatem suscipiendi baptismum: non sunt baptizandi, quando postea sunt in amentia.

Q UIN TA conclusio. Si non est periculum mortis, & amens habeat lucida interualla: esto quod ante quando fuit in prudentia habuerit voluntatem suscipiendi baptismum, non debet in amentia baptizari: sed expectetur lucidum interuallum, ut deuote sumat sacramentum.

SEXTA conclusio. Quidam sunt qui licet non habeant plenum & perfectum usum rationis: habent tamen sufficienter ad hoc, ut de sua salute cogitent. Et ita, saltem imperfecte, operantur libere. Hi vero baptizandi sunt cum ipsi volunt, & peccant sacramentum: sicut alij habentes perfectum liberum arbitrium.

EST igitur quarta propositio in ordine. Si amens qui fuit sane mentis, non habuit voluntatem suscipiendi baptismum quando erat in prudentia: non est baptizandus. Contra quam arguo hoc modo. Amens tempore quo est in amentia, est naturaliter sub cura alterius. At voluntas illius sub cuius cura est sufficit. Ergo si ille sub cuius cura est vellet illum baptizare, esset baptizandus ille amens.

ET confirmatur. Quia si tota vna prouincia vel ciuitas conuerteretur ad fidem, essent baptizandi amentes existentes inter illos.

IDEO dico, quod est probabile amentes illos esse baptizandos: quia postquam incidunt in amentiam redeunt in potestatem alterius. Et si arguas, quia illi baptizantur inuiti. Nego: sed baptizantur sicut pueri. Tamen & si hoc possit defendi, tenendum est quod dicit sancti Thomae. & communiter omnes: quod non sunt baptizandi, quando in prudentia existentes noluerunt baptizari. Et ita diffinitur in cap. Maiores causas, extra de baptismo & eius effectu, licet non tanquam de fide.

C IRCA tertiam propositionem sancti Thomae (nempe quod si amens in prudentia existens voluit baptizari, & non reuocans illam intentionem incidit in amentiam perpetuam, debet in ea baptizari) dubitatur, si quis sic voluit baptizari quam erat sane mentis, constat tamen quod quando in amentiam incidit, erat in peccato mortali, in quo mansit etiam in amentia, an talis sit baptizandus.

AD HOC dico, quod si baptizetur certum est quod

Dubium primum.

quod tenet sacramentum. quia esto esset in prudentia cum mortali, si vult baptizari factum tenet. Sed an sit licitum baptizare illum: Videtur quod non quia supra art. 4. huius quaestiones dixit doctor, quod peccatores non sunt baptizandi. quia nihil illis prodest baptismus. Ad hoc tamen dica aliquibus propositionibus.

PRIMA propositio est. Si talis non est consequentur gratiam non est baptizandus: quia sacrilegium est, & nihil ei prodest baptismus. Nam ille est factus fictione opposita effectui sacramenti: quia complacebat in peccato quando incidit in amentiam.

SECUNDA propositio est. Illi amentes semper sunt baptizandi, si non constat quod quando incidit in amentiam complacuerunt in peccato mortali: quia credendum est, quod habuerunt saltem attritionem de peccatis suis.

TER TIA propositio est. Si est probabilitas, quod si baptizarentur quando in amentiam incidit, recipere gratiam sunt baptizandi, quia etiam tunc illam recipient.

Dubium secundum.

DUBITATUR secundo. Si constet quod amentes illi, in amentia manent in peccato mortali: quia quod si in prudentia baptizarentur non remitteretur eis illud peccatum, an remittatur eis per baptismum in amentia existentibus.

AD HOC dicit Gabriel. 4. d. 4. quaest. 2. quod non: quia voluntas interpretativa illorum est illa quae in prudentia habuerunt. Sed illa cum baptismus non sufficit ad remittendum illud peccatum quia complaceat in illo. Ergo nec in amentia sufficit. Unde infert quod ille talis est extra statum salutis, qui incidit in perpetuam amentiam, in peccato mortali: & hoc est tenendum: & tenent omnes in 4. d. 4. Probatur etiam. Fictus fictione opposita sacramento non recipit sacramentum. Ergo nec factus fictione opposita effectui sacramenti recipiet effectum sacramenti.

SECUNDO. Ille qui cum sit in prudentia & habeat peccata, nec dicit nec complaceat, & sic vult baptizari, esto baptizetur non recipit gratiam. Ergo nec ille qui nunquam doluit de aliquo peccato, & ita incidit in amentiam.

TER TIO. Insuper, Maiores, de baptismus & eius effectus dicitur, quod peccatum actuale non remittitur sine consensu peccantis. Ergo. &c.

SECUNDO. Dico quod probabiliter potest teneri, quod illi amentis remittitur illud peccatum. Probatur. Quia sanctus Thom. in articulo. 4. huius quaestiones dixit, quod peccator qui non complaceat in peccato, & si maneat in reatu seu macula peccati, est baptizandus: quia ad hoc est institutus baptismus. Ergo si ille recipiat sacramentum, recipiet gratiam. Secundo. Siquis recipiat sacramentum cum attritione, recipiet gratiam secundum sanctum Thom. & antiquos. Ergo etiam ille qui iam non potest dolere. Tertio. dormiens esto sit in peccato si non complaceat in illo, & occidatur pro

Christo: est martyr secundum aliquos. Ergo etiam si ille amentis baptizetur, recipiet gratiam.

AD PRIMUM autem argumentum Gabrielis in oppositum dico, quod quando est in amentia voluntas interpretativa illius qui habet curam talis amentis sufficit: quia non poterat aliam habere.

AD SECUNDUM dico, quod ille non est factus eum iam non possit dolere.

AD TERTIUM dico, quod non est simile: quia unus est factus positivus & alius non, cum iam non possit aliud agere. Securius tamen credo oppositum: quod prius asseruimus.

Dubium tertium.

DUBITATUR tertio. An amentis qui cum esset sane mentis non voluit baptizari, sed habuit se negativus: si baptizetur, sic baptizatus.

AD HOC dico, quod probabile est, quod sit baptizatus: quia iam est sicut paruulus ante usum rationis.

SECUNDO. Quia videtur quod si nihil de Christo audivit, & sic incidit in amentiam: si baptizetur, sic baptizatus. Ergo etiam si audivit & habuit se negativus Tertio. Si tota una civitas converteretur ad fidem tales amentes qui antea se habuerunt negativus essent baptizandi. Ergo. &c.

SED contra est, quia in cap. Miores extra de baptismus & eius effectus dicitur, quod non est baptizandus ille qui ponit obicem contrariae voluntatis.

DICO quod intelligitur, de illo qui habuit positivam volitionem: quia noluit baptizari formalem vel virtualem, ita quod adhuc potest aliud. Sed illi amentes iam non possunt facere aliud.

SED oppositum est probabilius: quia illi amentes virtualiter nolunt baptizari. Nam quando in prudentia erant virtualiter volebant baptizari: quia omnis qui non cogitat de aliquo aut non sedet minime negativus se habet virtualiter non vult illud. Et ille si in prudentia baptizaretur non esset baptizatus. Ergo nec nunc: quia sic manet cum illa indispositione. sicut illa virtuali repugnantia, & per consequens ponit obicem contrariae voluntatis virtualiter.

Quaestio decima

De effectibus baptismi.

DEINDE considerandum est, de effectibus baptismi. Et circa hoc quaeruntur decem.

PRIMO. Vtrum per baptismum auferantur omnia peccata.

SECUNDO. Vtrum per baptismum liberetur homo ab omni pena.

TER TIO. Vtrum baptismus auferat poenitentias huius vitae

QVARTO

QVARTO. Vtrum per baptismum conferatur homini gratia & virtutes.

QUINTO. De effectibus virtutum qui per baptismum conferuntur

SEXTO. Vtrum etiam paruuli in baptismus gratias & virtutes accipiant

SEPTIMO. Vtrum per baptismum aperiantur baptizatis ianua regni caelestis.

OCTAVO. Vtrum baptismus aequalis effectus habeat in omnibus baptizatis.

NONO. utrum fictio impediat effectus baptismi.

DECIMO. Vtrum recedente fictione baptismus obtineat suum effectum.

Articul. primus,

Vtrum per baptismum tollantur omnia peccata.

AD PRIMUM sic proceditur

Videtur quod per baptismum non tollantur omnia peccata. Baptismus enim est quaedam spiritualis regeneratio, quae contra ponitur generationi carnali. Sed per generationem carnalem homo contra hit solum originale peccatum. Ergo per baptismum solum soluitur originale peccatum.

PR AETER EA. Poenitentia est sufficiens causa remissionis actualium peccatorum. Sed ante baptismum in adultis requiritur poenitentia: secundum illud actum. 2. Poenitentiam agite & baptizetur unusquisque vestrum. Ergo baptismus nihil operatur circa remissionem actualium peccatorum.

PR AETER EA. Diuersorum morborum diuersae sunt medicinae: quia sicut Hieronymus dicit, non sanat oculos, quod sanat calcaneum. Sed peccatum originale quod per baptismum tollitur: est aliud genus peccati a peccato actuali. Ergo non omnia peccata remittuntur per baptismum. SED CONTRA est quod dicitur Ezechiel. 36. Effundam super vos aquam mundam: & mundabimini ab omni iniquitate vestris. RESPONDEO dicendum, quod sicut apostolus dicit Rom. 6. Quicunque baptizati sunt

mus in Christo Iesu: in morte ipsius baptizati sumus. Et postea concludit. Ita & vos existimate mortuos qui esse peccato: uiuentes autem deo in Christo Iesu domino nostro. Ex quo patet, quod per baptismum homo moritur vetustati peccati: & incipit uiuere nouitati gratiae. Omne autem peccatum ad pristinae vetustatem pertinet. Unde consequens est, quod omne peccatum per baptismum tollatur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod sicut apostolus dicit Rom. 5. Peccatum adae non tantum potest: quantum potest donum Christi, quod in baptismus percipitur. Nam iudicium ex uno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Unde & Augustinus dicit in libro de baptismus paruulorum, quod generate carne tantummodo trahitur peccatum originale: regenerare autem spiritu, non solum originalium, sed etiam voluntariorum sit remissio peccatorum.

AD SECUNDUM dicendum, quod nullus peccati remissio fieri potest, nisi per virtutem passionis Christi: unde & apostolus dicit Hebre. 9. Quod sine sanguinis effusione non fit remissio. Unde motus humanae voluntatis qui est in poenitente, non sufficeret ad remissionem culpae, nisi adesset fides passionis Christi, & propositum participandi ipsam: vel suscipiendo baptismum, vel subiungendo se clauibus ecclesiae. Et ideo quando aliquis adultus poenitens ad baptismum accedit: consequitur quidem remissionem omnium peccatorum ex proposito baptismi: perfectius autem ex reali susceptione baptismi. AD TERTIUM dicendum, quod ratio illa procedit de particularibus medicinis. Baptismus autem operatur in virtute passionis Christi: quae est universalis medicina omnium peccatorum. Et ideo per baptismum omnia peccata tolluntur.

IN HOC primo articulo nota conclusio doctoris esse certissima, & ab omni fidei theologo semper recepta. Haeretici tamen Lutherani dicunt, quod non remittitur per baptismum peccatum actuale. Contra quos tamen facit. Prius. Quia remittitur originale per baptismum. Sed originale non potest remitti sine mortalibus actualibus: quia datur gratia, quae non stat cum mortali. Ergo omnia remittuntur.

Secundo

difficultas ad bonum, & pronitas ad malum inueniuntur in baptizatis, non propter defectum habitus virtutum, sed propter concupiscentiam, quae non tollitur in baptismo. Sic tamen per baptismum diminuitur concupiscentia, ut non dominetur: ita etiam diminuitur virtus que dicitur, ne homo ab his superetur.

IN HOC articulo quarto est conclusio sancti Thomae, quae sic habet. Per baptismum aliquis consequitur gratiam & virtutes. Probat doctor. Prius testimonio apostoli ad titum 3. ubi sic dicit. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, id est per baptismum & renouationis Spiritus sancti, quae effudit in nos abunde, id est ad remissionem peccatorum, & copiam virtutum: ut glossa ibi exponit. Ergo in baptismo datur gratia Spiritus sancti & copia virtutum. Secundo. Per baptismum incorporantur baptizati Christo, ut membra eius. Sed à capite Christo in omnia membra eius gratiae & virtutis plenitudo deriuatur: iuxta illud Iohannis 1. De plenitudine eius nos omnes accepimus. Ergo per baptismum aliquis consequitur gratiam et virtutes. **E**T quantum ad primam partem conclusionis, quod baptismus gratiam infundat: est de fide. Probat Per baptismum in corporamur Christo (ut patet ad Roman. 6.) & consequimur salutem. At hoc non fit sine gratia. Ergo baptismus infundit gratiam. **S**ECUNDO. Hoc dicunt frequenter sancti, & definitur in clementina de summa trinitate & si de catholica. Idem etiam determinatur cap. Maiores causas ecclesiae, extra de baptismo & eius effectu, & in concilio miliuitano. Ergo est de fide quod baptismus confert gratiam.

SED contra (ut habetur actum. 8.) samaritani erant baptizati à Philippo, & non receperant Spiritum sanctum: quia textus ait, quod nondum in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine domini Iesu. Ergo baptismus non dederat Spiritum sanctum per gratiam.

AD HOC nego consequentiam: sed solum habetur, quod per baptismum non dabatur gratia, vel Spiritus sanctus signo sensibili: sicut in confirmationis sacramento, quod Petrus & Iohannes administrabant. Et hoc est quod dicit scriptura, nondum in quemquam illorum venerat, id est signo sensibili, bene tamen venerat spiritualiter per gratiam.

Dubium
primum.

DVBITATVR cum Scoto in. 4. d. 4. quaest. 4. & Gabriel. d. 4. quaest. 1. an beata virgo fuerit baptizata, & fuerit ei data aliqua gratia, & augmentata virtutes in baptismo. Videtur quod non quia antequam esset baptismus fuit gratia plena: ut habetur lucæ primo.

AD HOC dico, quod fuit baptizata: quia fuit redempta sicut ceteri. Secundo. Dico quod data est ei gratiae augmentum. Non enim videtur dicendum: ut pro tot laboribus non augetur ei gratia

Ad argumentum, quia erat gratia plena, dico, quod non ob id gratia plena dicitur, quod per baptismum & alia bona opera gratia ei non augmentaretur: sed quia habet magnam gratiam.

DVBITATVR an sit de fide quod infundat virtutes in baptismo. Videtur quod sic: quia in clementina de summa trinitate & fide catholica, & in cap. Maiores causas, dicitur quod infunduntur virtutes in baptismo.

AD HOC dico, quod non est de fide virtutes infundi in baptismo: quia non habetur in scriptura, nec est ab ecclesia definitum. Et ad illa capita dico, quod non determinatur tanquam de fide tenendum: sed tanquam probabile. De fide tamen est, quod baptizatus sanctificetur in baptismo per gratiam.

DVBITATVR tertio an in baptismo infundantur omnes virtutes tam theologales quam morales: vel an solum theologales.

AD HOC dicunt aliqui (sine apparente ratione tamen) quod solum theologales infunduntur. Hoc sentit Ocam in. 4. q. 3. Et Scotus in. 3. d. 36. dubitat: sed videtur in negatiuam partem declinare, nempe quod virtutes morales non infunduntur in baptismo. Durandus non curat de virtutibus infusis. Marfilus tenet quod non infunduntur morales. Verum sancti Thomae in prima secunda dicit, quod omnes infunduntur: & hoc est verum. Probat. Sicut indigemus auxilio ad credendum ita ad temperate agendum. Ergo sicut requiritur fides infusa, ita etiam virtutes morales infusae.

SECUNDO. Aequum necessarium est ad consequendam salutem temperate viuere sicut credere. Ergo ad utrum requiruntur virtutes infusae. Nec valet si dicas quod in sacra scriptura habemus de virtutibus theologis infusis, non autem de moralibus: quia non negatur in scriptura, quin morales etiam infundantur. Vnde non valet. Non dicitur in scriptura quod infundantur morales, ergo non infunduntur: quia non dicitur omnia in scriptura:

Articul. quintus.

Vtrum conuenienter attribuatur baptismi quidam actus virtutum.

AD QUINTUM sic proceditur. Videtur quod inconuenienter attribuatur baptismi quidam actus virtutum, scilicet in corporatio ad Christum, illuminatio: & fecundatio. Non enim baptismus datur adulto, nisi fidei: secundum illud Marci ultimo. Qui crediderit et baptizatus fuerit, saluus erit. Sed per fidem aliquis incorporatur

Dubium
tertium.

tur Christo: secundum illud Ephe. 3. Habitate Christum per fidem in cordibus vestris. Ergo nullus baptizatur nisi iam Christo incorporatus. Non ergo est effectus baptismi: in incorporari Christo.

PRAETER EA. Illuminatio fit per doctrinam: secundum illud Eph. 3. Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia haec, illuminare omnes. &c. Sed doctrina precedit baptismum in cathecismo. Non ergo est effectus baptismi.

PRAETER EA. Fecunditas pertinet ad generationem actiuam. Sed per baptismum aliquis regeneratur spiritualiter. Ergo fecunditas non est effectus baptismi.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit in libro de baptismo paruulorum, quod ad hoc valet baptismus: ut baptizati Christo in corporentur. Dionysius etiam. 2. cap. Ecclesiasticae Hierarchiae illuminationem attribuit baptismi. Et super illud psal. Super aquam refectionis, dicit glossa, quod anima peccatorum ariditate sterilis, fecundatur per baptismum.

RESPONDEO dicendum, quod per baptismum aliquis regeneratur in spiritualem vitam, quae est propria fidelium Christi: sicut apostolus dicit Gala. 2. Quod autem nunc uiuo in carne, in fide uiuo filij dei. Vita autem non est nisi membrorum capiti unitorum, à quo sensus & motus suscipiunt: & ideo necesse est, quod per baptismum aliquis in corporentur Christo, quasi membrum ipsius. Sicut autem à capite naturali deriuatur ad membra sensus & motus: ita à capite spirituali, quod est Christus, deriuatur ad membra eius sensus spiritualis, qui consistit in cognitione veritatis: & motus spiritualis qui est per gratiam instinctam. Vnde Iohannis primo dicitur. Vidimus eum plenum gratiae & veritatis, & de plenitudine eius nos omnes accepimus. Et ideo consequens est, quod baptizati illuminentur à Christo circa cognitionem veritatis, & fecundentur ab eo fecunditate bonorum

operum, per gratiae infusionem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod adulti prius credentes in Christum, sunt incorporati mentaliter: sed post modum cum baptizantur, incorporantur ei quodammodo corporaliter, scilicet per visibile sacramentum, sine cuius proposito nec mentaliter incorporari potuissent.

AD SECUNDM dicendum, quod doctor illuminat exterius per misterium cathecizandos: sed deus illuminat interius baptizatos: preparans corda eorum ad recipiendam doctrinam veritatis, secundum illud Iohannis. 6. Est scriptum in prophetis, erunt omnes docibiles dei.

AD TERTIUM dicendum, quod effectus baptismi ponitur fecunditas, quia aliquis producit bona opera: non autem fecunditas, quia aliquis generat alios in Christo: sicut apostolus dicit prima corinth. 4. In Christo Iesu per euangelium ego vos genui.

IN HOC quinto articulo non est aliqua difficultas: sed motus tantum est ad explicanda aliqua dicta sanctorum, & aliquas antiquas glossas quae baptismi attribuunt istos effectus. scilicet in corpora rationem ad Christum, illuminationem, & fecundationem. Et quidem de primo, manifestum est, quod per baptismum regenerantur baptizati, & efficiuntur membra Christi: quod est incorporari Christo. Et inde est, quod baptismus illuminat: quia propter ipsum baptismum (id est quia baptizati sunt) illuminantur à Christo, ut cognoscant veritatem. Et per gratiam quae datur in baptismo facti sunt baptizati fecundi ad bene operandum. Ergo merito illi effectus tribuuntur baptismi.

Articulus sextus.

Vtrum pueri in baptismo consequantur gratiam & virtutes.

AD SEXTUM sic proceditur. Videtur quod pueri in baptismo non consequantur gratiam & virtutes. Gratia enim & virtutes non habentur sine fide & charitate. Sed fides (ut Augustinus dicit) consistit in credentium voluntate: similiter etiam chari-

tas consistit in diligentium voluntate: cuius usum pueri non habent, & sic non habent fidem & charitatem. Ergo pueri in baptismo non recipiunt gratiam & virtutes.

PRÆTER EA. Super illud Iohannis. 14. Maiora horum faciet, dicit Augustinus, quod ex impio iustus fiat in illo, sed non sine illo christus operatur. Sed puer cum non habeat usum liberi arbitrii, non cooperatur christo ad suam iustificationem: immo quandoque pro posse renititur. Ergo non iustificatur per gratiam & virtutes.

PRÆTER EA. Roman. 4. dicitur. Ei qui non operatur, credenti autem in eum qui iustificat impiu, reputatur fides eius ad iustitiam secundum propositum gratie dei. Sed puer non est credens in eum qui iustificat impiu. Ergo non consequitur gratiam iustificantem neque virtutes.

PRÆTER EA. Quod ex carnali intentione agitur, non videtur habere spiritualem effectum. Sed quandoque pueri deferuntur ad baptismum carnali intentione, ut scilicet corporaliter sanentur. Non ergo consequuntur spiritualement effectum gratie & virtutum.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit in enchiridion. Paruuli renascendo, moriuntur illi peccato, quod nascendo contraxerunt. Ac per hoc ad illos etiam pertinet quod dicitur: consepulti sumus cum illo per baptismum in mortem (subditur autem) ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vite ambulemus. Sed nouitas vite est per gratiam & virtutes. Ergo pueri in baptismo gratiam & virtutes consequuntur.

RESPONDEO dicendum, quod quidam antiqui posuerunt, quod pueri in baptismo non dantur gratia & virtutes: sed imprimitur eis character christi, cuius virtute cum ad perfectam aetatem venerint, consequuntur gratiam & virtutes.

SED hoc patet esse falsu dupliciter. Primo quidem: quia pueri sicut & adulti, in baptismo

efficiuntur membra christi: unde necesse est quod a capite recipiant influxu gratie et virtutis.

SECUNDO. Quia secundum hoc pueri decedentes post baptismum, non peruenirent ad vitam eternam: quia ut dicitur Rom. 6. Gratia dei est vita eterna. Et ita non profuisset eis ad salutem, baptizatos fuisse. CAVSA autem erroris fuit: quia nesciunt distinguere inter habitum & actum. Et sic videntes pueros in habitibus ad actus virtutum, crediderunt eos post baptismum nullatenus virtutem habere. Sed ista impotentia operandi, non accidit pueris ex defectu habituum, sed ex impedimento corporali: sicut etiam dormientes quantum habeant habitus virtutum, impediuntur tamen ab actibus propter somnum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod fides & charitas consistunt in voluntate hominum, ita tamen quod habitus harum & aliarum virtutum requirunt potentiam voluntatis, quae est in pueris: sed actus virtutum requirunt actum voluntatis, qui non est in pueris. Et hoc modo Augustinus dicit in libro de baptismo paruulorum, quod paruulus & si nondum illa fides quae in creditum voluntate consistit, iam tamen ipsius fidei sacramentum (quod scilicet causat habitum fidei) fidelem facit.

AD SECUNDUM dicendum, quod (sicut Augustinus dicit in libro de charitate) nemo ex aqua & spiritu sancto renascitur nisi volens. Quod non de paruulis: sed de adultis intelligendum est: quod homo a christo sine ipso non iustificatur. Quod autem paruuli baptizandi prout viribus possunt reluctantur, non eis imputatur: quia in tantum nesciunt quod faciunt, ut nec facere videantur: ut Augustinus dicit in libro de presentia dei ad dardanum.

AD TERTIUM dicendum, quod (sicut Augustinus dicit) paruulis mater ecclesiae aliorum pedes accommodat ut veniant: aliorum cor ut credant: aliorum linguam ut fate-

fateantur. Et ita pueri credunt, non per actum proprium: sed per fidem ecclesiae, quae eis communicatur. Et huius fidei virtute conferuntur eis gratia & virtutes.

AD QVARTUM dicendum, quod carnalis intentio deferentium pueros ad baptismum, nihil eis nocet: sicut nec culpa unius nocet alteri, nisi consentiat. Vnde Augustinus dicit in epistola ad bonifacium. Non illud te moueat, quod quidam non ea fide ad baptismum percipiendum paruulos ferunt, ut gratia spiritali ad vitam regenerentur eternam: sed hoc eos putant remedio, corporalem retinere vel recipere sanitatem. Non enim propterea illi non regenerantur: quia non abistis hac intentione offeruntur.

IN HOC sexto articulo est conclusio doctoris & omnium fidelium. In baptismo infunditur puero baptizato gratia & virtutes. Probat. Prius testimonio diui Augustini: qui in enchiridion. ita ait. Paruuli renascendo moriuntur illi peccato, quod nascendo contraxerunt. At non poterant paruuli mori peccato, quod nascendo contraxerunt: nisi per gratiam. Ergo in baptismo datur gratia.

SECUNDO. Pueri per baptismum efficiuntur membra christi. Ergo a christo tanquam a capite recipiunt influxum gratie & virtutum.

TERTIO. Si pueris in baptismo non datur gratia. Ergo si ante usum rationis moriantur, non saluabuntur per baptismum. Consequens est falsum. Ergo datur illis gratia in baptismo.

QUARTO. Pro nobis est Innocentius tertius, cum toto concilio lateranensi, cap. Maiores causas ecclesiae extra de baptismo & eius effectu: ubi definita est ista conclusio, nempe quod paruulis dantur gratia & virtutes in baptismo.

Dubium
unicum.

DUBITATUR tamen an sit de fide, quod paruulis datur gratia & virtutes in baptismo. AD HOC dico, quod de fide est gratia in infanti in baptismo: quia ita definitum est in citato capite maiores causas, & in concilio Miluiano, & in Florentino, & nunc in Tridentino. Non tamen est de fide, quod virtutes infundantur baptizato: quia esto in cap. Maiores dicatur, quod in baptismo infunduntur virtutes, non tamen determinatur tanquam de fide tenendum. Solum enim fuit propositum pontifici an pueri per baptismum iustificarentur, & hoc fuit determinatum tanquam de fide quod ita.

Articul. septimus

Vtrum effectus baptismi sit apertio ianuae regni caelestis.

AD SEPTIMUM sic proceditur. Videtur quod effectus baptismi non sit apertio ianuae regni caelestis. Illud enim quod est apertum, non indiget apertione. Sed ianua regni caelestis est aperta per passionem christi, unde Apocalypsis. 4. dicitur. Post haec vidi ostium magnum apertum in caelo. Non est ergo effectus baptismi, apertio ianuae regni caelestis.

PRÆTER EA. Baptismus omnitemporis ex quo institutus fuit, habet suum effectum. Sed quidam baptizati sunt baptismo christi ante eius passionem (ut habetur Iohannis. 3.) quibus si tunc decessissent, introitus regni caelestis non dum patebat: in quod nullus ante christum introiit: secundum illud Mich. 2. Ascendit pandes iter ante eos. Non est ergo effectus baptismi apertio regni caelestis.

PRÆTER EA. Baptizati adhuc sunt obnoxii morti, & alijs penalitatibus vite presentis: ut supra dictum est. Sed nulli est apertus aditus regni caelestis, quandiu obnoxius est poena: sicut patet de his qui sunt in purgatorio. Non ergo effectus baptismi est apertio ianuae regni caelestis.

SED CONTRA est, quod super illud Luca. 3. apertum est caelum, dicit glossa Bedae. Virtus hic baptismatis ostenditur, de quo quisque cum egreditur, regni caelestis ei ianua aperitur.

RESPONDEO dicendum, quod aperire ianuam regni caelestis: est amouere impedimentum, quo quis impeditur regnum caeleste introire. Hoc autem impedimentum est culpa & reatus poena. Ostesum est autem supra, quod per baptismum omnis culpa et omnis reatus poena tollitur. Vnde consequens est: quod effectus baptismi sit apertio ianuae regni caelestis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod baptismus in tantum aperit baptizato ianuam regni caelestis: in quantum in corporat eum passio-

dicit quod oibus pueris datur æq̃lis effectus: quia in sola fide ecclesie baptizantur: sed adulti recipiant secundum quod plus vel minus se disponunt. Ponitur exemplum de igne: qui fortius operatur in illo qui ad illum magis accedit. Hoc etiam dicit expresse. S. Th. in fra. quest. 30. ar. 2. ad. 2.

SECUNDO probatur. Gratia non agit contra naturam: sed potius se conformat naturam, & ita dicimus quod deus magis merenti dat maiorem gloriam licet ipse aliter posset dare si vellet. Ita etiam dicendum est de baptismo. Sicut si sol haberet producere effectum supernaturalem, eo modo produceret quo nunc producit, nepe magis disposito passio praestantior effectum imprimendo. Ergo ita dicendum est de baptismo.

TERTIO conficio sic argumentum. Si baptismus esset agens naturale, maiorem effectum produceret in subiecto magis disposito, quam minus disposito. Ergo verisimile est quod nunc ita producit, maxime cum baptismus sit aliquo modo agens naturale: quia agit secundum virtutem a christo sibi datam, & non habet aliam libertatem. Nam ut Gabriel & alij dicunt: non est alia differentia inter baptismum & solem in productione effectus: nisi quod sol habet illam virtutem ad agendum a principio, baptismus vero ex tempore.

QUARTO. Eucharistia confert gratiam ex opere operato. Sed cum sit satisfactorium magis satisfacit pro magis disposito. Ergo etiam in recipiente, cum sit eadem virtus ad dandum gratiam & satisfaciendum. Eadem ergo ratione baptismus conferet maiorem gratiam magis disposito. Unde sequitur quod semper baptismus maiorem gratiam confert adulto, quam paruulo: quia semper in adulto est aliqua dispositio, quae non iuenitur in pueris. HANC opinionem videntur tenere Scotus, Gabriel, & Caietanus ubi supra. Dicunt enim maiorem gratiam pueris concedi, propter maiorem baptizantium deuotionem. Ergo libentius assereant quod datur maior gratia, propter maiorem propriam deuotionem.

SED contra. Sequitur quod baptismus habet virtutem infinitam synthetice, ad hunc sensum, quod si homines in infinitum magis ac magis disponantur, baptismus maiorem, ac maiorem gratiam dabit. Videtur concedendum.

Articul. nonus.

Vtrum fictio impediatur effectum baptismi.

AD NONVM Sic proceditur. Videtur quod fictio non impediatur effectum baptismi. Dicit enim Apost. Galat. 3. Quicumque in

Christo baptizati estis. Christum induistis. Sed omnes qui baptismum Christi suscipiunt, baptizantur in Christo. Ergo omnes induunt Christum, quod est percipere baptismi effectum. Est ita fictio non impedit baptismi effectum.

PRÆTEREA. In baptismo operatur virtus diuina, quae potest voluntate hominis mutare in bonum. Sed effectus causae agētis non potest impediri, per id quod ab illa causa potest auferri. Ergo fictio non impedit baptismi effectum.

PRÆTEREA. Effectus baptismi est gratia, cui peccatum opponitur. Sed multae sunt aliae peccata grauiora quam fictio, de quibus non dicitur quod effectum baptismi impediatur. Ergo nec fictio impedit effectum baptismi.

SED CONTRA EST, quod dicitur sapientia primo Spiritus sanctus disciplina effugiet fictum. Sed effectus baptismi est a Spiritu sancto. Ergo fictio impedit effectum baptismi.

RESPONDEO Dicendum, quod (sicut Damascenus dicit) Deus non cogit hominem ad iustitiam. Et ideo ad hoc quod aliquis iustificatur per baptismum, requiritur quod voluntas hominis applicetur baptismum, & baptismi effectum. Dicitur autem aliquis fictus, per hoc quod voluntas eius contradicit, vel baptismum, vel eius effectum. Nam secundum Augustinum quatuor modis dicitur aliquis fictus. Primo modo ille qui non credit: cum tamen baptismus sit fidei sacramentum. Alio modo, per hoc quod continet ipsum sacramentum. Tertio modo, per hoc quod aliter celebrat sacramentum, non seruans ritum ecclesiae. Quarto modo, per hoc quod aliquis in deuote accedit. Unde manifestum est quod fictio impedit effectum baptismi.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod baptizari in christo potest intelligi dupliciter. Primo modo in christo, id est christi conformitate. Et sic quicumque baptizatur in christo, conformatur ei per fidem & charitatem, induit Christum

per gratiam. Alio modo dicuntur aliqui baptizari in christo, in quantum accipiunt sacramentum christi. Et sic omnes induunt christum per configurationem characteris, non autem per conformitatem gratiae.

AD SECUNDUM dicendum, quod quando deus voluntate hominis de malo in bonum mutat, tunc homo non accedit fictus. Sed non semper hoc deus facit. Nec ad hoc sacramentum ordinatur, ut defictio fiat aliquis non fictus, sed ut non fictus aliquis accedens, iustificetur. AD TERTIVM dicendum, quod fictus dicitur aliquis ex eo, quod demonstrat se aliquid velle quod non vult. Quicumque autem accedit ad baptismum, ex hoc ipso ostendit se rectam fidem christi habere, & sacramentum venerari, & se ecclesiae conformari, et velle a peccato recedere. Unde quicumque peccato vult homo in haerere, si ad baptismum accedit, fictus accedit: quod est in deuote accedere. Sed hoc intelligendum est de peccato mortali, quod gratia contrariatur: non autem de peccato veniali. Unde fictio hic quodammodo includit omne peccatum.

IN HOC articulo nono scribit diuus Tho. quatuor modos quibus contingit aliquem esse fictum, sumptos ex diuo Augusti. Primus est, cum aliquis non credit, id est non habet fidem. Secundus, quando baptizandus continet ipsum sacramentum. Tertius, quando minister sacramenti aliter celebrat sacramentum quam habeat ritus ecclesiae. Quartus modus fictionis est, quando baptizandus in deuote accedit ad sacramentum. Notandum est tamen, quod iste quartus modus non impedit effectum sacramenti. Si enim accedit ad sacramentum in gratia vel cum attritione peccatorum recipiet gratiam habitualem ex vi sacramenti: esto sit distractus vel in deuotus. Probat. Sacramentum de se habet conferre aliquam gratiam, nisi recipiens sacramentum ponat obicem. At in illo euentu ille non ponit obicem: quia est in gratia, vel habet attritionem quod sufficit ad non ponendum obicem. Ergo recipit gratiam. Secundo. Hoc ipsum concedit S. Tho. de sacramento Eucharistiae: in fra. q. 20. art. 8. Idem dicit hic ad 3. Alij tres fictionis modi: quos ex Augustino ponit. S. Tho. reducuntur ad duos. Primus est, cum quis exterius quidem baptizatur: sed interiorius voluntatem habet baptismum renitentem, id est habet nolitionem qua non vult baptizari. Et hic nec recipit effectum sacramenti, nec ipsum sacramentum: ut definitum est in illo cap. Maiores extra de baptismo & eius effectum. Secundus modus

fictionis est, quando quis vere vult baptizari, & exterius baptizatur: sed non vult recedere a peccato mortali, puta a concubinato, vel nullo modo dolet saltem dolore attritionis, quod requiritur ut baptismus habeat suum effectum. Hic talis recipit baptismum: sed non effectum baptismi.

DUBITATUR (ut ea quae diximus dilucidari) an solus ille dicatur fictus, qui actu aliter complacet in aliquo peccato: vel an etiam ille qui licet non complacet in mortali, non tamen dolet de peccatis praeteritis. Quod est querere, an requiratur dolor de peccatis commissis ante baptismum: ad hoc ut baptismus conferat suum effectum. Et hoc videtur dubium in S. Tho. quia videtur dicere, quod sufficit baptizatio non habere in futurum intentionem peccandi. Prius in articulo 4. praecedentis questionis dicit, quod dupliciter possunt aliqui dici peccatores. Quidam dicuntur peccatores: quia existunt in praecedenti peccato, sed non peccant actualiter, et nec complacendo & tales sunt baptizandi. Alij sunt qui habent propositum peccandi: & hi non sunt baptizandi. Ergo videtur sentire: quod peccatores non habentes propositum peccandi possunt baptizari, etiam si dolore non habeant. Secundo. Hic ad 3. declarans doctor sanctus quid sit fictus dicit. Ille est fictus qui vult peccato inhaerere. Tertio. In fra. questione 21. articulo 4. ad 2. tractans de eucharistia querit, an peccator accedens ad illam peccet: & arguit sic. Accedens ad baptismum in peccato mortali non peccat. Ergo nec accedens ad eucharistiam. Ad quod respondet negando consequentiam. Et ponit differentiam inter baptismum & eucharistiam: quia baptismus est institutus ad tollenda peccata, eucharistia autem est medicina confortatiua, quae non est danda nisi liberatis a peccatis. Quarto. Idem dicit. q. 20. ar. 3. ad 2. ubi querens an effectus eucharistiae sit remittere peccata conficit sic argumentum. Baptismus & poenitentia remittunt peccata. Ergo etiam eucharistia. Negat consequentiam, & dicit quod non in conuenienter accedit ad baptismum: qui habet conscientiam peccati mortalis. Quinto. Idem dicit in. 4. d. 9. q. 3. ar. 1. ad 2. Sexto. Idem dicit super illud prima ad corinthios. ii. Probet autem se ipsum homo septimo. In secunda quarta. q. 1. 2. ar. 1. ad 3. dicit S. Th. quod quaedam sunt sacramenta ordinata in remedium peccati: & talia sunt peccatoribus exhibenda, ut baptismus & poenitentia. Ergo non requiritur dolor de peccatis in baptismo. Ex his omnibus videtur, quod secundum doctorem sanctum, accedens ad baptismum sine dolore peccatorum, dummodo non complacet, nec habeat in futurum propositum peccandi: recipiet gratiam & remissionem peccatorum. **OPPOSITVM** tamen videtur dicere idem S. Tho. questione 9. praecedenti. ar. 6. ubi querens an peccatores accedentes ad baptismum teneantur peccata contiteri: respondet quod requiritur confessio interior, id est quod doleant homines de peccatis.

SECUNDO. In eadem questione ar. 8. ad 4. dicit quod sacramentum baptismi non est conferendum ei, qui

qui non vult à peccatis recedere.

TER TIO. Inferius. quæst. 27. art. 2. Ad primum quæritur an peccatum possit remitti sine poenitentia, & dicit quod pueris potest remitti non autem adultis, etiã per baptismum.

Q VARTO. Idem dicit in. 4. d. 6. quæst. 1. art. 2. quæst. 3. Ex quibus omnibus videtur dubium in sanct. Thom. an requiratur dolor de peccatis.

ET quidem cõmunis doctorum opinio in. 4. d. 4. tenet quod requiratur dolor de peccatis: vt baptismus conferat gratiam & remittat peccata. Hoc tenet Durandus ibidem quæstione. 2. ad. 3. Idẽ Paludanus. quæst. 5. Idẽ Scotus. quæst. 5. Idẽ Gabriel. quæst. 2. Notat etiam Gabriel contradictionẽ in Scoto: quia in quæst. 5. Citata dicit quod ad baptismum requiratur dolor de peccatis: & in. d. 4. Dicit, quod ad poenitentiam non requiratur dolor. Ego tamen dico quod talis contradictio non est in Scoto: nec ipse vnquam dixit quod ad poenitentiam nõ requiratur dolor de peccatis: sed dicit quod ad sacramentum poenitentia non requiratur dolor, cui debeatur remissio, sed sufficit paruus dolor. i. attritio. Et eodem modo loquitur de sacramento baptismi. Hæc est etiam sententia Augustini in libro de medicina poenitentia cap. 2. Et habetur de cõsecratione. d. 4. cap. Omnis qui. Omnis (inquit) qui iam peruenit ad vsum rationis: nõ potest peruenire ad nouam vitam, v. rã, accedens ad baptismum: nisi eum poeniteat vitã prateritã, hoc est nisi doleat de peccatis. Hæc credo veriorẽ opinionẽ. PRIMA igitur propositio sit. Nullus adultus accedens ad baptismum sine dolore peccatorum, ad maius sine dolore attritionis: recipit effectum baptismi.

EST tamen vnus dominus Caietanus in. 3. p. q. 86. art. 2. Dicens, quod non requiratur aliquis dolor: sed sufficit propositum recipiendi baptismum. Probat autoritate Ambrosij de cõsecratione. d. 4. cap. Sine poenitentia sunt dona dei. Gratia dei (inquit Ambrosius) nõ requirit gemitum in baptismo: sed omnia gratis condonat.

SECVNDO. Baptismus est institutus in remissionem peccatorum Ergo sufficiens est solus ad remittenda peccata, & per consequens non requiritur poenitentia ad baptismum.

AD quæstionem hanc dico, vt ranque opinionem probabilem esse. Et pro opinione Caietani (nempe quod ad baptismum non requiratur dolor de peccatis) facit autoritas Ambrosij iam citata.

SECVNDO. Pro hac opinione facit etiã quod dicit Scotus in. 4. d. 14. quæst. 4. quod deus ex sua misericordia instituit duo remedia pro peccatis. Alterum per actum intericrem: alterum per baptismum exteriorem Si enim ad baptismum requiritur poenitentia: baptismus non videtur remediũ sufficiens. Et Christus non solum non dedisset remedium nouum: sed abstulisset quod ante erat. i. poenitentia interiorẽ, quæ ante baptismum sufficiebat.

TER TIO. Martyrium non indiget dolore pecca-

torũ vt remittat peccata: quod asserit sanct. Thom. infra quæst. 28. art. 1. ad. 2. Ergo nec baptismus.

Q VARTO. Ideo nos asserimus illum qui patitur mortem pro Christo, peruenire ad regnũ cælorum: quia legimus, Qui me confessus fuerit corã hominibus confitebor & ego eũ corã patre meo. Matth. 10. Sed ita legimus de baptismo, qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit Ergo sicut ad martyriũ nõ requiritur dolor, ita nec ad baptismum. Q VINTO. Hieronymus dicit, quod poenitentia est secunda tabula post naufragium. At si ante baptismum requiratur dolor, iam non est secunda tabula sed prima. Ergo ante baptismum non requiritur dolor, de peccatis.

PRO. Opposita autem opinio (nempe quod requiratur dolor) sunt hæc argumenta. Prius est illud dictum August. iam citatum: nullus potest inchoare nouam vitam, nisi eum praterita vitã poeniteat. Ergo requiritur dolor ante baptismum.

AD HOC respondet Caietanus, quod eo ipso quod baptizatur poenitet: & baptizari volũtariẽ est poenitere. Sed hæc glosa non potest conuenire illi testimonio: quia tũc vellet dicere Augustinus nemo per baptismum potest nouam vitam inchoare nisi poeniteat prateritã. i. baptizetur. Et hoc modo glosat Caietanus sanctum Thomã, vbi cũ quædat quod ad baptismum requiritur dolor de peccatis.

SECVNDO: Probatur. Stãdo in iure naturali, poenitentia est remedium peccatorum Sed baptismus non tollit legem naturalem. Ergo si ante euangeliũ requirebatur poenitentia de lege naturali ad remissionem peccatorum, requiretur etiã nunc in euangelio.

TER TIO. Superius diximus contra Caietanũ quæst. 9. art. 7. quod adultus habens se mere negatiue non baptizatur, & ratio erat quia quando nõ vult virtualiter nult. Ergo ita qui semel cõplacuit in aliquo peccato: semper virtualiter complacet, nisi actualiter displiceat. Ergo non recipit gratia sine dolore.

Q VARTO. Hoc videtur intellixisse diuus Petrus: quando actum. 2. dixit ad iudæos. Poenitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum. Ergo requiritur poenitentia interior ad baptismum.

Q VINTO. Hoc etiam significatur, per illud quod dicitur baptizando renuncias sathanã & p̄p̄is eius: & respõdet adultus baptizãdus. Renũcio SEXTO. Non stat, quod quis velit baptizari, & non complacet aut doleat de peccatis prateritis. Ergo debet dolere: quia si complacet, non obtinebit effectum sacramenti.

SEPTIMO. Pro hoc est concilium tridentinum sub Paulo. 3. sessione. 6. cap. 6. vbi sic dicitur. Impius mouetur in sua iustificatione ad versus peccata, per odium aliquod & detestationem, hoc est peream poenitentiam quam ante baptismum agi oportet. Hæc cõcilium. Ergo requiritur dolor de peccatis ante baptismum: vt baptismus habeat suum

suum effectum.

DICO secundo, quod licet opinio Caietani sit probabilis: probabilius & securius est, quod requiratur dolor ante baptismum. Et hanc credo esse meam. S. Tho. Est etiam opinio hæc cõformior scripturæ (sicut citauimus actum. 2. Quãdo vero. S. Th. videtur in aliquibus locis dicere, quod ad baptismum non requiritur dolor: intelligit solum quod non requiritur contritio, sed quod sufficit attritio hoc est quod velit mutare vitam peccati, esto sciret dolorem illum per se non esse sufficientem ad reponendum illum in gratia. Nõ tamen cum tali scientia posset quis accedere ad eucharistiam. AD illud Ambrosij, sine poenitentia sunt dona dei id est sine actu, & planctum: dico quod intelligit de poenitentia exteriori non autem de interiori. Et hoc est quod. S. Th. dicebat. q. 9. art. 6. quod requiritur confessio interior. Vel dic, quod si Ambrosius fuit alterius opinionis non tenemus illũ: quia Augustinus & S. Th. tenet oppositum & est conformius scripturæ.

AD Hieronymum, dico quod loquitur de poenitentia sacramentali, qd illa est secunda tabula post naufragiũ, & nõ loquitur de poenitentia virtute.

AD illud de martyrio, concessio antecedere nego consequentiam: quia baptismus est sacramentũ, & martyriũ non. Nec baptismus habet tantã virtutẽ sicut martyriũ: quia non moritur realiter baptizatus pro Christo, sicut in martyrio. Ergo iustũ est quod morienti pro Christo actualiter, detur a liquid amplius: quam illi qui solum moritur secundum similitudinem, qualiter moriuntur baptizati: vt Paulus ait ad Romanos. 6.

DUBITATVR an requiratur contritio sufficiens per se ad delendum peccata ipsa mortalia commissa ante baptismum, vel an sufficiat quicunque dolor cum ipso baptismo.

AD HOC respondet Scotus in. 4. d. 4. q. 5. & d. 14. q. 4. quod sufficit quicunque dolor cum baptismo ad recipiendum effectum baptismi. i. gratia & remissionem peccatorum. Ratio eius est: quia non requiritur dolor, nisi ad hoc quod baptizandus non sit virtualiter complacens, videlicet ad tollendum obicem. Hæc est cõmunis opinio theologorum. Hoc tenet Durandus in. 4. d. 4. q. 2. Idẽ Paludanus. d. 4. q. 5. Veruntamen Gabriel in. 4. d. 4. q. 2. tenet quod requiritur vera contritio: quia alias esset fictus. Ego autem huic quæstioni aliquibus propositionibus respondeo.

PRIMA propositio est. Accedens bona fide cum attritione ad baptismum (nempe quia putat doluisse, sufficiens ad hoc quod sit contritus) consequitur effectum baptismi. i. gratiam. Ille vero dicitur accedere bona fide: qui sine cõscientia peccati mortalis accedit. Probatur. Accedere isto modo ad poenitentia sufficit. Ergo et sufficit ad baptismum.

SECVNDA propositio. Probabile est, qd esto baptizãdus sciat dolore illũ non esse contritionẽ, con-

sequatur effectum sacramenti. Et hoc dicit Scotus: Durandus & Paludanus vt citauimus. Probatur etiã. Quia baptismus est in remissionem peccatorum institutus: quod non esset si ante eum requiretetur contritio, per quam peccata remitterentur.

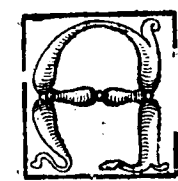
TER TIA propositio. Multũ probabile est, qd dolor ille, qui requiritur & sufficit ad poenitentia, requiritur & sufficit ad baptismum. Probatur. Dolere de peccatis est de iure naturali, qd ius et obligat ante baptismum sicut postea. Ergo ante baptismum requiritur ille dolor qui ante poenitentia. Secundo. Quia alias magis grauaret deus baptizatos, quã nõ baptizatos: si ad poenitentia post baptismum requiratur contritio, & non ad baptismum.

NOTA etiã pro totius huius materiae resolutio, ne, quod duplex est fictus: vt in principio huius disputationis dicebamus. Quidã est fictus, fictio ne opposita sacramento: & talis nec recipit sacramentũ nec re sacramenti: sicut ille qui exterius ostendit se velle baptizari, interius autẽ renititur. Alter fictus est, fictio ne opposita effectui sacramenti & non sacramento, vt si quis vere baptizari vult, sed habet propositum peccandi, aut complacet actualiter in peccato. Et talis secundum omnes non recipit effectum sacramenti. Tertio modo (secundum communiorem & veram sententiam theologorum) fictus dicitur ille: qui peccauit mortaliter, & non doluit, nec dolet de peccatis, esto volens baptizari, baptizetur, non recipit effectum sacramenti: quia etiam est fictus fictio ne opposita effectui sacramenti. Hæc est contra Caiet.

Q VARTA propositio est. Quocunque modo quis accedat fictus ad sacramentum: non recipit effectum sacramenti, siue sit fictus fictio ne opposita sacramento, siue effectui sacramenti. Secus est (vt dicit Augustinus) si solum est fictus fictio ne opposita deuotioni: quia. i. in deuotus accedit. Hic talis bene recipit effectum sacramenti: vt superius probauimus.

Articul. decimus

Vtrum fictione recedente baptismus suum effectum consequatur.

DECIMUM sic proceditur. Videtur quod fictione recedente baptismus suum effectum non consequatur. Opus enim mortuum, quod est sine charitate, non potest vnquam viuificari. Sed ille qui fictus accedit ad baptismum, recipit sacra-

mentum

mentū sine charitate. Ergo nunquam potest vivificari hoc modo, ut gratiam conferat PR AETEREA. Fictio videtur esse fortior quam baptismus, cum impediatur eius effectum. Sed fortius non tollitur à debiliori. Ergo peccatum fictionis nō potest tolli per baptismū fictione impeditum. Et sic baptismus non consequetur suum effectum: qui est remissio omnium peccatorum.

PR AETEREA. Contingit quod aliquis fictē accedat ad baptismum. Et post baptismū multa peccata committat. Quae tamen per baptismum non tolluntur: quia baptismus tollit peccata prae terita, non futura. Ergo talis baptismus nunquam consequetur effectū, qui est remissio omnium peccatorum.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit in libro de baptismo. Tunc valere incipit ad salutem baptismus, cum illa fictio veraci confessione receperit: quae corde in malitia vel sacrilegio perseverante, peccatorum abolitionem non sinebat fieri.

RESPONDEO dicendum, quod (sicut supra dictum est) baptismus est quadam spiritalis regeneratio. Cum autem aliquid generatur, simul cum forma recipit effectū formae, nisi sit aliquid impediens, quo remoto forma rei generatae perficit suum effectum: sicut simul cum corpore graue generatur, mouetur deorsum, nisi sit aliquid prohibens, quo remoto statim incipit moveri deorsum. Et similiter quando aliquis baptizatur, accipit characterem quasi formam, et consequitur proprium effectum, qui est gratia remittens omnia peccata. Impeditur autē quandoque per fictionem: unde oportet quod remota ea per penitentiam, baptismus statim consequatur suum effectū.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod sacramentum baptismi, est opus dei et nō hominis. Et ideo non est mortuum in ficto, qui sine charitate baptizatur.

AD SECVNDVM dicendum, quod fictio non remouetur per baptismum: sed per penitentiam subsequenter: quae remota baptismus

aufert culpam et reatum omnium peccatorum precedentium baptismum, et etiam simul existentium cum baptismum. Vnde Augustinus dicit in libro de baptismo. Soluitur hesternus dies, et quicquid superest soluitur, et ipsa hora momentumque ante baptismum, et in baptismum. Deinceps autē continuorens esse incipit. Et sic ad baptismi effectum consequendum concurrunt baptismus et penitentia, sed baptismus sicut causa per se agens: penitentia sicut causa per accidens. i. remouens prohibens.

AD TERTIUM dicendum, quod effectus baptismi non est tollere peccata futura, sed praesentia vel praeterita. Et ideo recedente fictione, peccata sequentia remittuntur quidem, sed per penitentiam, non per baptismum. Vnde non remittuntur quantum ad totum reatum, sicut peccata praecedentia baptismum.

IN HOC decimo articulo, respondet diuus Thomas vnica cōclusionē affirmatiua. Baptisma confert suū effectū recedente fictione: id est, baptismus dat illā gratiā recedente fictione, quā dedit tunc quando fuit applicatus si nō esset fictio i. peccatum mortale, eo modo quo in praecedenti articulo dictum fuit.

Probat hęc cōclusio testimonio diui Augustini in argumento in contra: quod refertur de cōsecratione. d. 4. cap. Tūc valere. Secundo probat eā dē cōclusionē in corpore articuli. quia quando ab aliquo agente imprimitur forma, quā ex natura rei sequitur aliquis effectus. si cōtingat quod ille effectus aliquando impediatur, recedente impedimento statim sequitur ille effectus ut si graue cui impressa est grauitas ab gente, quam sequitur descensus deorsū ex natura rei, impediatur: nō descendet, sed remoto impedimento continuo descendet. quia manebat grauitas quā sequitur motus deorsum. At baptismus imprimat characterē quasi formā quā sequitur gratia ex lege dei, nisi impediatur per fictionē. Ergo recedente fictione consequetur gratia.

HAEC cōclusio est omnium scholasticorum cū magistro in. 4. d. 4. Et est determinata de cōsecratione. d. 4. cap. tunc valere. Et quauis glosa ibide dicat, illud esse ratione contritionis, et nō baptismi. nō dicit verum: quia textus, et Augustinus in libro de baptismo (à quo textus ille de sumptus est) loquitur de baptismo et non de contritione aut poenitentia.

Dubium primum.

DVBITATVR an post baptismum, ut rece fiat attritio, vel an requiratur contritio. Videtur quod sufficiat attritio. Quia per attritionē tollitur fictio, quod sufficit secundum omnes ad hoc quod baptismus consequatur suum effectum. Ergo sufficit attritio.

SECVNDO. Baptismus concurrat tunc cum attritione, sicut si esset praesens illa attritio quando baptismus administrabatur. Sed illa attritio quā do baptismus administrabatur sufficiebat, ut baptismus suū consequeretur effectū. Ergo etiā nunc. DE hoc sunt variae opiniones. Et prius Scotus in 4. d. 4. q. 5. ponit tres opiniones. Prima est, quod requiritur contritio ad hoc quod post baptismū, baptismus suū consequatur effectū. Probāt hi: quia ibi est fictio et peccatū aliquod commissū post baptismū, in quod non potest attritio nec baptismus. Ergo requiritur contritio.

SECVNDVS modus est, quod requiritur contritio de fictione et de peccatis mortalibus commissis post baptismū: et de commissis ante baptismū sufficit attritio. Et arguit Scotus cōtra hūc modū. Vnū peccatū mortale nō potest remitti sine alio. Ergo oīa remittuntur simul per baptismū, aut per cōtritionē. Cōcedit antecedēs, quod vnū nō remittitur sine alio, et quod oīa simul remittuntur: sed praecedentia baptismum, remittuntur per baptismū, et sequentia remittuntur per contritionem.

TERTIVS modus est, quod sufficit attritio ad hoc quod baptismus suū effectū cōferat: esto sint peccata commissā post baptismū cū illa fictione. Et ad argumētū de illis peccatis commissis post baptismū (de fictione. et si quod est aliud) quae baptismus nō potest tollere, quia non tollit nisi ante baptismū commissā: dicūt hi qui tenent hunc modum. Quod baptismus de per se solū habet remittere peccata ante baptismum commissā: sed de per accidens etiā remittit peccata sequentia baptismū vel cōmittentia, quia nō possunt remitti aliqua peccata, quin remittatur oīa. Et ita de per se quidē cū attritione tollit praeterita peccata: et ex consequenti tollit sequentia baptismū. Vnde dicunt: hi, quod si ille qui fictē accedit ad baptismū, committat homicidiū post baptismū: ad veniēte attritione etiā illud homicidiū remittetur per baptismū. Et hūc tertium modū eligit Scotus. PALVDANVS in. 4. d. 4. q. 5. ponit quinque propositiones. Prima est. Dubium est an requiratur contritio, vel an sufficiat attritio. Secunda propositio est. Non potest dici, quod aliqua peccata tollantur per contritionē: et alia per baptismū. Quae videtur esse contra. S. Thom. hic ad. 2. Probat Paludanus. Quia vnum peccatum non potest tolli sine alio. Ergo si contritio remittit peccatū commissum post baptismū, etiā remittit commissum ante baptismum. Tertia propositio. Oportet quod vel omnia peccata tollantur per contritionē, vel omnia per baptismū. Quarta propositio est. Potest dici, quod requiritur contritio de omnibus illis peccatis, cō-

missis ante et post baptismū: et quod illa contritio remittit omnia. Quinta propositio est. Potest dici probabiliter quod omnia tolluntur per baptismū: et quod sufficit attritio, quia ille talis non est fictus et baptismus illi conferret gratiā si tunc esset. Ergo etiā nunc, post quā nunc valet.

SED contra quartā et quintā propositiones arguo hoc modo. Sequitur, quod melioris cōditionis esset, ille qui fuit fictus in baptismum, quā qui nō fuit fictus: quia vere accedenti ad baptismū (i. nō ficto) nihil prodest baptismus ad peccata futura, accedenti autē ficto tollit peccata futura. Ergo fictus est melioris conditionis.

IDEO ad hanc questionem respondeo aliquibus propositionibus, cum Augustino in illo cap. Tūc valere: et cum. S. Tho. hic ad. 2. et 3.

PRIMA propositio est. Fictio et alia peccata post baptismū commissā non possunt tolli per baptismū. Probatur quia melioris cōditionis esset, qui fictus ad baptismū accedit, quā qui vere: quia accedenti ficto ad baptismū, manet semper baptismus in remissionē futurorum peccatorum, nō autem vere accedenti. Ergo non est probabile quod dicit Paludanus in. 4. et 5. propositionibus.

SECVNDO ponamus quod aliquis qui fictus accessit ad baptismū per totam vitam in fictione perseveraret: et in fine vitae conuertatur. Sequeretur quod oīa peccata illius per baptismū remitterentur: quod est mirabile, et non fieret si bene et non fictē accederet ad baptismum.

TERCIO. Si nulla essent peccata baptismū praecedentia, non remitterentur illi sequentia per baptismū. Ergo nec quando sunt praecedentia. Ut si quis accessit ad baptismum cum sola fictione, ita quod quando baptizabatur, primo habuit propositū peccandi in futurū, et peccatum originale fuerat ante remissū per conuersionē ad deū: tunc nō remittuntur peccata futura per baptismum. Ergo nec quando peccauit ante baptismū. Antecedens probatur. Quia ipsi dicunt quod baptismus nō potest tollere de per se peccata sequentia, sed de per accidens: quia. tollit praecedentia et quia vnum non potest tolli sine alio, tollit sequentia.

QUARTO. Siquis cōfiteatur peccata sequentia baptismū, (ut tenentur): et illi iniungatur poenitentia: quod non esset si per baptismū tollerentur, quia baptismus remittit peccata quo ad culpā et poenam. Vnde sequitur quod si quis fictē baptizatus est: nō sufficit sola attritio: quia non sufficit sola attritio ad delendū peccata sequentia, et baptismus nō potest ea remittere. Ergo requiritur de illis contritio. SECVNDA propositio. Non possunt per solam contritionem remitti peccata praecedentia, et sequentia baptismū, et quod baptismus valeat, id est, sola contritio non est causa remissionis peccatorum, in illo qui fictē baptizatus est. Probatur. Quia baptismus nihil valeret si totū facit cōtritio: quod est contra Augustinum et omnes cōmuniter.

SECVNDO. Quia tunc peccata baptismū pra-

cedentia remitterentur quo ad poenam, per poenitentiam, quod nullus unquam dixit, nec probari potest. Sequella probatur. Quia omnes dicunt, quod peccata precedentia baptismi remittuntur etiam quo ad reatum poenae. Et certe illa remittuntur per poenitentiam. Ergo poenitentia remittit illa, etiam quo ad poenam. Ergo intentum.

TER TIO. Si Paginus fuisse baptizatus, tandem conuersus confiteretur, non esset illi iniungenda poenitentia pro peccatis ante baptismum commissis: quia illa peccata remittuntur etiam quo ad poenam. Et non per poenitentiam: quia non potest illud facere. Ergo per baptismum.

TER TIA propositio. Probabile est, quod ad remissionem peccatorum illius qui fuisse accedit ad sacramentum baptismi, sufficit habere contritionem de sequentibus & attritionem de precedentibus baptismum: ita quod contritio deleat sequentia, & baptismus precedentia. hec conclusio est et Durandus in 4. d. 4. q. 4. quod si ille effectus sit partialis. Et satis est, quod omnia peccata simul remittantur: siue per contritionem sita per baptismum, siue per utrumque partialiter. Probatur. Baptismus iam habet suum effectum. Et sequentia tolluntur per contritionem. Ergo conclusio vera. Secundo probatur. Ego possum habere attritionem de aliquo peccato iam remisso per confessionem: & contritionem de alijs non dum confessis. Ergo possum habere attritionem de peccatis commissis ante baptismum, & contritionem de commissis post baptismum.

ARGVIT ramentum contra hoc Paludanus. Impossibile est habere contritionem de vno peccato & attritionem de alio. Ergo non possunt remitti peccata baptismum precedentia per attritionem, & sequentia per contritionem. Antecedens probatur. Quia hoc est impossibile in quocumque alio peccatore baptizato non fuisse. Ergo etiam est impossibile in fuisse baptizato. Antecedens patet. Quia si habes contritionem de vno. Ergo illud remittitur. Ergo etiam alia: quia non potest vnum remitti sine alio, & sic non est attritio. Ergo impossibile est habere attritionem de vno, & contritionem de alio. Ut si quis habeat decem peccata, quando fuisse baptizatur. Et post baptismum committit alia decem. Non est possibile quod remittantur illa decem ante baptismum commissis, per baptismum: & alia decem per contritionem. AD HOC argumentum nego secundum antecedens: quia non est similis ratio. Nam baptizatus non fuisse, non potest habere contritionem de vno & attritionem de alio: quia non potest in illo remitti peccatum per attritionem. Sed in illo qui fuisse accessit, bene potest remitti per solam attritionem cum sacramento, quod tunc valere incipit. Et haec est opinio Thomistarum, nempe, quod peccata baptismum sequentia remittuntur per contritionem: & precedentia per baptismum.

QUARTA propositio. Securius & probabilius est, quod qui fuisse accessit ad baptismum, habeat contritionem de omnibus tantum precedentibus quam sequentibus. Probatur. In his quae sunt de necessitate factis,

luti, securius est elligendum. Et licet tertia conclusio precedens sit probabilis, habet doctores contrariu. Ideo securior est quarta. Secundo. Quia fundamentum Augustini ad dicendum, quod remota fictione habet baptismus totum suum effectum. scilicet dimittendi peccata quo ad culpam, & poenam, est: quia ille effectus non potest aliter haberi. Sed hoc non est de fide, sed dubium: quia forte habetur per contritionem primam. SED contra. Alia sacramenta non habent hoc. scilicet quod recedente fictione consequantur suum effectum. Ergo nec baptismus.

AD HOC dico primo, quod causa quare Augustinus hoc privilegium tribuit baptismum est, quia existimauit peccatum originale, non nisi per baptismum remitti posse. Et arguit sic. Accedens ad baptismum cum mortali non dimittitur originale. At originale non potest nisi per baptismum tolli: & baptismus non potest iterari. Consequens ergo est, quod recedente fictione baptismus suum consequatur effectum. Ad argumentum autem in forma respondet. S. Th. hic in articulo & in 4. d. 4. q. 3. ar. 2. q. 3. quod causa quare baptismus hoc habet & non eucharistia, est, quia baptismus imprimit characterem ut formam, & non eucharistia. Nec eucharistia relinquit aliquid cuius virtute postea agatur: baptismus autem relinquit characterem quem sequitur gratia: ideo recedente fictione habet suum effectum. SED contra (dicit Scotus). Sequeretur quod ordo & confirmatio quae imprimunt characterem, consequerentur suum effectum recedente fictione.

AD HOC Maior. 4. d. 4. q. 2. concedit totum. Sed Scotus non vult concedere. Et dicit quod non ideo baptismus recedente fictione consequitur suum effectum, quia imprimit characterem: sed quia eius effectus (scilicet remittere peccata quo ad culpam & poenam) non potest aliter haberi. At confirmatio & ordo non sunt instituta ad remittenda peccata: sed ad dandam gratiam, quae potest aliter haberi. scilicet per alia sacramenta. Alia vero sacramenta sunt reiterabilia, ideo non indigent hoc privilegio. Verumque est probabile. SECUNDO. Dico quod est valde probabile, omnia sacramenta non reiterabilia (ut dicit Maior) recedente fictione suum effectum consequi. Saltem confirmatio habet confirmare, & roborare hominem ad defendendam fidem.

DVBITATVR secundo, an peccatum veniale ponat fictionem baptismi: ita quod eius effectum impediat. Dubium secundum

AD HOC dicit Paludanus in 4. d. 4. q. 5. quod de alijs sacramentis non est dubium quin eorum effectus impediatur per peccatum veniale: sed de baptismum dubitat. At S. Th. in articulo precedente ad 3. dicit quod peccatum veniale non impedit effectum sacramenti. Idem dicit in 4. d. 16. q. 4. art. 1. q. 3. ad 1. & infra q. 20. articulo 8. Idem dicit Scotus d. 4. q. 7. Idem Gabriel d. 4. q. 2. Et probatur. Quia alias sequeretur, quod ratione peccati venialis quis damnaretur in perpetuum. Sicut si quis baptizaretur peccato venialiter & ita decedat: quia tali nunquam data fuit gratia.

SECUN

SECUNDO. S. Thom. infra q. 28. articulo 4. tenet quod vnum peccatum veniale remittitur sine alio. Sed hoc non est possibile, nisi per infusionem gratiae. Ergo datur gratia cum peccato veniali per baptismum.

TER TIO. Non plus impedit peccatum veniale, quam reatus peccati venialis. Sed reatus seu macula peccati venialis, non impedit quin detur gratia per sacramentum. Ergo nec ipsum peccatum veniale. Antecedens probatur: si quis peccauit venialiter & postea manente macula illius peccati veniat ad sacramentum.

Dubium tertium.

DVBITATVR an eum recipitur baptismus, ita quod ipsa receptio est peccatum veniale, in fundatur gratia. Videtur quod non: quia in adulto requiritur dispositio, quae non stat cum tali peccato veniali. AD HOC dico, quod illi datur gratia: quia baptismus ex opere operato non ponitur obicem habet contra ferre gratiam. Et talis non ponit obicem. Secundo. Quia gratia quae est in homine, non perditur per adueniens peccatum veniale. Ergo peccatum veniale a actu non impedit infusionem gratiae: quae fit per sacramentum ex vi sacramenti. Et ad argumentum, quod in adultis requiritur dispositio, verum est: sed sufficit dispositio, quod vult recipere sacramentum, cum dolore precedentium mortalium peccatorum,

Quaestio vndec.

De circuncisione quae praecessit baptismum.

DEINDE Considerandum est de preparatorijs ad baptismum. Et primo de preparatorio quod praecessit baptismum, id est de circuncisione. Secundo. De preparatorijs quae concurrunt simul cum baptismum. scilicet de Cathecismo & exorcismo.

CIRCA primum quaruntur quatuor.

PRIMO. Vtrum circuncisio fuerit preparatoria & figuratiua baptismi.

SECUNDO. De institutione ipsius.

TER TIO. De ritu eius.

QUARTO. De effectu ipsius.

Articul. Primus,

Vtrum circuncisio fuerit preparatoria & figuratiua baptismi.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod circuncisio non fuerit preparatoria & figuratiua baptismi. Omnis enim figura habet aliquam similitudinem cum suo figurato. Sed circuncisio nullam habet similitudinem cum baptismum.

Ergo videtur quod non fuerit preparatoria, & figuratiua baptismi.

PR AETEREA. Apostolus dicit prima Corinth. 10. de antiquis patribus loquens, quod omnes in nube & in mari baptizati sunt. Non autem dicit quod in circuncisione baptizati sint. Ergo protectio columna nubis, & transitus maris rubri magis fuerunt preparatoria ad baptismum & figuratiua ipsius, quam circuncisio.

PR AETEREA. Supra dictum est, quod baptismus Iohannis fuit preparatorius ad baptismum Christi. Si ergo etiam circuncisio fuit preparatoria & figuratiua baptismi Christi videtur quod baptismus Iohannis fuerit superfluum, quod est inconueniens. Non ergo circuncisio fuit preparatoria et figuratiua baptismi.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Colos. 2. circuncisio est is circuncisione non manu facta, in expoliatione corporis carnis: sed circuncisione Iesu Christi, consepulti ei in baptismum. RESPONDEO dicendum, quod baptismus dicitur sacramentum fidei: in quantum scilicet in baptismum fit quadam fidei professio, & per baptismum aggregatur homo congregationi fidelium. Eadem autem est fides nostra & antiquorum patrum: secundum illud Apostoli. 2. Corinth. 4. Habentes eundem Spiritum fidei, credimus. Circuncisio autem erat quadam protestatio fidei: unde dicitur Rom. 4. quod Abraham accepit circuncisionem tanquam signaculum fidei, unde & per circuncisionem antiqui aggregabantur collegio fidelium. Unde manifestum est, quod circuncisio fuit preparatoria ad baptismum, & figuratiua ipsius secundum quod antiquis patribus omnia in figuram futuram commingebant (ut dicitur. 1. Cor. 10.) sicut & fides eorum erat de futuro.

M iij AD

hominis, circūcisio institui debuit, & non tempore Abrahæ.

PRÆTEREA. In circūcisione homo profitebatur obseruantiam veteris legis: sicut in baptismo profitetur obseruantiam nouæ legis: unde Apostolus dicit Galat. 3. Testificor omni homini circūcidenti se, quoniã debitor est uniuersæ legis faciendæ. Sed legalis obseruantia nõ est tradita tempore Abrahæ, sed magis tempore Moysi. Ergo in cõuenienter instituta est circūcisio tempore Abrahæ.

PRÆTEREA. Circūcisio fuit figuratiua & preparatiua baptismi. Sed baptismus exhibetur omnibus populis: secundum illud Matt. Ultimo, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos. Ergo circūcisio non debuit institui, ut obseruanda tantum ab uno populo iudeorum, sed ab omnibus populis.

PRÆTEREA. Carnalis circūcisio debet respondere spiritali, sicut figura figurato. Sed spiritalis circūcisio quæ fit per Christum, indifferenter cõuenit utriq; sexui quia in Christo Iesu non est masculus & femina, ut dicitur Galat. 3. Ergo inconuenienter est circūcisio instituta, quæ competit solis maribus.

SED CONTRA est, quod (sicut legitur Genesis. 17.) circūcisio est instituta à deo: cuius perfecta sunt opera.

RESPONDEO dicendum, quod (sicut dictum est) circūcisio erat preparatoria ad baptismum, in quantum erat quedam professio fidei Christi: quam etiam nos in baptismo profitemur. Inter antiquos autem patres: primus Abraham promissionem accepit de Christo nascituro, cum dictum est ei Genesis. 22. In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ. Ipse etiam primus se à societate infidelium segregauit, secundum mandatum dei dicens sibi, egredere de terra tua & de cognatione tua. Et ideo conuenienter circūcisio fuit instituta in Abraham.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod immediate post peccatum primi parentis, prop-

ter doctrinam ipsius adæ (qui plene instructus fuerat de diuinis) adhuc fides & ratio naturalis in tantum uigebat in homine, quod nõ oportebat determinari hominibus aliqua signa fidei & salutis: sed unusquisque pro suo libito fidem suam aliquibus signis protestabatur. Sed circa tempus Abrahæ diminuta erat fides, plurimis ad idolatriam declinantibus: obscurata etiam erat ratio naturalis per augmentum carnalis concupiscentiæ, usque ad peccatum contra naturam. Et ideo conuenienter tunc & non ante fuit instituta circūcisio ad profitendum fidem, & ad minuendum carnalem concupiscentiam.

AD SECUNDVM dicendum, quod legalis obseruantia tradi non debuit, nisi populo iam congregato, quia lex ordinatur ad bonum publicum, ut in secunda parte dictum est. Populus autem fidelium cõgregandus erat aliquo signo sensibili, quod est necessarium ad hoc quod homines in quacunque religione aduentur: sicut Augustinus dicit contra Faustum. Et ideo oportuit prius institui circūcisionem, quam lex daretur. Illi autem patres qui fuerunt ante legem, familias suas instruxerunt de diuinis: per modum paterne admonitionis. Unde & dominus dicit de Abraham Scio quod precepturus sit filiis suis, & domus sua post se: ut custodiant uiam domini.

AD TERTIVM dicendum, quod baptismus in se continet perfectionem salutis, ad quam deus omnes homines uocat: secundum illud. 1. Timot. 2. Qui uult omnes homines saluos fieri. Et ideo baptismus omnibus populis proponitur. Circūcisio autem non continet perfectionem salutis: sed figurabat ipsam ut fiendam per Christum, qui erat ex iudeorum populo nasciturus. Et ideo illi soli populo data est circūcisio.

AD QVARTVM dicendum, quod circūcisio instituta est ut signum fidei Abrahæ, qui credidit se patrem futurum Christi sibi repromissi, & ideo conuenienter solis maribus competebat. Peccatum etiam originale contra

contra quod specialiter circūcisio ordinabatur, à patre trahitur non à matre: ut in secundo dictum est. Sed baptismus continet uirtutem Christi: quæ est uniuersalis causa salutis omnium, & remissionis omnium peccatorum.

IN HOC secundo articulo ponit doctor sanctus hanc conclusionem. Circūcisio cõuenienter fuit instituta tempore Abrahami, & in ipso Abrahamo. Probatur, prius quia circūcisio fuit à deo instituta: cuius opera perfecta sit. Ergo conuenienter fuit instituta tempore Abrahami. **SECUNDO.** Circūcisio erat quedam protestatio fidei quam & nos in baptismo profitemur. At inter antiquos illos patres, primus Abrahamus promissionem accepit de Christo nascituro, cum dictum est ei Genesis. 22. In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ, ipse etiã primus se à societate infidelium segregauit secundum mandatum dei dicentis, egredere de terra tua, & de cognatione tua. Ergo conuenienter circūcisio fuit instituta in Abrahamo.

Dubium primum.

DVBITATVR Si alienigenæ de facto circūciderent pueros suos, & manerent in lege sua (ut refert Hieronimus quod ipsi faciebant super Hier. 9.) an essent vere circūcisi, ita quod delecteretur eis peccatum originale. Videtur quod ita. Quia si ipsi baptizarent filios suos ad imitationem Christianorum essent vere baptizati, & liberi à peccato originali. Ergo etiam si circūciderent pueros suos, esset vere circūcisus, & liberi ab originali. **AD HOC** dico, quod est dubium. Sed uidetur quod non essent circūcisi: quia circūcisio nõ faciebat totum quod facit baptismus, cum non haberet tantam uirtutem. Ideo probabile est, quod requirebatur aliquis minister ex familia Abrahæ, & quod circūcisus esset de familia Abrahæ vel ad illam transiret.

SECUNDO. Dico quod si alienigenæ non circūcidebant pueros illos ad imitationem iudeorum, certum est quod non erant vere circūcisi: si cut nec nunc essent baptizati, si non baptizarentur ad imitationem christianorum.

DE mulieribus autem dico, quod non tenebatur ad circūcisionem: quia circūcisio solum data fuit maribus, ut habetur Genesis. 17. Et rationes quare maribus & non foeminis data fuit assignat S. Thom. Hic ad. 4. Prima est. Quia circūcisio fuit signum fidei Abrahæ, qui credidit se futurum patrem Christi. Secunda. Quia peccatum originale contra quod est circūcisio, traducitur a patre & non a matre. Sed mulieres saluabantur fide sicut ante in lege naturæ.

Dubium secundum.

SED an conuenienter Christus fuerit circūcisus? Dico quod ita, post quam fecit. Sed nõ tenebatur (etiam in quantum homo) cum non esset concep-

tus ex virili semine: sed factus ex muliere, ut ait Apostolus ad Galatas. 4. Quia ex beata uirgine assumpsit materiam sui corporis, quod uirtute Spiritus sancti fuit formata.

SED quid factum est de illo præputio Christi? Dicit Magister historiarum quod Angelus portauit illud ad Carolum magnum. Sed hoc nõ est authenticum.

DVBITATVR. Siquis in utero esset sanctificatus, aut præseruatus ab originali, antequam retur nihilominus ad circūcisionem. Dico quod ita: quia erat præceptum absolutum de circūcisione. Et circūcisio potius erat ad distinguendum populum, quam ad tollendum originale.

Dubium tertium.

Articul. tertius,

Utrum ritus circūcisionis fuerit conueniens.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod ritus circūcisionis nõ fuerit conueniens. Circūcisio enim (sicut dictum est) fidei quedam professio est. Sed fides in uia apprehensua existit, cuius operationes maxime apparent in capite. Ergo magis debuit signum circūcisionis dari in capite, quam in membro generationis.

PRÆTEREA. Ad usum sacramentorum assumimus ea, quorum est communior usus: sicut aquam ad abluendum & panem ad reficiendum. Sed ad incidendum communius utimur cultello ferreo quã lapideo. Ergo circūcisio nõ debuit fieri cultello lapideo. **PRÆTEREA.** Sicut baptismus instituitur in remedium originalis peccati, ita & circūcisio: sicut beda dicit. Sed baptismus nõ differtur usque ad octauum diem (ne pueris periculum danationis immineat propter originale peccatum, si nondum baptizati decedant) quandoque etiam traditur baptismus post octauum diem. Ergo circūcisioni non debuit determinari octauus dies: sed debebat quandoque proueniri, sicut etiam quandoque tardabatur.

SED CONTRA est quod Rom. 4. super illud, Et signum accepit circūcisionis: de

serm.

terminatur in glosa predictus circumcisionis ritus.

RESPONDEO dicendum quod (sicut dictum est) circumcisio quoddam signum fides est institutum a deo, cuius sapientie non est numerus. Determinare autem convenientia signa, est sapientie opus. Et ideo concedendum est, quod ritus circumcisionis fuit conveniens **AD PRIMVM** ergo dicendum, quod circumcisio convenienter fiebat in membro generationis. Primo quidem: quia signum erat fidei, qua Abraham credidit Christum ex suo semine nasciturum. Secundo quia erat in remedium peccati originalis: quod per actum generationis traducitur. Tertio quia ordinabatur ad diminutionem carnalis concupiscentie: quae praecipue in membris illis viget, propter abundantiam delectationis venerorum.

AD SECUNDVM dicendum, quod cultellus lapideus non erat de necessitate circumcisionis, unde non invenitur tale instrumentum precepto divino determinatum. Nec etiam communiter tali instrumento iudei utebantur ad circumcidendum, sicut nec modo utitur. Leguntur tamen aliquae circumcisiones factae a cultello lapideo factae: sicut legitur Exodi. 4. quod tulit sephora acutissimam petram, & circumcidit preputium filij sui. Et Iosue. 5. dicitur, fac tibi cultellos lapideos, & circumcide secundo filios Israel. Per quod figurabatur circumcisio: spirituales esse fieri endam per Christum: de quo dicitur prima Corinth. 10. Petra autem erat Christus.

AD TERTIVM dicendum, quod octavus dies determinabatur circumcisioni, tum propter mysterium: quia in octava aetate (quae erit aetas resurgentium) quasi in octavo die perficitur per Christum spiritualis circumcisio, quando auferet ab electis non solum culpam sed etiam omnem poenitentiam, tum etiam propter teneritudinem infantis aetate octavum diem. Unde etiam de alijs animalibus leuitici. 22. praecipitur. Bos, ovis, & capra, cum genita fuerint septem diebus erunt sub cubere ma-

tris sua: die autem octavo & deinceps offerri poterunt domino. Erat autem octavus dies de necessitate precepti ita. s. quod octavum diem praetermittentes peccabant, etiam si esset sabbatum: secundum illud Iohannis. 7. Circumcisionem accipit homo in sabbato: ut non solvatur lex Moysi. Non tamen erat de necessitate sacramenti: quia si aliqui omittebant octavum diem, postea poterant circumcidi. Quidam etiam dicunt, quod propter periculum imminentis mortis, poterat octavus dies praeveneri. Sed hoc nec ex auctoritate scripturae, nec ex consuetudine iudeorum haberi potest. Unde melius dicendum est (sicut etiam Hugo de sancto Victore dicit) quod octavus dies nulla necessitate praeveneratur. Unde super illud proverbi. 4. Vnigenitus era coram matre mea, dicit glosa, quod alius Bersabee parvulus non computatur, quia ante octavum diem mortuus, nominatus non fuit, & per consequens nec circumcisus.

IN HOC tertio articulo dubitatur, an ritus circumcisionis erat conveniens ut circumcisio fieret cultro lapideo, & in membro virili, ac octava die. Et prius de instrumento quo debebat fieri circumcisio. Dubitatur an circumcisio deberet necessario fieri cum cultro lapideo: ita quod si fieret cum ferreo vel alterius speciei non esset sacramentum: Videtur quod ita quia sephora uxor Moysi (exodi. 4.) circumcidit filium suum cultro lapideo, cum angelus volebat interficere Moysen, quia non circumciderat filium suum.

SECUNDO. Iosue. 5. legitur, quod Iosue circumcidit omnes filios Israel qui non erant circumcisi cultro lapideo: quia dominus mandavit, quod circumcideret eos & faceret cultros lapideos. Ergo requirebatur necessario cultellus lapideus. **AD HOC** respondet. S. Thom. hic ad. 2. & omnes, quod non erat necessarius ille culter lapideus quia nunquam deus praecipit illum propter circumcisionem. Et ad illud de Iosue dico, quod dominus mandavit, quod illa circumcisio fieret cum cultro lapideo, non quia erat necessarius ad circumcisionem, sed ad significandum Christum qui est petra. Et quia erat solemnitas circumcisio, cum ibi circumciderentur omnes iudei incircumcisi in deserto. Ideo propter solemnitatem & significationem circumcisionis praecipit deus ut cultro lapideo fieret non autem propter necessitatem sacramenti.

DVBITATVR secundo, an poterant parvuli ante octavum diem circumcidi, & salvari per circumcisionem.

Dubium primum.

Dubium secundum.

AD

AD HOC dicit magister in ultimo cap. primae distinctionis quarti quod non. Sed parvuli mortui ante octavum diem peribant sicut nunc mortui sine baptismo. Sed in hoc secundo (s. quod parvuli qui ante octavum diem moriebatur peribat) non tenetur magister. In primo autem (s. quod ante octavum diem non licebat puerum circumcidere: benedicit. Et ita dicit Hugo de sancto Victore, & sanct. Thom. hic ad tertium.

SECUNDO. Dico cum Hugone de sancto Victore, & cum sanct. Thom. hic ad. 3. quod nec propter infirmitatem nec propter aliam causam poterat pueri circumcidi ante octavum diem, nec ille fuit unquam iudeorum ritus. Probatur. Quia octava dies erat in precepto absoluto, ideo non licebat oppositum. Sed ante octavum diem saluabantur pueri per fidem parentum. Nec valet si dicas. Poterat iudei differre diem octavum propter infirmitatem pueri. Ergo praeveneri. Antecedens falsum est: quia illud non erat differre, sed licebat non circumcidere in illa die propter periculum, ne puer moreretur.

Dubium tertium.

DVBITATVR si facta fuisset circumcisio ante octavum diem an esset vera circumcisio, & sacramentum dans gratiam.

AD HOC dicit Marsilius. 4. d. 1. q. 2. quod si puer moriturus erat, dabatur ei gratia & aliter non. Sed hoc non potest probari. Ideo omnes dicunt quod ita: quia octava dies & si erat in precepto, non tamen erat de substantia sacramenti. Ita tenet. S. Thom. hic ad. 3.

SECUNDO. Alienigenae qui volebant circumcidi non expectabant octavum diem. Ergo octavus dies non erat de essentia sacramenti.

TERTIO. Si aliquis circumcidebatur post octavum diem vere erat circumcisus. Ergo octava dies non erat de essentia circumcisionis.

QUARTO. Non haberet puer remedium sine culpa sua, si quis illum ante octavum diem circumcideret & postea non, vel quia non poterat secundo circumcidi, vel quia nullus voluit circumcidere. **AN** octava dies esset in precepto? Manifestum est quod ita Genesis. 17. ubi dictum fuit Abrahamo. Circumcideretur in vobis omne masculinum. Infans octo dierum circumcideretur in vobis.

DVBITATVR quarto, an licebat circumcidere puerum in sabbatho, si illic ad implere tur dies octava.

DICO quod ita. Probatur testimonio Christi redemptoris Iohannis. 7. ubi textus sic habet. Moyses dedit vobis circumcisionem: non quia ex Moyses est sed ex patribus, & in sabbatho circumcideritis hominem. Si circumcisionem accipit homo in sabbatho ut non solvatur lex Moysi mihi indignamini quia totum hominem sanum feci in sabbatho: Ergo licebat in sabbatho circumcidere.

DVBITATVR quinto, an licebat filiis Israel in deserto non se circumcidere sed differre circumcisionem.

DICO quod licebat. Et quantum Augustinus dicit quod qui in deserto ex contemptu aut negligentia non circumcidebant pueros suos, peccabant: est verum de contemptu non autem de negligentia quia tunc dispensatum erat in lege circumcisionis. Ratio autem quare iudei in deserto non tenebantur circumcidere pueros suos, dicunt omnes quod erat: quia oportebat quotidie vel saepe movere castra, & esset periculum pueris circumcisus, vel esset illa circumcisio impedimento, ne essent ita parati ad movendum castra.

SECUNDA ratio est. Quia circumcisio erat ad separandum populum. Et tunc erant in deserto satis separati, ideo non erat opus circumcisione. Convenienter ergo facta fuit eis dispensatio in tempore quo iter per desertum agebant.

DVBITATVR sexto, an illi qui in deserto mortui sunt fuerint circumcisi.

Dubium sextum.

DICO quod omnes qui in deserto mortui sunt fuerint circumcisi. Nam (ut dicitur Iosue. 5.) Viri belatores qui exierunt ab aegypto mortui sunt in deserto. Secundo dico quod illi qui nati sunt in deserto, non fuerunt mortui nec infirmabantur, iuxta illud psalmi. 104. Non erat in tribubus eorum infirmus. Et deuterio. 8. Vestimentum tuum nequaquam vetustate defecit, & pes tuus non est subtritus. Ecce quadragesimus annus est. Quod secundum Nicolaum intelligitur de bonis, & de his qui in deserto nati sunt.

DVBITATVR septimo, an non obstante periculo mortis, deberent circumcidi pueri iudeorum octavo die, an ita stricte octava dies servanda erat.

Dubium septimum.

AD HOC dico quod non. Sed licite poterat parentes non circumcidere puerum in octava die propter periculum illud. Sed postea cum bene haberet, erat circumcidendus. Et ex quacunque causa puer in octava die circumcisus non erat, postea erat circumcidendus.

SED si in die octava propter malam dispositionem non circumcidebatur puer. Et postea semper crescebat illa mala dispositio propter quam non poterat circumcidi & moriebatur ita, an saluaretur? **DICO** quod peribat sicut nunc non baptizatus. Et sicut supra diximus quod nullus cum periculo vitae baptizandus erat, esto sine baptismo moriatur ita nullus cum periculo vitae circumcidendus erat, esto esset moriturus sine circumcisione.

DE alijs autem alienigenis volentibus se aut pueros suos circumcidere: dico quod non oportebat octavum diem expectare, licet possent expectare si vellent. Rationes quare expectabatur dies octava erant. Prima, ne puer pereclitaretur. Et alia allegorica erat: quia octava dies significabat octavam aetatem. i. tempus perfectionis.

DVBITATVR octavo, an puer mortuus ante octavum diem peribat. Videtur quod ita: quia nunc etiam mortuus ante baptismum perit. Sed contra. Videtur quod esset contra diuinam misericordiam.

Dubium octavum.

ergo ex circumcissione erat gratia iustificans à peccato.

PRÆTER EA. Ante institutionem circumcissionis, sola fides ad iustificationem sufficiebat. Dicit enim Gregorius in moralibus. Quod apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres p̄ paruulis sola fides. Sed virtus fidei nō est immuta per mādā tū circumcissionis. Ergo sola fides paruulos iustificabat, & non circumcisio.

PRÆTER EA. Iosue. s. legitur, quod populus qui natus est in deserto per quadraginta annos, in circumcisus fuit. Si ergo per circumcissionē auferebatur peccatum originale, videretur quod omnes qui in deserto mortui sūt, tā paruuli quā adulti fuerint damnati. Et eadem obiectio est, de pueris qui moriebantur ante octauum diem circumcissionis: qui pr̄ueniri non debebat, ut dictum est.

PRÆTER EA. Nihil impedit introitum regni cælestis, nisi peccatum. Sed circumcisi ante passionem Christi impediabantur ab introitu regni cælestis. Non ergo per circumcissionem homines iustificabantur à peccato.

PRÆTER EA. Peccatum originale non dimittitur sine actuali: quia impium est à deo dimidiam sperare veniam, ut Augustinus dicit. Sed nusquā legitur, quod per circumcissionem remitteretur actualē peccatum.

Ergo etiā neque originale peccatum dimittebatur. **SED CONTRA** est, quod Augustinus dicit ad Valerium cōtra Iulianum. Ex quo instituta est circumcisio in populo dei (quæ erat signaculum fidei iustitiæ) ad sanctificationē purgationis valebat paruulis originalis veterisque peccati: sicut & baptismus ex illo cœpit valere tempore ad inuentionē hominis, ex quo institutus est.

RESPONDEO dicendum, quod ab omnibus communiter ponitur quod in circumcissione peccatum originale remittebatur. Quidam tamen dixerunt quod non cōferebatur gratia, sed solum auferebatur peccatū: quod Magister ponit in prima distinctione quarti

sententiarum, & Rom. 4. in glos. Sed hoc nō potest esse, quia culpa nō remittitur nisi per gratiam: secundum illud Rom. 3. iustificati gratis per gratiā. &c.

ET IDEO alij dixerunt, quod per circumcissionem conferebatur gratia quantum ad effectus remissionis culpæ, sed non quantum ad effectus positivos: ne cogerebatur dicere, quod gratia in circumcissione collata sufficiebat ad implendum mandata legis, & ita superflua fuerit aduentus Christi. Sed hæc etiam positio stare non potest. Primo quidem, quia per circumcissionem dabatur pueris facultas suo tempore perueniendi ad gloriam, quæ est vltimus effectus positivus gratiæ. Secundo quia priores sunt naturaliter, secundum ordinem causæ formalis effectus positivus quam priuatiui, licet secundum ordinē causæ materialis sit econuerso. Forma enim non excludit priuationem, nisi informando subiectum.

ET ideo alij dixerunt, quod in circumcissione conferebatur gratia, etiam quantum ad aliquem effectum positivum, qui est facere dignum vitæ æternæ, sed non quantum ad omnes effectus: quia non sufficiebat reprimere concupiscentiam fomitis, nec ad implendum mandata legis. Quod etiam aliquando mihi visum est. Sed diligenter consideranti apparet hoc non esse verum: quia minima gratia potest resistere cuiuslibet concupiscentiæ, & vitare omne peccatum mortale, quod cōmittitur in transgressione mandatorum legis. Minima enim charitas plus diligit deum, quam cupiditas millia auri & argenti.

ET IDEO dicendum est, quod in circumcissione conferebatur gratia quantum ad omnes gratiæ effectus: aliter tamen quam in baptismo. Nam in baptismo confertur gratia ex virtute ipsius baptismi: quæ habet in quantum est instrumentū passionis Christi iā perfectæ. In circumcissione autē conferebatur gratia nō ex virtute circumcissionis: sed ex virtute fidei passionis Christi, cuius signum erat circumcisio, ita. s. quod homo qui accipiebat circumcisi-

onem

onem, profitebatur se suscipere talem fidem: vel adultus pro se, vel alius p̄ paruulis. Unde & Apostolus dicit Rom. 4. quod Abraham accepit signum circumcissionis, signaculum iustitiæ fidei: quia. s. iustitia erat ex fide significata, non ex circumcissione significante. Et quia baptismus operatur instrumentaliter in virtute passionis Christi, nō autē circumcisio, ideo baptismus imprimit characterē incorporantem hominē Christo, & copiosorem gratiam cōfert quam circumcisio. Maior est enim effectus rei iam presentis, quam spei.

AD PRIMVM ergo dicendum quod ratio illa p̄cederet, si ex circumcissione esset iustitia aliter quā per fidē passionis Christi.

AD SECVNDVM dicendum, quod sicut ante institutionē circumcissionis sola fides Christi futuri iustificabat tam pueros quā adultos: ita etiam & circumcissione data. Sed antea nō requirebatur aliquod signum protestatiuum huius fidei: quia nondum homines fideles, seorsum ab infidelibus cœperant adunari ad cultū vniuersi dei. Probabile tamē est, quod parentes fideles pro paruulis natis, et maxime in periculo existētibus, aliquas preces deo funderēt, vel aliquā benedictionē eis adhiberēt (quæ erat quoddam signaculū fidei) sicut adulti pro seipsis preces & sacrificia offerebant.

AD TERTIVM dicendum, quod populus in deserto pr̄termittens mandatum circumcissionis, excusabatur: tū quia nesciebāt quādo castra mouenda erāt: tū quia (ut Damascenus dicit) non necesse erat eos aliquod signū distinctionis habere, cum seorsum ab alijs populis habitabant. Et tamen (ut Augustinus dicit) in obedientiam incurrebant, qui ex contemptu pr̄termittēbāt. Videtur tamen, quod nulli in circumcisi mortui fuerint in deserto, quia, ut in psalmo dicitur. Nō erat in tribubus eorum infirmus. Sed illi soli videntur mortui in deserto, qui fuerāt in egypto circumcisi. Si tamen aliqui in circumcisi mortui sunt, eadem ratio est de his, & de his qui moriebantur ante circumcissionis institutionem.

Quod etiam intelligendum est de pueris, qui moriebantur ante octauum diem tempore legis.

AD QVARTVM dicendum, quod in circumcissione auferebatur peccatum originale ex parte personæ. Remanebat tamē impedimentum intrandi in regnum cælorum ex parte totius nature: quod fuit sublatum per passionem Christi. Et ideo etiam baptismus ante passionem Christi nō introducebat in regnum. Sed & circumcisio si haberet locum post passionem Christi, introduceret in regnum.

AD VINTVM dicendum, quod adulti quando circumcidebantur, consequebantur remissionem non solum originalis peccati, sed etiam actualium peccatorum. Non tamē ita quod liberarentur ab omni reatu penæ, sicut fit in baptismo, in quo confertur copiosior gratia.

HOC dubiū quod hic mouet. S. th. an circumcisio det gratiā, tractauimus iā supra. in hac prima. 4. q. 3. ar. 1. & 6. ad 3. argumentū. S. th. Ideo in hac materia de circumcissione solū relinquitur tractandum de cessatione, quando. s. cessauit circumcisio, & alia legalia.

DVBITATVR igitur, quando cessauit circumcisio, & legalia omnia veteris legis. Hæc questio tractatur in. 4. d. 1. & ibi à. S. th. q. 2. ar. 5. & 1. Secūd. q. 103. ar. 3. & 4. Et sentētia August. & S. Tho. de hoc continetur quatuor propositionibus quarum prima est. Ante passionē domini circumcisio & alia legalia fuerūt semper sub præcepto, & habuerunt virtutē suam.

SECUNDA propositio est. In passione domini omnia legalia fuerunt extincta, & quātū ad præceptū, & quātū ad virtutē: ita quod statim à passione domini non habebant virtutē quā antea habebant, nec iā erant sub præcepto: sed sublatū erat præceptum, quod antea fuerat de eis.

TER TIA propositio est. Ante sufficientē promulgationē euangelij legalia nō erant mortifera, id est, ad huc licebat illa obseruare, etiam scienti & deffendenti legē Christi.

QVARTA propositio est. Post sufficientem promulgationem euangelij, legalia sunt mortifera: ita quod qui ea vel aliquid ex eis seruat peccat mortaliter. Sicut qui se circumcideret, aut imolaret agnum paschalem, peccat mortaliter. Has propositiones probat. S. Tho. in locis supra citatis, quas & nos cum illo inferius probabimus.

DVBITATVR quæ sūt ista legalia: Cū in lege veteri erāt quædam præcepta moralia quæ nō cessauerūt: & alia erant ceremonialia quæ cessauerūt.

Dubium
primū.

Dubium
secūdum.

CONTRA quartā propositionē arguitur sic. Post conciliū Apostolorū, in Hierusalē erat sufficienter promulgata lex Christi. Et tamē adhuc non erāt legalia mortifera: quia post hoc Paulus purificauit se in templo cū Iudæis, & circumcidit Timotheum. Ergo &c.

AD HOC dico, quod nō erat sufficienter promulgata lex Christi simpliciter. nō erat sufficienter approbatū legē fuisse sanctam & à Deo datā & c. SECUNDO. Idē Apostolus ad Roma. 14. consuluit quod licet omnia sint munda: tamen propter fratris offendiculū dicit abstinendū esse à carne & vino. Ergo adhuc post sufficientē promulgationē euangelij legalia non erāt mortifera.

AD Hoc nego consequentiā: quia post sufficientē promulgationē euangelij poterat scandalū tolli verbis, puta quod quis diceret, iā nō licet seruare legalia quia cessauerunt. Et iā lex erat satis probata, quod suo tempore fuerat à Deo & facta: & iam tunc cessauerat.

Quæstio. xij.

De præparatorijs quæ simul cōcurrunt cum baptismo.

EINDE cōsiderādū est de præparatorijs quæ simul cōcurrunt cum baptismo. Et circa hoc quaruntur quatuor.

PRIMO. VTRVM cathecismus debeat præcedere baptismum.

SECUNDO. Vtrū baptismum debeat præcedere exorcismus.

TERCIO. Vtrū ea quæ aguntur in cathecismo & exorcismo aliquid efficiant, vel solum significant.

QUARTO. Vtrū baptizandi debeat cathecizari vel exorcizari per sacerdotes

Articulus primus

Vtrum cathecismus debeat præcedere baptismum.

DPRIMUM sic proceditur. Videtur quod cathecismus non debeat præcedere baptismum. Per baptismū enim regeneratur homines in vitam spirituales. Sed prius homo accipit vitam quam doctrinam. Non ergo prius debet homo cathecizari. i. doceri quam baptizari.

PRÆTEREA. Baptismus exhibetur non solum adultis sed etiā pueris, qui non sunt doctrina perceptibiles. eo quod non habent usum rationis. Ergo ridiculum est eos cathecizare.

PRÆTEREA. In cathecismo confitetur cathecizatus suam fidem. Sed pueri non possunt suam fidē confiteri neq; per se ipsos, neq; etiā aliquis alius pro eis: tum quia nullus potest alium ad aliquid obligare: tum etiā quia non potest aliquis scire, utrum pueri cum ad legitimā aetatem peruenierint, assentiant fidei. Non ergo debet cathecismus præcedere baptismum.

SED CONTRA EST quod Rabanus de insti. cle. dicit. Ante baptismum cathecizandi debet hominem præuenire officium, ut fidei primum cathecismus accipiat rudimentum.

RESPONDEO dicendū, quod (sicut supra dictū est) baptismus est fidei sacramentū: cū sit quādā pfectio fidei christianæ. Ad hoc autē quod aliquis fidē accipiat, requiritur qd de fide instruat: secundū illud Roma. 10. Quomodo credent ei, quē nō audierunt? Quomodo autē audient sine prædicante? Et ideo ante baptismū conuenienter præcedit cathecismus. Vnde et dominus præceptū baptizandi discipulis tradēs, præmittit doctrinā baptismi dicens. Euntes docete omnes gētes baptizantes eos &c.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod vita gratiæ in qua regeneratur aliquis per baptismum, præsupponit vitam naturalem rationalem: in qua homo potest esse particeps

esse particeps doctrina.

AD SECUNDUM dicendum, quod sicut mater ecclesia (ut supra dictum est) accommodat pueris baptizandis aliorum pedes ut veniant, & aliorum cor ut credant: ita etiam accommodat eis illorum aures ut audiant, & intellectum ut per alios instruantur. Et ideo eadem ratione sunt cathecizandi, qui sunt baptizandi.

AD TERTIUM dicendum, quod ille qui pro puero baptizato respondet, credens, nō prædicat puerum crediturum, cum ad legitimos aēnos peruenierit: alioquin diceret, credet. Sed pfitetur fidē ecclesie in psona pueri, cui cōmunicatur, cuius sacramentum ei tribuitur, & ad quam obligatur per aliū. Non est enim inconueniens, quod aliquis obligetur per aliū in his quæ sunt de necessitate salutis. Similiter etiam patrinus pro puero respondens, promittit se operam daturum, ad hoc quod puer credat. Quod tamen non sufficeret in adultis usum rationis habentibus.

IN HAC quæstione duodecima intendit doctor agere de præparatorijs, quæ simul cum baptismo concurrunt: quorum vnū est cathecismus, qui nihil aliud est quam doctrina fidei. Sed est notandum quod cathecismus est terminus cōnotatiuus, & non significat solum doctrinam fidei absolute, sine fir circa cōmunia, siue circa particularia & subtilia fidei: sed significat doctrinā fidei circa cōmunia & priora eius rudimenta. Alia præparatoria sunt ritus & ceremoniæ quæ fiunt in baptismo.

PETIT igitur, S. Thom. an cathecismus debeat præcedere baptismum, & respondet cum omnibus doctoribus quod ita: Probat testimonio Rabanicitate in argumento in contra. Secūdo probat sic ratione i corpore articuli. Baptismus est quādā protestatio fidei christianæ. Sed ad hoc quod aliquis fidem accipiat, requiritur quod de fide instruat, secundū illud ad Roma. 10. Quomodo credent ei, quem non audierunt, quomodo autē audient sine prædicante. Ergo ante baptismū conuenienter præcedit cathecismus. Tertio probatur quia dominus Matth. ultimo tradens præceptū baptizandi: præmittit doctrinam baptismi dicens. Euntes docete omnes gentes baptizantes eos. &c. Vides quomodo prius dixit, docete, deinde baptizantes?

DUBITATUR prius circa solutionem ad 3. an paruuli teneantur ex voto emisso in baptismo, ad seruandum fidem christianorum, &

mores eorū. Ad quod dico cum Paludano. 4. d. 6. q. 4. quod non. Probat. Votum est actio persona. Et nullus obligatur ex voto ad illud quod alius facit, quicquid faciat, si ipsemet nō voueat. Secūdo dico cum eodem Paludano, quod nec adulti obligantur ex voto emisso in baptismo, quia illud quod dicitur in cathecismo, promittis seruire Christo, & responderi baptizandus promittit: non est votum. Sed hoc instituit ecclesia ad acceptationem legis & ad profitendum fidem, vel confitendum: non autem ad vouendum.

DUBITATUR secundo an qui tenet baptizandum in baptismo, quando iam antea fuit vere baptizatus sed rebaptizatur sub conditione: contrahat affinitatem. Dico quod nō: quia nō est sacramentum, & affinitas solum contrahitur quando est sacramentum.

Dubium secundum.

Articulus secundus.

Vtrum exorcismus debeat præcedere baptismum.

DSECUNDUM sic proceditur. Videtur qd exorcismus non debeat præcedere baptismum.

Exorcismus enim cōtra energuminos. i. arreptitios ordinatur. Sed nō omnes baptizandi sunt tales. Ergo exorcismus non debet præcedere baptismum.

PRÆTEREA. Quādiu homo subiacet peccato diabolus in eo habet potestatem: quia ut dicitur Ioan. 8. qui facit peccatum seruus est peccati. Sed peccatum tollitur per baptismū. Nō ergo ante baptismū sūt homines exorcizandi.

PRÆTEREA. Ad arcendā demoniū potestatem est introducta aqua benedicta. Non ergo ad hoc oportebat aliud remedium adhiberi per exorcismos.

SED CONTRA EST qd Cælestinus Papa dicit. Siue paruuli, siue iuuenes, ad regenerationis veniant sacramentum: nō prius fontē vitæ adeant, quā exorcismus & exufflatio nibus clericorū spūs imūdus ab eis abijciatur.

RESPONDEO dicendum, quod quicunq; sapienter aliquod opus facere proponit: prius remouet impedimenta sui operis. Vnde dicitur Hiere. 4. Innuate vobis nouale. Nolite serere super spinas. Diabolus autem hostis est humana salutis, quæ homini per

N iij baptis-

baptismū acquiratur: & habet potestatem ali-
quā in homine, ex hoc ipso quod subditur ori-
ginali peccato vel etiā actuali. Vnde conue-
nienter ante baptismū expelluntur demones per
exorcismos, ne salutem hominis impediunt:
quā quidē expulsionem significat exufflatio
Benedictio autē cū manus impositione praeclu-
dit expulso viā, ne redire possit. Sal autē in
os missum, & narium & aurium sputo linitio, si-
gnificat receptionē doctrinae fidei, quātū ad
aures, et approbationē quātū ad nares, & cōfes-
sionē quātū ad os. Olei vero unctio signi-
ficat aptitudinem hominis ad pugnandum
contra demones.

AD PRIMVM ergo dicendū, quod ener-
gumini dicuntur quasi interius laborantes, ex
tūreseca operatione diaboli. Et quāuis nō omnes
accedentes ad baptismū, corporaliter ab eo ve-
xentur, omnes tamē nō baptizati potestati demo-
nū subiūctur: saltē ppter originalis peccati reatu.

AD SECVNDVM dicendū, quod in
baptismo per ablutionē peccati excluditur po-
testas demonis ab homine, quātū ad hoc, qd
impedit eum a perceptione gloriae, sed exor-
cismi excludunt potestatem demonis, in quā
tum impediūt hominē a perceptione sacramēti

AD TERTIVM dicendū, quod aqua
benedicta datur cōtra impugnationes demo-
num quae sunt ab exteriori. Sed exorcismus
ordinatur cōtra impugnationes demonū, quae
sunt ab interiori: unde & energumini dicū-
tur (quasi interius laborantes) illi qui exor-
cizantur. Vel dicendum, quod sicut in reme-
diū contra peccatū secundo datur poenitentia
quia baptismus nō iteratur: ita in remediū cō-
tra impugnationes demonum, secundo da-
tur aqua benedicta: quia exorcismi baptisma-
les nō iterantur.

IN HOC secundo articulo est conclusio. S. th
(quae est etiam omnium) quod exorcismus debet
precedere baptismū. Probatur testimonio Celestini
Papae, quod habetur in decretis de cōsecra. d.
4. cap. Siue, ubi textus sic habet. Siue paruuli siue
iuuenes ad regenerationis veniant sacramentū:
non fontem vitae prius adeant, quā exorcismis &

exufflationibus clericorum spiritus immundus ab
eis abiciatur. Secundo probatur ratione hoc mo-
do. Quicumq; sapienter aliquod opus facere pro-
ponit: prius remouet impedimēta, quā opus aggrediatur
At diabolus est hostis humanae salutis, quae homi-
ni per baptismū acquiratur: & habet potestatem
aliquā in homine ex hoc ipso quod subditur ori-
ginali peccato vel actuali. Ergo conuenienter an-
te baptismū expelluntur demones per exorcis-
mos, ne salutem hominis impediunt. Hanc expul-
sionē significat exufflatio. Secūdo. Diuus thomas
exponit quid significant aliae ceremoniae, quae fiūt
in baptismo: vt appositio salis, & sputi, & linitio
olei. Vide in litera. Tertio est notandum, quod di-
ximus supra. q. 7. ar. 10. quod exorcismus idē est
quod adiuratio demonis: & exorcizare idē est
quod ad iurare demonē, ne impediatur salutē bap-
tizandi vel dispositionē ad illam.

Articulus tertius

Vtrum ea quae aguntur in exorcis-
mo aliquid efficiant.

AD TERTIVM sic proceditur
Videtur quod ea quae aguntur in
exorcismo nō efficiant aliquid, sed
solum significant. Si enim puer post
exorcismos moriatur ante baptismū, saluē nō
consequitur. Sed ad hoc ordinatur effectus
eorū, quae in sacramētis aguntur, ut homo cō-
sequatur salutē: unde & Marci ultimo,
dicitur. Qui crediderit, et baptizatus fuerit,
saluus erit. Ergo ea quae aguntur in exorcismo
nō efficiunt: sed solum significant.

PR AETER EA. Hoc solum requiri-
tur ad sacramētum nouae legis, ut sit signū
& causa: ut supra dictū est. Si ergo ea quae
aguntur in exorcismo aliquid efficiant: vi-
detur quod singula sint quaedā sacramēta.

PR AETER EA. Sicut exorcismus or-
dinatur ad baptismū: ita etiam si aliquid in
exorcismo efficitur ordinatur ad effectū bap-
tismi. Sed dispositio ex necessitate praecedit
formā perfectā: quia forma non recipitur ni-
si in materia disposita. Sequeretur ergo quod
nullus posset cōsequi effectū baptismi, nisi pri-
us exerceretur, quod patet esse falsum. Non
ergo ea quae aguntur in exorcismis aliquid effe-
ctum habent. PR AETER EA

PR AETER EA. Sicut quaedam agun-
tur in exorcismo ante baptismū: ita etiam quae
dam aguntur post baptismū, sicut qd sacerdos
baptizatus chrismate ungit in vertice. Sed
ea quae post baptismū aguntur, non viden-
tur aliquid efficere: quia secundum hoc effe-
ctus baptismi esset imperfectus. Ergo nec ea
quae ante baptismū aguntur in exorcismo.
SED CONTRA est, quod Augustinus
dicit in lib. de symbolo. Paruuli exufflantur et
exorcizantur: ut pellatur ab eis diaboli pote-
stas inimica, quae decipit hominem. Nihil au-
tem agitur frustra per ecclesiam. Ergo per hu-
iusmodi exufflationes hoc agitur: ut demo-
num potestas expellatur.

RESPONDEO dicendum, quod quidā
dixerunt ea quae in exorcismo aguntur, nihil
efficere: sed solum significare. Sed hoc patet es-
se falsum per hoc quod ecclesia in exorcismis
imperatiuis verbis utitur, ad expellendum
demonis potestatem: puta cum dicit, ergo ma-
ledictus diabole exi ab eo. &c. Et ideo dicendū
est, quod aliquem effectum habent: differēter
tamen ab ipso baptismo. Nam per baptismū
datur homini gratia ad plenam remissionem
culparum. Per ea vero quae in exorcismo agū-
tur, excluditur duplex impedimētū saluta-
ris gratiae percipiendae: quorum unum est im-
pedimētum extrinsecum, prout demones ho-
minis salutem impedire conantur. Et hoc im-
pedimētum excluditur per exufflationes, qui-
bus potestas demonis pellitur: ut patet ex in-
ducta auctoritate August. quantum. s. ad
hoc quod non praestet impedimētum sacra-
mento suscipiendo. Manet tamē potestas de-
monis in homine, quantum ad maculam pec-
cati & reatum poenae: quousque peccatū per
baptismum tollatur. Et secundum hoc Cypri-
anus dicit, Scias diaboli nequitiam posse re-
manere usque ad aquam salutarem: in bap-
tismo autem omnem nequitiam amittere. Ali-
ud impedimētum est intrinsecum: prout. s.
homo ex infectione originalis peccati, habet
sensus praeclosos ad percipiendam salutis myste-

ria. Unde rabanus de institutione clericorū
dicit, quod per saluam typicā, et sacerdotis
tactū sapientia & virtus diuina salutē cathe-
cuminis operatur: ut aperiantur eis nares ad
recipiendū odorē notitiae dei: ut aperiantur
aures ad audiendū mandata dei, ut aperian-
tur illis sensus in intimo corde ad respōdēdū
AD PRIMVM ergo dicendū, quod p-
ea quae aguntur in exorcismo nō tollitur culpa
propter quā homo puniatur post mortem: sed so-
lū tolluntur impedimēta recipiendi remissio-
nē culpae per sacramentū. Vnde post mortem
exorcismus non valet sine baptismo. Preposi-
tius autem dicit, quod pueri exorcizati simo-
riantur ante baptismū, in uires tenebras pa-
tiuntur. Sed hoc non videtur verū: quia te-
nebrae illae sunt carentia diuinae visionis, quae
non recipit magis & minus.

AD SECVNDVM dicendū, quod de
ratione sacramenti est, quod perficiat princi-
palē effectū, qui est gratia remittēs culpā: vel
supplens aliquē hominis defectū. Quod qui-
dē non fit per ea quae aguntur in exorcismo: sed
solū huiusmodi impedimēta tolluntur, & ideo
nō sūt sacramēta, sed sacramēta ad quaedā.

AD TERTIVM dicendū, quod dis-
positio sufficiens ad suscipiendū gratiā bap-
tismalē est fides & intentio: vel propria eius qui
baptizatur si sit adultus, vel ipsius ecclesiae si
sit paruulus. Ea vero quae aguntur in exorcis-
mo ordinantur ad remouendū impedimēta: et
ideo sine eo potest aliquis consequi effectū bap-
tismi. Nō tamē sunt huiusmodi praetermittē-
da: nisi in necessitatis articulo, & tunc cesan-
te periculo debent suppleri: ut seruetur uni-
formitas in baptismo. Nec frustra suppletur
post baptismum: quia sicut impeditur effectus
baptismi antequā percipiatur, ita potest im-
pediri postquam fuerit perceptus.

AD QUARTVM dicendū, qd eorū
quae aguntur post baptismū circa baptizatum, ali-
quid est, qd nō solū significat sed efficit: puta
& unctio quae fit in vertice, quae operatur cōser-
uationē gratiae baptismalis. Aliquid autē est,

quod nihil efficit sed solum significat: sicut quod datur ei vestis candida, ad significandum nouitatem vitæ.

IN HOC articulo tertio dicit. S. th. quod exorcismi non solum significant (ut quidam dicebant) sed etiam efficiunt aliquid. Quod distinte probat diuus thomas, & nos supra tractauimus. q. 7. ar. 10. Vide ibi ne sit opus eadē repetere. Conclusio. S. th. est etiam sanctorū. ut ipse citat. hic & in ar. 4 sequenti in argumento in contra.

Articul. quartus

Vtrū sit officium sacerdotis cathecizare, & exorcizare baptizandū.

QUARTVM. Sic proceditur. Videtur quod non sit officium sacerdotis cathecizare, et exorcizare baptizandū. Ad officium enim ministrorū pertinet habere operationem super immundos: ut Dionysius dicit. s. cap. Ecclesiasti. Hierarch. Sed cathecumini qui instruuntur in cathecismo, & energumini qui purgantur in exorcismo, computantur inter immundos: ut ibidem Dionysius dicit. Ergo cathecizare & exorcizare non pertinet ad officium sacerdotis: sed potius ministrorum.

PRÆTEREA. Cathecumini instruuntur de fide per sacram scripturam, quæ in ecclesia per ministros recitatur, sicut enim per lectores in ecclesia legitur vetus testamentum, ita etiam per diacones & subdiacones legitur nouum, & sic ad ministros pertinet cathecizare. Similiter etiam & exorcizare (ut videtur) ad ministros pertinet. Dicit enim Isidorus in quadam epistola. Ad exorcistam pertinet, exorcismos memoriter retinere: manusque super energuminos & cathecuminos in exorcismo imponere. Non ergo pertinet ad officium sacerdotis cathecizare & exorcizare.

PRÆTEREA. Cathecizare idē est quod docere. Et hoc idem est quod perficere, quod ad officium episcoporum pertinet: ut dicit Dionysius. s. cap. ecclesiasti. Hierarchia.

Non ergo pertinet ad officium sacerdotis. **SED CONTRARIUM** est, quod Nicolaus Papa dicit. Cathecismi baptizandorum a sacerdotibus vniuersi cuiusque ecclesie fieri possunt. Vnde Gregorius etiam super Ezechie. dicit. Sacerdotes cum per exorcismi gratiam manuum credentibus imponunt, quid aliud faciunt, nisi quod demonia eiciunt?

RESPONDEO dicendum, quod minister comparatur ad sacerdotem sicut secundariū & instrumentale agens ad principale: ut indicat ipsum nomen ministri. Agens autem secundarium, non agit sine principali agente: sed cooperatur principali agenti in operando. Quanto autem potior est operatio: tanto principale agens paucioribus indiget instrumentis seu ministris. Potior autem est operatio sacerdotis, in quantum confert ipsum sacramentū, quā in preparatorijs ad sacramentum. Et ideo superius ministri qui dicuntur diacones, cooperantur sacerdoti in ipsa collatione sacramentorum. Dicit enim Isidorus, quod ad diaconem pertinet assistere sacerdotibus: & ministrare in omnibus quæ aguntur in sacramentis Christi: in baptismo. s. & in chrismate, patena, & calice. Inferiores autem ministri cooperantur sacerdotibus in his quæ sunt preparatoria ad sacramentum: sicut lectores in cathecismo, & exorcista in exorcismo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod super immundos ministri habent operationem ministerialem, & quasi instrumentalem: sed sacerdos principalem.

AD SECUNDVM dicendum, quod lectores & exorcista habent officium cathecizandi & exorcizandi, non quidem principaliter: sed sicut in his sacerdoti ministrantes.

AD TERTIVM dicendum, quod multiplex est instructio. Vna conuersua ad fidem: quā Dionysius tribuit episcopo in. 2. cap. Ecclesiasti. Hierarch. & potest competere cuilibet predicatori, vel etiam cuilibet fidei. Secunda est instructio, qua quis eruditur de fidei rudimentis, & qualiter se debeat habere in susceptione

ceptione sacramentorum. Et hæc pertinet secundario quidem ad ministros: principaliter autem ad sacerdotes. Tertia est instructio de conuersatione christiana vitæ: hæc pertinet ad paternos. Quarta est instructio de profundis mysterijs fidei, & perfectione christiana vitæ: hæc ex officio pertinet ad episcopos.

HIC articulus quartus solum mouetur ad declarandum officia ecclesiastica. Nam cathecizare pertinet etiam ad lectores: & ministros qui seruiunt sacerdotibus in administratione sacramentorum: sed non eodem modo quo pertinet sacerdotibus. Quæ omnia luculenter exponit sanct. Thom. in corpore articuli, & in solutione ad. 3. vide ibi.

Quæstio. xiii.

De sacramento confirmationis.

CONSEQUENTER considerandum est de sacramento confirmationis. Et circa hoc quaeruntur duodecim.

PRIMO. Vtrum confirmatio sit sacramentum.

SECUNDO. De materia eius.

TERTIO. Vtrum sit de necessitate sacramenti, quod chrisma fuerit prius per episcopum consecratum.

QUARTO. De forma ipsius.

QUINTO. Vtrum imprimatur character.

SEXTO. Vtrum character confirmatio nis presupponat characterem baptismalem.

SEPTIMO. Vtrum conferat gratiam.

OCTAVO. Cui competat recipere hoc sacramentum.

NONO. In qua parte.

DECIMO. Vtrum requiratur aliquis qui teneat confirmandum.

VNDECIMO. Vtrum hoc sacramentum per solos episcopos detur.

DODECIMO. De ritu eius.

Articul. primus.

Vtrum confirmatio sit sacramentū, **PRIMUM** sic proceditur. Videtur quod confirmatio non sit sacramentum. Sacramenta enim ex diuina institutione efficaciam habent sicut supra dictum est. Sed confirmatio non legitur a christo instituta. Ergo non est sacramentum.

PRÆTEREA. Sacramenta nouæ legis in veteri lege prefigurata fuerunt: unde apostolus dicit. i. Corinth. 10. quod omnes in moyse baptizati sunt in nube & in mari, et omnes eandem escam spiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum spirituale biberunt. Sed confirmatio non fuit prefigurata in veteri testamento. Non ergo est sacramentum.

PRÆTEREA. Sacramenta ordinantur ad hominum salutem. Sed sine confirmatione potest esse salus. Nam pueri baptizati sine confirmatione decedentes saluantur. Ergo confirmatio non est sacramentum.

PRÆTEREA. Per omnia sacramenta ecclesie homo christo conformatur: qui est sacramentorū author. Sed per confirmationem non videtur homo christo conformari: qui non legitur esse confirmatus.

SED CONTRARIUM est, quod Melchisedes Papa scribit Hispaniarum episcopis. De his super quibus rogastis nos, vos informari, vtrum maius sit sacramentum manus impositio episcoporum, an baptismus. Scitote vtrūque magnum esse sacramentum.

RESPONDEO dicendum, quod sacramenta nouæ legis ordinantur ad speciales gratie effectus. Et ideo ubi occurrit aliquis specialis effectus gratie: ibi ordinatur speciale sacramentum. Quia vero sensibilia & corporalia gerunt spiritualium & intelligibilium similitudinem, ex his quæ in vita corporali specialiter aguntur: percipere possumus quid in spirituali vita gratie, speciale existat. Manifestum autem est, quod in vita corporali specialis quadam perfectio est, quod homo ad perfectam ætatem perueniat: et perfectas actiones

SED contra, quia Dionysius scripsit librum de sacramentis, Et non meminit huius. Ergo non erat suo tempore. Ad hoc nego minorē. Sed in. 2. Cap. et. 4. ecclesiasticæ hierarchiæ meminit huius sacramenti. & maxime in. 4. Et ita dicit Faber Stapulensis, & Armetianus lib. ii. de quæst. ar. menorū. Cap. 4. & Dionysius carthustensis super Dionysiu. Cap. 4. In secundo capite, credo quod solū loquitur de baptismo: quia solum loquitur de tribus vñtionibus quibus vngitur baptizatus in pectore. scilicet scapulis, & vertice.

ET probatur ex verbis ipsius Dionysij in locis citatis: quia dicit, quod qui baptizabantur statim vngebantur, quia restabat magna deceratio. scilicet in fidei defentione. Secundo. Quia statim post baptismum dabantur baptizatis eucharistia: quæ non deberet dari sine confirmatione ut patet ex ordine sacramentorū. Ergo ec. Tertio. In alijs libris ministeriorum ecclesiæ dicitur, Debent confirmari statim post baptismum, si episcopus adsit. Ergo tam antiqua est confirmatio sicut baptismus. Et est Dionysius de confirmatione nō loqueretur, non vult, quod non fuerit à Christo instituta: quia illi sancti antiquissimi loquuntur ut probatum est, & omnes dicunt, quod fuit à Christo instituta. Et nūciā est de fide: ut deduximus ex cōcilio Tridentino: sed quādo instituit non omnino cōstat. Multum probabile est quod dicit diuus Thomas, instituta fuisse per Christi permissionē Iohan. 16.

Articul. secundus

Utrum chrisma sit conueniens materia huius sacramenti.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod chrisma non sit conueniens materia huius sacramenti. Hoc enim sacramentum (ut dictū est) institutum est à Christo promittente discipulis Spiritum sanctū. Sed ipse misit eis Spiritum sanctum absque omni chrisma: inunctione, ipsi etiam Apostoli hoc sacramentum conferebant per solam manus impositionem absque chrisma. Dicitur enim actum. 8. quod Apostoli imponebant manus super baptizatos & accipiebant Spiritum sanctum. Ergo chrisma nō est materia huius sacramenti, quia materia est de necessitate sacramenti.

PRÆTEREA. Confirmatio quodā

modo perficit sacramentum baptismi (sicut supra dictum est) & ita debet ei conformari sicut perfectio perfectibili. Sed in baptismo est materia simplex elementū. scilicet aqua. Ergo huius sacramenti nō est conueniens materia chrisma, quod conficitur ex oleo & balsamo.

PRÆTEREA. Oleum assumitur in materia huius sacramenti ad inungendum. Sed quolibet oleo potest fieri inunctio, puta oleo quod sit ex nucibus, vel ex quibuscuque alijs rebus. Non ergo solum oleum oliuarum debet assumi ad huiusmodi sacramentum.

PRÆTEREA. Supra dictū est, quod aqua assumitur ut materia ad baptizandum: quia ubiq; de facili inuenitur. Sed oleum oliuarū non ubiq; inuenitur, & multo minus balsamū. Non ergo chrisma quod ex his conficitur, est conueniens materia huius sacramenti. **SED CONTRA EST**, quod Gregorius dicit in registro. Presbyteri baptizatos in fates signare in frontibus sacro chrisma non presumant. Ergo chrisma est materia huius sacramenti.

RESPONDEO dicendum, quod chrisma est conueniens materia huius sacramenti. Sicut enim dictū est, in hoc sacramento datur plenitudo spiritus sancti ad robur spirituale, quod cōpetit per fectū etati. Homo autē cū ad perfectā etatē peruenit, incipit iam cōmunicare actiones suas ad alios, antea vero quasi singulariter sibi ipsi uiuit. Gratia vero spiritus sancti in oleo designatur: unde Christus dicitur esse unctus oleo latitiæ, propter plenitudinē spiritus sancti quā habuit. Et ideo oleū cōpetit materie huius sacramenti. Admisceatur autē balsamū propter fragrantiam odoris, quæ reducat ad alios, unde & apostolus dicit. 2. Corinth. 2. Christi bonus odor sumus deo &c. Et licet multa alia sint odorifera: tamen precipue accipitur balsamū propter hoc quod habet precipuū odore, & quia etiā in corruptione presertat. Vnde ecclesiast. 24. dicitur. Quasi balsamum non mixtum odor meus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Christus

Christus ex potestate excellentia, quā habet in sacramentis, contulit Apostolis rem huius sacramenti. i. plenitudinē spiritus sancti, sine sacramēto, eo quod ipsi primitias spiritus sancti acceperūt: sicut dicitur Roma. 8. Nihilominus tamen aliquid cōforme materie huius sacramenti exhibitū fuit Apostolis sensibilibiter in collatione spiritus sancti. Quod enim sensibilibiter spiritus sanctus super eos descendit in specie ignis ad eandē significationem refertur, ad quā refertur oleum: nisi quod ignis habet vim actiuam, oleum autē habet passiuam, in quātū est materia & fomentū ignis. Et hoc satis competeat: nā per Apostolos gratia spiritus sancti erat ad alios deriuanda. Super Apostolos etiā spiritus sanctus descendit in figura lingue, quod ad idē significandū refertur, quod significat balsamū: nisi quod lingua per locutionē est cōmunicatiua ad alterū, balsamū vero per odorem: quia. scilicet. Apostoli replebantur spiritu sancto, ut fidei doctores, alij autē fideles, ut operatores eorū, quæ pertinent ad edificationē fidelium.

SIMILITER etiam ad impositionē manus Apostolorū, et etiā ad eorū predicationē descendebat plenitudo spiritus sancti super fideles sub visibilibus signis: sicut & à principio descēderat super Apostolos. Vnde Petrus dicit actum. 11. Cūq; cepissem loqui cecidit spiritus sanctus super eos, sicut & in nos in initio. Et ideo non erat necessaria sensibilis materia sacramentalis, ubi sensibilia signa miraculose exhibebantur diuinitus. Utebantur tamē Apostoli cōmuniter chrisma in exhibitione sacramenti, quando huiusmodi visibilia signa non exhibebantur. Dicit enim Dionysius. 4. cap. ecclesiastici. hierarch. Est quædam perfectiua operatio, quā duces nostri. i. Apostoli, chrisma hostiam nominant.

AD SECVNDVM dicendum, quod baptismus datur ad spirituale uitā simpliciter consequendā. & ideo competit illi sacramēto materia simplex. Sed hoc sacramentū datur ad plenitudinē cōsequendā spiritus sancti, cuius est multi formis operatio: secundū illud sapien. 7.

Est enim in illa spiritus sancti uirtus multiplex. Et. 1. ad Corinth. 12. dicitur. Diuisiones gratiarum sunt, idē autem spiritus. Et ideo cōuenienter huius sacramenti est materia composita. **AD TERTIVM** dicendum, quod proprietates olei quibus significatur spiritus sanctus, magis inueniuntur in oleo oliuarum, quā in quocūq; alio oleo. Vnde & ipsa oliua semper frōdibus uirens, uirorem & misericordiam spiritus sancti significat. Hoc etiā oleum proprie dicitur oleū, & maxime habetur in usu, ubi haberi potest. Quilibet autē alius liquor, ex similitudine huius olei nominatur, nec est in usu communi, nisi in supplementū apud eos quibus deest oleum oliuarū. Et ideo hoc oleū solū assumitur in usu huius & quorundam aliorū sacramentorum.

AD QVARTVM dicendum, quod baptismus est sacramentū absolute necessitatis: et ideo eius materia debet inueniri ubiq;. Sufficit autē quod materia huius sacramenti (quod non est tanta necessitatis) possit de facili ad omnia loca terrarū deferri.

IN HOC secundo articulo prius nota, quod est differentia inter oleum benedictum & chrisma. Nā oleū est simplex, illud. scilicet. quo vnguntur baptizati: chrisma vero est unguētū confectū ex oleo & balsamo, quo vnguntur in fronte illi qui confirmantur secundū usum ecclesiæ: ut habetur extra de sacra. vncti. cap. vnico. Et balsamū est arbor quædam odorifera, vel succus illius: Chrisma igitur absolute significat unguētū apud græcos, & chrisma vnctio, & chrisma ungo.

DUBITATUR an ad substantiam huius sacramenti confirmationis, vel manus impositionis, necessario requiratur aliqua materia. **AD HOC** respondet Marsilius in. 4. q. 5. quod (ut refert Aureolus) quidā iure consulti dicunt, quod non: & ecclesia posset tollere illā materiam, quia non est nisi ad solemnitatem sacramenti. Sed his relictis (quia non apparet qui sunt illi, aut quam habeant probabilitatem, facilius illius dictū contemnitur, quā dicatur: cum sine ratione & auctoritate affirmetur) dico cum. S. th. & cū communitentia theologorū, quod aliqua materia est de substantia huius sacramenti confirmationis. Quæ conclusio licet non possit probari per sacrā scripturam: probatur tamen ex antiquissimo ecclesiæ ritu, quia non est memoria quando incēpit in ecclesia. Ergo a Christo & ab Apostolis habetur. **SECVNDO.** In alijs sacramentis ponitur materia necessaria

ut supradictum est. Est autem considerandum, quod quibusdam sacramentis habentibus materiam corpoream, Christus est usus. s. Baptismo et Eucharistia. Et ideo ex ipso usu Christi, materie horum sacramentorum aptitudine acceperunt ad perfectionem sacramenti. Unde Chrysostomus dicit, quod nunquam aqua baptismi purgare peccata credentium possent, nisi tactu dominici corporis sanctificata fuissent. Et similiter ipse dominus accipiens panem, benedixit, similiter autem et calicem: ut habetur Mat th. 26. & Luca. 22. Et propter hoc non est de necessitate horum sacramentorum, quod materia prius benedicatur: quia sufficit benedictio Christi. Si qua vero benedictio adhibeatur, pertinet ad solemnitatem sacramenti: non autem ad necessitatem. Unde in omnibus autem visibilibus Christus non est usus: ne fieret iniuria in visibilibus unctioni, qua est unctus praesens consortibus suis. Et ideo tamen chrisma quam oleum sanctum infirmorum, prius benedicuntur, quam adhibeatur ad usum sacramenti.

AD PRIMVM ergo patet responsio ex dictis.

AD SECVNDVM dicendum, quod utraque consecratio chrismae non refertur ad idem. Sicut enim instrumentum virtute instrumentale acquirit dupliciter. s. quando accipit formam instrumenti, & quando movetur a principali agente ad effectum: ita etiam materia sacramenti duplici sanctificatione indiget, per quarum unam sit propria materia sacramenti, per aliam vero applicatur ad effectum.

AD TERTIVM dicendum, quod materia corporalis non est capax gratiae, quasi gratia subiectum, sed solus sicut gratiae instrumentum. ut supra dictum est. Et ad hoc materia sacramenti consecratur: vel ab ipso Christo, vel ab episcopo qui gerit in ecclesia personam Christi.

IN HOC tertio articulo diuus Thomas videtur dicere, quod ad substantiam huius sacramenti confirmationis requiritur necessario ex Christi institutione: ut materia sit ab episcopo benedicta. Et ego tanquam probabilis dico, quod non erit sacramentum: si chrisma non sit ab episcopo

consecratum. Hoc Paludanus in. 4. d. 7. q. i. Idem Gab. d. 7. q. vnica. Idem Scot. d. 7. q. vnica. Idem S. th. in. 4. d. 7. q. i. ar. 2. q. 2. & hic, ut in litera constat. Hæc conclusio probatur antiquissimo ecclesie ritu. Vsa est enim semper ecclesia chrisma consecrato ab episcopo, tanquam re necessaria ad substantiam huius sacramenti: & non solum quantum ad solennitatem. Secundo probatur testimonio Fabiani Papæ in epistola. 2. quæ habetur in. i. tomo conciliorum. Vbi sic ait. Chrisma quotannis debet consecrari. Hoc nanque ab Apostolis accepit ecclesia romana, & antiochena, & ipsi Apostoli tradiderunt, quod post coenam dominus docuit chrisma consecrari. Ergo requiritur consecratio materie ad substantiam huius sacramenti.

SED Cur requiritur chrisma ab episcopo consecratum? In assignanda ratione non omnes conveniunt. Nam quidam dicunt, quod est ritus ecclesie ab eius initio: & ita habetur traditione. Dionysij & aliorum patrum, Apostolos confirmasse imponendo manus, & unguendo chrisma. Quare autem requiratur in confirmatione chrisma ab episcopo consecratum, & non aqua in baptismo: dicit S. th. quod est, quia sacramenta sunt sancta, ideo oportet ut eorum materia sit sancta. Sed non eodem modo sunt sancta, vel sanctificatur omnes materie sacramentorum: quia aqua fuit sanctificata quando Christus eam tetigit in baptismo, chrisma vero non fuit sanctificatum tactu Christi, ideo oportet quod nunc sanctificetur.

SED contra dicit durandus. 4. d. 7. q. 2. Si aqua esset a Christo suo tactu sanctificata, non deberet nunc a ministris benedici: quia fit iniuria Christo qui iam benedixit. Oppositum tamen fit nunc: quia benedicuntur aqua in Baptismo. Secundo. Christus fuit unctus oleo & balsamo a Magdalena & a Nichodemus. Ergo etiam chrisma fuit a Christo consecratum. Ergo non debet nunc ab episcopo consecrari. IDEO Durandus assignat aliam rationem. s. quia sacramenta sunt sancta, ideo oportet, ut eorum materie sint sancta: quæ est etiam ratio. S. Th. Sed non sufficit: quia Eucharistia est sancta, & tamen materia eius non sanctificatur a ministro. AD primum argumentum Durandus nego antecedens: quia non sunt illæ benedictiones eiusdem rationis. Nam sanctificatio Christi fuit ad hunc finem, nempe ad dandum effectum spirituale. s. gratiam baptismalem in sacramento, & ad faciendum materiam sacramenti: benedictio autem qua a ministris benedicuntur, est ad reverentiam & solennitatem sacramenti. Ideo non fit iniuria Christo: sed potius exhibetur reverentia. Et hoc dicit S. Th. in. 4. d. 7. q. i. ar. 2. q. 3. ad 3.

AD secundum dico, quod Christus non tetigit oleum aut unguentum aliquod in administratione sacramentorum ad effectum spirituale: sicut tetigit aquam & panem, id est, non tetigit unguentum, ad faciendum materiam alicuius sacramenti. Ideo non est eadem ratio de his, & de illis unguentis quibus

Dubium
vnicum.

quibus unctus fuit.

DVBITATUR an ex commissione Papæ simplex sacerdos possit consecrare chrisma: quia diximus quod ex officio soli episcopi poterat consecrare chrisma. AD HOC dicit Paludanus in. 4. d. 7. q. 1. quod non: sed necessario debet ab episcopo consecrari. Idem dicit Gabr. d. 7. q. vnica. Sed verius est & magis de mente S. Th. quod simplex sacerdos potest consecrare chrisma ex commissione Papæ: & ita dicit Caietanus hic, & probatur. Quia (ut inferius dicemus cum S. Th. ar. 11.) ex commissione papæ simplex sacerdos potest conficere & administrare ipsum confirmationis sacramentum. Ergo etiam benedicere vel consecrare materiam illius, quod minus est. Secundo in concilio Toletano. 1. c. 20. dicitur, quod in aliquibus locis clerici presbyteri chrisma conficiebant: & prohibetur ne faciant, sed non irritatur factum. Ergo ex commissione possunt illud facere: quia verisimile est, quod illi faciebant commissione papæ, vel episcoporum. & c. Et rursus in eodem concilio subiungitur. Chrisma omni tempore potest episcopus conficere, & sine conscientia episcopi nihil penitus presbyteri agere presumant. Ergo cum conscientia, id est, sciente & committente episcopo poterant presbyteri conficere hoc sacramentum.

Articul. quartus.

Vtrum hæc sit conveniens forma huius sacramenti, consigno te signo crucis. & c.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod hæc non sit conveniens forma huius sacramenti, consigno te signo crucis, et confirmo te chrisma salutis. in nomine patris & filij & spiritus sancti amen. Usus enim sacramentorum a Christo & ab Apostolis derivatur. Sed neque Christus hæc formam instituit, nec apti ea usi leguntur. Ergo hæc non est conveniens forma huius sacramenti. PRAETEREA. Sicut sacramentum est idem apud omnes, ita & forma debet esse eadem, quia qualibet res habet unitatem sicut esse a sua forma. Sed hæc forma non omnes utuntur: quidam enim dicunt confirmo te chrisma sanctificationis. Ergo hæc non est conveniens forma huius sacramenti. PRAETEREA. Sacramentum hoc debet conformari baptismi, sicut perfectio per

fectibili: ut supra dictum est. Sed in forma baptismi non fit mentio de consignatione characteris, nec etiam de cruce Christi (cum tamen per baptismum homo Christo commoritur, ut Apostolus dicit. Rom. 6.) nec etiam fit mentio de effectu salutis, cum tamen baptismus sit de necessitate salutis. In forma etiam baptismi ponitur unus actus tantum. & exprimitur persona baptizantis, cum dicitur ego te baptizo. Cuius contrarium apparet in forma predicta. Non ergo est conveniens forma huius sacramenti.

SED CONTRA EST autoritas ecclesie: quæ hæc forma communiter utitur.

RESPONDEO dicendum, quod predicta forma est conveniens huic sacramento. Sicut enim forma rei naturalis dat ei speciem: ita forma sacramenti continere debet quicquid pertinet ad speciem sacramenti. Sicut autem ex supradictis patet, in hoc sacramento datur Spiritus sanctus ad robur spiritualis pugnae. Et ideo in hoc sacramento tria sunt necessaria, quæ continentur in forma predicta. Quorum primum est causa conferens plenitudinem roboris spiritualis, quæ est sancta Trinitas, quæ exprimitur, cum dicitur, in nomine patris. & c. Secundum est ipsum robur spirituale, quod homini confertur per sacramentum materie visibilis ad salutem. Quod quidem tangitur cum dicitur, confirmo te chrisma salutis. Tertium est signum quod pugnatore datur, sicut & in pugna corporali, milites insignijs ducum insignuntur. Et quantum ad hoc dicitur, consigno te signo crucis, in quo. s. rex noster triumphavit: ut dicitur Colo. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod (sicut supra dictum est) per ministerium Apostolorum quandoque dabatur effectus huius sacramenti, s. plenitudo Spiritus sancti: quibus etiam visibilibus signis miraculose a Deo effectus: qui potest effectum sacramenti sine sacramento conferre. Et tunc non erat necessaria nec materia nec forma huius sacramenti. Quandoque autem tanquam ministri sacramentorum

hoc sacramentum praebebant: & tunc sicut materia ita et forma ex mandato Christi utebantur. Multa enim seruabant. Apostoli in sacramentorum collatione: quae in scripturis communiter propositis, non sunt tradita. Vnde Dionysius dicit in sine ecclesiasticae hierarch. Consummativas inuocationes. i. verba quibus perficiuntur sacramenta, non est iustum scripturas interpretatibus, neque mysticum earum, aut in ipsis operatas ex Deo virtutes, ex occulto ad commune adducere: sed nostra sacra traditio, sine popa, id est occulte, eas edocet. Vnde & Apostolus dicit loquens de celebratione Eucharistiae. i. Cor. i. h. i. Cetera cum venero disponam.

AD SECVNDVM dicendum, quod sanctitas est salutis causa. Et ideo in idē redit quod dicitur chrismate salutis, & sanctificationis.

AD TERTIVM dicendum, quod baptismus est regeneratio in spiritualem vitam, qua homo vivit in se ipso: & ideo non ponitur in forma baptismi nisi unus actus, ad ipsum hominem sanctificandum pertinens. Sed hoc sacramentum non solum ordinatur ad hoc quod homo sanctificetur in se ipso, sed exponitur cuiusdam pugnae exteriori. Et ideo non solum fit mentio de interiore sanctificatione, cum dicitur confirmo te chrismate salutis: sed etiam consignatur homo exterius quasi vexillo crucis ad pugnam spiritualem, quod significatur cum dicitur, consigno te signo crucis.

IN ipso autem verbo baptizandi (quod ablutione significat) potest intelligi materia, quae est aqua abluens, & effectus salutis, quae non intelliguntur in verbo confirmandi: & ideo oportuit hoc ponere.

DICTVM est autem supra, quod hoc quod dicitur, ego, non est de necessitate formae baptismalis: quia intelligitur in verbo primae personae: apponitur tamen ad exprimendam intentionem. Quod non est ita necessarium in confirmatione: quae non exhibetur nisi ab excellenti ministro, ut infra dicitur.

IN HOC quarto articulo ponit. S. T. conclusiōnem, nempe, quod haec oratio consignatio signo crucis, & confirmatio te chrismate salutis est conueniens forma sacramenti confirmationis. Probat prius autoritate ecclesiae, quae iam antiquo sine memoria in contrarium ea vitur. Ergo est conueniens. Secundo. Illa est conueniens forma, quae continet omnia pertinentia ad substantiam sacramenti. Sed haec praedicta est huiusmodi. Ergo est conueniens forma. Minor explicatur in textu.

DUBITATUR tamen an illa sit forma necessaria ad quidditatem sacramenti. Videatur quod non, quia illa forma qua Christus non fuit usus ad conficiendum aliquod sacramentum, nec Apostoli leguntur cum ea confecisse non est necessaria ad illud sacramentum. Sed nec Christus nec Apostoli vbi fuerunt ista forma ad conficiendam confirmationem. Ergo non est necessaria. AD HOC respondet. S. Th. hic ad primū, quod Christus non fuit usus praedicta forma, quia nec administravit hoc sacramentū: sed instituit illud promittendo solum, ut supra diximus. Apostoli autem quando administrabant hoc sacramentū, utebantur praedicta forma. Et si hoc in scripturis non habeatur: habetur tamen in ecclesia ex ipsorum Apostolorum traditione. Ita etiam dicitur in concilio Florentino: quod haec oratio est forma huius sacramenti.

SED contra. Constantinus imperator dicit in quodam suo edicto, quod habetur in principio concilii Niceni, quod cum diuus Siluester eum confirmaret, dixit. Signat te Deus sigillo fidei suae: in nomine patris, & filii, & Spiritus sancti, in consignatione fidei. Ergo praedicta forma consignatio te signo crucis, &c. non est necessaria ad sacramentum confirmationis.

AD HOC dico, quod Constantinus non est principium infallibile. Secundo dico, quod esto Siluester illud dixisset: non dixit quando sacramentum conficiebat, sed ante, vel post confectiōnem sacramenti: in qua confessione usus est praedicta forma. i. Consigno te signo crucis, &c. Et ita non dicit Constantinus Siluestrum fuisse usum illa propositione (nempe signate Deus, &c.) pro forma sacramenti: sed quod inter confirmandū dixerit illa verba. Ideo ex illo dicto nihil habetur contra nostram conclusiōnem.

Articul. quintus.

Vtrum sacramentum confirmatio nis imprimat characterem.

AD

AD QUINTVM sic proceditur. Videtur quod sacramentum confirmationis non imprimat characterem. Character enim importat quoddam signum distinctiuum. Sed per sacramentum confirmationis non distinguitur homo ab infidelibus (hoc enim fit per baptismum) neque etiam ab alijs fidelibus: quia hoc sacramentum ordinatur ad pugnam spiritualem, quae omnibus fidelibus indicitur. Non ergo in hoc sacramento imprimitur aliquis character.

PR AETEREA. Supra dictum est, quod character est quaedam potentia spiritualis. Potentia autem non est nisi actiua vel passiua. Potentia autem actiua in sacramentis confertur per sacramentum ordinis: potentia autem passiua siue receptiua per sacramentum baptismi. Ergo per sacramentum confirmationis nullus character imprimitur.

PR AETEREA. In circūcisione (quae est character corporalis) non imprimitur aliquis spiritualis character. Sed in hoc sacramento imprimitur quidam character corporalis: dicitur enim homo chrismate signatur signo crucis in fronte. Non ergo imprimitur in hoc sacramento character spiritualis.

SED CONTRA. In omni sacramento quod non iteratur imprimitur character. Sed hoc sacramentum non iteratur, dicit enim Gregorius de homine qui a pontifice confirmatus fuerit denuo, talis iteratio prohibenda est. Ergo in confirmatione imprimitur character. RESPONDEO dicendum quod (sicut supra dictum est) character est quaedam spiritualis potestas ad aliquas sacras actiones ordinata. Dicitur autem supra, quod sicut baptismus est quaedam spiritualis regeneratio in vitam Christianam: ita etiam confirmatio est quoddam spirituale augmentum, promouens hominem in spiritualem aetatem per seclam. Manifestum est autem ex similitudine corporalis vitae, quod alia est actio hominis statim nati, et alia actio quae competit ei cum ad perfectam

aetatem peruenerit. Et ideo per sacramentum confirmationis datur homini potestas spiritualis ad quasdam alias actiones sacras, praeter illas ad quas datur ei potestas in baptismo. Nam in baptismo accipit homo potestatem ad ea agenda, quae ad propriam pertinent salutem: prout, scilicet, secundum seipsum vivit. Sed in confirmatione accipit homo potestatem ad agenda ea quae pertinent ad pugnam spiritualem contra hostes fidei. Sicut patet ex exemplo Apostolorum: qui antequam plenitudinem Spiritus sancti acciperent erant in cenaculo perseverantes in oratione: post modum vero egressi non verebantur publice fidem fateri, etiam coram inimicis fidei Christianae. Et ideo manifestum est, quod in sacramento confirmationis imprimitur character.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod pugna spiritualis contra hostes invisibiles, omnibus competit. Sed contra hostes visibiles, id est, contra persecutores fidei pugnare, nomen Christi publice confitendo, est confirmatorum, qui iam sunt perducti spiritualiter ad virilem aetatem: secundum quod dicitur 1. Ioh. 2. Scribo vobis iuvenes: quoniam fortes estis et verbum Dei in vobis manet, & vicistis malignum. Et ideo character confirmationis est signum distinctiuum, non infidelium a fidelibus, sed spiritualiter prouectorum ab his quibus dicitur. Sicut modo geniti infantes.

AD SECVNDVM dicendum, quod omnia sacramenta sunt quaedam fidei protestationes. Sicut igitur baptizatus accipit potestatem spiritualem ad protestandam fidem per susceptionem aliorum sacramentorum: ita confirmatus accipit potestatem publice fidem Christi verbis profitendi quasi ex officio.

AD TERTIVM dicendum, quod sacramenta veteris legis dicuntur iustitiae carnis, (ut patet Hebr. 9. quia, scilicet, interius nihil efficiebant. Et ideo in circūcisione imprimebatur character solum in corpore, non autem in anima. Sed in confirmatione cum cha-

O y ractere

raetere corporali, imprimatur simul character spiritualis: eo quod est sacramentum nouae legis.

IN HOC quinto articulo nota, quod conclusio est omnium doctorum. Sic etiam habetur in concilio Florentino, quod tria sacramenta imprimunt characterem: nempe, baptismus, confirmatio & ordo. Et iam nunc hac conclusio est de fide: quia ita determinatur in concilio Tridentino, art. 9. in decreto de sacramentis in communibus. Unde sequitur quod non potest reiterari hoc sacramentum.

Dubium
primum

DVBITATUR quam poenam incurrunt reiterantes hoc sacramentum. Ad hoc dicunt aliqui iure consulti, quod efficiuntur irregulares sicut reiterantes baptismum: quia videtur eadem ratio. Sed oppositum (& melius) tenet Scotus in 4. d. 7. q. unica. Et Paludanus. q. 2. Et Gabriel. d. 7. q. unica. s. quod reconfirmantes non incurrunt irregularitatem. Probat: quia hoc non habetur in aliquo textu alicuius pontificis. Unde dicta doctorum iure consulti: non sunt tanquam pontificum dicta tenenda. Secundo. De consecr. d. 5. c. Dictum dicitur quod non reiteretur sacramentum confirmationis: non tamen apponitur aliqua poena. Cum ergo poenae modificandae sint: non est dicendum reconfirmantes irregulares esse postquam non est in iure notatum. Et ad argumentum quia est eadem ratio de confirmatione & baptismum, concedo quod ad culpam. Sed noluit ius punire hoc, & punit aliud.

Dubium
secundum.

DVBITATUR an in dubio sit aliquis reconfirmandus. Dico quod ita, licet non sit ita necessarium sicut de baptismo. Et tunc non est opus apponere conditionem, nec etiam in baptismo, quoad Deum: quia bene scit Deus, si est baptizatus aut non. Sed satis est, quod minister intendat interius baptizare aut confirmare, si non est confirmatus, aut baptizatus, & non alias. In dubio tamen ponitur conditio in baptismo propter haereticos rebaptizantes: ut denotetur, quod Christiani differunt ab illis: in confirmatione vero sufficit intentio episcopi.

Articulus sextus.

Utrum character confirmationis praesupponat characterem baptismi

DSEXTUM sic proceditur. Videtur quod character confirmationis non praesupponat ex necessitate characterem baptismi. Sacramentum enim confirmationis ordinatur ad confitendum publice fidem Christi. Sed multi etiam ante baptismum

sunt fidei Christi publice confessi, sanguinem fundentes pro fide. Ergo character confirmationis non praesupponit characterem baptismi.

PRAETEREA. De Apostolis non legitur, quod fuerint baptizati, praesertim cum dicatur. Ioh. 4. quod ipse Christus non baptizabat, sed discipuli eius. Et tamen postea fuerunt confirmati per aduentum Spiritus sancti. Ergo similiter alij possunt confirmari antequam baptizentur.

PRAETEREA. Actuum. 10. dicitur, quod adhuc loquente Petro cecidit Spiritus sanctus super eos qui audiebant uerbum. Et audiebant eos loquentes linguis. Et postea Petrus iussit eos baptizari. Ergo pari ratione possunt alij prius confirmari, quam baptizentur. **SED CONTRA EST**, quod Rabanus dicit in lib. de insti. cleri. Nouissime a summo sacerdote per impositionem manus paraclitus traditur baptizato: ut roboretur per Spiritum sanctum ad predicandum.

RESPONDEO dicendum, quod character confirmationis ex necessitate praesupponit characterem baptismi: ita. s. quod si aliquis non baptizatus confirmaretur, nihil reciperet: sed oporteret iterato ipsum confirmari post baptismum. Cuius ratio est. Quia sicut se habet confirmatio ad baptismum, ita augmentum ad generationem: ut ex supradictis patet. Manifestum est autem quod nullus potest promoueri in aetatem perfectam nisi primo fuerit natus. Et similiter nisi primo aliquis fuerit baptizatus, non potest sacramentum confirmationis accipere.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod virtus diuina non est alligata sacramentis. Unde potest conferre homini spirituale robur ad confitendam publice fidem Christi absque Sacramento confirmationis: sicut etiam potest consequi remissionem peccatorum sine baptismo. Sicut tamen nullus consequitur effectum baptismi sine baptismi voto: ita nullus consequitur effectum confirmationis sine voto ipsius. **Q**uod potest haberi et ante susceptionem baptismi. **AD**

AD SECVNDVM dicendum, quod sicut Aug. dicit, ex hoc quod dominus dicit. Io. 13. Qui lotus est non indiget nisi ut pedes lauet: intelligimus Petrum & alios Christi discipulos fuisse baptizatos: siue baptismum Iohannis (sicut non nulli arbitratur) siue, quod magis credibile est, baptismum Christi. Neque enim renuit ministerium baptizandi: ut haberet baptizatos seruos per quos ceteros baptizaret.

AD TERTIVM dicendum, quod audientes praedicationem Petri acceperunt effectum confirmationis miraculose: non tamen confirmationis sacramentum. Dicitur est autem, quod effectus confirmationis potest alicui conferri ante baptismum: non autem sacramentum confirmationis. Sicut enim effectus confirmationis qui est robur spirituale, praesupponit effectum baptismi, qui est iustificatio: ita sacramentum confirmationis praesupponit sacramentum baptismi.

IN HOC sexto articulo est conclusio. S. Th. quod ad confirmationem adeo necessario praesupponitur character baptismalis: ut si quis ante baptismum confirmetur, tanquam non confirmatus reconfirmandus sit post baptismum, quantum cumque fuerit cathecuminus. Hae conclusio (praeterquam quod omnium est) probatur ex cap. Si quis presbyter. extra de presb. non bapt. & ibidem cap. Venies. Vbi dicitur, quod baptismus est ianua & principium omnium sacramentorum, & si quis presbyter ordinatus deprehenderit se non baptizatum: baptizetur, & iterum ordinetur.

SED contra. Non requiritur baptismus ad sumendum Eucharistiam: quia sine baptismo recipit quis verum sacramentum Eucharistiae. Ergo nec ad confirmationem.

AD hoc nego consequentiam. Quia Eucharistia conficitur priusquam sumatur: & non conficitur in ipsa sumptione, sicut confirmatio. Ideo qualicumque sit dispositio in suscipiente Eucharistiam suscipit verum sacramentum: quia etiam si minus comedat hostiam consecratam comedit sacramentum. **D**VBITATUR an licite possit quis recipere Eucharistiam sine confirmatione. Ad hoc dico, quod est conueniens, ut nullus sine confirmatione recipiat Eucharistiam. Probat: Baptismus & confirmatio ordinantur ad Eucharistiam. Ergo conueniens est, ut ante Eucharistiam sumantur ambo: ut cum omni extrinseca dispositione ad hoc ordinata sumatur Eucharistia.

SECVNDATA propositio est: Non tenentur aliquo praecipio homines sumere confirmationem

Dubium
unicum.

ante Eucharistiam. Probat: Quia non habetur tale praecipium. Secundo. Homines tenentur quotannis communicare: episcopi tamen aliquando multis annis non confirmant. Ergo non tenentur sumere confirmationem ante Eucharistiam.

Tertio Antiquitus esto non adesset episcopus qui confirmaret, ita ut quis baptizabatur communicabat. Ergo. &c.

TERTIA propositio. Idem dicendum est de Sacramento ordinis, quod si quis ante confirmationem ordinetur tenet sacramentum: & est vere ordinatus. Ex usu tamen ecclesiae non debet quis antequam confirmetur ordinari. Si quis vero sine confirmatione ordinetur, non ideo est irregularis: quia non habetur textus, ubi poena irregularitatis puniatur, qui sine confirmatione iniciatur Sacramento ordinis: sicut puniuntur qui prius creantur diaconi quam subdiaconi, aut superiorem ordinem ante inferiorem recipiunt.

Articu. septimus

Utrum per sacramentum confirmationis conferatur gratia gratum faciens.

DSEPTIMUM sic proceditur. Videtur quod per hoc sacramentum, gratia gratum faciens non conferatur. Gratia enim gratum faciens ordinatur contra culpam. Sed hoc sacramentum (sicut dictum est) non exhibetur nisi baptizatis, qui sunt a culpa mundati. Ergo per hoc sacramentum gratia gratum faciens non confertur.

PRAETEREA Peccatores maxime indigent gratia gratum faciente, per quam solam iustificari possunt. Si ergo per hoc sacramentum gratia gratum faciens confertur, videtur quod deberet dari hominibus in peccato existentibus. Quod tamen non est verum.

PRAETEREA. Gratia gratum faciens specie non differt, cum ad unum effectum ordinetur. Sed duae formae eiusdem speciei non possunt esse in eodem subiecto. Cum ergo gratia gratum faciens conferatur homini per baptismum, videtur quod per sacramentum confirmationis, quod non exhibetur nisi baptizato, gratia gratum faciens non conferatur.

O ij SED

SED CONTRA est, quod Melchisedes papa dicit. Spiritus sanctus in fonte baptismi, plenitudinē tribuit ad innocētiā, in confirmatione augmentum pręstat ad gratiam.

RESPONDEO dicendum, quod in hoc sacramento (sicut dictū est) datur baptizato Spiritus sanctus ad robur: sicut Apostolis datus est in die Pentecostes (ut legitur Act. 2.) Et sicut dabatur baptizatis per impositionem manus. Apostolorū: ut dicitur Act. 8. Ostēsum est autem in prima parte, quod missio seu datio Spiritus sancti non est nisi cum gratia gratum faciente. Unde manifestum est, quod gratia gratum faciens cōfertur in hoc sacramento.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod gratia gratum facientis primus effectus est remissio culpę. Habet tamen et alios effectus: quia sufficit ad hoc quod promoveat hominem per omnes gradus usque in vitā aeternā: secundū illud Rom. 6. Gratia Dei vita aeterna. Unde et Paulo dictū est. 2. Corint. 12 Sufficit tibi gratia mea. Et ipse dicit. 1. Corint. 15. Gratia Dei sum id quod sum. Et ideo gratia gratum faciens, non solum datur ad remissionem culpę, sed etiam ad augmentum firmitatem iustitię. Et sic cōfertur in hoc sacramento.

AD SECUNDVM dicendum, quod sicut ex ipso noi: apparet, Hoc sacramētū datur ad confirmandum quod prius inuenerit, et ideo nō debet dari his qui non habent gratiā. Et propter hoc, sicut nō datur nō baptizatis, ita nō debet dari adultis peccatoribus, nisi per penitentiā reparatis. Unde dicitur in Aurelianensi concilio, ut ieiuni ad confirmationem veniant: ut moneantur confessionem facere prius, ut mūdi donum Spiritus sancti valeant accipere. Et tunc per hoc sacramentum perficitur penitentię effectus, sicut et baptismi, quia per gratiam collatā in hoc sacramento, consequitur penitens pleniorē remissionem peccatorum. Et si aliquis adultus in peccato existens, cuius conscientia non

habet, vel si etiā non perfecte contritus accedat, (dū modo non fides accedat) per gratiam collatam in hoc sacramento, consequetur remissionem peccatorum.

AD TERTIVM dicendum, quod (sicut dictū est) gratia sacramentalis addit super gratiam gratum facientem cōmuniter sumptā, aliquid effectiuum specialis effectus, ad quod ordinatur sacramentum. Si ergo cōsideretur gratia in hoc sacramento collata quantū ad id quod est cōmune, sic per hoc sacramentū non cōfertur aliqua alia gratia quam per baptismū: sed quę prius merat augetur. Si autem cōsideretur quantū ad illud speciale quod super additur: sic non est eiusdē speciei cum ipsa.

IN HOC septimo articulo non potest de cōclusionē dubitari (nempe quod confirmatio gratiam conferat) quia iam in Concilio tridentino in decretis de sacramentis in cōmuni tanquā de fide definita est.

DVBITATUR tamē, an detur maior gratia in cōfirmatione quam in baptismo. Dico quod ^{Dubium primum.} ita. Probat de consecr. d. 5. c. De his vero, ubi dicitur quod maiori veneratione habendū est hoc sacramentum quam baptismus. Et ratio est: quia datur ibi maior effectus, cum detur Spiritus sanctus ad robur vitę spiritualis. Secundo probatur ex dictis. S. Th. Quia hic & in. 4. d. 7. q. 2. ar. 2. dicit quod sacramentū confirmationis perficit sacramentū baptismi: & gratia confirmationis, gratiā baptismi. Sacramentum etiā hoc dat robur in vita spūali. Ergo plus requiritur ad robur & perfectionē: quā ad inceptiōnē quā facit baptismus.

DVBITATUR secundo, an in primitiua ecclesia dabatur Spiritus sanctus visibiliter ex opere operato in sacramento confirmationis: Dico quod probabile est quod ita. Probabilius tamen videtur mihi quod non: sed miraculose, & ex peculiari concursu Dei, non ex sola virtute sacramēti, dabatur Spiritus sanctus sic visibiliter ut homines venirēt in agnitiōnē spūs sancti. Nam si daretur ex opere operato semper daretur. Ergo quādo in primitiua ecclesia dabatur Spiritus sanctus visibiliter: non erat ex lege sacramenti.

DVBITATUR tertio, quando dabatur Spiritus sanctus signo sensibili, an dabatur semper in figura columbę, sicut descendit super Christum, vel an in linguis igneis sicut venit super Apostolos. ^{Dubium secundum.}

AD HOC dico, quod aliquando dabatur in linguis igneis: sicut dicit Petrus Act. 11. de Cæsariensibus, quos cum ipse allecurus fuisset, cecidit spūs

Spūs sanctus super eos, sicut ab initio super ipsos Apostolos, prout ibi expresse dicitur. Secūdo. Dico, quod ut in plurimum cognoscebatur quod dabatur Spūs sanctus: quia illi super quos descendebat, loquebantur varijs linguis, vel prophetabant.

DVBITATUR quarto, an daretur semper in primitiua ecclesia Spūs sanctus sic visibiliter in hoc sacramento. Dicit Beda in actibus Apostolorum cap. 10. quod solum ex gentibus cōuersis dabatur Spūs sanctus sensibilibus signis: Ratio est (inquit) quia gentiles nunquā habuerūt aliquas prophetias: ideo oportebat, ut Spūs sanctus sensibilibus signis daretur: ut cognoscerēt Spūm sanctum. Idem dicit Thomas vualdens. lib. de sacramentis cap. 11. Et probatur. Nam Paulus dicit. 1. ad Corin. h. 14. quod linguae sunt in signum nō fidelibus, sed infidelibus: prophetię autem nō infidelibus sed fidelibus. Ergo illud signum linguarum solum dabatur gentilibus, qui erant infideles, & nō Iudæis qui erant fideles. Secundo probatur. Quia non legitur in sacra scriptura, quod Spūs sanctus daretur sic Iudæis in signo aliquo sensibilibus tantum gentibus.

SED CONTRA. Actuum. 2. dicit Petrus Iudæis. Poenitentia agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum in nomine domini Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum Spūs sancti. Ergo etiam Iudæis dabatur Spūs sanctus visibili signo: quia illud videtur Petrum intellexisse cum dixit, accipietis donum Spūs sancti. signo viabili.

SECUNDO. In actibus Apostolorum cap. 4. dicitur quod orātib; Apostolis cum omnibus alijs fidelibus, simul motus est locus in quo erant congregati: & repleti sūt omnes Spū sancto, & loquebantur verbum Dei cū fiducia. Vbi notū est, quod erāt cōuersi ex Iudæis. Ergo nō solum gentilibus sed etiam Iudæis Spūs sanctus visibiliter dabatur. **TERTIO.** Samaritani non erant gentiles, sed ex populo Iudæorum: segregauerant tamen se ab illis, & habebantur tanquā hæretici. At super illos ad impositionem manus Apostolorū cecidit Spiritus sanctus in signis visibilibus: ut dicitur in actibus Apostolorum cap. 8. Ergo non solum gentilibus dabatur Spiritus sanctus visibiliter.

IDEO Scotus in. 4. d. 7. q. vnica videtur dicere, quod generaliter omnibus tam Iudæis, quam gentilibus dabatur Spiritus sanctus visibiliter per impositionem manuū Apostolorum. Nā (inquit) ideo non vsi sunt ista materia chrismatism: quia habebant signa mirabiliora. s. descensum Spūs sancti, vnde videtur sentire, quod semper Spiritus sanctus descendebat visibiliter.

SED ego de mente. S. Tho. in hac. q. ar. 2. ad. 1. & arti. 4. ad. 1. respondeo aliquibus propositionibus: quarum prima est. Non semper Spiritus sanctus descendebat super omnes visibiliter. Probat ex S. Thom. in locis citatis: quia ibi dicit, quod utebantur Apostoli chrismate, quan-

do dabatur effectus confirmationis, & visibilia signa non sequebantur. Ergo manifeste dicit, quod non semper descendebat Spiritus sanctus visibiliter ad collationem huius sacramenti.

SECUNDO probatur quia non habetur quod semper Spiritus sanctus daretur sic visibiliter. Ergo non est asserendum sine sufficienti auctoritate scripturę: postquā aliter hoc constare non potest.

TERTIO Apostolus dicit. 1. ad Corin. 12. Vnicuique datur Spiritus sanctus ad vtilitatem. Alij datur prophetia & alij linguarum generat. Sed nec omnes qui confirmabantur prophetabant, nec omnes loquebantur varijs linguis. Ergo nō semper recipiebāt Spūm sanctū visibiliter. **SECUNDA** propositio est. Non solum gentilibus, sed etiam Iudæis dabatur aliquando Spūs sanctus visibiliter. Hęc probatur per illa testimonia scripturę, quę citauimus contra Bedā: quę manifeste hinc secundā conclusionē probant.

TERTIA propositio est. Non dabatur Spūs sanctus visibiliter etiam in toto tempore Apostolorū: sed tantū in initio, ut aperiretur ianua ad prædicationem. Probat. Quia non legitur quod semper daretur Spiritus sanctus visibiliter, etiā per impositionē manuū Apostolorū, ut bene notat. S. Th. quia dicit, quod quando non sequebantur alia signa, Apostoli utebantur chrismate. Ergo etiam tempore Apostolorū non semper dabatur Spūs sanctus visibiliter cū signis sensibilibus.

DVBITATUR quinto, an requiratur quod cōfirmandus sit ieiunus & confessus: ita ut si præsus & nō confessus cōfirmetur peccet mortaliter. Videtur quod ita ex concilio Aurelianensi citato a S. Th. ad. 2. Vbi dicitur quod confirmandi debēt esse ieiuni, & confessi peccata sua.

AD HOC dico, & sit prima propositio. Decens est, ut confessus quis & ieiunus veniat ad confirmationem: postquā est sacramētum, & datur ibi Spiritus sanctus ad robur vitę spiritualis.

SECUNDA propositio. Quicūque recipit hoc vel aliud sacramentū in peccato mortali, peccat mortaliter, ut supra diximus: quia notabiliter irreuerēter accedit ad re sanctā, q̄lis est sacramētū.

TERTIA propositio. Non peccat qui præsus aut solum contritus sine confessione accedit ad confirmationis sacramentū. Probat. Quia nō est tale præceptum, nec in iure diuino, nec humano. Secundo. Non est tanta irreuerētia accedere præsus aut solū contritus ad cōfirmationē ut ad mortale peccatū sufficiat. Tertio. Ad omnia alia sacramenta (excepto sacramento Eucharistię, & sacramēto ordinis propter Eucharistię quę ibi cōfertur, & non propter ipsum sacramentum ordinis) non requiritur præcedens confessio sub pœna peccati. Ergo nec ad confirmationem.

NOTA præterea ex solutione ad. 2. quod peccatori manenti in peccato mortali, id est, in cōfessionem

su peccati mortalis: non est danda confirmatio. Secundo nota, quod confirmatio aliquando dat primam gratiam, nempe, quando bona fide accedit quis ad confirmationem, purans se contritum, & non est nisi attritus: vel putat vincibiliter quod non habet peccatum, & habet aliquod mortale. Et ad concilium Aurelianense dico, quod illud est optimi consilium, & nimium decens, ac rationale: non autem præceptum.

Articul. octauus.

Vtrum hoc sacramentum sit omnibus exhibendum.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quod hoc sacramentum non sit omnibus exhibendum. Hoc enim sacramentum ad quandam excellentiam datur: ut dictum est. Sed id quod ad excellentiam pertinet, non competit omnibus. Ergo hoc sacramentum non debet omnibus dari.

PRÆTEREA. Per hoc sacramentum augetur aliquis spiritualiter in perfectam aetatem. Sed perfecta aetas repugnat aetati puerili. Ergo ad minus pueris dari non debet.

PRÆTEREA. Sicut Melchisedes Papa dicit, post baptismum confirmamur ad pugnam. Sed pugnare non competit mulieribus, propter fragilitatem sexus. Ergo nec mulieribus hoc sacramentum dari debet.

PRÆTEREA. Melchisedes papa dicit, quod quamuis continuo transitis sufficiens regenerationis beneficia, victuris tamen confirmationis beneficia necessaria sunt: quia confirmatio armat, & instruit ad agones mundi huius, & praelia, reseruandos. Qui autem post baptismum cum acquisita innocentia immaculatus peruenit ad mortem, confirmatur morte: quia iam non potest peccare post mortem. Ergo statim moriturus non debet hoc sacramentum conferri, & sic non debet omnibus dari.

SED CONTRA est, quod Act. 2. Spi-

Spiritus sanctus adueniens repleuit totam domum (per quam significatur ecclesia) & postea subditur, quod repleti sunt omnes Spiritu sancto. Sed ad illam plenitudinem consequendam hoc sacramentum datur. Ergo est omnibus qui sunt in ecclesia exhibendum.

RESPONDEO dicendum, quod (sicut dictum est) per hoc sacramentum promouetur homo spiritualiter in aetatem perfectam. Hoc autem est de intentione naturæ, ut omnis qui corporaliter nascitur, ad perfectam aetatem perueniat: sed hoc quandoque impeditur propter corruptibilitatem corporis, quod morte præuenitur. Multo autem magis de intentione Dei est, omnia ad perfectionem perducere: ex cuius imitatione hoc natura participat. Vnde & Deutero 32. dicitur. Dei perfecta sunt opera. Anima autem ad quam pertinet & spiritualis natiuitas, & spiritualis aetatis perfectio, immortalis est, & potest sicut tempore senectutis spiritalem natiuitatem consequi: ita tempore iuuentutis vel pueritiæ consequi perfectam aetatem: quia huiusmodi corporales aetates anime non præiudicant. Et ideo hoc sacramentum debet omnibus exhiberi.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod hoc sacramentum datur ad quandam excellentiam: non quidem unius hominis ad alium (sicut sacramentum ordinis) sed hominis ad seipsum. Sicut idem perfectus vir existens, habet excellentiam ad se puerum.

AD SECUNDVM dicendum, quod (sicut dictum est) aetas corporalis non præiudicat anime. Vnde etiam in puerili aetate homo potest consequi perfectionem spiritualis aetatis: de qua dicitur Sapientia 4. Senectus venerabilis est, non diuturna, nec numero annorum computata. Et inde est, quod multi in puerili aetate propter robur spiritus sancti perceptum, usque ad sanguinem fortiter certauerunt pro Christo.

AD TERTIUM dicendum, quod sicut Chrysostomus dicit in homilia de Macha-

chabris, in mundanis agonibus, aetatis, ac forma, generis, dignitas requiritur, & ideo feruis ac mulieribus, et senibus ac pueris ad eos aditus denegatur. In caelestibus autem omni persona, & aetati ac sexui, indiscreta facultate stadium patet. Et in homilia de milita spirituali dicit. Apud Deum faemina etiam militat sexus. Multa enim faemina animo virili spirituales militiam gesserunt. Quaedam enim interioris hominis virtute viros equauerunt in agonibus martyrum: quaedam etiam fortiores viros extiterunt. Et ideo etiam mulieribus hoc sacramentum conferendum est.

AD QVARTVM dicendum, quod (sicut dictum est) anima ad quam pertinet spiritualis aetas, immortalis est. Et ideo etiam morituris hoc sacramentum dandum est, ut in resurrectione perfecti appareant secundum illud Ephe. 4. Donec occurramus in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi. Et ideo Hugo de sancto Victore dicit. Omnino periculosum esset, si ab hac vita sine confirmatione migrare contingeret. Non quia damnaretur, nisi forte propter contemptum, sed quia detrimentum per se fieri pateretur. Vnde etiam pueri confirmati decedentes, maiorem gloriam consequuntur, sicut & hic maiorem obtinent gratiam. Auctoritas autem illa intelligitur: quantum ad hoc quod moriturus non est necessarium hoc sacramentum propter periculum pugnae presentis.

TITVLVS huius octauus articuli (an. s. om-nibus sit sacramentum hoc administrandum intelligitur de omnibus, cuiuscunque sint aetatis sexus, vel conditionis. Hoc est, an pueris ante usum rationis, foeminis, masculis, feruis: & liberis. Ad quod respondet. S. Th. & omnes scholastici in. 4. d. 7. cum Magistro sent. quod omnibus est administrandum: nisi probabiliter moraliter constet, quod est in complacentia peccati mortalis. Quia conclusio sic a S. Th. probatur. Hoc sacramentum est ad perficiendum hominem quemcunque in vita spirituali. At omnes hac perfectione indigent. Ergo omnibus est exhibendum. Secundo De consecr. d. 5. cap. Omnes fideles, sic dicitur. Omnes fideles per manus impositionem episcoporum, Spiritum sanctum post baptismum accipere debent: ut pleni Christi-

ni inueniantur. Et est Urbani Papae. Tertio confirmatur ritu primitiæ ecclesiae: in qua statim post baptismum confirmabantur baptizati, etiam pueri, ut refert Cyprianus in sermone de lapsis, & alij antiqui doctores. Nunc autem expectatur primus septenium, antequam pueri confirmentur, & rationabiliter: ut recordentur postea quod sunt confirmati.

DVBITATVR primo, an omnes adulti teneantur ad confirmationem sub poena peccati mortalis. Dubium primum.

AD HOC responderetur, & sit prima propositio. Negligentia vel omissio huius sacramenti sine contemptu nunquam est peccatum mortale, stando in iure diuino. Hanc ponit formaliter S. Th. in ista quaestione ar. i. ad 3. & in isto octauo articulo ad 4. Probatur. In lege diuina solum datur preceptum de baptismo Ioh. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei: & de Eucharistia Ioh. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.

SECUNDA propositio est. Etiam nec lege humana preceptum est de sumptione huius sacramenti: quia in toto corpore iuris non habetur tale preceptum.

SED contra Melchisedes papa dicit in Decretis suis (& habetur de consecr. d. 5. c. Spūs sanctus) quod morituris non est sacramentum hoc necessarium: sed diu victuris. Ergo victuri tenentur hoc sacramentum suscipere sub poena peccati mortalis.

AD HOC dicit, S. Tho. ad 4. quod intelligit, victuris esse necessarium sacramentum hoc, non ad consequendam foelicitatem: sed ad pugnandum pro fide. Victuris etiam, & morituris (dicit Hugo de sancto Victore) sacramentum hoc ad perfectionem necessarium est, licet non ad salutem.

SECUNDO. Dicit idem Hugo, quod periculosum omnino esset, si ab hac vita sine hoc sacramento migrare contingeret. Ergo est peccatum non accipere hoc sacramentum ex negligentia.

AD HOC dicit, S. Th. ad 4. q. in intelligit, non quod non consequeretur salutem: sed non esset sine confirmatione perfectus, sicut esset cum illa.

DVBITATVR an saltem in aliquo casu teneatur quis confirmari. Ut si immet pugna & conflictus contra infideles pro fide, ita ut sit victurus tyrannus, & quaesiturus ab isto an sit Christianus, vel cum haeticis disputandum sit. Dubium secundum.

AD HOC dicit Paludanus in. 4. d. 7. q. 4. quod tunc teneatur confirmari, quia alias exponeret se periculo, cum confirmatio sit robur ad defendendam fidem. Idem dicit Maior. d. 7. q. unica, quod in casu necessitatis est sacramentum hoc de precepto. Et probat: quia dictum est Apostolis. Sede et in ciuitate quadamque induamini virtute ex alto. Luce. 24. Idem dicit Scotus. 4. d. 7. q. 2. Dicit enim, quod iudicaretur quis huius sacramenti contemptor: si omnimoda oportunitate oblata, non illud

illud susciperet.

HIS non obstantibus, dico quod etiā in illo casu non tenetur quis confirmari sub poena peccati mortalis (scilicet contemptu) quantumcunque negligat. Hæc est sententia. S. Th. vbi supra. Et probatur. Quia nullū præceptū est de confirmatione: nec rationes in oppositū probant, quod in aliquo casu teneatur quis sub poena peccati mortalis confirmari, sed solum quod tenetur non contemnere sacramentum, quod si contemnat peccat mortaliter. Hæc est sententia. S. Tho. (vt diximus) & Adriani. d. 7. q. vnica in. 4.

Dubium tertium.

SED dubitatur, quando est contemptus, in omni confirmatione: Ad hoc dico, quod ex sola negligentia quantumcunque offeratur oportunitas recipiendi sacramentum, non est contemptus, esto sit casus in quo tenetur coram tyranno confiteri fidem: & est a tyranno interficiendus si Christū confitetur. Probatur hæc conclusio contra Scotū, Paludanum, & alios: quia in his ad quæ quis non tenetur, sola negligentia (quantumcunque negligat) non est contemptus: vt patet à simili. Nā esto quis non audiat missam in diebus operosis in quibus non tenetur, ex quacunque negligentia: nō est contemptus aliquis. Ergo cum nō teneatur quis sub præcepto confirmari: quantumcunque negligat nō est contemptus: sicut etiam quantumcunque quis negligat dare eleemosynam quando nō tenetur nō peccat. Et hoc dicit diuus Thomas supra. q. 6. arti. 4. ad. 3. vbi licet sic habet. Ad tertium dicendum, quod licet omnium sacramentorum contemptus sit salutis contrarius: non tamen est contemptus sacramenti ex hoc, quod aliquis non curat accipere sacramentum, quod non est de necessitate salutis. Alioquin omnes qui nō acciperent ordinem: & qui non contraherent matrimonia, contemnerent huiusmodi sacramenta.

Dubium quartum.

SED an peccet venialiter omittens sacramentū confirmationis ex negligentia? Dico, quod probabilis est quod ita. Probatur. Quia sunt multa statuta, quod omnes confirmentur: vt de consecra. d. 5. cap. Omnes fideles, & ibidem in alijs capitulis. Secundo. Deus & ecclesia nihil faciūt frustra. Sed Deus instituit hoc sacramentum, & ecclesia admonet quod omnes confirmentur. Ergo ex negligentia omittens peccat venialiter.

TERTIA propositio est. Tunc est contemptus sacramentum confirmationis omittente: quando illa omisso est cum iniuria sacramenti. Vt si omittat quis sumere confirmationem, putās quod nihil valet, aut quod non est sacramentum: aut quod ipse suis habebit viribus, quod per sacramentum dari dicitur.

Dubium quintum.

DUBITATVR quinto, an confirmatio sit danda pueris. Ad hoc dicit Marsilius. 4. d. 7. q. 5. quod non, sed tantum hominibus ad perfectā aetatem venientibus. Probat ex illo quod habetur de consecra. d. 5. cap. Vt ieiuni. Vbi dicitur ex concilio Aurelianensi cap. 3. quod ieiuni & perfectæ aetatis

veniant ad hoc sacramentum: & admoneantur prius, vt confiteantur peccata sua. Ergo non est danda confirmatio pueris, qui non possunt hoc facere. Secundo dicit, quod amentes non sunt confirmandi: quia confirmatio datur ad pugnandū spiritualiter, quod nec a mētes nec pueri facere possunt.

EGO tamen dico, quod omnes (etiam pueri ante usum rationis, & amentes, qui non sunt in peccato mortali, & morituri) confirmandi sunt. Hoc videtur sentire. S. Th. in isto articulo: quia nullum excipit, sed absolute dicit omnes esse confirmandos: vt patet in solutione ad. 2. & ad. 4. Idem dicit Gab. d. 7. q. vnica. Idē Syluester in summa verb. confirmatio. Et hæc est communis sententia theologorum. Probatur etiam: quia ita fiebat in primitiua ecclesia, vt dicit Dionysius cap. 4. de ecclesiast. hierarch. & Cyprianus sermone. 5. de lapsis, & in alijs locis.

ANTONINVS vero & Paludanus dicūt, cōueniens esse vt septimus expectetur annus: propter periculum reiterationis sacramenti: quia non recordabitur puer an fuerit confirmatus, & poterit esse quod nō sit alius qui recordetur. Ideo vt ipse confirmatus recordetur, opus est quod ad minus in septennio. Sed ratio hæc solum probat, quod est conueniens vt confirmationis sacramentū differatur vsq; ad tempus, in quo possit puer recordari, quod sit confirmatus: quod est de per accidens. Et secundum hos doctores si illi periculo provideatur, possunt pueri ante usum rationis confirmari. Sed quia hoc erat per accidens nō excipitur a. S. Th. AD argumenta in oppositum iam diximus ex. S. Th. hic ad. 4. quod illud concilium loquitur de consilio, pensatis circumstantijs: non autem de necessitate. Immo aliquando si pueri non confirmantur, defraudantur: quia non habebunt tantam gloriam, quantā alias haberent si confirmarentur.

AD secundum, concedo antecedens, quod confirmatio datur ad pugnandum spiritualiter, id est, ad hoc quod anima sit bene disposita ad pugnandū spiritualiter, licet contingat potentias sensitivas impediri. Nam alias si omnes essent Christiani, ita vt non timeremus hostem fidei, nullus esset confirmandus: quia nullus vnquam pugnabit spiritualiter.

Articulus nonus

Vtrum hoc sacramentū sit conferendum homini in fronte.

D NONVM sic proceditur. Videtur quod hoc sacramentum non sit conferendum homini in fronte. Hoc enim sacramentum est perfectum baptismi: vt supra dictum est.

Sed

SED sacramentum baptismi conferitur homini in toto corpore. Ergo hoc sacramentum non debet conferri solum in fronte.

PRÆTEREA. Hoc sacramentum datur ad robur spirituale: vt supra dictum est. Sed spirituale robur maxime consistit in corde. Ergo hoc sacramentum magis debet conferri supra cor, quam in fronte.

PRÆTEREA. Hoc sacramentum datur homini, ad hoc quod libere fidem Christi confiteatur. Sed ore fit confessio ad salutem: vt dicitur Roma. 10. Ergo hoc sacramentum magis debet conferri circa os, quam in fronte.

SED CONTRA EST, quod Rabanus dicit in lib. de institutione clericorum. Signatur baptizatus chrismate in summitate capitis per sacerdotem: per pontificem vero in fronte. **RESPONDEO** dicendum, quod (sicut supra dictum est) in hoc sacramento homo accipit Spiritum sanctum ad robur spirituales pugne: vt fortiter etiā inter aduersarios fidei, Christi fidem confiteatur. Vnde conuenienter signatur chrismate, signo crucis in fronte, propter duo. Primo quidem: quia insignitur signo crucis, sicut miles signo ducis. Quod quidem debet esse euidentius & manifestum. Inter omnia autē loca corporis humani, maxime frontis manifesta est: quæ quasi nunquam obtegitur. Et id coluntur confirmatus chrismate in fronte, vt in manifesto demonstret se esse christianum: sicut & Apostoli post acceptum Spiritum sanctum se manifestauerunt, qui prius in carnaculo latebant. Secundo. Quia aliquis impeditur a libera confessione nominis Christi propter duo. (propter timorem & propter verecundiam. Vtriusque autem horum signum maxime manifestatur in fronte propter duo. scilicet propter propinquitatem imaginationis: & propter hoc quod spiritus a corde directe ad frontem ascendunt. Vnde verecundati erubescunt, timores autē pallefcunt: vt dicitur. 4. Eth. Et ideo in fronte signatur chrismate: vt neque propter timorem, neque propter erubescenciam, nomen Christi confiteri prætermittat.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod per baptismum regeneramur ad vitam spirituale quæ ad totum hominem pertinet. Sed in confirmatione roboramur ad pugnam: cuius signum ferendum est in fronte, quasi in euidenti loco. **AD SECUNDVM** dicendum, quod principium fortitudinis est in corde. Sed signum apparet in fronte. Vnde dicitur Ezechiel. 3. Ecce dedi frontem tuam duriorē frontibus eorum. Et ideo sacramentum eucharistia, quo homo in se ipso confirmatur, pertinet ad cor: secundum illud psalmi. Paxus cor hominis confirmet. Sed ad sacramentum confirmationis requiritur signum fortitudinis ad alios, & ideo exhibetur in fronte.

AD TERTIUM dicendum, quod hoc sacramentum datur ad libere confitendum, nō autem ad confitendum simpliciter: quia hoc fit etiam in baptismo. Et ideo non debet dari in ore: sed in fronte, ubi apparēt signa passionum, quibus libera confessio impeditur.

IN hoc articulo. 9. probat diuus Thomas conuenientiam affirmatiuæ conclusionis ex Rabano, & conuenientibus rationibus: vt habes in litera. **DUBITATVR** tamen, an sit de necessitate sacramenti, quod confirmatus liniatur chrismate in fronte. Credo quod non: quia non habetur hoc in scriptura, nec apud sanctos, nec apparet ratio, quæ hoc probet. Secundo. Dico quod est de necessitate precepti ecclesiæ. Probatur. Extra de sacra vntione. cap. vnico, & in multis alijs locis, & ex antiquo ritu ecclesiæ sine memoria in contrarium. Vnde colligitur, quod quocūque loco vel parte corporis administratur, tenebit factū: sed peccabunt mutantē ecclesiæ ritum. Rationes vero congruēt. S. Th. & aliorum probāt, quod sit conueniens, vt in facie sacramentum hoc administratur: quia in facie, maxime in maxillis apparēt illi effectus, quos diuus Thomas ponit.

Articulus decimus

Vtrum ille qui confirmatur, debeat teneri ab alio.

D DECIMVM sic proceditur. Videtur quod ille qui confirmatur, non debeat ab alio teneri ad confirmationem. Hoc enim

sacra

sacramentum non solum pueris, sed etiā adultis exhibetur. Adulti autē per se ipsos stare possunt. Ergo ridiculum est, quod ab alio teneantur

PR AETER EA. Ille qui iam est de ecclesia, liberū habet accessum ad ecclesie principem, qui est episcopus. Sed hoc sacramentū (sicut dictum est) non exhibetur nisi baptizato, qui iam est membrum ecclesie. Videtur ergo, quod nō debeat per alium exhiberi episcopo, ad hoc sacramentum recipiendum.

PR AETER EA. Hoc sacramentum datur ad robur spūale, quod magis viget in uiris quam in mulieribus: secundum illud proverb. Ultimo. Mulierem fortem quis inueniet. Ergo ad minus mulier non debet tenere virum ad confirmationem.

SED CONTRA EST, quod Innocentius papa dicit, & habetur in decretis. 30. q. 4. Si quis ex coniugio filium aut filiam alterius, de sacro fonte susceperit, aut ad chrisma tenuerit &c. Ergo sicut requiritur, quod aliquis baptizatum de sacro fonte leuet: ita debet aliquis teneri ad sacramentum confirmationis accipiendum.

RESPONDEO dicendum, quod (sicut dictum est) hoc sacramentum exhibetur homini ad robur pugnae spūalis. Sicut autē aliquis de nouo natus, indiget instructore in his quae pertinent ad cōseruationē uitae (scdūm illud Hebr. 12. Patres quidem carnis nostrae habuimus eruditores, & reuerbamur eos) ita illi qui assumuntur ad pugnam, indigent eruditoribus à quibus instruuntur de his quae pertinent admodum certaminis. Et ideo in bellis materialibus constituuntur duces & Centuriones, per quos alij gubernentur. Et propter hoc etiam ille qui accipit hoc sacramentū, ab alio tenetur, quasi per aliū in pugna spūali erudiendus. Similiter etiam, quia per hoc sacramentum confertur homini perfectio spūalis aetatis (sicut dictum est) ideo ille qui ad hoc sacramentū accedit, substitatur: quasi adhuc spūaliter imbecillis & puer.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod licet ille qui confirmatur, sit adultus corporaliter, nondum tamen est adultus spūaliter.

AD SECVNDVM dicendum, quod licet baptizatus sit effectus membrum ecclesie: nondum tamen est ascriptus militiae Christianae. Et ideo episcopo tanquā duci exercitus per aliū exhibetur iam militiae Christianae ascriptum. Non enim debet alium ad confirmationē tenere, qui nōdum est cōfirmatus.

AD TERTIVM dicendum, quod sicut dicitur ad Colo. 3. in Christo Iesu nō est masculus & femina. Et ideo non differt virū masculus vel femina teneat aliquem in confirmatione.

IN HOC articulo. 10. aduertendum est, quod licet non sit de essentia sacramenti, ut cōfirmāus teneatur ab alio, sicut nec qd baptizāus: cōueniens tamē est, qd teneatur, ut S. Th. pbat: **NOTA** secūdo, quod ille qui tenet aliū ad cōfirmationē debet esse confirmatus, aliās peccaret: ut hic ad. 2. dicit. S. T. esset nihilominus cōfirmatus. **NOTA** tertio, quod contrahitur affinitas sicut in baptismo: ut habetur. 30. q. 4. c. Si quis ex uno. Si vero ille qui confirmatur erat iam cōfirmatus nō contrahitur affinitas. Non enim contrahitur affinitas, nisi quando est sacramentum. Sed tunc non est sacramentum. Ergo, &c.

AN foemina possit tenere aliquem in confirmatione: Dicit. S. T. hic ad. 3. quod ita. De monachis autem dicendū est, quod non possunt tenere aliquē ad confirmationem: sicut nec leuare aliquem à fonte baptismatis: ut supra diximus. q. 8. art. 7. Nec proprii parentes possunt tenere filium ad confirmationem, sicut nec ad baptismū: ut in praedicta. q. 8. art. 7. diximus.

Art. vndecimus

Vtrum solus episcopus hoc sacramentum conferre possit.

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur quod non solum episcopus hoc sacramentū conferre possit. Gregorius enim scribens ianuario episcopo dicit. Peruenit ad nos, quosdā scādalizatos fuisse, quod presbyteros chrismate tangere eos qui baptizati sunt

sunt prohibuimus. Et nos quidem secundū veterem usum nostrae ecclesiae fecimus. Sed si omnino hoc de re aliqui contristantur, ubi episcopi desunt, ut presbyteri etiam, in frontibus baptizatos chrismate tangere debeant, concedimus. Sed illud quod pertinet ad necessitatem sacramentorum, non est propter vitandum scandalum immutandū. Ergo videtur quod non sit de necessitate huius sacramenti, quod ab episcopo conferatur.

PR AETER EA. Sacramentum baptismi videtur maioris efficacia quā sacramentū confirmationis: quia per baptismū fit plena remissio peccatorū, & quantum ad culpam & quantum ad poenam, quod non fit in hoc sacramento. Sed simplex sacerdos ex suo officio potest tradere sacramentum baptismi: & in necessitate quilibet, etiam non ordinatus, potest baptizare. Ergo nō est de necessitate huius sacramenti, qd ab episcopo cōferatur.

PR AETER EA. Summitas capitis, ubi secundum medicos est locus rationis. s. particularis (quae dicitur virtus cogitativa) est nobilior fronte, ubi est locus imaginatiuae virtutis. Sed simplex sacerdos potest baptizatos tangere chrismate in vertice. Ergo multo magis potest eos chrismate signare in fronte, quod pertinet ad hoc sacramentum.

SED CONTRA EST, quod Eusebius Papa dicit. Manus impositionis sacramentū, magna veneratione tenendum est: quod ab alijs per fieri nō potest, nisi à summis sacerdotibus, nec tempore Apostolorū ab alijs quā ab ipsis Apostolis legitur, aut scitur per actum esse: nec ab alijs quam qui eorum locum tenent, unquam per fieri, potest aut fieri debet. Nam si aliter presumptū fuerit, irritum habeatur & vacuum, nec inter ecclesiastica unquā reputabitur sacramenta. Est igitur de necessitate huius sacramenti (quod dicitur sacramentum manus impositionis) quod ab episcopo tradatur.

RESPONDEO dicendum, quod in quolibet opere, ultima cōsumatio suprema ar-

ti aut virtuti reseruatur: sicut preparatio materiae pertinet ad inferiores artifices, superior autem dat formā, supremus autem est ad quem pertinet usus, qui est finis artificiatorū, & epistola qua à Notario scribitur, à domino Papa signatur. Fideles autem Christi sunt quoddā diuinū opus (secundū. 1. ad Corint. 3. Dei edificatio estis) sunt etiā quasi quaedam epistola spiritu Dei scripta: sicut dicitur. 2. ad Corint. 3. Hoc autē cōfirmationis sacramentū est quasi ultima cōsumatio sacramenti baptismi. ita. s. quod per baptismū edificatur homo in domo spirituale, & conscribitur quaedam quasi spūalis epistola: sed per sacramentū cōfirmationis, quasi domus edificata dedicatur in tēplū spūs sancti, & quasi epistola conscripta signatur signo Crucis. Et ideo collatio huius sacramenti episcopo reseruatur, qui obtinet summā potestatem in ecclesia: sicut & in primitiua ecclesia per impositionē manus Apostolorū (quorum uicē gerūt episcopi) plenitudo spūs scti dabatur: ut habetur actūs 8. unde Urbanus papa dicit. Omnes fideles per manus impositionē episcoporum Spūm sanctum post baptismū accipere debent: ut pleni Christiani inueniantur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Papa in ecclesia habet plenitudinē potestatis, ex qua potest quaedā quae sunt superiorū ordinis, cōmittere quibusdā inferioribus: sicut quibusdā presbyteris concedit conferre minores ordines, quod pertinet ad potestatem episcopalem. Et ex hac plenitudine potestatis cōcessit beatus Gregorius. Papa, quod simplices sacerdotes hoc sacramentum conferret, quādiu scandalum tolleretur.

AD SECVNDVM dicendū qd sacramentū baptismi est efficacius quā hoc sacramentū, quantum ad remotionē mali: eo qd est spūalis generatio, quae est mutatio de nō esse in esse. Hoc autē sacramentū est efficacius ad perficiendū in bono: quia est quoddā spūale augmentū de esse imperfecto ad esse perfectū. Et ideo hoc sacramentū digniori ministro cōmittitur.

AD

AD TERTIVM dicendum, quod sicut *Rabanus* dicit in lib. de institutione clericorum. Signatur baptizatus chrismate in summitate capitis per sacerdotem, per pontificem vero in fronte: ut in priore unctione significetur super ipsum Spiritus sancti descensio, ad habitationem Deo consecrandam: in secunda quoque, ut eiusdem Spiritus sancti septiformis gratia, cum omni plenitudine sanctitatis, & scientia, & virtutis, venire in hominem declaratur. Non ergo propter digniorē partē, sed propter potiorē effectū, hac unctio episcopi reservatur.

N HOC articulo, nota, quod S. Th. tractavit etiam hanc questionē in 4. d. 7. q. 3. ar. 1. q. 2. & semper dicit, quod ex officio solus episcopus est minister huius sacramenti: ita ut si simplex sacerdos confirmare tentet, nihil faciat, si ex sola sacerdotali potestate absque commissione Papae hoc faciat. Hæc est etiam sententia Magistri in 4. d. 7. Et omnes scholastici in hac conclusione conveniunt. **SECUNDO** hoc probatur. Actū 8. legitur, quod Petrus & Iohannes missi fuerunt ad Samaritanos, qui à Philippo baptizati erant: & Apostoli eos confirmaverunt imponentes manus. Ergo Philippus (qui vnus erat de septē diaconibus) nō poterat confirmare. Et ecclesia intelligit, quod Petrus & Iohannes fuerunt missi ad confirmandū.

TER TIO hoc idem (nēpe quod simplex sacerdos non potest confirmare) dicit Innocentius 3. c. Quāto, extra de consuetudine. Et addit, quod nec consuetudine hoc possunt obtinere. Idē dicitur de consecr. d. 5. c. Manus, & c. De his. Idē dicitur de consecr. d. 4. c. Presbyteris, & d. 21. c. Clericos, & d. 68. c. Quanus. & d. 95. c. Presbyteros. Hoc etiā dicit Hugo de S. Vict. lib. 2. de sacramentis, pag. 7. c. 2.

DUBIUM VNICUM. **D**VBITATVR tamen, an conclusio hæc sit certa & de fide. Ad quod dico, de hoc dubio tres esse opiniones. Prima tenet, quod itādo in solo iure diuino (humano secluso) quilibet simplex sacerdos confirmare potest, & si quis simplex sacerdos confirmaret, teneret sacramentum, licet propter prohibitionem Papae peccaret. Hæc est sententia armachani in li. 11. de questio. Armenorū, c. 4. Et probat: quia in græca ecclesia & in Armenia ita fiebat, ut Innocentius 3. refert in illo. c. Quāto, extra de consuetudine. Secundo probat: quia Actū 9. Ananias (qui episcopus non erat) manus imposuit Paulo: ut acciperet Spiritum sanctū. Ergo confirmavit illum: qui aliās nec impositio manus Apostolorum esset sacramentū confirmationis. Cum non hebeamus Apostolos confirmasse, nisi imponendo manus. Et hoc tenebat Vuiclephus hæreticus: estque opinio hæreticorum.

ALIA est opinio tenens alterum extremū, nempe, quod simplex sacerdos nec ex officio, nec ex

commissione Papae, sacramentū confirmationis confirmare potest. Hæc est sententia Durandi. 4. d. 7. q. 4. Idem tenet Scotus. d. 7. q. 1. Idem G. br. d. 7. q. vnica. Idem Adria. in. 4. q. propria de confirmatione. Idem Maior. d. 7. q. vnica. Idem Ioannes de rubione. d. 7.

TER TIA opinio est. S. Th. & aliorū aliquorū quæ dicit duo. Primum est. Sacerdos simplex, id est, qui non est episcopus, (omnes enim tales vocamus simplices sacerdotes) propria auctoritate & officio non potest confirmare, adeo quod si fecerit non confert sacramentū. Et hoc dicit S. Th. in isto articulo. Secundū dictum est. Quilibet simplex sacerdos ex commissione Papae potest confirmare licite & valide. Hæc dicit S. Th. hic & in 4. d. 7. q. 3. art. 1. q. 3. Idem Palud. d. 7. q. 4. Idem Petrus de tarantasia problemate. 2. q. 2. Idē Murilius. d. 7. q. 5. Idem Capre. 4. d. 7. q. 1. Idē tenet Richardus. d. 7. q. 1. Idem Alex. de ales. 4. p. in propria hac materia. Vnde opinio S. Th. est communior, quā etiam tenet gl. in c. Quāto, extra de consuetudine. Paludanus opinionem Durandi nouitatis nota inurit.

Oportet examinare has opiniones. Et de prima (Armachani, scilicet) dico quod non probatur. Nam armachanus dicit, quod ecclesia græca & Armeni habent, quod simplices sacerdotes confirmant.

AD HOC facile responderetur, quod nō est certum græcos hoc facere: cum id nō legimus in aliqua authenticā scriptura. Ideo ipse Armachanus errat, hoc illis imponēs. Secundo dico, quod si Armeni & Græci hoc faciebāt, errabant: sicut & in alijs, qui se ab ecclesia Romana separauerunt. Et ita dicit Guido Carmelita: qui Armenorum errores collegit.

SECUNDO aducit ex Dionysio, quod in primitiua ecclesia statim post baptismū pueri confirmabantur. Ad hoc dico quod est verum: non tamen à simplici sacerdote. Sed ferebantur baptizati ad episcopū: & ab illo confirmabātur. Maxime quia tunc episcopi vigilantiores erant: & baptismus administrabatur solemniter in aliquibus festiuitatis, & episcopi aderant.

TER TIO. Ad id quod dicit, Paulum ab Anania fuisse confirmatū (ut in actibus Apostolorū, c. 9. habetur, quod Ananias Paulo manus imposuit) qui tamen non erat episcopus. Dico quod illa manus impositio nō erat sacramentale aliquod: sed solū propter sanitatem corporalem, ut manifeste in textu patet: quia dicitur ut visum reciperet. Secundo. Nego minorē immo dico, quod forte Ananias erat episcopus: ut videretur dicere Augustinus in questionibus super Lucā, q. 42.

ET arguitur hoc modo contra hunc errorē. Quia non est aliqua ratio, quæ ecclesia prohibuerit ne simplex sacerdos confirmaret: si ille de iure diuino confirmare poterat. Maxime cū omnes Christiani confirmandi essent, & facilius sic confirmarentur, quam quod episcopū expectare deberent.

Et

Et quod illa prohibitio antiquitus facta fuerit, in multis capitibus apparet. Primo de consecr. d. 5. cap. Manus, & in concilio Toletano. 1. cap. 20. & extra de consuetudine. cap. Quanto. **HOC** autem quod soli episcopi sint huius sacramenti ministri: multis sanctorū testimonijs probatur. Et præter ea quæ in principio citavi, est etiā Beda super illud Actuum 9. Miserunt Apostoli Petrum & Iohannē. &c. Secundo. Auctoritas Armachani non est recipienda: quia Romæ coactus fuit multa retinere corā summo pontifice, ideo de Romana ecclesia non bene sentiebat. Relinquenda est igitur eius opinio. Tertio. Iā post conciliū Tridentinum hæc sententia Armachani est hæretica: quia in sessione. 7. eiusdem concilij, c. de confirmatione. ar. 3. determinatur, quod ordinarius minister scilicet confirmationis est episcopus solus. **SECUNDA** opinio (quæ est Durandi) probatur per argumenta quæ sunt contra tertiā opinionē, quæ est S. Th. quæ statim formabimus.

TER TIA opinio dicebat, quod ex officio solum conuenit episcopis confirmare, & in hoc conuenit etiam secunda opinio. Secundū dictū erat, quod ex commissione Papae simplex sacerdos confirmare potest, ita quod auctoritate Papae de non ministro sit minister illius sacramenti. Probatur per Gregorium 95. d. cap. Peruenit. Vbi Gregorius scribens ad Ianuarium episcopum Carolitanum prohibuit ne simplices sacerdotes confirmaret, propter quod illi scandalizati sunt: & ut Gregorius scandalū tolleret, rursus dixit, quod confirmarent ut solebant. Ergo ex commissione papae potest simplex sacerdos confirmare.

AD HOC dicit Scotus, quod Papa fecit illos presbyteros episcopos quo ad illum effectū. Sed contra. Potestas episcopalis non potest diuidi, sicut nec potestas sacerdotalis, ut absoluant sacerdotes & non consecrent. Secundo. Ad ordinandū vel consecrandū aliquem requiritur contactus. At Gregorius non tangebatur illos. Ergo non ordinauit, aut consecrauit eos episcopos. Tertio. Gregorius non dedit illam potestatem solū presentibus, sed etiā futuris: quia dixit, quod fieret ut solebat fieri. Ergo nō creauit illos episcopos.

IDEO Adrianus aliter respondet ad factū Gregorij, & dicit, quod Gregorius non concessit ut confirmarent: sed ut vngerent in fronte: Sed hoc nihil est dicere, quia illi sacerdotes antea confirmabant, & intendebant confirmare, & illud ex intentione prohibuit Gregorius. Ergo illud etiā concessit postea, scilicet quod vere confirmarent. Secundo probatur, quod Gregorius verū reputauit sacramentū. Nam dicit, absente episcopo faciatis quod ante faciebatis. Ergo.

SECUNDO dicit Adrianus quod Gregorius nō concessit potestatem confirmandi: sed permisit illud malum fieri propter scandalum. Sed hoc etiā est falsum: quia Gregorius dedit ut facerent quod ante faciebant. Quod non potest intelligi.

de permissione, quæ solum esset non punire: & nō esset approbare sicut fecit Gregorius, dicēs asseritue faciatis quod ante faciebatis.

IDEO Durandus & Maior dicunt audacius quā oporteret, quod Gregorius errauit. Sed ego dico, quod Durandus errat: quia Papa in his quæ sunt fidei, aut pertinet ad bonos mores, errare nō potest. Secundo dico quod est peccatū mortale nō credere papæ determinanti tanquā Papa aliquid de fide tenendū: nisi forte conciliū oppositū determinasset. Quod non faciet vnquā: quia nunquā permisit nec permittet Spiritus sanctus. Tertio dico, falsum esse quod dicit Maior, diuū Petrū errasse in aliquo de fide: si illud determinabat tanquā papa. Secus si ut persona priuata aliquid diceret.

OPINIO S. Th. probatur, & credo quod iam est de fide, ita ut aliæ defendi non possint. Prius quia in concilio Florentino sub Eugenio. 4. cap. de vnioue Armenorū ad ecclesiam determinatur, quod ordinarius minister confirmationis est solus episcopus. Et dicitur ibi, quod legitur sedem Apostolicā aliquando dispensasse: ut simplices sacerdotes confirmarent. Ergo Papa potest dispensare cū simplici sacerdote, ut confirmet. Secundo. In concilio Tridentino sessione. 7. cap. de sacramento confirmationis. ar. 3. dicitur tanquā de fide tenendū. Si quis dixerit sanctæ confirmationis ordinariū ministrum, non esse solum episcopū, sed quem vis simplicem sacerdotem: anathema sit.

VNDE sequitur quod sententia Armachani est iam hæretica. Notandum etiam est, quā vera & secuta est Theologia S. Th. quia in concilijs communiter determinatur, quod habet. S. Th. Sicut in concilio Florentino & Tridentino de hac materia sacramentorum, & de iustificatione impij, ad literā probata sunt multa, quæ S. Th. docuerat. Nō quia Tho. dixerat: sed quia Spiritus sanctus id docuit, & ecclesiam suam & sanctū suum Thomā, quem doctorem in ecclesia posuit.

SED contra S. Th. argumentatur Durandus & alij: quod, si simplex sacerdos nec ex commissione Papae potest administrare sacramentum confirmationis. Prius quia minister est de essentia sacramenti. Ergo Papa nō potest mutare ministrū: sicut nec materiā aut formā sacramenti. Nec valet si dicas, quod minister est de integritate sacramenti, & non de essentia: quia etiā illud quod est de integritate non potest Papa mutare, sicut non posset facere quod mulieres ordinarentur, & essent sacerdotes.

AD HOC concedo, quod Papa non potest mutare ministrū: nec mutat committendo simplicibus sacerdotibus quod confirmet: quia minister confirmationis est episcopus ex proprio officio, & commissus a Papa ex Christi institutione. Sicut minister sacramenti confessionis est episcopus, vel sacerdos commissus ab episcopo.

SECUNDO. Conferre sacramentū confirmationis aut pertinet ad potestatem ordinis, aut ad pote-

potestatem ordinis, aut ad potestatem iurisdictionis. Non ad potestatem iurisdictionis: quia Papa electus & non consecratus habet potestatem iurisdictionis. Et episcopus confirmatus antequam consecratur, habet potestatem iurisdictionis. Et non potest conferre sacramentum ordinis. Ergo conferre sacramentum confirmationis, pertinet ad potestatem ordinis. Sed Papa non potest mutare ea quae sunt potestatis ordinis: quia non potest prohibere (etiam per degradationem) quod episcopus vel sacerdos simplex non vere conficiat corpus Christi, si tentet illud facere, quicquid dicat Panormitanus & Innocentius. c. Quanto. de consuetudine: quia omnes Theologi tenent oppositum. ET confirmatur. Quia Papa non potest prohibere, quia laicus vere baptizet si tentet facere. Ergo nec sacerdoti, quod non consecret Eucharistiam, si tentet facere.

CONFIRMATVR secundo. Quia qui semel fuit initiatus ordine sacro, semper est initiatus. Ergo semper habet potestatem conficiendi Eucharistiam. Ergo si simplex sacerdos potest confirmare, habet potestatem ordinis. Ergo Papa non potest illud impedire. Ergo semper potest confirmare.

AD hoc concessa maiore, quod confirmare est ordinis & non iurisdictionis, distinguo minore. scilicet quod Papa non potest mutare ea quae sunt ordinis. Totaliter verum est. Sed potest impedire aliquem effectum ordinis, & postea committere: sicut est iste effectus. scilicet confirmare.

SECUNDO (& melius) dico, quod Papa non mutat, nec potest mutare ea quae sunt potestatis ordinis. Sed facit secundum quod Christus instituit. scilicet quod conferre sacramentum confirmationis spectet de per se & ordinarie ad ordinem episcopalem, & dependenter a commissione Papae spectet etiam ad potestatem ordinis sacerdotalis. Unde papa nihil mutat. Et si dicis. Unde habes hoc? Dico quod ex traditione patrum & ex factis pontificum, qui in his spectantibus ad fidem & bonos mores Christianorum, non possunt errare. Et qui dicunt, quod in his potest Papa errare: loquuntur audacius quam deberent. Unde colligitur quod confirmare non est de per se annexum sacerdotio: sed ex Christi institutione potest annecti a Papa.

TER TIO arguitur sic. Papa non habet maiorem potestatem in sacramento confirmationis quam episcopus. Sed episcopus non potest committere sacerdoti simplici, ut confirmet. Ergo nec Papa.

AD HOC prius distinguo antecedens. Ad administrandum sacramentum confirmationis non habet Papa maiorem potestatem quam episcopus. Sed ad committendum alteri habet maiorem potestatem: quia hoc relictum est a Christo vicario suo, & non episcopis. Secundo (& melius) dico, quod episcopus poterat in sua provincia committere simplici sacerdoti quod conferat sacramentum confirmationis, stando in iure diuino, nisi Papa prohiberet: quia habet tantam potestatem in sua provincia

sicut Papa in toto orbe.

ET probatur quod episcopus possit committere simplici sacerdoti quod confirmet, si Papa non restringeret: quia in concilio Toletano primo. c. 20 dicitur. Non chrismare diachonum statutum est sed presbyterum absente episcopo, praesente vero non nisi ab ipso fuerit preceptum. Ergo ex precepto episcopi simplex sacerdos potest confirmare. Et forte (ut dicebat Armachanus) in Gracia sic ex commissione episcoporum confirmabant simplices sacerdotes, antequam a Papa prohiberentur & in Armenia & in Aegypto. Et quod ex commissione episcopi simplices sacerdotes poterant confirmare, videtur: quia Papa non dicit, quod non teneret sacramentum collatum ab illis sacerdotibus sed quod non facerent amplius.

QUARTO arguitur sic. Quando vna potestas ordinatur ad aliam: non potest alia ad quam ordinatur committi sine illa. Sed potestas episcopalis ordinatur ad potestatem confirmationis. Ergo non potest haec committi sine illa. Ut dicebamus quod character confirmationis praesupponit characterem baptismi.

AD HOC dico, quod antecedens est verum, quando illa potestas quae ordinatur ad aliam, est passiva quae habet habitare subiectum ad aliam, non autem quando est actiua: sicut potestas Papae est ad committendum.

QUINTO Papa electus & non consecratus: non potest confirmare, esto sit sacerdos. Ergo nec committere simplici sacerdoti, licet possit committere episcopo. Sicut vnus episcopus confirmatus & non consecratus, potest committere alteri episcopo: quod confirmet, & det ordines in sua provincia: sed non potest hoc committere non episcopo: Ergo haec commissio non spectat ad potestatem iurisdictionis: sed ordinis aut consecrationis. Antecedens probatur. Quia non est vero simile, quod papa possit ante consecrationem committere simplici sacerdoti quod confirmet, & quod ipse non possit facere cum sit etiam sacerdos.

AD HOC dico primum, quod papa ante consecrationem non potest committere simplici sacerdoti quod confirmet, sicut nec ipse potest facere. Et nego consequentiam: quia illud committere est iurisdictionis perfectae cum consecratione, vel per consecrationem.

Articul. duodec.

Utrum ritus huius sacramenti sit conueniens.

AD DUODECIMVM sic proceditur. Videtur quod ritus huius sacramenti non sit conueniens. Sacramentum enim baptismi

primum est maioris necessitatis quam hoc sacramentum: ut supra dictum est. Sed baptismus deputatur certa tempora. scilicet Pascha & Penthecoste. Ergo etiam huic sacramento aliquod certum tempus debet praefigi.

PR AETEREA. Sicut hoc sacramentum requirit deuotionem, & dantis & recipientis, ita etiam & sacramentum baptismi. Sed in sacramento baptismi non requiritur quod a ieiunio sumatur vel conferatur. Ergo videtur in conueniens statutum in concilio Aurelianensi, ut ieiunium ad confirmationem veniat & in concilio Meldensi, ut episcopi non nisi ieiunium, per impositionem manuum Spiritum sanctum tradant.

PR AETEREA. Chrisma est quoddam signum plenitudinis Spiritus sancti: ut supra dictum est. Sed plenitudo Spiritus sancti data est fidelibus Christi in die Penthecoste: ut habetur actuum. 2. Magis ergo debet chrisma confici et benedici in Penthecoste quam in caena domini. SED CONTRA EST usus ecclesiae quae a Spiritu sancto gubernatur.

RESPONDEO dicendum, quod dominus Matth. 8. fidelibus suis promisit dicens. Vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Et ideo firmiter tenendum est, quod ordinationes ecclesiae dirigantur secundum sapientiam Christi. Et propter hoc certum esse debet, ritus quos ecclesia obseruat in hoc & in alijs sacramentis, esse conuenientes.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod sicut Melchisedech Papa dicit, ita conuenientia sunt haec duo sacramenta (scilicet baptismi & confirmationis) ut ab invicem nisi morte praeventiente nullatenus possint segregari, & vnus sine altero rite perfici non possit. Et ideo eadem tempora sunt praefixa baptismi solenniter celebrando & huic sacramento. Sed quia hoc sacramentum a solis episcopis datur, qui non sunt semper praesentes ubi presbyteri baptizant, oportuit quantum ad coem usum, sacramentum confirmationis etiam in alia tempora differri.

AD SECUNDVM dicendum, quod ab illa prohibitione excipiuntur infirmi, & morte periclitantes: sicut in statuto Meldensis concilii legitur. Et ideo propter multitudinem fidelium: & propter pericula imminencia, sustinetur, ut hoc sacramentum (quod non nisi ab episcopis dari potest) etiam a non ieiunio detur, vel accipiatur: quia vnus episcopus praecipue in magna diocesi, non sufficeret ad tot homines confirmandos, si ei tempus arctaretur. Vbi tamen congrue obseruari potest, conuenientius est ut a ieiunio detur & accipiatur.

AD TERTIUM dicendum, quod sicut ex concilio Martini. Papa habetur, omni tempore licebat chrisma conficere. Sed quia solennis baptismus ad quem requiritur usus chrismati, in vigilia paschae celebratur: congrue ordinatum est, ut per biduum ante ab episcopo chrisma benedicatur, ut possit per diocesim destinari. Dies etiam ille satis congruit ad materias sacramentorum benedicendas, in quo fuit Eucharistiae sacramentum institutum ad quod omnia alia sacramenta quodammodo ordinantur: sicut supra dictum est.

IN HOC. 2. articulo solum nota, quod puto, non esse de substantia sacramenti confirmationis, ut in fronte conferatur: sed teneret factum, esto in alia principali parte conferretur: peccaret tamen Episcopus, quia ritum ecclesiae mutaret. SECUNDO. Dico quod signum Crucis est de substantia huius sacramenti: quia explicatur in forma, cum dicitur, configno te signo Crucis, & confirmo te chrismate salutis.

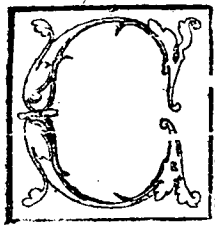
TER TIO dico, quod confirmatus ex antiqua consuetudine ecclesiae, non debet lauari per septem dies a confirmatione.

QUARTO. Circa secundum argumentum ubi definit. S. Tho. quod confirmans & confirmandi debent esse ieiunio, dico (ut notat hic Caietanus) quod in hoc seruanda est consuetudo cuiuscunque ecclesiae. Et si in aliqua ecclesia adhuc est consuetudo, quod praedicti sint ieiunio ad administrandum & recipiendum confirmationem, tenetur illam seruare. Sed credo, quod hodie nulli est talis consuetudo propter rationes. S. Th.

Quaestio. xiiij.

P De

De sacramento Eucharistiæ.

QONSEQVENTER considerandum est de sacramento Eucharistiæ. Et primo de ipso sacramento. Secundo de materia. Tertio de forma. Quarto de effectibus. Quinto de recipientibus hoc sacramentum. Sexto de ministro. Septimo de ritu.

CIRCA primum queruntur sex.

PRIMO. Utrum Eucharistia sit sacramentum.

SECUNDO. Utrum sit unum vel plura.

TERCIO. Utrum sit de necessitate salutis.

QUARTO. De nominibus eius.

QUINTO. De institutione ipsius.

SEXTO. De figuris eius.

Articulus primus

Utrum Eucharistia sit sacramentum.

PPRIMUM sic proceditur. Videtur quod Eucharistia non sit sacramentum. Ad idem enim non debent ordinari duo sacramenta: quia unum quodque sacramentum efficax est ad suum effectum producendum. Cum ergo ad perfectionem ordinetur confirmatio et Eucharistia: ut dicit Dionysius. 4. c. Ecclesiastica Hierarchia. videtur Eucharistia non esse sacramentum, cum confirmatio sit sacramentum. ut prius habitum est.

PRÆTEREA. In quolibet sacramento nouæ legis, id quod visibiliter subijcitur sensui, efficit inuisibile effectum sacramenti: sicut ablutio aquæ causat et characterem baptismale, et ablutio spiritualis: sicut supradictum est. Sed species panis et vini quæ subijciuntur sensui in hoc sacramento, non efficiunt nec ipsum corpus Christi verum, quod est res et sacramentum, neque corpus mysticum, quod est res tantum in Eucharistia. Ergo videtur quod Eucharistia non sit sacramentum nouæ legis.

PRÆTEREA. Sacramenta nouæ legis habentia materiam, in usu materia perficiuntur: sicut baptismus in ablutione, et confirmatio in chrismatis consignatione. Si ergo Eucharistia sit sacramentum, perficeretur in usu materia non in consecratione ipsius materia. Quod patet esse falsum: quia forma huius sacramenti sunt verba quæ in consecratione materia dicuntur: ut infra patebit. Ergo Eucharistia non est sacramentum.

SED CONTRA est, quod in collecta dicitur. Hoc tuum sacramentum non sit nobis reatus ad penam.

RESPONDEO dicendum, quod sacramenta ecclesie ordinantur ad subueniendum homini in vita spirituali. Vita autem spiritualis vite corporali conformatur: eo quod corporalia spiritualium similitudinem gerunt. Manifestum est autem, quod sicut ad vitam corporalem requiritur generatio, per quam homo vitam accipit, et augmentum quo homo perducitur ad perfectionem vite: ita etiam requiritur alimentum quo homo conseruatur in vita. Et ideo sicut ad vitam spirituales oportuit esse baptismum, qui est spiritualis generatio, et confirmationem, quæ est spirituale augmentum: ita oportuit esse sacramentum Eucharistiæ, quod est spirituale alimentum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod duplex est perfectio. Una quæ est in ipso homine, ad quam perducitur per augmentum. Et talis perfectio competit confirmationi. Alia autem est perfectio quæ homo consequitur ex adiunctione alicuius extrinseci hominem conseruantis: puta ex adiunctione cibi, vel indumentis, vel alicuius huiusmodi. Et talis perfectio competit Eucharistiæ: quæ est spiritualis perfectio.

AD SECUNDUM dicendum, quod aqua baptismi non causat aliquem spirituale effectum propter ipsam aquam, sed propter virtutem Spiritus sancti in aqua existentem. Vnde Chrysostomus dicit super illud Iob. 5. Angelus Domini secundum tempus. Et c. In baptis-

zatis

zatis non simpliciter aqua operatur: sed cum Spiritus sancti susceperit gratiam, tunc omnia soluit peccata. Sicut autem se habet virtus Spiritus sancti ad aquam baptismi, ita se habet corpus Christi verum ad species panis et vini. Vnde species panis et vini non efficiunt aliquid, nisi virtute corporis Christi veri.

AD TERTIUM dicendum, quod sacramentum dicitur ex eo quod continet aliquid sacrum. Potest autem aliquid esse sacrum dupliciter. scilicet absolute et in ordine ad aliud. **HÆC** autem est differentia, inter Eucharistiam et alia sacramenta habentia materiam sensibilem: quod Eucharistia continet aliquid sacrum absolute. scilicet ipsum Christum: aqua vero baptismi continet aliquid sacrum in ordine ad aliud. scilicet virtutem ad sanctificandum, et eadem ratio est de chrismate et similibus. Et ideo sacramentum Eucharistiæ perficitur in ipsa consecratione materia: alia vero sacramenta perficiuntur in applicatione materia ad hominem sanctificandum.

ET ex hoc etiam consequitur alia differentia. Nam in sacramento Eucharistiæ, id quod est res et sacramentum, est in ipsa materia, id autem quod est res tantum, est in suscipiente. scilicet gratia quæ confertur: in baptismo autem utrumque est in suscipiente. scilicet character qui est res et sacramentum, et gratia remissionis peccatorum, quæ est res tantum. Et eadem ratio est de alijs sacramentis.

PRIMUM nota, quod hæc materia de sacramento Eucharistiæ tractatur à Magistro sententiarum in. 4. per sex distinctiones, nempe, ab octaua inclusive usque ad tertiã decimã inclusive. **SECUNDO** nota, quod distinctio octaua diuiditur à Magistro in tres partes. In quarum prima agit de nominibus, quibus. scilicet nominibus vocatur vel denominatur Eucharistia. In secunda autem agit de materia et forma Eucharistiæ. In tertia vero agit de contentis et significatis in Eucharistia. **PRIMA** questio circa hanc distinctionem Magistri est, an Eucharistia sit sacramentum. Et est conclusio de fide, quod ita. Et ita dicitur in concilio Tridentino, & Florentino, & in multis alijs. Adeo etiam est certa conclusio, quod & hæretici semper cum fidelibus hoc habuerunt, quod Eucharistia est sacramentum. Et ita frequenter cantat ecclesia in

collecta: ut dicit. S. Th. in argumento in cõtra.

DVBITATVR prius, quibus nominibus nominatur hoc sacramentum.

DICO quod multis. Nam vocatur Eucharistia hostia, sacrificium, cõmunio & viaticum. Et hæc nomina non inueniuntur in scriptura sacra sic sumpta pro hoc sacramento: sed ecclesia & sancti antiqui sic appellauerunt propter diuersas proprietates, quas habet sacramentum. Vnde Eucharistia est nomen usurpatum à grecis, & est compositum ab eu, quod est bonum vel bona, & charis, gratia, id est, bona gratia. Et ita habetur. 1. q. 1. capit. Multi, ubi sic habetur. Panis & calicis sacramentum, græce Eucharistia dicitur, latine vero bona gratia interpretatur. Et licet apud Græcos Eucharis id est sit quod bona gratia, vel actio gratiarum, à latinis accipitur pro hoc sacramento: quia est bona gratia, aut quia eam continet. scilicet corpus Christi verum. Hostia vocatur: quia Deo patri offertur. Sacrificium vocatur secundum quod est signum rememorative passionis Christi: ut ipse cõmendauit in cœna. Hoc facite in meã cõmemoratione. Vocatur etiam cõmunio secundum quod est signum demonstratiuum unitatis ecclesie, quæ in ipso Christi sacramento adunatur. Dicitur etiam viaticum secundum quod est signum præfiguratiuum diuinæ fructuionis in patria: eo quia præbet nobis viam veniendi ad patriam. Frequenter tamen vocatur Eucharistia quam alijs nominibus. Et ideo sic nos utemur illo nomine cõmuniter, in toto hoc tractatu de Eucharistia.

DVBITATVR secundo, quid est hoc sacramentum Eucharistiæ, an sit ipsa consecratio, sicut sunt alia sacramenta ipsæ consecrationes, vel an sit illud quod remanet in altari post ipsam consecrationem, vel an sit sumptio ipsa. Nam non videtur quod aliud possit esse entitative nisi horum aliquid.

AD HOC dicit Gabriel in. 4. d. 3. q. 1. dub. 2. & est valde ipeditus circa hoc. Et dicit duo. Primum est. Sacramentum Eucharistiæ non est ipsa consecratio nec sumptio: quia hæc non sunt ipsa Eucharistia. Secundo. Quia alias essent plura quam septem sacramenta: quia iam hic essent tria. scilicet consecratio, sumptio, & quod remanet post consecrationem. **SECUNDO** dictum eius est, quod licet consecratio Eucharistiæ & sumptio non sint Eucharistia: sunt tamen sacramentum.

TERCIO dicit, quod de rigore plura sunt quam septem sacramenta specie distincta. Et probat quia ordo continet plura sacramenta. Et dicit quod licet ecclesia non annumeret nisi septem sacramenta facit ob hoc: quia licet sint plura sacramenta in ordine, tamen quia ordinantur ad vnum, ecclesia vocat ordinem vnum sacramentum. Et dicit, quod hæc asserit cum timore.

MAIOR in eadem. d. 3. q. unica irridet metum Gabrielis, & ponit quasdam ludricas propositiones in quibus dicit, quod consecratio & sumptio non differunt realiter a speciebus panis & vini consecratis.

P 4 ideo

Dubium primum.

Dubium secundum.

perfectione, & finis unitate. Alias enim si haec duo non concurrant non esset perfecta refectio (sicut non est perfecta refectio cum solo cibo sine potu) ideo nec perfectum sacramentum, & ita nec unum perfectione.

SECUNDO probat doctor conclusionem ex Paulo priore ad Corinth. cap. 10. Quia Eucharistia est sacramentum unitatis, cum omnes fideles fiant unum corpus mysticum per Eucharistiam. Ergo Eucharistia est unum. Probatur consequentia. Quia sacramentum assimilatur rei cuius est sacramentum. Sed est sacramentum unitatis. Ergo est unum.

TERTIO probatur eadem conclusio alijs rationibus praeter rationes. S. Th. Bene sequitur. Tantu differunt duae partes hostiae, vel duae hostiae inter se, sicut species panis & vini. At partes eiusdem hostiae vel duae hostiae non sunt diuersa sacramenta specie. Ergo nec species panis & vini. Minor constat: quia alias qui sumeret duas hostias consecratas sumeret duo sacramenta, & per consecrationem reciperet duas gratias, quod non habet apparentiam aliquam.

QUARTO. Si species panis & vini sunt plura sacramenta. Ergo communicantes sub utraque specie reciperent duas gratias: quod inferius falsum esse ostendemus. Pro hoc est concilium Florentinum, quod Eucharistiam vocat unum sacramentum. Est etiam concilium Tridentinum in decretis de sacra. in comuni. art. 1. diffiniens tanquam de fide tenendum, tantum esse. 7. ecclesiae sacramenta, quorum unum (inquit) est Eucharistia. Ergo est certa conclusio S. Th. qua asserit Eucharistiae sacramentum unum esse. Ex quibus omnibus sequitur, quod non conuenienter Gabriel & Aureolus in 4. d. 8. q. 1. dicunt species panis & vini esse unum: quia habent unum effectum, & unitatem sacramenti, & nihilominus quod species panis & vini sunt distincta sacramenta. Et Aureolus addit, quod sumens species panis tantum, sumit verum sacramentum: sed imperfectum. Ideo dicendum est longe melius cum S. Th. hic, quod sumens species panis tantum, sumit verum sacramentum: sed imperfectum. Et qui sumit species vini tantum, sumit verum sacramentum: sed imperfectum. Idem dicit S. Th. in 4. d. 8. Idem Capreo in 4. d. 8. Et multi alij. Et probatur hoc. Quia si species panis essent perfectum sacramentum, non institueret Christus etiam species vini: quia super vacaneum esset. Ergo sola species panis, aut sola species vini non sunt perfectum sacramentum.

PRAETEREA. Ex vi verborum horum, hoc est corpus meum, non est sub speciebus panis nisi corpus Christi. Et ex vi aliorum verborum, Hic est calix sanguinis mei, &c. non est sub speciebus vini nisi sanguis Christi. Ergo species panis per se quidem sunt verum sacramentum: sed imperfectum. Et ita de speciebus vini, quod per se sunt sacramentum, sed imperfectum. Et hoc dicit Du-

randus in 4. d. 8. q. 1. ad 1. Hoc Marsilius in 4. q. 1. Idem Paludanus in 4. d. 8. q. 1. art. 1. conclusio. 2. SED contra hanc resolutionem arguo hoc modo. In Eucharistia sunt plures formae & plures materiae, quarum una non dependet ab alia, & sunt plures consecrationes. Ergo Eucharistia est plura sacramenta.

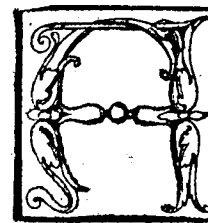
AD HOC respondet S. Th. in corpore articuli (& est 2. conclusio in S. Th.) distinguendo antecedens. Sunt in Eucharistia plures materiae, & plures formae, & consecrationes materialiter, non tamen formaliter. Ideo consequentia non valebat: quia omnes illae res ordinatae sunt ad faciendam unam perfectam refectioem.

SED contra. Ibi sunt plures partes formales: quia plures formae. Ergo non omnia ibi sunt materialia. AD HOC respondet hic Caietanus, & bene concedendo antecedens, & negando consequentiam. Quia omnia illa multa quae in Eucharistia sumuntur, ordinantur ad unam refectioem spiritualem: sicut quaedam integrantia unum. A cuius refectioem spiritualis unitate & perfectione, Eucharistia unum dicitur sacramentum: significans & corpus & sanguinem Christi sub specie cibi & potus.

EX quibus colligitur, quod non est hic requirenda res extrinseca, quae integretur velut quaedam tertia res ex corpore & sanguine Christi sub speciebus panis & vini, sicut domus integratur ex suis partibus: sed aduertendum est ad finem, & ex unitate finis proprii, qui est spiritualis refectio, unitas sumitur sacramenti. Et ideo S. Th. unitatem & perfectionem illius finis vocat formam, vel formale in Eucharistia: unde habet esse unum sacramentum, vel unam refectioem.

Articul. tertius.

UTRUM Eucharistia sit de necessitate salutis.

D TERTIVM sic proceditur. Videtur quod hoc sacramentum sit de necessitate salutis. Dicit enim dominus Ioh. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Sed in hoc sacramento manducatur caro Christi, & bibitur sanguis eius. Ergo sine hoc sacramento non potest homo habere salutem spiritualem vitam.

PR.

PRAETEREA Hoc sacramentum est quoddam spirituale alimentum. Sed alimentum corporale est de necessitate corporalis salutis. Ergo etiam hoc sacramentum est de necessitate spiritualis salutis.

PRAETEREA. Sicut baptismus est sacramentum dominicae passionis sine quo non est salus: ita et Eucharistia: dicit enim Apostolus. 1. Corinth. 11. Quotiescumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annuntiabitis donec veniat. Ergo sicut baptismus est de necessitate salutis, ita etiam hoc sacramentum. SED CONTRA EST quod Augustinus scribit Bonifacio contra Pelagianos. Nec illud cogitetis, paruulos vitam habere non posse, qui sunt experces corporis & sanguinis Christi. RESPONDEO dicendum, quod in hoc sacramento duo est considerare. scilicet ipsum sacramentum & rem sacramenti. Dicitur est autem, quod res huius sacramenti est unitas corporis mystici, sine qua non potest esse salus. Nulli enim patet aditus salutis extra ecclesiam: sicut nec in diluuiio absque archa Noe, quae significat ecclesiam. ut habetur. 1. Petri. 3. Dicitur est autem supra, quod res alicuius sacramenti haberi potest ante perceptionem sacramenti, ex ipso voto sacramenti percipiendi. Unde ante perceptionem huius sacramenti potest homo habere salutem ex voto percipiendi hoc sacramentum: sicut & ante baptismum ex voto baptismi, ut supra dictum est.

EST tamen differentia quantum ad duo. Primum quidem, quia baptismus est principium spiritualis vitae, & ianua sacramentorum: Eucharistia vero est quasi consummatio spiritualis vitae, & omnium sacramentorum finis: ut supra dictum est. Per sanctificationes enim omnium sacramentorum, fit preparatio ad suscipiendam, vel consecrandam Eucharistiam. Et ideo perceptio baptismi est necessaria ad inchoandam spiritualem vitam: perceptio autem Eucharistiae est necessaria ad consummandam ipsam. Non ad hoc quod simpliciter habeatur, sed sufficit eam habere in voto: sicut & finis habetur in

desiderio & intentione.

ALIA differentia est: quia per baptismum ordinatur homo ad Eucharistiam. Et ideo ex hoc ipso quod pueri baptizantur: ordinantur per ecclesiam ad Eucharistiam. Et sic sicut ex fide ecclesiae credunt, sic ex intentione ecclesiae desiderant Eucharistiam: & per consequens recipiunt rem ipsam. Sed ad baptismum non ordinatur per aliud praecedens sacramentum. Et ideo ante susceptionem baptismi non habent pueri aliquo modo baptismum in voto: sed soli adulti. Unde rem sacramenti non possunt percipere sine perceptione sacramenti. Et ideo hoc sacramentum non hoc modo est de necessitate salutis, sicut baptismus.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod sicut Augustinus dicit exponens illud verbum Ioh. Hunc cibum & potum, scilicet carnis suae & sanguinis, societatem vult intelligi corporis & membrorum suorum, quod est ecclesia in praedestinatione, & vocatis, & iustificatis, & glorificatis, sanctis & fidelibus eius. Unde sicut ipse dicit in epistola ad Bonifacium, nulli est aliqua tenus ambigendum, tunc unumquemque fidelium corporis, sanguinisque domini participare fieri quando in baptismo membrum corporis Christi efficitur, nec alienari ab illius panis calicisque consortio, etiam si antequam panem illum comedit & calicem bibit de hoc seculo in unitate corporis Christi constitutus abscedat.

AD SECUNDUM dicendum, quod haec est differentia inter alimentum corporale & spirituale, quod alimentum corporale conuertitur in substantiam eius qui nutritur: & ideo non potest homini valere ad vitae conseruationem alimentum corporale, nisi realiter sumatur. Sed alimentum spirituale conuertit hominem in seipsum: secundum id quod Aug. dicit in lib. confess. quod quasi audiuit vocem Christi dicentis sibi, nec tu me mutabis in te sicut cibum carnis tuae, sed tu mutaberis in me. Potest autem aliquis in Christum mutari, & ei incorporari voto mentis, etiam sine huius sacramenti perceptione. Et ideo non est simile.

P. iij

AD

praefiguratiuū fructuōis Dei, quae erit in patria. Et secundum hoc dicitur viaticū: quia hic praebet nobis viam illuc perueniendi. Et secundum hoc etiam dicitur Eucharistia. i. bona gratia: quia gratia Dei vita aeterna (ut dicitur Roma. 9.) vel quia realiter continet Christū qui est plenus gratia. Dicitur etiam in greco metalepsis. i. assumptio: quia (ut Damascenus dicit) per hoc filij deitatem assumimus. **AD PRIMUM** ergo dicendum, quod nihil prohibet idem pluribus nominibus nominari, secundū diuersas proprietates vel effectus. **AD SECUNDUM** dicendum, quod id quod est commune omnibus sacramentis, attribuitur antonomastice ei propter eius excellentiam.

AD TERTIUM dicendum, quod hoc sacramentum dicitur sacrificium, in quantum representat ipsam passionem Christi. Dicitur autem hostia, in quantum continet ipsum Christū, qui est hostia salutaris: ut dicitur Ephes.

IN HOC 4. articulo nota prius, quod haec nomina sunt antiquissima. Dionysius vocat hoc sacramentū sinaxis, quod idem est latine, quod cōmunio. & non vtitur alijs nominibus Tertulianus in lib. de corona militis, vtitur hoc nomine Eucharistia, & non alijs. Cyprianus in 2. lib. suarū epistolarū epistola. 2. vtitur his duobus nominibus Eucharistia & cōmunio, pro hoc sacramento. Et aliquando pro eodem sacramento vtitur hoc nomine pax.

SED haeretici vt lutherus in lib. de abroganda missa priuata dicit, quod hoc sacramentū non debet dici, nec est sacrificium nec hostia: sed est solum sacramentū sumptionis sicut baptismus. Et dicit quod est nouū inuentum, quod vocetur sacrificium à sacerdotibus propter questū. Et facit argumentū contra se: quia in canone missae vocatur sacrificiū. Dicit quod est dānandus ille canō. **EGO** autem dico cum ecclesia sancta Romana & cum sanctis, quod est sacrificiū: & quod nullū aliud est sacrificiū proprie dictum, & signo exteriorē oblatum in ecclesia, nisi hoc sacramentum. Et ille sublato mansissent Christiani sine sacrificio. Et magna pars haeresium lutheri pēdet ex hoc quod negant rem diuinā (quam missam vocant) esse sacrificium.

CONTRA Lutherū scripserunt multi catholici & viri docti: quorum vnus fuit Iodocus Clitueus in suo 2. lib. ante Lutherū. Et adducit prius Augustinū, 10. de ciuitate Dei, c. 20. vbi dicit. Ipse

Christus est sacerdos offerens in cruce, & ipse est oblatio: cuius sacramentum quotidianum voluit esse ecclesiae sacrificium.

SECUNDO. Idem Augustinus dicit, quod ipse Christus est assuetus offerri per ipsam ecclesiam. **TERCIO**. Idem dicit Augustinus. lib. 22. de Ciuitate Dei, cap. 10. vbi dicit. Nō dicamus tēpla martyrum in quorum memoria fiunt: sed dicamus tēpla Dei, cui in ipsis tēplis sacrificamus.

QUARTO. Idē dicit August. in in chironidion. **QUINTO**. Idē Cyprianus. lib. 2. epistolarū, epist. 3. ad Ceciliū, vbi vocat Eucharistia sacrificium. **SEXTO**. Ita vocatur hoc sacramentū in decretis ex cōcilio Niceno, d. 93. c. Peruenit. primo.

SEPTIMO. Ita ecclesiastica historia lib. 10. c. 6. vocat sacramentum hoc sacrificium.

OCTAuo. De consecr. d. 2. c. In Christo. & desumptū est ex Ambrosio, vbi dicitur: Semel oblata est hostia. & c.

NONO. De consecratione, d. 2. c. Panis est. **DECIMO**. de consecr. d. 1. cap. Sicut non alij. & desumptū est ex decretis Foelicis antiqui pōtificis. **VNDECIMO**. Alex. primus de cōsecr. d. 2. cap. Nihil, idem dicit.

DUODECIMO. Paulus ad Hebr. 7. dicit quod necesse fuit, vt sacerdotiū veteris legis transferretur: & quod aliud sequeretur. Sed nunc in nouo sacerdotio debet esse sacrificium: & non est aliud sacrificiū noui sacerdotij, nisi hoc sacramentum. Ergo. & c. **CAIETANVS** scripsit opusculum cōtra Lutherum, quod est in fine tertiæ partis. S. Th. vbi fideliter, & Christiane satis ac ingeniose exponit & probat hoc sacramentū esse sacrificiū: Recedant ergo Lutherani aut nobiscū sentiāt, & confiteantur Eucharistia esse verā hostiam & sacrificium: quod fide catholica verum esse manifestum est, & semper fuit, vnanimi fidelium & sanctorum patrum consensu.

Articul. quintus.

Vtrum institutio huius sacramenti fuerit conueniens.

AD QUINTUM sic proceditur. Videtur quod non fuerit conueniens institutio istius sacramenti. Vt enim philosophus dicit in 2. de generatione ex eisdem nutrimur ex quibus sumus. Sed per baptismum, qui est spiritalis regeneratio, accipimus esse spūale: ut Dionysius dicit. 2. c. Ecclesiast. Hierarch. Ergo per baptismū etiam nutrimur. Nō ergo fuit necessarium instituere hoc sacramen-

tum.

ti: quasi spirituale nutrimentum.

PRÆTEREA. Per hoc sacramentum homines Christo vniuntur sicut mēbra capiti. Sed Christus est caput omnium hominum, etiam qui fuerunt ab initio mundi: vt supra dictum est. Ergo non debuit institutio huius sacramenti differri vsq; ad cenā dñi. **PRÆTEREA**. Hoc sacramentum dicitur esse memoriale dominicæ passionis: secundum illud Luca. 22. Hoc facite in meam commemorationem. Sed memoria est præteritorum. Ergo hoc sacramentum non debuit institui ante Christi passionem.

PRÆTEREA. Per baptismum aliquis ordinator ad Eucharistiam, quæ non nisi baptizatis dari debet. Sed baptismus institutus fuit post Christi passionem & resurrectionem: vt patet Matth. ultimo. Ergo inconuenienter hoc sacramentum fuit ante passionem Christi institutum.

SED CONTRA EST, quod hoc sacramentum est institutum à Christo, de quo dicitur Mar. 7. Bene omnia fecit.

RESPONDEO dicendum, quod conuenienter hoc sacramentum institutum fuit in cenā: in qua. s. Christus ultimo cum suis discipulis fuit conuersatus.

PRIMO quidem, ratione continentie huius sacramenti. Cōtinetur enim ipse Christus in Eucharistia, sicut in sacramento. Et ideo quando ipse Christus in propria specie à discipulis discessurus erat, in sacramentali specie se ipsum eis reliquit: sicut in absentia imperatoris exhibetur veneranda eius imago. Vnde Eusebius Emisenus dicit. Quia corpus assumptum ablaturus erat ab oculis, & illaturus syderibus, necesse erat vt die cenæ sacramentū corporis & sanguinis sui cōsecraret nobis: vt coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in precium.

SECUNDO. Quia sine fide passionis Christi nunquam potuit esse salus: secundum illud Roma. 3. Quem pposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius. Et ideo

oportuit omni tempore apud homines esse aliquid representatiuū dominicæ passionis. Cuius in veteri quidem testamento præcipuū sacramentum erat agnus paschalis. Vnde & Apostolus dicit. 1. Corinth. 5. Pascha nostrū immolatus est Christus. Successit autem ei in nouo testamento Eucharistia sacramentū: quod est rememoratiuum præteritæ passionis, sicut & illud fuit præfiguratiuū futuræ. Et ideo conueniens fuit, vt imminēte passione celebrato priori sacramento nouum sacramentū institueret. Vnde Leo Papa dicit, quod vt vmbra cederent corpori, antiqua obseruantia nouo excluditur sacramento. Hostia in hostiā transit, sanguine sanguis auferitur: & legalis festiuitas dum mutatur impletur.

TERCIO. Quia ea quæ ultimo dicuntur, maxime ab amicis recedētib; magis memoria cōmēdatur: præsertim quia tūc magis inflamatur affectus ad amicos. Ea vero ad quæ magis afficimur, profundius animo imprimuntur. Quia igitur (vt beatus Alexander Papa dicit) nihil in sacrificijs maius esse potest, quā corpus & sanguis Christi, nec ulla oblatio hac potior est: ideo vt in maiori veneratione haberetur, dominus in ultimo discessu suo à discipulis, hoc sacramentum instituit. Et hoc est quod Augustinus dicit in lib. responsionū ad Ianuarium. Saluator quo vehementius cōmēdaret mysterij huius altitudinē, vltimum hoc voluit insigere cordibus et memorie discipulorum, à quibus ad passionē digressurus erat.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ex eisdem nutrimur ex quibus sumus: non tamē eodem modo nobis aduenientibus. Nam ea ex quibus sumus nobis adueniunt per generationem: eadem autem in quantum ex eis nutrimur, nobis adueniunt per manducationē. Vnde & sicut per baptismum regeneramur in Christo: ita per Eucharistiam manducamus Christum.

AD SECUNDUM dicendum, quod Eucharistia est sacramentum perfectum dominicæ.

nicæ.

minic. passionis, tanquam continens ipsum Christum passum. Et ideo non potuit institui ante incarnationem: sed tunc habebant locum sacramenta, quae erant tantum praefigurae tuae dominicae passionis.

AD TERTIUM dicendum, quod sacramentum istud fuit institutum in caena: ut in futurum esset memoriale dominicae passionis, ea perfecta. Vnde signatè dicit, hoc quodcunque feceritis, de futuro loquens.

AD QVARTUM dicendum, quod institutio respondet ordini intentionis. Sacramentum autem Eucharistiae quamvis sit posterius baptismo in perceptione, est tamen prius in intentione. Et ideo debuit prius institui.

VEL potest dici, quod baptismus iam erat aliquantulum institutus in ipso Christi baptismo. Vnde etiam aliqui ipso Christi baptismo erant baptizati: ut legitur Ioh. 3.

IN HOC, s. articulo nullum dubium est de conclusione. S. Th. nempe, quod convenienter hoc sacramentum sit institutum. Reddit etiam doctor rationes, quibus probat illam convenientiam: quas & sancti de eadem conclusione reddere solent.

Dubium unicum.

EST tamen dubium circa secundum argumentum. S. Th. an potuit sacramentum hoc institui ante incarnationem Christi. Dicit diuus Th. hic ad 2. quod non. Quia Eucharistia (inquit) est sacramentum perfectum dominicae passionis, tanquam continens ipsum Christum passum. Et sic dicit Caiet. in 3. p. q. 76. ar. 2. Ego autem respondeo aliis quibus propositionibus.

PRIMA propositio est. Christus potuit habere esse in sacramento eo modo quo nunc habet, etiam si non haberet esse extra sacramentum ante incarnationem. Haec propositio est Scoti in 4. d. 10. q. 4. & Gabrielis in canone lect. 47. litera d. & deinceps. Et est contra Caiet. ubi supra. Probat. Esse reale quod habet Christus in sacramento: non dependet ab alio esse extra sacramentum. Ergo potest hoc esse, vel hic habere esse sine alio, vel non illud. Antecedens probatur. Quia si deus poneret corpus Christi circumscriptiue in duobus locis: in vno non dependeret ab alio. Ergo nec hoc esse in sacramento reale dependet ab alio esse extra sacramentum: cum vnum esse sit sacramentale & reale, & aliud reale extra sacramentum.

SECUNDO. Potest deus ponere lapidem aliquantulum penetratiue in pane, ita quod sit totus in toto, & totus in qualibet parte panis, & quod non sit illic lapis alibi extra panem. Ergo potuit etiam ponere Christi corpus penetratiue in pane: & quod

non esset extra panem. Ergo etiam potuit ponere ibi corpus Christi, desinente substantia panis, in accidentibus. ita, s. quod sit totum corpus Christi in toto accidente, & totum in qualibet parte: & non sit extra ipsum sacramentum.

TERCIO. Quia possibile est, quod verbum diuinum prius assumeret humanitatem in Eucharistia, quam extra. Ergo, &c. Antecedens probatur. Quia illa materia prima ex qua formatum fuit corpus Christi in utero virginis, fuit antequam esset virgo Maria. Ergo tunc potuit deus ex illa formare corpus suum benedictum in sacramento sub speciebus panis, antequam in utero virginis. **SED** contra, dicit Caiet. ubi supra. Non potest res aliqua habere esse relatiuum quin habeat esse reale, sicut non potest habere esse album, quin sit naturaliter: quia esse respectiuium est accidens. Sed in sacramento corpus Christi habet esse respectiuium. Ergo non potest hoc esse, quin habeat esse naturale.

Ad hoc dico, quod distinguenda est minor. Quia in sacramento Corpus Christi habet esse respectiuium in ordine ad species: & habet esse absolutum in ordine ad se. i. ad partes suas. Et ita ego intelligo, quod esse corporis Christi, vel eius existentia absolute, habet se indifferenter ad esse naturale, id est sine habitudine ad species: & ad esse cum habitudine ad species. &c. Et credo quod ita intelligit Scotus.

SECUNDA propositio. Non potuit corpus Christi poni in hoc sacramento, ut nunc est: quin haberet esse reale & naturale, in ipso sacramento ad minus. Probat. Non potest deus ponere Angelum aut animam rationalem sic, quod sit totus in toto, & totus in qualibet parte: quin haberet esse naturale. Ergo nec corpus suum. Antecedens probatur. Quia Angelus per hoc quod poneretur in pane (sicut dictum est) penetratiue, non desineret esse naturaliter: quia esto ibi esset, intelligeret. Ergo si non potest sic ponere Angelum, quin habeat esse naturale: ita nec corpus suum sacratissimum esse potest in sacramento eo modo quo nunc est, quin habeat esse naturale.

SED est notandum, quod aliud est habere esse naturale: & aliud habere esse naturaliter. Et corpus Christi in Eucharistia habet esse naturale, & naturaliter in ordine ad se & ad suas partes: quia ibi habet vitam & longitudinem, & latitudinem, sicut in coelo. Ergo &c. Sed in ordine ad species habet esse naturale: sed non naturaliter, sed supernaturaliter. Est enim ibi vno alio modo, qui vocatur sacramentaliter in ordine ad species sub quibus continetur.

SECUNDO nota, quod habere modum naturalem est habere se eo modo quo naturaliter habet esse. Vnde si deus poneret Petrum penetratiue cum alia re, non perderet Petrus esse naturale: sed perderet modum essendi naturaliter. Vnde in hoc dicit bene Caietanus, quod non potest cor

pus Christi esse sacramentaliter, quin haberet esse naturale. Nec credo quod Scotus id negaret. Vnde de hac consequentia bona est, & ad mentem. S. Th. Corpus Christi habet suas partes & proprietates in sacramento. Ergo habet illas in esse naturali. Sed haec non valet. Corpus Christi habet suas partes & proprietates in sacramento. Ergo habet illas extra sacramentum. Quia (ut dictum est) poterat deus absolute ponere, corpus suum in sacramento, non ponendo extra sacramentum.

TERCIA propositio est, quae videtur contra Scotum. Esto quod ita sit (ut diximus per alias propositiones) quod corpus Christi potuit esse in hoc sacramento antequam esset extra sacramentum: non tamen potuit Christus esse sacramentaliter (nempe per conuersionem alterius rei in ipsum qualis est in hoc sacramento) quin esset etiam prius, ad minus natura extra sacramentum. Probat. Quia modus essendi sacramentalis, non est esse penetratiue: sed est, quod ex vi verborum conuertatur substantia panis & vini in verum corpus & verum sanguinem Christi. Sed ad hoc quod aliquod totum conuertatur in aliud totum: oportet quod id in quod conuertitur sit prius, ad minus natura: quia non est imaginabilis alia conuersio, vel quomodo alio modo fiat conuersio.

SECUNDO probatur: quia oportet quod accidentia quae conueniunt Christo secundum esse naturale: conueniant ei in sacramento. Sed si Christus non existeret, non haberet ad quod terminaretur transmutatio panis & vini, quae tamen transubstantiatio terminatur ad corpus Christi existens, vel ad existentiam corporis sub his speciebus. Et hoc intendit. S. Th. s. quod sic sacramentaliter per transmutationem, vel transubstantiationem panis & vini, non poterat poni ibi corpus Christi: quia esset prius extra sacramentum. Quod verum est: nec credo quod Scotus hoc negaret. Sed nec S. Th. puto negaret, quod asseruimus cum Scoto & Gabriele in prima conclusione. s. quod absolute potuit corpus Christi habere esse in sacramento priusquam incarnaretur, aut haberet esse extra sacramentum. Sed non esset per conuersionem alterius rei in ipsum: ut nunc est.

Articulus sextus.

Utrum agnus paschalis fuerit praecipua figura huius sacramenti.

AD SEXTUM. Sic proceditur. Videtur quod agnus paschalis non fuerit praecipua figura huius sacramenti. Christus enim dicitur sacerdos secundum ordinem Melchisedech, propter hoc quod Melchisedech

gestit figuram sacrificij Christi offerens panem & vinum. Sed expressio similitudinis facit, quod vnum ab alio denominetur. Ergo videtur, quod oblatio Melchisedech fuerit potissima figura huius sacramenti.

PRAEETEREA. Transitus maris rubri fuit figura baptismi: secundum illud. 1. Corinth. 10. Omnes baptizati sunt in nube & in mari. Sed immolatio agni paschalis praecessit transitum maris rubri, quae subsequutum est manna, sicut Eucharistia sequitur baptismum. Ergo manna est expressior figura huius sacramenti, quam agnus paschalis.

PRAEETEREA. Potissima uirtus huius sacramenti est, quod introducit nos in regnum caelorum, sicut quoddam uaticium. Sed hoc maxime praefiguratum fuit in sacramento expiationis, quando pontifex intrabat semel in anno cum sanguine in sancta sanctorum: sicut Apost. probat Hebr. 9. Ergo videtur, quod illud sacrificium fuerit expressior figura huius sacramenti, quam agnus paschalis. **SED CONTRA** est, quod Apostolus dicit. 1. Corinth. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus: itaque epulemur in azymis sinceritatis & ueritatis.

RESPONDEO dicendum, quod in hoc sacramento tria considerare possumus. s. id quod est sacramentum tantum, quod est panis & vinum. & id quod est res & sacramentum. s. corpus Christi uerum. & id quod est res tantum. s. effectus huius sacramenti. Quantum igitur ad id quod est sacramentum tantum, potissima figura fuit huius sacramenti oblatio Melchisedech, qui obtulit panem & vinum. Quantum autem ad ipsum Christum passum, qui continetur in hoc sacramento, figura eius fuerunt omnia sacrificia ueteris testamenti: praecipue sacrificium expiationis quod erat solemnissimum. Quantum autem ad effectum, fuit praecipua eius figura manna, quod habebat in se omnis saporis suauitatem (ut dicitur Sapientia. 16) sicut & gratia huius sacramenti quantum ad omnia reficit mentem.

SED

SED agnus paschalis quantum ad haec tria praefigurabat hoc sacramentum. Quantum enim ad primum, quia manducabatur cum panibus azimis: secundum illud Exodi. 12. Edet carnes & azimos panes. Quantum vero ad secundum, quia immolabatur ab omni multitudo filiorum Israel quarta decima luna, quod fuit figura passionis Christi: qui propter innocentiam dicitur agnus. Quantum vero ad effectum, quia per sanguinem agni paschalis proeecti sunt filij israel a devastante Angelo, & educti de Aegyptiaca seruitute. Et quantum ad hoc ponitur praecipua figura huius sacramenti agnus paschalis: quia secundum omnia ipsum representat. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

IN HOC 6. articulo doctor sanctus ponit vna distinctionem trimembrem, & tres conclusiones, quarum vltima: quae ad dubium hoc responderetur, est. Agnus paschalis fuit potissima figura huius sacramenti Eucharistiae, quo ad omnia illa tria quae sunt in ipso sacramento, nempe, quo ad sacramentum tantum, & quo ad sacramentum & rem tantum, & quo ad sacramentum tantum (quod est species panis & vini) agnus paschalis fuit potissima figura huius sacramenti: quia comedebatur cum pane azimo, ut praecipitur Exodi. 12. Quo ad sacramentum simul & rem: quia agnus paschalis vere realiter immolabatur, sicut Christus immolandus erat. Quo ad rem tantum (nempe quo ad effectum) quia per sanguinem agni paschalis liberati sunt filij israel de Aegyptiaca seruitute.

Dubium vnicum.

ET quia omnia haec in litera doctoris luculenter tractantur solum vnum potest dubium submoueri. Postquam ita est, quod agnus paschalis est potissima figura huius sacramenti, quare non ponitur in canone rei diuinae, cum ponatur alia figura, quae non erant potissima? Ad quod dico, quod non ponitur in canone missae: quia ibi non ponuntur nisi illa peculiaria sacrificia sanctorum patrum, sicut Abel, Melchisedech, & quia a solis illis patribus fuerunt oblata, & quia semper accepta fuerunt domino Deo. Agnus vero paschalis offerebatur ab omnibus, & erat communis omnibus. Ideo non ponitur in canone: quia in canone non ponuntur, nisi illa figurae quae raro fuerunt inuentae: quia rariora videntur preciosiora: & magis estimantur & venerantur, & magis excitant ad deuotionem & contemplationem, quando sunt spiritualia: ut illa sacrificia sunt, quae in canone missae ponuntur. **SECUNDO** dico, quod in canone non ponuntur nisi figurae sacramenti Eucharistiae: quae fuerunt

sacrificia legis naturae, quae sacrificia debebant semper durare: ut oblatio Melchisedech in pane & vino, & sacerdotium secundum ordinem Melchisedech. Sacrificia autem veteris legis, sicut & eiusdem legis sacerdotium, non deberent durare: nec erant perfecta: ideo non ponuntur in canone.

Quaestio. xv.

De materia Eucharistiae quantum ad speciem.

EINDE Considerandum est de materia huius sacramenti. Et primo de specie materiae. Secundo. De conuersione panis et vini in corpus Christi. Tertio. De modo existendi corpus Christi in hoc sacramento. Quarto. De accidentibus panis & vini, quae in hoc sacramento remanent. Circa primum queruntur octo.

PRIMO. Vtrum panis & vinum sint materiae huius sacramenti.

SECUNDO. Vtrum ad materiae huius sacramenti requiratur determinata quantitas.

TERCIO. Vtrum materia huius sacramenti sit panis triticus.

QUARTO. Vtrum sit panis azimus, vel fermentatus.

QUINTO. Vtrum materia huius sacramenti sit vinum de vite.

SEXTO. Vtrum sit admiscenda aqua.

SEPTIMO. Vtrum aqua sit de necessitate huius sacramenti.

OCTAVO. De quantitate aquae quae apponitur.

Articulus primus

Vtrum materia huius sacramenti sit panis & vinum.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod materia huius sacramenti non sit panis & vinum. Hoc enim sacramentum perfectius debet representare passionem Christi quam

sacramenta veteris legis. Sed carnes animalium, quae erant materiae sacramentorum veteris legis, expressius representant passionem Christi, quam panis & vinum. Ergo materia huius sacramenti magis debent esse carnes animalium, quam panis & vinum.

PR AETEREA. Hoc sacramentum est ubique celebrandum. Sed in multis terris non inuenitur panis, & in aliquibus non inuenitur vinum. Ergo panis & vinum non sunt conuenientes materiae huius sacramenti.

PR AETEREA. Hoc sacramentum competit sanis & infirmis. Sed vinum nocet quibusdam infirmis. Ergo videtur quod vinum non debeat esse materia huius sacramenti.

SED CONTRA est, quod Alexander Papa dicit. In sacramentorum oblationibus panis tantum, & vinum aqua permixtum, in sacrificium offerantur.

RESPONDEO dicendum, quod circa materiae huius sacramenti aliqui multipliciter errauerunt. Quidam enim qui dicuntur Artotyrite (ut Augustinus dicit in lib. de heresibus) offerunt panem & casum in hoc sacramento: dicentes a primis hominibus oblationes de fructibus terrae et ovium fuisse celebratas. **ALII** vero, sicut Cataphrygae & Pepuziani, de infantis sanguine, quod de toto eius corpore minutis particulis vulneribus extorquebant, quasi Eucharistiam suam, conficere perhibentur, miscentes eum farinae, panemque inde facientes.

QUIDAM vero qui dicuntur Aquarij aquam solam sub specie sobrietatis in hoc sacramento offerunt.

OMNES autem hi errores et similes excluduntur per hoc quod Christus hoc sacramentum sub specie panis et vini instituit: ut patet Matth. 26. Vnde panis & vinum sunt materiae conuenientes huius sacramenti. Et hoc rationabiliter.

PRIMO quidem, quantum ad usum sacramenti, qui est manducatio. Sicut enim aqua assumitur in sacramento baptismi ad usum spiritualis ablutionis, quia corporalis ablutio communiter fit in aqua: ita panis & vi-

num quibus communis homines reficiuntur, assumuntur in hoc sacramento, ad usum spiritualis manducationis.

SECUNDO quantum ad passionem Christi in qua sanguis est a corpore separatus. Et ideo in hoc sacramento quod est memoriale dominice passionis, seorsum sumitur panis ut sacramentum corporis, & vinum ut sacramentum sanguinis.

TERCIO quantum ad effectum consideratum in unoquoque sumendum: quia (ut Ambrosius dicit super epistolam ad Corinth.) hoc sacramentum valet ad tuitionem anime & corporis. Et ideo corpus Christi sub specie panis, pro salute corporis, sanguis vero sub specie vini, pro salute anime offertur sicut dicitur Leui. 17. quod anima carnis in sanguine est.

QUARTO quantum ad effectum respectu totius ecclesiae, quae constituitur ex diuersis fidelibus, sicut panis conficitur ex diuersis granis, & vinum fluit ex diuersis vuis: ut dicit glossa super illud primae Corinth. 10. Multi vinum corpus sumus, &c.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod licet carnes animalium occisorum, expressius representent Christi passionem: tamen minus competunt ad commune usum huius sacramenti, & ad ecclesiasticam unitatem significandam.

AD SECUNDUM dicendum, quod licet non in omnibus terris nascatur triticum, vel vinum: tamen de facili ad omnes terras deferri potest, quantum sufficit ad usum huius sacramenti. Nec propter defectum alterius, est unum tantum sine altero consecrandum: quia non esset perfectum sacramentum.

AD TERTIUM dicendum, quod vinum in modica quantitate sumptum non potest multum agrotanti nocere. Et tamen si nocumentum timeatur, non est necesse quod omnes accipientes corpus Christi, etiam accipiant sanguinem: ut infra dicitur.

IN HOC primo articulo, recitatis prius quibusdam erroribus, diuus Thomas ponit conclusionem quae semper fuit & est omnium fidelium, nempe, quod materia huius sacramenti sit

fit panis & vinum tantum. Est etiã de fide. Probat. Math. 26. Marci. 14. Luc. 22. Vbi sic dicitur. Coenantibus autẽ eis accepit Iesus panẽ, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait. Accipite & comedite, hoc est corpus meũ. Et accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis dicens. Bibite ex hoc omnes. Hic est sanguis meus noui testamenti: qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

SECUNDO. Hoc dicit Paulus primã ad Cori. 11. dicens, qd̄ debet se quis pbare, ante quã edat de illo pane cõsecrato: & atẽ quã bibat de illo vino.

TER TIO. Ita dicitur de consecratione. d. 2. cap. In sacramentorum oblationibus, quod est primũ cap. in illa. 2. distinctiõẽ, & citat illud. S. Th. in argumento in contra. Idem dicitur ibidẽ. cap. In sacramento corporis, & est desumptũ ex concilio Carthaginensi. 3.

QVARTO Idem determinatur extra de summa Trinitate & fide catholica.

QVINTO. Ita dicitur de consecr. d. 2. cap. Cũ omne. Vbi damnantur omnes offerentes aquam, vel lac pro vino.

SEXTO. Ita dicitur extra de celebratione missarum c. Cum Marthã.

SEPTIMO. Ita dicitur in concilio Florentinõ, vbi declarantur Armenijs formã & materiã sacramentorum. Et de congruentia, quod congruũ sit panẽ & vinum esse materiam, vide hic literã doctoris, vbi ad hoc optimã rationes ponuntur: quas etiam ponit Magister in. 4. d. 11. & Gabriel super Canonem lectiõne. 35.

Sed dicit forte aliquis, ex Euangelio bene haberi, quod Christus hoc sacramentum in pane consecrasset, sed non haberi quod consecrasset in vino.

AD HOC dico prius, quod non valet. Non habetur hoc in Euangelio. Ergo non est ita, aut non est de fide. Multa enim tenemus tanquã de fide, quã in scriptura non habentur: sed sufficit traditio patrum.

SECUNDO. Dico quod habetur: quia habetur quod Christus bibebat vinum, quia à pharisæis vocabatur potator vini.

TER TIO. Quia Christus dixit. Amen dico vobis, non bibã amplius de hoc genimine vitis, quo usque illud bibã nouum vobiscum, in regno patris mei. Et euangelistã referunt hoc, scribentes historiam de coena Domini.

Dubium primũ. DVBITATVR prius, quid intelligitur per panẽ an. s. massa vel pasta sit panis. ita quod in illa possit confici hoc sacramentum.

AD HOC respondet Scotus. d. 11. q. 6. 4. & ponit aliqua dictã: quorũ primũ est. Probabile est, quod pasta & panis non differunt specie. Probatur, quia pasta solum fit ex farina & aqua, & ex eisdem solum fit panis: & per hoc quod coquitur non differt specie à pasta. Secundo. Probat quod pasta nõ differat specie à pane: quia ita dicit Damascenus libro. 4. cap. 5.

SECUNDA propositio Scoti est. Licet pasta & panis non differant specie: non tamen potest hoc sacramentum confici in massa vel pasta.

SED arguit contra se. Quia ex pane recenti facile fit massa. Et illa iam erat panis. Ergo potest cõsecrari illa massa. Ad hoc respondet, quod hoc probat pastam non differre specie à pane. Secundo dicit, quod pasta facta ex pane potest consecrari quia iã constat nobis quod fuit panis. Et ideo si manifeste nõ desinat esse panis, est cõsecrabilis.

ET confirmatur, quia in hyeme aliquãdo hostia videtur massa: & nihilominus consecramus eam.

CONFIRMATVR secundo, quia in particula quã mittitur in calicem, manet corpus domini, & fit pasta. Ergo &c. Et formatur argumentũ hoc modo. In omni illa materia potest confici de nouo corpus Christi: in qua manet post consecrationem. Sed in pasta post consecrationẽ (vt diximus de particula missã in calicẽ) manet corpus Christi. Ergo ibi potest prius confici.

SED contra. Illa pasta antequã fuisset panis, nõ erat consecrabilis, secũdum ipsum Scotum. Ergo nec postquam facta est panis. Ad hoc dicit, quod si illa pasta quã fit ex pane, esset omnino similis cum priore non esset consecrabilis. Sed quia nõ est ita, cum ibi maneant proprietates panis, est cõsecrabilis. Et hæc omnia habet Gabriel in. 4. d. 11. q. 2. & in canone lectiõne. 35.

IOHANNES autem Maior in. 4. d. 11. q. 2. tenet quod pasta & panis sunt eiusdem speciei: nõ tamẽ dicit, an sit, vel non sit cõsecrabilis ipsa pasta. Paludanus. d. 11. q. 1. dicit, quod in pasta nõ potest fieri consecratio.

EGO autẽ ex sententia. S. Th. pono aliquas propositiões: quarum prima est. In pasta nõ potest confici hoc sacramentũ Eucharistiã: quia nõ est materia huius sacramenti. Probat. Pasta nõ est panis. Probat. Ex pasta fit panis. Ergo pasta nõ est panis. Sicut ferrum non est cultellus, & si ex ferro fiat cultellus.

SECUNDA conclusio est. Pasta & panis differunt specie. Hæc est. S. Th. in quarto. d. 11. q. 2. art. 2. q. 2. ad. 2. vbi. S. Th. facit argumentũ. Si admittatur ordeum cũ tritico potest fieri cõsecratio, in illo saltem quod est triticum. Et dicit. S. Th. quod non manet eadem species quã antea erat. Et ita dicendum est de pasta & pane, quod quãdo est panis, non manet species quã antea erat, quando erat pasta. Hæc. S. Th. Et probatur quod ita sit dicendum. Quia aliã si fieret panis ex farina fabarũ cũ vno solo grano tritici, esset panis cõsecrabilis: quod manifeste est falsum. Ergo dicendum est vt dicit. S. Th. quod si misceatur ordeũ in parua quãtitate cũ tritico, mutat speciem, & fit triticũ: & tunc est materia consecrabilis.

SECUNDO. Cõfirmatur hoc. s. quod panis triticeus, esto habeat admixtũ a liquidõ ordeĩ, sit cõsecrabilis. Quia aliã sequitur quod raro aut nunquã daretur panis consecrabilis, quia semper manet

net sit tritico aliquod granum tiphã, vel ordeĩ. Ergo dicendum est, quod postquam fit panis, conuertitur illud granum ordeĩ in triticum: & sic est alterius speciei. Et ita dico, quod postquam ex pasta fit panis, est alterius speciei.

TER TIO. Hoc etiam videtur dicere. S. Th. hic ar. 3. ad. 3. & 4. vbi dicit, quod modica permixtio alterius frumenti non soluit speciem tritici, cui admisceatur. Secus si esset admixtio in magna quantitate.

QVARTO. Idem dicit Siluester in summa verbo Eucharistiã. r. Et in verbo Alchimia. q. 5. nempe, pastam differre specie à pane. Et probatur. Per hoc cognoscimus quod vna res differat specie ab alia: quia habent diuersas proprietates. Sed panis & pasta habent diuersas proprietates. Ergo differunt specie.

SED contra. Res artificialis non differt specie à naturali, ex qua fit. Sed panis est res artificialis. Ergo non differt specie à farina vel pasta, ex qua fit.

AD HOC respondet. S. Th. in. 2. d. 7. q. 3. quod quando artifex vtitur agentibus naturalibus, differt illud artificiatum, quod fit cum agentibus naturalibus specie, ab alijs ex quibus fit, vel conflatur. Secus autem quando artifex non applicat agentia naturalia ad suum artificiatum: sed vtitur alijs instrumentis artis.

TER TIA propositio est. Esto pasta nõ differret à pane specie, non sequitur quod pasta sit consecrabilis. Et dico, quod hæc consequentia nõ valet. Panis est consecrabilis. Ergo omnis materia eiusdem speciei est consecrabilis. Sicut non valeret. Potest sacramentum confici in pãno, si sic esset institutum à Christo. Ergo & in lana potest, esto lana & pãnus sint eiusdem speciei. Ratio huius est: quia Christus non curauit nec obligauit nos ad inquirendum species metaphisicas pro materia sacramentorum: sed illud quod communiter est vere panis, est materia Eucharistiã, & nihil aliud est materia corporis Christi.

Dubium secundũ. DVBITATVR an amidum sit materia huius sacramenti consecrabilis. Dicit Paludanus vbi supra quod sic. Idem dicit Maior, quia fit ex tritico, & seruat speciem.

SED. S. Th. ar. 3. Sequenti ad. 4. dicit quod non est materia consecrabilis. Idem dicit Scotus vbi supra. Ratio est. Quia sunt magnæ transmutationes: ita quod non manet panis. Et hoc est verius: quia iam post illas transmutationes quibus fit amidum, non manent proprietates panis &c.

Dubium tertium. DVBITATVR tertio, si alicubi nõ inueniretur vinum, sed solus panis, vel contra non inueniretur panis sed solum vinum, an poterit confici licite sacramentum Eucharistiã in solo pane, vel in solo vino.

Dico quod si fiat, erit vera consecratio. Secũdum

do. Dico quod non est licitum. Et hoc dicit. S. Thom. hic ad. 2 & Caiet. ibidem. Idem dicit Paludanus in. 4. d. 11. q. 1. art. 3. conclusiõne. 3. Et probatur. Quia nunquam est licitum inferre aliquã irreuerentiam Sacramento. At conficere solam vnã speciem, est conficere imperfectum sacramentum. Ergo est irreuerentia consecrare imperfectum sacramentum. Ergo in nullo euentu debet fieri.

Articul. secundus

Vtrũ requiratur determinata quãtitas panis & vini ad materiam huius sacramenti.

D SECUNDO sic proceditur. Videtur quod requiratur determinata quãtitas panis & vini ad materiam huius sacramenti.

Effectus enim gratiã non sunt minus ordinati quam effectus natura. Sed sicut dicitur in. 2. de anima, omnium natura constantium positus est terminus, & ratio magnitudinis & augmenti. Ergo multo magis in hoc sacramento (quod dicitur Eucharistiã, id est, bona gratia) requiritur determinata quãtitas panis & vini.

PRÆTEREA. Ministris ecclesiã nõ est à Christo data potestas, ad ea quã pertinent ad irrisiõnem fidei & sacramentorum eius: secundum illud primã Corinth. 10. Secundum potestatem quam dedit nobis Deus, in adificationem, & non in destructionem. Sed hoc esset ad irrisiõnem huius sacramenti, si sacerdos vellet consecrare totum panem qui venditur in foro, & totum vinũ quod est in cellario. Ergo hoc facere non potest.

PRÆTEREA. Si aliquis baptizetur in mari, non tota aqua maris sanctificatur per formã baptismi: sed solũ aqua illa quã corpus baptizati abluitur. Ergo nec in hoc sacramento, superflua quãtitas panis & vini

ni consecrari potest.

SED contra est, quod multum opponitur paucis, & magnum paruo. Sed nulla est ita parua quantitas panis aut vini, que non possit consecrari. Ergo etiam nulla est ita magna, que consecrari non possit.

RESPONDEO dicendum, quod quidam dixerunt, quod sacerdos non possit consecrare immensam quantitatem panis aut vini: puta totum panem qui venditur in foro, aut totum vinum quod est in dolio. Sed hoc non videtur esse verum: quia in omnibus habentibus materiam, ratio determinationis materie sumitur ex ordine ad finem: sicut materia ferræ est ferrum, ut sit apta sectioni. Finis autem huius sacramenti est usus fidelium. Unde oportet, quod quantitas materie huius sacramenti determinetur per comparationem ad usum fidelium. Non autem potest esse, quod determinetur ad usum fidelium qui nunc occurrunt: alioquin sacerdos paucos parochianos habens, non posset consecrare multas hostias. Unde relinquatur, quod materia huius sacramenti determinetur per comparationem ad usum fidelium absolute. Numerus autem fidelium est indeterminatus. Unde non potest dici, quod quantitas materie huius sacramenti sit determinata.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod cuiuslibet rei naturalis materia, accipit determinatam quantitatem secundum comparationem ad formam determinatam. Sed numerus fidelium, ad quorum usum ordinatur hoc sacramentum, non est determinatus. Unde non est simile.

AD SECVNDVM dicendum, quod potestas ministrorum ecclesie ad duo ordinatur. Primo quidem ad effectum proprium. Secundo ad finem effectus. Secundum autem non tollit primum. Unde si sacerdos intendat consecrare Corpus Christi propter aliquam malum finem (puta ut irrideat vel beneficia faciat) propter intentionem mali si-

nis peccat: nihilominus tamen propter potestatem sibi datam perficit sacramentum.

AD TERTIVM dicendum, quod baptismi sacramentum perficitur in usu materie. Et ideo per formam baptismi non plus de aqua sanctificatur, quam quantum venit in usum. Sed hoc sacramentum perficitur in consecratione materie. Et ideo non est simile.

IN HOC secundo articulo. S. Tho. dicit duo. Prius, refert opinionem dicentium, quod non possunt sacerdotes consecrare quantitatem materie quam voluerint. Sed hoc reprobatur Doctor sanctus hac ratione. In omnibus habentibus materiam, ratio determinationis materie sumitur ex fine. At finis huius sacramenti est usus fidelium. Ergo oportet quod quantitas materie huius sacramenti determinetur per comparationem ad usum fidelium. Sed numerus fidelium est indeterminatus: quia possunt esse multi fideles, & non tot quin plures. Ergo etiam quantitas materie huius sacramenti erit indeterminata, id est, non tanta quin possit esse maior.

SECVNDO probatur. Nulla est tam parua quantitas panis aut vini, que non possit consecrari. Ergo nec est ita magna etiam que non possit consecrari. Ideo secundo concluditur diuus Thomas, quod nec in magnitudine nec in paruitate, materia huius sacramenti est determinata. Quod verum simpliciter est, & communiter receptum. Unde si sacerdos aliquis tentaret consecrare totum panem, qui est in foro, factum teneret: ut infra latius probabimus.

DVBITATVR primo (ut pressius hoc tractemus) an sit tanta quantitas panis & vini, que non possit consecrari a sacerdote. AD quod dicit Paludanus in .4.d.11.q.1.ar.3. con-

clusionem. i. quod omnino est dare aliquam determinatam quantitatem (etiam apud Deum qui illam nouit) ultra quam sacerdos non potest consecrare.

SECVNDA propositio eius est. Quod hæc quantitas non est nobis nota: quia in Euangelio non habetur. TERTIA propositio est. Quod aliquando possumus determinare illam quantitatem: quia oportet quod materia sit præsens. Et non est præsens omnis quantitas materie huius sacramenti. Ergo,

QVARTA propositio est. Adhuc de hac præsentia non est certum, quanta quantitas debet esse præsens. Unde concludit, quod licet apud Deum sit determinata quantitas: tamen apud nos non est certum quanta sit illa. Ideo nullus debet exponere se periculo: ut tentet consecrare contra con-

fuctu

fuetudinem & ritum ecclesie. Sed tanquam certum potius tenendum est, cum. S. Tho.

EST tamen communior opinio Theologorum, quod non est determinata quantitas materie huius sacramenti. Hoc tenet. S. Th. hic, & in .4.d.11. q.2. ar.1. q.3. Et probat. Quia in nulla alia re determinatur quantitas materie, nisi ratione finis: ut patet in domo, vel statua. Ergo ad comunicandū non determinatur materia, nisi ex parte finis. Et maior quantitas requiritur ad comunicandū multos, quam ad comunicandū paucos. Ergo sicut numerus comunicantium non est determinatus, sed quocumque dato potest dari maior: ita quocumque materia huius sacramenti consecratur, potest consecrari minor.

SECVNDO. Nulla est materia, que in aliquo casu non posset consecrari: quia si deret magna materia, possunt esse tot comunicaturi: ut requiratur tota. Ergo potestas erat absolute ad consecrandum omnem materiam indifferentem: quia illa magna est nunc in tali euentu necessaria, ad comunicandum fideles qui nunc occurrunt.

SED arguit Caiet. hic, quod ad minus materia vini sit determinata. Probatur. Quia in forma consecrationis vini determinatur quantitas materie: quia dicitur, hic est calix sanguinis mei &c. Sed in calice non capitur magna quantitas vini. Ergo non potest consecrari, nisi illa quantitas que capitur in calice.

ADHOC dicit Caietanus. Prius quod ex hoc non habetur Christū determinasse quantitatem vini: sed ex natura rei calix ita se habet, quod non capit magnam quantitatem vini. Si autem calix esset tam capax sicut magnum dolium, & que bene consecraretur.

SECVNDO dicit, quod si essent multi calices, nihilominus possent consecrari.

TERTIO potest dici, quod quando sacerdos dicit formam, nihil demonstrat: & ideo non est ibi falsitas. Ideo potest consecrari magnū doliū vini. VNDE Si sacerdos intendat consecrare totum panem, qui venditur in foro: tenebit factū, ut supra diximus. Et ita si intendat consecrare totum vinum, quod est in dolio.

DVBITATVR secundo, an materia Eucharistie debeat esse præsens, ipsi sacerdoti, qui debet consecrare, de necessitate sacramenti, vel an possit sacerdos qui est Conimbricæ, consecrare panem & vinū que sunt in India, vel post parietem. Et videtur quod non requiritur præsentia materie: quia non habetur in Euangelio.

SECVNDO. Quia sacerdos cæcus potest consecrare Eucharistiam. Et non habet materiam præsentem: quia non videt illam. Ergo. ADHOC dico cum communi sententia Theologorum, quod materia huius sacramenti debet esse præsens sacerdoti consecrati, aliās non consecrat. Probatur hoc ex facto Christi, qui solū consecravit in materia præsentem. Sed hoc non concludit

quia Christus fecit, quia habebat ibi materiam. SECVNDO. Eodem modo est dicendum, quod requiritur ut materia habeatur in manibus: quia Christus habuit in manibus. Quod non requiritur manifestum est.

IDEO. Secundo probatur conclusio. Quia in forma dicitur hoc, vel hic. Ergo demonstratur materia. Ergo est præsens: quia alias formæ essent falsæ, quum non esset ita, sicut significant. Et significant quod materia est præsens: quum demonstratur. Ergo requiritur præsentia materie.

SED hoc etiam non concludit: quia posset quis dicere, quod sacerdos nihil demonstrat. Secundo. Quia potest demonstrari res absens. Ideo dico quod licet hæ rationes non concludant, sunt tamen apparentes.

TERTIO probatur conclusio. Quia hic est ritus, & fuit semper in Ecclesia, quod nunquam quis tentauit consecrare materiam, nisi præsentem.

QVARTO. Quia ad conficiendū sacramentū aliquod (ut supra diximus) requiritur intentio in ministro sacramenti. Ergo requiritur quod dicitur recte & singulariter feratur illa intentio in materia. Quod non posset esse, nisi esset præsens. Ergo requiritur quod sit materia præsens.

DVBITATVR tertio, qualis præsentia requiritur, an requiratur contactus.

DICO quod non requiritur contactus: quia Papa consecrat sine contactu. Et sacerdotes quotidie consecrant multas formas, in die comunione plurium: quas non tangunt. Nec requiritur quod videat: quia cæcus potest consecrare. Nec requiritur quod si haberet oculos, posset videre: quia esto vna hostia sit super aliam, & sic non posset videri: posset consecrari. Propter hoc dicit Maior. 4.d.11.q.3. quod potest sacerdos consecrare hostiam positam a tergo, vel post parietem. Probatur. Quia potest sacerdos consecrare plures hostias existentes super se inuicem. Ergo existentē a tergo, vel post parietem.

EGO autem respondeo aliquibus propositionibus, quarum prima est. Requiritur præsentia materie ad conficiendam Eucharistiam. Hæc est iam probata & communiter recepta.

SECVNDA propositio est. Aliqua præsentia est nobis nota, quod sufficit: sicut est hæc, qua communiter videntur sacerdotes, quia consecrant habentes hostiam in manibus.

TERTIA propositio. Certū est de aliqua præsentia, quod non sufficit: ut si hostia vel materia sit post parietem, vel in India, & sacerdos sit Conimbricæ.

QVARTA propositio est. Non potest nobis via humana constare in puncto quanta distantia requiratur, aut sufficiat ad consecrandum Eucharistiam: quia non stat hoc in puncto.

QVINTA propositio. Dico quod illa præsentia, quam communiter omnes vocant præsentiam,

Q ij requi

Dubium tertium.

Dubium secundum.

requiritur & sufficit: siue materia tangatur à sacerdote, vel videatur vel non.

VNDE falsum est quod dicit Maior, quod à tergo, vel post parietem potest panis consecrari: quia illud quod atergo est, vel post parietem, non vocatur communiter praesens. Ideo non sufficit ad consecrandum.

DUBITATVR quarto, an sit tam parua materia, quae non possit consecrari.

AD HOC Maior in 4. d. 11. q. 3. dicit quod potest esse tam parua materia panis & vini, quod non possit consecrari. Probat. Quia sacramentum est signum sensibile. Ergo materia debet esse sensibilis. Sed potest esse tam parua materia, quod non sit sensibilis. Ergo nec consecrabilis.

SECUNDO. Quia ad consecrandum hoc sacramentum requiritur praesentia. Sed potest esse tam parua materia, quod non sentiat. Ergo talis non dicitur praesens. Ergo non potest consecrari. Idem dicit Paludanus. 4. d. 12. q. 2. Idem Capreo. in 4. d. 13. Sed oppositum tenet. S. Th. hic, & in 4. vbi supra. Dicit enim quod nec paruitas, nec magnitudo materiae impedit, quin possit consecrari.

ET arguo hoc modo contra Maiorem. Quia si diuidatur hic panis per partes proportionales minores versus nos, concedit Maior, quod potest sacerdos consecrare partes impares, manibus paribus non consecratis. Sed quilibet pars par est per se totalis panis. Ergo potest consecrari. Et cum inter illas partes sit aliqua in sensibilis: potest illa consecrari. Ergo aliqua insensibilis potest consecrari.

AD HOC concedit ille totum, & dicit quod sufficit ut sint illae partes sensibiles in toto. Secundo dicit quod sufficit ut sint continua secundum colorem. Sed non soluit argumentum. Quia esto illae partes per diuinam potentiam separarentur, poterant consecrari: quia est verus panis & vinum.

SECUNDO. Sequeretur quod corpus Christi desineret esse in aliquo (nempe in hostia) sine corruptione alicuius accidentis. Probat. Si hostia consecrata diuideretur in illas partes insensibiles.

TERCIO. Sequitur quod corpus Christi est in aliqua parte, in qua non potest consecrari: ut in illa in sensibili parte.

QUARTO. Queritur à Maiore, quid vocatur pars insensibilis. Dicit Maior quod illa est pars insensibilis: quam non potest videre perfectissimus visus, ut visus Adami. Sed contra. Si miraculose datur alius visus perfectior, qui posset illam videre esset consecrabilis.

QUINTO arguitur sic. Possunt consecrari omnes illae partes insensibiles simul in suo toto. Ergo etiam vna illarum.

ET ad primum argumentum Maioris, nego quod sit aliqua pars insensibilis, ad minus impotentia propinqua, id est, per solam mutationem potentiae poterit sentiri: ita quod si non sentitur ab ista

potentia imperfectiori, sentietur ab alia perfectiori. Probat. hoc. Omne coloratum est sensibile. Sed quilibet pars colorati, est colorata. Ergo omnis talis potest videri.

AD Secundum dico, quod paruitas vel magnitudo nihil facit ad praesentiam. Quia quod talis pars non sit praesens, non est ex parte sua: sed ex defectu potentiae. Et ideo concessio quod requiritur praesentia: negatur quod talis pars non sit consecrabilis. Quia etiam panis qui est in India, non est praesens sacerdotibus qui sunt Conimbricæ: tamen est absolute consecrabilis. Et ita pars illa insensibilis ab hac potentia, non consecrabitur ab hoc sacerdote, qui non potest illam sentire: sed consecrabitur ab alio perfectioris potentiae, qui potest illam sentire.

DUBITATVR quinto, an vna pars panis vel hostiae possit sine alia consecrari.

DICO quod ita. Sicut si quis habet panem in manu, & aduertit ad vnam partem, vel medietatem de qua habet distinctam notitiam, & illam consecrat: illa manifeste consecrata, & alia non, esto sine continuatione. Secus si indifferenter & non determinate vellet sacerdos consecrare vnam vel aliam medietatem, non se determinando magis ad vnam quam ad aliam. quia tunc nulla est consecrata. Vnde sequitur, quod potest consecrari medietas minimi.

SED contra. Quia daretur minus minimo. Nam si consecratur medietas minimi, iam definit esse substantia in illa medietate. Ergo non manet nisi in alia medietate panis minimi. Ergo datur minus minimo naturaliter: quia circa illam partem quae remanet, nullum sit miraculum.

DICO quod concedo dari minus minimo quantum ad substantiam: sed non quantum ad quantitatem & alias dispositiones quae remanent, quae sufficiunt ad conseruandum illud: sicut sufficiebant ad conseruandum totum minimum, & ibi manent continuae sicut erant ante. Secus si non essent continuae dispositiones sufficientes ad conseruandum totum minimum.

Articulus tertius.

Vtrum requiratur ad materiam huius sacramenti quod sit panis triticeus.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur quod non requiratur ad materiam huius sacramenti quod sit panis triticeus. Hoc enim sacramentum est rememoratum dominicae

dominicae passionis. Sed magis videtur esse consonum dominicae passioni panis ordeaceus, qui est asperior, & de quo etiam Christus pauciturbas in monte (ut dicitur Iohannis. 6.) quam panis triticeus. Ergo panis triticeus non est propria materia huius sacramenti.

PRAETEREA. Figura est signum speciei in naturalibus rebus. Sed quaedam frumenta sunt quae habent similem figuram grano tritici, sicut far & spelta, de qua etiam in quibusdam locis panis conficitur, ad usum huius sacramenti. Ergo panis triticeus non est propria materia huius sacramenti.

PRAETEREA. Permixtio speciem soluit. Sed vix inuenitur farina triticea, quae alterius frumenti permixtionem non habeat, nisi forte de electis granis studiose fiat. Non ergo videtur, quod panis triticeus sit propria materia huius sacramenti.

PRAETEREA. Illud quod est corruptum, videtur esse alterius speciei. Sed aliqui conficiunt in pane corrupto, qui iam non videtur esse panis triticeus. Ergo videtur quod talis panis non sit propria materia huius sacramenti.

SED CONTRA est, quod in hoc sacramento continetur Christus, qui se grano frumenti comparat Ioh. 12. dicens. Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Ergo panis frumenti, siue triticeus, est materia huius sacramenti.

RESPONDEO dicendum, quod (sicut dictum est) ad usum sacramentorum assumitur talis materia, quae communius apud homines in tale usum venit. Inter alios autem panes communius homines utuntur pane triticeo. Nam alij panes videntur esse introducti in huius panis defectum. Et ideo Christus creditur in huius panis specie, hoc sacramentum instituisse.

QUI etiam panis magis confortat hominem: & ita conuenientius significat effectum huius sacramenti. Et ideo propria materia huius sacramenti est panis triticeus.

QUI etiam panis magis confortat hominem: & ita conuenientius significat effectum huius sacramenti. Et ideo propria materia huius sacramenti est panis triticeus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod panis ordeaceus competit ad significandum duriciem veteris legis. Tum propter duriciem panis: tum etiam quia (ut Augustinus dicit in lib. 83. questionum) ordeae medulla quae tenacissima palea legitur, vel ipsam legem significat: quae ita data erat, ut in ea vitale animae alimentum corporalibus sacramentis obtegeretur, vel ipsum populum non dum expoliatis carnali desiderio: quod tanquam palea cordi eius inhaerebat. Hoc autem sacramentum pertinet ad suauem iugum Christi, & ad veritatem iam manifestatam, & ad populum spiritualem. Vnde non esset materia conueniens huius sacramenti, panis ordeaceus.

AD SECUNDUM dicendum, quod generans generat sibi simile in specie. Fit tamen aliqua dissimilitudo generantis ad genitum, quantum ad accidentia, vel propter materiam, vel propter debilitatem virtutis generatiuae. Et ideo si qua frumenta sunt, quae ex semine tritici generari possunt (sicut ex grano tritici seminato in malis terris nascitur siligo) ex tali frumento panis confectus potest esse materia huius sacramenti. Quod tamen non videtur habere locum neque in ordeo, neque in spelta, neque etiam in farre, quod inter omnia est grano tritici similis. Similitudo autem figurae in talibus magis videtur significare propinquitatem quam identitatem speciei: sicut ex similitudine figurae manifestatur, quod canis & lupus sunt propinque speciei, non autem eiusdem. Vnde ex talibus frumentis quae nullo modo possunt ex semine grani generari non potest confici panis, qui sit debita materia huius sacramenti.

AD TERTIUM dicendum, quod modica permixtio non soluit speciem: quia id quod est modicum, quodammodo assumitur à plurimo. Ideo si sit modica admixtio alterius frumenti ad multo maiorem quantitatem tritici, poterit ex inde confici panis, qui est materia huius sacramenti. Si vero sit magna permixtio (puta ex aequo vel quasi) talis

Qui permix

permixtio speciem mutat. Vnde panis exinde confectus non erit debita materia huius sacramenti.

AD QVARTVM dicendum, quod aliquando est tanta corruptio panis, quod soluitur species panis: sicut cum continuas soluitur, & sapor, & color, & alia accidentia mutantur. Vnde ex tali materia non potest confici corpus Christi. Aliquando vero non est tanta corruptio quae speciem soluat: sed est aliqua dispositio ad corruptionem, quod declarat aliqualem immutatio saporis. Et ex tali pane potest confici corpus Christi: sed peccat conficiens, propter irreuerentiam sacramenti. ET quia amydu est ex tritico corrupto, non videtur quod panis ex eo confectus possit fieri corpus Christi: quantum quidam contrarium dicant.

CIRCA hunc articulum tertium est primum aduertendum, quod hoc dubium tractauit Magister sententiarum in.4.d.11. & ibi eius interpretes. At diuus Thomas ponit conclusionem affirmatiuam hoc verborum tenore. Panis triticeus est materia sacramenti Eucharistiae. Probatur ad hunc modum. Ad usum sacramentorum assumitur materia, quae communiter apud homines in tale usum venit. At inter alios panes communiter homines vtuntur pane triticeo. Ergo Christus creditur, in panis triticeae specie sacramentum hoc instituisse. SECVNDO. Ille panis est materia huius sacramenti, qui magis significat effectum huius sacramenti, qui est cordis humani spiritualis confortatio. Hoc autem plus facit panis triticeus, quam alius. Ergo, &c. Et haec est communis Theologorum sententia. Hoc tenet Scotus in.4.d.11. Hoc Durandus ibidem. Idem Alex. 4.p.q.32. Albertus autem magnus in.4.d.11. dicit, quod etiam spelta est materia huius sacramenti: quia est quaedam species frumenti. SED contra. In omnibus alijs sacramentis requiritur materia vnius speciei, & non sufficit genus. Ergo etiam in isto requiritur sola vna species: & non sufficit quaecumque species frumenti.

SECVNDO. Christus consecrauit in vna specie solum, nempe, in tritico. Ergo solus panis illius speciei est consecrabilis.

VNDE Durandus & Paludanus in.4.d.11.q.11. dicunt, quod in solo triticeo pane licet consecrari. Et quia spelta est eiusdem speciei cum tritico: in illa potest confici hoc sacramentum. Quod autem spelta eiusdem sit speciei cum tritico, probant: quia ex tritico generatur spelta. Vnde hi conueniunt cum Alberto magno, in hoc quod dicunt, sacramentum hoc in spelta confici posse. Differunt tamen,

in hoc quod dicunt spelta eiusdem esse speciei cum tritico: quia Albertus dicit, quod differunt specie, sed sunt eiusdem generis.

THOMAS de argentina dicit, quod non deberent esse opiniones de tanta re. Secundo. Dicit quod est temerarium consecrari in alio pane quam triticeo. Tertio. Dicit, quod non potest probari, quod materia huius sacramenti sit solum panis triticeus: quia non est determinatum ab ecclesia, nec sancti hoc dixerunt. Et de consecr. d.2. cap. In sacramento non coarctatur materia huius sacramenti ad triticeum panem: sed absolute dicitur ibi, quod materia huius sacramenti est panis.

SED omnis opinio quae in hac materia sunt: est prima propositio certa. In omni vero pane potest confici hoc sacramentum. Haec luculentior est, quam probatio indigeat. Vnde in pane castaneorum, & fabarum, non potest confici: quia non est verus panis. SED quomodo cognoscemus, quod aliquis est verus panis? Dico quod dupliciter, Vno modo, ex ritu ecclesiae. Et quia tota ecclesia consecrat in pane triticeo: ideo dicimus, quod ille solus est verus panis. Secundo. Dicit S. Th. quod cognoscitur verus panis ex fine. scilicet, quia est communiter in alimentum hominum: vt habetur Ecclesiast. 39. Initium vitae hominis panis, & aqua. Vnde ex ordeo non fit verus panis: quia non est creatum in communem hominum cibum: sed potius brutorum. Tertio. Cognoscitur panis ex simplici denominatione: vt dicit Caietanus hic. Itaque illud quod communiter dicitur panis sine addito, est verus panis. Vnde milium non est verus panis, sicut nec ordeum: quia non dicitur panis absolute, sed panis miliaceus, vel ordeaceus.

IN spelta autem & in farre dicit S. Th. hic ad.2. quod non potest confici Eucharistia: quia non sunt eiusdem speciei cum pane triticeo, esto in figura & accidentibus assimilentur tritico. Durandus & Palud. dicunt quod ita: quia sunt eiusdem speciei cum tritico. Verum securius est quod dicit S. Th. Tum quia communiter in ecclesia non conficitur Eucharistia nisi in tritico. Tum quia spelta & far non dicitur simpliciter panis, aut triticum: sed habent distincta nomina. Tum etiam quia in multis accidentibus differunt a tritico. Vnde far, & spelta sunt quaedam species frumenti: quae in aliquibus accidentibus assimilantur tritico, & in aliquibus oriz. IN amydo etiam non licet, nec tenet factum si in eo fiat consecratio: quia esto amydu fit ex tritico, fit per tot & tam grandes transmutationes, quod non remanet panis. Ideo vocatur alio nomine. scilicet amydu, & habet alium saporem: quia fit ex tritico saepe madefacto, & sole curato.

DUBITATUR, an in siligine possit confici Eucharistia.

AD HOC dico, quod siligo est nomen aequiuocum. Antonius nibricensis & aliqui latini dicunt, quod siligo non significat illud frumentum, quod vulgerriter vocant (centeno) sed perfectissimum triticum quod

Dubium vnicum.

quod in Castella vocatur, trigo candial, & reputatur melius quam quod Conimbricæ vocatur, ana fil, vel pro adore seu flore farinae triticeae. Et dicit Antonius quod, centeno, latine vocatur titha. Accipiendo igitur siligo in hac significatione, manifestum est, nec in dubium cadere poterat, quin in illo hoc sacramentum confici possit: cum sit optimum triticum. Sed S. Th. accipit hic ad.2. siliginem pro titha. scilicet, centeno. & etiam aliqui doctores theologici videtur quod illa sit latina significatio: quia Plinius lib.18. de historia naturali cap.10. dicit quod siligo habet spicam rectam, & citius metitur quam alia frumenta: & quod spica eius non colligit in ferore ut alia. Quae omnia videntur conuenire tithae vel centeno. Vnde capiendum siliginem pro centeno, dubitatur, an in illa possit Eucharistia confici. Dicit S. Th. quod ita: quia in malis terris generatur ex tritico.

SED securius est quod non. Quia esto ex tritico generetur: fit per tot transmutationes quod non manet eadem species: sicut etiam in terris multum aquosis ex tritico generatur lolium. Et manifestum est quod in lolio non potest confici Eucharistia: quia non est materia sacramenti. Ergo nec titha seu siligo. Nec titha absolute dicitur panis: nec habet figuram tritici.

EX quibus omnibus colligitur quod solus panis triticeus est materia huius sacramenti.

SECVNDO colligitur quod sacerdos qui in alia specie frumenti quam in tritico tentaret conficere hoc sacramentum (si non est talis consuetudo in sua ecclesia) exponit se periculo non faciendi sacramentum, & peccat.

Articul quartus.

Vtrum hoc sacramentum debeat confici ex pane azymo

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod hoc sacramentum non debeat confici ex pane azymo. Debemus enim in hoc sacramento imitari institutionem Christi. Sed Christus videtur hoc sacramentum instituisse in pane fermentato: quia sicut legitur Exodus. 12. Iudaei secundum legem incipiebant uti azymis in die paschae (quod celebratur. 14. luna) Christus autem instituit hoc sacramentum in caena, quam celebrauit ante diem festum paschae: ut habetur Ioh. 13. Ergo debemus hoc sacramentum celebrare in pane fer-

mentato.

PR AETEREA. Legalia non sunt obseruanda tempore gratiae. Sed uti azymis fuit quaedam legalis cerimonia: ut patet Exodus. 12. Ergo in hoc sacramento gratiae, non debemus azymis uti.

PR AETEREA. Sicut supra dictum est, Eucharistia est sacramentum charitatis, sicut Baptismus fidei: ut supra dictum est. Sed feruor charitatis significatur per fermentum: ut patet in glosa super illud Matt. 13. Simile est regnum caelorum fermento. &c. Ergo hoc sacramentum debet confici ex pane fermentato

PR AETEREA. Azymum & fermentatum sunt accidentia panis, non variantia eius speciem. Sed in materia Baptismi nulla discretio adhibetur circa differentiam accidentium aquae: puta si sit salsa vel dulcis, calida vel frigida. Ergo in hoc sacramento aliqua discretio adhiberi non debet, utrum panis sit azymus vel fermentatus.

SED CONTRA est, quod extra de celebratione missarum. cap. Literas, puniuntur sacerdotes, qui in pane fermentato, & cypho ligneo, missarum solennia celebrare praesumpserunt.

RESPONDEO dicendum, quod circa materiam huius sacramenti duo possunt considerari. scilicet, quid sit necessarium, & quid conueniens. Necessarium quidem est ut sit panis triticeus (sicut dictum est) sine quo non perficitur sacramentum. Non est autem de necessitate sacramenti, quod sit azymus, vel fermentatus: quia in vno quoque confici potest.

CONVENIENS autem est, ut unusquisque seruet ritum suae ecclesiae in sacramenti celebratione. Super hoc autem sunt diuersae ecclesiarum consuetudines. Dicit enim beatus Gregorius in registro. Romana ecclesia offert azymos panes, propterea quod dominus sine ulla comixtione suscepit carnem: sed certa ecclesiae offerunt fermentatum, pro eo quod verbum patris indutum est carne, sicut fermentum miscetur farinae. Vnde sicut peccat presbyter in Ecclesia Latino-

Quod iij rursus

rum celebrās de pane fermentato ita peccāret
p̄sbyter græcus, in ecclesia græcorū celebrās de
pane azymo, quasi peruerēs ecclesia suaritū.
ET tamen consuetudo de pane azymo cele-
brandi, rationabilior est. Primo quidem, pro-
pter institutionem Christi: qui hoc sacramen-
tum instituit prima die azymorum (ut ha-
betur Matth. 26. & Marci. 14. & Lucæ.
22.) qua die nihil fermentatū in domibus Iu-
deorum esse debebat: ut habetur Exod. 12.
SECUNDO. Quia panis est proprie sacra-
mentum corporis Christi (quod sine corrupti-
one conceptum est) magis quā diuinitatis ip-
sius: ut infra patebit.

TER TIO. Quia hoc magis cōpetit synce-
ritati fidelium, quæ requiritur ad usum hu-
ius sacramenti: secundū illud primæ Corin. 5.
Pascha nostrū immolatus est Christus, itaq̄
epulemur in azymis sinceritatis et ueritatis.
HABET tamen hæc consuetudo græcorū a-
liquam rationē: & propter significationē quā
tangit Gregorius, & in detestationē heresis
nazæreorum, qui legalia euangelio miscebāt.
AD PRIMVM ergo dicendum, quod
(sicut legitur Exodi. 12.) solemnitas pascha-
lis incipiebat in uesperis. 14. luna: & tunc Chri-
stus, post immolationem agni paschalis, hoc
sacramentum instituit. Vnde hæc dies à Io-
hanne dicitur precedere sequentem diem pas-
che: & à tribus alijs euangelistis dicitur pri-
ma dies azymorum, quando fermentatū in
domibus Iudeorum non inueniebatur: ut di-
ctum est. Et de hoc supra notatum est pleni-
us in tractatu dominice passionis.

AD SECVNDVM dicendum, quod
cōficiētes ex azymo, non intendunt cerimoni-
as legis seruare: sed conformare se institutioni
Christi, & ideo non iudaizant. Alioquin
& celebrantes in pane fermentato iudaiza-
rent: quia Iudei panes primitiarū fermenta-
tos offerebant.

AD TERTIVM dicendum, quod fer-
mentum significat charitatem propter ali-
quem effectum: quia, si panē facit saporosē,

& maiorem. Sed corruptionem significat ex
ipsaratione suæ speciei.

AD QVARTVM dicendum, quod
quia fermentum habet aliquid corruptionis,
& ex pane corrupto non potest confici hoc sa-
cramentum (ut dictum est) ideo magis attē-
ditur circa panem differentia azymi & fer-
mentiati, quam circa aquam Baptismi diffe-
rentia calidi & frigidi. Posset enim tantū esse
corruptio fermenti, quod ex eo non posset con-
fici sacramentum.

IN HOC articulo. 4. diuus Thomas luculen-
ter distinguit, & respondet aliquibus proposi-
tionibus. Distinctio est. Cum querimus an hoc
sacramentum debeat confici in pane azymo di-
stinguendum est. Vel enim illud uerbum debeat
dicitur debitum necessitatis, id est, quod necessario
ad ueritatem, vel substantiam sacramenti, requi-
ritur panis azymus: vel dicitur debitum decetia, id
quod decet est & conueniēs, ut sit panis azymus
ille, in quo sacramentum hoc debet confici.

QUIBUS suppositis, est prima conclusio. S. T.
Necessarium est ad ueritatem & substantiā hu-
ius sacramenti, quod sit panis triticeus: ut in præ-
cedenti articulo, dictum est, ita quod sine illo nō
perficitur sacramentum.

SECUNDA conclusio est. Non est de necessi-
tate sacramenti, quod sit azymus panis, aut fer-
mentatus. Probat. Quia in omni uero pane po-
test confici hoc sacramentum. Sed si est uerus pa-
nis. Ergo in illo potest confici sacramentum, siue
sit azymus siue fermentatus.

TER TIA conclusio est. Conueniens est, quod
quilibet sacerdos seruet ritum suæ ecclesie in ad-
ministracione sacramenti. Hæc probatur testimo-
nio diui Gregorij dicētis. Romana ecclesia offert
azymos panes: propterea quod dominus sine ulla
comixtione suscepit carnē. Sed certæ ecclesie offe-
runt fermentatū: pro eo quod uerbum patris indu-
tum est carne, sicut fermentū miscetur farina.
Vnde colligit, quod sicut peccat p̄sbyter in ec-
clesia latina celebrās in pane fermentato: ita pec-
cat p̄sbyter græcus, in ecclesia græcorum cele-
brans in pane azymo. Probat. Quia talis p̄s-
byter peruertit ritum suæ ecclesie.

QUARTA ppositio. S. Th. est. Rationabilior
est cōsuetudo celebrandi in pane azymo. Quam
probat doctor sanctus in litera satis distincte.
Vide ibi.

DEINDE Hic prius notandū est, quod. S. Tho.
& alij dant rationē, quare græci cōficiunt hoc sa-
cramentū in fermentato: & dicunt quod faciunt
ad significandū uerbum diuinū latere sub humani-
tate assumpta, sicut fermentū in farina & pasta.
SED Gabriel & Maior in. 4. d. 11. q. 2. & aliqui
moder

moderni dicunt, quod græci hoc faciunt: quia pu-
tant, Christum hoc fecisse.

SECUNDO. Dicit quod est secunda ratio (quæ
ex prima sequitur) quia putant, quod hoc sacramē-
tum non potest cōfici in azymo: postquā (ut sup-
ponūt) Christus confecit in fermentato. Hoc di-
cit Scotus in. 4. d. 1. q. 6. Et dicit, quod in his duo-
bus errant Græci.

EGO uero credo, quod Græci non habent hos
duos errores, & quod hi doctores impingunt eis
quia. S. Th. diligenter perscrutatus est causam hanc
& non dicit quod errāt in hoc. Immo dicit, quod
licite faciunt, & quod peccant, qui in sua ecclesia
non seruant ritū ipsius. Græcus in Græcia, & La-
tinus in latina ecclesia. Idem dicit Gregorius: ut
citatur hic. S. Th. Et datur conueniens ratio. Quia
faciunt ad significandū, quod uerbum diuinum
latere sub humanitate: sicut fermentum sub farina
vel pasta. Hoc etiam tractat. S. Tho. supra in. 3. p.
q. 4. 6. art. 9. Et in hoc nunquā dicit quod Græci
errant, sed quod licite hoc faciunt.

IOHANNES Maior in. 4. d. 13. q. 1. dicit, quod
in principio ecclesie omnes conficiebant in azy-
mo, tam Græci quā Latini. Sed postea surrexere
quidam hæretici Ebionitæ: qui dixerūt quod erat
necessariū ad salutem seruare legalia, & comede-
re azymos panes, & celebrare pascha Iudeorum.
Ecclesia ad extirpandum istum errorem iussit, ut
omnes celebrarent in fermentato. Et breui tempo-
re, errore Ebionitarum extincto, latina Ecclesia
rediit ad celebrandum in azymo: & Græci man-
serunt in fermentato.

DUBIVM. DVBITATVR, an peccet mortaliter p̄s-
byter Latinus, vel Græcus, qui in ecclesia Latī-
na celebrat in fermentato: & Græcus uel Latinus
qui in ecclesia græca celebrat in azymo. Videtur
quod non: quia. S. Th. solum dicit, quod peccant
huiusmodi, & non dicit, quod peccāt mortaliter.
Sed dico, quod peccāt mortaliter. Et hoc dicit Io-
hā. maior. 4. d. 13. q. 1. Et pbatur. Quia agit contra
præceptū ecclesie habitū declaratiōe prælatorū.
SECUNDO. Extra de celebratione missarū. c.
Literas tuas. mādatur, quod deponatur sacerdos
qui in fermentato & citho ligneo cōficiēbat Eu-
charistiam. Ergo est præceptū ecclesie, quod sa-
cerdotes latini conficiant in azymo. Ergo peccat
mortaliter: faciens oppositum.

TER TIO. Est contra uniuersalē ecclesie cōsue-
tudinē. Ergo in materia graui peccat mortali-
ter, oppositum faciens.

SED contra. Græci sunt Scismatici & nō conue-
niūt cum ecclesia Romana. Ergo nō peccat sacer-
dos, qui non conformatur cū illis in hac cerimo-
nia. s. quod est conficere in fermentato.

DICO quod in his in quibus sunt scismatici nul-
lus debet cōformari cum illis. Sed in hoc nō sunt
scismatici: ideo sacerdos siue scismaticus, siue nō
scismaticus debet inter illos hoc seruare, quod cō-
ficeret in fermentato.

DVBITATVR secundo, si non sit alius pa-
nis nisi fermentatus, et est aliquis in proxi secundu.
mo moriturus, an liceret cōficere Eucharistiam
in fermentato, propter illam necessitatem.

DICO quod non propter reuerentiā ecclesie:
qui habet illam cōsuetudinē. Melius est enim
quod seruetur illa uniuersalis cōsuetudo eccle-
siae: quam quod ille infirmus sumat uiaicū, cum
non sit de necessitate salutis, ut baptismus: sicut si
prædictum est à. S. Th. Ita etiā esto aliquis sit in
proximo moriturus, nō liceret conficere sacramē-
tum hoc sine uerbis sacris, aut nō ieiunus ob re-
uerentiā sacramenti, & ecclesie præcipientis.

SEQVITVR ex dictis. S. Th. quod p̄sbyter
rolatino in ecclesia Græca non licet cōficere in
azymo, nec græco in ecclesia latina in fermentato
quia iā reputatur illius ecclesie, oportet seruare
laudabiles cōsuetudines ecclesie illius in qua sūt.
ARGVITVR tamen cōtra ultimā cōclusionē
S. Th. in qua dicit, quod consuetudo cōficiēdi in
pane azymo rationabilior est. Christus cōfecit sa-
cramentū hoc in fermentato. Ergo rationabilior
est (ut græci faciunt) conficere in fermentato. Pro-
bo antecedens. Christus confecit. 13. luna. Sed tūc
nō erant panes azymi apud Iudeos. Ergo cōfecit
in fermentato. Quod Christus confecerit. 13. lu-
na probatur. Quia confecit nocte præcedēte an-
te pascha. Et tūc nō erat panis azymus. Ergo cō-
fecit in fermentato. Antecedens, quod Christus cō-
fecit nocte præcedente pascha, probatur Iohā. 13.
Ante diē festū pasche, sciens Iesus quia uenit ho-
ra eius: cum dilixisset suos, qui erant in mūdo, in
finem dilexit eos. Et coena facta, cū diabolus mi-
sisset in cor, ut traderet eum Iudas Simonis Isca-
riotus. &c. Et deinde scribit Iohānes totam coenā
illa die, ubi Christus confecit, & tradidit discipu-
lis: & tandem passionē sequenti die. Ergo ante pas-
cha confecit: quando non erat azymus panis. Er-
go in fermentato.

SECUNDO. Iohā. 13. habetur, quod Iudæi ad-
dixerūt Iesum ad Caiphā. Et dicit textus: Erat
autē mane, postquā Iesus coenauerat agnum. Et
sequitur, Non introierunt in pratorium, ne cōtra-
minarentur: ut possent comedere pascha. Sed pas-
cha (ut habetur Exodi. 12.) debere a Iudæis come-
di. 14. luna ad uesperā. Ergo illo die comederunt
agnum paschalem, quo Christus est crucifixus.
Ergo 13. luna mensis primi. Et tūc non erat azy-
mus panis. Ergo confecit in fermentato.

TER TIO. Matth. 26. dixerunt Iudæi, quod nō
occideretur Christus in die festo: ne forte tumultus
fieret in populo. Et Exodi. 12. & 13. & Leui. 23.
dicitur, quod dies festus erat post Pascha. Et ibi
dem dicitur. 14. Luna Pascha Domini est, & in
15. festum altissimo celebrabit. Si Christus con-
fecit. 14. Luna. Ergo mortuus fuit in die festo, qd
renuebāt Iudæi. Ergo dicendū est, quod cōfecit. 13.
luna ante diē festū, & mortuus fuit. 14. luna.

QUARTO. Lucæ. 24. dicitur, quod mulieres
reuer

reuerentes à monumento parauerunt aromata: vt veniētes vngerent Iesum. Arguitur sic. Si Christus confecit. 14. luna, sequēs. 15. luna erat festum solēne. Si erat festum, quando parauerunt mulieres aromata: Non die Veneris: quia erat festum. Nec in Sabbato, quia erat maius festum.

PROPTER hæc argumenta dicit. S. Tho. 3. p. q. 46. art. 9. quod quidā dixerunt, coenasse Christū tertia decima luna. i. die Mercurij, quē vocamus quartā feriā: & quod mortuus est die Iouis, quē vocamus quintam feriā, & Iudæi vocabant. 14. lunā. Sed hi non possunt teneri: quia hoc esset contra ritum ecclesiæ.

IDEO pro solutione horum argumentorum, & pro veritate est prius notandū: pro quo accipitur pascha. Et dico quod pascha est nomen vsitatum à græcis & hebraicis: sed in diuersis significationibus. Nam græce pascha dicitur à passione: ita quod festum hoc dicitur pascha, quia tunc celebratur passio dominica. Hebraice autē tantum valet pascha, sicut phase. i. transitus dñi: vt dicitur Exod. 12. Quod dicitur propter duos trāsitus. Primus fuit antecedens: quando Angelus transiuit percutiens primogenita Aegypti, & saluans primogenita hebræorū. Alius transitus est qui sequitur, transitus. s. filiorū Israel per mare rubrū. Vnde pascha nostrū habet significationē vtriusque linguæ, græce. s. & hebraicæ. Et etiam conuenienter festum hoc dicitur pascha. i. phase. i. trāsitus dñi: quia in ipsa passione domini fuit transitus Christi ex hoc mundo ad patrem. Diximus igitur quod pascha significat transitum domini, & passionē, & tempus transitus, & tempus passionis dñi.

SECUNDO. Est notandū, quod pascha in sacris literis significat multa, & accipitur diuersimode. Prius accipitur pro illa sola prima die azymorū ad vespērā, quando Iudæi comedebant pascha. i. Agnum paschalē. Hoc probatur Luca. 22. Appropinquabat autem dies festus azymorū, qui dicitur pascha: & quærebant principes sacerdotū & scribæ, quomodo eum interficerent. Secūdo. Pascha accipitur pro agno paschali. Probatum etiam Luca. 22. vbi sic dicitur. Venit autem dies azymorū: in qua necesse erat occidi Pascha. Tertio. Accipitur pascha pro panibus azymis, & p. illis cibis qui bus velcebatur Iudæi in illis septē diebus festis: in quibus non licebat eis habere fermentatum. Probatum. Ioh. 18. sic habetur. Erat autem mane, & ipsi Iudæi non introierūt in prætorium, vt nō contaminarentur: sed vt manducaret Pascha. Et tunc iam manducauerāt agnum, vt ego probabo infra. Ergo ibi accipitur pascha pro azymis panibus, & alijs quibus illis diebus licitum erat vesci. Quarto accipitur pascha pro omnibus illis septem diebus azymorum, in quibus Iudæi celebrabant festū phase. i. trāsitus vel Paschæ. Probatum Actū. 12. vbi sic habetur. Apposuit Herodes apprehendere & Petrū. Erant autē dies azymorum. Quem cum apprehēdisset, misit in carcerē, tra-

dens quatuor quaternionibus militum ad custodiendum eū: volens post pascha producere eum populo. Ergo illud pascha non potest accipi, nisi pro omnibus illis diebus azymorum simul.

TERTIO est notandū, quod Iudæi accipiebāt dies naturales secundum cursum lunæ, & per lunā, ideo vocabant primā diem mensis, primā lunā, & secundam, secundam lunā, & ita consequēter. Et sic per. 14. lunā intelligitur. 14. dies mēsis, & per quintā decimā, quinta decima dies mēsis. Tempore vero passionis Christi, quarta decima luna fuit in quinta feria: & quinta decima fuit in sexta feria, in qua Christus passus est, vt nūc celebrat ecclesia.

QUARTO. Est notandum, quod licet festa Iudæorum celebrarentur à vespēra vsque ad vespēram alterius diei, sicut nos facimus: dies tamē naturalis non erat à vespēra in vespēram, sed vel à mediā nocte vsque ad mediā noctem, vel à solis ortu vsque ad ortū solis alterius diei. Sicut festa nostra incipiunt in vespēris: non tū dicitur dies Mercurij aut feria quarta in vespere feriæ tertiæ. QUINTO. Est notandum, quod (vt dicit Gabriel in Canone le. 7. 14.) aliud est pascha, & aliud est dies festus paschæ. Nā pascha vno modo accipitur pro agno paschali, aut pro illa die ad vespērā quādo agnus comedebatur: et dies festus accipitur pro die sequenti immediate ad vespērā, in qua vespēra pascha comedebatur. Et hæc fundamenta sunt vera & recepta, & per scripturas probata, vt constat.

HIS suppositis dicit Burgēsis super Matth. c. 26. quod Christus cofecit in quinta feria in quātū erat. 14. luna: & passus est sicut ecclesia Romana tenet & celebrat. in feria sexta, in qua erat quinta decima luna.

SECUNDO. Dicit quod Iudæi illo anno non celebrauerūt pascha feria quinta, quæ erat quarta decima luna: sed feria sexta, quinta decima luna sequenti comederunt agnū ad vespērā.

VNDE ex hoc responderet ad argumenta. Et prius dicit ad illud Ioh. 13. Ante diē festū paschæ, & c. quod intelligitur ante illū diem festū paschæ, quod Iudæi tunc celebrabant. i. in quinta feria: quia Iudæi illo anno celebrabant in sexta feria.

SECUNDO. Ad illud Ioh. 18. Non introierunt in prætorium ne contaminarentur: vt possent comedere pascha, dicit quod intelligitur in feria sexta (in qua ad vespērā habebāt comedere pascha) nō lebāt intrare prætorium: sed intrauerūt ad vespērā.

TERTIO. Ad illud de mulieribus. Luca. 24. quod reuertentes à sepulchro parauerunt aromata, dicit quod poterāt facere ante vespērā: quando incipiebat solēntas paschalis in feria. 6. illo anno.

SED cōtra. Ergo Iudæi nō seruauerūt legē Exo. 16. vbi præcipitur quod seruarent & celebrarent pascha. 14. luna. Dicit quod illo anno non debuerunt celebrare pascha feria quinta. s. quarta decima luna. sed feria sexta, quinta decima luna. Et ad p. baudū

bandū hoc supponit multas propositiones.

PRIMA propositio eius est. Dies naturalis apud Iudæos incipiebat ab occasu solis: & sic terminabatur ad occasum solis sequentis diei.

SECUNDA propositio est. Iudæi vtebātur mēsis lunāribus, quorum quilibet continebat. 29. dies & duodecim horas.

TERTIA propositio: Iudæi incipiebant annum suum mense Martij, quando sol intrat in arietē. Et primā luna quæ immediate sequebatur, erat notū lunium, primā dies mēsis & anni.

QUARTA propositio. Neomenia. i. primā dies mēsis lunaris, erat primū festum Iudæorum: & deinde in sexto mense erat festum tubarū. Et hoc habetur Exod. 12. & Leui. 23.

QUINTA propositio. Neomenia erat in prima cōiunctione solis & lunæ. Ita quod in prima cōiunctione solis & lunæ, proximior ad æquinoctiū vernale celebrabant Iudæi neomenia, exceptis duobus casibus. Primus casus erat quādo illa cōiunctio fiebat post decimā octauā horā diei naturalis. Vt si hodie erat cōiunctio, & cōtingebat à mane vsque ad meridiem, ibi fiebat festū neomenia: sed si cōiunctio luminariū contingebat post meridiem, illo die non celebrabantur neomenia, sed sequenti, quæ vocabant primū diem anni. Secundus casus erat quādo cōiunctio luminariū cadebat feria. 2. vel quarta, vel sexta nō celebrabantur neomenia illa die, sed sequenti. Ratio erat: Quia si neomenia celebrarentur feria. 2. festum tubarū caderet feria. 6. & si feria quarta, idem inconueniens sequebatur de festo tabernaculorum, quod tunc in feria sexta esset celebrandum. Et hoc erat inconueniens. Quia cum in sabbatho non possent ex lege necessaria ad comedendum parare, nec etiam possent in feria sexta: quia etiam tunc erat festum, esset magnum grauamē nō parare obsonia per duos dies. Ideo dicit quod tunc fiebant illæ dilationes. Vnde dicit Burgēsis, quod illo anno quo Christus passus est, cōiunctio luminarium fuit feria quinta post meridiē 19. hora diei, ideo Iudæi illo anno non debuerūt comedere agnum paschalem feria quinta. Sed hoc quod dicit Burgēsis nullam habet apparentiā: & est contra scripturam. Nam lex dicebat, quod quarta decima die mēsis (quæ tūc fuit in feria. 5) debebant ad vespērā comedere agnum paschale. Ergo agebant contra legem oppositum facientes. Et ipse non probat ea quæ dicit.

SECUNDO. Arguo hoc modo. Exceptio regula debet esse in paucis. Effet vero simile quod dicit Burgēsis si contingeret in paucis. Sed si est verū quod ipse dicit, contingeret vt in plurimū, & posset contingere, quod ducentis annis non celebrarent pascha. 14. luna. semper transferēdo in diem sequentem propter illa inconuenientia festorum occurrentium. Ergo nō est verū quod dicit TERTIO. Hæc opinio Burgēsis est cōtra illud Matth. 26. vbi dicitur, quod prima die azymorū

accesserunt discipuli ad Iesum dicentes, Vbi vis paremus tibi comedere pascha. Et prima dies azymorum est. 14. luna: vt constat Exod. 12. Ergo tūc Christus, & alij Iudæi comederunt pascha. Et illo anno. 14. luna fuit feria. 5.

QUARTO pro hoc est illud Marci. 14. Primo die azymorum quādo Pascha immolabāt.

QUINTO. Idem Lucas. 22. Venit dies azymorum, in quo necesse erat occidi pascha. Ergo idē quod prius.

ET ita relicto Burgēsi dico, quod Christus & alij Iudæi manducauerunt pascha. 14. Luna ad vespērā conformiter ad legem, quæ illo anno fuit feria. 5. & ideo nō erat iā fermentatū inter Iudæos. AD argumenta in oppositum ex Iohā. 13. iā respondit. S. Th. hic ad. 1. quod vocat Iohānes. Ante diem festum paschæ: quia in vespēra præcedēte diem festum (quæ erat. 14. dies, id est feria. 5.) & festū erat sexta feria sequenti, quæ erat. 15. luna.

AD secundum ex Iohā. 18. quod Iudæi non intrauerunt in prætorium ne contaminarentur. & c. Dico quod Iudæi nolebāt interficere Christum redemptorē in die festo. Sed tandē postposito cōsilio reliquerunt propositū, & interfecerunt ante vespērā in. 15. luna, & comederant agnum iam in vespēra præcedentis diei.

SECUNDO. Dico quod ipsi non renuebant tradere eum propter reuerētiam festi: sed quia timebant plebē. i. quod eriperetur à populo. Nec mirū quod tam impudentes fuissent festo: cū longe impudentiores fuerint erga Christum, post tot facta mirabilia. Nec habebant præceptum de festo illo quātū ad opera iudicialia: quia forte putabāt, quod opera iudicialia non erant seruilia.

AD tertium argumentum patet responsio ex secundo. Quia verum est quod timebant populū: sed tandem audacter fecerunt.

AD quartum ex illo Luca. 24. quādo mulieres parauerunt aromata, Dico quod parauerūt feria. 6. id est. 15. luna post quā Christus spirauit. Nec erat inconueniens, cum essent opera pietatis, quæ nō prohibebantur: vt Christus conuicit Iudæos probans eis Luca. 14. quod licet sabbatis bene facere. Et ipsi Iudæi in sabbato abstraherent asinum, vel bouem à fouea, si cōtingebat eos cadere. Et Christus redemptor Ioh. 5. ianauit paralyticum, & iussit eum tollere grabatum suum.

Articul. quintus

Vtrum vinum vitis sit propria materia huius sacramenti.

AD QUINTUM sic proceditur. Videtur quod non sit propria materia huius sacramenti vinum vitis. Sicut enim aqua est

est materia Baptismi, ita vinum est materia huius sacramenti. Sed in qualibet aqua potest fieri Baptismus. Ergo in quolibet vino (puta malorum granatorum, vel mororū, aut huiusmodi) potest confici hoc sacramentum, præsertim cum in quibusdam terris vite non crescant.

PRÆTEREA. Acetū est quādā species vini, quod de vite sumitur. Et Isidorus dicit. Sed de aceto non potest confici hoc sacramentum. Ergo videtur quod vinum nō sit propria materia huius sacramenti.

PRÆTEREA. Sicut de vite sumitur vinum depuratum, ita etiam agresta et mustum. Sed de his non videtur posse confici hoc sacramentum: secundum illud quod in sexta synodo legitur. Didicimus qđ in quibusdam ecclesijs sacerdotes sacrificio oblationis coniungunt duas: & sic simul utrunq̄ populo dispensant. Præcipimus igitur, ut nullus sacerdos hoc ulterius faciat. Et Iulius Papa reprehendit quosdam, qui expressum vinum in sacramento dominici calicis offerunt. Ergo videtur quod vinum vitis non sit propria materia huius sacramenti.

SED CONTRA EST, quod sicut dominus se comparavit frumenti, ita etiam se comparavit viti, dicens Iohā. 15. Ego sum vitis vera. Sed solus panis de frumento est materia huius sacramenti: ut dictū est. Ergo solum vinum de vite est propria materia huius sacramenti.

RESPONDEO dicendum, quod de solo vino vitis potest confici hoc sacramentū. Primo quidem, propter institutionem Christi: qui in vino vitis hoc sacramentum instituit: ut patet ex eo quod ipse dicit Matth. 26. circa institutionem huius sacramenti. Non bibam ammodo de hoc genimine vitis.

SECUNDO. Quia sicut dictū est, ad materiam sacramentorum assumitur id, quod proprie & communiter habet talem speciem. Proprie autem vinum dicitur quod de vite sumitur alij vero liquores vinum dicuntur

secundum quandam similitudinem ad vinum vitis.

TERTIO. Quia vinum vitis magis competit ad effectum huius sacramenti, qui est spiritualis letitia: quia scriptum est, quod vinum letificat cor hominis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod illi liquores non dicuntur proprie vinum, sed secundum similitudinem. Potest autem verum vinū ad terras illas deferri, in quibus vite nō crescūt, quātū sufficit ad hoc sacramentū.

AD SECUNDVM dicendum, quod vinum fit acetum per corruptionem, unde non fit reditus de aceto in vinum ut dicitur 8. Metha. Et ideo sicut de pane totaliter corrupto non potest confici hoc sacramentū, ita nec de aceto. Potest tamē confici de vino acescēti, sicut et de pane qui est in via ad corruptionē: licet peccet conficiens, ut prius dictum est.

AD TERTIVM dicendum, quod agresta est in via generationis, & ideo non dum habet speciem vini, & propter hoc de eanon potest confici hoc sacramentum. Mustum autem iam habet speciem vini: nam eius dulcedo attestatur digestionis, quæ est completio à naturali calore: ut dicitur in 4. meteor. & ideo de musto potest confici hoc sacramentū. Non tamen debent vna integræ huic sacramentum misceri: quia iam esset ibi aliquid præter vinum. Prohibetur etiam ne mustum statim expressū de vna in calice offeratur: quia hoc est indecens propter impuritatem musti, potest tamen in necessitate fieri. Dicitur enī ab eodem Iulio. Si necesse fuerit botrus in calice prematur.

IN HOC. 5. articulo scribit. S. Th. cōclusionē hanc. De solo vino vitis potest cōfici sacramentum hoc Eucharistiæ. Hæc probatur in litera. Prius ex Christi institutione. Bene sequitur, Christus instituit sacramentū hoc in vino vitis. Ergo in solo vino vitis potest confici hoc sacramentū. Antecedens probatur Matth. 26. Non bibā ammodo de hoc genimine vitis, quousque vobis cū bibā illud novū in regno patris mei. Quod Christus dixit in fine coenæ. Ergo in vino vitis instituit hoc sacramentum.

SECUNDO. Ad materiam alicuius sacramenti

assumitur id, quod proprie & communiter habet speciem illius rei, quæ sic assumitur in materiam illius sacramenti. Sed proprie solum vinum vitis dicitur vinum: & si quid aliud dicatur aliquādo vinum, appellatur sic secundum quandam similitudinem ad vinum vitis. Ergo solum vinū vitis est materia Eucharistiæ: quia solum tale vinum est vere & proprie vinum.

TERTIO. Vinum vitis magis competit ad effectum huius sacramenti, qui est spiritualis letitia. Ergo vinum vitis solum est materia huius sacramenti. Antecedens probatur Ecclesiastici. 40. Vinum & musca letificant cor. Et non potest de conclusionē esse dubiū, quæ est de fide. Ita dicitur in multis textibus in illo titulo de cōsecra. d. 2. vinū vitis solum esse materiam huius sacramenti. Ita in concilio Tridentino sessione. 7. Et in concilio Florentino de instructione Armenorum.

DUBIUM PRIMUM. **D**UBITATUR primo an in vino cōgelato confici possit hoc sacramentum. Et videtur quod ita: quia est verum vinum, & in omni vero vino potest confici hoc sacramentum.

AD HOC dico quod non, si totaliter sit cōgelatum: quia ad hoc quod sit materia huius sacramenti, debet esse vinum potabile in potentia propria: id est, quod possit potari nulla mutatione facta circa ipsum vinum. Quod in perfecte cōgelato non contingit. Si autē non est perfecte cōgelatū, ita quod ad huc possit bibi aut sumi per modū potus: est consecrabile quantum est de se. Sed oportet, ut non interueniat peccatū, quod sit vinum sine indecentia aliqua. Unde si ex parte sit cōgelatū, & si possit cōsecrari, est indecens: ideo oportet quætere vinum decens sine aliqua congelatione.

DUBIUM SECUNDUM. **D**UBITATUR Secundo, an in ipsa vna possit consecrari vinum.

DICENDVM quod non, propter eandē rationē quia illic non potest sumi per modum potus, sed magis per modū cibi. Et hoc dicit hic Caietanus. Et probatur. Quia propterea dicimur comedere vnas, & non bibere vnas.

MUSTVM autem est materia huius sacramenti: & in necessitate, etiam meritorie, potest quis cōficere sacramentum in musto: quia est verum vinum, & sumi potest per modum potus. Quod autem sit coctum vel defecatum, non est de substantia sacramenti: sed ad reuerentiā & decorem. **AN,** in aceto & agresta liceat consecrare hoc sacramentum, vide hic in argumentis. S. Tho. qui omnia absoluit diserte. Et dicit quod in aceto nullo modo conficietur sacramentum, quia iam non est vinum cum fuerit factum acetum per corruptionem vini. Agresta etiā nō est materia huius sacramenti: quia nondum est vinum, sed est in via ad vinum.

Articulus sextus.

Vtrum aqua sit vino permiscenda.

D SEXTVM sic proceditur.

Videtur quod aqua non sit vino permiscenda. Sacrificium enim Christi figuratum fuit per oblationem Melchisedech, qui Genes. 14. non legitur obtulisse nisi panem & vinum. Ergo videtur quod in hoc sacramento non debeat adungi aqua.

PRÆTEREA. Diverforum sacramentorū diuerse sunt materie. Sed aqua est materia baptismi. Ergo non debet assumi ad materiam huius sacramenti.

PRÆTEREA. Panis & vinum sūt materia huius sacramenti. Sed panis nihil adiungitur. Ergo nec vino debet aliquid adungi.

SED CONTRA est, quod Alexander Papa scribit. In sacramentorum oblationibus quæ inter missarum solennia domino offeruntur, panis tantum, & vinum aqua per mixtum in sacrificium offerantur.

RESPONDEO dicendum, quod vino quod offertur in hoc sacramento, debet aqua misceri. Primo quidem, propter institutionem: probabiliter enim creditur, quod dominus hoc sacramentū instituerit in vino aqua permixto, secundum morem illius terræ. Unde & proverbi. 9. dicitur. Bibite vinum quod miscui vobis.

SECUNDO. Quia hoc convenit representationi dominicæ passionis. Unde dicit Alexander Papa. Non debet in calice Domini, aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed utrunq̄ per mixtum: quia utrunq̄ ex latere eius in passione sua profluxisse legitur.

TERTIO. Quia hoc convenit ad significandum effectum huius sacramenti, qui est unio populi Christiani ad Christū quæ (ut Iulius Papa dicit) videmus in aqua populi intelligi, in vino vero ostendi sanguinē Christi. Ergo cum in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur.

QUARTO. Quia hoc competit ad ultimum

timum effectum huius sacramenti, qui est introitus ad vitam eternam. Vnde Ambrosius dicit in lib. de sacramentis. Redundat aqua in calicem, & salit in vitam eternam. AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut Ambrosius dicit ibidem, sicut sacrificium Christi significatum est per oblationem Melchisedech, ita etiam significatum est per aquam, que in heremo fluxit de petra: secundum illud 1. Corinth. 10. Bibeant autem de spiritali conseruante eos Petra.

AD SECUNDUM dicendum, quod aqua assumitur in baptismo ad usum ablutionis. In hoc autem sacramento assumitur ad usum refectiois: secundum illud psal. Super aquam refectiois educavit me.

AD TERTIVM dicendum, quod panis ex aqua & farina conficitur. Et ideo cum vino aqua miscetur, neutrum sine aqua existit

IN HOC Sexto articulo diuus Thomas ponit conclusionem hanc. Vno quod offertur in hoc sacramento Eucharistia, debet aqua permisceri. Probat hanc conclusionem, prius ex definitione Alexandri papæ, que habetur de consecra. d. 2. cap. 1. vbi sic dicitur. In sacramentorum oblationibus que inter missarum solennia domino offeruntur, panis & vinum aqua permixtum in sacrificium offerantur. Non enim debet in calice domini, aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed vtrumque permixtum offeratur. quia vtrumque ex latere eius in passione sua profluxit legitur. Hæc Alexander. Ergo conclusio. S. Th. est vera.

SECUNDO. Christus instituit hoc sacramentum in vino limphato, aut aqua permixto. Ergo & sacerdotes debent in simili vino aqua permixto sacramentum hoc conficere. Antecedens probatur. Quia Christus confecit in vino, quod ipse & eius discipuli bibebant. Sed cum ipse esset temperatissimus, non erat verisimile quod vteretur temetorsed vino aqua mixto. Ergo in illo confecit.

TERTIO. Sacramentum hoc est memoriale passionis domini. Sed melius representatur passio, si aqua vino admisceatur, quam si solum vinum conficiatur. Ergo &c. Antecedens pro minori probatur. Quia per hoc significatur melius aqua & sanguis, que fluxerunt a latere domini in passione, quam si solum vinum consecratur.

QUARTO. Hoc sacramentum vnit populum Christianum Christo. Ergo hæc vnio debet significari, & significatur distinctius per hoc quod

aqua miscetur vino, quam si solum vinum consecraretur quia aqua significat populum Apoca. 17. Aqua quas vidisti populi sunt. Ergo aqua est vino miscenda.

QUINTO. Hoc sacramentum causat introitum ad vitam æternam. At hic effectus melius significatur, per hoc quod miscetur aqua vino, quam per solum vinum. Ergo debet misceri. Antecedens pro minori probatur. Quia aqua in spiritualibus salit in vitam æternam: vt dixit Christus Samaritanæ Ioh. 4. Tu forte perisses ab eo, & dedisset tibi aquam viam. Et sequitur Fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.

SEXTO. Quia ita est ritus ecclesiæ antiquissimus: vt habetur in multis concilijs, sicut in Agathensi. Ex quibus sunt desumpta multa iura: vt de consecr. d. 2. capit. & 2. & in multis alijs. Et de celebratione missarum. cap. Cum Marthæ. Et hoc ordinavit ecclesia propter significatioes quas ponit. S. Thom.

SEPTIMO. Sic commendauerunt semper sancti & obseruauerunt: vt aqua misceretur vino in Eucharistia.

OCTAVO. In concilio Florentino sub Eugenio 4. reprehenduntur Armeni, qui consecrabant solum vinum, non miscentes aquam: & iubetur eis quod se conforment cum Græcis & Latinis ecclesijs: vt apponant aquam in vino consecrando, vnde Græci nunquam confecerunt sacramentum Eucharistia quin apponerent aquam vino: sed solum Armeni errauerunt in hoc. Vnde illi qui dicunt quod Græci conficiebant Eucharistiam non apponendo aquam vino, a vero deuiant.

Articu, septimus

Vtrum permixtio aquæ sit de necessitate huius sacramenti.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quod permixtio aquæ sit de necessitate huius sacramenti. Dicit enim cyprianus ad ceciliam. Sic calix domini non est aqua sola, & vinum solum, nisi vtrumque miscetur: quomodo nec corpus domini potest esse farina sola, nisi vtrumque. s. farina & aqua fuerit adunatum. Sed admixtio aquæ ad farinam est de necessitate huius sacramenti. Ergo pari ratione admixtio aquæ ad vinum.

PRÆTEREA. In passione domini cuius hoc sacramentum est memoriale, sicut de latere

latere eius exiit sanguis, ita & aqua. Sed vinum quod est sacramentum sanguinis, est de necessitate huius sacramenti. Ergo pari ratione & aqua.

PRÆTEREA. Si aqua non esset de necessitate huius sacramenti, non referretur quecumque aqua huic sacramento apponeretur, & ita posset apponi aqua rosacea: vel quecumque alia huiusmodi aqua. Quod non habet usus ecclesiæ. Aqua ergo est de necessitate huius sacramenti.

SED CONTRA est, quod Cyprianus dicit. Si aliquis de antecessoribus nostris, vel ignoranter, vel simpliciter non obseruauit, vt scilicet aquam vino misceret in sacramento, potest simplicitati eius venia concedi. Quod non esset si aqua esset de necessitate sacramenti, sicut est vinum vel panis. Non ergo aqua admixtio est de necessitate sacramenti.

RESPONDEO dicendum, quod iudicium de signo sumendum est ex eo quod significatur. Appositio autem aquæ ad vinum refertur ad significandum participationem huius sacramenti a fidelibus, quantum ad hoc, quod per aquam mixtam vino significatur populus adunatus Christo: vt dictum est. Sed et hoc ipsum quod de latere Christi pendens in Cruce aqua profluxit, ad idem refertur: quia per aquam significatur ablutio peccatorum, que fiebat per passionem Christi. Dicitur autem supra, quod hoc sacramentum perficitur in consecratione materia: usus autem fidelium non est de necessitate sacramenti, sed est aliquid consequens ad sacramentum. Et ideo consequens est, quod appositio aquæ non sit de necessitate sacramenti.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod verbum illud Cypriani est intelligendum, secundum quod dicitur illud esse non posse, quod conuenienter esse non potest. Et sic similitudo illa attenditur quantum ad id quod debet fieri non autem quantum ad necessitatem. Nam aqua est de essentia panis: non autem de essentia vini.

AD SECUNDVM dicendum quod est

fusio sanguinis directe pertinebat ad ipsam Christi passionem. Est enim naturale corpori humano uulnerato, quod ex eo profluat sanguis. Sed effusio aquæ non fuit de necessitate passionis: sed ad demonstrandum effectum passionis, qui est ablutio a peccatis, & refrigerium contra ardorem concupiscentie. Et ideo aqua non seorsum offertur a vino in sacramento sicut vinum offertur seorsum a pane. Sed aqua offertur vino permixta: vt ostendatur, quod vinum per se pertinet ad hoc sacramentum, tanquam de eius necessitate existens: aqua autem secundum quod adiungitur vino.

AD TERTIVM dicendum, quod quia admixtio aquæ ad vinum non est de necessitate sacramenti, non refert quantum ad sacramenti necessitatem quecumque aqua miscetur vino siue naturalis, siue artificialis, vt rosacea. Quamuis quantum ad conuenientiam sacramenti, peccet qui aliam aquam miscet nisi naturalem & veram: quia de latere Christi pendens in cruce aqua vera profluxit (non humor flegmaticus vt quidam dixerunt) ad ostendendum quod corpus Christi erat vere compositum ex quatuor elementis, sicut per sanguinem fluentem ostendebatur quod erat compositum ex quatuor humoribus: vt Innocentius 3. dicit in quadam decretali. Quia vero admixtio aquæ ad farinam est de necessitate huius sacramenti, ut pote constituens substantiam panis, si farina admisceatur aqua rosacea, vel quicumque alius liquor quam vera aqua, non posset ex eo confici sacramentum: quia non esset verus panis.

IN HOC Septimo articulo. S. Th. scribit conclusionem hanc. Appositio aquæ non est de necessitate sacramenti. Probat in argumento in contra, dicto Cypriani Papæ: quod habetur de consecra. d. 2. cap. 3. quod incipit, Scriptura dicit, &c. SECUNDO probat sic. Appositio aquæ ad vinum refertur ad significandum participationem huius sacramenti a fidelibus, quantum ad hoc quod per aquam mixtam vino significatur populus adunatus Christo. At hoc sacramentum perficitur in consecratione materia, & usus fidelium non est de necessitate sacramenti: sed est aliquid consequens ad sacramentum. Ergo appositio aquæ non est de

est de necessitate sacramenti. Antecedens pro Maiori probatur. Quia iudicium de aliquo signo an sit necessarium: sumitur ex eo quod significatur. Sed quod significatur non est necessarium ad substantiam sacramenti. Ergo nec signum, quod est aquae appositio &c.

DUBITATUR Primo, an sit licitum apponere aquam rosarum, vel aliquam aliam liquorem herbarum, vel florum, cum vino in sacramento Eucharistiae.

AD HOC respondet. S. Th. hic ad .3. quod & si non esset contra substantiam sacramenti (quia esto apponeretur vino aqua rosarum esset verum sacramentum) non tamen licet: quia esset contra ritum ecclesiae, & non significaretur aquae bene quod ecclesia vult: quia à latere Christi fluxit aqua vera, ideo vera aqua & naturalis, est miscenda vino in sacramento Eucharistiae.

SECUNDA propositio. S. Th. ad .3. est, quod de necessitate sacramenti est, ut panis verus consecrabilis, sit confectus cum vera aqua naturali: quia si conficiatur cum aqua rosarum, vel alio liquore non esset verus panis. Quod (ut hic dicit Caietanus) intelligendum est, si ille liquor esset talis, vel in tanta quantitate, quod non esset panis illud sic confectum, nec aliquid eiusdem speciei cum pane. Quod non facile iudicatur. Ideo videndum est, si confectum ex farina & aqua rosarum sit panis verus, erit consecrabilis: aliter non. Et hoc cognoscitur per proprietates & accidentia. Sed nullus debet tentare conficere sacramentum in confecto ex farina & aqua rosarum: quia praeter hoc quod faceret contra ritum ecclesiae, exponeret se periculo non faciendi sacramentum ex defectu materiae, & committeret graue sacrilegium.

ET haec conclusio. S. Th. (nempe quod aqua non sit de necessitate sacramenti) est certa & ab omnibus recepta. Quam etiam scribit Magister in .4. d. r. c. 7. Et Durandus ibidem q. 5. Et oēs alij scholastici. & habetur de consecr. d. 2. c. Cū omne crimē.

DUBITATUR secundo, an sit de necessitate praeccepti apponere aquam in calice cum vino: ita ut sacerdos qui in solo vino celebrat, peccet mortaliter.

DICO quod ita: ut constat ex textibus citatis hic, & in articulo precedente: & ex declaratione praelatorum, qui communiter condemnant de peccato mortali conficere Eucharistiam in solo vino sine aqua: Et ratio est. Quia si non apponatur aqua: impeditur significatio, quae ibi debet significari, nempe, debet significari, quod populus vnitur Christo per hoc sacrificium. Quod non bene fit si non miscetur aqua vino.

SECUNDO. Dico, quod si esset tanta necessitas, ut non inueniretur aqua, quod liceret consecrare in solo vino: quia non deberent priuari christiani perceptioe sacramenti propter penuriam aquae. Sed non quā dabitur talis casus, quia tā facile ad minus reperietur aqua sicut vinū, & si non facilius.

DUBITATUR tertio, an sufficiat quod aqua ponatur ab aliquo alio in vino, vel an requiratur quod apponatur à ministro ecclesiae. scilicet à sacerdote. Ut si quando sacerdos venit ad celebrandum, alius apposuit iam aquam vino, an poterit sacerdos procedere ulterius, & non apponere aliam aquam.

DICO quod non sufficit, quod ab alio apponatur aqua vino: sed requiritur quod à sacerdote apponatur. Probatur. Quia alias non seruaretur intentio ecclesiae, quo ad significationem: quia non significaretur id quod ecclesia intendit, ut iam explicuimus. **SECUNDO.** Dico quod etiam non sufficeret, quod ipsemet sacerdos misceret aquam vino domi, nec longo tempore ante missam. Probatur. Quia est cerimonia ecclesiae: spectans ad ministerium & officium ecclesiae. Ideo debet esse in ecclesia: & hora qua missarum solennia sunt celebranda: ut significantur illi effectus sacramenti, ad quos significandos institutum est in ecclesia: ut aqua vino miscetur in Eucharistia.

DUBITATUR quarto, si vinum sit Limphatum, an possit in illo consecrari sacramentum. **DICO** quod ita, quandiu manet vinum, quia non est de necessitate sacramenti, quod vinum sit purum, sicut neque quod sit Limphatum, sicut nec quod apponatur illi aqua. Sed appositio aquae est de necessitate praeccepti ecclesiae, non autem de necessitate sacramenti.

DUBITATUR si vinū sit Limphatum, an debeat sacerdos nihilominus apponere aquam. **DICO** quod ita (ut diximus) ut seruetur significatio quā vult ecclesia. Et dixi quod debet aqua misceri vino à sacerdote, vel à diacono in praesentia sacerdotis: ut moris est, & ritus ecclesiae. Et debet misceri hora, & tempore, & loco consueto: ut possit illa cerimonia significare ea mysteria, quae ecclesia ibi representare intendit.

Articul. octauus

Utrum aqua debeat in magna quantitate apponi.

AD OCTAVUM sic proceditur. Videtur quod oporteat aquam in magna quantitate apponi. Si enim sanguis de latere Christi sensibiliter fluxit, ita & aqua. Unde dicitur Iohā. 19. Qui vidit, testimonium perhibuit. Sed aqua non posset sensibiliter esse in hoc sacramento, nisi in magna quantitate poneretur. Ergo videtur quod aqua debeat apponi in magna quantitate.

PRAE-

PRAEETEREA. Parua aqua multo vino admixta corrumpitur. Quod autē corruptū est iam nō est. Ergo idē est apponere parū de aqua in hoc sacramento, & nihil apponere. Sed non licet nihil apponere. Ergo non licet parum apponere.

PRAEETEREA. Si sufficeret parum apponere, per consequens esset sufficiens, quod gutta aquae in totum dolium projiceretur. Sed hoc videtur ridiculum. Ergo non sufficit, quod parua quantitas apponatur.

SED CONTRA est, quod extra de celebratione missarum dicitur. Pernitiosus in tuis partibus inoleuit abusus, videlicet quod in maiori quantitate de aqua in sacrificio ponitur quam de vino: cum secundum rationabilem consuetudinem ecclesiae generalis, plus in ipso sit de vino quam de aqua ponendum.

RESPONDEO dicendum, quod circa aquam adiunctam vino (sicut Innocentius .3. dicit in quadam decretali) triplex est opinio. Quidam enim dicunt quod aqua adiuncta vino per se manet vino conuerso in sanguine. Sed haec opinio stare non potest: quia in sacramento altaris post consecrationem nihil est, nisi corpus & sanguis Christi (sicut enim Ambrosius dicit in lib. de officijs, ante benedictionem illa species nominatur, post benedictionem corpus Christi significatur) alioquin non totum adoraretur ueneratione patriae.

ET ideo alij dixerunt, quod sicut vinum conuertitur in sanguinem, ita aqua conuertitur in aquam quae de latere Christi fluxit. Sed nec hoc rationaliter dici potest: quia secundum hoc, aqua seorsim consecraretur à vino, sicut vinum à pane. **ET** ideo sicut ipse dicit, aliorum opinio probabilior est: qui dicunt aquam conuertitur in vinum, & vinum in sanguinem. Hoc autē fieri non posset, nisi adeo modicum apponeretur de aqua, quod conuerteretur in vinum. Et ideo semper tutius est parū de aqua apponere, & praecipue si vinum sit debile, quia si tāta fieret appositio aquae: ut solueretur species vini, non posset perfici sacramentum. Unde Iulius Papa reprehendit quos-

dam: qui pannum lineum musto intinctum, per totum annum seruant, & in tempore sacrificij aqua partem eius lauant, & sic offerunt.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod sufficit ad sacramenti huius significationem, quod sentiatur aqua cum apponitur vino. Non autem oportet quod sit sensibilis post mixtionem.

AD SECUNDUM dicendum quod si aqua omnino non apponeretur, totaliter excluderetur significatio. Sed cum aqua in vinum conuertitur, significatur quod populus Christo incorporatur.

AD TERTIUM dicendum, quod si aqua apponeretur dolio, non sufficeret ad significationem huius sacramenti. Sed oportet aquam vino apponi circa ipsam celebrationem sacramenti.

HIC ARTICVLVS mouetur à S. Th. propter aliquos pessimos ritus aliquorum hominum nouitatis & singularitatis amatorum, qui nolent ecclesiae consuetudinem tenere: quae parua aquae quantitate vino in Eucharistia apponit. Sed fuerunt qui in maiori quantitate aquam apponebant in Eucharistia quam vinum. Quos arguit Honorius .3. extra de celebra. missa. cap. Pernitiosus. Vbi sic ait. Pernitiosus in tuis partibus inoleuit abusus, videlicet quod in maiori quantitate de aqua ponitur in sacrificio quam de vino: cum secundum rationabilem consuetudinem ecclesiae generalis, plus in ipso sit de vino quam de aqua ponendum. Ideo fraternitati tuae mandamus, quatenus id non facias: nec in prouincia tua fieri patiaris. Haec Honorius .3. Unde colligitur conclusio. S. Th. quod aqua debet apponi in Eucharistia in parua quantitate. Quod etiam docet Innocentius .3. extra de celebra. missa. cap. Cū marthae versiculo, Quasi uisti. Alij autē pannum lineum habebant madefactum musto per totum annum in Aegypto, & quotidie partem unam parua aqua lauantes, in illa ablutione Eucharistiae conficiebant. Quos reprehendit Iulius Papa de consecr. d. 2. cap. Cū omne crimē. Et conclusio probatur. Quia cum Eucharistiae materia necessaria, (quo ad sanguinis consecrationem) sit tantum verum vinum, qui apponeret magnam quantitate aquae, exponit se periculo corrumpendi vinum: & ita non faciendi sacramentum.

SECUNDA conclusio. S. Th. hic est, quod aqua apposita in parua quantitate conuertitur in vinum: & deinde vinum in sanguinem Christi. Quod etiam probat Innocentius .3. in illo ca. citato, Cū marthae. licet probatur ratione. **Quia**

Quia vinū cum sit in maiori quantitate, cōuertit aquā in se: cum eius virtus excedat resistentiam aquae. Unde colligitur, quod deberet omnes sacer dotes cōponere calicē in initio missae, sicut fit in ordine fratrum Prædicatorū, ut sit tēpus quo natura possit agere: quia nō potest agere in instāti. Et si vinū debet conuertere aquam in se, indiget tēpore. Ideo melius erit, ut præcedat notabilis mo- ra tēporis, antequā sacerdos sacramētū cōficiat.

Quæstio .xvj.

De conuersione panis & vini, in corpus & sanguinem Christi.

EINDE. Considerandū est de conuersione panis & vini, in corpus & sanguinem Christi. Et circa hoc queruntur octo.

PRIMO. Vtrum in hoc sacramento sit corpus Christi secundum veritatem, an solum secundum figuram, vel sicut in signo.

SECVNDO. Vtrum in hoc sacramento remaneat substantia panis et vini post cōsecrationē.

TERTIO. Vtrum substantia panis vel vini post cōsecrationē huius sacramenti annihilatur, aut in pristina materia resoluatur.

QUARTO. Vtrum panis possit conuer- ti in corpus Christi.

QUINTO. Vtrum in hoc sacramento remaneant accidentia panis & vini.

SEXTO. Vtrum facta cōsecratione, remaneat in hoc sacramento forma substantialis panis.

SEPTIMO. Vtrum ista cōuersio fiat in instāti.

OCTAVO. Vtrum hac sit falsa ex pane fit corpus Christi.

Articul. primus.

Vtrum in hoc sacramento sit corpus Christi secundum veritatem.

AD PRIMVM. Sic proceditur. Videtur, quod in hoc sacramento non sit corpus Christi secundum veritatem, sed solum secundum

figuram, vel sicut in signo. Dicitur enim Ioha. 6. qd cū dominus dixisset. Nisi māducaueritis carnē filij hominis, et biberitis eius sanguinē &c. multi ex discipulis eius audientes, dixerūt. Durus est hic sermo. Quibus ipse dixit. Spiritus est qui uiuificat, caro nō pdest quicquā, quasi diceret (secundū expositionē August. super psalmū. 98.) spiritualiter intelligite quae locutus sum. Nō hoc corpus qd videtis māducaturus estis, et bibitur illū sanguinē, quē fufuri sūt, qui me crucifigēt. Sacramētū ali- qd vobis cōmēdauit spiritualiter intellectu uiuificabit vos: caro autē non pdest quicquā. **PRÆTEREA.** Dominus dicit Mat. ultimo. Ecce ego vobiscū sum omnibus diebus usq; ad cōsumptionē seculi. Quod exponens Augustinus dicit. Donec seculū finiatur, sursum est dominus: sed tamen nobiscū est veritas domini. Corpus enim in quo resurrexit, in vno loco oportet esse: veritas autem eius ubique diffusa est. Non ergo secundum veritatem est corpus Christi in hoc sacramento: sed solum sicut in signo.

PRÆTEREA. Nullū corpus potest esse simul in pluribus locis, cū nec angelo hoc cōueniat: tali enim ratione posset esse ubique. Sed corpus Christi est verū corpus, & est in caelo. Ergo videtur quod nō sit secundū veritatem in sacramento altaris: sed solū sicut in signo. **PRÆTEREA.** Sacramenta ecclesiae ad utilitatē fidelium ordinantur. Sed secundū Gregoriū in quadā homelia, Centurio reprehēditur, quod querebat corporale Christi praesentiā, Apostoli etiā impediebatur recipere spiritū sanctū, ppter hoc quod affectū erat ad eius praesentiā corporale: ut August. dicit super illud Ioh. 16. Si nō abiero paraclētus non veniet ad vos. Nō ergo Christus secundū praesentiā corporale est in sacramento altaris. **SED CONTRA** est, quod Hilarius dicit in .s. de Trinitate. De veritate carnis & sanguinis Christi, non est relictus ambigendi locus: nunc enim & ipsius domini professione, & fide nostra, caro eius vere est

cibus.

cibus, & sanguis eius vere est potus.

ET Ambrosius dicit .s. de sacramentis. Sicut verus Dei filius est dominus Iesus Christus: ita vera Christi caro est quā accipimus, & verus sanguis eius est potus.

RESPONDEO dicendum, quod verum corpus Christi & sanguinem esse in hoc sacramento, sensu deprehendi non potest: sed sola fide, quae auctoritati diuinae innititur. Unde super illud Lucae. 22. Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur, dicit Cyrillus. Nō dubites an hoc verum sit: sed potius suscipe verba saluatoris in fide. Cum enim sit veritas: non mentitur.

HOC autē conueniens est. Primo quidē propter perfectionē nouae legis. Sacramenta enim veteris legis illud verū sacrificium passionis Christi continebant solū in figura: secundum illud Hebrae. 10. Umbram habes lex futurorum bonorū, non ipsam rerum imaginē. Et ideo oportuit, ut aliquid plus haberet sacramentū nouae legis à Christo institutū: ut scilicet contineret ipsum Christum passum, non solum in significatione vel figura, sed etiam in rei veritate. Et ideo hoc sacramentum quod ipsum Christum realiter cōtinet (ut Dionysius dicit. 4. cap. Ecclesiastica hierarchia) est perfectiū omnium aliorum sacramentorū, in quibus virtus Christi participatur.

SECVNDO. Hoc cōpetit charitati Christi, ex qua pro salute nostra corpus verū nostrae naturae assumpsit. Et quia maxime proprium amicitiae est conuivere amicis (ut philosophus dicit. 9. Ethic.) sui praesentiam corporalem nobis repromittit in premium, dicens Mat. 24. Ubi fuerit corpus, illic cōgregabitur & aquila. Interim tamē nec sua praesentia corporali nos in hac peregrinatione destituit: sed per veritatē corporis & sanguinis sui, nos sibi cōiungit in hoc sacramento. Unde ipse dicit Ioha. 6. Qui māducatur meā carnē, et bibit meū sanguinē, in me manet, et ego in eo. Unde hoc sacramētū est maxima charitatis signū, et nostrae spei subleuamētū, ex tā

familiari cōiunctione Christi ad nos.

TERTIO. Hoc cōpetit perfectioni fidei, quae sicut est de diuinitate Christi, ita est de eius humanitate: secundū illud Ioha. 14. Creditis in Deū, et in me credite. Et quia fides est inuisibiliū, sicut diuinitatē suā nobis exhibet Christus inuisibiliter, ita et in hoc sacramento carnem suā nobis exhibet inuisibili modo.

QUAE quidā nō attendentes, posuerūt corpus & sanguinē Christi non esse in hoc sacramento, nisi sicut in signo: quod est tanquā haereticū abijciendū, ut pote verbis Christi contrariū. Unde & Berēgarius qui primus huius erroris author fuerat, postea coactus est suum errorē reuocare, & veritatē fidei cōfiteri.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ex hac auctoritate predicti haeretici occasione errandi sumpserūt, male verba Augustini intelligētes. Cū enim Augustinus dicit, nō hoc corpus quod videtis māducaturus estis: non intendit excludere veritatē corporis Christi, sed quod nō erat māducandū in hac specie, in qua ab eis videbatur. Per hoc autē quod subdit, sacramentū vobis aliquod cōmēdauit, spiritualiter intellectu uiuificabit vos, nō intendit quod corpus Christi sit in hoc sacramento solū secundū mysticā significationē, sed spiritualiter dici. i. impassibiliter, & per virtutē Spiritus sancti. Unde sup Iohāne, exponēs id quod dicitur, Caro nō potest quicquā dici. Sed quomodo illi intellexerūt? Carnē quippe sic intellexerūt, quomodo incidere dilanatur, aut in macello venditur: non quomodo spiritu vegetatur. Accedat spiritus ad carnem, & prodest plurimum. Nam si caro nihil prodesset, verbum caro non fieret: ut habitaret in nobis.

AD SECVNDVM dicendum, quod verbum illud Augustini et omnia similia, sunt intelligenda de corpore Christi, secundum quod videtur in propria specie (secundum quod etiam ipse dominus dicit Mat. 26. Me autem non semper habebitis) inuisibiliter tamen sub speciebus huius sacramenti

R ij est ubi-

Articul. secundus

Utrum in hoc sacramento remaneat substantia panis & vini post consecrationem.

AD SECUNDUM. Sic proceditur. Videtur quod in hoc sacramento remaneat substantia panis & vini post consecrationem. Dicit enim Damascenus in 4. lib. Quia consuetudo est hominibus comedere panem, & vinum bibere, coniugavit eis divinitatem, & fecit ea corpus & sanguinem suum: & ita panis communicationis non panis simplex est, sed unitus divinitati. Sed coniugatio est rerum actu existentium. Ergo panis & vinum simul sunt in hoc sacramento, cum corpore & sanguine Christi.

PRÆTEREA. Inter ecclesie sacramenta debet esse conformitas. Sed in alijs sacramentis substantia materie manet: sicut in baptismo substantia aquae, & in confirmatione substantia chrismatis. Ergo & in hoc sacramento substantia panis & vini manet.

PRÆTEREA. Panis & vinum assumuntur in hoc sacramento, in quantum significant ecclesiasticam unitatem: prout unus panis fit ex multis granis, & unum vinum ex multis racemis: ut Augustinus dicit in lib. de symbolo. Sed hoc pertinet ad ipsam substantiam panis & vini. Ergo substantia panis & vini remanet in hoc sacramento.

SED CONTRA est, quod Ambrosius dicit in lib. de sacramentis. Licet figura panis & vini videatur: tamen nihil aliud quam caro Christi & sanguis post consecrationem credenda sunt.

RESPONDEO dicendum, quod quidam proposuerunt post consecrationem substantiam panis & vini in hoc sacramento remanere. Sed hæc positio stare non potest. Primo quidem, quia per hanc positionem tollitur veri-

tas huius sacramenti: ad quam pertinet, ut verum corpus Christi in hoc sacramento existat, quod quidem ibi non est ante consecrationem. Non autem aliquid potest esse alicubi ubi prius non erat, nisi vel per loci mutationem, vel per alterius conversionem in ipsum: sicut in domo aliqua de nouo incipit esse ignis aut quia illuc defertur, aut ibi generatur. Manifestum est autem quod corpus Christi non incipit esse in hoc sacramento per motum localem. Primo quidem, quia sequeretur quod desineret esse in celo: non enim quod localiter mouetur peruenit de nouo ad aliquem locum, nisi deserat priorem. Secundo. Quia omne corpus localiter motum pertransit omnia media: quod hic dici non potest. Tertio. Quia impossibile est, quod unus motus eiusdem corporis localiter moti terminetur simul ad diuersa loca: cum tamen in pluribus locis corpus Christi sub hoc sacramento simul esse incipiat. Et ideo relinquatur, quod non possit aliter corpus Christi incipere esse de nouo in hoc sacramento, nisi per conversionem substantie panis in ipsum. Quod autem conuertitur in aliquid, facta conversione non manet. Unde relinquatur, quod salua veritate huius sacramenti, substantia panis post consecrationem remanere non possit.

SECUNDO. Quia hæc positio contrariatur formæ huius sacramenti, in qua dicitur, hoc est corpus meum, quod non esset verum si substantia panis ibi remaneret: nunquam enim substantia panis est corpus Christi. Sed potius esset dicendum, hic est corpus meum. **TERTIO.** Quia contrariatur venerationi huius sacramenti, si aliqua substantia creata esset ibi: quæ non posset adoratione latrice adorari.

QUARTO. Quia contrariatur ritui ecclesie, secundum quem post corporalem cibum non licet sumere corpus Christi: cum tamen post unam hostiam consecratam liceat sumere aliam. Unde hæc positio vitanda est tanquam heretica.

AD PR

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Deus coniugavit diuinitatem suam i. diuinam virtutem panis & vini: non ut remaneant in hoc sacramento, sed ut faciat inde corpus & sanguinem suum.

AD SECUNDUM dicendum, quod in alijs sacramentis non est ipse Christus realiter, sicut in hoc sacramento. Et ideo in alijs sacramentis manet substantia materie, non autem in isto.

AD TERTIUM dicendum, quod species quæ remanent in hoc sacramento (ut infra dicitur) suffiunt ad significationem huius sacramenti. Nam per accidentia cognoscitur ratio substantie.

IN HOC articulo secundo scribitur à dno Thoma una conclusio: recitata prius quorundam erronea sententia asserentium, substantiam panis & vini remanere in sacramento Eucharistie post consecrationem. Et conclusio doctoris est. Hæreticum est dicere, quod substantia panis & vini maneat in sacramento Eucharistie. Probat quatuor rationibus in corpore articuli, & confirmatur testimonio dno Ambrosij in argumento in contra, quod sic habet in lib. suo de sacramentis. Licet in Eucharistia videatur figura panis & vini: nihil tamen aliud quam caro & sanguis Christi post consecrationem credenda sunt. Ergo non manet ibi substantia panis nec vini.

SECUNDO. Non potest aliquid incipere esse ubi antea non erat: nisi vel per motum localem, vel per conversionem alterius rei in ipsum. At Christi corpus non incipit esse in hoc sacramento per motum localem: ut in litera probatur. Ergo dicendum est quod incipit ibi esse per conversionem alterius rei in ipsum, nempe, per conversionem substantie panis & vini in ipsum. Ergo ibi non manet substantia panis, nec vini.

TERTIO. Si substantia panis remaneret in sacramento Eucharistie: non esset vera forma eiusdem sacramenti: quia dicitur, hoc est corpus meum: quia substantia panis non est corpus Christi. Ergo ut hæc simpliciter sit vera, hoc est corpus meum (de monstrando illud quod remanet post consecrationem) non potest ibi esse substantia panis. Ergo hæreticum est dicere, quod est ibi substantia panis: quia est contra illud quod expresse dicitur in sacris literis, nempe, hoc est corpus meum.

QUARTO. Sanctum sacramentum Eucharistie veneratur, & adoratur à fidelibus adoratione latrice. At si ibi esset substantia panis, id fieri non posset: quia latrice est cultus soli Deo debitus, quem puris creaturis tribuere peccatum est mortale. Ergo hæreticum est dicere, quod est sub-

stantia panis in Eucharistia.

QUINTO. Post assumptionem unius hostie consecrate, licitum est sumere aliam hostiam consecratam: ut constat in die Natalis domini. At secundum ritum & præceptionem ecclesie, post cibum prophanum non licet sumere hostiam consecratam. Ergo non manet substantia panis in Eucharistia: quia non liceret tunc sumere aliam hostiam consecratam post assumptionem primæ, cum iam esset sumptus cibus prophanus, si ibi remanet substantia panis.

EST hic aduertendum prius, quod hæc questio tractatur à Magistro sententiarum in 4. d. 11. & ibidem à Scholasticis doctoribus: & est conclusio de fide quod non manet ibi substantia panis nec vini, ut dicitur Thomas dicit in litera. Et præter rationes. S. Th. probatur, quia ita fuit determinatum in concilio Lateranensi sub Innocentio. 3. contra hæreticos: & habetur extra de summa Trinitate, & fide catholica cap. Firmiter. ubi dicitur. In sacramento Eucharistie est corpus & sanguis Christi: transubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem Christi. Ergo non manet in Eucharistia substantia panis nec vini.

SECUNDO. Ita determinatum fuit in concilio Constantiensi Sessione. 9. contra Vuiclephum hæreticum qui errorem illud habebat, nempe, substantiam panis & vini manere in Eucharistia.

TERTIO. Idem habetur in concilio Florentino. Unde oppositum manifeste est hæreticum: ut dicit. S. Th. hic & in 4. d. 11. q. 1. ar. 1.

QUARTO. Contra illam hæresim scripsit Clitonius libro. 2. à capite. 20. & ulterius per aliquot capita.

SED hæc questio, an in Eucharistia maneat substantia panis & vini, potest dupliciter tractari. Vno modo de facto. Alio modo de possibili. f. an Deus possit relinquere & conseruare ibi substantiam panis & vini: & ponere simul corpus & sanguinem suum.

EST igitur prima questio, an de facto maneat in Eucharistia substantia panis & vini facta consecratione. Et fuerunt de hoc multi errores. Unde Berengarius, Vuiclephus, & Oecolampadius dicunt, quod manet ibi panis. Immo quod nihil aliud ibi est quam panis & vinum: sed corpus Christi solū est ibi sicut in signo. Contra hos non oportet amplius disputare: quia iam disputauimus in primo articulo huius questionis, & citauimus multa concilia in quibus sunt condemnati, ut hæretici perniciosissimi.

ALII etiam hæretici dicebant, quod panis est simul cum corpore Christi: ita quod vere corpus & sanguis Christi sunt in Eucharistia. Non per hoc quod desinat esse panis: sed quod Deus facit, ut panis sit corpus Christi. Et hic error est Lutheri hæretici archiepiscopi famosissimi.

ET contra eum arguo hoc modo. Sequeretur quod hæc propositio (hoc est corpus meum) esset falsa: quia

animæ in hoc sacramento est alia à præsentia corporis. Et non per motum localem, nec per cōuersionem: quia cōuersio non fuit nisi solum in corpus. Si enim in triduo aliquis consecraret: esset solum corpus in sacramento.

AD HOC nego minorem, nempe, quod non sit anima in sacramento per cōuersionē, & ex vi sacramenti: quia corpus non dicit solā nudā materiam, sed etiam formā dantem esse corporeum: sicut in homine est anima rationalis, quæ etiam dat esse corporeum. Et ad probationē, quia panis non cōuertitur, in animam, concedo: sed cōuertitur in corpus, ut dicit materiam & formā, quatenus dat esse corporeum.

SECUNDO. Dico quod non est nisi vna præsentia: quia eodē actu sūt ambo præsentia & absentia, & anima est ibi p cōuersionē panis in corpus. Ergo. Ideo nego antecedēs: quia corpus & aīa quatenus dat esse corporeū, sūt ibi præsentia, vna & eadē præsentia, & non sunt ibi duæ præsentia.

QVINTO. Arguit. Quia cōuersio est extrinseca, & nō de ratione præsentia corporis Christi. Ergo cōuersio nō est causa existentia corporis Christi.

AD HOC dico, quod absolute ita est: sicut dicit in argumento: sed non eo modo quo nunc est in sacramento. Et hoc modo non potest esse præsentia corporis Christi, nisi per cōuersionem panis & vini: licet absolute poterat esse præsentia corporis Christi sine cōuersione: quia poterat ibi esse corpus Christi alio modo quam per cōuersionem, si Deus vellet.

SEXTO. Arguit Durandus. Quia tota ratio. S. Th. præsupponit falsum, quod corpus Christi acquirit nouum vbi: quia non acquirit nisi nouū ordinem ad species panis.

AD HOC iam dixi superius, quod ille modus Durandi est erroneus: quia Christus tali modo ponitur in sacramento, quod ex vi illius modi est ibi vere realiter præsens: quod non sequitur ex modo Durandi.

SEPTIMO. Arguit Scotus. Quia si quæzatur vbi est genitū naturaliter: respondetur, quod ibi vbi erat illud ex quo factum est. Et hoc quia remanet ibi aliquid immutatum semper. s. materia prima. Sed cum nihil panis maneat: nō sequitur ex eo qd panis erat hic, qd sit corpus Christi hic.

DICO quod absolute sic est. Sed secundum modum existēdi Christi, sequitur quod sit ibi ex vi cōuersionis alterius in ipsum: ut sic verum sit dicere, Hoc est corpus meum, demonstrando contentum sub illis speciebus.

SECUNDO. Nego quod non sequatur corpus Christi esse in Eucharistia, ex eo quod panis non manet: sed cōuersus fuit in illud. Immo si nihil maneret de lignis, quando cōuertuntur in ignē, etiam sequeretur ignem esse in loco vbi erant ligna: quia non sunt duo motus generatio, & motus localis in illo: sed eodem motu acquireret tunc

ignis esse, & esse hic. Et ita in cōuersione panis in corpus Christi, eadē cōuersione ponitur ibi.

OCTAVO. Arguit. Ista est differentia inter cōuersionem naturalem & hanc, quod aliquid cōuertitur in id, quod prius non erat in cōuersione naturali: sicut lignum cōuertitur in ignē, qui non erat antea. Sed in hac cōuersione sacramentali, cōuertitur panis in id, quod antea erat. s. in corpus Christi. Et ideo in cōuersione naturali oportet, ut id quod non erat, sit vbi erat illud ex quo factum est. Sed quādo cōuersio est in rem quæ iam erat, non sequitur. Immo potius arguitur, quod facta sit cōuersio, vbi erat id in quod cōuertitur aliud: sicut si cōuertatur aqua in ignē præexistente, cōuersio sit vbi erat ignis.

AD HOC dico, quod quæcumq; cōuersio oportet quod fiat vbi est cōuersum, & non vbi erat illud in quod cōuertitur: quia oportet quod cōuersum, & id in quod cōuertitur, sint simul. Et alias poneret nouum miraculum aliud, post miraculum cōuersionis, nempe, quod cōuertatur res in rē: & quod cōuertatur in loco vbi est illud in quod sit cōuersio: quia ex natura rei non est ita, sed opposito modo id in quod aliud cōuertitur, ponitur vbi erat cōuersum ipsum.

NONO. Arguit Scotus, quia hic sunt duo termini, s. corpus Christi, & quod sit hic. Sed solū corpus Christi est terminus cōuersionis, & nō quod sit hic. Ergo.

AD HOC dico, quod non est nisi vnus terminus. Sicut per generationem vnico motu incipit ignis esse, & esse hic: ita corpus Christi incipit quodam spiritali modo esse: & tali modo esse hic. Et si non incipit esse hic per cōuersionem: nihil faceret cōuersio. Nam non facit, quod corpus Christi sit in rerū natura: quia ante erat. Nec quod incipiat esse corpus Christi hic per te. Ergo nihil facit. Ergo supuacanea esset ipsa cōuersio.

DECIMO. Arguit Scotus. Quia Deus potest ponere vnum corpus in duobus locis sine cōuersione. Et non habes, quod sit hic per cōuersionem. Ergo non oportet asserere quod ponitur hic per cōuersionem.

AD HOC iam supra in præcedenti articulo diximus, quod non potest Deus ponere idem corpus in duobus locis localiter.

SECUNDO. Concedo (data opinione Scoti) quod Deus potest ponere idem corpus in duobus locis. Sed tunc non esset per cōuersionem alterius in ipsum corpus, & eo modo quo est in hoc sacramento: sed per aliū modū sibi beneplacitum.

VNDECIMO. Deus potest cōuertere quātitatē vnā in aliam: ita quod desinat esse vna, & maneat alia. Et tunc quātitas quæ manet, erit vbi antea erat illa quātitas, in quā alia cōuertitur. Ut si cōuertatur linea. a. in lineā. b. quātitas manebit vbi erat. b. Ergo ex vi cōuersionis corpus Christi non est vbi erat panis: sed potius vbi antea erat corpus Christi.

AD HOC

AD HOC dico quod nego antecedens, & est falsum quod imaginatur Scotus, quod vbi res definit esse, & nihil illius relinquitur, sit cōuersio: quia non est cōuersio nisi cum condicionibus quæ de hoc sacramento dicuntur, nempe, quod contentum sub illis accidentibus sit corpus Christi, & quod ibi contineatur & manducetur corpus Christi.

DVODECIMO. Semper fuit certū in ecclesia, quod in Eucharistia fuit corpus & sanguis Christi. Et non fuit certum de hac cōuersione: quia in primitiua ecclesia non erat certum de hac cōuersione. Ergo hæc cōuersio non est causa quod ibi sit corpus Christi.

AD HOC cōcesso antecedente, negatur consequentia. Et concedo quod contigit in ecclesia de hac cōuersione, sicut de multis alijs. Et sicut semper fuit notum in ecclesia Deum esse trinum, non tamen quomodo distinguantur personæ, an. s. per relationes, vel per aliquid aliud: ita semper fuit in ecclesia certum corpus Christi redemptoris vere realiter esse in Eucharistia: nō tamen semper fuit certum quomodo ibi erat. Hæc sunt argumenta Scoti & Durandi, nec timeas maiora.

PRO opinione autem. S. Th. arguitur contra Scotum & Durandum. Si cōuersio non est necessaria, ad hoc quod in Eucharistia sit corpus & sanguis Christi, & etiam causa illius existentia: & potest saluari quod Christus sit ibi sacramentaliter sine illa cōuersione, gratis igitur sancti & ecclesia inuenerunt istam cōuersionem, cū nec ex euangelio nec ex alia ratione possit haberi, ut ait Scotus, licet non bene, nisi propter hanc rationem ut sit causa existentia corporis Christi, ut signetur proxima causa illius existentia corporis Christi. Aliàs superuacaneum esset ponere illam cōuersionem.

SECUNDO. Falsū est quod dicit Scotus, quod non sumpserunt sancti & ecclesia ex euangelio. Quia cum Christus dixit, Hoc est corpus meū, (demonstrando totum contentū in Eucharistia) non poterat in Eucharistia esse panis. Nam alias si mansisset panis, & ut dicit Scotus & Durandus, tantum demonstraretur corpus Christi: & per hoc solum quod demonstratur corpus Christi illa propositio sit vera, licet etiā ibi sit panis, sequitur quod Christus deciperet discipulos. Nam si esset lagenā plena aqua simul & oleo, ista esset deceptio hoc est oleum, demonstrando contentum in illa lagenā: quia oportet quod fiat demonstratio, ut audientes intelligant quod demonstratur. Et dicendo Hoc est corpus meum, non poterant audientes intelligere, nisi quod totum quod illic continebatur erat corpus Christi. Ergo erat ibi deceptio ex parte Christi, quod impium est dicere.

TERTIO. Si Christus non dicebat aliud quādo dixit, Hoc est corpus meum, nisi corpus meū

est corpus meum. Ergo nihil nouum & miraculosum dicebat: quia etiam ante consecrationem erat verum dicere, Hoc corpus meum, est corpus meum. Et tamen Christus dixit illa discipulis suis, tanquam quid nouum & miraculosum. Ergo dicebat quod totū quod continebatur, ita erat corpus suum, quod per cōuersionem ibi in coeperat esse, ita quod panis ibi non manebat.

QVARTO. Probat quod illa cōuersio sit causa necessaria, ad hoc quod ibi sit corpus Christi, eo modo quo nunc est. Quia ecclesia extra de summa Trinitate & fide Cath. cap. Firmiter. & in concilio Florētino dicit, quod in Eucharistia incipit esse corpus & sanguis Christi: transubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem. Ergo significat ecclesia, quod illa transubstantiatio vel cōuersio est necessaria, ad hoc quod ibi incipiat esse corpus Christi. Aliàs dixisset solum ecclesia quod ibi incipit esse corpus Christi. Ad quid tam accurate apposuit transubstantiatis pane in corpus & vino in sanguinem Christi?

QVINTO. Totum quod sit in hoc sacramento Eucharistia, sit à sacerdote per illa verba Hoc est corpus meum. Et sacramenta nouæ legis solum efficiunt quod significant. Ergo cōuersio panis & vini significatur per illa verba: quia alias non fieret ibi, nec ecclesia haberet aliquam rationem ad ponendum ibi cōuersionem, nisi quia significatur per illa verba: quia alias non fieret ibi cōuersio. Ergo dicendum est quod illa cōuersio significatur per illa verba. Ergo habetur ex euangelio, quod cōuersio sufficit, & est causa, ad hoc quod aliquid sit in aliquo loco. Nam cum cōuertitur lignum in ignem, illa cōuersio est causa quod ignis sit hic vbi non erat. Ergo etiam hic, cōuersio est causa quod sit hic corpus Christi: quia ita propria est ista cōuersio sicut illa. Ergo cōuersio est causa existentia corporis Christi in hoc sacramento.

DICO igitur, quod de prima propositione Scoti & Durandi (s. quod panis & vinum cōuertuntur in corpus & sanguinem Christi) nunquam fuit controuersia inter fideles: sed omnes semper illam tanquam certam receperunt, & ecclesia illam determinauit extra de summa Trinitate. cap. Firmiter, & in concilio Florentino, & extra de celebra. missarum. cap. Cum martha: Ideo de illa non licet dubitare.

ERAT tertia propositio Scoti, quod cōuersio panis & vini nō erat causa, quod corpus Christi poneretur in Eucharistia: sed habebat se concomitantem. Hæc est falsa: & contra illam iam disputauimus, & probauimus esse falsam. Ideo eam sententiam relinquimus.

SECUNDA. propositio Scoti erat, quod cōuersio nō erat necessaria, ad hoc quod ponatur ibi corpus

corpus Christi. Sed poterat manere ibi panis & vinum simul cum corpore Christi de possibili, licet de facto non maneat. Hæc propositio disputanda est, & duplex potest esse sensus illius.

PRIMVS. Quod corpus Christi per diuinam potentiam potest esse cum pane, non curando de modo, sed absolute vno vel alio modo. Et ita non est dubium quin possit Deus illud facere, vt iam supra diximus: quia ipse scit innumeros modos, quibus posset cum pane ponere corpus suum, & cum vino sanguinem.

SECUNDVS sensus est. An Deus possit ponere corpus suum, sicut nunc est in sacramento: ita tamen quod verificentur illa, quæ secundum fidem dicuntur de hoc sacramento, simul cum pane & vino: ita quod taliter est hic, quod ex modo existendi hic, non repugnat esse alibi, etiam secundum Scotum & Durandum, & quod sit verum dicere Hoc est corpus meum, & quod comedimus in Eucharistia corpus Christi, & quod contineatur corpus Christi sub illis speciebus panis.

HOC dicit Capreo in. 4. d. 11. q. 1. nepe, quod non potest Deus ponere corpus suum in Eucharistia eo modo quo nunc: & quod maneat ibi panis. Sed dicit quod si Deus ponat ibi corpus suum cum pane, erit alio modo, & non sicut nunc. Et probat Prius, quia vel tunc corpus Christi haberet ordinem ad locum per propriam suam quantitatem, vel per quantitatem panis. Si per propriam, iam non haberet modum quem nunc habet: quia nunc non habet ordinem ad locum per propriam quantitatem, sed per quantitatem panis. Si dicas quod tunc haberet ordinem ad locum nisi per propriam quantitatem: & panis non haberet per quantitatem lapidis. Ergo etiam si ponat corpus suum cum pane eo modo quo nunc est. Idem dicit Marsilius in. 4. q. 3. ad. 3. Et. S. Th. hic dicit quod corpus Christi non potest poni hoc modo vbi erat panis: nisi per motum localem, aut per conuersionem.

SED Caietanus tenet hic oppositum. Dicit enim quod Deus de potentia absoluta potest ponere corpus suum simul cum pane eo modo quo nunc est. Et contendit probare, quod sit etiam sententia. S. Th. Et dicit quod licet. S. Th. neget hoc, est intelligendum de facto & secundum legem: non autem de potentia absoluta. Et probat: quia. S. Tho. arguit ex forma huius sacramenti, nempe, quod non esset vera, si ibi esset substantia panis. Quæ ratio non probat nisi de lege. Et maxime quia quando loquitur. S. Tho. etiam de potentia Dei, exprimit illam potentiam absolutam.

SED contra. Quia. S. Th. in. 4. d. 11. q. 1. ar. 1. & 4. contra gentiles cap. 63. dicit, quod nec per miraculum posset esse corpus Christi in sacramento altaris cum pane, eo modo quo nunc est. Ideo videtur quod opinio Capreoli sit. S. Tho. & sententia Caietani contra. S. Tho.

SED quicquid sit de sententia. S. Th. probabilius

est quod dicit hic Caietanus, quod Deus potest de potentia absoluta ponere corpus suum in sacramento manente pane: & quod haberet eundem modum quem nunc habet, existendi. I. quo ad diuersa loca, id est, quod ex modo existendi hic, non repugnet quod sit alibi. Et pro hoc Prius argumentis Scoti & Durandi iam factis: quæ probant quod absolute potest corpus Christi poni cum pane, non autem stare fide, id est, manentibus omnibus quæ de hoc sacramento dicuntur, nepe, quod hæc sit vera, Hoc est corpus meum, & quod fiat transubstantiatio panis, & quod nihil ibi maneat nisi corpus Christi. Quæ omnia sunt de fide. Et quod continetur ibi corpus Christi: & quod comedimus corpus Christi. Dicendum est ergo, quod saluis his quæ de facto dicuntur de sanctissimo sacramento Eucharistia, non potest corpus Christi poni in ipsa Eucharistia cum pane. Sed de possibili absolute posset esse corpus Christi eo modo quo nunc est cum pane. Et tunc explicaretur, vel non diceretur Hoc est corpus meum, & alia quæ nunc dicuntur de hoc sacramento.

SECUNDO probatur. Quia post consecrationem Deus potest ibi reproducere panem. Et maneret corpus simul cum pane. Ergo etiam in consecratione potest conseruare ibi panem absolute loquendo. Et hæc credo sententiam sancti. Th. quia quando dicit, quod nec per miraculum potest ibi esse corpus Christi cum pane, intelligit saluis his quæ nunc dicuntur de hoc sacramento.

SED tunc oportet respondere ad illud argumentum quod faciebamus contra Scotum. Quia si Deus potest illud facere, & non constat ex scriptura de conuersione, quare ponitur conuersio tanquam de fide: Dico quod argumentum procedit contra Scotum, qui dicit, quod non constat ex aliquo loco scripturæ vel ratione: sed non contra nos qui tenemus quod ex sacra scriptura, & rationibus supra positis constat, quod non fecerit, licet potuerit facere: quia disponit omnia suauiter, id est, licet potuerit facere, non fecit præter ordinem naturæ. Et cum ordo naturalis sit iste, quod nihil incipit esse vbi prius non erat, nisi vel per motum localem, vel per generationem, vel per conuersionem alterius in ipsum. Sed Christus non est ibi per motum localem: quia oportet ponere multa miracula. Nec per generationem. Restat ergo quod per conuersionem. Ideo rationabilior videtur opinio communis, nempe, quod potest Deus de potentia absoluta ponere corpus suum in Eucharistia manente pane, eo modo quo nunc est. Sed de facto non fecit, sed suauiori modo per conuersionem panis in corpus ipsum Christi: quod significauit & reuelauit dicens, Hoc est corpus meum, & alia quæ de Eucharistia dixit.

QUARTA. propositio Scoti erat, quod non constat nisi auctoritate ecclesiæ, conuersionem esse panis in corpus Christi. Non est rationabilis: vt iam supra disputauimus contra dominum Caietanum.

SED

SED est vnus alius modus dicendi Ioannis Parisiensis, qui dicit quod manente pane possunt saluari omnia quæ dicuntur de hoc sacramento. Ergo propter hoc non debet poni illa conuersio, quæ fit vt non maneat panis. Quia si corpus Christi assumat hypostatice, hoc est in eodem supposito, panis naturam, illa est vera, hoc est corpus meum, & omnia alia quæ dicuntur de hoc sacramento. Ergo non est propterea ponenda illa conuersio. Hæc opinionem refert Durandus in. 4. d. 11. q. 1. & Paluda. d. 11. q. 2. quæ opinio ponit quinque dicta.

PRIMUM est. Panis in sacramento altaris, est assumptus in vnitate hypostatica.

SECUNDVM dictum est. Ista vnio non terminatur ad Christum, ita quod Christus sit panis: sed terminatur vnio ad corpus Christi duntaxat, ita quod corpus Christi est panis, & contra panis est corpus Christi facta illa vnio.

TERTIVM dictum est, quod ex duobus dictis prioribus sequitur, quod corpus Christi realiter est in sacramento. Probatur. Quia hic panis est corpus Christi. Et hic panis est in sacramento. Ergo corpus Christi est in hoc sacramento.

QUARTVM dictum est. Cum omnibus his saluatur determinatio ecclesiæ: quia tunc verum est dicere, quod hic est facta conuersio & transubstantiatio: quia ante non erat ibi corpus Christi, & nunc panis est corpus Christi. Ergo facta est transubstantiatio panis in corpus Christi.

SED salua fide & his quæ de hoc sacramento nobis tradita sunt. hæc opinio non potest teneri. Et arguitur contra eam. Sequeretur quod corpus Christi quotidie assumeret multas naturas particulares (omnium nempe panum qui consecratur) quod est in conueniens: quia esset tunc corpus Christi oneratum satis omnibus illis naturis.

SECUNDO. Arguitur hoc modo. Hæc opinio dicit tria impossibilia: quia dicit quod illa vnio terminatur ad corpus Christi tantum: quia (vt omnes dicunt) oportet quod assumens sit per se subsistens. Sed corpus non est per se subsistens. Ergo non est assumens.

SECUNDVM quod dicit impossibile est, quod vna creatura potest assumere aliam hypostatice: quia non est hoc possibile, vt probauimus in materia de Incarnatione contra Scotum qui oppositum dicebat.

TERTIVM impossibile quod dicit est, quod tunc Christus non esset panis: sed solum corpus Christi esset panis. Quia est impossibile, quod humanitas aut corpus Christi calefiat & Christus non. Ita est impossibile, quod corpus Christi sit panis, & Christus non.

TERTIO. Arguo hoc modo. Quia secundum istum modum non sufficienter ponitur Christus præsens in Eucharistia, aut corpus eius: quia sic probat ipse quod sit præsens. Hic panis est præsens. Et hic panis est corpus Christi. Ergo corpus Christi est præsens. Hæc consequentia non valet: quia in simili forma non valet. Christus est in caelo. Et

hic panis est corpus Christi. Ergo hic panis est in caelo. Ergo alia non erat bona consequentia. Ergo non sufficienter ponitur corpus Christi præsens.

QUARTO. Sequeretur, quod iste panis esset ille panis qui erat in alio sacramento. Quia iste panis est corpus Christi. Et ille panis est corpus Christi. Ergo iste panis est ille panis. Quia bene sequitur. Hoc corpus (demonstrando corpus Christi) est hic panis. b. Et hoc corpus est hic panis. a. Ergo panis. a. est panis. b. quod absurdum videtur.

QUINTO. Sequeretur quod Christus non inciperet ibi esse. Quia ille panis non incipit ibi esse. Et ille panis est corpus Christi. Ergo corpus Christi non incipit ibi esse.

SEXTO. Sequeretur quod sacerdos nihil ageret: quia tantum assumptio agit, quæ fit a corpore Christi quod assumit, & sacerdos non assumit.

ARGUMENTA illius opinionis sunt hæc. Prius auctoritas Damasceni lib. 4. cap. 5. vbi sic dicit. Sicut calor vnitur igni & humanitas Deo: sic panis corpori Christi. At humanitas vnitur Deo hypostatice. Ergo & panis.

AD HOC dico quod male refert verba Damasceni. Dicit enim sic Damascenus. Panis in corpus Christi assumptus est, id est, ad illam dignitatem. Et in eodem contextu dicit hoc ipsum, quod dicit. S. Th. nempe, quod conuertitur panis in corpus Christi. Ergo non fideliter citat Damascenum.

SECUNDO dicit prædicta opinio, quod tollitur per hoc in conuenientia. Dico quod non solum non tolluntur in conuenientia: sed magis augentur, & augmentantur difficultates.

TERTIO. Arguit ex cap. Ego Berengarius de consecra. d. 2. vbi dicitur a Berengario. Fateor quod illud quod frangitur, & dentibus teritur, est corpus Christi. Sed corpus Christi non conteritur. Ergo panis est ibi quod conteritur.

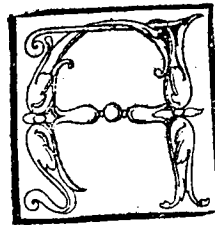
AD HOC dico, quod dicitur ibi de Christo, quod dicebatur & dicitur de speciebus, & de pane qui conuersus fuit in corpus Christi. Et propter hoc quod species conteruntur & franguntur, dicitur corpus Christi frangi: non quia vere ipsum corpus frangatur.

DVBITATVR. Quare damnatus fuit Picus Miradulanus, qui dixit hoc solum esse possibile, nempe, Christum assumere hypostatice naturam panis, & non dixit quod fiebat de facto. Nam ita est quod est possibile quod Christus assumat naturam panis. DICO quod damnatus est: quia dicebat, quod erat compatibile cum omnibus veritatibus quæ de hoc sacramento dicuntur. Hoc est eodemmodo Romanæ vbi ipse habuit conclusiones. Nec danaretur si tantum dixisset esse possibile de potentia absoluta.

Articul. Tertius.

Vtrum substantia panis vel vini post consecrationem huius sacramenti annihilatur.

S II AD

DTERTIVM. Sic proceditur. Videtur quod substantia panis post consecrationem huius sacramenti annihilatur, aut in praeiacentem materiam resoluatur. Quod enim est aliquid corporale, oportet alicubi esse. Sed substantia panis quae est quoddam corporale, non manet in hoc sacramento (ut dictum est) nec etiam est dare aliquem locum ubi sit. Ergo non est aliquid post consecrationem, igitur aut est annihilata, aut in praeiacentem materiam resoluta.

PR AETEREA. Illud quod est terminus à quo in qualibet mutatione, non remanet, nisi forte in potentia materiae: sicut cum ex aere fit ignis, forma aeris non manet nisi in potentia materiae: & similiter quando ex albo fit nigrum. Sed in hoc sacramento substantia panis aut vini, se habet sicut terminus à quo: corpus autem aut sanguis Christi sicut terminus ad quem, dicit enim Ambrsius in libr. de officijs. Ante benedictionem illa species nominatur: post benedictionem corpus significatur. Ergo facta consecratione substantia panis vel vini non manet, nisi forte resoluta in suam materiam.

PR AETEREA. Oportet alterum contradictorium esse verum. Sed haec est falsa facta consecratione, substantia panis vel vini est aliquid. Ergo haec est vera, substantia panis & vini est nihil.

SED contra est, quod Augustinus dicit in libr. 83. questionum. Deus non est causa tendendi in non esse. Sed hoc sacramentum divina virtute perficitur. Ergo in hoc sacramento non annihilatur substantia panis aut vini.

RESPONDEO dicendum, quod quia substantia panis vel vini non manet in hoc sacramento, quidam impossibile reputantes, quod substantia panis vel vini in corpus vel sanguinem Christi convertatur: po-

suerunt quod per consecrationem substantia panis vel vini, vel resolvitur in praeiacentem materiam, vel quod annihilatur. Praeiacens autem materia inquam corpora mixta resolui possunt: sunt quatuor elementa. Non enim potest resolutio fieri in materia primam, ita quod sine forma existat: quia materia sine forma esse non potest. Cum autem post consecrationem, nihil sub speciebus sacramenti remaneat, nisi corpus & sanguis Christi, oportebit dicere, quod elementa in qua resoluta est substantia panis & vini, inde discedant per motum localem: quod sensu perciperetur.

SIMILITER etiam substantia panis vel vini manet usque ad ultimum instans consecrationis. In ultimo autem instanti consecrationis iam est ibi substantia corporis vel sanguinis Christi: sicut in ultimo instanti generationis, iam inest forma. Unde non erit dare aliquod instans in quo sit ibi praeiacens materia. Non enim potest dici quod paulatim substantia panis vel vini, resoluatur in praeiacentem materiam, vel successive egrediatur de loco specierum: quia si hoc inciperet fieri in ultimo instanti suae consecrationis, simul sub aliqua parte hostiae esset corpus Christi cum substantia panis, quod est contra praedicta. Si vero hoc incipiat fieri ante consecrationem, erit dare aliquod tempus, in quo sub aliqua parte hostiae, nec erit substantia panis, nec erit corpus Christi, quod est inconveniens. Et hoc ipsimet perpendisse videntur.

VNDE posuerunt aliud sub disjunctione, scilicet quod annihilatur. Sed hoc non potest esse: quia non est dare aliquem modum, quo corpus Christi verum esse incipiat in hoc sacramento, nisi per conversionem substantiae panis in ipsum. Quae quidem conversio tollitur posita, vel annihilatione substantiae panis, vel resolutione in praeiacentem materiam. Similiter etiam non est dare, unde talis resolutio vel annihilatio in hoc sacramento

causetur.

causetur, cum effectus sacramenti significatur per formam: neutrum autem horum significatur per verba formae, hoc est corpus meum. Unde patet praedictam positionem esse falsam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod substantia panis vel vini facta consecratione, neque sub speciebus sacramenti manet, neque alibi. Non tamen sequitur quod annihilatur: convertitur enim in corpus Christi. Sicut non sequitur si aer ex quo generatus est ignis, non sit ibi vel alibi, quod sit annihilatus. **AD SECUNDVM** dicendum, quod forma quae est terminus à quo non convertitur in aliam formam: sed una forma succedit alteri in subiecto, & ideo prima forma non remanet nisi in potentia materia. Sed hic substantia panis convertitur in corpus Christi: ut supra dictum est. Unde ratio non sequitur. **AD TERTIVM** dicendum, quod licet post consecrationem haec sit falsa, substantia panis est aliquid: id tamen in quod substantia panis est conversa, est aliquid. Et ideo substantia panis non est annihilata.

AD QVAESTIONEM hanc tertiam in ordine respondet diuus Thomas referendo opinionem quorundam recipientium quidem substantiam panis & vini non manere in Sacramento Eucharistiae: sed eo ipso quod credebant substantiam panis & vini non manere in hoc sacramento Eucharistiae, reputabant impossibile, quod eadem substantia panis & vini converteretur in corpus & sanguinem Christi. Ideo dicebant, quod vel substantia panis & vini resolvitur in praeiacentem materiam per consecrationem, vel annihilatur. Diuus autem Thomas ponit duas propositiones contra illas duas partes, illius disiunctivae alterius opinionis. **PRIMA** est. Substantia panis & vini non resolvitur in praeiacentem materiam. Probat per prius. Quia vel illa praeiacens materia in qua resolvitur (secundum illam opinionem) substantia panis & vini, est materia prima: vel est quatuor elementa, in qua resolvuntur corpora mixta, vel resolui possunt. At non est materia prima, nec elementa. Ergo non resolvitur substantia panis & vini in praeiacentem materiam. Consequentia optima est: quia non est tertium aliud in quod substantia panis & vini resolui possit. Et per hoc etiam nota est maior. Minor probatur. Et prius quod non resolvitur substantia panis & vini in materiam primam patet: quia cum illa opinio non ponat ibi esse ali-

quam generationem, sed simplicem resolutionem, esset materia sine forma, quod naturaliter & de lege ordinata esse non potest, quicquid sit de potentia absoluta Dei. Et stultum est ponere in hoc sacramento, omne id quod Deus de potentia absoluta facere potest. Et quod nec resolvatur in elementa vel elementa aliquid. Patet. Quia tunc autem resolvitur in elementa manentia ibi in Eucharistia, aut in elementa egredientia ab Eucharistia: nam aliud medium dari non potest. Sed non in elementa manentia in Eucharistia: quia ibi nihil manet nisi verum corpus, & verus sanguis Christi. Nec in elementa egredientia: quia tunc illa elementa egrederentur per motum localem, quod sensu perciperetur. At nunquam hoc quis sensit. Ergo non resolvitur substantia panis in illa. Ergo nullo modo sic resolvitur. Nec valet si dicas quod Deus potest facere, ut maneat ibi illa elementa, in qua resolvitur substantia panis, cum corpore Christi, & ita non sentimus motum localem: quia (ut iam diximus) hoc esset multiplicare miracula, & loqui de potentia absoluta Dei. Sed loquendo de potentia ordinaria, salvis his quae dicuntur de sanctissimo sacramento Eucharistiae (ut supra diximus) fieri non potest, quod sub speciebus panis & vini maneat aliud quam corpus Christi.

SECUNDO. Probat per praedicta conclusio. Bene sequitur. Substantia panis vel vini manet usque ad ultimum instans consecrationis, quod est primum esse corporis Christi in Eucharistia, & primum non esse panis. At in ultimo instanti consecrationis iam est ibi substantia corporis Christi, vel sanguinis, sicut in ultimo instanti generationis, quod est primum esse formae geniti, & primum non esse corruptivam inest forma geniti. Ergo nunquam est aliquid instans signandum, in quo ibi sit praeiacens materia. Et si dicas quod paulatim substantia panis & vini resolvitur in illam praeiacentem materiam: & successive egreditur de loco specierum. Contra. Vel hoc incipit fieri in ultimo instante consecrationis, & tunc simul sub aliqua parte hostiae esset corpus Christi cum substantia panis: quod est falsum, & in duobus articulis praecedentibus satis expugnatum. Vel hoc incipit fieri ante consecrationem, id est, ante ultimum instans consecrationis: & tunc dabitur aliquod tempus in quo sub aliqua parte hostiae, nec erit substantia panis, nec corpus Christi, quod de lege ordinata absurdum esset dicere.

SECUNDA conclusio. S. Th. est. Substantia panis & vini non annihilatur in Eucharistia. Probat per testimonio diui Augustini: qui in libr. 83. questionum dicit. Deus non est causa tendendi in non esse. **SECUNDO** Probat per. Bene sequitur. Corpus Christi de lege ordinaria, & salvis his quae dicuntur in scriptura de sacramento Eucharistiae, non potest poni in ipso sacramento nisi per conversionem substantiae panis in ipsum corpus, & vini in sanguinem: ut supra probauimus.

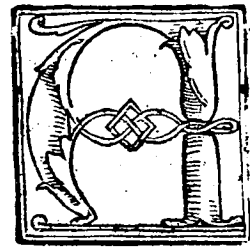
S. iij. Ergo

Ergo non annihilatur substantia panis & vini. Quia si corpus Christi est ibi per annihilationem substantiae panis & vini. Ergo non est per conuersionem substantiae panis in ipsum corpus. Ergo tolleretur conuersio. Quod de lege non potest fieri: ut supra ostendimus. Ergo non annihilatur substantia panis & vini.

TER TIO. Probatum utraque conclusio. S. Th. Omne id quod fit in sacramento significatur per formam sacramenti, aut per ipsum sacramentum. At per formam Eucharistiae non significatur annihilatio, nec resolutio substantiae panis vel vini in praesentem materiam. Ergo non est ibi talis annihilatio, nec resolutio in praesentem materiam: sed est conuersio, quae (ut supra ostendimus) significatur per hanc formam, hoc est corpus meum. Et hoc ipsum quod substantia panis & vini, non annihilatur, sed conuertitur: asserit Magister sententiarum in 4. d. 11. pro quo more suo multa sanctorum testimonia citat. Sed nos commodius, hoc & praesius art. 4. sequenti examinabimus.

Articul. quartus

Vtrum panis possit conuerti in corpus Christi.

D QVARTVM, Sic proceditur. Videtur quod panis non possit conuerti in corpus Christi. Conuersio enim quadam mutatio est. Sed in omni mutatione oportet esse subiectum quod prius est in potentia, & postea est in actu: ut enim dicitur 3. Physi. motus est actus existentis in potentia. Non est autem dare aliquod subiectum substantiae panis & corporis Christi: quia de ratione substantiae est, quod non sit in subiecto: ut dicitur in predicamentis. Non ergo potest esse quod tota substantia panis conuertatur in corpus Christi.

PR AETER EA. Forma illius in quod aliquid conuertitur, de nouo incipit esse in materia eius, quod in ipsum conuertitur: sicut cum aer conuertitur in ignem prius non existentem, forma ignis incipit de nouo esse in materia aeris: & similiter cum cibus co-

uertitur in hominem prius non existentem, forma hominis incipit esse de nouo in materia cibi. Si ergo panis conuertitur in corpus Christi: necesse est quod forma corporis Christi, de nouo incipiat esse in materia panis, quod est falsum. Non ergo panis conuertitur in substantiam corporis Christi.

PR AETER EA. Ea quae sunt secundum se diuersa, nunquam unum eorum fit alterum: sicut albedo nunquam fit nigredo, sed subiectum albedinis fit subiectum nigredinis: ut dicitur in primo Physi. Sed sicut duae formae contrariae, sunt secundum se diuersae (ut pote principia formalis differentiae existentes) ita duae materiae signatae, sunt secundum se diuersae: ut pote existentes principia materialis distinctionis. Ergo non potest esse, quod haec materia panis, fiat haec materia qua indiuiduatur corpus Christi, Et ita non potest esse, quod substantia huius panis conuertatur in substantiam corporis Christi.

SED contra est, quod Eusebius Emisenus dicit. Nouum tibi & impossibile esse non debet, quod in Christi substantiam terrena & mortalia conuertuntur.

RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est, cum in hoc sacramento sit uerum corpus Christi, nec incipiat ibi esse de nouo per motum localem: cum etiam nec corpus Christi sit ibi sicut in loco (ut ex dictis patet) necesse est dicere, quod incipiat ibi esse per conuersionem substantiae panis in ipsum. Haec tamen conuersio non est similis conuersionibus naturalibus: sed est omnino supernaturalis, sola Dei uirtute effecta. Vnde Ambrosius dicit in libr. De sacramentis. Liqueat quod praeter naturae ordinem uirgo genuerit, & hoc quod conficimus corpus ex uirgine est. Quid ergo quaeris naturae ordinem in Christi corpore, cum praeter naturam sit ipse Dominus IESVS partus ex uirgine? Et super illud Ioha. 6. Verba quae ego loquutus

sum

sum uobis. s. de hoc sacramento, spiritus & uita sunt, dicit Chrysostomus, id est, spiritualia sunt, nihil habentia carnale, neque consequentiam naturalem: sed eruta sunt ab omni tali necessitate quae in terra est, & a legibus, quae hic posita sunt.

MANIFESTUM est enim, quod omne agens agit in quantum est actu. Quodlibet autem agens creatum est determinatum in suo actu, cum sit determinati generis & speciei: & ideo cuiuslibet agens creati actio fertur super aliquem determinatum actum. Determinatio autem, cuiuslibet rei in esse actuali, est per eius formam. Vnde nullum agens naturale seu creatum potest agere nisi ad imitationem formae: & propter hoc omnis conuersio quae fit secundum leges naturae, est formalis. Sed Deus est actus infinitus (ut in prima parte habitum est) unde eius actio se extendit ad totam naturam entis. Non igitur solum potest perficere conuersionem formalem, ut s. diuersae formae sibi in eodem subiecto succedant: sed conuersionem totius entis, ut s. tota substantia huius conuertatur in totam substantiam illius.

ET hoc agitur diuina uirtute in hoc sacramento: nam tota substantia panis conuertitur in totam substantiam corporis Christi: & tota substantia uini, in totam substantiam sanguinis Christi. Vnde haec conuersio non est formalis, sed substantialis: nec continetur inter species motus naturalis, sed proprio nomine potest dici transsubstantiatio.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod obiectio procedit de mutatione formali: quia formae proprium est, in materia uel subiecto esse. Non autem habet locum in conuersione totius substantiae. Vnde cum haec conuersio substantialis importet quendam ordinem substantiarum, quarum una conuertitur in alteram: est sicut in subiecto, in utraque substantia, sicut ordo & numerus.

AD SECVNDVM dicendum, quod illa obiectio procedit de conuersione formali,

seu mutatione: quia oportet sicut dictum est, formam esse in materia uel subiecto. Non autem habet locum in conuersione totius substantiae, cuius non est accipere aliquod subiectum.

AD TERTIUM dicendum, quod uirtute agentis finiti, non potest forma in formam mutari: nec materia in materiam. Sed uirtute agentis infiniti (quod habet actionem in totum ens) potest talis conuersio fieri: quia utrique formae & utrique materiae est communis natura entis, & id quod est entitatis in una, potest actor entis conuertere in id quod est entitatis in altera, sublato eo per quod ab illa distinguebatur.

IN HOC quarto articulo diuus Thomas facit tria. Primum dicit, quod possibilis est conuersio panis in corpus Christi. Secundo. Exponebat qualis est ista conuersio: & quomodo differat a conuersionibus naturalibus. Tertio. Dicit quomodo nominanda est haec conuersio. Et haec omnia continentur tribus propositionibus: quarum prima est. Necesse est dicere quod incipiat esse corpus Christi in Eucharistia, per conuersionem substantiae panis in ipsum. Probatum haec conclusio. Quia (ut supra dictum est) in hoc sacramento est corpus Christi uerum. Et non incipit ibi esse per motum localem: quia non est ibi sicut in loco. Nec incipit ibi esse per generationem. Ergo necesse est dicere quod incipit ibi esse per conuersionem substantiae panis in ipsum corpus Christi.

SECUNDO. Probatum testimonio Eusebii Emiseni dicentis. Nouum tibi & impossibile esse non debet, quod in Christi substantiam terrena & mortalia conuertuntur. Ergo, &c. Vnde colligitur possibilem esse conuersionem panis in corpus Christi: quod in titulo articuli proponebatur.

SECUNDA conclusio est. Haec conuersio qua conuertitur panis in corpus Christi, non est similis conuersionibus naturalibus: sed est omnino supernaturalis, sola Dei uirtute effecta. Haec probatur testimonio diui Ambrosii: qui in libr. de sacramentis sic ait. Liqueat quod praeter naturae ordinem uirgo genuerit: & hoc quod conficimus corpus, ex uirgine est. Quid ergo quaeris naturae ordinem in Christi corpore, cum praeter naturam sit ipse dominus Iesus partus ex uirgine?

SECUNDO. Probatum testimonio diui Chrysostomi: qui sup illud Ioha. 6. Verba quae ego locutus sum uobis (nepe, de hoc sacramento) spiritus & uita sunt, sic ait. Id est spiritualia sunt, nihil habentia carnale, nec consequentiam naturalem: sed eruta sunt ab

S iij omni

omni tali necessitate quæ in terra, & à legibus quæ hic posita sunt.

TER TIO. Probatur eadem conclusio ratione. Bene sequitur. Omne agens agit in quantum est actu. At quodlibet agens creatum est determinatum in suo actu. quia est determinati generis & speciei. Ergo cuiuslibet agentis creati actio fertur super aliquem determinatum actum. Ergo non potest agens creatum mutare totam substantiam in aliam substantiam. Probatur hæc ultima consequentia: quia omnia alia manifesta sunt. Determinatio cuiuslibet rei in esse actuali, est per eius formam. Ergo nullum agens creatum potest agere, nisi ad mutationem formæ. Ergo omnis cōversio quæ fit secundum leges naturæ est formalis, id est, est talis quæ mutatur forma, ut introducatur alia: sed non mutatur materia. Ergo nullum agens creatum potest transubstantiare substantiam unam in aliam. Sed Deus est actus infinitus. Ergo eius actio extendit se ad totam naturam entis: ita ut tota substantia huius cōvertatur in totam substantiam alterius ipsa diuina actione & virtute. Quod fit in Eucharistia: ubi tota substantia panis cōvertitur in totam substantiam corporis Christi, & tota substantia vini in totam substantiam sanguinis Christi. Et hæc est ratio à priori, quare Deus potest transubstantiare, & non agens creatum.

TER TIA conclusio diui Thomæ est. Hæc cōversio quæ cōvertitur panis in corpus Christi: non est formalis, sed substantialis. Nec continetur inter species motus naturalis: sed proprio nomine dicitur transubstantiatio. Hæc in litera... S. Th. **HIC** prius dicam quid certum est: in quo omnes catholici communiter conueniunt. Secundo. Ponam duas opiniones extraneas. Tertio. Ponam aliam mediam opinionem. Quarto. Ponam veram sententiam, quæ etiam est diui Thomæ.

Q VANTVM ad primam. In hoc conueniunt omnes catholici: quod definit esse substantia panis & vini in Eucharistia, & incipit ibi esse corpus & sanguis Christi: ubi ante consecrationem non erant. Sed in modo quo definiunt esse, non conueniunt omnes: se habent variæ opiniones.

AD secundum dico, quod sunt circa hoc variæ doctorum sententiæ: quarum altera est una noua opinio in schola, quæ est domini Caietani in suis commentarijs super hunc articulum. 4. & 3. præcedentem: quæ consistit in tribus propositionibus, quarum prima est. Facta cōsecratione non manet substantia panis. Et in hac omnes conueniunt: quia est de fide, ut iam iam ostendemus.

SECUNDA propositio est. Illud quod fuit panis, facta consecratione est aliquid reale, & non est panis.

TER TIA propositio est. Id quod fuit panis, est corpus Christi post consecrationem. Et eodem modo cōcedit Caietanus conuerteres. scilicet corpus Christi est id quod fuit panis. Et declarat hoc: quia hæc cōversio non est sicut conuersiones natura-

les, in quibus sunt duo termini scilicet positius & negatiuus. Negatiuus, nempe, ut definit esse lignum positius, ut incipit esse ignis. Sed in hac conuersione, dicit, non est terminus negatiuus. scilicet definit esse panis: sed id quod erat panis incipit esse corpus Christi. Dicit etiam esse notandum, quod tota mutatio est circa panem, & non circa corpus Christi: sed hæc est una mutatio habens duos terminos positius, scilicet à quo & ad quem. A quo, scilicet panis, ut sic: & ad quem, id quod fuit panis, ut est corpus Christi. Hæc ille. Et si hæc opinio esset vera proprius loquitur quam opinio communis: quæ dicit quod substantia panis simpliciter definit esse. Et tunc intelligeretur melius quomodo conuertitur substantia panis in corpus Christi: quia magis illo modo acceditur ad naturam conuersionis, si id quod fuit panis, est corpus Christi.

HAEC opinio videtur fuisse Hugonis de sancto Victore lib. 2. de sacramentis. p. 8. cap. 9. ubi dicit. Per verba sanctificationis vera panis, & vera vini substantia, in verum corpus & sanguinem Christi conuertitur. Et subdit. Conuersio autem ipsa non secundum unionem, sed secundum transitionem credenda est: quoniam nequaquam essentia essentia in augmentum accedit, sed in transitionem: ut id quod accedit, cum illo cui accedit, unum fiat. Ergo &c. Et infra subiungit. Nec ipsam substantiam panis in nihilum redactam esse dicimus, sed mutatam potius: quia incoepit esse quod non fuit.

SECUNDO. Eiusdem sententiæ videtur esse Ambrosius in lib. de sacramentis. 4. cap. 4. & habetur de cōsecratione. d. 2. cap. Re vera. & cap. Panis est. ubi sic dicitur. Vides ergo quomodo operatorius fit sermo Christi. Si ergo tanta vis est in sermone domini Iesu, ut inciperet esse quod non erat: quanto magis operatorius est ut sint quæ erant, & in aliud commutentur? Et sic quod erat panis ante consecrationem, iam corpus Christi est post consecrationem: quia sermo Christi creaturam mutat, & sic de pane fit corpus Christi. Ergo expresse Ambrosius videtur esse pro Caietano.

TER TIO. Eiusdem sententiæ videtur esse Innocentius. 3. qui in lib. 4. de officio missæ. cap. 7. sic inquit. Quod ergo panis fuerat cum acceptus: corpus suum erat cum dedit. Panis itaque mutatus erat in corpus illius. Ergo hoc ipsum quod dicit Caietanus, dicit Innocentius. 3. Et infra postea in alijs capitulis facit argumentum ex verbis Ambrosij dicentis, id quod erat panis ante consecrationem: iam est corpus Christi post consecrationem. Et ait Innocentius. Si quod erat panis manet in sacramento. Ergo manet panis. Responder. Licet hoc (demonstrato corpore Christi) erat illud, nunquam tamen panis est corpus Christi: sicut non est verum dicere, sanus est æger, sed sanus fuit æger.

ET Caietanus non solum ponit illam opinionem: sed dicit quod est de mente. S. Th. Et probat: quia S. Th. in. 4. d. 11. q. 1. ar. 4. ad. 1. adducit verba Ambrosij,

brofij, & dicit, quod sic intelligenda sunt. Id quod fuit panis, est corpus Christi, id est, quod est sub speciebus panis, prius erat panis, & postea corpus Christi: & nihil aliud est sub speciebus nisi corpus Christi. Ergo ex mente. S. Th. id quod fuit panis, est corpus Christi.

SECUNDO. S. Th. hic ar. 3. ad. 2. ponit differentiam inter istam conuersionem & naturalem: quia in conuersione naturali, quod prius erat non manet nisi in potentia: sed hic dicit, quod substantia panis conuertitur in corpus Christi. Vbi videtur dicere, quod plus maneat hic quam in conuersione naturali.

TER TIO. Hic in articulo. 4. ad. 3. dicit. S. Th. quod in hac conuersione virtus diuina conuertit totam substantiam panis in totam substantiam corporis Christi: sublato eo per quod distinguebatur. Sed id quod est entitatis in una, potest actor entis cōvertere ad id, quod est entitatis in alia. Hæc. S. Th. Ergo secundum. S. Th. ens vel res quæ erat panis, est corpus Christi: licet illa res desinat esse panis, non definit esse simpliciter.

Q VARTO. S. Th. infra. q. 13. ar. 5. ubi quaerit, an ex speciebus sacramentalibus aliquid possit generari, dicit quod aliqui dixerunt, quod quando illæ species corrumpuntur: reddit materia panis. Et. S. Th. dicit quod illud est impossibile: nisi corpus Christi conuertatur in panem. Vnde videtur quod dicat, illam substantiam panis esse corpus Christi: & ideo sicut panis conuersus fuit in corpus Christi, ita corpus Christi poterit conuerti in panem, & quod aliter non rediret materia panis.

Q VINTO. Eiusdem sententiæ videtur esse Vualdeus lib. de sacramentis. cap. 70. & 71. ubi similia verba dicit ad illa Ambrosij & Caietani.

SEXTO. Hieronymus ad ediuicium dicit. Nos autem audiamus panem quem fregit dominus, ipsum esse corpus Christi seruatoris.

SEPTIMO. Augustinus. 4. de Trinitate. (& citatur à Magistro in. 4. d. 11. cap. 1.) dicit. Corpus Christi dicimus quod ex frugibus terræ acceptum est. Vnde videtur quod Caietanus habeat pro se multos graues doctores.

SED primum omnium oportet intelligere opinionem hanc: quid, scilicet est dicere panis erit corpus Christi, & id quod fuit panis est corpus Christi. Ad quod intelligendum iuuabit id quod dicebat Parmenides. 1. Phytis. quod omnia sunt unum. Itaque substantia ignis, & calor eius, & materia ignis, & forma sunt unum. Et ita totum lignum est totus ignis: & aqua per hoc quod fit calida, non acquirit aliquam entitatem: sed omnino idem est aqua & calor eius. Et ita meo tempore, quidam Ioannes de Oria dicebat Salmantica, quod omnia erant Deus, sic vel taliter se habens: ut coelum erat Deus sic se habens, & homo erat Deus sic se habens. Sed hic ab inquisitoribus condemnatus fuit. Et ita videtur dicere Caietanus, quod sicut

Parmenides dicebat, quod idem quod est equus erit Petrus: ita quod est panis, erit corpus Christi. Ita quod Caietanus vult dicere, quod sicut ista est vera formaliter, album erit nigrum: ita hæc est vera, panis erit corpus Christi, quia ens quod est panis erit corpus Christi. Itaque Caietanus dicit, quod panis conuertitur in corpus Christi: & ista cōversio est hoc modo, & sic fit, quod id quod fuit panis manet: sed manet effectum corpus Christi. Et panis ut sic non manet in esse formali panis. **EGO** credo quod hæc opinio est falsa, & est singularis Caietani: & quod nullus alius illam habuit ad sensum domini Caietani. Et arguitur sic contra illam. Prius, quia sequeretur quod in Christo post consecrationem, manet plus de materia quæ antea. Probatur. Quia Christus acquisiuit materiam quam antea non habebat. Et habet totam quam antea habebat. Ergo est maior quam antea. Quod non videtur dicendum: quia tunc corpus Christi mutaretur, quod tamen non mutatur propterea quod ponatur in sacramento. Antecedens patet quia per opinionem Caietani acquirit illam rem materialem, quæ erat panis, quam antea non habebat. Ergo in corpore Christi post consecrationem, manet plus de materia quam antea.

SECUNDO. Id quod est forma panis definit esse. Et quod est materia panis definit esse. Ergo tota substantia panis definit esse. Consequentia est bona. Quia si partes definiunt esse, ergo & totum. Antecedens probatur pro prima parte. Quia vel forma panis definit esse vel non. Si primum, Ergo non manet. Si non definit esse, quid est post consecrationem? Aut forma Christi, aut materia Christi, aut totum corpus Christi. Non materia Christi: quia non videtur quomodo forma conuertatur in materiam. Nec forma Christi: quia nec videtur quomodo forma corporea conuertatur in formam incorpoream, qualis est anima Christi. Ergo nec in totum corpus Christi per eandem rationem.

ET rursus quod forma panis non cōuertatur in formam Christi probatur. Quia si in triduo mortis Christi consecraretur hoc sacramentum, forma panis conuertetur: sed non in formam Christi cum esset separata à materia animi rationalis Christi.

ET quod forma panis non conuertatur in totum corpus Christi probatur: quia non habebit materiam connexionem cum illo suo toto post cōuersionem, quam antea cum illo suo toto quod erat panis. Et antea non prædicabatur de toto, scilicet de pane. Ergo nec post conuersionem. Et tamen si forma panis esset totum corpus, etiam esset totum quod fuit antea, quod falsum est. Ergo non conuertitur in totum corpus Christi: ita quod sit verum dicere, id quod fuit forma panis, est corpus Christi.

PRAETEREA. Si forma panis est totum corpus Christi. Ergo eadem ratione materia panis esset corpus Christi. Vnde esset cōcedendum, quod forma

SED contra est, quod Augustinus dicit in lib. sententiarum prosperi. Nos in specie panis & vini quam videmus, res invisibiles, id est, carnem & sanguinem honoramus.

RESPONDEO dicendum, quod sensu apparet facta consecratione, omnia accidentia panis & vini remanere. Quod quidem rationabiliter per divinam providentiam fit.

PRIMO quidem: quia non est consuetum hominibus, sed horribile carnem hominis comedere, & sanguinem bibere. Et ideo proponitur nobis caro & sanguis Christi sumenda: sub speciebus illorum quae frequentius in usum hominis veniunt, scilicet panis & vini.

SECUNDO. Ne hoc sacramentum ab infidelibus irideatur, si sub specie propria dominum nostrum manducemus.

TERTIO. Ut dum invisibiliter corpus & sanguinem domini nostri sumimus, hoc proficiat ad meritum fidei.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut dicitur in lib. de causis: effectus plus dependet a causa prima quam a causa secunda. Et ideo virtute Dei qui est causa prima omnium, fieri potest, ut remaneant posteriora prioribus sublatis.

AD SECUNDVM dicendum, quod in hoc sacramento nulla est deceptio: sunt enim ibi secundum rei veritatem accidentia quae sensibus diiudicantur: intellectus autem cuius est proprium obiectum substantia (ut dicitur in 3. de anima) per fidem a deceptio- ne praeservatur.

ET sic patet responsio ad tertium. Nam fides non est contra sensum: sed est de eo ad quod sensus non attingit.

AD QVARTVM dicendum, quod haec conversio non proprie habet subiectum: ut dictum est. Sed tamen accidentia quae remanent habent aliquam similitudinem subiecti.

IN HOC articulo est unica conclusio affirmativa, quae sic habet. Sensu apparet, facta consecratione omnia accidentia panis & vini remanere. Haec conclusio probatur in argumento in contra: vno testimonio Augustini, ut habes in litera. Et quod notum sit ad sensum accidentia pa-

nis & vini remanere in Eucharistia, facta consecratione: nec sanctus Thomas amplius probavit: nec nos probabimus. Ostendit autem doctor (ut habetur in litera) tribus rationibus, esse rationi consentaneum, ut non conuertantur accidentia in aliud sicut conuertitur substantia panis & vini in corpus & sanguinem Christi.

DE HAC questione an maneant accidentia panis & vini, conuersis substantijs in corpus & sanguinem Christi: non est disceptatio cum fidelibus, quia illi sine controversia, semper hoc receperunt: & fide certum habuerunt. Agendum tamen nobis est cum haereticis: nempe, cum Vuicel & alijs qui dicebant panem manere facta consecratione: eo quoniam accidentia panis manebant. Et probant sic: quia omnia sunt unum, scilicet materia. Ergo cum maneant accidentia oportet quod maneat panis: cum accidentia & panis sint idem, nempe materia. Quae opinio (hoc est: omnia esse unum) fuit Parmenidis, ut refert Aristoteles in 1. Physicorum. At haec sententia semper fuit reprobata ab omnibus grauibus Philosophis, etiam Ethnicis: & semper prevaluit Aristotelis sententia: quod non omnia sunt unum: sed substantia, quantitas, & qualitas realiter distinguantur. Quae sententia confirmata est ab ecclesia in hoc sacramento: ubi fide constat (ut supra duobus articulis praecedentibus ostendimus) manere accidentia deficiente substantia: ut pore in corpus Christi conuersa. Sententiam autem illam, nempe, quod omnia sunt unum (ut supra dixi) meo tempore defendebat Salamanca, quidam Iohannes de Oria: dicens nihil aliud esse accidentia, quam quidam modus substantiae. Et quod aqua calida non acquirebat novam entitatem quando calefiebat. Et Vuicel atque hic Iohannes de Oria dicebant, quod Deus in sacramento faciebat, ut illa entitas quae erat panis, esset tantum accidens. Hoc vero iam supra reprobauimus, haereticumque ostendimus. Quinimo ille Iohannes de Oria, fuit coactus ab Adriano Pontifice maximo: ut reuocaret suum errorem. Contra quem de nouo sic arguo. Quia si ita esset quod opere Dei panis in sacramento Eucharistiae tantum sit accidens. Ergo panis non conuertitur in corpus Christi, sed in accideas. Quod est error in fide & falsissimum.

DUBITATUR primo, an accidentia panis, excepta quantitate, possint facta consecratione manere naturaliter sic sine substantia. Et videtur quod ita: quia sunt in quantitate. Ergo poterit manere quantitas, sine subiecto miraculose: & alia accidentia naturaliter.

AD HOC aliqui dicunt, quod qualitates omnes manent sine subiecto, sed dicunt quod sunt plures quantitates: ita quod una est albedo, & alia nigredo, &c. At secundum doctorem sanctum, & Scotum, & veritatem, quantitas distinguitur a re quanta, & non est nisi vna omnium accidentium. Et haec est mens Aristotelis in 1. Physicorum, cap. 2. Comento. 9. ubi disputans contra Parmenidem & Melisum

Melisum sic ait. Si igitur & substantia est, & quantum duo, & non unum est, quod est. Ideo dicendum est ad dubium: quod quantitas manet miraculose sine substantia. & alia accidentia, manent naturaliter. Et est maximum argumentum quod non sit ibi nisi vna quantitas omnium accidentium. Nam ibi sunt plura accidentia, nempe, calor, color, & sapor, quae ita continuantur: quod non possunt ad invicem separari naturaliter: & ad unius motum sequuntur alia accidentia. Unde videtur quod sit vna tantum quantitas non plures, ut alij opinantur. Nam si plures essent quantitates, separaretur vna ab alia, cum esset in alio situ & loco.

Dubium secundum. **SECUNDO** dubitatur circa secundum & tertium argumentum. S. Thom. an post consecrationem habeamus noticiam visivam panis eandem intuitivam quam ante habuimus ipsius panis, maxime cum quis semper attente videt hostiam post consecrationem, quam etiam parum ante videbat. Et videtur quod Christiani non habeant eandem noticiam intuitivam panis, quam ante consecrationem habebant. Non enim habent idem iudicium: quia ante iudicabant quod erat ibi panis: nunc vero iudicant ibi esse corpus Christi.

SED CONTRA, quia in infideli manet eadem notitia visiva & intuitiva: cum ita iudicet post consecrationem ibi esse panem sicut ante. Ergo etiam manet in infideli.

SECUNDO, quia si sacerdos ante consecrationem aspiciat hostiam & continet illam visionem, experitur quod non mutatur, facta consecratione. Ergo manet eadem notitia visiva quae erat antea. Ideo dico quod etiam in Christiano manet eadem notitia visiva post consecrationem: quae erat antea: sed mutatur iudicium per fidem, ad cuius mutationem non requiritur quod mutetur notitia intuitiva apprehensiva.

SED CONTRA illa quae remanet non est intuitiva: quia non dependet actualiter ab obiecto, aut non est rei praesens ut praesens est, quae sola intuitiva dicitur. Dico tamen quod est intuitiva: quia satis est quod eodem modo repraesentet, ac si dependeret actualiter ab obiecto, cum a deo suppleatur ratio obiecti: nempe, idem calor, & quia manent accidentia, quibus mediantibus causata fuit praedicta visio, & sic adhuc dependet ab obiecto. Nil enim aliud est notitia intuitiva, nisi notitia illa quae dependet ab obiecto: aut quae repraesentat sicut si dependeret ab obiecto: quam conditionem in ista notitia proculdubio reperies.

SED quid videtur, tali notitia intuitiva post consecrationem? Dico quod videtur panis qui fuit & non est: verbum namque (video) ampliat sicut verbum (cognosco) &c.

SED ARGVITVR quod non sit conueniens manere accidentia panis: & est secundum argumentum. S. Thomae hic. Nam sequeretur dece-

ptio: quia per accidentia debemus iudicare de re. Ergo sequitur deceptio. Iudicabunt namque homines videntes hostiam consecratam quod sit panis cum non ita sit. &c.

SECUNDO. Deus esset causa illius deceptio- nis, qui facit illud miraculum unde homines decipiuntur. Et ad minus decipiuntur infideles, qui non credunt, nec sciunt mysterium.

TERTIO. Sequeretur ex hoc, quod de nullo pane haberemus evidentiam, quod est panis. Probatur: quia potest sacerdos nequam consecrare totum panem qui est in foro, ex sua malitia: & alij putant quod est verus panis, cum tamen illud sit corpus Christi. Ergo, &c.

AD HOC dico cum S. Thoma, quod nulla est deceptio, ex institutione & facto Christi: quia Christus docuit & prouidit, quando & quomodo sacerdotes debent consecrare hoc sacramentum, ne sequatur aliqua deceptio. In super dedit fidem in intellectu, per quam iudicaret homines verum, atque sensum corrigant, qui iudicat de exterioribus, & intellectus etiam de interioribus.

ET AD primum argumentum, nego quod de per se sequatur deceptio, quia prouisum est, quomodo fiat quod fideles non ignorent, & ita non decipiuntur.

AD SECUNDVM, nego quod imputetur Deo, si infidelis vel aliquis decipiatur, sed imputatur ipsi infideli, qui non vult credere mysterium hoc: aut imputatur illi, qui culpabiliter consecrat, vel ponit sacramentum in loco & tempore non conueniente, unde alius etiam fidelis posset decipi, ut si quis sacerdos consecret panem, qui est in foro: vel ponat hostiam consecratam, in loco prophano alijs ignorantibus.

AD TERTIVM nego quod non habeant homines evidentiam, quod hic panis sit panis, quia habent naturalem evidentiam: & nullam habent apparentiam in contrarium: quod sufficit ad naturalem evidentiam. Quidam meos contemporaneos concedebat, quod non habet homines evidentiam de pane quod sit panis: sed male hoc defendebat. Unde est notandum, quod duplex est evidentia. Altera summa: & altera non summa sed naturalis. Summa est: cum quis sic assentit alicui propositioni, quod in assentiendo sic, non potest etiam per divinam absolutam potentiam decipi: verbi gratia: si ego dicam, ego sum, implicat quod ego dicam, ego sum, & quod non sit ita. Naturalis autem evidentia est assensus vel cognitio alicuius, in quo non potest decipi naturaliter, id est, per causas naturales: licet possit interueniente miraculo, sicut in casu argumenti. Nam esto quod tunc non habeamus evidentiam, habemus tamen quando videmus panem, sine aliqua apparentia in contrarium: quia nec est in loco sacro ubi debet esse tantum sacramentum, nec apparet aliquis sacerdos ibi ubi est panis, qui possit consecrari.

I Articulus

Articul. sextus,

An facta consecratione remaneat in hoc sacramento forma substantialis panis.

D SEXTVM sic proceditur. Videtur quod facta consecratione remaneat in hoc sacramento forma substantialis panis. Dicitur enim, quod facta consecratione remanent accidentia. Sed cum panis sit quoddam artificiale: etiam forma eius est accidens. Ergo remanet facta consecratione.

PRÆTEREA. Forma corporis Christi est anima. Dicitur enim in secundo de anima: quod anima est actus corporis Phisici, potentia vitæ habentis. Sed non potest dici, quod forma substantialis panis conuertatur in animam. Ergo videtur quod remaneat facta consecratione.

PRÆTEREA. Propria operatio rei sequitur formam substantialē eius. Sed illud quod remanet in hoc sacramento nutrit, & omnem operationem facit, quam faceret panis existens. Ergo forma substantialis panis remanet in hoc sacramento facta consecratione.

SED contra. Forma substantialis panis est de substantia panis. Sed substantia panis conuertitur in corpus Christi, sicut dictum est. Ergo forma substantialis panis non manet.

RESPONDEO dicendum, quod quidam posuerunt, quod facta consecratione non solum remanent accidentia panis: sed etiam forma substantialis eius. Sed hoc esse non potest. Primo quidem, quia si forma substantialis panis remaneret, nihil de pane conuerteretur in corpus Christi, nisi sola materia. Et ita sequeretur quod non conuerteretur in corpus Christi totum: sed in eius materiā. Quod repugnat formæ sacramenti, qua dicitur, Hoc est corpus meum.

SECUNDO, quia si forma substantialis panis remaneret: aut remaneret in materia, aut a materia separata. Primum autem esse non potest: quia si remaneret in materia panis: tunc tota substantia panis remaneret quod est contra prædicta. In alia autem materia remanere non posset, quia propria forma non est nisi in propria materia. Si autem remaneret a materia separata: iam esset forma intelligibilis actu, & etiam intelligens. Nam omnes formæ a materia separatae sunt tales.

TERTIO, esset in conueniens huic sacramento. Nam accidentia panis in hoc sacramento remanent, ut sub eis videatur corpus Christi, non autem sub propria specie: sicut supra dictum est. Et ideo dicendum est quod forma substantialis panis non remanet.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod nihil prohibet arte fieri aliquid, cuius forma non est accidens, sed forma substantialis: sicut arte possunt produci aranea & serpens. Talem enim formam non producit ars virtute propria, sed virtute naturalium principiorum. Et hoc modo producit formam substantialem panis virtute ignis de quoque materia ex farina & aqua confectam.

AD SECUNDVM dicendum, quod anima est forma corporis, dans ei totum ordinem esse perfecti. scilicet esse, & esse corporeum, & esse animatum, & sic de alijs. Conuertitur igitur forma panis in formam corporis Christi secundum quod dat esse corporeum, non autem secundum quod dat esse animatum tali anima.

AD TERTIUM dicendum, quod operationum panis quædam consequuntur ipsum ratione accidentiū, sicut immutare sensum. Et tales operationes inueniuntur in speciebus panis post consecrationem: propter ipsa accidentia, quæ remanent. Quædam autem operationes consequuntur panem, vel ratione materiae, sicut quod conuertatur in aliquid, vel ratione formæ substantialis: sicut est operatio consequens speciem eius, puta quod confirmat cor hominis. Et tales operationes inueniuntur in hoc sacramento

sacramento

sacramento: non propter formam, vel materiā, quæ remanet: sed quia miraculose conferuntur ipsis accidentibus: ut infra dicitur.

HIC SEXTVS articulus motus est a doctore sancto, ad examinandum: an forma panis sit accidentalis, vel substantialis, nempe si est accidentalis, cum dictum sit in articulo immediate præcedenti, quod omnia accidentia panis manent in sacramento Eucharistiae, sequitur quod etiam forma panis maneat: cuius oppositum dictum fuerat in præcedentibus articulis: nempe, formam panis conuersam fuisse per consecrationem in formam corporis Christi. Ideo non immerito mouetur hic sextus articulus: in quo diuus Thomas quorundam hæreticorum sententiam refert, dicentium non solum manere accidentia panis in Eucharistia facta consecratione, verum etiam substantialem panis formam. Hunc tamen errorem reprobatur. S. Thom. quatuor rationibus. Et prius hoc modo. Forma substantialis panis est de substantia panis. At substantia panis conuertitur in corpus Christi: ut in præcedentibus articulis probatum est. Ergo forma substantialis non manet.

SECUNDO. Bene sequitur. Forma substantialis panis remanet. Ergo nihil de pane conuertitur in corpus Christi, nisi sola materia. Consequens est falsum. Ergo, &c. Falsitas consequentis probatur. Quia si sola materia conuertitur in corpus Christi, non conuerteretur in totum corpus Christi, sed in eius materiā tantum: quia materia non conuertitur nisi in materiam. Unde ex vi sacramenti non esset in Eucharistia, nisi materia corporis Christi, quod est contra veritatem formæ huius sacramenti: quæ dicit de toto contento in Eucharistia, Hoc est corpus meum, & non dicit hoc est materia corporis mei.

TERTIO. Si forma substantialis remanet: aut remanet in sua materia, aut a materia separata. In sua materia non potest remanere: quia tunc mansisset totus panis, quod hæreticum est: ut supra probauimus. In aliena autem materia manere etiam non potest naturaliter. Si dicas quod manet in aliena materia supernaturaliter, est dictum sine ratione, & sine fine: quia non est ad quid ponas, formam panis sic manere in aliena materia, & ponis nouum miraculum, non solum sine necessitate sed contra veritatem formæ consecrationis Eucharistiae. Si dicas quod remanet forma illa separata a materia. Contra. Ergo esset forma intelligibilis actu, & intelligens. Quia secundum Aristot. & antiquos Philosophos formæ separatae a materia sunt intelligibiles: quod intelligitur, & verum est: si forma sit separata a materia ex sua natura. Et hic sine ratione poneretur miraculum, ad separandum formam panis a materia. Ergo dicendum est: quod naturaliter manet forma panis sine materia, & per consequens erit intelligibilis.

QVARTO. Si in Eucharistia manet forma panis. Ergo id quod videtur non est corpus Christi: quod esset contra veritatem sacramenti Eucharistiae, ubi ad hoc remanent accidentia panis: ut sub illis videatur corpus Christi, & non in propria specie. Nam aliās nec accidentia panis remanent.

QUINTO. Arguo hoc modo contra principalem conclusionem. Omnis forma artificiatæ est accidens. At panis est quoddam artificiatum. Ergo eius forma est accidentalis.

AD HOC nego maiorem cum. S. Thoma hic ad primum. Pro cuius maiori expositione est notandum, quod duplicia sunt artificiatæ. Quædam quæ simpliciter fiunt ab arte: ita quod ibi non applicantur agentia naturalia, quæ proprie secundum suas formas agant: ut calceus, vestis, & huiusmodi. Et horum formarum sunt accidentales. Alia verò sunt artificiatæ, quæ sicut quidem ab arte: sed applicando causas naturales, quæ per proprias formas agant: ut panis fit per hoc quod applicatur ignis pastæ, & ignis suo calore introducit formam panis in materiam pastæ, quæ forma est substantialis. Et ita videtur in ferculis, & vinctis: quæ fiunt per decoctionem ignis, & applicationem multarum causarum naturalium. Et quod forma panis sit substantialis, probatur: quia ex fide tenemus conuersionem solius substantiæ panis in substantiam corporis Christi. Ergo si forma panis esset accidens, non conuerteretur per se in corpus Christi: sed per aliud, nempe, per subiectum suum, quod falsum est: quia ex vi verborum sacramenti conuertitur sola substantia panis in corpus Christi.

SEXTO. Si forma panis est accidens. Ergo facta consecratione mansisset cum alijs accidentibus: quia non esset maior ratio de illo accidenti quam de alijs. Consequens est plusquam falsum: ut supra contra hæreticos deduximus, & ostendimus. Ergo dicendum est quod forma panis est substantialis. Unde colligitur quod in pasta non potest confici hoc sacramentum Eucharistiae: quia non est eiusdem speciei cum pane.

DEINDE dubitatur primum: an forma panis conuertatur in formam corporis Christi. **AD HOC** respondet sanctus Thomas ad secundum, quod forma panis in formam corporis Christi conuertitur, secundum quod dat esse corporeum: non autem secundum quod dat esse animatum tali anima. Unde colligitur quod si in triduo mortis Christi conficeretur hoc sacramentum non conuerteretur forma panis in animam rationalem Christi: sed in formam cadaveris, quæ tunc eidem corpori dabat esse corporeum, quod facit panem animam rationalem. Mansisset tamen idem corpus quod antea erat triplici identitate, vel triplici ratione identitatis numeralis. Prius, ratione hypostasis: quia eadem mansisset hypostasis. Secundo, ratione eiusdem essentiae. Tertio, ratione eiusdem

Dubium primum.

ij eiusdem

eiusdem materiæ. Sed non esset idem corpus formaliter: quia nõ mansisset eadẽ forma. Sed quãtũ ad tria prædicta, quæ antea faciebat anima rationalis: faciebat in triduo forma cadaveris. SED contra. Si sacramentũ Eucharistiæ conficeretur ante triduum mortis Christi, & seruetur hostia consecrata in triduo: cum ibi non maneat anima rationalis, esset alia forma in quã non fuit facta conuersio.

DICO quod verũ est. Sed sufficit quod maneat idem corpus in quod conuersio facta est.

Dubium secundũ.

DUBITATUR secundo, an propria passio panis maneat. Videtur quod non: quia propria passio nõ potest separari a subiecto, vt resibilitas ab homine. Ergo non manent omnia accidentia panis: cum propria passio sit vnum accidens panis, quod non manet.

AD HOC dico ex. S. Tho. hic. ad tertiu, quod duplex est propria passio alicuius subiecti. Altera est, quæ est potentia ad agendum: vt resibilitas in homine est potentia ad ridendũ, & in pane, id quod est esse confirmatiũ cordis humani, est proprietas, quæ est potentia ad confirmadum cor hominis. Altera est, quæ non est potentia ad agendũ, sed habitudo quædã consequens substantiam rei: vt resibile si non accipiat pro potetia ad ridendũ, sed pro quadam habitudine, & inclinatio ne qua homo dicitur resibilis, & est substantia de se apta nata ridere qualis non est lapis, aut alia species quæcunque.

TVNC respondetur cum. S. Thoma hic duabus propositionibus. Et est notanda solutio cõtra aliquos Thomistas, dicentes quod sanctus Thomas tenet, propriam passionem à subiecto separari non posse.

PRIMA propositio. Omnes propriæ passiones quæ sunt potentia ad agendum, possunt à subiecto separari. Et ita fit in hoc sacramento, quod omnes proprietates panis quæ sunt potentia ad agendum separantur à subiecto, & remanent: vt confirmare cor hominis, quod habet panis ratione suæ formæ, & conuertere in aliud, quod habet panis ratione materiæ. Hæc manet in Eucharistia: quia species & latificat cor hominis, & conuertuntur in vermes, vel in aliud ens. Et experientia constat quod hæc proprietates manet in sacramento. Vnde sequitur secundum. S. Thomam, quod multæ proprietates distinguuntur à suis subiectis.

SECUNDA propositio est. Aliæ proprietates quæ non sunt potentia ad agendum: non distinguuntur à subiecto. Et illæ non est opus quod maneat in Eucharistia: quia nec manere possunt.

Articu. septimus

Vtrum conuersio fiat in instanti.

D SEPTIMUM sic proceditur. Videtur quod ista conuersio non fiat in instanti: sed sit successiua. In hac enim conuersio

ne prius est substantia panis, & postea substantia corporis Christi. Nõ ergo vtrunque est in eodem instanti: sed in duobus instantibus. Sed inter qualibet duo instantia est tempus mediũ. Ergo oportet quod hæc conuersio fiat secundũ successionem temporis, quod est inter vltimũ instans quo est ibi panis, & primũ instans quo est ibi corpus Christi. **PRÆTEREA.** In omni conuersione est fieri & factum esse. Sed hæc duo non sunt simul: quia quod fit, non est, quod autem factum est, iam est. Ergo in hac conuersione est prius & posterius. Et ita oportet quod nõ sit instantanea, sed successiua.

PRÆTEREA. Ambrosius dicit in libro De sacramentis, quod istud sacramentũ: Christi sermone cõficitur. Sed sermo Christi successiue pfertur. Ergo hæc conuersio fit successiue. **SED** cõtra est, quod hæc conuersio perficitur virtute infinita: cuius est subito operari.

RESPONDEO dicendum, quod aliqua mutatio est instantanea triplici ratione.

VNO quidẽ modo ex parte formæ, quæ est terminus mutationis. Si enim sit aliqua forma, quæ recipiat magis & minus, successiue acquiritur in subiecto: sicut sanitas. Et ideo quia forma substantialis non recipit magis & minus, inde est, quod subito fit eius introductio in materia.

ALIO modo ex parte subiecti, quod quãdoque successiue preparatur ad susceptionem formæ: & ideo aqua successiue calefit. Quãdo vero ipsum subiectum est in vltima dispositione ad formam, subito recipit ipsam: sicut diaphanum subito illuminatur.

TERTIO modo ex parte agentis, quod est infinitæ virtutis. Vnde statim potest materiã ad formã disponere: sicut dicitur Marci. 7. quod cũ Christus dixisset, Hæbet hab: quod est.

quod est, ad aperire, statim aperte sunt aures hominis, & solutũ est vinculu lingue eius.

ET HIS tribus rationibus conuersio hæc est instantanea. Primo quidem, quia substantia corporis Christi ad quã terminatur ista conuersio: non suscipit magis nec minus. Secundo: quia in hac conuersione non est aliquod subiectũ quod successiue preparatur. Tertio: quia agitur Dei virtute infinita.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod quidam non simpliciter concedunt, quod inter qualibet duo instantia sit tempus mediũ. Dicunt enim quod hoc habet locũ in duobus instantibus, quæ referuntur ad eundem motũ: nõ autem in duobus instantibus quæ referuntur ad diuersa. Vnde inter instans quod mensurat finem quietis, & aliud instans quod mensurat principiu motus, non est tempus mediũ. Sed in hoc decipiuntur: quia vnitatem temporis & instantis, vel etiã pluralitatem eorum, non accipitur secundũ quoscũque motus: sed secundũ primum motum cæli, qui est mensura omnis motus, & quietis.

ET IDEO alij hoc cõcedunt in tempore quod mensurat motũ dependentem ex motu cæli. Sunt autẽ quidam motus, ex motu cæli non dependentes, nec ab eo mensurati: sicut in prima parte dictum est de motibus angelorum. Vnde inter duo instantia, illis motibus respondentia, non est tempus mediũ. Sed hoc non habet locum in proposito, quia quauis ista conuersio secundum se nõ habeat ordinem ad motũ cæli, consequitur tamen prolationẽ verborũ, quã necesse est motu cæli mensurari. Et ideo necesse est inter qualibet duo instantia circa istam conuersionẽ signata: esse tempus mediũ.

QUIDAM ergo dicunt, quod instans in quo vltimo est panis, & instans in quo primo est corpus Christi, sunt quidem duo per comparationem ad mensurata: sed sunt vnũ per comparationem ad tempus mensurans: sicut cum dua lineæ se contingunt, sunt duo puncta ex parte duarum linearum, vnũ autem punctum ex parte loci continetis. Sed

hoc non est simile: quia instans & tempus particularibus motibus non est mensura intrinseca: sicut linea & punctus corporibus, sed solum extrinseca: sicut corporibus locus.

VNDE alij dicunt quod est idem instans re, sed aliud ratione. Sed secundum hoc sequeretur, quod realiter opposita essent simul: nam diuersitas rationis non variat aliquid ex parte rei.

ET IDEO dicendum est, quod hæc conuersio (sicut dictum est) perficitur per verba Christi, quæ à sacerdote proferuntur: ita quod vltimum instans prolationis verborum, est primum instans, in quo est in sacramento corpus Christi: in toto autem tempore precedenti est ibi substantia panis, cuius temporis non est accipere aliquod, instans, proximo procedens vltimum: quia tempus non componitur ex instantibus consequenter se habentibus: vt probatur. 6. Physicorũ. Et ideo est quidẽ dare primum instans, in quo est corpus Christi: non est autem dare vltimum instans, in quo sit substantia panis, sed est dare vltimum tempus. Et idem est in mutationibus naturalibus: vt patet per Philosophũ in. 8. Physicorum.

AD SECUNDUM dicendum, quod in mutationibus instantaneis, simul est fieri, & factum esse: sicut simul est illuminari, & illuminatum esse. Dicitur enim in talibus factum esse, secundum quod iam est, fieri autem, secundum quod ante non fuit.

AD TERTIUM dicendum, quod ista conuersio (sicut dictum est) fit in vltimo instanti prolationis verborum: tunc enim cõpletur verborum significatio, quæ est efficax in sacramentorum formis. Et ideo non sequitur quod ista conuersio sit successiua.

IN HOC articulo. 7. est notandum, quod materiam huius articuli & totius huius quæstionis. 16. tractat Magister in. 4. d. 11. & ibidem omnes alij scholastici. Et primo, Magister ostendit more suo qualis sit illa conuersio panis in corpus Christi. Secundo, manifestat aliquas opiniones esse erroneas circa hoc sacramentum. Tertio soluit tres quæstiones, quarum prima est,

cur Christus non sub specie carnis & sanguinis; sed sub speciebus panis & vini voluit corpus & sanguinem suum esse sumendum. Secunda quaestio est, cur sacramentum Eucharistiae exhibendum instituit sub duplici specie: cum tamen sub utraque totus sit Christus. Tertia quaestio est, cur aqua miscetur vino in calice, & verum necessarium requiratur admixtio aquae. Ad quae omnia latius respondet. S. Tho. quam Magister, ideo non est opus adducere ea quae dicit Magister: quia omnia quae ipse dicit, & longe plura sunt in. S. Tho. SECUNDO. Ad quaestionem hanc respondet S. Thomas unica conclusione affirmativa quae est huiusmodi. *Conuersio panis in corpus Christi, & vini in sanguinem, quae fit in Eucharistia: fit in instanti.* Haec conclusio est Magistri sententiarum, & omnium sine controuersia in. 4. d. 11. Et probatur a diuo Thoma prius: quia illa conuersio, vel mutatio est in instanti, quae virtute infinita perficitur. At haec conuersio panis in corpus Christi perficitur virtute Dei: quae est infinita. Ergo fit in instanti. SECUNDO. Omnis illa mutatio est instantanea, cuius terminus non recipit magis & minus. At haec conuersio est huiusmodi: quia terminus qui est sanguis, aut corpus Christi, non recipit magis & minus. Ergo est instantanea: quia propterea introductio formae substantialis dicitur instantanea: quia forma non recipit magis & minus quam do est substantialis.

TERCIO. Omnis illa mutatio est instantanea, in qua non est subiectum, quod successiue preparatur. At conuersio panis in corpus Christi, non indiget subiecto disponendo successiue. Ergo fit in instanti. **DUBITATVR** primo in quo instanti prius est corpus Christi in Eucharistia. Dicit. S. Tho. hic ad. 1. & omnes alij doctores, quod est in ultimo instanti prolationis verborum, quod instans est primum instans esse corporis Christi, & ultimum instans esse panis sub accidentibus panis. Haec sanctus Thomas: quae nos latius expendemus. IDEO de conclusione principali non est dubium. Et probatur efficaciter: quia causa huius conuersionis est forma sacramenti. Ergo antequam tota forma ponatur, non ponitur effectus, nempe corpus Christi: posita autem statim ponitur. At forma terminatur in instanti. Ergo in instanti ponitur eius effectus, qui est corpus Christi esse ibi sub speciebus panis & vini.

DUBIUM secundum. **DUBITATVR** secundo, an detur primum instans in quo verum est dicere: nunc est hic corpus Christi, & non immediate ante hoc fuit ibi corpus Christi.

SED quod instans est illud: Ad hoc dicit Gabriel in. 4. d. 11. q. 1. quod corpus Christi est in Eucharistia, in primo non esse verborum omnium forma: ita quod quando primo est ibi corpus Christi, iam nulla syllaba est illius formae. Hoc est corpus

meum. Et idem dicit Maior. d. 11. q. 1. estque opinio modernorum, & probabilis. Et probant ipsi sic: quia vox est quoddam ens successiuum, sicut motus, ita quod nunquam est tota simul secundum se & quodlibet sui: ita quod sicut si requireretur motus ad consecrationem, nunquam esset ibi corpus Christi: quia diu est motus: sed immediate post motum, id est, in primo non esse motus: ita & nunc in primo non esse verborum est verum dicere, nunc est corpus Christi hic, & non immediate ante hoc fuit hic: sed fuit panis & vox.

ET probatur hoc secundo quia nunc est tota forma prolata, & antea non.

SED contra. Ultima syllaba formae est diuisibilis. Ergo antequam desinat illa syllaba, est illic corpus Christi. Probatur consequentia: quia iam est perfecta forma, & etiam illa ultima syllaba. Ergo falsum est, quod prius desinat vox quam illic sit corpus Christi.

SECUNDO. Ponamus quod sacerdos morose proferat illam ultimam syllabam (um) & moratur ibi per aliquod spacium: Antequam desinat iam est perfecta forma, & perfecta syllaba. Ergo iam est ibi corpus Christi: & tamen nondum desinit esse ultima syllaba. Ergo ante illud primum instans non esse formae, est ibi corpus Christi.

IDEO dico quod vox non est ens (successiuum de se (& in hoc credo quod decipiuntur isti, qui dicunt vocem esse ens successiuum): sed est ens permanentes.

ET probatur: quia vox est productiua alicuius effectus. Successiuum autem agere non potest. Si enim tempus esset tantum ens successiuum impossibile erat, quod ageret. Probatur: quia nunquam est in actu, & omne agens agit in quantum est actu. Ergo successiuum ut sic non agit: sed tempus dicitur agere quatenus est primum coelum. Vox autem agit: quia producit species, quae sunt qualitates reales, & verae, quae perueniunt ad potentiam auditivam. Verum tamen est, quod vocatur successiua: quia durat parum: sed non est nisi accidentis permanentes productum in aere naturalibus instrumentis: ut dicit Petrus hispanus in primo suo tractatu dialectices.

SED contra. Vox producit per motum. Ergo est ens successiuum. Nego consequentiam: quia non producit in motu, sed in termino motus.

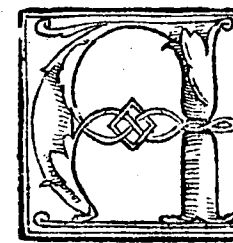
HIS suppositis dico, quod et si sit probabilis opinio Gabrielis: probabilior & conformior Philosophiae est, quod corpus Christi est sub speciebus panis in primo instanti, in quo profertur tota forma, nempe, ultima syllaba. s. (um) ita quod possit generare sensum perfectum. Et haec videtur sententia, S. Tho. hic ad. 1. ubi dicit, quod corpus Christi est hic in ultimo instanti prolationis verborum, & non dicit, quod est ibi in primo non esse verborum. At vero nostra haec conclusio probatur argumentis factis contra oppositam sententiam.

SED contra. Ergo sequitur ex conclusione: quod aliquando etiam licite fieret consecratio, ubi nec panis maneret, nec corpus Christi poneretur. Probatur

batur. Si sacerdos consecret panem tendentem ad corruptionem, & sacerdos non scit, quod sic in corruptionem tendat: panisque ille sic ad corruptionem tendat, quod naturaliter desinat esse in ultimo instanti prolationis verborum: iam non est panis, nec corpus Christi, & fuit consecratio. Ergo, &c. Quod non sit corpus Christi probatur: quia non consecratur panis. Nam ad hoc quod consecratur, requiritur, quod per solam consecrationem desinat esse panis, & non naturaliter: sicut fit in casu nostro. AD HOC dico primo, quod casus nunquam contingit. Secundo dico, quod supposito quod vox ens est successiuum, concedendum est corollarium: sed tenendo quod est ens permanentes, non sequitur: quia in eodem instanti est ultima syllaba cum pane. Verum si ponatur, quod in primo esse ultima syllaba, non est panis, concedendum est rursus corollarium argumeti.

Articul. octauus

Utrum haec sit falsa, ex pane fit corpus Christi

DOCTAVVM sic proceditur. Videtur quod haec sit falsa, ex pane fit corpus Christi. Omne enim id ex quo fit aliquid, est id quod fit illud, sed non conuertitur. Dicimus enim quod ex albo fit nigrum, & quod album fit nigrum: & licet dicamus quod homo fiat niger, non tamen dicimus, quod ex homine fiat nigrum: ut patet in. 1. Physicorum. Si ergo verum est, quod ex pane fiat corpus Christi: verum erit dicere quod panis fiat corpus Christi. Quod videtur esse falsum: quia panis non est subiectum factionis: sed magis est terminus. Ergo non vere dicitur, quod ex pane fiat corpus Christi.

PRATEREA. Fieri terminatur ad esse, vel ad factum esse. Sed haec nunquam est vera, panis est corpus Christi, vel panis est factus corpus Christi, vel etiam panis erit corpus Christi. Ergo videtur, quod nec etiam haec sit vera: ex pane fit corpus Christi.

PRATEREA. Omne id ex quo fit aliquid, conuertitur in id, quod fit ex eo. Sed haec videtur esse falsa, panis conuertitur in

corpus Christi: quia haec conuersio videtur esse miraculosior quam creatio mundi, in qua tamen non dicitur, quod non ens conuertitur in ens. Ergo videtur, quod etiam haec sit falsa: ex pane fit corpus Christi.

PRATEREA. Illud ex quo fit aliquid, potest esse illud. Sed haec est falsa, panis potest esse corpus Christi. Ergo & haec est falsa: ex pane fit corpus Christi.

SED contra est, quod Ambrosius dicit in libro De sacramentis. Vbi accedit consecratio, de pane fit corpus Christi.

RESPONDEO dicendum, quod haec conuersio panis in corpus Christi, quantum ad aliquid conuenit cum creatione & cum transmutatione naturali: & quantum ad aliquid differt ab utroque. Est enim commune his tribus ordo terminorum. s. ut post hoc sit hoc (in creatione enim est esse, post non esse: in hoc sacramento, corpus Christi post substantiam panis: in transmutatione naturali, album post nigrum, vel ignis post aerem) & quod praedicti termini non sint simul.

CONVENIT autem conuersio de qua nunc loquimur, cum creatione: quia in neutra earum est aliquod subiectum commune utriusque extremorum. Cuius contrarium apparet, in omni transmutatione naturali.

CONVENIT vero haec conuersio cum transmutatione naturali in duobus, licet non similiter. Primo quidem, quia in utraque unum extremorum transit in aliud (sicut panis in corpus Christi, & aer in ignem) non autem, non ens conuertitur in ens. Aliter tamen hoc accidit utrobique: nam in hoc sacramento tota substantia panis transit in totum corpus Christi. Sed in transmutatione naturali materia unius suscipit formam alterius prioris forma disposita. Secundo conueniunt in hoc, quod utrobique remanet aliquid idem, quod non accidit in creatione. Differenter tamen nam in transmutatione naturali remanet eadem materia, vel subiectum: in hoc autem sacramento remanent eadem accidentia.

T iij ET ex

ET ex his potest accipi qualiter differenter in talibus loqui debeamus. Quia enim in nullo predictorum trium extrema sunt simul: ideo in nullo eorum potest unum extremum de alio predicari per verbum substantiuum presentis temporis: non enim dicimus, non ens est ens, vel panis est corpus Christi, vel aer est ignis, vel album est nigrum. Propter ordinem vero extremorum, possumus uti in omnibus hac prepositione, ex, quae ordine designat: possumus enim vere & proprie dicere, quod ex non ente fit ens, & ex pane corpus Christi, & ex aere ignis, vel ex albo nigrum. Quia vero in creatione unum extremorum non transit in alterum, non possumus in creatione uti verbo conuersionis, ut dicimus quod non ens conuertitur in ens. Quo tamen verbo uti possumus in hoc sacramento, sicut & in transmutatione naturalium. Sed quia in hoc sacramento tota substantia in totam substantiam mutatur: propter hoc haec conuersio proprie transsubstantiatio vocatur. RURSUS quia huius conuersionis non est accipere aliquod subiectum, ea quae verificatur in conuersione naturali ratione subiecti, non sunt concedenda in hac conuersione. Et primo quidem manifestum est, quod potentia ad oppositum consequitur subiectum: ratione cuius dicimus quod album potest esse nigrum, & aer potest esse ignis licet haec non sit eius propria, sicut prima. Nam subiectum albi (in quo est potentia ad nigredinem) est tota substantia albi, non enim albedo est pars eius: subiectum autem formae aeris est pars eius. Unde cum dicitur, aer potest esse ignis, verificatur ratione partis per Synecdochem. Sed in hac conuersione, & similiter in creatione: quia nullum est subiectum, non dicitur, quod unum extremum possit esse aliud: sicut quod non ens possit esse ens, vel quod panis possit esse corpus Christi. Et eadem ratione non potest proprie dici, quod de non ente fiat ens, vel quod de pane fiat corpus Christi: quia haec prepositio, de, designat causam cōsubstantia-

lem: quae quidem cōsubstantialitas extremorum in transmutationibus naturalibus attenditur penes conuenientiam in subiecto. Et simili ratione non conceditur, quod panis erit corpus Christi, vel quod fiat corpus Christi: sicut nec conceditur in creatione, quod non ens erit ens, vel quod non ens fiat ens: quia hic modus loquendi verificatur in transmutationibus naturalibus ratione subiecti: puta cum dicimus, quod album fit nigrum, vel album erit nigrum.

VI tamen in hoc sacramento facta conuersione aliquid idem manet. scilicet accidentia panis (ut supra dictum est) secundum quadam similitudinem aliqua harum locutionum possunt concedi. scilicet quod panis sit corpus Christi, vel panis erit corpus Christi, vel de pane sit corpus Christi: ut nomine panis non intelligatur substantia panis: sed in uniuersali hoc quod sub speciebus panis continetur, sub quibus prius continetur substantia panis, & postea corpus Christi.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod illud ex quo aliquid fit, quandoque quidem importat simul subiectum cum uno extremorum transmutationis: sicut cum dicitur, ex albo fit nigrum: & sic etiam dici potest, hoc fit illud, id est, album fit nigrum. Quandoque vero importat solum oppositum, vel extremum: sicut cum dicitur ex mane fit dies: & sic non conceditur, quod hoc fiat illud, id est, quod mane fiat dies. Et ita etiam in proposito, licet proprie dicatur, quod ex pane fiat corpus Christi: non tamen proprie dicitur quod panis fiat corpus Christi: nisi secundum quadam similitudinem, ut dictum est.

AD SECVNDVM dicendum, quod illud ex quo fit aliquid, quandoque erit illud propter subiectum quod importatur. Et ideo cum huius conuersionis non sit aliquod subiectum: non est similis ratio.

AD TERTIVM dicendum, quod in hac conuersione sunt plura difficilia quae in creatione: in qua hoc solum difficile est, quod aliquid fit ex nihilo: quod tamen pertinet ad pro-

primum

primum modum productionis primae causa, quae nihil aliud presupponit. Sed in hac conuersione non solum est difficile, quod hoc totum conuertitur in illud totum, ita quod nihil prioris remaneat (quod non pertinet ad communem modum productionis alicuius cause) sed etiam habet hoc difficile, quod accidentia remaneant corrupta substantia. & multa alia de quibus in sequentibus agetur. Tamen verbum conuersionis recipitur in hoc sacramento, non autem in creatione: sicut dictum est.

AD QVARTVM dicendum, quod (sicut dictum est) potentia pertinet ad subiectum: quod non est accipere in hac conuersione. Et ideo non conceditur, quod panis possit esse corpus Christi. Non enim haec conuersione fit per potentiam passiuam creaturae: sed per solam potentiam actiuam creatoris.

IN HOC octauo articulo intendit. S. Th. docere modos loquendi in hoc sancto sacramento Eucharistiae, & quae propositiones possunt concedi, & quae non. Ponitque distincte satis omnes distinctiones, ac modos loquendi in Philosophia, & in Theologia: ubi exponit quos sensus faciant propositiones, in quibus ponuntur istae prepositiones, ex, vel, de. Vide in litera.

SED contra illam principalem conclusionem. S. Th. quod ista est vera, ex pane fit corpus Christi, arguitur hoc modo: licet omnes illam concedant. Bene sequitur. Ex pane fit corpus Christi. Ergo ex pane fit aliquid corpus Christi. Consequenter probatur: quia consequens est una resoluens antecedentis. Sed consequens est falsum: quia predicatum pro illo termino, aliquid, non accipitur pro aliquo, & est affirmatiua. Ergo est falsa: quia omnis categorica affirmatiua cuius alterum extremum non accipitur pro aliquo (quod a moderis Dialecticis dicitur non supponere) est falsa. Probatur antecedens: quia non accipitur pro pane, cum haec sit falsa, panis fit corpus Christi. Nec accipitur pro corpore Christi: quia etiam haec est falsa corpus Christi incipit esse, aut fit corpus Christi: quia fuit antea.

AD HOC dico, quod conclusio. S. Th. indiget interpretatione: quia in rigore Dialectico vel Physico esset falsa: sed in rigore Theologico est vera, quia facit hunc sensum. Ex pane fit corpus Christi, id est, ex vi verborum incipit esse corpus Christi hic, pane in ipsum conuerso, esto quod nunquam aliis esset.

SECVNDO. Dico, quod haec prepositio, ex, quantum est de se solum dicit ordinem extremorum, & non aliquid intrinsecum: ut tantum va-

leat dicere ex pane fit corpus Christi, id est, post panem ponitur ibi corpus Christi.

ILLA autem prepositio, de, dicit. S. Th. quod significat aliquid intrinsecum manens ibi: ideoque negatur haec, de pane fit corpus Christi, & conceditur haec, de substantia, vel essentia patris est filius in Deo: quia eadem essentia quae est in patre, est in filio. Sed saepe accipiuntur illae duae prepositiones, ex, & de, in eadem significatione, vel quod utraque dicat tantum ordinem extremorum, vel quod utraque dicat intrinsecum. Et tunc consequenter dicendum est eodem modo de ambabus. Unde concedimus has: ex ferro fit cultellus, & de ferro fit cultellus: quia ambae significant, quod ita fit cultellus ex ferro quod manet ferrum in ipso cultello. Verum est, quod in rigore frequentius accipitur illa prepositio, de, in illo sensu quod ibi maneat aliquid intrinsecum, quam prepositio ex. Ideo quando fuerit æquiuocatio, distingatur prepositio.

Quaestio, xvij.

De modo quo Christus existit in hoc Sacramento.

DEINDE considerandum est, de modo quo Christus existit in hoc sacramento. Et circa hoc queruntur octo.

PRIMO. Vtrum totus Christus sit sub hoc sacramento.

SECUNDO. Vtrum totus Christus sit sub utraque specie sacramenti.

TERTIO. Vtrum totus Christus sit sub qualibet parte specierum.

QUARTO. Vtrum dimensiones corporis Christi totae sint in hoc sacramento.

QUINTO. Vtrum corpus Christi sit in hoc sacramento localiter.

SEXTO. Vtrum corpus Christi moueatur ad motum hostiae, vel calicis post consecrationem.

SEPTIMO. Vtrum corpus Christi prout est in hoc sacramento, possit videri ab aliquo oculo saltem glorificato.

OCTAVO. Vtrum verum corpus Christi remaneat in hoc sacramento, quando miraculose apparet sub specie pueri, vel carnis.

Articulus

Articul. primus,

Vtrum totus Christus contineatur sub hoc sacramento.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod non totus Christus contineatur sub hoc sacramento. Christus enim incipit esse in hoc sacramento per conuersionem panis & vini: sicut dictum est. Sed manifestum est, quod panis & vinum non possunt conuerti, nec in diuinitatem Christi, neque in eius animam. Cum ergo Christus existat ex tribus substantiis, scilicet diuinitate, anima, & corpore (ut supra habitum est) videtur quod totus Christus non sit sub hoc sacramento.

PRÆTEREA. Christus est in hoc sacramento, secundum quod competit refectioni fidelium, quæ in cibo & potu consistit: sicut supra dictum est. Sed dominus dicit, Iohannis 6. Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Ergo solum caro & sanguis Christi continentur in hoc sacramento. Sunt autem multe alie partes corporis Christi, puta nerui, ossa, & alia huiusmodi. Non ergo totus Christus continetur sub hoc sacramento.

PRÆTEREA. Corpus maioris quantitatis non potest totum contineri sub minoris quantitatis mensura. Sed mensura panis & vini consecrati est multo minor, quam propria mensura corporis Christi. Non potest ergo esse, quod totus Christus sub hoc sacramento contineatur.

SED contra est, quod Ambrosius dicit in libro De officijs. In illo sacramento Christus est.

RESPONDEO dicendum, quod omnino necesse est confiteri secundum fidem catholicam, quod totus Christus sit in hoc sacramento. Sciendum tamen, quod aliquid Christi est in hoc sacramento dupliciter. Vno modo quasi ex vi sacramenti: alio modo ex na-

turali concomitantia.

EX VI quidem sacramenti est sub speciebus huius sacramenti, id in quod directe conuertitur substantia panis, & vini præexistens: prout significatur per verba forma, quæ sunt effectiua in hoc sacramento, sicut & in ceteris: puta cum dicitur, Hoc est corpus meum, vel Hic est sanguis meus.

EX NATURALI autem concomitantia est in hoc sacramento, illud quod realiter est coniunctum ei in quod prædicta conuersio terminatur. Si enim aliqua duo sunt realiter coniuncta, ubicumque est unum realiter, oportet & aliud esse. Sola enim operatione anime discernuntur, quæ realiter sunt coniuncta.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod quia conuersio panis & vini, non terminatur ad diuinitatem, vel animam Christi, consequens est, quod diuinitas vel anima Christi, non sit in hoc sacramento ex vi sacramenti, sed ex reali concomitantia. Quia enim diuinitas corpus assumptum nunquam deposuit, ubicumque est corpus Christi, necesse est, & eius diuinitatem esse: & ideo in hoc sacramento necesse est esse diuinitatem Christi, & concomitantem eius corpus. Vnde in symbolo Ephesino legitur. Participes effici-mur corporis & sanguinis Christi, non ut communem carnem percipientes, nec vini sanctificati, & verbo coniuncti secundum dignitatis unitatem: sed vere viuificatricem & ipsius verbi propriam factam.

ANIMA vero, realiter separata fuit à corpore, ut supra dictum est. Et ideo si in illo triduo mortis fuisset hoc sacramentum celebratum, non fuisset ibi anima Christi, nec ex vi sacramenti, nec ex reali concomitantia.

Sed quia Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur (ut dicitur Romanorum 6.) anima eius semper est, realiter corpori eius unita. Et ideo in hoc sacramento corpus quidem Christi est ex vi sacramenti, anima autem Christi ex reali concomitantia.

AD SECVNDVM dicendum, quod ex vi

ex vi sacramenti, sub hoc sacramento continetur quantum ad species panis, non solum caro, sed totum corpus Christi, scilicet ossa, nerui, & alia huiusmodi. Et hoc apparet ex forma huius sacramenti, in qua non dicitur hæc est caro mea, sed hoc est corpus meum. Et ideo cum dominus dixit Iohannis 6. Caro mea vere est cibus: caro ponitur ibi pro toto corpore: quia secundum consuetudinem humanam, videtur esse magis manducationi accommodata: prout, scilicet homines carnibus animalium vescuntur communiter, non autem ossibus, vel alijs huiusmodi.

AD TERTIUM dicendum, quod (sicut supra dictum est) facta conuersione panis in corpus Christi, vel vini in sanguinem: accidentia utriusque manent. Ex quo patet quod dimensiones panis, vel vini, non conuertuntur in dimensiones corporis Christi: sed subiectum in substantiam. Et sic substantia corporis Christi, vel sanguinis, est sub hoc sacramento ex vi sacramenti, non autem dimensiones corporis, vel sanguinis Christi.

VNDE patet quod corpus Christi est in hoc sacramento per modum substantiæ, & non per modum quantitatis. Propria autem totalitas substantiæ continetur indifferenter in parua, & magna quantitate: sicut tota natura aeris in magno, vel paruo aere, & tota natura hominis in paruo vel magno homine. Vnde & tota substantia corporis Christi, & sanguinis continetur in hoc sacramento post consecrationem: sicut ante consecrationem continebatur ibi tota substantia panis & vini.

IN HOC primo articulo huius questionis 17. est vna conclusio in principio articuli, quæ sic habet. Necesse est, confiteri secundum fidem catholicam, quod totus Christus sit in hoc sacramento Eucharistiæ. Probatur hæc conclusio testimonio diui Ambrosii, adducto in argumento in contra, qui ait in libro De officijs. In illo sacramento, nempe Eucharistiæ, Christus est.

SECVNDO. Notat doctor, ad exponendum, an omnia quæ sunt Christi, sint in Eucharistiæ eodem modo, quod dupliciter dicitur aliquid esse in Eucharistiæ. Vno modo ex vi sacramenti. Alio modo

do, ex reali concomitantia. Et illa dicitur esse in sacramento, ex vi sacramenti: in qua directe conuertitur substantia panis & vini præexistens: prout significatur per verba formæ: ut per hæc verba significatur, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus. &c.

ILLA autem dicuntur esse in Eucharistiæ, per realem & naturalem concomitantiam, quæ realiter sunt coniuncta ei vel eisin quod vel quæ prædicta conuersio terminatur. Hoc secundum probatur: quia omnia illa quæ sunt realiter & naturaliter coniuncta, ita se habent, quod vbi est vnū realiter, est iterum. Sed aliqua sunt in Christo, quæ sunt in sacramento, ex vi sacramenti. Ergo etiam sunt ibi alia, quæ cum illis realiter coniungebantur. **PRIVS** hic est aduertendum, quod materia huius questionis tractatur à Magistro, & ab omnibus scholasticis doctoribus in 4. d. 10. Vbi Magister solum laborat, ad probandum testimonijs sanctorum, & miraculis, Christum redemptorem vere & realiter contineri in sancto sacramento Eucharistiæ: quod nos iam in quæst. præcedenti late probauimus. Et quidem nunc nostro sæculo, diffinitum est in concilio Tridentino, non solum Christum esse vere realiter in hoc sacramento: verum esse totum Christum, quæ est conclusio. S. Thomæ hic. Verba concilij sunt in sessione 9. sub Iulio. 3. quæ sic habent. Si quis negauerit, in sanctissimo Eucharistiæ sacramento contineri vere, & realiter, & substantialiter, corpus & sanguinem vni cum anima, & diuinitate domini nostri Iesu Christi, ac proinde totum Christum: sed dixerit tantummodo esse in eo, ut in signo, vel figura, aut virtute: anathema sit. Hæc concilium ex professo contra Germanos. Sequitur adhuc ibidem in eodem concilio. Si quis dixerit in sacro sancto Eucharistiæ sacramento, remanere substantiam panis & vini, vni cum corpore & sanguine domini nostri Iesu Christi, negaueritque mirabilem illam & singularem conuersionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substantiæ vini in sanguinem, manentibus dumtaxat speciebus panis & vini (quæ quidem conuersionem Catholica ecclesia aptissime transubstantiationem appellat) anathema sit. Hæc concilium: suntque notanda ista verba contra Durandum: qui in 4. d. 10. dicit, materiam panis manere in Eucharistiæ informatam anima Christi. **EST** igitur conclusio sancti Thomæ, quod totus Christus est in Eucharistiæ: certa de fide.

SED dubitatur primo quid intelligitur, per totum Christum. Dico quod intelligitur diuinitas, & humanitas, id est, corpus, & anima Christi, & omnes partes totius corporis, & accidentia corporis Christi. Itaque querere, an totus Christus sit in Eucharistiæ: est querere, an omnia quæ realiter sunt in Christo, sint in Eucharistiæ: ut diuina essentia, & anima & accidentia Christi. Et ad illud sensum respondetur quod ita. Quæ conclusio, ultra probationem S. Thomæ in littera allata

Dubium primum.

ex vi sacramenti, corpus autem Christi ex reali concomitantia, sicut anima & diuinitas: eo quod nunc sanguis Christi non est ab eius corpore separatus: sicut fuit tempore passionis & mortis. Vnde si tunc fuisset hoc sacramentum celebratum sub speciebus panis, fuisset corpus Christi sine sanguine, & sub speciebus vini, sanguis sine corpore: sicut erant rei veritate.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod quantum totus Christus sit sub vtraque specie, non tamen frustra. Nam primo quidem hoc valet ad representandam passionem Christi, in qua seorsum fuit sanguis à corpore separatus. Vnde & in forma consecrationis sanguinis, fit mentio de eius effusione.

SECUNDO. Hoc est conueniens usus huius sacramenti, ut seorsum exhibeatur fidelibus corpus Christi in cibum, & sanguis in potum. TERTIO quantum ad effectum: secundum quod supra dictum est, quod corpus exhibetur pro salute corporis, & sanguis pro salute anime.

AD SECVNDVM dicendum, quod in passione Christi, cuius hoc sacramentum est memoriale, non fuerunt alie partes corporis, ab invicem separate, sicut sanguis: sed corpus in dissolutu permansit, secundum quod legitur Exodi. 12. Nec os illius confringetis. Et ideo in hoc sacramento, seorsum consecratur sanguis à corpore: non autem aliqua alia pars ab alia.

AD TERTIVM dicendum, quod sicut dictum est, corpus Christi non est sub specie vini ex vi sacramenti, sed ex reali concomitantia. Et ideo, per consecrationem vini, non fit ibi corpus Christi ipse, sed cōcomitater.

IN HOC secundo articulo est conclusio. S. Th. sub his verbis. Certissime tenendum est, quod sub vtraque specie sacramenti totus est Christus. Probatur argumento in contra testimonio glorie super illud prioris ad Corinthios. 11. Similiter & calicem. &c. vbi sic dicitur. Sub vtraque specie, nempe, panis & vini, idem sumitur. Ergo totus Christus est sub vtraque specie. Ratione etiā probatur in corpore. Quia omnia quae nunc sunt in Christi,

sunt cōiuncta. Ergo vbi est vnum, est aliud. DEINDE exponit doctor in litera ipsam conclusionem dicens, quod non est Christus totus sub vtraque specie eodem modo: sed ex vi sacramenti est corpus sub speciebus panis, & sanguis ex reali concomitantia: sicut diuinitas & anima quatenus rationalis est. Econtrario vero sub speciebus vini est sanguis ex vi sacramenti, & caro Christi ex concomitantia.

HIC EST prius aduertendum, quod titulus huius articuli est intelligendus: sicut interpretati sumus titulum articuli prioris precedentis, de toto Christo, nempe, de omnibus quae sunt in Christo. Vnde idem est dicere, an totus Christus sit sub vtraque specie, & dicere, an omnia quae sunt in Christo sint sub vtraque specie. Et conclusio doctoris est quod ita. Quae sententia est, & fuit semper omnium Theologorum fidelium, ut scholastici scribunt cum Magistro sententiarum in. 4. d. 10. & est de fide: quia ita definita est in concilio Tridentino sub Iulio. 3. sessione. 10. Cuius concilij verba sunt. Si quis negauerit in venerabili sacramento Eucharistiae sub vnaquaque specie, & sub singulis cuiusque speciei partibus, separationem factam totum Christum contineri: anathema sit.

SED Durandus in. 4. d. 10. q. 2. impugnat rationem. S. Thomae dicēs, quod iuxta per diuinam potentiam, quae sunt coniuncta in aliquo loco, in alio possunt esse separata. Et probatur: quia caro Christi & coelum sunt coniuncta in caelo, & non sunt coniuncta in hoc sacramento. Ergo non ea ratione sanguis est cum corpore, & corpus cum sanguine, quia in caelo sunt coniuncta. Et hoc dicit Durandus: eo quia non vult, quod quantitas Christi habeat in hoc sacramento illud esse in caelo, quod habet in caelo.

AD HOC respondet Caieta, quod illa propositio, quando aliqua sunt coniuncta vbi est vnum, est aliud: habet verum in absolutis: quia absolute, omne absolutum quod conuenit alicui, in vno loco, conuenit alibi, id est, in quocumque alio loco. Et ad argumentum Durandi dicit Caietanus, quod coniunctio carnis Christi ad coelum, non est absolutum, sed respectiuum. At hoc non est respondere ad argumentum Durandi. Nam Durandus non loquitur de existentia, vel esse in caelo, quod est quoddam respectiuum: sed de ipso caelo. Dicit enim. Coelum quod est absolutum, est coniunctum carni Christi & non est in sacramento.

IDEO ad argumentum dico, ut dixi in precedenti articulo. Prius quod illa propositio est vera in hoc sensu. scilicet vbi est illud quod est minus virtute, est quod est maius. Coelum autem respectu corporis Christi, nec est minus nec maius virtute. Ideo non verificatur propositio de illo.

SECUNDO dico, quod supernaturaliter vnum coniunctum potest esse, vbi non est aliud cōiunctum: non autem naturaliter. Et haec est sententia & intentio. S. Thomae: quia semper dicit haec verba, ex

ba, ex cōcomitantia naturali. Itaque ex natura rei, vbi est vnum cōiunctum, intrinsece est aliud, nisi sit nouum miraculum, quod in eucharistia non multiplicamus. Nullum enim ponimus aliud nisi miraculum cōuersionis. Et si dicas, quod tunc. S. Th. nihil probat, quia dicā, quod sicut fit supernaturaliter quod sit corpus Christi vbi non est coelum, esto fit coniunctum alibi cum coelo: ita fit supernaturaliter, quod sit sanguis Christi vbi non est corpus, & cōtra corpus vbi non est sanguis, aut anima Christi: dico, quod probatur: quia haec sunt de perfectione adinuenit. Sanguis quippe est de perfectione corporis vini & humani, & non coeli. Ideo nulla est apparentia, quod deus separet ista, & ponat vnum in vno loco, vbi non est aliud, & est verum, quod se parat a coelo. Et propositio non intelligitur nisi de concomitantia naturali, quae non est inter coelum & corpus Christi: quae tamen coniunctio in trīnseca naturalis est inter sanguinem & corpus. ET nota quod dicere: in hoc sacramento corpus esse separatum à sanguine: esset haereticum: quia in sacramento est corpus viuum. Et omne corpus viuum est cum sanguine. Ergo in hoc sacramento est cum sanguine.

SECUNDO. Quod corpus Christi sit in Eucharistia cum sanguine, sequitur ex vna de fide cō alia cognita naturaliter. Ergo est de fide. Probatur antecedens. Bene sequitur. Corpus Christi verum & vnum quod est in caelo est in sacramento Eucharistiae. Et corpus humanum verum est cum sanguine. Ergo in Eucharistia est cum sanguine: & per consequens de fide est quod corpus Christi in Eucharistia, habet sanguinem.

SED cōtra ex vi sacramenti est in Eucharistia caro, ossa & nerui, quorum pars est sanguis. Ergo corpus est cum sanguine ex vi sacramenti. Hoc argumentum praesupponit vnum, quod disputauimus. 3. p. q. 5. ar. 2. & q. 54. ar. 3. & q. 31. ar. 5. & diximus quod secundum sanctum Thomam, sanguis non est pars hominis. Et hoc dicit etiam. S. Th. 1. p. q. 119. ar. 1. ad. 3. Ratio est: quia in cōposito non est nisi vna forma. Sanguis autem habet aliam formam ab ista distinctam. Ergo cōsequens est quod sanguis sit per se suppositum distinctum, & non pars hominis. Hoc etiam dicit Capreolus. 4. d. 10. q. 2. ad. 4. contra primam conclusionem. Idem tenet in. 2. d. 15. q. 1. Vnde videtur haec opinio probabilior. Hoc ipsum opinatur Scotus in. 4. d. 11. q. 4. & Conradus. 1. Sec. q. 54. ar. 1. In quo loco dicit, quod non est dubitandum, nisi quod sanguis non est pars hominis. Et probatur: quia sanguis exit scilicet vena vel a naribus sine dolore. Ergo est suppositum distinctum: quia si esset pars, homo sentiret dolorem cum exit sanguis. Sicque dicendum est de alijs humoribus. Vnde ad argumentum, nego quod sanguis sit pars hominis. Ideo non est cum corpore ex vi sacramenti.

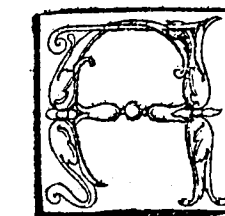
SED contra: quia sanctus Thomas hic ad. 2. dicit, quod est pars hominis, & hoc etiam dicit in. 4. d. 44. q. 1. art. 2. quaestiuicula. 2. ad. 3. Et ita dicit Ar-

stoteles. 11. de generatione animalium. Ad hoc respondet ipse. S. Th. 3. par. q. 31. ar. 5. ad primū, quod duplices sunt partes. Quaedam in actu, ut in homine ossa & nerui. Aliae non in actu, sed in potentia solum, ut sanguis & alij humores. Et ita dicit Aristoteles. 11. de generatione animalium, & Capreolus. 4. d. 10. q. 2. ad. 4. contra. 1. conclusionem. Ideo sanguis est per se totum suppositum distinctum: sed dicitur pars hominis, eo quod est in potentia totus homo, quia cōuertitur in hominem: ita quod materia sanguinis informatur anima rationali hominis. SED ex hoc sequitur maius dubium. Nam si sanguis non est pars corporis, non esset vnitus diuinitati hypostatice. Sed consequens est falsum: quia alias effusio sanguinis, non esset actio dei, nec esset vnus redempti per effusionem sanguinis. Ergo dicendum est, quod sanguis Christi: est vnitus hypostatice verbo diuino. Antecedens scilicet, quod sanguis non esset assumptus hypostatice, si esset suppositum distinctum, probatur quia Christus. i. verbū diuinum solum assumpsit humanitatem. Ergo non sanguinem.

DE HOC fuerunt aliquando graues disputationes: ut refert Siluester in Rosa aurea. q. 30. & 31. SECUNDO dico, quod aliquando mihi visum fuit, sanguinem Christi non fuisse vnitum verbo hypostatice (& ita dicit Durandus in. 4. d. 11. q. 2.) sed quod erat in Christo, sicut sanguis alterius puri hominis, in ipso puro homine: qui habet esse per se, quod aliquando tractauimus in. 3. p. q. 50. ar. 5. Capreolus autem dicit, quod sententia Durandi est erronea, sed eius argumenta illud non probant. Sed veritas est, quod sanguis Christi fuit vnitus hypostatice verbo diuino. Et Siluester vbi supra dicit quaestionem hanc fuisse coram Pio excussam, & fuit determinatum, quod sanguis Christi, ante & post effusionem in passione vnitus fuit hypostatice verbo diuino. Et ita tenendum est. Et ideo praedicant scriptura & sancti, quod homines sunt redempti sanguine Christi: quod non esset verum si sanguis à Christo hypostatice assumptus non esset.

Articul. tertius

Vtrum sit totus Christus sub qualibet parte specierum panis vel vini.

D TERTIVM sic proceditur. Videtur quod non sit totus Christus sub qualibet parte specierum panis vel vini. Species enim illa diuidi possunt in infinitum.

Si ergo totus Christus est sub qualibet parte specierum predictarum sequeretur, quod infinitus esset in hoc sacramento. Quod est inconveniens. Nam infinitum repugnat non solum naturae, sed etiam gratiae.

PRÆTEREA. Corpus Christi cum sit organicum, habet partes determinate distantes. Est enim de ratione organici corporis, determinata distantia singularum partium ab invicem: sicut oculi ab oculo, & oculi ab aure. Sed hoc non posset esse, si sub qualibet parte specierum esset totus Christus: oporteret enim quod sub qualibet parte esset quelibet pars, & ita ubi esset una pars, esset & alia. Non ergo potest esse, quod totus Christus sit sub qualibet parte hostiae, vel vini contenti in calice.

PRÆTEREA. Corpus Christi semper retinet veram corporis naturam, nec unquam mutatur in spiritum. Sed de ratione corporis est, ut sit quantitas positione habens, ut patet in predicamentis. Sed ad rationem huius quantitatis pertinet, quod diversae partes in diversis partibus loci existant. Non ergo potest esse (ut videtur) quod totus Christus sit sub qualibet parte specierum.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit in quodam sermone. Singuli accipiunt Christum divinum: et in singulis portionibus totus est, nec per singulas minuit: sed integrum se praebet in singulis. **RESPONDEO** dicendum, quod sicut ex supra dictis patet: quia in hoc sacramento substantia corporis Christi, est ex vi sacramenti, quantitas autem dimensiva ex vi realis concomitantiae: corpus Christi est in hoc sacramento per modum substantiae. id est, per modum quo substantia est sub dimensionibus: non autem per modum dimensionum, id est, non per modum illum, quo quantitas dimensiva alicuius corporis, est sub quantitate dimensiva loci. Manifestum est autem, quod natura substantiae tota est sub qualibet parte dimensionum sub quibus continetur, sicut sub qualibet parte aeris est tota natura aeris, & sub qualibet parte panis est tota natura panis. Et

hoc indifferenter, siue sint dimensiones actu divise, (sicut cum aer dividitur, vel panis secatur) vel etiam sint actu indivise, divisibiles vero potentia. Et ideo manifestum est, quod totus Christus est sub qualibet parte specierum panis: etiam hostia integra manente, & non solum cum frangitur, sicut quidam dicunt, ponentes exemplum de imagine qua apparet in speculo, qua apparet una in speculo integro: speculo autem fracto, apparet singulam in singulis partibus. Quod quidem non est omnino simile: quia multiplicatio huiusmodi imaginum accidit in speculo fracto propter diversas reflexiones, ad diversas partes speculi: hic autem non est nisi una consecratio, propter quam corpus Christi est in hoc sacramento. **AD PRIMUM** ergo dicendum, quod numerus sequitur divisionem. Et ideo quoad quantitas manet in divisa actu, nec substantia alicuius rei est pluries sub dimensionibus propriis, nec corpus Christi sub dimensionibus panis, & per consequens nec infinites: sed toties in quot partes dividitur.

AD SECUNDUM dicendum: quod illa determinata distantia partium in corpore organico, fundatur super quantitate dimensionum: ipsa autem natura substantiae praecedit etiam quantitate dimensionum. Et quia compositio substantiae panis directe terminatur ad substantiam corporis Christi, secundum cuius modum proprie et directe est in hoc sacramento corpus Christi, talis distantia partium est quidem in ipso corpore Christi: vero: sed non secundum hanc distantiam comparatur ad hoc sacramentum, sed secundum modum suae substantiae, sicut dictum est. **AD TERTIUM** dicendum, quod ratio illa praecedit de natura corporis qua habet secundum quantitate dimensionum. Dicitur est autem quod corpus Christi comparatur ad hoc sacramentum, non ratione quantitatis dimensionum: sed ratione suae substantiae, sicut dictum est.

IN HOC art. 3. S. Th. dist. 82. resp. 2. ponit unam affirmativam conclusionem: quae sic habet. Totus Christus est, sub qualibet parte specierum panis, etiam hostia integra manente, & non solum cum frangitur. Pro-

bat in argumento in contra, testimonio divi Augustini dicentis in quodam sermone de hoc sacramento. Singuli accipiunt Christum dominum, & in singulis portionibus totus est, nec per singulas minuitur: sed integrum se praebet in singulis. **SECUNDO.** Probat doctor eandem conclusionem in ipso articulo, hoc modo. Corpus Christi est in hoc sacramento per modum substantiae, id est, per modum quo substantia est sub dimensionibus: & non per modum illum, quo quantitas dimensiva alicuius corporis est sub quantitate dimensionum loci. At natura substantiae tota est sub qualibet parte dimensionum sub quibus continetur: ut sub qualibet parte aeris est tota natura aeris, & sub qualibet parte panis est tota natura panis. Et hoc indifferenter, siue sint dimensiones actu divise (sicut cum aer dividitur, vel panis secatur) vel etiam sint actu indivise, divisibiles vero potentia. Ergo totus Christus est sub qualibet parte specierum panis etiam hostia integra manente, &c.

Deinde sanctus Thomas respondet cuidam obiectioni factae ab alijs, qui tenebant, quod totus Christus est sub qualibet parte postquam est divisa: non autem quando est coniuncta alijs, quod vide in litera. **SED** est notandum pro examinatione huius dubij, quod aliqua sunt certa in hac materia, & aliqua incerta. Certum est, & de fide, ut probavimus in precedenti articulo, quod Christus est vere realiter sub qualibet parte hostiae: itaque si dividatur hostia, sub qualibet parte quae iam actu est pars, est totus Christus, & hoc est predicandum. Alia sunt, quae non sunt a deo certa, & sunt modi quibus a diversis doctoribus, diverso modo dicitur hic esse corpus Christi, & hi modi non sunt praedicandi: quia non facile intelliguntur ab auditoribus, & poterit esse occasio erroris.

Dubium primum.

DUBITATUR prius, an sit intelligibile, quod corpus Christi sit simul cum speciebus panis & vini. Ad quod dico, quod de fide est, quod corpus Christi est ibi cum speciebus totalibus. **EGO** vero movi hoc dubium occasione sumpta ab Altiisiodorensi. 4. part. q. 10. & a Bonaventura in 4. d. 10. & ab Alexandro de ales. 4. p. q. 40. qui dicunt, quod in hoc sacramento est aliquid secundum naturam. scilicet accidentia naturalia panis: & aliquid est supra naturam, sed non supra intellectum. scilicet quod accidentia sunt sine subiecto. Dicunt enim, quod accidentia esse sine subiecto est intelligibile, non curando, an possit esse, quod accidens sit sine subiecto vel non. Aliquid etiam est (inquiunt) quod est supra intellectum, id est, quod non est intelligibile: nempe, quod Christus totus sit, sub tam parva quantitate alicuius particulae minimae hostiae. **CIRCA** quod tertium dictum doctorum istorum dubitatur an omnia quae sunt fidei, sint intelligibilia. Aliud enim est querere, an ea quae sunt fidei, sint possibilia, & aliud, an sint intelligibilia. **ET** videtur quod omnia quae sunt fidei, sint intelligibilia: quia ponitur quoddam donum spiritus san-

cti, quod dicitur donum intellectus ad cognoscendum simpliciter, ea quae sunt fidei, & non ad iudicandum: quia iudicare est fidei. Cum ergo Deus non deficiat in necessarijs, videtur dedisse intellectum ad intelligendum ea quae sunt fidei.

HOC non obstante dico, quod aliqua sunt fidei, quae a nobis non sunt intelligibilia, saltem pro hoc statu: ut mysterium Trinitatis, quod non est nobis intelligibile, sed credibile, & ita capiamus intellectum credentes, & si non intelligamus. Probatur hoc testimonio Augustini super illud Matthaei ultimo, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ubi sic ait. Benedictus Deus, qui non dixit, qui intellexerit, sed qui crediderit: quia intelligere pro hac vita non possumus.

SECUNDA propositio est contra Altiisiodorensium. Existencia Christi in hoc sacramento est intelligibilis. Probatur: quia ipse concedit esse intelligibile, quod Christus clauso sepulchro egredius est, & quod penetravit coelos. At non est maius, quod Christus sit cum speciebus. Ergo etiam est intelligibile, quod Christus est sub speciebus panis. **SECUNDO.** Multi doctores dicunt, quod quantitas non distinguitur a re quanta, sed quodlibet accidens est sua quantitas: ita quod albedo est sua quantitas, & palleo est sua quantitas. Et secundum istos doctores intelligibile est, quod sint multae quantitates simul. Ergo etiam intelligibilis est existencia Christi in Eucharistia: quia non habet aliquid magis in intelligibile quam quod sint multae quantitates simul in eodem subiecto. Ergo intelligibile est quod quantitas Christi sit cum quantitate panis.

SED dubitatur an sit miraculum, quod Christus sit sub speciebus. videtur (iuxta sententiam illorum, qui asserunt, quod res quanta est sua quantitas & quod naturaliter plures quantitates sunt simul) quod non est miraculum. Probatur, quia secundum istos quantitas quae est calor, & quantitas quae est color, non se impediunt quin sint simul. Ergo nec quantitas quae est corporis Christi, & quantitas quae est accidentia panis, non se impediunt quin sint simul. **SECUNDO.** Si forma lapidis aut panis poneretur separata, occuparet locum (secundum istos doctores) & esset longa, lata, & profunda, & potest naturaliter simul esse cum materia lapidis aut panis, quae etiam est quanta. Ergo etiam corpus Christi, quod est de genere substantiae, potest simul esse cum alio de genere qualitatis, vel quantitatis. scilicet cum accidentibus panis & vini.

AD HOC (his non obstantibus) dico esse miraculum, quod Christus sit simul cum speciebus panis & vini, & omnes in hoc conveniunt. Et probatur: quia nulla res per naturam potest poni cum illis speciebus, sicut ponitur corpus Christi. Ergo est miraculum. In hoc autem consistit miraculum: quia secundum sanctum Thomam & sententiam probabiliorum cum quantitas a re quanta distingatur, fieri non potest naturaliter, ut duae quantitates sint simul, sicut sunt in hoc sacramento.

Dubium secundum.

non satis est: quia est Christus in partibus quæ sunt in toto, & ibi sunt in finitæ. Sed melius videtur nos dicere, quod ratio est: quia vnica positione Christus ponitur in omnibus illis partibus. Et ad hoc quod infinites esset, oporteret poni in finitis positionibus. Et ita intelligendus est. S. Th. hic. Esto etiã quod hostia diuidatur, non erit toties quot sunt partes: quia non per distinctas positiones. Hoc vult dicere. S. Thom. quando dicit quod numerus supponit diuisionem.

SCOTVS autẽ dicit, quod nõ est Christus nisi in parte sensibili. Sed contra. Aut in parte insensibili est Christus aut non. Si non. Ergo erit panis, aut nihil: & vtrumq; est falsum. Ergo dicendum est, quod est ibi corpus Christi.

SECUNDO. Sumamus partẽ insensibilem & iungamus eam alteri: & resultas sit. b. Quæro an ibi sit corpus Christi: Si est ibi in toto. b. quare nõ in partibus eius? Ergo dicendum est, quod est in qualibet parte simpliciter.

CONTRA. S. Th. arguitur. Sequeretur, quod aliquod corpus esset in multis locis circumscriptiue: quia sanguis Christi est in coelo circumscriptiue, & etiã in sacramento: quia est in venis, & venæ in ordine ad se sunt extensæ, vt diximus. Ergo. & c. AD HOC nego antecedens pro prima parte. Ratio est: quia vena non est in loco circumscriptiue. Ergo nec sanguis qui est in venis.

Articul. quartus

Vtrum tota quantitas dimensiu corporis Christi sit in hoc sacramento.

AD QVARTUM sic proceditur. Videtur quod non tota quantitas dimensiu corporis Christi sit in hoc sacramento.

Dicitur enim quod totũ corpus Christi continetur sub qualibet parte hostie consecratae. Sed nulla quantitas dimensiu tota continetur in aliquo toto & in qualibet parte eius. Ergo est impossibile, quod tota quantitas dimensiu corporis Christi contineatur in hoc sacramento.

PRÆTEREA. Impossibile est duas quantitates dimensiuas esse simul, etiã si vna sit separata & alia in corpore naturali: vt patet per philosophum in. 3. Metha. Sed in hoc sacramento remanet quantitas dimensiu panis: vt sensu apparet. Non ergo est ibi quantitas dimensiu corporis Christi.

PRÆTEREA. Si due quantitates dimensiuæ in equales iuxta se ponantur: maior extenditur ultra minorem. Sed quantitas dimensiu corporis Christi est multo maior quam quantitas dimensiu hostie consecratae secundũ omnẽ dimensionem. Si ergo in hoc sacramento sit quantitas dimensiu corporis Christi cũ quantitate dimensiu hostie: quantitas dimensiu corporis Christi extenditur ultra quantitatem hostie, quæ tamen nõ est sine substantia corporis Christi. Ergo substantia corporis Christi erit in hoc sacramento etiã præter species panis. Quod est inconueniens: cum substantia corporis Christi non sit in hoc sacramento, nisi per consecrationẽ panis: vt dictũ est. Impossibile ergo videtur quod tota quantitas dimensiu corporis Christi sit in hoc sacramento.

SED CONTRA. Quantitas dimensiu corporis alicuius, non separatur secundũ esse à substantia eius. Sed in hoc sacramento est tota substantia corporis Christi: vt supra habitum est. Ergo tota quantitas dimensiu corporis Christi est in sacramento.

RESPONDEO dicendum, quod (sicut supra dictum est) dupliciter aliquid Christi est in hoc sacramento. Vno modo ex vi sacramenti: alio modo ex reali cõcomitantia. Ex vi quidem sacramenti quantitas dimensiu corporis Christi non est in hoc sacramento. Ex vi enim sacramenti est in hoc sacramento illud in quod directe conuersio terminatur. Conuersio autẽ quæ fit in hoc sacramento, directe terminatur ad substantiã corporis Christi: non autẽ à dimensionibus eius. Quod patet ex hoc, quod quantitas dimensiu panis remanet facta consecratione, sola substantia panis transiente. Quia tamen substantia corporis Christi, realiter nõ denudatur à sua quantitate dimensiu, & ab alijs accidentibus, inde est quod ex vi realis concomitantia, est in hoc sacramento tota quantitas dimensiu corporis Christi, & omnia accidentia eius.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quod mo-

du-

duas essendi cuiuslibet rei, determinatur secundũ id quod est ei per se, non autẽ secundũ id quod est ei per accidens: sicut corpus est in visu secundum quod est albi, non autẽ secundum quod est dulce, licet idem corpus sit albi & dulce, unde & dulcedo est in visu secundũ modũ albedinis, nõ secundũ modũ dulcedinis. Quia igitur ex vi huius sacramenti est in altari substantia corporis Christi: quantitas autem dimensiu eius est ibi concomitanter et quasi per accidens, ideo quantitas dimensiu corporis Christi est in hoc sacramento, nõ secundum proprium modũ (vt. scilicet tota in toto, & singule partes in singulis partibus) sed per modum substantia, cuius natura est tota in toto, & tota in qualibet parte.

AD SECUNDM dicendum, quod due quantitates dimensiu nõ possunt naturaliter simul esse in eodem, ita quod vtraque sit ibi secundum propriũ modum quantitatũ dimensiu. In hoc autẽ sacramento quantitas dimensiu panis est secundũ propriũ modum scilicet secundum cõmensurationẽ quãdam: non autẽ quantitas dimensiu corporis Christi, sed est ibi per modum substantia: vt dictũ est.

AD TERTIVM dicendũ, quod quantitas dimensiu corporis Christi non est in hoc sacramento secundũ modũ cõmensurationis, qui est proprius quantitati, ad quẽ pertinet quod maior quantitas extendatur ultra minorem: sed est ibi per modũ iam dictum.

IN HOC. 4. articulo Diuus Thomas ponit quandã bimembrẽ distinctionẽ in principio articuli: secundo scribit duas conclusiones & eas probat. Distinctio est. Dupliciter dicitur aliquid Christi esse in Eucharistia. Vno modo ex vi sacramenti: altero modo ex reali concomitantia.

HIS notatis est prima conclusio. Ex vi sacramenti quantitas dimensiu corporis Christi nõ est in hoc sacramento Eucharistia. Probatur hæc conclusio: quia ex vi sacramenti solum est in sacramento illud in quod directe conuersio terminatur. At conuersio quæ fit in hoc sacramento, directe solum terminatur ad substantiam corporis Christi, & non ad dimensiones eius. Ergo quantitas Christi non est in Eucharistia ex vi sacramenti. Minor probatur (cum consequentia sit bona, & maior vera) quia si conuersio quæ fit in Eucharistia terminaretur ad quantitatẽ Chri-

sti nõ remaneret quantitas panis facta consecratio: sed cõuerteretur in quantitatẽ corporis Christi. Quod nõ fit: sed manet quantitas panis. Ergo nõ terminatur cõuersio ad quantitatẽ corporis Christi. **SECUNDA** conclusio est. Ex vi realis cõcomitantia est in Eucharistia tota quantitas dimensiu corporis Christi, & omnia accidentia eius. Probatur: quia substantia corporis Christi nõ diuiditur à sua quantitate dimensiu, & ab alijs accidentibus. Et in Eucharistia est substantia corporis Christi. Ergo ex illa reali cõcomitantia ibi est tota quantitas dimensiu.

PRINCIPIO nota in hoc articulo, quod Durandus. d. 10. q. 2. reuocat in dubiũ, an quantitas corporis Christi sit in hoc sacramento: & dicit quod est probabilis quod non.

SED ego dico cum cõmuni sententia Theologorum quod ita. Idem dicit Scotus. d. 10. q. 1. Marsilius Gabriel. Et communiter omnes scholastici cum Magistro sententiarum in. 4. d. 10.

OPINIO autẽ Durandi procedit supposito quod quantitas distinguatur à re quãta. Et arguit prius impugnando rationem. S. Th. quæ est ista. Corpus Christi in coelo habet quantitatem. Et corpus Christi est hic. Ergo hic habet quantitatem. Dicit ad hoc Durandus quod non valet consequentia: quia Deus posset ponere corpus Christi sine quantitate.

AD HOC quod Durandus dicit, dico verũ esse quod potest Deus corpus suũ sine quantitate ponere. Sed de facto nõ facit: quia ex natura rei sequitur, quod vbicũq; ponitur subiectũ, ponitur illius accidentia: & nõ habemus ex scriptura quod nõ faciat hoc Deus, aut quod faciat oppositũ, nec habemus ex traditione sanctorũ: & esset opus nouum in raculo ad diuidendũ accidentia à suo subiecto. Ergo dicendum est quod nõ fecit Deus illud: sed ponit corpus suum sacratissimum in Eucharistia cum accidentibus suis.

SECUNDO. Arguit Durandus. Quia esset superflua ibi quantitas. Ergo non est ponenda. Forte hoc argumentũ procederet contra dicentes quod non est ibi ordo positionis partium.

AD HOC tamen nego antecedens: quia sequitur quantitas suum subiectum.

TER TIO arguit. Quantitas formaliter facit ordinẽ partiũ. Ergo non potest esse quantitas per aliquã potentiã: & quod non faciat ordinem.

AD HOC dico secundũ opinionẽ antiquorũ, quod concedo totum: quia facit ordinẽ partiũ inter se, licet non in ordine ad species panis: vt diximus in præcedenti articulo.

SECUNDO. Possimus dicere, quod nõ immediate cõstituit ordinẽ partiũ, vel quod potest à Deo impediri. Nõ est difficultas. Ideo. S. Th. dicit quod omnia accidentia quæ sũt in corpore Christi, manent in Eucharistia: siue faciãt ordinẽ partiũ siue nõ.

IOHANNES Maior in. 4. d. 10. q. 5. ponit duas propositiones. Prima est. Non omnia accidentia

V iij corporis

corporis Christi in coelo sunt in sacramento. Et probat: quia Deus potest illud facere, & accidentia relativa non sunt in sacramento.

SECUNDA propositio est. Dubium est etiã de accidentibus absolutis an sint in sacramento. Probat: quia visio qua Christus videt in coelo est vnũ accidens absolutũ & non est ibi in Eucharistia.

SED ego pono hanc conclusionem. Necessè est dicere, quod corpus Christi in sacramento habet omnia accidentia absoluta: quã habet in coelo. Nã (sicut ipse Maior dicit) anima est in sacramento solum cõcomitanter: quia est de perfectione corporis Christi. Sed eodem modo accidentia omnia sunt de perfectione Christi. Ergo etiam sunt ibi omnia accidentia. Et quererem à Maiore an habeat Christus in sacramento gratiam & virtutes quas habet in coelo. Non dubito quin dixisset quod ita. Ergo dicendum est quod habet omnia accidentia.

ET arguo hoc modo maxime contra Durãdũ. Quia si non est in sacramento quantitas. Ergo nec alia accidentia corporalia quã insunt mediãte quantitate. Nec debemus iudicare nisi secundum naturam rei, quando non habemus ex scriptura sacra vel sanctorum traditione quod sit miraculũ. Et ponere corpus Christi in Eucharistia sine accidentibus esset distinctum aliud miraculum. Ergo non est ponendum.

Dubium primum. SED dubium est de accidentibus quã superueniunt Christo in coelo: vt quod de nouo in coelo illuminetur, an illud nouũ lumen sit etiam in sacramento. Videtur quod non: quia oportet ponere nouum miraculum, sicut dicebamus de calefactione Petri in duobus locis. Sed de hoc latius infra. q. 22. vbi. S. Th. mouet quæstionẽ hãc. In articulo tamen. 5. sequenti ad. 3. videtur. S. Th. dicere quod non: quia ita dicit de esse in loco circumscriptione, quod habet in coelo & non in sacramento.

Dubium secundum. DVBITATVR secundo, an sicut tota quantitas corporis Christi est in Eucharistia cõcomitanter, ita etiam sit ibi aer qui esset in corpore Christi & cibus si esset in stomacho.

DICO quod non: quia non coniungantur naturaliter corpori Christi: sicut quantitas & alia accidentia quã sunt de perfectione corporis Christi.

Articul. quintus.

Vtrum corpus Christi sit in hoc sacramento sicut in loco.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod corpus Christi sit in hoc sacramento sicut in loco. Esse enim in aliquo circũ-

scriptiue vel diffinitive, est pars eius quod est esse in loco. Sed corpus Christi videtur esse diffinitive in hoc sacramento: quia ita est, vbi sunt species panis & vini, quod non est & in alio loco altaris. Videtur etiam ibi esse circũscriptiue: quia ita cõtinetur superficie hostie consecrata, quod nec excedit nec exceditur. Ergo corpus Christi est in hoc sacramento sicut in loco.

PRÆTEREA. Locus specierum panis non est vacuus, natura enim non patitur vacuũ: nec est ibi substantia panis, vt supra habitum est: sed est ibi solum corpus Christi. Ergo corpus Christi replet locum illum. Sed omne quod replet locum aliquẽ, est in eo localiter. Ergo corpus Christi est in hoc sacramento localiter.

PRÆTEREA. In hoc sacramento (sicut dictũ est) corpus Christi est cũ sua quantitate dimensiua, & cum omnibus suis accidentibus. Sed esse in loco est accidens corporis: unde & vbi connumeratur inter nouẽ genera accidentium. Ergo corpus Christi est in hoc sacramento localiter.

SED CONTRA est, quod oportet locũ & locatum esse æqualia: vt patet per Philo. in. 4. physi. Sed locus vbi est hoc sacramentũ est multo minor quã corpus Christi. Ergo corpus Christi nõ est in hoc sacramento sicut in loco.

RESPONDEO dicendum, quod (sicut iam dictum est) corpus Christi non est in hoc sacramento secundũ propriũ modũ quantitatis dimensiua: sed magis secundum modum substantia. Omne autem corpus locatum est in loco secundum modum quantitatis dimensiua: in quantum scilicet cõmensuratur loco secundum suã quantitã dimensiua. Unde relinquitur quod corpus Christi non est in hoc sacramento sicut in loco: sed per modum substantia, eo. s. modo quo substantia continetur à dimensionibus. Succedit enim substantia corporis Christi in hoc sacramento substantia panis. Vnde sicut substantia panis nõ erat subsuis dimensionibus localiter, sed per modum substantia

substantia: ita nec substantia corporis Christi. Non tamen substantia corporis Christi est subiectum illarum dimensionum: sicut erat substantia panis. Et ideo substantia panis ratione suarum dimensionum localiter erat ibi: quia comparabatur ad locum illum mediantibus proprijs dimensionibus: substantia autẽ corporis Christi comparatur ad locum illum mediantibus dimensionibus alienis, ita quod econuerso dimensiones propriae corporis Christi comparantur ad locum illũ mediãte substantia, quod est contra rationem corporis locati. Vnde nullo modo corpus Christi est in hoc sacramento localiter.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod corpus Christi non est in hoc sacramento diffinitive: quia sic nõ esset alibi quã in hoc altari, vbi conficitur hoc sacramentum, cum tamen sit in coelo in propria specie. & in multis alijs altaribus sub specie sacramenti. Similiter etiã patet, quod non est in hoc sacramento circũscriptiue: quia non est ibi secundũ cõmensuram quantitatis: vt dictum est. Quod autem non est extra superficiẽ sacramenti, nec est in alia parte altaris: non pertinet ad hoc quod sit ibi diffinitive, vel circũscriptiue: sed ad hoc quod incipit ibi esse per consecrationem & cõuersionem panis & vini: vt supra dictum est.

AD SECUNDVM dicendum, quod locus ille in quo est corpus Christi nõ est vacuus: nec tamẽ proprie est repletus substantia corporis Christi, quã nõ est ibi localiter, sicut dictum est: sed est repletus speciebus sacramentorum, quã habent replere locũ, vel propter naturam dimensionum, vel saltem miraculose: sicut & miraculose subsistit per modum substantia.

AD TERTIVM dicendum quod accidentia corporis Christi sunt in hoc sacramento (sicut supradictũ est) secundum realem concomitantia: et ideo illa accidentia corporis Christi sunt in hoc sacramento, quã sunt ei intrinseca. Esse autem in loco est accidens

per comparationẽ ad extrinsecum continens: & ideo non oportet, quod Christus sit in hoc sacramento sicut in loco.

IN HOC articulo. 5. ponit Diuus Thomas cõclusionẽ vnã in calce corporis articuli: quã sic habet. Nullo modo corpus Christi est in Eucharistia localiter. Hęc probatur in argumẽto in cõtra: quia locus & locatũ sunt æqualia. 4. physi. Sed locus vbi est corpus Christi in Eucharistia: est multo minor quam Eucharistia. Ergo corpus Christi non est in hoc sacramento sicut in loco. SECUNDO. Corpus Christi non est in Eucharistia secundum proprium modũ quantitatis dimensiua: sed per modum substantia. At omne corpus locatum est in loco secundum modum quantitatis dimensiua. Ergo corpus Christi nõ est in hoc sacramento sicut in loco.

SECUNDA conclusio est. Corpus Christi est in hoc sacramento per modum substantia, nempe, eo modo quo substantia à dimensionibus continetur. Hęc probatur. Substantia corporis Christi succedit substantia panis in hoc sacramento. Ergo sicut substantia panis non erat sub suis dimensionibus localiter, sed per modum substantia: ita nec substantia corporis Christi.

TERTIA cõclusio est. Substantia corporis Christi non est subiectum illarum dimensionum panis: sicut erat substantia panis. Ex hac tertia cõclusionẽ inferit. S. Th. duo. Primũ est, quod substantia panis erat localiter sub suis speciebus: quia cõparatur ad illum locum mediantibus proprijs dimensionibus. Secundum est, quod substantia corporis Christi non est ibi localiter: quia comparatur ad illum locum mediantibus alienis dimensionibus. Vnde econuerso dimensiones corporis Christi propriae comparantur ad locum sacramenti. diãte substantia, quod est contra rationem corporis locati.

RVERSVS in solutione ad. 1. ponit doctõr aliã propositionem: quã sic habet. Corpus Christi nõ est in Eucharistia circũscriptiue nec diffinitive. Et 1. p. q. 52. ar. 2. & in. 4. d. 10. q. 1. ar. 3. q. 2. declarat quid est esse in loco diffinitive & circũscriptiue: & hic ad primum argumentum. Et in omnibus locis dicit quod illud dicitur esse diffinitive in loco, quod sic est in aliquo: vt ex natura existendi ibi repugnet esse alibi. Et illud est circũscriptiue in loco, quod est in loco per cõmensurationem propriae quantitatis in ordine ad locum: ita quod est tale locatum æquale loco. Et quia corpus Christi nullo horum modorũ est in Eucharistia: quia ex natura modi existendi ibi, non repugnat esse alibi, nempe in coelo, & in aliis sacramentis Eucharistia, ideo non est diffinitive ibi. Et quia corpus Christi non est ibi æquale loco: ideo nõ est ibi circũscriptiue.

EX quibus constat, quod corpus Christi non est in sacramento sicut in loco, vel localiter: licet sit in loco in

Dubium
vnicum.

loco in quo est hostia vere & realiter. Nec hoc negat. S. Th. sed solū negat, quod sit ibi localiter: **D**UBITATVR circa solutionē ad. 3. an accidentia relativa corporis Christi sint etiā in sacramento. Videtur quod non: quia ita dicit. S. Th. quod esse in loco non conuenit Christo in sacramento, licet conueniat in caelo: quia esse in loco conuenit Christo in ordine ad extrinsecū. Ergo ita est dicendum de alijs respectiuis.

SED contra. Accidentia respectiua subiectantur in corpore Christi, sicut absoluta. Ergo etiam sunt in sacramento sicut absoluta.

SECVNDQ. Si quis est similis in vno loco, est & in alio: & si quis est pater in vno loco est etiam in alio. Ergo ita dicendum est de corpore Christi: quod si est simile in caelo est etiā in Eucharistia. **P**ROPTER hęc argumenta est notandū, quod inter Philosophos & Theologos dubitatur, an relationes sint accidentia realiter distincta à subiectis suis: ita quod sint distinctae qualitates. Et quidam dicunt quod ita: & quidam quod nō, sed quod sunt modi & habitudines rerum.

ET tunc dicendum est, quod tenendo relationes esse accidentia realiter distincta à subiectis, fatendum est (sicut de absolutis) quod etiam sunt qualitates subiectiuae in suis fundamentis: & illae res, vt sic, etiam sunt in corpore Christi in sacramento, quo ad entitatem ipsarum relationum: vt vbi (id est esse in loco) quod est accidens distinctū ab alijs, quod accidens si quis habet hic etiam habet Romae si illic ponatur. Sed illud accidens nō denominat Romae sicut hic: quia hic denominat esse Conimbricæ & non Romae. Si autem quis teneat quod relationes non sunt sic entitates distinctae à suis fundamentis dicendum est, quod non sunt vbiūque est fundamentum. Et ego ita credo relationes non distingui à suis fundamentis, sicut res à re: ideo dico, quod relatio quae ab extrinsecō conuenit corpori Christi in caelo, non est in sacramento: sicut esse in loco, quod etiam dicit. S. Th. Aliæ autem quae ei ab intrinsecō conueniūt, sunt in sacramento.

SED est notandum, quod. S. Th. non ponit illā distinctionem, quā ponunt alij, de accidentibus absolutis & relatiuis: sed dicit de accidentibus intrinsecis & extrinsecis. Esto enim esset accidens absolutum si esset extrinsecū corpori Christi nō esset in sacramento. Nec negaret. S. Th. quin Christus sit filius Dei, & beatæ virginis in sacramento: quia illae relationes cōueniunt ei ab intrinsecō. **P**OSSVMVS etiam dicere, quod sunt aliqua accidentia quae nō possunt conseruari nisi in certo loco: & illa non sunt alibi, esto res cuius sunt accidentia sit alibi vt est esse in tali loco. a. vel. b.

EX dictis sequitur quod corpus Christi nō tangitur à speciebus panis: quia est ibi per modum substantiæ: & ad tantum requiritur localis & si-
tialis vnio, & quod accidentia illa inhæreant illi subiecto, quæ accidentia panis nō faciūt respectu

corporis Christi. Vnde sicut angelus vel substantia spiritualis non tangitur à loco in quo est: ita nec corpus Christi à speciebus panis.

Articul. sextus.

Vtrum corpus Christi sit mobiliter in hoc sacramento.

AD SEXTUM sic proceditur. Videtur quod corpus Christi sit mobiliter in hoc sacramento. Dicit enim philosophus in. 2. topicorum, quod motus nobis mouentur ea quae in nobis sunt. Quod quid est verum etiā de speciali substantia anime. Sed Christus est in hoc sacramento: vt supra habitū est. Ergo mouetur ad motum ipsius.

PRAETER EA. Veritas debet respondere figura. Sed de agno paschali, qui erat figura huius sacramenti, nō remanebat quicquā vsque mane: sicut precipitur. Exodi. 12. Ergo nec etiā si hoc sacramentū reseruetur in crastinū, erit ibi corpus Christi. Et ita nō est immobiliter in hoc sacramento.

PRAETER EA. Si corpus Christi remaneat sub hoc sacramento etiā in crastinū, pari ratione remanebit & per totum sequens tempus: nō enim potest dici quod desinat ibi esse cessantibus speciebus: quia esse corporis Christi non dependet à speciebus illis. Non autem remanet sub hoc sacramento Christus per totum tempus futurum. Videtur ergo quod statim in Crastino, vel post modicum tempus, desinat esse sub hoc sacramento. Et ita videtur quod Christus mobiliter sit in hoc sacramento.

SED contra impossibile est idem esse motū & quietum: quia sic contradictoria verificarentur de eodē. Sed corpus Christi in caelo quietum residet. Non ergo est mobiliter in hoc sacramento.

RESPONDEO dicendum, quod cum aliquid est vni subiecto, & multiplex secundum esse, nihil prohibet secundū aliquid mo-
ueri,

ueri, & secundū aliquid immobile permanere: sicut corpori est aliud esse albū, & aliud esse magnū: vnde potest moueri secundum albedinē, & permanere immobile secundum magnitudinem. Christo autem non est idem esse secundum se, & esse sub hoc sacramento: quia per hoc quod dicimus ipsum esse sub hoc sacramento, significatur quaedam habitudo eius ad hoc sacramentū. Secundū igitur hoc esse non mouetur Christus per se secundum locū sed solum per accidens, quia Christus nō est in hoc sacramento sicut in loco: sicut predictū est. Quod autem non est in loco nō mouetur per se in loco: sed solum ad motū eius in quo est. Similiter autem nec per se mouetur secundum esse quod habet in hoc sacramento, quacunque alia mutatione: puta quantū ad hoc quod desinat esse sub hoc sacramento: quia illud quod de se habet esse indeficiens, nō potest esse deficienti principiu: sed alio deficiente hoc desinit esse in eo: sicut Deus cuius esse est indeficiens & immortale desinit esse in aliqua creatura corruptibili, per hoc quod creatura corruptibilis desinit esse. Et hoc modo cum Christus habeat de se esse indeficiens & incorruptibile, non desinit esse sub hoc sacramento, neque per hoc quod ipsum desinat esse, neque etiam per motum localem sui (vt ex dictis patet) sed solū per hoc quod species huius sacramenti desinūt esse. Vnde patet, quod Christus, per se loquendo, immobiliter est in hoc sacramento.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ratio illa procedit de motu per accidens: quo ad motū nostrū mouetur ea quae in nobis sunt. Aliter tamē ea quae per se possunt esse in loco sicut corpora: et aliter ea quae per se nō possunt esse in loco, sicut formae & spirituales substantiae. Ad quem modū potest reduci, quod dicimus Christum moueri per accidens secundum esse quod habet in hoc sacramento, in quo non est sicut in loco.

AD SECVNDVM dicendum, quod hac ratione motū videntur fuisse quidam, ponentes, quod corpus Christi non remanet

sub hoc sacramento, si in crastinū reseruetur. Contra quos Cyrillus dicit. Infrant quidā, dicentes mysticā benedictionē cessare à sanctificatione, si quae eius reliquae remanserunt in diem subsequenter: nō enim mutatur sacramentum corpus Christi, sed virtus benedictionis et viuificatiua gratia, iugis in eo est: sicut etiam omnes aliae cōsecrationes immobiliter manent permanentibus rebus cōsecratis, propter quod non iterantur. Veritas autem licet figura respondeat, tamen figura non potest eam adaequare.

AD TERTIVM dicendum, quod corpus Christi remanet in hoc sacramento non solum in crastinū, sed etiā in futurū quousque species sacramentales manēt. Quibus cessantibus, desinit esse corpus Christi sub eis non quia ab eis dependeat, sed quia tollitur habitudo corporis Christi ad illas species: per quē modum Deus desinit esse dominus creaturae desinentis.

IN HOC sexto articulo sunt tres conclusiones signatae à S. Th. Prima est. Christus mouetur secundum esse, quo est in sacramento per accidens. Probatur. Christus non est in hoc sacramento, sicut in loco: vt in articulo praecedenti dictum est. At quod nō est localiter in loco, nō mouetur per se in loco: sed solum ad motum eius in quo est. Ergo Christus in sacramento solum mouetur per accidens ad motū hostiae in qua est. **S**ECVNDQ. conclusio est. Christus secundum esse, quod habet in sacramento non mouetur per se aliqua alia mutatione, à motu locali. Probatur. Illud quod de se habet esse indeficiens, non potest esse deficienti principiu: sed solum desinit esse in alio ad desitionē illius in quo est. Sed Christus habet de se esse indeficiens & incorruptibile. Ergo non desinit esse per se in hoc sacramento: nec per hoc quod ipse desinat esse, nec per hoc quod per se moueatur localiter & recedat à sacramento: sed solū desinit esse ibi in sacramento per hoc quod hostia vel species panis, quae ibi erant desinant esse.

TERTIA conclusio quae sequitur ex predictis conclusionibus est. Per se loquēdo Christus immobiliter est in hoc sacramento Eucharistiae. **S**ED contra primam conclusionem arguo hoc modo. Impossibile est, quod idem sit motum & immotum. Sed Christus est immotus: vt dicit. 3. conclusio. Ergo nō mouetur etiā de per accidens: quia sequerentur contradictoria vera: cū moueretur, & non moueretur.

quod digitus amputetur. Aliud exemplū adducit S. Thomas ad tertium. Sicut (inquit) Deus definit esse in creatura per corruptionem creaturæ sine sui mutatione: ita corpus Christi in sacramento sine sui mutatione.

Dubium sextum.

DUBITATUR sexto, an si corpus Christi esset præcisè in hoc sacramento, desineret esse simpliciter corruptis speciebus.

DICO quod de lege nunc existenti, solum habetur, quod desineret esse hic in sacramento: non autem quod desineret esse simpliciter. Si illud daretur esset alia lex: aut dominus prouideret quid esset de illo, esset etiam tunc alia Theologia. Sed secundum hanc quam nunc habemus solum definit corpus Christi esse in Eucharistia, per hoc quod species definiunt esse: & sine sui mutatione manet in alijs locis ubi antea erat.

Articu. septimus

Verū corpus Christi prout est in hoc sacramento, possit videri ab aliquo oculo, saltem glorificato.

AD SEPTIMUM sic proceditur. Videtur quod corpus Christi prout est in hoc sacramento, possit videri ab aliquo oculo, saltem glorificato. Oculus enim noster impeditur à visione corporis Christi in hoc sacramento existentis, propter species sacramentales ipsum circumvelantes. Sed oculus glorificatus non potest ab aliquo impediri, quin corpora qualibet videat prout sunt. Ergo oculus glorificatus potest videre corpus Christi prout est in hoc sacramento.

PRÆTEREA. Corpora gloriosa sanctorum, erunt cōfigurata corpori claritatis Christi: ut dicitur Philip. 3. Sed oculus Christi videt seipsum prout est in hoc sacramento. Ergo pari ratione quilibet alius oculus glorificatus potest ipsum videre.

PRÆTEREA. Sancti in resurrectione erunt æquales Angelis: ut dicitur Luca. 20. Sed angeli vident corpus Christi prout est in hoc sacramento: quia etiam demones inueniuntur huic sacramento reuerentiā exhibere, & ipsum timere. Ergo pari ratione oculus glorificatus potest Christum videre

prout est in hoc sacramento.

SED CONTRA. Nihil idem existens potest simul ab eodem videri in diuersis speciebus. Sed oculus glorificatus semper videt Christum prout est in sua specie, secundū illud Isaie. 33. Regem in decore suo videbūt. Ergo videtur quod non videat Christum prout est sub specie huius sacramenti.

RESPONDEO dicendum, quod duplex est oculus, scilicet corporalis proprie dictus: & intellectualis, qui per similitudinem dicitur.

ANULLO autē oculo corporali corpus Christi potest videri prout est in hoc sacramento. Primo quidem: quia corpus visibile per sua accidentia immutat medium. Accidentia autem corporis Christi sunt in hoc sacramento mediante substantia, ita scilicet quod accidentia corporis Christi non habent immediatā habitudinem, neque ad hoc sacramentum, neque ad corpora quæ ipsum circumstant. Et ideo non possunt immutare mediū: ut sic ab aliquo corporali oculo videri possint.

SECUNDO. Quia sicut supra dictū est, corpus Christi est in hoc sacramento per modum substantiæ. Substantia autē in quantum huiusmodi, non est visibilis oculo corporali, neque subiacet alicui sensui, sed nec etiā imaginationi: sed soli intellectui, cuius obiectum est quod quid est: ut dicitur in 3. de anima. Et ideo proprie loquendo, corpus Christi secundum modū essendi quem habet in hoc sacramento, neque sensu, neque imaginatione perceptibile est: sed solo intellectu qui dicitur oculus spiritualis.

PERCIPITUR autē diuersimode à diuersis intellectibus. Quia enim modus essendi quo Christus est in hoc sacramento, est penitus supernaturalis, à supernaturali intellectu, scilicet diuino, secundū se visibilis est, & per consequens ab intellectu beato, vel angeli, vel hominis: qui secundum participatā claritatem diuini intellectus videt ea quæ supernaturalia sunt, per visionem diuinæ essentia. Ab intellectu autem hominis viatoris non potest

est conspici nisi per fidem: sicut & cætera supernaturalia. Sed nec etiam intellectus angelicus secundū sua naturalia sufficit ad hoc intuentum. Vnde demones non possunt videre per intellectum Christum in hoc sacramento, nisi per fidem: cui non voluntarie assentiunt: sed ad eam, euidentia signorum conuincuntur, prout dicitur Iacobi. 2. quod demones credunt, & contremiscunt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod oculus noster corporeus, per species sacramentales impeditur à visione corporis Christi sub eis existentis, non solum per modum tegumentis: sicut impeditur videre id, quod est velatum quocumq; corporali velamine: sed quia corpus Christi non habet habitudinem ad medium, quod circumstat hoc sacramentum medianibus proprijs accidentibus, sed medianibus speciebus sacramentalibus.

AD SECVNDVM dicendum, quod oculus corporalis Christi videt seipsum sub sacramento existentem: non tamē potest videre ipsum modum essendi, quo est sub sacramento, quod pertinet ad solum intellectum. Nec tamen est simile de alio oculo glorioso: quia etiam ipse oculus Christi est sub hoc sacramento, in quo non conformatur ei alius oculus gloriosus.

AD TERTIVM dicendum, quod angelus bonus, vel malus non potest aliquid videre oculo corporeo, sed solum oculo intellectuali. Vnde non est similis ratio ut ex dictis patet.

IN HOC articulo. 7. doctor duo facit, Prius ponit vnam distinctionem. Secundo ponit aliquas conclusiones. Distinctio est. Oculus capitur dupliciter, nempe proprie, & improprie. Proprie accipitur pro oculo corporali: improprie autē, ipse intellectus dicitur oculus. Nam ea quæ intelligimus dicimus videre.

QVO ad secundum est prima conclusio. A nullo oculo corporali existenti extra sacramentū, corpus Christi potest videri, prout est in hoc sacramento. Probat hęc conclusio prius. Quia corpus visibile per sua accidentia immutat mediū. At accidentia corporis Christi sunt in hoc sacramento per modū substantiæ: ita quod accidentia corporis Christi non habent immediatā habitudinem, nec ad hoc

sacramentum, nec ad corpora, quæ ipsum circumstant. Ergo accidentia corporis Christi non possunt immutare mediū: ut sic ab aliquo oculo corporali existenti extra sacramentum videri possint.

SECUNDO Corpus Christi est in hoc sacramento per modum substantiæ. At substantia ut sic non est visibilis oculo corporali, nec subiacet alicui sensui, nec etiam imaginationi: sed solum intellectui cuius obiectum est quod quid est: ut dicitur in 3. de anima. Ergo proprie loquendo corpus Christi secundū modum essendi, quæ habet in hoc sacramento, nec sensu nec imaginatione perceptibile est: sed solum intellectu, qui dicitur oculus spiritualis.

SECUNDA conclusio est. Corpus Christi percipitur diuersimode, prout est in sacramento à diuersis intellectibus.

TERTIA cōcl. est. Modus essendi, quo Christus est in hoc sacramento est penitus supernaturalis.

QVARTA propositio sic habet. Modus quo Christus est in hoc sacramento, à diuino intellectu secundum se visibilis est.

QVINTA propositio est. Modus quo Christus est in hoc sacramento visibilis est à quocumq; intellectu beato. Probat hęc: quia per visionem diuinæ essentia, intellectus beatus videt ea quæ supernaturalia sunt, qualis est hic modus quo Christi corpus est in sacramento.

SEXTA propositio est. Ab intellectu non beato non potest cōpici modus, quo Christus est in hoc sacramento nisi per fidem sicut & cætera supernaturalia. Vnde demones non vident Christum in hoc sacramento: nisi per fidem coactā quæ hent, quæ non est virtus theologa: ut dicitur Iacobi. 2. Demones credunt, & contremiscunt.

SEPTIMA propositio scribitur à doctore sancto in solutione ad 2. quæ est huiusmodi. Oculus Christi corporalis videt ipsum Christum sub sacramento existentem: non tamen potest videre ipsum modum essendi, quo est sub sacramento, quod pertinet ad solum intellectum. Et non est simile de alio oculo corporali glorioso: quia oculus corporalis Christi est in ipso sacramento, & alius non. Hęc S. Thomas.

HIC PRIUS supposita distinctione. S. Thomæ de oculo corporali & spirituali, est notādū, quod oculus corporalis non potest iudicare, sicut nec alia potentia sensitua exterior, nec componit, nec diuidit: sed solum habet apprehendere, & apprehendendo solum, cognoscit coloratum. Et probatur quia obiectum potentia visuæ est color, & propterea non potest apprehendere substantiā: ideoque iudicare non potest, quod Petrus est albus, aut niger. **SECUNDO** probatur, quia potentia exterior non potest formare syncategoremata: quia illud verbū (est) non cadit sub obiecto potentia visuæ cum non sit color, vel coloratum.

SECUNDO est notādū, quod primū iudiciū est in sensu cōmuni interiori probatur. Nam

frens

frenetici & dormientes iudicant per sensum cōmune, & cum nihil sit in intellectu, quin prius sit in sensu, primum iudicium est in sensu cōmuni: quia iudicant tanquam in rei praesentia, i. videntes tanquam in re, quod non fit per memoriā aut per cogitativam: tunc enim non vident tanquam in re ipsa: sed tanquam in absentia rei.

TER TIO. est notandum, quod actiones, quae sunt in sensu cōmuni: sunt valde similes sensationibus sensuum exteriorū. Frenetici enim dicunt se videre fōtes aut tauros, & decipiuntur: quia nō habent illam sensationem in sensu exteriori, & putant se videre. Ratio est, quia sensationes exteriores perficiuntur in sensu cōmuni: & quia aliquādo videntur fontes & tauros, apparet eis, quod nunc videant illa eadē. Immo aliqui sani patiuntur illas sensationes: quia habent spiritus ita mobiles, quod illis representantur species, sicut dormientibus vel freneticis. Hoc dixerim propterea quod aliqui putant in sensu exteriori esse iudicium: sed errant propter similitudinē ad sensum cōmune.

Q VARTO. notandum est, quod duplex iudicium possumus habere de Christo in sacramento. Alterū de accidentibus: ut quod sit pulcher vel albus. Alterum quod sit hic in sacramento. Et multum refert iudicare vno vel altero modo.

HIS Suppositis, sit prima propositio. Oculus Christi corporalis in Eucharistia videt se ipsum ibi: & format notitiā sicut in caelo. Probatum hoc prius. Quia diximus in articulo praecedenti, quod omne accidens intrinsecum, quod habet in caelo, habet etiā in Eucharistia. Sed visio illa est in caelo, & pertinet ad perfectionem Christi. Ergo etiam est in Eucharistia.

SECUNDO probatur. Corpus Christi habet ibi omnia necessaria ad videndum se, potētiā scilicet, & obiectum, & medium dispositum. Ergo videt se in Eucharistia. Antecedens probatur: quia oculus Christi in ordine ad se est extensus, & obiectum est debite approximatum & coloratum. **SED** dices, quod non est medium: quia in ordine ad locum vel hostiam, non est extensum corpus Christi. Et nullus potest videre, nisi sit mediū dispositum in re potentiam & obiectū, ut aer &c. Ad hoc respondet. S. Thom. in. 4. d. 4. q. 2. ar. 4. q. 1. ad. 2. quod est medium dispositum ipsum corpus Christi, quod est diaphanū: eo quia gloriosū nam omnia corpora gloriosa sunt diaphana. Idē dicit Paludanus. d. 4. q. 5. Vnde corpus Christi per se ipsum multiplicat species vsq; ad oculos, ubi fit visio. Sicut si Christus esset solus in aliquo vacuo posset se videre: ita se videt in sacramento. **SED** contra hoc arguit Scotus in. 4. d. 10. q. 9. quia in articulo praecedenti dixit. S. Thom. quod corpus Christi non movetur in Eucharistia aliqua translatione, nisi solum motu locali per accidens. Sed videre est quoddam pati: quia recipit Christus species in oculis. Ergo oculus Christi non videt corpus suum in Eucharistia: quia alias mu-

taretur. Idem dicit Capreolus in. 4. d. 10. q. 4. s. quod oculus Christi non videt corpus Christi in Eucharistia. Idem dicit Palud. 4. d. 10. q. vltima. Ratio horum est: quia corpus Christi est in Eucharistia modo supernaturali. s. p. modū substantiae. Ergo nō potest ibi videri etiā ab oculo Christi.

AD hoc distingo. In ordine ad se, nego, quod sit per modū substantiae: sed est extensum: ut supra diximus. Et ideo ab oculo ibi existēti potest videri. Et confirmatur: quia angelus nō posset ibi videri. Ergo nec corpus Christi, quod est per modū substantiae sicut angelus. Ad hoc nego consequentiā: quia angelus nō est coloratus, sicut corpus Christi in ordine ad se. Ideo nos dicimus oppositū contra istos doctores in prima nostra cōclusioe, quae est. S. Tho. hic ad. 2. ubi expresse dicit, quod oculus corporalis Christi videt corpus Christi in Eucharistia. Dicit etiā, quod non est simile de alijs beatis: quia nō sunt illic sicut oculus Christi. Capreolus tamē dicit, quod S. Thom. nō dicit hoc assertive. Sed nō dicit verū, ut constat legēti litteram sancti Thomae hic ad. 1. qui ex professo argumētū illud, de hoc fecit. Et hoc quod dicit hic ad. 2. de illo oculo Christi dicit in. 4. d. 10. q. 1. ar. 4. in solutionibus argumentorū. Vnde sic posui illā primā conclusionem cū. S. Thoma, quod oculus Christi in sacramento videt corpus Christi ibi. **DVRANDVS** tamē in. 4. d. 10. q. 4. tenet, quod non videtur corpus Christi in Eucharistia etiam a suis proprijs oculis. Sed hoc fundatur in illo suo falso fundamento, quod non est ibi quantitas, contra quod late supra disputauimus.

SECUNDA conclusio est. Nullus oculus ex natura sua existens extra Eucharistiam: potest videre naturaliter corpus Christi in Eucharistia. Probatum. Nullus oculus potest videre nisi per medium. Sed corpus Christi in Eucharistia non ordinatur ad medium. Ergo. Hae conclusio est contra O Kam quolib. 4. q. 10. Et contra Maiorē. d. 10. q. 5. Gabriel super Canonē lectione. 46. recitat illam opinionē & dicit quod est probabilius. Sed est. S. Thom. hic, & Ricardi in. 4. d. 10. qui in hoc dubio sequitur in omnibus sanctum Thomā. Idē tenet Bonaventura in. 4. d. 10. Idem dicit Dionysius Carthusiensis in. 4. d. 10. q. 4.

DICUNT enim isti, qui oppositam opinionem defendunt: quod quilibet oculus posset naturaliter corpus Christi in Eucharistia videre, nisi dominus prohiberet, ne perdat meritū fidei. Probant: quia est coloratum & obiectum approximatum potētiā dispositae. Ergo. Et dicūt quod Christus in Eucharistia videt oculis corporeis nos, & circumstantia omnia entia.

CONCLUSIONEM autem nostram quae est, S. Tho. hic ad. 2. tenet Durandus in. 4. d. 10. q. 4. Idem dicit Scotus. d. 10. q. 9. Et cōmuniter alij dicunt, quod naturaliter ex modo existendi Christi in sacramento nec potest videri ab oculo extrinseco, nec videre quae sunt extra sacramentum. Quod

Quod vero dicunt, quod Deus impedit: est gratis dictum, nec possunt probare: sicut dicit de angelis, quod non cognoscūt nostras cogitationes, quia Deus impedit, cum naturaliter possent illas cognoscere. Et probatur, quod gratis dicant hoc. Quia cum ipsi etiam concedant, quod expediebat ut non videretur corpus Christi in Eucharistia: quare Deus non poneret illud ibi tali modo, quod ex illo modo non posset videri: Et nō oportet ponere postea aliud miraculum.

TER TIA cōclusio. Christus in Eucharistia potest habere quodcumque iudiciū & quacumque sensationem, quam potest habere in caelo de se aut de corpore suo. Probatum: quia ad hoc est potentia, & omnia requisita sufficienter disposita.

Q VARTA cōclusio. Christus per nullum sensum, nec exteriorem, nec interiorem potest iudicare, quod est in Eucharistia, esto videat se. Probatum. Corpus Christi est hic modo supernaturali. Ergo ille modus non potest ab aliquo sensu cognosci. Exemplum. Sicut per sensum nullo modo potest iudicari visa humanitate Christi, quod est vnica diuinitati: ita nec de existencia hic in Eucharistia.

Q VINTA conclusio. Posset Deus dare oculo corporali, quod videat Christū in Eucharistia, esto oculus sit extra eucharistiam. Probatum. Posset Deus facere, ut obiectum quod est in vacuo, producat species etiam per vacuum vsque ad potentiam visiuam. Ergo, &c.

SECUNDO quicquid Deus potest cum causa secunda: potest se solo. Sed cum albedine producit species. Ergo se solo potest hae facere. Hae conclusio est contra Capreolum, & Durandum: sed est. S. Tho. in. 4. d. 10. q. 1. ar. 4. ubi dicit, quod per miraculum posset oculus existēs extra sacramentum videre corpus Christi in Eucharistia: licet nullo modo naturali id posset.

TER TIO confirmatur quia Deus posset cōseruare visionē obiecti. Ut si quis prius videbat corpus Christi extra sacramentum, & postea ponatur in sacramento, Deo cōseruante illam notitiā in tali oculo, videbit ille corpus Christi in sacramento.

SEXTA positio. Nullus oculus corporalis, aut sensus aliquis exterior, aut interior potest etiam per miraculum videre modum, quo corpus Christi est in Eucharistia. s. quod sit hic sacramentaliter. Probatum ille modus est sup naturalis: ita quod nullo modo est sensibilis. Et Deus nō potest facere, quod quis videat angelum: aut cognoscat illū aliquo sensu. Ergo nec modum quo Christus est in sacramento.

SECUNDO. Vnio humanitatis ad verbū diuinum non est visibilis sensu. Ergo nec modus hic sacramentalis est cognoscibilis sensu.

DEINDE considerandum est de oculo spirituali, an scilicet intellectus aliquis possit cognoscere corpus Christi in Eucharistia. Et ad hoc est pri-

ma propositio. Nullus intellectus creatus non beatus potest naturaliter, aut euidenter cognoscere existentiam corporis Christi in hoc sacramento: ita quod non potest naturaliter cognoscere modum existendi, nec potest cognoscere, quod sit hic: sicut supra diximus de vnione humanitatis Christi ad verbum diuinum. s. quod naturaliter non potest cognosci ab intellectu nō beato. Probatum. Hic modus & hae existentia hic est supernaturalis. Et nullus intellectus creatus naturaliter potest cognoscere supernaturalia. Ergo, &c.

SECUNDA conclusio. Quilibet intellectus beatus cognoscit vtrumque. s. quod corpus Christi est hic in sacramento, & modum quo est hic. Hae est sancti Thomae hic: ut vidimus. Et probatur. Talis intellectus habet notitiā supernaturalem, scilicet beatificam qua illud cognoscit. Ergo, &c.

SCOTVS autem in. 4. d. 10. q. 8. ponit. 3. propositiones. Prima est, quod intellectus alligatus sensibus: sicut est intellectus viatoris hominis, non potest cognoscere modum, nec existentiam corporis Christi in sacramento naturaliter.

SECUNDA cōclusio Scoti est. Intellectus creatus separatus (sicut angeli, & animae separatae) potest videre existentiam corporis Christi in sacramento naturaliter. Idem dicit O Kam, & Gabriel super Canonem lectione. 46. & Maior. d. 10. q. 5. in. 4.

TER TIA propositio Scoti est. Angeli boni non solum possunt videre corpus Christi, & eius existentiam in sacramento naturaliter: sed de facto vident. Mali autem de facto non vident: quia à Deo impediuntur ne videant. Sed hoc vltimū non videtur apprensus: quia demonibus permittitur cognoscere quicquid naturaliter possunt de Deo cognoscere.

SED quod angeli de possibili possint cognoscere naturaliter existentiam Dei in sacramento, probat Scotus: quia angelus per essentiam suam cognoscit praesentiam panis. Ergo etiam absentiam quando post consecrationem abest panis. Probatum consequentia ex Philosopho. 2. de anima dicente, quod ad eandem potentiam pertinet cognoscere praesentiam & absentiam rei. Et tunc sic bene sequitur. Cognoscit praesentiam & absentiam panis. Ergo existentiam corporis Christi.

AD HOC dico, quod antecedens est dubium & nego consequentiam: quia esto angelus possit cognoscere, quod accidentia sunt sine subiecto: non proinde sequitur ex natura rei, quod sit ibi corpus Christi: maxime quia secundum Scotum possit esse corpus Christi cum panē. Non ergo valet consequentia. Non est ibi panis. Ergo est ibi corpus Christi ex natura rei.

SECUNDO probat. Obiectū intellectus angelus est ens simpliciter. Sed modus quo Christus est in sacramento

sacramento, & eius existentia est ens. Ergo intellectus angeli potest intelligere modum & existentiam Christi in sacramento naturaliter.

AD HOC dico quod Scotus & aliqui alij ex illo fundamento. scilicet quod obiectum intellectus angeli est ens simpliciter, inferunt aliquas falsas conclusiones. Prima est, quod angelus potest naturaliter cognoscere cogitationes hominum. Secunda, quod demò potest cognoscere gratiam & virtutes infusas existentes in anima alterius. Ad argumetum vero, distinguo maiore, & dico, quod adequate ens cadit sub obiectu intellectus angeli, sed non proportionabiliter. Ideo concessa maiore, nego consequentiam; quia ita sequeretur, quod ex natura sua angelus cognoscere posset mysterium Trinitatis & incarnationis cum sint entia, quod ipsi negant hac ratione: quia ista sunt supernaturalia. At nos itidem respondemus, quod existentia corporis Christi in sacramento est supernaturalis.

TER TIO sic arguitur. Causa naturalis vel supernaturalis non variat modum cognoscendi effectus: ut quod aliquis homo sit genitus ab alio homine aut à solo Deo, non variat nec impedit quin alius homo possit cognoscere illum hominem à Deo productum, sicut productum naturaliter. Ergo, &c.

AD HOC distinguo. Si causa sit supernaturalis de per accidens, concedo. Si autem sit de per se supernaturalis, nego. Ad cuius solutionis declarationem est notandum, quod quidam sunt effectus naturaliter producibiles, & etiam supernaturaliter: sicut Deus solus potest producere hominem, & Deus tunc est causa supernaturalis per accidens: quia poterat etiam homo ille produci naturaliter. Alij sunt effectus, qui tantum possunt produci supernaturaliter, & tunc est causa simpliciter supernaturalis & per se: & tunc impeditur cognitio naturalis illius effectus, id est, non potest cognosci ab intellectu creato naturaliter: quia excedit vires eius cum non sit obiectum ei proportionatum.

QUARTO. Angelus potest cognoscere naturaliter, quod corpus Christi est in sacramento. Ergo male diximus. Antecedens probatur. Anima Christi potest hoc cognoscere. Sed perfectiori modo cognoscit angelus, quam anima Christi ex natura sua. Ergo, &c.

AD hoc nego quod anima Christi naturaliter possit cognoscere modum existendi & existentiam corporis Christi in sacramento, sicut nec angelus.

CONTRA conclusionem nostram. 2. quod beati vident per intellectum existentiam corporis Christi in sacramento, arguit Scotus ubi supra Prius: quia non est de ratione beatitudinis, videre Christum in Eucharistia. Ergo non vident beati Christum in Eucharistia per illam beatificam visionem.

SECUNDO: quia eadem ratione, videbunt gratiam & virtutes infusas per eandem visionem, quod tamen videtur falsum.

AD primum horum dico, quod S. Tho. non intelligit, quod sit de ratione beatitudinis, videre Christum in Eucharistia: sed loquitur de facto. Et ita beati vident mysteria, quæ in via crediderunt, nec ideo sunt beatiore: sed vident ad gloriam: quia valde rationi consentaneum est, ut beati videant ea, quæ crediderunt, cum essent viatores: ut patet ex psalmo. 47. Sicut audiimus, sic vidimus in civitate domini virtutum. Ad secundum concedo totum.

Articul. octauus

Utrum quando in hoc sacramento apparet miraculose caro vel puer, sit ibi vere corpus Christi.

DOCTAVVM sic proceditur. Videtur, quod quando in hoc sacramento miraculose apparet caro, vel puer, non sit ibi vere corpus Christi. Corpus enim Christi desinit esse sub hoc sacramento, quando desinunt esse species sacramentales: ut dictum est. Sed quando apparet caro vel puer, desinunt esse species sacramentales. Ergo non est ibi vere corpus Christi.

PRÆTEREA. Ubique est corpus Christi, vel est ibi sub specie propria, vel sub specie sacramenti. Sed quando tales apparitiones fiunt, manifestum est, quod non est ibi Christus sub specie propria: quia in hoc sacramento totus Christus continetur, qui permanet integer in forma qua ascendit in celum: cum tamen id, quod miraculose apparet in hoc sacramento, quandoque videatur, ut quedam parua caro, quandoque autem ut paruus puer. Manifestum est etiam, quod non est ibi sub specie sacramenti, quæ est species panis vel vini. Ergo videtur, quod corpus Christi nullo modo sit ibi.

PRÆTEREA. Corpus Christi incipit esse in hoc sacramento consecratione & conversionem: ut supra dictum est. Sed caro & sanguis miraculose apparens, non sunt consecra-

ta nec

ta nec conuersa in verum corpus et sanguinem Christi. Non ergo sub his speciebus est corpus vel sanguis Christi.

SED CONTRA est, quod tali apparitione facta, eadem reuerentia exhibetur ei, quod apparet, quæ etiam primo exhibebatur. Quod quidem non fieret, si vere non esset ibi Christus, cui reuerentiam patrie exhibemus. Ergo etiam tali apparitione facta, Christus est sub hoc sacramento.

RESPONDEO dicendum, quod dupliciter contingit talis apparitio, qua quandoque in hoc sacramento miraculose videtur caro, aut sanguis, aut etiam aliquis puer. Quandoque enim hoc contingit ex parte videntium: quorum oculi immutantur tali immutatione, ac si expresse videret exterius carnem, vel sanguinem, vel puerum. nulla tamen immutatione facta ex parte sacramenti. Et hoc quidem videtur contingere, quando vni videtur sub specie carnis vel pueri: alijs tamen videtur, sicut & prius sub specie panis, vel quando eidem ad horam videtur sub specie carnis vel pueri, & postmodum sub specie panis. Nec hoc tamen pertinet ad aliquam deceptionem, sicut accidit in magorum prestigijs: quia talis species diuinitus formatur in oculo, ad aliquam veritatem figurandam, ad hoc scilicet, quod manifestetur vere corpus Christi esse sub hoc sacramento: sicut etiam Christus absque deceptione apparuit Discipulis euntibus in Emaus. Dicit enim Augustinus in lib. de questionibus Evangelistarum, quod cum fictio nostra refertur ad aliquam significationem, non est mendacium. sed aliqua figura veritatis. Et quia per hunc modum nulla immutatio fit ex parte sacramenti, manifestum est, quod non desinit Christus esse sub hoc sacramento tali apparitione facta.

QUANDOQUE vero contingit talis apparitio non per solam immutationem videntium, sed specie qua videtur, realiter exterius existente. Et hoc quidem videtur esse, quando sub tali specie ab omnibus videtur & non ad horam: sed per longum tempus ita permanet.

ET in hoc casu quidam dicunt, quod est propria species corporis Christi: nec obstat, quod quandoque non videtur ibi totus Christus, sed aliqua pars carnis, vel etiam videtur non in specie iuuenili, sed in effigie puerili: quia in potestate corporis gloriosi est, quod videatur ab oculo non glorificato, vel secundum totum, vel secundum partem, & in effigie vel propria vel aliena: ut infra dicitur.

SED hoc videtur esse inconueniens. Primo quidem: quia corpus Christi non potest in propria specie videri, nisi in uno loco, in quo diffinitive continetur. Unde cum videatur in propria specie, & adoretur in calis sub propria specie, non videtur in hoc sacramento.

SECUNDO: quia corpus gloriosum, quod apparet, ut vult, post apparitionem cum voluerit disparet: sicut dicitur Luca ultimo, quod dominus ex oculis discipulorum euauit. Hoc autem, quod sub specie carnis in hoc sacramento apparet, diu permanet, quoniam legitur, quandoque esse inclusum, & multorum episcoporum consilio in Pixide conseruatum, quod nephas esset de Christo sentire secundum propriam speciem. ET ideo dicendum est, quod manentibus dimensionibus, quæ prius fuerant, sit miraculose quedam immutatio circa alia accidentia (puta figuram & colorem & alia huiusmodi) ut videatur caro vel sanguis, aut etiam puer. Et sicut prius dictum est, hoc non est deceptio: quia fit in figuram cuiusdam veritatis. scilicet ad ostendendum per hanc miraculosam apparitionem, quod in sacramento est vere corpus & sanguis Christi. Et sic patet quod remanentibus dimensionibus, quæ sunt fundamenta aliorum accidentium, ut infra dicitur: remanet vere corpus Christi in hoc sacramento.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod facta tali apparitione species sacramentales, quandoque quedam totaliter manent in se ipsis, quandoque autem secundum id, quod est principale in eis: ut dictum est.

AD SECVNDVM dicendum, quod in huiusmodi apparitionibus (sicut dictum est) non

Xij videtur

videtur propria species Christi: sed species miraculose formata, vel in oculis intuentium, vel etiam in ipsis sacramentalibus dimensionibus: ut dictum est.

AD TERTIUM dicendum, quod dimensiones panis & vini consecrati manent, immutatione circa eas miraculose facta, quantum ad alia accidentia: ut dictum est.

IN HOC octavo articulo diuus Tho. scribit aliquot propositiones, quarum prima est. Duplitem contingit apparitio illa qua quandoque in sacramento Eucharistiae apparet caro, aut sanguis, aut aliquis puer. Aliquando fit illa apparitio ex parte videtur: nulla mutatio facta circa species sacramentales. Quandoque vero contingit ex parte specierum sacramentalium, nulla facta mutatio circa videtes. **SECUNDA** propositio est. Aliquando immutatur oculi videtur tali immutatione quod apparet caro, vel sanguis, aut puer in sacramento: nulla in rei veritate facta mutatio circa ipsas species sacramentales. Et si petas, quomodo scimus quando mutatio hæc est ex parte videtur, & nullo modo ex parte specierum: dicit. S. Th. quod hoc cognoscitur duplici signo. Primum erit, quando aliquibus apparet sacramentum sub specie carnis vel pueri: alijs autem apparet in vera specie panis. Secundum signum est: quando eidem homini vna hora & vno die apparet sub specie carnis, aut pueri, & alia hora vel alio die apparet sub propria specie panis.

ET si contra hoc obijcias, quod non potest hoc esse: quia esset magna deceptio, & prestigiū, quod non sit mutatio a parte rei, & quod sit in oculis videtur, respondet. S. Th. & negat quod sit deceptio. Ratio est: quia illa species vel similitudo diuinitus formatur in oculo ad significandam hanc veritatem, nempe, quod corpus Christi vere realiter est in Eucharistia. Et ita est. Ergo non est deceptio. Et probatur hoc testimonio diui Augustini in lib. de quaestionibus Euag. vbi sic ait. Cū fictio nostra refertur ad aliquam significationem, nempe veram, non est mendacium: sed aliqua figura veritatis.

TER TIA propositio. S. Th. est. Tali immutatione facta circa oculos videtur Eucharistia: non definit Christus esse in Eucharistia. Probatur. Ibi manent species tunc sicut antea. Et nulla mutatio fit circa illa. Ergo semper manet corpus Christi.

QUARTA propositio est. Aliquando apparet in sacramento caro, vel sanguis, aut puer, per hoc quod species quæ videtur, realiter est in sacramento, & nulla mutatio fit circa oculos videtur: ita quod immutatio illa est circa species sacramenti, nempe, quia ibi miraculose formata est vera caro, vel verus sanguis, vel verus puer, & oculi videntes manent immutati. Et si petas, quomodo cognoscetur quod fit illa mutatio circa sacramentum, & non circa oculos videtur: dicit. S. Th. quod cognoscetur duplici signo. Vnum erit quando omnibus apparet eo-

dem modo sub speciebus carnis: secundum erit quando ab omnibus longo tempore sic videtur, & non ad horam tantum.

QVINTA propositio est. In hoc secundo casu quidam dicunt, quod illa species quæ apparet est propria species corporis Christi. (Nec contra hoc erit si dicas, quod non videtur ibi totus Christus: sed videtur aliqua pars carnis, vel non videtur in specie iuuenili, qualis erat Christus: sed in specie puerili) quia in potestate corporis gloriosi est, quod videatur ab oculo non glorificato secundum totum, vel secundum partem, vel in effigie propria, vel aliena: ut in secunda. 4. dicemus. Sed hæc propositio reprobatur. S. Th. Prius, quia corpus Christi non potest in propria specie videri: nisi in vno loco in quo diffinitive continetur. Vnde cum videatur & adoretur in coelis in propria specie: non videtur in sacramento sub propria specie.

SECUNDO. Corpus gloriosum quod apparet ut vult, post apparitionem cum voluerit disparat: ut patet Lucæ ultimo, Dominus apparuit discipulis euntibus in Emaus: & post apparitionem euanuit ex oculis eorum. At hoc quod sub specie carnis in sacramento apparet, diu permanet. Ergo non est vera caro Christi.

TER TIO. Illud quod sic apparet legitur quandoque sic esse inclusum, & episcoporum consilio in Pixidere seruatū. At hoc dicere de Christo in propria specie, nempe, quod detinetur quasi in carcere, nefas est. Ergo illud quod apparet non est vera caro Christi. Propter hæc argumenta concludit. S. Th. quod manentibus dimensionibus quæ prius fuerat: fit miraculose quædam immutatio circa aliqua accidentia, nempe circa figuram vel colorē: ita ut videatur caro, aut sanguis, aut puer. Et si dicas quod hoc non potest dici: quia esset decipere homines, negat. S. Th. quia (ut diximus) hoc fit in figuram huius veritatis. Iquod est ibi vere & realiter corpus Christi. Vnde infert. S. Th. quod remanentibus accidentibus panis quæ sunt fundamentum aliorum accidentium, id est, quæ sufficiunt ad conseruandum panem, nisi fieret illa miraculosa conuersio, remanet vere realiter corpus Christi in hoc sacramento.

AD secundum argumentum ponit. S. Th. vnam aliam conclusionem. Quod in huiusmodi apparitionibus nunquam videtur propria species corporis Christi: sed species miraculose formata, vel in oculis intuentium, vel in ipsis sacramentalibus dimensionibus panis, vel vini: ut in articulo explicatum est.

EX quibus omnibus videtur quod non dicat Caietanus hic conformiter ad. S. Th. Cū dicit, quod si illa apparitio fiat in notabili maiore quantitate quam sit hostia consecrata, non remanet ibi corpus Christi, quia tunc non remanet species. Nam (ut. S. Tho. dicit) corpus gloriosum potest se representare ut vult: & potest illa apparitio fieri, vel circa oculos videtur, vel circa præcipua accidentia panis, manentibus ipsis præcipuis accidentibus panis. Ergo esto apparet maior quantitas carnis, quam sit hostia: non definit ibi esse corpus Christi.

EST

EST igitur vna conclusio. S. Th. quod quando apparet caro, aut puer etiam per hoc quod ex parte sacramenti fit aliqua immutatio circa colorē aut figuram, manet corpus Christi: quia adhuc manent dimensiones panis.

OPPOSITVM tenet Durandus. d. 10. q. 4. ad 3. Et probat quod tunc non manet ibi corpus Christi. Quia corpus Christi solum manet: quantum maneret substantia panis. Sed facta tali immutatione circa colorē aut figuram non maneret substantia panis. Ergo nec corpus Christi. Probatur minor: quia non manent species: quia color & figura sunt species panis.

AD HOC nego, quod non maneant species: ut dicit. S. Th. quia illa species quæ apparet formatur miraculose manentibus veris speciebus panis.

ET Caietanus dicit in hoc articulo, quod quando apparet figura longe maior quam dimensiones panis: non manet ibi corpus Christi. Sed iam diximus esse contra. S. Th. qui videtur dicere, quod quantum manet quantitas, manet corpus Christi: quia dicit, quod esto fiat mutatio circa colorē aut figuram, si manent dimensiones, manet corpus Christi. Certe hoc est dubium. Nam in hoc bene dicebat Durandus, quod non manet corpus Christi sub speciebus panis: nisi quantum mansisset substantia panis. Sed alia accidentia a quantitate sunt propria panis, & conseruatiua eius. Ergo sine illis non conseruatur panis. Ergo quando illa non sunt, non est corpus Christi: quia nec esset panis.

ET ad. S. Th. dico, quod intelligit quod manet corpus Christi quando manet quantitas panis cum aliquibus alijs accidentibus, quæ conseruarent panem, licet fiat immutatio circa figuram, aut colorē: quia hæc non videtur necessaria ad conseruandum panem. Vel dic secundum quod intelligit, quod mutatur figura vel color, id est, fit immutatio circa species sacramentales per quam apparet quod immutatur color, aut figura: & non immutatur.

Quæstio, xvij.

De accidentibus remanentibus in hoc sacramento.

DEINDE considerandum est de accidentibus remanentibus in hoc sacramento. Et circa hoc quaeruntur octo.

PRIMO Vtrum accidentia quæ remanent, sint sine subiecto.

SECUNDO. Vtrum quantitas dimensiuæ sit subiectum aliorum accidentium.

TER TIO. Vtrum huiusmodi accidentia possint immutare aliquod corpus extrinsecum.

QUARTO. Vtrum possint corrumpi.

QUINTO. Vtrum ex eis possit aliquid generari.

SEXTO. Vtrum possint nutrire.

SEPTIMO. De fractione panis consecrati.

OCTAVO. Vtrum vino consecrato possit aliquid permisceri.

Articul. Primus.

Vtrum accidentia remaneant sine subiecto in hoc sacramento.

AD PRIMVM sic proceditur, videtur quod accidentia non remaneant in hoc sacramento sine subiecto. Nihil enim in ordina-

tum, aut fallax debet esse in hoc sacramento veritatis. Sed accidentia esse sine subiecto, est contra rerum ordinem, quem deus natura et ididit, videtur etiam ad quandam fallaciam pertinere: cum accidentia naturaliter sint signa naturæ subiecti. Ergo in hoc sacramento non sunt accidentia sine subiecto.

PRÆTEREA. Fieri non potest etiam miraculose, quod diffinitio rei ab ea separatur, vel quod vni rei conueniat diffinitio alterius rei (puta quod homo manens homo, sit animal irrationale) ad hoc enim sequeretur contradictoria esse simul. Hoc enim quod significat nomen rei est definitio: ut dicitur in 4. Metaphisicæ. Sed ad diffinitionem accidentis pertinet, quod sit in subiecto, ad diffinitionem vero substantiæ quod per se subsistat non in subiecto. Non ergo potest miraculose fieri, quod in hoc sacramento sint accidentia sine subiecto.

PRÆTEREA. Accidentia individuantur ex subiecto. Si ergo accidentia remanent in hoc sacramento sine subiecto, non erunt individua: sed vniuersalia. Quod patet esse falsum: quia sic non esset sensibilia: sed intelligibilia tantum.

PRÆTEREA. Accidentia per consecrationem huius sacramenti, non adipiscuntur aliquam compositionem. Sed ante consecrationem non erant composita, nec ex materia & forma, nec ex quo est & quod est.

Xij Ergo

Ergo etiam post consecrationem non sunt cōposita altero horum modorum. Quod est in conueniens: quia sic essent simpliciora quā angeli: cum tamen hæc accidentia sint sensibilia. Non ergo accidentia remanent in hoc sacramento sine subiecto.

SED CONTRA est, quod Gregorius dicit in Homilia paschali, quod species sacramentales sunt illarū rerū vocabula, quæ ante fuerūt .s. panis & vini. Et ita cū nō remaneat substantia panis & vini: videtur, quod huiusmodi species remaneant sine subiecto.

RESPONDEO dicendū, quod accidentia panis & vini, quæ sensu deprehenduntur in hoc sacramento remanere post consecrationē, non sunt sicut in subiecto in substantia panis & vini, quæ non manet (ut supra habitum est) neque etiā in forma substantiali, quæ nō manet, et si remaneret, subiectū esse non posset: ut patet per Boetium in libro de Trinitate. Manifestum est etiam, quod huiusmodi accidentia, non sunt in substantia corporis & sanguinis Christi, sicut in subiecto: quia substantia humani corporis, nullo modo potest his accidentibus affici. Nec etiā est possibile, quod corpus Christi gloriosum & impassibile existens, alteretur ad suscipiendas huiusmodi qualitates.

DICUNT autem quidā, quod sunt sicut in subiecto in aere circumstante. Sed nec hoc esse potest. Primo quidem: quia aer non est huiusmodi accidentium susceptiuus.

SECUNDO: quia huiusmodi accidentia non sunt ubi est aer: quin imo ad motū harū specierum, aer depellitur.

tertio: quia accidentia non transiunt de subiecto in subiectum: ut .s. idem accidēs numero, quod primo fuit in uno subiecto, post modum fiat in alio. Accidens enim numerū accipit à subiecto. Unde non potest esse, quod idem numero manens sit quandoque in hoc: quandoque in illo subiecto.

QUARTO: quia cum aer non spoliatur accidentibus proprijs, simul haberet, & acci-

dētia propria & aliena. Nec potest dici, quod hoc fiat miraculose virtute consecrationis: quia verba consecrationis hoc non significat, quæ tamē non efficiunt nisi suū significatum. ET IDEO relinquitur, quod accidētia in hoc sacramento manēt sine subiecto. Quod quidē virtute diuina fieri potest. Cum enim effectus magis dependeat à causa prima, quam à causa secunda: Deus qui est prima causa substantiæ & accidentis, per suam infinitam virtutē conseruare potest in esse accidēs, subtracta substantia per quam conseruabatur in esse, sicut per propriam causam: sicut etiam alios effectus naturalium causarū potest producere sine naturalibus causis, sicut humanū corpus formauit in utero virginis sine virili semine.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod nihil prohibet, aliquid esse ordinatum secundum communem legem naturæ: cuius tamen contrarium est ordinatum secundū speciale priuilegiū gratiæ, ut patet in resuscitatione mortuorum, & in illuminatione cæcorum. Prout etiam in rebus humanis quædam aliquibus cōceduntur ex speciali priuilegio præter legem communē. Et ita etiam licet sit secundum communem naturæ ordinē, quod accidens sit in subiecto: ex specialitate tamen ratione secundum ordinem gratiæ, accidentia sunt in hoc sacramento sine subiecto, propter rationes supra inductas.

AD SECVNDVM dicendū, quod cū ens non sit genus, hoc ipsum quod est esse, non potest esse essentia substantiæ vel accidentis. Non est ergo diffinitio substantiæ, ens per se sine subiecto, nec diffinitio accidentis, ens in subiecto: sed quiditati, seu essentiæ substantiæ competit habere esse non in subiecto: quiditati autē, siue essentiæ accidētis, cōpetit habere esse in subiecto. In hoc autem sacramento non datur accidētibus, quod ex vi suæ essentiæ, nō sint in subiecto, sed ex diuina virtute substantante. Et ideo non desinunt esse accidentia: quia nec separatur ab eis diffinitio accidentis

dentis, nec competit eis diffinitio substantiæ. AD TERTIVM dicendū, quod huiusmodi accidentia acquisierunt esse indiuiduū in substantia panis et vini, quæ cōuersa in corpus & sanguinem Christi remanent virtute diuina, accidentia in illo esse indiuiduato, quod prius habebant. Vnde sunt singularia & sensibilia.

AD QVARTVM dicendum, quod accidentia huiusmodi, manente substantia panis & vini, non habebāt ipsa esse, nec alia accidentia, sed subiecta eorum habebant huiusmodi esse per ea, sicut nix est alba per albedinem. Sed post consecrationem ipsa accidentia quæ remanent, habent esse. Vnde sunt composita ex esse, & quod est (sicut in prima parte de angelis dictum est) & cum hoc habet compositionem partium quantitatiuarū.

HVIVS primi articuli sententiā aliquibus propositionibus continetur: quarū prima est. Accidentia panis & vini quæ sensu deprehenduntur in sacramento Eucharistiæ remanere post ipsam consecrationem: nō sunt sicut in subiecto in substantia panis & vini. Probatur hæc conclusio. Substantia panis & vini non remanent: ut supra probatum est. Ergo accidentia nō sunt in ipsa substantia panis & vini tanquā in subiecto.

SECUNDO. Nec potest dici quod accidentia maneāt in forma panis aut in sola materia: quia nec ille manent, nec si mansissent poterant esse subiectū accidētis: ut in vera philosophia cōstat. SECUNDA conclusio est. Huiusmodi accidentia non sunt in substantia corporis & sanguinis Christi sicut in subiecto. Probatur. Quia substantia corporis humani nullo modo potest affici his accidentibus. Secundo. Quia nō est possibile, quod corpus gloriosum & impassibile existens, alteretur ad suscipiendas huiusmodi qualitates.

tertiam conclusio. Accidentia quæ remanent in Eucharistiā non sunt sicut in subiecto in aere circumstante: ut quidā male dicebant. Probatur. Quia aer nō ē huiusmodi accidētū susceptiuus. SECUNDO. Quia huiusmodi accidentia non sunt ubi est aer. Ergo &c. Antecedens probatur: quia ad motū harum specierum aer depellitur.

tertiam conclusio. Quia accidentia nō trāseunt de subiecto in subiectum: ut idē accidens numero quod prius fuit in vno subiecto, post modū sit in alio. Sed huiusmodi accidentia fuerunt in pane. Ergo non sunt in aere circumstante. Antecedens probatur pro maiori. Quia quodlibet accidēs sumit numerum à subiecto. Ergo non potest esse quod idē

numero manens, sit quandoque in hoc, quādoque in illo subiecto. Et argumentū hoc naturaliter loquendo cōcludit, quod sine nouo miraculo à consecratione nō possunt huiusmodi accidentia subiectari in aere: quia per miraculū cōsecrationis solā fit, quod desinat esse panis, & succedat ibi corpus Christi, & nō quod accidentia panis ponantur in aere. Ergo ad hoc requireretur nouū miraculū. QUARTO. Aer nō potest naturaliter habere accidentia propria, & aliena simul. Sed manet aer circumstantans cū accidentibus proprijs. Ergo nō potest habere aliena sine nouo miraculo. Quod nō est ponendū postquā nec à sanctis nec à scriptura habetur. Nec potest dici quod hoc fiat miraculose virtute cōsecrationis: quia verba consecrationis hoc non significant. Et non efficiunt, nisi id quod significant. Ergo. &c.

QUARTA conclusio. Accidentia in hoc sacramento Eucharistiæ manēt sine subiecto. Quod virtute diuina facile potest fieri: quia nō est in cōueniens, quod causa illa prima: sicut est causa totius entis & substantiæ, & accidentis, cōseruet accidens sine subiecto: sicut produxit ex nihilo.

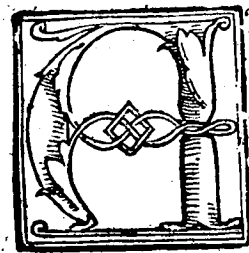
ET si contra hanc conclusionem opponas, quod non potest fieri etiā per Dei omnipotentiam, quod aliqua res nō habeat id, quod est de sua finitione & quidditate. At de diffinitione accidētis est, quod sit in alio. Ergo nulla potētia fieri potest quod accidēs sit sine subiecto. Respondet. S. Tho. hic ad. 2. quod non est de quidditate accidētis esse in alio: sicut nec est de quidditate substantiæ esse per se sine alio. Sed verba quæ ponuntur in diffinitione dicunt aptitudinē. Vnde solū est de quidditate accidētis habere aptitudinē ad essendū in alio, vel ad efficiendū aliud: sicut solū est de quidditate substantiæ habere aptitudinē ad hoc quod possit esse per se & nō in alio. Et hæc habitudines à substantiā & accidēte separari nō possunt: quia naturaliter cōsequuntur quidditates substantiæ & accidentis. Sed potest diuina potētia fieri, ut accidens sit, & non sit in subiecto actualiter, & substantia sit, & non sit in se, vel per se, sed in alio: ut humanitas Christi est in verbo diuino.

SED fuerunt hæretici (ut Vuicleph) dicentes, quod non manēt accidentia sine subiecto: quia manet ibi panis. Sed contra hos late disputauimus supra. q. 16. ar. 1.

ET conclusio quod accidentia manent sine subiecto est de fide, & ita determinatur cap. Firmiter. De sum. Trinit. & Fide catholic. & De cōsecra. d. 2. cap. Ego Berengarius. & in cōcilio Tridentino in proprio decreto de hoc sancto sacramento Eucharistiæ. Vide de hoc Vualdensem in lib. De sacramentis a cap. 67. & postea per alios quot capita: ubi citat innumera testimonia sanctorum, qui omnes dicunt accidentia esse sine subiecto. Et quia hoc nunquam inter fideles fuit dubitatum: super vacanteum duxi sanctorū verba adducere.

Articu. secundus

Vtrum in hoc sacramento quantitas dimensua panis vel vini, sit aliorum accidentium subiectum.

D SECUNDM.

Sic proceditur. Videtur quod in hoc sacramento quantitas dimensua panis vel vini, non sit aliorum accidentium subiectum. Subiectum enim accidentis non est accidens: nulla enim forma potest esse subiectum, cum subijci pertineat ad proprietatem materiae. Sed quantitas dimensua est quoddam accidens. Ergo quantitas dimensua non potest esse subiectum aliorum accidentium.

PR AETER EA. Sicut quantitas indiuiduatur ex substantia, ita etiam et alia accidentia. Si ergo quantitas dimensua panis et vini remanet indiuiduata secundum esse prius habitum in quo conseruatur pari ratione et alia accidentia remanent indiuiduata secundum esse quod prius habebant in substantia. Non ergo sunt in quantitate dimensua sicut in subiecto: cum omne accidens indiuiduetur per suum subiectum.

PR AETER EA. Inter alia accidentia panis et vini quae remanent, deprehenduntur etiam sensu rarum et densum, quae non possunt esse in quantitate dimensua praeter materiam existentem: quia rarum est quod habet parum de materia sub magnis dimensionibus, densum autem quod habet multum de materia sub paruis dimensionibus: ut dicitur .4. Physi. Non ergo videtur, quod quantitas dimensua possit esse subiectum accidentium quae remanent in hoc sacramento.

PR AETER EA. Quantitas a subiecto separata videtur esse quantitas mathematica, quae non est subiectum qualitatum sensibilium. Cum ergo accidentia quae remanent in hoc sacramento sint sensibilia, videtur, quod

non possint esse sicut in subiecto in quantitate dimensua panis et vini remanente post consecrationem.

SED CONTRA est, quod qualitates non sunt diuisibiles nisi per accidens ratione subiecti. Diuiduntur autem qualitates remanentes in hoc sacramento per diuisionem quantitatis dimensuae: sicut patet ad sensum. Ergo quantitas dimensua est subiectum accidentium quae remanent in hoc sacramento.

RESPONDEO dicendum, quod necesse est dicere accidentia alia quae remanent in hoc sacramento esse sicut in subiecto in quantitate dimensua panis vel vini remanente.

PRIMO quidem per hoc, quod ad sensum apparet aliquid quantum esse ibi coloratum, et alijs accidentibus affectum: nec in talibus sensus decipitur.

SECUNDO. Quia prima dispositio materiae est quantitas dimensua: unde et Plato posuit primas differentias materiae magnam et paruum. Et quia primum subiectum est materia, consequens est quod omnia alia accidentia referantur ad subiectum mediante quantitate dimensua (sicut et primum subiectum coloris dicitur esse superficies) ratione cuius quidam posuerunt dimensiones esse substantias corporum: ut dicitur in primo Metaph. Et quia subtracto subiecto, remanet accidentia secundum esse quod prius habebant: consequens est, quod omnia accidentia remaneant fundata super quantitate dimensua.

TERTIO. Quia cum subiectum sit principium indiuiduationis accidentium, oportet id quod ponitur aliquorum accidentium subiectum esse aliquo modo indiuiduationis principium.

EST enim de ratione indiuidui quod non possit in pluribus esse. Quod quidem contingit dupliciter. Vno modo: quia non est natum esse in aliquo. Et hoc modo formae immateriales separatae per se subsistentes sunt etiam per se ipsas in diuisua. Alio modo ex eo quod forma substantialis vel accidentalis est quidem nata in aliquo esse, non tamen in pluribus: sicut

cut hac

cut hac albedo quae est in hoc corpore.

QUANTVM igitur ad primum, materia est indiuiduationis principium omnibus formis inherentes: quia cum huiusmodi formae, quantum est de se, sint natae in aliquo esse sicut in subiecto, ex quo aliqua earum recipitur in materia quae non est in alio: iam nec forma ipsa sic existens potest in alio esse.

QUANTVM autem ad secundum, dicendum est quod indiuiduationis principium est quantitas dimensua. Ex hoc enim aliquid est natum esse in uno solo, quod illud est in se indiuisum, et diuisum ab omnibus alijs. Diuisio autem accidit substantiae ratione quantitatis: ut dicitur in primo. Phy. Et ideo ipsa quantitas dimensua est quoddam indiuiduationis principium huiusmodi formis: in quantum scilicet diuersae formae numero sunt in diuersis partibus materiae. Unde et ipsa quantitas dimensua secundum se habet quandam indiuiduationem: ita quod possumus imaginari plures lineas separatas eiusdem speciei, differentes positione quae cadit in ratione huius quantitatis: conuenit enim dimensionibus, quod sit quantitas positionem habens. Et ideo potius quantitas dimensua potest esse subiectum aliorum accidentium quam econuerso.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod accidens per se non potest esse subiectum aliterius accidentis: quia per se non est. Secundum vero quod est in alio, unum accidens dicitur esse subiectum alterius, in quantum unum accidens recipitur in subiecto, alio mediante: sicut superficies dicitur esse subiectum coloris. Unde quando accideri datur diuinitus, ut per se sit, potest etiam per se alterius accidentis subiectum esse.

AD SECUNDM dicendum, quod alia accidentia etiam secundum quod erant in substantia panis, indiuiduabantur mediante quantitate dimensua: sicut dictum est. Et ideo potius quantitas dimensua est subiectum aliorum accidentium remanentium in hoc sacramento, quam econuerso.

AD TERTIUM Dicendum, quod rarum et densum sunt quaedam qualitates consequentes corpora ex hoc quod habent multum vel parum de materia sub dimensionibus: sicut etiam omnia alia accidentia consequuntur ex principijs substantiae. Et ideo sicut subtracta substantia, diuina virtute conseruantur alia accidentia, ita subtracta materia, diuina virtute conseruantur qualitates materiae consequentes sicut rarum et densum. **AD QVARTVM** dicendum, quod quantitas mathematica non abstrahit a materia intelligibili, sed a materia sensibili: ut dicitur .7. Metaph. Dicitur autem materia sensibilis ex hoc quod subijcitur sensibilibus qualitatibus. Et ideo manifestum est, quod quantitas dimensua quae remanet in hoc sacramento sine subiecto, non est quantitas mathematica.

IN HOC secundo articulo scribuntur a diuino Thoma tres conclusiones, & una bimebris distinctio: sed scribuntur hoc certo ordine, nempe ponitur prima conclusio in fronte articuli, quae sic habet. Accidentia omnia alia a quantitate remanent in quantitate panis vel vini remanente. Haec probatur tribus rationibus: & prius hoc modo. Apparet ad sensum aliquod quantum esse ibi coloratum, & alijs accidentibus affectum: nec in his sensus decipitur. Ergo accidentia alia a quantitate panis & vini remanent in ipsa quantitate.

SECUNDO. Bene sequitur. Prima dispositio materiae est quantitas dimensua. At primum subiectum est materia. Ergo omnia alia accidentia a quantitate referuntur ad subiectum mediante quantitate dimensua.

CONFIRMATVR uno simili. Primum subiectum coloris dicitur esse superficies, ratione cuius quidam posuerunt dimensiones esse substantias corporum: ut dicitur in 1. Metaph. Et quia subtracto subiecto remanent accidentia secundum esse quod prius habebant: consequens est, quod omnia accidentia remaneant fundata super quantitate dimensua.

TERTIO subiectum est principium indiuiduationis accidentium. Ergo id quod ponitur aliquorum accidentium subiectum, debet esse indiuiduationis principium. Sed quantitas est principium indiuiduationis aliorum accidentium. Ergo est eorum subiectum. Probat minor: quia de ratione indiuidui est, vel quod non sit natum esse in alio, vel quod non sit natum esse in pluribus: sed sit indiuisum in se & diuisum a quolibet alio. Hoc autem pertinet ad quantitatem, nempe, facere quod res di-

DIVI-

uidatur & sit ab alia diuisa. Ergo quātitas est subiectum aliorum accidentium.

DIVISIO quam ponit doctor est. Dupliciter cōtingit quod non possit aliquid esse in pluribus. Vno modo, quia non est res apta nata esse in aliquo: vt substantiæ separatae. Secundo modo: quia & si posset res esse in alio, non tamen in pluribus: vt hæc albedo.

SECUNDA cōclusio est. Quantitas dimensua secundū se habet quandam indiuiduationē. Vnde potest quis imaginari plures lineas eiusdē speciei differentes positione: quæ species cadit in ratione huius quantitatis.

TERTIA propositio est. Ob assignatā rationē potius quantitas dimensua potest esse subiectum aliorū accidentiū quam econuerso. Hæc. S. Tho. **ISTA** quæstio agitur à Magistro & cæteris Scholasticis in. 4. d. 12. Vbi postquam in præcedētibus tractauerat Magister de sacramēto Eucharistiæ quantum ad id quod est sacramētū, & res, nēpe, de vero & naturali corpore & sanguine Christi: in hac duodecima agit de eodem sacramēto quantum est sacramētum tantū, id est, quatenus est tantum signū rei sacræ. s. de sacramentalibus speciebus quæ sunt signa veri corporis & sanguinis domini: & de alijs quibusdā mirabilibus quæ in eo contingunt, hoc est, de fractione cum nulla in ipso frangatur substantia. Vnde mouentur & dissoluntur aliæ maiores difficultates: qualiter. s. species illæ possint nutrire augere reficere, & quomodo aliquid ex eis generari queat, & de resolutione quæ in ipsis apparet.

Dubium primum.

DUBITATVR prius quomodo manēt hic accidentia in Eucharistia, an Deus actualiter conferuet illa semper peculiari & miraculosa conseruatione, vel an dedit illis aliquam virtutem qua conseruentur in rerū natura. Sicut etiā in incarnatione dubitatur (cum esset naturale naturæ humanæ per se esse, vniuit tamē illam Deus sibi) an Deus semper actualiter conseruet vnionē peculiari conseruatione, vel an dederit semel virtutem ipsi, per quam sine alio concursu conseruetur ipsa humana natura in verbo diuino.

SED. Quia quæstio hæc principalis. S. Tho. supponit quod quantitas distinguitur à re quanta: priusquam determinemus primū dubium suppositum, videbimus an quantitas à re quanta distinguitur. De quo sunt duæ opiniones.

PRIMA opinio est. S. Thom. & erat omnium antiquorum ante sanctum Thomam: quæ habet, quod quātitas est res realiter distincta à re quanta. Ita quod sicut nihil potest esse album nisi per albedinem à re alba distinctam: sic etiam nihil potest habere partes extensas nec in ordine ad se, nec in ordine ad locum extrinsecum nisi per quantitatem rem realem realiter distinctam à re quanta. Vnde dicit. S. Thom. & omnes qui hanc sententiam tenēt, quod substantia panis erat quanta & extensa per quantitatem rem distinctam: & per

illam quantitatem sunt nunc extensa aliæ qualitates remanentes in Eucharistia: vt albedo, sapor, & aliæ qualitates.

ALTERA est opinio quæ incipit ab OKA venerabili inceptore, quæ tenet quod quantitas non distinguitur à re quanta. Et ita in Eucharistia quātitas panis nō distinguitur ab ipso pane: & desinit esse cū substantia panis cū sit eadē res. Et alia accidentia sunt suæ quātitates, & ita sūt per se extensa. **SED** verior est sententia. S. Th. & probatur. Prius pro hoc est Aristoteles. 1. Physicorum. cap. 2. Si substantia (inquit) & quantitas sunt, duo sunt quæ sunt. **SECUNDO.** Non est bene intelligibile, quomodo fiat rare factio & cōdensatio nisi ratione quātitatis: quia non sufficit dicere, quia aliter se habent partes.

TERTIO. Quia sequeretur ex alia opinione, quod vnū corpus de predicamento substantiæ & quantum, posset simul esse cum alio naturaliter: quod est impossibile. Sequella probatur. Quia secundum tenentes illā opinionē duæ quātitates. s. albedo & calor, & sapor sunt simul etiā cum quātitate quæ est substantia. Quare ergo nō erūt duæ substantiæ corporeæ? Ergo dicendū est quod etiā duæ substantiæ corporeæ possunt esse simul.

QUARTO. Sequeretur, quod duæ materiæ possent esse simul: quia forma lapidis & eius materia sunt simul, quæ secundum istos sunt duæ quantitates distinctæ sicut duæ materiæ. Ergo etiā duæ materiæ poterunt esse simul.

QUINTO. Dicit Aristoteles. 4. Physicorum, quod si in medio essent solum colores, tale mediū esset vacuum. Ergo secundum Aristotelem quātitas distinguitur à re quanta: quia colores secundū eum nō sunt quantitates. Nā si essent quātitates replet locū, quod nō faciūt secundū Aristotelem.

SEXTO. Est ponendus punctus distinctus a rebus quantis. Ergo est ponenda quātitas distincta a re quanta. Antecedens probatur, quia duo perfecte sphaerica nō possunt se tangere nisi in puncto: vt demonstratur in geometria.

SEPTIMO. Sequeretur quod creatura posset creare, & quod de facto creat: quia producit calorem in hostia consecrata sine subiecto, secundum istos: quia non producit in alia quātitate, sed ipse calor est sua quantitas: vt aduersarij dicunt. Ergo creatura producit calorem ex nihilo & sine subiecto, & sic creat: quia hoc est creare.

IDEO hac sententia supposita tanquam veriore dicit. S. Tho. quod omnia alia accidentia sunt in quantitate. Probatur. Antea erant in quantitate cum esset panis & vinum. Ergo nunc sunt in quantitate. Hoc etiā dicit Scotus in. 4. d. 12. q. 4. Maior tamen in. 4. d. 12. q. 2. dicit, quod licet quātitas distinguitur a re quanta: adhuc alia accidentia non essent in quātitate. Ratio est, quia vnū accidens non potest esse in alio. Ad quod distinguo antecedens. De subiecto quod proprie substet: verum est. De subiecto quo, id est, quod est ratio quod

quod aliud sit in subiecto: nego.

SECUNDO arguit Maior. Sequeretur, quod in rare fractione desinerent esse omnia accidentia: quia est noua quantitas. Et cū alia accidentia fundentur per te in quantitate, nō manent: cum nec ipsa quātitas maneat. Minor (quod sit noua quātitas) probatur: quia nō videtur quæ pars interdatur. **AD HOC** nego antecedens, cū. S. Th. 2. Sec. q. 24. ar. 5. vbi dicit, quod in rare fractione non acquiritur noua quātitas: sed extēditur quæ prius erat, & occupat maiorem locum.

ET confirmatur quod quantitas distinguitur à substantia. Quia quantitas est quoddam sensibile per se. At substantia non est sensibilis per se: vt constat. Ergo. &c.

HIS suppositis mouet Caietanus dubium quod proponebamus, nempe, quomodo sunt accidentia in Eucharistia, an semel Deus dedit quantitati, vt sit sine subiecto, & etiam alijs accidentibus dedit semel, vt sine alio subiecto possint esse in sola quantitate: vel an ita maneant accidentia in Eucharistia sine subiecto, quod Deus semper actualiter conseruat ea speciali concursu de nouo.

AD HOC est communis Theologorum sententia & clarior, quod hoc secundo modo sunt accidentia in Eucharistia. Sed Caietanus dicit, quod semel Deus dedit accidenti. s. dimensionibus, quod possint esse sine subiecto, & nūc in sacramēto sūt naturaliter alia accidentia, dempta quātitate. quia dicit quod Deus dedit quātitati panis & vini, quod sit sine subiecto: ita quod ante consecrationē erat quantitas panis, quo est, & nunc post consecrationē est, quod est. Et dicit, quod hæc opinio differt à priori: quia secundum Caietanum, accidentia post desitionem substantiæ acquirunt nouum esse, & non secundum alios. Vnde secundum Caietanū, accidentia sunt naturaliter post consecrationem, & secundum alios sunt violenter & miraculose. **ALIA** differentia est, quod secundum Caietanū, quantitas post consecrationem cōseruat alia accidentia, & ante consecrationē recipiebat alia accidentia, & nō conseruabat: sed substantia panis cōseruabat, & secundū aliā opinionem non est ita: sed Deus peculiari & actuali cōcursu cōseruat quantitates in ipsa quantitate.

ALIA differentia est, quod secundū Caietanum, prius accidentia non agebant, & post consecrationem agunt: quia nutriunt.

ALIA differentia (dicit) quod est: quia secundū Caietani modum tollitur infinitas, vel saltē pluralitas miraculorum, quam alij ponūt. Prius (dicit) tollitur, quod non conseruentur accidentia miraculose. Secundo tollitur illud miraculum, quod quādo ex speciebus generatur aliquid, Deus producit miraculose materiā, & accidentia naturaliter introducūt formā & nō miraculose: sicut alij dicunt. Et sic melius saluatur omnia quæ apparent. Ergo hic modus est potius tenendus.

SECUNDO principaliter probat. Maius quid

est cōseruatio saporis sine subiecto quā sine humore. Sed Deus non potest facere, quod sapor conseruetur sine humore. Ergo nec, quod conseruentur accidentia sine subiecto, si non essent naturaliter. Et confirmat hoc dicitis. S. Thom. hic. ar. 1. ad. 4. & ad. 2. & ar. 3. ad. 3. vbi dicit, quod accidentia ante consecrationem non habebant esse, sed substantia habebat esse. At post consecrationem habent esse, & sunt composita ex quo est, & quod est.

ET videtur, quod vis rationis Caietani stat in hoc. Quia plus requiritur ad hoc quod accidentia cōseruentur in subiecto: quam ad hoc, quod conseruentur in quantitate. Sed in subiecto conseruantur naturaliter. Ergo in quātitate etiam alia accidentia cōseruantur naturaliter, & ipsa quātitas cōseruatur in se naturaliter post illud esse, quod Deus dedit illi. Maior probatur per simile positū de sapore, & humore, vel humido: quia sapor nō potest esse sine humido vel humore. Ergo nec sine subiecto.

ET hæc opinio, quod accidentia subsistunt naturaliter in Eucharistia factō miraculo cōsecrationis fuit opinio Henrici quolibeto. 4. q. 7. Quam opinionem impugnat Scotus in. 4. d. 12. Et fateor, quod si hæc opinio esset vera, est ingeniosa, & multū deseruaret proposito: tamē, vt mihi videtur, ea falsa ē & minus vera. Nec verba. S. Th. illi fauet. **SI** quis vero vellet tenere illam opinionem esset analogia de Christi humanitate. Quia sicut substantia humanitatis Christi datum est, vt nō sit per se, sed in alio, nempe, in diuino supposito: ita potest dari accidentibus, vt per se subsistant, & non in alio, & hoc semel & non per continuā peculiarem conseruationem.

ET si quæras, quomodo vel per quæ subsistat accidentia, dico, quod solum: quia aliter se habent, quā prius se habebant sine aliquo alio addito: sicut humanitas Christi, si Deus dimisisset eā sine aliquo alio addito per se subsisteret, & si nūc non subsistat. Et potest dari exemplum naturaliter de partibus substantiæ, quæ subsistunt subsistentia totius quādiu sunt in toto, & tamen si diuidantur subsistunt per se sine aliquo addito, sed quia aliter se habent nunc, quā prius. Et ita posset hæc opinio defendi, sed nō est bene intelligibilis.

ET arguo hoc modo contra illā. Volo, quod Deus separet accidentia in duobus altaribus, & a duobus subiectis, & separet aliquas illarum specierū, conseruando ibi actiuitatem subiecti solo concursu generali, & alias concursu speciali supplente domino actiuitatem subiecti. Queritur tūc. Quid plus habent istæ, quam illæ? Non enim videtur intelligibile, quid plus istæ habeant quam illæ. **SECUNDO** dicit Caietanus, quod quantitas habet in Eucharistia modum substantiæ: quia est subiectum aliorum accidentiū: quod tamen non videtur Deū posse dare calori, quod sit subiectū aliorum accidentium. Ergo nec quantitati: quia eadem est ratio de utroque quantum ad hoc, cum utrunque sit accidens, de cuius ratione est, aliquid posse

posse afficere. Ad hoc tamen negaret Caietanus, quod sit eadem ratio, ut dictum est.

TER TIO dicit Caietanus, quod hoc, quod ipse dicit, est inuentum ad tollenda miracula. Sed certe per hoc quod ipse ponit non tolluntur: quia de quantitate non apparet, quomodo corrumpatur, cum non habeat contrarium. Nec videtur verum, quod corrumpitur per diuisionem. Ideo dicendum est quod quantitas corrumpitur per miraculum: quia corrumpitur solum, sicut alia accidentia ad desinonem subiecti. Et cum in sacramento non sit subiectum, miraculose corrumpuntur, & miraculose conseruantur.

RELICTA igitur ista opinione, tenenda est communis opinio, quod quantitas subsistet a Deo concurrens actu speciali miraculose. Alia vero accidentia sunt in quantitate, cum etiam mediante quantitate accidentia alia insint substantiae, sicut lux soli. Vnde sicut lux illuminata alia accidentia esto sit separata a subiecto, & non solum quantitas subsistet, vel recipit alia accidentia, quando est separata a subiecto, sed etiam conseruat, & recipit alia accidentia, quando est in subiecto, sicut in substantia. Ideo cum ipsa quantitas miraculose subsistet sine subiecto, iam quod ipsa subsistet, subsistet alia accidentia.

SED contra: quia alia accidentia non dependent a quantitate, sed a substantia. Ergo non sunt naturaliter in quantitate: sed conseruantur a Deo concurrens actu speciali.

Dubium secundum. DVBITATVR secundo, an alia accidentia possint separari etiam a quantitate: ita quod maneant sine substantia & sine quantitate. Egidius Romanus ad hoc theorema. 37. & 38. dicit quod non. Contra quem tamen arguit Scotus. d. 12. q. 2. Et alii qui thomistae crediderunt esse de mente. S. Th. quolibeto. 9. ar. 5. ad. 3. & expressius quolibeto. 7. ar. 10. SED probo quod non sit haec opinio de mente. S. Thomae. Nam in eodem quolibeto dicit quod per diuinum miraculum potest albedo esse sine quantitate. Id ipsum dicit in. 4. contra gentes cap. 65. Ergo. S. Th. non habet opinionem Egidij.

Q. VOD si objicias. S. Thomae in eodem quolibeto dicere, quod albedo non potest esse sine quantitate, dico quod intelligit, quod talis albedo sine quantitate non esset sensibilis. Quod patet ex eo quod statim post illa verba subiunxit, quod albedo sine quantitate non esset sensibilis, sicut albedo habens quantitate: sed esset ad modum idearum Platonis, non occupans locum, nec immutans sensus.

SECUNDO dico, quod sicut Aristoteles dicit, quod accidentis esse, est inesse: sic si albedo ita separaretur, quod perderet aptitudinem & ordinem ad substantiam, nempe, ad denominandam & afficiendam substantiam, non esset albedo: sicut animal, si desineret habere proportionem ad sanitatem non diceretur sanum, quemadmodum autem non dicitur sanum: quia proportione ad sanitatem non habet.

DVBITATVR tertio, quomodo intelligitur id, quod S. Th. dicit in eodem loco. f. quod si albedo esset separata sine quantitate, non esset nisi una albedo.

AD HOC dico, quod vult dicere, quod si albedo esset separata ex natura sua, esset tantum una, & esset substantia & spiritualis: quia accidentia multiplicatur solum per subiecta, & cum illa ex natura sua esset sine subiecto, nullo modo multiplicaretur. SECUNDO dico, quod potest intelligi, id quod dicit. S. Th. quod si Deus separaret plures albedines a subiectis, distinguerentur quidem, sed non proprie: quia non haberent subiecta, per quae distinguerentur. Et ita dicit. S. Th. quod talis albedo separata esset substantia intelligibilis, si denique separaretur, quod non haberet habitudinem ad subiectum.

DVBITATVR quarto, an relatio distingui possit a subiecto. Scotus ad hoc in. 4. d. 12. q. 1. conclusionem. 2. dicit quod non: quia implicat contradictionem. Idem Richardus. Hoc ipsum Durandus. Tenet eandem opinionem Argentina in. d. 12. q. 4. ibique omnes alij.

MAIOR autem in. 4. d. 12. q. 1. dicit, quod Deus potest producere relationem sine subiecto. Secundo dicit, quod si Petrus genuit Paulum, non potest esse, quod sint illa fundamenta sine relatione. Quam sententiam tenet Capreolus. d. 12. q. 1. ad. 2. contra primam conclusionem. Et videtur, quod sanctus Th. fuit illius opinionis in quolibeto. 7. ar. 10. ad. 4.

Ego autem dico, quod si relatio distinguitur a subiecto realiter ut res a re, Deus potest illam separare, & ita conseruare sine subiecto: licet forte sic separata, res illa non esset relatio, sicut notitia posita in lapide erit qualitas, sed non notitia: quia illic non facit cognoscere, quod videtur requiri ad notitiam. Et non sequitur ex hoc contradictio, sicut dicit Maior & Scotus: quia non sequitur propterea, quod Petrus qui genuit non habeat relationem, quod non sit pater: quia denominatur a fundamento propinquo. sicut ab hoc quia genuit. Nec sequitur quod quis sit pater esto habeat relationem, si non genuit, quia non denominatur a relatione sine fundamento propinquo, quod est genuisse. Vnde esto in illo ponatur relatio per diuinam potentiam, id est, rem illam, quae est relatio non denominabitur pater, nisi habeat fundamentum, quod est genuisse.

VLTIMA propositio est, probabilius esse, quod relationes non distinguuntur a fundamentis quam res a re, sed tanquam modus realis rei a re. Et ita dico quod relationes panis non distinguebantur a pane, nec manent in sacramento: sed definiunt esse cum substantia panis.

Articul. tertius.

Utrum species, quae remanent in hoc sacramento, possint immutare aliquid extrinsecum.

AD TER-

AD TERTIVM. Sic proceditur. Videtur quod species quae remanent in hoc sacramento, non possunt immutare aliquid extrinsecum. Probatur enim. 7. Physi. quod formae quae sunt in materia, sunt a formis quae sunt in materia, non autem a formis quae sunt sine materia: eo quod simile agit in sibi simile. Sed species sacramentales sunt species sine materia: quia remanent sine subiecto, ut ex dictis patet. Non ergo possunt immutare materiam exteriorem inducendo aliquam formam.

PR AETER EA. Cessante actione principalis agentis, necessaria est, quod cesset actio instrumenti: sicut quiescente fabro non mouetur martellus. Sed omnes formae accidentales agunt instrumentaliter in virtute formae substantialis tanquam principalis agentis. Cum ergo in hoc sacramento non remaneat forma substantialis panis & vini (sicut supra habitum est) videtur quod formae accidentales remanentes, agere non possint ad immutationem exterioris materiae.

PR AETER EA. Nihil agit ultra suam speciem: quia effectus non potest esse potior causa. Sed species sacramentales omnes sunt accidentia. Non ergo possunt exteriorem materiam immutare, ad minus ad formam substantialem.

SED CONTRA est, quod si non possent immutare exteriora corpora non possent sentire. Scitur enim aliquid per hoc, quod immutatur sensus a sensibili: ut dicitur. 2. de anima.

RESPONDEO dicendum, quod quia unum quodque agit in quantum est ens actu, consequens est, quod unum quodque sicut se habet ad esse, ita se habeat ad agere. Quia igitur secundum praedicta speciebus sacramentalibus datum est diuina virtute: ut remaneant in suo esse quod habebant substantia panis & vini existente, consequens est, quod etiam remaneant in suo agere. Et ideo omnem actionem quam poterant agere substantia panis & vini

existente, possunt etiam agere substantia panis & vini transeunte in corpus & sanguinem Christi. Vnde non est dubium quod possunt immutare exteriora corpora.

AD PRIMVM. M ergo dicendum, quod species sacramentales, licet sint formae sine materia existentes: retinent tamen idem esse quod habebat prius in materia. Et ideo secundum suum esse assimilatur formis quae sunt in materia. AD SECUNDVVM dicendum, quod ita actio formae accidentalium dependet ab actione formae substantialis: sicut esse accidentis dependet ab esse substantiae. Et ideo sicut diuina virtute datur speciebus sacramentalibus, ut possint esse sine substantia: ita datur eis ut possint agere sine forma substantiali virtute dei: a quo sicut a primo agente dependet omnis actio formae & substantialis & accidentalis.

AD TERTIVM dicendum, quod immutatio quae est ad formam substantialem, non fit a forma substantiali immediate: sed mediatis qualitatibus actiuis & passiuis, quae agunt in virtute formae substantialis. Haec autem virtus instrumentalis conseruatur in speciebus sacramentalibus diuina virtute, sicut et prius erat. Et ideo possunt agere ad formam substantialem instrumentaliter. Per quem modum aliquid potest agere ultra suam speciem: non quasi virtute propria, sed virtute principalis agentis.

IN HOC tertio articulo sunt duae conclusiones: quarum prima est. Omnem actionem quam species sacramentales poterant agere substantia panis & vini existente: possunt etiam agere substantia panis & vini transeunte in corpus & sanguinem Christi. Probatur haec conclusio. Omne ens agit quatenus est actu. At speciebus sacramentalibus datum est diuina virtute, ut remaneant in esse quod habebant substantia panis & vini existente. Ergo etiam remanent in virtute eadem ad agendum. Vnde sequitur secunda conclusio. Certum est quod possunt immutare exteriora corpora. Et experientia constat quod ita faciunt.

DVBITATVR prius, an accidentia in Eucharia agant naturaliter, vel super naturaliter. Ad quod sit prima propositio. Aliquod agens in sacramento non agit: ut quantitas. Haec conclusio est. S. Thomae in. 4. d. 12. q. 1. ar. 2. Probatur etiam sic. Actiones sunt suppositorum, id est, formarum subsistentium

Dubium primum.

substantiam. Sed quātas tenet se ex parte materiae quae non agit. Ergo nec ipsa quātas agit. SED dubitatur (ut ad principale dubium de venimus) quando species vini in Eucharistia frige faciunt, an conveniat eis per naturā, vel miraculose. AD quod dico quod naturaliter frige faciunt. Probatur. Vinū non frige faciebat nisi naturaliter ratione frigidae. Ergo post consecrationē frigiditas agit ex natura sua: quia cum subsistat sine subiecto & sit virtus ad agendum agere sine subiecto.

Dubium secundū.

DUBITATUR secundo, an accidentia in Eucharistia ita agant quod possint producere substantiam. DE HOC sunt multae opiniones. Et prius dicit Scotus in. 4. d. 12. q. 3. quod nullum accidens concurret effectiue ad productionē substantiae. Altera est opinio. S. Th. in. 4. d. 12. q. 1. & 4. contra gentiles cap. 65. & hic ad. 3. Dicit enim, quod accidentia concurrunt ad productionē substantiae. Probatur. Ignis mediante calore producit ignem: ita quod si ignis esset sine calore, non produceret ignem. Ratio est: quia nullū creatū potest agere aliud nisi mediante aliquo accidente. Ergo si illa qualitas quae est calor detur separata posset producere substantiā. Vnde consequenter dicit. S. Th. quod accidentia in Eucharistia naturaliter agunt vsque ad productionē substantiae: sicut semē equi postquam emissum est à generante, agit vsque ad productionem equi geniti ante introductionē formae. Et haec est communior opinio quam tenet Gabriel super Canonē lect. 45. & Maior. 4. d. 12. q. 1. & Richardus. d. 12. & Egidius in eadē dist. & Dionysius Cisterciensis in. 4. d. 12. q. 2. Vnde si gutta aquae apponatur speciebus vini consecratis: illae species conuertunt illā guttam aquae naturaliter in vinum. SED contra (dicit Scotus) quia equus non potest producere nisi equum. Ergo nec accidens potest producere nisi accidens, & non substantiā: quia nihil potest producere nisi sibi simile. AD HOC distinguo consequens. In virtute propria, verū est quod accidens non potest producere substantiam: sed producit substantiam in virtute substantiae, quatenus ipsum accidens est virtus quaedam data substantiae ad agendum. Vnde sic separatum accidens à substantia manet virtus substantiae: & ita agit.

Articulus quartus

Utrum species sacramentales possint corrumpi.

D QVARTVM sic proceditur. Videtur quod species sacramentales corrumpi non possint. Corruptio enim accidit per

separationem formae à materia. Sed materia panis non remanet in hoc sacramento: sicut ex supra dictis patet. Ergo huiusmodi species non possunt corrumpi.

PR AETER EA. Nulla forma corrumpitur nisi per accidens corrupto subiecto: unde formae per se subsistentes incorruptibiles sunt: sicut patet in substantiis spiritualibus. Sed species sacramentales sunt formae sine subiecto. Ergo corrumpi non possunt.

PR AETER EA. Si corrumpuntur, aut hoc erit naturaliter aut miraculose. Sed non naturaliter (quia non est ibi assignare aliquod corruptionis subiectū quod maneat corruptione terminata) similiter etiam nec miraculose: quia miracula quae sunt in hoc sacramento, sunt virtute consecrationis, per quam species sacramentales conservantur, non est autem idem causa conservacionis & corruptionis: Ergo nullo modo species sacramentales corrumpi possunt.

SED contra est, quod sensu deprehenditur hostias consecratas putrescere & corrumpi. **R ESPONDEO** dicendum, quod corruptio est motus ex esse in non esse. Dicitur autē supra, quod species sacramentales retinent idē esse quod prius habebant substantia panis & vini existente. Et ideo sicut esse horum accidentium poterat corrumpi substantia panis & vini existente: ita etiam potest corrumpi illa substantia abeunte.

POT ER ANT autem huiusmodi accidentia primo corrumpi dupliciter. Vno modo per se: alio modo per accidens. Per se quidem: sicut per alterationem qualitarum & augmentum vel diminutionem quantitatis. Non quidem per modum augmenti vel diminutionis qui inuenitur in solis corporibus animatis (qualia non sunt substantia panis & vini) sed per additionem vel diuisionē. Nam sicut dicitur. 3. Metaph. per diuisionem una dimensio corrumpitur, & sicut duae: per additionem autem econuerso ex duabus fit una. Et per hunc modum manifeste possunt corrumpi huiusmodi

huiusmodi accidentia post consecrationem: quia & ipsa quātas dimensiuaremanens potest diuisionem & additionem recipere, & cum sit subiectum qualitarum sensibilium (sicut dictum est) potest etiam esse subiectū alterationis earum: puta si alteretur color aut sapor panis aut vini.

ALIO modo poterant corrumpi per accidens, per corruptionē subiecti. Et hoc modo possunt corrumpi etiam post consecrationem. Quamuis enim subiectū non remaneat, remanet tamen esse quod habebant huiusmodi accidentia in subiecto, quod quidem est proprium & conforme subiecto. Et ideo huiusmodi esse potest corrumpi à contrario agente, sicut corrumpitur substantia panis vel vini: quae etiam non corrumpitur nisi procedente alteratione circa accidentia.

DISTINGVENDVM tamen est inter utranque praedictarum corruptionem: quia cum corpus Christi & sanguis succedat in hoc sacramento substantia panis & vini, si fiat talis immutatio ex parte accidentium, quae non sufficeret ad corruptionem panis & vini, propter talem immutationem non desinit corpus & sanguis Christi esse sub hoc sacramento: siue fiat immutatio ex parte qualitatis (puta cum modicum immutatur color aut sapor panis vel vini) siue ex parte quantitatis, sicut cum diuiditur panis aut vinum in tales partes, quod adhuc in eis possit saluari natura panis aut vini. Si vero fiat tanta immutatio, quod fuisset corrupta substantia panis aut vini, non remanent corpus & sanguis Christi sub hoc sacramento. Et hoc tamen ex parte qualitarum: sicut cum ita immutatur color & sapor & aliae qualitates panis et vini, quod nullo modo possent compatinaturam panis aut vini. Siue etiam ex parte quantitatis: puta si pulverizetur panis, vel vinum in tam minutas partes diuidatur, ut iam non remaneat species panis vel vini.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ad corruptionem per se pertinet quod auferat esse

rei, unde in quantum esse alicuius formae est in materia, consequens est quod per corruptionem separetur forma à materia. Si vero huiusmodi esse non esset in materia, simile tamen quod est in materia posset per corruptionem auferri etiam materia non existente: sicut accidit in hoc sacramento, ut ex dictis patet.

AD SECVNDVM dicendum, quod species sacramentales licet sint formae non in materia: habent tamen esse quod prius in materia habebant.

AD TERTIVM dicendum, quod corruptio illarum specierum non est miraculosa, sed naturalis. Praesupponit tamen miraculum quod est factum in consecratione, scilicet quod illae species sacramentales retineant esse sine subiecto quod prius habebant in subiecto: sicut & cecus miraculose illuminatus, naturaliter videt.

IN HOC 4. articulo est una conclusio in fine articuli quae sic habet. Species sacramentales possunt corrumpi. Probatur argumento in oppositum. Sensu constat hostias consecratas putrescere & corrumpi. Ergo. &c.

SECVNDO, probatur in ipso articulo. Bene sequitur. Corruptio est motus quantum est de se in non esse. At species sacramentales retinent idē esse quod prius habebant substantia panis & vini existente. Ergo sicut huiusmodi esse poterat corrumpi substantia panis & vini existente: ita etiam potest corrumpi ipsa substantia abeunte.

IN secunda parte articuli exponit. S. Tho. quod modis poterant accidentia panis & vini corrumpi ante consecrationem: quando erat ibi substantia panis & vini, & dicit quod duobus. Altero modo per se altero per accidens. Per se quidem per alterationem à contrario, aut per diuisionem, vel augmentum: ut si panem apponeretur ignis corrumpereatur illae dispositiones panis, & introduceretur alia ad formam ignis. Et si vino apponatur vinū, ex duobus fit unū: & si unū diuidatur fient duo vina, vel ex vno pane duo panes. Et ita post consecrationem possunt eadem accidentia corrumpi per se his modis, nempe, per alterationem à contrario aut per diuisionem vel augmentum, cum remaneat quantitas & alia accidentia in quantitate. Per accidens quidem poterant accidentia panis corrumpi ante consecrationem per corruptionem subiecti. Et est alia propositio, quod hoc modo possunt corrumpi & post consecrationem. Probatur. Quia quāuis subiectum non remaneat, remanet tamen idē esse quod antea habebat accidentia illa quādo erant in subiecto. Ergo huiusmodi esse potest corrumpi à contrario agente sicut corrumpitur

tur substantia panis vel vini: quæ etiã nõ corrumpatur nisi præcedente alteratione circa accidentia: IN tertia parte articuli scribit diuus Tho. duas conclusiones per modũ cuiusdam documẽti. Prima est. Si fiat talis alteratio seu immutatio ex parte accidentium, quæ non sufficeret ad corruptionem panis & vini si ibi essent: propter talẽ immutationem non desineret esse corpus & sanguis Christi sub hoc sacramento, siue immutatio fiat ex parte qualitatũ, siue ex parte quantitatis.

SECUNDA propositio est. Si vero fuisset tanta immutatio, quod fuisset corrupta substantia panis aut vini, non remaneret corpus & sanguis Christi sub hoc sacramento, siue immutatio illa fiat ex parte qualitatis siue ex parte quantitatis. Hac. S. Th.

Dubium
vnicum.

DUBITATUR, an prædicta accidentia corrumpantur naturaliter. Dico, quod tenendo, quantitatem a re quanta non distingui, probabilius est, quod non corrumpuntur naturaliter: sed supernaturaliter, postquam sustentabantur supernaturaliter.

SECUNDO dico, quod tenendo, quantitatem distinguere a re quanta dicendum est, quod qualitates corrumpuntur ab agenti naturali naturaliter per introductionem qualitatum contrariarum in quantitatem quæ tunc est subiectum qualitatum.

TERCIO de quantitate dicit Durandus. in. 4. d. 12. q. 2. quod quantitas a solo Deo corrumpitur, licet alia accidentia naturaliter corrumpantur: quia cum a Deo conferretur, non poterint corrumpi naturaliter: nisi supernaturaliter ipse veller, quod corrumpatur. Paludanus autem. in. 4. d. 12. q. 4. dicit, quod etiam quantitas corrumpitur naturaliter ab agenti naturali. Et ad argumentum. Quia non habet contrarium, &c. dicit, quod corrumpitur in quantum est susceptiva contrariorum: sicut substantia quæuis nõ habeat contraria corrumpitur, quia est susceptiva contrariorum.

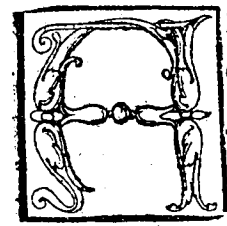
SCOTVS autẽ. d. 12. q. 4. dicit illud idem, quod dicebat Durandus.

SANCTVS Thom. autẽ videtur dicere, quod etiam quantitas corrumpitur naturaliter ab agenti naturali: quia post consecrationem non est opus ponere aliud miraculũ. Et ratio est: quia quantitas ista est propria huius panis, & a solo Deo conferuatur. Vnde quãdo naturaliter desineret esse panis, desinit esse quantitas. Et concedo, quod si Deus produxisset quantitatem sine subiecto, non corrumpatur naturaliter: quia non dependeret a subiecto, sed hæc dependet. Dixi, quia non dependeret a subiecto, dum modo ita producat sine dependentia ad aliquod subiectum. Secus si producat cum dependentia ad subiectum: sicut est ista quantitas panis. Hac est sententia. S. Tho. hic ad tertium, vbi expresse dicit, quod hæc corruptio non est miraculosa, sed naturalis: licet præsupponat miraculum consecrationis. Itaque imaginatur S. Thomas, quod Deus solum supplet id, quod faciebat substantia panis & vini in conseruatione

accidentium: & relinquit quantum ad omnia alia agere naturas rerum. Et ideo, sicut ante consecrationem causa naturales poterant agere in illam quantitatem naturaliter: ita etiam nunc. Et per hoc facile respondebis ad illud, quod dicebat Durandus & Scotus.

Articul. quintus

Vtrum ex speciebus sacramentalibus aliquid possit generari.

D QUINTVM sic proceditur. Videtur quod ex speciebus sacramentalibus nihil possit generari. Quod enim generatur, ex aliqua materia generatur: ex nihilo enim nihil generatur, quæuis ex nihilo fiat aliquid per creationem. Sed speciebus sacramentalibus nõ subest aliqua materia nisi corporis Christi, quod est incorruptibile. Ergo videtur, quod ex speciebus sacramentalibus nihil possit generari.

PRÆTEREA. Ea quæ non sunt unius generis, non possunt ex se inuicem fieri: nõ enim ex albedine fit linea. Sed accidens & substantia differunt genere. Cum ergo species sacramentales sint accidentia, videtur quod ex eis non possit aliqua substantia generari.

PRÆTEREA. Si ex eis generetur aliqua substantia: illa substantia non erit sine accidente. Si ergo ex speciebus sacramentalibus generetur aliqua substantia corporea, oportet quod ex accidente generetur substantia & accidens, duo scilicet ex uno. Quod est impossibile. Ergo impossibile est, quod ex speciebus sacramentalibus aliqua substantia corporea generetur.

SED CONTRA est, quod ad sensum videri potest, ex speciebus sacramentalibus aliquid generari: vel cineres si comburantur, vel vermes si putrescant, vel pulueres si conterantur.

RESPONDEO dicendum, quod corruptio unius sit generatio alterius (ut dicitur in. 1. de generatione) necesse est, quod ex speciebus

speciebus sacramentalibus aliquid generetur cum corrumpatur: ut dictum est. Nõ enim sic corrumpitur, ut omnino disperdat, quasi in nihilum redigatur: sed manifeste aliquid sensibile eis succedit. QUOMODO autem ex eis aliquid generari possit, difficile est videre. Manifestum est enim quod ex corpore et sanguine Christi quæ ibi veraciter sunt, nõ generatur aliquid, cum sint incorruptibilia. Si autem substantia panis aut vini remaneret in hoc sacramento, vel eorum materia, facile esset assignare, quod ex eis generatur illud sensibile quod succedit: ut quidam posuerunt. Sed hoc est falsum, ut supra habitum est. Et ideo alij dixerunt quod ea quæ generantur non fiunt ex speciebus sacramentalibus: sed ex aere circumstante. Quod quidem multipliciter apparet esse impossibile. Primo quia ex eo generatur aliquid quod prius alteratum & corruptum apparet. Nulla autem alteratio vel corruptio prius apparuit in aere circumstante, unde ex eo vermes vel cineres nõ generantur. Secundo, quia natura aeris non est talis, quod ex eo per tales alterationes talia generentur. Tertio: quia potest contingere in magna quantitate hostias consecratas comburi vel putrescere, nec esset possibile tantum de corpore terreno ex aere generari, nisi magna et valde sensibili inspersione aeris facta. Quarto: quia idem potest accidere corporibus solidis circumstantibus, puta ferro, aut lapidibus quæ integra remanent post prædictorum generationem. Vnde hæc positio stare non potest, quia contrariatur ei quod ad sensum apparet. ET ideo alij dixerunt, quod redit substantia panis & vini in ipsa corruptione specierum: et sic ex substantia panis et vini redeunte generantur cineres, aut vermes, aut aliquid huiusmodi. Sed hæc ratio videtur esse impossibilis. PRIMO quidem: quia si substantia panis & vini conuersa est in corpus & sanguinem Christi (ut supra habitum est) nõ potest substantia panis aut vini redire: nisi corpore aut sanguine Christi iterum conuerso in substantiam panis vel vini, quod est impossibile: sicut si aer sit conuersus in ignem, nõ potest aer redire: nisi iterum ignis conuertatur in aerem. Si vero substantia panis aut vini sit an-

nihilata, non potest iterum redire: quia quod in nihilum decidit, nõ redit idẽ numero: nisi forte dicatur redire prædicta substantia: quia deus de nouo creat aliam nouam substantiam loco primæ. SECUNDO videtur hoc esse impossibile: quia non est dare quando substantia panis redeat. Manifestum est enim ex supra dictis, quod manentibus speciebus panis & vini manet corpus & sanguis Christi: quæ nõ sunt simul cum substantia panis & vini in hoc sacramento secundum præhabita. Vnde substantia panis & vini nõ potest redire speciebus sacramentalibus manentibus. Similiter etiã nec eis cessantibus: quia iam substantia panis et vini esset sine proprijs accidentibus, quod est impossibile. Nisi forte dicatur, quod in ipso ultimo instanti corruptionis specierum, redit, nõ quidem substantia panis & vini (quia illud idem instans est, in quo primo habent esse substantia generata ex speciebus) sed materia panis & vini, quæ magis de nouo creata diceretur, quæ rediens proprie loquendo. Et secundum hoc posset suscipi prædicta positio. VERVM: quia non rationabiliter videtur dici, quod miraculose aliquid accidat in hoc sacramento, nisi ex ipsa consecratione, ex qua non est, quod materia creetur vel redeat: melius videtur dicendum, quod in ipsa consecratione miraculose datur quantitati dimensiuæ panis & vini, quod sit primum subiectum subsequenti formæ. Hoc autem est proprium materiae. Et ideo ex consequenti datur prædicta quantitati dimensiuæ omne illud quod ad materiam pertinet. Et ideo quicquid posset generari ex materia panis si adesset, totum potest generari, ex prædicta quantitate dimensiuæ panis vel vini: non quidem nouo miraculo, sed ex vi miraculi, prius facti. AD primum ergo dictum, quod quæuis nõ sit ibi materia, ex qua aliquid generetur: quantitas tamen dimensiuæ supplet vicem materiae: ut dictum est. AD secundum dicendum, quod illæ species sacramentales sunt quidem accidentia: habent tamen actum & vim substantialem: ut dictum est. AD 3. dictum, quod quantitas dimensiuæ panis & vini retinet naturam propriam & accipit miraculose vim & proprietatem substantialem. Et ideo potest iterum in utrumque, id est in substantiam & dimensionem. IN HOC articulo quinto diuus Thomas prius respondet vnica conclusione, quæ semper fuit, & est recepta. Qua probata rursus secundo exponit, quomodo ex speciebus consecratis potest aliquid generari. Tertio ponit propria sententia.

& alijs nō comunicantes, soli sumebāt: ita vt inde etiam inebriarentur. At hoc esse non posset nisi si species etiā nutrentur. Ergo. &c.

SECUNDO probat. Nam vt habetur. 2. de anima, ex hoc cibis nutrit: quia cōuertitur in substantiam nutriti. At species sacramētales possunt conuerti in substantiam aliquā, quæ ex eis generatur: vt dictū est in præcedenti articulo. Ergo etiam possunt conuerti in corpus humanum: cum penitus eadem sit ratio. Ergo conclusio vera.

TERCIO probatur eadem conclusio. Quia possunt homines diu viuere comedendo hostias cōsecratas, sine alio miraculo. Quod non posset esse nisi ibi fieret nutritio. Ergo. &c.

IN SECUNDA parte articuli reprobatur duas alias opiniones erroneas. Et quia in litera clare loquitur doctor sanctus, non oportet immorari in eius expositione.

IN solutione ad primū nota, quomodo hoc nomen panis in scripturis & apud sanctos, aliquando capitur pro ipsis speciebus. Et aliquando pro ipso sacratissimo Christi corpore.

EX his omnibus sequitur, quod sicut cū aliquid generatur ex speciebus consecratis, ad destinationem quantitatis, quæ fuit panis producitur materia virtute diuina, ex qua constat res genita: ita cū quis comedit species consecratas, ad destinationem, per calorem naturalem quantitatis, quæ fuit panis, virtute diuina producitur materia, quæ informatur forma nutriti: sicut si ibi mansisset materia panis. Vnde hæc questio, & quæ tractatur in articulo. 7. sequenti, post ea quæ diximus in ar. 5. præcedenti nullā penitus habet difficultatē. Illā autē primā sententiā quā reprobatur. S. Th. asserit Guillelmus Parisiensis in suo sacramentali, vbi dicit, quod species sacramētales nō vere nutriūt. Et ad hoc probandū adducit historias duorum sacerdotū, qui voluerūt viuere comedēdo solū hostias cōsecratas, & breui tēpore mortui fuere sine quacūq; alia in firmitate, esto quod tentabāt cōsecrare hostias in magna quātitate, vt saturari & ventrem replere possent. Sed hæc probatio leuissima est: quia historia non sunt autenticæ, sed potius fabulæ. Ideo veritas nostræ cōclusionis, nēpē, qd nutriāt, stat.

Articu. septimus

Vtrum species sacramētales frangantur in hoc sacramento.

AD SEPTIMUM sic proceditur. Videtur quod species sacramētales non frangantur in hoc sacramento. Dicit enim Philosophus. 4. Meteor. quod corpora dicuntur frangibilia propter determinatā dispositionē

pororū. Quod non potest attribui sacramentalibus speciebus. Ergo sacramētales species non possunt frangi.

PRÆTEREA. Fractionē sequitur sonus. Sed species sacramētales non sunt sonabiles. Dicit enim Philosophus. 2. de anima, quod sonabile est corpus durum habens superficiem lenem. Ergo species sacramētales non franguntur.

PRÆTEREA. Eiusdē videtur esse māducari, frangi, & masticari. Sed verum Christi corpus est, quod māducatur, secundū illud Ioānis. 6. Qui māducatur meā carnē, & bibit meū sanguinē. Ergo corpus Christi est, quod frangitur, & masticatur. Vnde & in cōfessione Berengarij dicitur. Cōfentio sancte Romanae ecclesie, & corde, & ore profiteor, panē & vinū, quæ in altari ponūtur, post cōsecrationē, verū corpus & sanguinē Christi esse, & in veritate manibus sacerdotū tractari, frangi, & fidelium dētibus atteri. Nō ergo fractio debet attribui sacramentalibus speciebus.

SED contra est, quod fractio fit per diuisionē quātī. Sed nullū quantū ibi diuiditur, nisi species sacramētales: quia neque corpus Christi, quod est incorruptibile, nec substantia panis, quæ non manet, neque substantia vini. Ergo species sacramētales franguntur.

RESPONDEO dicendum, quod apud antiquos circa hoc multiplex fuit opinio. Quidā enim dixerūt, quod nō erat in hoc sacramento fractio secundū rei veritatē, sed solū secundū aspectū intuentiū. Sed hoc non potest stare: quia in hoc sacramento veritas sensus nō decipitur circa ea, quorū iudiciū ad ipsū pertinet, inter quæ est fractio, per quā ex vna sunt multa: quæ quidem sunt sensibilia cōmunia: vt patet in libris De anima.

VNDE alij dixerunt, quod erat quidē ibi vera fractio sine subiecto existēte. Sed hoc etiam sensui contradicit. Apparet enim in hoc sacramento aliquid quantū, prius vnum existens, postea in multa partitū, quod quidem oportet esse subiectum fractionis.

NON

NON autem potest dici, quod ipsum corpus Christi verū frangatur. Primo quidē: quia est incorruptibile & impassibile. Secundo: quia est totum sub qualibet parte (vt supra habitum est) quod quidem est contra rationem eius, quod frangitur. Vnde relinquatur, quod fractio fit sicut in subiecto, in quantitate dimensiuā panis, sicut & alia accidentia. Et sicut species sacramētales sunt sacramētum corporis Christi veri: ita fractio huiusmodi specierū est sacramētū dominice passionis, quæ fuit in corpore Christi vero.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut in speciebus sacramentalibus remanet rarum & densum (vt supra dictum est) ita etiam remanet ibi porositas, & per consequens frangibilitas.

AD SECUNDUM dicendum, quod densitatem sequitur duritia. Et ideo ex quo in speciebus sacramentalibus remanet densitas, consequens est, quod remaneat ibi duritia, & per consequens sonabilitas.

AD TERTIVM dicendum, quod illud, quod manducatur in propria specie, ipsummet frangitur, & masticatur in sua specie. Corpus autem Christi non manducatur in sua specie, sed in specie sacramentali. Vnde & super illud Ioānis. 6. Caro non prodest quicquam, dicit Augustinus. Hoc est intelligendum, secundum illos qui carnaliter intelligebant: carnem quippe sic intellexerūt, quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur. Et ideo ipsum corpus Christi non frangitur, nisi secundum speciem sacramentalem. Et hoc modo intelligenda est confessio Berengarij, vt fractio & attritio dentium referatur ad speciem sacramentalem, sub qua vere est corpus Christi.

Articul. octauus

Vtrum aliquis liquor possit vino consecrato commisceri.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quod vino consecrato nō possit aliquis liquor misceri. Omne enim quod pmiscetur alicui recipit qualitatem ipsius. Sed nullus liquor potest recipere qualitatem sacramentalis specierū, quia accidentia illa sunt sine subiecto, vt dictū est. Ergo videtur, quod nullus liquor possit permisceri sacramentalibus speciebus vini.

PRÆTEREA. Si aliquis liquor permisceatur illis speciebus, oportet, quod ex his fiat aliquid vni. Sed nō potest fieri aliquid vni, neq; ex liquore (qui est substantia) & speciebus sacramentalibus (quæ sunt accidentia) neq; ex liquore & sanguine Christi, qui ratione sua incorruptibilitatis neque additionem recipit, neque diminutionem. Ergo nullus liquor potest admisceri vino consecrato.

PRÆTEREA. Si aliquis liquor admisceatur vino consecrato, videtur quod etiā ipsum efficiatur consecratū, sicut aqua, quæ admisceatur aquæ benedictæ, efficitur benedicta. Sed vinū consecratū est vere sanguis Christi. Ergo etiā permixtus liquor esset sanguis Christi. Et ita aliquid fieret sanguis Christi, aliter quā per cōsecrationē. Quod est in conueniens. Non ergo vino consecrato potest aliquis liquor permisceri.

PRÆTEREA. Si duorū vni totaliter corrūpatur, non erit mixtio, vt dicitur in 1. De generatione. Sed ad permixtionē cuiuscūque liquoris, videtur corrūpi species sacramentalis vini: ita quod sub ea desinat esse sanguis Christi. Tū quia magnū & parvū sunt differentiæ quantitatis, & diuersificāt ipsam, sicut albū & nigrū color: tū etiā quia liquor permixtus cū non habeat obstaculū, videtur vndiq; diffundi per totū, & ita desinit ibi esse sanguis Christi, qui nō est ibi simul cū alia substantia. Non ergo aliquis liquor potest permisceri vino consecrato.

SED CONTRA est, quod ad sensum patet alium liquorem vino permisceri posse post cōsecrationem, sicut & ante.

X iij RES-

RESPONDEO dicendum, quod istius questionis veritas manifesta est ex premisis. Dicitur enim supra, quod species in hoc sacramento remanentes, sicut adipiscuntur virtute consecrationis modum essendi substantiæ, ita etiam consequuntur modum agendi, & patiendi, ut scilicet agere & pati possint, quicquid ageret vel pateretur substantia, si ibi præsens existeret. Manifestum est autem, quod si esset ibi substantia vini, liquor aliquis posset ei permisceri.

HUIUS tamen permixtionis diuersus esset effectus, & secundum formam liquoris & secundum quantitatem. Si enim permisceretur aliquis liquor in tanta quantitate, quod posset diffundi per totum vinum, totum fieret permixtum. Quod autem est commixtum ex duobus, neutrum miscibile est: sed utrumque transit in quoddam tertium ex his compositum. Unde sequeretur, quod vinum prius existens, non remaneret: sed si liquor permixtus esset alterius speciei (puta si permisceretur aqua) solueretur species vini, & esset liquor alterius speciei. Si autem esset eiusdem speciei liquor adiunctus (puta si vinum permisceretur vino) remaneret quidem eadem species, sed non remaneret idem numero vinum, quod declarat diuersitas accidentium: puta si unum vinum esset album & aliud rubeum.

SI VERO liquor adiunctus esset tam parue quantitatis, quod non posset perfundi per totum, non fieret totum vinum permixtum, sed aliqua pars eius. Quæ quidem non remaneret eadem numero propter permixtionem extraneæ materie: remaneret tamen eadem specie, non solum si paruus liquor permixtus esset eiusdem speciei, sed etiam si esset alterius speciei: quia gutta aquæ multo vino permixta transit in speciem vini, ut dicitur in primo de generatione. Manifestum est autem ex prædictis, quod corpus & sanguis Christi remanent in hoc sacramento, quandiu ille species manent eadem numero: consecratur enim

hic panis, & hoc vinum.

VNDE si fiat tanta permixtio liquoris cuiuscumque, quod pertingat ad totum vinum consecratum, & fiat permixtum, erit aliud numero, & non remanebit ibi sanguis Christi. Si vero fiat tam parua alicuius liquoris adiunctio, quod non possit diffundi per totum, sed usque ad aliquam partem specierum, desinet esse sanguis Christi sub illa parte vini consecrati, remanebit tamen sub alia.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Innocentius. 3. dicit in quadam decretali, quod ipsa accidentia vinum appositum videntur afficere: quia si aqua fuerit apposita, vini saporem assumit. Contingit igitur accidentia mutare subiectum: sicut & subiectum contingit accidentia permutare. Cedit quippe natura miraculo, & virtus supra consuetudinem operatur.

HOC tamen non est sic intelligendum, quasi idem numero accidens, quod prius fuit in vino ante consecrationem, post modum fiat in vino apposito: sed talis permutatio sit per actionem. Nam accidentia vini remanentia retinent actionem substantiæ secundum prædicta: & ita immutando afficiunt liquorem appositum.

AD SECVNDVM dicendum, quod liquor appositus vino consecrato nullo modo miscetur substantiæ sanguinis Christi: miscetur tamen speciebus sacramentalibus. Ita tamen quod permixtione facta corrumpuntur prædictæ species, vel in toto vel in parte: secundum modum quo supra dictum est, quod ex speciebus illis potest aliquid generari. Et si quidem corrumpantur in toto, nulla iam remanet quæstio: quia iam totum erit uniforme. Si autem corrumpantur in parte, erit quidem una dimensio secundum continuitatem quantitatis, non tamen una secundum modum essendi: quia una pars eius erit sine subiecto, alia erit in subiecto: sicut si aliquod corpus constituatur ex duobus metallis, erit unum corpus secundum

rationem

rationem quantitatis, non tamen unum secundum speciem naturæ.

AD TERTIVM dicendum, quod sicut Innocentius. 3. dicit in decre. prædicta. Si post consecrationem calicis aliud vinum mittatur in calicem, illud quidem non transit in sanguinem, nec sanguini commiscetur, sed accidentibus prioris vini commixtum, corpori quod sub eis latet, undique circumfunditur, non madidans circumfusum.

QUOD quidem intelligendum est, quando non fit tanta permixtio liquoris extranei, quod sanguis Christi desinat esse sub toto: tunc enim dicitur undique circumfundi: non quia tangat sanguinem Christi, secundum eius proprias dimensiones, sed secundum dimensiones sacramentales sub quibus continetur. Nec est simile de aqua benedicta: quia illa benedictio nullam immutationem facit circa substantiam aquæ sicut facit consecratio vini.

AD QVARTVM dicendum, quod quidam posuerunt, quod quantumcumque parua fiat extranei liquoris permixtio, substantia sanguinis Christi desinat esse sub toto, & hoc ratione inducitur. Quæ tamen non cogit: quia magnum & paruum diuersificant quantitatem dimensionum, non quantum ad eius essentiam, sed quantum ad determinationem mensuræ. Similiter etiam liquor appositus adeo potest esse paruus, quod sua paruitate impeditur ne diffundatur per totum, & non solis dimensionibus, quæ licet sint sine subiecto: tamen obstat alteri liquori: sicut & substantia si ibi adesset, secundum ea quæ præmissa sunt.

IN HOC octavo articulo sunt duo. Primum est conclusio affirmatiua, quæ respondetur questionis propositæ, & probatur. Secundo exponitur quot & qui effectus sequerentur ex huiusmodi permixtione. Quo ad primum est conclusio affirmatiua huiusmodi. Potest alius liquor permisceri speciebus consecratis. Probatur. Quia sensu constat aliud liquorem permisceri speciebus consecratis. Secundo. Bene sequitur. In prædictis articulis probauimus, species in sacramento Eucharistiæ remanentes adipisci virtute consecrationis modum essendi substantiæ. Ergo etiã adipiscuntur modum agendi & patiendi, nempe, ut agere & pati possint quicquid ageret, vel pateretur substantia,

si ibi esset. At manifestum est, quod si ibi esset substantia vini alius liquor posset ei commisceri. Ergo etiã nunc esto non sic ibi substantia vini.

IN SECVNDA parte articuli Diuus Thom. ponit aliquas conclusiones, quibus exponit, quid sequeretur ex illa permixtione: quarum prima est. Si aliquis liquor permisceretur speciebus consecratis in tanta quantitate, quod posset diffundi per totum vinum consecratum: totum fieret permixtum, & vnũ tertium distinctum ab utroque miscibilem. Probatur. Quia quod est commixtum ex duobus neutrum miscibile est: sed utrumque transit in tertium ex his compositum: ut in libris De generatione dicitur. Ergo ex illa mixtione resultat vnũ tertium, quod nec est ille liquor, nec ipsa species. Et ex his colligit. S. Tho. 2. conclusionem, quod vinum consecratum prius existens, facta illa mixtione perfecta non remaneret. Colligit secundo, quod si liquor permixtus esset alterius speciei à vino (nempe si misceretur aqua) solueretur species vini: & illud mixtum esset alterius speciei. Colligit tertio, quod si liquor adiunctus esset eiusdem speciei (nempe si vinum consecratum permisceretur vino consecrato) remaneret eadem species, sed non remaneret idem numero vinum. Probatur hoc. Quia diuersa accidentia numero reperiuntur in illo mixto, ab accidentibus quæ erant in miscibilibus: ut si vinum album miscetur rubeo. Colligit. 4. quod si liquor adiunctus esset tam parue quantitatis, quod non posset diffundi per totum, non fieret totum vinum consecratum permixtum: sed aliqua pars eius. Et tunc sola illa pars mixti non remaneret eadem numero propter illam mixtionem extraneæ materie: remaneret tamen eadem specie, etiã illa mixta particula, non solum quando ille paruus liquor permixtus esset eiusdem speciei: sed etiã si esset alterius speciei. Probatur. Quia parua aqua addita magnæ vel maiori notabiliter quantitati vini conuertitur in vinum: ut dicitur in primo de generatione. Colligit. 5. sanctus Tho. quod (ut supra probauimus) corpus & sanguis Christi remanent in hoc sacramento, solum quandiu illæ species maneat eadem numero quæ fuerunt consecratæ: quia consecratur hic panis & hoc vinum. Unde colligit sexto, quod si fiat tanta permixtio liquoris, siue eiusdem speciei siue alterius, quod pertingat ad totum vinum consecratum, erit aliud mixtum, & non remanebit ibi sanguis Christi, nec in toto, nec in aliqua particula minima. Colligit septimo, quod si fiat tam parua alicuius liquoris adiunctio, quod non possit diffundi per totum, sed usque ad aliquam partem specierum: desinet esse sanguis Christi sub illa parte specierum vini consecrati: quia ibi non manent eadem species numero quæ fuerunt consecratæ. Sed remanebit sub alia vel alijs particulis ad quas non pertinet illa mixtio. Hac. S. Thom. Ex quibus omnibus repetam aliquas propositiones, ex his quas. S. Tho. scribit.

D PRIMVM sic proceditur. Videtur quod haec non sit forma huius sacramenti. Hoc est corpus meum, & Hic est calix sanguinis mei. Illa enim verba videntur pertinere ad formam huius sacramenti quibus Christus corpus suum & sanguinem consecrauit. Sed Christus ante benedixit panem acceptum, & postea dixit, Accipite & comedite Hoc est corpus meum (ut habetur Matthei. 26. & similiter fecit de calice. Ergo praedicta verba non sunt forma huius sacramenti.

PR AETEREA. Eusebius Emisenus dicit, quod inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in suum corpus conuertit, dicens, Accipite & comedite, hoc est corpus meum. Ergo totum hoc videtur pertinere ad formam huius sacramenti. Et eadem ratio est de verbis pertinentibus ad sanguinem.

PR AETEREA. In forma baptismi exprimitur persona ministri & actus eius, cum dicitur, Ego te baptizo. Sed in praemissis verbis nulla fit mentio de persona ministri, nec de actu eius. Ergo non est conueniens forma sacramenti.

PR AETEREA. Forma sacramenti sufficit ad perfectionem sacramenti. Vnde sacramentum baptismi quandoque perfici potest solis verbis formae perlati omnibus alijs praetermissis. Si ergo praedicta verba sunt forma huius sacramenti, videtur, quod aliquando possit hoc sacramentum perfici his solis verbis prolatis, et omnibus alijs praetermissis, quae in missa dicuntur. Quod tamen videtur esse falsum: quia ubi verba alia praetermitterentur, praedicta verba acciperentur ex persona sacerdotis proferentis, in cuius corpus & sanguinem, panis & vinum non conuertuntur. Non ergo praedicta verba sunt forma huius sacramenti.

SED CONTRA est, quod Ambrosius dicit in libr. de Sacramentis. Consecratio fit verbis & sermonibus domini Iesu: nam per reliqua omnia quae dicuntur, laus Deo refer-

tur oratione petitur pro populo, pro regibus, pro caeteris. Ubi autem sacramentum conficitur, iam non suis sermonibus sacerdos utitur, sed utitur sermonibus Christi. Ergo sermo Christi hoc conficit sacramentum.

R E S P O N D E O dicendum, quod hoc sacramentum ab alijs sacramentis differt in duobus. **P R I M O** quidem quantum ad hoc, quod hoc sacramentum perficitur in consecratione materiae, alia vero sacramenta perficiuntur in usu materiae consecratae.

S E C V N D O. Quia in alijs sacramentis consecratio materiae consistit solum in quadam benedictione, ex qua materia consecrata accipit instrumentaliter quandam spiritualem virtutem, quae per ministrum qui est instrumentum animatum potest ad instrumenta inanimata procedere. Sed in hoc sacramento consecratio materiae consistit in quadam miraculosa conuersione substantiae: quae a solo Deo perfici potest. Vnde minister in hoc sacramento perficiens, non habet alium actum nisi prolationem verborum.

E T quia forma debet esse conueniens rei, ideo forma huius sacramenti differt a formis aliorum sacramentorum in duobus.

P R I M O quidem, quia forma aliorum sacramentorum importat usum materiae, puta baptismationem, vel consignationem: sed forma huius sacramenti importat solam consecrationem materiae, quae in transubstantiatione consistit: puta cum dicitur, Hoc est corpus meum, vel Hic est calix sanguinis mei.

S E C V N D O. Quia si forma aliorum sacramentorum proferuntur ex persona ministri: siue per modum exercentis actum, sicut cum dicitur, Ego te baptizo, vel Ego te confirmo: siue per modum imperantis, sicut in sacramento ordinis dicitur, accipe potestatem &c. siue per modum deprecantis: sicut in sacramento extreme unctionis dicitur, per istam unctionem & nostram intercessionem &c. Sed forma huius sacramenti proferitur quasi ex persona ipsius Christi loquentis: ut dicitur intel-

ligi,

ligi, quod minister in perfectione huius sacramenti nihil agit, nisi quod profert verba Christi. **A D P R I M V M** ergo dicendum, quod circa hoc est multiplex opinio. Quidam enim dixerunt, quod Christus qui habebat potestatem excellentiae in sacramentis, absque omni forma verborum hoc sacramentum perfecit: & postea verba protulit, sub quibus alij post modum consecrarent. Quod videtur sonare verba Innocentij. 3. dicens. Sane dici potest, quod Christus virtute diuina confecit: & postea formam expressit, sub qua postea benedicerent. Sed contra hoc expresse sunt verba euangelij in quibus dicitur, quod Christus benedixit, quae quidem benedictio aliquibus verbis facta est. Vnde praedicta verba Innocentij sunt opinatiue magis dicta, quam determinatiue.

Q V I D A M autem dixerunt, quod benedictio illa facta est quibusdam alijs verbis nobis ignotis. Sed nec hoc stare potest, quia benedictio consecrationis nunc perficitur per imitationem eorum quae tunc acta sunt. Vnde si tunc per haec verba non est facta consecratio: nec modo fieret.

E T ideo alij dixerunt, quod illa benedictio eisdem etiam verbis facta est, quibus modo fit: sed Christus ea bis protulit. Primo quidem, secreta ad consecrandum: secundo manifeste ad instruendum. Sed nec hoc stare potest: quia sacerdos consecrat, proferens haec verba, non ut a Christo in occulta benedictione dicta, sed ut publice prolata. Vnde cum non habeant vim huiusmodi verbanisi ex Christi prolatione, videtur quod etiam Christus manifeste ea proferens consecrauerit.

E T ideo alij dixerunt, quod euangelista non semper eundem ordinem in recitando seruauerunt, quo res sunt gestae: ut patet per Augustinum in libr. De consensu Euangelistarum. Vnde intelligendum est ordinem rei gestae sic exprimi posse: accipiens panem benedixit, dicens, Hoc est corpus meum, deinde fregit & dedit discipulis suis. Sed idem sensus haberi

potest etiam verbis Euangelij non mutatis: nam hoc participium, dicens, concomitantiam quandam importat verborum prolatorum ad ea quae procedunt. Non autem oportet, quod haec concomitantia intelligatur solum respectu ultimi verbi prolatis: quasi Christus tunc ista verba protulerit, quando dedit discipulis suis. Sed potest intelligi concomitantia respectu totius precedentis: ut sit sensus, dum benediceret, & frangeret, & daret discipulis suis, haec verba dixit. Accipite, &c.

A D S E C V N D V M dicendum, quod in his verbis, Accipite & comedite, intelligitur usus materiae consecratae: qui non est de necessitate huius sacramenti (ut supra habitum est) ideo nec haec verba sunt de substantia formae. Quia tamen ad quandam perfectionem sacramenti pertinet materiae consecratae usus (sicut operatio non est prima, sed secunda perfectio rei) ideo per omnia ista verba exprimitur tota perfectio huius sacramenti. Et hoc modo Eusebius intellexit his verbis confici sacramentum, quantum ad primam & secundam perfectionem ipsius.

A D T E R T I V M dicendum, quod in sacramento baptismi minister aliquem actum exercet circa usum materiae, qui est de essentia sacramenti: quod non est in hoc sacramento. Et ideo non est similis ratio.

A D Q V A R T V M dicendum, quod quidam dixerunt hoc sacramentum perfici non posse, praedictis verbis prolatis, & alijs praetermissis, praecipue quae sunt in canone missae. Sed hoc patet esse falsum, tum ex verbis Ambrosij supra inductis: tum etiam quia canon missae non est idem apud omnes, nec secundum omnia tempora: sed diuersa sunt ad diuersis apposita.

V N D E dicendum est, quod si sacerdos sola verba praedicta proferret cum intentione conficiendi hoc sacramentum, perficeretur hoc sacramentum: quia intentio faceret, ut haec verba intelligerentur quasi ex persona Christi prolata, etiam si verbis praecedentibus hoc non recitaretur.

GR A-

sciunt, quod sacerdotes cum solis illis verbis, Hoc est corpus meum, consecrant panem, & quod alia dicuntur materialiter. Ergo si sola illa verba dicantur à sacerdote cum intentione consecrandi: omnes intelligunt, quod dicuntur in persona Christi, & sic consecrant, & statim omnes adorant hostiam.

Dubium quartum.

SED postquam certum est, quod sola illa verba sufficiunt ad consecrandum: si quis sacerdos tentet consecrare cum solis illis verbis in aliquo casu dubitatur an sit ei licitum.

AD HOC, dicit Maior in illa. d. 9. q. 3. argumento. 5. quod ita: ut si esset hora vespertina, & aliquis sine viatico moreretur, licite posset sacerdos cum solo superpellicio intrare locum occultum propter scandalum & consecrare. Probat. Quia ita fiebat tempore diuini Apostoli. Nam (ut refert Innocentius. 3. lib. de officio missae. cap. 1.) Diuus Petrus prius Antiochia missam celebravit, & dicebat tantum. 3. orationes in principio: & postea solum apponebat formas effectuales ad consecrandum. **HIS** non obstantibus dico cum. S. Tho. hic ad. 4. quod in nullo casu licet consecrare hoc sacramentum cum sola forma sine alijs verbis. Idem dicit. S. Tho. in. 4. d. 3. q. 2. ar. 4. q. 3. ad. 3. Ratio est: quia hoc sacramentum non est simpliciter necessarium, sicut baptisma. Ideo in nullo casu licet frangere ritum ecclesiae in hoc. Et ad illud de diuo Petro, dico, quod tunc liceret: postquam non erat alius ritus ecclesiae in contrarium. Nunc autem institutus est, & praecipuus est alius ritus: & fieret irreuerentia sacramento, si absque illo ritu consecraretur. Ideo potius debet infirmus ab hac vita sine viatico decedere, quam quod iniuria vel irreuerentia fiat sacramento. Quam ob rem, ut parochi qui curam languentium habent, haec pericula euadant feruent sanctum Eucharistiae sacramentum (ut moris est) quo facile possint indigentibus subuenire. Vnde nec liceret sine vestibus sacris & sine missa hoc consecrare sacramentum: esto dicantur omnia verba canonis, etiam ad communicandum infirmum, propter eandem rationem: quia fieret irreuerentia sacramento.

Articul. secundus

Vtrum haec sit conueniens forma consecrationis panis, Hoc est corpus meum.

AD SECUNDVM sic proceditur. Videtur quod haec non sit conueniens forma consecrationis panis, Hoc est corpus meum.

Per formam enim sacramenti debet exprimi sacramenti effectus. Sed effectus qui fit in consecratione panis, est conuersio substantiae

panis in corpus Christi, quae magis exprimitur per hoc verbum sit, quam per hoc verbum est. Ergo in forma consecrationis deberet dici, hoc sit corpus meum.

PR AETEREA. Ambrosius dicit in libro de sacramentis. Sermo Christi hoc conficit sacramentum. Quis sermo Christi? Hic quo facta sunt omnia, iussit dominus & facta sunt caeli & terra. Ergo & forma huius sacramenti conuenientior esset per verbum imperatiuum: ut diceretur, hoc sit corpus meum.

PR AETEREA. Per subiectum huius locutionis importatur illud quod conuertitur: sicut per predicatum importatur conuersionis terminus. Sed sicut est determinatum id, in quod fit conuersio (non enim fit conuersio nisi in corpus Christi) ita est determinatum id quod conuertitur: non enim conuertitur in corpus Christi nisi panis. Ergo sicut ex parte praedicati ponitur nomen, ita ex parte subiecti debet poni nomen: ut dicatur, Hic panis est corpus meum.

PR AETEREA. Sicut id in quo terminatur conuersio, est determinata natura (quia est corpus) ita etiam est determinata persona. Ergo sicut ad determinandum naturam dicitur corpus, ita ad determinandum personam debet dici, Hoc est corpus Christi.

PR AETEREA. In verbis formae non debet poni aliquid, quod non sit de substantia eius. Inconuenienter ergo additur in quibusdam libris haec coniunctio, enim, quae non est de substantia formae.

SED contra est, quod dominus hac forma in consecrando est usus: ut patet Matth. 26.

RESPONDEO dicendum, quod haec est conueniens forma consecrationis panis. Dicitur enim quod haec consecratio consistit in conuersione substantiae panis in corpus Christi. Oportet autem formam sacramenti significare id quod in sacramento efficitur. Vnde & forma consecrationis panis, debet significare ipsam conuersionem panis in corpus Christi. In qua tria considerantur. 1. ipsa conuersio, & terminus à quo, & terminus ad quem.

CONVER-

CONVER SIO autem potest considerari dupliciter. Uno modo ut in fieri: alio modo ut in facto esse. Non autem debuit significari conuersio in hac forma, ut iussit: sed ut in facto esse. Primo quidem: quia haec conuersio non est successiva (ut supra dictum est) sed instantanea. In huiusmodi autem mutationibus fieri non est nisi factum esse. Secundo. Quia ita se habent formae sacramentales ad significandum effectum sacramenti: sicut se habent formae artificiales ad representandum effectum artis. Forma autem artificialis, est similitudo ultimi effectus, in quem fertur intentio artificis sicut forma artis in mente aedificatoris, est forma domus aedificatae principaliter, aedificationis autem per consequens. Vnde & in hac forma debet exprimi conuersio, ut in facto esse, ad quod fertur intentio.

ET quia ipsa conuersio exprimitur in hac forma, ut in facto esse, necesse est extrema quoque conuersionis significantur, ut se habent in facto esse conuersionis. Tunc autem terminus ad quem habet propriam naturam suam substantiae: sed terminus à quo non manet secundum suam substantiam, sed solum secundum accidentia quibus sensui subiacet, & ad sensum determinari potest. Vnde conuenienter terminus conuersionis à quo exprimitur per pronomen demonstratiuum relatum ad accidentia sensibilia quae manent: terminus autem ad quem exprimitur per nomen significans naturam eius in quod fit conuersio. Quod quidem est totum corpus Christi, & non sola caro eius: ut dictum est. Vnde haec forma est conuenientissima: Hoc est corpus meum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod fieri non est ultimus effectus huius consecrationis: sed factum esse, ut dictum est. Et ideo hoc potius debet exprimi in forma.

AD SECUNDVM dicendum, quod sermo Dei operatus est in creatione rerum, qui etiam operatur in hac consecratione: aliter tamen & aliter. Nam hic operatur effectiue & sacramentaliter, id est, secundum vim

significationis. Et ideo oportet in hoc sermone significari ultimum effectum consecrationis per verbum substantiuum indicatiui modi, & praesentis temporis.

S ED in creatione rerum operatus est solus effectiue: quae quidem efficientia est per imperium suae sapientiae. Et ideo in creatione rerum exprimitur sermo diuinus per verbum imperatiui modi: secundum illud Genes. 1. Fiat lux & facta est lux.

AD TERTIVM dicendum, quod terminus à quo in ipso facto esse conuersionis, non retinet naturam suam substantiae: sicut terminus ad quem. Et ideo non est simile.

AD QVARTVM dicendum, quod per hoc pronomen, meum, quod includit demonstrationem primae personae (quae est persona loquentis) sufficienter exprimitur persona Christi: ex cuius persona haec praefertur, ut dictum est.

AD QVINTVM dicendum, quod haec coniunctio, enim, apponitur in hac forma, secundum consuetudinem Romanae ecclesiae, à beato Petro Apostolo deriuata: & hoc propter continuationem ad verba praecedentia. Et ideo non est de forma: sicut nec verba praecedentia formam.

I N HOC secundo articulo agit. S. Tho. peculiariter de forma consecrationis panis: & respondet vnica conclusione affirmatiua, quam probat, & subinde minorem assumptam in probatione exponit. Est igitur conclusio. Haec forma, Hoc est corpus meum, est conueniens. Probat. Haec consecratio consistit in conuersione substantiae panis in corpus Christi: ut supra probatum est. At forma sacramenti debet significare id quod efficitur in sacramento: quia significando facit. Ergo forma huius sacramenti significat conuersionem substantiae panis in corpus Christi. Quod facit praedicta forma, Hoc est corpus meum. Ergo illa est conueniens forma. Hanc minorem, quod praedicta forma significet praedictam conuersionem panis in corpus Christi: exponit. S. Th. luculenter vide in eo.

SECUNDO. In argumento in contra probat praedictam formam esse conuenientem: quia illa usus fuit Christus in coena ad conficiendum hoc sanctum sacramentum: ut patet Matth. 26. Ergo est conuenientissima: infert rursus. S. Th.

DUBITATVR hic prius an illa coniunctio, enim, sit de forma, ita quod sine illa non sit sacra

Dubium primum.

sacramentum. Dicit S. Tho. ad ultimum argumentum quod non. Et omnes theologi id ipsum affirmant: ideo non est opus ibi immorari.

Dubium secundum. SED an peccaret mortaliter sacerdos, qui illam particulam sciens dimitteret aut eam mutaret. DICO quod talis peccaret venialiter: quia non seruat ritum ecclesiae. Sed credo quod sine contemptu nullo modo peccaret mortaliter, quia est parua ommissio & parua mutatio.

SECUNDO ita est conueniens praedicta forma, quod quicumque mutaret illam, esto seruetur sensus, peccaret: & aliquando mortaliter, si ex tali mutatione sequeretur scandalum, aut exponeret se periculo non seruandi sensum verae formae huius sacramenti. Si tamen seruetur sensus, semper fiet verum sacramentum. Quod autem fiat verum sacramentum, esto mutentur verba, si seruetur sensus, probatur. Quia Christus consecravit in lingua hebraica, & Mattheus scripsit etiam euangelium in eadem lingua & Paulus in graeca scripsit priorem ad Corinthios, ubi loquitur de hoc sacramento. In eadem lingua graeca scripsit Iohannes euangelium suum, & Marcus in lingua Itala, & ita dicit Armachanus in lib. de quaestionibus Armenorum. Nihilominus in lingua latina conficitur verum sacramentum: quia seruetur verus sensus formae huius sacramenti,

Articul. tertius.

Vtrum haec sit conueniens forma consecrationis vini, Hic est calix sanguinis mei.

ARTERTIVM sic proceditur, videtur quod haec non sit conueniens forma consecrationis vini, hic est calix sanguinis mei, noui & aeterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissione peccatorum. Sicut enim panis conuertitur in corpus Christi ex vi consecrationis: ita & vinum in sanguinem Christi, sicut ex praedictis patet. Sed in forma consecrationis panis, ponitur in recto corpus Christi: nec aliquid aliud additur. Inconuenienter ergo in hac forma ponitur sanguis Christi in obliquo, et additur calix in recto, cum dicitur, hic est calix sanguinis mei. **PR AETER EA.** Non sunt maioris ef-

ficacie verba quae proferuntur in consecratione panis, quam ea quae proferuntur in consecratione vini: cum utraque sint verba Christi. Sed statim dicto, hic est corpus meum, est perfecta consecratio panis. Ergo statim cum dictum est, hic est calix sanguinis mei, est perfecta consecratio sanguinis: & ita ea quae sequuntur non videtur esse de substantia formae: praesertim cum pertineant ad proprietates huius sacramenti. **PR AETER EA.** Testamentum nouum pertinere videtur ad internam inspirationem: ut patet ex hoc quod Apostolus ad Heb. 8. introducit verba quae habentur Hier. 31. Consumabo super domum Israel testamentum novum, dando leges meas in membris eorum. Sacramentum autem exterius visibiliter agitur. Inconuenienter ergo in forma sacramenti dicitur, noui testamenti.

PR AETER EA. Nouum dicitur aliquid ex eo quod est prope principium sui esse. Aeternum autem non habet principium esse. Ergo inconuenienter dicitur noui & aeterni: quia videtur contradictionem implicare.

PR AETER EA. Occasiones erroris sunt hominibus subtrahendae: secundum illud Esai. 57. Auferte offendicula de via populi mei. Sed quidam errauerunt estimantes mystice solui esse corpus & sanguinem Christi in hoc sacramento. Ergo in hac forma inconuenienter ponitur mysterium fidei.

PR AETER EA. Supra dictum est, quod sicut baptismus est sacramentum fidei: ita eucharistia est sacramentum charitatis. Ergo in hac forma magis debet poni charitas, quam fides.

PR AETER EA. Totum hoc sacramentum, & quantum ad corpus, & quantum ad sanguinem est memoriale dominicae passionis: secundum illud prima Cor. 11. Quotiescumque manducabitis panem hunc, & calicem bibitis, mortem domini annuntiabitis. Non ergo magis debuit in forma consecrationis sanguinis, fieri mentio de passione Christi, & eius fructu, quam in forma consecrationis corporis: praesertim cum Luca. 22. dominus dixerit.

Hoc

Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. **PR AETER EA.** Passio Christi (ut supra habitum est) ad sufficientiam profuit omnibus quantum vero ad efficientiam, profuit multis. Debit ergo dici, qui effundetur pro omnibus, aut pro multis, sine hoc quod adderetur pro vobis.

PR AETER EA. Verba quibus hoc sacramentum consecratur, efficaciam habent ex institutione Christi. Sed nullus euangelista recitat Christum haec omnia verba dixisse. Ergo haec non est conueniens forma consecrationis vini.

SED contra est, quod ecclesia ab apostolis instructa utitur hac forma in consecratione vini.

RESPONDEO dicendum, quod circa hanc formam est duplex opinio. Quidam enim dixerunt, quod de substantia formae huius, est hoc solum, quod dicitur, hic est calix sanguinis mei, non autem ea quae sequuntur. Sed hoc videtur inconueniens: quia haec, quae sequuntur, sunt quaedam determinationes praedicati, id est, sanguinis Christi. Vnde pertinent ad integritatem eiusdem locutionis.

ET propter hoc (sicut alij melius dicunt) omnia sequentia sunt de substantia formae, usque ad hoc, quod postea sequitur, hoc quotienscumque feceritis: quod pertinet ad usum huius sacramenti. Vnde non est de substantia formae. Et inde est, quod sacerdos eodem ritu & modo s. tenendo calicem in manibus omnia haec verba profert. Luca. 22. interponuntur verba sequentia verbis praemisissis, cum dicitur, hic calix nouum testamentum est in meo sanguine.

DICENDVM est ergo, quod omnia praedicta verba sunt de substantia formae. Sed per prima verba, cum dicitur, hic est calix sanguinis mei, significatur ipsa conuersio vini in sanguinem, eo modo quo dictum est in forma consecrationis panis: per verba autem sequentia designatur virtus sanguinis effusi in passione quae operatur in hoc sacramento. Quae quidem ad tria ordinatur. Primo quidem & principaliter, ad adipiscendam aeternam hereditatem: secundum illud Hebr. 10. Habemus fiduciam in introitu sanctorum per sanguinem eius. Et ad hoc desi-

gnandum, dicitur, noui et aeterni testamenti.

SECUNDO ad iustitiam gratiae, quae est per fidem secundum illud Ro. 3. Quae proposuit Deus pro peccatore per fidem in sanguine eius: ut sit ipse iustus, iustificans eum, qui ex fide ex Iesu Christo. Et quantum ad hoc subditur, mysterium fidei. **TERCIO** autem ad remouendum impedimenta utriusque praedictorum, scilicet peccata, secundum illud Hebr. 9. sanguis Christi emundabit conscientias nostras ab operibus mortuis, id est a peccatis. Et quantum ad hoc subditur, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod cum dicitur, hic est calix sanguinis mei, est locutio figuratiua, & potest dupliciter intelligi. Uno modo, secundum metonymiam, qua ponitur continens pro contento: ut sit sensus, hic est sanguis meus contentus in calice, de quo fit hic mentio: quia sanguis Christi in hoc sacramento consecratur, in quantum est potus fidelium, quod non importatur in ratione sanguinis, & ideo oportuit hoc designari, per vas, huic usui accommodatum.

ALIO modo potest intelligi, secundum metaphoram, prout per calicem, similitudinarie intelligitur passio Christi, quae ad similitudinem calicis inebriat: secundum illud Tironum. 3. Repleuit me amaritudinibus inebriauit me absinthio. Vnde et ipse dominus passionem suam calicem nominat. Matth. 26. dicens. Traseat a me calix iste, ut sit sensus, hic est calix passionis meae, de qua fit mentio in sanguine seorsum a corpore consecrato: quia separatio sanguinis a corpore fuit per passionem.

AD secundum dicendum, quod quia ut dictum est sanguis seorsum consecratus, expresse passionem Christi representat: ideo potius in consecratione sanguinis fit mentio de effectu passionis, quam in consecratione corporis, quod est passionis subiectum. Quod etiam designatur in hoc, quod dominus dicit, quod pro vobis tradetur, quasi si diceret, quod pro vobis passioni subijciatur.

AD TERTIVM dicendum quod testamentum est dispositio hereditatis. Hereditatem autem

Dubium vnicum. DVBITATVR. An illa virtus sit qualitas

aliqua positiva inherens illis verbis, vel quid est. AD HOC Dico prius, quod absolute concedendum est, virtutem aliquam esse in istis verbis, hoc est corpus meum. Probat in concilio Florentino dicitur, quod sacerdos virtute verborum convertit panem in corpus Christi. Ergo aliqua virtus est in verbis formae huius sacramenti.

SECUNDA propositio est. Hae virtus non est qualitas superaddita verbis, sed est usus vel applicatio illorum ad consecrandum, secundum quod a Deo sic institutum est, vel est ipsa met voces, ut a Deo sic instituta ad consecrandum, ut musica est virtus ad elevandum animam in Deum. Ita ipsa met voces, sine alia qualitate, vel entitate sunt a Deo Opti. Max. elevatae ad convertendum panem in corpus, & vinum in sanguinem Christi.

SED querunt Thomistae, an haec verba seu forma faciant quod desinat esse substantia panis solus, vel an faciat, quod ponatur ibi corpus Christi. Aliqui dicunt, quod solum faciunt, quod desinat esse ibi panis. Et probant. Quia si corpus Christi non esset ante consecrationem: non possent illa verba ponere illud illic: quia esset creatio, quod creatura facere non potest, etiam instrumentaliter.

EGO autem illis non obstantibus dico, illa verba esse causam effectivam, quod panis desinat esse, & sit ibi corpus Christi. Probat in. Ibi solum est una transsubstantiatio, quae terminatur ad corpus Christi. Et illa verba efficiunt instrumentaliter illam transsubstantiationem. Ergo etiam efficiunt, quod sit illic corpus Christi.

AD argumentum in contrarium dico prius, quod est dubium, an ista verba possent ponere corpus Christi in Sacramento, si alias nusquam esset.

SECUNDO dico, quod (illo concessio) non sequitur illa verba concurrere cum creatione simpliciter, quia solum facerent, & terminarentur ad existentiam corporis Christi hic, & non ad existentiam simpliciter. Et etiam non esset creatio proprie: quia non produceretur tunc illud corpus simpliciter ex nihilo, sed tunc dedit ad defensionem panis.

TER TIO dico, quod de facto solum habent verba ista, hoc est corpus meum, virtutem ponendi corpus Christi in Sacramento, eo modo quo est extra sacramentum: si vivit, vivum, si mortuum est, mortuum, & si gloriosum est, gloriosum. De hoc vide ea, quae diximus supra in hac prima.4.q. 14. ar. 5.

Articul. quintus.

Utrum praedictae locutiones sint verae.

D quantum sic proceditur. Videtur, quod praedictae locutiones non sint verae. Cum enim dicitur, hoc est corpus meum, hoc est

demonstrativum substantiae. Sed secundum praedicta quando proferuntur hoc pronomen, hoc, ad huc est ibi substantia panis: quia transsubstantiatio fit in ultimo instanti prolationis verborum. Sed haec est falsa, panis est corpus Christi. Ergo & haec est falsa, hoc est corpus meum.

PR AETER EA. Hoc pronomen, hoc, facit demonstrationem ad sensum. Sed species sensibiles, quae sunt in hoc Sacramento, neque sunt ipsum corpus Christi, neque accidentia corporis Christi. Ergo haec locutio non potest esse vera, hoc est corpus meum.

PR AETER EA. Haec verba (sicut dictum est) sua significatione efficiunt conversionem panis in corpus Christi. Sed causa effectiva praetelligitur effectui. Ergo significatione horum verborum praetelligitur conversioni panis in corpus Christi. Sed ante conversionem haec est falsa, hoc est corpus meum. Ergo simpliciter est iudicandum, quod sit falsa. Et eadem ratio est de hac locutione, hic est calix sanguinis mei. &c.

SED CONTRA est, quod haec verba proferuntur ex persona Christi, qui de se dicit Ioannis. 14. Ego sum veritas.

RESPONDEO dicendum, quod circa hoc multiplex fuit opinio. Quidam enim dixerunt, quod in hac locutione, hoc est corpus meum, haec dictio, hoc, importat demonstrationem ut conceptam, & non ut exercitam: quia tota ista locutio sumitur materialiter, cum recitativum proferatur. Recitat enim sacerdos, Christum dixisse, hoc est corpus meum. Sed hoc stare non potest: quia secundum hoc verba haec non applicarentur ad materiam corporalem presentem. Et ita non perficeretur sacramentum. Dicit enim Augustinus super Iohan. Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. Et praeterea ex hoc totaliter evitatur difficultas huius questionis: quia eadem rationes manent circa primam prolationem, qua Christus haec verba protulit. Quare manifestum est, quod non materialiter, sed significativum

ficativum sumebantur. Et ideo dicendum est, quod etiam quando proferuntur a sacerdote, significativum. & non tantum materialiter sumuntur. Nec obstat, quod sacerdos ea recitativum proferat, quasi a Christo dicta: quia propter infinitam virtutem Christi, sicut ex contratu carnis suae, vis regenerativa peruenit, non solum ad illas aquas, quae Christum tetigerunt, sed ad omnes ubique terrarum per omnia futura secula: ita etiam ex prolatione ipsius Christi haec verba virtutem consecratiuae sunt consecuta, a quocumque sacerdote dicantur, ac si Christus ea praesentialiter proferret.

ET IDEO alij dixerunt, quod haec dictio, hoc, in hac locutione facit demonstrationem, non ad sensum, sed ad intellectum: ut sit sensus, hoc est corpus meum, id est, significatum per hoc, est corpus meum. Sed nec hoc stare potest: quia cum in Sacramento hoc efficiatur, quod significatur, non fieret per hanc formam, ut corpus Christi sit in hoc Sacramento secundum veritatem: sed solum sicut in signo. Quod est hereticum, ut supra dictum est.

ET IDEO alij dixerunt, quod haec dictio, hoc, facit demonstrationem ad sensum: sed intelligitur, haec demonstratio, non pro illo instanti locutionis quo proferuntur haec dictio, sed pro ultimo instanti locutionis: sicut cum aliquis dicit, nunc taceo, hoc adverbium, nunc, facit demonstrationem pro instanti immediate sequenti locutionem. Est enim sensus, statim his verbis dictis, taceo. Sed nec hoc stare potest: quia secundum hoc, huius locutionis esset sensus, corpus meum est corpus meum. Quod praedicta locutio non facit, quia hoc fuit etiam ante prolationem verborum. Unde, nec hoc praedicta locutio significat.

ET IDEO aliter dicendum est, quod sicut praedictum est: haec locutio habet virtutem factivam conversionis panis in corpus Christi. Et ideo comparatur ad alias locutiones, quae habent solum vim significativam, & non factivam: sicut comparatur conceptio intellectus practici, quae est factiva rei, conceptioni intellectus

lectus nostri speculativi, quae est accepta a rebus: nam voces sunt signa intellectuum secundum Philosophum. Et ideo sicut conceptio intellectus practici, non praesupponit rem conceptam, sed facit eam: ita veritas huius locutionis, non praesupponit rem significatam, sed facit eam, sicut enim se habet verbum dei ad res factas per verbum.

HAEC autem conversio non fit successiva, sed instanti: sicut dictum est. Et ideo oportet quidem intelligere praedictam locutionem secundum ultimum instanti prolationis verborum: non tamen ita, quod praesupponatur ex parte subiecti, id quod est terminus conversionis, scilicet, quod corpus Christi sit corpus Christi, nec etiam illud, quod fuit ante conversionem, scilicet, panis: sed id, quod communiter se habet quantum ad utrumque, scilicet, contentum in generali sub istis speciebus. Non enim faciunt haec verba, quod corpus Christi sit corpus Christi: nec quod panis sit corpus Christi: sed quod contentum sub his speciebus, quod prius erat panis, sit corpus Christi.

ET IDEO signanter non dicit dominus, hic panis est corpus meum, quod esset secundum intellectum secundae opinionis, neque hoc corpus meum, est corpus meum, quod esset secundum intellectum tertiae. Sed in generali, hoc est corpus meum, nullo nomine apposito ex parte subiecti: sed solo pronomine, quod significat substantiam in communi, siue qualitate id est, forma determinata.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod haec dictio, hoc, demonstrat substantiam, sed absque determinatione propriae naturae: sicut dictum est.

AD SECUNDVM dicendum, quod hoc pronomen, hoc, non demonstrat ipsam accidentiam: sed substantiam sub accidentibus conceptam, quae primo fuit panis, & postea est corpus Christi. Quod licet non informetur his accidentibus, tamen sub eis continetur.

AD TERTIVM dicendum, quod significatio huius locutionis praetelligitur rei significat.

Christi verum: & semel, accipe potestatem supra corpus Christi mysticum.
AD hoc nego consequentiam: quia potestas consistit in indivisibili, hic autem consecratur materia distincta. Secundo, nego antecedens: quia potestas datur partialiter pluribus actibus quo ad distinctos effectus. Et illud quod semel datur, statim datur: & quod alia forma datur, statim datur etiam. Et ita id, quod fit per hanc formam, hoc est corpus meum, statim fit, esto alia forma nunquam adueniat.

Quaest. vicesima

De effectibus huius sacramenti.

DEINDE considerandum est de effectibus huius sacramenti. Et circa hoc quaeruntur octo. **PRIMO.** Vtrum hoc sacramentum conferat gratiam.

SECUNDO. Vtrum effectus huius sacramenti sit adeptio gloriae.

TERTIO. Vtrum effectus huius sacramenti sit remissio peccati mortalis.

QUARTO. Vtrum per hoc sacramentum remittatur peccatum veniale.

QUINTO. Vtrum per hoc sacramentum tota poena peccati remittatur.

SEXTO. Vtrum hoc sacramentum hominem praeseruet a peccatis futuris.

SEPTIMO. Vtrum per hoc sacramentum proficit alijs quam sumentibus.

OCTAVO. De impedimento effectus huius sacramenti.

Articul. primus.

Vtrum per hoc sacramentum conferatur gratia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod per hoc sacramentum non conferatur gratia. Hoc enim sacramentum est nu-

trimentum spirituale. Nutrimentum autem non datur, nisi viventi. Cum ergo vita spiritus alii sit per gratiam, non competit hoc sacramentum, nisi habenti gratiam. Non ergo per hoc sacramentum conferatur gratia, ut primo habeatur, similiter etiam nec ad hoc quod augetur: quia augmentum spirituale pertinet ad sacramentum confirmationis, ut dictum est. Non ergo per hoc sacramentum gratia conferatur. **PR AETEREA.** Hoc sacramentum confertur, ut quaedam spiritualis refectio. Sed refectio spiritualis magis videtur pertinere ad usum gratiae, quam ad gratiae collationem. Ergo videtur, quod per hoc sacramentum gratia non conferatur.

PR AETEREA. Sicut supra dictum est, in hoc sacramento corpus Christi offertur pro salute corporis, sanguis autem pro salute animae. Sed corpus non est subiectum gratiae, sed anima: ut secunda parte habitum est. Ergo ad minus quantum ad corpus per hoc sacramentum gratia non conferatur.

SED CONTRA est, quod dominus dicit Ioannis. 6. Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Sed vita spiritualis est per gratiam. Ergo per hoc sacramentum gratia conferatur.

RESPONDEO dicendum, quod effectus huius sacramenti debet considerari primo, quidem & principaliter ex eo, quod in hoc sacramento continetur, quod est Christus. Qui sicut in mundum visibiliter veniens contulit mundo vitam gratiae (secundum illud Ioannis. 1. Gratia & veritas per Iesum Christum facta est) ita in hominem sacramentaliter veniens, vitam gratiae operatur, secundum illud Ioannis. 6. Qui manducat me vivit propter me. Unde & Cyrillus dicit. Vivificationem Dei verbum, unies seipsum propriae carni, fecit ipsam vivificationem. Decebat ergo eius nostris quodammodo uniri corporibus per sacramentum eius carnem & preciosum sanguinem: quae accipimus in benedictione vivificationem in pane et in vino. **SECUNDO.** Consideratur ex eo quod per hoc

hoc sacramentum representatur quod est passio Christi, sicut supradictum est. Et ideo effectus quem passio Christi fecit in mundo, hoc sacramentum facit in homine. Unde super illud Ioannis. 19. Continuo exiit sanguis & aqua, dicit Chrysostomus. Quia hinc suscipiunt principium sacra mysteria, cum accesseris ad tremendum calicem, ut ab ipsa bibiturus Christi costa, ita accedas. Unde & ipse dominus dicit Matthaei. 26. Hic est sanguis meus, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum. **TERTIO** consideratur effectus huius sacramenti, ex modo quo traditur hoc sacramentum, quod traditur per modum cibi & potus. Et ideo omnem effectum quem cibi & potus materialis facit, quantum ad vitam corporalem (quod sustinet, auget, reparat, & delectat) hoc totum facit hoc sacramentum quantum ad vitam spirituales. Unde Ambrosius dicit in lib. de sacramentis. Iste panis est vitae aeternae, qui animae nostrae substantiam fulcit. Et Chrysostomus dicit super Ioannem. Praestat nobis desiderantibus, & palpare, & comedere, & amplecti. Unde & ipse dominus dicit Ioannis. 6. Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.

QUARTO consideratur effectus huius sacramenti ex speciebus in quibus traditur hoc sacramentum. Unde Augustinus ibidem dicit. Dominus noster corpus & sanguinem suum in eis rebus comedavit, quae ad unum aliquid rediguntur ex multis. Namque aliud, scilicet panis ex multis granis in unum constat: aliud, scilicet vinum in unum ex multis acinis confluit. Et ideo ipse alibi dicit super Ioannem. O sacramentum pietatis, o signum unitatis, o vinculum charitatis. Et quia Christus et eius passio est causa gratiae: & spiritualis refectio, et charitas sine gratia esse non potest, ex omnibus praemissis manifestum est, quod hoc sacramentum gratiam confert. **AD PRIMVM** ergo dicendum, quod hoc sacramentum ex se ipso virtutem habet gratiam conferendi, nec aliquis habet gratiam ante seceptionem huius sacramenti, vel nisi ex aliquo

voto ipsius, vel per se ipsum, sicut adultis vel voto ecclesiae, sicut parvulis: sicut supra dictum est. Unde ex efficacia virtutis ipsius est quod etiam ex voto ipsius aliquis gratiam consequatur, per quam spiritualiter vivificetur. Restat igitur, ut cum ipsum sacramentum realiter sumitur, quod gratia augetur, et vita spiritualis perficiatur. Aliiter tamen quam per sacramentum confirmationis, in quo augetur, & perficitur gratia ad persistendum contra exteriores impugnationes inimicorum Christi. Per hoc autem sacramentum augetur gratia, & perficitur spiritualis vita, ad hoc quod homo in seipso perfectus existat per communionem ad Deum. **AD SECUNDM** dicendum, quod hoc sacramentum confert gratiam specialiter cum virtute charitatis. Unde Damascenus comparat hoc sacramentum carboni, quem Esaias vidit, Esaias. 6. Carbo enim lignum simplex non est sed unitum igni: ita & panis communionis, non simplex panis est, sed unitus divinitati: sicut Gregorius dicit in homilia Pentecostes. Amor dei non est otiosus, magna enim operatur, si est. Et ideo per hoc sacramentum quantum est ex sui virtute, non solum habitus gratiae & virtutis conferatur, sed etiam excitatur in actu secundum illud. 2. Corinthiorum. 5. Caritas Christi urget nos. Et inde est, quod ex virtute huius sacramenti, anima spiritualiter reficitur, per hoc quod anima spiritualiter delectatur, & quodammodo inebriatur dulcedine bonitatis divinae, secundum illud Cantici. 5. Comedite amici, & bibite, & inebriamini charissimi.

AD TERTIAM dicendum, quod quia sacramenta operantur salutem, quam significant, ideo secundum quandam assimilationem dicitur quod in hoc sacramento corpus offertur pro salute corporis, & sanguis pro salute animae, quantum utrumque ad salutem utriusque operetur, cum sub utroque totus sit Christus: ut supra dictum est. Et licet corpus non sit immediatum subiectum gratiae, ex anima tamen redundat effectus gratiae ad corpus, dum

Utrum effectus huius sacramenti sit adeptio gloriae.

AD SECUNDVM sic proceditur. Videtur, quod effectus huius sacramenti non sit adeptio gloriae. Effectus enim proportio naturae causae. Sed hoc sacramentum competit viatoribus. Unde et viaticum dicitur. Cum igitur viatores nondum sint capaces gloriae: videtur, quod hoc sacramentum non causet adeptionem gloriae.

PR AETEREA. Posita causa sufficienti, ponitur effectus. Sed multi accipiunt hoc sacramentum, qui nunquam peruenient ad gloriam: ut patet per Augustinum. 12. de Civitate Dei. Non ergo hoc sacramentum est causa adeptionis gloriae.

PR AETEREA. Maius non efficitur a minori: quia nihil agit ultra suam speciem. Sed minus est accipere Christum sub specie aliena: quod fit in hoc sacramento, quam frui eo in specie propria, quod pertinet ad gloriam. Ergo hoc sacramentum non causat adeptionem gloriae.

SED CONTRA est, quod dicitur Ioan. 6. Si quis manducauerit ex hoc pane vivet in aeternum. Sed vita aeterna est vita gloriae. Ergo effectus huius sacramenti est adeptio gloriae.

RESPONDEO dicendum, quod in hoc sacramento potest considerari, et id ex quo habet effectus. scilicet ipse Christus contentus, et passio eius representata, et id per quod habet effectum. scilicet usus sacramenti et species eius. Et quantum ad utrumque competit huic sacramento, quod causet adeptionem vitae aeternae.

Nam ipse Christus per suam passionem aperuit nobis aditum vitae aeternae, secundum illud Hebraeorum. 9. Novi testamenti mediator est, ut morte intercedente, qui vocati sunt, accipiant repromissionem aeternae hereditatis. Unde et in forma huius sacramenti dicitur, Hic est calix sanguinis mei novi et aeterni testamenti. Similiter etiam refectio cibi spiritualis, et unitas significatur per species panis et vini habetur quidem in presenti, sed imperfecte,

perfecte autem in statu gloriae. Unde Augustinus dicit super illud Ioan. 6. Caro mea vere est cibus. Cum cibo et potu id appetant homines, ut non esuriant, nec sitiant, hoc veraciter non praestat, nisi iste cibus et potus, qui eos a quibus sumitur immortales et incorruptibiles facit in societate sanctorum: ubi pax erit, et unitas plena atque perfecta.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut passio Christi, in cuius virtute hoc sacramentum operatur, est quidem causa sufficientis gloriae, non tamen ita, quod statim per ipsam introducamur in gloriam, sed oportet ut prius simul copiamur, ut postea simul glorificemur (sicut dicitur Romanorum. 8.) ita hoc sacramentum non statim nos in gloriam introducit, sed dat nobis virtutem perueniendi ad gloriam, et ideo viaticum dicitur. In cuius figura legitur. 3. regum. 19. quod Helias comedit, et bibit, et ambulavit in fortitudine cibi illius. 40. diebus et 40. noctibus usque ad montem Dei Oreb.

AD SECUNDVM dicendum, quod sicut passio Christi non habet suum effectum in his, qui se ad eam non habent, ut debent: ita et per hoc non adipiscuntur gloriam, qui indecenter ipsum suscipiunt. Unde Augustinus dicit super Ioan. exponens illa verba, aliud est sacramentum, et aliud virtus sacramenti. Multi de altari accipiunt et accipiendo moriuntur. Panem ergo caelestem spiritualiter manducate, in oecumena ad altare apportate. Unde non est mirum, si illi qui innocentiam non servant, effectum huius sacramenti non consequantur.

AD TERTIVM dicendum, quod hoc, quod Christus sub aliena specie sumitur, pertinet ad rationem sacramenti, quod instrumentaliter agit. Nihil autem prohibet causam instrumentalem producere potioris effectum: ut ex supra dictis patet.

IN HOC. Secundo articulo diuus Thomas ponit unum notabile, et subinde unam affirmatiuam conclusionem, qua respondet ad praedictam quaestionem, et probat eam. Quo ad primum dicit quod est notandum, quod in hoc sancto sacramento sunt duo consideranda. Primum est id, ex quo sacramentum habet effectum suum, id est, virtutem ad faciendum, quod facit, nempe Christus et passio eius representata.

Secundum

Secundum est, id per quod habet effectum, nempe usus sacramenti et species eius. Quo ad secundum est conclusio, quae est huiusmodi. Quantum ad utrumque praedictorum quae sunt in sacramento, conuenit huic sacramento causare adeptionem vitae aeternae. Probatur: quia Christus per suam passionem aperuit nobis aditum vitae aeternae, secundum illud ad Hebraeos. 9. Novi testamenti mediator est: ut morte intercedente, qui vocati sunt, accipiant repromissionem aeternae hereditatis. At Christus instituit hoc sacramentum ad hoc, quod per ipsum applicetur nobis virtus suae passionis. Ergo sacramentum hoc efficit adeptionem gloriae.

SECUNDO. In forma consecrationis sanguinis Christi dicitur, hic est calix sanguinis mei novi et aeterni testamenti, quod est dicere, est calix repromissionis gloriae, quae fit in nouo testamento his, qui digne sumunt hoc sacramentum. Ergo et **TER TIO**. Refectio spiritualis et unitas, quae significantur per hoc sacramentum non habentur perfecte, nisi in gloria. Ergo sacramentum hoc efficit adeptionem gloriae.

Q VARTO pro hoc est Augustinus. super illud Ioannis. 6. Caro mea vere est cibus et cetera. qui sic dicit. Cum cibo et potu id appetant homines, ut non esuriant, nec sitiant, hoc veraciter non praestat, nisi iste cibus et potus: qui eos a quibus sumitur immortales et incorruptibiles facit in societate sanctorum, ubi pax erit, et unitas plena atque perfecta. Ergo ex Augustino manifeste habetur, sacramentum hoc esse causam adeptionis gloriae.

SED contra conclusionem principalem huius articuli argumentor in hunc modum. Si Eucharistia efficeret adeptionem gloriae, omnis qui semel ad minus digne, sumit Eucharistiam, statim haberet gloriam, quod experientia teste falsum est. **AD** hoc dicendum, quod tempore sumptionis sacramenti fit praedictus effectus a sacramento quantum ad sufficientiam, sed non fit efficaciter, nisi postea in alia vita tempore a Deo diffinito, sed tunc quando fit, fit virtute huius sacramenti. Ideo verum dicit conclusio, nempe sacramentum hoc causare adeptionem gloriae. Et hoc asserit diuus Thomas hic ad primum. Praedicta etiam conclusio confirmatur ex dictis in praecedenti articulo: quia sacramentum hoc dat gratiam, vel eam auget, quae nihil aliud est quam acceptio ad vitam aeternam. Ergo causat adeptionem gloriae et cetera. Et ita est praedicandum, quod sacramentum hoc efficit, ingressum siue additum ad gloriam.

Articulus tertius

Utrum effectus huius sacramenti sit remissio peccati mortalis.

AGNVS

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod effectus huius sacramenti sit remissio peccati mortalis. Dicitur enim in quadam collecta. Sit hoc sacramentum ablutio scelerum. Sed scelera dicuntur peccata mortalia. Ergo per hoc sacramentum peccata mortalia abluuntur.

PR AETEREA. Hoc sacramentum agit in virtute passionis Christi, sicut et baptismus. Sed per baptismum dimittuntur peccata mortalia: ut supra dictum est. Ergo et per hoc sacramentum. Praesertim cum in forma huius sacramenti dicatur, qui promulgetis effundetur in remissionem peccatorum.

PR AETEREA. Per hoc sacramentum gratia confertur: ut dictum est. Sed per gratiam iustificatur homo a peccatis mortalibus, secundum illud Romanorum. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius. Ergo per hoc sacramentum remittuntur peccata mortalia.

SED CONTRA est, quod dicitur. 1. Corin. 11. Qui manducat et bibit indigne: iudicium sibi manducat, et bibit. Dicit autem Glossa ibidem, quod ille manducat, et bibit indigne, qui in crimine est, vel irreuerenter tractat, et talis manducat, et bibit, sibi iudicium, id est damnationem. Ergo ille qui est in peccato mortali per hoc, quod accipit hoc sacramentum, magis accumulatur sibi peccatum, quam remissionem sui peccati consequatur.

RESPONDEO dicendum, quod virtus huius sacramenti potest considerari dupliciter. Vno modo secundum se, et sic hoc sacramentum habet virtutem ad remittendum quaecumque peccata ex passione Christi, quae est fons et causa remissionis peccatorum.

ALIO modo potest considerari per comparationem ad eum, qui recipit hoc sacramentum, prout in eo inuenitur, vel non inuenitur impedimentum percipiendi huius sacramenti effectum. Quicumque autem habet conscientiam peccati mortalis, habet in se impedimen-

a ij tum

tum percipiendi effectum huius sacramenti: eo quod non est conueniens susceptor huius sacramenti: tum quia non potest uniri Christo (quod fit per hoc sacramentum) dum est in affectu peccandi mortaliter. Et ideo, ut dicitur in lib. de ecclesiasticis dogmatibus, si mens in affectu peccandi est, grauat magis Eucharistia perceptione, quā purificetur. Vnde hoc sacramentum in eo, qui ipsum percipit in conscientia peccati mortalis, non operatur remissionem peccati.

POTEST tamen hoc sacramentum operari remissionem peccati dupliciter. Vno modo non perceptum actu, sed voto: sicut cum quis prius iustificatur à peccato.

ALIO modo etiam perceptum ab eo qui est in peccato mortali, cuius conscientiam, & affectum non habet. Forte enim primo non fuit sufficienter contritus: sed deuote & reuerenter accedens consequetur per hoc sacramentum gratiam charitatis, quæ contritionem perficiet, & remissionem peccati.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod petimus, ut hoc sacramentum sit ablutio scelerum: vel eorum quorum conscientiam non habemus (secundum illud psalmi, Ab occultis meis munda me domine) vel ut contritio in nobis perficiatur ad scelerum remissionem: vel etiam: ut robar nobis detur ad scelera vitanda.

AD SECVNDVM dicendum, quod baptismus est spiritualis generatio, quæ est mutatio de non esse spirituale in esse spirituale & datur per modum abluitionis. Et ideo quantum ad utrumque non inueniuntur accedere ad baptismum, qui habet conscientiam peccati mortalis. Sed per hoc sacramentum homo sumit in se Christum per modum spiritualis nutrimenti, quod non competit mortuo in peccatis. Et ideo non est similis ratio.

AD TERTIVM dicendum, quod gratia est sufficientis causa remissionis peccati mortalis: non tamen actu remittit peccatum mortale, nisi cum primo datur peccatori. Sic autem

non datur in hoc sacramento. Unde ratio non sequitur.

IN HOC 3. articulo Diuus. Tho. notat prius, quod virtus huius sacramenti potest considerari dupliciter. Vno modo secundum se & alio modo per comparisonem ad eum qui recipit hoc sacramentum, secundum quod in eo inuenitur, vel non inuenitur impedimentum recipiendi huius sacramenti effectum, nempe peccatum mortale.

HIS notatis scribit Doctor sanctus aliquas conclusiones. Quarum prima est. Hoc venerandum sacramentum secundum se habet virtutem remittendi quæcumque peccata. Probat, quia (ut dictum est) habet virtutem passionis Christi, quæ est fons & causa remissionis peccatorum. Ergo &c. SECVNDA conclusio est. Quicumque habet conscientiam peccati mortalis: habet in se impedimentum percipiendi effectum huius sacramenti. Probat, quia non est conueniens susceptor huius sacramenti. Ergo meretur priuari eius fructu: quia facit irreuerentiam sacramento.

SECVNDO. Quia qui est in peccato mortali non viuic spiritualiter. Ergo non debet spirituale nutrimentum suscipere, quod non est, nisi viuens.

TERCIO. Quia non potest uniri Christo, quod per hoc sacramentum firmum est in affectu peccandi mortaliter. Ergo habet impedimentum suscipiendi effectum huius sacramenti.

QVARTO hoc ipsum confirmat ex lib. de ecclesiasticis dogmatibus, ubi dicitur. Si mens in affectu peccandi est, grauat magis Eucharistia perceptione quam purificetur. Ergo hoc sacramentum in eo, qui ipsum recipit in conscientia peccati mortalis, non operatur remissionem peccatorum.

TERCIA conclusio est. Sacramentum hoc potest operari remissionem peccati mortalis dupliciter. Vno modo perceptum solo voto, & non re: cum quis prius quam sumat Eucharistiam iustificatur à peccato per contritionem, quæ includit propositum seruandi mandata dei (ut infra suo loco dicemus), & vnum præceptorum est de Eucharistia sumenda.

QVARTA & notanda conclusio est. Sacramentum hoc realiter perceptum ab eo, qui est in mortali, cuius tamen conscientiam & affectum non habet remissionem peccati operatur. Ponit diuus Thomas exemplum, quia potest esse, quod ille qui accedit ad Eucharistiam non fuit prius sufficienter contritus: sed deuote & reuerenter accedens consequitur per hoc sacramentum gratiam charitatis. Hæc. S. Tho. Quæ nos prius tractabimus. Et tandem sententia. S. Tho. hic citat duobus propositionibus principalibus. Prima est. Omnis accedens ad sacramentum cum conscientia peccati mortalis: peccat mortaliter de nouo. Vnde non solum non remittuntur illi mortalia peccata: sed admittit vnum de nouo.

SECVNDA

SECVNDA conclusio est, quæ est. 4. in litera articuli. Accedens ad sacramentum in peccato mortali nesciens (nempe quia putat se fecisse diligentiam debitam, & non fecit) non semper peccat mortaliter nouum peccatum. Has duas propositiones ponit. S. Tho. hic, ut constat. Idem dicit. q. 21. sequenti. ar. 4. ad. 5. Idem dicit in. 4. d. 9. q. 1. ar. 3. q. 2. Idem dicit Bonauentura. 4. d. 9. ar. 2. q. 3. Idem Gabriel in. 4. d. 9. q. 2. conclusione prima, & super Canonem lectione. 8. Idem sentit Marsilius in. 4. q. 6. ar. 4. conclusione prima & duobus corollariis sequentibus. Idem Gerson libro de floribus Eucharistia, & in tractatu ubi exponit canticum, Magnificat anima mea. Idem Adrianus in. 4. q. propria de Eucharistia. Idem Paludanus. d. 9. q. 2. Sed hi doctores dicunt, quod talis non peccat. At sanctus Tho. addit, quod non solum non peccat: sed recipit gratiam. Ratio est: quia licet talis sit indignus, accedit digne, id est, accessus est dignus. Et ad intelligendum hæc, nota, quod omnis dolor de peccatis, qui sufficit ad remissionem peccatorum dicitur contritio: Alius vero qui non sufficit dicitur attritio.

SECVNDO notandum, quod non est facile cognoscere, quis dolor est attritio, & quis contritio: quia licet communiter diffiniatur à doctoribus quod contritio sit dolor de peccatis propter Deum, & attritio sit dolor de peccatis propter poenas aut alias circumstantias, vel propter alia motiua: tamen hoc ipsum cognoscere difficile est: quia putant homines quod dolent propter Deum, & sæpe non est ita. Vnde nullus potest esse certus, & euidenter scire se esse in gratia, aut se esse contritum sine speciali reuelatione. Probat, hoc, Priore ad Corinthios. 4. Nihil mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum. Et tamen habebat Paulus magna signa quod erat in gratia: quia nollebat se parari à charitate Christi.

SECVNDO probatur hoc per illud Iob. 9. Verebar omnia opera mea sciens quod non parceres delinquenti.

TERCIO. Ecclesiasticus. 5. Depropitiato peccato noli esse sine metu.

QVARTO Ecclesiastes. 9. Nescit homo vtrum amore an odio dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta.

QVINTO. Prouerborum. 20. Nullus potest dicere, Mundum est cor meum.

SEXTO. Iob. 10. Si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea.

SEPTIMO. In eodem capite habetur. Si dominus venerit ad me, & si recesserit, non videbo illum.

HIS suppositis, probatur secundam conclusionem, ubi est difficultas: quia de prima non est aliqua: cum sit expressa in Paulo. 1. ad Corinthios. 11. Prius. Si nunquam potest quis accedere ad Eucharistiam in peccato mortali quin peccet mortaliter: sequitur, quod omnis accedens ad Eucha-

ristiam exponit se periculo peccandi mortaliter. Et ita omnis accedens peccat mortaliter. Probat, sequella: quia nullus potest scire, quod est in gratia: ut probatum est. Ergo accedit ad Eucharistiam cum timore & periculo, quod est in peccato mortali. Ergo exponit se periculo peccandi lethaliter. Ergo sic peccat mortaliter.

SECVNDO. Non habemus in sacra scriptura, quod accedens ad Eucharistiam teneatur esse in gratia: sed solum, quod probet se: ut ait Paulus. Sed talis iam est probatus. Ergo accedit sine peccato. Et hoc argumentum probat sufficienter conclusionem. S. Thomæ.

HIS non obstantibus dicit Maior in. 4. d. 9. q. 1. conclusione. 2. quod accedens in lethali ad Eucharistiam semper peccat de nouo. Probat, prius: quia vel talis fecit totum, quod debebat facere, vel non. Si fecit totum. Ergo est in gratia. Si non. Ergo ad hoc ignorat culpabiliter. Ergo peccat sic accedens, mortaliter.

PRO solutione huius nota, quod peccator solum tenetur dolere de peccatis ad hoc, quod remittatur illi peccata: & non tenetur querere, an fecerit examinationem vel non, nisi ad hunc finem, ut doleat de peccatis. Ad sumendum autem Eucharistiam non sufficit dolere: sed tenetur facere diligentiam ad querendum signa probabilia quod est sine peccato, vel in gratia. Tunc ad argumentum diuingo antecedens. Talis fecit quod tenetur ad sumendum Eucharistiam, concedo. Sed non facit, quod tenetur ad hoc quod sit in gratia: Quia ad hoc quod esset in gratia deberet dolere de peccatis propter Deum. Vnde sequitur, quod dicit. S. Thomas esse verum. scilicet quod habens signa sufficientia ad iudicandum probabiliter, quod est in gratia, potest accedere ad Eucharistiam sine peccato.

ET contra Maiorem arguitur hoc modo. Si Deus fecisset legem, quod quantumcumque quis habeat signa probabilia, quod doluit de peccatis, & quod est in gratia: si tamen non doluit, non erit in gratia, ille qui sic habet illa signa non peccaret sic accedens ad Eucharistiam. Ergo nec nunc: quia eadem lex facta est nunc per illud, Probet se ipsum homo, & Nisi poenitentiam egeritis, peribitis.

SECVNDO. Si duo habeant æqualia signa, quod sunt in gratia, & in rei veritate non est nisi vnus illorum, & accedunt sic cum illis signis ad Eucharistiam: non videtur quare peccet vnus potius quam alius. Ergo nullus illorum peccat sic accedens.

TERCIO. Tantum arcetur ab Eucharistia excommunicatus sicut peccator. Sed excommunicatus, qui inuincibiliter ignorat suam excommunicationem & sic accedit, excusatur. Ergo peccator &c. Quod autem excommunicatus possit sic ignorare excommunicationem. Probat, si rusticus accipit absolutionem à non potente dare, & putat, quod poterat &c.

QVARTO. Dominus dicit Ioan. 6. quod hoc a iij sacramento

QVARTVM. Sic proceditur. Videtur, quod per hoc sacramentū nō remittantur peccata venialia. Hoc enim sacramentū (ut August. dicit super Ioā.) est sacramentū charitatis. Sed venialia peccata nō contrariantur charitati: ut in secunda parte habitū est. Cum ergo contrariū tollatur per suū contrarium, videtur quod peccata venialia per hoc sacramentum non remittantur.

PRÆTEREA. Si peccata venialia per hoc sacramentum remittantur, quare ratione remittitur unum, remittuntur & omnia. Sed non videtur quod omnia remittantur: quia sic frequenter aliquis esset absque omni peccato veniali, contra id quod dicitur. 1. Ioā. 1. Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. Nō ergo per hoc sacramentū remittitur aliqd peccatū veniale.

PRÆTEREA. Contraria mutuo se expellūt. Sed peccata venialia non prohibēt a perceptione huius sacramenti: dicit enim August. super illud Ioānis. 6. Patres vestri maducaverūt mānā: deserto, et mortui sūt. Innocētiā (inquit) ad altare apportate: peccā, et si quotidiana, non sint mortifera. Ergo nec peccata venialia per hoc sacramentū tollūtur.

SED CONTRA est, quod Innocentius tertius dicit, quod sacramentū venialia delet, & cauet mortalia.

RESPONDEO dicendum, quod in hoc sacramento duo possunt considerari. scilicet ipsum sacramentum & res sacramenti. Et ex utroq; apparet quod hoc sacramentum habet virtutem ad remissionem venialium peccatorū. Nam hoc sacramentum suscipitur sub specie cibi nutrientis. Nutrimentum autem cibi est necessarium corpori, ad restaurandū id quod quotidie deperditur per actionem caloris naturalis. Spiritualiter autem quotidie aliquid in nobis deperditur ex calore concupiscentie per peccata venialia, que diminuunt feruorem charitatis: ut in secunda parte habitum est. Et ideo conuenit huic sacramento ut re-

mittat peccata venialia. Vnde & Ambrosius dicit in lib. de sacramentis, quod iste panis quotidianus sumitur in remedium quotidianae infirmitatis. Res autem huius sacramenti est charitas, nō solū quātū ad habitū: sed etiam quātū ad actū, qui excitatur in hoc sacramento: per quod peccata venialia solūtur. Vnde manifestū est, qd virtute huius sacramenti remittuntur peccata venialia.

AD PRIMū ergo dicendū, quod peccata venialia, et si non contrariantur charitati quātū ad habitū: cōtrariantur tamē ei quātū ad feruorē actūs, qui excitatur per hoc sacramentū: rōne cuius peccata venialia tollūtur.

AD SECVNDUM dicendum, quod illud verbum non est intelligendum quin aliqua hora possit homo esse absque omni reatu peccati venialis: sed quia vitam istam sancti non ducunt sine peccatis venialibus.

AD TERTIVM dicendū, quod maior est virtus charitatis, cuius est hoc sacramentum, quam venialium peccatorū. Nam charitas tollit per suum actū peccata venialia: que tamē nō possunt totaliter impedire actū charitatis. Et eadē rō est de hoc sacramento.

AD DVBIUM motū in hoc. 4. articulo respondet diuus Thomas vnica conclusione affirmatiua, præsупposito vno, nempe, quod in hoc sacramento sunt duo consideranda. scilicet ipsum sacramentum & res sacramenti. Quo supposito, sic habet conclusio. Hoc sacramentum ex utroque prædictorū habet virtutē ad remittendū peccata venialia. Probat per hoc modo. Hoc sacramentū est quoddā nutrimentum spūale. Ergo restituit id quod quotidie deperditur in fidelibus de vita spūali, nempe, de feruore charitatis. Sed spiritualiter quotidie aliquid in nobis deperditur per peccata venialia, que diminuunt feruorem charitatis. Ergo competit huic sacramento: ut remittat peccata venialia. Probat per hoc cōsequētia à simili: quia hoc est officium nutrimenti, ut patet in corporalibus reparare ea que deperduntur per calorem naturalem. Ergo &c.

SECUNDO probatur prædicta conclusio testimonio diui Ambrosij, qui in libro de sacramentis ait hunc panem quotidianum sumi in remedium quotidianae infirmitatis, que est peccatū veniale.

TERCIO probatur in argumento in contra testimonio Innocētij tertij dicentis, hoc sacramentū venialia delere, & cauere mortalia.

QVARTO

QVARTO probat prædictā conclusionē quod ad rem sacramenti, hoc modo. Res huius sacramenti est charitas, non solū quātū ad habitū: sed quātū ad actū qui excitatur hoc sacramento. Per quē actum (ut infra materia de poenitentia agemus) remittuntur peccata venialia. Ergo virtute huius sacramenti remittuntur peccata venialia.

HIC nota circa solutiones argumētōrū, quod quādo. S. Tho. ibi concedit quod per hoc sacramentū tollūtur omnia peccata venialia: intelligēdū est, dūmodo non cōplaceat actualiter vel virtualiter in aliquo vel aliquibus: quia tunc illa non remittētur, sed omnia alia tollūtur in quibus non cōplacet actualiter vel virtualiter, esto non cogitet de illis. Vnde non requiritur quod actualiter cogitet de illis venialibus, ut per sacramentū remittantur: sicut nec ad hoc quod per dilectionē charitatis remittantur: quia illa dilectio qua quis vult deo placere & in nullo displicere, etiā in minimo, omnia venialia remittit quātū est de se, si ipse non complacet in aliquo: ut dictum est.

Articul. quintus.

Vtrum per hoc sacramentū tota poena peccati remittatur.

QVINTVM sic proceditur. Videtur, quod per hoc sacramentū tota poena peccati remittatur. Homo enim per hoc sacramentum suscipit in se effectū passionis Christi (ut dictum est) sicut & per baptismū. Sed per baptismum percipit homo remissionē oīs poenae virtute passionis Christi: que sufficenter satisfecit pro oibus peccatis: ut ex supra dictis patet. Ergo videtur, qd per hoc sacramentum homini remittatur totus reatus poenae.

PRÆTEREA Alexander Papa dicit. Nihil in sacrificijs maius esse potest quā corpus & sanguis Christi. Sed per sacrificia veteris legis homo satisfaciebat pro peccatis suis. Dicitur enim Leuit. 4. et. 5. Si peccauerit homo, offeret hoc vel illud pro peccato suo, et remittetur ei. Ergo multo magis hoc sacramentum valet ad remissionem omnis poenae.

PRÆTEREA. Cōstat, quod per hoc sacramentū aliquid de reatu poenae dimittitur. Vnde & in satisfactione aliquibus iniungitur, quod pro se missas faciant celebrari. Sed

qua ratione una pars poenae dimittitur, eadē ratione & alia: cū virtus Christi, que in hoc sacramento continetur, sit infinita. Ergo videtur, qd per hoc sacramentū tota poena tollatur.

SED CONTRA est, quod secundum hoc non esset homini alia poena iniungenda: sicut nec baptizato iniungitur.

RESPONDEO dicendū, quod hoc sacramentū simul est sacrificiū & sacramentum. Sed rationē sacrificij habet in quātū offertur: rationem autē sacramenti, in quātū sumitur. Et ideo effectū sacramenti habet, in eo qui sumit, effectū autē sacrificij in eo qui offert, vel in his pro quibus offertur.

SI IGITUR consideretur, ut sacramentū habet effectū dupliciter. Vno modo directe ex vi sacramenti, alio modo quasi ex quadā cōcomitantia: sicut & circa continētia sacramenti dictum est. Ex vi quidē sacramenti directe habet illū effectum, ad quē est institutū. Non est autē institutū ad satisfaciendū, sed ad spiritualiter nutriendū per unionem ad Christū & ad mēbra eius: sicut & nutrimentū vnitur nutritio. Sed quia haec vnitas fit per charitatem, ex cuius feruore aliquis cōsequitur remissionē, nō solum culpa, sed etiā poenae: inde est, quod ex cōsequenti per quadā concomitantia ad principalem effectum homo consequitur remissionē poenae, nō quidem totius, sed secundū modum suae deuotionis et feruoris. In quātū vero est sacrificiū habet vim satisfactiuā: sed in satisfactioe magis attenditur affectus offerentis, quā quantitas oblationis. Vnde & dominus dicit Luca. 21. de vidua, que obtulit duo era, qd plus omnibus misit. Quauis ergo haec oblatio ex sua quantitate sufficiat ad satisfaciendū pro omni poena: tamē sit satisfactoria illi pro quibus offertur, vel etiā offerentibus, secundū quantitatē suae deuotionis, & non pro tota poena.

AD PRIMVM ergo dicendū, quod sacramentū baptismi directe ordinatur ad remissionē poenae & culpa, non autem Eucharistia: quia baptismus dat homini quasi cō-

morienti

morienti Christo, Eucharistia autem quasi nutriendo, & perficiendo per Christum. Unde non est similis ratio.

AD SECVNDVM dicendum, quod alia sacrificia & oblationes, non operantur remissionem totius poenae, neque quantum ad quantitatem oblatis: sicut hoc sacrificium, neque quantum ad devotionem hominis: ex qua contingit, quod etiam hic non tollitur tota poena.

AD TERTIVM dicendum, quod hoc quod tollitur pars poenae, & non tota poena per hoc sacramentum, non contingit ex defectu virtutis Christi: sed ex defectu devotionis humanae.

IN HOC articulo. S. Tho prius ponit unum notabile, secundo scribit aliquot conclusiones. Notabile est, quod hoc sacramentum simul est sacrificium & sacramentum. Et ratione sacrificij habet quatenus offertur: rationem vero sacramenti habet, quatenus sumitur & conficitur. Unde colligitur, quod effectum sacramenti habet in eo, qui sumit: effectum autem sacrificij habet in eo, qui offert, vel in his, pro quibus offertur.

HIS animaduersionibus, est quo ad secundum primam conclusionem: Si sacramentum hoc consideretur, quatenus est sacramentum: habet effectum dupliciter. Uno modo directe, ex vi sacramenti. Alio modo quasi ex quadam concomitantia. Et haec non probatur in litera, sed supponitur nota.

SECUNDA conclusio est. Sacramentum hoc ex vi sacramenti, directe habet illum effectum, ad quem est institutum, nempe, ad spiritualiter nutriendum per unionem ad Christum & ad membra &c. HAEC probatur, quia sacramentum hoc directe non fuit institutum ad satisfaciendum. Ergo ad spiritualiter nutriendum. Et confirmatur. Sacramentum hoc est nutrimentum spirituale. Ergo unum nutritur spiritualiter: sicut nutrimentum corporale unum nutritur corporaliter.

TERTIA conclusio. Sacramentum hoc ex consequenti, per quandam concomitantiam ad principalem effectum: remittit non solum culpam, sed etiam poenam. Haec probatur: quia illa unio ad Christum, quae fit directe per hoc sacramentum, fit per charitatem, ex cuius fervore aliquis consequitur non solum remissionem culpae, sed etiam poenae. Ergo etiam sacramentum hoc ex consequenti remittit illam poenam.

QUARTA conclusio. Sacramentum hoc non remittit totam poenam quando est magna: quatenus est sacramentum, sed remittit plus vel minus secundum maiorem vel minorem fervorem vel devotionem recipientis sacramentum.

QUINTA conclusio est. Sacramentum hoc quatenus est sacrificium habet vim satisfactivam.

SEXTA propositio est. In satisfactioe magis

attenditur affectus offerentis, quam quantitas oblationis. Haec probatur ex illo Lucae. 22. quod redeptor noster dixit, illa. i. vidua, quae duo ara misit, plus misisse omnibus.

SEPTIMA est. Quamvis haec oblatio, id est, hoc sacramentum: qui sacrificium est, de se & ex quantitate sua sufficeret, ad satisfaciendum pro omni poena: non tamen satisfacit efficaciter, nisi secundum quantitatem devotionis vel fervoris illorum, qui offerunt, vel pro quibus offertur. Haec. S. Tho.

CIRCA sextam & septimam conclusiones erat tractandum, an tantum valeat res divina oblata pro pluribus, cuilibet illorum, quantum valeret unum soli, si pro solo illo offerretur. Et Caietanus ex his duabus conclusionibus. 6. s. & 7. hic in suis commentariis colligit partem affirmativam. Et latius hoc ipsum asserit in proprio opusculo de hoc, quod habetur inter sua opuscula. fol. 76. At mihi non videtur verum hoc, quod dicit dominus Caiet. ita absolute, ut ipse asserit. Quia vero haec materia commodius tractabitur infra in secunda quarta in materia de suffragiis mortuorum, illuc differatur praesens examinanda Deo duce.

Articulus sextus.

Vtrum per hoc sacramentum praeservetur homo a peccatis futuris.

AD SEXTUM sic proceditur. Videtur quod per hoc sacramentum non praeservetur homo a peccatis futuris. Multi enim digne sumentes hoc sacramentum, postea in peccatum cadunt. Quod non accideret, si hoc sacramentum praeservaret a peccatis futuris. Non ergo effectus huius sacramenti est a peccatis futuris praeservare.

PRAEETEREA. Eucharistia est sacramentum charitatis, ut supra dictum est. Sed charitas non videtur praeservare a peccatis futuris: quia semel habita potest amitti per peccatum: ut in secunda parte habitum est. Ergo videtur, quod nec hoc sacramentum praeservet hominem a peccato.

PRAEETEREA. Origo peccati in nobis est lex peccati, quae est in membris nostris: ut patet per Apostolum Rom. 7. Sed mitigatio foveit, qui est lex peccati, non ponitur effectus huius sacramenti: sed magis baptismi.

Ergo

Ergo praeservare a peccatis futuris non est effectus huius sacramenti.

SED contra est, quod dominus dicit Ioan. 6. Hic est panis de caelo descendens, ut si quis ex ipso manducaverit non moriatur. Quod quidem manifestum est, non intelligi de morte corporali. Ergo intelligit, quod hoc sacramentum praeservet a morte spirituali, quae est peccatum. RESPONDEO dicendum, quod peccatum est quaedam spiritualis mors animae. Unde hoc modo praeservatur aliquis a peccato futuro, quo praeservatur corpus a morte futura. Quod quidem fit dupliciter.

UNO modo in quantum natura hominis interiorius roboratur contra interiora corruptiva. Et sic praeservatur a morte peccati & medicina. ALIO modo, per hoc quod munitur contra exteriores impugnationes. Et sic praeservatur per arma quibus munitur corpus.

UTROQUE autem modo hoc sacramentum praeservat a peccato. Nam primo quidem, per hoc, quod Christo coniungit per gratiam, roborat spirituale vitam hominis, tanquam spiritualis cibus & spiritalis medicina secundum illud psal. Panis cor hominis confirmet. Et August. dicit super Ioan. Securus accede, panis est, non venenum.

ALIO modo in quantum est quoddam signum passionis Christi, per quam victi sunt demones repellit omnem demonum impugnacionem. Unde de Christo, dicit super Ioan. Vt leones flammam spirituales, sic ab illa mensa discedimus, terribiles effecti diabolo.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod effectus huius sacramenti recipitur in homine secundum hominis conditionem: sicut contingit de qualibet causa activa, quod eius effectus recipitur in materia secundum modum materiae. Homo autem in statu viae, est huius conditionis quod liberum arbitrium eius potest flecti in bonum & malum. Unde licet hoc sacramentum, quantum est de se, habeat virtutem praeservativam a peccato: non tamen aufert homini possibilitatem peccandi.

AD SECVNDVM dicendum, quod etiam charitatis quantum est in se, praeservat hominem a peccato: secundum illud Roman. 13. Dilectio proximi malum non operatur. Sed ex mutabilitate liberi arbitrij, contingit, quod aliquis post habitam charitatem, peccat, sicut & post susceptionem huius sacramenti.

AD TERTIVM dicendum, quod licet hoc sacramentum non directe ordinetur ad diminutionem foveit: diminuit tamen foveit ex quadam consequentia, in quantum auget charitatem: quia sicut August. dicit in lib. 83. questionum augmentum charitatis, est diminutio cupiditatis. Directe autem confirmat cor hominis in bono per quod etiam praeservatur homo a peccato.

NOTANDVM, quod hic articulus motus est solum ad intelligendum Ioannem in illo verbo Ioan. 6. Hic est panis qui de caelo descendit ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur, & non est alia difficultas. Est autem bona doctrina ad praedicandum & alliciendum homines, ut sepe vellint accedere ad sacramentum, postquam ex illo habent has duas comoditates, nempe, roboratur interiorius spiritualiter per sacramentum ne facile rursus incidant in peccatum, & pelluntur demones virtute huius sacramenti, ne tentent hominem & inclinent ad peccandum. Non te praetereant verba August. & Chrysost. quae ad hoc propositum afferuntur a doctore sancto.

UBI TA TVR hic, quid demonstratur per illud pronomen, hic, in illis verbis Ioannis. Ad hoc dicit glossa interlinearis, quod vel accipitur ut sit adverbium loci, id est, in isto loco, vel capitur demonstrative, pro illo, qui de caelo veniebat, qui erat Christus ipse. Et tantum est, ac si diceret. Panis, qui descendit de caelo, qui sum ego, dat vitam, quam panis, quem manducaverunt patres vestri, non poterat dare.

Dubium unicum.

Articulus septimus

Vtrum hoc sacramentum proficit alijs quam sumentibus.

AD SEPTIMUM sic proceditur. Videtur, quod hoc sacramentum non proficit nisi sumentibus. Hoc enim sacramentum est unius generis, cum alijs sacramentis, ut pote alijs conde-

condiuifum. Sed alia sacramenta non profut nisi sumentibus: sicut effectum baptismi non suscipit, nisi baptizatus. Ergo nec hoc sacramentum prodest alijs, nisi sumentibus.

PR AETEREA. Effectus huius sacramenti est adeptio gratiae & gloriae, & remissio culpae, ad minus venialis. Si ergo hoc sacramentum haberet effectum in alijs, quā in sumentibus, posset contingere, quod aliquis adipsiceretur, & gratiam & gloriae, & remissionē culpae absque actione & passione propria, alio sumente, vel offerente hoc sacramentū.

PR AETEREA. Multiplicata causa multiplicatur effectus. Si ergo hoc sacramentum prodesset alijs, quā sumentibus: sequeretur, quod magis prodesset alicui, si multi sumerent hoc sacramentum, multis hostijs in una missa consecratis. Quod non habet ecclesiae consuetudo, ut .s. multi cōmunicent pro alicuius salute. Non ergo videtur, quod hoc sacramentum profit illi sumentibus.

SED CONTRA, est qđ in celebratione huius sacramenti fit pro multis alijs deprecatio. Quod frustra fieret, nisi hoc sacramentum alijs prodesset. Hoc ergo sacramentum non solum sumentibus prodest.

RESPONDEO dicendum, quod (sicut prius dictum est) hoc sacramentum non solum est sacramentum, sed etiam est sacrificium. In quantum enim in hoc sacramento representatur passio Christi, qua Christus obtulit se hostiā Deo, ut dicitur Ephesiorū. s. habet rationē sacrificij. In quantum vero in hoc sacramento traditur invisibilis gratia sub visibili specie, habet rationem sacramenti.

SIC ergo hoc sacramentum sumentibus quidem prodest, & per modum sacramenti, & per modum sacrificij: quia pro omnibus sumentibus offertur. Dicitur enim in canone missae. Quotquot ex hac altaris participatione, sacrosanctus filij tui corpus, & sanguinem sumperimus, omni benedictione caelesti, et gratia repleamur.

SED alijs qui non sumunt prodest per mo-

dum sacrificij, in quantum pro salute eorū offertur. Unde & in canone missae dicitur. Memento domine famulorum famularūq; tuarum, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis, pro se suisque omnibus, pro redēptione animarū suarū, pro spe salutis & incolumitatis suae.

ET utrumque modū proficiendi, dominus expressit dicens. **Matth. 26.** & **Luce. 22.** Qui pro vobis, s. sumentibus, & pro multis, s. alijs effundetur, in remissionē peccatorū.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod hoc sacramentum pra alijs habet, quod est sacrificium. Et ideo non est similis ratio.

AD SECUNDUM dicendum, quod sicut passio Christi prodest quidem omnibus quantum ad sufficientiam, & ad remissionem culpae, & adeptionem gratiae & gloriae: sed effectum non habet, nisi in illis qui passioni Christi coniunguntur per fidem & charitatem: ita & hoc sacrificium, quod est memoriale dominicae passionis non habet effectum, nisi in illis qui coniunguntur huic sacramento per fidem & charitatem. Unde & Augustinus dicit ad renatum. Quis offerat corpus Christi, nisi pro his qui sunt membra Christi? Unde & in canone missae non oratur pro his qui sunt extra ecclesiam. Illi tamē prodest plus vel minus, secundū modū deuotionis eorum.

AD TERTIUM dicendum, quod sumptio pertinet ad rationem sacramenti, sed oblatio pertinet ad rationem sacrificij. Et ideo ex hoc quod aliquis sumit corpus Christi, vel etiam plures, non accrescit alijs aliquod inuamentum. Similiter etiā ex hoc quod sacerdos plures hostias consecrat in una missa, non multiplicatur effectus huius sacramenti: quia non est nisi unū sacrificium. Nihil enim plus est virtutis in multis hostijs consecratis, quā in una: cum sub omnibus & sub una nō sit nisi totus Christus. Unde nec si aliquis simul in una missa multas hostias consecratas sumat participabit maiorem effectum sacramenti. In pluribus vero missis multiplicatur

tur sacrificij oblatio. Et ideo multiplicatur effectus sacrificij et sacramenti.

HIC Articulus motus est ad exponendū canone missae in litera. Quia doctor loquitur satis manifeste & distincte, vide eum.

SECVNDO. Nota solutionē ad 3. pro illa quaestione, an pro petente tres vel multas missas satisfiat si dicatur una tantū. Et doctor dicit quod nō: quia tunc sunt plura sacrificia numero, & ita multiplicatur effectus spiritualis quem efficit sacramentum hoc, quatenus est sacrificium, id est, quatenus offertur Deo in memoriā illius oblationis, qua Christus in ara crucis fuit pro hominibus oblatus. Et sicut oblatio illa, & passio Christi per hanc oblationē significata habet vim ad satisfaciendum pro peccatis hominum ex Dei ordinatione: ita etiā haec oblatio illam significatā habet virtutē satisfactiuā pro eisdē peccatis.

Articulus octauus

Utrum per veniale peccatū impediatur effectus huius sacramenti.

AD OCTAVUM sic proceditur. Videtur quod per veniale peccatum nō impediatur effectus huius sacramenti. Dicit enim Augustinus super illud Ioh. 6. Patres vestri manducaverunt manna. &c. Panem caelestem spiritualiter manducate, innocentiam ad altare portate, peccata & si sint quotidiana, non sint mortifera. Ex quo patet quod venialia peccata, quae quotidiana dicuntur, spiritualem manducationem nō impediunt. Sed spiritualiter manducantes effectū huius sacramenti percipiunt. Ergo peccata venialia non impediunt effectū huius sacramenti.

PR AETEREA. Hoc sacramentum nō est minoris virtutis quam baptismus. Sed effectum baptismi (sicut supra dictum est) impedit sola fictio, ad quā non pertinet peccata venialia: quia sicut Sapient. 1. dicitur. Spūs sanctus disciplina effugiet fictū. Qui tamē per peccata venialia non fugatur. Ergo nec effectum huius sacramenti impediunt peccata venialia.

PR AETEREA. Nihil quod remove-

tur per actionem alicuius causae, potest impedire eius effectum. Sed peccata venialia tolluntur per hoc sacramentum. Ergo nō impediunt eius effectum.

SED CONTRA est, quod Damascenus dicit in 4. lib. Ignis eius, quod in nobis est desiderij, assumens eam quae ex carbone, id est, ex hoc sacramento ignitionē, comburat nostra peccata, & illuminet corda nostra ut participatione diuini ignis igniamur, & desicemur. Sed ignis nostri desiderij vel amoris impeditur per peccata venialia: quae impediunt feruorem charitatis, ut in secunda parte habitum est. Ergo peccata venialia impediunt effectum huius sacramenti.

RESPONDEO dicendum, quod peccata venialia dupliciter accipi possunt. Vno modo prout sunt praeterita: alio modo prout sunt actus exerciti.

PRIMO quidem modo, peccata venialia nullo modo impediunt effectū huius sacramenti. Potest enim contingere, quod aliquis post multa peccata venialia cōmissa deuote accedat ad hoc sacramentum, & plenarie huius sacramenti consequatur effectum.

SECVNDO autem modo peccata venialia non ex toto impediunt huius sacramenti effectum, sed in parte. Dicitur enim, quod effectus huius sacramenti non solū est adeptio habitualis gratiae vel charitatis: sed etiā quaedā actualis refectio spiritualis dulcedinis. Quae quidem impeditur, si aliquis accedat ad hoc sacramentum per peccata venialia in mente distractus. Nō autē tollitur augmentum habitualis gratiae vel charitatis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ille qui cum actu venialis peccati ad hoc sacramentum accedit: habitualiter quidem manducat spūaliter, sed non actualiter. Et ideo habituale effectū huius sacramenti percipit: non autem actualem.

AD SECUNDUM dicendum, qđ baptismus nō ita ordinatur ad actualē effectū. i. feruorē charitatis, sicut hoc sacramentum. Nam baptis-

baptismus est spiritualis regeneratio: per quam acquiritur prima perfectio, quae est habitus, vel forma. Hoc autem sacramentum est spiritualis manducatio, quae habet actualem deletionem.

AD TERTIVM dicendum, quod illa ratio procedit de venialibus praeiis: quae per hoc sacramentum tolluntur.

AD RESPONDENDVM luculentius ad hoc octavum dubium in ordine huius quaestionis vigesima, est notandum ex diuo Th. hic, quod peccatum veniale potest considerari dupliciter. Vno modo quatenus est iam praeteritum: alio modo quatenus iam actualiter exercetur, & manet in affectu.

SECUNDO est advertendum, quod effectus huius sacramenti est duplex. Alter, est habitualis gratia vel charitas, quam consequitur suscipiens hoc sacramentum virtute eiusdem Eucharistiae ex opere operato, ut aiunt. Alter est, quaedam actualis refectio spiritualis dulcedinis, id est, quaedam actualis devotio & spiritualis delectatio.

HIS visis scribit. S. Tho. tres propositiones. Quarum prima est. Peccata venialia quatenus praeterita nullo modo impediunt effectum huius sacramenti: nec quo ad gratiam habitualementem, nec quo ad ullam actualem dulcedinem. Probat hanc: quia post multa peccata venialia commissa, potest quis accedere devote ad venerandum hoc sacramentum. Ergo accipiet plenum effectum huius sacramenti.

SECUNDA propositio sic habet. Peccata venialia quatenus praesentia, & actu exercita, non impediunt principalem effectum huius sacramenti, qui est adeptio gratiae habitualis vel charitatis. Et haec non probatur in litera, sed nos illam iam probavimus in primo articulo huius quaestionis. Et statim probavimus.

TERCIA propositio diui. Th. est. Peccata venialia quatenus exercita & actualia sunt: impediunt minus principalem effectum huius sacramenti, qui est illa refectio actualis, dulcedinis spiritualis. id est, illa actualis & spiritualis delectatio, qua sumens hoc sacramentum delectatur. Haec sanctus doctor.

EX his colligitur, quod dominus Caie. in hac. q. art. 1. dicit expresse contra. S. Tho. cum dicit, quod accedens ad Eucharistiam distractus per peccata venialia, vel peccatum veniale, non recipit gratiam habitualementem, cuius oppositum hic asserit doctor sanctus, conclusionem secundam.

Dubium
primum.

SED DVBITATUR hic prius. Si sumptio propter inanem gloriam: an detur effectus sacramenti habitualis. Ad hoc dico, quod ita.

SED contra, ergo propter peccatum datur gratia. Respondedo, quod non datur propter peccatum formaliter, sed propter operationem, quae est sum-

ptio sacramenti, eo quia sumptio est, non quia peccatum est.

SECUNDO probatur. 2. conclusio doctoris. Quia nihil impedit aut expellit aliud, nisi quod est illi contrarium. Sed veniale non est contrarium charitati habituali. Ergo &c.

TERCIO. Si illa eadem numero gratia, quae datur in Eucharistia daretur ante peccatum veniale, postea peccatum veniale adueniens non tollit illam gratiam, sed compatitur simul. Ergo, esto prius sit peccatum veniale, non impeditur ex parte gratiae, quin infundatur illud augmentum gratiae: nec ex parte sacramenti quod de se virtute sua habet non ponenti obicem mortalis culpa conferre illud gratiae habitualis augmentum.

Quaestio. xxi.

De usu siue sumptione huius sacramenti in communi.

EINDE considerandum est de usu siue sumptione huius sacramenti. Et primo quidem in communi: secundo quomodo Christus est usus hoc sacramento.

CIRCA primum queruntur duodecim.

PRIMO utrum sint duo modi manducandi hoc sacramentum. scilicet sacramentaliter, & spiritualiter.

SECUNDO utrum soli homini conveniat manducare hoc sacramentum spiritualiter.

TERCIO. utrum solius hominis iusti sit, manducare sacramentaliter.

QUARTO. utrum peccator manducans sacramentaliter, peccet.

QUINTO. de quantitate huius peccati.

SEXTO. utrum peccator accedens ad hoc sacramentum sit repellendus.

SEPTIMO. utrum nocturna pollutio impediat hominem a sumptione huius sacramenti.

OCTAVO. utrum sit solius a ieiunijs sumendum.

NONO. utrum sit exhibendum non habentibus usum rationis.

DECIMO. utrum sit quotidie sumendum.

VNDECIMO. utrum liceat omnino abstinere.

DVODECIMO. utrum liceat percipere corpus sine sanguine.

Articul. primus.

Utrum distingui debeant duo modi manducandi corpus Christi.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod non debeat distinguere duo modi manducandi corpus Christi. scilicet sacramentaliter & spiritualiter. Sicut enim baptismus est spiritualis regeneratio (secundum illud Ioa. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto &c.) ita etiam hoc sacramentum est spiritualis cibus.

Vnde Dominus de hoc sacramento loquens, dicit. Ioa. 7. Verba quae ego locutus sum vobis spiritus & vita sunt. Sed circa baptismum non distinguitur duplex modus sumendi. scilicet sacramentalis & spiritualis. Ergo nec circa hoc sacramentum debet haec distinctio adhiberi.

PRAEETEREA. Quorum unum est propter alterum, non debent ab invicem dividere: quia unum ab alio speciem trahit. Sed sacramentalis manducatio ordinatur ad spiritualem sicut ad finem. Non ergo debet sacramentalis manducatio contra spiritualem dividere.

PRAEETEREA. Quorum unum non potest esse sine altero, non debet contra se dividere. Sed videtur, quod nullus possit manducare spiritualiter, nisi etiam sacramentaliter manducet: alioquin antiqui patres hoc sacramentum spiritualiter manducassent. Frustra etiam esset sacramentalis, si sine ea spiritualis esse posset.

Non igitur convenienter distinguitur circa hoc sacramentum duplex manducatio. scilicet sacramentalis & spiritualis.

SED CONTRA est, quod super illud Corinthiorum. 11. Qui manducat, et bibit indigne &c. dicit Glosa. Duos dicimus esse modos manducandi: unum sacramentalem & alium spirituale.

RESPONDEO dicendum, quod in sumptione huius sacramenti, duo sunt consideranda. scilicet ipsum sacramentum & effectus ipsius: de quorum utroque iam supra dictum est. Perfectus igitur modus sumendi hoc sacramentum

est, quando aliquis ita hoc sacramentum suscipit, quod percipit eius effectum. Contingit autem quandoque (sicut supra dictum est) quod aliquis impeditur a percipiendo effectum huius sacramenti. Et talis sumptio huius sacramenti est imperfecta. SICUT igitur perfectum contra imperfectum dividitur: ita sacramentalis manducatio, per quam sumitur solum sacramentum sine effectibus ipsius, dividitur contra spiritualem manducationem, per quam quis percipit effectum huius sacramenti, quo spiritualiter homo Christo coniungitur per fidem & charitatem.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod etiam circa baptismum & alia huiusmodi similis distinctio adhibetur. Nam quidam suscipiunt tantum sacramentum: quidam vero sacramentum & rem sacramenti. In hoc tamen differunt: quia cum alia sacramenta perficiantur in usu materiae: percipere sacramentum est ipsa perfectio sacramenti: hoc autem sacramentum perficitur in consecratione materiae, et ideo uterque usus est consequens hoc sacramentum. In baptismum etiam et alijs sacramentis characterem recipiunt: illi qui accipiunt sacramentum, recipiunt aliquem spirituale effectum. scilicet characterem, quod non accidit in hoc sacramento. Et ideo magis in hoc sacramento distinguitur usus sacramentalis a spirituali: quam in baptismum.

AD SECUNDVM dicendum, quod sacramentalis manducatio, quae pertingit ad spiritualem, non dividitur contra spirituale, sed includitur ab ea. Sed illa sacramentalis manducatio contra spirituale dividitur, quae effectum non consequitur, sicut imperfectum, quod non pertingit ad perfectionem speciei, dividitur contra perfectum.

AD TERTIVM dicendum, quod (sicut supra dictum est) effectus sacramenti potest ab aliquo percipi, si sacramentum habeat in voto, quamvis non accipiat in re. Et ideo, sicut aliqui baptizantur baptismum flammis, propter desiderium baptismi, atque baptizantur baptismum aqua, ita etiam aliqui manducant spiritualiter hoc sacramentum antequam sacramentaliter sumant.

SED hoc contingit dupliciter. Uno modo propter desiderium

per desiderium sumendi ipsum sacramentum. Et hoc modo dicuntur baptizari, & manducare spiritualiter & non sacramentaliter, illi, qui de siderant sumere haec sacramenta iam instituta. ALIO modo propter figuram, sicut dicit Apostolus. 1. Corinthiorum. 10. quod antiqui patres baptizati sunt in nube & in mari, & quod spirituales escam manducauerunt, & spirituales potum biberunt. Nec tamen frustra adhibetur sacramentalis manducatio: quia plenius inducit sacramenti effectum ipsa sacramenti susceptio, quam solum desiderium, sicut supra circa baptismum dictum est.

Hic articulus primus est utilis ad intelligendum aliquos graues doctores, velur est illa glossa quae citatur a S. Th. in argumento in contra. Qui graues doctores ita loquuntur de hoc venerando sacramento: quod ponunt formaliter distinctos modos manducandi. Et ad hos modos explicandos dicit diuus Thomas, quod in sumptione huius sacramenti sunt duo consideranda, nempe, sacramentum ipsum, & effectus ipsius, de quibus iam late supra dictum est.

SECUNDO. Dicit S. Th. quod duplex est modus sumendi hoc sacramentum. Alter perfectus, & spiritualis: alter vero dicitur imperfectus & sacramentalis tantum.

HIS notatis, sunt duae propositiones in S. Tho. Prima est. Quando quis sumit sacramentum, & propter suam iadispotionem non suscipit effectum habituales sacramenti, de quo diximus in articulo. 8. questionis praecedentis, sumit sacramentum solum sacramentaliter & imperfecte. Et ille dicitur imperfectus modus sumendi hoc sacramentum. **SECUNDA** propositio est. Quando quis sumit Eucharistiam ita dispositus, quod etiam suscipit eius effectum habituales (ut supra dictum est) sumit hoc sacramentum perfecte, vel spiritualiter. Et hic modus sumendi cum tali dispositione, vocatur spiritualis, vel perfectus modus sumendi Eucharistiam.

Haec materia tractatur a Magistro & doctoribus scholasticis in. 4. d. 9. & sumitur ex August. in quodam sermone de verbis domini, & in libro sententiarum Prosperi, & in libro de remedio poenitentiae, & habetur de consecratione. d. 2. c. Quid est Christum manducare, cum duobus sequentibus.

Dubium vnicū.

Dubium vnicū. Hic ad. 3. quod cum sacramentum recipitur in voto, consequitur quis effectum sacramenti, an intelligat, quod consequitur effectum qui datur ex opere operato. vel aliu. Dico, quod intelligit aliu effectum, & non illum qui datur ex opere operato. Sed est alius qui datur pro illo bono actu aut desiderio, quo vult Sacramentum sumere. Proba-

tur. Quia ex opere operato non datur, nisi sumenti, & pro ipsa sumptione: ut constat ex his, quae supra citauimus ex. c. 6. Ioannis. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam. Vult ergo. S. Th. quod qui suscipit hoc sacramentum in voto: suscipit effectum sacramenti, id est, suscipit aliquam peculiarem gratiam pro illo bono desiderio, quo desiderat ipsum sacramentum. Et forte quod pro alio desiderio bono de alio obiecto, ceteris paribus, non reciperet ille, qui desiderat hoc sacramentum tantam gratiam, quantum recipit pro hoc desiderio.

Articu. secundus

Utrum solius hominis sit hoc sacramentum spiritualiter sumere.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod non solius hominis sit hoc sacramentum spiritualiter sumere, sed etiam angelorum. Quia super illud Psal. Panem angelorum manducaui homo, dicit glossa. 1. corpus Christi, qui est vere cibus angelorum. Sed hoc non esset, si angeli spiritualiter Christum non manducarent. Ergo angeli spiritualiter Christum manducant.

PRAEETEREA. Augustinus. dicit super Ioan. Hunc cibum & potum, societate vult intelligi, corporis et membrorum suorum quae est ecclesia in praedestinatiis. Sed ad istam societatem non solum pertinent homines: sed etiam sancti angeli. Ergo sancti angeli spiritualiter manducant.

PRAEETEREA. Augustinus. in lib. de verbis Domini dicit. Spiritualiter manducatus est Christus, quoniam ipse dicit. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Sed hoc conuenit non solum hominibus, sed etiam sanctis angelis: in quibus per charitatem est Christus, et ipsi in eo. Ergo videtur, quod spiritualiter manducare, non solum sit hominum, sed etiam angelorum.

SED CONTRA est, quod August. dicit super Ioan. Panem de altari spiritualiter manducate, innocentiam ad altare portate. Sed angelorum

angelorum non est accedere ad altare, tanquam aliquid inde sumpturi. Ergo angelorum non est spiritualiter manducare.

RESPONDEO dicendum, quod in hoc sacramento continetur ipse Christus, non quidem in specie propria. Sed in specie sacramenti. Dupliciter ergo contingit manducare ipsum Christum.

UNO modo prout in sua specie consistit. Et hoc modo angeli manducant spiritualiter ipsum Christum, in quantum ei uniuntur fruitione charitatis perfecte, & visione manifesta (quem panem expectamus in patria) non per fidem, sicut nos ei hic unimur.

ALIO modo contingit spiritualiter manducare Christum, prout est sub speciebus huius sacramenti: in quantum, scilicet, aliquis credit in Christum cum desiderio sumendi hoc sacramentum. Et hoc non solum est spiritualiter manducare Christum, sed etiam spiritualiter manducare hoc sacramentum. Quod non competit angelis. Et ideo licet angeli spiritualiter manducant Christum, non tamen conuenit eis spiritualiter manducare hoc sacramentum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod sumptio Christi sub hoc sacramento ordinatur sicut ad finem ad fruitionem patrie, quae angeli eo fruuntur. Et quia ea quae sunt ad finem deriuantur a fine, inde est, quod ista manducatio Christi, quae eum sumimus sub sacramento, quodammodo deriuatur ab illa manducatione, quae angeli fruuntur Christo in patria. Et ideo dicitur homo manducare panem angelorum: quia primo & principaliter est angelorum, qui eo fruuntur in specie propria. Secundario autem est hominum, qui Christum sub sacramento accipiunt.

AD SECUNDUM dicendum, quod ad societatem corporis mystici pertinent quidem & homines, & angeli, licet homines per fidem: angeli autem per manifestam visionem. Sacramenta autem proportionantur fidei, per quam veritas videtur in speculo & in eni-

gmate. Et ideo proprie loquendo, non angelus, sed hominibus conuenit manducare spiritualiter hoc sacramentum.

AD TERTIUM dicendum, quod Christus manet in hominibus secundum presentem statum per fidem. Sed in angelis beatis est per manifestam visionem. Et ideo non est simile, sicut dictum est.

IN HOC secundo ar. S. Tho. notat duo. Denique ponit duas conclusiones, quibus respondet ad dubium motum in ipso articulo.

QVO ad primum dicit, esse notandum, quod in hoc sacramento continetur ipse Christus vere & realiter: ut supra dictum fuit, non in propria specie, sed sub specie sacramenti.

SECUNDO dicit, quod dupliciter contingit manducare Christum spiritualiter. Vno modo prout in sua specie consistit: alio modo prout est sub speciebus huius sacramenti.

TERCIO aut aduertendum (inquit) quod manducare Christum spiritualiter prout in propria specie consistit: est ei vniri fruitione perfecta charitatis, & visione manifesta. Et manducare Christum spiritualiter prout est sub speciebus sacramenti: est credere in Christum cum desiderio sumendi hoc sacramentum. Et hoc non solum est spiritualiter manducare Christum: sed est spiritualiter manducare hoc sacramentum.

HIS notatis sunt duae conclusiones. Quarum prima sic habet. Angeli manducant Christum in propria specie primo modo. Probat: quia ei vnuntur fruitione, quod erat spiritualiter ipsum manducare in propria specie: ut diximus. Ergo &c. **SECUNDA** conclusio est. Soli homines manducant spiritualiter hoc sacramentum, vel Christum prout est sub speciebus huius sacramenti & non Angeli. Probat: quia ut diximus manducare spiritualiter hoc sacramentum: est credere in Christum cum desiderio sumendi hoc sacramentum. Hoc autem non competit Angelis: sed solum hominibus. Ergo &c.

HIC articulus mouetur propter illud dictum Prophetae Psal. 77. Panem Angelorum manducauit homo.

DICO igitur, quod illud dictum dupliciter intelligitur. Vno modo (ut exponit S. Tho.) accipitur, panis pro Christo. Et est dicere, panem Angelorum manducauit homo, id est, Christum, qui manducatur ab angelis in propria specie per fruitionem. Secundo intelligitur de manna, quod ministerio Angelorum formabatur, hoc est, dicebatur panis angelorum, eo quod ministerio angelorum erat formatus. Et pro intelligenda illius loci Psal. 77. vide solutionem S. Tho. ad primum.

Vtrum solus homo iustus possit Christum sacramentaliter manducare.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod nullus possit Christum manducare sacramentaliter, nisi homo iustus. Dicit enim August. in li. de remedio penitentiae. *Ve quid paras dentes, & ventre, crede, & manducasti. Credere enim in eum, hoc est panem vivum manducare. Sed peccator non credit in eum: quia non habet fidem formatam, ad quam pertinet credere in Deum: ut in seculo a parte habitus est. Ergo peccator non potest manducare hoc sacramentum, quod est panis vivus.*

PRÆTEREA. Hoc sacramentum maxime dicitur esse sacramentum caritatis: ut supra dictum est. Sed sicut infideles privantur fide: ita omnes peccatores privantur caritate. Infideles autem non videtur posse sacramentaliter sumere hoc sacramentum: cum in forma huius sacramenti dicatur, *mysterium fidei*. Ergo pari ratione nec aliquis peccator potest corpus Christi sacramentaliter manducare.

PRÆTEREA. Peccator magis est abominabilis Deo quam creatura irrationalis: dicitur enim in Psal. de homine peccatore. *Homo cum in honore esset non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus: & similis factus est illis. Sed animal brutum (puta, mus, aut canis) non potest sumere hoc sacramentum: sicut etiam non potest sumere sacramentum baptismi. Ergo videtur, quod pari ratione, nec peccatores hoc sacramentum manducant.*

SED CONTRA est, quod super illud Ioan. 6. *Patres vestri manducauerunt manam in deserto, & mortui sunt: dicit Aug. Multi de altari accipiunt, & accipiendo moriuntur. Unde dicit Apost. Iudicium sui manducat & bibit. Sed non moriuntur sumendo, nisi peccatores. Ergo peccatores corpus Christi sacramentaliter manducant, & non solum iusti.*

RESPONDEO dicendum quod circa hoc quidam antiqui erraverunt: dicentes quod corpus

Christi, nec etiam sacramentaliter a peccatoribus sumitur, sed quam cito labijs peccatoris contingitur, tam cito sub speciebus sacramentalibus desinit esse corpus Christi.

SED hoc est erroneum. Derogat enim veritati huius sacramenti ad quam pertinet (sicut supra dictum est) quod manentibus speciebus corporis Christi, sub eis esse non desinat. Species autem manet, quoadiu substantia panis maneret, si ibi adesset, ut supra dictum est. Manifestum est autem, quod substantia panis a sumpta a peccatore non statim esse desinit: sed manet, quoadiu per calorem naturalem digeritur. Unde tamen corpus Christi sub speciebus sacramentalibus manet a peccatoribus sumptis. Unde dicendum est, quod peccator sacramentaliter corpus Christi manducare potest, & non solum iustus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod illa verba et similia, sunt intelligenda de spirituali manducatione: quae peccatoribus non convenit. Et ideo ex pravo intellectu horum verborum, videtur praedictus error processisse, dum nescierunt distinguere inter corporalem, & spirituales manducationem.

AD SECUNDVM dicendum, quod etiam si infidelis sumat species sacramentales, corpus Christi sub sacramento sumit. Unde manducat Christum sacramentaliter si, scilicet, sacramentaliter, determinat verbum ex parte manducati. Si autem ex parte manducatis, tunc proprie loquendo non manducat sacramentaliter: quia non videtur eo quod accipit ut sacramento, sed ut simplici cibo. Nisi forte infidelis intendere recipere illud quod ecclesia confert, licet non haberet fidem veram circa alios articulos, vel etiam circa hoc sacramentum.

AD TERTIVM dicendum, quod etiam si mus, vel canis hostiam consecratam manducet substantia corporis Christi non desinit esse sub speciebus quoadiu species ille manent: hoc est quoadiu substantia panis maneret, sicut etiam si projiceretur in lutum. Nec hoc vergit in detrimentum dignitatis corporis Christi, qui voluit a peccatoribus crucifigi, absque diminutione

diminutione sua dignitatis: praesertim cum mus aut canis non tangat ipsum corpus Christi secundum propriam speciem, sed solum secundum species sacramentales.

QVIDAM autem dixerunt, quod statim quod sacramentum tangitur a mure, vel cane desinit ibi esse corpus Christi. Quod etiam derogat veritati sacramenti: sicut supra dictum est.

NEC tamen dicendum est, quod animal brutum sacramentaliter corpus Christi manducet: quia non est natum uti eo ut sacramento. Unde non sacramentaliter, sed per accidens corpus Christi manducat sicut manducaret ille qui sumeret hostiam consecratam, nesciens eam esse consecratam. Et quia id quod est per accidens non cadit in divisione alicuius generis: ideo hic modus manducandi corpus Christi, non ponitur tertius praeter sacramentalem & spirituales.

HIC ARTICVLVS tertius motus est a S. Th. propter errorem illum quem reprobatur in fronte articuli. Unde refert S. Tho. quod quidam antiqui dicebant, quod corpus Christi nec sacramentaliter sumitur a peccatoribus: sed quam primum contingitur labijs peccatoris desinit esse corpus Christi sub illis speciebus sacramentalibus. Sed S. Tho. dicit quod hoc est erroneum, ideo ponit conclusionem, quae sic habet. Peccator existens in peccato mortifero, potest (& si illicite) corpus Christi manducare sacramentaliter & non solum iustus, adhuc sensum, quod sicut corpus Christi in iusto descendit cum speciebus ad stomachum: ita et in peccatore. Sed iustus recipit augmentum gratiae propter tale manducationem, & peccator peccat mortaliter per tale manducationem, ut supra diximus. Haec conclusio probatur in argumento in contra, testimonio diuini Augustini, & in corpore articuli hac ratione. Ut supra probauimus late, corpus Christi ex lege & pacto Christi redeptoris postquam per consecrationem ponitur sub speciebus sacramentalibus, manet sub illis quoadiu manet ipse species sacramentales. Sed species manet etiam in stomacho peccatoris. Ergo & corpus ipsum benedictum ibi manet. Ergo sumitur sacramentaliter vel manducatur a peccatore Christi corpus.

SECUNDO. Confirmatur haec conclusio. Quia si manentibus speciebus non mansisset corpus Christi, cum hoc non costet, adoraretur creatura adoratione latriae. Quod fieri licite non potest. Ergo dicendum est, quod est veritas sacramenti, quod manet corpus Christi quoadiu manent species sacramentales. **HIC** nota, quod ille error (quod peccatores non possunt manducare corpus Christi, id est, quod si su-

mant statim corpus Christi euolat in coelum: & quod non descendit ad stomachum) est glossa de consecratione. d. 2. cap. Tribus gradibus. Idem dicit etiam de iustis. Et magister sententiarum. d. 9. cap. 2. dicit, quod quidam obtuso corde aliqua dicta sanctorum legentes, erroris caligine inuoluti sunt: adeo ut praesumpserint dicere corpus & sanguinem Christi a bonis tantum sumi. Et nec ipse citat, qui fuerunt illi: nec ipsi eius interpretes, qui deberet facere postquam onus exponendi sumpserunt, & illud asserunt. Unde magister dicit quod illa opinio est error. Et S. Th. in 4. d. 9. q. 1. ar. 2. q. 1. dicit quod est haeretica. Et hic dicit quod est erronea opinio.

SED quomodo probatur quod sit hoc haeticum? Dico quod ratione. S. Th. quia derogat veritati sacramenti, quae est, quod quoadiu sunt species panis, est illic corpus Christi, postquam semel fuit per consecrationem **SECUNDO.** probatur per illud Pauli priore ad Corinth. 11. Qui manducat indigne, iudicium sibi manducat. Ergo aliquis indigne manducat. Ergo in peccato mortali, quia qui in peccato mortali manducat, ille indigne manducat.

TERTIO. Ex facto Christi. Qui Christus dedit Iudae, cum iam misisset diabolus in cor eius: ut traderet eum. Et postea dicit Euangelista (ut Matthaeus) quod Christus dedit Iudae corpus suum. Et dicit his verbis, quod cum discuberet Iesus cum duodecim discipulis suis dixit, Accipite & comedite & bibite ex eo (scilicet calice) omnes. Et sancti ita dicunt quod Iudas sumpsit corpus Christi. Et Lucas dicit. Ecce manus tradentis me mecum est in mensa. Ergo ibi erat Iudas.

QUARTO. Probatur nostra conclusio testimonijs sanctorum. Qui omnes ita dicunt priore ad Corinth. 11. & super Matthaeum. 26.

PRÆTEREA. Ex articulo isto & exprimo huius questionis colligitur quod manducare sacramentum spiritualiter contingit dupliciter. Vno modo voto: cum quis desiderat quidem sumere sacramentum, sed non sumit: quia vel desunt ministri, vel alia causa non sumpsit sacramentum. Altero modo quando sumitur sacramentum cum effectu sacramenti. Sacramentaliter autem manducatur solum vno modo. scilicet cum quis sumit sacramentum ea intentione qua est sacramentum, vel ea qua ecclesia intendit administrare illud tanquam sacramentum. Unde qui sumit hostiam consecratam quidem, sed tanquam non consecratam, quia ignorat: non sumit sacramentaliter, & si sumat sacramentum. Unde colligitur tripliciter esse modum manducandi hoc sacramentum: sacramentaliter. scilicet & spiritualiter. Et spiritualis modus est duplex: ut diximus.

Articul. quartus.

Vtrum peccator sumens corpus Christi sacramentaliter peccet.

b ij. AD quart

D Q V A R T V M Sic pro-
ceditur. Videtur quod peccator
sumens corpus Christi sacramen-
taliter, non peccet. Non enim est
maioris dignitatis Christus sub specie sacra-
menti, quam sub specie propria. Sed peccatores tan-
gentes corpus Christi sub specie propria non pecca-
bant, quin etiam veniam peccatorum consequerentur:
sicut legitur Luc. 7. de muliere peccatrice, et
Matt. 14. dicitur. Quicumque tetigerunt simbria
vestimenti eius salvi facti sunt. Ergo non
peccant, sed magis salutem consequuntur sa-
cramentum corporis Christi sumendo.

PRÆTEREA. Hoc sacramentum (sicut
& alia) est quaedam spiritualis medicina. Sed
medicina datur infirmis ad salutem: secundum
illud Matt. 9. Non est opus valentibus medi-
cus: sed male habentibus. Infirmi autem vel ma-
le habentes spiritualiter, sunt peccatores. Ergo
hoc sacramentum absque culpa sumere possunt.
PRÆTEREA. Hoc sacramentum cum
in se Christum contineat, est de maximis bonis.
Maxima autem bona (secundum Aug. in libr. de
libero arbitrio) sunt quibus nullus male potest
uti. Nullus autem peccat, nisi per abusum ali-
cuius rei. Ergo nullus peccator sumens hoc sa-
cramentum peccat.

PRÆTEREA. Sicut hoc sacramentum
sentitur gustu & tactu, ita & visu. Si ergo
peccator ex eo quod sumit hoc sacramentum peccet,
videtur etiam quod peccaret videndo. Quod pa-
tet esse falsum: cum ecclesia omnibus hoc sacramentum
videndum et adorandum proponat. Ergo peccator non
peccat ex hoc quod manducat hoc sacramentum.

PRÆTEREA. Contingit quandoque quod
aliquis peccator non habet conscientiam sui pec-
cati, nec tamen talis peccare videtur corpus
Christi sumendo: quia secundum hoc omnes pecca-
ret qui sumunt, quasi periculo se exponentes: cum
Apostolus dicat primæ Corinth. 4. Nihil mihi
conscientium sum, sed non in hoc iustificatus sum. Non
ergo videtur, quod peccator cedat in culpam,
si hoc sacramentum sumat.

SED CONTRA est, quod Apostolus di-
cit primæ Corinth. 11. Qui manducat et bibit

indigne iudicium sibi manducat et bibit. i. condē-
nationem. Dicit autem Glosa ibidem, quod indigne
manducat & bibit, qui in crimine est, vel ir-
reuerenter tractat. Ergo qui est in peccato
mortali, si hoc sacramentum accipiat: dam-
nationem acquirit mortaliter peccans.

RESPONDEO dicendum, quod in hoc sacra-
mento sicut in alijs, id quod est sacramentum,
est signum eius quod est res sacramenti. Du-
plex autem est res huius sacramenti: sicut supra
dictum est. Una quidem quæ est significata et con-
tenta, scilicet ipse Christus: alia autem est significata
& non contenta, scilicet corpus Christi mysticum: quod
est societas sanctorum. Quicumque ergo hoc sacra-
mentum sumit, ex hoc ipso significat se esse Chri-
sto unitum, & membris eius incorporatum. Quod
quidem fit per fidem formatam: quam nullus habet
cum peccato mortali. Et ideo manifestum est, quod
quicumque cum peccato mortali hoc sacramentum
sumit, falsitatem in hoc sacramento committit:
& ideo incurrit sacrilegium tanquam sacramenti
violator, & propter hoc mortaliter peccat.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Christus
in propria specie apparens, non exhibebat se tan-
tum hominibus in signum spiritualis unionis ad ipsum:
sicut exhibetur sumendus in hoc sacramento. Et
ideo peccatores eum in propria specie tangentes, non
incurrerent crimen falsitatis circa diuina, si-
cut peccatores sumentes hoc sacramentum.

ET præterea Christus adhuc gerebat simili-
tudinem carnis peccati: et ideo convenienter se
peccatoribus tangendum exhibebat. Sed remota
similitudine carnis peccati per gloriam resurre-
ctionis, se tangi prohibuit a muliere, quæ defe-
ctus fidei circa ipsum patiebatur: secundum illud Ioa.
20. Noli me tangere non enim ascendi ad pa-
trem meum. scilicet in corde tuo: ut Aug. exponit. Et
ideo peccatores qui defectu fidei formatam pa-
tiuntur circa Christum, repelluntur a contactu
huius sacramenti.

AD SECUNDUM dicendum, quod
non qualibet medicina competit secundum
quemlibet statum infirmitatis. Nam medi-
cina quæ datur iam liberatis a febre, ad con-
fortationem: noceret si daretur adhuc febrici-
tantibus.

tantibus. Ita etiam baptismus et peniten-
tia sunt quasi medicina purgatiua: quæ dan-
tur ad tollendam febrem peccati. Hoc autem sa-
cramentum est medicina confortatiua: quæ
non debet dari nisi liberatis a peccato.

AD TERTIUM dicendum, quod ma-
xima bona intelligit Augustinus virtutes
animæ, quibus nullus male vitur quasi prin-
cipijs mali usus: vitur tamen eis aliquis ma-
le, quasi obiectis mali usus: ut patet in his
qui de virtutibus superbiunt. Ita & hoc sa-
cramentum quantum est ex se, non est prin-
cipium mali usus, sed obiectum. Unde Augu-
stinus dicit. Multi indigne accipiunt corpus
Christi: per quod docemur quam cauendum
sit male accipere bonum. Ecce enim per bonum
factum est malum, dum male accipitur bo-
num: sicut contra, Apostolo per malum fa-
ctum est bonum, cum bene accepit malum, sci-
licet, cum stimulum Sathanae patienter portauit.

AD QVARTUM dicendum, quod
per visum non accipitur ipsum corpus Chri-
sti, sed solum sacramentum eius: quia, scilicet non
pertingit visus ad substantiam corporis Chri-
sti, sed solum ad species sacramentales: ut su-
pra dictum est. Sed ille qui manducat, non so-
lum sumit species sacramentales: sed etiam ip-
sum Christum, qui est sub eis. Et ideo a vi-
sione corporis Christi nullus prohibetur, qui
sit sacramentum Christi consequutus, scilicet
baptismus. Non baptizati autem non sunt ad-
mittendi etiam ad inspectionem huius sacra-
menti: ut patet per Dionysium in libr. Ecclesiast.
Hierar. Sed ad manducationem non sunt ad-
mittendi, nisi soli illi, qui non solum sacramen-
taliter: sed etiam realiter sunt Christo coniuncti.

AD QUINTUM dicendum, quod hoc quod non
habet aliquis conscientiam sui peccati, potest contingere
dupliciter. Uno modo per culpam suam, vel
quia per ignorantiam iuris, quæ non excusat, repu-
tat non esse peccatum quod est peccatum (puta si ali-
quis fornicator reputaret simplicem fornicationem
non esse peccatum mortale: vel quia negligens
est in examinatione sui ipsius: contra id quod

Apostolus dicit primæ Corinth. 11. Prober
autem se ipsum homo & sic de pane illo edat,
& de calice bibat. Et sic nihilo minus peccat
peccator sumens corpus Christi: licet non ha-
beat conscientiam peccati, quia ipsa ignoran-
tia est ei peccatum.

ALIO modo potest contingere sine culpa ipsius:
puta cum doluit de peccato, sed non est sufficienter
contritus. Et in tali casu non peccat sumendo cor-
pus Christi: quia homo per certitudinem scire
non potest utrum sit vere contritus. Sufficit
enim si in se signa contritionis inueniat, puta,
si doleat de præteritis & proponat cauere de
futuris. Si vero ignorat hoc quod fecit esse
actum peccati, propter ignorantiam facti quæ ex-
cusat (puta si accessit ad non suam quam credebat
esse suam) non est ex hoc dicendus peccator. Si
militer etiam si totaliter est peccatum oblitus, suf-
ficit ad eius deletionem generalis contritio: ut in-
fra dicitur. Unde iam non est dicendus peccator.

IN HOC 4. articulo diuus Thomas ponit ali-
quas conclusiones: quarum prima est. In hoc
sacramento, sicut in alijs, aliquid est quod est sa-
cramentum tantum: & aliud quod est res sacra-
menti. Sacramentum tantum, est id quod est si-
gnum illius, quod est res sacramenti. Res autem
sacramenti, est id quod significatur per illud si-
gnum, nempe species panis & vini. Et illud quod
sic significatur est duplex, scilicet, corpus Chri-
sti verum, & veritas vel societas, & inter has
duas res sic interest.

SECUNDA conclusio est. Peccator (nempe existens
in peccato mortali) sumens hoc sacramentum
sacramentaliter mortaliter peccat. Probat hanc.
Prius ex illo prioris ad Corinth. 11. Qui mandu-
cat & bibit indigne iudicium sibi manducat &
bibit. Ergo peccat mortaliter.

SECUNDO probatur hoc modo. Quicumque
sumit hoc sacramentum eo ipso quod sumit signi-
ficat se esse Christo unitum & membris eius in cor-
poratum quod fit per fidem formatam Charita-
te: quam nullus habet cum peccato mortali. At
quicumque sumit hoc sacramentum cum pecca-
to mortali committit falsitatem in hoc, vel contra hoc
sacramentum, ob quod facit illi mortalem iniuriam.
Ergo est sacrilegus mortaliter tanquam violator
sacramenti. Ergo mortaliter peccat.

HOC dubium quod S. Tho. agit in hoc articulo,
fuit iam superius a nobis tractatum. q. 20. imme-
diate præcedenti ar. 3. Vide ibi, ne sit opus toties
eadem repetere. Sed doctor sanctus mouet hic
rursus questionem hanc: ut absolueret perfecte

tractarum de sumentibus hoc venerandum sacramentum. Et secundo, ut redderet rationem priorum quare peccat mortaliter, qui in peccato mortali suscipit hoc sacramentum. Et dicit quod ratio est: quia ille mentitur cum iniuria sacramenti: ut dictum est. Et etiam peccat: quia agit contra illud Pauli primae ad Corinthios. 11. Probet autem seipsum homo. Sed ille qui cum conscientia peccati mortalis accedit ad Eucharistiam, non se probat. Ergo.

SECUNDO Est hic notandum, quod illud quod dominus Caieta. hic asserit, quod licet accedere ad hoc sacramentum cum sola contritione non potest iam defendi, etiam gratia exercitij. Tum quia (ut probuimus in questione immediate precedente articulo.) semper fuit contra mentem sanctorum, & piorum Christianorum ritum & usum id quod Caietanus dicit: tum quia nostra aetate diffinitum fuit in concilio Tridentino contra sententiam Caietani necessariam esse confessionem sacramentalem ante sumptionem Eucharistiae. Cuius concilij formalia verba scribemus infra in materia confessionis. Et hac sententia affirmatiua quod requiratur confessio sacramentalis sub poena peccati mortalis ante sumptionem Eucharistiae: fuit semper communis sententia theologorum excepto vno Caietano.

Articul. quintus.

Utrum accedere ad hoc sacramentum cum conscientia peccati, sit grauisimum omnium peccatorum,

D QUINTUM Sic proceditur. Videtur quod accedere ad hoc sacramentum cum conscientia peccati, sit grauisimum omnium peccatorum. Dicit enim Apostolus prima Corinth. 11. Quicumque manducauerit panem vel biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini, Glosa ibidem. Hoc est, ut si Christum occiderit punietur. Sed peccatum Christum occidentium, videtur fuisse grauisimum. Ergo et hoc peccatum quo aliquis cum conscientia peccati ad mensam Christi accedit, videtur esse grauisimum.

PR AETEREA. Hieronymus dicit in quadam epistola. Quid tibi cum feminis qui ad altare cum Deo fabularis: dic sacerdos, dic clerice, qualiter cisdem labijs filium

Dei oscularis, quibus osculatus es labia meretricis? O Iuda osculo filium hominis tradis. Et sic videtur fornicator ad mensam Christi accedens peccare sicut Iudas peccauit, cuius peccatum fuit grauisimum. Sed multa alia peccata sunt grauiora, quam peccatum fornicationis & praecipue peccatum infidelitatis. Ergo cuiuslibet peccatoris ad mensam Christi accedens, peccatum est grauisimum. **PR AETEREA.** Magis est abominabilis Deo immunditia spiritalis quam corporalis. Sed si quis proieceret corpus Christi in lutum vel sterquilinum, grauisimum reputaretur eius peccatum. Ergo grauius peccat, si ipsum sumat cum peccato, quod est immunditia spiritalis. Ergo hoc peccatum est grauisimum. **SED CONTRA** est, quod super Ioan. 15. Si non venissem & locutus eis non fuisset peccatum non haberent, dicit August. hoc intelligendum esse de peccato infidelitatis, quo tenentur cuncta peccata. Et ita videtur hoc peccatum non esse grauisimum, sed magis peccatum infidelitatis.

R ESPONDEO dicendum, quod (sicut in secunda parte habitum est) dupliciter aliquod peccatum potest dici grauius alio. Vno modo per se, alio modo per accidens.

PER se quidem secundum rationem suae speciei: quae attenditur ex parte obiecti. Et secundum hoc quantum id, contra quod peccatur, est maius: tanto peccatum est grauius. Et quia diuinitas Christi est maior humanitate ipsius, & ipsa humanitas est potior, quam sacramenta humanitatis: inde est, quod grauisima peccata sunt, quae committuntur in ipsam diuinitatem, sicut est peccatum infidelitatis & blasphemiae: secundario autem sunt grauiora peccata, quae committuntur in humanitatem Christi. Vnde & Matthaei. 23. dicitur. Qui dixerit verbum contra spiritum sanctum: non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro. Tertio autem loco sunt peccata quae committuntur contra sacramenta, quae pertinent ad humanitatem Christi. Et post hoc sunt alia peccata contra puras creaturas.

Peracci

PER ACCIDENS autem unum peccatum est grauius alio ex parte peccantis, puta, peccatum quod est ex ignorantia vel infirmitate, est leuius peccato, quod est ex contemptu, vel ex certa scientia. Et eadem ratio est de alijs circumstantijs. Et secundum hoc istud peccatum in quibusdam potest esse grauius: sicut in his qui ex actuali contemptu cum conscientia peccati ad hoc sacramentum accedunt. In quibusdam vero minus graue: puta, in his qui ex quodam timore ne deprehendantur in peccato, cum conscientia peccati ad hoc sacramentum accedunt. Sic ergo patet, quod hoc peccatum est multis alijs grauius secundum suam speciem, non tamen est omnium grauisimum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod peccatum indigne sumentium hoc sacramentum, comparatur peccato occidentium Christum secundum similitudinem (quia utrunque committitur contra corpus Christi) non tamen secundum criminis quantitatem. Peccatum enim occidentium Christum, fuit multo grauius. Primo quidem: quia illud peccatum fuit contra corpus Christi in specie propria: hoc autem peccatum est contra corpus Christi in specie sacramenti. Secundo: quia illud peccatum processit ex intentione nocendi Christo, non autem hoc peccatum.

AD SECUNDUM dicendum, quod fornicator accipiens corpus Christi, comparatur Iuda Christum osculanti, quantum ad similitudinem criminis (quia uterque ex signo charitatis Christum offendit) non tamen quantum ad criminis quantitatem: sicut etiam prius dictum est. **HAEC** tamen criminis similitudo non minus competit alijs peccatoribus quam fornicatoribus. Nam & per alia peccata mortalia agitur contra charitatem Christi, cuius signum est hoc sacramentum, & tanto magis quanto peccata sunt grauiora. Secundum quid tamen peccatum fornicationis magis reddit hominem ineptum, ad perceptionem huius sacramenti: in quantum, scilicet per hoc peccatum spiritus maxime carni subijcitur, & ita impeditur feruor

dilectionis, qui requiritur in hoc sacramento. **PLVS** tamen poterat impedimentum ipsius charitatis, quam feruoris eius. Vnde peccatum infidelitatis, quod funditus separat hominem ab ecclesiae unitate, simpliciter loquendo, maxime hominem ineptum reddit ad susceptionem huius sacramenti, quod est sacramentum ecclesiae unitatis: ut supra dictum est. Vnde grauius peccat infidelis accipiens hoc sacramentum, quam fidelis peccator: & magis contemnit Christum secundum quod est sub sacramento: praesertim si non credat Christum vere sub hoc sacramento esse: quia quantum est in se diminuit sanctitatem huius sacramenti & virtutem Christi operantis in hoc sacramento: quod est contemnere hoc sacramentum in se ipso. Fidelis autem, qui cum conscientia peccati sumit, contemnit hoc sacramentum non in se ipso, sed quantum ad usum indigne accipiens. Vnde et Apostolus. 1. ad Corinthios. 11. assignans rationem huius peccati dicit. Non diuis dicans corpus Domini. id est non discernens ipsum ab alijs cibis, quod maxime facit ille qui non credit Christum esse sub hoc sacramento.

AD TERTIUM dicendum, quod ille qui proieceret hoc sacramentum in lutum, multo magis peccaret, quam ille, qui cum conscientia peccati mortalis ad hoc sacramentum accedit. **PRIMO** quidem, quia ille hoc faceret ex intentione iniuriam faciendi huic sacramento: quod non intendit peccator indigne corpus Christi accipiens. **SECUNDO:** quia homo peccator capax est gratiae. Vnde etiam magis est aptus ad suscipiendum hoc sacramentum, quam quaecumque alia irrationalis creatura. Vnde maxime, inordinate vteretur hoc sacramento, qui proieceret ipsum canibus ad manducandum, vel qui proieceret in lutum conculcandum.

IN HOC articulo. 5. (postquam in articulo. 4. immediate praecedenti, & in articulo. 3. questione praecedenti, & in alijs locis iam firmatum sit peccatum esse mortiferum, accedere ad Eucharistiam cum conscientia peccati mortalis) intendit diuus Thomas explicare, quam grande sit hoc peccatum. Et prius ponit vnum notabile: vbi exponit, & docet vnde pensanda est grauitas peccati. Secundo

b iiii respon

respondet aliquibus propositionibus.

QUO ad primū dicitur, esse notandū, qđ dupliciter vnū peccatū dicitur esse grauius alio. Vno modo per se, et alio modo p accidēs. Per se illud peccatū dicitur grauius alio, qđ ex specie est grauius .i. qđ est de peiori obiecto. Per accidens autē dicitur illud peccatū grauius alio, quod ex aliqua circumstātia grauius efficitur: vt ceteris paribus, grauius est peccare sciens, quā peccare ex aliqua ignorantia, nec affectata, nec exculante.

HIS suppositis est prima cōclusio, quā ex dictis colligitur. Quāto id cōtra quod peccatur, est maius, tāto peccatū est grauius: vt grauius est ex obiecto peccare cōtra Deū, quā contra hominē purū. Et grauius est contra regē, quam contra ciuē. **COLLIGITVR** Secunda conclusio. Grauiissima peccata sunt, quā committuntur in ipsam diuinitatem: vt infidelitas, & blasphemia.

TERTIA propositio. In secundo gradu sunt peccata, quā committuntur in Christi humanitatē. Istae propositiones, secundā videlicet & tertia probantur ex illo verbo Christi Mat. 12. Qui dixerit verbū contra filiū hominis remittetur ei. Qui autē dixerit verbū contra spiritum sanctum, nō remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro.

QUARTA propositio est. In tertio gradu grauitatis sūt peccata, quā committuntur cōtra sacramēta: quā sacramēta pertinet ad humanitatē Christi.

QUINTA propositio. In quarto gradu grauitatis, sunt alia peccata, quā committuntur cōtra puras creaturas. Per accidens autē hoc ipsum peccatū quod committitur, accedendo ad Eucharistiam in peccato mortali potest esse grauius in vno, quā in alio: & in eodē diuersis temporibus: vt si accedat ex contēptu vnus, vel vno tēpore, vel cū cōsciētia peccati, & accedat ex aliquo timore alius, vel alio tempore. Et omnia sunt manifesta in litera.

DVRANDVS tamen in. 4. d. 9. q. 4. art. 2. impugnat duo, quā hic dicuntur a doctore sancto circa primā, secundā, & tertiā cōclusiones. Et prius impugnat illud, qđ dicit. S. Th. quod sicut se habet obiectū ad obiectū, ita actus ad actū: quia dicit Durā. qđ illud solū intelligitur quādo actus sunt eiusdē rationis. Nā licet grauius sit indigne māducare corpus Christi, quā māducare cibū pphanū etiā cum peccato mortalitatem grauius est occidere hominē, quā indigne māducare corpus Christi. **SECUNDO** impugnat illud, qđ dicit. S. Th. qđ grauius est peccatū cōtra Deū, quā cōtra creaturas. Cōtra (inquit) quia grauius est idigne sumere Christū, quā iurare fallū ad saluādū patriā. Et tamē primū est cōtra Christū, etiā vt q̄tenus homo est in sacramēto: & secundū imediatē cōtra Deū. **AT** ad hęc dico, quod. S. Tho. intelligit ex genere. Secus ex nocumēto vel ex circumstantia aliqua: vt ipse. S. Tho. manifeste tradit.

DUBITATVR quis plus peccet, accedens ad hoc sacramentum in mortali, an non sumens tempore quotenetur ex ecclesie p̄cepto.

AD HOC dico, qđ plus peccat, qui accedit in peccato, quia hoc est p se malū, omittēre autē est malū, quia phibitū. Et nō sumere Eucharistiā, nō est iniuria, quā fiat ipsi sacramēto: et accedere ad illū in peccato mortali est de se iniuria et magna irreuerētia. Ergo grauius peccatū est accedere in mortali ad Eucharistiā, quā non sumere tēpore quo quis tenetur sumere. Ideo si quis debet accedere ad Eucharistiā cū peccato mortali, melius, id est, minus malum est omittēre & non sumere sacramentum. Et hoc ei potius consulendum est.

Articul. sextus,

Vtrum sacerdos debeat denegare corpus Christi peccatori petenti.

DSEXTVM Sic proceditur. Videtur quod sacerdos debeat denegare corpus Christi peccatori petenti. Non enim est faciendū cōtra Christi p̄ceptum propter vitādum scandalū, vel infamiā alicuius. Sed Dominus p̄cepit Mat. 7. Nolite sanctum dare canibus. Maxime autē datur sanctum canibus, cum hoc sacramentum peccatoribus exhibetur. Ergo nec p̄pter vitādū scandalū, nec propter vitādā infamiā alicuius, debet hoc sacramentum peccatori petenti dari.

PRÆTEREA. De duobus malis minus est eligendū. Sed minus malū esse videtur si peccator infametur, vel etiā si ei hostia non consecrata detur, quam si sumens corpus Christi mortaliter peccet. Videtur ergo hoc potius esse elligendū quod vel infametur peccator petens corpus Christi, vel etiā quod detur ei hostia non consecrata.

PRÆTEREA. Corpus Christi interdū datur suspectis de crimine, ad eorū manifestationē. Legitur enim i decretis. 2. q. 4. Saepe cōtingit vt in monasterijs monachorū furta perpetrētur: idcirco statumus, vt q̄ ipsi fratres de talibus expurgare se debēt, missā ab abbate celebretur, vel ab aliquo ex presentibus fratribus, et sic expleta missā cōmunicet in hac verba. Corpus Christi sit tibi hodie ad p̄bationem. Et infra. Si Episcopo aut presbytero aliqđ maleficiū fuerit imputatū, pro singu

pro singulis missā celebrare debet & cōmunicare, et de singulis sibi imputatis innocētē ostēdere. Sed peccatores occultos nō oportet manifestare, quia si frontē verecūdiā abiecerūt, liberius peccabūt: vt Aug. dicit in lib. de verbis Domini. Ergo peccatoribus occultis nō est corpus Christi dandū, etiam si petant.

SED cōtra est, qđ super illud Psal. Māducauerūt et adorauerūt ōnes pingues terrae, dicit Aug. Nō phibeat dispensator pingues terrae, .i. peccatores, mensam Domini manducare.

RESPONDEO dicendū quod circa peccatores distinguendū est. Quidā enim sunt occulti: quidā vero manifesti. s. per euidentiā facti: sicut publici usurarij aut publici raptores, vel etiā per aliquod iudiciū ecclesiasticū, vel seculare. Manifesti ergo peccatoribus non debet etiā petentibus sacra cōmunio dari. Vnde Cyprian. scribit ad quendā. Pro dilectione tua consulendum me existimasti, quid mihi videatur de histrionibus, & mago illo qui apud vos constitutus adhuc in artis suae dedecore perseuerat, an talibus sacra cōmunio cum ceteris Christianis dari debeat.

Puto nec magistrati diuinae, nec euāgelicae disciplinae cōgruere, vt pudor & honor ecclesiae, tam turpi & infami contagione fœdetur. Si vero nō sunt manifesti peccatores, sed occulti: non potest eis petentibus sacra cōmunio denegari. Cū enim quilibet Christianus ex hoc ipso quod est baptizatus, sit admissus ad dominicā mensam: nō potest eis ius suū tolli, nisi pro aliqua causa manifesta. Vnde super illud prima Corinth. 5. Si is qui frater nominatur inter vos &c. dicit Glosa Augustini. Nos a cōmunionē quēquā phibere nō possumus, nisi aut sponte confessum, aut in aliquo iudicio ecclesiastico, vel seculari, nominatum atque conuictum.

POTEST tamen sacerdos qui est cōsciūs criminis occulte monere peccatorem occultum, vel etiā in publico generaliter omnes ne ad mensam Domini accedant, ante quā de peccatis pœniteant, & ecclesiae reconcilientur. Nā

post pœnitentiā & reconciliationem, etiam publicis peccatoribus nō est cōmunio deneganda: p̄cipue in articulo mortis. Vnde in cōcilio Carthaginēsi legitur. Scenicis atq; hystri onibus ceterisq; huiusmodi psonis, vel apostatis cōuersis ad Deū, reconciliatio non negetur. **AD PRIMVM** ergo dicendū, quod sancta prohibentur dari canibus, id est, peccatoribus manifestis. Sed occulta nō possunt publice puniri sed sunt diuino iudicio reseruanda.

AD SECUNDVM dicendū, quod licet peius sit peccatori occulto, peccare mortaliter sumēdo corpus Christi, quā infamari: tamē sacerdoti ministrātī corpus Christi peius est peccare mortaliter infamando iniuste peccatore occultū, quam quod ille mortaliter peccet: quia nullus debet peccatū mortale committere, vt aliū liberet a peccato. Vnde August. dicit in lib. quae est. super Genes. Periculosissime admittitur hęc cōpensatio: vt nos faciamus aliqđ mali, ne alius grauius malū faciat. Peccator tamē occultus potius deberet eligere infamari, quā indigne ad mensam domini accedere.

HOSTIA tamē nō consecrata nullo modo debet dari loco cōsecrata: quia sacerdos hoc faciens, quantū in se est, facit idolatrare illos qui credūt esse hostiā cōsecratā, siue alios praesentes, siue etiā ipsum sumētē: quia (vt August. dicit) Nemo carnē Christi māducat, nisi prius adoret. Vnde extra de celebratione missae. c. De hoīe, dicitur. Licet is qui p̄ sui criminis cōsciētia reputat se indignū, peccet grauius si se ingerat: grauius tamē videtur offendere, qui fraudulēter illud p̄sumpserit simulare.

AD TERTIVM dicendū qđ decreta illa sunt abrogata p̄cōtraria documēta Romanorū Pōtificū. Dicit enim Stephanus papa. Ferricadētis vel aquae feruētis examinationē, cōfessionē extorqueri a quolibet, sacri canones nō cōcedūt. Spōtanea enim confessione vel testū aprobatōne, publica delicta cōmissa sunt regimini nostro iudicare: occulta vero et incognita illi sunt relinquēda, qui solus nouit corda filiorū hominū. Et idē habetur.

extra

extra de purgationibus. c. Ex tuarū. In omnibus enim talibus esse videtur Dei tentatio: unde sine peccato fieri non possunt. Et grauius videretur si in hoc sacramento quod est institutum ad remedium salutis, aliquis inquireret iudicium mortis. Unde nullo modo corpus Christi debet dari alicui suspecto de crimine, quasi ad examinationem.

IN HOC articulo. 6. diuus Thomas scribit vnam distinctionem bimembrem: & deinde secundo scribit aliquas propositiones. Et distinctio est. Duplices sunt peccatores. Alij sunt publici alij autem occulti. Illi dicuntur manifesti peccatores, qui per euidentiam facti sunt publici: vt publici vsurarij aut publici raptores. Et illi dicuntur etiam manifesti peccatores qui aliquo iudicio ecclesiastico vel seculari sunt cōiuncti, aut iudicati tales peccatores. Alij autem dicuntur occulti peccatores.

HIS visis, ponuntur à sancto Thoma aliquot propositiones, quarum prima est. Non debet dari sacra communio manifestis peccatoribus, etiam petentibus. Hęc probatur testimonio diui Cypriani in quadam epistola dicentis. Consulendum me existimasti, quid mihi videatur de Hystrionibus & mago illo qui apud vos cōstitutus adhuc in artis suę dedecore perseuerat, an talibus sacra communio cum ceteris Christianis debeat dari. Puto nec magistrati diuinę, nec euangelicę disciplinę congruere: vt pudor & honor ecclesię tam turpi & infami contagione foedetur.

SECUNDA conclusio est. Sacra communio cōferenda est peccatoribus occultis publice petentibus eam. Hęc probatur. Quilibet Christianus eo ipso quod est baptizatus est admissus ad dominicam mensam cum alijs circumstantijs requisitis ad digne accedendum. Ergo non potest ei ius suū tolli nisi pro aliqua causa manifesta: quę nō est in occulto peccatore. Ergo &c.

SECUNDO. Probatur testimonio diui Augustini super illud prioris ad Corinthios. 5. Si is qui frater nominatur inter vos &c. vbi Augustinus sic dicit. Nos à communione quemquā prohibere non possumus: nisi aut sponte confessum, aut aliquo iudicio ecclesiastico vel seculari nominatum atque conuictum.

TERCIA conclusio est. Potest & debet sacerdos à quo petitur Eucharistia, vel quilibet alius qui est cōsciens criminis, occulte monere peccatorem occultū, vel in publico monendo generaliter omnes: ne quis ad mensam domini accedat antequam de peccatis poeniteat, & ecclesię reconcilietur, nempe per sacramentalem poenitentiam.

QUARTA conclusio est. Post poenitentiam & reconciliationem ecclesię, etiam publicis peccatoribus non est communio sacra deneganda, ma-

xime in articulo mortis. Probatur in litera ex cōcilio quodam carthagenensivbi sic dicitur. Scenicis atque hystrionibus ceterisque huiusmodi personis, vel apostatis conuersis ad Deum: reconciliatio non negetur. Hęc. S. Tho. Et vide in litera solutiones ad argumenta: vbi ponit alias propositiones dignas quę memorię mandentur.

PRIMA ergo propositio. S. Tho. scilicet, quod publicis peccatoribus non debet sacerdos dare Eucharistiam, est omnium in. 4. d. 9. Et probatur Matth. 7. Nolite sanctum dare canibus, quod de nullis potest melius intelligi, quā de publicis peccatoribus. Hi namque dicuntur canes in scriptura sacra: vt in Psal. 21. Circudederunt me canes multi. Et Matth. 15. & Marc. 7. Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus.

SECUNDO. Probatur. Quia tales non habent ius ad Eucharistiā, quia sunt indigni publice: & vt ait Paulus. 1. ad Corinth. 11. iudicium sibi mādū cabunt. Ergo &c.

TERCIO. Probatur. De consecra. d. 1. cap. Pro dilectione tua, quod est desumptum ex diuo Cypriano ex epistola ad Euaritium confratrem suū.

DUBITATVR. Prius, quis est publicus peccator.

ADHOC. Panormitanus extra de coha. cleri. & mulierum. cap. Vestra, dicit quod idem est publicum & notorium.

SECUNDO dicit tribus modis aliquid dici notoriū. Vno modo quando in iudicio quis confessus est crimen suum. Secundo modo, quando in aliquo iudicio ecclesiastico vel seculari condemnatus est. Tertio modo, ex euidentia facti quod nulla tergiversatione cellari potest.

TERCIO. dicit quod ista euidentia est quando tota vicinia scit, & dicit quod iudex debet esse cautus, quod inquirat circumstantias facti, scilicet qualitatem facti, tempus, & locū. Si in nocte, si in meridie, si iaderant multi &c. Et in his omnibus videtur conuenire cū. S. Tho. Sed. S. Tho. forma liter hic solum ponit duos modos, scilicet euidentiam facti & condemnationē in aliquo iudicio. Sed infra. q. 23. ar. 9. ad. 3. ponit illos tres modos. **HOC** tractat etiam S. Tho. in. 4. d. 9. q. vnica. ar. 5. licet ibi non ponat hos modos. Sed ibi communiter recipiuntur.

SED. Quid intelligitur per euidentiam facti? Dico, quod intelligitur quando totus populus, vel tota vicinia aut magna pars populi scit. Ita quod cōmuniter in tali loco scitur. Et ita dicitur in. c. Cū dilectis filijs, extra de purgatione canonica. Et sic talibus peccatoribus publicis, nec publice, nec secreta petentibus est danda Eucharistia secundum omnes.

DUBITATVR secundo quid faciendum, si talis est publicus in dicto loco & in alio nō, imo reputatur bonus vir.

ADHOC dico, quod prius hic erat tractandum, an liceat talem, qui reputatur vir probus diffamare, in

Dubium
primum

Dubium
tercium

Dubium
secundum

re, in loco vbi sic putatur bonus vir. Et videtur quod ita, postquam sua culpa perdidit famam in alio loco, & si omnes illic, qui sunt in toto orbe, inueniretur, scirent, essetque diffamatus apud omnes. Ergo virtualiter apud omnes sic manet diffamatus. Ergo potest illi in alio loco negari Eucharistia.

DEHOC ergo sunt opiniones. Caietanus in summa, verbo, restitutio famę, & vbi de hoc loquitur: dicit, quod talis potest in alijs locis diffamari. Alij dicunt, quod non. Et tunc secundum modum Caiet. dicendum est, quod non liceret illi dare Eucharistiam.

SED licet illud sit multum probabile, probabilius videtur dicere iuxta secundum modum. Et sic consequenter est dicendum quod liceret illi dare Eucharistiam, in tali loco vbi reputatur bonus, publice petenti. Nisi forte cito per alios esset manifestandum Probatur: quia alias fieret ei iniuria. An vero licet diffamatum in vno loco in alio diffamare, videbimus infra in materia de restitutione famę.

SED quid, si talis publicus peccator dicit in confessione, quod vult recedere à peccatis, & ita est. Dico quod tali non est danda Eucharistia propter scandalum: nisi forte sacerdos esset tantę auctoritatis, quod posset tollere scandalum. Si denique iste fuit publicus vsurarius, non est ei danda Eucharistia, quouique ædificet ex eplo bono, quos scandalizauerat. In occulto vero potest ille recipere Eucharistiam.

SECUNDA conclusio est, quod occulto peccatori publice petenti Eucharistiam est danda à sacerdote. Probatur hęc, vltra rationes. sancti Th. Prius, quia alijs diffamaret illum & eius peccatū reuelaret, quod non licet. Ergo &c.

SECUNDO probatur ex eplo seruatoris nostri, qui in coena dedit sacramētū hęc iuda traditori. **DUBITATVR** tertio, Quid faciendum si peccator occultus, occulte petit. Paludanus. d. 9. q. 4. Respondet cum distinctione. Vel (inquit) sacerdos scit peccatum illius in confessione tantum, vel scit alias extra confessionem, siue etiam sciat in confessione, siue non. Tunc dicit, quod si tantum scit in confessione, esto perat occulte debet sacerdos dare ei, si occurrit tēpus cōmunicandi, alias non. Ratio est, quia scit vt Deus, & nō vt homo. Et si negat: negat vt homo in foro exteriori ad quod ex confessione non acquirit ius. Idem dicit Syluest. verbo Eucharistia. 1. §. 5.

HIS non obstantibus ego dico cum. S. Tho. in. 4. d. 9. q. vnica. ar. 5. (& sit tertia conclusio) quod siue sciat in confessione, siue extra, nō debet sacerdos dare Eucharistiam peccatori occulto, occulte petenti. Hoc expressē dicit ibi Diuus Th. Et hic sine distinctione dicit, quod occulto peccatori, occulte petenti non debet dari Eucharistia. Idem dicit Durandus. d. 9. q. 5. in. 4. Idem videtur sentire Major in. 4. d. 9. q. 5. quia etiam non distinguit, si scia-

tur vno an alio modo, aut si sit proprius curatus, vel non. Probatur. Quia nullum nocumentum aut iniuriam facit illi sic occulte negans Eucharistiam. Ergo &c.

SECUNDO Sacerdos habet ius negandi, eo ipso, quod alius non habet ius petendi. Sed ita est, quod alius non habet ius petendi sic occulte: Ergo &c. **ET** ad argumentum Paludani dico, quod ex confessione non acquirit sacerdos ius ad faciendum aliquid, vnde reueletur illud peccatum. Vnde si sacerdos impropere ei peccatum, vt si ei dixisset, nolo tibi dare, Eucharistiam, quia es in peccato, male faceret, si solus ipse sciat in confessione. Ad faciendum vero aliquid, vnde non reueletur peccatum bene acquirit ius. Et ita bene potest dicere sacerdos, non possum tibi dare sacramentum, in quo verum dicit. Et posset dicere per modum cōfiliij & doctrinę, omnis qui debet accedere ad Eucharistiam debet esse mundus & purus, & debet esse contritus, debetque habere signa, quod est in gratia, & alia huiusmodi.

DUBITATVR quarto circa secundā conclusionem, quando dicimus, quod sacerdos debet dare Eucharistiā peccatori occulto, publice petenti, de quo sacerdote intelligatur.

ADHOC dicit Durandus in. 4. d. 9. q. 5. quod intelligitur de proprio sacerdote. Idem dicit Paludanus. in. 4. d. 9. q. 4. quod intelligitur de proprio, qui tenetur dare, & de tempore, quo tenetur dare. Nam alij sacerdotes (inquiunt) peccarent, si daret sacramentum tali peccatori.

SED. S. Tho. non distinguit, nec Caiet. Ideo dico cum. S. Tho. & Caiet. quod intelligitur de omnibus. Et est verum quoties cumque sequitur infamia. Vt si non proprius sacerdos est communicans alios, & venit occultus peccator & petit Eucharistiam publice, debet talis sacerdos dare illi Eucharistiam. Nec valet eius argumentum. Quia non proprij sacerdotes non tenentur dare: tunc enim propter scandalum obligantur.

VERVM est, quod potest esse casus, in quo licet non sacerdos proprius neget, & non det sacramentum tali, non sequetur scandalum, & si esset proprius sequeretur scandalum. Vt si talis occultus peccator petat missam à non suo paroco, esto non vellet dicere, nō sequeretur scandalum, quod sequeretur si à proprio peteret.

SED arguitur contra secundam conclusionem. Prius. Talis peccator facit iniuriā, & irreuerentiā deo. Ergo nō debet sacerdos illi dare Eucharistiā. **ADHOC** concesso antecedente, nego consequentiam: quia non debet quis peccare, vt euitet peccatum in alio. Et sacerdos non est in illo euentu iudex ad impediendam illam offensam dei.

SECUNDO Vel ille sacerdos sic negans Eucharistiam, peccat: quia negat alteri ius suum, vel quia negat ei, quod suum est, vel quia reuelat peccatum alterius & diffamat eū. Sed nullo horum modorum peccat. Ergo &c. Minor probatur: quia

Dubium
quartum

non pri

non primomodo, Nam peccator nō habet ius ad Eucharistiam: quia peccat petendo, & sumendo. Ergo alius non peccat negando. Nec peccat, eo quod non dat, quod suum est, quia sacramentum non est suum. Nec peccat: quia infamat illum: quia talis infamia nō imputatur illi neganti Eucharistiam: sed ipsi peccatori, qui petit id, ad quod non habet ius. Et ideo alius potest negare: quia videtur iure suo: sicut facit ille qui se defendit à debito sibi imposito ab alio, esto inde sequatur infamia imponentis debitum.

AD HOC dico, quod talis negans peccat utroque modo: quia ille peccator habet ius in foro exteriori, ut non condemnatur ab homine, sed reputetur innocens, licet non habeat ius in foro conscientiae. Ideo condemnatur à Deo.

SECUNDO, nota, quod leges non respiciunt particularia, sed communia, & illud, quod impluribus fit. Vnde, licet forte aliquis peccator digne infamaretur ob suam temeritatem: tamē ut in plurimum & absolute, non licet, quia esset dare occasionem sacerdotibus, ut plures infamarent.

TERCIO, arguitur. Non licet dare gladium furioso petenti. Ergo nec Eucharistiam peccatori. AD hoc nego consequentiam quia furiosus vult nocere alteri.

SED contra, ponamus, quod talis furiosus vult se occidere, adhuc illi nō licet dare gladium. Ergo &c. AD hoc dicunt aliqui, quod non est simile: quia de illo furioso constat publice, quod male facit, & non constat de alio petenti Eucharistiam.

SED contra, ponatur, quod nulli constat, nisi sacerdoti, vel vni solum, quod talis est furiosus, adhuc non liceret dare illi gladium. Ergo nec alteri Eucharistiam.

IDEO dico ultimo, quod non est simile de temporalibus & spiritualibus.

SECUNDO & melius, nego consequentiam: quia furiosus non potest tunc vitare illud peccatum aut nocementum. Sed petens Eucharistiam, potest vitare illud peccatum, ideo sibi imputetur, si non vult abstinere.

SED si sciant aliqui exstantibus peccatū illius an liceat negare illi peccatori: Videtur, quod ita: quia potest probare sacerdos illū esse peccatorem.

AD HOC dico, quod non: quia adhuc est occultum, & quandiu manet occultum peccatum, esto aliqui illud sciant, non licet illud manifestare.

ULTIMO, est argumentum vnum contra eandem. 2. conclusio: nem, quod est huiusmodi. Non licet dare medicinam infirmo petenti, si medicus sciat illam esse nocivam. Ergo nec licet dare peccatori occulto publice petenti.

AD HOC nego consequentiam: quia in infirmo nō sequitur infamia, nec habet ius ad portionem: sicut alius ad Eucharistiam in publico: & si semel bibat infirmus non potest vitare nocementum quod inde sequitur, & peccator potest peccatum vitare, & digne sumere.

Articu. septimus

Vtrum nocturna pollutio aliquē impediatur à sumptione huius sacramenti.

D SEPTIMUM sic proceditur. Videtur, quod nocturna pollutio non impediatur aliquem à sumptione corporis Christi.

Nullus enim impeditur à sumptione corporis Christi, nisi per peccatum. Sed nocturna pollutio accidit sine peccato. Dicit enim Augustinus. 12. Super Genesim ad literam. Ipsa phantasia, quae sit in cogitatione sermocinantis, cum expressa fuerit in visione somniantis, ut inter illam & veram coniunctionem corporum non discernatur, continuo mouetur caro, & sequitur, quod eius motus sequi solet: cum hoc tam sine peccato fiat, quam sine peccato à vigilantibus dicitur, quod ut diceretur, proculdubio cogitatum est. Ergo nocturna pollutio non impedit hominem ab huius sacramenti sumptione.

PRAETEREA. Gregorius dicit in epistola ad Augustinum. Episcopum Anglorum. Si quis sua coniuge non cupidine voluptatis raptus, sed tantum creandorum liberorum gratia vitetur: ille profecto, siue de ingressu ecclesiae, siue de sumendo corporis dominici mysterio, suo est iudicio relinquendus: quia prohiberi à nobis non debet accipere, qui in igne positus nescit arde- re. Ex quo patet, quod carnalis pollutio etiam vigilantis, si sit sine peccato, non prohibet hominem à sumptione corporis Christi. Multo igitur minus prohibet nocturna pollutio dormientis.

PRAETEREA. Nocturna pollutio videtur solam immunditiam corporalem habere. Sed aliae immunditiae corporales, quae secundum legem impediunt ab ingressu sanctorum, in noua lege non impediunt à sumptione huius sacramenti: sicut de muliere pariente vel menstruata, vel fluxum sanguinis patiente, scribit beatus Gregorius. Augustino Anglorum Episcopo. Ergo videtur, quod nec etiam nocturna pollutio impediatur hominem à sumptione

ptione huius sacramenti.

PRAETEREA. Peccatum veniale non impedit hominem à sumptione huius sacramenti. Sed nec etiam peccatum mortale post penitentiam. Sed dato quod nocturna pollutio proveniret ex aliquo peccato precedenti (Siue crapula, siue turpi cogitationum) plerumque tale peccatum est veniale. & si aliqui sit mortale potest contingere, quod de mane penitet & peccatum suum confitetur. Ergo videtur, quod non debeat impediri à sumptione huius sacramenti.

PRAETEREA. Grauius peccatum est homicidium, quam fornicationis. Sed si aliquis de nocte somniet se homicidium perpetrare, aut furtum, aut quodcumque aliud peccatum, non propter hoc impeditur à sumptione corporis Christi. Ergo videtur, quod multo minus fornicatio somniata cum pollutione subsequente, impediatur à sumptione huius sacramenti.

SED CONTRA est, quod Leuiticus. 15. dicitur. Vir de quo egredietur semencoitus immundus erit usque ad vesperum. Sed immundus non patet aditus ad sacramenta. Ergo videtur quod propter pollutionem nocturnam aliquis impediatur à sumptione huius sacramenti, quod est maximum sacramentum.

RESPONDEO dicendum, quod circa pollutionem nocturnam duo possunt considerari. Vnum quidem ratione cuius ex necessitate impedit hominem à sumptione huius sacramenti. Aliud autem ratione cuius non ex necessitate impedit hominem, sed ex quadam congruentia. EX necessitate quidem impedit hominem à perceptione, solū peccatum mortale. Et quantum ad nocturnam pollutionem secundum se considerata, peccatum mortale esse non possit: nihilominus tamen ratione suae causae, quandoque habet peccatum mortale annexum.

ET ideo consideranda est causa pollutionis nocturnae. Quandoque enim provenit à causa extrinseca spirituali, scilicet, ex demonum illusione, qui (sicut in prima parte habitum est) phantasmata commouere possunt, ex quorum apparitione pollutio interdum subsequi-

tur. Quandoque vero provenit pollutio ex causa intrinseca spirituali, scilicet, ex precedentibus cogitationibus. Aliqui autem ex causa intrinseca corporali, vel ex supfluitate, sine debilitate naturae, siue etiam ex supfluitate cibi, vel potus

QUAELIBET autem harum trium causarum potest, & sine peccato, & cum peccato veniali, vel mortali existere. Et si quis sit sine peccato, vel cum peccato veniali, non ex necessitate impedit sumptionem huius sacramenti: ita scilicet, quod homo sumendo sit reus corpori & sanguini domini. Si vero sit cum peccato mortali impedit ex necessitate. Illusio enim demonum quandoque provenit ex precedenti negligentia preparationis ad deuotionem: quae potest esse & veniale, & mortale peccatum. Quandoque vero provenit ex sola requiritia demonum volentium impedire hominem à sumptione huius sacramenti. Vnde legitur in collationibus patrum, quod cum quidam frater pateretur pollutionem semper in festis in quibus erat communicandus, seniores cōperito, quod nulla causa ab ipso praecesserat, decreuerunt, quod propter hoc à comunione non cessaret, & ita cessauit illiusio demonum.

SIMILITER etiam praecedentes cogitationes lasciuiae, quandoque possunt esse omnino sine peccato: puta cum aliquis causalectionis vel disputationis cogitur de talibus cogitare. Et si hoc sit sine concupiscentia & delectatione, non erunt cogitationes immunda sed honesta, ex quibus tamen pollutio sequi potest: sicut patet ex autoritate Augustini supra induc- ta. Quandoque vero praecedentes cogitationes sunt ex concupiscentia & delectatione, & si adsit consensus erit peccatum mortale: si autem desit, erit veniale.

SIMILITER etiam & causa corporalis, quandoque est sine peccato: puta cum est ex infirmitate naturae, unde & quidam inuigilando absque peccato fluxum seminis patiuntur, vel etiam si sit ex supfluitate naturae: sicut enim contingit sanguinem fluere absque peccato, ita & semine quod est superfluitas sanguinis secundum phi-

lofophum. Quandoq; vero est cū peccato: pu-
 racū puenit ex superfluitate cibi vel potus.
 Et hoc etiā potest esse peccatum veniale vel
 mortale, licet frequentius peccatū mortale ac-
 cidat circa turpes cogitationes propter facili-
 tatē consensus, quam circa sumptionē cibi &
 potus. Unde & Gregorius scribens Augu-
 stino Anglorū Episcopo dicit, cessandū esse
 à cōmunionē: quando ex turpibus cogitationi-
 bus prouenit: non autē quando prouenit ex su-
 perfluitate cibi vel potus, praeferim si necessi-
 tas adsit. Sic igitur ex causa pollutionis consi-
 derari potest, utrū nocturna pollutio impe-
 diat ex necessitate sumptionē huius sacramēti.
 EX quadam vero congruentia impedit quā-
 tū ad duo, quorū unū semper accidit. s. qua-
 dā seditas corporalis, cū qua propter reueren-
 tiam sacramēti, nō decet ad altare accedere
 (unde & volentes tangere aliquid sacrum,
 manus lauant) nisi forte talis immunditia sit
 perpetua vel diuturna: sicut est lepra, vel
 fluxus sanguinis, vel aliquid huiusmodi.
 Aliud autē est euagatio mentis, quae sequitur
 pollutionē nocturnam: praecipue quando cum
 turpi imaginatione contingit. Hoc tamen im-
 pedimētū, quod ex congruitate prouenit, post
 poni debet ppter aliquā necessitatē: puta (ut
 Grego. dicit) cum fortasse aut festus dies exi-
 git, aut exhibere ministerium pro eo quod sa-
 cerdos alius deest, ipsa necessitas compellit.
 AD PRIMVM Ergo dicendum, quod ex
 necessitate quidē non impeditur homo à sum-
 ptione huius sacramēti, nisi propter peccatū
 mortale. Sed ex quadā cōuenientia pōt homo
 impediri, poter alias causas: sicut dictū est.
 AD SECUNDUM dicendum, quod
 cōitus cōiugalīs, si sit sine peccato (puta si fiat
 causa plis generandae, vel causa reddēdi de-
 bitum) nō alia ratione impedit sumptionem
 huius sacramēti, nisi sicut dictum est de pol-
 lutione nocturna) quae accidit sine peccato. s.
 propter immunditiam corporalem & mentis
 distractionē. Ratione cuius Hieronymus di-
 cit super Mattheū. Si pane: propositionis ab

his, qui uxores tetigerant, comedi non pote-
 rant, quanto magis panis, qui de caelo descen-
 dit, non potest ab his, qui coniugalibus paulo
 ante vacauere amplexibus, violari atque
 contingi. Non quod nuptias condēnemus: sed
 quod eo tempore, quo carnes agni manduca-
 turi sumus, vacare carnalibus operibus non
 debeamus. Sed quia hoc secundū congruita-
 tem, non secundum necessitatem, intelligēdū
 est: Gregorius dicit, quod talis est suo iudicio
 relinquendus. Si vero non amor procreandae
 sobolis, sed voluptas dominatur in opere (ut
 ibidē Greg. subdit) tunc prohiberi debet, ne ac-
 cedat ad hoc sacramentum.

AD TERTIVM dicendum, quod (sicut
 Gregor. dicit in epistola supradicta ad Au-
 gustinū Anglorū episcopū) in veteri testamē-
 to, aliqui polluti dicebantur figuratim, quod
 populus nouae legis spiritualiter intelligit. Un-
 de huiusmodi corporales immunditiae, si sint
 perpetuae, vel diuturnae, non impediunt sum-
 ptionē huius sacramēti salutaris, sicut impe-
 diebant accessum ad sacramenta figuralia.
 Si vero cito transeant (sicut immunditia pol-
 lutionis nocturna) ex quadā congruentia im-
 pediunt sumptionē huius sacramēti, per illū
 diem quo hoc accidit. Unde & Deutero. 23.
 dicitur. Si fuerit inter vos homo, qui noctur-
 no pollutus sit somnio, egredietur extra ca-
 stra, & non reuertetur priusquā ad vespere-
 ram lauetur aqua.

AD QVARTVM dicendum, quod licet
 per cōtritionē, & confessionem auferatur rea-
 tus culpae: non tamen auferatur corporalis im-
 munditia, & distractio mentis ex pollutione
 consecuta.

AD QVINTVM dicendum, quod somniū
 homicidij non inducit corporale immunditiā,
 nec etiā tantā distractionē mentis, sicut for-
 nicatio somniata propter delectationis inten-
 sionē. Si tamen somniū homicidij, proueniat
 ex causa, quae est peccatum praesertim morta-
 le, impedit à sumptione huius sacramēti ra-
 tione suae causae.

IN HOC. 7. articulo est vna distinctio statim
 in fronte articuli: & sunt multae propositiones.
 Distinctio est. Duo sunt consideranda circa no-
 cturnam pollutionem. Alterum est ratione cuius
 ipsa pollutio ex necessitate impedit hominem à
 sumptione Eucharistiae: alterum est ratione cuius
 non ex necessitate, sed ex congruitate quadā pol-
 lutio impedit hominē à sumptione Eucharistiae.
 HIS adnotatis est prima propositio. Solum pec-
 catum mortale impedit hominem ex necessitate
 à sumptione huius sacramēti. Et haec quia mani-
 festa est non probatur.

SECUNDA conclusio est. Quauis nocturna
 pollutio secundum se considerata non possit esse
 peccatum mortale: potest tamen ratione suae cau-
 sae habere annexum peccatum mortale. Unde
 colligitur, quod ad sciendum quando pollutio no-
 cturna impedit sumptionē Eucharistiae ex neces-
 sitate: aduertēdū est ad causā pollutionis nocturnae
 TER TIA propositio est. Pollutio nocturna ali-
 quando prouenit ex causa extrinseca spirituali,
 nempe, ex demonum illusionē.

QVARTA propositio est. Pollutio nocturna
 quādoque prouenit à causa intrinseca spirituali,
 nempe, ex praecedentibus cogitationibus.

QVINTA propositio est. Pollutio nocturna ali-
 quādo prouenit ex causa intrinseca corporali: ut
 ex superfluitate cibi vel potus, aut ex debilitate
 naturae.

SEXTA propositio est. Quaelibet harum trium
 causarum potest esse & sine peccato, & cum pec-
 cato veniali: & aliquando cum mortali.

SEPTIMA propositio est. Si pollutio nocturna
 sit sine peccato, aut cum solo peccato veniali non
 impedit sumptionem Eucharistiae ex necessitate:
 ita quod si homo sic sumat Eucharistiam, sit reus
 corporis & sanguinis domini: ut ait Apostolus.

OCTAVA propositio est. Si pollutio nocturna
 sit cum peccato mortali: impedit ex necessitate
 sumptionem Eucharistiae. Et si petas an illud de-
 monis possit esse aliquando peccatum mortale di-
 cit quod ita, nempe, quando notabiliter homines
 negligunt orationē & deuotionem. Quod debe-
 rent in deuoti notare: quia saepe potest quis se ex-
 ponere periculo peccandi mortaliter, eo quia non
 orat dominum ut subueniat.

NONA propositio est. Aliquando turpes cogita-
 tiones sunt ex cōcupiscentia. Et si tunc adsit con-
 sensus: erit peccatum mortale. Unde colligitur
 quod quantūcunque sint turpes cogitationes diu
 in homine si non consentit, aut exponit se pericu-
 lo consentienti, non erit peccatum mortale: nec
 proprie dicentur morosae cogitationes, quod in
 prima secunda praesertim tractabimus.

DECIMA propositio est. Quotiescunque cau-
 sa pollutionis est peccatum mortale, etiam est ip-
 sa pollutio. Et tunc abstinendum est à sumptione
 Eucharistiae.

VNDECIMA propositio est. Quotiescunque

causa pollutionis vel non est peccatū, vel est pec-
 catum veniale tantum, pollutio impedit sumptio-
 nē Eucharistiae solum ex quadam congruentia
 propter duo, nempe, propter foeditatem corpo-
 ris, & propter distractionem mentis: quorum al-
 terum vel vtrunque sequitur ex pollutione. Ideo
 congruum est, ut illa die sic pollutus abstineat à
 sancto sacramento.

DVODECIMA propositio est. Quando pollu-
 tio solum ex congruitate, & nō ex necessitate im-
 pedit sumptionem Eucharistiae: licitū est illa die
 accedere ad sacramentum, si superueniat causa ali-
 qua rationalis: ut si sit dies qua omnes solēt cō-
 municare, & notaretur ille qui non communicat,
 vel si est sacerdos & est dies festus, & nō est alius
 qui celebret, & sunt multi quæres missam. Haec
 S. Tho. in sententia. Et pro tota materia nota, quod
 vocamus nocturnam pollutionem) ut communi-
 ter sine controuersia vocant theologii omnem il-
 lam pollutionem, & solā illam, quae quando actu
 exercetur non est libera formaliter, siue fuerit an-
 tea volita in se, vel in causa sua, siue non.

ET ut altius ista aperiantur, est adnotandū, quod
 materia huius, articuli tractatur à doctoribus cū
 magistro in. 4. d. 9. & ibidē à S. Th. q. vnica ar. 4.

DEINDE circa conclusionem. S. Tho. qua di-
 cit quod pollutio nocturna de se non est
 peccatum: sed aliquando habet annexum, dubita-
 tur an pollutio ipsa nocturna sit aliquando pec-
 catum: ita quod sit verum dicere, pollutio no-
 cturna est peccatum: sicut est verum dicere, fur-
 tum est peccatum.

AD HOC respondet paludanus in. 4. d. 9. q. 3. cō-
 clusione. i. quod pollutio nocturna nunquam est
 peccatum, sed aliquando est signum peccati. Pro-
 bat: quia dormiens pro tunc non est liber, ideo il-
 la pollutio pro tunc non est voluntaria. Ergo non
 est peccatum. Idem dicit Maior in. 4. d. 9. q. 1. Idē
 videtur dicere. S. Tho. in. 4. d. 9. q. vnica art. 4. &
 2. Sec. q. 154. ar. 5. & hic: quia dicit quod per se non
 est peccatū, sed aliquando habet peccatū adiūctū.
 EGO autem ad hoc dico, quod possumus sic di-
 cere, quod ipsa pollutio nocturna in se non est pec-
 catum propter rationem factam.

SECUNDO (quod mihi magis placet) dico, quod
 pollutio nocturna quae prouenit ex peccato mor-
 tali: est peccatum mortale. Probatur. Quia alias
 homicidium in ebrio antea volitum nō esset pec-
 catum: quia tunc formaliter non est volūtarium.
 Secundo. Dormire nunquam esset peccatum: cū
 dormiens non habeat libertatem. Sed consequēs
 est falsum: quia potest somnus prohiberi propter
 causam rationabilem, & tūc proprie est peccatū.
 SED quid ad. S. Th. Dico quod dicit, quod non
 est secundum se peccatum. quia non est tunc im-
 mediate & formaliter volita. Ideo dicit secundū
 se, sed absolute est peccatum quando est volita in
 causa. Ergo.

ET ad argumentum Paludani dico, quod est vo-
 lita in

lita in sua causa, quod sufficit ad peccatū proprie dictum: sed nō est distinctum peccatū à peccato causæ ex qua sequitur. Sed est explicanda illa pollutio in confessione: quia alias non sufficienter explicabitur causa, ex qua sequuta fuit pollutio, vt si sequuta fuit ex nimio cibo vel potu, oportet dicere, excessiui cibo & potu tantū, quod sequuta fuit pollutio nocturna, vel si hoc dubitat, debet sic dicere sub dubio.

DUBITATVR Secundo, circa illud quod dicit. S. Thomas, quod ex causa pollutionis considerari potest, an ex necessitate impediatur sumptionem Eucharistiæ nocturna pollutio, quo modo hoc intelligitur. Vel intelligitur quod ille qui pollutus est ita, quod peccatum mortale fuit causa illius pollutionis, esto doleat, & cōteratur, & confiteatur, non possit illa die accedere ad Eucharistiam sub poena peccati mortalis: vel an intelligitur quod manens sic in peccato mortali ex quo secuta fuit pollutio, non possit accedere ad Eucharistiam sub poena noui peccati. Et videtur quod intelligat doctor primo modo: quia de secundo non erat noua difficultas, cum iam sit determinatum, quod accedens in mortali ad hoc sacramentum peccet mortaliter.

AD HOC dicit Richardus in. 4. d. 9. ar. 2. q. 3. qd pollutio nocturna proueniens ex peccato mortali, ex necessitate impedit illa die a sumptione huius sacramenti, esto confiteatur vere, & doleat de peccato illo & de pollutione sequuta ex illo. Probat: quia irreuerenter accedit. Sicut si timeret vomitum & accederet: peccaret mortaliter.

SED ego dico tanquam probabilius, quod esto pollutio proueniat ex peccato mortali, si talis confiteatur & conteritur, non peccat mortaliter accedens illa die ad Eucharistiam. Hoc dicit Paludanus. d. 9. q. 3. Idem dicit Gabri. lect. 10. super canonē. Idē Gerson in tractatu peculiari de pollutione. Idē Siluester in summa verbo, Eucharistia. 3. Quest. 10. & dicit quod. S. Th. loquitur ex opinione aliorum. Idem dicit Bonauentura. d. 12. q. 3. in 4. Idē dicit Maior in. 4. d. 9. q. 2. & 6. Et ego pro hoc Prius, quia talis est in gratia & mundus spiritaliter, & dominus dicit Matth. 15. quod nō lotis manibus manducare non coinquinat hominem. Ergo licet corpore sit immundus: spiritaliter est mundus. Ergo non peccat &c.

SECUNDO. Paulus non ponit sub præcepto talem pollutionem impedimentum sumptionis Eucharistiæ: sed solum dicit quod probet se homo. Quod ille facit per confessionem. Ergo &c.

TERTIO. Vel illa pollutio impedit sumptionem Eucharistiæ post cōtritionem & cōfessionem, quia est peccatum: vel quia distrahit mentem. Nō primum, quia grauius est homicidium, & non impedit a sumptione Eucharistiæ contritum & confessum. Nec secundum: quia tunc legitimus concubitus impediret sub poena peccati mortalis, qd nullus vnquam dixit, & tamen magis distrahit.

QUARTO probatur. Quia non videtur quanto tempore debet sic abstinere sub præcepto: non habetur, nec constat. Ergo &c.

QUINTO. Quia non habetur in sacra scriptura, quod talis pollutio impediatur sumptionem Eucharistiæ sub præcepto, post cōtritionem & cōfessionem. **SED** vnde habuerunt doctores: quia etiā facti habuerunt, quod est abstinendum a sumptione Eucharistiæ post pollutionem nocturnam, potius quam post quodcūque aliud peccatum.

DICUNT quod habetur ex utroque testamento. Ex veteri patet. 1. Reg. 21. de panibus propositionis, & ex Leuiti. 7. quibus non erat licitum vesci pollutis. Et illi panes significabant hoc sacramentum. Et ex nouo testamento ex Paulo. 1. ad Corinth. 7. vbi dicit coniugibus. Nolite fraudare ad inuicem, id est, reddatis debitū, nisi forte ad tempus ex consensu: vt vaceris orationibus. Vnde habetur, quod actus cōiugij distrahit mentē ab orationibus. Ergo etiam nocturna pollutio. Et si distrahit mentem quo ad orationem. Ergo etiam quo ad sacramentum.

SECUNDO. Leui. 15. dicitur. Vir a quo egreditur semen coitus: immundus est vsque ad vespere. Ergo &c. Sed ex his omnibus citatis, & si quæ alia similia sunt, non sequitur quod sit mortale accedere ad Eucharistiam post pollutionem, confessum & contritum.

DUBITATVR tertio an sit aliquod peccatum accedere ad Eucharistiam post pollutionem confessum & contritum. Dubium tertium

RESPONDETVR aliquibus propositionibus: quarū prima est. Si pollutio fuit sequuta ex peccato mortali: talis accedens esto sit contritus & confessus, peccat venialiter dese (nisi superueniat aliqua ratio vel causa rationalis) propter irreuerentiam, & quia agit contra consilium Sanctorū. Et ita peccant qui post multa peccata statim post cōfessionem accedunt ad Eucharistiam: sed oportet prius vacare aliquo tempore orationibus et deuotioni.

SECUNDA propositio est. Si talis pollutio fuit sequuta ex peccato mortali, aut ex solo veniali, cæteris paribus, melius est abstinere propter reuerentiam & propter consilium Sanctorum. **TERTIA** propositio est. Dixi cæteris paribus: quia in aliquibus casibus melius esset accedere: vt propter communionem, quia illa die communi-cant alij, vel est festum & est quis solens communicare ex sua bona deuotione, vel est sacerdos qui debet celebrare, aut nō est alius qui dicat missam & tenetur illam dicere: vt dicit Gregorius & habetur. d. 6. cap. Testamentum.

QUARTA propositio est. Accedere cum reuerentia & deuotione ad Eucharistiam post pollutionem quæ sequuta fuit sine peccato, id est, non fuit sequuta ex peccato, aut sequuta fuit ex peccato veniali tantum: non est peccatum, nec veniale. Probat ex S. Thom. qui dicit quod non accedere post talem pollutionem est de consilio Sancto-
rum,

rum, & ex cōgruetiā, Ergo nō est veniale: quia abstinere à veniali, est de necessitate, & non solum de consilio & congruentia.

SED, an cōcubitus legitimus impediatur? Ad hoc dico ex Gregorio in epistola ad August. Episcopū Anglorum (vt citat. S. Tho. hic ad. 2.) quod si maritus accedit ad vxorem causa concupiscentiæ & delectationis debet illa die abstinere. Si autem accedit causa prolis procreandæ, suo iudicio est relinquendus: ita quod si se inuenit distractum, nō accedat, alias accedat.

DUBITATVR quinto cum Adriano. q. 4. de Eucharistia in. 4. an liceat complacere in actibus excusatis per ignorantiam, aut per defectum rationis, qui actus alias essent peccata mortalia. Dubium quintum

AD hoc respondet Adrianus, & ego cum illo, quod nullo modo absolute licet sub poena mortalis in actibus, qui de se sunt mali mortaliter, ita complacere, vnde non liceret Iacob complacere, quia cognouit hanc. Probat. Quia esset consensus deliberatus de malo obiecto: quod solum fuit excusatum per ignorantiam.

SECUNDO probatur. Quia si liceat in præteritum liceret etiā in futurum: & ita liceret alicui, velle quod puella supponatur ei ipso nesciente, qd est falsū. Dixi in actibus, qui de se sunt mali: quia in actibus, qui sunt mali quia prohibiti lege humana forte licebit complacere, nempe complacere, quia in die ieiunij cenauit optime, putans inuincibiliter, quod nō erat dies ieiunij. Ratio est: quia Ecclesia nō intendit obligare ad non complacendum in tali actu sic excusato, illum, qui est bona fide paratus ad obediendū Ecclesiæ. Sed nunc cōplacet, quia iam nō potest seruare præceptum Ecclesiæ, & non erat malum cenare illo die.

DUBITATVR sexto, an in talibus pollutio nibus liceat complacere propter bonū finē. **AD HOC** Paludanus in. 4. d. 9. q. 4. dicit, qd ita. Idem dicit Adrianus in. 4. q. 4. de Eucharistia cōclusionē primo. qua respondet ad primum quæsitum. Et idem dicit S. Tho. in. 4. d. 9. q. vnica. ar. 4. q. 1. ad. 3. Et hæc opinio est probabilis. Probat. Quia licitum est complacere in morte inimici, quam non facerem, propter hoc vt non me vexet amplius. Et quia tunc talis potius complacet in illo sine bono quam impollutione.

SED hoc non obstante probabilius mihi videtur quod non licet complacere: etiam propter quæcūque finem, & quantumcumque bonum. Probat prius quia talis complacentia absoluta est mala. Ergo etiam illa conditionata. Probat: quia vtraque est de malo obiecto in ordine ad voluntatem. **SECUNDO** quia etiam liceret mulieri complacere in adulterio: quia concepit bonum filium. Et liceret filio complacere quia pater interfecit: est: quia succedit in bona hereditate.

TERTIO. Bonitas vel malitia actus sumitur ex obiecto. Sed obiectum est malum. Patet: quia non

licet in illo absolute complacere, quod liceret si esset bonum. Et Adrianus & Paludanus videntur decepti, quia putant, quod idem est complacere in causa & in effectu, quod est falsum: quia potest quis complacere in effectu. & non in facto vnde non vallet hæc consequentia. Licet complacere in antecedente. Ergo licet complaceret in consequente, quod ex illo antecedente sequitur. Patet. Quia licet mulieri complacere in filio & non in adulterio, quantum complacere in adulterio sequatur ex hoc antecedente, nempe, complacere in filio ex adulterio habito. Et ideo hæc opinio est turior, nec licet complacere in peccato, esto liceat complacere in poenitentia de illo peccato.

DUBITATVR septimo, an illi, qui polluntur audiendo confessiones vel dando operā rei licitæ, debeant abstinere a talibus, ne patiantur illas pollutiones. Dubium septimū

DICO ad hoc, quod non, nec propter hoc peccat. Sed contra, talis pollutio est voluntaria. Nego illud: quia cum non teneatur talis abstinere ab illis licitis propter pollutionem, nec ipse illam intendit, non dicitur voluntaria respectu illius. Et hoc dicit Caietanus in Summa, verbo, Pollutio, & in 2. tomo suorum opusculorum. q. 16. Vnde colligitur, quod qui bona fide & intentione audit confessiones aliorum vel studet materiam matrimonij vel peccatorum carnalium, ad prædicandum, vel docendum, vel sciendum, esto inde sequatur pollutio, non tenetur abstinere a bonis prædictis.

Articu. octauus.

Vtrum cibus vel potus præsumptus impediatur sumptionem huius sacramenti.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quod cibus vel potus præsumptus non impediatur sumptionem huius sacramenti. Hoc enim sacramentum est à Domino institutum in cæna. Sed Dominus post quā cenauit, hoc sacramentum suis discipulis tradidit: sicut patet Luca. 22. et prima Corinthiorū. 11. Ergo videtur, quod etiam post alios cibos assumptos, nos debeamus sumere hoc sacramentum.

PRÆTEREA 1. Corinthiorum. 11. dicitur. Cum conuenitis ad manducandum. scilicet corpus Domini, inuicem expectate, si quis autem esurit: domi māducat. Et ita videtur, quod post quā aliquis domi māducauerit, possit in Ecclesia corpus Christi manducare.

detur, qđ postquā aliquis domi māducauerit, possit in ecclesia corpus Christi māducare. **PR AETEREA.** In concilio Cartaginensi legitur, & habetur de consecratione. d. 1. Sacramenta altaris nō nisi à ieiunis hominibus celebrentur, excepto vno die anniuersario, quo cēna Domini celebratur. Ergo saltem illa die aliquis potest corpus Christi post alios cibos sumere.

PR AETEREA. sumptio aquae vel medicinae, vel alterius cibi vel potus in minima quātitate, vel reliquiarum cibi in ore manentium, nec ieiunium ecclesiae soluit, neque sobrietatem tollit, quae exigitur ad hoc quod aliquis reuerenter sumat hoc sacramentum. Ergo per praedicta non impeditur aliquis à sumptione huius sacramenti.

PR AETEREA. Quidam de nocte profunda comedunt, aut bibunt, & forte totam noctē in somnum ducentes, de mane suscipiunt sacra mysteria nōdum plene digesti. Minus autem impediretur sobrietas hominis, si in mane parum comederet, & postea circa nonam sumeret hoc sacramentum: cum etiam sit quandoque maior distantia temporis. Ergo videtur quod talis cibi praesumptio non impediat hominem ab hoc sacramento.

PR AETEREA. Non minor reuerentia debetur huic sacramento iam sumpto, quam ante sumptionem. Sed sumpto sacramento licet cibum aut potum sumere. Ergo & ante sumptionem.

SEDCONTRA est, quod Augustinus dicit in libr. Responsum ad Ianuarium. Placuit Spiritui sancto, ut in honorem tanti sacramenti, prius in os Christiani corpus dominicum intraret, quam ceteri cibi.

RESPONDEO dicendum, qđ aliquid impedit sumptionem huius sacramenti dupliciter. Vno modo secundum se: sicut peccatū mortale, quod habet repugnantiam ad signficatū huius sacramenti: ut supra dictū est.

Alio modo propter prohibitionem Ecclesiae. **ET SIG** impeditur aliquis à sumptione huius sacramenti, post cibum & potum assumptum triplici ratione. Primo quidem (sicut Augustinus dicit) in honorem huius sacramenti, ut. s. in os hominis intret, non dum aliquo cibo vel potu infectum.

SECUNDO propter significationem, ut. s. detur intelligi, quod Christus (qui est res huius sacramenti) & charitas eius debet primo fundari in cordibus nostris: secundum illud Matthei. 6. Quae primum regnum Dei.

TERTIO propter periculum vomitus & ebrietatis quae quandoque contingunt ex hoc, quod homines inordinate cibis utuntur: sicut & Apostolus dicit. 1. Corinthi. 11. Alius quidem esurit: alius autem ebrius est.

AB HAC tamen generali regula excipiuntur infirmi, qui statim comunicandi sunt, etiam post cibum, si de eorum periculo dubitatur, ne sine comunione decedant: quia necessitas legem non habet. Unde dicitur de consecra. d. 2. Presbyter infirmum statim comunicet, ne sine comunione moriatur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut Augustinus in eodem libr. dicit. Nec quia post cibos Dominus dedit, propterea praesumptio aut cenati fratres ad hoc sacramentum accipiendum conuenire debent, aut mensis suis miscere: sicut faciebant, quos Apostolus arguit, & emendat. Namq. saluator, ut vehementius commēdaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit insigere cordibus, & memorie discipulorum. Et ideo nō precepit, qđ deinceps tali ordine sumeretur, ut Apostolis per quos ecclesijs dispositurus erat, serua-ret hunc locum.

AD SECUNDVM dicendum, quod illud verbum in Glosa, sic exponitur Si quis esurit & impatiens nō vult expectare alios, manducet domi cibos suos. i. pane terreno pas-catur, nec post Eucharistiam sumat.

AD TERTIVM dicendum, quod capi-tulum

tulum illud loquitur secundum consuetudinem aliquando apud aliquos obseruatā, ut in representationem dominicae cenae, illo die à non ieiunis corpus Christi sumeretur. Sed nūc hoc abrogatum est. Nam sicut Augustinus in libr. praedicto dicit, per vniuersum orbem mos iste seruatur, ut. s. corpus Christi à ieiunis sumatur.

AD QVARTVM dicendum quod (sicut in. 2. p. habitum est) duplex est ieiunium. Primum est ieiunium naturae, quod importat priuationem cuiuscumq. praesumpti per modum cibi vel potus. Et tale ieiunium requiritur ad hoc sacramentum propter praedicta. Et ideo neq. post assumptionem aquae, vel alterius cibi, aut potus, vel etiam medicinae, in quantumq. parua quantitate, licet hoc sacramentum accipere. Nec refert vtrū aliquid huiusmodi nutriat, vel nō nutriat, aut per se aut cū alijs, dummodo sumatur per modū cibi vel potus. Reliquiae tamē cibi remanētes in ore, si casu aliter transglutiantur, nō impediunt sumptionē huius sacramenti: quia nō traiciuntur per modū cibi, sed per modū saluae. Et eadem ratio est de reliquijs aquae, vel vini quibus os abluitur, dummodo non traiciantur in magna quantitate, sed per mixta saluae, quod vitari non potest.

ALIVD autem est ieiunium ecclesiae, quod instituitur ad carnis macerationem, & tale ieiunium per praedicta non impeditur: quia praedicta non multum nutriunt, sed magis ad alterandum sumuntur.

AD QVINTVM dicendum quod cum dicitur, quod hoc sacramentum prius quam alij cibi, debet in os Christiani intrare, non est intelligendum absolute respectu totius temporis, alioquin qui semel comedisset, vel bibisset, nunquam posset postea hoc sacramentum accipere, sed est intelligendum quantū ad eundem diem.

ET licet principū diei secundū diuersos diuersimode sumatur. Nā quidā à meridie, quidā ab occasu, quidā à media nocte, quidā

ab ortu solis, diem incipiunt: ecclesia tamē Romana diem à media nocte incipit. Et ideo si post mediam noctem aliquis sumpserit aliquid per modum cibi vel potus, non potest eadem die hoc sumere sacramentum: potest vero si ante mediam noctem. Nec refert vtrum post cibum vel potum assumptum dormierit, aut etiam digestus sit, quantum ad rationem praecipi: refert autem quantum ad perturbationem mentis, quam patiuntur homines propter insomnietatem vel indigestionē. Ex quibus si mens multum perturbetur, homo redditur ineptus ad sumptionem huius sacramenti.

AD SEXTVM dicendum, quod maxima deuotio requiritur in ipsa sumptione huius sacramenti: quia tunc percipitur sacramenti effectus. Quae quidem deuotio magis impeditur per praecedentia, quam per sequentia, & ideo magis est institutum, quod homines ieiunent ante sumptionem huius sacramenti, quam post. Debet tamen esse aliqua mora inter sumptionem huius sacramenti & reliquos cibos. Vnde & in missa oratio gratiarum actionis post comunione dicitur: & communicantes etiam suas priuatas orationes dicunt.

SECUNDM tamen antiquos canones, statutum fuit à Papa Clemente (ut habetur de consecra. d. 2.) Si mane dominica portio editur usque ad sextam ieiunent ministri, qui eam consumpserunt. Et si. 3. vel. 4. hora acceperint, ieiunent usque ad vespertum. Antiquitus enim rarius missarū solemniae celebrabatur, & cū maiore preparatione. Nūc autem: quia oportet frequentius sacramentaria celebrare, nō posset de facili obseruari. Et ideo per contrariam consuetudinem est abrogatum.

HAEC quaestio tractatur à magistro sententiarum & ab expositoribus in. 4. d. 8. Et conclusio. S. Thom. quae est omnium fidelium, est, qđ comunicaturus debet esse ieiunus. Probat de consecratione. d. 2. cap. Liquido apparet. Et in eodem titulo. c. Sacramenta. Et in quodā concilio Cartaginensi.

ginense cap.8. Et in cap. Ex parte, extra de celebratione missarum. Et hoc caput ex parte, specialiter factum est ad hoc à tota ecclesia.

SED Lutherus in lib. de abroganda missa priuata dicit quod licet pranso accedere ad sacramentum Eucharistia: quia Christus communicauit suos discipulos pransos. Ergo &c. Hæc autem sententia Lutheri damnata fuit in concilio constantiense sessione. 13. Et Augusti. in epistola. 118. dicit, quod hæc consuetudo, quod communicari sint ieiuni est in ecclesia relicta ab Apostolis. Et probatur. Quia Paulus primæ ad Corinth. 11. dicit. Conuenientibus autem vobis in vnum, iam non est dominicam cænam manducare, vni quisque propriam cænam præsumit. Ergo reprehendebat Paulus illos, qui præsumebant propriam cænam, id est, qui comedebant ante communionem.

SECUNDO. Leuitici. 10. dicitur, quod dixit dominus ad Aaron. Vinum & omne, quod inebriare potest, non bibetis tu & filij tui quando intrabit in tabernaculum testimonij: ne moriamini. Ergo hæc consuetudo est laudabilis & antiqua quod antecibum illum spirituale nullus alius cibus prophanus tangat os, aut in stomachum hominis descendat.

ET ad argumentum Lutheri: concesso antecedente, negatur consequentia propter rationes quas. S. Tho. ponit primæ ad Corinthios. 11. scilicet, quia tunc comederant iam discipuli Agnum Paschalem, qui erat figura huius sacramenti, & conueniebat, quod immediate expleta figura sumeretur figuratum.

SECUNDO vt hoc sacramentum in memoria retineretur. Ideo post cænam & omnia alia fuit datum Apostolis.

TERCIO vt statim à sacramento trāsiret Christus ad passionem: cuius hoc sacramentum est memoriale. Et probatur quod hoc fuit ab Apostolis. Quia si ipsi aliam consuetudinem introduxisset, nullus illam mutaret: sed potius homines illam retinerent, quod comederant ante sumptionem Eucharistia.

Dubium primum

DVBITATVR prius, circa. 6. argumentum quanto tempore abstinendum est post sumptionem sacramenti, à cibo prophano.

AD HOC dicit. S. Thom. in. 4. d. 8. q. 1. ar. 4. q. 3. Quod potest sacerdos statim post communionem comedere: quia sufficit abstinere illo tempore, quo dicuntur illæ orationes post communionem. Et idem videtur dicere hic ad. 6. & si non tam manifeste. Idem dicit Albertus magnus & Dionysius Cartusianensis in. 4. d. 8. q. 4. Et idem dicit in eadem distinctione Palud. & Richard.

Dubium secundum

DVBITATVR secundo, an liceat pranso communicare & celebrare saltem in necessitate, nempe quia moritur quis, & non est Eucharistia, ad communicandum illum, an liceat tunc sacerdoti celebrare.

AD HOC dicit Maior in. 4. d. 9. q. 3. ad. 5. Quod

nec tunc illud est licitum. Sed dicit, quod in tali casu licebit consecrare sine missa. Et in hoc, quod non liceat tunc post prandium missam celebrare, conuenit Palud. d. 8. q. 2. Sed non in alio quod liceat tunc consecrare sine missa: quia si licite fieret, quod dicit Maior frangeretur multa præcepta: vt quod consecratur corpus sine sanguine: quia sic diuideretur Eucharistia & esset contra consuetudinem & alia præcepta ecclesie, quibus præcipitur, quod non consecratur, nisi in missa, & integrum & perfectum sacramentum, quod tunc non fieret. Ideo dico, quod probabilius est, quod non licet celebrare, nec conficere hoc sacramentum, nisi in missa & à ieiunio, quantumcumque alius moriatur sine viatico. Ratio est: quia alias fieret irreuerentia sacramento, & melius est, quod alius discedat sine Eucharistia, quam quod sacramento fiat iniuria: cum hoc sacramentum non sit simpliciter necessarium: vt supra diximus. Sed videtur quod sit falsum id quod diximus, quod nunquam licet diuidere sacramentum hoc in consecratione, id est, quod nunquam licet consecrare panem sine vino vel contra: quia si essemus in aliqua regione vbi esset panis triticeus & non vinum, tunc aut oportet celebrare, aut populus nunquam audiet missam, nec communicabit in tempore Paschali, quo tenetur ex ecclesie præcepto. Quid igitur est faciendum videtur igitur quod tunc liceat celebrare: quia alias frangerentur præcepta alia: nempe de audienda missa, & communionem recipienda.

AD HOC dico, quod nec in illo casu liceret sic celebrare & consecrare solum panem: quia melius est, quod non fiat irreuerentia sacramento, quam quod alij audiant missam & communicent. Nec in tali casu currunt alia præcepta. Nullus enim tunc tenetur missam audire, & satis est in voto Eucharistiam recipere. Quod dicit Maior. in. 4. d. 8. q. 3.

SED, an liceat communicare infirmos pransos: Dico quod licet, ex consensu omnium.

DVBITATVR tertio, an liceat sumere saltem vnam guttam vini ante sacramentum. AD HOC dico, quod non ex intentione: quia eadem ratione liceret sumere tres, & ita vnâ dragmâ. Sed si abluendo se sacerdos sine intentione deglutiat aliquam guttulam, non propterea dicitur præsus, nec debet abstinere ab Eucharistia, quia præcepta ecclesie sunt sane intelligenda, vt. scilicet. per modum cibi vel potus nihil ex intentione sumatur ante Eucharistiam, secus si aliquid descendat ad stomachum per modum saluæ.

DVBITATVR quarto an liceat sacerdotibus post vltimam ablutionem sumere reliquias, quæ remanserunt post communionem eiusdem sacerdotis vel aliorum quos ipse communicauit.

AD HOC dico, quod ita: quia totum illud reputatur vnus actus respectu ipsius sacerdotis. Hæc autem licentia non datur alijs communicanti

Dubium tertium

Dubium quartum

communicantibus, sed tantum ipsi sacerdoti: quia alij post primam sumptionem, non habent amplius, aliud facere, sacerdotibus autem incumbit totum, absolueri nempe totam refectionem, & dominicam illam communionem, & de cibo illo & potu decenter disponere. Quod non fieret, si non liceret sacerdoti prædictas paruas reliquias sumere. Si quis autem postquam consecrauit, & assumpsit, licebit iterum consecrare, vt perficiat sacrificium. Ino tenebitur.

EX HIS octo articulis, & ex his quæ dicuntur in sacris literis de hoc venerando sacramento, colligitur dispositio, quam debet habere omnis accessus ad sanctam Eucharistiam. Colligiturque affectus & deuotio, quæ ad altare accedendum est, quod omnes annotare debent attente. Et prius Apostolus Paulus accessuros sic comonefacit. 1. Corinthiorum. 11. Probet (inquit) se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Accessuro itaque ad hoc caeleste conuiuium, ad hanc magnam cœnam Regis æterni, incumbit, vt se prius excutiat, & conscientiam suam complicatam rationem euoluat, vt infirmitatem & peccatum suum agnoscat, vt de peccatis poeniteat, se cum reputans, quam graue sit commissum, ob quod expiandum Christus Dei filius mortis tradere, se non dubitauit. Et denique accessurus ad hanc sanctam mensam domini, debet diligentiam ad minus morale, quam viri probi apponere solent, facere ad se examinandum, an sit in aliquo crimine mortali. Et si quid est criminis, quod conscientiam grauet, id vt sacerdoti Christi vice pare faciat: atque ea sarcina per verbum absolutionis (quod non sacerdotis: sed Christi est) se exoneret, vt denique voluntatem deinceps peccandi, deponat. In primis autem orationem simultatem, si quam cum proximo, habet, omnino eximat, atque etiã cum eo in quantum in se fuerit, in gratiam redeat. Consentaneum est enim multum, vt ad venerandum sacramentum pacis & vnitate nullus accedat, nisi animo & voluntate vnus sit cum omnibus, charitate & dilectione implens legem.

HANC sane præparationem præcedere oportet. Quandiu enim homo peccatum & infirmitatem suam non sentit, ineptus iste ad participandum hoc sacramentum, quod interioris hominis esuriem quatit. Esuriem quidem, de qua dictum est. Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam Matthæi. 5. Non quam sibi facit homo. Sed quam dat Deus. Plane inepti sunt, qui ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiam Dei non sunt subiecti, qualis fuit ille superbus pharisæus. Non enim bene habentibus, (hoc est, se iustos & sine peccato præsumentibus) opus est medico, sed male habentibus. Matthæi. 9. Lucæ. 18. Excluditur ergo ab huius sacramenti virtute: & qui de se præsumes, dissolutus, cum nauæa accedit: & qui impatiens, animo impuro, & charitate vacuo accedit. Indigne certe

accipit: qui tunc accipit, cum debet agere poenitentiam. Ergo prius se iudicet, & seueritate poenitentia se exerceat: vt à se ipso iudicatus, non indecedatur à deo. cessat enim vindicta diuina, si confessio præcurrat humana. Nullus Iudas, nullus Simon, hanc mensam habeat. Pacis enim sacramentum inquisitio pecuniarum & symonia non conuenit, nullus immisericors, & nullus impurus, accedat.

NULLVS comunicet, nisi ex discipulis sit alioquin sibi iudicium, manducat, & bibit. Non quia malum accipit: sed quia bonum, malus male accipit. Habentem enim adhuc voluntatem peccandi, magis Eucharistia perceptione grauari, quam purificari constat. Rursus si mens cuiuspiam de cætero peccandi, non habeat voluntatem, nec mortalibus criminibus prægrauetur (nimirum talibus quibus iudicio sacerdotis per poenitentiam vel publicam vel secretam prius expiari oportuit) is confidens de domini misericordia (qui peccata peccati confessioni donare consuevit) accedat ad Eucharistiam intrepidus & securus. Quod si peccatis quotidianis, non tamen mortiferis adhuc morderis, antequam ad altare accedas attende quod dixeris nempe, dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Si enim dimittis dimittetur tibi. Securus accede, panis nimirum caelestis est non venenum. Sed vide si dimittis, nam si non dimittis mentiris. Et ei mentiris quem non fallis. Mentiri deo potes: Deum autem fallere non potes. Nouit enim ille quid agas, intus te videt, intus te examinat, intus inpicit, intus iudicat, intus aut damnat aut coronat. Breuiter qui spiritualiter manducare vult, videbit ne sine veste nuptiali se ingerat: sed innocentiam ad altare portet parabola euangelica memor quam Matthe. cap. 22. describit, ne ei dicatur quomodo huc intraisti non habes vestem nuptialem, id est, candidam illam charitatem. Hoc est igitur primum & præcipuum, quod accessurus ad sanctam Eucharistiam habere debet, nempe, laborare vt cognoscat si habet peccatum ad minus mortale. Deinde si peccatum inuenit propter Deum de eo dolere: & nunquam amplius peccare proponat, & ad sacramentum confessionis humiliter accedat. Quibus deuote expletis ad mensam Domini accedat.

SECUNDO. Vt digne accipias venerandum hoc sacramentum: fides accedere debet. Vt quid (inquit Augustinus) paras dentes & ventrem? Crede & manducaisti. Credere enim in eum, hoc est manducare panem vinum. Qui credit in eum, manducat eum. Fide ergo opus est, quia sumens credas, non tantum veritatem corporis & sanguinis Domini in Eucharistia, sed & credas & sentias per redemptionem quæ est in Christo Iesu tibi gratis remitti peccata, quæ Christum veluti ad huc in Cruce pro te pendente, teque sanguine suo in remissione criminum aspergente intuearis. Et hoc

sacrificium pro te semel immolatum, sumi cum laude & predicatione prosequaris: qua intelligas te veluti à manu Christi corpus eius pro te traditum, & sanguinem in remissionem peccatorum effusum sumere, vt non aliter sis affectus, ac si dominum lesum præsentem videres, proinde carnem illam quam tibi Christus ad salutem datur, prius adores quam manduces. Breuiter ea fide imbutus eris, qua in causas institutionis & fines huius sacramenti respicias diligenter. Eademque fide fructus tam mirificos (quos supra retulimus, & adhuc infra colligemus) capias, ac adipiscaris. Adeptis vero rursus in proximi tui vtaris commodum, insequens & exemplum & præceptum domini tui, qui ait, Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Ioannis. 15. Maiore certe dilectione nos prosequi ille non potuit, quam vt animam suam poneret pro nobis. Qua ergo dilectione & nos oporteat proximos nostros, cõmembra nostra complecti, videmus. Qui hac viuã fide accedit, is dãmum quotiescunque corpori domini communicat, mortem domini annũtiat: & corpus domini secundũ Apostolicam iussionem diiudicat, referens fructum permanẽtem in vitam æternam. Qui hac fide vacuus accedit: foris quidem manducat, non intus. Premittit dentem: sed non capit mentem. Sumit quidem is veram Christi carnem & sanguinem, & essentiam, non salubri efficientia. Sacramentum accipit: sed vitã Christi non accipit: ad iudicium sibi manducat, & bibit, non diiudicans corpus domini. Hoc est enim (vt idem sæpius repetamus) manducare illã escam, & illum bibere potum: ita manducare, & bibere, vt in Christo maneat, & illum manentẽ in te habeas: ac pro hoc, qui nõ manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio, nec mãducatur spiritualiter eius carnem, nec bibit eius sanguinem: licet premit dentibus sacramentum corporis & sanguinis Christi. Sed magis tãtã rei sacramentum ad iudicium sibi mãducatur, & bibit, quia immundus præsumpsit ad Christi accedere sacramenta, quæ nemo digne sumit: nisi qui mundus est. Beati enim mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Ergo prius quam accedat, probet se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.

ITIDEM postquam ederit & biberit: probet semetipsum, an digne & cum fructu hoc sacramentum sit vsus. Id quod hinc intelliget, nimirũ, si senserit cor suum, hoc cibo viuifico, ab operibus mortuis repurgatum, ea charitate inardescere, vt & inimicos odisse desinat, atque adeo experiatur, se nunc ad omnia charitatis officia proximo impẽdenda paratum, ac prõptẽ esse, seque in rebus proximi afflictis, non secus ac proprijs moueri. Nullum enim est certius testimonium, nos hoc sacramentum dignè suscepisse, quam cũ sentimus post sumptum sacramentum, officia illa charitatis, cũ magno virtutum in prouentu in nobis ellucere. Id

quod & Petrus apostolus. 2. canonica ca. 1. innuit cum ait, Satagite fratres, vt per bona opera certã vestram vocationẽ & electionẽ faciatis. Quod si quis non sentiat hos effectus post sumptam Eucharistiã, sed magis contrariis, vel cui nõ præsto sunt hæc charitatis officia: adhuc cæcus est et manu tentans, obliuionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum. Cui hoc solum superest, vt sedulo oret patrem cælestem, quo miserum peccus prauis istis affectibus expurget & panis illius supersubstantialis gustum in generet, tantum de affectu ccedentium dixisse suffecerit.

TERTIO colligitur paucis, quod ad hoc, quod quis digne communicare possit, debet esse fidelis viator, vsu habens rationis, vt sciat iudicare inter cibum prophanum & spirituale, ieiunio ieiunio naturæ (vt supra diximus) non prohibitus rationabiliter ab ecclesia, legitime confessus crimina sua, corpore vales, ne indecens ex creatio aut vomitus sequatur, non pollutus illa die vel nocte antea (vt explicuimus in hac quæstione artic. 7.) Et si publicus sit peccator, aut multa habuerit peccata, nisi aliqua fuerit necessitas, differatur ei communicatio, quousque ædificet, quos scãdalizauit, & deuotionem aliquam acquirat, ne distractus & in deuotus ad mensam domini accedat. Et sic dispositus: intrepidus veniat. Accipiet enim vitam æternam à Christo redemptore Ioannis. 6. promissam, sic paratam suũ benedictum corpus mãducanti, & suum sanguinem sacratissimũ bibenti.

Articul. nonus

Vtrum non habentes vsu rationis debeant suscipere hoc sacramentum.

ADNONVM sic proceditur. Videtur quod non habentes vsu rationis, non debeant hoc sacramentũ suscipere. Requiritur enim quod aliquis ad hoc sacramentum cum deuotione, & precedente sui examinatione accedat secundum illud. 1. Corinthiorum. 11. Probet se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Sed hoc non potest esse in his, qui carent vsu rationis. Ergo non debet eis hoc sacramentum dari.

PRÆTEREA. Inter alios, qui carẽt vsu rationis, sunt etiã arreptij, qui energumini dicuntur. Sed tales, etiã ab inspectiõne huius sacramenti arcentur: secundũ Dionys. in lib. Ecclēstia

clēstia hierar. Ergo carentibus vsu rationis, hoc sacramentum dari, non debet.

PRÆTEREA. Inter alios carentes vsu rationis, maxime, pueri videntur esse innocẽtes. Sed pueris hoc sacramentũ nõ exhibetur. Ergo multo minus alijs carentibus vsu rationis.

SED CONTRA est quod legitur in Cõcilio Aurasico (et habetur in decret. 26. q. 6. c. Qui recedunt) amẽtib; quacũq; pietatis sunt conferenda sunt. Et ita est eis conferendum hoc sacramentũ: quod est sacramentũ pietatis. **RESPONDEO** dicendũ, quod aliqui dicuntur non habere vsu rationis dupliciter. Vno modo: quia habet debile vsu rationis sicut dicitur non videns, qui male videt. Et quia tales possunt aliquam deuotionem huius sacramenti concipere, non est eis hoc sacramentum denegandum.

ALIO modo dicuntur aliqui nõ habere totaliter vsu rationis: Aut igitur nõquã habuerunt vsu rationis: sed sic à natiuitate permanserunt. Et sic talibus non est hoc sacramentum exhibendũ: quia in eis nullo modo præcessu huius sacramenti deuotio. Aut nõ semper caruerunt vsu rationis. Et tũc si prius quã erant cõpotes, suã mētis, apparuit in eis deuotio huius sacramenti, debet eis in articulo mortis hoc sacramentũ exhiberi: nisi forte timeatur periculũ vomitus, vel expuitionis. Vnde in cõcilio Cartagen. legitur (et habetur in decret. 26. q. 2.) Is qui in infirmitate penitentia petit, si casu dũ ad eum sacerdos mutatus venis, oppressus infirmitate obmutuerit, uel in frenesim cõuersus fuerit, dent testimonium qui eũ audierunt, & accipiat penitentia. Et si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionẽ, & infundatur ori eius Eucharistia.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quod carentes vsu rationis, possunt deuotionẽ ad sacramentũ habere, quantum ad aliquos quidem præsentẽ, quantum ad alios autẽ præteritam. **AD SECUNDVM** dicendũ, quod Dionys.

loquitur ibi de energumini nõdũ baptizatis, in quibus. s. nõ est vis demonis extincta: que viget in eis per originale peccatũ. Sed de baptizatis, qui corporaliter ab spiritibus immundis vexantur, est eadẽ ratio & de alijs amẽtib; . Vnde Cassia. dicit. Eis qui ab immundis uexantur spiritibus, cõmunionẽ sacrosanctã à senioribus nris nõquã meminimus iter ductã **AD TERTIVM** dicendũ, quod eadẽ ratio est de pæris recenter natis, et de amẽtib; , qui nõquã habuerunt vsu rationis. Vnde talibus nõ sunt sacramenta dãda. Quãuis quodã Græci contrariũ faciãt propter hoc, quod Dionys. 2. ecclesi. hierar. dicit baptizatis esse sacra cõmunionẽ dandã: non intelligẽtes, quod Dionys. ibi loquitur de baptismo adultorum. **NEC** tamen per hoc aliquod detrimentum vitæ patiuntur, propter hoc, quod Dominus dicit Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: quia sicut August. scribit Bonifacio: tunc vnusquisque fidelis corporis & sanguinis Domini particeps fit. s. spiritualiter, quando in baptisate membrũ corporis Christi efficitur.

SED QUANDO iam pueri incipiunt aliqualem vsu rationis habere: vt possint deuotionem concipere huius sacramenti, tunc potest eis hoc sacramentum conferri.

IN HOC nono articulo est prius vna distinctio deinde sunt in sententia aliquot propositiones. Distinctio est. Non habentes vsu rationis sunt duplices: Quidam sunt, qui dicuntur nõ habere vsu rationis, eo quod habent debilem vsu rationis, exemplum. Sicut dicitur quis non videns, eo quod male videt: vt sunt aliqui etiopes & alij semifatui. Alij autẽ dicuntur non habere vsu rationis, eo quia totaliter vsu rationis carẽt. Sed hi qui totaliter vsu rationis carẽt, sunt etiã duplices. Quidam sic sunt carentes vsu rationis, quod nunquam illum habuerunt, nec est spes quod habebunt aliquando. Alij autem sunt, qui ita carẽt vsu rationis, quod non semper illo caruerunt, imo aliquando illum habuerunt.

HIS notatis est prima propositio. Habẽtib; vsu rationis debilem et imperfectum, est Eucharistia administranda. Probat: quia tales possunt aliquam deuotionẽ huius sacramenti concipere, & se probare. Ergo nõ est eis hoc sacramentũ denegandũ:

SECUNDA conclusio. illis qui nec habent, nec unquam habere usum rationis: non est dandum hoc sacramentum. Probat: quia hi nunquam habuerunt deuotionem huius sacramenti, nec sciunt discernere inter cibum & cibum, quod ad suscipiendum sacramentum requiritur. Ergo &c.

TERTIA positio est. Non habentibus usum rationis, qui tamen illum aliquando habuerunt, si quando illum habuerunt ostenderunt deuotionis signa ad hoc sacramentum: debet eis ministrari in articulo mortis modo absit periculum vomitus vel exspuitionis. Hec ostenditur ex concilio Carthaginensi, quod refertur in decretis. 26. q. 2. c. Is qui, ubi sic dicitur, Is qui in infirmitate poenitentiam perit, si casu dum ad eum sacerdos inuitatus venit, oppressus infirmitate obmutuit, vel in frenesim conuersus fuerit dent testimoniis, qui eum audierunt: & accipiat poenitentiam, & si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori eius Eucharistia.

Dubium primum DVBITATUR primo, an sit danda Eucharistia freneticis. Ad hoc dico, quod si tales antea volebant sacramentum, & possunt accipere sine irreuerentia: quia non expuunt, est eis danda Eucharistia, alias non hanc opinionem habet Maior. 4. d. 9. q. 1. ar. 2. Gabriel autem in. 4. d. 9. q. 2. dubio. 4. dicit quod tali non habenti usum rationis non est danda Eucharistia salvo meliori iudicio. Probat: quia talis non diiudicat corpus domini, ut dicit Paulus. Ad canonem vero quem citat. S. Tho. dicit quod intelligitur de illis, quibus manet usus rationis, & allegat pro se Alexan. 4. p. q. 49. membro. 5. Sed illa expositio canonis est voluntaria: quia canon aperte dicit, quod est danda Eucharistia freneticis, ut patet ex illis verbis, vel in frenesim conuersus fuerit.

ET arguitur contra Gabrielem: quia non requiritur actualis usus rationis ad sumendam Eucharistiam: quia etiam si sacerdos quando sumit Eucharistiam naturaliter sit distractus, & pro tunc usum rationis non habeat vel attentionem, recipit fructum Eucharistiae: ut probauimus supra. q. p. r. c. d. ar. 8. Ergo etiam ille freneticus.

SECUNDO dicit Gabriel, quod est consuetudo ecclesiae non dandi Eucharistiam, nisi habentibus usum rationis.

AD HOC dico, quod assumptum imo est contraria consuetudo postquam habetur in iure.

SED contra quia etiam Eucharistia esset danda omnibus amentibus, qui aliquando habuerunt usum rationis, & maxime quoad totales petunt aut petierunt Eucharistiam in articulo mortis, licet non petierint tempore prudentiae.

AD HOC dico, quod sicut dictum est de baptismo, quod amentes, qui quando habuerunt usum rationis, petierunt baptismum, sunt baptizandi: quia libere petierunt: ita dico, quod ad summptionem Eucharistiae requiritur, quod accepturus libere petat. Et quia amentes iam non possunt illam libertatem

habere: ideo licet aliquando habuerint libertatem, iam non est danda Eucharistia tali si non petierint tempore libertatis, & de proximo ad amentiam, Nam si postquam petierint vixit praedictus amentes in prudentia longo tempore, in quo amplius non petierunt: non debet dari illi Eucharistia: quia videtur formaliter vel virtualiter mutasse propositum.

DVBITATUR secundo, an frenetici Eucharistiam sumentes, recipiant gratiam. AD HOC dicit Caieta. 3. p. q. 79. artic. 1. Quod non, sed talibus conceditur Eucharistia, ut custodiantur ab in cursu demonum.

SED contra est, quia videtur, Eucharistiam non habere alios suos effectus nisi mediante primo si cur sol alios effectus habet, mediante luce primo effectus suo. Ideo si non conferatur primus effectus, hoc est, gratia: non conferuntur alij. Et hoc tenet. S. Tho. Ideo dico quod talibus conferatur gratia. Et hoc est probabilius.

HAEC vero quae diximus, sic intelligenda sunt, dum modo non constiterit quod tales amentes aut frenetici sunt in mortali. Nam si hoc constaret non debet eis dari Eucharistia. Sed diximus quod eis danda est quando apparuerunt in illis, dum in prudentia erant, signa contritionis & deuotionis, non alias.

DVBITATUR tertio circa tertium argumentum. S. Tho. an Eucharistia sit danda pueris. ET videtur quod ita, quia dominus dicit Ioannis 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis. Ergo eis debet dari. Et hoc est argumentum quod faciunt haereticus. S. Tho. vero hic ad. 3. dicit, quod non debet pueris dari Eucharistia, & in corpore articuli, dicit quod amentibus, qui nunquam habuerunt usum rationis non est danda Eucharistia ea ratione: quia nunquam habuerunt deuotionem ad illam. Cum igitur pueri nullam deuotionem ante rationis usum habeant non debet eis dari Eucharistia.

SED augetur dubium quia si aliquando eis data fuit, quare modo non dabitur? Cyprianus enim refert in. 5. sermone de lapsis quod adimpletis solennibus diaconus accepit calicem, et ceteris communis catis venit ad puellam, cui in fideles dederat panem intinctum vino immolato idolis (pariteribus puellis nescientibus) & ipsi puella relictam dedit diaconus persistens, de calice, et illa euomit Eucharistiam. PRAETER EA. Iacobus Faber. c. 2. Super Dionysium de ecclesiastica hierarchia dicit, quod legitur in antiquis voluminibus, quod si necessitas fuerit & etiam sine necessitate, post baptismum antequam puer lactetur, & ante missam, coiceatur. AD HOC ipse Dionysius in eodem capi. dicit etiam absolute, quod post baptismum omnes sunt communicandi. Sed dices quod loquitur de adultis ut. S. Tho. respondet.

AD HOC dico, quod haec consuetudo non fuit recepta in tota ecclesia. Sed fuit particularis: ut. S. Thom. dicit hic ad. 3. quod suo tempore quidam Graeci

Dubium secundum

Dubium tertium

Dubium quartum

Dubium quintum

Graeci communicabant paruulos suos.

SECUNDO idem videtur dicere Augusti. de consecratione. d. 4. c. Si quis quia dicit in libro de ecclesiasticis dogmatibus, quod si baptizandi fuerint paruuli respondeant pro illis alij, & confirmetur: & postea detur eis Eucharistia. Ergo Augustus est cum Cypriano in hoc.

SED glosa in cap. citato dicit, quod illud vltimum refertur ad adultos. Vnde videtur, quod nunquam fuit ista communis consuetudo in ecclesia. Sed in Africa & in aliqua parte Graeciae. Guido carnem etiam lib. de haeresibus dicit, quod vnus error armenorum erat iste, quod dabant Eucharistiam pueris. Sed bohemij esto in alijs errarent, non leguntur dedisse Eucharistiam pueris: licet modo dicatur, quod dant.

SED de hoc prius videndum est, an sit necessarium dare Eucharistiam pueris: quia videtur, quod ita ex illo domini Ioannis. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis &c. Nec sufficit dicere, quod illud intelligitur de adultis: quia Augustus dicit libro. 1. de baptismo paruulorum. c. 17. & libro. 3. c. 5. quod intelligitur de omnibus etiam de paruulis. AD EA tamen quae Augustus dicit, dico quod ipse se exponit, & dicit, quod per hoc, quod pueri baptizantur incorporantur corpori Christi, & ita intelligit illud Ioannis. 6. Nisi manducaueritis &c. Et ad hoc facit illud Pauli ad Galatas. 3. Quicumque baptizati estis Christum induistis. Vnde sequitur, quod non requiritur actualis sumptio Eucharistiae pro paruulis. Sed sufficit, quod per baptismum incorporentur Christo. Et de consecratione. d. 4. c. in ecclesia saluatoris, & capi. nulli, quod sequitur immediate Augustus se exponit: ut dictum est. Vnde dico, quod de fide tenendum est, quod Eucharistia actualiter non est necessaria pueris: quia alias ecclesia grauissime erraret, non dando pueris Eucharistiam. Quod non est dicendum: quia omnes pueri perirent. secundo. Nullum praecipuum imponitur carentibus usu rationis: ut sunt pueri.

DVBITATUR quarto, an sit licitum dare pueris Eucharistiam, esto non sit necessaria. AD HOC dico, quod cum aliquando in aliquibus ecclesijs daretur Eucharistia pueris: dese non est malum dare illam pueris. Ideo non inuenitur prohibitum in iure diuino: nec inuenitur factum illud condemnatum a iure canonico.

SECUNDO dico quod benefecit ecclesia prohibendo ne detur pueris Eucharistia, propter reuerentiam, quae debetur Eucharistiae, cum infantes semper euomant aliquid lactis vel cibi, esset magna irreuerentia, talibus Eucharistiam administrare. Et quia non possunt habere, nec antea poterunt sic sine usu rationis deuotionem ad sacramentum.

DVBITATUR quinto, cum dese dare Eucharistiam pueris non sit illicitum aut sacrilegium, an si detur recipient gratiam.

AD HOC dominus Caieta dicit, quod non. Ratio eius est, quia ad recipiendum gratiam in Eucha-

ristia requiritur actualis attentio rationis libera: quam pueri non possunt habere sic manentes sine usu rationis, quod requiritur. Idem dicit Maior in. 4. d. 9. q. 1. art. 2. Probabilius tamen videtur, quod datur gratia pueris illis. Probat: quia ad hoc aliquando dabatur illis, ut augetetur gratia.

SECUNDO quia si Episcopus ordinaret puerum reciperet puer gratiam: licet Episcopus male ageret ordinando illum ante tempus.

TERTIO. Puer baptizatus est in gratia. Ergo est probatus. Probat: consequentia. quia ad hoc solum praecipiebat Paulus, quod probarentur homines ante summptionem Eucharistiae, ad sciendum si erant in gratia, sic ad minus praecipiebat, quod sumant Eucharistiam, & quod ecclesia rationabiliter prohibeat, ne detur pueris sacramentum, probat Caieta ex Euangelio Ioannis. 6. Nisi manducaueritis &c. & ex illo. Hae quoniam cumque feceritis &c. quia pueri non possunt manducare. Ergo non praecipitur, ut detur illis ad manducandum quia non possunt. Vnde haereticus non dant Eucharistiam pueris sub specie panis. Sed sub specie vini.

SECUNDO probatur. Quia esset manifesta haeresis dicere, quod quis non potest saluari, nisi manducet Eucharistiam: quia tunc baptismus non sufficeret ad salutem, quod est haereticum. Nec omnes haeretici dant Eucharistiam pueris: sed quidam Iacobelus nomine induxit illam haereticum.

DVBITATUR. Sexto quid intelligitur per pueros, & an omnibus post pueritiam statim danda sit Eucharistia.

AD HOC dico ex omnium consensu, quod omnibus habentibus usum rationis est danda Eucharistia quantuncunque cito habeant illum usum rationis: esto quod adhuc confuse cognoscit ille puer quid faciat. Nec propterea sequitur aliquod incommuniens. Vnde est communiter expectandus. 14. decimus annus ad communicandum: quia communiter ante illud tempus non accedunt pueri ad Eucharistiam cum debita reuerentia licet in multis non deberet expectari. 14. annus: quia aliqui ante illud tempus sciunt reuerenter accedere ad hoc sacramentum.

Articu. decimus.

Vtrum liceat quotidie hoc sacramentum suscipere.

DDECIMUM. Sic proceditur. Videtur quod non liceat quotidie hoc sacramentum suscipere. Sicut enim baptismus representat dominicam passionem: ita hoc sacramentum. Sed non licet pluries baptizari, sed se

Dubium sextum

sed semel tantum: quia Christus semel tantum pro peccatis nostris mortuus est: ut dicitur. 1 Petri. 3. Ergo videtur quod non liceat hoc sacramentum quotidie suscipere.

PRÆTEREA. Veritas debet respondere figuræ. Sed agnus paschalis qui fuit figura huius sacramenti (ut supradictum est) non manducabatur nisi semel in anno. Semel etiã in anno ecclesia celebrat Christi passionem, cuius hoc sacramentum est memoriale. Ergo videtur quod non liceat quotidie sumere hoc sacramentum: sed solum semel in anno.

PRÆTEREA. Huic sacramento in quo totus Christus continetur maxima reuerentia debetur. Ad reuerentiam autem pertinet, quod aliquis ab hoc sacramento abstineat. Unde et laudatur centurio, qui dixit Matt. 8. Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Et Petrus qui dixit Lucæ. 5. Exi a me domine: quia homo peccator ego sum. Ergo non est laudabile, quod homo quotidie hoc sacramentum suscipiat.

PRÆTEREA. Si esset laudabile frequenter hoc sacramentum suscipere, quanto frequentius sumeretur, tanto esset laudabilius. Sed maior esset frequentia, si homo pluries in die sumeret hoc sacramentum. Ergo esset laudabile, quod homo pluries in die communicaret. Quod tamen non habet ecclesie consuetudo. Non ergo videtur esse laudabile, quod aliquis quotidie hoc sacramentum accipiat.

PRÆTEREA. Ecclesia intendit suis statutis, fidelium utilitati providere. Sed ex statuto ecclesie fideles tenentur solum semel communicare in anno. Unde dicitur extra de penitentibus et remissionibus. Omnis utriusque sexus fidelis, suscipiat reuerenter ad minus in pascha Eucharistie sacramentum: nisi forte de proprijs sacerdotis consilio ob aliquam rationabilem causam, ad tempus ab eius perceptioe duxerit abstinendum. Non ergo est laudabile, quod quotidie hoc sacramentum sumatur.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit in libro de verbis Domini. Iste panis quotidianus est,

accipe quotidie, ut quotidie tibi proficit.

RESPONDEO dicendum, quod circa usum huius sacramenti, duo possunt considerari. Vnum quidem ex parte ipsius sacramenti, cuius virtus est hominibus salutaris. Et ideo utile est, quotidie ipsum sumere: ut homo quotidie eius fructum percipiat. Unde Ambr. dixit in libro de sacramentis. Si quotiescunq; effunditur sanguis Christi, in remissionem peccatorum effunditur: deo semper accipere, qui semper pecco, deo semper habere medicinam.

ALIO modo potest considerari ex parte sumentis, in quo requiritur, ut cum magna reuerentia et deuotione ad hoc sacramentum accedat. Et ideo si aliquis se quotidie ad hoc paratum inueniat, laudabile est, quod quotidie sumat. Unde Aug. cum dixisset, accipe, quod quotidie tibi proficit, subiungit, sic viue ut quotidie merearis accipere. Sed quia multoties in pluribus hominum multa impedimenta huius deuotionis occurrunt, propter corporis indispotionem vel animæ, non est utile omnibus hominibus, quotidie ad hoc sacramentum accedere: sed quotiescunq; se ad illud homo inuenit paratum. Unde in libro de ecclesi. dogmatibus dicitur. Quotidie Eucharistie communionem accipere, nec laudo, nec vitupero.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod per sacramentum baptismi configuratur homo morti Christi, in se suscipiens eius characterem. Et ideo: sicut Christus semel mortuus est, ita solus semel debet homo baptizari. Sed per hoc sacramentum non recipit homo Christi characterem, sed ipsum Christum, cuius virtus manet in eternum. Unde Hebræorum. 10. dicitur Vna oblatione consumauit in sempiternum sanctificatos. Et ideo: quia quotidie homo indiget salutifera Christi virtute, quotidie potest laudabiliter hoc sacramentum suscipere.

ET quia precipue baptismus est spiritualis regeneratio, ideo sicut homo semel carnaliter nascitur: ita debet semel spiritualiter renasci per baptismum: ut Aug. dicit super illud Ios. 3.

Quomodo potest homo nasci, cum sit senex? Sed hoc

Sed hoc sacramentum est cibis spiritualis. Unde sicut cibus corporalis quotidie sumitur: ita et hoc sacramentum quotidie sumere laudabile est. Unde dominus Luca. 11. docet petere. Panem nostrum quotidianum, da nobis hodie. In cuius expositione August. dicit in libro de verbis domini. Si quotidie accipis, hoc sacramentum, quotidie tibi est hodie, tibi quotidie Christus resurgit. Hodie enim est quando Christus resurgit.

AD SECVNDVM dicendum, quod agnus paschalis precipue fuit figura huius sacramenti, quantum ad passionem Christi, que representatur per hoc sacramentum. Et ideo tantum semel in anno sumebatur: quia Christus semel mortuus est. Et propter hoc etiam ecclesia celebrat semel in anno memoriam passionis Christi. Sed in hoc sacramento traditur nobis memoriale passionis Christi per modum cibi qui quotidie sumitur. Et ideo quantum ad hoc significatur per manna, quod quotidie dabatur populo in deserto.

AD TERTIVM dicendum, quod reuerentia huius sacramenti habet timorem amoris coniunctum (unde timor reuerentia ad Deum, dicitur timor filialis: ut in secunda parte dictum est) ex amore enim prouocatur desiderium sumendi: ex timore autem consurgit humilitas reuerendi. Et ideo utrunque pertinet ad reuerentiam huius sacramenti, et quod quotidie sumatur, et quod aliquando abstinatur. Unde August. dicit. Si dixerit quispiam, non quotidie accipiendam Eucharistiam, alius contra: faciat unusquisque, quod secundum fidem suam pie credit esse faciendum. Neque enim litigauerunt inter se Zachæus et ille Centurio: cum alter eorum gaudens suscepit Dominum, alter dixit, Non sum dignus, ut intres sub tectum meum: ambo saluatorem honorificantes, quamuis non uno modo. Amor tamen et spes: ad que semper scriptura nos prouocat, præsferuntur timori. Unde et cum Petrus dixisset, Exi a me Domine: quia homo peccator sum, respondit Iesus, Noli timere.

AD QVARTVM dicendum, quod quia

Dominus dicit, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, non est pluries in die communicandum: ut saltem per hoc quod aliquis semel in die communicat, representetur unitas passionis Christi. AD QVINTVM dicendum, quod secundum diuersum statum ecclesie: diuersa circa hoc statuta emanauerunt. Nam in primitiua ecclesia, quando magna vigeat deuotio fidei Christiana statutum fuit: ut quotidie fideles communicarent. Unde Anacletus Papa dicit. Peracta consecratione omnes communicent, qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus: sic enim et Apostoli statuerunt, et sancta Romana tenet ecclesia.

POSTMODVM vero diminuto fidei feruore, Fabianus Papa indulxit: ut si non frequentius, saltem ter in anno omnes communicet. scilicet Pascha, Pentecoste, et Natali Domini. Sother etiam Papa, in cæna Domini dicit esse communicandum: ut habetur in Decretis, de consecratione. d. 2.

POSTMODVM propter iniquitatis abundantiam, refrigerante charitate multorum: statuit Innocentius. 3. ut saltem semel in anno. scilicet in pascha fideles communicet. Consultatur tamen in libro de ecclesi. dogmatibus diebus dominicis esse communicandum.

IN HOC articulo. 10. est vnum notabile, & alii quot conclusiones. Quo ad primum dicit. S. Tho. quod in usu sacramenti sunt duo consideranda. Alterum est ex parte ipsius sacramenti, cuius virtus est hominibus salutaris. Alterum est ex parte sumentis, nempe deuotio & reuerentia, que requiritur in sumente Eucharistiam.

EST igitur prima propositio. Quantum est ex parte ipsius sacramenti, utile est ipsum quotidie sumere. Probat: quia utile est, quod homo sumat fructum huius sacramenti quotidie.

SECUNDO. Confirmatur hoc testimonio Ambrosii, qui sic dicit in libro de sacramentis. Si quotiescunq; effunditur sanguis Christi, in remissionem peccatorum effunditur, deo semper accipere qui semper pecco, deo semper habere medicinam. SECUNDA conclusio est, Quantum est ex parte sumentis, omnis ille qui se paratum inuenit ad hoc, laudabile est, quod quotidie sumat. Probat: hanc testimonio diuini Augustini, qui sic ait. Accipe quod quotidie tibi proficit. Et subiungit. Sic viue, ut quotidie merearis accipere.

TERTIA propositio est. Quantum est ex parte sumentis, non est utile omnibus hominibus, quotidie sumere hoc sanctum sacramentum. Probatur: quia propter occupationes huius vitæ, multi sunt distracti, & non accedunt, aut non accedunt cum debita deuotione & reuerentia.

CONFIRMATVR hæc conclusio ex libro. de ecclesiast. dogmatibus: ubi ex August. sic legitur. Quotidie communicare, nec laudo, nec vitupero. Quantum igitur est de se, sanctum & licitum est, quotidie communicare, sed propter in deuotionem suscipientis sanctum & iustum est multoties à sancto sacramento abstinere.

Dubium primum **DVBITATVR** prius, an sit peccatum mortale distractum venire ad Eucharistiã, alias tamen sine peccato mortali, sed in gratia existens. **DICO** quod non, cum sit in gratia, & recipit augmentum gratiæ ex opere operato: licet melius esset de se, abstinere, ne peccet venialiter: quia, ut in præcedenti questione diximus, esto quod peccet venialiter sumens Eucharistiã sic distractus, recipit gratiæ augmentum ex opere operato. Nō quatenus peccat: sed quatenus sumit sacramentum iuxta dominicam promissionem.

Dubium secundum **DVBITATVR** Secundo, an recipientibus pluries in die Eucharistiã detur semper gratia ex opere operato. Et videtur, quod ita: quia datur gratia ex vi sacramenti. Ergo nō videtur, quare magis detur gratia semel, quam bis. Sed contra est, quia vna iuniorum immediate post aliam, nō videtur, quod conferat gratiam.

AD HOC aliqui dicunt, quod requiritur aliquod interuallum inter sumptiones Eucharistiæ. Sed hoc est falsum: quia non probatur, & sine apparetia dicitur. Ideo dico, quod quotienscumque sumeretur Eucharistiã, conferret gratiam: quia absolute dictum est, Qui manducat meã carnẽ. Ioan. 6.

SED quare non communicamus pluries in die? Dico quod propter irreuerentiam quæ fieret Eucharistiæ: quia hoc ipsum quod est pluries in eodẽ die accedere ad Eucharistiã, est irreuerentia. Sicut est irreuerentia, pluries in die vel hora alloqui Regẽ, nisi peculiaris vrgeret necessitas. Alia ratio est: ut repræsentetur vna passio & mors Christi. Ideo semel in die est communicandum solum. Lutherus tamen dicit, quod est mala consuetudo ecclesiæ, quod populus non communicet, nisi semel in anno. Ego autem dico, quod de iure diuino non est prohibitum, quod populus etiam pluries communicet in anno. Nec est præceptum de iure diuino, quod pluries communicet. Et aliquando ita fiebat, ut habetur Actorum. 2. ubi dicitur. Erant autem perseverantes in doctrina, & fractione panis, scilicet, consecrati. Et tunc quotidie communicabant fideles. Et ita Anacletus (ut hic ad quantum refert. S. Tho.) præcepit fidelibus communicare omnibus diebus dominicis.

PRÆTEREA. August. ad Ianuarium (& habetur. d. 12. cap. Ille autem) dicit, quod ita solebat fieri, quod aliqui laici quotidie communicabant, & alij diebus dominicis. Postea quidam sumus Pontifex (ut refert. S. Thom. hic ad 5.) Fabianus nomine, induisit, ut ter in anno populus communicaret. Postea vero refrigerante feruore fidei & deuotionis, Innocentius. 3. statuit in cap. Omnis vtriusque sexus, quod semel in anno ad minus, omnes communicarent.

IDEO dico, quod laudabilior est consuetudo ecclesiæ, quam illa quam volebat Lutherus introducere. Probatur: quia ecclesia ita videtur.

SECUNDO probatur. 1. ad Corinth. 7. Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi. Ergo expediens est abstinere aliquando ab Eucharistiã: nempe quãdo vel propter actum venereum conjugalem, vel propter aliam causam quis est distractus. Sed qui vellet communicare pluries in anno adhibita reuerentia optime faceret, & si nō sit aliqd præceptum. Et ita beatus August. in lib. confessionũ dicit de matre sua, quod quotidie accedebat ad altare. Et Gerson tractatu. 9. sup Magnificat, dicit quod frigiditas deuotionis sine peccato tñ nolentes accedere ad Eucharistiã sunt sicut frigidus nolentes accedere ad ignem volentes ante effectum Eucharistiæ, quã sumant eã.

PRÆTEREA. Gregorius. 4. dialogorum. c. vi. timo mouet hanc questionem & laudat quendam presbyterum, qui quotidie communicabat: ut videtur in eo. Et in concilio Agatensi (quod refertur de consecratione. d. 2. ca. Seculares) fuit præceptum, quod omnes fideles ad minus ter in anno, nempe in Pascha, Pentecoste, & Natali Domini, communicarent, & quod alias non reputarentur catholici. Ideo omnes se deberent disponere, & frequenter accedere ad hoc sanctum sacramentum: alias multum fructus perdunt. Vnde colligitur, quod deuotis & non distractis longe melius est ad hoc sacramentum frequenter accedere, quam raro ut constat. Et hoc est prædicandum frequenter. Et idem fuit præceptum in concilio Elibertino.

DVBITATVR tertio, an illi qui semel saltem in anno non communicant, sint de iure communi excommunicati.

DICO quod non. Probatur: quia non habetur in iure communitatis excommunicatio. Dico secundo, quod qui semel in anno saltem non communicat aut non confitetur, merito est per Episcopos excommunicandus, & hoc de iure communi. Probatur: quia in illo. cap. Omnis vtriusque, dicitur, quod huiusmodi arceantur ab ingressu ecclesiæ. **SECUNDO** probatur: quia Fabianus Papa de consecratione. d. 2. c. Et si non frequentius, sic etiam præcepit dicens. Et si non frequentius, saltem in anno ter homines communicent, nisi forte, quis maioribus quibuslibet criminibus impediatur: In Pascha videlicet, & Pentecoste, atque Natali Domini, qui nolunt ecclesiasticis carere liminibus. Hoc addit, Fabianus in decretis suis. Vnde prædictum caput fuit de sumptum.

Dubium tertium

TERTIO

TERTIO. In concilio Elibertino (quod refertur de consecratione. d. 2. cap. Omnis homo) sic dicitur. Non connumerabitur inter catholicos, qui in istis videlicet temporibus, Pascha, Pentecoste, & Natali Domini, nō communicauerit. Ergo &c. Ex quibus omnibus colligitur, quam negligentes sunt Christiani, qui raro (nempe semel in anno) accedunt ad sanctum sacramentum.

Dubium quartum **DVBITATVR** quarto, an mulieres nobiles alias deuotæ & omnes coniugari deuoti debeant abstinere ab actu coniugali aliquo certo tempore, quando volunt accedere ad Eucharistiã. **DICENDVM** quod ita, ad minus tribus diebus. ob reuerentiam sacramenti. Et probatur ex concilio Elibertino, quod refertur de consecra. d. 2. c. Omnis homo, ubi dicitur: Omnis homo ante sacram communionem à propria vxore abstinere debet tribus, aut quatuor, aut octo diebus. Et hoc maxime intelligitur de coniuge inordinate exigente debitum. Nam si inuitus solum reddat, & esset dies festus solemnus in quo solet communicare, & alias est deuotus, & cum reuerentia solet accedere, credo quod bene facit accedens eadem die ad Eucharistiã. Et hoc dicit etiam nobiscum Albertus magnus in. 4. in hac materia.

Dubium quintum **DVBITATVR** quinto (quia diximus quod cum deuotione & reuerentia licitum est quotidie communicare, & distractus debet à communionem abstinere) quid erit melius, accedere quotidie ex deuotione, charitate, & zelo communis boni, vel ex humilitate & timore abstinere multoties ab Eucharistiã? Videtur, quod melius sit abstinere ex humilitate & timore. Probatur Matth. 8. & Lucæ. 14. Centurio ille pius & deuotus erat. Sed laudatur ex eo quia ex humilitate & timore reuerentia dixit, Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Et in hoc domino placuit. Ergo hoc est melius.

HOC tamen non obstante dico, quod cæteris paribus longe melius est & Deo magis acceptum ex charitate & deuotione, & zelo boni communis quotidie ad sacramentum accedere, quam ex humilitate ab eo abstinere. Hæc probatur exemplo Zachari qui Lucæ. 19. feruore charitatis accepit Christum in domum suam gaudens, in quo maxime laudatur.

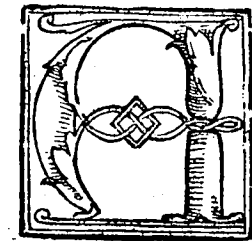
SECUNDO probatur: quia sacramentum hoc est sacramentum vnitatis, & charitatis: & est medicina animæ & est refectio spiritualis. Ergo quotidie deuote eo utendum est.

TERTIO Esto quod tã meritorie quo ad se quis abstineret ab Eucharistiã sicut accederet: tamen habet magnam gratiam ex opere operato quam perdit si non manducat. Et deuote accedens quotidie ad sacramentum excitat alios frigidus & tepidos ad similia opera. Quod non erit sine fructu corã Deo. Et si sacerdos est deuotus quotidie celebrans non solum sibi succurrit: sed omnibus alijs viuus & defunctis pro quibus celebrat. Ergo me-

lius est cæteris paribus quotidie communicare ex charitate & zelo comunis boni & ex deuotione, quam abstinere ex humilitate. Et ad illud de Centurione dico quod laudatur de illo bono actu, & de illa humilitate, non tamen quia melius esset:

Arti. undecimus

Vtrum liceat omnino à communionem cessare.

DVNDECIMVM Sic proceditur. Videtur quod liceat cessare omnino à communionem. Laudatur enim Centurio de eo quod dicit Matt. 8. Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Cui comparatur ille qui reputat à communionem sibi esse abstinendum: ut dictum est. Cui ergo nunquam legatur Christus in eius domum venisse, videtur quod liceat alicui toto tempore vitæ suæ à communionem abstinere.

PRÆTEREA. Cuiuslibet licet abstinere ab his que non sunt de necessitate salutis. Sed hoc sacramentum non est de necessitate salutis: ut supra dictum est. Ergo licet à sumptionem huius sacramenti omnino cessare.

PRÆTEREA. Peccatores non tenentur communicare. Vnde Fabianus Papa cum dixisset, ter in anno omnes communicent, adiunxit, nisi forte quis maioribus criminibus impediatur. Si ergo illi qui non sunt in peccato tenentur communicare, videtur quod melioris conditionis sint peccatores quam iusti, quod est inconueniens. Ergo videtur quod etiam iustis liceat à communionem cessare.

SED CONTRA est quod dicit dominus Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem: non habebitis vitam in vobis. **RESPONDEO** dicendum, quod (sicut supra dictum est) duplex est modus percipiendi hoc sacramentum. scilicet, spiritualis, & sacramentalis. Manifestum est autem, quod omnes tenentur saltem spiritualiter manducare: quia hoc est

Christo

Christo incorporari, ut supra dictum est. Spiritualis autem manducatio includit votum, seu desiderium percipiendi hoc sacramentum, ut supra dictum est. Et ideo sine voto percipiendi hoc sacramentum non potest homini esse salus: frustra autem esset votum, nisi impleretur quando opportunitas adesset.

ET ideo manifestum est, quod homo tenetur hoc sacramentum sumere, non solum ex statuto ecclesiae, sed ex mandato Domini dicentis Lucae 22. Hoc facite in meam commemorationem. Ex statuto autem ecclesiae sunt determinata tempora exequendi Christi praeceptum. AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut Gregorius dicit in Pastoralis, illa est vera humilitas, cum ad respondendum quod utiliter praecipitur pertinax non est. Et ideo non potest esse laudabilis humilitas si contra praeceptum Christi & ecclesiae aliquis omnino a communione abstinere. Neque enim Centurioni praeceptum fuit: ut Christum in sua domo reciperet.

AD SECUNDVM dicendum, quod hoc sacramentum dicitur non esse necessitatis sicut baptismus, quantum ad pueros: quibus potest esse salus sine hoc sacramento, non autem sine sacramento baptismi. Quantum vero ad adultos utrumque est necessitatis.

AD TERTIVM dicendum, quod peccatores magnum detrimentum patiuntur, ex hoc quod repelluntur a perceptione huius sacramenti. Vnde per hoc non sunt melioris conditionis. Et licet in peccatis permanentes, non excusentur propter hoc a transgressione praecepti poenitentiae, tamen qui (ut Innocentius dicit) secundum consilium sacerdotis abstinere, excusantur.

AD HOC dubium huius articuli respondens adiuus Thomas dicit prius esse aduertendum quod (sicut supra diximus) duplex est modus percipiendi hoc sacramentum, spiritualis nempe, & sacramentalis: quos modos iam supra declarauimus. Et secundo, his suppositis. S. Thomas asserit propositiones aliquas: quarum prima est. Omnes homines tenentur, ad minus spiritualiter, manducare hoc venerandum sacramentum. Probat. Quia spiritualiter manducare est Christo

incorporari. Sed omnes tenentur Christo haerere. Ergo sacramentum hoc accipere.

SECUNDA propositio est. Sine voto percipiendi hoc sacramentum non potest esse salus. Probat. Quia (ut probatum est) omnes tenentur spiritualiter manducare hoc sacramentum. At spiritualis manducatio includit votum seu desiderium percipiendi hoc sacramentum: ut supra dictum est. Ergo &c.

TERCIA conclusio est. Omnis homo tenetur sumere hoc sacramentum praecepto ecclesiae. Haec constat ex ca. Omnis vtriusque sexus. Extra de poenitentibus & remissionibus.

QUARTA conclusio est. Omnis homo habens usum rationis tenetur ex mandato domini sumere hoc sacramentum. Haec probatur. Quia, ut diximus in prima propositione, omnis homo tenetur spiritualiter manducare hoc sacramentum. Quod non potest fieri sine desiderio sumendi Eucharistiam. Ergo homo tenetur habere desiderium siue votum sumendi hoc sacramentum. Sed frustra esset votum nisi impleretur quando opportunitas adesset. Ergo de iure diuino tenetur homo sumere hoc sacramentum.

SECUNDO probatur. Lucae 22. praecepit Dominus ut quilibet homo sumat hoc sanctum sacramentum dicens. Hoc facite in meam commemorationem. Ergo ex praecepto Christi tenentur homines sumere hoc sacramentum. Et ex praecepto ecclesiae sunt determinata tempora exequendi Christi praeceptum, id est, ecclesia determinat quando est adimplendum praeceptum Dei. Et dicit ecclesia in illo ca. Omnis vtriusque &c. quod debet impleri hoc praeceptum de sumendo hoc sanctissimo sacramento semel in anno & tempore Paschali.

COLLIGITVR ergo sententia. S. Tho. his duabus propositionibus manifeste. Prima est. Omnes homines tenentur sub praecepto sumere Eucharistiam. Secunda est. Omnes adulti tenentur sumere Eucharistiam ex praecepto Christi redemptoris, & non solum ex praecepto ecclesiae. Sed non omnes conueniunt in hac sententia. Nam Gabriel. lect. 57. super canonem ponit opinionem Alex. deales. 4. p. q. 51. quae est, quod non est tale praeceptum de sumenda Eucharistia sacramentaliter, & realiter, iuris diuini. Et hanc opinionem videtur tenere Gabriel. Et hoc tenet Syluest. in sua summa verbo Eucharistia, 3. in principio. Et S. Tho. in. 4. d. 9. q. 1. arti. 1. q. 2. Videtur fuisse huius opinionis. Et idem dicit Diodysius. Carthusi. in 4. d. 12. q. 5. Et ad illud Ioannis. 6. Nisi manducaueritis &c. dicunt isti, quod intelligitur spiritualiter, & non de sumptione ista materiali.

Caiet. autem dicit hic, quod non est manifestum hoc quod teneantur Christiani communicare de iure diuino, & addit, quod turior est sententia. S. Thom. quam habet hic, sed non probat. Et respondet ad rationes. S. Tho. quibus hic probat, quod est praeceptum diuinum sumere Eucharistiam realiter &

ter, & sacramentaliter. Duram. tamen. 4. d. 9. q. 2. dicit, quod est praeceptum de iure diuino, sicut hic dicit. S. Thom. Probat: quia sacramenta sunt instituta propter viatores. Ergo qui non sumit Eucharistiam eum conuenienter potest contemnere sacramentum. Et idem dicit de extrema unctione. Palud. autem. d. 9. q. 1. tenet sententiam. S. Tho. & Duram. tamen non placet ei ratio Duram. & merito: quia licet quis ex negligentia non sumeret Eucharistiam, non contemneret Eucharistiam, nec confirmationem: ut nos supra late ostendimus de confirmatione.

IDEO ponit ipse alias rationes. Prima est. In. d. 11. c. in his, dicitur, quod in his standum est consuetudini ecclesiae: quia cum ecclesia semper vasa fuerit, signum est, quod est praeceptum iuris diuini. SECUNDO probat, quia alias forte Papa non posset obligare totum populum ad communicandum. Sed hoc. 2. argu. nil vallet: quia ecclesia praecipit ieiunium, quod non erat de iure diuino. Caiet. autem etiam dicit, quod non videtur hoc clarum, quod sit in praecepto diuino sumere Eucharistiam: & quod non potest probari.

SED tenendum est potius cum. S. Tho. hic: quod est praeceptum iuris diuini sumere Eucharistiam realiter. Probat: quia illud, Nisi manducaueritis carnem &c. Ioannis. 6. quod alij exponunt solum spiritualiter, etiam intelligitur corporaliter: quia intelligitur per alios spiritualiter, id est, quod Eucharistia habeatur in voto. Et frustra esset votum, nisi corporaliter sumeretur.

SECUNDO, ex illo Ioannis. 6. Nisi manducaueritis carnem &c. Quae verba manifeste sunt praeceptiva: sicut de baptismo dicitur Ioannis. 3. Nisi quis renatus fuerit &c. Ex his verbis omnes colligunt baptismum esse in praecepto Christi. Ergo ex illis, Nisi manducaueritis &c. colligitur praeceptum de Eucharistia sumenda.

TERTIO. Alias Paul. 1. ad Corinth. 11. non tam accurate comendaret quod homines, probati venissent ad sacramentum: si ex praecepto diuino non tenebantur sumere. Et tamen cum magna diligentia exhortatur homines ut se disponant ad sacramentum. Ergo est praeceptum diuinum.

QUARTO sic conficio argumentationem. Vt iam dicebam, sicut de baptismo dicitur Ioannis 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest intrare in regnum caelorum: ita dicitur Ioannis. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Sed propter illa praedicta verba Ioannis. 3. dicitur baptismus esse in praecepto. Ergo propter alia similia verba dicta Ioannis. 6. de hoc sacramento dicendum est, quod est diuinum praeceptum, quod omnes adulti manducant sacramentaliter & realiter hoc venerandum sacramentum. Nec fatifacit, si dicas, quod illa verba, Nisi manducaueritis &c. intelliguntur spiritualiter tantum, nempe, quod homines incorporerentur

Christo, vel quod habeant desiderium sumendi Eucharistiam: quia hoc est torquere scripturam ad proprium sensum, & dare causam quod nunquam possumus habere argumentum efficax ex sacra scriptura. Nam sicut tu dicis, quod Christus intendebat per illud verbum, Nisi manducaueritis &c. id est, Nisi fueritis incorporati Christo: ita alius dixisset, quod quando Christus dicebat, Diligatis inuicem, volebat dicere, id est, curritis inuicem. Et ita omnia inuertes.

QUINTO. Nullus ex illis, quos Christus alloquebatur, poterat intelligere illum sensum, nempe, manduca carnem meam, id est, incorporeris mihi, aut desidera meam manducare carnem. Ergo Christus insufficienter illos instruxit.

SEXTO: deciperet illos: quia illi intelligebant sensum proprium illius verbi, manduco, nec poterant alium (quem fautores alterius opinionis dicunt) intelligere: quia verba nullo modo illum faciunt, & Christus intelligebat illum alium sensum spirituales per illos.

SEPTIMO. Si Christus intelligebat, Nisi manducaueritis, id est, nisi desideraueritis, quod est spiritualiter manducare, ut alij dicunt, frustra esset illud desiderium, si non tenebantur ponere illud in actu. Superuacaneum enim erat praecipere, quod desiderarent homines manducare carnem Christi, si non tenebantur vnum manducare realiter.

OCTAVO. Christus loquebatur ad sensum, quem illi audientes omnes intelligebant: quia alias illos deciperet. Sed illi intellexerunt statim de reali manducatione, statim enim murmurabant de verbis Christi, Ego sum panis viuus, qui de caelo descendi &c. dicebantque, quomodo poterit hic nobis dare carnem suam ad manducandum: Ergo sic Christus intelligebat,

NONO. Si licet sic illud verbum, Nisi manducaueritis, interpretari: ut isti dicunt. Ergo quare non licebit interpretari illud, quod Christus ibidem dicit. Ego sum panis viuus, id est, ego a vobis desiderandus sum, vel aliud simile. Quod absurdum est dicere: quia hoc dictum fuerat in multis alijs locis, & impertinens erat in illo loco. Ergo procul dubio dicendum est, quod praecipit homines carnem suam realiter sumere, & sic est diuinum praeceptum realiter sacramentum hoc manducare.

DECIMO. Pro hoc est Innocentius. 3. (ut refert. S. Tho.) qui dicit, quod manducandus est agnus: ut a vastante angelo protegamur. At protegi a deo stante angelo est de necessitate salutis. Ergo &c.

VNDECIMO. Si non tenerentur homines diuino praecepto ad sumendum realiter hoc sacramentum, non praeciperet ecclesia potius, quod sumerent omnes hoc sacramentum, quam confirmationem vel aliud. Sed ecclesia praecipit baptismum, confessionem, & Eucharistiam ab omnibus sumi realiter: & baptismus & confessio sunt in diuino praecepto. Ergo etiam Eucharistia. Vnde ego non dubito, nisi quod tenentur omnes hoc sacramen

mentum realiter sumere ex diuino praecepto: ut hic ait diuus Thom. & Nicolaus de lira super Ioann. c. 6. Sed praeceptum hoc impositum est adultis potentibus cum reuerentia manducare, & non pueris, ut supra diximus.

DUBIUM PRIMUM DVBITATUR prius, quando obligatur quis ad sumendam Eucharistiam de iure diuino. DICO quod tempore necessitatis, stando in solo iure diuino: quia est praeceptum affirmatiuum, unde captus inter Sarracenos aliquando habens presbyterum & opportunitatem comunicandi, & sciens probabiliter, quod nunquam amplius habebit illam opportunitatem, & nunquam comunicauit, tenetur comunicare sub poena peccati mortalis.

DUBIUM SECUNDUM DVBITATUR secundo, an sit de praecepto, quod aegrotantes sumant Eucharistiam. AD HOC dicit Palud. quod si tales parum post Pascha morerentur, & fuerunt comunicati in Pascha non peccarent, licet non sumerent Eucharistiam. Aliter autem peccarent. Tamen Syluest. dicit, quod nullum est peccatum, saltem mortale. Et ita est tenendum, quia non est aliquod praeceptum in contrarium. Sed esset veniale peccatum ex negligentia illud dimittere. Et est antiqua consuetudo in ecclesia, quod detur Eucharistia aegrotantibus: ut habetur de penitentibus & remissionibus. cap. Quod in te. Et Eusebius in Ecclesiastica historia refert de quodam aegroto, qui clamabat ut deferretur ei Eucharistia, & statim euolauit in coelum allata Eucharistia.

PRAETEREA. Quod quis aegrotans ob negligentiam, non sumeret Eucharistiam propter ecclesiae antiquam consuetudinem, grauiter peccaret, venialiter tamen citra contemptum. Unde stando in solo iure diuino, sufficeret solum semel in vita comunicare.

Art. duodecimus

Utrum liceat sumere corpus Christi sine sanguine.

DUODECIMVM Sic proceditur. Videtur quod non liceat sumere corpus Christi sine sanguine. Dicit enim Gelasius Papa, & habetur de consecra. d. 2. Comperimus, quod quidam sumpta tantummodo corporis sacri portione, a calice sacrati cruoris abstinent. Qui proculdubio, quoniam nescio qua superstitione docentur astringi: aut integra sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur. Non ergo licet sumere corpus Christi sine eius sanguine.

PRAETEREA. Ad perfectionem huius sacramenti concurret manducatio corporis & potatio sanguinis: ut supra habitum est. Si ergo sumatur corpus sine sanguine: erit sacramentum imperfectum. Quod ad sacrilegium pertinet videtur. Unde ibidem Gelasius subdit: quia diuisio vnius eiusdemque mysterij, si ne grandi sacrilegio prouenire non potest.

PRAETEREA. Hoc sacramentum celebratur in memoria dominicae passionis (ut supra dictum est) & sumitur pro anime salute. Sed passio Christi magis exprimitur in sanguine quam in corpore. Sanguis etiam pro salute anime offertur: ut supra habitum est. Potius ergo abstinendum esset a sumptione corporis, quam a sumptione sanguinis. Ergo accedentes ad hoc sacramentum: non debent sumere corpus Christi sine eius sanguine.

SED CONTRA est multarum ecclesiarum usus: in quibus populo communicanti datur corpus Christi sumendum, non autem sanguis. **RESPONDEO** dicendum, quod circa usum huius sacramenti duo possunt considerari. Vnus ex parte ipsius sacramenti: aliud ex parte summentium.

EX parte quidem sacramenti conuenit quod utrumque sumatur. scilicet corpus et sanguis: quia in utroque consistit perfectio sacramenti. Et ideo quia ad sacerdotem pertinet hoc sacramentum consecrare & perficere: nullo modo debet corpus Christi sumere sine sanguine.

EX parte autem summentium requiritur summa reuerentia & cautela, ne aliquid accidat quod vergat in iniuriam tanti mysterij. Quod praecipue posset accidere in sanguinis sumptione: qui quidem si incaute sumeretur de facili posset effundi. Et quia creuit multitudo populi Christiani, in qua continentur senes, & iuuenes, & paruuli: quorum quidam non sunt tate discretionis, ut cautela debita circa usum huius sacramenti adhibeant: ideo provide in quibusdam ecclesijs obseruatur, ut populo sanguis sumendus non detur, sed solum a sacerdote sumatur.

ADPRIMVM

ADPRIMVM ergo dicendum, quod Gelasius loquitur quantum ad sacerdotes: qui sicut totum consecrant sacramentum, ita etiam toti communicare debent. Ut enim legitur in concilio Toletano: quale erit sacrificium cui nec ipse sacrificans particeps esse dignoscitur? **AD SECUNDVM** dicendum, quod perfectio huius sacramenti non est in usu fidelium: sed in consecratione materiae. Et ideo nihil derogat perfectioni huius sacramenti, si populus sumat corpus sine sanguine: dummodo sacerdos consecrans sumat utrumque. **AD TERTIVM** dicendum, quod representatio dominicae passionis agitur in ipsa consecratione huius sacramenti: in qua non debet corpus sine sanguine consecrari. Potest autem a populo corpus sine sanguine sumi. Nec exinde sequitur aliquod detrimentum: quia sacerdos in persona omnium sanguinem offert & sumit, & sub utraque specie totus Christus continetur: ut supra habitum est.

IN hoc articulo. 12. duo fiunt. Prius ponitur vnum notabile: Secundo ponuntur aliqua conclusiones. Notabile est, quod circa usum huius sacramenti duo sunt consideranda. Alterum est ex parte ipsius sacramenti. Alterum ex parte summentium. Tunc est prima propositio. Quantum est ex parte sacramenti conuenit, quod utrumque sumatur: nempe corpus & sanguis. Probat: quia in utroque consistit perfectio sacramenti. Ergo quantum est ex parte sacramenti, ut perfectum sumatur conuenit, quod utrumque sumatur.

Et ex hoc sequitur. 2. conclusio. Sacerdotes quando conficiunt hoc sacramentum, nullo modo debent conficere, nec sumere corpus sine sanguine. Probat: quia ad eos pertinet hoc sacramentum & consecrare, & perficere. Ergo non debent conficere, nec sumere corpus sine sanguine: quia alias esset conficere sacramentum mancum, & imperfectum, atque diuisum, quod in nullo euentu licet. **TER TIA** propositio est. Ex parte summentium requiritur summa reuerentia & cautela, ne aliquid accidat quod vergat in iniuriam tanti mysterij. **VNDE** sequitur. 4. propositio. Provide in quibusdam ecclesijs obseruatur, ut populo sanguis sumendus non detur: sed solum a sacerdote sumatur. Probat ex tertia conclusione procedente: quia si omnes communicarent sub utraque specie, sequeretur frequenter irreuerentia ipsi sacramento. Ergo &c. Probat: antecedens: quia sunt multi senes, & iuuenes, & paruuli, & rustici, qui non sunt tate discretionis, ut cautela adhibeant, & diligentiam

debitam circa usum huius sacramenti, ne aliquid fundatur aut aliqua irreuerentia sequatur. Ergo conueniens est, ut populus non communicet sub utraque specie. Hec. S. Thomas.

SED. Videtur quod sit necessarium sumere hoc sacramentum sub utraque specie. Probat: ex illo mandato Domini Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.

SECUNDO. Ex illo Lucae. 22. & Matthaei. 26. Hoc facite in meam commemorationem.

TER TIO probatur, ex illo, Bibite ex eo omnes, in praedictis locis.

QUARTO. Ex illo Pauli primae ad Corinth. 10. Omnes quidem de vno pane & de vno calice participamus. Unde habetur, quod tempore Pauli omnes sumebant sanguinem Christi.

QUINTO probatur ratione. Quia cum corpus & sanguis sint vnum sacramentum: non sumentes sanguinem, non sumunt integrum sacramentum: & ita defraudantur magno bono. Propter haec argumenta haeretici dicunt quod omnes tenentur communicare sub utraque specie: & fuit haeresis Pelagianorum, & Nestorianorum. Et eandem sententiam tenent nunc Lutherani & Germani. **SED** contra, est consuetudo Ecclesiae Latinae. Nam apud Graecos ad huc videtur durare illa consuetudo, quod populus communicetur sub utraque specie. Et patet apud. S. Thomam. in. 4. d. 13. & hic, quod suo tempore non fuit vniuersalis consuetudo in tota Ecclesia. Tamen ex illo Pauli primae ad Corinth. 10. habetur quod fuit consuetudo comunicandi populum sub utraque specie. Sed iam non est talis consuetudo. Et est prohibitum in concilio Constantiensis sessione. 13. & in Basiliensi, ne scilicet populus communicet sub utraque specie: licet Caietanus dicat, quod adhuc illa consuetudo manet apud Cistercienses, scilicet, comunicandi sub utraque specie non sacerdotes.

EX dictis sequitur, quod est necessarium quod conficiatur sacramentum sub utraque specie: & quod sumatur a sacerdotibus sub utraque specie: ut conficiatur perfectum sacramentum & non diuidatur.

DUBIUM PRIMUM DVBITATUR prius, an sit necessarium comunicare populum sub utraque specie.

AD HOC est notandum quod dicit Rosensis. ar. 6. contra Lutherum quod auctoritas Ecclesiae est semper tenenda: cum regatur a spiritu sancto inspirante. Ideo quod non sit necessarium comunicare populum sub utraque specie, sufficit auctoritas Ecclesiae: sicut dictum est de baptismo, quod iam cessauit illa forma Apostolorum sub nomine Christi baptizandi: & non habetur quando cessauit nisi ex auctoritate Ecclesiae. Et ita dicatur de illo quod Apostoli mandauerunt Actuum. 15. de legalibus & sanguine suffocato: quod cessauit iam, licet non habeatur quod cessauit nisi auctoritate ecclesiae. **SECUNDO.** Quod apponatur aqua in calice, non habetur ex Euangelio, sed sufficit auctoritas Ecclesiae.

Ecclesia. Et ipsi heretici ita concedunt. Ergo ita debent concedere, quod sufficit auctoritas Ecclesie, ad hoc quod totus populus non communicet sub vtraque specie.

QVOD autem Ecclesia bene faciat tenedo hanc consuetudinem non communicandi. s. populum sub vtraque specie: habet exempla non solum ab Apostolis, sed ab ipso Christo. Nam Christus Lucas. 24. dedit sacramentum sub specie panis tantum, discipulis euntibus in Emaus: ut dicit beatus Augustinus lib. 3. de consensu Evangelistarum. c. 25. Vbi inquit, quod non potest cognoscere Christum nisi particeps fiat corporis eius. Et idem dicit beatus Chrysostomus Homelia. 17. super Matth. vbi dicit, quod Dominus de manu sua dedit panem sanctificantem Cleophae, et non dedit vinum: ut patet ex ipsa historia. Ergo &c.

SECUNDO probatur hoc. In Euangelio Hebraeorum, quod secundum Hieronymum habet auctoritatem historiae verae, in quo dicitur, quod Iacobus emisit vorum non comedendi panem donec Christus resurgeret, & postea Christus apparuit ei dicens. Accipe & comede, dans ei panem consecratum. Et quod apparuerit, patet ex Paulo prior ad Corinthios. 15.

TERTIO. Theophilus etiam dicit quod ille panis quem dedit Christus discipulis euntibus in Emmaus: erat consecratus. Nam dicit magnam vim habet domini caro: apperuit illis oculos.

QUARTO probatur hoc exemplo Apostolorum. Nam Paulus in nauis dedit panem consecratum discipulis suis & Lucas. Et hoc dicit Chrysostomus Homelia illa. 17. super Matth. Et Actuum. 2. legitur quod Apostoli diuidebant panem circa domos & quod erant perseverantes in fractione panis, nepe, consecrati: & nihil ibi habetur de vino.

QUINTO probatur hoc ex oratione dominica. Panem nostrum &c. vbi non petitur vinum. Et haec omnia sunt ex superabundantia: quia fidelibus auctoritas Ecclesiae sufficere debet. Haec omnia adducit Rosensis ar. 16. & Ioan. de turre cremata super cap. Comperimus, de consecra. d. 2.

CIRCA hoc tamen est notandum quod dicit Caietanus hic. s. quod vltra illos duos modos quos ponunt doctores manducandi Christum, nempe, sacramentaliter & spiritualiter, est ponendus tertius. s. absolute manducare Christum sine ordine ad aliquod aliud. Et videtur quod Augustinus etiam ponat istum modum loco citato, & asserit a secundo: quia secundus conuenit solum viatoribus, tertius conuenit etiam Angelis. Vnde Christus dicitur panis Angelorum. Hoc autem praesupposito, dicit Caietanus, quod illud, Nisi manducaueritis &c. Ioan. 6. intelligitur hoc tertio modo. Quod idem est cum illo quod Paulus dicit, Quot quot baptizati estis Christum induistis, ad Roma. 6. Et probat hoc Caietanus per Augustinum ad Bonifacium, vbi dicit Augustinus quod nihil aliud est manducare, quam esse participem corporis Christi, id est, fieri

membrum Ecclesiae.

ET tunc per hoc respondetur ad primum argumentum, quod illud Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis &c. Dico quod intelligitur spiritualiter. Hanc Caietanus. Sed ut supra diximus illa non est legitima interpretatio. Ideo melius respondet Alfonso à Castro haeresi vltima de Eucharistia, vbi dicit quod intelligitur ille locus de manducatione corporali & reali: & citat ad hoc Theophilum, Hieronymum, Augustinum, & alios.

SECUNDO. Dicit, quod esto Christus precipiat quod realiter manducemus carnem eius & bibamus sanguinem: non tamen precipit ut hoc faciamus sub vtraque specie. Sed sufficit vna species: quia sub illa sumitur caro & bibitur sanguis, licet non per modum potus, quod non precipit Dominus: sed solum precipit Dominus, quod realiter sumamus vtrumque, siue sub vna specie, siue sub vtraque. **ET** ad illud, Hoc facite in meam commemorationem, dicit Caietanus bene (ut constat ex historia Euangelij, Lucas. 22.) quod intelligitur solum de pane, & non de sanguine, quia post illa verba, hoc facite in meam commemorationem, sequitur de sanguine. Similiter & calicem &c. Et patet etiam ex Paulo. 1. ad Corinthios. 11. Conuenientibus vobis in vnum, iam non est dominicam cenam manducare, vbi nihil dicit de potu. Videtur quod iam sumebat populus sub specie panis tantum.

SECUNDO. Dicimus, quod illud fuit dictum sacerdotibus solum, & non toti populo. Et probatur quia eodem modo & in eodem. c. dicitur Exemplum enim dedi vobis, Et vltra. Et vos debetis alter alterius lauare pedes. Et ad hoc non tenetur populus. Ergo nec ad aliud.

PRAETEREA. De illo. Bibite ex eo omnes: solum fuit dictum Apostolis: de illo autem quod citatur ex Paulo, Omnes qui de vno pane & calice participamus potest dici (ut dicit Rosensis) quod Graece non legitur nisi solum, Omnes qui de vno pane participamus. Et ita legit Ambrosius illum locum. **SECUNDO.** Dico, quod nos non negamus quoniam tempore Apostoli fuerit illa consuetudo communica di populum sub vtraque specie: sed merito iam aboleuit ab usu, quia tunc erant pauci Christiani & deuoti, & adhibebant debitam reuerentiam ad sacramentum. Sed nunc sunt multi, qui tale diligentiam non apponerent: ideo nunc cautum est, ne communicent laici sub vtraque specie.

Ad vltimum autem argumentum, dico quod populus recipit integrum sacramentum: sed non perfectum. Et recipit perfectum effectum sacramenti: ideo non defraudatur in aliquo.

DUBITATVR secundo quantum ad sacerdotem, an liceat consecrare tantum alteram speciem. Ad hoc dico, quod non. Imo est grande sacrilegium: ut habetur de consecratione. d. 2. c. Comperimus. **SED,** an sit hoc de iure diuino? Ad hoc dicit Maior in. 4. d. 13. q. 3. quod non est de iure diuino: sed solum de iure

de iure humano positivo. Et ideo in. 4. d. 9. q. 3. ad. 5. dicit, quod si est necessitas, quia moritur infirmus sine viatico, & non est consecratum, poterit licite sacerdos consecrare solum panem: etiam fermentatum, si non sit alius panis.

SED ego dico, quod est sacrilegium de iure diuino, consecrare sub vna tantum specie. Et hoc dicit. S. Tho. in. 4. d. 8. q. 2. ar. 4. q. 3. ad. 3. vbi absolute dicit, quod baptismus in necessitate potest administrari sine solennitate: Eucharistia autem nullo modo. Ratio (inquit) est, quia illi, qui est in necessitate constitutus sufficit spiritualiter manducare, si sacramentaliter non potest. Et ideo nullo casu excusaretur, qui consecraret sacramentum hoc in sola forma alij omisissis. Hanc. S. Thom.

SECUNDO probatur ex illo Gelasij Papae de consecratione. d. 2. c. Comperimus, vbi sic habetur. Comperimus autem, quod quidam sumpta tantummodo corporis sacri portione, à calice sacri crucis abstineant. Qui procul dubio (quoniam nescio qua superstitione docetur abstringi) aut integra sacramenta percipiant: aut ab integris arceantur: quia diuino vnus eiusdemque mysterij, sine grandi sacrilegio non potest peruenire. Hanc Gelasius. Videt quomodo ante Gelasium erat sacrilegium diuidere Eucharistiam: Et hoc ipse significat praedictis verbis: quia non prohibuit: sed denuntiat esse sacrilegium: nempe quia iure diuino erat prohibitum. Ergo nostra conclusio erat vera.

TERTIO probatur ratione: quia deficiente est irreuerentia diuidere sacramentum.

Dubium
tertium

DUBITATVR tertio an populus perdat aliquid gratiae propterea quod communicat sub vna specie tantum. Et videtur, quod ita: quia vel potus sanguinis Christi est fructuosus, & dat gratiam, vel non. Non potest dici, quod non sit fructuosus. Ergo dat gratiam.

PRO quo nota, quod dicit Caietanus, quod in hoc sacramentum sunt duo. s. causa gratiae, & signum gratiae. **SECUNDO** dicit quod Christus solum est causa gratiae immediate, & species solum sunt medium, ad hoc, quod applicetur nobis effectus sacramenti. **TERTIO** dicit, quod vere realiter est corpus Christi & sanguis sub vtraque specie.

QUARTO dicit, quod licet gratia conferatur in hoc sacramento à toto contento & non ab vna parte solum, dicit tamen, illud quod continetur concomitanter in hoc sacramento est causa gratiae, potius quam illud, quod continetur ex vi sacramenti: ut patet de diuinitate & anima Christi, & de corpore Christi.

QUINTO dicit, quod non est maior virtus conferendi gratiam sub vtraque specie, quam sub vna tantum. **VNDE** sequitur, quod tantus effectus confertur ab Eucharistia sub vna specie, quantum sub vtraque. Et hoc idem est, si dicamus, quod species sunt causa gratiae, siue non. Probat hoc ex immediate dictis. **VNDE** sequitur, quod tantam gratiam sumit populus sub vna specie: sicut sub vtraque.

PRAETEREA. Origenes homelia. 15. super librum numerorum, & Ambrosius in lib. de Parabolis, & Hiero. super epistolam ad Ephesios (& habetur de consecratione. d. 2. c. Dupliciter) exponunt illud Ioannis. 6. Qui manducat &c. Spiritualiter & non corporaliter. Ergo antequam Bohemi essent sancti exposuerunt illud spiritualiter.

SED possent dicere Bohemij quare tunc non communicatur populus sub vtraque specie, postquam Apostoli fecerunt, & aliquando fuit consuetudo in ecclesia. **PRO** huius solutione sunt notanda dicta Caietani superius posita. Et illa, quae dicit Caietanus tenet Cardinalis de turre cremata super cap. Comperimus de consecratione. d. 2. vbi vberissime tractat hanc questionem, & respondetur, sicut responsum est immediate ante. At adhuc non satisfacit quæstioni: quia cum sit perfectum sacramentum sub vtraque specie, & non sub altera tantum, quare non communicatur populus sub vtraque specie?

AD HOC dicit Caietanus & Augustinus. super illud Ioannis. 6. Qui venerit ad me non esuriet, vbi dicit Augustinus, quod idem est non esurire amplius, & credere, & sic cut fames tollitur, sic etiã fides spiritualiter tollitur. **NEC** etiã adhuc satisfacit quæstioni maxime, quia (ut nos opinamur) adulti tenentur sumere hoc sacramentum spiritualiter & sacramentaliter.

IDEO aduertendum, quod duo considerantur in hoc sacramento. Alterum ex parte ipsius sacramenti. Et secundum hoc deberet dari sacramentum omnibus sub vtraque specie. Alterum est ex parte nostra nempe preparatio & reuerentia debita. Et quia non potest hoc debite seruari, quin saepe funderetur sanguis: ideo benefecit ecclesia, acceptando hanc consuetudinem. Et Nota id quod Papa Pius dicit de consecratione. d. 2. c. Si per negligentiam, vbi disponit, quid agendum sit si sanguis distillauerit. **VNDE** sequitur, quod est magnus periculum, communicare populum sub vtraque specie, & esset sacrilegium, non prohibere tantam irreuerentiam, cum saepe contingeret sanguinem fundi. Et haec est prima ratio Ioannis de turre cremata.

SECUNDO probatur hoc: quia (ut habetur. c. presbyter) de consecratione. d. 2. precipitur ibi, vs seruetur Eucharistia ad comunicandum infirmum, quae tamẽ male posset seruari, si esset necessarium seruari Eucharistiam sub vtraque specie: quia vinum statim corrupitur, vel cito fit acetum, & tunc oriretur frequenter dubium si manet sacramentum, aut non. **TERTIA** ratio est: quia illi, qui seruiant duobus ecclesijs in pagis cum in vtraque non habeant Eucharistiam, oportet, quod deferant Eucharistiam ad infirmum alterius pagi, ad quem non posset deferre Eucharistiam sub specie vini nisi cum magno periculo. **QUARTA** ratio est, quam ponit Albertus magnus in tractatu de corpore Christi, & tangit illam. S. Tho. supra. q. 15. quia sunt aliquae regiones in quibus non est vinum. Ergo non posset ibi vinum haberi ad comunicandum totum populum, si esset hoc necessarium.

d. ii. QVIN

QVINTA ratio est: quia sunt multi, qui nō possunt bibere vinum: vt mulieres: & tales non possent cōmunicare sub specie vini, nisi cum magno periculo euomēdi, quod esset magna irreuerentia. **SEXTA** ratio est ad euitādū errorem Nestorianorum, qui credebant, quod totus Christus nō est sub altera specie, sed sub vtraque simul.

SEPTIMA ratio est, propter conformitatem veteris legis cum noua: quia (vt habetur Leuitici. 16. & alijs locis) sanguis solum spectabat ad sacerdotē principalem: carnes vero ad omnes filios Aarō. Ergo cum illud esset signum huius sacramenti, cōueniēter nunc sanguis solū spectat ad sacerdotes.

OCTAVA ratio est: quia oportet quod sacerdotes emineant in aliquo: ideo conueniēter habent hanc præminentiam super populum, scilicet, sumendi Eucharistiam sub vtraque specie.

NONA ratio est propter Bohemios, qui credūt, quod est necessariū communicare sub vtraque specie: vt conuincatur de suo errore, & alij non inducantur in tantum errorem.

DECIMA ratio est propter cultum, qui soli Christo est tribuendus, & non speciebus, & qui necessario vellet sumere vtranque speciem, aliquem cultū tribueret ipsis speciebus. Et Bohemij non possunt respondere ad primam rationem: quia non videtur, quod ipsi dent Eucharistiam patientibus nau seam propter irreuerentiam. Ergo eodem modo nec debent communicare sub vtraque specie propter irreuerentiam quæ committitur in Eucharistia, & propter periculū effusionis. Constat igitur, quod prouide, prohibuit Ecclesia ne populus cōmunicet sub vtraque specie, & quod per hoc populus nō defraudatur in aliquo bono spirituali: quia totam gratiam recipit. Et ad illud quod quærebamus, an, scilicet, esset fructuosus ille potus, dico quærit: quia pro tota refectioe datur illa gratia, quæ datur pro sumptione sacramenti. Et si petas quando datur illa gratia sacerdoti sumenti sub vtraque specie, an, scilicet, in principio quando sumit panem, an in fine quando sumit vinum consecratum.

DICO ad hoc prius, quod iā diximus supra de hac re. Secundo dico, quod vtrumque est probabile, nepe, quod datur in principio quando sumitur corpus: sed datur pro tota refectioe, vel datur etiam in fine. Sed laicis datur tanta gratia quando sumunt corpus solum, quanta daretur si vtrumque sumerent. Sumit enim etiam tum sanguinem: licet non per modum potus.

Quæstio xxij.

De modo quo Christus vsus est hoc sacramento.

DEINDE considerandum est de vsu huius sacramenti, quo Christus eo vsus est in prima sui institutione. Et circa hoc queruntur. 4.

PRIMO. Vtrum Christus sumpserit suū corpus & sanguinem.

SECUNDO. Vtrum Iudæ dederit.

TERTIO. Quale corpus sumpserit, aut dederit. Vtrum, scilicet, passibile, vel impassibile.

QUARTO. Quomodo se habuisset Christus sub hoc sacramento, si fuisset in triduo mortis reseruatū aut consecratū.

Articulus primus.

Vtrum Christus sumpserit suum corpus et sanguinem.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod Christus non sumpserit corpus suum & sanguinem. Non enim de factis Christi & dictis asseri debet, quod autoritate sacre scripture nō traditur. Sed in Euāgelij nō habetur, quod Christus corpus suum manducauerit, aut sanguinem suum biberit. Non ergo est hoc asserendum.

PRÆTEREA. Nihil potest esse in se ipso, nisi forte ratione partium: prout, scilicet, una pars eius est in alia: vt habetur. 4. Physi corum. Sed illud quod māducatur, est in māducante & bibere. Cum igitur totus Christus sit sub vtraque specie sacramenti: videtur impossibile fuisse, quod ipse sumpserit hoc sacramentum.

PRÆTEREA. Duplex est sumptio huius sacramenti, scilicet, spiritualis & sacramentalis. Sed spiritualis non cōpetebat Christo (quia nihil à sacramento accepit) & per cōsequens neque sacramentalis: quæ sine spirituali est imperfecta: vt supra habitum est. Ergo Christus nullo modo hoc sacramentū sumpserit.

SED

SED CONTRA est, quod Hieronymus dicit ad Lesbiā. Dominus Iesus Christus ipse conuua & cōmuniū, ipse comedēs, & qui comeditur.

RESPONDEO dicendum, quod quidam dixerunt, quod Christus in cœna corpus & sanguinem suū discipulis suis tradidit: non tamen ipse sumpserit. Sed hoc non videtur conuenienter dici: quia Christus ea, quæ ab alijs obseruanda instituit, ipse primitus obseruauit. Vnde ipse prius baptizari voluit, quam alijs baptismum imponeret: secundū illud Acto rum. 1. Cepit Iesus facere & docere. Vnde & primo ipse corpus suū & sanguinem sumpserit, & postea discipulis sumendum tradidit. Et hoc est: quod Ruth. 3. super illud, Cum comedisset, & bibisset, &c. Dicit glosa, quod Christus comedit, & bibit in cœna, cum corporis & sanguinis sui sacramentū discipulis tradidit. Vnde quia pueri cōmunicauerunt carni & sanguini & ipsi participauit eiusdē. **AD PRIMUM** ergo dicendum, quod in Euāgelij legitur, quod Christus accepit panem & calicem. Non est autem intelligendum, quod accepit solum in manibus: vt quidā dicūt. Sed eo modo accepit, quo alijs accipiendum tradidit. Vnde cum discipulis dixerit, Accipite, & comedite, & iterū, Accipite & bibite: intelligendum est, quod ipse accipiens, comederit, & biberit. Vnde & quidam metricè dixerunt.

Rex sedet in cœna, turba cinctus duodena.
 Se tenet in manibus; se cibatur ipse cibus.

AD SECUNDM dicendum, quod (sicut supra dictum est) Christus secundum quod est sub hoc sacramento, cōparatur ad locū, non secundum proprias dimensiones: sed secundū dimensiones specierum sacramentalium: ita quod in quocunque loco, vbi sunt illæ species, est ipse Christus. Et quia illæ species potuerūt esse in manibus & in ore Christi, ipse totus Christus potuit esse in manibus & in suo ore. Non autem hoc potuisset esse, secundum quod cōparatur ad locū per proprias dimensiones.

AD TERTIUM dicendum quod (sicut supra dictum est) effectus huius sacramenti, nō est solum augmentum habitualis gratiæ: sed etiam quidam actualis delectatio spiritualis dulcedinis. Quāuis autem Christo gratia non fuerit augmentata ex susceptione huius sacramenti: habuit tamē quādam spirituales delectationem, in noua institutione huius sacramenti. Vnde ipse dicebat Luca. 22. Desiderio desiderauit hoc Pascha māducare vobiscū. Quod Eusebius exponit de nouo mysterio noui testamenti, quod tradebat discipulis. Et ideo spiritualiter manducauit, & similiter sacramentaliter, in quantum corpus suum sub sacramento sumpserit: quod sacramentum sui corporis intellexit, & disposuit. Aliter tamen quā ceteri sacramentaliter, & spiritualiter sumant, qui augmentum gratiæ suscipiunt sub sacramentalibus signis, quibus indigent ad veritatis perceptionem.

IN HOC articulo primo sunt duæ conclusiones. Altera in corpore articuli: altera ad 3. argumētū. Prior est. Christus sumpserit corpus totū sacramentaliter. Secunda conclusio est. In illa sumptione non fuit ei augmentata gratia habitualis: sed habebat quādam delectationem spirituales in noua institutione huius sacramenti. Et ista probantur in litera satis luculenter: ideo vide ibi.

SED non videtur quod. S. Tho. probet conclusiones prædictas: cum ad hoc non citet scripturas. **AD HOC** dico, quod hoc pedit ex historia Euāgelica. Et quia ibi nō habetur quod Christus sumpserit suum corpus sacramentaliter: ideo Lutherus dicit quod non, quia Euāgelistæ non dicunt quod Christus sumpserit corpus suum. Sed hæc ratio nihil vallet: quia eodem modo probaretur quod nec Apostoli sumpserunt: quia non dicunt Euāgelistæ, nisi vnus. scilicet, Marcus, qui cap. 14. dicit. Biberunt ex illo omnes. Non igitur vallet. Matt. Lucas. Ioan. non dicunt Apostolos sumpserisse corpus Christi sacramentaliter. Ergo non sumpserunt. **SECUNDO.** Hæc consequutio nulla est. Hoc non habetur in sacra scriptura. Ergo non est ita de fide. Quia (vt supra diximus. q. 5. articu. 2.) multa tenet Ecclesia in materia sacramentorum etiā tanquā de fide, quæ nō habentur in scriptura. **TAMEN** doctores sancti, vt Chrysostomus super Matt. 26. & Egiptius super Leuiti. 8. c. Dicunt quod ita. Et Hieronymus in Epistola ad Eluidiam idem dicit: & habetur de cōsecra. d. 2. c. Nec Moyses. Et cū. S. Th. tenet Alexander de Alef. 4. p. q. 44. mēbr. 2. Et probatur. Quia Matth. 26. dicitur. Di

co autem vobis non bibam ammodo de hoc genimine vris, usque in diem illum, cum illud biba vobiscum novum in regno patris mei. Ergo Christus bibit illud genimen vris, quod alijs dabit.

Articu. secundus

Vtrum Christus dederit Iudæ corpus suum.

D SECVNDVM. Sic proceditur. Videtur quod Christus Iudæ non dederit corpus suum. Vt enim legitur Matth. 26. postquam dedit Dominus corpus suum & sanguinem discipulis: dixit eis. Non bibam ammodo de hoc genimine vris, usque in diem illum: cum illud bibam vobiscum novum in regno patris mei. Ex quo videtur, quod illi quibus corpus suum & sanguinem dederat: cum eo essent iterum bibituri. Sed Iudas postea cum ipso non bibit. Ergo non accepit cum alijs discipulis corpus Christi & sanguinem.

PRÆTEREA. Dominus implevit quod precepit: secundum illud Actuum. 1. Cœpit Iesus facere & docere. Sed ipse precepit Matth. 7. Nolite sanctum dare canibus. Cui ergo ipse cognosceret Iudam esse peccatorem: videtur quod ei corpus suum & sanguinem non dederit.

PRÆTEREA. Christus specialiter legitur Iudæ panem intinctum porrexisset Ioannis. 13. Si ergo corpus suum ei dedit, videtur quod sub buculla ei dederit: precipue cum legatur ibidem, quod post bucellam introiuit in eum Sathanas. Vbi Augusti. dicit. Hinc nos docemur, quam sit cauendum male accipere bonum. si enim corripitur, qui non diiudicat id est, non discernit corpus Domini à cæteris cibis: quomodo non damnatur, qui ad eius mensam fingens se amicum: accedit mimicus. Sed cum buculla intincta non accepit corpus Christi: ut enim Augusti. dicit super illud Ioan. 13. Cum intinxisset panem, dedit Iudæ Simonis schariotis: non ut putant quidam negligenter legentes, tunc Iudas corpus Christi accepit. Ergo vi-

detur, quod Iudas corpus Christi non accepit: **SED CONTRA.** est, quod Chryf. dicit. Iudas particeps existens mysteriorum cœuersus non est. Vnde fit scelus eius & tringue immanius: tum quia tali proposito imbutus addijt mysteria: tum quia addiis melior factus non fuit, nec metu, nec beneficio, nec honore.

RESPONDEO dicendum, quod Hylarius posuit super Matthæum, quod Christus Iudæ corpus suum & sanguinem non dedit. Et hoc quidem cœueniens fuisse considerata malitia Iudæ. Sed quia Christus nobis debuit esse exemplum iustitiæ, non cœueniebat eius magisterio, ut Iudæ occultum peccatorem sine accusatore et euidenti probatione ab aliorum cœmunionem separaret: ne per hoc daretur exemplum praelatis ecclesiæ similia faciendi, & ipse Iudas exasperatus inde sumeret occasionem peccandi. Et ideo dicendum est, quod Iudas cum alijs discipulis corpus Domini et sanguinem suscepit: ut dicit Dionysius in lib. Ecclesiastica Hierarchia, & Augusti. super Ioanem. **AD PRIMUM** ergo dicendum, quod illa est ratio Hylarii ad ostendendum quod Iudas corpus Christi non sumpsit. Non tamen cogit: quia Christus loquitur discipulis à quorum collegio Iudas se separauit: non autem Christus cum excludit. Et ideo Christus quantum est in se, etiam cum Iudæ vinum in regno Dei bibit: sed hoc cœmuniuim ipse Iudas repudiabit.

AD SECUNDUM dicendum, quod Christo nota erat Iudæ iniquitas sicut Deo: non autem erat sibi nota per modum quo hominibus innotescit. Et ideo Christus Iudam non repulit à cœmunionem: ut daret exemplum tales peccatores occultos non esse ab alijs peccatoribus expellendos.

AD TERTIUM dicendum, quod sine dubio Iudas sub pane intincto corpus Christi non sumpsit: sed simplicem panem. Significatur autem fortassis (ut Augustinus ibidem dicit) per panis intinctionem fictio Iudæ: ut enim insciuntur nonnulla tinguntur. Si autem bonum aliquid hic significat intinctio (s. dulcedinem bonitatis diuine: quia panis ex intinctione sapidior redditur) idem bonum ingrati, non immerito est sequuta damna

damatio. Et propter hanc ingratiudinem id quod est bonum, factum est ei malum: sicut accidit circa sumentes corpus Christi indignè.

Et sicut Augusti. ibidem dicit, intelligendum est, quod Dominus iam antea distribuerat omnibus discipulis suis sacramentum corporis & sanguinis sui: ubi & ipse Iudas erat: sicut Lucas narrat. Ac deinde ad hoc ventum est: ubi secundum narrationem Ioannis Dominus per bucellam intinctam atque porrectam suam exprimit peccatorem.

IN HOC Secundo articulo refert prius. S. Th. sententiã Hylarii. Qui ad propositam questionem respondit super Matth. Christum redemptorem non dedisse corpus suum Iudæ. Et diuus Tho. dicit quod cœlyderata malitia Iudæ solùm, cœueniens fuisset, unde Hylarius motus fuit ad hoc dicendum. Sed hoc non obstantè dicit. S. Tho. Iudam cum alijs discipulis corpus & sanguinem Domini suscepisse. Quod probat prius testimonio diui Chrysof. in argumento in contra. **SECUNDO.** Probat idem testimonio diui Dionysij in lib. Ecclesiasticæ Hierarchiæ: & testimonio diui Augustini super Ioanem.

TERTIO. Probat hoc ratio in hunc modum. Christus debuit nobis esse exemplum iustitiæ, cum esset magister & doctor totius veritatis. Ergo non cœueniebat eius magisterio: ut Iudæ occultum peccatorem sine accusatore & euidenti probatione ab aliorum cœmunionem separaret: ne per hoc daretur exemplum praelatis ecclesiæ similia faciendi, & ipse Iudas exasperatus ex eo sumeret occasionem peccandi. Ergo &c. Hec. S. Th. Et hæc sententiã S. Tho. est cœmunis & doctorum scholasticorum, & sanctorum. Hoc ipsum dicit diuus Hierony. super Marcum. 14. c. Vbi Marcus dixit Biberunt ex eo omnes. Quibus omnibus ego subscribo: & probò presertim ex historia Euangelij. Et prius Matth. sic ait. c. 26. Vespere autem facto discubebat cum duodecim discipulis suis, & edentibus illis dixit. Amèn dico vobis: quia vnus vestrum me traditurus est. Et infra cœnatiibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait. Accipite & comedite, hoc est corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit: & dedit illis dicens. Bibite ex hoc omnes. Et ad hunc modum fere omnino eisdem verbis referunt Marcus & Lucas, ea quæ ad cœnã spectant. Vides hic primùm omnes duodecim cœnã astitisse: & post modum (nulla prorsum ad huc de Iudæ recessu ad principes & sacerdotes mentione facta) subditur. Cœnantiibus autem eis (omnibus, scilicet, duodecim) accepit Iesus panem: deditque discipulis suis. Quo loco cum nullus excipiat, intelligendum est omnibus discipulis astantibus dedisse: ac ita dedisse Iudæ. Et hoc expressius cœuincitur ex calicis distributione, ubi dicitur. Bibite ex eo omnes. Ergo & Iudas bibit, cum eum astitisse constat. Quod sibi bit ex calice, cur non etiã manducauit panem: cum etiã

in calice (vt proxime ostendimus) integrum sit Christi substantia, sicut in pane: Quod si adhuc cœtedas Iudam minime astitisse, dicasque eum cœna facta, in qua cum undecim fuerat, cœtinuo ante corporis cœsecrationem abiisse ad principes & sacerdotes: vt de modo prodicionis eos cœueniret: & cum eis pasceceretur, atque ita nec corpus nec sanguinem, (quod alij ceperat) recepisse, hoc ex Ioanem facile cœuincitur. Et vt res sit apertior, hic cœsiderare oportet, qualiter Christus (vt Ioanes testatur) bis ad cœnam sederit: ita vt prius cœnam iuxta ritum Iudæicum, agnũ Paschalẽ edendo fecerit. Huic cœnæ nullus dubitare potest Iudam astitisse: cum testetur Matth. Marc. & Lucas astitisse duodecim. Hac cœna peracta, surgens à cœna lauit pedes discipulorum, cuius rei solus Ioanes meminit. Quod cum alij euangelistæ prætermiserint, vix poterit quis ab eis edoceri, qualiter Christus bis ad cœnam sederit: cum cœtinua narratione de cœna pertractet, nullum prorsum vnus ad alteram discrimen assignantes. Lotis igitur discipulorum pedibus, iterum Christus redijt ad mensam: quod Ioanes satis aperte expressit dicens. Postquam ergo lauit pedes eorum accepit vestimenta sua, & cum recubisset iterum dixit eis. Scitis quid fecerim vobis? Et infra post hæc cœmemorat bucellam daram Iudæ: eum adhuc in mensa esset. Ex quibus verbis manifeste colligitur Christum bis ad mensam cœnatẽ recubuisse, semel antequam discipulorum pedes lauaret: atque iterum postquam eorum pedes lauit, Et in hoc secundo mensam accubitu Christus corpus suum discipulis dedit. De prima cœna est quod Matthæus, Marc. & Lucas aiunt, vespere facto discubuisse, cum duodecim discipulis suis: ad secundam cœnam post pedum lotionem factam exeret, quod dicunt, Cœnatiibus autem eis accepit Iesus panem, & benedixit, atque fregit, deditque discipulis suis, & ait. Accipite, & comedite. Hoc est corpus meum. In hac autem cœna factum est, quod euangelistæ referunt Christum dixisse. Vnus vestrum me traditurus est. Atque postmodum, vt innotesceret Ioani traditorẽ futurum Iudam: dicitur panem intrinsecum Iudæ porrexisset. Quod autem hæc in secunda cœna facta fuerint in qua Iudæ corpus cœsecrauit, aperte Ioanes & Lucas testantur. Quod vero alij euangelistæ narrant, corporis Christi cœsecrationem, postquam dixerat Christum dixisse, Vnus vestrum me traditurus est: hoc est ex cœmuni modo loquendi, quo sacræ literæ vtuntur. Vt postquam generali locutione aliqua enarrauerint iterum ad priora, quæ restabant clarius differenda redeant. Sic etiã Matthæus, Marc. & Lucas de hac cœna tractantes, sub nomine vnus, quasi vna sit (licet lotio pedum fuerit interiecta) cœtinua narratione ea quæ Christus dixit subiungunt: nepe, vnus vestrum me traditurus est, & quæ sequuntur. At his enarratis ad cœnæ historiam ex qua aliqua prætermissa fuerat redeunt subiungunt. Cœnantiibus autem eis accepit Iesus panem &c. ita vt ab illo loco quadam historia retrocessionem factam agnoscas, non autem cœtinuationem. Quod ex illa cœiunctione apposita (videlicet, autem) suspicari licet. Nam si ple-

entio illa esset historia, dixisset, coenantibus eis accepit Iesus panem. At cum dixerit coenantibus autem eis, credendum est, historiam ad praeterita, quae dicenda restabant redire, Haec autem ideo sic differui, ut inde appareat, Iudam usque ad ultimam coenam siue usque ad finem coenae mansisse cum alijs undecim. Quo fit, ut si Iudas affuerit, manducauerit etiam corpus Domini, & biberit eius sanguinem. praecipue cum Christus dixerit, Bibite ex eo omnes, & Marcus ita illos fecisse, quem admodum Dominus praeeperat, testatur dicens, Biberunt ex eo omnes. Huic autem sententiae Lucas apertissime fauet, qui postquam verba consecrationis calicis dixerat statim subiungit. Veruntamen manus tradentis me mecum est in mensa. Ex quibus verbis satis patet, Iudam fuisse presentem, cum Christus consecrauit calicem, & tradidit discipulis. Et cum Marc. dicat, Biberunt ex eo omnes: conuincit etiam Iudam bibisse. Ne autem haec ex nostro capite dicta videantur, sacros etiam in medium proferam authores: quibus in hac parte subscripsi. Theophilactus super illud Matth. 26. Coenantibus autem eis, accepit Iesus panem &c. sic ait. Apposuit autem vescentibus: ut ostenderet crudelitatem Iudae: quia in mensa & communionem ciborum illius, quando & si fera fuisset mansuetior se exhibuisset: tunc nec cum argueretur, intellexit. Sed & corpus illius gustas non poenituit. Haec Theophilactus. Et Chrysostomus in propria Homelia de prodicione Iudae in eadem subscribit sententiam dicens. Fuit quidem aliquando Pascha Iudaeorum: sed exemptum & euacuatum est Paschae spiritualis aduentu, quod Christus tradidit. Nam cum manducarent, inquit, & biberent, accepit panem, & fregit, & dixit, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Agnoscat quod loquor, qui diuini sunt consecrati mysterijs. Et iterum accepit calicem, & dixit, Hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Et praesens Iudas erat, ista Christo dicente. Ille est sanguis, dicit Iuda, quem triginta denarijs vendidisti: iste est sanguis de quo ante cum Pharisaeis pactum fecisti: O Christi misericordia O Iudae dementia. Illa eum 30. denarijs pascebat, ut venderet: & Christus ei sanguinem quem vendidit offerebat: ut haberet remissionem peccatorum. Haec Chrysostomus. Qui ex praesente asserit Iudam mensam dominicam assedis, Christumque illi sanguinem suum tribuisse. Augustinus autem tot locis hanc sententiam repetit: ut nesciam quem illorum ceteris praeferam. Nam omnes in medium afferre longum & superuacaneum esset. Constat igitur Iudam corpus Domini manducasse, & sanguinem bibisse, Christo dicente, Bibite ex eo omnes. Sed his omnibus peractis, data fuit ei buccella non consecrata, vel panis intinctus: & tunc exiit a coena, & abiit ad principes & sacerdotes. Vnde omnia consonant.

SED quare Christus dedit corpus suum Iudae, cum esset, tam inhumanus sceleratus: Dicit S. Thom.

quod fecit, ne reuelaret peccatum Iudae: ut relinqueret exemplum praeteritis tegendi peccata subditorum. SED contra. Quia Iudas erat publicus peccator. Secundo. Christus prodidit Iudam cum dixit, Cui intinctum panem porrexero, &c.

AD HAEC dico, & ad primum, quod Iudas non erat publicus peccator: quia (ut supra diximus, publicus peccator est, cuius tota vicinia est testis, vel est condemnatus a iudice, vel confessus in iudicio, vel conuictus testibus. Sed Iudas non erat talis: quia non dicitur publicus peccator, propterea quod decem vel viginti sciant. Vnde esto scirent discipuli Domini, non ideo dicebatur publicus peccator: esto scirent aliqui principes & sacerdotes AD secundum dicunt quidam, quod Christus solum dixit illud Iohanni qui non poterat nocere Iudae, sed prodesse, corrigendo ipsum.

SECUNDO Christus sciebat illud peccatum esse manifestandum statim: ideo ipse non nocebat, esto per duas horas ante reuelaret.

TERTIO Christus sciebat, quod non reciperet Iudas correptionem suam: ideo poterat dicere coram vno vel duobus, vel iudicibus, seu ecclesiae praesidentibus: sicut possunt alij puri homines in similibus euentis.

Articulus tertius.

Utrum Christus sumpserit, & discipulis dedit corpus suum impassibile.

DERTIVM Sic proceditur. Videtur, quod Christus sumpserit, & discipulis dedit corpus suum impassibile: quia super illud Matth. 17. Transfiguratus est ante eos: dicit quedam Glosa. Illud corpus, quod habuit per naturam, dedit discipulis in cena non mortale & passibile.

Et Leuit. 2. super illud. Si oblatio tua fuerit de sartagine: dicit glosa. Crux super omnia fortis, carnem Christi, quae ante passionem non videbatur esui apta, post apertam fecit. Sed Christus dedit corpus suum, ut aptum ad manducandum. Ergo dedit tale quale habuit post passionem, scilicet, impassibile et immortale.

PRATEREA. Omne corpus passibile, per contactum & manducationem patitur: Si ergo corpus Christi erat passibile, per contactum

Etiam &

Etiam & commestionem discipulorum, passum fuisset.

PRATEREA. Verba sacramentalia non sunt modo maioris virtutis, quando proferuntur a sacerdote in persona Christi, quam tunc quando fuerunt prolata ab ipso Christo. Sed nunc virtute verborum sacramentalium in altari consecratur corpus Christi impassibile & immortale. Ergo multo magis tunc.

SED CONTRA est, quod sicut Innocentius 3. dicit. Tale corpus tunc dedit discipulis, quale habuit. Habuit autem corpus passibile & mortale. Ergo corpus passibile & mortale discipulis dedit.

RESPONDEO dicendum, quod Hugo de sancto Victore posuit, quod Christus ante passionem diuersis temporibus, quatuor dotes corporis glorificati assumpserit, scilicet, subtilitatem in natiuitate, quando exiit de clauo utero Virginis, agilitatem: quando ambulauit sicis pedibus super mare, claritatem in transfiguratione: impassibilitatem in cena: quando corpus suum discipulis tradidit manducandum. Et secundum hoc dedit discipulis suis corpus suum impassibile & immortale.

SED quicquid sit de alijs (de quibus supra dictum est, quid sentiri debeat) circa impassibilitatem tamen: impossibile est esse, quod dicitur. Manifestum est enim, quod idem corpus Christi erat, quod a discipulis tunc impropria specie videbatur, & in specie sacramenti sumebatur. Non autem erat impassibile secundum quod in propria specie videbatur: quinimo erat passioni paratum. Vnde nec ipsum corpus Christi, quod in specie sacramenti dabatur: impassibile erat. Impassibili tamen modo erat sub specie sacramenti, quod in se erat passibile: sicut inuisibiliter, quod ipse erat inuisibile. Sicut enim visio requirit contactum corporis quod videtur ad circumstantis medium visionis: ita passio requirit contactum corporis quod patitur, ad ea quae agunt. Corpus autem Christi secundum quod est sub sacramento (ut supra

praedictum est) non comparatur ad ea quae circumstant: mediantibus proprijs dimensionibus, quibus corpora se tangunt: sed mediantibus dimensionibus specierum panis & vini. Et ideo species illae sunt quae patiuntur, & videntur, non autem ipsum corpus Christi.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Christus dicitur, non dedisse corpus suum mortale & passibile: quia non dedit mortali & passibili modo. Crux autem fecit carnem Christi aptam manducationi: in quantum hoc sacramentum representat passionem Christi.

AD SECUNDUM dicendum, quod ratio illa prederet, si corpus Christi, sicut erat passibile: ita passibili modo fuisset sub sacramento.

AD TERTIUM dicendum, quod (sicut supra dictum est) accidentia corporis Christi sunt in hoc sacramento ex reali concomitantia non autem ex vi sacramenti, ex qua est ibi substantia corporis Christi. Et ideo virtus verborum sacramentalium ad hoc extendit, ut sit sub sacramento corpus Christi, scilicet, quibuscumque accidentibus realiter in eo existentibus.

IN HOC tertio art. prius refert S. Tho. sententiam Hugonis circa propositum dubium, Quae erat, quod Christus redemptor noster in coena assumpserit impassibilitatem: & ita dedit corpus suum impassibile discipulis.

SECUNDO. S. Tho. reprehendit hoc, & ponit in sententia aliquas propositiones, quarum prima est. Christus redemptor noster sumpserit corpus suum, & illud dedit discipulis suis passibile, quale tunc erat extra sacramentum. Probatur. Manifestum est, quod idem corpus erat quod in coena a discipulis videbatur: & quod sub specie sacramenti sumebatur. At non erat impassibile secundum quod in propria specie videbatur imo erat passioni paratum. Ergo ipsum corpus Christi, quod sub specie sacramenti dabatur, erat passibile atque mortale.

SECUNDA propositio est. Christi corpus erat sub specie sacramenti modo impassibile, quod in se erat passibile: sicut sub specie sacramenti erat modo inuisibile, quod in se erat visibile. Haec probatur. Sicut visio requirit contactum corporis, quod videtur ad circumstantis medium visionis: ita passio requirit contactum corporis, quod patitur ad ea quae agunt. Sed corpus Christi secundum quod est sub sacramento non comparatur ad ea, quae circumstant mediantibus proprijs dimensionibus

tionibus, quibus corpora se tangant, sed median-
tibus diversis speciebus panis & vini. Ergo spe-
cies illæ sunt quæ patiuntur, & videtur: & nõ ipsum
corpus secundũ quod sub speciebus erat. Ergo sic est
modo impassibili. Hæc S. Th. Et p hac sententia
est Innocentius, 3. vt citatur in argumẽto in contra-
HANC quæstionem huius articuli mouet Hugo
de S. Victore lib. 2. de sacramẽtis. p. 3. c. 3. Dicit ta-
men S. Th. quod Christus dedit corpus suum pas-
sibile in coena, & sic sumpsit. Et ita habet Magis.
in. 4. d. 11. & Innocentius in suo lib. de officio missæ.
Contrarium tamen dixit Hugo: nempe, quod de-
dit corpus suum impassibile. Sed verior est sen-
tentia S. Tho. quam etiam tenet glossa. 1. Corin. 11.
& sufficienter probatur à S. Thoma.

Articul. quartus.

Vtrum si hoc sacramentum tempore
mortis Christi fuisset seruatum, vel cõ-
secratum, ibi moreretur.

AD QVARTUM. Sic proce-
ditur. Videtur quod si hoc sacra-
mẽtu tempore mortis Christi fuisset
seruatum in pixide, vel ab ali-
quo Apostolorũ consecratum non ibi moreretur.
Mors enim Christi accidit per eius pas-
sionẽ. Sed Christus impassibili modo, etia tũc
erat in hoc sacramento. Ergo non poterat mo-
ri in hoc sacramento.

PRÆTEREÀ. In morte Christi sepa-
ratus fuit sanguis eius à corpore. Sed in hoc sa-
cramẽto simul est corpus Christi & sanguis.
Ergo Christus in hoc sacramẽto nõ moreretur.

PRÆTEREÀ. Mors accidit p sepa-
rationẽ animæ à corpore. Sed in hoc sacramẽ-
to cõtinetur tã corpus, quã anima Christi. Er-
go in hoc sacramẽto nõ poterat Christus mori.
SED CONTRA est, quod idem Christus
qui erat in Cruce, fuisset in sacramento. Sed
in cruce moriebatur. Ergo et in sacramento cõ-
seruato moreretur.

RESPONDEO dicendum, quod corpus
Christi idem in substantia, est in hoc sacramẽ-
to & in propria specie: sed non eodem modo.
Nam in propria specie contingit circumstan-
tia corpora per proprias dimensiones, non au-

tem prout est in hoc sacramento: vt supra di-
ctum est. Et ideo quicquid pertinet ad Chri-
stum secundum quod in se est potest attribui
ei & in propria specie, & in sacramento existe-
ti: sicut viuere, mori, dolere, animatum vel
inanimatũ esse, & cetera huiusmodi. Quæ-
cũque vero conueniunt ei per comparationem
ad corpora extrinseca, possunt ei attribui in p-
pria specie existenti, non autem prout est in sa-
cramento: sicut irrideri, conspui, crucifigi, fla-
gellari, & cetera huiusmodi. Vnde & quidã
metricè dixerunt. Pixide seruato poteris socia-
re dolorem. Innatũ: sed nõ illatus conuenit illi.
AD PRIMVM ergo dicendum, quod (si-
cut dictum est) passio cõuenit corpori passo per
comparationem ad agens extrinsecũ. Et ideo
Christus secundum quod est sub hoc sacramẽ-
to pati non potest: tamen mori.

AD SECVNDVM dicendũ, quod (si-
cut supra dictum est) sub specie panis est cor-
pus Christi ex vi consecrationis. Sanguis autem
sub specie vini. Sed nunc quidẽ quando reali-
ter sanguis Christi non est separatus ab eius
corpore, ex reali cõcomitãtia & sanguis Chri-
sti est sub specie panis simul cum corpore, &
corpus sub specie vini simul cũ sanguine. Sed
si tempore passionis Christi, quãdo realiter san-
guis fuit separatus à corpore Christi, fuisset
hoc sacramentum consecratũ, sub specie panis
fuisset solum corpus, & sub specie vini fuisset
solum sanguis.

AD TERTIVM dicendum, quod (sicut
supradictum est) anima Christi est in hoc sa-
cramento ex reali concomitantia, quia nõ est
sine corpore: non autẽ ex vi consecrationis. Et
ideo si tũc fuisset hoc sacramentum conserua-
tum vel per actum, quando anima erat à cor-
pore realiter separata, non fuisset anima Chri-
sti sub hoc sacramento: non propter defe-
ctum virtutis verborum, sed propter aliam
dispositionem rei.

IN HOC articulo quarto sunt tres conclusio-
nes. Prima est. Corpus Christi idem in sub-
stantia est in hoc sacramento Eucharistiæ, &
in pro-

in propria specie: sed nõ eodem modo. Probatur.
Quia in propria specie contingit circumstantia
corporis per proprias dimensiones: nõ autẽ prout
est in hoc sacramento. Ergo &c. Et hæc conclusio
iam ex supra dictis satis constat.

SECVnda ppositio est. Quicquid pertinet ad
Christũ secundũ quod in se est, potest attribui ei in p-
pria specie, & in sacramẽto existenti: sicut viuere, mori,
dolere, animatũ vel inanimatũ esse, & alia idgenus.
TERtia ppositio est. Quæcũque vero cõueniunt
ei per cõparationẽ ad corpora extrinseca, possunt
ei attribui in propria specie existenti, sed nõ prout
est in sacramẽto: sicut irrideri ex eo quod videtur,
cõspui, crucifigi, flagellari, & alia huiusmodi. Pro-
bat has duas vltimas propositiones S. Tho. cõmu-
ni dicto multorũ sic dicentiũ. Pixide seruato po-
teris sociare dolore Innatũ: sed nõ illatus cõuenit
illi. Ex quibus colligitur quod si Christus morere-
tur extra sacramẽtu etiã moreretur in sacramen-
to: si iã aliquod sacramẽtu esset cõsecratũ. Proba-
tur. Quia cũ sit idẽ numero corpus extra sacramẽ-
tu & in sacramẽto, cõstat quod nõ est possibile sine
novo miraculo, quod anima separetur ab eodẽ cor-
pore extra sacramẽtu, & quod nõ separetur in sacra-
mẽto. Et deniq; oia absoluta quod nõ dicunt respectum
ad aliqd extrinsecũ, quod conueniunt corpori Christi
extra sacramẽtu: cõueniunt eidem in sacramẽto, si
corpus Christi est in sacramẽto, & extra sacramẽ-
tu. Secus si solum esset in sacramento: quia potuit
corpus Christi prius diuina potentia incipere esse
in sacramẽto, quã in vtero Virginis, vel extra sa-
cramẽtu: vt supra diximus. q. 14. ar. 4. Et tũc ibi nõ
poterat occidi aut pati: prout in sacramento est.
COLLIGITVR secundo, quod si corpus Chri-
sti flagellaretur, vel occideretur extra sacramẽtu,
aut vulneraretur: esset vulneratũ, mortuũ flagella-
tũ in sacramento. Sed nõ potest flagellari, nec oc-
cidi, aut vulnerari in sacramento: quia est ibi per
modum nude substantiæ: vt supra exposuimus.
COLLIGITVR tertio, quod ex lege Christi cor-
pus sacratissimũ ponitur in sacramẽto talle quale
est à parte rei extra sacramẽtu: si passibile passibi-
le, si gloriosum vt nunc, gloriosum.

Dubium
primum

DVBITATVR prius, an adorãs Eucharistiã,
quia non potest recipere recipiat gratiam ex
opere operato.

AD HOC dico, quod nõ: quia Dominus solũ pro-
mittit gratiã mäducãtibz. Ioã. 6. Vnde male fa-
ciunt presbyteri qui ex quacũque causa facili negãt
in firmis Eucharistiã sumẽdã: sed solõ dāt adorã-
dam. Sed debent sedulo aduertere, & si causa sit
tãta, ita quod inde sequatur aliqua irreuerẽtia sa-
cramẽto: tũc nõ detur Eucharistiã infirmo. Si autẽ
nõ sit tãta deberet ad ministrari infirmo amittant
gratiam illam quæ datur ex opere operato.

Dubium
secũdum

DVBITATVR secũdo, an omnes sumẽtes re-
cipiant æqualem gratiam ex opere operato,
quicquid sit ex parte deuotionis.

DICO quod est dubiũ. Et licet omnes moderni di-

cãt quod ita, tamẽ S. Th. nõ dicit nisi cateris pari-
bus. Ideo videtur fuisse de mẽte S. Th. quod nõ da-
tur æqualis gratia: sed haberi maiore deuotionẽ da-
tur maior gratia. Et ratio est: quia quãdo ad aliquã
formam requiritur dispositio, vbi est maior dispo-
sicio introducit maior forma. Et ita est de Eu-
charistiã. Vnde licet cateris paribus detur æqua-
lis gratia non tamen si cetera non sint paria.

Quæstio xxij.

De ministro huius sacramenti.

DEINDE considerandum est
de ministro huius sacramenti.
Et circa hoc queruntur decem.

PRIMO. Vtrum consecrare hoc sacramen-
tum sit proprium sacerdotis.

SECVndo. Vtrum plures sacerdotes si-
mul possint eandem hostiam consecrare.

TERTIO. Vtrum dispensatio huius sacra-
menti, pertineat ad solum sacerdotem.

QVARTO. Vtrum liceat sacerdoti con-
secranti abstinere à communione

QVINTO. Vtrum sacerdos peccator possit
conficere hoc sacramentum.

SEXTO. Vtrum missa mali sacerdotis mi-
nus valebat, quam boni.

SEPTIMO. Vtrum heretici, cismatici, vel
excommunicati possint conficere hoc sacramẽtu.

OCTAVO. Vtrum degradati.

NONO. Vtrum peccent à talibus communi-
nem recipientes.

DECIMO. Vtrum liceat sacerdoti omni-
no à celebratione abstinere.

Articul. primus.

Vtrum consecratio huius sacramenti
sit propria sacerdotis.

AD PRIMVM sic proce-
ditur. Videtur quod conse-
cratio huius sacramenti, nõ
sit propria sacerdotis. Dicitur
est enim supra, quod hoc sa-
cramentum consecratur virtute verborum,
quæ sunt forma huius sacramenti. Sed illa uer-
ba non

ba non mutantur, siue dicantur à sacerdote siue à quocunque alio. Ergo videtur, quod non solus sacerdos, sed etiam quilibet alius possit hoc sacramentum consecrare.

PRÆTEREA. Sacerdos hoc sacramentum conficit in persona Christi. Sed laicus sanctus, est vnitus Christo per charitatem. Ergo videtur, quod etiā laicus possit hoc sacramentum consecrare. Vnde & Chrysostomus dicit super Matth. quod omnis sanctus est sacerdos.

PRÆTEREA. Sicut baptismus ordinatur ad hominum salutem: ita & hoc sacramentum: sicut ex supradictis patet. Sed etiā laicus potest baptizare: ut supra dictum est. Non ergo est proprium sacerdotis consecrare hoc sacramentum.

PRÆTEREA. Hoc sacramentum perficitur in consecratione materiei. Sed alias materias consecrare. scilicet chrisma, & oleum sanctum, & oleum benedictum, pertinet ad solū Episcopum: quorum tamen consecratio non est tanta dignitas: sicut consecratio Eucharistie, in qua est totus Christus. Ergo non est proprium sacerdotis: sed solius Episcopi hoc sacramentum consecrare.

SED CONTRA est, quod Isidorus dicit in quadam epistola, & habetur in Decretis. d. 25. Ad presbyterum pertinet sacramentum corporis & sanguinis Domini in altari Dei consecrare

RESPONDEO dicendum, quod (sicut supra dictum est) hoc sacramentum est tanta dignitatis, quod non conficitur, nisi in persona Christi. Quicunque autem aliquid agit in persona alterius: oportet hoc fieri per potestatem ab illo concessam. Sicut autem baptizatio conceditur à Christo potestas sumendi hoc sacramentum: ita sacerdoti cui ordinatur conferitur potestas hoc sacramentum consecrandi in persona Christi. Per hoc enim ponitur in gradu eorum, quibus dictum est à Domino, Hoc facite in meam commemorationem. Et ideo dicendum est, quod proprium est sacerdotis, consecrare hoc sacramentum.

ADPRIMUM ergo dicendum, quod virtus sacramentalis in pluribus consistit, & non in vno tantum: sicut virtus baptismi consistit in ipsis verbis & in aqua. Unde & vir-

tus consecratiua non solum consistit in ipsis verbis: sed etiam in potestate sacerdoti tradita in sua consecratione & ordinatione: cum ei dicitur ab Episcopo, Accipe potestatem offerendi in ecclesia sacrificium, ita per vniuersum, quā per mortuis. Nā & virtus instrumentalis in pluribus instrumentis consistit, per quæ agit principale agens.

AD SECUNDUM dicendum, quod laicus iustus vnitus est Christo vnione spiritali per fidem & charitatem non autem per sacramentalem potestatem. Et ideo habet spirituale sacerdotium ad offerendum principales hostias: de quibus dicitur in Psal. Sacrificium deo, spiritus contribulatus, & Romanorum. 12. Exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem. Unde & 1. Petri. 2. dicitur, Sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias.

AD TERTIUM dicendum, quod perceptio huius sacramenti, non est tanta necessitatis, sicut perceptio baptismi: ut ex supradictis patet. Et ideo licet in necessitatis articulo laicus possit baptizare: non tamen potest hoc sacramentum consecrare.

AD QUARTUM dicendum, quod Episcopus accipit potestatem, ut agat in persona Christi super corpus eius mysticum. 1. super Ecclesiam, quā quidem potestatem non accipit sacerdos in sua consecratione: licet possit eam habere ex Episcopi commissione. Et ideo ea quæ non pertinent ad dispositionem corporis mystici, non reseruantur Episcopo sicut consecratio huius sacramenti. Ad Episcopum vero pertinet tradere, non solū populo, sed etiam sacerdotibus ea ex quibus possunt propriis officijs uti. Et quia benedictio chrismae & olei sancti, & olei infirmorum, et aliorum quæ consecrantur (puta altaris, Ecclesie, vestium & vasorum) præstat quādam idoneitatem ad sacramenta perficienda, quæ pertinent ad officium sacerdotum. Ideo tales consecrationes Episcopo reseruantur, tanquam principi totius Ecclesiastici ordinis.

IN HOC primo arti. ponitur sola vna conclusio, quæ sic habet. Proprium est sacerdotum consecrare hoc sacramentum. Hæc probatur prius testimonio Isidori, quod desumptum est ex quadam sua epistola, & habetur in Decretis. d. 25. c. Perlectis, ubi sic dicitur: Ad presbyte-

Ad presbyterum pertinet sacramentum corporis & sanguinis Domini in altari Dei consecrare.

SECUNDO probatur ad hunc modum. Hoc sacramentum est tantæ dignitatis, quod non conficitur, nisi in persona Christi. At quicquid in persona alterius fit, oportet illud agere per potestatem ei ab illo concessam, & sacerdotes conficiunt hoc sacramentum in persona Christi. Ergo eis conceditur potestas, cum ordinantur, ad hoc faciendum. Probatur hæc vltima consequentia: quia per hoc quod sacerdotes ordinantur ponuntur in gradu eorum, quibus dictum est à Domino, Hoc facite in meam commemorationem. Ergo & c. Hæc. S. Tho.

DE conclusione. S. Tho. nempe, quod ad solos sacerdotes spectet consecrare venerandum hoc sacramentum, non potest dubitari à fidelibus, nec vnquam fuit dubitatum, nisi ab hæreticis. Probatur hoc: quia sic est definitum in cap. Firmiter, extra de summa trinitate & fide catholica.

ET confirmatur ex significatione nominis: quia sacrificus vel sacerdos dicitur à sacrificando. Ergo soli sacerdotes possunt sacrificare conficiendo corpus Domini.

SED dubitatur à Luthero & alijs hæreticis, quid intelligatur per sacerdotes. Ad quod ipsi hæretici respondent, quod omnes Christiani sunt sacerdotes: & quod omnes possunt consecrare.

SECUNDO. Dicunt isti hæretici, quod non debent esse gradus in Ecclesia: sed quilibet Christianus est simplex sacerdos, tam foemina, quā viri. Nituntur hæretici probare hoc ex illo Petri in sua canonica. c. 2. Vos autem (inquit) genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. En, inquit Lutherus) Petrum dicentem totum populum Christianum sacerdotes esse.

SECUNDO. Apoc. 5. dicitur in persona omnium Christianorum. Fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes. Et idem dicitur Apoc. 1. 20.

TER TIO probatur hoc ipsum tali ratione. Omnes illi sunt sacerdotes, ad quos spectat prædicare verbum Dei. Sed ad omnes Christianos spectat prædicare verbum Dei. Ergo omnes sunt sacerdotes. Minorem probat: quia Paulus prima ad Corinthios. 3. dicit de omnibus christianis. Vnusquisque videat quemodo superædificat, id est, quā doctrinam superaddat ad doctrinam Christi, qui est fundamentum iactum, supra quod nullū aliud potest poni. Ergo ad oēs Christianos spectat docere.

QUARTO probat ex illo. Erunt omnes docibiles Dei. Ioan. 6. Vnde infert. Si omnes erunt docibiles: & omnes erunt doctores.

HIS non obstantibus, sententia. S. Tho. quæ (ut dixi) est & fuit semper omnium fidelium, est de fide. Et hæc sententia Lutheri est hæretica. De quo nos infra in materia de sacramento ordinis latius tractabimus. Sed pro nunc probatur quod in Ecclesia sint gradus. Prius. In veteri testamento (ut constat) erant gradus. Ergo etiam in nouo sunt gradus in hominibus. Consequentiam ostendo: quia lex

vetus erat imperfectior, & ea quæ ibi erant figurabatur ea, quæ debent esse in nouo testamento. Ergo & c. **SECUNDO.** Ita dicit Dionysius in libro de Ecclesiastica Hierarchia, per totum.

TER TIO probatur hoc ex noua lege. Prius: quia quando Dominus dixit Petro Matthæi. 26. Tibi dabo clauem regni cælorum, aliquid plus promittebat Petro, quam alijs bubulcis & pastoribus. Ergo aliquid potestatis habuit Petrus, habetque sui successoribus, quod alij non habent.

SECUNDO probatur ex illo Luca. 12. Quum autem inducent vos in Synagogas, & ad magistratus, & potestates, nolite solliciti esse qualiter, aut quid respondeatis, aut quid dicatis. Spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora quid oporteat vos dicere. Ergo aliquid datum fuit Apostolis, quod alijs non.

TER TIO. De Apostolis dicit Paulus. 1. ad Corinth. 4. Sic nos existimet homo, ut ministros Dei, quod etiā dixit ad Romanos. Ergo sacerdotes sunt ministri Dei, & non alij, ad sacramentum admittendum.

QUARTO. Etiam de Apostolis dicit Petrus prima canonica. capit. 4. Vnusquisque, sicut accepit gratiam in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multi formis gratiæ Dei. Ergo non omnes Christiani sunt in eodem gradu immo sunt distincti gradus in Christi Ecclesia.

QUINTO. Prima ad Corinth. 12. late confutat Apostolus prædictum Lutheri errorem, & assignat multos fore gradus in ecclesia. **SEXTO.** Quod mulieres non possint prædicare aut docere publice, docet Paulus. 1. Corinth. 5. & ad Titum. 3. Vbi dicit. Mulierem autem loqui in ecclesia non permitto. Ergo mulieres non sunt sacerdotes: spectat namque ad sacerdotes prædicare, quod Paulus prohibet mulieribus. Ergo & c. Hoc ipsum, scilicet, quod mulieres non prædicent, docet Paulus. 1. Corinth. 14. Sicque sancti intellexerunt semper. Et ita in concilio Cartaginensi. 4. & ita habetur. 3. d. cap. Mulier.

ET AD illa quæ adducit Lutherus facillimum est respondere. Prius ad illud Petri, atque Apocalyp. dico, quod nil aliud inde habetur, nec Petrus & Ioannes aliud volebant, nisi quod populus Christianus habet has duas dignitates: nempe, regalem, & sacerdotalem: non tamen quod quilibet Christianus esset sacerdos: sed volebant dicere, quod in populo Christiano aliqui sunt reges & aliqui sacerdotes: itaque totus populus Christianus habet Regem, vel regiam dignitatem, & habet sacerdotalem potestatem, sed non in omni individuo.

AD rationem autem manifeste satis ex scripturis probauimus, non spectare ad omnes Christianos nos docere, aut prædicare.

AD illud autem quod adducit ex Paulo. Vnusquisque videat quemodo superædificat & c. dico quod Paulus monebat Christianos: ut viderent, quemodo operabantur super fidem quam receperant de funda-

de fundamento quod iam erat, quod erat Christus. Ex quo sensu nihil habet Lutherus. Nihil enim valet vnusquisque videat quomodo operatur conformiter ad fidem Christi. Ergo omnes sunt sacerdotes.

SECUNDO dico, quod etiam Paulus volebat dicere, quod vnusquisque videret, quomodo super edificat, docendo conformiter ad doctrinam Christi. Sed tunc loquendo de doctrina publica & per modum praedicationis intelligitur de solis sacerdotibus, qui ex officio habent praedicare, & non de omnibus Christianis. Si autem velis intelligere illud de omni doctrina priuata: tunc etiam non valet consecutio. Vnusquisque videat, quomodo super edificat, quomodo loquitur, & docet sermone familiari. Ergo omnes sunt sacerdotes. Ex quibus omnibus colligitur haereticos nulla in suo errore ratione, aut apparentia fulciri.

Articu. secundus

Vtrum plures sacerdotes possint vnam eandem hostiam consecrare.

AD SECUNDM sic proceditur. Videtur, quod plures sacerdotes non possint vnam et eandem hostiam consecrare. Dicitur enim supra, quod plures non possunt simul vnum baptizare. Sed non minor vis est sacerdotis consecrantis, quam hominis baptizantis. Ergo etiam non possunt simul plures vnam hostiam consecrare.

PR AETEREA. Quod potest fieri per vnum superflue fit per multos. In sacramentis autem nihil debet esse superfluum. Cum ergo vnus sufficiat ad consecrandum, videtur quod plures non possint vnam hostiam consecrare.

PR AETEREA. Sicut dicit Aug. super Ioan. hoc sacramentum est sacramentum unitatis. Sed contrarium unitati videtur esse multitudo. Ergo non videtur conueniens esse huic sacramento, quod plures sacerdotes eandem hostiam consecrent.

SED CONTRA est, quod secundum consuetudinem quarundam Ecclesiarum, sacerdotes cum de nouo ordinantur, concelebrant Episcopo ordinanti.

RESPONDEO dicendum, quod (sicut dictum est) sacerdos cum ordinatur, constituitur

in gradu eorum, qui a domino acceperunt potestatem consecrandi in cena. Et ideo secundum consuetudinem quarundam Ecclesiarum, sicut Apostoli Christo cenati concenauerunt: ita noui ordinati, Episcopo ordinati concelebrant. Nec propter hoc iteratur consecratio super eandem hostiam: quia (sicut Innocentius 3. dicit) omnium intentio debet ferri ad idem instantis consecrationis. AD PRIMVM ergo dicendum, quod Christus non legitur simul baptizasse cum Apostolo quando iniunxit eis officium baptizandi. Et ideo non est similis ratio.

AD SECUNDUM dicendum, quod si quilibet sacerdotum operaretur in virtute propria superfluerent alij celebrantes vnus sufficienter celebrare. Sed quia sacerdos non consecrat nisi in persona Christi: multi autem sunt vnus in Christo: ideo non refert vtrum per vnum aut per multos hoc sacramentum consecratur: nisi quod oportet ritum Ecclesiae seruari.

AD TERTIVM dicendum, quod Eucharistia est sacramentum unitatis Ecclesiasticae, quae attenditur secundum hoc, quod multi sunt vnus in Christo.

IN HOC 2. ar. sunt duae conclusiones. Prima est. Secundum consuetudinem quarundam Ecclesiarum sicut Apostoli Christo cenati concenauerunt: ita noui ordinati Episcopo ordinanti concelebrant. Haec probatur: quia sacerdos cum ordinatur constituitur in gradu eorum, qui a Domino acceperunt potestatem consecrandi in cena.

SECUNDA conclusio est. Propterea quod multi sacerdotes consecrent vnam & eandem hostiam non iteratur consecratio super eandem hostiam. Probatur testimonio Innocentij tertij dicentis, Omnium consecrantium intentionem debere ferri ad ideam instantis consecrationis.

HAEC materia tractatur a Mag. in 4. d. 11. Et videtur quod non possint multi sacerdotes eandem hostiam consecrare: quia frustra multiplicatur causa vbi vna sufficit. Haec questio mouetur propter hoc: quia quando creantur sacerdotes de nouo in aliquibus Ecclesijs omnes consecrant cum Episcopo. Ad quam questionem dicit S. Th. quod plures sacerdotes possunt eandem hostiam consecrare. Et haec est sententia Innocentij in lib. de Officio missae cap. 9. & c. 20. in p. 3. Et in Missali Romano dicitur. Episcopus legat alios totum Canonem & sacerdotes sequantur.

HIC sunt duo dubia. Primum est an sit possibile, quod plures consecrent eandem hostiam.

AD hoc

AD hoc dico quod ita. Nec est dubitandum: quia ibi est debita materia et forma, & intentio. Ergo fit consecratio, si simul sacerdotes proferunt illa verba. SECUNDO probatur: quia ex communi sententia Theologorum plures possunt vnum baptizare, si qui libet dicat verba & lauet baptizandum. Ergo plures possunt eandem hostiam consecrare, si quilibet simul cum alijs dicat verba consecrationis, & simul finiat prolationem verborum.

Dubium secundum

SECUNDM dubium est, an isti qui de nouo creantur sacerdotes consecrent. Videtur, quod non: quia non possunt omnes simul proferre verba. Ergo qui prius profert consecrat, et non alius. DICO quod de hoc sunt opiniones. S. Th. dicit, quod ita: quia intentio illorum presbyterorum est consecrare, quando Episcopus consecrat. ET hoc dicit Palud. d. 13. in 4. q. 4. Durandus tamen in 4. d. 13. q. 3. dicit, quod est mala consuetudo, Rich. autem d. 13. ar. 2. q. 1. ponit vtrumque modum. Ad argumentum tamen respondet Palud. quod Dominus qui est in sacramentis principalis causa conseruat prolata verba pro ultimo instanti principalis prolationis omnium: & tunc producit effectum verborum. Et ideo omnes consecrant: licet parum antea, aut parum postea proferant verba.

SED melius dicit hic Caic. in suis Commentarijs, quod qui simul proferunt cum Episcopo consecrant: alij autem, qui post proferunt, nihil faciunt. Et idem dicit Palud. licet loquatur latius quam Caic. Et si dicas, quod hoc est contra. S. Th. dico quod non est: quia sic intellexit. S. Th. Et nec proferentes verba ante vel post Episcopum sunt sacrilegi: quia solum intendunt consecrare cum Episcopo.

SED quo ad istam intentionem videntur Caic. & Palud. differre. Dicit namque Caic. quod tales nec debent velle consecrare, nec non consecrare: sed in generali debent intendere, quod intendit Ecclesia. Et ita in aliquibus alijs in quibus non est certum, quam debeamus habere intentionem. Sed licet haec opinio sit probabilior (scilicet quod proferentes verba ante, vel post Episcopum non consecrant) potest tamen defendi opinio. S. Th. in sensu in quo defendit Palud. nempe, quod omnes consecrant. Et ad argumentum dico (vt dictum est de baptismo) quod non requiritur si multas naturalis: sed sufficit simultas humana & scibilis.

SED contra. Ponamus, quod quidam illorum sacerdotum proferat verba ante Episcopum. Talis consecrat. Ergo Episcopus postea non consecrat. AD HOC concessio antecedenti, negatur consequentia. Quia licet non sit simultas naturalis, est simultas humana & moralis quae sufficit.

SECUNDO dico, quod verum est, quod in instanti ultimo prolationis primi proferentis ponit Deus ibi corpus suum. Sed non solum propter verba solius primi proferentis: sed propter verba omnium concelebrantium. Et ita omnes consecrant.

TERTIO. dico, quod Deus non ponit corpus suum ibi, nisi in ultimo instanti prolationis Episcopi.

copi: quia omnes illud intendebant.

DUBITATUR tertio, An possent plures sacerdotes consecrare eandem hostiam partialiter. Vnus vnam medietatem, & alius aliam. Dubium tertium

AD HOC dico, quod si medietates sunt sensibiliter notatae possunt plures sacerdotes illam eandem hostiam consecrare partialiter. Si autem solum in confuso dicat, Volo ego consecrare medietatem, & alius, volo etiam consecrare medietatem, nihil faciunt: quia intentio debet applicari in certam materiam, quod tunc non contingit. Vnde nec ille qui habet ante se plures formas intendens solum consecrare aliquas ex illis indifferenter, consecrat propter eandem causam.

SED contra, Ergo male facit ille, qui cum sibi dicitur sunt quinquaginta formae intendit illas consecrare, & postea reperiuntur quinquaginta quinque.

DICO quod consecrans debet intendere consecrare totum, quod illic est, & non quinque vel octo tantum. Ideo non est scrupulus. Si autem intendet consecrare indifferenter. 50. & essent 55: nulla esset consecrata propter dictam rationem. Ideo sacerdos quando habet multas hostias praesentes: intendat conficere omnes vel totum panem qui ibi est.

Articu. tertius.

Vtrum dispensatio huius sacramenti pertineat solum ad sacerdotem.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod non pertineat solum ad sacerdotem dispensatio huius sacramenti. Sanguis enim Christi

si non minus pertinet ad hoc sacramentum, quam corpus. Sed sanguis Christi dispensatur per Diacones: unde beatus Laurentius dixit beato Sixto, experire vtrum idoneum ministrum elegeris, cui commisisti dominici sanguinis dispensationem. Ergo & per rationem dispensatio corporis Christi, non pertinet ad solos sacerdotes.

PR AETEREA. Sacerdotes constituantur ministri sacramentorum. Sed hoc sacramentum perficitur in consecratione materiae: non in usu, ad quem pertinet dispensatio. Ergo videtur, quod non pertineat ad sacerdotem corpus domini dispensare.

PR AETEREA

R A E T E R E A. Dionysius dicit in lib. ecclesiastica Hierarchie, quod hoc sacramentum habet perfectiuam virtutem sicut et christus. Sed signare christum baptizatos, non pertinet ad sacerdotem: sed ad Episcopum. Ergo etiam dispensare hoc sacramentum pertinet ad Episcopum: non ad sacerdotem.

SED CONTRA est, quod dicitur de consecra. d. 2. Peruenit ad notitiam nostram, quod quidam presbyter laico aut femina corpus Domini tradunt ad deferendum infirmis. Igitur interdicit synodus, ne talis praesumptio ulterius fiat: sed presbyter per semetipsum infirmos communicet.

R E S P O N D E O dicendum, quod ad sacerdotem pertinet dispensatio corporis Christi: propter tria.

PRIMO quidem, quia (sicut dictum est) ipse consecrat in persona Christi. Ipse autem Christus sicut consecrauit corpus suum in cena: ita et alijs sumendum dedit. Unde sicut ad sacerdotem pertinet consecratio corporis Christi: ita ad eum pertinet dispensatio.

S E C V N D O. Quia sacerdos constituitur medius inter Deum et populum. Unde sicut ad eum pertinet dona populi Deo offerre: ita ad eum pertinet dona sanctificata diuinus, populo tradere.

T E R T I O. Quia in reuerentiam huius sacramenti, a nulla re contingitur nisi consecrata. Unde et corporale et calix consecratur: et similiter manus sacerdotis ad tangendum hoc sacramentum. Unde nulli alij tangere licet, nisi in necessitate: puta si caderet in terram, vel in aliquo alio necessitatis casu.

A D P R I M V M ergo dicendum, quod diaconus quasi propinquus ordini sacerdotali, aliquid participat de eius officio: ut scilicet dispenset sanguinem, non autem corpus, nisi in necessitate iubente Episcopo, vel presbytero.

PRIMO quidem, quia sanguis Christi continetur in vase, unde non oportet quod tangatur a dispensante, sicut tangitur corpus Christi.

S E C V N D O. Quia sanguis designat redemptionem a Christo in populum derivatam. Unde et sanguini admiscetur aqua: quae significat populum. Et quia diaconi sunt inter sacerdotem et populum: magis conuenit diaconibus dispensatio sanguinis, quam dispensatio corporis.

A D S E C V N D V M dicendum, quod eiusdem est, hoc sacramentum dispensare et consecrare, ratione iam dicta.

A D T E R T I V M dicendum, quod sicut Diaconus in aliquo participat illuminatiuam virtutem sacerdotis, in quantum dispensat sanguinem: ita sacerdos participat perfectiuam dispensationem Episcopi, in quantum dispensat hoc sacramentum, quo perficitur homo secundum se per comparationem ad Christum. Aliae autem perfectiones quibus homo perficitur per comparationem ad alios: Episcopo reseruantur.

I N H O C articulo tertio sunt quatuor propositiones. Prima est. Ad sacerdotem pertinet dispensatio corporis Christi, id est, conferre sanctum sacramentum alijs, est sacerdotis ex officio, et non solum conficere idem sacramentum. Probatur Prius de consecra. d. 2. cap. Peruenit: ut habes in argumento in contra.

S E C V N D O. Quia sacerdos consecrat, in persona Christi: ut in articulo primo huius questionis probatum fuit. At Christus sicut consecrauit: ita ipsemet sumendum dedit. Ergo etiam sicut ad sacerdotem pertinet consecratio corporis Christi: ita ad eum pertinet dispensatio.

T E R T I O. Sacerdos constituitur medius inter Deum et populum. Ergo sicut ad eum pertinet dona populi Deo offerre: ita ad eum pertinet dona sanctificata diuinitus populo tradere.

Q U A R T O. In reuerentiam huius sacramenti a nulla re contingi debet nisi fuerit consecrata: ut sunt manus sacerdotis.

S E C V N D A propositio est. Corporalia, calix, et manus sacerdotis consecrantur, ad digne tangendum hoc sacramentum.

T E R T I A propositio est. Nulli non sacerdoti licet tangere hoc venerandum sacramentum.

Q U A R T A propositio. In necessitate licet laicis tangere hoc sanctum sacramentum: ut si caderet in terram, aut combureretur ecclesia ubi est sacramentum, vel in alio simili necessitatis casu. Hæc. S. Thomas.

SENTENTIA. S. Thom. habetur cap. Peruenit de consecra. d. 2. Et extra de summa trinitate & fid. cath.

Dubium primum.

fid. cath. cap. Firmiter. Et. d. 93. cap. Non oportet. Sicut et ecclesie.

S E D an hoc sit de iure diuino, vel solum ex auctoritate ecclesie? **D I C O** quod videtur esse de iure diuino quantum ad administrationem: quia quantum ad consecrationem certum est quod est de iure diuino, ut in articulo primo præcedente diximus. Quia sacerdotibus dictum est. Hoc facite in meam commemorationem. **S E D** contra, Quia diaconus ministrabat sanguinem, quando populus comunicabat sub utraque specie. **A D** hoc concedo cum. S. Tho. hic ad. 1. Quia officium diaconi est ministrare calicem & non corpus, cum non habeat manus consecratas. Unde dico quod solus sacerdos est de se absolute, & de iure diuino ordinarius minister Eucharistie: ad diaconum autem pertinet ex commissione, maxime in necessitate, cum non adest presbyter. Et tunc etiam sine commissione in tali necessitate poterit Diaconus administrare Eucharistiam: ut dicit. S. Tho. in. 4. d. 13. q. 1. ar. 3. & Paludanus in eadem. d. q. 1. in vltima parte questionis.

Dubium secundum.

S E D presente presbytero nolente administrare Eucharistiam ægroto, an possit Diaconus tunc administrare Eucharistiam?

A D H O C dico quod tunc Diaconus debet putare, quod presbyter habet causam negandi Eucharistiam. Tamen si omnino constaret ei quod facit ex malicia, beneficeret administrando, sine scandalo tamen.

Dubium tertium.

D V B I T A T U R tertio, an iudiciarius possit administrare Eucharistiam, & alij gradus inferioris. **D I C O** quod non, cum non sit eis permittum ab ecclesia: quia non est debita reuerentia. Nam sicut non esset debita reuerentia consecrare sine ara & vestibus sacris: ita non esset debita reuerentia, quæ alius tangeret Eucharistiam præter eos quibus est permittum ab ecclesia, nempe, Diaconus & sacerdos. **D V R A N D U S** in. 4. d. 13. q. 4. refert, quod celebrante Papa, quidam Cardinalis Diaconus comunicabat alios presbyteros Romæ, et quæ illa non erat bona consuetudo. Et si non erat necessitas, credo quod bene dicit Durandus. Et ita videtur dicere. S. Tho. ad primū: ubi dicit, quod in necessitate iubete episcopo, vel sacerdote, Diaconus potest administrare Eucharistiam. Vbi vides duo requiri ad hoc quod Diaconus possit ministrare Eucharistiam, nempe, necessitatem & commissionem episcopi, vel sacerdotis.

S E D contra, Quia Laicus posset leuare Eucharistiam a terra, vel prohibere ne cadat. Ergo potest tangere Eucharistiam.

A D hoc concedo antecedens. Nec tunc esset irreuerentia: quando fit ad tollendum maiorem irreuerentiam.

S E D contra, De Oza qui tetigit archam Dni. 2. reg. 6. & 1. para. 3. & propterea interfectus est a Domino. Sed maior reuerentia debetur Eucharistie quam Archæ. Ergo Laicus, etiam in necessitate, non potest tangere Eucharistiam.

A D hoc dico quod non est simile. Quia Oza, aliud habebat præceptum, quod nullo euentu tangeret. Dominus fecit illud ad terrorem populi: ne præcipit: nul-

lus tangeret archam nisi soli sacerdotes?

S E D an laicus tangens Eucharistiam casibus sibi licitis aliis peccet mortaliter, si tangat in peccato mortali.

D I C O quod videtur quod non, esto habeat tempus contemendi & confitendi, secluto contemptu: quia non tangit eam minister ecclesie, sed eam supplet necessitate. Et supra in materia de baptismo dixit S. Tho. quod solus ille qui tanquam minister ecclesie administrat sacramentum in mortali, peccat mortaliter, & non illi qui baptizant tanquam supplet necessitate. Sed de hoc supra diximus late.

Articul. quartus.

Vtrum sacerdos consecrans teneatur sumere hoc sacramentum.

D Q U A R T U M sic proceditur. Videtur quod sacerdos consecrans non teneatur sumere hoc sacramentum. In analysi consecrationibus: ille qui consecrat materiam non utitur ea sicut episcopus consecrans christum non limitur eodem. Sed hoc sacramentum consistit in consecratione materiae. Ergo sacerdos perficiens hoc sacramentum, non necesse habet uti eodem: sed potest licite a sumptione eius abstinere.

P R A E T E R E A. In analysi sacramentis minister non præbet sacramentum sibi ipsi. Nullus enim baptizare potest se ipsum, ut supra dictum est. Sed sicut baptismus ordinatus dispensatur: ita et hoc sacramentum. Ergo sacerdos perficiens hoc sacramentum, non debet ipsum sumere a se ipso.

P R A E T E R E A. Contigit quandoque, quod miraculose corpus Christi in altari appareret sub specie carnis, et sanguis sub specie sanguinis, quæ non sunt apta cibo et potui. Unde (sicut supra dictum est) propter hoc sub alia specie traduntur, ne sint horrore sumentibus. Ergo sacerdos consecrans: nec semper teneatur sumere hoc sacramentum.

S E D contra, quod in concilio Tolitano legitur, et habetur de consecra. d. 2. cap. Relatum. Modis omnibus tenendum est: ut quotiescunque sacrificans corpus Christi, et sanguinem Domini nostri Iesu Christi in altari

Dubium quartum

altari immolat: totiens perceptionis corporis & sanguinis Christi participem se praebeat.

RESPONDEO dicendum, quod (sicut supra dictum est) Eucharistia non solum est sacrificium. Quicumque autem sacrificium offert, debet sacrificij fieri particeps: quia exterius sacrificium, quod offertur, signum est interioris, quo quis seipsum offert Deo: ut Aug. dicit. 10. de ciuitate Dei. Unde per hoc quod participat sacrificio, ostendit ad se sacrificium exterius pertinere.

SIMILITER etiam per hoc quod sacrificium populo dispensat: ostendit se esse dispensatorem diuinorum, quorum ipse primo debet esse particeps: sicut Dionys. dicit in lib. de eccl. hierar. Et ideo ipse ante sumere debet, quam populo dispenset. Vnde et in predicto cap. legitur. Quale est sacrificium, cui nec ipse sacrificans, particeps esse dinoscitur. Per hoc autem fit particeps, quod de sacrificio si. m. it secundum illud Apostoli 1. Corinth. 10. Non ne qui edunt hostias: participes sunt altaris? Et ideo necesse est, quod sacerdos quotiescunque consecrat: sumat integre hoc sacramentum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod consecratio chrysmatis, vel cuiuscumque alterius materiae: non est sacrificium, sicut consecratio Eucharistiae. Et ideo non est similis ratio.

AD SECUNDUM dicendum, quod sacramentum baptismi perficitur in ipso usu materiae. Et ideo nullus potest baptizare seipsum: quia in sacramento non potest esse idem agens & patiens. Vnde nec in hoc sacramento sacerdos consecrat seipsum, sed panem & vinum. In qua consecratione perficitur sacramentum. Vnus autem sacramenti est consequenter se habens ad hoc sacramentum.

AD TERTIUM dicendum, quod si miraculose corpus Christi in altari sub specie carnis appareat, aut sanguis sub specie sanguinis, non est sumendum. Dicit enim Hierony. super Leui. De hac quidem hostia, quae

in Christi commemoratione mirabiliter fit, edere licet. Nec propter hoc sacerdos transgressor efficitur: quia ea, quae miraculose fiunt: legibus non subduntur. Consulendum tamen esset sacerdoti, quod iterato, corpus & sanguinem Domini consecraret, & sumeret.

IN HOC 4. articulo est vnica conclusio, qua formaliter respondetur ad propositum dubium: quae sic habet. Necesse est, quod sacerdos quotiescunque celebrat, sumat integre hoc sacramentum. Probarur prius in argumento in contra ex concilio toletano. Vide ibi.

SECUNDO probatur ratione in hunc modum. Quicumque offert sacrificium: debet esse particeps sacrificij. At per hoc fit particeps, quod de sacrificio sumit. Ergo necesse est, quod quotiescunque sacerdos consecrat, sumat integre hoc sacramentum. Maior assumpta probatur multipliciter. Prius quia exterius sacrificium quod offertur, est signum interioris sacrificij, quo quis seipsum offert Deo: ut Augustinus dicit. 10. de ciuitate Dei. Ergo per hoc, quod participat sacrificio, ostendit ad se sacrificium interioris pertinere. Et confirmatur predicta maior: quia per hoc quod sacrificium populo dispensat: ostendit se esse dispensatorem diuinorum, quorum ipse primus debet esse particeps.

ET confirmatur. Quia sic dicit Dionysius in lib. ecclesiasticae Hierarchiae. Vnde prius sacerdotes debent sumere quando consecrant hoc sacramentum, quam populo dispensent. Et confirmatur predicta maior: quia in concilio Toletano citato in argumento in contra, dicitur. Quale est sacrificium cui nec ipse sacrificans particeps esse dinoscitur: Minor principalis rationis probatur, ex illo Apostoli priore ad Corinth. 10. Nonne qui edunt hostias participes sunt altaris: Hec. S. Tho. Et ad 3. argumentum ponit. S. Tho. aliam conclusionem: quod quando miraculose apparet caro aut sanguis in hoc sacramento, non est sumenda illa species quae sic apparet: sed sacerdos tunc deberet alium panem & vinum consecrare. Sed hoc quod quando apparet caro aut sanguis ibi debeat sacerdos consecrare alium panem & vinum, est de consilio: ut hic notat Caietanus, & non de praecepto: quia qui facit illud miraculum absoluit sacerdotem ab obligatione iuramenti illud sacrificium. Et hoc idem videtur dicere diuus Hieronymus: ut in litera Doctoris adducitur.

ET principalis conclusio, S. Tho. habetur de eob. secula. d. 1. cap. Peracta consecratione. Vbi dicitur quod sic Apostoli steterunt & in alijs cap. v. citat. S. Tho. Et ratio etiam est: quia Eucharistia non solum est sacramentum, sed etiam sacrificium.

SED an hoc sit de iure diuino: Videtur quod ita: cum solis sacerdotibus dictum sit in can. Hoc fa-

facite in mea commemoratione. Et hoc comuniter dicunt Theologi in. 4. d. 12.

SED an sacerdos malus, nepe in mortali consecrans, sacrificet, & an sumptio Eucharistiae sit de necessitate sacrificij?

DICO quod ita, licet sacerdos offerat ante quam sumat: quia offert quod nodum est perfectum sacrificium. **SED** an consecratio sit de ratione sacrificij? Videtur quod non, cum missa veneris sancti sit vera missa & verum sacrificium, & non sit ibi consecratio. Vnde colligo nunquam licere sacerdotibus consecrare sacramentum hoc, quin illud sumant: cum non solum sit sacramentum, sed etiam sacrificium contra Maiorem: ut supra disputauimus.

Articul. quintus.

Vtrum malus sacerdos Eucharistiam consecrare possit.

AD QUINTVM sic proceditur. Videtur quod malus sacerdos Eucharistiam consecrare non possit. Dicit enim Hiero. super Sopho. Sacerdotes qui Eucharistiae seruiunt, & sanguinem Domini populis diuidunt, impii agunt in lege Christi putantes Eucharistiam, precatis facere verba, non vitam: & necessaria esse solent oratione, & non sacerdotis merita, de quibus dicitur. Sacerdos in quacumque fuerit macula, non accedat offerre oblationes Domino. Sed sacerdos peccator, cum sit maculosus, nec vitam habet, nec merita huic conuenientia sacramento. Ergo sacerdos peccator non potest consecrare Eucharistiam.

PR AETER E. A. Damas. dicit in. 4. lib. quod panis & vinum per aduentum sancti spiritus, supernaturaliter transit in corpus et sanguinem Domini. Sed Gelasius Papa dicit (sicut habetur in decretis. 1. q. 1. cap. Sacro sancta) Quomodo ad diuini mysterij consecrationem, caelestis spiritus inuocatus adueniet: si sacerdos qui eum adde se deprecatur, criminosis plenus actionibus coprobetur. Ergo per malum sacerdotem non potest Eucharistia consecrari. **PR AETER E. A.** Hoc sacramentum sacerdotis benedictione consecratur. Sed benedictio sacerdotis peccatoris non est efficax ad

consecrationem huius sacramenti: cum scriptum sit Malachie. 2. Maledicam benedictionibus vestris: et Dionysius dicit in epistola ad Demophilum monachum. Perfecite cecidit a sacerdotali ordine, qui non est illuminatus: & audax quidem nimium michi videtur talis sacerdotibus manum apponere: & audet immundas in famias (non enim dicam orationes) super diuina symbola Christi formiter enuntiare.

SED contra est, quod Aug. dicit in lib. de corpore Domini. Intra ecclesiam catholicam, in mysterio corporis & sanguinis Domini, nihil a bono maius, nihil a malo minus perficitur sacerdote: quia non in merito consecrantis, sed in verbo perficitur creatoris & virtute Spiritus sancti.

RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est, sacerdos consecrat hoc sacramentum, non virtute propria: sed sicut minister Christi, in cuius persona hoc consecrat sacramentum. Non autem ex hoc ipso definit aliquis minister esse Christi, quod est melius: habet enim Dominus bonos et malos ministros, seu seruos. Vnde Matthaei. 24. dominus dicit. Quis putas est fidelis seruus et prudens, &c. & postea subdit. Si autem dixerit malus ille seruus in corde suo, etc. Et Apost. dicit. 1. Corinth. 4. Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & tamen postea subdit. Nihil mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum. Erat ergo certus se esse ministrum Christi: tamen non erat certus se esse iustum. Potest ergo aliquis esse minister Christi: etiam si iustus non sit.

ET HOC ad excellentiam Christi pertinet, cui sicut vero Deo seruiunt, non solum bona: sed etiam mala, quae per ipsius providentiam, in eius gloria ordinantur. Vnde manifestum est, quod sacerdotes, etiam si non sint iusti, sed peccatores, possunt Eucharistiam consecrare.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Hierony. per illa verba improbat errorem sacerdotum, qui credebant se digne posse Eucharistiam consecrare, ex hoc solum quod sunt sacerdotes

dotēs: etiā si sint peccatores. Quod improbat Hiero. per hoc, quod maculosi accedere ad altare prohibentur. Nō tamē remouetur, quin si acceperint, sit verū sacrificiū, qd offerūt. AD SECVNDVM dicendū, quod ante illa verba, Gelasius Papa premitit. Sacrosancta religio, quae catholicā continet disciplinā, tantā sibi reuerentiā vendicat: ut ad eam quilibet, nisi pura conscientia, nō audeat peruenire. Ex quo manifeste apparet, eius intentionis esse, quod peccator sacerdos non debet ad hoc sacramentū accedere. Unde per hoc, quod subdit. Quomodo celestis spūs aduocatus adueniet: intelligi oportet, quod nō aduenit ex merito sacerdotis: sed ex virtute Christi, cuius verba profert sacerdos.

AD TERTIVM dicendū, quod sicut eadē actio inquantū sit ex praua intentione ministri, potest esse mala: bona aut inquantū sit ex bona intentione Domini: ita benedictio sacerdotis peccatoris inquantū ab ipso indigne sit: est maledictione digna, & quasi infamia siue blasphemia. & nō oratio reputatur. Inquantū aut profertur ex persona Christi, est facta & efficax ad sanctificandū. Unde signanter dicitur. Maledicam benedicti onibus vestris.

IN HOC quinto articulo est vnica conclusio sic habens. Manifestū est, sacerdotes, etiā peccatores, posse eucharistiā consecrare. Hęc probatur. Prius testimonio Aug. i libro de corpore Domini, q̄ habes in argumento in contra, vide ibi. SECVNDO probat in ipso articulo eandē conclusionem ad hunc modū. Sacerdos cōsecrat hoc sacramentū, non virtute propria, sed sicut minister Christi in cuius persona consecrat. At nō desinit esse quis minister Christi, eo ipso q̄ est malus: quia Dominus habet bonos & malos ministros vel seruos. Ergo esto sit malus sacerdos cōsecrabit hoc sacramentum, si tētet illud facere. Minorē probat multis testimonijs sacrae scripturæ. Prius ex illo Mathei. 24. Vbi Dñs dicit. Quis putas est fidelis seruus & prudens. &c. Et subdit. Si autem dixerit malus ille seruus in corde suo. &c. Ergo colligitur, q̄ est seruus, & si malus.

SECVNDO cōfirmat hoc ipsum ex Pau. i. Corinth. 4. Sic nos existimet homo, ut ministros Christi. Et tamen illico subiungit. Nihil mihi cōsciū sum, sed non in hoc iustificatus sum. Ergo erat Paulus certus, q̄ erat minister Christi; & nō

erat certus, q̄ erat iustus. Ergo potest quis esse minister Christi, etiā si iustus non sit. ET confirmatur: quia ad Christi excellentiā pertinet, q̄ ei tanquam vero Deo seruiant, non solū bona, sed etiam mala: quia per ipsos prouidentia in eius gloriam & iustitiam ordinantur.

HAEC sententia. S. Tho. est certa & de fide, & opposita sententia est hæresis Vuicleffi condēnata in concilio constantiensi. Et probatur: quia alias esset ecclesia in magno periculo idolatradi: cū nulli constet, an sit in gratia, vel non. Omnes etiā consecrantes exponerent se periculo idolatradi: quia si sunt in mortifero peccato, non cōsecraret secundum prædictam hæresim.

SECVNDO. Sicut lex naturalis nō variatur propter malos: ita nec variatur lex euangelij propter malos. Et oppositū fuit etiā error Donatistarū: ut beatus August. refert de baptismo lib. 5. cap. 25. & Chrysostomus super Ioannē. Et pro hoc etiā est Aug. contra Pitilianū. Et quia nos supra, cum ageremus de baptismo, latius hoc ipsum tractauimus: ideo hic nō repetemus plura. Sed nota, quod quando. S. Tho. dicit, q̄ malus minister potest cōsecrare hoc sacramentū: intelligit. i. si faciat, factū tenebit. Sed absolute dicendū est, quod nō potest: quia peccat mortifere consecrando in lethali peccato. Et id posse dicimur, quod licite possumus.

Articul, Sextus.

Vtrū missa mali sacerdotis minus valeat, quam missa sacerdotis boni.

D SEXTVM Sic proceditur. Videtur quod missa sacerdotis mali non minus valeat quā missa sacerdotis boni. Dicit enim Gregorius in Registro. Heu, in quā magnū laqueū incidunt, qui diuina & occulta mysteria, plus ab alijs sanctificata posse fieri credūt: cū vnus idemq̄ Spiritus sanctus ea mysteria occulte atq̄ inuisibiliter operando sanctificet. Sed hæc occulta mysteria celebrantur in missa. Ergo missa mali sacerdotis non minus valeat, quam missa boni.

PRÆTEREA, Sicut baptismus traditur à ministro in virtute Christi, qui baptizat: ita & hoc sacramentum in persona Christi consecratur. Sed non melior baptismus datur à meliori ministro: ut supra dictum est. Ergo etiā neq̄ melior missa est, quae celebratur à meliori sacerdote.

PRÆ-

PRÆTEREA. Sicut merita sacerdotū differunt per bonum & melius: ita etiā differunt per bonū et malū. Si ergo missa, melioris sacerdotis, est melior: sequitur quod missa mali sacerdotis sit mala. Quod est inconueniens: quia malitia ministrorum nō potest redundare in Christi mysteria: sicut Augustinus dicit in lib. de baptismo. Ergo nec missa melioris sacerdotis est melior.

SED CONTRA est quod habetur in decretis. i. q. i. Quāto sacerdotes fuerint digniores, tāto facilius in necessitatibus, pro quibus clamant, exaudiuntur.

RESPONDEO dicendū, quod in missa duo est considerare. scilicet sum sacramentum, quod est principale: & orationes quae in missa fiunt pro uiuis & mortuis. Quantum ergo ad sacramentū non minus valeat missa sacerdotis mali, quam boni: quia utrobique idem conficitur sacramentum.

OKATIO etiam quae fit in missa, potest considerari dupliciter. Unomodo inquantū habet efficaciam ex deuotione sacerdotis orantis. Et sic, non est dubium, quod missa melioris sacerdotis magis est fructuosa.

ALIO modo inquantū oratio in missa profertur à sacerdote in persona totius ecclesiae, cuius sacerdos est minister. Quod quidē ministerium etiā in peccatoribus manet: sicut supra dictum est de ministerio Christi. Unde etiam quantū ad hoc, est fructuosa, nō solū oratio sacerdotis peccatoris in missa, sed etiā oēs eius orationes quas facit in ecclesiasticis officijs, in quibus gerit personā ecclesiae, licet orationes eius priuatae nō sint fructuosae: secundū illud Prouer. 28. Qui declinat aures suas ne audiat legē, oratio eius erit execrabilis. AD PRIMVM ergo dicendum, quod Gregorius loquitur ibi, quantum ad sanctitatem diuini sacramenti:

AD SECVNDVM dicendū, quod in sacramentō baptismi non sunt solēnes orationes pro omnibus fidelibus, sicut in missa. Et ideo quantū ad hoc nō est simile. Est autē si

mile quantū ad effectum sacramenti.

AD TERTIVM dicendū, quod per virtutē spūs sc̄i (qui per unitatē charitatis cōmunicat inuicē bona mēbrorū Christi) sit, quod bonū priuātū, quod est in missa sacerdotis boni, est fructuosū alijs. Malū autē priuātū vnus hominis nō potest alteri nocere, nisi per aliquem consensum: ut Augustinus dicit in lib. contra Parmenianum.

IN HOC. 6. ar. est vnum notabile & 3. conclusiones. Notabile est, quod in missa sunt cōsideranda duo. Nempe ipsum sacramentum, quod est principale. Secundum est orationes quae in missa fiunt pro uiuis & mortuis.

HIS notatis est prima conclusio. Quantum ad sacramentum, non minus valeat missa sacerdotis mali, quam boni. Probatur: quia utrobique idē conficitur sacramentum. Quoad orationes autē, quae fiunt in missa, est notandum, quod possunt etiam dupliciter cōsiderari. Vno modo quatenus habet efficaciam ex deuotione sacerdotis orantis: alio modo quatenus oratio in missa profertur à sacerdote in persona totius ecclesiae, cuius sacerdos est minister. Quod ministerium etiam manet in peccatoribus: sicut supra dictū est de ministerio Christi. ET tunc est secunda conclusio. Missa melioris sacerdotis est fructuosior, quantū ad orationes quae in missa porriguntur, considerando orationes prædictas secundum quod habent efficaciam ex deuotione ipsius sacerdotis orantis. Et hæc manifestior est, quam quod probatione indigeat: quia orationes mali ministri nihil valent ex sola deuotione ipsius: quia non acceptantur à Deo.

TER TIA conclusio est. Orationes, quae fiunt à malo ministro in missa & alijs diuinis officijs, quatenus profertur à tali malo ministro in persona ecclesiae, sunt fructuosae. Potest hæc probari: quia exaudiuntur à Deo, quatenus representantur ex potestate ecclesiae tradita huic sacerdoti oranti. Deinde dicit, quod orationes priuatae mali sacerdotis non sunt fructuosae. Probatur hoc ex illo Prouerbiarum. 28. Qui declinat aures suas ne audiat legē, oratio eius erit execrabilis. Hęc. S. T. HIC prius nota ex Caie. in suis commentarijs super hunc articulum circa illud, quod dicit. S. Th. quod oratio dicta in missa à malo sacerdote in persona ecclesiae est fructuosa. Videtur quod respondeat insufficienter: quia respondeat minus, quā petitur. Petebatur namq̄, an esset tā fructuosa, sicut si diceretur à bono ministro.

AD HOC dico, quod intentio. S. Tho. est, quod est tā fructuosa, sicut si dicatur à bono ministro. Ratio est: quia ministeriū in persona ecclesiae nō est minus fructuosum in suo gradu, quā in persona Christi in suo. Sed in persona Christi tantum valet dicta à malo quanto à bono ministro.

vt dicit. S. Tho. quod missa quatenus sacramentum tantum valet a malo dicta, quatum a bono. Ergo in persona ecclesiae, SED dubitatur, absolute loquendo sine distinctione, an plus valeat missa boni, quam mali sacerdotis.

DICO quod plus valet missa boni: quia missa dicit multa. scilicet sacrificium & orationes, &c. & hoc dicit. S. Tho. & Palu. 4. d. 13. q. 1. art. 3. Idem Scotus. 4. d. 13. q. 2. & Caiet. hic, Sed Scotus differt a S. Tho. in hoc: quia S. Thom. dicit, quod oratio mali ministri in persona ecclesiae dicta, tantum valet, sicut oratio boni, secus autem de priuata oratione. Scotus tamen dicit, quod non licet dicatur a malo ministro in persona ecclesiae. Et probat quia meritum non datur commune & abstractum, sicut chimera. Ergo oportet, quod sit alicuius partis ecclesiae. Sed non est mali illius ministri: qui ille cum sit malus non meretur. Et est boni, ergo plus valet, etiam in persona ecclesiae, oratio boni ministri: quia est meritoria: & non oratio mali.

AD hoc dico, quod verum est, malum non mereri ex propria persona. Sed orationes ab ipso in persona ecclesiae oblatas, sunt meritoriae mediate, quia aliquando propter illas orationes dat Deus aliter, pro quo porriguntur, aliquem bonum actum meritorium, quem alias non daret. Vel dicendum, quod ille orationes sunt satisfactoriae immediate, & fructuosae, ratione partium ecclesiae viuorum, itaque propter alios iustos & viuētes, orationes communes mali ministri acceptantur. Unde, qui petit missam, quaerat sacerdotem iustum & sanctum: quia habebit longe maiorem fructum & satisfactionem.

CIRCA materiam huius articuli, & quia saepe S. Tho. dicit quod missa non solum est sacramentum, sed etiam sacrificium in animo est exponere: quod sit sacrificium, & quomodo missa est sacrificium, & quid significant ea quae in missa aguntur. & dicuntur, Et spero, quod erit adeo utilis, atque iocundus tractatus, quod non pigebit lectore eum perlegere, & saepe reuoluere. In quo tractatu uitor frequentius hoc nomine missa, eo quod a sanctis ex Hebraeis sit mutuatum, & in lingua latina receptum, & in concilijs patrum, ubi de uenendo Eucharistiae sacramento fit mentio, uisitatissimum. Ideo non est nomen barbarum: sicut non nulli noui grammatici putant: qui sacrificium illud quod sancti (vt dixi) uocant missam, dicunt sacram, aut agere sacram, aut re diuinam. Quibus nominibus, & ego uti scio: sed quia sunt nomina communissima, & non appropriata ad significandum hoc excellentissimum sacrificium, quod est missa, ideo sine ratione praedicti scioli utuntur eis pro missa, relicto hoc nomine iam a principio nascentis ecclesiae appropriato, & imposito ad significandum hostiam illam, quam uocat sancti missam, & praedicti latini, sacrum, aut re diuinam.

IDEO hic de paucis admonebimus. Missa, uocabulum est ex lingua Hebraea mutuatum (vt iam dicebam) quo significare uoluerunt patres id quod Graeci liturgiam uocant, nos sacrum mysterium appellamus. Quae, siue uestitum, siue tota sacerdotis, aliorumque ministrorum actione spectes, nihil aliud est quam representatio quadam iocundissima mysterij humanitatis, & praesertim passionis Christi. Nullam enim hic spectes ceremoniam (vt inter de reliquis sic) otiosam, quae non suam peculiarem vim significandi habeat. Costat autem missa, ex duabus potissimum partibus. Nempe ex uerbis Domini, quibus corpus & sanguis eius conficitur, quae recitentur in canone. Hanc esse potissimam missae partem, nemo ambigit. Reliqua autem omnia, alteram partem dicimus: (quae ut supra ex Aug. adduximus) nil aliud continet, quam laudes confessiones, obsecrationes, uel petitiones pro populo, artibus & regibus, longe omnium piētissimas. Quas ecclesia sancta Dei exemplo capitis sui Christi, huic augustissimo altaris sacrificio adhibendas decreuit, idque mirabili quadam per orbem terrarum concordia. Nam si quid variant ecclesiae diuersae, in ueritate catholica perseverantes: id certe pars admodum est, quo res ipsa non uariatur. Secuta est autem (vt iam diximus) ecclesia dominum suum: quem Matheus testatur. 26. cap. uultimae coenae in qua corpus & sanguinem suum porrexit, hymnum addidisse, & tandem hymno dicto, exisse in montem oliueti. Ioannes. cap. 16. etiam refert quo pacto pro discipulis, & pro tota ecclesia, pro eorum uerba uerba creditura potissimum pro eius uinitate, Patrem coelestem orauerit. Paulus Apostolus oblationem in cruce factam (quam ecclesia ex domini sui institutione representare uidet) pertractans, de Christo sic ait. Qui in diebus carnis suae praeces, supplicationesque ad eum, qui possit illum saluum facere a morte, cum clamore ualido & lachrymis oras, exauditus est pro sui reuerentia. Quid uero Christus, & pro quibus orauerit: apud Euangelistas in historia passionis uidere est. Insequens igitur ecclesia magistrum suum, missam orditur a psalmodia. Supplicat deinde Deo cum gloriosa celebratione sanctissimae Trinitatis in canticis Kyrieleison, & Gloria in excelsis. Et quoniam conuenimus ad participandum corpus Domini, si non semper sacramentaliter exteriori participatione, saltem spiritualiter per fidem: idcirco ecclesia praeparat animos nostros uiuo uerbo Dei, quod partim ex Prophetica, seu Apostolica, partim ex Euangelica lectione deuincitur: quibus interserit cantica quaedam laudis, Euangelicae lectioni annectit sacrosanctae fidei nostrae professionem, seu confessionem. Statim post, se ad huius mystici sacrificij celebrationem accingit, praemisso cantico, quod Offertorium appellamus. Subinde, ad potissimam missae partem (in qua

in qua
uerbis

uerbis dominicis corpus & sanguis domini confectur) progressura, accepto in munus pane & calice, gratiarum actionem, quam praefationem dicimus simul & hymnum illum angelicum & plane diuinum ex Esaiam cap. 6. & Mathei. 21. assumptum deo concinit, imitata quidem dominum suum. Nam (vt Euangelista ait) ipso accepto pane gratias agens, benedixit, & fregit. HIS ergo praemissis progreditur ad sacrissimum canone, cuius (vt sepe diximus) praecipua pars haec est, in qua corpus & sanguis domini confectantur. Interim tamen ecclesia, quia sacrificium illud in cruce pro uiuis & mortuis in remissionem peccatorum oblatum est Christi institutione recollit, insequens dominum suum, uarias petitiones, praeces, supplicationesque, ad deum effundit. In primis obsequium suum, quod ex iusu Christi obit: acceptum haberi petit. Deinde ordine quodam dominum deprecatur. Primum pro uinitate sanctae ac catholicae ecclesiae generatim orat. Post, pro his, qui publicam alios regedi, ac gubernandi, administrationem spirituales, uel ciuiles gerunt. Quem deprecandi ordinem ab Apostolo accepit hoc cohortante. 1. ad Corinth. 2. Obsecro (inquiens) primum omnium fieri obsecrationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus qui in sublimitate sunt constituti: ut quietam ac tranquillam uitam agamus in omni pietate ac castitate. Nec uero tantum pro ciuili magistratu: sed magis etiam pro ecclesiae antistibus orandum esse, docet idem Paulus ad Ephesios. 6. & ad Corinth. 4. & Lucas in actibus Apost. 12. Post obsecrationem pro antistibus & potestatibus: pro quibusdam etiam specialiter orat, maxime pro his qui circumstant, fideque ac pio affectu sacerdoti in actione communicant. Et quia non dubium est, nos curae esse sanctis qui cum Deo uiuunt, illisque sua esse merita & praeces quibus pro nobis apud Deum sunt solliciti, quae admodum pro inuicem uinitatis eiusdemque corporis sollicita sunt membra, orat sacerdos ut Deus id precibus sanctorum concedat. Non ut illorum: sed suae diuinae protectionis auxilio, in omnibus muniamur, idque per Christum dominum nostrum. Vide per quem petis: quia per Christum unicuique Dei filium summe dilectum. Quid tibi piētissimus ille pater negabit: quod per unicum filium suum petis? Nihil profecto.

DEINDE ad consecrationem corporis & sanguinis dominici processurus, fidem praambulato acuit: qua inter alia oblationem seruitutis suae, atque adeo cunctae ecclesiae acceptam haberi, & ut nobis corpus, & sanguis domini nostri Iesu Christi uirtute diuini sermonis (quae profert sacerdos) fiat, precatur. Accepta quidem semper est patri hostia, quam in altari representamus, quod ad se attinet. Ea enim sola patri coplacuit. Sed quod ad nos attinet, oblationem seruitutis nostrae acceptam fieri petimus: ne indigne con-

tretemus, offeramus, ac manducemus: utque nobis uirtus passionis Christi in fide manducantibus applicetur.

SEQ. VITVR deinde corporis & sanguinis domini consecratio: in qua huius sanctissimi sacramenti institutio, & passionis dominicae uis & efficacia commemorantur ac praedicantur. Quae comitatur oblatio huius sacrificij representatiua, quae in memoriam Christi domini Dei nostri tam beatae passionis, nec non ab inferis resurrectionis, & in caelos gloriosae ascensionis, diuinae maiestati offerimus de suis donis ac datis: cui annectitur supplicatio deprecatio ad Deum: qua petimus ut participemus corpus & sanguinem dominicum, non ad iudicium seu condemnationem, sed potius ueluti participatione mediate, per Christum dominum nostrum gratia caelesti repleamur.

DEINDE comedamus domino defunctorum animas: sed eorum tantum, qui nos praecesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis. Signa autem fidei, sacramenta sunt & opera Christiano homine digna. Obdormiunt autem in somno pacis: qui in pace conscientiae erga deum, cum certa fiducia remissionis peccatorum lethaliū e uiuis exceperunt: certissime credentes quod sanguis ille pretiosus, qui pro multis effusus est in remissionem peccatorum, non solum ad salutem uiuentium uerum etiam ad absolutionem ualeat mortuorum, quodque pietas uiuentium his defunctis prodest, qui cum uiuerent haec sibi ut prodesse postea, meruerunt. Nam si hoc sanctorum communio (quam nos credere profiteamur) significat, quod in illo sanctorum caetu omnia communia sint, nec quicquam proprium quemquam habere, omnesque omnium aliorum piarum praecationes, ac omnia opera alijs eiusdem corporis membris, prodesse, certe sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare: ut a peccatis soluantur. Eam autem orationem pro defunctis maxime efficacem esse patet: quae sacrificio altaris coniuncta est. **POST** orationem autem, pro defunctis postulat & pro uiuis, de multitudine miserationum domini sperantibus confortium cum sanctis iam cum Christo regnantibus: idque per eundem Christum dominum nostrum, Qui statim post, tanquam Dei & hominum mediator, praedicatur omnium bonorum author, & largitor atque huius sacrificij institutor, confector, & ampliatur.

INDE sacerdos progredi incipit ad participationem diuinissimi sacramenti: ad quam ut recte praeparemur, hortatur alta uoce omnes ad orationem dominicam dicendam, quam omnes tunc dicere debent in hunc finem. In qua inter alia panem hunc super coelestem nobis dari petamus, in cuius calce subnectitur oratio, qua uultima dominicae orationis praecatio magis explicatur. Et quia Christus in mensa sua mysterium uinitatis & pacis nobis consecrauit: sequitur pacis domini praecatio. **Pax uero Domini** non quaeuis pax est, sed ipsa cor
e iij dis

dis tranquillitas quae solis reconciliatis per fidem, ipsa remissione peccatorum contingit. Iam, quia remissio peccatorum, nisi per Dei misericordiam nobis in Christo propositam (quae fidei obiectum est) omnino haberi non potest: idcirco ad agnū illum Dei conuertimur, qui solus tollit peccata mundi, cuius misericordiam imploramus, & demum pacem eam (quā diximus) nobis donari petimus. At praeter hanc pacem, quam per fidem habemus erga Deum, alia quoque domini pax est, hominis videlicet erga seipsum, quae ex priori proficitur, & per spiritum sanctum morificantem subinde concientiam nostram, ne dominetur rursus peccatum in nostro mortali corpore, ingeneratur. Denique pax domini est charitas fraterna, qua ex animo remittimus proximo, veramque & Christianam concordiam cum eo habere per charitatem studemus. Haec quoque simul cum charitate diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.

EXTRA hanc triplicem pacem Domini, quam ipse abiens, nobis reliquit ac dedit, non est vlla vera pax, Esai. 48. Nō est pax impijs, dicit Dominus. Triplicem ergo hanc Domini pacē, sacerdos petit. Priorem in supplicatione ter repetita, quae incipit, Agnus Dei, Altera in ea, quae incipit, domine Iesu &c. Tertiam omnes habere iubet, ut ap. i. fiat, sacrosanctis mysterijs Christi. Ac sic tandem olivae pacis sumit, Christianae charitatis symbolū.

FRANGITVR interim hostia salutaris. Quae quidem fractio in specie tantum panis fit: quae post consecrationem remanet sine subiecto: Christus vero integer manet, & totus in singulis particulis. Fit autem hoc in signo seu sacramento, non sine in signi mysterio. Significat enim, & representat Christi passionem: quodque corpus Christi pro multis datum, & a multis participandum fit, quem admodum. D. Paulus ait. Panis quem frangimus nōne cōmunicatio corporis Christi est? Per partes itaque māducatur in signo: sed manet integer totus in substantia, manet integer totus in corde nostro. Post hanc, se ad cōmunionem parat, orationes aliquid ad Christum fundens: quibus hoc agit, ut & cordis ad Deum excitet affectum, & gratiam dignae sumendi vitae panem impetret. Deinde sumit sacramentū: post sumptionem, iterū orat: ut quod sumptum est corporaliter sub sacramēto spiritua liter etiam cum participatione virtutis, & effectus sacramenti (de quo, & supra diximus & infra adhuc latius dicemus) percipiatur. Rursus sacra cantio, quod cōmune vocamus succinitur. Sequitur praecatio postremo loco, sacerdos totum populum, vel in suā turelā susceptū, Deo benedictione tradit atque cōmendat. Quae omnia sic agit, atque precatur sacerdos, ut interim nihil sibi, aut suis meritis, operibusue tribuat: sed cūcta praestari deprecatur, ex diuinā misericordiae magnitudine, per Christū dominum nostrum, per quem ubique optat, fructū passionis nobis per fidem applicari, & caetera

quae petuntur, tanquam per mediatorem donari, seu propinari.

QVAD in toto hoc missae contextu, non est pius, venerandum, ac sacrosanctum? Certe omnino fieri necesse est in Ecclesia vix vllū opus esse, quo fides magis exerceatur, & beneficium Christi illustretur, quam quod in missa peragitur: si tamē, quod agitur, recte intelligatur, & pio affectu geratur. In primis siquidem hic necesse est captiuare intellectum in obsequium Christi: ut sub visibilibus speciebus panis & vini ex omnipotentia verbi Dei, contineri credamus verū corpus & sanguinē Christi. Atque adeo hic nos salente sensu ad firmandū cor sincerum, sola fides sufficit.

PRAETEREA principalis finis institutionis huius sacramenti est, ut sit testimonium & quasi pius remissionis peccatorū, & futurae gloriae nobis per Christum promerita. Cum enim Christus corpus suum impertit, & nos sibi tanquam membra adiūgit, testatur ad nos suum beneficium pertinere. Sic enim ait. Qui māducat carnem meam & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Ergo quid magis acuit fidem, quam cum hoc spectaculum oculis ac manibus obijciat.

ADDE missam totā huc spectare: ut in ea Christi beneficium annūtiatur, praedicetur, illustretur, ac modis omnibus honorificetur. Et quis dubitat, Christū per vsum missae, veluti per instrumentū (saltem cum fides his accedit, quae in ea geri videmus) consolari, & viuificare cōscientiam nostrā?

DEINDE si annūtiatio & praedicatio mortis dominicae (in qua potissima Evangelij pars consistit) si inuocatio, gratiarum actio, & confessio praecipua fidei opera sunt, & praecipui cultus, ac opera Deo placētia, atque adeo sacrificia spiritalia nouae legis quibus Deus sibi honorem haberi pronuntiat, ipso testante qui ait, Hoc facite in meā commemorationem. Praeterea. Mortem Domini annūciabitis donec veniat, priore ad Corinth. i. & psal. 49. Immola Deo sacrificiū laudis, & redde altissimo vota tua. Et iterum. Inuoca me in die tribulationis, & honorificabis me. Et illic iter quo ostendam illi salutare Dei. Profecto cōsequens est, missam quam maximē opus fidei esse & Deo placere, quod tota illa actio constet annūtiatione dominicae mortis, inuocatione, petitione, obsecratione, gratiarum actione, & similibus si dei exercitijs: quemadmodum supra ostēdimus.

AT eos qui ecclesiam sanctam Dei insectantur, male habet, quod missam sacrificium dicimus, quod defunctorum in Christo memores sumus, quod sanctos in Canone (ut dicunt) inuocemus. Proindeque caeco iudicio Canonem, qui tot saeculis cōcordi totius ecclesiae cōsensu sacrosanctus est habitus, temere reiiciunt atque aspernantur. Cum quibus non est quod contendamus, quod iam sint proprio iudicio condemnati. Tantū de paucis ad monemus pios ne illorū vel scriptis, vel dictis offendantur

PRINCI-

PRINCIPIO igitur hoc cōuenit, missam ecclesiae sacrificium esse: & sic appellatam ab omnibus orthodoxis patribus, qui ab ipsis apostolorum temporibus in hac usque tempora ecclesiam, & vita & doctrina sua miraculis etiam comprobata illustrarunt, inter quos sunt Ignatius, Clemens Hircenus, apostolorum synchroni. Cyprianus. Hieronymus. Ambrosius, Augusti, Chrysostomus, Gregorius. Vniuersalis ergo consensus ecclesiae omnium temporum, testimoniū est, omni exceptione maius, missam sacrificium esse. Ideo erroneū & haereticum & temerarium est, hoc indubium vertere. **SED** hoc quaeritur, quale nanque sacrificiū sit missa. Aduersarij fingunt orthodoxos definiisse oblationem in missa sacrificium esse, quod applicatum pro viuīs & mortuis mereatur eis remissionem culpae & poenae, & quidē ex opere operato, & si non accedat fides illorū quibus applicabitur. Fingūt proinde orthodoxos obscurare beneficiū Christi, eosdemque rursus crucifigere filium Dei quod oblationi semel in cruce factae, sanctificationem pro peccatis nostris detrahaat: ac missae, seu verius operi illi externo sacerdotis, tribuant. Verum haec aspergines aduersariorum non debent vllum ecclesiae hominem offendere, quod longe alia orthodoxorum semper fuerit ac sit mens, ac scientia, quam isti fingūt. Omnes pij quotquot ab origine mundi usque in hanc diem fuerunt, spiritu sancto suggerente ac dictante sciuerunt, vnicum tantum esse sacrificium propitiatoriū, seu sacrificium pro peccatis nostris, imo totius mundi, nimirum Christum dominū agnū illum immaculatum pro nobis in cruce immolatum, qui occisus perhibetur ab origine mundi. De hoc enim omnis Scriptura testatur: quia agnus est, qui tollit peccata mundi, qui occisus est, & redemit nos Deo in sanguine suo, ex omni tribu & lingua & populo & natione, qui dedit animā suam pro delictis: ut videret semen longeuum. Esai. 53. De quo quidem, sacrificium nimirū quo se ipsum in manifestatione corporis sui Christus semel tantū sese Deo patri obtulit, tota ferme ad Hebraeos epistola concionatur. Quae ecclesia subinde inter missarum celebrationem replicat, cum Paulo libenter pronuncians, quod Christus pontifex ille sanctus, innocēs, impoluitus, segregatus à peccatoribus & excelssior caelis factus, non habet necessitatem quotidie (quem admodum sacerdotes veteris legis) prius pro suis delictis hostiam offerre, deinde pro populi. Hoc enim fecit se offerre do semel. Nam (ut subdit Apostolus) per propriū sanguinē introiuit semel in scā aeterna redēptione inuēta, & paulo post. Nec, ut saepe offerat semetipsum, quoadmodum pontifex intrat in sancta per singulos annos in sanguine alieno. Alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi. Nunc autem semel in cōsumatione saeculorum ad destructionem peccati per hostiam suā apparuit. Praeterea, Christus semel oblatum est ad

multorum exhauriēda peccata. Item, in qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Iesu Christi semel, & post pauca. Hic vnā pro peccatis offerens hostiā, in sempiternum sedet in dextera Dei. Vna enim oblatione consummat in sempiternū sanctificatus. Qua sententia toties repetita, quid aliud vult Apostolus, quam ut suis Hebraeis legalibus caeremonijs assuetis, ac deditis, discrimen sacrificiorum veteris leg. & sacrificij Christi ostendat, utque illos doceat, illa omnia veluti vmbra ac signa quaedā pmissiōis de Christo in hoc vere vnico propitiatorio sacrificio esse cōpleta & perinde signati praesentia penitus sublata? Hic est enim eius epistolae scopus. **RESTAT** igitur videre, quale nanque sacrificiū missa sit. In qua re explicanda, si paulo diutius immoremur, quam enchiridii breuitas patitur, nemo nobis vitio verterit, quod operepretiū fore putemus, eam materiam, quae hoc saeculo vel maxime controuertitur, quam fieri potest dilucide tractari expediri que, quo eorum calumniae, qui sacratissimos iuxta ac vetustissimos ecclesiae cultus ac ritus hostiliter insectantur, manifeste deprehendi posse. Tacemus, quod sacrificij rationem ac naturam nosse, & tenere, ad multa alia religionis nostrae argumēta poenitus percipiēda, quam plurimū fecerit. Et ut à ratione vocabuli auspicemur, nemo grāmatices ut cunque peritus ignorat, sacrificium à verbo sacrificare deductū, quod est sacrum facere, sacrum vero significare, quod Deo peculiariter dedicatum est: proindeque sacrificiū appellari, quod Deo veluti ei proprie debitum nuncupamus, offerimus, reddimus atque dedicamus. Quod usque adeo verum est, ut nec ethnici censuerint, vllī alij sacrificandū: quam ei quē Deū aut sciuerint, aut putauerint, aut finxerit. Qui etiā nō ob hoc culpatur, quod sacrificia fecerint: verū quod haec non secundū inspirationē, atque doctrinā veri Dei, sed secundū adinuētiōnes proprias, nō vero Deo, sed demonijs exhibuerint & idolis. Nec demonia sibi quidem sacrificia fieri expeterent, nisi id soli Deo vero deberi, sciuerint. Falsus enim Deus, sic vult honorari, ab his quos decepit: quoadmodum verus Deus honoratur, ab his quibus consulit. Ergo ad intelligendā sacrificij rationem, hoc tantum nobis indagandū est, quid est, quod Deus ab homine tanquam sibi proprie debitum requirat, & quatenus id Deo homo persoluere poterit, ac possit, qui, vel primis religionis Christianae rudimentis, sint imbuti. Sciunt Deum, nō ob vllam indigentiam (quod ipse sibi summū & perfectissimū bonum semper fuerit) sed tantum propter inefabilem suam bonitatem, omnia tam inuisibilia, quam visibilia, omnipotenti verbo suo creasse: hominem autem omnium postremo, nō ut caetera visibilia: sed ad imaginem & similitudinē suam condidisse, quod non tantum vitam, motum & sensum, sed & mentem & rationem (in qua diuinitatis vestigiū re-

lucce

luce) ei indiderit. Deinde quod eundem in paradiso voluptatis collocarit, ut operaretur, & custodiret illum, subiecit ei omnibus, ut eorum dominaretur. Et nequicquam ei deesse, dedisse deum ei edere ex omni ligno paradisi, in quo & lignum vitæ constituit, ut ex eo vescens (modo vellet) viveret immortalis. Quæ omnia ostendunt deum diuinæ suæ bonitatis diuitias, in vno ligno veluti circumlatas, illustrare voluisse.

PRAETEREA norunt fideles, Deum indicibili pietate, quo. s. non tantum uti optimus maximusque Deus reuereretur, colereturque: sed ut & piensissimus pater agnosceretur, paternum quoque officium erga tam mirifice conditum & tam pulchre condecoratum hominem egisse: proindeque ne is male vtens libertatis arbitrio quod ex summa liberalitate creatoris acceperat, (quid enim libero arbitrio maius?) grauer impingeret, adiecisset etiam mandata & præcepta, ostendisseque illi bonum & malum, ut si voluisset mandatum conseruare, conseruaretur, & in perpetuum fidei placitum custodiret. Hoc est, deum homini præter collatam arbitrii libertatem, addidisse insuper & gratiam. Quam si per liberum non deseruisset arbitrium, eadem adiutrice perpetuo bonus, beatusque esse potuisset. Sin deseruisset, morte moreretur. Si quidem hoc erat mandatum vitæ & mortis. Ex omni ligno paradisi comede: de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas. In quacunque enim die comederis ex eo, morte morieris.

QVID ergo homo pro tot tantisque beneficiis quæ gratis conditus, gratis à Deo beneficentissimo creatore, piensissimoque patre acceperat, ipsi deo rursus debeatur. Nunc ut aliquid redderet quod non accepisset: Nequaquam. Quis enim prior dedit illi & retribuetur ei? Quod ex ipso & per ipsum & in ipso sint omnia. Sed hoc tantum debebat: ut perpetuo erectus et eleuatus semper oculis mentis in deum, nunquam non intueretur, & respiceret in erectorem, ad cuius imaginem & similitudinem erat conditus: ut illius omnipotentiam, sapientiam, ac bonitatem contempleretur: utque ei à quo corpus, anima, & mentem, & quid non dono acceperat & a cuius verbo ac nutu omnia pendere cognouerit, soli fideret, soli crederet, soli adhereret, soli obediret, solum amaret, solum coleret, solum prædicaret, laudaret, confiteretur, inuocaret, adoraret, glorificaret, solo denique frueretur, in cuius fruitione beatitudo consistit. Hæc ergo erant sacrificia laudis quæ deus pro tot tantisque beneficiis tantum repolcebat. Idque non propter suam indigentiam: sed magis propter maximam hominis utilitatem, quod sine his beatus esse ac permanere non posset. Potuissetque hæc sacrificia homo ante lapsum, per adiutorium summi dei adiutus, mediante libero arbitrio, deo præstitisse. Quæ & præstitisset, & præstando immortalis vixisset: nisi deserta ac contempta gratia creatoris, libero arbitrio male vtens per præuaricatio-

nem mandati, in cominatam mortem misere collapsus fuisset: ipsumque liberum arbitrium in quamdam seruitutem, peccando præcipitasset.

Nam postquam serpens diabolus Euz male credula (in signi fraude vsus) persuasisset, non fore Deo toto corde credendum: sed de illius summi Dei fide, (qui ut negare se ipsam, ita metiri nequaquam potest) addubitandum esse, quo suggereret: nequaquam fore ut comedentes de ligno scientiæ boni & mali iuxta Dei verbum morerentur: sed potius futurum, ut aperirentur oculi eorum, & essent sicut Dij scientes bonum & malum. Atque sic dementasset mulierem, ut extimaret Deum hanc arborum contingi, non ob id voluisse, quod eis per suam paternam pietatem bonitateque optime voluisset: sed magis quod eius arboris fructum ipsis inuidisset, ipsaque mulier sic dementata diabolo plusquam Deo, credidisset, deque arbore veritatem mādūcasset, ac viro suo Adæ ex eadem præbuisset, denique ab eo mandatum Dei violassent, atque adeo sacrificia soli Deo debita, nepe perfectam fidem & absolutam obedientiam, diabolo potius, quam Deo viuo ac vero exhibere maluissent.

PROTINVS omnia sunt mutata. Integritas enim omnium humanarum virium, tam corporis, quam animi per originale peccatum corrupta & vitata est. In cuius locum flagitiosissimi impetus non tantum in corpore, sed & horribiles pestes & vitia in mente ac voluntate successerunt. In homine enim sunt ratio seu mens quæ iudicat: voluntas quæ obtemperat, vel repugnat iudicio, imperas viribus inferioribus. Inferiores vires sunt appetitiones sensuum, seu affectus carnales. Ergo, ut primi parentes nostri mandatum Dei præuaricati sunt, obscurata hominis mens est & ratio, nimirum deo vultum suum subtrahente. Cœpitque protinus humanam mentem occupare Dei ignoratio, ac dubitatio, diffidentiaque de bonitate Dei: sic ut deinceps homo serpentis astu misere delusus putaret non amplius Deo, sed sibi ipsi suisque propriis viribus magis fidendum fore. Iudicaretque (sed ex eo iudicio) non expectanda post hæc omnia ab offenso deo: sed potius sibi ipsi prospicere oportere. Quæ quidem erga Deum infidelitas sui que fiducia omnis mali seminarium est: atque adeo solum peccatum, de quo vt mundum argueret missus est in orbem terrarum spiritus sanctus. Hæc vero pestem proxime ac necessario subsequitur est odium Dei. Quæ pestis voluntatem, vt prior, mentem hominis inuasit. Vbi etiam coeperunt primi parentes vacare metu & fiducia dei: cōsequens erat, ut non possent eum cui non credebant aut fidebant, amare. Quin potius eum vt vindicem & vitorem committi peccati horrebant, à voce ac vultu eius trementes & fugientes, ac abscondentes sese. In locum ergo amoris dei, amor sui successit, vitium sane (vt diximus) omnium pestilentissimum: nimirum quod non Dei voluntati, sed suis affectibus plane obsequendum persuaderet.

Vnde

Vnde in obediencia erga mandatum Dei proficitur: atque obediencia erga Deum (quam solam omni creaturæ rationali sub Deo agere, virtutem esse, Diuus August. asserere non dubitauit) fugatur. Denique amissa integritate virium animæ rationalis, amissa firma de Deo notitia, amissis timore & amore Dei, factum est: ut cum iam homo quodammodo esset sine Deo, protinus & necessario sequeretur in corpore & viribus inferioribus inordinata concupiscentia, duas potissimum comites post se trahens supra modum vitiosas, timorem. s. & amorem rerum carnalium & exterarum. Vbi enim cœpisset homo vacare metu Dei, vicissim cœpit ea tantum timere, quæ corpori ac vitæ mortali videbantur incommoda aut nocitura. Vbi iridem amississet verum amorem Dei, ea tantum vehementi impetu cœpit concupiscere, & diligere, & amplecti: quæ ad vitam corporalem vel conseruandam, vel fouendam, vel delectandam, facere videbantur.

Quia tamen vires superiores per peccatum non extinctæ, sed tantum vitiatæ, ac corruptæ erant, remanente singulari Dei benignitate in natura rerum quæ sunt subiecta rationi ac sensui, ineuitabilis conflictus, & perpetua quedam lucta in homine suborta est, qua ratio contra carnales belligeratur affectus, & subinde vim iustitiam, inquietudine carnis perurgente, & inuoluntarijs motibus fatigata in foelicitatis suæ deplorat miseriam. Hanc luctam, prima non sensit hominis conditio, sed secutum est transgressorem supplicium, & adhæsit indiuidua poena peccati. Immutabile enim decretum ab æterna lege exierat, concupiscentia affligi, & morte puniri peccatorem oportere: nec fieri posse quin stimulus carnis sine vlla exceptione colaphizaret infirmum, & vsque ad dissolutionem, mors importuna persequeretur captiuum, & vt mors carnis concupiscentiarum intertecarer ludibria. Superesset tamen post mortem carnis, animæ labor, & afflictio spiritus: mors illa secunda, priore multo acerbior ac grauior.

QVÆ omnia cum sic se habeant, & originis peccatum cum poena sua à primis parentibus in totam generis huius successionem defluerit: facile sane deprehendi poterit, nunc admodum in nostra potestate fuerit post lapsum primorum parentum & tantos morbos, in nos hereditaria successione deriuatos, ea sacrificia propter quæ Deo optimo maximo laudanda conditis sumus, reddere ac præstare. Nam, non statim vt conditi sunt primi parentes: sed postea quæ peccauerunt, natum est de illis genus humanum, id est, homo de homine, immunus de immundo conceptus semine, morbosus de morbo, obnoxius de debitor, peccator de peccatore, mortalis de mortali: quæ admodum Diuus Paulus ad Romas. 5. ait. Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intravit: & per peccatum mors. Et ita in omnes homines mors pertrahit, in quo omnes peccauerunt: proinde non est natura ius-

tus quisquam, non est intelligens, non est requirens Deum. Omnes declinauerunt simul, inuites facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Nimirum quæ in se est nec Deo poenitus cōfidentes, nec Deum ex omnibus animæ virtutibus amantem: sed potius pleni terrore mortis & omnium incommodorum quæ mortem præcurrunt, pleni itidem malæ & pestiferæ concupiscentiæ, quæ est radix omnium malorum. Et lex illa peccati quæ serpens diabolus impios quidem atque iniustos veluti inuancipia captiuos detinet: pios vero exercere, affligere, & quantum potest à perfecti ne boni remorari, nunquam desinit. Atque hæc ita se habere non vane opinamur: sed experientia ipsa (quæ optima rerum magistra est) edocemur, atque adeo conscientia quæ mille testes est, nobisque semper scaturientis intus peccati intidias exponit, cōmunicatur. Paulus apostolus clamat ad Rom. 7. Non quod volo bonum hoc ago: sed quod odi malum, illud facio. Præterea Scio quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Nam velle adiacet mihi: perficere autem non inuenio. Inuenio igitur aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Et iterum. Carne seruo legi peccati. Item. Sensus seu prudentia carnis, mors est: legi enim Dei non est subiecta, nec enim potest. Quare, si hæc est conditio nostra, quæ sumus in Adam, vt legi Dei perfecte obedire, aut diabolum nos in lege peccati captiuantem, nostris tantum viribus vincere non possimus, deinde vt faciamus non quæ volumus, sed quæ odimus, denique vt velle nos quod rectum est sentiamus, sed perficere non possimus: sequitur quod homo post lapsum nisi redemptus & restitutus ac reconciliatus Deo, ea sacrificia non potuerit offerre, ob quæ litanda erat conditus, id est, non poterat vere & ex toto corde Deo fidere, Deum amare, Deo adherere, Deo perfecte & absolute obedire. Quamobrem duplici ratione morti erat obnoxius: tum ob immutabilem diuini iudicii sententiam, tum quia vim operandi opera vitæ, amississet, seq. in captiuitate diabolicam misere præcipitasset. Ergo alio singulari sacrificio opus erat, quo in primis vinceretur hostis diabolus, & placaretur offensus Deus: vt deinde à redemptis, reconciliatis, viuificatis, reparatis, ac Deo rursus vnitis, debita laudis officia persolui possent. Defecerunt enim (vt diximus) sacrificia laudis post lapsum, quod non sit speciosa laus in ore peccatoris: & vt Esaias ait cap. 64. Facti sumus vt immondi omnes nos, & quasi pannus menstruatæ omnes iustitiæ nostræ. Et sicut Apostolus ait ad Ephe. 2. Eramus omnes natura filij ire, quibus necessarius erat reconciliator, qui hanc iram, sacrificij singularis, oblatione placaret. Idque eo (vt diximus) sine, vt postquam fiducia hostiæ tam potentis oblatæ, agnosceremus illum sustulisse peccata, reconciliasse nos Deo, reconciliatosque iam habere pacem erga Deum, per eiusmodi

eiusmodi fidem iam mortui peccatis, diuini Spiritus participes efficeremur. Quo subinde Spiritus carnis concupiscentias mortificante, charitatisque in cordibus nostris diffundente, fieret, ut Deum rursus ex toto corde diligere & amplecti possemus, eodemque ductore atque adiutore Spiritu, ad perfectam obedientiam Deo præstandam, totis viribus accincti, in bonis operibus ambulemus. In quo omnis ratio sacrificij Deo præcipue debiti consistit.

HVNC autem reconciliatorem, talem esse oportebat, qui quod nos peccati originalis contagione irretiti, ex nobis facere non poteramus, & tamen facere eramus obligati, totum adimpleret, ac Dei voluntati omnino satisficeret. Rursus quicquid nos transgressionis causa merueramus, nec tamen perferre poteramus, ipse nostri causa portaret ac ferret, eiusmodique rationibus, diaboli tyrannidem iusto certamine vinceret, ac tantam & tantam hostiam Deo offerret, quæ ad hæc omnia sufficeret. Quapropter is & Deus & homo esse debebat. Homo quidem, nam id quod homo facere oblitus erat, & quod pati ob peccatum meruerat, alius quam homo, persolvere non poterat. Sed tamen eundem hunc, alia ratione, quam nos, conceptum & natum esse oportuit, ne & ipse reus peccati, pro aliorum peccatis satisficere non posset. Ut autem & Deus esset, multo magis erat necessariam: nam alioquin, nec diabolum tam potentem ac prudentem tyrannum, nec mortem & infernum, quibus ille tyrannidem in hominem exercebat, & quæ homo peccato meruerat, vincere potuisset.

ERGO, ne desperaret homo perditus, optimus ac beneficentissimus Deus (qui nouit etiam de malis benefacere) miseris hominis aliena fraude decepti, spem futuræ liberationis captiuo facturus in hunc modum serpentem affatus est. Inimicitias inquit, ponam inter te & mulierem, & inter semen tuum & semen illius: ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo illius. Gen. 3. Ex quibus verbis plane consolatorij, Adam deposita diffidentia, de bonitate & misericordia Dei spem firmam concepit, omnino fore, ut aliquando prodiret semen illud benedictum, quod & serpentis tyrannidem, hoc est, peccatum, mortem, & infernum superaret, & hominem ex diabolica captiuitate liberatum Deo rursus assereret, sed non sine graui conflictu. Vnde non dubium ille collegit atque intellexit, eam liberationis humani generis rationem fore, ut scilicet hoc benedictum semen se veluti mediatorem inter Deum offensum & hominem diaboli captiuum volens offerret, et veluti deuouens se pro nobis omnibus, graues inimicitias hostis antiqui solus sustineret, & quicquid ille nobis ad resistendam impotentibus intretabat, in se exciperet, suaque tandem insuperabili virtute patiēdo, Deique voluntatem plenissime perficendo vinceret, idque non sui, sed nostri gratia, quo scilicet per hanc spontaneam voluntatem, quæ

Dei voluntati per omnia responderet, seque pro nobis deuoueret, eum spiritum & gratiam nobis impetraret, quæ accepta, totos nos Deo consecraret, & secundum dei voluntatem viuere possemus.

HVIS itaque fiduciam alendam ac confirmandam causa, statim ab ipsis mundi primordijs, quicumque erant homines pietate, erga Deum præditi, sacrificia Deo de primogenitis ac selectissimis animalibus gregum suorum faciebant. Non quod existimaret Deum (qui & spiritus est, & omnia in manu ac potestate sua habet) ex huiusmodi pecudum mactatione delectari: sed potius quod vera illa sacrificia, quibus Deus placaretur ac coleretur designare studerent. Imprimis siquidem hæc sacrificijs hoc testatum volebant: ut quemadmodum illa animalia immaculata erant à corporum vitij, ita indubitato credere ac sperare se futurum, ut is immolaretur aliquando pro nobis, qui solus immaculatus esset à peccatis. Quod Paulus ad Hebræos. ii. de hostia iusti abel manifeste explicat. Et ne dubites patres veteris testamenti omnes suas oblationes ad hanc tantum finem retulisse: exemplo est oblatio Isaac, in quo Abraham benedicti seminis re promissionem acceperat, quem testatur Apostolus ad Heb. ii. Ipsum Abraham in parabolam accepisse, eundemque figuram futuri sacrificij fuisse. Atque eadem ex causa Deus postea per Moysen tot sacrificia instituit, videlicet, ut hoc unicum & singulare sacrificium per multiplicia signa figuraretur utque res vna varijs typis adumbrata, tanquam multis verbis, quam maxime & sine studio commendaretur, atque in memoriam recondideretur, quod aliter nulli hominum ab exordio mundi salus, nisi per huius hostiæ fiduciam, contingere posset. Hæc itaque hostia, Christus est, splendor gloriæ & figura substantiæ æternæ Patris, portans omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo: ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem, & per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est diabolum, & liberaret eos qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant seruituti. Quia propter eos qui sacrificia illa externa, alia intentione offerrebant, vel quod existimarent se effusione pecuini sanguinis Deum placare, vel ea ratione tantum se iustos esse coram Deo, & non magis respiciebant in agnum illum immaculatum Christum, ab æterno prædestinatum ad tollendum peccata mundi: eos, inquam, Deus non secus increpat, quam si ea ipsa sacrificia quæ per Moysen præcepit poenitus reprobaret, inter im summo seruo, reuocans ad illius significatam tantum hostiæ agnitionem. Sic enim attestat Apostolo Hebræos. 10. Loquitur Christus ad Patrem apud prophetam suum David. Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi. Holocaustum & pro peccato non postulasti, non tibi placuerunt, tunc dixi, Ecce venio. In capite libri scriptum est de me, ut faciam voluntatem tuam &c. Sacrificium.

Sacrificium (inquit) & oblationem noluisti. Nunquid noluit quod instituitur. Sed sic noluit quomodo illi offerbatur, & quomodo à stultis illa vel le credebarur, veluti suæ gratia voluptatis. Aufferit (inquit Apostolus) primum, ut secundum statuat. Primum, hoc est, sacrificia legis tollit: quod nihil aliud essent quam vmbra, iustificationis (quod ex se erat) expertes, ut sequens statueret situm in voluntate Christi qua se ipsum pro nobis obtulit. In qua (inquit) voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Iesu Christi semel: quemadmodum & Christus apud Iohannem. 17. ait. Pro eis sanctificati me ipsum: ut & ipsi sanctificati sint in veritate. Breuiter. Hoc fere tota epistola illa ad Hebræos Paulus agit: ut ostendat, & si pleraque fuerint propitiatoria sacrificia apud Iudæos, veluti hostia pro peccato, pro delicto holocaustum, idque significatiue & figuratiue: vnum tamen re vera propitiatorium sacrificium esse pro peccato, per tot & tam varia veteris legis sacrificia vnica, tantum obumbrata non exhibita, quæ hæc veteris legis sacrificia vnica Christi oblatione facta, poenitus sunt euacuata, quemadmodum fieri erat necesse. Nam, quatenus ex se erat, non iustificabant, nec poterant iuxta conscientiam perfectum facere seruientem. Nihil enim ad perfectum adduxit lex: vmbra tantum futurorum non ipsam rerum imaginem habes, ad Hebræos. 7. Exhibuit enim lex (ut subdit Apostolus cap. 10.) exemplaria cælestium & verorum: quæ non potuerunt auferre peccata. Sed Christus is est (quem adumbrabant illa) qui vnica pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei. Qui tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odore suauitatis. Et ad Romanos. 8. Paulus ait. De peccato damnauit peccatum, id est, peccatum deleuit per hostiam pro peccato. Nam Hebræi hostiam, peccatum vocant: quemadmodum latini piaculum. Ex quibus omnibus consequens est patres veteris legis hæc sacrificijs imprimis hanc vnica pro peccatis hostiam Christum significasse per cuius vnica fiduciam quotquot ex illis pij fuerunt, Deo reconciliati ac saluati sunt: quemadmodum de Abraham scriptura meminit, quod viderit diem Christi, & gauisus sit. SECVNDO & minus principaliter hæc sacrificia veteris legis designabant sacrificia pietatis nostræ erga Deum præstandæ per fidem in vnica illud sacrificium propitiatorium Christum. Esaias propheta beneficia per Christum nobis præstita proinde atque iam exhibita fuissent, euangelico spiritu denunciatis, testatur Christum voluntarie oblatum, ipsumque vnica esse hostiam per quam accepimus remissionem peccatorum. Posuit (inquit) Dominus in eo iniquitates & fructu oblationis, sic ait. Si posuerit pro peccato animam suam, vnde debet semen logorum, & voluntas Domini in manu eius dirigetur. Quo nihil aliud significat, quam hunc esse fructum sacrificij Christi Dei nostri, ut

quotquot beneficium Christi se pro nobis hostiam offerentis, apprehendunt, efficiantur filij Dei & æstimentur in semine, quod scilicet prædestinati sint, conformes fieri imaginis filij Dei: ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. In quam sententiam Apostolus ait ad Romanos. 8. Non qui filij carnis, hi filij Dei: sed qui filij sunt promissionis, æstimantur in semine. Quod & alijs verbis apud Iohannem cap. 1. ita legitur. Et dedit (inquit) eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Itidem Apostolus ad Hebræos. 5. ait, quod Christus per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, & in sanguine suo emundauit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiendum Deo viuenti. Patres ergo veteris testamenti, cum se promissionis esse filios per fidem intelligerent, Spiritu seruitutis in timore vale dixerunt, acceptoque Spiritu adoptionis filiorum Dei in quo clamamus Abba pater, summo opere cõtenderunt: ut se totos per hanc fiduciam Deo consecrarent, omnemque vitam & actionem suam ad voluntatem Dei, non ut serui sed veluti morigeri filij, componerent, reputantes eiusmodi pietatis erga Deum studia & officia, vera esse sacrificia, quæ à reconciliatis filijs pater requireret, non quidem ut propitiatoria, nam illud vnicum est, sed ut sacrificia filialis fiduciam, debite obedientiam, laudis & gratiarum actionis. Quæ cum ex solius Christi sacrificio omnem suum valorem mutuarent ac fortiatur, atque adeo dona sint Dei, & propemodum non nostras: sed Christi sacrificia: quæ etiam per tam varia veteris legis sacrificia, sed secundo, designabantur. Quam obrem (ut Augustinus lib. 10. de ciui. Dei. cap. 6. ait) omnes et res ac opera quæ aguntur in nobis, ad hoc ut sancta pietate Deo inhæreamus eiusque voluntati obediamus, atque etiam ad eundem finem proximo consumulam, vera sacrificia, sunt olim adumbrata. Ergo quando ad illum sursum est cor nostrum, hoc est, cum omni cura & cogitatione rerum terrestrium abiecta, nos totos ad cogitationem & amorem Dei conuertimus, tunc cor nostrum eius altare est, sanguine vnigeniti filij Dei summi & æterni sacerdotis expiatum. Quando usque ad sanguinem pro eius veritate certamus: ei cruentas hostias cedimus. Quando per spiritum Christi nobis imperitum animus noster peccato moritur, & concupiscentia igne charitatis per spiritum nobis diffusa exurit, & spes nouæ vitæ coram Deo gerenda concipitur: holocaustum longe gratissimum Deo offerimus. Sic enim David loquitur ad Deum psal. 50. Holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo Spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Non delectatur holocaustis, qui non delectatur sacrificio trucidati peccatoris: sed qui sacrificium contriti cordis, nimirum illo externo significatum. Quando corpus nostrum per temperantiam castigamus, idque propter Deum facimus: ut non exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato, sed arma iustitiæ Deo: hostiam

vitā, qui in carne peccati inter tot mundi & diaboli insidias comoratur, ab hostibus illis nunquam tui aut securi: Et quis tandem ex nobis est, qui non aliquando peccet, qui non labatur? Iteratur ergo (ut inquit Augustinus ad Ianuariū) quotidie haec oblatio, quia quotidie peccamus, peccatis sine quibus mortalis infirmitas consistere non potest. Et quia quotidie labimur, quotidie Christus mystice immolatur pro nobis. Dedit enim nobis hoc sacramentum salutis, ut (quia nos quotidie peccamus, & ille iam mori non potest) per hoc sacramentum remissionem consequamur. Adeamus igitur Christum singuli, qui laboramus, qui onerati sumus, qui oegrotamus, qui tentationum procellis quatimur, ac iactamur. Ad praesens illud remediū nobis propositū properemus. Ei (qui & virtus & refugiū nostrū est, & adiutor in tribulationibus) nos magna cum fide copulemus, atque adeo virtutē in corpore & sanguine eius sitā (qua omnes potestates inimici fortiter debellauit) in viscera nostra traiciamus. Nā si qui simbriam vestimenti eius tetigerūt, re & oēs coualuerunt. Quanto magis corroborabimur, si totum illū in nobis habeamus: Sedabit ille in nobis saeuientē membrorū nostrorū legē, perturbationes animi extrinquet, morbos oēs depellet, ab omni casu nos eriget, & inimici potestate deuicta, ad verā pietatē cocitabit: atque adeo in seipsum nos transformabit. Hic est ergo principalis finis huius sacramēti, nepe ut Christo incorporemur, deque remissione peccatorū & futura gloria, tanquam pignore quodā certi reddamur, ac veluti viuificatrice quadā medicina sanemur, reficiamur, erigamur, cōsolidemurque. Atque haec omnia Christus significare voluit hisce verbis. Accipite & comedite, hoc est corpus meū quod pro vobis tradetur. Accipite meā carnē in remissionē peccatorū pro vobis traditā, & manducate, manducantes in me transformamini: & valedictis omnibus terrenis cupiditatibus in me manete, & ego in vobis **SED** quid ille subiūgat videamus. Hoc facite (inquit, in meā cōmemorationē) Ad hoc (inquit) sacramentū istud vobis relinquo: ut scilicet non tantū corpus & sanguinē meū manducetis ac bibatis, sed & ut tanti beneficii (quod vestri causa moriēs vobis impetraui) nepe remissionis peccatorū, & vitæ aeternae semper memores sitis, & semp ad gratiarū actionē conuertamini, praedicantes & annuntiantes mortē Dñi vestri pro vobis occisū, idque tantisper donec veniat. Hic est ergo huius sacramenti proprius vsus (quod & supra attigimus) ut manducantes & bibetes corpus & sanguinē Domini, in aeterno cordis gaudio summa cum laude cōmemoremus, annūciemus, praedicemus corpus Christi pro nobis traditū, & sanguinē eius in cruce in remissionē peccatorum nostrorū effusum: utque cōfiteamur hoc esse vnicū pretiū redēptionis animarū nostrarū, sicut Paulus ait. 1. ad Corinth. 6. Empti enim estis pretio magno, exultate, & portate Deum in corde & corpore vestro. Idque face

re nos oportet donec veniat: ut rediens ad iudicā dum viuos & mortuos, inueniat nos facere, quod ipse a nobis discedēs, ut faceremus instituit. **POSTREMO** (quod & superius satis declaratū est) nemo ignorat hoc sacramentū institutū esse: ut sit efficax signum ecclesiasticae unitatis, & fraternae charitatis, extra quā nemo ite accipit hoc sacramentum. Hoc nimirū est, quod dixit Apostolus. 1. ad Corinth. 10. Quoniā vnus panis, & vnus corpus multi sumus, qui de vno pane & de vno calice participamus. **Mysteriū** ergo pacis & unitatis nostrae (ut inquit Augustinus) Christus in mensa sua consecrauit, & per hūcībū & potū societate sui corporis & membrorū suorum intelligi voluit, quae est ecclesiae unitas. Qui ergo est in eius corporis unitate, id est, in Christianorū compage membrorum, ipse vere dicendus est manducare corpus Christi, & bibere sanguinē Christi. Ac pro hoc haeretici & schismatici ab huius corporis unitate separati, possunt quidē idē percipere sacramentum, sed non sibi vtile, imo vero noxiū. Accipiūt enim id in testimoniū contra se, qui non sunt in eo vinculo pacis, quod in illo exprimitur sacramentū: diuisionē enim quarunt, cū panis ille caelestis indicet unitatē. Vna mensa omnibus est proposita, idem cibus porrigitur, non diuiri aplius, non pauperi minus: quod Christus omnes aequaliter vocari. Idque in propatulo fit: ut scilicet nos vnum corpus agnoscamus, & mutua charitate amplectamur. **O** sacramentū pietatis. **O** signum unitatis. **O** vinculū charitatis. **Cōmēdatur** itaque hoc sacramentum (quod & supra attigimus) in eiusmodi rebus, quae ad vnum aliquid rediguntur. Ex multis enim granis vnus panis conficitur, ex multis racemis vinū confluit: ut participatione huius sacramēti inter alia admoneremur gratiā Christi, ut & nos vnum simus, nos diligendo, vna tenendo fidē, vna spem, indiuiduā charitatem. Nec dubiū est, quin hoc sacramentū hanc charitatem in nobis efficiat: modo ut debet sumatur. **Vide** (inquit Cyprianus in sermone de coena Domini) quid agant hoc Sacramento saturati, intellige quae loquantur, quā sancti odoris sit quicquid illa eructat gratiā plenitudo, verbum bonum, mores compositos, affectus pudicos, sensus pacificos: ita ut post odora menta ista gratiā huius participes discurrāt, & mutuis se ad inuicem affectibus cōplectantur. Et quibus vnus est panis, vnum est corpus: & omnium vnum cor & anima vna, vni Christo adhaerens, &c. Certe hi sunt fructus, quos in nobis Eucharistiā perceptio gignere debet. Hi fines, propter quos a Christo instituta, & veluti vltimū memoriale relicta est.

Articu. septimus.

Utrum haeretici, schismatici, & excommunicati possint consecrare.

AD SEPTIMū Sic proceditur. Videtur quod haeretici, schismatici, & excommunicati Eucharistiā consecrare non possunt. **Dicit enim Augustinus**, quod extra ecclesiam catholicā, non est locus veri sacrificij. **Et Leo papa dicit**, et habetur in decretis. 1. q. 1. Aliter scilicet quā in ecclesia, quae corpus Christi est, nec ratā sunt sacerdotia, nec vera sacrificia. **Sed haeretici, schismatici, & excommunicati sunt ab ecclesia separati. Ergo non possunt verum sacrificium consecrare.**

PRÆETEREA. Sicut ibidem legitur, Innocentius papa dicit. **Arrianos ceterosque** huiusmodi pestes: quia Laicos eorum sub imagine penitentiae suscipimus, non videtur clericis eorum cū sacerdotij aut cuiuspiam mysterij suscipiendi dignitate esse: quibus solū baptisimatus esse permittimus. **Sed non potest aliquis consecrare Eucharistiā, nisi sit cū sacerdotij dignitate. Ergo haeretici, & ceteri huiusmodi, non possunt Eucharistiā consecrare.**

PRÆTEREA. Ille qui est extra ecclesiam non videtur aliquid posse agere in persona totius ecclesiae. **Sed sacerdos consecrās Eucharistiā, hoc agit in persona totius ecclesiae: quod patet ex hoc quod oēs orationes proponit in persona ecclesiae. Ergo videtur quod illi qui sunt extra ecclesiam, scilicet haeretici, schismatici, & excommunicati, non possunt consecrare Eucharistiā.** **SED** contra est, quod Augustinus dicit in secundo contra Parmenianū. Sicut baptisimus in eis, scilicet haeticis, schismaticis, & excommunicatis, ita ordinatio manet integra. **Sed ex vi ordinatiois sacerdos potest consecrare Eucharistiā. Ergo haeretici, schismatici, & excommunicati, cū in eis maneat ordinatio integra: videtur quod possunt consecrare eucharistiā.** **RESPONDEO** dicendum, quod quidam dixerunt, quod haeretici, schismatici, et excommunicati, quia sunt extra ecclesiam, non possunt consecrare hoc sacramentū. **Sed in hoc decipiuntur: quia sicut Augustinus dicit in 2. contra Parmenianum, aliud est aliquid non omnino habere: aliud autem non recte habere. Et similiter**

etiā est aliud non dare. **Et aliud non recte dare.** Illi igitur qui intra ecclesiam constituti, reeperunt potestatem consecrandi Eucharistiā in ordinatione sacerdotij, recte quidē habent potestatem: sed non recte ea vtuntur, si postmodū per haesim, aut schisma, vel excommunicationē, ab ecclesia separentur. **Qui autem sic separati ordinantur, nec recte habent potestatem, nec recte vtuntur.**

QUOD tamē utriusque potestatem habeat, patet per hoc, quod (sicut Augustinus ibidem dicit) cū redeūt ad unitatē ecclesiae: non reordinantur: sed recipiuntur in suis ordinibus. **Et quia consecratio Eucharistiā est actus consequens ordinis potestatem, illi qui sunt ab ecclesia separati per haesim, aut schisma, vel excommunicationē, possunt quidē consecrare Eucharistiā, quae ab eis consecrata verum corpus & sanguinē Christi continet: non tamē hoc recte faciunt, sed peccant facientes. Et ideo fructū sacrificij non percipiunt: quod est sacrificium spirituale.**

AD PRIMUM ergo dicendum, quod auctoritates ille & similes, intelligendae sunt quantum ad hoc, quod non recte extra ecclesiam sacrificiū offertur. **Vnde extra ecclesiam non potest esse spirituale sacrificiū, quod est verū veritate fructus licet sit verū veritate sacramenti: sicut etiā supra dictū est, quod peccator sumit corpus Christi sacramentaliter, sed non spiritualiter.** **AD SECUNDUM** dicendum, quod solus baptisimus permittitur esse ratum haeticis, et schismaticis quia possunt licite baptizare in articulo necessitatis. **In nullo autem casu licite possunt Eucharistiā consecrare, vel alia sacramenta cōferre.** **AD TERTIUM** dicendum, quod sacerdos in missa in orationibus quidē loquitur in persona ecclesiae, in cuius unitate consistit. **Sed in consecratione sacramenti, loquitur in persona Christi cuius vicē in hoc gerit per ordinis potestatem. Et ideo si sacerdos ab unitate ecclesiae praesius, Missa celebret, quia potestatem ordinis non amittit, consecrat verū corpus & sanguinē Christi: sed quia est ab ecclesiae unitate separatus, orationes eius efficaciam non habent.**

diuina: non tamen quantum ad alios, ex sententia ecclesie. Et ideo usque ad sententiam ecclesie licet ab eis comunione accipere, et eorum missam audire. Unde super illud. 1. Corinth. 5. Cum huiusmodi nec cibum sumere, dicit glossa Augustini. Hoc dicendo noluit hominem ab homine iudicari ex arbitrio suspicionis, vel etiam extra ordinario usurpato iudicio: sed potius ex lege Dei secundum ordinem ecclesie, siue utro confessum: siue accusatum, et conuictum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod in hoc quod refugimus audire missas talium sacerdotum, aut ab eis comunione recipere, non refugimus Dei sacramenta: sed potius ea veneramur. Unde hostia a talibus sacerdotibus consecrata, est adoranda, et si reseruetur, licite potest sumi a sacerdote legitimo. Sed refugimus culpam indigne ministrantium.

AD SECUNDUM dicendum, quod unitas corporis mystici, est fructus corporis veri percepti. Illi autem qui indigne percipiunt, vel ministrant, priuatur fructu: ut supra dictum est. Et ideo non est sumendum ex eorum dispensatione sacramentum, ab eis qui sunt in unitate ecclesie.

AD TERTIUM dicendum, quod licet fornicatio non sit grauior ceteris peccatis: tamen ad eam prouiores sunt homines propter carnis concupiscentiam. Et ideo specialiter hoc peccatum sacerdotibus prohibitur est ab ecclesia: et ne aliquis audiat Missam concubinarum sacerdotis. Sed hoc intelligendum est de notorio, vel per sententiam, que fertur in conuictis, vel per confessionem in iure factam, vel quam non potest penitentem aliquatenus tergiuersatione calari.

IN HOC. 9. articulo sunt aliquot propositiones, quarum prima est. Non licet ab hereticis, schismaticis, excommunicatis, & peccatoribus missam audire, nec sacramentum comunione accipere. Probatur. Sacerdotes, si sint heretici, vel schismatici, vel excommunicati, vel peccatores, & si vere habeant potestatem consecrandi, & consecrent verum sacramentum, si in forma ecclesie id faciant: peccant tamen mortifere hoc facientes. At quicumque comunicat alicui in peccato, efficitur particeps illius peccati. Probatur hac minor testimonio diuini Iohannis canonica. 2. cap. vnico, ubi de hereticis loquens ait. Qui enim dicit illi (scilicet heretico) aue, comunicat o-

peribus eius malignis. Ergo peccat mortifere, qui audit missam ab aliquo prae-dictorum, aut comunione accipit.

SECUNDA conclusio est. Differentia notabilis est inter praedictas sectas. Quia heretici, excommunicati, & schismatici, sunt per sententiam ecclesie executione consecrandi priuati, et ideo peccat quicumque eorum missam audit vel ab eis sacramenta accipit. ET confirmatur. Quia eo ipso quod sunt excommunicati, heretici, aut schismatici, prohibetur, ut nullus cum eis comunice, maxime in rebus diuinis.

TERTIA conclusio. Non omnes peccatores sunt per sententiam ecclesie executione huius potestatis priuati. Unde quauis peccatores eo ipso quod sunt in peccato mortali, sint suspensi quo ad se ex diuina sententia: non tamen ex sententia ecclesie, quantum ad alios. VNDE est quarta conclusio. A peccatoribus qui sententia ecclesie non sunt priuati executione consecrandi: quousque sic ab ecclesia priuentur, licet Missam audire, & synaxim accipere. Hac probatur testimonio glossae super illud prioris ad Corinth. 5. Cum huiusmodi nec cibum sumere. Et glossa est Augustini, qui ait. Hoc dicendo noluit hominem ab homine iudicari ex arbitrio suspicionis, vel etiam extra ordinario usurpato iudicio: sed potius ex lege Dei, secundum ordinem ecclesie, siue utro confessum siue accusatum & conuictum.

CIRCA illam primam conclusionem. S. Tho. quod dicit, quod ab hereticis schismaticis, et excommunicatis, non licet accipere Eucharistiam, dubitatur prius, an in necessitate liceat a praedictis accipere Eucharistiam: ut, si non est alius qui illam administret, & moritur aliquis, aut instat praeceptum comunicandi. DICO quod non secundum iura antiqua: quia ita priuati sunt, quantum ad usum sacramenti, sicut merus Laicus, & sicut si non posset consecrare. Sed si non haberent illi heretici saltim ordinem diaconatus non possent alij ab illis recipere Eucharistiam, etiam in quacunque necessitate. Ergo nec nunc, cum siue ab ecclesia priuati.

SED contra. Quia degradatus, & excommunicatus licite baptizant, & alij licite ab eis accipiunt baptismum in necessitate. Ergo etiam comunione. Nego consequentiam: quia baptismus est sacramentum necessitatis simpliciter, & non Eucharistia.

SECUNDO arguitur. Quia in necessitate licitum est accipere poenitentiam ab hereticis & excommunicatis. Ergo etiam Eucharistiam.

AD HOC infra dicemus in materia de poenitentia. Nunc autem nego consequentiam, quia confessio est maioris necessitatis quam Eucharistia.

DUBITATVR secundum, an a peccatoribus liceat accipere comunione.

DICIT. S. th. q. ita, praeterquam in tribus casibus, nepe, si est codenatus aliquo iudicio. Secundo, si est sponte confessus in iudicio. Tertio, si est euidentia facti, id est notorium, quod communiter scitur: ita quod non potest aliqua tergiuersatione calari. Et hoc dicit Panoraitanus, ex ra-

Dubium primum.

Dubium secundum.

de cohabitatione clericorum & mulierum capit. Vstra. Idem dicitur in cap. Cum dilectis filiis, extra de purgatione canonica. Et vide de hoc, ea quae diximus supra. q. 2. ar. 6. & q. 5. ar. 6. Et idem dicit S. Tho. quolibet. 1. ar. 8.

SED contra illam primam conclusionem, qua diximus quod ab excommunicatis, & suspensis non licet accipere comunione, arguitur ex concilio constantensi (ut refert Antoninus. 3. p. tit. 25. cap. 3.) ubi dicitur, q. licet comunicare cum excommunicatis, etiam in diuinis, nisi sint nominatim excommunicati, aut nisi sint percussores clericorum.

DICO quod verum est, & propterea ego dixi, q. conclusio. S. tho. intelligitur de iure antiquo, & non simpliciter: quia de iure nouo quod fuit in illo concilio constantensi, aliud est. Et de hoc supra de sacramentis in comuni diximus multa. q. 5. ar. vide ibi.

EX quibus omnibus sequitur, quod quicumque audit missam a sacerdote publico concubinario: vel peccatore, aliquo praedictorum modorum, quo (ut diximus) quis est publicus peccator, peccat mortifere, quia est ab ecclesia prohibitum, ut probauimus & merito. Quia cum tam turpi & foedo sacerdote, qui in publico peccato mortali audet tangere sanctissimum sacramentum, nullo modo est comunicandum: ut saltem sic respiciatur.

Articu. decimus.

Vtrum liceat sacerdoti omnino a consecratione Eucharistiae abstinere.

AD DECIMUM Sic proceditur. Videtur quod liceat sacerdoti omnino a consecratione Eucharistiae abstinere. Sicut enim ad officium sacerdotis pertinet, Eucharistiam consecrare, ita etiam baptizare: & in alijs sacramentis ministrare. Sed sacerdos non tenetur ministrare in alijs sacramentis nisi propter curam animarum susceptam. Ergo videtur, quod nec etiam teneatur Eucharistiam consecrare: si curam non habeat animarum.

PRATEREA. Nullus tenetur facere, quod sibi non licet: alioquin esset perplexus. Sed sacerdoti peccatori, vel etiam excommunicato non licet Eucharistiam consecrare: ut supra dictum est. Ergo videtur, quod tales non teneantur ad celebrandum. Est ita nec alij: alioquin ex sua culpa commo-dum reportarent.

PRATEREA. Dignitas sacerdotis non perditur per subsequente infirmitate. De-

cit enim Gelasius papa, et habetur in decretis di. 55. Praecepta canonica, sicut non patitur venire ad sacerdotium debiles corpore, ita si quis in eo fuerit constitutus, actus fuerit sanctus: amittere non potest, quod tempore sua syn-ceritatis accepit: contingit autem quandoque, quod ordinati in sacerdotes, incurrunt aliquot defectus, ex quibus a celebratione impediuntur: sicut est lepra, vel morbus caducus, vel aliquid aliud huiusmodi. Non ergo videtur, quod sacerdotes ad celebrandum teneantur.

SED CONTRA est, quod Ambrosius dicit in quadam oratione. Graue est: quod ad mensuram mundi corde et manibus innocentibus non venimus: sed grauius est, si dum peccata metuimus: etiam sacrificium non reddamus. RESPONDEO dicendum, quod quidam dixerunt, quod sacerdos potest omnino a consecratione licite abstinere: nisi teneatur ex cura sibi commissam celebrare populo, & sacramenta praebere. Sed hoc irrationabiliter dicitur: quia unus quisque tenetur uti gratia sibi data, cum fuerit opportunum, secundum illud. 2. ad corinth. 6.

Hortamur ne in vacui gratiam Dei recipiat. Opportunitas autem sacrificium offerendi, non solum attenditur per comparationem ad fideles Christi, quibus oportet sacramenta ministrare, sed principaliter per comparationem ad deum, cui a consecratione huius sacramenti, sacrificium offertur. Unde sacerdoti, etiam si non habeat curam animarum, non licet omnino a celebratione cessare: sed saltim videtur, quod celebrare teneatur in praeceptis festis, & maxime in illis diebus, in quibus fideles comunicare consueuerunt. Et hinc est, quod. 2. Macha. 4. contra quosdam sacerdotes dicitur, quod iam non circa altaris officia deditierant, contempto templo, & sacrificijs neglectis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod alia sacramenta perficiuntur in usu fidelium. Et ideo in alijs ministrare non tenetur nisi ille qui super fideles suscipit curam. Sed hoc sacramentum perficitur in consecratione Eucharistiae, in qua sacrificium Deo offertur. ad quod

quod sacerdos obligatur Deo ex ordine iam suscepto.

AD SECUNDVM dicendum, quod sacerdos peccator, si per sententiam ecclesie sit executione ordinis priuatus, vel simpliciter vel ad tempus, redditus est impotens ad sacrificium offerendum, & ideo obligatio tollitur. Hoc autem cedit sibi in detrimentum spiritualis fructus, magis quam in emolumentum. Si vero non sit priuatus potestate celebrandi, non soluitur obligatio. Nec tamen perplexus est, quia potest de peccato penitere, & celebrare.

AD TERTIVM dicendum, quod debilitas vel egritudo superueniens ordini sacerdotali, ordinem non tollit, executionem tamen ordinis tollit quantum ad consecrationem Eucharistie. Quandoquidam propter impossibilitatem executionis: sicut si priuatur oculis, aut digitis, aut vsu lingue. Quandoquidam autem propter periculum: sicut patet de eo, qui patitur morbum caducum, vel etiam quancunq' alienationem mentis. Quandoquidam propter abominationem: sicut patet de leproso, qui non debet publice celebrare. Potest tamen missam dicere occulte, nisi lepra adeo inualuerit, quod per corrosionem membrorum eum ad hoc reddiderit impotentem.

IN HOC art. 10. refert. S. Tho. vnã opinionem, quã reprobatur, & ea reprobata asserit vnica conclusione, sacerdotes teneri ad celebrandum & consecrandum. Erat opinio quã author reprobatur, quod sacerdos non tenetur ad celebrandum aliquando nisi forte teneatur ex cura sibi commissa celebrare pro populo, & sacramenta ministrare. Sed contra hanc sententiam arguitur hoc modo. Quilibet tenetur vt gratia sibi data quotiescunque fuerit opportunitas, iusta illud. 2. ad Corinth. 6. Hortamur vos ne in vacuũ gratiam Dei recipiatis. & c. At opportunitas sacrificium offerendi, non solum attenditur per comparationem ad fideles Christi, quibus oportet sacramenta ministrari sed principaliter attenditur per comparationem, cui in consecratione huius sacramenti, sacrificium offertur. Ergo non licet sacerdoti omnino à celebratione cessare, esto nõ habeat animarum curam.

SECUNDO probatur predicta conclusio ex illo.

1o. 2. Macha. 4. Iam non circa altaris officia dediti erant. & c. Et si peras quibus diebus tenetur sacerdos celebrare, est alia conclusio, quod tenetur celebrare in festis præcipuis. Hæc S. Thom.

CIRCA illam tertiam propositionem, qua S. Thom. dicit, quod tenentur sacerdotes celebrare in festis præcipuis, dubitatur quæ dicantur festa præcipua.

AD QVOD dico quod sunt illa festa, quæ dicuntur in calendario duplicia, & tota duplicia, & à populo celebrantur cum solemnitate sicut sunt dies Dominici, & festa beatæ Virginis & Apostolorum, & huiusmodi.

SED dubitatur secundo, an sit peccatum mortale abstinere semper à celebratione.

AD HOC dicunt aliqui canonistæ (vt refert Antoninus. 3. p. ritu. 13. cap. 6. §. 12) quod omnes sacerdotes qui ex negligentia quotidie nõ celebrant peccant mortaliter. Probant ex illo Ambrosii. de consecra. d. 2. cap. 5. quoties, vbi Ambrosii, dicit. Ego qui quotidie pecco, quotidie debeo accipere medicinam. Vbi textus inquit, quotidie debeo. & c.

AD HOC dico, quod hæc opinio est Duran. & non probatur, estq' falsa & sine apparenia. Et illud Ambrosii. est consilium & non præceptum, & ita tenent omnes theologii sine aliquo dubio. Et Panor. extra de vita & honestate clericorũ, cap. vt Laici, idem dicit.

IDEO hac opinione dimissa, dicit Silues. Verbo missa. r. q. 7. quod peccant mortaliter qui non celebrant in festis præcipuis, vt dicit S. Tho. si sine causa in huiusmodi diebus omittant celebrare. Idem dicit Angelus verbo missa. Idem videtur sentire Palu. in. 4. d. 13. q. 2. Hoc ipsum Ricar. in. 4. d. 13. ar. 2. q. 2. Durand. dicit, quod est graue peccatum in d. 13. q. 2. Et hi probant sic. Quia sacerdotibus dictum est. Hoc facite in meam commemorationem Marci. 6.

SECUNDO: quia qui non vtitur gratia sibi data, in vacuum illam recepit, contra illud Paul. 2. ad Corinth. 6. Hortamur ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.

TERTIO, ex illo. Petri. 4. vnusquisque prout accepit gratiam in alterutrum illam ministrantes. Ergo. & c.

QVARTO. Quia extra de celebratione missarum. c. dolentes, reprehenduntur dicitur, qui ter aut quater tantũ in anno celebrant. Ergo peccat mortaliter, qui omnino abstinere à celebratione.

QVINTO probant ex illo Ambrosii. quod S. Tho. citat in argumento incõtra. Graue est, quod mundo corde & manibus innocentibus ad mensam tuam non venimus. Sed grauius est si dũ peccata metuimus, etiam sacrificium nõ reddamus.

SVMMA vero Rosela dicit, quod nõ est peccatum mortale: quia nec est contra præceptum, nec cõtra charitatem. Et idem dicit Cai. hic, ad minus ex genere suo, secus si aliunde obligentur, aut si ex cõtemptu dimitterent, aut si non esset alius qui celebraret.

Dubium primum.

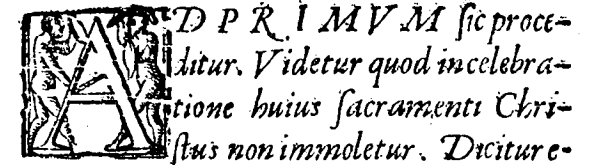
Dubium secundum.

braret. Et probatur. Quia licet videatur cõtra feruorem charitatis, tã non est contra charitatem.

EST ergo vtrunque probabile. Ego certe non condemnarem ad mortale illum qui sine contemptu omittit celebrare. Et ad rationes, quæ probant esse mortale: dico quod omnes sunt de consilio, & non sunt verba præceptiua, aut non sunt obligantia ad mortale: quia S. Thom. non dicit, quod peccant mortaliter: sed quod peccant graue peccatum veniale. s. & timendum est de mortali. Ideo sunt exhortati sacerdotes, quod frequenter celebrent, ad minus in festis præcipuis, vt dicit S. Thom. Panor. dicit extra, de vita & honestate clericorũ. cap. Vt laici, quod non tenentur clerici non habentes curam animarum celebrare omnibus diebus dominicis aut festis præcipuis. Ratio eius est: quia de consecr. dist. 1. cap. Et hoc attendendum. mittuntur clerici non habentes animarum curam secularibus ad audiendam Missam. Ergo non tenentur illam celebrare. Sed ego dico, quod non propterea deobligantur à sua obligatione, vt dicit S. Thom. Nihilominus credo, quod bene faceret cõfessarius non absolues presbyterum, qui rarissime aut nunquam vult celebrare: quia cum sit certum secundum cõmunẽ opinionem, quod talis peccat ad minus venialiter, & multi dicant, quod mortaliter: videtur quod se exponit periculo peccandi mortaliter, ideo non est absoluedus.

Articulus primus

Vtrum in hoc sacramento Christus immoletur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod in celebratione huius sacramenti Christus non immoletur. Dicitur enim Heb. 10. quod Christus, vna oblatione consumauit in sempiternum sanctificatos. Sed illa oblatio fuit eius immolatio. Christus ergo non immolatur in celebratione huius sacramenti.

PRAETEREA. Immolatio Christi facta est in Cruce, in qua tradidit semetipsum oblationem & hostiam Deo, in odorem suauitatis: vt dicitur Ephesio. 5. Sed in celebratione huius mysterij Christus non crucifigitur. Ergo nec immolatur.

PRAETEREA. Sicut Augustinus dicit in. 4. lib. de Trinitate, in immolatione Christi, idem est sacerdos & hostia. Sed in celebratione huius sacramenti, nõ est idem sacerdos & hostia. Ergo celebratio huius sacramenti non est Christi immolatio.

SED CONTRA EST, quod Augustinus dicit in lib. sententiarum Prosperi. Semel immolatus est in semetipso Christus, & tamẽ quotidie imolatur in sacramento.

RESPONDEO dicendum, quod duplici ratione celebratio huius sacramenti dicitur immolatio Christi. Primo quidem, quia (sicut dicit Augustinus ad Simplicitum) solent imagines, earum rerum nominibus appellari, quarum imagines sunt: sicut cum intuentes tabulam aut parietem pictum, dicimus, ille est Cicero, ille Sallustius. Celebratio autem huius sacramenti (sicut supra dictum est) imago quaedam est representatiua passionis Christi, quæ est vera eius immolatio. Et ideo celebratio huius sacramenti dicitur immolatio Christi. Vnde Ambrosius dicit super epistolam ad Hebræ.

Quæstio. xxiii.

De ritu huius sacramenti.

DEINDE considerandum est de ritu huius sacramenti. Et circa hoc queruntur sex.

PRIMO. Vtrum in celebratione huius mysterij Christus immoletur.

SECUNDO. De tempore celebrationis.

TERTIO. De loco & alijs, quæ pertinent ad apparatus huius celebrationis.

QVARTO. De his quæ in celebratione huius mysterij dicuntur.

QVINTO. De his, quæ circa celebrationem huius mysterij fiunt.

SEXTO. de defectibus, qui circa celebrationem huius sacramenti occurrunt.

Hebræos. In Christo semel oblata est hostia ad salutem sempiternam potens. Quid ergo? Nos nonne per singulos dies offerimus ad recordationem mortis eius? Alio modo quā tum ad effectum passionis Christi: quia. scilicet per hoc sacramentum participes efficimur fructus Dominicæ passionis. Vnde, in quadā dominicali oratiōe secreta dicitur. Quoties huius hostiæ cōmemoratio celebratur: opus nostræ redemptionis exercetur. Quantum igitur ad primum modum, poterat dici Christus immolari in figuris veteris testamenti. Vnde et Apocal. 13. dicitur. Quorum nomina non sunt scripta in lib. vite agni, qui occisus est ab origine mundi: sed quantum ad secundum modum, proprium est huic sacramento, quod in eius celebratione Christus immoletur.

AD PRIMVM ergo dicendū, quod (sicut Ambro. ibidem dicit) una est hostia, quam. scilicet Christus obtulit, et nos offerimus, et non multæ: quia semel oblatus est Christus. Hoc autem sacrificium exemplum est illius. Sicut enim quod ubique offertur unum est corpus, non multa corpora: ita et unum sacrificium.

AD SECVNDVM dicendū, quod sicut celebratio huius sacramenti est imago representatiua passionis Christi: ita altare est representatiuum Crucis ipsius, in qua Christus in propria specie immolatus est.

AD TERTIVM dicendū, quod per eandem rationem etiam sacerdos gerit imaginem Christi: in cuius persona et virtute verba pronunciat ad consecrandum (ut ex supradictis patet). Et ita quodāmodo, idem est sacerdos et hostia.

Articu. secundus

Vtrum conuenienter sit determinatum tempus celebrationis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod inconuenienter sit determinatum tempus celebrationis huius mysterij. Hoc enim sacramentum est representatiuum Dominicæ passionis: ut dictum est. Sed commemoratio Dominicæ passionis fit in ecclesia semel in anno. Dicit enim Augusti. Super psal. 21. Quotiescunque Pascha celebratur, nunquid toties Christus occiditur? Sed tamen anniuersaria recordatio representat, quod olim factum est: et sic nos facit moueri, tanquam videamus in Cruce pendentem Dominum. Ergo hoc sacramentum non debet celebrari, nisi semel in anno. **PRÆTEREA.** Passio Christi commemoratur in ecclesia sexta feria ante Pascha, non autem in festo Natalis. Cum ergo hoc sacramentum sit commemoratiuum Dominicæ passionis, videtur inconueniens esse, quod in die Natalis ter celebretur hoc sacramentum, in parasceue autem totaliter intermittitur.

PRÆTEREA. In celebratione huius sacramenti, ecclesia debet imitari, institutionem Christi. Sed Christus consecrauit hoc sacramentum hora serotina. Ergo videtur, quod horatili debeat hoc sacramentum celebrari. **PRÆTEREA.** Sicut habetur de consecratio. distin. 1. Leo Papa scribit Dioscoro Alexandrino Episcopo, quod in prima parte diei Missas celebrare licet. Sed dies incipit à media nocte, ut supra dictum est. Ergo videtur, quod etiam post mediam noctem liceat celebrare.

PRÆTEREA. In quadam dominicali oratione secreta dicitur. Concede nobis Domine quæsumus hæc frequentare mysteria. Sed maior erit frequentia, si etiam pluribus horis in die sacerdotes celebrēt. Ergo videtur, quod non debeat prohiberi sacerdos, pluries celebrare in die.

SED INCONTARIVM est consuetudo, quam seruat ecclesia secundum canonum statuta.

RES-

RESPONDEO dicendum, quod (sicut dictum est) in celebratione huius mysterij attenditur representatio dominicæ passionis, et participatio fructus eius. Et secundum utrumque oportuit determinare tempus aptum celebrationi huius sacramenti.

QUIA enim fructu dominicæ passionis quotidie indigemus, propter quotidianos defectus, quotidie in ecclesia regulariter hoc sacramentum offertur. Vnde et Dominus nos petere docet Luce. 11. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Quod exponens Augusti. in lib. de verbis Domini, dicit. Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumas, quem admodum Græci in Oriente facere consueuerunt? Accipe quotidie, quod quotidie tibi profit.

QUIA vero dominica passio celebrata est à tertia hora, usque ad nonam: ideo regulariter in illa parte diei, solemniter hoc sacramentum in ecclesia celebratur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod in hoc sacramento recolitur passio Christi secundum quod eius effectus ad fideles deriuatur. Sed tempore passionis recolitur passio Christi, solum secundum hoc, quod in ipso capite nostro fuit perfecta. Quod quidem factum est semel: quotidie autem fructum dominicæ passionis fideles percipiunt. Et ideo illa commemoratio fit semel in anno, hæc autem quotidie et propter fructum, et propter iugem memoriam.

AD SECVNDVM dicendum, quod veniente veritate, cessat figura. Hoc autem sacramentum est figura quedam, et exemplum dominicæ passionis, sicut dictum est. Et ideo in die quo ipsa passio Domini recolitur, prout realiter gesta est, non celebratur consecratio huius sacramenti. Ne tamen ecclesia ea etiam die sit sine fructu passionis, per hoc sacramentum nobis exhibito, corpus Christi consecratum in die præcedenti reseruatur sumendum in illo die. Non autem sanguis, propter periculum, et quia sanguis specialius est

imago dominicæ passionis: ut supra dictum est. Nec verum est, quod quidam dicunt, quod per immersionem particulæ corporis Christi in vinum: conuertatur vinum in sanguinem. Hoc enim aliter fieri non potest, quam per consecrationem factam sub debita forma verborum.

IN DIE autem Natiuitatis plures Missæ celebrantur, propter triplicem Christi natiuitatem. Quarum una est æterna, quæ quantum ad nos est occulta. Et ideo una Missa cantatur in nocte, in cuius introitu dicitur. Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te.

ALIA autem est temporalis: sed spiritualis: quia. scilicet Christus oritur tanquam lucifer in cordibus nostris: ut dicitur. 2. Petri. 1. Et propter hoc cantatur Missa in aurora, in cuius introitu dicitur. Lux fulgebit hodie super nos.

TERTIA est Christi natiuitas temporalis et corporalis: secundum quam visibilis nobis processit ex utero virginali, carne indutus. Et ob hoc cantatur tertia Missa in clara luce, in cuius introitu dicitur. Puer natus est nobis.

LICET econuerso possit dici, quod natiuitas æterna secundum se est in plena luce, et ob hoc in Evangelio tertiæ Missæ fit mentio de natiuitate æterna. Secundum autem natiuitatem corporalem, ad litteram natus est de nocte, in signum quod veniebat ad tenebras in firmitatis nostræ. Vnde et in Missa nocturna dicitur Evangelium de corporali Christi natiuitate.

SICVT etiā et in alijs diebus, in quibus occurrunt plura Deibeneficia, vel recolenda, vel expetenda, plures Missæ celebrantur in die, puta una pro festo, et alia pro ieiunio, vel pro mortuis

AD TERTIVM dicendum, quod (sicut dictum est supra) Christus voluit ultimo hoc sacramentum discipulis tradere, ut fortius eorum cordibus imprimeretur. Et ideo post cenam in fine diei hoc sacramentum

g. s. j. consecra-

in ecclesia quod altare fiat solum de lapide.
 PRÆTEREA. Calix cū patena representat sepulchrum Christi, quod fuit excisum in petra: ut in euangelijs habetur. Ergo calix debet de petra fieri, & non solum de argento, vel auro, vel stanno.

PRÆTEREA. Sicut aurum pretiosius est inter materias vasorum: ita panni serici pretiosiores sunt inter alios pannos. Ergo sicut calix fit de auro, ita palle altaris debent de serico fieri, & non solum de panno lineo.

PRÆTEREA. Dispensatio sacramentorum, & ordinatio eorūdem, ad ministros ecclesie pertinet: sicut dispensatio rerū temporalium subiacet ordinationi principū secularium. Unde & Apost. dicit. 1. Corinth. 4. Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorū Dei. Sed si circa dispensationem rerū temporalium aliquid fiat contra statuta principū, habetur irritū. Ergo si hæc quæ dicta sunt, cōuenienter sunt statuta per prelatos ecclesie, videtur quod sine his corpus Christi cōfici non possit. Et sic videtur sequi, quod verba Christi non sint sufficientia ad hoc sacramentum conficiendū. Quod est inconueniens. Non ergo videtur conueniens fuisse, quod hæc circa celebrationem huius sacramenti statuerentur.

SED CONTRA est, quod ea quæ per ecclesiam statuuntur, ab ipso Christo ordinantur: qui dicit Matthæi. 18. Vbiunq; fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.

RESPONDEO dicendum, quod in his quæ circumstant hoc sacramentum, duo considerantur. Quorum unum pertinet ad representationem eorum quæ circa dominicā passionem sunt acta. Aliud autem pertinet ad reuerentiā huius sacramēti, in quo Christus secundū veritatem cōtinetur, & nō solū in figura. Unde & cōsecrationes adhibentur his rebus quæ veniunt in usum huius sacramenti, tum propter sacramenti reuerentiā, tum

ad representandum effectū sacramenti, qui ex passione Christi provenit, secundum illud Heb. vlti. Iesus, ut sanctificaret per suū sanguinē populum. &c.

AD PRIMVM ergo dicendū, quod regulariter hoc sacramentū celebrari debet in domo, per quam significatur ecclesia, secundum illud 1. Tim. 3. Ut scias quomodo oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est ecclesia Dei vivi. Extra ecclesiam enim nō est locus veri sacrificij: ut Aug. dicit. Et quia ecclesia nō erat concludenda sub finibus gentis Iudaicæ: sed erat in uniuerso mūdo fundāda, ideo passio Christi nō est celebrata in tra ciuitatē Iudeorū, sed sub dio: ut sic totus mūdos se haberet ad passionem Christi, ut domus. Et tamen (ut dicitur de conse. d. 1. cap. Concedimus) in itinere positus, si ecclesia defuerit, si b. dio, seu in tentorio, si tabula altaris consecrata, ceteraque sacra mysteria ad id officium pertinentia ibi affuerint, missarum solennia celebrari concedimus.

AD SECVNDVM dicendum, quod domus in qua hoc sacramentū celebratur ecclesiam significat, sicut & ecclesia nominatur, quæ conuenienter consecratur: tum ad representandam sanctificationem, quam ecclesia cōsecuta est per passionem Christi: tum etiam ad significandam sanctitatem quæ requiritur in his qui hoc sacramentū suscipere debent. Per altare autē significatur ipse Christus, de quo dicit Apost. Heb. vlti. Per ipsum offerimus hostiā laudis Deo: unde & consecratio altaris significat sanctitatem Christi, de qua dicitur Luca. 1. Quod ex te nascetur sanctum, vocabitur filius Dei. Unde de consecratio. distinctio. 1. dicitur. Altaria placuit non solum unctione chrysmatis, sed etiam sacerdotali benedictione sacrari. Et ideo regulariter non licet celebrare hoc sacramentum nisi in domibus consecratis. Unde sicut habetur de consecra. dist. 1. Nullus presbyter missas celebrare presumat, nisi in consecratis ab episcopo locis. Propter quod etiam: quia pagani

non

non sunt de ecclesia, nec alij infideles, ideo eadem distin. legitur. Ecclesia in qua mortuorū cadavera infidelium sepeliuntur sanctificare nō licet: sed si apta videtur ad consecrandum, inde euulsis corporibus, & rasis parietibus vel tignis eius loci, reedificetur: sed si hæc consecrata prius fuerit, missas in ea celebrare licet, tamē si fideles fuerint qui in ea sepulti sūt. Propter necessitatem tamen potest hoc sacramentum peragi in domibus non consecratis, vel violatis: sed tamen de consensu episcopi. Unde in eadem. di. legitur. Missarum solennia non ubiq; sed in locis ab episcopo consecratis, vel ubi ipse permiserit, celebranda esse cōsemus. Nō tamen sine altari portatili consecrato. Unde in eadē. di. legitur. Concedimus si ecclesie fuerint incensæ vel cōbustæ, in capellis, cū tabula consecrata, missas iterū celebrari. Quia enim sanctitas Christi fons est totius ecclesiasticæ sanctitatis, ideo in necessitate sufficit ad peragendū hoc sacramentū altare sanctificatū. Propter quod etiā nunquā ecclesia sine altari consecratur, tamen sine ecclesia quādoque consecratur altare cū reliquijs sanctis, quorū vita abscondita est cū Christo in Deo. Unde in eadē. di. legitur. Placuit, ut altaria in quibus nullum corpus aut reliquie martiris condite probantur, ab episcopis qui eisdē locis presunt, si fieri potest, euerantur.

AD TERTIVM dicendum, quod ecclesia & altare & alia huiusmodi inanimata consecrantur, non quia sint gratie susceptiua, sed quia ex consecratione adipiscuntur quandam spirituale virtutem, per quam apta redduntur diuino cultui: ut scilicet homines deuotionem quandam exinde percipiāt, ut sint paratiores ad diuina, nisi hoc propter irreuerentiā impediatur. Unde & Macha. 3. dicitur. Vere Dei virtus quedā est in loco: nam ipse qui habet in cælis habitationem, uisitor, & adiutor est loci illius. Et inde est quod huiusmodi ante consecrationem emundantur & exorcizantur: ut ex

inde virtus inimici pellatur. Et eadem ratione ecclesia quæ sanguinis effusione, aut cuiuscunque semine polluta fuerint, reconciliatur: quia per peccatum ibi commissum apparet ibi aliqua operatio inimici. Propter quod etiam in eadem. distin. legitur. Ecclesias Arianorum vbiunq; inueneritis, catholicas eas diuinis precibus & operibus absque ulla mora consecrate. Unde & quidam probabiliter dicunt quod per ingressum ecclesie consecrate homo consequitur remissionem peccatorum venialium, sicut & per asperersionem aque benedictæ, inducentes quod in psal. dicitur. Benedixisti Domine terram tuam, remisisti iniquitatem plebis tuæ. Et ideo propter virtutem quæ ex consecratione ecclesie acquiritur, consecratio ecclesie non iteratur. Unde & in eadem. di. ex concilio Niceno legitur. Ecclesijs semel Deo consecratis, nō debet iterum consecratio adhiberi, nisi aut ab igne exusta, aut sanguinis effusione, aut cuiuscunque semine polluta fuerint: quia sicut infans a qualicunque sacerdote in nomine. p. & f. s. sanct. semel baptizatus, non debet iterum baptizari, ita neque locus Deo datus est iterum consecrāndus, nisi propter causas quas supra nominauimus: si tamen si de sancte Trinitatis tenuerint quicōsecraverint, alioquin qui sunt extra ecclesiam, consecrare non possunt. Sed sicut in eadem. distin. legitur. Ecclesie vel altaria quæ ambigua sunt de consecratione, consecrentur. Propter hoc etiam quod aliquam spiritualem virtutem adipiscuntur per consecrationem. In eadem. distin. statutum legitur. Ligna ecclesie dedicata non debent ad aliud opus iungi, nisi ad aliam ecclesiam, vel igni comburenda, vel ad profectum in monasterio fratribus: in laicorum autem operibus non debent admitti. Et ibidem legitur. Altaris palla, cathedra, candelabrum, & vellum, si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur, cineres quoque eorum in baptisterio inferantur, aut in parietē

g iij aut

sacrificiū Abel, Abrahā, et Melchisedech. PRÆTEREA Corpus Christi, sicut non incipit esse in hoc sacramento per loci mutationem (ut supra dictum est) etiam nec esse desinit. Inconuenienter ergo sacerdos petit, libere hoc perferri per manus sancti Angeli tui in sublimi altare tuū.

SED CONTRA est, quod dicitur de consecratione. d. 1. Iacobus frater Domini secundū carnem, et Basilius Cesariensis episcopus ediderunt Misæ celebrationem. Ex quorum auctoritate patet, conuenienter singula circa hoc dici.

RESPONDEO dicendum, quod, quia in hoc sacramento totum mysterium nostræ salutis comprehenditur, ideo præ ceteris sacramentis cum maiori solemnitate agitur. Et quia scriptum est Ecclesiastes. 4. Custodi pedem tuum ingrediens domū Domini, & Ecclesiasticus. 18. Ante orationem præpara animā tuā: ideo ante celebrationem huius mysterij, primo quidem præmittitur preparatio quedam, ad digne agenda ea que sequuntur. Cuius preparationis prima pars est laus diuina, que fit in introitu, secundum illud psal. Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quo ostendam illi salutare Dei. Et sumitur hoc, ut pluries, de psal. vel saltē cum psal. cantatur: quia, ut Dionysius dicit 3. Cap. Eccle. Hierar. Psal. comprehendunt per modum laudis quicquid in sacra Scriptura continetur.

SECUNDA pars continet commemorationem præsentis miserie, dum misericordia petitur dicendo Kyrieleyson, ter quidem pro persona Patris, ter autē pro persona Filij cū dicitur, Chrysteleyson, & ter pro persona Spiritus sancti cū subditur, Kyrieleyson: cōtra triplicem miseriam, ignorantie, culpe, et pænæ, vel ad significandū quod omnes personæ sunt in se inuicem.

TERCIA autem pars, commemorat celestem gloriam, ad quam tendimus post præsentem vitam & miseriam dicēdo, Gloria

in excelsis Deo, que cantatur in festis, in quibus commemoratur celestis gloria, intermittitur autem in officijs luctuosis, que ad commemorationem miserie pertinent.

QUARTA autem pars continet orationem quam sacerdos pro populo facit, ut digni habeantur tantis mysterijs.

SECUNDO autem præmittitur instructio fidelis populi: quia hoc sacramentum est mysterium fidei: ut supra habitū est. Quæ quidem instructio dispositiue quidem fit per doctrinam prophetarum, & apostolorum, que in ecclesia legitur per lectores & subdiaconos. Postquam lectionem cantatur à choro Graduale, quod significat profectum vite: & Halleluia, quod significat spirituale exultationem, vel Tractus in officijs luctuosis, qui significat spirituales gemitus, hæc enim consequi debent in populo ex prædicta doctrina. Perfæcte autem populus instruitur per doctrinam Christi in euangelio contētam, que à summis ministris legitur. s. à diaconibus. Et quia Christo credimus tanquam diuinæ ueritati (secundū illud Ioannis. 8. Si ueritatem dico uobis, quare non creditis mihi?) lecto euangelio symbolū fidei cātatur, in quo populus ostendit, se per fidem Christi doctrine assentire. Cantatur autem hoc symbolum in festis de quibus fit aliqua mentio in symbolo, sicut in festis Christi, & beatæ Virginis, & apostolorum, qui hanc fidem fundauerūt, & alijs huiusmodi.

SIC igitur populo præparato & instructo, consequenter acceditur ad celebrationem mysterij, quod quidem & offertur ut sacrificium, & consecratur, & sumitur ut sacramentum. Vnde primo peragitur oblatio, secundo consecratio materiae oblatae, tertio eiusdem perceptio.

CIRCA oblationem uero duo aguntur. s. laus populi in cantu Offertorij, per quod significatur letitia offerentium, & oratio sacerdotis: qui petit, ut oblatio populi sit Deo accepta. Vnde & primo Paral. 29. dixit Da-

uid. Ego in simplicitate cordis mei letus obtuli uniuerſa hæc, & populum tuū, qui hic reperus est, uidi cum ingenti gaudio tibi offerre donaria. Et postea orat dicens. Domine Deus custodi hanc uoluntatem.

DEINDE circa consecrationem, que super naturali uirtute agitur, primo excitatur populus ad deuotionem in præfatione, unde & monetur sursum corda habere ad Dominū.

Et ideo finita præfatione, populus deuote laudat diuinitatem Christi, cum angelis dicēs, sanctus, sanctus, & humanitatem cū pueris dicens, benedictus qui uenit. Deinde sacerdos secreta commemorat, primo quidem pro quibus hoc sacrificium offertur. s. pro uniuerſali ecclesia, & pro his qui in sublimitate sunt constituti. 1. Timo. 2. & specialiter quosdam qui offerunt, uel pro quibus offertur. Secundo commemorat sanctos quorum patrocinia implorat pro prædictis, cum dicit, communicantes & memoriam uenerātes. &c. Tertio petitionem concludit cum dicit, ut hæc oblatio pro quibus offertur salutaris.

DEINDE accedit ad ipsam consecrationem, in qua primo petit consecrationis effectum cum dicit, quam oblationem tu Deus. &c. Secundo, consecrationem peragitur per uerba Saluatoris, cum dicit, qui pridie, etc. Tertio, excusat præsumptionem per obedientiam ad mandatum Christi, cum dicit, & memores. Quarto, petit hoc sacrificium per actum, esse Deo acceptum, cum dicit, supra que propitio. &c. Quinto, petit huius sacrificij & sacramenti effectum. Primo quidem quantum ad ipsos sumentes, cum dicit, supplices te rogamus. Secundo, quantum ad mortuos, qui iam sumere non possunt, cum dicit, memeto etiam Domine. &c. Tertio specialiter quantum ad ipsos sacerdotes offerentes, cum dicit nobis quoque peccatoribus. &c.

DEINDE agitur de perceptione sacramenti, & primo præparatur populus ad percipiendum. Primo quidem, per orationem cōmunē totius populi (que est Oratio Dominica, in

qua petimus panem quotidianū nobis dari) & etiam priuatam: quam specialiter sacerdos pro populo offert, cum dicit, libera nos quesumus Domine. &c. Secundo præparatur populus per pacem, que datur dicendo, agnus Dei. Est enim hoc sacramentum unitatis & pacis: ut supra dictum est. In missis tamen defunctorum, in quibus sacrificium offertur: non pro pace præsentis, sed pro requie mortuorum pax intermittitur.

DEINDE sequitur perceptio sacramenti, primo percipiente sacerdote, & postmodū alijs dante: quia ut Dionysius dicit. 3. cap. ecclesi. Hierar. ille qui alijs diuina tradit, primo debet ipse particeps esse.

VLTIMO autē tota Misæ celebratio, in gratiarū actione terminatur, populo exultante pro sumptione mysterij (quod significat cantus post cōmunionem) & sacerdote per orationem gratias offerente, sicut & Christus celebrata cœna cū discipulis hymnum dixit: ut dicitur Matth. 26.

AD PRIMVM ergo dicendū, quod consecratio solis uerbis Christi conficitur. Alia uero necesse est addere ad preparationem populi sumentis: sicut dictum est.

AD SECUNDVM dicendū, quod (sicut dicitur Iohannis ultimo) multa sunt à Domino facta uel dicta, que euangelistæ non scripserūt Inter que fuit hoc, quod Dominus in cœna, oculos leuauit in cælum, quod tamē ecclesia ex traditione apostolorum habuit. Rationabile enim uidetur, ut qui in resurrectione Lazari (ut habetur Iohannis. 11.) & in oratione quam pro discipulis fecit. Ioannis. 17. oculos leuauit ad Patrem: in huius sacramenti institutione, multo magis hoc fecerit, tanquam in re potiori. Quod autem dicitur, Manducate et comedite, non differt quantum ad sensum neque multum refert, quid dicatur, præsertim cū uerba illa non sint de forma: ut supra dictum est. Quod autē additur, omnes, intelligitur in uerbis euangelij, sed non exprimitur: quia ipse dixerat Iohannis. 6. Nisi manducaueritis carnem

carne filij hominis, non habebitis vitam in vobis.

AD TERTIVM dicendum, quod Eucharistia est sacramentum totius ecclesiae unitatis. Et ideo specialiter in hoc sacramento, magis quam in alijs, debet fieri mentio de omnibus, quae pertinent ad salutem totius ecclesiae.

AD QVARTVM dicendum, quod instructio fidei est duplex. Una quae fit noviter inventis, scilicet cathecumini, et talis instructio fit per baptismum. Alia autem est instructio, quae instruitur fidelis populus, qui communicat huic mysterio, et talis instructio fit in hoc sacramento. Et tamen ab hac instructione non repelluntur, etiam cathecumini, et infideles. Unde dicitur de consecra. d. 1. Episcopus nulum prohibeat ingredi ecclesiam, et audire verbum Dei: sive gentilem, sive haereticum, sive Iudaeum, usque ad Missam cathecumorum, in qua continetur instructio fidei.

AD QVINTVM dicendum, quod in hoc sacramento et maior devotio requiritur quam in alijs sacramentis (propter hoc quod in hoc sacramento totus Christus continetur) et communior etiam: quia in hoc sacramento requiritur devotio totius populi, pro quo sacrificium offertur, et non solum percipientium sacramentum: sicut in alijs sacramentis. Et ideo (ut Cyprianus dicit) sacerdos praefatione praemisissa, parat fratrum mentes, dicendo, sursum corda: ut dum respondet plebs, habemus ad Dominum, admoneatur nihil aliud se quam deum cogitare debere.

AD SEXTVM dicendum, quod in hoc sacramento (sicut dictum est) tanguntur ea, quae pertinent ad totam ecclesiam. Et ideo quaedam dicuntur a choro, quae pertinent ad populum. Quorum chorus quaedam totaliter profectitur, quae scilicet toti populo inspirantur. Quaedam vero populus profectitur, sacerdote inchoate, qui personam Dei gerit, in signum, quod talia pervenerunt ad populum ex revelatione divina, sicut fides et gloria

caelestis. Et ideo sacerdos inchoat, symbolum fidei, et Gloria in excelsis Deo.

QVAEDAM vero dicuntur per ministros: sicut doctrina veteris et novi testamenti, in signum quod per ministros a Deo missos, est doctrina haec populis annunciata.

QVAEDAM vero sacerdos solus profectitur, quae scilicet ad proprium officium sacerdotis pertinent, ut scilicet dona et preces offerat pro populo, sicut dicitur Hebr. 5. In his tamen quaedam dicit publice, scilicet, quae pertinent ad sacerdotem, et ad populum, sicut sunt orationes communes. Quaedam vero pertinent ad solum sacerdotem: sicut oblatio et consecratio, et ideo quae circa haec sunt dicenda, occulte a sacerdote dicuntur. In utrisque tamen excitat attentionem populi dicendo, Dominus vobiscum, et expectat assensum dicentium, amen. Et ideo etiam in his quae secrete dicuntur, publice praemittit, Dominus vobiscum, et subiungit, Per omnia secula seculorum.

VEL secrete aliqua sacerdos dicit, in signum quod circa Christi passionem discipuli, non nisi occulte confitebantur Christum.

AD SEPTIMVM dicendum, quod efficacia verborum sacramentalium impediri potest per intentionem sacerdotis.

NEC tamen est inconueniens, quod a Deo petamus id quod certissime scimus ipsum facturum, sicut Christus Iohan. 17. petiit suam clarificationem. Non tamen videtur ibi sacerdos orare, ut consecratio impleatur, sed ut nobis fiat fructuosa. Unde signanter dicit: ut nobis corpus et sanguis fiat. Et hoc significant verba, quae praemittit dicens. Hanc oblationem facere digneris, benedicta secundum August. 1. per quam benedicamur scilicet per gratiam, ascriptam 1. per quam in caelo ascribamur, rata, id est, per quam de visceribus Christi esse censeamur: rationabilem, 1. per quam a bestiali sensu exuamur: acceptabilem, ut qui nobis ipsis displicemus, per hanc acceptabiles eius unico filio simus.

AD

AD OCTAVVM dicendum, quod licet hoc sacramentum ex seipso praefatur omnibus antiquis sacrificijs, tamen sacrificia antiquorum fuerunt Deo acceptissima ex eorum deuotione. Petit ergo sacerdos, ut sic hoc sacrificium acceptetur Deo ex deuotione offerentium, sicut illa accepta fuerunt Deo.

AD NONVM dicendum, quod sacerdos non petit, nec quod species sacramentales deferantur in caelum, neque corpus Christi verum, quod ibi esse non desinit. Sed petit hoc pro corpore mystico (quod scilicet in hoc sacramento significatur) ut scilicet orationes sacerdotis et populi Angelus assistens diuinus mysterijs, Deo representet: secundum illud Apocali. 8. Ascendit fumus incensorem, de oblationibus sanctorum, de manu Angeli.

SVBLIME autem altare Dei, dicitur vel ipsa ecclesia triumphans in quam transferrī petimus: vel ipse Deus cuius participationem petimus: de hoc enim altari dicitur Exod. 20. Non ascendes ad altare meum per gradus. 1. in Trinitate gradus non facies. VEL per Angelum intelligitur ipse Christus, qui est magnifici filij Angelus, qui corpus suum mysticum, Deo patri coniungit, et ecclesiae triumphanti. Et propter hoc etiam Missa nominatur: quia per Angelum sacerdos preces ad Deum mittit, sicut populus per sacerdotem: vel quia Christus est hostia nobis missa a Deo. Unde et in fine Missae dicitur in festiuis diebus populus licenciat dicens. Ite, missa est. scilicet hostia ad Deum per Angelum: ut scilicet sit Deo accepta.

Articul. quintus.

Vtrum ea quae in celebratione huius sacramenti aguntur, sint conuenientia.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quod ea quae in celebratione huius sacramenti aguntur, non sint conuenientia.

Hoc enim sacramentum ad nouum testamentum pertinet: ut ex forma ipsius apparet. In nouo autem testamento non sunt obseruanda caeremonia veteris testamenti, ad quas pertinebat quod sacerdos et ministri a qua lauabantur, quando accedebant ad offerendum: legitur enim Exod. 30. Lauabunt Aaron et filij eius manus suas ac pedes, quando ingressuri sunt tabernaculum testimonij, et quando accessuri sunt ad altare. Non est ergo conueniens, quod sacerdos lauet manus suas inter Missarum solennia.

PR AETER EA. Ibidem Dominus mandauit quod Aaron accideret incensum suauiter fragrans super altare, quod erat ante propitiatorium, quod etiam pertinebat ad caeremonias vet. testa. Inconuenienter ergo in Missa sacerdos thurificatione utitur.

PR AETER EA. Ea quae in sacramentis ecclesiae aguntur, non sunt iteranda. Inconuenienter igitur sacerdos multoties iterat cruce signationes super hoc sacramentum.

PR AETER EA. Apostolus dicit Heb. 7. Sine ulla contradictione, quod minus est, a maiori benedicitur. Sed Christus qui est in hoc sacramento post consecrationem, est multo maior sacerdote. Inconuenienter igitur sacerdos post consecrationem benedicit hoc sacramentum cruce signando.

PR AETER EA. In sacramento ecclesiae nihil debet fieri, quod ridiculosum videatur. Videtur autem ridiculosum, gestulationes facere, ad quas pertinere videtur, quod sacerdos quandoque brachia extendit, manus iungit, digitos complicat, et se ipsum inclinat. Ergo hoc non debet fieri in hoc sacramento.

PR AETER EA. Ridiculosum etiam videtur, quod sacerdos multoties se ad populum vertit, et multoties populum signat. Non ergo debent haec fieri in celebratione huius sacramenti.

PR AETER EA. Apostolus 1. ad Cor. 1. pro inconuenienti habet, quod Christus dicitur 1. s. sit.

sus sit. Sed post consecrationem Christus est in hoc sacramento. Inconuenientur ergo hostia frangitur a sacerdote.

PR AETER EA. Ea quae in hoc sacramento agitur, passionem Christi representat. Sed in passione Christi corpus fuit diuisum in locis quinque vulnerum. Ergo corpus Christi in quinque partes frangi deberet magis quam in tres. **PR AETER EA.** Totum corpus Christi in hoc sacramento seorsum consecratur a sanguine. Inconuenienter ergo una pars eius sanguini miscetur. **PR AETER EA.** Sicut corpus Christi proponitur in hoc sacramento, ut cibus: ita et sanguis Christi ut potus. Sed sumptioni corporis Christi non adiungitur in celebratione Missae alius corporalis cibus. Inconuenienter igitur sacerdos post sumptionem sanguinis Christi, unum non consecratum sumit.

PR AETER EA. Veritas debet respondere figurae. Sed de agno Paschali, qui fuit figura huius sacramenti, mandatur, quod non remaneret ex eo quicquam usque mane. Inconuenienter igitur hostiae consecratae referuantur, et non statim sumuntur.

PR AETER EA. Sacerdos pluraliter loquitur audientibus, cum dicit, Dominus vobiscum, et gratias agamus. Sed inconueniens videtur pluraliter loqui uni soli, et maxime minori. Ergo inconueniens videtur, quod sacerdos uno tantum ministro presente, celebret Missam. Sic igitur videtur, quod inconuenienter aliqua agantur in celebratione huius sacramenti.

SED, INCONTRARIUM est ecclesiae consuetudo, quae errare non potest: ut pote Spiritu sancto instructa.

RESPONDEO dicendum, quod (sicut supra dictum est) in sacramenti dupliciter aliquid significatur. scilicet verbis et factis, ad hoc quod sit perfectior significatio. Significatur autem verbis in celebratione huius sacramenti, quaedam pertinentia ad passionem Christi, quae representatur in hoc sacramento: vel etiam ad corpus mysticum quod significatur in hoc sacramento, et quaedam pertinentia ad usum huius sacramenti, qui de-

bet esse cum deuotione et reuerentia. Et ideo in celebratione huius mysterij quaedam aguntur ad representandam passionem Christi, vel et dispositionem corporis mystici: et quaedam aguntur pertinentia ad deuotionem et reuerentiam huius sacramenti.

AD Primum ergo dicendum, quod ablutio manuum fit in celebratione Missae propter reuerentiam huius sacramenti. Et hoc dupliciter. Primo quidem: quia aliqua pretiosa tractare non consueuimus, nisi manibus ablutis. Vnde indecens videtur quod ad tantum sacramentum aliquis accedat manibus etiam corporaliter inquinatis. **SECUNDO** propter significationem, quia ut **DIO** dicit, 3. c. eccles. Hierar. extremitatum ablutio, significat emundationem, etiam a minimis peccatis, secundum illud **IOA.** 23. Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lauet. Et talis emundatio requiritur ab eo qui accedit ad hoc sacramentum. Quod etiam significatur per confessionem, quae fit ante introitum Missae. Et hoc idem significabat ablutio sacerdotum in **vet. leg.** ut ibidem dicit **DION.**

NEC tamen ecclesia hoc seruat tanquam ceremoniale **vet. leg.** preceptum, sed quasi ab ecclesia institutum, sicut quiddam secundum se conueniens. Et ideo non eodem modo obseruatur sicut tunc: praetermittitur enim pedum ablutio, et seruetur ablutio manuum, quae potest fieri magis in promptu, et quae sufficit ad significandam perfectam mundationem. Cum enim manus sit organum organorum (ut dicitur, 3. de anima) omnia opera attribuantur manibus, unde in **psal.** dicitur, Lauabo inter innocentes manus meas.

AD secundum dicendum, quod et thurificationem non utimur quasi ceremoniali precepto legis: sed sicut ecclesiae statuto. Vnde non eodem modo utimur, sicut in **leg. vet.** erat statutum. Pertinet autem ad duo. Primo quidem ad reuerentiam huius sacramenti: ut, scilicet per bonum odorem depellatur si quid corporaliter prauo odoris in loco fuerit, quod posset prouocare horrorem. Secundo pertinet ad representandum effectum gratiae, quae sicut bono odore Christus plenus fuit (secundum illud, **Gen.** 27.

Ecce

Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni) et a Christo deriuatur ad fideles officio ministrorum: secundum illud, 2. **Corinth.** 2. Odorem notitiae suae spargit per nos in omni loco. Et ideo undique thurificato altari, per quod Christus designatur, thurificantur omnes per ordinem.

AD TERTIUM dicendum, quod sacerdos in celebratione Missae, utitur cruce signatione ad exprimendam passionem Christi: quae ad crucem est terminata.

EST autem passio Christi quibusdam quasi gradibus peracta. Nam primo fuit Christi traditio, quae facta est a Deo, Iuda, et Iudeis, quod significat trina cruce signatio, super illa verba, haec dona, haec numera, haec sancta sacrificia illibata. Secundo fuit Christi venditio. Est autem venditio, sacerdotibus, scribis, et Phariseis. Ad quod significandum fit iterum trina cruce signatio super illa verba benedictam, ascriptam, ratam. Vel ad ostendendum pretium venditionis. scilicet triginta denarios. Additur autem et duplex super illa verba, ut nobis corpus et sanguis et cetera, ad designandam personam Iudaei venditoris, et Christi venditi. Tertio autem fuit praesignatio passionis Christi, facta in cena. Ad quod designandum sunt tertio duae cruces. Vna in consecratione corporis, alia in consecratione sanguinis. Ubi utrobique dicitur, benedixit. Quarto autem fuit ipsa passio Christi. Vnde ad representandum quinque plagas Christi, fit quarto quintuplex cruce signatio super illa verba hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitae aeternae, et calicem salutis perpetuae. Quinto representatur extensio corporis, et effusio sanguinis, et fructus passionis per trinam cruce signationem, quae fit super illis verbis, corpus et sanguinem sumpserimus, omni benedictione, et cetera. Sexto representatur triplex oratio, quam fecit in cruce. Unam pro persecutoribus, cum dixit, Pater ignosce illis. Secundam pro liberatione a morte, cum dixit, Deus meus,

Deus meus, ut quid dereliquisti me. Tertia pertinet ad adeptionem gloriae, cum dixit, Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Et ad hoc significandum fit trina cruce signatio super illa verba, sanctificas, uiuificas, benedicens, et cetera. Septimo representantur, 3. horae quibus pependit in cruce. scilicet a sexta usque ad horam nonam. Et ad hoc significandum fit iterum trina cruce signatio ad illa verba, per ipsum, et cum ipso, et in ipso. Octauo autem representatur separatio animae a corpore per duas cruces subsequenter extra calicem factas. Nono autem representatur resurrectio tertia die facta, per tres cruces, quae fiunt ad illa verba, pax Domini sit semper vobiscum.

POTEST autem breuius dici, quod consecratio huius sacramenti, et acceptatio huius sacrificij, et fructus ipsius, procedit ex virtute crucis Christi. Et ideo ubicunque fit mentio de aliquo horum, sacerdos cruce signatione utitur.

AD QVARTUM dicendum, quod sacerdos post consecrationem non utitur cruce signatione ad benedicendum, et consecrandum, sed solum ad commemorandam virtutem crucis, et modum passionis Christi, ut ex dictis patet.

AD QVINTUM dicendum, quod ea, quae sacerdos in Missa facit, non sunt ridiculose gesticulationes: sunt enim ad aliquid representandum. Quod enim sacerdos brachia extendit post consecrationem, significat extensionem brachiorum Christi in cruce. Leuat etiam manus orando, ad designandum, quod oratio eius dirigitur pro populo ad Deum: secundum illud **Threnorum.** 3. Leuamus corda nostra cum manibus ad Dominum in caelos, et **Exod.** 17. dicitur, quod cum leuaret Moyses manus, vincebat Israel. Quod autem interdum manus iungit, et se inclinat, est suppliciter et humiliter orantis: et designat humilitatem et obedientiam Christi, ex qua passus est. Digtos autem iungit post consecrationem, scilicet pollicem cum indice, quibus cor-

pus

pus Christi consecratum tetigerat: ut si qua particula digitis adhaerit, non dispergatur, quod pertinet ad reuerentiam sacramenti.

AD SEXTVM dicendum, quod quinquies se sacerdos vertit ad populum, ad significandum, quod Dominus die resurrectionis, quinquies se manifestauit: ut supra dictum est in tractatu de resurrectione Christi. Saluat autem septies populum, scilicet quinq; vicibus quibus se vertit ad populum: & bis quando se non conuertit (scilicet cum ante prefationem dicit, Dominus vobiscum, & cum dicit, pax Domini sit semper vobiscum) ad designandum septiformem gratiam Spiritus sancti. Episcopus autem celebrans in festis, in prima salutatione dicit, pax vobis: quod post resurrectionem discipulis dixit Dominus: cuius personam representat praecipue episcopus.

AD SEPTIMUM dicendum, quod fractio hostiae tria significat. Primo quidem ipsam diuisionem corporis Christi, quae facta est in passione. Secundo diuisionem corporis mystici secundum diversos status: Tertio distributionem gratiarum procedentium ex passione Christi: ut Dionysius dicit, 2. cap. Ecclesi. Hierar. Unde talis fractio non inducit diuisionem Christi.

AD OCTAVVM dicendum, quod sicut Sergius Papa dicit (& habetur de consecr. d. 2.) triforme est corpus Domini. Pars oblata in calice missae, corpus Christi, quod iam resurrexit, monstrat, scilicet ipsum Christum & beatam Virginem, vel si qui alij sancti cum corporibus iam sunt in gloria, pars comesta ambulantes adhuc super terram, quia, scilicet uiuentes in terra, sacramento vtuntur, & passionibus conteruntur, sicut & panis comestus conteritur dentibus, pars in altari usque ad finem Missae remanens, corpus in sepulchro: quia usque in finem saeculi, corpora sanctorum in sepulchris erunt: quorum tamen anima sunt, vel in purgatorio, vel in caelo.

HIC tamen ritus non seruatur modo, ut scilicet una pars seruetur usque in finem Missae pro-

pter periculum, manet tamen eadem significatio partium. Quam quidam metricè expresserunt dicentes, Hostia diuiditur in partes, inuncta beatos. Plene, sicca notat viuos, seruata sepultos.

QVIDAM tamen dicunt, quod pars in calicem missae, significat eos, qui viuunt in hoc mundo: pars autem extra calicem seruata significat plene beatos, scilicet quantum ad animam & corpus: pars autem comesta significat ceteros.

AD NONVM dicendum, quod per calicem duo possunt significari. Vno modo ipsa passio Christi, quae representatur hoc sacramento. Et secundum hoc per partem in calicem missam, significantur illi, qui adhuc sunt participes passionum Christi.

ALIO modo potest significari fructio beata, quae etiam in hoc sacramento praefiguratur. Et ideo illi, quorum corpora iam sunt in plena beatitudine significantur per partem in calicem missam.

ET est notandum, quod pars in calice missae, non debet populo dari in supplementum communis: quia panem intinctum non potest Christus, nisi Iuda proditori.

AD DECIMVM dicendum, quod vinum ratione suae humiditatis est ablutiuum. Et ideo sumitur post susceptionem huius sacramenti, ad abluendum os, ne aliqua reliquia remaneant, quod pertinet ad reuerentiam sacramenti. Unde extra de celebratione Missarum cap. Ex parte. Semper sacerdos vino os perfundere debet, postquam totum percipit Eucharistiae sacramentum: nisi cum eodem die aliam Missam debuerit celebrare, ne, si forte vinum perfusionis acciperet, celebrationem aliam impediret. Et eadem ratione perfundit vino digitos, quibus corpus Christi tetigerat.

AD VNDECIMVM dicendum est, quod veritas quantum ad aliquid debet respondere figurae: quia, scilicet non debet pars hostiae consecrata, de qua sacerdos, & ministri, vel

vel etiam populus communicat, in crastinum reseruari. Unde, ut habetur de consecratione. d. 2. Clemens Papa statuit, quod tanta hostia in altari offerantur, quanta populo sufficere debeant, quod si remanserint, in crastinum non reseruentur: sed cum timore & tremore, clericorum diligentia consumantur. Quia tamen hoc sacramentum quotidie sumendum est (non autem agnus paschalis quotidie sumebatur) ideo oportet alias hostias consecrari, pro infirmis conseruare. Unde in eadem d. legitur. Presbyter Eucharistiam semper habeat paratam: ut quando quis infirmatus fuerit, statim eum communicet, ne sine communionem moriatur.

AD DUODECIMVM dicendum, quod in solemnibus celebrationibus Missae plures debet adesse. Unde Sother Papa dicit, ut habetur de consecratione. d. 1. Hoc quoque statutum est, ut nullus presbyterorum Missarum solennia celebrare praesumat, nisi duobus praesentibus sibiq; respondentibus, ipse tertius habeatur: quia cum pluraliter ab eo dicitur, Dominus vobiscum, & illud in secretis, orate pro me, apertissime conuenit, ut ipsius respondeatur salutationi. Unde & ad maiorem solemnitate, ibidem statutum legitur, quod episcopus cum pluribus Missarum solennia peragat. **IN** Missa tamen priuatis sufficit unum habere ministrum, qui gerit personam totius populi catholici: ex cuius persona sacerdoti pluraliter respondet.

Articulus sextus.

Vtrum possit sufficienter occurrere defectibus circa celebrationem huius sacramenti obseruando, statuta ecclesiae obseruando.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quod non possit sufficienter occurrere defectibus, qui circa celebrationem huius sacra-

menti occurrunt, statuta ecclesiae obseruando. Contingit enim quandoque, quod sacerdos ante consecrationem vel post moritur, vel alienatur, vel aliqua alia infirmitate impeditur, ne sacramentum sumere possit, & Missam perficere. Ergo videtur, quod non possit impleri statutum ecclesiae, quo praecipitur, quod sacerdos consecrans, sub sacrificio communicet.

PRAEETEREA. Contingit quandoque, quod sacerdos ante consecrationem vel post, recolit se aliquid comedisse, vel bibisse, etiam alicui peccato mortali subiaceret, vel etiam excommunicationi, cuius prius memoriam non habebat. Necessario est ergo, quod ille qui est in tali articulo constitutus, peccet mortaliter, contra statutum ecclesiae faciens, siue sumat, siue non sumat.

PRAEETEREA. Contingit quandoque, quod in calicem musca vel aranea, vel aliquod animal venenosum cadit post consecrationem, vel etiam cognoscit sacerdos calicem venenatum esse immixtum ab aliquo maleuolo, causa occidendi ipsum. In quo casu si sumat, videtur mortaliter peccare, se occidendo, vel Deum tentando, similiter si non sumat peccat, contra statutum ecclesiae faciens. Ergo videtur esse perplexus, & subiectus necessitati peccandi, quod est inconueniens.

PRAEETEREA. Contingit quandoque, quod per negligentiam ministri, aut aqua non ponitur in calice, aut etiam neque vinum, & hoc sacerdos aduertit. Ergo in hoc etiam casu videtur esse perplexus, siue sumat corpus sine sanguine (quasi imperfectum faciens sacramentum) siue non sumat, nec corpus, nec sanguinem.

PRAEETEREA. Contingit quandoque, quod sacerdos non recolit, se dixisse verba consecrationis, vel etiam alia quae in celebratione huius sacramenti dicuntur. Videtur ergo peccare in hoc casu, siue reiteret verba super eandem materiam, quae forte iam dixerat, siue vtatur pane & vino non consecratum quasi consecratum.

hij Prater

PRÆTEREA Contingit quādoq̄ propter frigus, quod sacerdoti dilabitur hostia in calicem, siue ante fractionem siue post. In hoc ergo casu nō poterit sacerdos ritū ecclesie implere, vel de ipsa fractione, vel etiam de hoc quod sola tertia pars mittatur in calicem.

PRÆTEREA Contingit quādoq̄, quod per negligentiam sacerdotis sanguis Christi effunditur, vel etiam quod sacerdos sacramentum sumptū vomit, aut etiam quod hostia consecrata tandem conseruantur, ut putrefiant, vel etiam à muribus corrodantur, vel etiam qualitercunque perdantur. In quibus casibus non videtur posse huic sacramento debita reuerentia exhiberi secundum ecclesie statuta. Non videtur ergo quod his de effectibus seu periculis occurrī possit, saluis ecclesie statutis.

SED CONTRA EST, quod sicut Deus, ita ecclesia non precipit aliquid impossibile.

RESPONDEO dicendum quod periculis seu de effectibus circa hoc sacramentum contingētibz, dupliciter potest occurrī. Vno modo proueniēdo: nē scilicet periculum accidat. Alio modo, subsequendo, ut scilicet id quod accidit emendetur, vel adhibendo remedium, vel saltem per penitentiam eius qui negligēter egit circa hoc sacramentum.

AD PRIMVM ergo dicendū, quod si sacerdos morte aut infirmitate graui occupetur ante consecrationem corporis & sanguinis Domini, nō oportet, ut per alium suppleatur. Si vero incepta consecratione hoc acciderit (puta consecrato corpore ante consecrationē sanguinis, vel etiā consecrato utroq̄) debet Missa celebrari per alium expleri. Vnde, ut habetur in decretis. 7. q. 1. ca. Nihil, in Toletano concilio legitur. Censumus conuenire, ut cum à sacerdotibus Missarū tempore, mysteria sacra consecrantur, si a gritudine accidat cuiuslibet euentus, quo ceptum nequeant explere mysterium, sit liberum episcopo

vel presbytero alteri, consecrationem exequi incepti officij. Non enim aliud competit ad supplementum initiari mysterij, quam ut, aut incipiens, aut subsequens benedictione sint completa sacerdotia: quia nec perfecta videri possunt, nisi perfectō ordine compleantur. Cum enim simus omnes unum in Christo, nihil contrarium diuersitas personarum format, ubi efficaciam prosperitatis unitas fidei representat. Nec tamē quod natura languoris causa consulitur, in presumptione perniciem conuertatur, nullus absque prouentus patētis molestia, minister, vel sacerdos, cum ceperit, imperfecta officia presumat omnino relinquere, si quis hoc temerarie presumpserit excommunicationis sententiam sustinebit.

AD SECVNDVM dicendū, quod ubi difficultas occurrī, semper est accipiendū illud quod habet minus de periculo. Maxime autem periculosum circa hoc sacramentum est, quod est contra perfectionem huius sacramenti, quia hoc est immane sacrilegium. Minus autem est illud quod pertinet ad qualitatem summentis. Et ideo si sacerdos post consecrationem inceptam, recordetur se aliquid comedisse vel bibisse, nihilominus debet perficere sacrificium & sumere sacramentum. Similiter si recordetur se peccatum aliquod commississe, debet penitere cum proposito confitendi & satisfaciendi, & sic non indigne, sed fructuose sumere sacramentum. Et eadem ratio est, si meminerit se excommunicationi cuiuscunque subiace, debet enim assumere propositum humiliter absolutionem petendi, & sic per invisibilem Pontificem Iesum Christum absolutionem consequetur quantum ad hunc actum quod peragat diuina mysteria.

SIVERO ante consecrationem alicuius prædictorum sit memor, cuius reputarem, maxime in casu manducationis & excommunicationis, quod Missam inceptam desereret, nisi graue scandalum timeretur.

AD TERTIVM dicendum, quod si musca, vel aranea in calicem ante consecrationem

occiderit, aut etiam venenum deprehenderit esse immixtum, debet effundi, & abluto calice, denuo aliud vinum poni consecrandum. Si vero aliquid horum post consecrationem acciderit, debet animal caute capi, & diligenter lauari & comburi, & ablutio cum cineribus in sacrarium mitti. Si vero venenum ibi esse deprehenderit immixtum, nullo modo debet sumere, neque alij dari, ne calix vitæ vertatur in mortem: sed debet diligenter in aliquo vasculo ad hoc apto cum reliquijs conseruari. Et ne sacramentum remaneat imperfectum, debet aliud vinum apponere in calicem, & denuo resumere à consecratione sanguinis, & sacrificium perficere.

AD QVARTVM dicendum, quod si sacerdos ante consecrationem sanguinis, & post consecrationem corporis percipiat, aut vinum aut aquam nō esse in calice, debet statim apponere, & consecrare. Si vero post consecrationis verba perceperit, quod aqua desit, debet nihilominus procedere: quia impositio aquæ (ut supra dictum est) non est de necessitate sacramenti. Debet tamen puniri ille ex cuius negligentia hoc contingit. Nullo autem modo debet aqua vino iā consecrato misceri: quia sequeretur corruptio sacramenti pro aliqua parte, ut supra dictum est.

SIVERO percipiat post verba consecrationis, quod vinum non fuerit positum in calicem: si quidem hoc percipiat ante summptionem corporis, debet posita aqua, si ibi fuerit, imponere vinum cum aqua, & resumere à verbis consecrationis sanguinis. Si vero hoc perceperit post summptionem corporis aliam hostiam apponere debet, iterum consecrandam simul cum sanguine. Quod ideo dico: quia si diceret sola verba consecrationis sanguinis, non seruaretur debitus ordo consecrandi: & sicut dicitur in prædicto cap. Toletani concilij, perfecta videri nō possunt sacrificia, nisi perfecto ordine compleantur. Si vero inciperet à consecratione sanguinis, & repeteret omnia verba consequentia, non cōpeteret, nisi ad effectum

hostia consecrata, cum in verbis illis occurrat quaedam dicenda, & fienda, non solum circa sanguinem, sed etiam circa corpus. Et debet in fine iterum sumere hostiam consecratā, & sanguinem, non obstante etiam si prius sumpsit aquam, quæ erat in calice: quia præceptū de perfectione sacramenti maioris est ponderis, quam præceptum quod hoc sacramentum à ieiunio sumatur: ut supra dictum est.

AD QVINTVM dicendum, quod licet sacerdos non recolat se dixisse aliqua eorum, quæ dicere debuit, non tamen debet ex hoc mente perturbari. Non enim qui multa dicit, recolat omnium quæ dixit: nisi forte aliquid in dicendo apprehenderit sub ratione iā dicti: sic enim aliquid efficitur memorabile. Vnde si aliquis attente cogitet illud quod dicit, non tamen cogitet se dicere illud, non multum postea recolat se dixisse. Sic enim fit aliquid obiectum memoriæ, in quantum accipitur sub ratione præteriti, sicut dicitur in lib. de memoria.

SI tamen sacerdoti probabiliter constet, se aliqua omisisse: si quidem non sunt de necessitate sacramenti, non existimo, quod propter hoc debeat resumere immutando ordinem sacrificij: sed debet ulterius procedere. Si vero certificetur se omisisse aliquid eorū quæ sunt de necessitate sacramenti, scilicet formas consecrationis: cum forma consecrationis sit de necessitate sacramenti, sicut & materia, idem videtur faciendum, quod dictum est in defectu materia: ut scilicet resumatur à forma consecrationis, & cetera per ordinem reiterentur, ne mutetur ordo sacrificij.

AD SEXTVM dicendum, quod fractio hostiæ consecrata, & quod una sola pars mittatur in calicem, respicit corpus mysticum: sicut admixtio aquæ significat populum. Et ideo horum prætermissio non facit imperfectionem sacrificij, ut propter hoc sit necessesse aliquid reiterare circa celebrationem huius sacramenti.

AD SEPTIMVM dicendū, quod

b iij (sicut

(sicut legitur de consecr. d. 2. ex decreto Pij Papa) si per negli gentiam aliquid de sanguine stillaverit in tabulam, quae terra adheret, lingua lambetur, & tabula radetur. Si vero non fuerit tabula, terra radetur, & igni consumetur, & cinis intra altare cōdetur: & sacerdos. 40. diebus poeniteat. Si autem super altare, stillaverit calix sorbeat minister stillam tribus diebus poeniteat. Si super lintheum altaris & ad aliud stilla pervenerit, decē diebus poeniteat, si usque ad tertium, novē diebus poeniteat. Si usque ad. 4. viginti diebus poeniteat, & lintheamina, quae stilla tetigerit tribus vicibus lauet minister calice subius posito: & aqua ablutionis sumatur, & iuxta altare recondatur. Possit etiam sumi in potum à ministro: nisi propter abominationē dimitteretur. Quidam autem ulterius partem illam lintheaminum incidunt, & comburunt: & cinerem in altari, vel sacrario reponunt.

SVBDITVR autem ibidem, ex poenitentiali Bedae presbyteri. Si quis per ebrietatem vel voracitatem Eucharistiam euomuerit. 40. diebus poeniteat, si laicus est: clerici vel monachi, seu diaconi & presbyteri. 70. diebus poeniteant, episcopus. 90. Si autem infirmitatis causa euomuerit. 70. diebus poeniteant.

ET in eadem d. legitur ex conc. Arelaten. si. Qui non bene custodierit sacramentum, & enus, vel aliquod aliud animal illud comederit. 40. diebus poeniteat. Qui autem perdidit illud in ecclesia, aut pars eius ceciderit, & non inuenta fuerit. 30. diebus poeniteat. Et eadem poenitentia videtur dignus sacerdos, per cuius negligentiam hostia consecrata peresit.

PR AEDICTIS autem diebus debet poenitens ieiunare, & à communionē cessare. Pensatis tamen conditionibus negocij & personae, potest minui vel addi poenitentia praedicta. Hoc tamen obseruandum est, quod ubicunque species integra inueniuntur, sunt reuerenter conseruanda, vel etiam sumenda:

quia manentibus speciebus, manet ibi corpus Christi: ut supra dictum est. Ea vero in quibus inueniuntur, si commode fieri potest, sunt comburenda, cinere in sacrario recondito: sicut de rasura tabulae dictum est.

Quaest. vigesima

quinta de sacramento poenitentiae.

ONSEQVENDO considerandum est, de sacramento poenitentiae. Circa quod, primo considerandum est, de ipsa poenitentia.

SECVNDO. De effectu ipsius.

TERTIO. De partibus eius.

QUARTO. De suscipiendis hoc sacramentum.

QVINTO. De potestate ministrorum, quae ad claves pertinet.

SEXTO. De solennitate huius sacramenti.

CIRCA PRIMVM, duo consideranda sunt. Primo de poenitentia, secundum quod est sacramentum. Secundo de poenitentia, secundum quod est virtus. Circa primum quaeruntur decem.

PRIMO. Vtrum poenitentia sit sacramentum.

SECVNDO. De propria materia eius.

TERTIO. De forma ipsius.

QUARTO. Vtrum impositio manus requiratur ad hoc sacramentum.

QVINTO. Vtrum hoc sacramentum sit de necessitate salutis.

SEXTO. De ordine eius ad alia sacramenta.

SEPTIMO. De institutione eius.

OCTAVO. De duratione ipsius.

NONO. De continuitate eius.

DECIMO. Vtrum possit iterari.

Articul.

Articulus primus

Vtrum poenitentia sit sacramentum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod poenitentia non sit sacramentum. Gregorius enim dicit, (& habetur in decretis. l. q. 1.) sacramenta sunt, baptesmus, chrisma, corpus & sanguis Christi. Quae ob id sacramenta dicuntur: quia sub tegumento corporalium rerum, diuina virtus secretius operatur salutem. Sed hoc non contingit in poenitentia: quia non adhibetur aliqua corporales res, sub quibus diuina virtus operetur salutem. Ergo poenitentia non est sacramentum.

PR AETEREA. Sacramenta ecclesiae à ministris Christi exhibentur: secundum illud. 1. Corinth. 4. Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Sed poenitentia non exhibetur à ministris Christi: sed interius à Deo hominibus inspiratur: secundum illud Hieremiae. 31. Postquam conuertisti me, egi poenitentiam. Ergo videtur, quod poenitentia non sit sacramentum.

PR AETEREA. In sacramentis, de quibus iam supra diximus, est aliquid quod est sacramentum tantum, aliquid quod est res & sacramentum, aliquid vero quod est res tantum: ut ex praemissis patet. Sed hoc non inuenitur in poenitentia. Ergo poenitentia non est sacramentum.

SED CONTRA EST, quod sicut baptesmus adhibetur ad purificandum a peccato, ita & poenitentia. Vnde & Petrus dixit Simoni Acto. 8. Poenitentiam age ab hac nequitia tua. Sed baptesmus est sacramentum: ut supra habitum est. Ergo par ratione & poenitentia.

RESPONDEO dicendum, quod (si-

cut Gregorius dicit in cap. supra dicto) sacramentum est in aliqua celebratione, cum res gesta ita sit, ut aliquid significatiue accipiamus, quod sancte accipiendum est. Manifestum est autem, quod in poenitentia ita res gesta sit, quod aliquid sanctum significatur, ita ex parte peccatoris poenitentis, quam ex parte sacerdotis absoluentis. Nam peccator poenitens per ea quae facit, & dicit, ostendit cor suum à peccato recessisse: similiter etiam sacerdos per ea quae agit, & dicit circa poenitentem, significat opus Dei remittentis peccata. Vnde manifestum est, quod poenitentia quae in ecclesia agitur, est sacramentum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod nomine corporalium rerum, intelliguntur large etiam ipsi exteriores actus sensibiles: qui ita se habent in hoc sacramento: sicut aqua in baptesmo, vel chrisma in confirmatione. Est autem attendendum, quod in illis sacramentis in quibus confertur excellens gratia, quae superabundat omnem facultatem humani actus, adhibetur aliqua corporalis materia, exterior: sicut in baptesmo, ubi fit plena remissio peccatorum, & quantum ad culpam, & quantum ad penam: & in confirmatione, ubi datur plenitudo Spiritus sancti, & in extrema unctione, ubi confertur perfecta sanitas spiritualis, quae proueniunt ex virtute Christi: quasi ex quodam extrinseco principio. Vnde si qui actus humani sunt in talibus sacramentis, non sunt de essentia sacramentorum, sed dispositiue se habent ad sacramenta.

IN ILLIS autem sacramentis, quae habent effectum correspondentem humanis actibus, ipsi actus humani sunt loco materiae: ut accidit in poenitentia & matrimonio. Sicut etiam in medicinis corporalibus, quaedam sunt res exterior adhibita, sicut emplastra & electuaria: quaedam vero sunt actus sanandorum: puta exercitationes quaedam.

AD SECVNDVM dicendum, quod in sacramentis quae habent corporalem materiam, oportet quod illa materia adhibeatur

h. ij. à ministr

à ministro ecclesie, qui gerit personam Christi, in signum quod excellentia virtutis in sacramento operantis, est à Christo. In sacramento autem penitentiae (sicut dictum est) sunt actus humani pro materia, qui procedunt ex inspiratione interna. Unde materia non exhibetur à ministro, sed à Deo interiori operante. Sed complementum sacramenti exhibet minister, dum penitentem absoluit.

AD TERTIVM dicendum, quod etiam in penitentia est aliquid, quod est sacramentum tantum, scilicet actus exterior, tam per peccatorem penitentem, quam etiam per sacerdotem absolventem. res autem sacramenti est penitentia interior peccatoris, res autem tantum est non sacramentum, est remissio peccati. Quorum primum totum simul sumptum, est causa secundi: primum autem est secundum, sunt quodammodo causa tertij.

ACTVRI de penitentia, à ratione ipsius nominis, penitentia, vel poenitere, auspiciatur. Sic namque luculentius procedemus. Poenitere enim Latinis, prima & propria sua significatione significat, displicere, quod ante placuit, cum interno animi dolore. Quod autem Scriptura interdum Deum alicuius rei poenitere dicit manifestus est tropus, quo significatur, Deum non humano quidem more poenitere, quasi. s. dolore aliquo tangatur, ipsique quadam affectus mutatione displiceat, quod placuit prius: cum Malac. 3. scriptum sit, Ego Deus, & non mutor: sed quemadmodum homines quos cuiuspiam rei poenitet, de re mutand: solliciti sunt, atque etiam quoad possunt, mutant: sic cum Deus mutat semel statuta vel facta, ad humanum morem poenitere dicitur, eo quod tale faciat, quale faciunt poenitentes homines. Quemadmodum Genes. 6. legimus Deum poenituisse, quod hominem fecisset in terra. Nam eo loco Deus iusto Noe declarat, quo pacto hominem, quem ad incolendum terram plasmaverat, rursus de terra ob eius malitiam per diluuium perditurus foret. Idem 1. Regum. 15. refertur Dominum poenituisse, quod constituisset Saulem regem. Quo significatur Deum velle, regnum quod sua dispositione prius Sauli regi detulerat, in alium meliorem transferre. Contra tamen non poenitere Dei, est semel statuta nullo modo mutare: ut est illud in Psalm. 109. Iuravit Dominus & non poenitebit eum, tu es sa-

cerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. Quo declarat, sacerdotium Christi perpetuum & immutabile fore. Sed nos nunc (tropo relicto) astricti sumus tantum de poenitentia, quae in hominem proprie cadit.

PRINCIPIO itaque, verbum, poenitere, latissime acceptum apud Latinos, significat, non tantum propter erratum: sed propter rem quamque dolere, quam velimus aliter actam esse, vel aliter se habere, nullo interim habito iusti, aut recti respectu: quemadmodum sunt, quos poenitet opes suas diuisisse pauperibus, aut eas tumultuario mentis impulsu, non iudicio, perpetuo ecclesiae contulisse, quas reuocatas vellet. E quorum numero Ananias & Saphira fuere, Actorum. 5. Et generatim sic poenitet omnes, qui secundum saeculum tristantur. Quorum tristitia, non poenitentiam in salutem stabilem: sed mortem operatur. De quibus dictum est in Evangelio, quod à sollicitudinibus & diuitijs & voluptatibus vitae, euntes suffocantur.

SECVNDO, hoc vocabulum, poenitentia, accipitur strictius, nempe, pro dolore, qui ob crimen perpetratum, aut erratum commissum concepitur. Secundum quam significandi rationem, poenitentia more Scripturae in veram, & falsam, seu fictam diuiditur. Ut autem vera à falsa recte discerni possit, veteres veram poenitentiam, 3. partes numerarunt, contritionem, confessionem, satisfactionem. Rursus, veram poenitentiam duabus speciebus contineri constat, interiori. scilicet & exteriori. Exterior iterum in publicam & priuatam scinditur. Sunt qui publicam, iterum in solennem, & simpliciter publicam secant. Sed haec vltima publicae poenitentiae discriminatio, magis rituum publicae poenitentiae differentiam: quam diuersas poenitentiae species, denotat. Haec tamen omnes exterioris poenitentiae species: ut fructuosae sint, interiorem poenitentiam praesupponunt. Interim constat illius exterioris poenitentiae, quae proprie sacramentum est (de qua dicemus) vim prope modum totam in abolitione consistere, supposita illius poenitentiae materia, quae confessio est poenitentis. Quae omnia vberius tractabimus allaturi (ut speramus) haud parum luminis, & ceteri, quae praemanibus est, & veterum ecclesiarum patrum de poenitentia sententias ac scriptas. Et interim hanc habeamus poenitentiae descriptionem. Poenitentia est conuersio hominis ad Deum, quae tunc peragitur, cum peccata, quae vel in nobis experimur, vel commisimus, propter Deum ex animo, non sine graui dolore odimus, cum voto ac proposito deinceps non peccandi, sed vitam in melius commutandi: ut praesius in sequentibus aperiemus. Et ut iam iam incipiamus, tenenda prius est ipsius vocis origo. Nam sine huiusmodi notatione, rem de qua differimus, probe tenere non possumus. Poenitentiam itaque à poena derivari, nemo est qui ambigere possit. Poena autem

tem, vindicta quaedam est praeteritae culpe & offensa. Unde prius auctores verbum poenitentiae, pro eo quod est, poenitentia, vsurpauerunt. Sed & cum rerum male gestarum, quasi vindicate natura, ipsi intra nos de nobis supplicium sumimus: tunc poenitere proprie dicimus. Poenitentiae autem vocabulum, tamen si latius pateat, (ut statim diximus) vsu tamen doctissimorum in bonam partem deflecti solet: ut non, nisi quae iuste pro culpis assumitur, poenitentia nuncupetur. Iustae autem vindictae duo sunt genera. Alterum publicum, in quo alius est reus, & alius iudex, actor & testis: Alterum priuatum, in quo & reus & vindicationis minister idem est.

In illo aliena culpa vindicatur: in hoc propria. Illa vindicta inuoluntaria patienti est: haec contra voluntaria. Poenitentiae igitur nomen, non quamlibet culpe vindictam, sed illam voluntariam designat: qua reus ipse sponte poenas eligit: ut in proprias culpas animaduerrat. August. in libr. de vera & falsa poenitentia cap. 19. poenitere (inquit) est poenam tenere: ut semper puniat in se vlscendo, quod commisit peccando, & capit. 8. Poenitentia est quadam dolentis vindicta, voluntarie punientis in se, quod commississe se dolet. Quo & Ambro. alludit super psalm. 37. conuentione prima, dicens: Plena est definitio poenitentiae, commemoratio delictorum, ut vnusquisque peccata sua, velut quodam quotidiani sermonis flagello, castiget, & commissi sibi flagitia condonet. **PRAE TERTIA.** Litera sacra admonet passim, poenitentiam agere, ad quam non exhortentur, nisi spontanea esset: nec poenitentiam ab alio inflictam agendam esse moneret, sed potius patiendam. Sed vt vera sit haec poenitentia, oportet vt fiat propter aliquos bonos fines. Et primus finis iustae vindictae est, ut qui laesus per culpam est, ei per poenam satisfiat. Probatur: quia eatenus iudex nocentem plectit, quatenus opus esse censet, vt iniuriae faciat satis. Sic igitur & poenitens ob eam causam vindicat culpam, quam admisit, vt Deo, quem offendit, debitam satisfactionem impendat. Alter & secundus finis poenitentis, est placare Deum, quem offenderat, eumque sibi conciliare. Hoc probatur: Quia per offensam, non solum iustitia sed etiam amicitia violatur. Nam, neque apud homines reintegratur amor per coactam satisfactionem offendentis, sed per vltionem. Tertius autem poenitentiae finis, est salus animi. Dolet namque poenitens, lachrymatur & gemit: vt per huiusmodi, quasi antidotum, morbo spirituali medeatur: vt diuus Tho. dicit infra, quaest. 31. artic. 3. & idem dicit August. in psalm. 57. Sed & Hieronymus in Ecclesiastes capit. 7. inquit. Nonit hirundo pullos, de succo oculare chelidoniae, & dictamum capreae appetunt vulnerare: cum nos ignoremus medicinam poenitentiae propositam esse peccantibus. Idem asserit Tertul. in libr. de poenitentia, & idem Chri-

stostus, homelia. 7. ad populum Antioche. his verbis. Iudices cum latrones coeperint, ac sacrilegos, non quomodo ipsos meliores reddant, considerant: sed quomodo ab ipsis peccatorum poenas exigant. Deus autem contra, cum aliquem coeperit peccatorem, non considerat, quomodo supplicium sumat, sed quomodo ipsum corrigat, atque & iudex pariter, & medicus est. Paul. etiam. 2. ad Corinth. 7. Tristitia (ait) quae secundum Deum est, poenitentiam in salutem stabilem operatur. Quam obrem poenitentiae iudicium: vt amicum, ita quoque salutare est, plusquam vindictiuium, cuius finis, non tam vindicta, quam vindicta salutaris est. Et, vt ista, quae tam multis diximus, in breuem summam redigamus, poenitentia (vt diximus) est dolor de peccatis sponte assumptus, vt sit vindicta culparum, voluntaria, satisfactoria, amica, & salutaris.

HIS quo ad rationem nominis libatis, petit. S. Thom. an poenitentia sit sacramentum, & respondet vnicuique conclusionem in calce articuli. Poenitentia quae in ecclesia agitur, est sacramentum. Probat haec in argumento in contra. Sicut baptismus adhibetur ad purificandum à peccato: ita etiam poenitentia. At baptismus est sacramentum. Ergo etiam poenitentia. Secundo probat in ipso articulo. Sacramentum est illud, quod est in aliqua celebratione, cum res gesta ita sit, vt aliquid significatiue accipiamus, quod sancte accipiendum est. Sed in poenitentia, quae fit in ecclesia: ita res gesta fit, quod aliquid sanctum significatur, tam ex parte peccatoris poenitentis, quam ex parte sacerdotis absoluentis: quia peccator per ea quae facit, & dicit, ostendit cor suum à peccato recessisse: & sacerdos per ea quae agit, & dicit circa poenitentem, significat opus Dei remittentis peccata. Ergo poenitentia, quae in ecclesia agitur, est sacramentum. Hec. S. Thom.

EX HIS supra dictis constat duplicem esse poenitentiam. Alteram interiorem, quae virtus vel actus eius est: alteram exteriorem, quae sacramentum est. Et ita nos agimus, ac accipimus poenitentiam secundum quod sacramentum est, & secundum quod virtus. Poenitentia igitur secundum quod virtus est, dolor de peccatis propter Deum, vel virtutem ad illum dolorem inclinantem significat, apud omnes sanctos & fideles doctores.

SED fuerunt haeretici negantes poenitentiam significare talem dolorem de peccatis, & negantes illud nunc haeretici Germani: vt Lutherus apud Rosenstem artic. 5. & in hoc consentit Erasmus Roterodamus in annotationibus super. 3. capit. Matth. dicentes, quod apud Graecos μετανοια non est poena aut dolor: sed resipiscentia & μετανοια resipiscere. At vbi interpretis noui testamenti, vsurpat poenitentiae vocabulum in fonte Graeco μετανοια est, vbi poenitentiam agite, Graecae lectio μετανοιαe. Non ergo in vsu Scripturae sacrae poenitentia dolor aut poena est: sed mutatio con-

tio consilij, & mentis: & poenitere, est post erratum sapere, institueretque animum ad viuendum recte. Et hoc irrefragabili argumento moti germani crediderunt veram poenitentiam nihil aliud esse, quam nouam vitam iuxta quod Ambro. apud Magist. 14. d. ait, veram poenitentiam esse, cessare à peccato.

SED his non obstantibus, est conclusio nostra in hac parte, quae fundamentum huius materiae erit. Hoc nomen poenitentiae, in sacris Literis prodolore poenitentiae accipitur, & apud doctos Latinos viros. Probatur prius autoritate omnium Latinorum doctorum, qui sic (vt nos deduximus) originem & nominis notitiam deducunt.

SECUNDO, respicientia atque tristitia adeo sibi viciniam habet, vt vna sine alia nusquam reperiatur, nempe, si erratum cognoscis: illico tibi incipit displicere. At, cum id quod placebat, displicet, illico contristat: sicut cum placebat, delectabatur. Ergo respicientia & tristitia semper sunt simul, & altera alteram concomitatur.

ET QVOD respicientia & tristitia sint simul, probatur rursus ex sacris Literis. Prius Genes. 6. sic habetur. Videns Deus quod multa malitia hominum esset in terra, poenituit eum quod hominem fecisset, & tactus dolore cordis intrinsecus, &c. En post poenitentiam, dolor apponitur cordis. Et Hier. 31. dicitur. Postquam conuertisti me, egi poenitentiam, & postquam ostendisti mihi percussio foemur meum. In quae verba Hiero. dolentis (inquit) & plangentis & super errore pristino plorantis indicium est, vt foemur manu percutiat, & stultum se antea fuisse fateatur. Dolor itaque comes indiuiduus est respicientiae.

PRAETEREA. Haec Graeca vox μετανοια poenam ac vindictam significat. Ergo male negant haeritici illam significationem. Probatur prius ex Paulo, posteriori ad Corinth. 7. vbi pro poenitentia μετανοια vsurpat. Ergo, &c. Probo antecedens quia Graeca in hunc modum habet. Η κατὰ θεού ληπί μετανοια εἰς σατήριον ἀμετάνοιτον κατεργάζεται. Hoc est, quae enim secundum Deum tristitia est, poenitentiam in salutem stabilem aut non poenitentiam operatur. Quo loco, si respicientiam veritas, sententiam in Apostolo fallam efficias. Non enim tristitia respicientiam operatur: sed è diuerso, respicientiam tristitiam. At tristitia quae secundum Deum est, poenitentiam, id est, voluntariam poenam vindictamque culpam operatur.

PRAETEREA. Pro hoc est Aufonius, in epigrammate in occasionis statuum, sic dicens in persona poenitentiae. Sum Dea, quae facti, non facti; exigo poenas. Nēpe vt poeniteat, sic metanoia vocor. Non igitur, siue Latine poenitentia, siue Graece metanoia, nouam non solum vitam: sed etiam & veteris odium vindictamque significat. Sed ais. Si verbum verbo reddas μετανοια

mutatio cogitationis, & mentis est transformatio: si ad hunc modum loqui Latina consuetudo permitteret. Fateor equidem. At mentis mutatio, esse non potest, nisi mens diuertat à malo, contraque accedat ad bonum. Quod quia non fit gressibus corporis, sed affectibus animi. veterem vitam animos auerteretur oportet, cum eligit nouam. Sic enim animi mutationem recta philosophia interpretatur. Quam si haberent Lutherani, nihil ab illis praeterea exigeremus, si modo haberent eam, non qua sibi ipsi fingunt: sed qua & vere, & graphice describit Ambro. 2. libr. de poenitentia. cap. 10. inquit. Facilius inueni, qui innocentiam seruauerit: quam qui congrue egerint poenitentiam. An quisquam illam poenitentiam putet, vbi requirenda ambitio dignitatis, vbi vini effusio, vbi copulae conjugalis vsus? Renunciandum saeculo est, somno ipsi minus indulgendum quam natura postulat, interrumpendus est gemitibus, interpolandus est suspirijs, sequestrandus est orationibus: viuendum ita: vt vitali huic moriamur vsui, seipsum sibi homo abneget, & totus mutetur: sicut quemdam adolescentem fabulae ferunt, post amorem meretricios peregre profectum, & amore abolito regressum, veteri postea occurrere dilectae. Quae vbi non interpellata mirata, putauerit non recognitam, dixerit, Ego sum, responderit ille: sed ego non sum. Ergo, mihi hanc cogitationem atque animi transformationem, si praestiteris, iam ego de nomine nihil moror. Illa reuera poenitentia est, de qua nos in praesentia disputamus. Haec certe est, quam sancti vocauerunt poenitentiam. Haec est, quam concilia, vt Coloniae se & Tridentinum vocant poenam. De hac profecto poenitentia sancti & concilia intellexerunt omnes illas scripturas Luc. 13. Nisi poenitentiam egeritis, omnes simul peribitis, & illud Matth. 3. poenitentiam agite, appropinquet regnum caelorum, & Luc. 3. Agite fructus dignos poenitentiae. Recipiant igitur Lutherani nobiscum hanc poenitentiam, aut tanquam proterui facecant. Et haec de nominis significatione.

AD LITERAM diui Thom. descendentes, aduerte quod haec materia tractatur à Magistro sententiarum, in 4. d. 14. In qua Magister postquam in praecedentibus tractauit de baptismo, & eucharistia, quae ordinantur ad perficiendum hominem in bonum secundum se, vel in ordine ad confirmationem, incipit tractare de poenitentia, quae ordinatur ad remotionem mali.

SED dices. Quare prius tractauit de Eucharistia quam de poenitentia, cum poenitentia sit prauiua ad Eucharistiam? Dico quod fecit propter hoc: quia Eucharistia ordinatur ad perficiendum hominem in bono, & poenitentia est ad remotionem mali: & bonum est prius natura malo.

SECUNDO dico, quod Magister & doctores secuti sunt ordine ipsius rei: quia in primitiua ecclesia, in aliquibus ecclesijs pueri post baptismum sumebant

sumebant Eucharistiam ante poenitentiam (vt supra diximus) licet postea ecclesia mutauerit consuetudinem.

DEINDE est notandum, quod hic tractatus de poenitentia, durat per nouem distinctiones apud Magistram, vsque ad 23. s. exclusiue. Partitur in quinque partes. In priori parte agitur de poenitentia secundum se. 14. & 15. distinctionibus, tam secundum quod sacramentum, quam secundum quod virtus. In secunda parte agitur de parte eius. s. confessione, corritio, & satisfactione, & hoc di. 15. & 17. In tertia autem parte tractatur de ministro confessionis. In quarta tractatur de tempore poenitentiae, an. s. sit certum tempus poenitentiae. In quinta parte tractatur de quibusdam incidentibus in poenitentia, nempe, de remissione venialium. Ista etiam. 14. d. diuiditur in quinque partes. In prima tractatur de necessitate poenitentiae. In secunda autem tractatur de quiditate, nempe, quid est poenitentia. In tertia vero de quibusdam erroribus. Et in quarta agitur de poenitentia publica. In quinta autem agitur de iteratione poenitentiae, an. s. sit iterabilis poenitentia.

PRAETEREA. Magister ponit in hac dist. 14. quaedam propositiones. Quarum prima est. Poenitentia est necessaria longe positae à Deo. Probat hanc testimonio diui Hiero. Quia est secunda tabula post naufragium. Secunda propositio est. Poenitentia est sacramentum: & est virtus. Baptismus enim est sacramentum, sed non est virtus.

PRAETEREA. Nota quod materia haec est grauis, & theologica. Tractatur nanque in theologia aliqua pars philosophiae: sed hic agitur rem omnino theologica. Et ideo plus contendendum est testimonijs scripturarum, quam rationibus, quae saepe nos fallunt.

PROPONITVR ergo in hac materia, prima. q. in. S. Thom. An poenitentia sit sacramentum. Pro cuius quaestione solutione, sunt duo notanda, quae superius diximus. q. 1. Primum est, quod sacramentum nihil aliud est, quam inuisibilis gratiae visibilis forma: vt imaginē gerat, & causa existat. Vel (vt Gregor. definiuit) sacramentum est, in quo sub tegumento rerum corporalium diuina virtus secretius operatur salutē. Vel est signum sensibile rei sacrae.

SED vnum est obseruandum (& erit secundum in ordine tractatus) quod in proximis quaestionibus diximus, quod poenitentia nihil aliud est, nisi id quo placamus Deum, & quo consequimur remissionem peccatorum, quicquid illud sit. Si enim per actum fidei nos placemus Deum, & pro peccatis satisfaceremus, fides esset vera poenitentia. His duobus notatis intelligitur quaestio proposita, quia nihil aliud est querere, an poenitentia sit sacramentum, quam querere, an poenitentia sit signum sensibile institutum à Deo, quo

mediante Deus confert nobis remissionem peccatorum, vel quo placamus Deum, & reddimus illum nobis propitium. Ecce sensus quaestionis. HIS suppositis, ponitur conclusio ab omnibus. Poenitentia est sacramentum, vel aliquod sacramentum est poenitentia. i. est signum sensibile institutum à Deo, ad consequendum remissionem peccatorum, & ad reddendum Deum propitium ipsis poenitentibus, quibus erat iratus per peccatum.

SED DVBITATVR, an haec conclusio Dubitum possit probari ex sacra Scriptura. primum.

DICO quod ita: licet non inueniatur nominata poenitentia in sacra Scriptura sacramentum, id est, non dicatur formaliter quod sit sacramentum, probatur tamen sicut de baptismo, qui in Scriptura non vocatur sacramentum. Nam, sicut probamus ex Scriptura sacra quod baptismus est sacramentum: quia est signum sensibile, & confert gratiam & vitam, iuxta illud, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum caelorum. Ioā. 3. & cum sacramentum sit signum, sequitur quod baptismus sit sacramentum: ita eodem modo probatur de poenitentia ex Scriptura, quod aliquod est signum institutum à Deo ad remittenda peccata, quia Ioan. 26. dicitur, Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis. Et Math. 16. Quodcūque solueris super terram, erit solutum in caelo. Ergo ex Scriptura habetur, quod est in ecclesia autoritas & potestas ad remittendum peccata. Constat etiam quod iurisdictione non exercetur inter homines, nisi per actum exteriorē, quicquid sit, an per solū actum exteriorē possit exerceri, an non solū per actum exteriorē, sed etiam per interiorē: constat tamē, quod inter homines semper exercetur per actum exteriorē. Tūc sic. Est signum sensibile institutum ad istam finem. s. in remissionem peccatorum. Ergo est sacramentum. Antecedens probatur ex Scriptura sacra, & hoc dicimus esse poenitentiam. Ergo sufficienter probatur ex sacra Scriptura, quod poenitentia sit sacramentum. Et si dicas. Non probatur per citata testimonia, quod poenitentia sit sacramentum. s. de confessione, quod confessio sit illa poenitentia quae est sacramentum. Dico, quod nec ego volo illud probare pronunc, nec illud peto: sed peto, an sit aliquod signum sensibile institutum à Deo ad remittenda peccata, & hoc probauimus, quod ita, testimonijs illis sacrae Scripturae, siue illud signum sit confessio, siue aliud quoduis.

SECUNDO, probatur hoc autoritate ecclesiae in cap. Ad abolendam. extra de haereticis. Vbi numeratur confessio peccatorum inter sacramenta. Et dicitur ibi. Qui aliud vel aliās senserit de sacramentis, quam ecclesia Romana sentit, est haereticus.

TERTIO, etiam in concilio Florenti. sub Eugē. 4. idem habetur. Et ita probatur conclusio testimonijs

testimonijs sacrae scripturae & ecclesiae, & idipsum diffinitur in concilio Tridenti.

SED est notandum, quod licet omnes Christiani pije fateantur, quod sit aliquod sacramentum ad remittenda peccata, non tamen vocat eodem nomine, ut patet: quia in cap. Ad abolendam. vocatur confessio peccatorum, & alibi vocatur poenitentia. Et ideo Dur. in. 4. d. 14. q. 3. dicit, quod non debet vocari, nisi sacramentum confessionis, & absolutionis. Probat: quia partes integrantes hoc sacramentum sunt confessio, & absolutio, non autem actus, nec habitus poenitentiae. Ergo non debet vocari sacramentum poenitentiae. Ad hoc argumentum respondet Capr. in. 4. d. 14. q. 1. quod hoc sacramentum propriissime vocatur sacramentum poenitentiae, & proprius quam sacramentum confessionis: sicut Dur. appellat. Probat: quia poenitentia (ut dicit August. lib. de vera & falsa poenitentia. cap. 19.) est tentio poenae: quia poenitere (dicit) est poenam tenere. Sed omnia quae concurrunt ad hoc sacramentum, sunt poenalia. Ergo merito dicitur sacramentum poenitentiae: quia in hoc sacramento est contritio, quae est afflictio cordis, & confessio etiam poenalis est, & est persecutio poenae imposita a sacerdote. Ergo merito dicitur sacramentum poenitentiae.

S. THOMAS in. 4. d. 16. q. 1. ar. 1. q. 2. ad. 1. dicit, quod in sacramento sunt 3. partes, contritio, confessio, & satisfactio, & dicit quod sacramentum accepit nomen ab ultimo: ut saepe contingit rem denominari ab ultimo, ut patet de Petro, qui est ens & substantia, & ultimo est homo, & ita non dicitur ens, sed homo. Similiter est sacerdos, diaconus, & subdiaconus, ultimo sacerdos, & ab illo denominatur. Et ad argumentum Dur. nego maiorem: quia contritio est vera pars poenitentiae: ut postea dicemus. Et S. Thom. dicit, quod contritio est pars sacramenti, infra. q. 31. ar. 1. & 2. atque in. 4. dist. 16. q. 1. Et in hoc errat Dur. quia putat, quod contritio non est pars sacramenti. Secundo errat: quia illa quae ipse fatetur, quae sunt in poenitentia, sunt poenalia, & licet omnia illa cessarent, est ratio, quam posuimus: quia poenitentia ordinatur ad remissionem peccatorum, & cum hoc sacramentum sit institutum in remissionem peccatorum, quicquid illud sit, illud est poenitentia. Et loqui, ut Dur. loquitur, est loqui improprie. Et probatur, quia Paul. ad Hebr. 6. vocat baptismum poenitentia: quia baptismus remittit peccata. Impossibile (inquit) est eos, qui semel illuminati sunt, &c. rursum renouari ad poenitentiam. Paul. enim dicit, quod postquam perdiderint innocentiam baptismalem, non possunt homines illam recuperare: quia baptismus non est iterabilis. Et Petrus Act. 2. dicit. Baptizetur vnus quisque vestrum in remissionem peccatorum. Et ideo Paulus appellauit baptismum, poenitentia: quia remittit peccata. Ergo etiam merito sacramentum confessionis, melius vocabitur sacra-

mentum poenitentiae: quia est in remissionem peccatorum.

DUBITATUR quid est hoc sacramentum. Pro quo accipitur? Pro confessione, aut pro absolutione? Dubium secundum

AD HOC dicit Sco. in. 4. d. 14. q. 4. & d. 6. q. 1. quod tota essentia sacramenti & totum sacramentum nihil aliud est, quam absolutio, & hanc opinionem sequuntur Okam, Gabriel, Maior, & alij. Vnde ponunt mirabilem finitionem. Gabr. enim in. 4. d. 14. q. 2. sic diffinit. Poenitentia, est absolutio hominis poenitentis, a sacerdote habente iurisdictionem facta, ex institutione diuina efficaciter conferens salutem. Est satis proluxa diffinitio. Dicit, habente iurisdictionem, quia si non habeat iurisdictionem, non erit sacramentum poenitentiae. Non reprehendo diffinitionem: nisi quia est proluxior, quam exigit natura diffinitio. Iste enim doctores omnes solunt difficultates & determinant per suas finitiones ex suo capite.

POSSET quis forte dubitare, an requiratur ordo ad absoluendum aliquem. Dicit Gab. quod ita, & quod iam explicuit in diffinitione, quando dixit a sacerdote habente iurisdictionem, &c.

POSSET quis etiam dubitare, an aliud a Christo potuit instituire sacramentum poenitentiae. Dicit Gab. quod iam dixit in definitione, quod non. **DIC O** igitur quod diffinitiones debent esse communes omnibus diffinientibus: quia alias essent dubiae & opinabiles: cum tamen pertineant ad actum intellectus, ut patet per Aristot.

ET probatur a Gabr. quod poenitentia sit absolutio: quia sacramentum confert gratiam. Sed sola absolutio est causa remissionis peccatorum. Ergo sola absolutio est sacramentum poenitentiae. **SED** ego ostendam prius quod haec ratio militat. Secundo dicam, quid est sacramentum poenitentiae, & pro quo accipitur.

ET QVO ad primum arguitur hoc modo. Baptismus non est sola forma, quia baptismus est ablutio, & forma sola non est ablutio. Sed verba operantur in baptismo magis quam aqua. Ergo nec poenitentia est sola absolutio.

SECUNDO Eucharistia non est sola illa verba, Hoc est enim corpus meum, esto quod per illa verba conficiatur sacramentum. Ergo nec poenitentia est absolutio, &c. esto quod absolutio esset sola causa remissionis peccatorum. Et denique in nullo alio sacramento, dicimus quod sit eius forma. Ergo nec poenitentia est absolutio, quia est sua forma.

SECUNDO dico cum S. Thom. infra. q. 27. artic. ultimo, falsum esse, quod isti dicunt, causam remissionis esse solam absolutionem sacerdotalem: immo etiam confessio est causa absolutionis & remissionis peccatorum, licet absolutio sit principaliter: quia alias in habente se mere negatiue, sine confessione operaretur absolutio

absolutio, quod est falsum. Idem dico de baptismo, Ablutio est causa gratiae, & concurret ad illum effectum, licet non ita principaliter sicut verba. **ET** confirmatur hoc: quia (ut diximus supra. q. 3. ar. 1. & super Magist. d. 2.) sacramenta sunt causa gratiae, ad hunc sensum. Quia iste baptizatur, datur ei gratia, sed huic remittuntur peccata, quia confitetur. Ergo non solum absolutio: sed confessio est causa gratiae, id est, ratione confessionis datur gratia.

TERTIO probatur: quia secundum istos recentiores, sacramenta sunt causa gratiae sine qua non: quia secundum S. Thom. & antiquos, sacramenta sunt vera causa gratiae influens. Sed confessio est sine qua non daretur gratia, etiam eo modo absolutio. Ergo non potest illa opinio Scoti probabiliter defendi. Et confirmatur, quia hoc est dicere, sacramentum baptismi, id est, sacramentum quod est baptismus: quia capitur ille genitiuus intransitiue. Et ita sacramentum poenitentiae, est sacramentum quod est poenitentia. Sed absolutio non est poenitentia. Ergo manet probata conclusio quod sacramentum poenitentiae non est absolutio. **DVRANDVS** non ponit distincte conclusionem, sed ex verbis eius constat, quod poenitentia est totum aggregatum ex confessione & absolutione. **SED** contra. Contritio actus interior, est pars poenitentiae. Ergo poenitentiae sacramentum deberet esse ex omnibus illis aggregatum.

PRO HVIVS solutione est notandum, quod licet in entibus naturalibus nomen totius significet compositum ex omnibus partibus, ut homo tenetur pro materia & forma, & non pro vno illorum solo: non est ita in compositis artificialibus & accidentalibus, quia aliquando accipiuntur pro vna parte, & pro minus principali, ut constat de statua, quae pro sola materia accipitur, ut ait Aristot. quod tota essentia rei artificialis, est materia. Vnde statua est aurum: & phala est argentum. Et idem est in compositis accidentalibus, quia album non accipitur pro aggregato ex corpore & albedine, alias haec esset falsa, Album est animal, quia animal non est aggregatum ex corpore & albedine. Nec accipitur pro forma. s. pro albedine, sed pro materia. s. pro subiecto. At sacramenta sunt quaedam artificialia, quia sunt quaedam instituta, quae Deus fecit ad placitum ad illum finem. s. ad sanctificandum. Et ideo sequedo comunem regulam artificiorum, potius poenitentia debet dici confessio, quam absolutio: quia tota substantia rei artificialis est materia. Et hoc, etiam potest dici in alijs sacramentis, quod sacramentum baptismi accipitur pro ipsa ablutione, & sacramentum Eucharistiae pro speciebus. Et secundum hoc posset dici, quod poenitentia accipitur pro confessione, & non pro absolutione. Et ita vocatur poenitentia in cap. Ad abolendam, sacramentum confessionis. Sed quia illa regula non semper habet verum in artificialibus: ut constat in medicinis, semper enim

medicina accipitur pro toto aggregato ex omnibus partibus componentibus, licet virtus sit in vna parte potius quam in alia, ut constat, quia unguentum fit ex sandali & cera, & accipitur pro omnibus illis. Et sic posset dici, quod poenitentia accipitur pro confessione, & contritione, & alijs partibus. Et ita dicit Marsilius in quarto. q. 10. ar. 1. co. 1. Vbi dicit, quod poenitentia est multa. s. aliquid sensibile, ut confessio, & aliquid insensibile, ut contritio & dolor interior. Cum ergo habeat tres partes. s. contritionem, confessionem ubi includitur absolutio, & satisfactionem, pro omnibus illis accipitur. **SED CONTRA** potest esse sacramentum poenitentiae, esto non habeat illas omnes partes, quia non requiritur quod sit satisfactio, quia si quis confitetur, & antequam sacerdos iniungat poenitentiam, absoluat ipsum, & ille postea non vult recipere poenitentiam, erit verum sacramentum, & sine satisfactione, immo potest esse sine contritione. Ergo non est poenitentia aggregatum ex omnibus illis partibus.

AD hoc dico dupliciter. Prius, quod illae partes sunt de integritate & perfectione sacramenti, sed non de essentia: sicut homo accipitur pro aggregato ex pedibus & manibus, tamen si Petrus perdat manum, nihilominus accipitur pro illo, homo, quia illae partes non sunt de essentia, sed de perfectione, est enim homo, non tamen perfectus. Et ita dico de hoc sacramento. Poterit manere sacramentum poenitentiae, ita quod maneat tota essentia sacramenti, etiam si deficiat aliqua pars, sed non erit perfectum: sicut manet idem homo cum tota essentia hominis sine manibus, sed non est perfectus homo. **SECUNDO** dico, quod nunquam est sacramentum poenitentiae sine actu interiori, quae est satisfactio pro culpa. Et ita nunquam est sacramentum poenitentiae, sine contritione & satisfactione: quia satisfactio illa ultima est pro poena. Et per contritionem intelligo dolorem illum de peccatis. **SED** quid est dicendum de hoc secundum S. Thom. si an sacramentum poenitentiae sit aggregatum ex illis partibus.

DIC O, quod S. Thom. nihil dixit de hoc. Et bene fecit: quia haec omnia sunt inutilia. Sed videtur conformius ad dictum S. Thom. quod poenitentia accipitur pro toto aggregato: quia hic ad secundum, facit argumentum, quod poenitentia non sit sacramentum, quia sacramenta dantur a ministris ecclesiae, sed hoc sacramentum non conferetur a solo ministro, quia oportet quod poenitens ponat aliquid, & S. Thom. respondet, quod hoc est particulare in hoc sacramento: quia in sacramento poenitentiae sunt actus humani, qui proueniunt ex inspiratione interna. Vnde materia non exhibetur a ministro, sed a Deo interiori operante, sed minister exterior exhibet complementum poenitentiae, dum absoluit. Vnde videtur, quod absolutio non sit sacramentum secundum eum. Et in solutione ad tertium dicit, quod sacramentum est tantum actus poenitentis, tis,

tis, quam absolventis. Ergo est cõforme dictis. S. Tho. quod poenitẽtia est aggregatũ ex partibus. **PRÆTEREA** Dubitatur, quia in. 4. d. 4. Magister sententiarum ponit. di. quam ipse accipit ex Augu. & dicit, quod in quolibet sacramẽto inveniuntur tria. scilicet. sacramentum tantum, sacramentum & res simul, & res tantum: sicut in baptismo, ablutio est sacramentum tantum, character est res & sacramentum simul, quia est signũ gratiæ, & res signata per sacramentum est dispositio ad gratiam. Res autem tantum, est gratia. Arguitur hoc modo, tertio argumẽto. S. Thom. In omni sacramẽto inveniuntur ista tria. In poenitentia autem non inveniuntur ista tria. Ergo non est sacramentum. Ad hoc. S. Tho. negat minorem: quia confessio & absolutio sunt sacramentum tantum, contritio est res & sacramentum, & gratia est res tantum, quia significata per sacramentum, contritio est res, quia dispositio ad gratiam, & sacramentum, quia est signum gratiæ. Et. S. Tho. in. 4. d. 1. q. 1. ar. 4. disputat, an sacramenta sint causa gratiæ. Et ponit opiniones multas. Quarum vltima est, quod sacramenta nõ attingunt immediate ipsam gratiam, sed producant aliquam dispositionem, quæ attingit gratiam. i. attingit gratiam dispositiue. Et dicit illa opinio, quod illa dispositio est character. Sed quid de sacramentis quæ non producant characterẽ? Dicit. S. Tho. quod producant aliam dispositionem quæ dicitur ornatus, quæ est res & sacramentum simul. Est res, quia est effectus sacramenti, & est sacramentum, quia dispositio ad gratiã. Sed hũc nihil dicit de illo ornatu. Et si hũc loqueretur. S. Tho. conformiter ad illa quæ dixit in quarto, deberet dicere hũc, quod res & sacramentum est ornatus ille, & non contritio.

SED, an iste ornatus sit ponendus? Pro huius dubij solutione nota, quod. S. Thom. 1. secundæ. q. 112. ar. 3. dicit, quod sicut anima rationalis est forma perfecta, & non potest introduci in materia nuda, nisi præcedat aliqua dispositio: sic gratia est forma perfecta: quæ prærequirit dispositionẽ ad introductionem suam. Et non solũ quod non sit peccatum, sed oportet quod sit dispositio positiva disponens animam ad gratiam. Ex hoc Capreol. d. 1. in. 4. q. 1. in solutionibus ad argumenta contra tertiam conclusionem, & Palud. d. 1. & di. 14. dicit, quod ita est quod omne sacramentũ nõ imprimens characterem imprimat quandã dispositionẽ, quæ est qualitas realis in anima ad hoc quod veniat Spiritus sanctus. Et hi doctores vocant illam dispositionem ornatum animæ: quia ornat animam. Non potuerunt melius vocare.

SED Caiet. tenet contrarium tanquam probabilius hũc. Et ante eum tenuerunt aliqui viri docti, vt Ioannes Fanarius, quod doctorum quod dicitur de isto ornatu est figmentũ, non habens fundamentum in Scriptura sacra. Et licet Caiet. dicat, quod est opinio probabilis illa Palud. Ego au-

tem dico, quod est insustentabilis.

ET ad illud, quod. S. Thom. in. 4. ponit illum ornatum. Respondetur, quod inde est magnum argumentũ, quod reuocauit hũc in summa tanquam improbabile: quia quãdo. S. Thom. aliquid dicit in scriptis, & idem tractans in summa reliquit, reliquit vel tanquã falsum, vel friuolum, aut inane. Et maxime, quod in. 4. loquebatur ex mente aliorũ, licet dicat, quod illa opinio est probabilior: sed cum non dixerit alibi, etiam in scriptis, & illic nõ disputaret illud ex professo, & in summa, ubi discretissime loquitur de sacramentis, illud reliquit tanquam omnino falsum: maxime quia in summa loquitur de characterẽ, & nihil dicit de hoc ornatu. Ergo nullo modo est tenendum. Et ad illud. S. Thom. 1. sec. ubi ipsi figunt pedem. scilicet. quod requiritur dispositio ad gratiã. Dico, quod intelligitur de adultis. scilicet. illa dispositio oportet quod sit per actum liberi arbitrij, & quod homo disponat se per proprium actum. De pueris autem, qui nõ possunt se disponere, sacramentum est dispositio ad gratiam, & in omnibus illis, qui non possunt habere proprium actũ. Et quod hæc esset mens. S. Tho. constat ex suis dictis ibide, & ipse se exponit hoc modo.

Articul. secundus.

Vtrum peccata sint propria materia huius sacramenti.

AD SECUNDVM sic proceditur. Videtur quod peccata nõ sint propria materia huius sacramenti. Materia enim in alijs sacramentis per aliqua verba prolata sanctificatur: & sanctificata effectũ sacramenti operatur. Peccata autem non possunt sanctificari, & contrariantur effectui sacramenti, qui est gratia remittens peccata. Ergo peccata non sunt materia propria huius sacramenti. **PRÆTEREA**. August. dicit in lib. de poenitentia. Nullus potest inchoare nouã vitã, nisi eũ veteris vitæ poeniteat. Sed ad vetustatẽ vitæ pertinent, non solũ peccata, sed etiã poenales presentis vitæ. Nõ ergo peccata sunt propria materia poenitentia. **PRÆTEREA**. Peccatorũ, quoddã est originale, quoddã mortale, quoddã veniale. Sed poenitentia sacramentũ nõ ordinatur

ordinatur contra originale peccatum, quod tollitur per baptismum, neque contra peccatum mortale, quod tollitur per confessionem peccatoris, nec etiam contra veniale, quod tollitur per confessionem peccatoris, & per aquam benedictam, & alia huiusmodi. Ergo peccata non sunt propria materia poenitentia.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit. 2. Corin. 12. Non egerunt poenitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam gesserunt.

RESPONDEO dicendum, quod duplex est materia. scilicet. proxima & remota. Sicut statua proxima materia est metallum, remota vero aqua. Dicitur autem, quod materia proxima huius sacramenti sunt actus poenitentis: cuius materia sunt peccata, de quibus dolet, & quæ confitetur: & pro quibus satisfacit. Vnde relinquitur, quod remota materia poenitentia, sunt peccata nõ acceptanda, sed detestanda, & destruenda.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ratio illa procedit de proxima materia sacramenti.

AD SECVNDVM dicendum, quod vetus & mortalis vita, est obiectum poenitentia, non ratione poenitentia, sed ratione culpæ annexæ.

AD TERTIVM dicendum, quod poenitentia quodammodo est de quolibet peccatorum genere: non tamen eodem modo. Nam de peccato actuali mortali, est poenitentia proprie & principaliter. Proprie quidẽ: quia proprie dicimur poenitere de his, quæ nostra voluntate commisimus. Principaliter autẽ: quia ad deletionem peccati mortalis, hoc sacramentum est principaliter institutum.

De peccatis autem venialibus est quidem poenitentia proprie, inquantũ sunt nostra voluntate facta: non tamen contra hæc principaliter est hoc sacramentum institutum.

De peccato vero originali, poenitentia nec principaliter est (quia contra ipsius rem ordinatur hoc sacramentum, sed magis baptismus)

nec etiam proprie: quia peccatum originale non est nostra voluntate peractum, nisi forte inquantum voluntas Adã reputatur nostra: secundum modum loquendi, quo Apostolus dicit Romanorũ. s. In quo omnes peccauerunt. Inquantum tamen large accipitur poenitentia pro quacunq; detestatione rei præteritæ, potest dici poenitentia de peccato originali, sicut loquitur August. in lib. de poenitentia.

IN HOC art. 2. tractatur de constitutione huius sacramenti poenitentia, ex quibus. scilicet. constituitur. Cum enim omne compositum constet ex materia & forma. Et poenitentia est compositum. Ergo oportet, quod constet ex materia & forma. Dubitatur igitur quæ sit materia poenitentia. S. Tho. hic respondet, quod in omni artificio est duplex materia. Propinqua. scilicet. & remota: sicut in Eucharistia materia propinqua est panis, remota vero est massa & triticum: & in baptismo materia remota est aqua, & propinqua est ablutio, siue distinguatur ablutio ab aqua, siue non. Sic igitur in hoc sacramẽto duplex est materia. Remota, quæ est peccata detestanda, & confessio, quæ est materia propinqua. Vnde si nõ sunt peccata, non potest esse poenitentia, nec vt est sacramentum, nec vt est virtus. Sed hæc. scilicet. materia remota, quæ sunt peccata, non sufficit ad poenitentiam sacramentum: sed oportet quod fiat aliud. scilicet. detestatio peccatorũ, nempe, quod sit dolor de peccatis: sicut si non esset frumentũ, non esset panis, sed hoc solũ non sufficit ad hoc, quod sit panis, immo oportet quod fiat massa, & decoquatur. Ita dicendum est de peccatis, quod oportet, quod fiat alia materia. Et hoc quo ad titulum questionis, & quo ad literam. S. Thomæ.

SED ad hanc questionem distinctius responderi aliquibus propositionibus. **PRIMA** est. Peccata sunt materia remota huius sacramenti, confessio autem cum dolore, & detestatione peccatorum, est materia propinqua huius sacramenti. In hac quæstione non est magna difficultas.

SED est hic notandum, quod in sacramentis dicitur materia metaphorice: quia sicut in natura libus præcedit materia, ita etiam in sacramentis id, a quo habet initium, & est primum, vocamus materiam. Et, quia dispositiones se tenent ex parte materia: ita etiam in sacramentis dispositiones se tenent ex parte materia ad gratiam.

VNDE sequitur, quod illi qui nullũ habet peccatum, non est capax huius sacramenti: quia nõ potest esse confessio, nisi ubi sunt peccata.

Secundo

SECUNDO sequitur, quod illud, quod solet ab aliquibus dici de beata Virgine (& tribuitur Alberto magno) quod cōfitebatur beato Iohanni, quod non laudabat Deum, ut tenebatur, quod non referebat gratiam pro beneficijs &c. esse fabulosum.

DUBITATUR prius quæ peccata sunt materia huius sacramenti, an. s. venialia vel mortalia, aut sola venialia sufficiant pro materia huius sacramenti.

DICO ad hoc prius, quod de hoc postea dicemus, quando quæremus, an venialia remittantur per hoc sacramentum. Sed pro nunc dico secundo, cum. S. Tho. hic ad. 3. arg. quod venialia sunt vera materia huius sacramenti: mortalia autem sunt vera & propria de perfe materia huius sacramenti.

DUBITATUR secundo, an mortalia, quæ fuerunt commissæ ante baptismum sint materia poenitentia.

AD HOC dico prius nos de isto dubio postea dicturos. Secundo dico quod non, sed solum ea, quæ fuerunt commissæ post baptismum sunt materia huius sacramenti: quia illa, quæ fuerunt commissæ ante baptismum, omnino delentur per baptismum, cui fieret iniuria, si quis de eis cōfiteretur: quia per baptismum delentur illa peccata ante commissæ, & quo ad culpam, & quo ad poenam.

DUBITATUR tertio, an peccatum originis sit materia huius sacramenti.

DICO quod non, nec est proprie materia alicuius virtutis: sed large sumptum est materia poenitentia. s. pro detestatione mali: sicut Iob detestabatur diem, in qua natus fuerat. Et ratio est: quia peccatum originis contrahitur sine propria voluntate: ideo non requiritur voluntaria poenitentia de illo.

DUBITATUR quarto, an peccata iam semel remissa per poenitentiam sint materia poenitentia iterum.

AD HOC aliqui dicunt, quod non. Sed ego cum omni sententia theologorum dico, quod ita, & de hoc latius dicemus inferius cum egerimus de iteratione poenitentia. Et pro nunc probatur. Quia ita faciunt Christiani timorati, qui cōfentur de omnibus peccatis suis generaliter, & totius vitæ, de quibus iam particulariter fuerant confessi.

SED contra. Sæctus Thomas opusculo. 22. cap. 4. vbi tractat de forma huius sacramenti, dicit, quod materia huius sacramenti est homo peccator. Ita etiam dicit Gerson in suis floribus moralibus, quod materia sufficiens huius sacramenti est homo peccator contritus. Ergo sibi non constat doctor sæctus. Gabriel autem dicit, quod est improprie loqui, ut Gerson loquitur, quia si nil aliud fiat, & nulla alia sit materia, nisi homo peccator contritus: non erit sacramentum.

AD HOC dico, quod verum est, quod homo poenitens sponte se subiiciens sacerdoti, est materia huius sacramenti: non tamen sufficiens ad sacramentum: quia oportet, quod fiat confessio, & non est negandum, quod. S. Tho. dicit. s. hominē peccatorem esse materiam huius sacramenti, nō ex qua, sed circa quam: sicut dicitur de baptismo, quod materia eius est animal rationale. i. materia circa quam vel in qua administratur baptismus.

DUBITATUR quinto, quare in hoc sacramento nō est aliqua materia, quæ sit propria materia manens, sicut in baptismo, est aqua. Dices forsitan: quia Christus non voluit. Fateor ita esse: sed oportet dare rationem quare ecclesia utitur materia manente in ordine, & in confirmatione, nempe, oleo, postquam illud non habetur in Scriptura, & non in poenitentia.

IDEO ad hoc Dur. d. 14. dicit, quod ratio est: quia materia requiritur in illo sacramento, per quod mancipatur homo ad cultum diuinum: sicut in baptismo consecrantur homines Deo, & mancipantur ad cultum diuinum, & ita in confirmatione.

SED contra hoc arguit Palu. ibidem, quod non sit ratio: quia in extrema vnctione est materia manens, & non mancipantur homines ad cultum diuinum: sed solum datur illud sacramentum contra reliquias peccatorum & contra reliquias infirmitatis.

IDEO manebimus in ratione. S. Tho. hic ar. 1. ad. 1. & in. 4. d. 14. quod quædam sacramenta sunt, quæ non requirunt aliquod opus exterius recipiētis: & cum forma non potest esse sine materia, oportet ponere aliquam materiam, sicut in baptismo. Alia sunt sacramenta quæ requirunt actum ipsius recipientis, & in talibus sacramentis, nō oportet addere nouam materiam: sed ipsi actus exteriores, quia sunt signa sensibilia, sunt materia in tali sacramento: quia hoc faciūt, quod facit materia in alijs sacramentis.

SECUNDO dicit. S. Thom. quod quædam sacramenta sunt, quæ conferunt magnum effectum, & illa habent materiam manentem: & alia sunt, quæ non conferunt tantum effectum, & illa non habent materiam manentem.

QUOMODO autem ea, quæ exterius geruntur, sint causa sanctificationis in poenitentia, in sequentibus apparebit.

VNDE sequitur quod in illa finitione Grego. de sacramentis. s. sacramentum est, in quo sub tegumento rerum corporalium, diuina virtus secretius operatur salutem, & in illa, sacramentum est signum rei sacræ: oportet, quod materiale tegumentum, vel signum sensibile materiale, accipiatur communiter pro causa sensibili, siue sit materia aliqua corporalis, siue sit actus aliquis sensibilis: ut nunc in poenitentia dictum est.

Dubium quintum.

Articulus tertius.

Utrum hæc sit forma huius sacramenti, ego te absoluo.

AD TERTIUM Sic proceditur. Videtur, quod hæc non sit forma huius sacramenti, ego te absoluo. Forma enim sacramentorum ex institutione Christi, et ecclesie usu habentur. Sed Christus non legitur, hanc formam instituisse, neque etiam in comuni usu habetur: quoniam in quibusdam absolutionibus, quæ in ecclesia publice fiunt (sicut in prima & completorio & cena Domini) absolvens non utitur oratione indicatiua, ut dicat, ego vos absoluo: sed oratione deprecatiua, cum dicit, misereatur vestri omnipotens Deus, vel absolutionem & remissionem tribuat vobis omnipotens Deus. Ergo hæc non est forma huius sacramenti, ego te absoluo.

PRÆTEREA. Leo Papa dicit, quod indulgentia Dei, nisi supplicationibus sacerdotum, nequit obtineri. Loquitur autem de indulgentia Dei, quæ prestat per poenitentibus. Ergo forma huius sacramenti debet esse per modum deprecationis.

PRÆTEREA. Idem est absolueri à peccato, quod peccatum remittere. Sed solus Deus peccatum remittit: qui etiam solus interius à peccato mundat, ut Aug. dicit super Ioannem. Ergo videtur, quod solus Deus à peccato absoluat. Non ergo debet sacerdos dicere, ego te absoluo, sicut non dicit, ego tibi peccata remitto.

PRÆTEREA. Sicut Dominus dedit potestatem discipulis absolueri à peccatis: ita etiam dedit eis potestatem curandi infirmitates, ut demonia eijcerent, & ut languores sanarent, ut habetur Matth. 10. Lucæ. 9. Sed sanando infirmos Apostoli non utebantur his verbis, ego te sano, sed sanete Dominus Iesus Christus: sicut Petrus dixit Paralitico, ut habetur Actuum. 9. Ergo videtur quod sacerdotes habentes potestatem a Christo traditam non debent uti hac forma verborum, ego te absoluo, sed absolutionem tribuat tibi Christus.

PRÆTEREA. Quidam hæc formam utentes, sic eam exponunt, ego te absoluo. i. absolutum ostendo. Sed nec hoc etiam sacerdos facere potest, nisi ei diuinitus reuelatur, unde, ut legitur Matth. 16. antequam Petro diceretur, quodcūque solueris super terram, &c. dictum est ei, Beatus es Symō bariona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cælis. Ergo videtur quod sacerdos cui non est facta reuelatio, presumptuose dicat, ego te absoluo, etiam si exponatur. i. absolutum ostendo.

SED CONTRA est, quod sicut Dominus dixit discipulis Matth. ultimo. euntes docete omnes gentes baptizantes eos: ita dixit Petro. Matth. 16. Quodcūque solueris super terram. Sed sacerdos auctoritate Christi fretus dicit, ego te baptizo. Ergo eadem auctoritate dicere debet in hoc sacramento, ego te absoluo.

RESPONDEO dicendum, quod in quolibet re perfectio attribuitur formæ. dictum est autem supra, quod hoc sacramentum perficitur per ea quæ sunt ex parte sacerdotis. Unde oportet, quod ea quæ sunt ex parte poenitentis, siue sint verba, siue facta, sint quadam materia huius sacramenti. Ea vero quæ sunt ex parte sacerdotis: se habeant per modum formæ. Cum autem sacramenta non leg. efficiant quod figurant (ut supra dictum est) oportet quod forma sacramenti significet id quod in sacramento agitur, proportionaliter materie sacramenti: unde forma baptismi est, ego te baptizo: & forma confirmationis est, configno te signo Crucis, & confirmo te chrismate salutis: eo quod huiusmodi sacramenta perficiuntur in usu materie. In sacramento autem Eucharistia, quod conficitur in ipsa consecratione materie, exprimitur veritas consecrationis.

tionis, cum dicitur, Hoc est corpus meum. Hoc autem sacramentum, scilicet penitentiae, non consistit in consecratione alicuius materiae, nec in usu alicuius materiae sanctificatae, sed magis in remotione cuiusdam materiae, scilicet peccati: prout peccata dicuntur esse materia penitentiae, ut ex supra dictis patet. Talis autem remotio significatur a sacerdote cum dicitur, ego te absoluo. Nam peccata sunt quaedam vincula: secundum illud Proverb. 5. Iniquitates suas capiunt ipsum, et funibus peccatorum suorum quisque constrigitur. Unde patet, quod haec est convenientissima forma huius sacramenti, ego te absoluo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ista forma assumitur ex ipsis verbis Christi, quibus Petro dixit, Quodcumque solueris super terram, &c. Et talis forma ecclesiae utitur in sacramentali absoluteione. Huiusmodi autem absoluteiones in publico factae, non sunt sacramentales: sed sunt orationes quaedam ordinate in remissione venialium peccatorum. Unde in sacramentali absoluteione non sufficeret dicere, misereatur tui omnipotens Deus, vel absoluteione & remissione tribuat tibi Deus: quia per haec verba sacerdos absoluteionem non significat fieri, sed petit ut fiat. Praemittitur tamen in sacramentali absoluteione talis oratio, ne impediatur effectus sacramenti ex parte penitentis: cuius actus materialiter quodammodo se habent in hoc sacramente, non autem in baptismo, vel in confirmatione.

AD SECVNDVM dicendum, quod verbum Leonis est intelligendum quantum ad deprecationem, quae praemittitur absoluteioni. Non autem remouet quin sacerdotes absoluant.

AD TERTIVM dicendum, quod solus Deus per auctoritatem & a peccato absoluit, & peccatum remittit. Sacerdotes tamen utrumque faciunt per ministerium, in quantum, scilicet, verba sacerdotis in hoc sacramente instrumentaliter operantur in virtute diuina: sicut etiam in alijs sacramentis. Nam virtus diuina est quae interiorius operatur in omnibus sacramentalibus signis: siue sint res siue verba, sicut ex supra dictis patet. Unde et Dominus expressit utrumque,

Nam Matth. 16. dixit Petro, Quodcumque solueris super terram, &c. Et Ioan. 20. dixit discipulis, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Ideo tamen sacerdos potius dicit, Ego te absoluo, quam ego tibi peccata remitto: quia hoc magis congruit verbis, quae Dominus dixit, virtute clauis ostendens, per quas sacerdotes absolunt. Quia tamen sacerdos sicut minister absoluit, conuenienter apponitur aliquid quod pertinet ad primam auctoritatem Dei, scilicet, ut dicatur, ego te absoluo, in no. p. & f. & sp. s. vel per virtutem passionis Christi, vel auctoritate Dei, sicut Dionys. exponit. 7. c. eccles. hier. Quia tamen hoc non est determinatum ex verbis Christi, sicut in baptismo, talis appositio relinquatur arbitrio sacerdotis.

AD 4. dicendum, quod Apostolis non est data potestas, ut ipsi sanarent infirmos, sed ut ad eorum orationem infirmi sanarentur. Est autem eis collata potestas operandi instrumentaliter siue ministerialiter in sacramentis. Et ideo magis possunt in formis sacramentalibus exprimere actum suum, quam in sanationibus infirmorum. In quibus tamen non semper modo deprecationis utebantur, sed quoad quod modo indicatiuo et imperatiuo: sicut Actuum. 3. legitur quod Petrus dixit Claudio, Quod habeo hoc tibi dico, in nomine Iesu Christi Nazareni surge et ambula.

AD QVINTVM dicendum, quod ista expositio, ego te absoluo, id est absoluteio ostendit, quantum ad aliquid quidem vera est: non tamen est perfecta. Sacramenta enim no. leg. non solum significant, sed etiam faciunt quod significant. Unde sicut sacerdos baptizando aliquem, ostendit hominem interiorius ablutum per verba & facta, & non solum significatiue, sed et effectiue: ita etiam cum dicit, ego te absoluo, ostendit hominem absoluteum, non solum significatiue, sed etiam effectiue. Nec solum loquitur quasi de re incerta: quia sicut alia sacramenta no. leg. habent de se certum effectum ex virtute passionis Christi (licet possit impediri ex parte recipientis) ita etiam et in hoc sacramento. Unde Aug. dicit in li. de adul. coniu. Non est turpis nec difficilis post par-

trata

trata & purgata a viciis reconciliatio conuicti, ubi p. clauis regni caelorum non dubitatur fieri remissio peccatorum. Unde nec sacerdos indiget speciali reuelatione sibi facta, sed sufficit generalis reuelatio fidei, per quam remittuntur peccata. Unde reuelatio fidei dicitur Petro facta fuisse, esset autem perfectior expositio, ego te absoluo, id est sacramentum absoluteionis tibi impendo.

IN HOC art. 3. est vnica conclusio, quae sic habet. Haec forma, ego te absoluo, est conuenientissima huius sacramenti poenitentiae. Probat in argumento in contra, ex illo Matth. 16. Quodcumque solueris super terram, erit solutum & in caelis. Ex quo loco colligitur praedicta forma: sicut ex illo Matth. ultimo. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii, & Spiritus sancti, colligitur forma baptismi. Ergo, &c. SECVNDO. Probat in ipso art. Quia illud est forma alicuius sacramenti, quod perficit ipsum sacramentum. Hoc autem est praedicta forma, quae se tenet ex parte sacerdotis.

TERTIO. Illud est conueniens forma sacramenti, quod significat id, quod fit in sacramento. Hoc facit haec forma, ego te absoluo: quia in hoc sacramento absoluitur poenitens a peccatis, quae sunt velut vincula quaedam. Ergo, &c. Haec. S. Thom. CIRCA hoc dubium, prius agemus cum haeretis negantes hanc formam, ut est Lutherus, & Vuicleffus, qui dicunt, quod sacerdotes usurpant sibi illam auctoritatem, & quod deberent dicere, absoluetur seruus Christi, &c.

ET Vuidentis de sacramentis. cap. 6. refert, Vuicleffum dicere, quod nos arguimus Christum alicuius negligentiae vel ignorantiae: quia si tam necessaria est poenitentia (ut nos asserimus) & quod fiat certis verbis, si Christus non doceret quibus verbis deberet fieri, est magna negligentia. Si autem esset necessarium ad salutem uti illis verbis in hoc sacramento: Christus docuisset: sicut docuit formam baptismi, quia erat necessarius ad salutem. CERTE, potest dici merito de Vuicleffo alicuiusque haereticis, quod excaecauit eos malicia eorum. Dicunt hi quod Christus docuit formam baptismi. Quare ego ab eis, ubi dicit Christus, quod baptizemus illa forma in nomine patris, &c. Dicunt, quod ex illo quod Dominus dicit, baptizantes eos, &c. accepimus hanc formam, quam etiam Vuicleffus accepit in baptismo. Sed ita etiam Christus dixit, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis Ioan. 20. & quodcumque solueritis, &c. Quare ergo ex illis verbis non licet sumere hanc formam, ego te absoluo: ut facimus in baptismo.

SANCTVS Thom. hic ponit conclusionem contra haereticos, quod illa est vera forma. Probat in argumento in contra ex Scriptura sacra (ut dixi-

mus) quia sicut Dominus dixit, Baptizantes eos, &c. Ita dicit Matth. 16. Quodcumque solueris, &c. Sed ex illo Domini, baptizantes eos, &c. sumitur ista forma, ego te baptizo. Ergo, et ex illo, Quodcumque solueris, sufficienter sumitur forma absoluteionis. Ergo forma poenitentiae constat ex Scriptura sacra.

SECVNDO. Apostolus. 2. ad Corinth. 2. dicit. Cui autem aliquid donastis, & ego. Nam & ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi. Ex his habetur, quod forma haec est vera, scilicet, quod sacerdos absoluit. Nam haeretici dicunt quod solus Deus absoluit, & non sacerdos. Quis est (inquiunt) hic, qui peccata dimittit, nisi solus Deus? Apostolus tamen contra hos dicit. Cui aliquid donastis, & ego. Nam & ego quod donavi, si quid donavi, propter vos, in persona Christi, quod non potest intelligi, nisi de dono spirituali, & de dono, quod spectat ad remissionem peccatorum. Si ergo Apostolus dicit se donasse, siue sit donare culpam, siue poenam: iam donum illud intelligitur de dono, quod spectat ad remissionem peccati. In quo loco fundant aliqui (& non male) potestatem indulgentiarum. Dicunt enim, quod illa donatio non videtur spectare ad sacramentum: quia Apostolus Paulus erat absens.

HIERONYMVS etiam in annotationibus dicit. Sicut vobiscum vindicavi, ita & dono vobiscum. Quod ego dono non in mea persona, sed Christi, qui dixit, quodcumque solueritis super terram, &c. Ecce quomodo Hierony. ex illo loco probat, quod homo potest donare peccata. Et certe non est magnum, si concedamus, quod homo remittit peccata, cum hoc tribuamus ellemento (sicut diximus, quod baptisma remittit peccata) quia non est maior aeternitatis, quam homo. Quod autem baptizamus peccata remittat, est de fide in ecclesia. Quod que Aug. asserit in expositione symboli. 3. cap. Omnia (inquit) prorsus delicta delet sanctus baptismus. Et idem Aug. lib. 2. de adulterinis coniugijs, tractat quando uterque coniugum est adulter, quid est agendum, dicitque, quod non debent reconciliari ante poenitentiam. Quando autem alter tantum adulterauerit, eijciatur, sed non reconcilietur ante poenitentiam, post poenitentiam autem, possunt reconciliari: quia non est multum, quod postquam ecclesia remittit peccata per clauis regni caelorum, quod vir remittat uxori adulterium. Unde ex his verbis habetur, quod per clauis regni caelorum remittuntur peccata. Et dicit, quod hoc non est dubium.

TEMPOR E. S. Thom. fuit alius, qui non reputatur haeticus, sed ignorans, qui scripsit quendam lib. qui fuit missus ad sanct. Thom. in quo asserbat quod sacerdos non debet uti illa forma, sed hac, misereatur tui omnipotens, &c. At sanct. Thom. fecit opusculum, quod est. 22. in ordine opusculorum contra illum lib. continens. 6. cap. Et probat multis rationibus, quod ista sit vera forma. Prima ratio est illa, quam fecimus contra Vuicleffum. Se-

i ij cunda

cunda est ex illa auctoritate Paul. 2. Corint. 1. quā iam adduximus. Tertio probat sanct. Thom. auctoritate ecclesiae: quia ecclesia cantat in festo cathedrae sanct. Petri. Iam bone pastor Petre clemēs accipe vota praecantatum, & peccati vincula resolue potestate tibi tradita, qua cunctis coelum claudis aperis. Vnde habetur, quod sacerdotibus est data potestas ligandi atque solvendi, quam exercent per absolutionem. Probat: quia ecclesia nō dicit, Christus remittit, sed Petrus remittit potestate sibi tradita.

ET ibi dicit sanct. Thom. quod non est parvi momenti, postquam vniuersalis ecclesia hoc canit. Non dicit, quod est de fide: quia illud, nempē, ecclesiam canere, non sufficit ad hoc quod sit de fide. Quarto probat ex Dionys. 13. cap. de angelica Hierarc. vbi Dionys. tractans de seraphim, qui dicuntur, purgare, adducit dubium, quia solus Deus purgat. Sed dicitur seraph, purgare: quia nomine Dei purgat, & quia nomine eius purgat, dicitur Deus purgare. Et adducit exemplum, cum pontifex illuminat per suos ministros, si autē pontifex illuminat per suos ministros, qui dicitur illuminare, multo magis sacerdotes dicuntur absolue, licet in persona Christi. Ergo quia ecclesia ita habet in consuetudine, de qua non est dicendum, quod errat in hoc, & habet hāc formam, ego te absoluo. Ergo illa est vera forma. Ille autē homo adducit pro se potestatem super summā reimundi. Sed nos dicimus, sicut dicit Aristo. in 1. topicorū. Stultum est de quolibet opinante sollicitum esse. Ideo si potestatem hoc asserit, nō credimus ei hanc nō esse formam. S. Tho. respondet ad illam in opusculo citato.

ARGVIT. 2. ille auctoritate Magif. quia nūquā ponit illam formā. Ad hoc dicit sanct. Tho. quod Magif. non tractabat de forma, ideo nec illam, nec aliam posuit. Verum est, quod Magif. non videtur rectum sensisse de hoc, quia d. 18. concedit, quod Christus dedit sacerdotibus potestatem, quia habetur in euangelio: sed potestas data est ad ostendendum homines esse absolutos. Et quod dedit potestatem remittendi peccata, glossat. 1. ostendendi, quod sunt peccata remissa. Et inter modernos aliqui (vt Maior) dicunt hoc. Non tamen negat Magister, quod vtendum sit illis verbis, ego te absoluo. Immo si aliquam formam ponit, ponit istā, cum glossat illam sic. Ego te absoluo. i. ostendo te absolutum.

AD Magif. autem dico, quod illa ostensio sit per hęc verba, ego te absoluo, vbi significatur, quod ostendendo absolutum, absoluit.

ALLEGABAT ille author illius. lib. pro se, etiā Hugonem, Alexandrum, Guilelmum. Ad quod respondet sanct. Thom. quod non est credendum ei, cum nō cret locum vbi dicant, immo expresse dicunt oppositum.

PRAETEREA. Arguit hoc modo. In extrema vnctiōne sacerdos non dicit, per hanc sacram vn-

ctiōne deleo tibi. &c. Sed indulgeat tibi Dominus. AD hoc sanct. Thom. in opusculo. 12. cap. 1. respōdet, quod forma sacramentorū sumuntur ex Scriptura sacra. Vbi de poenitentia dicitur, Quorum remisistis peccata remittuntur eis. Et ex illo dicimus nos, quod sacerdos debet remittere peccata & significare qđ remittit peccata: sicut dicimus de baptismo. Et de extrema vnctiōne nō habetur hoc, sed Iacobi. 5. dicitur. Infirmatur quis in vobis, inducat presbiterum ecclesiae: & si in peccatis est remittentur ei. Et non dicit Scriptura dimittetis eis. Ideo sumpsimus illam formam in sacramento poenitentiae, ego te absoluo, & in extrema vnctiōne non dicimus indulgeo: sed tantum indulgeat tibi Dominus. Sed etiam sacerdos ibi facit: sed loquitur sacerdos in sacramentis conformiter ad Scripturam.

PRAETEREA. Arguit dicens. Nonne satis est sacerdotibus, vt verbis sicut Christus vsus est Matth. 9. Dixit enim paralitico. Dimittuntur tibi peccata tua.

AD HOC dico, quod Christus habebat potestatem excellentiae. Et sicut dixit illud, poterat dicere, dimitto tibi. &c. Et idem est dicere: quia in illo sensu intellexerunt Iudaei, qui dixerunt. Quis est hic qui peccata dimittit?

PRAETEREA. Dicit quod hoc est nouum. Dico, quod non probat hanc nouitatem. Et multi ante illum dixerunt hoc quod nos dicimus. Et quid quid sit sanct. Tho. respondet Urbane, quantum que sit nouum. Hoc scio antiquissimum, Quodcū que solueris super terram.

PRAETEREA. Arguit ille. Sacerdos non absoluit, sed solus Deus. Hoc negamus. Immo homo ministerialiter absoluit. Hoc contra haereticos, & contra illum bonum hominem.

PRAETEREA. Dubitatur circa istam formā quia sanct. Tho. dicit, quod forma est, ego te absoluo. Et est determinata in concilio Florentino sub Eugenio. 4. in instructione Armenorum. An illa sit forma necessaria, quod non liceat variare. Vel an liceat dicere, misereatur tui p absolutionē DICIT Caiet. hic, quod nō est dubium nisi quod si dicatur aliud verbum, factū teneret, si est aequalē. Forte peccaret: quia mutat formā communem ecclesiae, tamen erit sacramentum, esto dicat, remitto tibi. &c. Et bene probat Caiet. Vide ibi.

SED an liceat mutare totam formam, & addere nouā formam? Scotus in 4. d. 4. q. 4. dicit, quod p quacunque verba significetur sententia sacerdotis, est verum Sacramentū, & absoluit, siue dicat, misereatur tui, siue dicat, ego te absoluo, &c. Forte qđ hoc est verum, sed non est satis tutum. Nā. f. Tho. dicit, quod non solum est conueniens quod illa sit forma, sed forte quod est necessariū: quia per hoc quod dico, misereatur tui. &c. nō absoluo, sed oro. SCOTVS autem arguit. Quia quomodocunque Papa absoluat, immo episcopus, licet habeat formam determinatam, quibuscunque autem verbis absoluat

absoluat ab excommunicatione, sufficit Immo, si nihil dicat, & det Eucharistiam, absoluit ab excommunicatione, si habet potestatem. Ideo non est timendum excommunicationis quando absoluitur, quomodo cum dicatur, Ergo simili modo erit de confessione peccatorum.

AD hoc dico, quod nō est simile de formis sacramentorum: quia illae sunt determinatae à Christo. Et dato quod sacerdos diceret, habens intentionē consecrandi, nobis fiat corpus & sanguis Christi, non consecraret: quia mutat formam, & non vtitur formā, quae erat determinata à Christo.

SED. S. Tho. non dicit, quod est necessaria praedicta forma. Sufficit enim quacunque alia, idem significans. Sicut ergo Graecis permittimus vti alia forma in baptismo. si baptizetur. &c. ita etiam in poenitentia sufficit dicere, misereatur tui. &c. cum tamen talis forma proferatur cū intentione absoluendi: quia si dicit, misereatur tui, solū orando, certe non absoluit.

SED dubium est, an si addatur aliquid huic formae, varietur, vel sufficiat.

AD HOC Palud dicit, quod solum ista est forma, ego te absoluo a peccatis tuis, & Gabriel ponit hanc, ego absoluo te ab omnibus peccatis tuis. Probat: quia in Euangelio dicitur, quacunque solueris. &c. Ergo oportet, quod illud vniuersale, significetur in forma. Sed quod remittuntur omnia peccata. Ego autē dico, quod quacunque oratio, quae est eadem in sententia cū illa, ego absoluo te. &c. est vera forma, licet nō omnia sint de essentia formae: sicut diximus supra, quod per hanc formā, hic est calix sanguinis mei, consecratur calix, licet pos sit etiā consecrari per ista verba, hic est calix. &c. vsque ad illud, in remissionē peccatorū: quia omnia verba sunt de forma, licet non omnia sint de essentia. Ita ergo dicendum est in proposito, qđ hęc verba, ego te absoluo à peccatis tuis, sufficiunt, & si quae alia addantur, etiam pertinent ad formam. SED, an sit necessarium addere, in nomine patris & filij & Spiritus sancti.

AD HOC Durand. d. 22. q. 2. dicit probabiliter, quod oportet addere aliquid vbi significetur auctoritas diuina: sicut in baptismo. Hoc dicit quod videtur sibi necessarium probabiliter: quia hoc fit in omni sacramento, vbi fit mentio de ministro. Sed hoc est contra sanct. Tho. & contra comune opinionem: quia omnia illa sunt de congruitate, sicut etiam Crux est de congruitate, vt dicitur de cons. d. 5. cap. Nunquid, quod omnia sacramenta signaculo Crucis perficiuntur: Sed illud est ex quadā congruitate & decentia, nō ex necessitate.

Articul. quartus,

Vtrum impositio manuum sacerdotis requiratur ad hoc sacramentum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod impositio manuum sacerdotis requiratur ad sacramentum. Dicitur enim Marci ultimo. Super agros manus imponent, & bene habebunt. Aegri autem, spiritualiter sunt peccatores, qui recipiunt bonam habitudine per hoc sacramentum. Ergo in hoc sacramento est manus impositio faciendum.

PRAETEREA. In sacramento poenitentiae recuperat homo Spiritum sanctum amissum. Vnde ex persona poenitentis dicitur, in psalmo. Redde mihi letitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me. Sed Spiritus sanctus datur per impositionem manuum. Legitur enim Actorū 8. quod Apostoli imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum, & Matth. 19. dicitur, quod oblati sunt Domino paruuli, vt eis manus imponeret. Ergo in hoc sacramento est faciendum manus impositio.

PRAETEREA. Verba sacerdotis in hoc sacramento non sunt maioris efficaciae quam in alijs sacramentis. Sed in alijs sacramentis non sufficiunt verba ministri, nisi aliquid actu exerceat, sicut in baptismo simul cum hoc quod sacerdos dicit, ego te baptizo, requiritur corporalis ablutio. Ergo etiam simul cum hoc, quod sacerdos dicit, ego te absoluo, oportet, quod aliquid actu exerceat circa poenitentem, imponendo ei manus.

SED CONTRA est, quod cum Dominus dixit Petro, Quodcumque solueris super terram, &c. nullam mentionē de manus impositione fecit: nec etiam cū omnibus Apostolis simul dixit, Quorum remisistis peccata remittuntur eis. Non ergo ad hoc sacramentum requiritur impositio manuum.

RESPONDEO dicendum, quod impositio manuum in sacramentis ecclesiae, fit ad designandum aliquid copiosum gratiae effectum: quo illi quibus manus imponuntur, quodammodo per quādam similitudinem certatur

nuantur ministris, in quibus copia gratiae esse debet. Et ideo manus impositio fit in sacramento confirmationis, in quo confertur plenitudo Spiritus sancti, & in sacramento ordinis, in quo confertur quedam excellentia potestatis in diuinis mysterijs. Vnde & 2. ad Timot. 1. dicitur. Resuscites gratiam Dei, quae est in te, per impositionem manuum mearum. Sacramentum autem poenitentiae non ordinatur ad consequendam aliquam excellentiam gratiae, sed ad remotionem peccatorum. Et ideo ad hoc sacramentum non requiritur manuum impositio, sicut etiam nec ad baptismum: in quo tamen fit plenior remissio peccatorum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod illa manus impositio non est sacramentalis, sed ordinatur ad miracula perficienda, ut scilicet per contactum manus hominis sanctificati etiam corporalis infirmitas tollatur: sicut etiam legitur de Domino Marci. 6. quod infirmos manibus impositis curauit: et Matth. 8. legitur, quod leprosum mundauit per contactum.

AD SECVNDVM dicendum, quod non quaelibet acceptio Spiritus sancti requirit manus impositionem: quia etiam in baptismo accipit homo Spiritum sanctum, nec tamen fit ibi manus impositio. Sed acceptio Spiritus sancti cum plenitudine, requirit manus impositionem, quod pertinet ad confirmationem.

AD TERTIVM dicendum, quod in sacramentis quae perficiuntur in usu materiae, minister habet aliquem actum corporalem exercere, circa eum qui suscipit sacramentum: sicut in baptismo, & confirmatione, & extrema unctione. Sed hoc sacramentum non consistit in usu alicuius materiae exterioris appositae: sed loco materiae se habet ea, quae sunt ex parte poenitentis. Vnde sicut in Eucharistia sacerdos sola prolatione verborum super materiam perficit sacramentum: ita etiam sola verba sacerdotis absoluētis, super poenitentem perficiunt absolutionis sacramen-

tum. Et si aliquis actus corporalis esset ex parte sacerdotis necessarius, non minus competere Crucis signatio, quae adhibetur in Eucharistia, quae manus impositio, in signum quod per sanguinem Crucis Christi remittuntur peccata. Et tamen non est de necessitate huius sacramenti, sicut nec de necessitate Eucharistiae.

CIRCA hoc dubium huius, ar. est notandum quosdam dicere, quod impositio manuum sacerdotis est de congruitate in hoc sacramento poenitentiae: sed oportet, quod non imponatur manus mulieribus propter periculum & honestatem. Sed S. Tho. hic dicit, quod non requiritur manus impositio, nec etiam de congruitate: quia impositio manuum in sacramentis ecclesiae fit ad designandum aliquem copiosum gratiae effectum, quo illi quibus manus imponuntur, quodammodo, i. per quandam similitudinem continuatur ministris ecclesiae, in quibus debet esse copia gratiae. Et ideo in confirmatione fit manus impositio: quia in illo sacramento confertur plenitudo Spiritus sancti. Sacramentum autem poenitentiae non ordinatur, ad consequendam aliquam excellentiam gratiae: sed ad remotionem peccatorum. Et ideo ad hoc sacramentum non requiritur manus impositio: sicut nec ad baptismum, in quo tamen fit plenior remissio peccatorum. Vnde colligitur, male facere multos sacerdotes maxime rurales imponentes manus poenitentibus: qui significant illic dari magna abundantia gratiae. Quod in illo sacramento non fit.

Articul, quintus

Vtrum hoc sacramentum sit de necessitate salutis.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod hoc sacramentum non sit de necessitate salutis. Quia super illud Psal. Qui seminant in lacrymis, &c. dicit glosa. Non li esse tristis, si assit tibi bona voluntas, unde metitur pax. Sed tristitia est de ratione poenitentiae: secundum illud. 2. Corint. 7. Quae secundum Deum est tristitia, poenitentiam in salutem stabilem operatur. Ergo bona voluntas sine poenitentia sufficit ad salutem.

PR AETEREA. Prouerbiu. 10. dicitur

citur. Vniuersa delicta operit charitas, & in fra. 15. Per misericordiam & fidem purgatur peccata. Sed hoc sacramentum non est, nisi ad purgandum peccata. Ergo habendo charitatem, & fidem, & misericordiam, potest quisque salutem consequi, etiam sine poenitentiae sacramento.

PR AETEREA. Sacramenta ecclesiae initium habent ab institutione Christi. Sed (sicut legitur Ioannis. 8.) Christus mulierem adulteram absoluit absque poenitentia. Ergo videtur, quod poenitentia non sit de necessitate salutis.

SED CONTRA est, quod Dominus dicit Luca. 13. Si poenitentiam non habueritis omnes simul peribitis.

RESPONDEO dicendum, quod aliquid est necessarium ad salutem dupliciter. Vno modo absolute, alio modo ex suppositione. Absolute quidem necessarium est ad salutem, illud sine quo nullus salutem consequi potest: sicut gratia Christi & sacramentum baptismi, per quod aliquis in Christo renascitur. Ex suppositione autem est necessarium sacramentum poenitentiae. Quod quidem est necessarium non omnibus, sed peccato subiacentibus. Dicitur enim. 2. Paralipo. ultimo. Et tu Deus iustorum non posuisti poenitentiam iustis, Abraham, Isaac, & Iacob, his qui tibi non peccauerunt. Peccatum autem cum consummatum fuerit, generat mortem, ut dicitur Iacobi. 1. Et ideo necessarium est ad salutem peccatoris, quod peccatum remoueatur ab eo. Quod quidem non potest fieri sine poenitentiae sacramento, in quo operatur virtus passionis Christi per absolutionem sacerdotis simul cum opere poenitentis, qui cooperatur gratiae ad destructionem peccati. Sicut enim dicit Aug. super Iohan. Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. Vnde patet, quod sacramentum poenitentiae est necessarium ad salutem post peccatum: sicut medicatio corporalis postquam homo in morbum periculosum insiderit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod glosa illa videtur esse intelligenda de eo, cui non est bona voluntas sine interpollatione, quae fit per peccatum: talis enim non habet tristitiae causam. Sed ex quo bona voluntas tollitur per peccatum, non potest restitui sine tristitia, quae quis dolet de peccato praeterito, quod pertinet ad poenitentiam.

AD SECVNDVM dicendum, quod ex quo aliquis peccatum incurrit, charitas, fides, & misericordia, non liberant hominem a peccato sine poenitentia. Requirit enim charitas, quod homo doleat de offensa in amicum commissa, & quod amico homo studeat satisfacere. Requirit etiam ipsa fides, ut per virtutem passionis Christi (quae in sacramentis ecclesiae operatur) querat iustificari a peccatis. Requirit etiam ipsa misericordia ordinata, ut homo subueniat poenitendo suae miseriae, quae per peccatum incurrit: secundum illud Prouerbiu. 14. Miseros facit populos peccatum. Vnde Ecclesiast. 30. dicitur. Miserebere anima tuae placens Deo.

AD TERTIVM dicendum, quod ad potestatem excellentiae quam solus Christus habuit (ut supra dictum est) pertinet quod Christus effectum sacramentis poenitentiae, qui est remissio peccatorum, contulit mulieri adulterae sine exterioris poenitentiae sacramento: licet non sine interiori poenitentia, quam ipse in ea per gratiam est operatus.

HAEC questio quam etiam tractauit sanctus Tho. in. 4. d. 14. q. 2. artic. 5. est clara & in qua non sunt controuersiae Doctorum Catholicorum, licet sint controuersiae haereticorum. Distinguedna igitur est, quando petimus, an poenitentia sit necessaria, vel loquimur de poenitentia ut est virtus, vel ut est sacramentum: quia in quantum sacramentum, nichil aliud addit supra poenitentiam secundum quod virtus, nisi confessionem peccatorum, quae includit absolutionem sacerdotis. Et quia postea erit specialis questio de confessione: ideo pro nunc relinquemus illam questionem de poenitentia secundum quod est sacramentum, & erit questio de poenitentia quatenus virtus. EST igitur aduertendum, quod poenitere, potest

capi dupliciter. Vnomodo pro quodam actu in generalialio modo in particulari. Si capiamus poenitere pro quodam actu in generali. scilicet placare nobis Deum: ita non habet locum quæstio: quia necessarium est, vt peccatores propicietur sibi Deū & placent illum. vt consequantur salutem & satisfaciunt illi. Vnde poenitere accipiendum est in sua significatione, nempe, pro hoc quod est dolere de præteritis & cauere in futurum: & poenā tenere propter deam. Hoc ergo modo capiendum poenitentiam proponitur quæstio, an poenitentia sit necessaria. Et cum manifestum sit quod in innocentibus non habet locum hæc quæstio: vt in littera sancti Thomæ dicit, est sensus quæstionis, an peccatori post peccatum mortale sit necessaria poenitentia. id est dolor de peccatis propter Deum.

ET huius quæstionis duplex potest esse sensus, alter simpliciter, hoc est, an sit aliquod præceptū de poenitentia quia necessarium est ad salutem seruare omnia præcepta, iuxta illud Matth. 19: Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Ergo necessarium est ad salutem seruare mandata. Et Matth. 5. Qui autem fregerit vnum de mandatis istis minimis: minimus vocabitur in regno celorum. id est non erit in regno celorum: quia omnes qui sunt in regno celorum sunt magni. Et hoc modo poenitentia sumpta in ordine ad sacramentum confessionis, ad quod requiritur dolor, est necessaria peccatoribus ad salutem: quia est præceptum de poenitentia. id est de confessione in cap. omnis vtriusque sexus. extra de poenitentis & remissionis. Et etiam est iuris diuini, (vt infra disputabimus) in secunda. 4. quæst. 3. articulo. vbi quæretur, an confessio sit necessaria ad salutem.

ALTER sensus est, an peccatori post peccatum mortale sit aliud remedium præter poenitentiam dolorem, scilicet ad placandum Deum. Tractabimus igitur quæstionem in hoc sensu in quo tractant etiam Theologi.

ET ad hoc respondeo aliquibus propositionibus quæ sunt de fide. Prima est. Poenitentia est remedium sufficiens ad consequendam veniam. Hæc probatur autoritatibus supra allatis in 1. articulo huius quæstionis. Et sunt innumera testimonia in veteri, & nouo instrumento, vbi nil aliud à vobis requirit Deus, nisi vt post lapsum poeniteamus de peccato.

PRÆTEREA. Iohannes Chrysostomus. de reparatione lapsorum dicit. Talis est (mihi crede) erga homines pietas Dei, quod nunquam spernit poenitentiam, si ei sincere & simpliciter offeratur: etiam si ad summum perueniat malorum, & inde velit reuerti ad vias salutis, recipit & libenter amplectitur.

PRÆTEREA. Ex Scriptura sacra possent adduci testimonia, ad probandum, quod est remedium contra commissum peccatum, & non reperitur aliud quam poenitentia. Ergo, &c.

VNDE quando Simon magus voluit actum & emere Spiritum sanctum, dixit ei Petrus. Poenitentiam age ab hac nequitia tua, si forte Dominus remittat tibi. &c. Et in illa propositione omnes conueniunt, quod poenitentia sufficit ad salutem, & potest consequi quilibet gratiam post peccatum mortale per poenitentiam, dolorem. id est de peccatis propter Deum.

SED contra hanc determinationem est illud ad Hebræos. 6. Impossibile est enim eos, qui semel illuminati sunt. &c. iterum renouari ad poenitentiam. Vnde videtur, quod saltem post primam poenitentiam de prioribus peccatis, non sufficit poenitentia pro futuris alijs peccatis, ad consecutionem gratiæ. Ex illo loco hæretici Nouationi tollebant poenitentiam post baptismum: atque ex illo, Qui me confessus fuerit. &c. Matth. 10 Marc. 8. Lucæ. 12. Dicit enim Paulus. Impossibile est, eos renouari ad poenitentiam. Ergo poenitentia non semper est sufficiens. Ex alio loco volebāt dicere, quod illi, qui negarunt Christum vel prolapsi sunt in hæresim, non possunt consequi veniam. Hæc autem hæresis fuit damnata ab ecclesia semper: vt constat. Cyprianus etiam multa scripsit contra Nouationes in sermone. scilicet de lapsis, & ante Nouatum fuerat Montanus in Africa, qui idem assererat. Et dicitur Tertullianus venisse in illum errorem, & in lib. suo de poenitentia non bene sensit, immo plus concedit, quam alij. Concedit enim primam poenitentiam: negat tamen secundam. Sed postea resiliuit ab illa hæresi. Hieronymus. in libello contra Eluidium, qui non recte sentiebat de integritate Virginis intactæ, & citabat pro se quædam testimonia Tertulliani, de Tertulliano sic dicit. Nihil plus dico, nisi eum hominē ecclesie non fuisse.

HIS omnibus omissis, respondeo ad illud, quod ex Paul. ad Hebræos. 6. adduximus, quod intelligitur de baptismo. Et sic sancti semper intellexerunt. Et in illo capit. Prius loquutus fuit Paulus de baptismo. Ergo ita secundo eam repetit illa verba per poenitentiam, baptismum intelligit. Et clarum est, quod sumus Crucifixi cum Christo per baptismum, Quando autem Paulus dicit rursum crucifigentes in eodem capitulo. idem est, ac si dicitur. Non speret aliquis, quod postquam peccauit post baptismum: iterum valeat crucifigi cum Christo. id est iterum baptizari. Negat enim Paulus. iterationem baptismatis, sed non negat poenitentiam. Manifestum enim est, quod Iohannes loquitur ad Christianos in. 1. canonica sua capitulo. 5. vbi dicit, Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat: & dabitur ei vita, affirmat: post baptismum remanere ad huc locum ad vitam consequendam per poenitentiam. Paulus etiam. 1. ad Corinth. capitulo. 5. dicit de quodam, qui erat baptizatus, quod excommunicauit eum: vt in die iudicij eius spiritus saluus inueniretur. Ergo post peccatum est locus poenitentia.

SECVN

SECUNDO arguitur. Poenitentia non sufficit contra peccatum in Spiritum sanctum: quia Matth. 12. dicitur, Qui autem peccauerit in Spiritum sanctum, non remittetur ei, nec in hoc seculo, nec in futuro: sed erit reus æterni iudicij. Ergo, &c.

AD HOC sancti Thomæ dicit, quod tripliciter potest esse peccatum in Spiritum sanctum. Vno modo contra diuinitatem Christi. id est contra opera Dei, vertendo. scilicet opera Dei in malam partem: sicut videre bonum, & cogitare malum, vt dicebat pharisæi. Hic homo in principe demoniorum eijcit demonia. Alio modo capitur peccatum in Spiritum sanctum quod est ex certa malicia. Paulus enim consequus fuit misericordiam, quia ignorans fecit. Et Dominus. Pater ignosce illis (inquit) quia nesciunt, quid faciunt. Itaque illi qui peccant ex certa malicia, sine passione & sine ignorantia: sed ex electione mali, non est dignus misericordia: & tale peccatum vocatur in Spiritum sanctum. Alio modo dicitur peccatum in Spiritum sanctum finalis in poenitentia: ita quod illud peccatum de quo quis formaliter non poenitet dicitur in Spiritum sanctum: quia remissio peccatorum tribuitur Spiritui sancto. Ideo dicitur peccare in Spiritum sanctum, qui non vult poenitere.

CAPIENDO hoc tertio modo, sensus est quod illi, qui non egerit poenitentiam non remittetur peccatum. Nec de hoc est dubium, quod nec in hoc seculo nec in futuro remittetur ei. Sumendo primo & secundo modo peccatum in Spiritum sanctum est irremissibile. id est non facile remittetur ei. Dominus enim permittit manere in peccato, & est magnum periculum: quia cum peccator non possit poenitere suis viribus & facultate, Deus forte non dabit facultatem postquam ex certa malicia peccat. Quia licet Deus benedictus nunquam neget peccatoribus aliquibus, interim quod sunt in via auxilium sufficiens. Negat tamen aliquibus auxilium efficax, quod forte daret illis, nisi peccaret ex certa malicia. Nemo enim (inquit Dominus Ioan. 6.) potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum. Sed si agerent illi peccatores poenitentiam remitterentur illis peccata, & ideo est magnum periculum, quia nemo potest conuerti nisi auxilio speciali Dei. Vnde & si concederemus (quod tamen non damus) illa peccata simpliciter esse irremissibilia, non est contra nos, nec contra dignitatem poenitentia. Si enim poenituerit peccatores, remittentur eis illa peccata, quod nos asserimus poenitentiam esse medium sufficiens, si peccator illo vtatur.

TER TIO arguitur in hunc modum. Iohannis in. 1. canon. cap. 5. dicit. Est peccatum ad mortem, non pro illo dico, vt roget quis. Et quod plus est,

in eodem loco prius dicit, hæc est fiducia, quam habemus apud Deum: quia quodcumque petierimus secundum voluntatem eius audit nos & scimus, quod audit nos. &c. Sic igitur conficio argumentum. Est frater, qui non habet peccatum ad mortem orat pro eo quis, & consequetur veniam vel dabitur ei vita. Est frater, qui habet peccatum ad mortem non dico, quod pro illo roget quis. Ergo est aliquod peccatum, ad quod non sufficit poenitentia. Nam si sufficeret, cum esset in statu poenitentia, liceret orare pro illo. Et si hoc concedimus, quod peccatum ad mortem est omnino irremissibile. Et omne peccatum mortale est ad mortem. Ergo nullum mortale remittetur per poenitentiam. Minor probatur ex Iacobo. capitulo. 2. Peccatum cum consummatum fuerit, generat mortem. Ergo nullum peccatum potest remitti per poenitentiam.

AD HOC aliqui concedunt, quod est aliquod peccatum tam graue, vt de lege sit à Deo statutum quod non remittet illud. Sed esto ita esset (quod ego non credo pressius infra tractaturus) non est contra conclusionem: quia semper verum est, quod si poeniteat remittetur ei peccatum. Sed hi dicunt, quod non potest iam poenitere de lege. Ideo non est contra conclusionem.

SECUNDO & melius dico cum sancti Thomæ in quæstionibus de malo. q. 3. articulo. 1. ad. 3. & in alijs locis. scilicet in 2. sententiarum & in quæstionibus de veritate, & 21. q. 53. articulo. 7. ad. 3. quod ille locus Iohannis potest intelligi de finali in poenitentia, & pro tali peccato non est orandum, nec licet orare pro illo, quia talis post hanc vitam est damnatus. Vnde Augustinus dicit, quod si sciret patrem suum esse in inferno: non oraret pro illo, immo non licet: quia Deus fecit legem, quod maneant ibi in æternum. Et ita concordantur verba Iohannis & Christi. quia nec in hoc seculo, nec in futuro remittetur ei, postquam non egerit poenitentiam.

ALIO modo exponit sancti Thomæ Iacobum, quod intelligatur ad illum sensum: sicut diximus de peccato in Spiritum sanctum. scilicet quod difficile remittetur, & est bona expositio & literalis. Et diuinus Iohannes admonet, ne perdamus fiduciam, quam habemus apud Deum. scilicet quod non petamus omnia quæ Deus potest facere: quia si quis oraret pro maximo peccato, & non exaudiretur, perderet fiduciam. Vnde oportet quod petamus solum ea, de quibus habemus fiduciam, quod exaudiemur. Vnde non debent Christiani anxie orare pro Turca de quo nulla est spes, quod conuertetur, & si liceat orare pro illo, etiam licet non anxie orare pro illo de quo non est spes, quod conuertetur. Nec debes orare, quod Deus suscipiet tibi patrem tuum sine quacunque necessitate.

DIVVS Bernardus. cap. ultimo de gradibus humilitatis dicit, quod exterius non est orandum pro illo, qui sepe

sape ex consuetudine peccat, sed interius ira. Et quod hoc volebat Ioan. probat: quia Paul. 1. Corinth. 13. luget illos, quos sciebat mortuos fore sine poenitentia.

Q. VARTO arguitur: quia Dominus aliquando indurat aliquos, & pro hoc statu induravit Dominus cor Pharaonis Exod. 17. Ergo illis nihil iam prodest poenitentia. Et De Esau dicitur ad Hebraeos. Non inuenit locum poenitentiae, etiam si cum lachrymis quaesierit illam. Ergo poenitentia non est sufficiens ad remissionem peccatorum.

AD HOC dicitur, sicut ad praecedentia. De Pharaone non est dubium, nisi quod illius cor induravit, non tamen simpliciter, sed ne dimitteret populum. Et postea non dicitur, quod non sit relictus ei locus poenitentiae. Vnde, non est dubium, nisi quod Dominus multis negat poenitentiam: quia propter timendum est nimis ne incidamus in manus Dei viventis. id est, negat auxilium efficax, sed non negat auxilium sufficiens, ut postea disputabimus. Itaque in hac vita nusquam homo est in tali statu, quod non possit consequi veniam, & poenitere. Nec Deus facit legem contrariam, sed semper dat sufficiens auxilium, sed aliquando negat auxilium efficax, licet non neget auxilium sufficiens. Si enim Angelis negavit, quid mirum, si neget aliquibus pessimis hominibus? Angelis quidem pro vno peccato statim poenitentiam negavit, sed fecerat legem quae non daret eis locum poenitentiae, secus de hominibus. Esau autem non plorabat propter Deum, ideoque non fuit veniam consequutus, quia non egit poenitentiam.

PRAE TERE A. Ad idem arguitur ex illo Actuum. 8. Vbi dixit Petrus Simonis mago Poenitentiam age ab hac nequitia tua, si forte Dominus remittat tibi. &c. Vnde videtur, quod non est certum quod poenitentia sit sufficiens ad remissionem peccatorum.

AD HOC dico, quod illa dictio, forte, non semper dicit dubium, sed in omni contingenti solet Scriptura ponere huiusmodi dictiones. Et tota illa oratio, age poenitentiam, &c. est vnum costringens.

SECVNDO dico, quod illa dictio, forte, non cadit super hoc, remittat tibi, sed super totum: ita ut sit sensus. Si forte tu egeris poenitentiam, certum est, quod remittet tibi Dominus nequitiam tuam.

PRAE TERE A. Arguitur ratione. Bene sequitur. Petrus est praescitus. Ergo non possunt ei remitti omnia peccata. Quia si possunt omnia peccata remitti ei, iam non erit praescitus. Et posito in esse, quod omnia remittantur ei, Deus decipietur, quia iam scivit illum esse condemnandum.

AD HOC dico, quod praescitus potest esse praedestinatus, & potest esse non praescitus: quia est in potestate hominis, esse non praescitus vel esse praescitus. Vnde ista duo non stant. Est reprobus, & omnia peccata remittuntur ei. Sed haec duo simul sunt

vera. Petrus est reprobus, & omnia peccata possunt ei remitti: licet de facto non remittentur omnia, quia ipse non poenitebit de omnibus. De Iuda verum erat dicere, quod omnia peccata poterat ei remitti.

SECVNDO arguitur sic. Habitus vitiosi inferunt difficultatem in voluntate, & cum voluntas sit finita & aeternitatis possunt tantum augeri habitus mali, ut tollant a voluntate facultatem dolendi de peccatis. Verbi gratia, sit aliquis, cuius aeternitas voluntatis sit, ut. 4. in huiusmodi tantum possunt crescere habitus mali, quod extendant eius aeternitatem. Tunc ille non poterit poenitere, eo quia non potest dolere. Ergo poenitentia non est sufficiens remedium, ad remissionem peccatorum.

AD HOC, aliqui torum concedunt, sed si ipse (inquiunt) faciat quod in se est, & absterneat a peccatis, Deus concurret specialiter cum eo, & adiuvabit eum: quia Fidelis Deus, qui non patietur vos tergari (inquit Apostolus. 1. ad Corinth. 10.) ultra id, quod potestis. Ita quod non stat de lege quin Deus concurret si peccator faciat, quod in se est. Nam licet homo non possit poenitere: tamen Deus specialiter concurret cum illo ad poenitendum: ita quod de lege non stat contrarium, & cum illo concursu poterit poenitere.

SECVNDO dico, & melius, quod nego maiorem rem: quia licet habitus mali inferant magnam difficultatem, nunquam tamen est tanta, quod tollatur libertas voluntatis. Semper enim potest dolere, licet male: sicut quondam manet potentia visiva esto visus remittatur, semper poterit videre licet cum difficultate: maxime quia illa difficultas non fit per subtractionem. Si enim quilibet habitus auferret aliquid libertatis, posset intantum auferri, ut totaliter auferretur: sed fit per appositionem malorum habituum, qui resistunt voluntati. Vnde voluntas tantum potest agere cum difficultate, sicut sine illa: licet non tam facile. Verum est, quod potest perdi usus rationis: sed tunc non currit argumentum: quia non potest poenitere, & nos non dicimus, nisi quod si poenitet remittentur ei peccata.

PRAE TERE A. Arguitur de continuatione actus, tenendo cum communi opinione, quod actus postquam elliciuntur, necessario continuantur per aliquod tempus. Ponamus quod aliquis habet odium proximi, ille actus necessario erit per aliquod tempus. Sit igitur per quartam horam, & moriatur peccator in fine horae. Huic non patet via salutis: quia non potest poenitere in quarta hora. Ergo, &c.

AD HOC Gregor. de arimino, & alij dicunt, quod potest venire in illa. 4. hora ad poenitentiam. Et si contra arguis: quia sunt actus contrarij odium Petri & poenitentia de illo odio: dicit quod non sunt: quia vnus est liber, & alter naturalis. Iam enim tunc poenitentia libera est, & odium naturale. Sed contra. Contrarietas non est: quia naturalis

naturalis aut liber sit actus: sed ex parte ipsorum actuum, qui habent obiecta contraria. Sicut enim non potest esse assensus & dissensus eiusdem in intellectu, etiam si alter sit liber: quia hoc nihil facit: & hic. Tantum enim contrariantur actus voluntatis, sicut intellectus.

ET ideo ad argumentum dico, quod multi errant in hoc, quod putant, quod actus debent continuari per aliquod tempus determinatum. Ideo dico quod quocumque tempore dato, voluntas in maiori tempore potest relecare actus: sicut est in motu locali, qui necessario continuatur per aliquod tempus postquam incoepit esse, non tamen per aliquod tempus determinatum.

ALII dicunt, quod non potest remouere actum illum, etiam si sit propinquus morti: sed potest dicere, ego doleo, quia habeo talem actum, vel potest conari ad non habendum, quod sufficit ad consequendam remissionem peccatorum.

SECVNDO contra istum, modum est: quia ille qui est in illo actu potest aliquid de conatu subtrahere ad non habendum illum actum. Ergo totum. Si enim voluntas ageret contra resistantiam, esset bene assertum hoc dictum. 3. At voluntas non agit hoc modo, nisi subtrahendo conatum suum, vel aeternitatem suam. Si ergo potest subtrahere partem: poterit & totum.

SECVNDO quomodo probabimus illam continuationem actus? Dico quod probatur experientia: quia omnes experiuntur, quod non diligunt deum solum per instantes postquam incoeperunt diligere, & ita est de alijs actibus, nec possunt sic habere actum per instantes solum, imo si quis vellet tollere actum experientia constat, quod remoratur per aliquod tempus. Manet ergo nostra conclusio certa, quod poenitentia semper est in manu nostra: quia Deus nunquam negat sufficiens auxilium: licet aliquando cum difficultate. Et semper est sufficiens ad consequutionem veniae, capiendo poenitentiam pro dolore de peccatis propter Deum.

SECVNDA conclusio est. Post peccatum mortale, viatori adeo est poenitentia medium necessarium, quod nullum aliud remedium est ad consequendam remissionem illius peccati commissi post baptismum. Hac probatur ex Scriptura. Quia ubi cunque Dominus promittit veniam peccatorum exhortatur ad poenitentiam: ut sapientiae. 11. Dissimulans peccata hominum propter poenitentiam. Et Lucae. 13. Nisi poenitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Et Matthei. 3. Poenitentiam agite, appropinquabit enim regnum coelorum. Vnde, de fide est, quod ille qui moritur in peccato mortali sine poenitentia est damnatus, & non est orandum pro illo, si constat quod non poenituit. Nec de hoc est contentio aliqua cum catholicis, sed cum haeticis. Lutharus enim non negat Scripturam, sed dicit, quod ad consequutionem gratiae & veniae non requiritur dolor de peccatis praeteritis, sed factus est quod mutet vitam, & nec oportet cogitare

de peccatis. Est. 7. art. dicitur aduersus Lutharum a Leone decimo. Vbi Lutharus dicit, quod optima poenitentia est noua vita, & quod hoc est melius consilium quam omne aliud consilium, vel praecipuum, datum de contritione siue poenitentia. Nos autem dicimus contra Lutharum quod dicere quod non requiritur dolor de peccatis, est manifesta haeresis. Et probatur ex testimonijs iam adductis. **SECVNDO**. Augustinus. lib. de poenitentia, & habetur de conf. d. 4. cap. Omnis qui ubi dicitur. Omnis qui iam suae voluntatis arbiter constitutus est, cum accedit ad sacramentum fidelium, nisi eum veteris vitae poeniteat: non potest nouam incipere.

TER TIO. Idem Augustinus de vera & falsa poenitentia, cap. 19. ille (inquit) poenitentiam tenet, qui punit illud quod commisit. Et sunt ad hoc innumera alia testimonia sanctorum.

Q. VARTO. Augustinus adducit illud ecclesiastici. 21. Fili peccasti non adicias iterum: sed de pristinis deprecare, ut tibi dimittantur. Ergo requiritur dolor de praeteritis.

Q. VINTO. S. Thome. Secund. q. 113. ar. 5. querit, an in iustificatione peccatorum requiratur motus liberi arbitrij in peccatum: & determinat, quod ita, quia requiritur motus liberi arbitrij in peccatum quo detestetur ipsum: sicut requiritur, quod sit motus liberi arbitrij in iustitiam, quo per desiderium in ipsam tendat. Et probat ex illo psal. 31. Dixi confitebor aduersum me in iustitiam meam, & tu remisisti impietatem peccati mei.

L. V. THAERVS autem dicit ad illa loca, Poenitentiam agite, Nisi poenitentiam egeritis. &c. quod non debet esse ita. Sed ubi in translatione vulgata dicitur poenitentiam agite, &c. debet esse resipiscencia, Et ubi est agite poenitentiam, id est, resipiscite. Resipiscere autem est in futurum, id est, mutare vitam. Vnde probat, quod verbum graecum habetur Metaneo, & non poeniteo sed resipisco, & Methania est noua vita non poenitentia.

AD HOC quicquid sit de illo: Si euangeliste non scripserunt latine, doctores tamen sancti in ecclesia loquuntur & scripserunt latine. Concilia etiam in latina lingua sunt scripta, utiturque hoc verbo poeniteo. Et poenitere nullus vnquam dixit quod sit de futuris, sed de praeteritis. Ergo, &c.

SECVNDO. 70. interpretes vtuntur illo verbo Metaneo actuum. 2. ubi non potest dicere Lutharus quod loquitur Scriptura de aliquo futuro, sed de praeterito. Vbi enim Petrus ait poenitentiam agite ipsi septuaginta interpretes illud dicunt per hoc verbum Metaneo. Itaque in multis locis Scripturae sacrae patet, quod poenitere, & poenitentia, non possunt sumi pro resipiscencia, & tamen Petrus loco citato loquebatur de peccato Simonis magi, qui voluerat emere donum dandi Spiritum sanctum, & erat iam praeteritum.

CONTRA Lutharum sunt infinita testimonia sacrae Scripturae ubi constat, quod poenitere, id est, quod

quod dolere, & sic dicit ordinē ad präteritū, vt Genes. 6. Pœnitet me fecisse hominē, & Ecclesi. 32. Post factum non pœnitebit, & ibidē. 33. Ne deris alienis possessiones tuas, ne forte pœniteat te. Et. ad Corinth. 7. Si cōtristauī vos in Epistola, non me pœnitet. Illud etiā quod adduximus ex Actibus cap. 8. Pœnitentiā age. &c. Ex quibus omnibus patet quod pœnitere, est de präterito dolere, & esto qd̄ in græco in illis locis habeatur Metaneo, accipitur in ordine ad präteritū, & nō in futurū, vt dicit Lutharus, & nō pro noua vita, sed pro pœnitentia de präteritis. Et constat ex vsu latinorum, pœnitentiam dicere de testationē & dolore de präteritis. Vnde de fide est, quod pœnitentia sumpta pro dolore peccatorum, est necessaria ad salutem.

SED, an requiratur iste dolor de peccatis commissis ante baptisum. Videtur, quod non: quia sola fides cum baptismo sufficiebat ad illa peccata commissa ante baptisum remittenda, iuxta illud Marci ultimo. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. &c.

ET confirmatur. Quia Apostoli nihil aliud præmittēbant ante baptismum.

TERTIO. Dominus dixit, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Vbi nihil aliud præmittit, nisi fidem.

QUARTO. Baptismus est quādā pœnitentiā. Ergo non est opus alia.

QUINTO. Probat ex Ambrosio, super illud ad Romā. 11. Sine pœnitentiā sunt dona Dei, & habetur de conse. d. 4. cap. Sine pœnitentiā. Grātia Dei in baptismo non requirit gemitum, vel planctū, nec aliqd̄ opus: sed omnia gratis condonat.

HOC non obstante Magister in 4. d. 4. & 5. Th. supra. q. 9. art. 6. tenent, quod requiritur pœnitentiā de peccatis actualibus ante baptismū commissis, & nos ibi libauimus. Et ita cum eis nos ponimus conclusionem, quod requiritur pœnitentiā de peccatis commissis ante baptismū: sicut etiā requiritur ante absolutionē peccatorū, quæ etiā remittit peccata. Et similis pœnitentiā requiritur sicut ante absolutionē: ita quod si ante absolutionem sufficit contritio, etiā sufficit ante baptismū. Probat. Quia quod aliquis de utroq; doleat. s. de peccato commissio ante baptismū, & de peccato commissio post baptismū, est de iure naturali. Et secūdo probatur. Quia Actū. 2. Petrus dicit. Pœnitentiam agite: & baptizetur vnusquisque vestrum, in remissionem peccatorum. Vbi Petrus præmittit pœnitentiam ante baptismū. Et Augustinus de conf. d. 4. cap. Omnis qui arbiter suæ voluntatis constitutus est, cū accedit ad sacramentum fidelium (quod est baptismus) non potest nouam vitam incohare, nisi eum pœniteat vitæ präteritæ. A qua pœnitentiā soli paruuli immunis sunt. Requiritur ergo in adultis pœnitentiā de peccatis commissis ante baptismū. Et ad argumenta in oppositum, respondetur negādo quod sufficit sola fides: quia non tollitur id quod

est de iure naturali, propterea quod Deus exigat fidem ad baptismum.

SED, an necessario requiratur contritio etiā de venialibus: Dico quod non. Satis est dilectio dei: & per quencunq; bonum motum dilectionis possunt deleri venialia. Et de hoc postea dicemus.

DUBITATVR, an cum martyrio exigatur pœnitentiā.

AD HOC doctores respondent distinguendo. Vel martyr occupatur, ita quod non habet tēpus discutiendi peccata: sed statim opprimitur à tyrāno, & est maximus peccator. Et de huiusmodi ponitur conclusio, quod non requiritur pœnitentiā pro peccatis: sed sufficit martyrium.

SED contra. Quia dicitur, Nisi pœnitentiā egeritis, Luca. 11. simul oēs peribitis. Secūdo. Pœnitentiā est necessaria ad salutē, etiā de iure naturali, quomodo igitur ille saluatur sine pœnitentiā?

AD HOC aliqui dicunt, quod martyriū est pœnitentiā virtualis: quia si occurreret ei peccata, est signū qd̄ doleret de illis, postquā ponit vitam pro Christo: ideo dicitur virtualis cōtritio. Ego tamē cōuenio in cōclusionē, quod solū martyriū sufficit ad salutē sine pœnitentiā, de se. Et hoc dicit. S. Th. infra. q. 28. ar. 1. ad 2. & in 4. d. 16. q. 2. ar. 2. q. 2. ad 3. Et hoc dicit Maior in 4. d. 14. q. 1. Sed non placet mihi illa ratio. s. qd̄ hoc sit propter illā conditionalē, si se offerrent peccata, doleret. Et dico, quod martyriū est pœnitentiā virtualis: sed nō propter illā rationē: quia stat, quod aliquis sit vitiosus, & quando offertur ei martyriū, si se offerant peccata, nō dolebit de illis: sed nec tūc se offerunt nec cogitat de illis. Et non est sufficiens signū illud, quod dicit istī nēpe, quod si peccata se offerret istī, doleret de eis, sed est signum aliquod.

ET quod sit verū, qd̄ solum martyriū sufficit sine pœnitentiā, probatur. Si martyriū nō sufficit ad salutē, sed exigitur aliqua pœnitentiā: ecclesia nō posset aliq̄ canonizare, ideo solū quia martyr: quia nō constaret de pœnitentiā, cū tamen ecclesia quando cōstat de martyrio canonizat, quantumcunq; antea sit auarus, vel intemperatus, si recipit martyrium, canonizatur.

SECUNDO probatur. Ioa. 15. Maiorem charitatem nemo habet, quā vt animā suam ponat quis pro amicis suis. At ille ponit animā. Ergo habet charitatem.

TERTIO dicitur. Siquis diligit me, pater meus diligit eum. Sed oīs martyr diligit Deū: quia maiore charitate nemo habet, quā vt animā suā ponat quis pro amicis suis. Ergo oīs martyr diligitur à Deo. Ergo est in gratia eius. Ergo saluatur. ET confirmatur. Quia Marci. 8. & Luca. 12. & Matth. 10. dicit Dñs, quod fauebit martyri coram patre, & confitebitur: quia ipsum cōfessus est martyr corā hominibus. Et ibi ad literā loquitur de cōfessione quæ fit, aut fieri debet corā tyrannibus. Ego martyriū est sufficiens ad salutē. Tantū enim valet, sicut pœnitentiā, quia Christus propter illā cōf-

cōfessionē & nō propter pœnitentiā promittit qd̄ ipse cōfitebitur martyrem in celo coram patre suo. PRO quo notandum est, quia (vt supra diximus) licet pœnitentiā sit de iure naturali, id est, laudabile est & conueniens de iure naturali, quod aliquis doleat de peccatis: sed tamen Deus gratis remittit peccata. Non alligatur Deus per contritionem ad remittendum peccata: quia posset Deus dicere, ego non sum contentus de tuo dolore: sed volo quod ieiunes, salua sua misericordia & iustitia. Sicut homo non remittit peccata alteri, quia dolet de illis: nisi faciat aliam recompensationē. Sicut homo potest non remittere iniuriam alteri, quantumcunq; doleat: & potest remittere illi sine dolore. Quare ergo Deus non poterit idem facere? Et cum hoc sit verum, quod Deus gratis remittit peccata, certe poterit remittere quocunq; modo voluerit: licet communiter remittat per contritionem, illud est medium magis congruum ad remittendum peccata, secundum humanam conditionem.

DICO enim in laudem martyris, quod Deus voluit cuiusque pro se patienti, remittere peccatū propter martyrium: itaque martyriū de se est remissiuum peccatorum. i. ex priuilegio particulari habet remittere peccata. Et de hoc diximus multa in secunda. 2. in materia de martyrio: quia est maxima dilectio Dei, & qui diligit Deum, diligitur ab ipso, vt ipse promittit.

SED contra. Sequitur quod si aliquis complaceret de peccatis cum martyrio, quod illi remitteretur peccata: quia per te sufficit martyriū absolute absque quocunq; alio. Ergo. &c.

AD HOC dico prius, quod argumentum probat martyriū non esse signum sufficiens ad probandum quod iste doluerit de peccatis. Secundo, nego consequentiam. Effet enim ille martyr diabolus: quia martyriū est remedium contra peccata präterita, non contra præsentiā. Non enim facit, quod complacentiā peccati sit bona: cum ex iure naturali sit malum complacere in peccatis. ET hactenus loquuti sumus de eo qui non habet tempus examinandi peccata sua: de quo dicimus, quod per martyriū remittuntur ei peccata. Sed si habeat tempus conscientiam examinandi, quid erit? Ad hoc dicunt aliqui, quod si tunc talis non dolet, iam peccat, & martyriū non potest liberare eum à peccatis, & iam non erit vere martyr, & frater Melchior canus in relectione de pœnitentiā dicit, quod nunquā per martyriū remittuntur peccata, sine contritione, quod nos infra. q. 28. art. 2. videbimus.

EGO autem dico, quod esto ita sit, quod iste ante martyriū dolendi de peccatis habuerit tempus, & est tunc peccaret, quia non dolet (quod non admitto pro nuic) sed si quando actualiter patitur martyriū nō cogitat an peccauerit, nec an habeat aliquod peccatum actuale, sed solum cogitat de defensionē fidei. & quod bonum est

pati pro Christo: martyriū sufficit illi ad salutem. Maxime, quod cum patitur non habet tempus examinandi conscientiam, licet antea habuerit, & licet antea peccasset, non videtur quare martyriū non remittat omnia peccata, postquam tūc solum cogitat de defendenda fide. Dico igitur ob hoc, quod si quando patitur cogitat solum de fide defendenda, & non complacet in aliquo peccato, quidquid antea fecerit ille, per martyriū saluatur. ET probatur. Quia contritio saluaret illum. Ergo & martyriū, cum eodem modo se habeat sicut contritio, & tantum valeat.

SED contra, quia pœnitentiā est necessaria ad salutem, & quilibet tenetur ad pœnitentiā. Ergo martyriū non sufficit. Ad hoc nego minorem: quia non tenetur ad pœnitentiā, si patiatur martyriū: & illud quod quilibet peccator tenetur ad pœnitentiā verum est, nisi a Tyrano martirio coronetur.

SED contra, quia nos diximus, quod pœnitentiā est necessaria ad salutem. Dico, quod est verū intelligendo: regulariter. Secūdo, & melius, dico, quod intelligimus, quod est necessaria pœnitentiā. i. non est aliud remedium quo pœnitens voluntarie, & sine peccato suo vel alterius possit vti, & sibi applicare. Martyrio enim non potest vti voluntarie, & illud sibi applicare.

ALII Doctores imaginantur, quod dolor de peccatis est ita de iure naturali, quod Deus non potest remittere peccata sine dolore. Sed hoc est falsum: quia si homo potest remittere iniuriam sibi factam sine dolore. Ergo multo magis Deus de potentia absoluta.

DUBITATVR an dormiens in peccato mortali, si occidatur pro Christo, sit vere secūdum martyr. Aliquando vidi defendere quod est vere martyr, licet cum magna difficultate. Est tamen apparentia in illa opinione: quia ecclesia canonizaret, si ingruerent sarraceni in hanc ciuitatem, & occiderent homines, illos occisos pro Christo siue dormientes, siue vigilantes. Et si dicas, ille non doluit de peccatis: dico, quod nihil refert: quia plus debet Deus illi, qui patitur pro illo mortem: quā illi, qui dolet de peccatis.

SED communis opinio est in contrarium, quod ille non est martyr, imo damnaretur. Et in secunda. 2. in materia de martyrio ostendi, non esse de mente sancti Thomæ. Ideo nollem tenere illam opinionem.

ET arguitur sic. Quia hæretici morientes pro Christo, etiam dormientes non sunt martyres: & ita dicit Ciprianus de Donatistis, qui occisi sunt. Ergo similis ratio est de alijs.

DICES forte, quod non est simile: quia hæresis est grauissimum peccatum. Dico quod nil refert. Si martyriū de se habeat remittere peccata, non potest excipi hæresis.

SECUNDO. Odium Dei est grauius peccatum & remitteretur per martyriū: vt patet de illo, qui habet

Habet odium Dei, & occiditur à pagano antequàm discutiatur conscientiam.

TER TIO. Per contritionem remittitur hæresis. Ergo per martyrium, cum tantum valeat.

QVI igitur vellet tenere primam opinionem, diceret ad illud de hæretico, quod ille non moritur pro Christo: quia non patitur pro fide Christi: cum non retineat fidem Christi. Sicut si inter Christianos pagani occiderent alios paganos, etiam pro Christo, pagani illi non essent martyres: quia non habent fidem Christi, & licet tyrannus occidat pro Christo, illi non moriuntur pro Christo. Illi autem qui habent Deum odio, possunt retinere fidem Christi. Sufficit ergo martyrium sine poenitentia, nec formali, nec virtuali, de quo inferius plura dicam in materia de contritione. q. 35. art. 1. & 2. vbi solvamus argumenta opposita sententia. Vide ibi.

Dubium tertium.

DUBITATVR, an possit dici sine periculo in fide, timendum esse de illis qui augmentant peccata, & raro aut nunquam agunt poenitentiam perfectam, quod perveniat ad aliquem statum, in quo iam Deus non adiuvat eos etiâ sufficienter, ut poeniteant, & quod est aliquod peccatum ita grave, quod iam de lege non remittitur, sed absolute sit irremissibile. Et videtur quod sine periculo id possit affirmari. Probaturs prius Matth. 12. de peccato in Spiritum sanctum, quod non remittitur in hoc seculo, nec in futuro.

SECUNDO. Ioan. 1. cano. cap. 5. de peccato ad mortem, pro quo non est orandum. &c.

TER TIO. Probaturs ex illo Exod. 14. quia Deus induravit cor Pharaonis propter demerita sua. Ergo iam Pharaon venit ad aliquem statum, in quo Deus non dabit etiam nec sufficienter auxiliu.

QUARTO. Probaturs idem ex illo Ad Heb. 12. Non invenit locum poenitentia, etiam si cum lachrymis quaesierit illam, loquens de Esau.

QUINTO. Probaturs ex illo 2. Mach. 9. vbi dicitur de Antiocho. Orabat autem hic scelestus Dominum, a quo non esset misericordiam consequenturus. Ergo iam Deus non erat daturus auxiliu etiam sufficienter.

SEXTO. Probaturs idem ex illo Genes. 15. quod Deus dixit ad Abrahamu cum ei promissit se daturum terram Amorrhœoru & semini suo, quasi respondens tacita objectioni, quia poterat Abraham dicere Deo, Et quare Domine no das statim. Dixit ad illum. Necdum enim completa sunt iniquitates Amorrhœorum vsque ad praesens tēpus. Ergo per hoc significabat, quod aliquando erunt completa, & tunc non erit amplius etiam in hac vita tempus poenitentia.

SEPTIMO. Confirmatur idem ex illo Iosue. 11. vbi sic habetur. Domini enim sententia fuerat, ut indurarentur corda eorum (nēpe Eueorum, quia de Eueis loquebatur) & pugnarent contra Israe, & caderent, & non mererentur ullam clementiam, ac perirent, sicut praeeperat Dns Moysi. Nec va-

let si dicas quod negabat solum efficax auxiliu, non autem sufficiens: quia sic non induraret. Tūc nanq; omnes prædicti auxiliu haberant, quo possent bene agere, & in Deum conuerti. Et confirmatur hoc, quia aliam sequeretur, quod Deus indurat omnes peccatores, quoadiu manent in mortali, quia illis non dat efficax auxiliu, quoadiu sunt in peccato. Si enim dedisset efficax auxiliu, non mansissent in peccato: licet det sufficiens auxiliu. EX HIS omnibus videtur, quod aliquando Dominus aliquibus negat sufficiens auxiliu, & quod homines aliqui in tantum multiplicare possunt peccata, quod venient ad statum, in quo iam, etiam de lege non dabit Deus sufficiens auxiliu, quo possint conuerti. Ergo timendum est cuiunque peccatori, maxime illi, qui diu est in peccatis, ne neget ei etiam sufficiens auxiliu.

HIS non obstantibus dico, quod est de fide, quod Deus nunquam in via, quantumcunque multiplicantur peccata, negat alicui auxiliu sufficiens, ut possit poenitere de peccatis si voluerit. Hæc conclusio est sancti Thomae in prima. 4. q. 27. art. 1. vbi expresse dicit, quod in hac vita nullum est peccatum, de quo homo poenitere non possit. Et addit, quod oppositum est erroneum. Idem dicit expresse super Ioan. capit. 6. exponens illa verba, Nemo potest venire ad me nisi pater meus traxerit eum. Idē dicit Antoninus, prima parte, titulo 4. cap. 2. §. 6. Idem Augusti. & habetur in glosa super illud Roma. 2. Secundum duritiam tuam, & impenitens cor tuum. &c. Idem dicit Leo Papa de poenit. & remiss. d. 7. capit. Nemo, vbi sic ait, nemo est desperandus, dum in hoc corpore constitutus est, quia non nunquam quod dissidentia reatis differtur, consilio maturiori perficitur. Et confirmatur rursus ex illo Ezechielis. 18. & 33. In quacunque hora impius conuersus fuerit ab impietate sua, amplius non recordabor, & alia ibidē dicuntur ad hoc propositum.

PRAETEREA. Pro hoc sunt illæ exhortationes euangelij Matth. 3. Luc. 3. Poenitentiam agite, ap propinquabit. &c. Quibus verbis significatur, quod in hac vita nunquam est instans, in quo habens vsum rationis non possit conuerti ad Deum. Ergo Deus nunquam negat auxiliu sufficiens. Et ad testimoniu adducta, iam supra diximus, & nunc dico, quod loquuntur de auxilio efficaci non autem de sufficienti. Ita quod quando dicitur, Deum aliquem indurare, est dicere, Deum illi negare auxiliu efficax, cum scientia, quod cum solo sufficienti auxilio non conuertetur ille peccator. Et talem dicimus induratum, non autem illum peccatorem de quo scit Dominus, quod conuertetur cum auxilio sufficienti, & si ei neget auxiliu efficax.

SED dubitatur, an sufficiat dilectio Dei sine poenitentia ad salutem. Videtur quod ita, quia Ioan. 14. dicit Dominus. Siquis diligit me, pater meus diliget eum, & ad eum veniemus. &c. Ergo qui

Dubium quartum.

qui diligit Deum diligitur à Deo, & Deus est in illo. Sufficit igitur ad remissionem peccatorum dilectio Dei.

SECUNDO. Luc. 7. de Magdalena dixit Dominus Simoni. Dimittuntur ei peccata multas: quia dilexit multum, & non dixit, quia doluit multum.

AD HOC dico, quod regulariter & de lege posita, non remittuntur peccata sine dolore. Non enim sufficit quicumque alius actus. Nec dilectio Dei: sicut vele placere in omnibus Deo, & in nullo displicere, ut si quis velit pati pro Christo. Hæc est sancti Thomae hic ad 2. & 3. probatur: quia vbicunq; in Scriptura admonetur peccatores, ut conuertatur atq; consequantur remissionem peccatorum, admonentur ad poenitentiam, & ad dolorem peccatoru: ut iam probauimus, & non ita ad dilectionē. ET ad argumenta in contrarium aliqui dicunt, quod duplex est dilectio. scilicet absoluta, quæ stat cum peccato mortali, & altera est dilectio Dei super omnia, quæ semper est cū gratia. Et de hac loquitur Christus in Evangelio, & hæc non potest haberi sine dolore peccatorum: quia ut ibidē dicitur, Siquis diligit me, sermones meos seruabit. Et Ioan. canonica. 1. cap. 2. Qui dixerit, quia diligo Deum, & sermones eius non seruat, mendax est. Sic dicitur isti, & videtur bene dictum. Solum igitur ille diligitur à Deo, qui ita diligit, quod adimplet mandata Dei, & remedia necessaria ad exeundum à peccato mortali apponit, quorum vnum est poenitentia.

SECUNDO dico, quod nullus est actus, qui sit dilectio quicumq; sit in voluntate, qui non possit esse cum peccato mortali ignorato. Quia dilectio Dei super omnia non potest esse cum mortali peccato scito, potest tamen esse cum ignorato, & potest esse sine remissione peccatorum: quare nalla talis dilectio sufficit. Alias adduximus Pauli testimoniu ad Roma. 10. Testimoniu quidem illis perhibeo: quia zelus Dei habent, sed non secundum scientiam. Nullus ergo actus interior, qui non sit formaliter dolor peccatorum, sufficit ad remissionem illorum.

TER TIO. Nullus actus qui est cū peccato mortali est dilectio Dei, loquendo sicut loquitur Euangelium. Patet. Siquis diligit me, sermones meos seruabit, &c. Hoc modo videtur Scriptura regulariter loqui. Ergo non sufficit dilectio.

AD illud vero de Magdalena dico, prius, quod Christus potuit remittere peccata, quomodo, cumque velet: quia habuit potestatem excellentiam. Secundo dico (& melius) non esse vero simile, quod non doluerit. Quia de re infra dicemus multa in hac prima quarti in materia de contritione. Sed intrinseca nota, quod hæc est sententia. S. Thomae quod sine poenitentia nunquam erit in peccatore dilectio Dei super omnia, ad modum Evangelij.

Dubium quintum.

DUBITATVR. An saluabitur sine poenitentia ille peccator, qui præuenit periculo non

habet poenitentiam, cum non habeat tempus poenitendi de omnibus peccatis: quia vera poenitentia oportet, quod sit particulariter de omnibus peccatis. Verbi gratia. Est homo peccator in mari & non potest discutere conscientiam: quia est in magno periculo. Illi est aliquod remedium ad salutem, et non poenitentia: quia non potest dolere de peccatis in particulari. Ergo non solum poenitentia est medium ad consequendam salutem. AD HOC dico, quod illud, quod homo potest facere in quocunque tempore intentione & animo placandi Deum, & recompensationem faciendi pro peccatis suis, sufficit ad salutem. Ut si dicat. Domine miserere mihi, & non habet amplius tempus, illud sufficit. In ultimo enim flatu potest dicere, parce mihi domine, & si hoc dicit intentione placandi Deum, sufficit. Et hoc debent admonere confessores, ut illo sine doleant, quatenus displicent Deum, quem sibi habebant iratum. Finis enim poenitentia iste est.

Dubium sextum.

DUBITATVR, quomodo remittuntur peccata oblita. Ad hoc dico quod dupliciter possunt peccata tradi obliuioni. Vno modo cū quis vult confiteri, & facit examinationem, & recordatur duorum peccatorum. scilicet homicidij & furti: & non recordatur aliorum peccatorum: sed ipse bene cogitat, & putat quod fecit alia peccata, non tamen recordatur illorum. Dolet de illis duobus peccatis particulariter, & de alijs in generali. De hoc non est dubium nisi quod sufficit ille dolor: ut reponatur in gratia.

SED ponamus hominem innocentissimum, qui semel incidit in peccatum, & oblitus est: ita quod nullo modo recordatur, & putat quod non peccauit, & facit examinationem, & non dolet de illo, quia non recordatur. Et si dicas quod illud est ex negligentia, faciamus, quod mere naturaliter sit oblitus, ut potest contingere. Et si dicas, satis est, quod dolet de venialibus, volo quod non doleat, immo quod complaceat in illis, accedit ad Eucharistiam sine poenitentia, & habet gratiam, & nec in particulari nec in generali dolet: quia ego non possum dolere de illo quod non feci, aut non recordor me fecisse. Ergo de lege aliquis est in gratia sine poenitentia.

AD HOC dico, quod ille consequitur remissionem peccatorum, & sine dolore peccatorum. Per quid ergo remittitur? Dico, quod per hoc quod voluit examinare conscientiam suam, illa enim volitio examinandi conscientiam ad dimittendum peccatum, & agendum poenitentiam, est poenitentia, & non est dolor: sed ille vult se reconciliare Deo, & si se offerrent peccata, doleret, licet vere non doleat, non est dubitandum de illo quin consequatur gratiam. Quia alias postquam aliquis oblitus est alicuius peccati mere naturaliter; non pateret ei via salutis. Hæc de secundo sensu questionis, ut exposuimus in titulo eiusdem questionis.

NVNC

NVNC autem disputabimus in primo sensu, an sit aliquod praeceptum de poenitentia, accipiēdo poenitentiam pro vindicta & dolore peccatorum. Et si dicas clarum est, postquam determinata est, quod est necessarium ad salutem dolere de peccatis, quod est praeceptum de poenitentia, dico quod consequentia nihil valet: quia baptizatus est puer, necesse est ad salutem, non tamen habet praeceptum puer. Ideo tractabimus quæstionē in hoc sensu, an si aliquis non poenitet, de nouo peccet mortaliter, eo quia non poenitet. Quia quicumque transgreditur praeceptum peccat de nouo: vt si quis committat homicidium, & moritur sine poenitentia, an damnabitur propter illud vnum peccatum homicidij, vel propter duo peccata. scilicet pro homicidio & pro illo alio, quia non poenituit.

DE hoc sunt duæ opinionēs. Prior est communis quæ dicit, quod damnatur propter duo illa peccata, quia peccauit de nouo eo quod non doluit de homicidio. Et probatur ex omnibus testimonijs iam adductis. scilicet ex illo, Poenitentiam agite, &c. & Nisi poenitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Et omnia illa quæ adduximus, ad probandum, quod sit necessaria ad salutem, videntur probare, quod sit praeceptum, & non consilium, dolere de peccatis. Quia (inquit) Nisi poenitentiam egeritis, oēs simul peribitis. Nullus enim perit propter consilij transgressionem.

RATIONE sic probatur. Quilibet tenetur esse in gratia Dei. Et non potest esse in gratia post peccatum, nisi per poenitentiam. Ergo quilibet tenetur ad poenitentiam.

TER TIO. Quando aliquis peruenit ad usum rationis, tenetur se conuertere ad Deum: quia tenetur esse in gratia Dei: siue cum primo venerit ad usum rationis, siue post illud primum instans usus rationis. Et aliqui qui de hoc latius loquuntur dant inducias bellicas saltem, post illas tenetur se conuertere in Deum. Et non potest nisi per poenitentiam. Ergo, &c.

QVARTO. Quicumque est in extrema necessitate temporali, & potest, tenetur sibi subuenire, sub poena noui peccati. Ergo etiam si est in necessitate spiritali, nempe quia moritur & est in mortali peccato, tenebitur, sibi subuenire. Et non potest, nisi per poenitentiam interiorē. Ergo tenebitur poenitere sub poena noui peccati lethalis.

SED in oppositum arguo hoc modo. Et prius ostendo, quod hoc sit contra doctorem sanctum, qui in secunda. 2. q. 4. art. 2. loquens de peccato in spiritum sanctum, dicit ex sententia Augustini, quod impoenitentia est peccatum in spiritum sanctum. Vnde impoenitentia, finalis dupliciter sumitur. Vno modo pro proposito non poenitendi, & sic est speciale peccatum. Alio modo pro permanentia in peccato: quia non dolet de peccato, & hæc est circumstantia peccati cuiuscumque: sed non speciale peccatum. Hæc S. Tho. Si enim esset speciale peccatum omisio & negligentia poenitentiae, si De-

us daret praeceptum, transgressio illius esset speciale peccatum. Patet: quia esset transgressio noui precepti. Et idem dicit S. Tho. in. 2. sententiarum. d. 43. q. vnica. ar. 3. ad. 3. Ideo credo, quod S. Tho. non fuerit illius opinionis.

DICO igitur, quod quauis prædicta opinio sit probabilis, & securior, probabile tamen est, quod non est præceptum de poenitentia, ad hunc sensum, quod si non dolet de peccato, peccet de nouo. Dico si non dolet: quia secus est de confessione vel ratione confessionis, de qua infra dicemus. Probatur hoc, quia alias, nullus posset damnari pro vno peccato tantum. Patet. Pono quod solum commisit homicidium, & moritur. Ille damnatur pro homicidio, & pro impoenitentia, quod est mirabile. Ergo, &c. Certe si non essemus in actuali disputatione, & quæreret quis à Theologo, an quis posset pro vno peccato tantum esse in inferno, diceret quod ita. Secus si esset præuentus: quia tunc si argueres. Ergo non est præceptum, negaret consequentiam. SECVNDO sequeretur, quod peccata semper duplicarentur. v. g. est aliquis qui habet. 10. peccata, & non dolet de illis, peccat adhuc decies. Patet: quia sunt decem omissiones: quia tenetur dolere de. 1. & de. 2. & si omisit dolere peccat duobus peccatis. Est apparentia. Et etiam si dolet de. 9. peccatis & non de vno, sola vna illa omisio est peccatum. Ergo, &c. Posset negari consequentia: sed tamen in argumento est apparentia.

TER TIO arguitur. Da mihi quando tenetur dolere de peccatis. Ad hoc aliqui dicunt, quod statim. Probant: quia tenetur statim satisfacere pro iniuria. Alii dicunt, quod tenetur, quando occurrit memoria saltem practica. i. quando cogitat de peccato, & quod offendit Deum, & cogitat de peccato quomodo fuit commissum, aut committendum, aut quomodo est remittendum.

HANC opinionem ponit Petrus Paludanus in 4. d. 17. q. 1. art. 3. tanquam probabilem.

SED ego dico prius, quod de hoc videbimus infra, in materia de contritione.

SECVNDO dico, quod hoc non potest teneri. Non enim tenetur dolere peccator, quotiescumque occurrit peccatum practice, & si tenetur quod est præceptum, de poenitentia interiori habenda. Probatur: quia non plus obligat præceptum de poenitentia, quam de dilectione Dei. Sed non quando occurrit Deus practice, puta, quod est summum bonum, tenetur homo diligere. Ergo nec poenitere. SECVNDO sufficienter excluditur ista opinio, per hoc quod non probatur. Nam vnde habetur illud præceptum: Certe nusquam reperitur, nec aliquis vnquam de hac confitetur. sed quod decies vel vndecies occurrerūt peccata memoria, de quibus non poenituit. Imo non posset sufficienter sic confiteri. Ideo non est hoc tolerabile.

VERVM est tamen, quod licet hæc opinio vera non sit, & licet voluntas sit libera & possit suspendere actum suum: tamen oblato obiecto multum mouetur,

mouetur. & difficile est illi quæ non doleat aut complaceat: quia quando laborat quis, vt non habeat actum voluntatis, habebit mille.

PRÆTEREA. Probatur per illud capitulum. Quod quidam extra, de poenitentibus & remissionibus, vt dicitur, quod est recipienda confessio incōtriti. Ergo Papa non consulere illud: si peccaret tunc cum peccata se offerat memoriae practice non dolet, secundum prædictam opinionem. Non est ergo vera.

QVANDO ergo tenetur dolere: Dicunt aliqui moderni, quod semel in vita. Ego autem contra omnes dixi, quod nunquam tenetur dolere sub poena noui peccati, & probabam: quia nusquam tale inuenitur præceptum. Sicut sufficienter probatur, quod non est præceptum comedendi pisces in diebus dominicis: quia nusquam reperitur tale præceptum. Quod si dicas illud præceptum haberi in illis locis: vnde sumpsimus testimonia, quæ citauimus, dico, quod illa loca explicant se. Quando dicitur. Nisi poenitentiam egeritis, omnes simul peribitis, non dicitur, peccabitis nouum peccatum: sed nisi adhibeatis remediū, peribitis pro commisis peccatis. Et illud, poenitentiam agite, intelligitur: vt dimittat Deus tibi, & non vt non pecces.

PRÆTEREA. Damnati non peccant de nouo, quia non conteruntur de peccato. Nullus enim vnquam hoc dixit. Si dicas, quod non possunt, hoc est verum de lege, sed ego nescio ex parte voluntatis quare non possunt conteri. Si dicas quod est impossibile. Ergo non obligantur ad illud. Quia Hieronymus dicit, qui dixerit Deum obligare quempiam ad impossibile, Anathema sit. PRÆTEREA. Videtur quod Deus non impediret eos implere precepta: quia Deus non impedit implementationem preceptorum. Si autem impediret eos à contritione, impediret eos ab obseruantia precepti. Hoc autem iniquum est tribuere Deo. Ergo, &c.

SED contra. Quilibet tenetur procurare necessaria ad salutem, sed poenitentia est necessaria ad salutem. Ergo quilibet tenetur ad poenitentiam. AD HOC dico distinguendo maiorem, quod sit aliquod præceptum ad procurandam salutem generale, ego nego. Quilibet enim tenetur procurare necessaria ad salutem per media particularia. Non enim transgreditur duo præcepta, qui occidit. scilicet præceptum homicidij, & quia non procurauit necessaria ad salutem: sed solum est vnum præceptum.

SECVNDO arguitur. Quilibet tenetur habere gratiam. Ergo. Ad hoc nego antecedens: quia præcepta dantur de actibus virtutum, non de hoc quod est habere gratiam.

TER TIO. Quando quis accipit sacramentum Eucharistiae, tenetur ad poenitentiam. Patet ex Paulo. Probet autem seipsum homo. Ergo saltem in aliquo casu tenetur ad poenitentiam. Et cum quilibet teneatur ad Eucharistiam. Ergo quilibet

tenetur ad poenitentiam.

AD HOC nego maiorem. Sed probas, quod si non poeniteat, peccat mortaliter. Ergo tenetur ad poenitentiam, nego consequentiam: quia non peccat contra præceptum de poenitentia: sed committit sacrilegium: cum faciat irreuerentiam notabilem Deo, contra illud Pauli. Probet autem seipsum homo, & ideo facit contra religionem.

PRÆTEREA. In articulo mortis tenetur quilibet ad consequendam gratiam. Ergo. Ad hoc prius nego antecedens.

SECVNDO dico, quod verum est teneri ad gratiam: sed non aliquo præcepto distincto ab alijs. Nam alias sequeretur, quod qui accedit ad sacramentum peccaret duo peccata, si accedit in mortali. scilicet sacrilegium, & impoenitentiam.

IDEO propter has apparet rationes pro hac sententia, quod non tenetur quis dolere de peccatis speciali præcepto: nisi sit ratione confessionis, & quia apparenter soluuntur rationes in oppositum: dico prædictam opinionem esse probabilem. Sed tamen secunda opposita est probabilior, & securior, & communis. De quo latius dicemus rursus infra, in materia de contritione.

Articulus sextus.

Vtrum poenitentia sit secunda tabula post naufragium.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod poenitentia non sit secunda tabula post naufragium. Quia super illud Esaiæ.

3. Peccatum suum quasi Sodoma predicauerunt, dicit glosa. Secunda tabula post naufragium est peccata abscondere. Poenitentia autem non abscondit peccata, sed magis ea reuelat. Ergo poenitentia non est secunda tabula.

PRÆTEREA. Fundamentum in edificio, non tenet secundum sed primum locum. Poenitentia autem in spiritali edificio est fundamentum: secundum illud Hebr. 8. Non rursus iacentes fundamenta poenitentiae ab operibus mortuis. Vnde et præcedit ipsum baptismum, secundum illud Actuum. 2. Poenitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum. Ergo poenitentia non debet dici secunda tabula.

PRÆTEREA. Omnia sacramenta sunt

ta sunt quaedam tabulae, id est, remedia contra peccatum. Sed poenitentia non tenet secundum locum inter sacramenta, sed magis quartum: ut ex supra dictis patet. Ergo poenitentia non debet dici secunda tabula post naufragium.

SED CONTRA est, quod Hieron. dicit, quod secunda tabula post naufragium est poenitentia.

RESPONDEO dicendum, quod id quod est per se, naturaliter prius est eo quod est per accidens: sicut & substantia prior est accidente. Sacramenta autem quaedam per se ordinantur ad salutem hominis: sicut baptismus, qui est spiritualis generatio, & confirmatio, quae est spirituale augmentum, & Eucharistia quae est spirituale nutrimentum. Poenitentia autem ordinatur ad salutem hominis per accidens, supposito quodam, scilicet ex suppositione peccati. Nisi enim homo peccaret actualiter, poenitentia non indigeret: indigeret tamen baptismus, & confirmatio, & Eucharistia. Sicut & in vita corporali non indigeret homo medicatione, nisi infirmaretur: indigeret autem homo per se ad vitam generatione, augmento & nutrimento. Et ideo poenitentia tenet secundum locum respectu status integritatis, qui confertur & conseruatur per sacramenta praedicta. Vnde & metaphoricè dicitur secunda tabula post naufragium. Nam primum remedium mare transeuntibus est, ut conseruentur in nauis integra. Secundum autem remedium est post nauem fractam, ut quis tabulae adhaereat. Ita etiam primum remedium in mari huius vitae est, quod homo integritatem seruet: secundum autem remedium est, si per peccatum integritatem perdidit, quod per poenitentiam redeat.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod abscondere peccata contingit dupliciter. Vno modo dum ipsa peccata sunt. Est autem peius peccare publice, quam occulte: tum quia peccator publicus videtur ex maiori contemptu peccare: tum etiam quia peccat cum scian-

dato aliorum. Et ideo quoddam remedium est in peccatis, quod aliquis in occulto peccet. Et secundum hoc dicit Glosa, quod secunda tabula post naufragium est peccata abscondere. Non quod per hoc tollatur peccatum, sicut per poenitentiam, sed quia per hoc peccatum sic minus.

ALIO modo aliquis abscondit peccatum prius factum per negligentiam confessionis, & hoc contrariatur poenitentiae. Et sic abscondere peccatum, non est secunda tabula: sed magis contrarium tabulae. Dicitur enim Prover. 28. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur.

AD SECVNDVM dicendum, quod poenitentia non potest dici fundamentum spiritualis edificij simpliciter, id est, in prima adificatione, sed est fundamentum, in secunda reedificatione, quae fit per destructionem peccati. Nam primo redeuntibus ad Deum occurrit poenitentia. Apostolus tamen ibi loquitur de fundamento spiritualis doctrinae. Poenitentia autem, quae baptismum praecedit, non est poenitentiae sacramentum.

AD TERTIVM dicendum, quod tria precedentia sacramenta pertinent ad nauem integram, id est, ad statum integritatis, respectu cuius poenitentia dicitur secunda tabula.

HIC articulus fuit motus propter diuim Hieronymum, qui sic loquitur. Et non est alia difficultas post ea, quae diximus in 5. articulo. Inano sequitur dictum Hieronymi, ex his quae ibi diximus. Quae omnia confirmat articulus hic. Et sententia Hieronymi est pro nobis, nempe, quod poenitentia est necessaria ad salutem de peccatis. scilicet commisis post baptismum. Itaque sacramenta illa quae sunt instituta ad perficiendum hominem in vita spirituali simpliciter, vocantur prima tabula vel nauis integra, per metaphoram ad nauem corporalem, quae instituta est ad saluandum & conseruandum homines per se, antequam contingat aliquis defectus. Et quia poenitentia non fuit instituta, ad perficiendum hominem secundum se: sed ad liberandum illum a malo, quo fracta fuit nauis spiritualis, nempe, perfectio & innocentia: ideo dicitur secunda tabula post naufragium.

Articulus

Articulus septimus.

Utrum hoc sacramentum fuerit conuenienter in noua lege institutum.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quod hoc sacramentum non fuerit conuenienter institutum in noua lege. Ea enim quae sunt de iure naturali, institutione non indigent. Sed poenitere de malis, quae quis gessit, est de iure naturali. Non enim potest aliquis bonum diligere, quin de contrario doleat. Ergo poenitentia non fuit conuenienter instituta in noua lege.

PRAEETEREA. Illud quod fuit in uet. leg. instituendum non fuit in noua. Sed etiam in uet. leg. fuit poenitentia. Vnde & Dominus coqueritur Hier. 8. dicens, Nullus est, qui agat poenitentiam super peccato suo, dicens, Quid feci? Ergo poenitentia non debuit institui in noua lege.

PRAEETEREA. Poenitentia consequenter se habet ad baptismum: cum sit secunda tabula, ut supra dictum est. Sed poenitentia videtur a Domino instituta ante baptismum. Nam in principio praedicationis suae dixisse Dominus legitur Matth. 4. Poenitentiam agite, appropinquabit enim regnum caelorum. Ergo hoc sacramentum non fuit conuenienter institutum in noua lege.

PRAEETEREA. Sacramenta nouae legis institutionem habent a Christo, ex cuius uirtute operantur: ut supra dictum est. Sed Christus non videtur instituisse hoc sacramentum, cum ipse non fuerit usus eo, sicut alijs sacramentis quae ipse instituit. Ergo sacramentum hoc non fuit conuenienter institutum in noua lege.

SED CONTRA est, quod dicit Dominus Luca ultimo. Oportebat Christum pati, & resurgere a mortuis die tertia, & praedicari in nomine eius poenitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes.

RESPONDEO dicendum, quod (sicut supra dictum est) in hoc sacramento actus poenitentis, se habet sicut materia: id autem quod est ex parte sacerdotis, qui operatur, ut minister Christi, se habet ut formale & completiuum sacramenti. Materia uero etiam in alijs sacramentis praexistit a natura, ut aqua: uel ab arte, ut panis: sed quod talis materia ad sacramentum assumatur, institutione indiget, hoc determinante. Sed forma sacramenti & uirtus ipsius totaliter est, ex institutione Christi, ex cuius passione procedit uirtus sacramentorum.

SIC ergo huius sacramenti materia praexistit a natura (ex naturali enim ratione homo mouetur ad poenitentiam de malo, quae fecit) sed quod hoc uel illo modo homo poenitentiam agat, est ex institutione diuina. Vnde & Dominus in principio praedicationis suae in dixit hominibus, ut non solum poeniteret, sed etiam poenitentiam agerent, significans determinatos modos actuum qui requiruntur ad hoc sacramentum.

SED id quod pertinet ad officium ministrorum determinauit Matth. 16. ubi dixit Petro. Tibi dabo clauis regni caelorum, &c. **EFFICIAM** autem huius sacramenti & originem uirtutis eius, manifestauit post resurrectionem Luca ultimo, ubi dixit, quod oportet praedicari in nomine eius poenitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes praemisso de passione & resurrectione. Ex uirtute enim nominis Iesu Christi patientis & resurgentis, hoc sacramentum efficaciam habet ad remissionem peccatorum. Et sic patet conuenienter hoc sacramentum in noua lege institutum fuisse.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod de iure naturali est, quod aliquis poeniteat de malo, quae fecit, quantum ad hoc quod doleat, se fecisse & remedium doloris quaerat per aliquem modum, & quod etiam aliqua signa doloris ostendat: sicut & Nimius fecerunt, ut Iona. 3. legitur. In quibus tamen aliquid fuit

k ij adiunctum

adiumentum fidei, quam conceperant ex predicatione Iona: ut. s. hoc agerent sub spe venia consequenda à Deo: secundum illud, quod ibi legitur, Quis scit si convertatur, & ignoscas Deus, & revertatur à furore irae suae, & non peribimus? Sed sicut alia, quae sunt de iure naturali, determinationem acceperunt ex institutione legis divinae (ut in secunda parte dictum est) ita etiam & poenitentia.

AD SECUNDUM dicendum, quod ea quae sunt iuris naturalis diuersimode determinationem accipiunt in vet. & in noua lege: secundum quod conuenit imperfectioni veteris leg. & perfectioni nouae. Unde & poenitentia in vet. leg. aliquam determinationem habuit, quantum quidem ad dolorem, ut effectus magis in corde, quam in exterioribus signis: secundum illud Iob. 2. Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Quantum autem ad remedium doloris quaerendum, ut aliquo modo ministris Dei peccata sua confiteretur, ad minus in generalis. Unde Dominus Leuit. 15. dicit. Anima quae peccauerit per ignorantiam, offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti, iuxta mensuram estimationem quae peccati: qui orabit pro eo, quia nescies fecerit, & dimittetur ei. In hoc enim ipso, quod oblationem faciebat aliquis pro peccato suo, quodammodo suum peccatum sacerdoti confitebatur: & secundum hoc dicitur Proverbiorum 28. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur.

NONDUM autem erat instituta potestas clauium, quae à passione Christi derivatur, & per consequens nondum erat institutum, quod aliquis doleret de peccato, cum proposito subiiciendi se per confessionem & satisfactionem, clauibus ecclesiae, sub spe consequenda veniae, virtute passionis Christi.

AD TERTIUM dicendum, quod si quis recte consideret ea, quae Dominus dixit de necessitate baptismi Ioan. 3. tempore praecesserunt ea, quae dixit Matth. 4. de necessitate

et poenitentia. Nam id quod dixit Nicodemus de baptismo fuit ante incarcerationem Ioannis, de quo postea subditur, quod baptizabat. Illud vero quod de poenitentia dixit. Matth. 4. fuit post incarcerationem Ioannis.

SI TAMEN prius ad poenitentiam induxisset, quam ad baptismum, hoc ideo esset, quia etiam ante baptismum requiritur quaedam poenitentia: sicut & Petrus dicit Act. 2. Poenitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum.

AD QUARTUM dicendum, quod Christus non est usus baptismo, quem ipse instituit: sed baptizatus baptismo Ioannis: ut supra dictum est. Sed nec etiam actiue usus est suo ministerio: quia ipse non baptizabat commister, sed discipuli eius, ut dicitur Ioan. 4. Quamuis credendum sit, quod discipulos suo baptizauerit: ut Aug. dicit ad Celenciam. **VSVS** autem huius sacramenti ab eo instituiti, nullo modo sibi competeat. Nec quantum ad hoc quod ipse poeniteret, in quo peccatum non fuit: nec quantum ad hoc, quod hoc sacramentum alijs praeberet: quia ad ostendam misericordiam & virtutem suam, effectum huius sacramenti sine sacramento praebebat: ut supra dictum est. Sacramentum autem Eucharistiae, & ipse sumpsit, & alijs dedit: tum ad commendandam excellentiam huius sacramenti: tum quia hoc sacramentum est memoriale suae passionis, in quantum Christus est sacerdos & hostia.

HIC poterat tractari, an confessio esset de iure diuino: sed de hoc comodius agemus in secunda quarta. q. 1. Ideo illud vsque differamus.

Articulus octauus.

Vtrum poenitentia debeat durare vsque ad finem vitae.

DOCTAVVM sic proceditur. Videtur quod poenitentia non debeat durare vsque ad finem vitae. Poenitentia enim ordinatur

ad deletionem peccati. Sed poenitens statim consequitur remissionem peccatorum: secundum illud Ezechiel. 18. Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, quae operatus est, vita viuet, & non morietur. Ergo non oportet ulterius poenitentiam procedi.

PRAEETEREA. Poenitentiam agere, pertinet ad statum incipientium. Sed homo de hoc statu debet procedere ad statum proficientium, & ulterius ad statum perfectiorum. Ergo non debet homo poenitentiam agere vsque ad finem vitae.

PRAEETEREA. Sicut in alijs sacramentis homo debet seruare statuta ecclesiae, ita & in hoc sacramento. Sed secundum canones determinata sunt tempora poenitendi: ut. s. ille qui hoc, vel illud peccatum commiserit, tot annis poeniteat. Ergo videtur, quod non sit poenitentia extendenda vsque ad finem vitae.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit in libro de poenitentia. Quid restat nobis, nisi dolere in vita? Vbi enim dolor finitur, deficit poenitentia. Si vero poenitentia finitur, quid derelinquitur de venia?

RESPONDEO dicendum, quod duplex est poenitentia, scilicet interior & exterior. Interior quidem poenitentia est, quae quis dolet de peccato commisso. Et talis poenitentia debet durare vsque ad finem vitae. Semper enim debet homini displicere, quod peccauit. Si enim ei placeret peccasse, iam ex hoc ipso peccatum incurreret, & fructum veniae perderet. Diffidentia autem dolorē causat, in eo qui est susceptiuus doloris, qualis est homo in hac vita. Post hanc vitam autem sancti non sunt susceptiuus doloris. Unde displicebunt eis peccata praeterita, sine omni tristitia: secundum illud Esai. 65. Obluioni tradita sunt angustiae priores.

POENITENTIA vero exterior est, quae quae exteriora signa doloris ostendit, & verbo tenus peccata sua confitetur sacerdoti absoluenti, & iuxta eius arbitrium satisfacit. Et talis poenitentia non oportet, quod duret vsque ad finem vitae: sed vsque ad determina-

tum tempus, secundum mensuram peccati.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod vera poenitentia non solum remouet peccata praeterita, sed etiam praeseruat hominem à peccatis futuris. Quamuis igitur homo in primo instanti vera poenitentia, & remissionem consequatur praeteritorum peccatorum: oportet tamen in homine perseverare poenitentiam, ne iterum incidat in peccatum.

AD SECUNDVM dicendum, quod agere poenitentiam interiore simul & exteriori, pertinet ad statum incipientium: qui si de nouo redeunt à peccato. Sed poenitentia interior habet locum etiam in proficientibus & perfectis: secundum illud psal. Ascensiones in corde suo disposuit in valle lachrymarum. Unde & ipse Pau. dicebat. 1. Corinth. 13. Non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum ecclesiam Dei.

AD TERTIUM dicendum, quod illa tempora praefiguntur poenitentibus, quantum ad actionem exterioris poenitentiae.

DE HAC materia videbitur infra. q. 35. & ita etiam differantur sequentes articuli, ne pe. 9. & 10. vsque ad quaestionem. 35. & vsque ad quaestionem primam in secunda quarta, ubi commodius haec tractabuntur.

Articulus nonus.

Vtrum poenitentia possit esse continua.

NONVM sic proceditur. Videtur, quod poenitentia non possit esse continua. Dicitur enim Hier. 31. Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis. Sed hoc esse non posset, si poenitentia continuaretur, quae consistit in ploratu & lachrymis. Ergo poenitentia non potest continuari.

PRAEETEREA. De quolibet bono opere debet homo gaudere: secundum illud psal. Seruite Domino in letitia. Sed agere po-

nitentiam est bonum opus. Ergo de hoc ipso debet homo gaudere. Sed non potest homo simul gaudere & tristari: ut patet per philosophum in 9. Ethico. Ergo non potest esse quod penitens continue tristetur de peccatis praeteritis, quod pertinet ad rationem penitentiae. Ergo penitentia non potest esse continua.

PR A E T E R E A. 2. ad Corinth. 2. Apostolus dicit. Consolamini. scilicet penitentem, ne forte abundantiori tristitia absorbeat, qui huiusmodi est. Sed consolatio depellit tristitiam, quae pertinet ad rationem penitentiae. Ergo penitentia non debet esse continua.

S E D C O N T R A est, quod Augustinus dicit in libro de penitentia. Dolor in penitentia continue custodiatur.

R E S P O N D E O dicendum, quod penitere dicitur dupliciter. scilicet secundum actum, & secundum habitum. Actus quidem impossibile est quod homo continue peniteat: quia necesse est quod actus penitentis siue interior siue exterior interpollatur ad minus sono, & alijs quae ad necessitatem corporis pertinent. Alio modo dicitur penitere secundum habitum. Et sic oportet quod homo continue peniteat: & quantum ad hoc quod homo nunquam aliquid contrarium penitentiae faciat, per quod habitualis dispositio penitentis tollatur, & quantum ad hoc quod debet homo in proposito gerere: quod semper sibi praeterita peccata displiceant.

A D P R I M U M ergo dicendum, quod ploratus & lacrymae ad actus exterioris penitentiae pertinent: qui non solum non debet esse continuus, sed nec oportet quod duret usque ad finem vitae, ut dictum est. Unde & signanter ibi subditur. Quia est merces operi tuo. Est autem merces operis penitentis, plena remissio peccati, & quantum ad culpam & quantum ad poenam: post cuius consecutionem non est necesse quod homo ulterius exteriorem penitentiam agat. Per hoc tamen non excluditur continuas penitentiae, qualis dicta est.

A D S E C U N D U M dicendum, quod de dolore & gaudio dupliciter loqui possumus.

Vno modo, secundum quod sunt passiones appetitus sensitivi. Et sic nullo modo possunt esse simul: eo quod sunt omnino contrariae. Vel ex parte obiecti (puta cum sunt de eodem) vel saltem ex parte motus cordis: nam gaudium est cum dilatatione cordis, tristitia vero cum contractione, & hoc modo loquitur Philosophus. 9. Ethico.

A L I O M O D O possumus loqui de gaudio & tristitia secundum quod consistunt in simplici actu voluntatis, cum aliquid placet, vel displicet. Et secundum hoc non possunt habere contrarietatem nisi ex parte obiecti: puta cum sunt de eodem & secundum idem. Et sic non possunt simul esse gaudium & tristitia: quia non potest simul idem secundum idem placere & displicere. Si vero gaudium & tristitia sic accepta non sint de eodem secundum idem, sed vel de diversis, vel de eodem secundum diversa, sic non est contrarietas gaudij & tristitiae. Unde nihil prohibet hominem simul gaudere & tristari: puta si videamus iustum affligi, simul placet nobis eius iustitia, & displicet eius afflictio. Et hoc modo simul potest alicui displicere, quod peccavit, & placere quod hoc ei displicet cum spe veniae: ita quod ipsa tristitia sit materia gaudij. Unde & Augustinus dicit in libro de penitentia. Semper doleat penitens, & de dolore gaudeat. Si tamen tristitia nullo modo compateretur sibi gaudium, per hoc non tolleretur habitualis continuas penitentiae, sed actualis.

A D T E R T I U M dicendum, quod secundum philosophum. 2. Ethic. ad virtutem pertinet tenere medium in passionibus. Tristitia autem quae in appetitu sensitivo penitentis consequitur ex displicentia voluntatis, passio quadam est. Unde moderanda est secundum virtutem, & eius superfluitas est vitiosa: quia inducit in deperationem. Quod significat Apostolus ibidem dicens. Ne maiori tristitia absorbeat, qui huiusmodi est. Et sic consolatio, de qua ibi Apostolus loquitur, est moderata tristitiae: non autem totaliter ablativa.

Articulus

Articulus decimus.

Vtrum sacramentum penitentiae debeat iterari.

A D D E C I M U M. Sic proceditur. Videtur quod sacramentum penitentiae non debeat iterari. Dicit enim Apostolus Hebr.

6. Impossibile est eos qui semel sunt illuminati, & gustauerunt caeleste donum, & participes sunt facti Spiritus sancti, & prolapsi sunt, renouari rursus ad penitentiam. Sed quicumque penituerunt sunt illuminati, & acceperunt donum Spiritus sancti. Ergo quicumque peccat post penitentiam, non potest iterato penitere.

PR A E T E R E A. Ambrosius dicit in libro de penitentia. Reperiuntur qui saepius agendam penitentiam putant, qui luxuriantur in Christo. Nam si veram penitentiam agerent, iteranda postea non putaret: quia sicut unus est baptisma, ita una est penitentia. Sed baptismus non iteratur. Ergo nec penitentia.

PR A E T E R E A. Miracula quibus Dominus infirmitates corporales sanauit, significant sanationes infirmitatum spiritualium, quibus scilicet homines liberantur a peccatis.

Sed non legitur, quod Dominus aliquem caecum illuminauerit, vel quod aliquem leprosum mundauerit, aut aliquem mortuum suscitauerit. Ergo videtur, quod nec alicui peccatori per penitentiam venia largiatur.

PR A E T E R E A. Gregorius dicit in homelia quadragesima. Penitentia est, ante acta peccata desistere, & flenda iterum non committere. Et Isidorus dicit in libro de summo bono. Irrisor est & non penitens, qui adhuc agit quod penitet. Si ergo aliquis vere peniteat, non iterum peccabit. Ergo non potest esse, quod penitentia iteretur.

PR A E T E R E A. Sicut baptismus habet efficaciam ex passione Christi, ita & penitentia. Sed baptismus non iteratur propter unitatem passionis & mortis Christi. Er

go par ratione nec penitentia iteratur.

PR A E T E R E A. Gregorius dicit, quod facilitas veniae, incentiuum praebet delinquendi. Si ergo Deus veniam frequenter praebet per penitentiam, videtur, quod ipse hominibus praebet incentiuum delinquendi. Et sic videretur delectari in peccatis. Quod eius bonitati non congruit. Non ergo potest penitentia iterari.

S E D C O N T R A est, quod homo inducitur ad misericordiam, exemplo misericordiae diuinae: secundum illud Lucae. 6. Estote misericordes, sicut & pater vester misericors est. Sed Dominus hanc misericordiam discipulis suis imponit, ut saepius remittant fratribus contra se peccatis. Unde (sicut dicitur Matt. 18) Petro querenti, quoties peccabit in me frater meus, & dimittat ei, usque septies? respondit Iesus. Non dico tibi usque septies: sed usque septuagies septies. Ergo etiam Deus saepius per penitentiam veniam peccatis praebet: praesertim cum doceat nos petere, dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

R E S P O N D E O dicendum, quod circa penitentiam, quidam errauerunt, dicentes non posse hominem per penitentiam secundo consequi veniam peccatorum. Quorum quidam scilicet nouatiani hoc intantum extenderunt: ut dicerent post primam penitentiam quae agitur in baptismo, peccantem non posse per penitentiam iterato restitui. Alij vero fuerunt haeretici (ut Augustinus dicit in libro de penitentia) qui post baptismum dicebant quidem utile esse penitentiam, non tamen pluries, sed semel tantum.

V I D E N T V R autem huiusmodi errores, ex duobus processisse. Primo quidem ex eo quod errabant circa rationem vere penitentiae. Cum enim ad veram penitentiam charitas requiratur (sine qua non delentur peccata) credebant, quod charitas semel habitata non possit amitti, & per consequens penitentia si sit vera, nunquam per peccatum tollatur, ut sic sit necesse eam iterari. Sed hoc improbatum est in secunda parte: ubi ostensum est,

℥ iij quod

quod charitas semel habita, propter libertatem arbitrij potest amitti, & per consequens post veram penitentiam potest aliquis peccare mortaliter.

SECUNDO. Ex eo quod errabant circa estimationem gravitatis peccati: putabant enim adeo grave esse peccatum, quod aliquis committit post veniam impetratam, quod non sit possibile ipsum remitti. In quo quidem errabant, & ex parte peccati (quod etiam post remissionem consequutam, potest esse & gravius & leuius, quam fuerit primum peccatum remissum) & multo magis contra infinitatem divinae misericordiae, quae superat omnem numerum, & magnitudinem peccatorum: secundum illud psal. Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam, & secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Vnde reprobatur verbum Cain dicentis Genes. 4. Maior est iniquitas mea, quam ut veniam merear. Et ideo misericordia Dei, peccatis per penitentiam veniam praebeat, absque ullo termino. Vnde dicitur. 2. Paralip. ultimo. Immensa & inuestigabilis misericordia promissionis tuae super malitiam hominum. Vnde manifestum est, quod penitentia pluries est iterabilis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod quia apud Iudeos erat secundum legem quaedam lauacra instituta, in quibus pluries se ab immundicijs purgabant, credebant aliqui Iudeorum, quod etiam per lauacrum baptismi, aliquis pluries purificari posset. Ad quod excludendum, Apostolus scribit Hebr. 10, quod impossibile est, eos qui semel illuminati sunt, s. per baptismum, rursus renouari ad penitentiam s. per baptismum, qui est lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti: ut dicitur ad Tit. 3. Et rationem assignat ex hoc, quod per baptismum homo Christo commoritur. Vnde subdit rursus crucifigentes sibi metipsis filium Dei.

AD SECUNDUM dicendum, quod Ambrosius loquitur de penitentia soleni, quae

in ecclesia non iteratur: ut infra dicitur.

AD TERTIUM dicendum, quod (sicut Augustinus dicit in lib. de penitentia) Multos caecos, & in diuerso tempore Dominus illuminauit, & multos debiles confortauit, ostendens in diuersis illis, eidem saepe peccata dimitti: ut quem prius sanauit leprosum, alio tempore illuminet caecum. Ideo enim tot sanauit caecos, claudos, & aridos, ne desperet de se peccator. Ideo non scribitur aliquem nisi semel sanasse: ut quilibet timeat iungi peccato. Medicum se vocat, & non sanis sed male habentibus oportunitum. Sed qualis hic medicus, qui malum iteratum nesciret curare? Medicorum est centies infirmum, centies curare: qui ceteris minor esset, si alijs possibilis ignoraret.

AD QVARTUM dicendum, quod penitere est ante actum peccata desistere, & fletum non committere, sicut simul dum flet, vel actu vel proposito. Ille enim est irrisor & non penitens, qui simul dum penitet agit quod penitet, vel proponit se facturum quod gessit, vel etiam actualiter peccat eodem vel alio genere peccati. Quod autem aliquis postea peccat, vel actu vel proposito, non excludit quin prima penitentia vera fuerit, nunquam enim veritas prioris actus excluditur per actum contrarium subsequentem. Sicut enim vere cucurrit qui postea sedet: ita vere penituit qui postea peccat.

AD QVINTUM dicendum, quod baptismus habet virtutem ex passione Christi sicut quaedam spiritalis generatio, cum spiritali morte praecedentis vitae. Statum est autem hominibus semel mori, & semel nasci. Et ideo semel tantum debet homo baptizari. Sed penitentia habet virtutem ex passione Christi, sicut spiritalis medicatio, quae frequenter iterari potest.

AD SEXTUM dicendum, quod secundum Augustinum in lib. de penitentia, constat Deo multum displicere peccata: qui semper praesto est ea destruere, ne soluantur quod creauit, nec corrumpatur quod amauit, s. per desperationem.

Quaest.

Quaest. vigesima

sexta. De sacramento penitentiae secundum quod est virtus.

DEINDE considerandum est de penitentia secundum quod est virtus. Et circa hoc quaeruntur sex.

PRIMO. Vtrum penitentia sit virtus.

SECUNDO. Vtrum sit virtus specialis.

TERTIO. Sub qua specie virtutis contineatur.

QVARTO. De subiecto eius.

QVINTO. De causa ipsius.

SEXTO. De ordine eius ad alias virtutes.

Articul. primus.

Vtrum penitentia sit virtus.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod penitentia non sit virtus. Penitentia enim est quoddam sacramentum alijs sacramentis connumeratum, ut ex supra dictis patet. Sed nullum aliud sacramentorum est virtus. Ergo nec penitentia est virtus.

PRAEETEREA. Secundum philosophum. 4. Ethic. verecundia non est virtus: tum quia est passio habens corporalem immutationem, tum etiam, quia non est dispositio perfecti, cum sit de turpi actu, quod non habet locum in homine virtuoso. Sed similiter penitentia est quaedam passio habens corporalem immutationem, s. ploratum (sicut Grego. dicit, quod penitere est peccata praeterita plangere) est etiam de turpibus factis, s. de peccatis, quae non habent locum in homine virtuoso. Ergo penitentia non est virtus.

PRAEETEREA. Secundum philosophum. 4. Ethic. nullus est stultus, eorum quae sunt secundum virtutem. Sed stultum videtur dolere de commisso praeterito, quod non potest non esse, quod tamen pertinet ad penitentiam. Ergo penitentia non est virtus.

SED CONTRA est, quod praecepta legis dantur de actibus virtutum: quia legislator intendit ciues facere virtuosos, ut dicitur. 2. Ethic. Sed praeceptum diuinae legis est de penitentia, secundum illud Matth. 4. Penitentiam agite, &c. Ergo penitentia est virtus.

RESPONDEO dicendum, quod sicut ex dictis patet, penitere est de aliquo prius a se facto dolere. Dicitur est autem supra quod dolor vel tristitia dupliciter dicitur. Vno modo secundum quod est passio quaedam appetitus sensitui. Et quantum ad hoc, penitentia non est virtus, sed passio. Alio modo secundum quod consistit in voluntate, & hoc modo est cum quadam electione. Quae quidem, si sit recta, necesse est, quod sit actus virtutis. Dicitur enim. 2. Ethic. quod virtus est habitus electiuus secundum rationem rectam. Pertinet autem ad rationem rectam, ut aliquis doleat de quo dolendum est, & eo modo, & sine quo dolendum est. Quod quidem obseruatur in penitentia, de qua nunc loquimur. Nam penitens assumit moderatum dolorem de peccatis praeteritis cum intentione remouendi ea. Vnde manifestum est, quod penitentia de qua nunc loquimur, vel est virtus vel actus virtutis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod (sicut dictum est) in sacramento penitentiae materialiter se habent actus humani, quod non contingit in baptismo vel confirmatione. Et ideo cum virtus sit principium alicuius actus, potius penitentia est virtus vel cum virtute, quam baptismus seu confirmatio.

AD SECUNDUM dicendum, quod penitentia secundum quod est passio, non est virtus, ut dictum est. Sic autem habet corporalem transmutationem adiunctam. Est ea

ueri

men virtus secundum quod habet ex parte voluntatis electionem rectam. Quod tamen magis potest dici de poenitentia quam de verecundia. Nam verecundia respicit turpe factum ut praesens, pro quo timeat confundi: poenitentia vero ut praeteritum. Est autem contra perfectionem virtutis, quod aliquis in praesenti habeat turpe factum, de quo oporteat eum verecundari. Non est autem contra perfectionem virtutis, quod aliquis commiserit prius turpia facta, de quibus oporteat eum poenitere: cum ex vitioso fiat aliquis virtuosus.

AD TERTIUM dicendum, quod dolere de eo quod prius factum est, cum intentione conandi ad hoc quod factum non fuerit, esset stultum. Hoc autem non intendit poenitens, sed dolor eius est dupliciter: scilicet reprobatio facti praeteriti, cum intentione remouendi sequellam ipsius. scilicet offensam Dei, & reatum poenae. Et hoc non est stultum.

IN HOC articulo sunt duae conclusiones, iuxta duo membra vnius distinctionis. Est igitur distinctio haec, ut supra in quaestione praecedenti saepe dictum fuit. Poenitere est dolere de aliquo prius a se facto. Et dolor capitur dupliciter. Vno modo secundum quod est passio quaedam appetitus sensitivi. Et tunc est prima conclusio. Si poenitentia sumatur pro illo dolore, qui est passio, poenitentia non est virtus. Probat: quia passio non est virtus. Secundo modo accipitur dolor prout est in voluntate. Et tunc est secunda conclusio. Poenitentia sumpta pro dolore, qui est in voluntate, vel est virtus, vel actus virtutis. Probat: ille dolor est cum recta electione. Ergo est virtus vel actus virtutis. Consecutio bona est. Probo antecedens: quia pertinet ad rectam rationem, ut quis doleat, de quo dolendum est. At omnia haec inveniuntur & obseruantur, in poenitentia, de qua nunc loquimur: quia poenitens assumit moderatum dolorem de peccatis praeteritis, cum intentione remouendi ea. Ergo est virtus vel actus virtutis ipsa poenitentia. Secundo probatur in argumento in contra. Praecepta legis dantur de actibus virtutum: quia legislator intendit facere ciues studiosos, ut dicitur in 2. Ethicorum. Sed est praecipuum legis diuinae de poenitentia, ut constat ex illo Matth. 4. Poenitentiam agite, &c. Ergo poenitentia est virtus. H. c. S. Thomas.

HIC prius est notandum, quod in hac quaestione tractat doctor de poenitentia, ut est virtus, postquam in q. praecedenti tractauit de poenitentia,

secundum quod est sacramentum. Et haec quaestio proponitur, ut intelligatur, non ut dubitetur, vel non ideo quia dubitatur poenitentiam esse virtutem. Nam certum est, poenitentiam virtutem esse: quia laudabile est dolere de erratis & corrigere vitam. **SECUNDO** est notandum, quod haec materia est theologica: ideo theologice procedendum est. Itaque prius absoluemus quaestiones ex Scriptura sacra si possibile sit, sin autem occurrerimus ad ecclesiam, quae primam autoritatem habet post Scripturam sacram. Et si adhuc nobis hoc defecerit, ibimus ad doctores sanctos, qui in ecclesia summae sunt autoritatis, & deinde ad aliquas rationes naturales. Nam omnia sunt à Deo: cum signatum sit super nos lumen vultus eius, teste Psal. **RESPONDET VR** igitur ad quaestionem, quod poenitentia est virtus. Haec conclusio à Christianis semper fuit indubitata & certa. Probat ex sacra Scriptura. Nam in utroque testamento semper laudatur poenitentia. Sed non laudantur, nisi honesta & studiosa. Ergo, &c. Antecedens patet. Nam in vet. test. Ezech. 18. dicit Dominus. Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, vita viuet, & non morietur.

SECUNDO. Ezech. etiam capit. 31. dicitur. Si autem dixerit impio morte morieris & egerit poenitentiam à peccato suo, feceritque iudicium & iustitiam, & pignus restituerit ille impius, rapinam reddiderit, in mandatis vitae ambulauerit, nec fecerit quicquam iniustum: vita viuet & non morietur. Quod maius praeconium poenitentiae: Et quae maior laus, quam quod poenitentia deperdit vitam. **TERTIO**. Sapientia. 11. Dissimulans peccata hominum propter poenitentiam. Et ad hoc spectant, omnia quae habentur de conuersione peccatorum: qui ubicunque admonentur peccatores ad conuersionem, admonentur ad poenitentiam. Baruc. 2. Anima quae tristis est super magnitudine mali, & incidit curua, & infirma, & oculi deficientes, & anima esuriens dat tibi gloriam, & iustitiam Domino. **PRATEREA**. Psalm. 6. Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, & lachrymis meis stratum meum rigabo. Vnde Augustinus. Ecce propheta sanctus laborat, lachrymatur, gemit. Vbi: In lecto. **Quantum? Rigat.** **Quandiu?** Per singulas noctes. Ob vnam noctem in iniquitate contractam, vitae totius laborem, lachrymasque, & gemitum designat.

ET in nouo testamento nihil frequentius. Matth. 3. & 4. Marci. 6. Luca. 5. Non veni vocare iustos: sed peccatores ad poenitentiam. Et Luca. 17. Si frater tuus peccauerit in te, increpa illum. Et si poenitentiam egerit, dimitte illi. Et si septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te dicens, poenitet me: dimitte illi. Et Luca. 15. Gaudium erit in caelo, super vno peccatore poenitentiam agente. Et 2. ad Corinth. 7. Et 2. ad Timoth. 4. Gaudeo, quia contristati estis ad poenitentiam. Hieremiae etiam. 18. Si poenitentiam egerit

egerit gens ista, agam & ego poenitentiam de malo, quod cogitavi, ut facerem illi. Ex quibus omnibus constat, quod actus poenitentiae sit actus virtutis. **EST** tamen notandum, quod Scriptura raro loquitur de habitibus, aut nunquam: sed de actibus virtutum. Et in Scriptura sacra habetur, quod poenitentia sit actus virtutis. Ergo. Et conficiatur sic ratio. Consilia, & exhortationes, & praecipua dantur de actibus virtutum: quia hoc intendit legislator, inducere. scilicet homines ad actus virtutum. Sed poenitentia laudatur in Scriptura, & praecipitur poenitere. Ergo est actus virtutis. Minor probatur testimonijs adductis.

SECUNDO probatur ex definitione virtutis, quam ponit Arist. 2. Ethic. Virtus est habitus electiuis, in mediocritate consistens, pro ut sapiens determinauerit. Sed poenitentia est huiusmodi. Ergo, &c. Probat minor: quia peccator potest incidere in duo extrema. Vnum est desperation: ut de Cayn, Maior est iniquitas mea, quam ut veniam merear. Alterum est praesumptio. Sed haec sunt duo extrema vitiosa. Ergo oportet quod inter illa sit aliquod medium. Et non potest esse nisi poenitentia. Ergo, &c.

PRATEREA. Probat ex alia definitione Arist. Virtus est, quae bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit. Sed poenitentia est huiusmodi. Ergo, &c.

PRATEREA. Si cuius rei prosequutio turpis est, fuga bona erit suate natura. Poenitentia ergo cum fuga peccati sit, honestissima est.

PRATEREA. Aliorum punire peccata, iurenatura studiosum est. Quemque igitur sua vindicare facinora, equum & iustum est.

PRATEREA. Hominem in quem iniuste peccaris placare virtus est. Deo ergo, quem offenderit, satisfacere, virtus est. Vnde sequitur quod haereticum est dehortari homines, & reuocare à dolore peccatorum suorum, & reprehendere poenitentiam. Probat. Quia in Scriptura laudatur. Ergo dehortari homines ab hoc, haereticum est. Non sine causa ego intuli hoc corollarium: quia haeritici nunc dehortantur à dolore peccatorum, ut patet de illuminatis, qui vocantur vulgo, dexados, & irridet dolentes de peccatis suis. Et etiam Lutherus dicebat, quod non requiritur poenitentia, sed satis est cessare à peccatis, & incipere bene agere. Et Christiani deberent esse contenti cum hac probatione: quia frustra adhibentur alia. Et hoc dicit Tertulianus in lib. de poenitentia, quod frustra laboramus querendo alias probationes post testimonia Scripturae sacrae. Quid opus est, disputare an poenitentia sit bona vel mala, si Dominus nos admonet ad poenitentiam, & laudat poenitentiam, & praecipit eam? Rectores qui docent oratoriam, vnum vitium dicunt esse, vti in re non dubia multis rationibus. Et ita nos incidere in illud vitium, adducendo multas rationes, nisi essent haeritici.

DE laudibus poenitentiae vide Augustinum, qui sanctissime & doctissime loquitur de poenitentia in lib. de bono poenitentiae, vbi sic inquit. Nos vero pro nostris angustijs vnum inculcamus, bonum ac optimum esse, quod Deus praecipit. Audaciam existimo, de bono diuini praecipit disputatione. Nec enim quia bonum est, ideo auscultare debemus: sed quia Deus praecipit, ad exhibitionem obsequij properemus. Prior est maiestas diuinae potestatis. Prior est authoritas imperantis, quam vtilitas seruientis. Bonum est poenitere. At ille non praecipit tantum: sed hortatur, & inuitat praemio. Iurans etiam, viuo: cupiens credi sibi, quorum causa Deus iurat. Omiserimos si nec iurati Deo credimus. Et dicit Augustinus Dominum iurasse, propter illud Ezech. 33. Viuo ego dicit Dominus, nolo mortem impij: sed ut conuertatur impius à via sua, & viuat.

PRATEREA. Tertulianus in laudem poenitentiae multa dicit in libro de poenitentia. Et Cyprianus martyr in lib. de lapsis, multa etiam dicit in laudem ipsius poenitentiae. Pro hoc sunt concilia multa: ut Florentinum, & Tridentinum. Ecclesia etiam cantat. Deus qui culpa offenderis & poenitentia placaris. Ergo conclusio est certa de fide.

SE contra conclusionem hanc arguo hoc modo. Philosophi qui multa de virtutibus cognouerunt, non meminerunt de poenitentia. Et authoritas philosophorum est magna in hoc, quia Paulus dicit Romanorum. 1. quod sunt inexcusabiles: quia cognouerunt ea, quae erant necessaria ad salutem, & non coluerunt Deum, sicut cognouerunt. **SECUNDO**. Arist. Cicero, Macrobius, egerunt accurate de virtutibus moralibus. Sed nil egerunt de poenitentia. Ergo poenitentia non est virtus. **AD HOC** dico, quod licet philosophi de poenitentia non fecerint magnam mentionem, meminerunt tamen poenitentiae. Nam Seneca traegodia octava, actu. 3. sic ait. Nam fera nunquam est ad bonos mores via. Quem poenitet peccasse, poenae est innocens.

SECUNDO. Arist. 7. Ethicorum distinguens inter incontinentem, & intemperantem dicit, quod intemperans est, qui non luctatur cum passionibus: sed est vitiosus à proposito, & facile succumbit passionibus. De quibus dicitur Prouerborum. 2. Latantur cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis. Incontingens autem est, qui luctatur cum passionibus & tamen vincitur à passione, & postea poenitet, & dolet. Et dicit rursus, quod intemperans est incurabilis, quia non poenitet: incontinentis autem est facile curabilis, quia poenitet.

TERTIO. Arist. in 3. Ethic. loquens de voluntario & inuoluntario dicit, quod ignorans agit quodammodo inuoluntarium. Et probat à signo: quia poenitet post factum. Vnde constat, quod philosophi meminerunt poenitentiae, & de ea aliquid (& si parum) dixerunt. Periander etiam Corinthius

thius aiebat. Cū peccaueris, subeat te poenitentia. SED est pro hoc argumento exacte explicādo aduertendum, quod poenitentia dicitur. Primum dicit dolorem de erratis praeiteritis. Secundo dicit resipiscētiā, id est, nouam vitam, seu propositum mutandi vitam praeiteritam, & incipiendi nouā. Tertio dicit, quod ille dolor de praeiteritis, & illud propositum mutandi vitam, sit propter Deū, id est, ad hunc finem, ut places tibi Deum, & reddas illum tibi propitium, & redeas in suam gratiam. Tum dico, quod philosophi habuerunt notitiam de primo, hoc est, de dolore peccatorum, sed non in tanto praeio, ut habendus est dolor peccatorum. Vnde parē de illo loquuti sunt. Et secundum hos non posuerunt aliquam specialem virtutem poenitentiam: quia (ut dicemus in articulo sequenti) ad dolendum solum de peccatis praeiteritis, sufficiebat virtus opposita: ut ad dolendum de iniustitia, sufficit iustitia, & ad solum dolendum de intemperantia, sufficit temperantia. SECUNDO dico, quod philosophi pauca sunt de dolore peccatorum loquuti: quia non intellexerunt meritum & valorem illius doloris, seu fructum. Propter haec ergo non annuerunt poenitentiam inter virtutes. DE secundo, (hoc est, de proposito mutandi vitam) philosophi magnam notitiam habuerunt. Sed propter illum actum non opus erat ponere nouam virtutem: sed sufficiebant virtutes aliae. Quia si vita praeiterita erat intemperata, sufficiebat temperantia ad illud propositum: & si fuerat iniusta, sufficiebat iustitia, & ita de alijs. DE tertio autem, (id est, quod dolor de peccatis debet esse ad placandam Deum, ut redeas in gratiam suam) nullam, aut paruam notitiam habuerunt. Bene cognouerunt, quod Deus irascere, & quod erat aliquo modo placabilis per sacrificia, non tamen ad illum finem, sed ut auerteret poenas temporales. Et cum finis poenitentiae sit repropitiatio Dei, philosophi non intellexerunt illum finem. Intellexerunt enim, quod placabatur Deus: sed duntaxat ad illum finem, ut mala euaaderent, ne Deus iratus illa inferret. Vnde Ouid. in lib. de Pontō sic aiebat. Sape leuant poenas, ere etaq; lumina reddunt, Cum bene peccati poenituisse videt. Nimirū si Christiani, qui cognoscunt illum finem, ponant specialem virtutem poenitentiam. Vnde constat ad argumentum, quod philosophi fecerunt mentionem de poenitentia: paruam tamen propter causas dictas.

Dubium vnicum.

DVBITATUR (quia actus boni sunt in duplici differentia, sicut & mali: quidam enim sunt boni natura sua: ut dare elemosinā: alij sunt boni, non natura sua, sed iure positio, sicut baptizare non est bonum de iure naturali, sed est bonum, quia praeceptum est) an dolere de peccatis sit bonum ex natura sua. Videtur quod non: quia philosophi cognouerunt ius naturale, & quod est bonum iure naturali, est bonum natura sua. Philosophi

autē non cognouerunt poenitentiam, ut est virtus specialis in quantum est distincta ab alijs, secundum quod nos de illa loquimur. Ergo, &c.

AD HOC dico, quod poenitentia est bona iure naturali, & non solum quia praecepta est. Probat. Quia (ut S. Tho. ait, prima secundae. q. 19. ar. 1. & 2.) bonitas & malitia actuum humanorum moralium sumitur ex obiecto. Necessarium est enim, ut malus actus habeat malum obiectum, & bonus bonum.

SECUNDO. Est notandum illud, quod Arist. dicit, quod id quod in intellectu est negatio, & affirmatio: in voluntate est persecutio & fuga. Et ideo si persecutio est bona, fuga erit mala. Tum sic, conficio argumentationem. Poenitentia est fuga quaedam, cum sit dolor & de malo obiecto, quia de peccato. Et illa fuga est de malo. Ergo poenitentia est virtus, natura sua. Consequentia patet: quia si fuga est de malo. Ergo necessarium est bona. Probat: quia persecutio illius est mala. Ergo, &c.

SECUNDO. Arguitur sic. Punire peccatum, est bonum iure naturali. Hoc patet auctoritate philosophorum. Cicero. 3. Rethorices. & 2. de inuentione, ponit vindicationem partem iustitiae. Ergo etiā bonum erit punire peccata propria. Hoc autē spectat ad poenitentiam. Ergo poenitentia est virtus. Hoc ipsi non intellexerunt: quia putabāt, iustitiā vindicatiā, sub qua continetur, poenitentia, non se extendere, ad puniendum peccata propria, sed solum aliena.

TERTIO. Arguitur hoc modo. Placare offensum hominem, est bonum de iure naturali. Ergo a fortiori placare Deum. Ergo poenitentia est de iure naturali primaui.

SED circa hoc est aduertendum vnum, quod tractauimus, cum de virtutibus moralibus tractarem in 3. sententiarum. Diximus enim, quod dato ita sit, ut aliqui actus, qui prius erāt indifferentes, & iure positio sunt boni vel mali, non propterea sunt nouae virtutes, nec noua vita: sed constituunt actus in specie virtutis, natura sua bonae. Ut lex quae iubet sacrificare, constituit sacrificiū in esse religionis, & audire Missam, & celebrare festa, & abstinere a carnibus, in specie temperantiae. Ex quo sequitur, quod licet sint aliqui actus boni ex natura sua, alij autē iure positio: omnis tamen virtus est bona sua natura. Actus enim boni iure positio ad eandem virtutē spectant, ad quā actus natura sua boni: sicut actus qui nūc propter aliquam circumstantiam, non spectat ad temperantiam (s. bibere vinum febricitantē) remota illa circumstantia, quae impediēbat, erit actus temperantiae. Ita etiā actus qui nūc non est temperantia, facta lege, est virtutis temperantiae. Non tamen sic est de habitibus, in quibus illa distinctio non habet locū: non enim sunt aliqui habitus boni natura & alij iure positio boni, sicut diximus de actibus.

NOTA verba. S. Thom. in fine art. vbi dicit, quod poenitens assumit moderatum dolorem de peccatis,

peccatis praeiteritis cum intentione remouendi ea, pro illa questione, quae solet tractari, an ad veram poenitentiam sufficiat dolere de peccato, vel an requiratur propositum cauendi in futurum. Et iam S. Tho. dicit, quod requiritur intentio remouendi ea. Idem est ad 3.

NOTA secundo, quod dicit S. Tho. ad 1. quod materiale in poenitentia est actus humanus. scilicet dolor peccatorum cum dolore & detestatione ipsorum. Vbi nota, quod supra in 1. ar. quaestiois praecedentis tractauimus. pro quo accipiebatur poenitentia, an pro sola absolutione, & diximus, quod non: nisi pro aggregato ex partibus, &c. Hoc hic S. Th. cum dicit, quod est poenitentia cum virtute. Secundo diximus, quod vel accipiebatur pro materia, sicut alia artificiat: ideo dicit S. Th. quod est virtus.

Artic. secundus.

Vtrum poenitentia sit specialis virtus.

D SECUNDVM sic proceditur. Videtur quod poenitentia non sit specialis virtus.

Eiusdem enim rationis videtur esse gaudere de bonis prius actus, & dolere de malis perpetratis. Sed gaudium de bono prius factis, non est specialis virtus, sed est quidam affectus laudabilis ex charitate proueniens, ut patet per Aug. 14. de ciui. Dei, unde & Apostolus. 1. ad Cor. 13. dicit, quod charitas non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Ergo pari ratione nec poenitentia, quae est dolor de peccatis praeiteritis, est specialis virtus, sed est quidam affectus ex charitate proueniens.

PRAEETEREA. Qualibet virtus specialis habet materiam specialem: quia habitus distinguuntur per actus, & actus per obiecta. Sed poenitentia non habet materiam specialem: sunt enim eius materia peccata praeiterita circa quancumque materiam. Ergo poenitentia non est specialis virtus.

PRAEETEREA. Nihil expellitur nisi a suo contrario. Sed poenitentia expellit omnia peccata. Ergo contrariatur omnibus peccatis. Non ergo est specialis virtus.

SED CONTRA est, quod de ea da-

tur speciale legis praeceptum, ut supra habitum est. **RESPONDEO** dicendum, quod (sicut in secunda parte habitum est) species habituum distinguuntur secundum species actuum. Et ideo ubi occurrit specialis actus laudabilis, sibi necesse est ponere specialem habitum virtutis. Manifestum est autem quod in poenitentia specialis ratio actus laudabilis, scilicet operari ad destructionem peccati praeiteriti in quantum est Dei offensa: quod non pertinet ad rationem alterius virtutis. Unde necesse est ponere, quod poenitentia est specialis virtus.

AD primum ergo dicendum, quod a charitate deriuatur aliquis actus dupliciter. Vno modo sicut ab ea elicitus. Et talis actus virtuosus non requirit aliam virtutem praeter charitatem: sicut diligere bonum, gaudere de eo, & tristari de opposito. Alio modo aliquis actus a charitate procedit, quasi a charitate imperatus. Et sic quia ipsa imperat omnibus virtutibus (ut pote ordinans eas ad finem suum) actus a charitate procedens potest etiam ad aliam specialem virtutē pertinere. Si ergo in actu poenitentis consideretur sola displicentia peccati praeiteriti, hoc immediate ad charitatem pertinet: sicut & gaudere de bonis praeiteritis. Sed intentio operandi ad deletionem peccati praeiteriti requirit specialem virtutē sub charitate. **AD** secundum dicendum, quod poenitentia habet quidē realiter generalē materiā, in quantum respicit omnia peccata: sed tamen sub ratione speciali, in quantum sunt emendabilia per actum hominis cooperantis Deo ad suam iustificationem. **AD** tertium dicendum, quod qualibet virtus specialis formaliter expellit habitum virtutis oppositi: sicut albedo expellit nigredinem ab eodem subiecto. Sed poenitentia expellit omne peccatum effectiue: in quantum operatur ad destructionem peccati, prout est remissibile ex diuina gratia homine cooperante. Vnde non sequitur quod sit virtus generalis.

IN hoc 2. articulo est vna conclusio, quae sic habet. Poenitentia est specialis virtus. Probat. De poenitentia datur in euangelio speciale praeceptum. Ergo est specialis virtus. Probat. Consequen-

consequentia: quia praecepta solum dantur de actibus virtutum.

SECUNDO. Vbiunque est aliquis specialis actus laudabilis: ibi est ponendus specialis habitus virtutis. At in poenitentia inuenitur specialis ratio actus laudabilis, nempe, operari ad destructionem peccati praeteriti, in quantum est Dei offensa, quod ad nullam aliam virtutem pertinet. Ergo poenitentia est specialis virtus. Hae. S. Tho. **NOTA** prius, quod de hoc fuerunt opiniones: ut refert. S. Tho. in. 4. d. 14. ar. 1. q. 3. & Bonaventura eadem. d. q. 2. Vbi dicunt, quod quidam antiqui tenuerunt, poenitentiam esse virtutem generalem, id est, non esse distinctam ab alijs virtutibus: sed incidit cum omnibus virtutibus quia temperantia aliquando est poenitentia, & sic de alijs virtutibus: ita quod nunquam est poenitentia, quin sit aliqua aliarum virtutum. Quemadmodum disputant doctores de iustitia legali (quam vocat Arist. iustitiam legitimam) an sit virtus distincta ab alijs. S. Tho. & aliqui alij dicunt quod ita: alij autem dicunt quod non, sed quod aliquando incidit cum omnibus alijs virtutibus. Et ita dicunt de poenitentia. Et si hoc est verum merito philosophi non meminerunt poenitentiae: quia incidit cum alijs virtutibus.

ET probant hanc opinionem: quia principalis actus poenitentiae, est dolor de peccatis, cum proposito non peccandi. Sed hoc sufficienter fit per alias virtutes: quia si quis contra temperantiam peccat, eadem virtus inclinatur ad dolendum. Iste enim actus, doleo quia inebriatus sum, est actus temperantiae. Eadem enim virtus temperantiae inclinatur hominem ad temperate viuendum & ad dolorem intemperantiae. Et ita dendum est de alijs virtutibus: quia cum aliquis incidit in aliquod vitium: eadem virtus opposita inclinatur eum ad dolendum de illo vitio tali virtuti opposito. Hanc opinionem videtur sequi doctor subtilis in. 4. d. 14. q. 1. & 2. ubi ponit quatuor actus poenitentiae. Quorum alter est vele punire peccatum: quia cum quis sentit se peccatorem, vult punire seipsum, in quantum minister Dei: quia est dignus vt Deus puniat illum, volo ego facere iuxta illud Pauli. Si nosmetipsos iudicaremus non vtique iudicaremur. i. ad Corin. 11. Et hunc actum dicit pertinere ad iustitiam vindictivam, quam philosophi vocant vindicationem, per quam puniuntur peccata: vt ait Cice. & Andronicus: quia spectat ad eandem virtutem per quam iudex punit hominem. Sicut enim in praetore & in magistratu punire peccatum spectat ad iustitiam vindictivam, sic etiam punire peccata propria.

SECUNDVS actus poenitentiae (inquit) est nole peccasse, vel dolere de peccatis: & ita disputamus de poenitentia. Et dicit Scotus, quod non spectat ad aliquam virtutem specialem: sed est virtus generalis. Aliquando enim est temperantia, aliquando iustitia. Secundum quod dolet de

vitio opposito temperantiae, erit temperantia: & secundum quod dolet de vitio opposito iustitiae, erit iustitia.

TERTIVS actus est vele acceptare poenitentiam & subire poenam. Et dicit, quod nec hac ratione oportet ponere poenitentiam virtutem specialem: quia si volo acceptare a iure Dei, pertinet ad charitatem, si spe vitae aeternae, pertinet ad spem, & ita de alijs virtutibus.

QUARTVS actus est patienter ferre punitionem, & iste actus manifeste spectat ad virtutem patientiam: unde non oportet ponere illam virtutem specialem. Et quantum ad secundum actum praecipuum, dicit quod non est specialis virtus. Idem dicit Maior in. 4. d. 14. q. 2. dubio. i. ita quod quantum ad dolorem coincidit cum opinione quam reprobatur. S. Thom. & Bonaventura. Et Ioannes Metinensis in codice de poenitentia. q. 1. dicit quod praedicta sententia est probabilis.

CONTRA hanc opinionem ponitur conclusio. Poenitentia non est virtus generalis, id est, non coincidit cum alijs virtutibus. Et pro declaratione huius questionis, oportet prius constituere, quis est actus poenitentiae: quia habitus per actus cognoscitur, & cognito actu poenitentiae cognoscimus habitum. Et licet non haberemus aliquid in Scriptura sacra, possemus naturaliter attingere: quia inuisibilia Dei, per ea quae facta sunt cognoscuntur. Et actus poenitentiae in generali, nihil aliud est, quam emendare nos a peccatis contra Deum commissis, vel est reconciliare nobis Deum, vt sit nobis propitijs. Unde omnes conueniunt, quod conuersio ad Deum spectat ad poenitentiam peccatorum.

SECUNDO. Est notandum, quod ad poenitentiam requiritur, quod fiant omnia necessaria ad reconciliandum nobis Deum. Quid autem requiratur, ad reconciliandum nobis Deum, possumus conijcere ex naturalibus. Illud enim quod requiritur ad placandum hominem, requiritur ad placandum Deum: quia non est Deus peioris conditionis. Et ad placandum hominem, prius requiritur, quod peccator confiteatur peccasse & male fecisse. Secundo. Quod doleat de illo peccato eo quod fuerit contra illum commissum. Et probatur. Quia si peccator dicat illi contra quem peccauit, doleo quia feci contra iustitiam: non autem quia laesi te, aut quia tibi feci iniuriam, non esset reconciliatio. Ergo requiritur, vt peccator doleat, eo quia offendit alterum, vt reconcilietur illi. Tertio. Requiritur, quod satisfaciat ille peccator aliqua poena. Probatur hoc: quia leges ita dicunt. Quando aliquis percussit alium: iubet iudex, vt det illi pecuniam, aut aliud bonum temporale. Quarto. Requiritur propositum non faciendi amplius. Hae ergo requiruntur de lege naturali, licet non haberemus alias leges, ad reconciliandum nobis hominem offensum, cui iniuriam fecimus. EODEM modo, haec quatuor requiruntur ad placandum

placandum nobis Deum quem offendimus. Prius requiritur, quod cognoscant peccatores peccata sua. Secundo quod doleant: de peccatis, eo quia contra Deum sunt commissis, vel quia sunt offensa Dei, & ad placandum, vel reconciliandum sibi Deum. Tertio. Requiritur, quod satisfaciunt ipsi peccatores aliqua poena. Quarto, quod habeant propositum non faciendi amplius.

HOC supposito, probatur conclusionem nostram, quae est. S. Tho. hic, & arguitur contra oppositam. Prius. Habitibus non se extendit ultra suum obiectum: vt philosophia ultra ens mobile. Potentia non se extendit ultra suum obiectum: vt potentia visiva non se extendit ultra colore. Sed Deus est obiectum requisitum ad actum poenitentiae, & ille non potest esse obiectum temperantiae, & aliarum virtutum: quia fortitudo non se extendit ultra pericula mortis, & hoc non sufficit ad poenitentiam: sed oportet aliud addere. Ergo non coincidit cum alijs.

SECUNDO. Arguitur hoc modo: (& est argumentum Vasolis. Aliquod vitium est, quod contrariatur poenitentiae, quod non contrariatur cuiquam alteri virtuti. Ergo poenitentia non coincidit cum omnibus alijs. Antecedens probatur. Ex his actibus, nolo poenitere propter Deum, generabitur aliquis habitus. Et ille non contrariatur temperantiae, nec iustitiae: sed est impoenitentia, est quadam obstinatio positiva, quod non vult poenitere. Ille igitur habitus, cui virtuti opponeretur? Non iustitiae, nec temperantiae: quia nulli earum contrariatur. Si dicas quod est vnum vitium generale, quod nulli virtuti contrariatur, omnibus esset mirabile, & merito.

ET confirmatur. De illo peccato. f. nolo poenitere, per quam virtutem dolebit? Non per temperantiam, nec per fidem, nec per aliam virtutem nisi per poenitentiam. Ergo poenitentia est specialis virtus, & non generalis.

TER TIO. Non oportet, quod dolor de peccatis semper habeat pro materia, materiam alicuius virtutis particularis, vel aliquod particulare: sed sufficit ad contritionem dolere de omnibus peccatis, & proponere confiteri peccata distincte, esto sint peccata diuersarum specierum. Ergo poenitentia non coincidit cum omnibus alijs virtutibus. Antecedens probatur: quia hic actus, doleo de omnibus peccatis meis, in generali, cum proposito confitendi distincte omnia peccata, est actus poenitentiae. Et non habet materiam alicuius virtutis particularis. Ergo.

QUARTO. Si quem haeresis suae poeniteat, vt compensetur offensa Deo facta, actus virtutis est. Sed non est actus fidei: quia fides est in intellectu, & non inclinatur ad dolendum: quia dolor est actus appetitus. Nec est actus alicuius alterius virtutis. Ergo est poenitentiae, quae est specialis virtus. Ideo relinquo illam opinionem, tanquam minus probabile: nec est opinio communis.

CONCLUSIO igitur. S. Tho. hic, quod poenitentia est virtus specialis, est vera. Et idem dicit in. 4. d. 14. quaest. 1. arti. 1. quaest. 5. & dist. 15. quaest. 4. artic. 7. q. 1. ad 2. Idem dicit diuus Bonavent. in. 4. d. 14. q. 2. Idem Durand. in. 4. d. 14. quaest. 1. Idem Marsilius, q. 10. in. 4. Idem Almain in. 4. d. 14. q. 2. probatur argumentis factis contra alios.

AD argumentum pro alia opinione. f. quia ad dolendum de peccatis sufficiunt aliae virtutes, dico quod sufficiunt ad dolendum simpliciter: sed non ad dolendum de peccatis, secundum quod sunt offensa Dei, id est, hoc sine, vt recompensentur offensa in Deum commissis: & reconcilietur Deus offensus peccatori offendentem.

SED dubitatur, si poenitentia est virtus specialis, an incidat in virtutem aliquam particularem earum, quas philosophi posuerunt, vel an ita sit specialis, quod est vna specie distincta, ab omnibus alijs, quas philosophi posuerunt, nempe, a temperantia, iustitia, & alijs.

Dubium vnicum.

AD HOC Durand. in. 4. d. 14. q. 2. dicit, quod poenitentia non distinguitur ab omnibus virtutibus, quas posuerunt philosophi, sed est eadem cum iustitia. Probat: quia per eandem virtutem reddimus vnicuique debitum, & illi satisfacimus pro illata iniuria. Sed per iustitiam vnicuique reddimus debita, siue debitum sit ratione beneficij accepti, siue ratione iniuriam. Ergo per illam satisfacimus.

SECUNDO. Quia iniuriam factam ad ius, aequalitatemque reducere, est actus iustitiae. Sed hoc fit per poenitentiam. Ergo poenitentia est iustitia.

TER TIO. Vindicatio est species iustitiae. Ergo & poenitentia. Antecedens concedit. S. Tho. hic ar. 3. ad 4. Eandem opinionem tenet Marsilius 4. q. 10. & Almain. d. 14. q. 2.

EGO vero contra hanc opinionem pono istam conclusionem. Poenitentia non est iustitia particularis. Hae est. S. Thom. hic. Probatur prius. Inter Deum & homines non est iustum simpliciter, sed secundum quid: vt. S. Thom. dicit. artic. 3. sequenti, ex Aristot. 8. Ethic. Ergo cum poenitentia sit virtus inter Deum & hominem, non reddit iustum, nisi secundum quid. Non igitur est virtus iustitiae, quae reddit aequale.

SECUNDO. In poenitentia includitur ipse Deus, in obiecto. f. eundem poenitentiae, in obiecto autem iustitiae non includitur Deus. Ergo poenitentia non est iustitia: quia habet distincta obiecta. Antecedens patet: quia obiectum est solum reddere debitum alteri, id est, reddere vnicuique quod suum est, in quo non includitur ipse Deus. Ergo poenitentia non est iustitia.

TER TIO (vt diximus in priori argumento) iustitia dicitur duo, primum est reddere debitum: secundum est reddere aequale. At Deo nec possumus reddere aequale, nec satisfacere: quia illud quod fit in poenitentia non est proprie satisfactio, sed ex

sed ex misericordia Dei acceptatur, quia (vt diximus) non est vera iustitia inter homines & Deum. Si enim possemus de iustitia, satisfacere proprie Deo, possemus habere primam gratiam ex nobis, de condigno: quia apud homines potest quis tantum facere, quod alius offensus teneatur redire in gratiam eius, & acceptare satisfactionem. Dijs enim & parentibus non possumus redere æquale. Solus nanque Christus, potuit, quia Deus. Si autem Deus nõ fuisset, plane nõ posset, etiam cum tota illa gratia infinita, quam habebat. Ideo relinquamus sententiam Durand.

Q V A R T O. Religio reddit debitum Deo. Et tamen nõ est iustitia, sed virtus ab illa distincta. Ergo non quæcumque virtus reddit Deo debitum & iustitiam.

P O N I T Duran. vnam aliam conclusionem negatiuam. s. Poenitentia non est virtus principalis aliqua distincta ab omnibus alijs, quas posuerunt philosophi. Probat. Quia nulla virtus principalis presupponit vitium, ante suam operationem. Nam sic non posset aliquis perfecte esse studiosus, nisi prius esset peccator, quod videtur absurdum. Et idem dicit Marsilius in. 4. q. 10.

E G O autem cum S. Tho. hic pono conclusionem. Poenitentia est vna virtus distincta specie ab omnibus alijs, quas posuerunt philosophi. Probat. ratiōne S. Tho. prius. Habitus distinguuntur per actus, sicut actus per obiecta. In actu autem poenitentia includitur ipse Deus, qui est obiectum eius, & non obiectum temperantia, nec iustitiae. Ergo poenitentia est distincta ab omnibus alijs.

S E C V N D O. Poenitentia habet actum, qui non spectat ad aliquam aliam virtutem, ex his quas posuerunt philosophi. Ergo est distincta. Probat. ut antecedens, de hoc actu, qui est recōciliatio Dei & de isto. s. recōpensatio peccati, vel destructio peccati, eo vel quatenus est offensa Dei.

E T ad argumentum Dur. respondet Petrus Pa. In. in. 4. d. 14. q. 2. negado antecedens. s. quod nulla virtus presupponit vitium: quia illud non dicit Arist. nec alius philosophus.

E T ad confirmationem negatur, quod nõ possit aliquis esse perfecte bonus, nisi prius fuerit vitiosus: quia nõ oportet, quod quis habeat omnes virtutes, ad hoc quod sit perfecte studiosus. Immo (ceteris paribus) carere virtute poenitentiae, melius est, quam habere. Sicut melior est pauper sine magnificentia, quam diues cum illa. Sicut etiam Christus non habuit fidem, nec spem, nec poenitentiam, sed aliquid melius. s. visionem beatificam. Quam Caiet. dicit quod conuincit intellectum eius.

P R A E T E R E A. Quod virtus nulla sit, quae supponat peccatum præfuisse in eodem subiecto ad suum actum, non est conditio requisita ad virtutem necessario: quia Aristote. nunquam posuit illam: sed dicit, quod virtus est circa bonum difficile, & quod prompte & delectabiliter operetur,

propter bonum finem. **P R A E T E R E A.** Sunt ad hoc exempla de arte medica, quae presupponit morbum in subiecto circa quod debet habere operationem: tamen nõ propterea laudabilis non est. Iustitia etiam vindicatiua non habet opus: nisi sint malefactores, tamen non propterea eius laus deperditur atque honestas.

S E D arguitur hoc modo pro Duran. quia si poenitentia est virtus specialis, & ad suum actum requiritur, quod præfuerit peccatum. Ergo quanto aliquis plus peccaret, & poeniteret, esset melior, ratione poenitentiae augmentatae. Vt si sint duo quorum alter semel peccauit, & fecit poenitentiam, postea autem semper bene operatur. Alter vero multoties peccat, multotiesq; poenitet, sequeretur, quod secundus est melior.

A D H O C aliqui dicunt, quod vera poenitentia est infusa. Acquisita autem vera poenitentia non est, & non possumus dolere sine auxilio diuino. Et secundum hoc, nego consequentiam: quia licet ille, qui sæpe peccat, & sæpe poenitet, habeat cum peccato habitum acquisitum: non tamen habet habitum infusum, qui requiritur ad veram poenitentiam. Et quādo est sine peccato, esto habeat habitum infusum, non tamen intensiorem, quia habitus infusus nõ intenditur per actus nostros, nisi solum meritorie, &c.

S E D ego simpliciter etiam tenendo, quod habitus acquisitus est vera poenitentia, nego consequentiam: quia licet ille, qui sæpe peccat & sæpe poenitet, habeat intensiorem poenitentiam virtutem, alius qui raro peccat, habet alias multas virtutes intensiores, quas non habet iste, maiorem. s. fidem, spem, &c. Solū sequitur, quod in isto augetur aliqua virtus, quae non augetur in alio.

S E D C O N T R A. Si poenitentia est virtus distincta ab omnibus alijs. Ergo diminutus fuit S. Tho. qui cum in secunda. 2. tractaret de omnibus speciebus virtutum, & de virtutibus adiunctis, nunquam posuit poenitentiam. Ergo poenitentia nõ est distincta virtus, quia alias poneret illam: aut fuit diminutus in secunda. 2. Maxime cum hic ar. 3. sequenti & in. 4. dicat, quod poenitentia est virtus cōtenta sub iustitia, vel quod est pars iustitiae. Diminutus igitur fuit in Secunda. 2. **A D H O C** dico, quod S. Tho. forsā in secunda. 2. hanc non posuit virtutem: quia hoc nomen poenitentia forte non significat in Scriptura & apud Latinos habitum sed actum. Sicut comedere dicit actum temperantiae & non habitum.

E T probatur: quia in Scriptura, vbi dicitur poenitentiam agere, nõ accipitur pro habitu, sed pro actu, & ita in alijs locis.

P R A E T E R E A. In precedenti articulo. 1. querit S. Tho. an poenitentia sit virtus, & respondet, quod est virtus, vel actus virtutis. Ergo poenitentia proprie significat actum. Forte quod propterea S. Thoma. non egit in secunda. 2. de poenitentia: quia

quia illic agebat de habitibus studiosis, & poenitentia videtur, quod dicit solum actum.

S E C V N D O dico, quod esto poenitentia habitus dicat, non egit S. Tho. in secunda. 2. quia egit de iustitia vindicatiua, sub qua continetur poenitentia, reseruauitq; eam, ad agendum de illa in particulari pro isto loco. Ideo satis fuit ponere in secunda. 2. genus sub alternū, & hic specie specialissimam. **P R O P T E R** rationes quas Dur. faciebat pro sua opinione, dominus Caiet. hic in suis commentarijs dicit, quod poenitentia est virtus specialis: sed non distincta ab omnibus quas posuerunt philosophi, est enim eadem cum religione, quae est virtus moralis: per quam reddimus Deo debitum cultum, & poenitentia est vnus actus religionis, ita quod religio extendit se ad actus poenitentiae. Et per hoc putat ipse, quod euadit argumenta, quae facimus contra alios: quia in obiecto religionis includitur Deus. Et probat hoc, prius per argumenta Durandi: quia dicit, quod conuincunt intellectum eius. Reputat enim magnum inconueniens, quod nullus possit perfecte esse studiosus, nisi prius sit vitiosus: quia non potest habere poenitentiam virtutem, nisi prius peccauerit. Et sic semper carebit vna virtute, nisi peccet, quod videtur mirabile.

S E C V N D O. Probat. Quia sequeretur, quod aliquis esset melior Christo secundum quid, cum habeat aliquam virtutem quā non habuit Christus. Quod est inconueniens: quia Christus fuit perfectissimus, & non habuit poenitentiam. Ergo purus homo qui habet poenitentiam, est melior, quantum ad poenitentiam: quia habet virtutem, quam non habuit Christus.

T E R T I O. Non ponimus inter homines virtutes particulares, ad placandum purum hominem, & recompensandum offensam. Ergo nec in ordine ad Deum. Probat antecedens. Quia per eandem virtutem inter homines reddimus debitum: & satisfacimus iniuriae. Ita per religionem Deo reddimus debitum, & satisfacimus iniuriae. Et ponimus religionem ad hoc: quia non licet erga Deum ponere iustitiam, cum non sit æqualitas inter Deum & homines: sicut erga parentes non ponimus iustitiam, sed pietatem. Vnde religio non est, nisi quaedam iustitia in ordine ad Deum.

Q V A R T O. Ex psal. 50. Sacrificium Deo, spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non despiciet. Ergo primus actus poenitentiae est actus religionis. s. contritio.

E G O dico, quod non possumus terminare hanc questionem ex Scriptura sacra, non tamen est dimittenda: quia non est inutilis, sed multum conducit scire, ad quā virtutem spectat poenitere. Opinio Caiet. est probabilis: sed ipse dicit, quod nõ est contra S. Tho. quod tamē est falsum: quia diuus Tho. 2. sec. q. 80. art. 1. annumerat iustitiam vindicatiuam contra religionem, & sub vindicatione ponit hic poenitentiam. Tunc sic. Poenitentia ponit

tur a S. Tho. sub iustitia vindicatiua. Sed iustitia vindicatiua diuiditur contra religionem. Ergo poenitentia non potest esse sub religione. Et in. 4. d. 15. q. 4. ar. 7. q. 1. ad. 2. dicit S. Tho. expresse, quod religio & poenitentia sunt distinctae & diuersae virtutes: vt diximus (inquit S. Tho.) in precedenti distinctione. Putat S. Tho. se dixisse in precedenti dist. (per hoc quod dicit, in precedenti distinctione diximus) quod poenitentia continetur sub iustitia: licet ita expresse nõ dixisset. Ergo opinio Caiet. est contra S. Tho.

D I C O igitur, quod hæc opinio Caiet. est probabilis. Sed probabilius est, & ita teneo, quod poenitentia est virtus distincta a religione, & ab omnibus alijs quas posuerunt philosophi, & a theologis. Hæc probatur sufficienter illis argumentis, quibus probauimus supra, quod non erat virtus generalis: quia habet obiectum formale distinctum ab obiectis aliarum. Ergo, &c.

S E C V N D O. Religio nõ reddit Deo quoddamque debitum: sed honorem & cultum. At poenitentia per se quidem intendit compensare iniuriam Deo factam. Ergo finis proximus poenitentiae nõ est reddere honorem, & cultum Deo. Ergo poenitentia non est religio: quia proximus & immediate finis religionis est, reddere Deo debitum honorem & cultum.

T E R T I O. Non est eiusdem virtutis, reddere debitum honorem Principi, & ipsius offensam compensare. Nam reddere Principi debitum honorem, spectat ad obseruantiam: recompensare autem offensam in eum factam, est iustitia. Ergo nõ est eiusdem virtutis, Deum colere, & offensam in eum admissis satisfacere. Ergo dicendum est, quod poenitentia est ita specialis virtus, quod est principalis distincta ab omnibus alijs, quas cognouerunt philosophi: cuius proprius actus est compensare offensas Dei.

A D argumenta omnia facile respondebis ex dictis. Et ad illud, quod erat pro illa opinione, quae dicebat, poenitentiam esse generalem virtutem, & ad vltimum argumentum Caiet. concedo, quod inter puros homines vna virtus sufficit, ad reddendum debitum, & ad satisfaciendum pro offensis: quia possumus reddere æquale: sed non in ordine ad Deum. Vel negetur antecedens: quia etiam est alia ratio. s. in recōpensationem offensae: vt diximus.

Articulus tertius.

Vtrum virtus poenitentiae sit species iustitiae.

D T E R T I V M sic proceditur. Videtur quod virtus poenitentiae nõ sit species iustitiae. Iustitia enim nõ est virtus ethica

logica, sed moralis: ut in secunda parte patet. Poenitentia autem videtur esse virtus theologica: quia habet Deum pro obiecto, satis facit enim Deo, cui etiam recõcilat peccatorem. Ergo videtur quod poenitentia non sit species iustitiae.

PRÆTEREA. Iustitia, cum sit virtus moralis, consistit in medio. Sed poenitentia non consistit in medio, sed in quodam excessu: secundum illud Hier. 6. *Luctu unigeniti fac tibi, plañctum amarum.* Ergo poenitentia non est species iustitiae.

PRÆTEREA. Duae sunt species iustitiae (ut dicitur in s. Ethic.). scilicet distributiva, & commutativa. Sed sub neutra videtur poenitentia contineri. Ergo videtur quod poenitentia non sit species iustitiae.

PRÆTEREA. Super illud Lucae 6. *Beati qui nunc fletis, dicit glosa. Ecce prudentia, qua ostenditur, quam hac terrena sint misera, & quam beata caelestia. Sed flere est actus poenitentiae.* Ergo poenitentia magis est species prudentiae, quam iustitiae.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit in lib. de poenitentia. Poenitentia est quadam dolentis vindicta, semper puniens in se, quod dolet commississe. Sed vindicta facere pertinet ad iustitiam: unde Tullius in sua rethorica ponit vindictivam unam speciem iustitiae. Ergo videtur quod poenitentia sit species iustitiae.

RESPONDEO dicendum, quod (sicut supra dictum est) poenitentia non habet, quod sit virtus specialis, ex hoc solo quod dolet de malo perpetrato (ad hoc enim sufficeret *charitas*) sed ex eo quod poenitens dolet de peccato commissio, in quantum est offensa Dei, cum emendationis proposito. Emendatio autem offensa contra aliquem commissio, non fit per solam cessationem offensa: sed exigitur ulterius quadam recompensatio, quae habet locum in offensio in alterum commissio, sicut & retributio: nisi quod recompensatio est ex parte eius qui offendit (ut puta cum satisfactione) retributio autem est, ex parte eius in quem est offensa com-

missio. Utrunque autem ad materiam iustitiae pertinet: quia utrumque est commutatio quadam. Unde manifestum est, quod poenitentia secundum quod est virtus, est pars iustitiae. **SCIENDUM** tamen est, quod secundum philosophum in s. Ethic. dupliciter dicitur iustum, scilicet simpliciter, & secundum quid. Simpliciter quidem iustum, est inter aequales: eo quod iustitia est aequalitas quadam. Quod ipse vocat iustum politicum, vel civile, eo quod omnes cives aequales sunt, quantum ad hoc quod immediate sunt sub Principe, sicut liberi existentes. **IUSTVM** autem secundum quid dicitur, quod est inter illos, quorum unus est sub potestate alterius: sicut servus sub domino, filius sub patre, uxor sub viro. Et tale iustum consideratur in poenitentia. Unde poenitens recurrit ad Deum cum emendationis proposito, sicut servus ad dominum: secundum illud Psal. *Sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum: ita oculi nostri ad dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri.* Et sicut filius ad patrem secundum illud Lucae. 15. *Pater, peccavi in caelum & coram te.* Et sicut uxor ad virum: secundum illud Hier. 3. *Fornicata es cum amatoribus multis, tamen revertere ad me, dicit Dominus.*

AD PRIMUM ergo dicendum, quod (sicut in s. Ethic. dicitur) iustitia est virtus ad alterum. Ille autem ad quem est iustitia, non dicitur esse materia iustitiae: sed magis res quae distribuuntur, vel commutantur. Unde & materia poenitentiae non est Deus, sed actus humani quibus Deus offeditur vel placatur: sed Deus se habet, sicut ille ad quem est iustitia. Ex quo patet, quod poenitentia non est virtus theologica: quia non habet Deum pro obiecto vel materia.

AD SECUNDVM dicendum, quod medium iustitiae est aequalitas, quae constituitur inter illos, inter quos est iustitia: ut dicitur in s. Ethic. In quibusdam autem non potest perfecta aequalitas constitui propter alterius excellentiam: sicut inter patrem & filium, inter

Deum

Deum & hominem, ut philosophus dicit in s. Ethic. Unde in talibus, ille qui est deficiens, debet facere quicquid potest. Nec tamen hoc erit sufficiens simpliciter: sed solum secundum acceptationem superioris. Et hoc significatur per excessum, qui attribuitur poenitentiae.

AD TERTIVM dicendum, quod sicut est commutatio quadam in beneficijs (cum scilicet aliquis pro beneficio recepto gratiam rependit) ita etiam est commutatio in offensio: cum aliquis pro offensa in alterum commissio, vel iniustus punitur, quod pertinet ad vindictivam iustitiam: vel voluntarie recompensat emendationem quod pertinet ad poenitentiam, quae respicit personam peccatoris, sicut iustitia vindictiva personam iudicis. Unde manifestum est, quod utraque sub iustitia commutativa continetur.

AD QVARTVM dicendum, quod poenitentia licet sit directe species iustitiae, comprehendit tamen quodammodo ea quae pertinent ad omnes virtutes. In quantum enim est quadam iustitia hominis ad Deum, oportet quod participet ea quae sunt virtutum theologiarum: quae habent Deum pro obiecto. Unde poenitentia est cum fide passionis Christi, per quam iustificamur a peccatis: & cum spe veniae: & cum odio vitiorum, quod pertinet ad charitatem. In quantum vero est virtus moralis, participat aliquid prudentiae: quae est directiva omnium moralium virtutum. Sed ex ipsa ratione iustitiae non solum habet id quod iustitiae est, sed etiam ea quae sunt temperantiae, & fortitudinis: in quantum scilicet ea quae delectationem causant, ad temperantiam pertinent, vel terrorem incutiunt, quem fortitudo moderatur, in communionem iustitiae veniunt. Et secundum hoc ad iustitiam pertinet, & abstinere a delectabilibus, quod pertinet ad temperantiam, & sustinere, dura quod pertinet ad fortitudinem.

IN HOC articulo tertio sunt duae conclusiones: quarum prima est. Poenitentia est pars iustitiae, secundum quod est virtus. Haec probatur prius testimonio divi Aug. qui in libro de poenitentia sic ait. Poenitentia est quadam dolentis vindic-

ta, semper puniens in se quod dolet commississe. At vindictam facere, pertinet ad iustitiam. Probatur, quia Tullius ponit in sua rethorica vindictivam unam speciem iustitiae. Ergo poenitentia est species iustitiae.

SECUNDO probatur. Poenitentia habet quod sit virtus specialis ex eo quod poenitens dolet de peccato commissio, in quantum est offensa Dei, cum emendationis proposito. Sed emendatio offensa contra aliquem commissio, non fit per solam cessationem offensa, sed ulterius exigitur quadam recompensatio, quae habet locum in offensio in alterum commissio. At hoc pertinet ad materiam iustitiae. Ergo poenitentia pertinet ad materiam iustitiae.

SECUNDA conclusio est. Poenitentia non est proprie iustitiae species. Probatur ex Arif. in Ethic. Iustitia proprie dicta, est solum inter aequales. At poenitentia est inter Deum & homines, qui non sunt aequales. Ergo poenitentia non est proprie pars iustitiae: sed quia est ad alterum (ut dictum est) nimium convenit cum iustitia, ideoque potius est pars iustitiae quam alterius virtutis. Haec S. Tho. Et idem dicit in 4. d. 14. q. 1. ar. 1. q. 5.

VNDE sequitur, quod proprie loquendo, poenitentia non est pars subiectiva iustitiae, ita quod absolute sit verum dicere, poenitentia est iustitia: sed est virtus ad iustitiam pertinens. i. quae magis convenit cum iustitia, quam cum aliqua alia, ut religio & similes. De quibus virtutibus (scilicet quae adiunguntur alijs) egit S. Tho. sec. 2. q. 80. ubi has virtutes quae reducuntur ad alias, vocat partes potentiales illius virtutis cum qua conveniunt vel ad quam reducuntur. Et ita ibidem vocat S. Tho. religionem partem potentialem iustitiae: & ita etiam vocanda est poenitentia, eo quod continetur sub potentia iustitiae. Sed non habet totam rationem iustitiae: quia non reddit aequale, nec est inter aequales: est tamen ad alterum, sicut religio & omnes quae sunt in ordine ad Deum, sunt ad alterum. Et in hoc conveniunt cum iustitia. Sed differunt a iustitia: quia non reddunt aequale, deficiunt enim a ratione aequalitatis, quae est de ratione iustitiae proprie dictae. Vide primum argumentum S. Tho.

CIRCA quod primum argumentum dubitatur, an poenitentia sit virtus theologica, primum. vel an sit moralis, vel an intellectualis.

PRO huius dubij solutione nota, quod est differentia inter virtutes intellectuales theologicas, & morales: quia intellectuales sunt in intellectu, & non inclinant, quantum est de se, ad mores vel actus morales: sed ad verum, siue practicum, siue speculativum. Morales dicuntur: quia immediate inclinant ad mores, id est, ad moralia opera, & non habent Deum pro obiecto immediate. Theologicae vero habent Deum immediate pro obiecto.

HIS notatis, videtur quod poenitentia sit ponenda inter theologicas virtutes: quia videtur quod habeat Deum pro obiecto suo, & ad minus (ut nos

diximus in art. 2. precedente) includitur Deus in obiecto poenitentiae. Ergo poenitentia est virtus theologialis.

A D HOC dico, quod de hac quaestione nihil habemus in Scriptura sacra: quia parū aut nihil refert ad pietatem, quod dicatur theologialis, aut moralis.

SECUNDO. Pono conclusionem, quod poenitentia est virtus moralis. Pro intellectu huius conclusionis, videndum est: quomodo Deus se habeat in poenitentia, vel in eius actu, aut obiecto: an intrinsicē, vel extrinsicē. Quia ad hoc quod sit actus vera poenitentiae, oportet, quod ita per illū attingatur Deus, quod per tale actum placetur, & reddatur propitius peccatori poenitenti. Et in hoc omnes conveniunt: quia est certum.

Dubium secundum. **S**ED an hoc sit intrinsicē, vel extrinsicē? sicut actus elemosynae vel misericordiae attingit ipsum Deū: sed extrinsicē, quia imperatus à charitate, quia datur elemosyna propter Deum. Misericordia enim attingit Deum extrinsicē: quia imperatur ab alia virtute, ut patet de datione elemosynae, quae est actus misericordiae: An igitur ita sit poenitentia, quod attingat extrinsicē Deū, in quantum s. imperatur à charitate.

A D HOC Durā in. 4. d. 14. q. 1. & 2. & Scotus ibidem. q. etiam prima & 2. & Marsilius. q. 10. dicunt, quod poenitentia attingit Deum extrinsicē: & ideo non habet Deum pro obiecto: quia poenitentia solum dicit poenitere, vel dolere de peccatis. Et si fiat propter Deum, hoc est ab alia virtute. s. spe: quia dolet propter veniam quam sperat. Et hoc requiritur, ad hoc quod sit vera poenitentia, quod sit cum spe veniae: eo modo sicut de misericordia dictum est.

E GO autem dico, & sit secunda conclusio, quae est. S. Tho. hic ar. 2. & 3. Poenitentia intrinsicē attingit Deum, id est, per propriū actum, sine imperio cuiuscunque alterius virtutis. Contritio est actus poenitentiae ad placandum Deum, vel de peccato quatenus est offensa Dei: esto nunquam alia virtus habeat actum, nec imperet poenitentiae. Itaque totum hoc est poenitentia, dolor de peccatis, eo quia sunt offensa Dei, ad placandū ipsum Deum, & recompensandū offensa Deo facta. Probatur haec conclusio. Quia poenitentia est habitus propitiatus Dei. Ergo oportet quod in quolibet actu attingatur ipse Deus: sicut religio attingit ipsum Deum intrinsicē, quia intrinsicē habet honorare & colere Deum, sic poenitentia dicit dolorem de peccatis propter Deum. i. quia erat offensa Dei, & ad placandum Deum. Ergo intrinsicē convenit ei attingere Deum seclusa quacunque alia virtute.

SECUNDO probatur ex dictis aliorum doctorum: quia dicunt, quod poenitentia nil aliud est, quam iustitia. Sicut enim per iustitiam placatur proximus: ita (inquiunt) Deus placatur per poenitentia. Sed in quolibet actu iustitiae per que

satisfacit quis pximo includitur ipse proximus intrinsicē. i. sine imperio alicuius alterius virtutis. Ergo etiā poenitentia intrinsicē attingit ipsum Deum, cū secundum istos sit idem cum iustitia. **SED CONTRA.** Ergo est virtus theologica, postquam intrinsicē attingit Deum.

A D HOC respondet. S. Tho. in. 4. d. 14. q. 1. ar. 1. q. 4. ad. 1. & hic ad. 1. quod est differentia inter religionem & poenitentiam ex vna parte, & virtutes theologales ex alia. Nam virtutes theologales habent Deum pro obiecto immediato: religio autem & poenitentia habent Deum pro obiecto mediato, vel potius pro fine. Caritas namque amat Deum immediate. Religio vero immediate est ad honorem & cultum & mediate, vel tanquam ad finem, ad ipsum Deum. Poenitentia vero immediate est ad dolendum de peccatis, & illum dolorem, vel ipsa peccata quatenus sunt detestanda, habet pro immediato obiecto. Ad Deū autem est poenitentia mediate tanquam ad finē. Ideo quamvis poenitentia intrinsicē, id est, per propriū actū, attingat Deum, non est virtus theologalis. Quod autem poenitentia intrinsicē attingat Deum, potest probari ex sacra Scriptura: quia vbicumque Scriptura loquitur de conversione peccatorum, includitur ibi Deus in tali conversione. 2. Paral. cap. 3. & Deutero. 4. sic dicitur. Quumque quaesieris ibi dominum Deum tuum, invenies eius: si tamen toto corde quaesieris, & tota tribulatione animae tuae. Et sequitur. Novissimo autē tempore reverteris ad dominum Deum tuum, & audies vocem eius.

SECUNDO. Eccle. 2. & 17. Convertere ad Dominum, & relinque peccata tua.

TER TIO. Hier. 3. Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen revertere ad me, dicit Dominus. Vnde quando admonetur ad poenitentia, admonentur, ut convertantur ad Deum, & nō solū ad remotionē peccati. Ergo poenitentia attingit intrinsicē Deum ipsum.

DICENDVM est igitur, quod poenitentia intrinsicē attingit Deum, id est, per propriū actū sine imperio alterius virtutis: sed non immediate. Ideo non est theologica virtus: quia non habet solum Deum pro obiecto: sed etiam habet dolorem peccatorum, & ad virtutem theologiam requiritur, quod solum habeat Deum pro obiecto.

DVBITATIVR an poenitentia sit virtus infusa, vel an acquisita. Hoc est. An poenitentia sit à Deo necessario infusa, vel an possimus nos illā acquirere actibus pductis nostris viribus **P R O** cuius dubij dissolutione, est prius ad notandum, virtutem aliquam dupliciter esse infusam. Vno modo ex genere & natura sua: quia videlicet per actus nostros acquiri, & generari non potest. Vnde necesse est à Deo nobis supernaturaliter infundatur. Huiusmodi à theologis asseruntur virtutes theologicae, nempe, fides, spes, caritas. **Alio modo** virtus dicitur infusa per accidens: quia licet

Dubium tertium.

licet per actus nostros naturales acquiri possit: miraculose tamen alicui infunditur: ut scientia rerum naturalium Adamo collata, & usus linguarum Apostolis collatus.

E GO in proposito dubio loquor de virtute infusa sumpta primo modo. Itaque est sensus dubij. An poenitentia sit ex genere & sua natura à Deo infusa, itaque actibus nostris acquiri nullo modo possit. **SECUNDO** est notandum ex. S. Tho. prima. 2. q. 51. ar. 4. quod non est alia causa necessaria ponendi habitus infusos à Deo: nisi ut homo bene se habeat, ad producendum actus super naturales. Et hoc probatur manifeste: quoniam ad actus naturales: quos potentia cum auxilio Dei generali producere potest, non est opus habitu infuso super naturali: cū per actus nostros possit habitus acquiri, quo potentia bene se habeat ad similes actus. Quare tunc, vel virtus acquisita superflueret, vel (ut verius dicamus) superflueret ipsa virtus infusa, quae nil aliud praestaret, quā quod praestat acquisita.

SECUNDO. Talis virtus infusa nō esset primi generis, de qua nos nunc loquimur: sed esset potius per accidens infusa.

TER TIO. est advertendum, quod actus poenitentiae qui sufficit ad iustificationem, quem theologo contritionem appellant, nō potest esse in homine sine actu fidei super naturalis. Quod prius ostendo ex August. in libro de vera & falsa poenitentia. cap. 2. vbi sic ait. Si fides fundamentum est poenitentiae: constat poenitentiam, quae ex fide nō procedit, inutilem esse.

SECUNDO. Nemo potest bene agere poenitentiam: nisi qui sperat indulgentiam: ut habetur de poenitentia. d. 1. cap. Nemo potest, quod ex divo Ambro. desumptum est. At sperare indulgentiam fieri non potest absque actu fidei. Ergo, &c.

TER TIO pro hoc est etiam illud Hier. cap. 31. Postquam convertistis, egi poenitentiam, & postquam ostendisti mihi percussis femur meum. Est notandum illud, postquam ostendisti mihi, quia ostendere est per fidem.

QVARTO. Ad iustificationem impij requiritur fides: ut constat ex illo. Ad Hebr. 11. Sine fide impossibile est placere Deo. Et Sapient. 9. Per sapientiam (quam s. ante dixerat donum Dei de caelo delapsam) sanati sunt quicumque placuerunt tibi Domine à principio. Ex quibus omnibus colligitur, omnes considerationes circa peccatū, quas ex naturalibus habere possumus, esse penitus insufficientes ad poenitentiam, quia homo iustificatur. Quod quidem est contra Sco. in. 4. d. 14. q. 2. **QVARTO** est advertendum, quod actus poenitentiae, qui est sufficiens ad remissionem peccatorum, nō producitur à voluntate cū solo concursu Dei generali: sed eget auxilio super naturali Dei, quo ipse moveat voluntatē nostrā ad veram poenitentiam. Id quod & certa ratio docet, & confirmat autoritas, ut ait Bernard. in sermone. 1.

Pentecost. Divus quoque August. de fide ad Petri cap. 31. inquit. Firmissime tene, neminē hic posse poenitentiam agere, nisi quem Deus illuminaverit, & gratia sua miseratione converterit. Et libri. 5. contra Iulianum Pelagianum cap. 3. id probat ex Apostolo ad Roman. 2. vbi sic ait. Bonitas Dei ad poenitentiam te adducit, & ex illo. 2. Timothei. 2. Ne forte det illis poenitentiam, & respiciant à diaboli laqueis.

PRAETEREA. Hoc fuit determinatum contra Pelagium, ut patet in epistola Aurelij Carthaginensis episcopi de erroribus & condemnatione Pelagij vbi dicitur decimo inquit catholici postulandus. f. Pelagus: ut fateatur secundū gratia & misericordiam Dei, veniam poenitentibus dari, nō secundum meritum eorum, quando quidē ipsam poenitentia donū Dei dixit Apostolus, vbi ait de quibusdam, Ne forte det illis Deus poenitentia. Idem diffinit Leo Papa episto. 95. ad Theodorum episcopum dicens. Ipsam poenitentiam ex Dei credimus inspiratione conceptam, dicente Apostolo, Ne forte det illis Deus poenitentiam &c. Est etiā hoc ipsam diffinitū à Coelestino Papa in epistola ad omnes Galiarum episcopos ca. 4. vbi dicitur, neminē de ruma peccati per liberū arbitrium posse consurgere, nisi cum gratia Dei miseretis erexerit. Et ca. 8. & 9. sic dicitur rursus. Praeparatur voluntas à Dño & ut aliquid agāt, paternis inspirationibus, suorum ipse tangit corda fidelium. Qui enim spiritu Dei aguntur, ij sunt filii Dei. Quod & concilium Tridentinum sessione. 6. cap. 5. 5. & 7. diffinit, & canone. 3. sub his verbis. Si quis dixerit, sine praeveniente Spiritus sancti inspiratione, atque eius adiutorio, hominem poenitere posse, sicut oportet: ut ei iustificationis gratia conferatur, anathema sit.

PRAETEREA. Confirmatur hoc ex illo Hier. 31. Convertere me Domine, & convertar: quia tu dominus Deus meus. Postquam enim convertistis, egi poenitentiam, &c. In qua verba Hiero. Vide (inquit) quātum sit auxilium Dei, & quam fragilis humana conditio, ut hoc ipsum quod poenitentiam agimus: nisi nos Dominus ante converterit, & nisi Dei nitamur auxilio, nequaquam implere valeamus. Ratione quoque id probat Divus Tho. lib. 4. contra gentes cap. 72. dicens quod mens debite converti non potest ad Deum, sine auxilio speciali. Quod licet Gabr. neget in. 3. dist. 27. q. vnica ar. 2. & 4. d. 14. q. 1. & 2. tamen apud fideles certum esse debet. Hier. 31. & psalm. 79. Domine Deus virtutum convertite nos.

P R O hoc etiam est August. in illud psalm. 84. Deus tu convertis vivificabis nos. Vnde periculose Caiet. in. q. 1. de contritione dicit quod potest quis diligere Deū super omnia (etiam ut est beatitudo sanctorum) sine charitate infusa: & hoc si ne posse esse dolorem acquisitum de peccato quatenus est offensa Dei.

E X P R A E D I C T I S omnibus consuetudine
l iij hanc

hanc conclusionem. Poenitentia est virtus infusa à Deo proprie, id est, ex genere & natura sua: ita quod ad actum poenitentiae necessarius est habitus virtutis infusus. Probatur hæc: quoniam hac solatione ponimus virtutes theologicas infusas, quod earum actus excedunt naturæ facultatem. Sed actus poenitentiae sunt huiusmodi. Ergo. **PRAETEREA.** Poenitentia disponit animam hominis, ut bene se habeat in ordine ad finem supernaturalem. Ergo est habitus supernaturalis. Cōsequētia patet: quia habitus est dispositio animi in ordine ad operationē. Ergo si operatio est naturalis, habitus erit naturalis: & si operatio est supernaturalis, habitus erit supernaturalis **PRAETEREA.** Deus suaviter disponit omnia. Ergo cum actum perfectum virtutis naturalis non producat sine habitu naturali, nec actum etiam supernaturalem perfectæ virtutis, producat sine habitu supernaturali.

PRAETEREA. Cum agens naturale non se extendat ultra finem naturæ, non poterit producere habitum poenitentiae, quæ videlicet perficit hominem in ordine ad finem excedentem naturæ facultatem. Est ergo poenitentia habitus infusus à Deo: per quem poenas eligimus, ad diuinas iniurias, in nobis ipsis vlticendas.

Articul. quartus.

Vtrum voluntas sit proprie subiectum poenitentiae.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod subiectum poenitentiae non sit proprie voluntas. Poenitentia enim est tristitia species. Sed tristitia est in concupiscibili, sicut & gaudium. Ergo poenitentia est in concupiscibili. **PRAETEREA.** Poenitentia est vindicta quedam: sicut Augustinus dicit in lib. de poenitentia. Sed vindicta videtur ad irascibilem pertinere: quia ira est appetitus vindictæ. Ergo videtur, quod poenitentia sit in irascibili.

PRAETEREA. Præteritum est proprium obiectum memoriae: secundum philosophum in lib. de memoria. Sed poenitentia est de præterito: ut dictum est. Ergo poenitentia est in memoria, sicut in subiecto.

PRAETEREA. Nihil agit ubi non est. Sed poenitentia excludit peccatum ab

omnibus viribus anima. Ergo poenitentia est in qualibet vi anima, & non in voluntate tantum.

SED CONTRA. Poenitentia est sacrificium quoddam: secundum illud Psalm. Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Sed offerre sacrificium, est actus voluntatis: secundum illud Psalm. Voluntarie sacrificabo tibi. Ergo poenitentia est in voluntate.

RESPONDEO dicendum, quod de poenitentia dupliciter loqui possumus. Vno modo, secundum quod est passio quedam. Et sic cum sit species tristitia, est in concupiscibili sicut in subiecto. Alio modo, secundum quod est virtus. Et sic, sicut dictum est, est species iustitiae. Iustitia autem (ut in secunda parte habitum est) habet pro obiecto appetitum rationis, qui est voluntas. Unde manifestum est, quod poenitentia secundum quod est virtus: est in voluntate sicut in subiecto: & proprius eius actus est, propositum emendandi Deo, quod contra eum commissum est.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ratio illa procedit de poenitentia, secundum quod est passio.

AD SECUNDVM dicendum, quod vindictam appetere ex passione de alio, pertinet ad irascibilem. Sed appetere vel facere vindictam ex ratione, de se, vel de alio, pertinet ad voluntatem.

AD TERTIVM dicendum, quod memoria est vis apprehensiva præteriti. Poenitentia autem non pertinet ad vim apprehensivam: sed ad appetitivam, quæ præsupponit actum apprehensivum. Unde poenitentia non est in memoria: sed præsupponit eam.

AD QVARTVM dicendum, quod voluntas (sicut in prima parte habitum est) movet omnes alias potentias anima. Et ideo non est inconueniens, si poenitentia in voluntate existens, aliquid in singulis potentis anime operatur.

IN HOC quarto articulo est una distinctio bi membrum & duæ conclusiones: & omnia sunt adeo manifesta, ut maiori interpretatione non

egeant,

egeant. Sed est principalis conclusio, quæ sic habet. Poenitentia (ut est virtus) est in voluntate. Et probatur: quia est pars iustitiae, & iustitia est in voluntate. Ergo & poenitentia.

EST annotandum circa id quod dicit. S. Tho. quod poenitentia est iustitiae species, quod intelligit (ut diximus supra in hac q. artic. 2.) quod est species non proprie, sed reductiue: quia reducit ad iustitiam, cum conueniat cum illa, potius quàm cum alia virtute. Et dicitur pars potestatiua iustitiae, & non est proprie iustitia, eo quod non est inter æquales, nec reddit æquale.

DEINDE hic est notandum, quod hæc questio non est inutilis, sed utilis ad hoc, quia multi conantur dolere, ita ut sensibilibiter sentiant dolorē. Et si esset in appetitu sensitivo, bene facerent laborantes, ut dolerent sensibilibiter: si autem est in sola voluntate non oportet laborare ad dolendum sensibilibiter: sed spiritualement habere displicentiam de peccato.

SECUNDO dico, quod omnes conueniunt in conclusione cum S. Tho. quod poenitentia est in voluntate. Et probatur. Poenitentia attingit ipsum Deum intrinsicè per actum suum: ut in art. præcedenti probauimus. Sed appetitus sensitivus non potest attingere Deum: quia sequitur iudicium sensus, & sensus non attingit aliquid spirituale. Ergo. Probatur secundo: quia poenitentia dicit ordinem ad alterum. Appetitus autem sensitivus non facit comparisonem: actus enim appetitus sensitivi est imcomplexus. Et constat, quod poenitentia non est in intellectu, cum non sit virtus intellectualis. Ergo est in voluntate. Tertio. Poenitentia ab omnibus ponitur iustitia, vel pars iustitiae. s. potentialis. At, iustitia est in voluntate. Ergo poenitentia est in voluntate. Nec est hic magna difficultas.

SED arguitur hoc modo contra hoc. Contritio est dolor de peccatis, qui est præcipuus actus poenitentiae. Et dolor est in appetitu sensitivo. Ergo poenitentia est in appetitu sensitivo.

AD HOC respondet. S. Tho. hic ad primum & in art. quod dolor summitur dupliciter. Vno modo ut est quedam passio, & ita est in appetitu sensitivo, & hic non est virtus, nec actus virtutis. Alio modo sumitur pro quadam simplici nolitione. s. noluisse peccasse, vel noluisse offendisse Deum: & ille est actus virtutis, & est voluntatis.

SED contra hoc arguit Palud. 4. d. 14. q. 2. Secundum S. Thom. in appetitu sensitivo ponuntur aliquæ virtutes: ut temperantia. Et actus appetitus sensitivi potest esse actus virtutis: ut patet de ira, quæ est actus fortitudinis. Quare ergo ille dolor, qui est in appetitu sensitivo: cum sit bonus, non erit studiosus, & actus virtutis? Ad quam igitur virtutem pertinebit?

PRAETEREA. Est bonus & meritorius. Ergo est actus virtutis. Si dicas, quod non est ellicitus à virtute immediate: contra. Datio elemosy

na, est actus virtutis, non tamen elicitur immediate à virtute: sed satis est, quod imperetur. Ideo concludit Paluda. quod dolor ille, quando homo se excitat, ad dolendum sensibilibiter propter Deum, est actus virtutis.

QVOD si dicas, hoc esse contra S. Tho. quia hic & in 4. d. 14. dicit, quod ille dolor sensitivus non est virtus, ut est passio. Respondet ipse Palud. ad hoc, quod verum est de se. Sed prout imperatur ex electione est actus virtutis, & actus ille secundum quod est à poenitentia non est passio: sed secundum electionem: quia licet sit in appetitu, potius est à voluntate, quam ab appetitu. Sicut iustitia principaliter est in voluntate: licet aliquid illi correspondens sit in appetitu. Ita inquit potest dici de poenitentia. Et bene in hoc dicit Palud. Nec est nouum hoc in S. Thom. quod. s. aliquæ virtutes sunt in appetitu sensitivo & in voluntate. Nā 3. sententiarum. d. 33. q. 2. articulo. 4. q. 3. & in prima parte. q. 21. articulo. 1. ad. 1. dicit, quod liberalitas est in voluntate. Et prima. 2. q. 60. articulo. 5. Et secunda. 2. q. 134. articulo. 4. & alijs locis dicit, quod liberalitas est in appetitu sensitivo. Et vtrunque est verum, nec ibi est aliqua contradictio: quia aliquid quod spectat ad illam virtutem est in voluntate, & aliquid in appetitu sensitivo. Sicut etiam dicendum est de fortitudine. Nam potissimum quod ad fortitudinem spectat, in appetitu est sensitivo. s. timor. Et ita spes. Nā vele se defendere, obijcere se periculis mortis, si non sit timor, nulla est difficultas. Potissimum etiam quod spectat ad liberalitatem est in appetitu sensitivo. Si enim non sit auiditas in appetitu sensitivo, facile est, liberaliter agere. Sed quia liberalitas est ad alterum, est in voluntate habitus liberalitatis: quia homo non est de se determinatus ad bonum alterius: sed principaliter est in appetitu. Ita igitur est dicendum de poenitentia, quod. s. principaliter est in voluntate: tamē aliquid correspondens illi est in appetitu, nempe, aliquis alius habitus, qui non habet tam perfectam rationem virtutis: sicut ille, qui est in voluntate.

DVBITATVR prius ubi est ista poenitentia. Non in qua potentia: quia iam diximus: sed in quo subiecto totali, id est, in quibus personis.

AD HOC respondet Palud. in 4. d. 14. q. 4. & ponit aliquas conclusiones, quarum prima est. Poenitentia est in his etiam qui nunquam peccauerunt. Et si queratur, quid prodest illis: quia ibi non poterit habere operationem: dicit quod est in illis: quia possunt peccare. In baptismo enim datur virtutes infusæ simul cum gratia. Et poenitentia est una illarum virtutum. Ergo datur poenitentia in baptismo. Et in hoc omnes conueniunt. Et habebit actus conditionales. s. si peccarem, dolerem, &c. Et potest esse de venialibus.

SED an in beata Virgine fuerit poenitentia quæ eum ad habitum infusum? Quia de actu non dubitamus: quia non potuit actualiter poenitere,

l iij postquam

Dubium primum.

postquam de lege nec potuit peccare, quia erat cōfirmata in gratia magna, & habuit priuilegium etiam circa venialia, quod nec venialia poterat admittere.

VIDETVR quod non habuit habitum poenitentiae: quia frustra esset ibi & otiosus.

AD HOC dicit Paluda, quod habuit ante conceptionem filij Dei, quia poterat venialiter peccare: licet de facto non peccauit. Sed hoc nec ipse probat, nec potest probari: & derogat dignitati Virginis. Ideo dico quod in instanti cōceptionis fuit confirmata: ita quod nec venialiter potuit peccare. Ideo propter illud, scilicet quia posset peccare saltem venialiter, non erat opus ponere habitum poenitentiae in beata Virgine.

SED dicendum est, quod habuit habitum poenitentiae: quia erat in statu viae & poterat mereri: erat enim in statu merendi & demerendi, licet ex priuilegio, non poterat demereri. Ideo Marfi. & alij tenent, quod habuit habitum poenitentiae. In san. Thom. non inuenio motam quæstionem istam in particulari.

SECUNDA propositio Paluda, est, quod habitus poenitentiae etiam est in beatis in patria: quia habuerunt in via, & non corruptus fuit.

SED CONTRA. Frustra ponitur in patria, cum illic non habeat operationem: & propterea remouetur fides à beatis: quia esset illic sine operatione. Ergo & poenitentia non debet ibi esse.

AD HOC dico, quod poenitentia in patria habet actum, licet non primarium: quia potest ibi beatus nolere peccasse, licet non possit dolere. Et potest gaudere beatus quod redemit peccata sua per poenitentiam: & illud gaudium est actus poenitentiae.

TERTIA conclusio est, quod in Christo non fuit poenitentia: quia differentia erat inter matrem & filium, quia mater habebat quod non poterat peccare ex priuilegio, filius autem ex natura sua de se, quia erat Deus, non poterat peccare, etiam in quantum homo, vt in materia de incarnatione diximus.

QUARTA propositio est. In Angelis non est poenitentia, nec fuit, nec in bonis nec in malis.

SED contra. Quia Angeli poterant peccare: vt peccauerunt.

VERVM est. Sed non poterant poenitere ex lege, (secundum S. Thom. quæ fuit cum illis facta, quod si semel peccarent nunquam amplius erant recepturi gratiam nec veniam peccatorum suorum.

QUINTA propositio. In Adamo in statu innocentiae fuit poenitentia. Quæ propositio est contra Alma. in suo. 4. Probat. Adamus poterat peccare. Ergo erat in eo virtus poenitentiae infusa.

SEXTA propositio. In omnibus hominibus cōfirmatis in gratia fuit poenitentia: quia erant in

statu merendi & demerendi: (vt Ioannes baptista, & Hieremias). Et quia multi istorum poterant peccare venialiter & dolere de illis peccatis.

SED contra omnes has propositiones arguitur. Frustra ponitur poenitentia in omnibus istis: quia poenitentia non potest habere actum in istis, & frustra ponitur habitus, qui non potest habere actum, probatur quia ista poenitentia infusa non potest habere actum: quia antequam peccent illi qui habent non possunt habere actum poenitentiae: & postquam peccauerint iam perdunt illam virtutem: quia est virtus moralis, & per peccatum mortale omnes virtutes perduntur infusæ præter fidem & spem. Ergo frustra ponitur poenitentia in illis de quibus loquuntur conclusiones.

AD HOC dico, quod poenitentia non solum est contra peccata mortalia, sed etiam contra venialia, & ita aliqui confirmati in gratia poterant peccare venialiter manentes in innocentia, & dolere de venialibus, & sic poenitentia haberet actum.

SED contra. Pro peccatis venialibus frustra poneretur poenitentia: quia multa alia sunt remedia contra venialia, vt aqua lustralis.

AD HOC dico, quod etiam poenitentia est melius remedium contra venialia, quia dat gratiam, & aqua lustralis non, quia non est sacramentum.

SED contra. Ergo ad minus in beata Virgine non deberet poni poenitentia: quia non poterat peccare venialiter.

IDEO secundo & melius dico, quod virtutes infusæ comitantur gratiam: ideoque ponuntur cum gratia, & perduntur cum illa in statu merendi & demerendi & afficiunt bene mentem.

PECCATORIBVS quidem multum est necessaria poenitentia infusa prius in principio quando conuertuntur: quia contritio est à poenitentia infusa.

SECUNDO est necessaria poenitentia infusa peccatoribus: vt sæpe doleant de peccato: quia nemo scit an sint ei peccata dimissa etiam quoad poenam. Et S. Thom. in. 4. multa dixit de subiecto poenitentiae: quæ reliquit hic, credo, quod tanquam parum necessaria.

PRAETEREA. Contra secundam conclusionem qua diximus quod poenitentia manet in beatis hominibus arguitur hoc modo. In beatis qui in hac vita fuerunt innocentes nō potest esse habitus poenitentiae: quia nullū actum poenitentiae possunt habere, nec etiā gaudere quia doluerunt de peccatis aut quia redemerunt peccata: quia (vt suppono) nunquam peccauerunt, nec venialiter, sicut pueri qui decedunt cum solo baptismo ante usum rationis.

AD HOC dico, quod forte habebunt actum conditionatum. scilicet si peccassem poeniterem, & etiā gaudere de tali actu conditionato, & hos actus habet in patria poenitentia ideo ibi manet.

VEL

VEL dicendum, quod datur per se poenitentia cum gratia, & cū illa manet siue habeat actum siue non: quia per poenitentiam sicut etiam per alias virtutes perficitur anima hominis: & ita videtur quod sit lex, quod poenitentia detur cuiquam que homini viatorum datur gratia & qui ex natura poterat peccare.

PRAETEREA. Arguitur hoc modo contra illud quod diximus, quod poenitentia etiam infusa est propter peccata venialia: quia ex hoc sequitur quod Adamus non habuit poenitentiam: quia non poterat peccare venialiter quin prius perderet poenitentiam per peccatum mortale, & ita etiam circa venialia non poterat poenitentia habere actum in Adamo.

ET confirmatur, quia in beata Virgine aut alijs confirmatis erat poenitentia: quia erant in statu in quo possunt homines peccare venialiter antequam peccent mortaliter etiam manentes in gratia, quod non poterat contingere Adamo in statu innocentiae.

AD HOC dico, quod satis est quod virtutes habent de se concomitari gratiam, alia erunt, aliunde, ideo non erat mutanda hæc lex, quod virtutes comitentur gratiam propter alias conditiones istius vel illius status aut propter alias gratias & priuilegia quæ Dominus dabat huic vel illi, &c.

Articul. quintus.

Vtrum principium poenitentiae sit ex timore.

DE QUINTVM sic proceditur. Videtur quod principium poenitentiae non sit ex timore. Poenitentia enim incipit in displicentia peccatorum.

Sed hoc pertinet ad charitatem: vt supra dictum est. Ergo poenitentia magis oritur ex amore, quam ex timore.

PRAETEREA. Ad poenitentiam homines prouocantur pro expectatione regni caelestis: secundum illud Matth. 3. & 4. Poenitentiam agite, appropinquabit enim regnum caelorum. Sed regnum caelorum est obiectum spei.

Ergo poenitentia magis procedit ex spe, quam ex timore.

PRAETEREA. Timor est quidam actus interior hominis. Poenitentia autem non videtur in nobis esse ex opere hominis, sed ex opere Dei: secundum illud Hiere. 31. Postquam conuertisti me, egi poenitentiam. Ergo poeni-

tentia non procedit ex timore.

SED CONTRA est, quod Esai. 26. dicitur. Sicut quæ concepit, cum appropinquauerit ad partum, dolens clamat in doloribus suis: sic facti sumus, scilicet per poenitentiam. Et postea subditur secundum aliam litteram. A timore tuo Domine concepimus: & quasi parturimus, & peperimus spiritum salutis, id est, poenitentia saluari: vt per premissa patet. Ergo poenitentia procedit ex timore.

RESPONDEO dicendum, quod de poenitentia loqui possumus dupliciter. Vno modo quantum ad habitum. Et sic immediate à Deo infunditur sine nobis principaliter operantibus: non tamen sine nobis dispositiue cooperantibus per aliquos actus. Alio modo possumus loqui de poenitentia quantum ad actus, quibus Deo operanti in poenitentia cooperamur. Quorum actuum, primum principium est Dei operatio conuertentis cor: secundum illud Trenorum. Ulti. Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur. Secundus actus est motus fidei. Tertius est motus timoris seruilis, quo quis timore suppliciorum, à peccatis retrahitur. Quartus actus est motus spei, quo quis subspe veniæ consequendæ, assumit propositum emendandi. Quintus actus est motus charitatis, quo alicui peccatum displicet secundum se ipsum, & non iam propter supplicia. Sextus actus est motus timoris filialis, quo propter reuerentiam Dei aliquis emendam Deo voluntarius offert.

SIC igitur patet, quod actus poenitentiae à timore seruilis procedit sicut à primo motu affectus ad hoc ordinato: timore autem filiali, sicut ab immediato & proximo principio.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod peccatum primo incipit homini displicere (maxime peccatori) propter supplicia, quæ respicit timor seruilis, quæ propter Dei offensam, vel peccati turpitudinem, quod pertinet ad charitatem.

AD SECUNDVM dicendum, quod in regno caelorum appropinquante intellicitur aduentus

aduētus regis, non solum premiāntis, sed etiā punientis. Unde & Matth. 3. Ioannes baptista dicebat. Progenies viperarum, qui demōstrabit vobis fugere à ventura ira?

AD TERTIUM dicendum, quod ipse etiā motus timoris procedit ex actū Dei conuertentis cor. Unde dicitur Deuterono. 1. Quis det eos talem habere mentē, ut timeās me! Et ideo per hoc quod penitentiā à timore procedit, non excluditur, quin procedat ex actū Dei conuertentis cor.

IN HOC articulo 5. est vna distinctio bimembri, & sunt duæ conclusiones. Distinctio est. Penitentiā capitur dupliciter. Prius quantū ad habitum, & tunc est prima propositio. Penitentiā sumpta quantum ad habitum immediate infunditur à Deo, sine nobis principaliter operantibus: non tamen sine nobis dispositiue cooperantibus per aliquos actus. Quam conclusionem nos diffuse probauimus in hac q. supra. articulo 3.

SECUNDO modo capitur penitentiā, quo ad actus, quibus Deo operante in penitentiā cooperamur. Et tunc est 2. conclusio. Ad penitentiā sumptā quo ad actus prærequiritur 6. alij actus. Primus est Dei operatio conuertentis cor. Secundus, est motus fidei. Tertius est motus timoris seruilis. Quartus, est motus spei. Quintus, est motus charitatis. Sextus, est motus timoris filialis, & tunc est actus penitentiā. Unde sequitur, penitentiā esse à timore seruilis. Hæc. S. Thom.

QVAESTIO hæc utilis est ad sciendum, unde debemus incipere dolere & penitere de peccatis. Et conclusio. S. Thom. est, quod penitentiā est à timore seruilis. Quæ conclusio probatur ex illo Ecclesi. 1. Initium sapientiæ timor Domini. Et initium sapientiæ est, conuerti ad Dominum. Ergo, &c.

S. THOMAS hic ponit sex actus, requisitos ad conuersionem peccatoris in Deum. Quorum primus (inquit) est actio Dei, conuersio. s. & motio, qua Deus mouet, & iuuat auxilio speciali peccatorem, vt conuertatur iuxta illud, Nemo potest venire ad me: nisi pater meus traxerit eum, Ioan. 6. Pro hoc sunt verba Augusti. ibidem. Non dūm traheris, ora, vt traharis. Et illud Treno. 5. conuerte nos Domine ad te, & conuertemur. Secunda actio est fidei. Si enim aliquis non crederet, quod est Deus premiāns bonos, & puniēs malos, non peniteret, nec posset: saltem vere & proprie, ita quod per illam penitentiā veniret ad gratiam Dei. Tertia actio est timor seruilis, scilicet timor poenarum inferni. Quarta actio est spei, qua peccator sperat veniam consequendam. Quinta actio est amor Dei, scilicet actus chari-

tatis, quo alicui peccatū displicet propter ipsum Deū & iam non propter supplicia. Sextus actus est timoris filialis, quo propter reuerentiā Dei aliquis offert Deo voluntariā emendam.

HIC prius dubitatur, an iste ordo operatio- Dubitūm
impij in Deum: vel an possit aliquis cōuerti sufficienter ad Deum, & penitere sine illis. 6. actibus. primū.

AD HOC dico, quod non est necessariū, quod semper in conuersione impij, & in penitentiā inueniantur illi. 6. actus: quia potest Dominus inducere ad penitentiā: sicut induxit Magdalenam, & Paulum in quibus videtur, quod non fuerint omnes illi. 6. actus, & quod defuerit saltem timor seruilis.

SECUNDO. Quia potest peccator cogitare de Deo, & beatitudine, & sic dolere de peccato propter Deum, non cogitando de poenis inferni. Ergo non semper prærequiritur timor seruilis ante penitentiā.

SCIRE Ergo oportet ex Arist. in 2. Ethic. quod sermōnes morales sunt veri simpliciter, quando vt in pluribus sunt veri, licet aliquando (sed raro) deficiāt. Satis enim est, quod habeāt verū vt in pluribus. Et licet Deus possit inducere ad penitentiā sine illo ordine actuum: sed communiter, vt in pluribus ita fit: sicut dicit. S. Thom. Nec hoc veritur in dubium à catholicis. Faten- tur nanque omnes, ad poenitendum esse optimū ordinem hunc. s. quod incipias à timore seruilis: licet non sufficiat ille dolor, quem vocant attritionem: sed est in proxima dispositione vt doleat peccator propter Deum, & fiat actus veræ poenitentiæ. Itaq; optime facit peccator, si cogitet poenas inferni, & dicat, volo relinquere peccatum, ne vadam in infernum. Actus ille bonus est, qui prouenit ex timore poenarum. Ergo & timor ille poenarum est bonus. Non enim potest mala arbor bonos fructus facere.

DUBITATUR secundo circa illam primam actionem, quam ponit diuus Thom. Dubitūm
& vocat conuersionem Dei, an ad conuersionem secūdū,
impij & ad actum veræ poenitentiæ requiratur auxilium Dei speciale necessario: vel an possit peccator conuerti se ad Deum, & dolere sufficienter de peccatis suis cum concursu Dei generali?

AD HOC dico prius, quod duo sunt hic videnda. Primum est, an sit de fide, quod ad verum actum poenitentiæ prærequiritur particulare & speciale auxilium Dei, vel an sufficiat generale. Secundum est, an requiratur, quod actio illa Dei sit prior, & semper Deus incipiat prius conuerti re peccatōrē, quam peccator possit incipere penitere de peccatis suis, vel se disponere ad penitentiā.

PRO diffolutione primi dubij fit. Prima cōclusio. Actus poenitentiæ qui sufficit ad iustificatōnē, quem

quem theologi contritionem appellant, non potest esse in homine sine actu fidei supernaturalis. Probatur prius testimonio Aug. in libro de vera & falsa poenitentia cap. 2. vbi sic ait. Si fides fundamentum est poenitentia, constat poenitentiā, quæ ex fide non procedit, inutilem esse.

SECUNDO. Nemo potest bene agere poenitentiā: nisi qui sperauerit indulgentiam: vt habetur de poenitentia. d. 1. cap. Nemo potest quod est desumptum ex Ambr. Sed sperare indulgentiam non potest sine actu fidei. Ergo, &c.

TERTIO. Hieremias. capi. 31. Postquam conuertisti me, egi poenitentiam, & postquam ostendisti mihi percussis fæmur meum. Si igitur requiritur quod Deus ostendat. Ergo requiritur fides: quia Deus ostendit per fidem.

QUARTO. Sine fide impossibile est placere Deo. Ad Hebræ. 11. & Sapientia. 9. Per sapientiam (quam donum Dei de coelo delapsum ante dixerat) sanati sunt, quicumque placuerunt tibi Domine à principio.

EX quibus omnibus colligo, quod omnes actus & considerationes circa peccatum mortale, quas naturaliter habere possimus, vel ex naturalibus, esse penitus insufficientes ad poenitentiam, qua homo iustificatur contra Scoto. in 4. distinctio. 14. quæst. 2.

SECUNDA conclusio. Actus poenitentiæ, qui est sufficiens ad remissionem peccatorum mortalium, non producit à voluntate, nec potest ab ea produci cum sçlo cōkursu Dei generalis: sed eget auxilio & motione siue cōuersione (vt dicit S. Thom. speciali & supernaturali Dei, quo auxilio ipse moueat voluntatem nostram ad veram poenitentiam. Hæc conclusio probatur prius testimonio diui Bernar. in 1. sermone Penthecostes. SECUNDO probatur ex Augusti. de fide ad Petrum capi. 31. Firmissime (inquit) tene, nemine hic posse, poenitentiam agere: nisi quem Deus illuminauerit, & gratuita sua miseratione conuertet.

TERTIO. Idem Augusti. lib. 5. contra Iulianū Pellagianum cap. 3. hoc ipsum probat ex Apосто. Roma. 2. vbi Apōstol. Benignitas (inquit) Dei ad poenitentiam te adducit. Et rursus probat ex illo 2. ad Timothe. 2. Ne forte Deus det illis poenitentiam, & respiciant à diaboli laqueis.

QUARTO. Hoc fuit determinatum cōtra Pellagium: vt habetur in epistola Aurelij Carthagenensis episcopi, de erroribus & condemnatiōne Pellagij. Et est epistola. 72. in ordine epistolarum Leonis Papæ.

QUINTO. Catholici dicebant: vt refert ille Aurelius. Postulandus est Pellagius: vt fateatur, secundum gratiam & misericordiam Dei, veniam poenitentibus dari, non secundum meritum eorum, quandoquidem ipsam poenitentiam, donū Dei dixit Apōstolus, vbi ait de quibusdā, Ne forte det illis Deus poenitentiam.

SEIXTO. Idem definit Leo Papa epistola. 69. ad Theodorum episcopum. Ipsam poenitentiam, ex Dei credimus inspiratione conceptam, dicens te Apōstolo. Ne forte det illis Deus poenitentiam.

SEPTIMO. Hoc etiam est diffinitum à Cœlestino Papa in epistola ad omnes Galliarū episcopos cap. 4. vbi ait, neminem, de ruina peccati, per liberum arbitrium posse cōsurgere: nisi eum gratia Dei miserentis erexerit. Et rursus ibidem cap. 8. & 9. Præparatur voluntas à Domino: & vt aliquid agant, paternis inspirationibus suorum ipse tangit corda fidelium: qui enim spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei.

OCTAVO hoc ipsum tanquam de fide tenendum diffiniuit concilium Tridentinum sessiōne 6. cap. 5. & 7. & canone. 1. dicens. Si quis dixerit sine præueniente Spiritus sancti inspiratione atq; eius adiutorio hominē poenitere posse, sicut oportet vt ei iustificationis gratia conferatur, anathema sit.

NONO pro hoc est Hieremias propheta cap. 31. vbi sic dicit. Conuerte me Domine, & conuertar: quia tu domine Deus meus, postquam enim conuertisti me egi poenitentiam. Super quæ verba Hiero. Sic inquit. Vide quantum sit auxilium Dei, & quam fragilis humana conditio: vt hoc ipsum quod poenitentiam agimus, (nisi nos Dominus ante conuertet, & nisi Dei nitamur auxilio) nequaquam implere valeamus.

DECIMO hoc probat ratione diuus Tho. in 4. cōtra Gentiles cap. 72. quia mēs debite ad Deū conuerti non potest sine auxilio speciali. Quod (licet Gabr. neget in 3. di. 27. q. vnica. ar. 1. & in 4. di. 14. q. 1. & 2.) apud fideles tamen certum esse debet: vt deduximus ex Hier. 31. & psalm. 79. Domine Deus virtutum conuerte nos. Et hoc ipsum dicit Aug. in illud psal. 84. Deus, tu cōuersus viuificabis nos: & li. 2. de peccatorū: meri. & remi. ca. 18.

EX quibus omnibus sequuntur aliqua corrolaria mandanda memoria. Primum est, quod non est recipiendus Dominus. Caieta. q. 1. de contritione, in quotlib. vbi periculose dicit, q. 10d potest quis diligere Deum super omnia, etiam vt est beatitudo sanctorū, sine charitate infusa, & hoc sine posse esse dolorem acquisitū de peccato: quatenus est offensa Dei.

SECUNDO sequitur, quod omnis poenitentiā quæ à nobis acquiritur naturaliter non est vera & perfecta poenitentiā, idest, quæ possit elicere actum sufficientē ad habendam gratiam Dei & veniam peccatorum: quia (vt probatum fuit) requiritur auxilium Dei speciale.

TERTIO sequitur, quod ad perfectam actū poenitentiæ vere necessaria est poenitentiā habitualis infusa & supernaturalis: quoniā hac sola ratione ponimus virtutes theologicas infusas, & actus earū excedūt naturæ facultatē: quia si natura posset illos actus producere, frustra ponerentur illi habitus infusi. Sed actus poenitentiæ est huiusmodi

huiusmodi. Ergo, &c. Optime igitur dicit. S. Tho. quod ad veram & sufficientem poenitentiam requiritur operatio, id est, conuersio Dei peculiaris necessario, & est certum hoc de fide, vt probauit. PRAETEREA. Probatur. 3. coralarium. Poenitentia disponit animam hominis: vt bene se habeat in ordine ad finem super naturalem. Ergo est habitus super naturalis. Probatur consequentia: quia habitus est dispositio animi in ordine ad operationem. Ergo si operatio est naturalis, habitus erit naturalis, & si operatio erit supernaturalis, habitus erit super naturalis.

PRAETEREA. Deus suauiter disponit omnia. Ergo cum actum perfectum virtutis naturalis non producat ipsemet Deus sine habitu naturali, nec actum supernaturalem perfectæ virtutis producet sine habitu supernaturali.

PRAETEREA. Agens naturale non se extendit ultra finem naturæ non potest producere habitum poenitentiae: quia poenitentia perficit hominem in ordine ad finem excedentem facultatem naturæ. Est ergo poenitentia habitus infusus à Deo, per quem poenas eligimus ad diuinas iniurias in nobis ipsis vindicandas. Et quod ad veram poenitentiam actualem requiratur auxiliū Dei speciale (quod S. Tho. hic vocat operationē Dei) est de fide, vt probauimus. Sed quod hoc faciat Deus per habitum infusum, id est, quod Deus infundat habitum, est certum & verum & multū probabile: non tamen tam certum quod sit de fide. Verū est igitur, quod dicit S. Tho. quod Deus immediate infundit habitum poenitentiae.

Dubium tertium. PRAETEREA. Dubitatur circa tertiam illam actionem quam ponit S. Thom. quod ad poenitentiam concurret timor seruilis, an timor seruilis sit bonus, & an dolor de peccatis propter vitandas poenas inferni sit bonus.

AD hoc respondet Luthærus, & sequaces, & dicit duo in quodam sermone de poenitentia. Alterum est contritio quæ paratur per discussionem & de testationem peccatorum suorum facit hypocritam, & non solum non est vera poenitentia, sed est perniciofa & facit hominem peccatorem & est grauius peccatum quam alia peccata.

SECVNDO dicit, quod nunquam est vera poenitentia nisi homo esset ita paratus quod etiam si non esset lex nec poena inferni nec gloria non faceret illud peccatum, non est vera poenitentia: ita quod ad consequendam veniam peccatorum debet habere talem actum, nolo furari. v.g. etiam si furtum non esset prohibitum.

TER TIO dicit, quod ad hoc quod homo habeat veram poenitentiam debet considerare, an poeniteret de peccatis si nec esset infernus nec gloria. Et si est in tali preparatione, quod si nec esset infernus nec gloria non poeniteret, non est in statu veræ poenitentiae: si autem poeniteret esto non esset infernus nec gloria, tunc est in statu veræ poenitentiae.

CONTRA hos hæreticos ponimus hanc conclusionem. Timor seruilis est bonus, honestus & laudabilis: & dolere de peccatis propter timorem seruilis absolute. sine vadas in infernū est multum utile & laudabile ad consequendam veniam peccatorum. Itaque est multum utile & laudabile & consulendum Christianis: si volunt venire ad poenitentiam veram, vna via est considerare poenas inferni & gloriā Dei, & quod doleat ne vadat in infernum ne. s. perdat gloriā. Et quod dicit Luthærus est condemnatum à Leone decimo, & est. 6. ar. condemnatus in ordine articulo-rum qui condemnati sunt contra Luthærum, contra quem optime scripsit. Rosensis in anteluthæro. artic. 6. & frater Alfonso à Castro in summa hæresum verbo, cōtritio, & verbo, timor. Est etiam conclusio nostra diffinita in cōcilio Tridentino. Sessione. 6. ar. 8. vbi sic dicitur. Si quis dixerit gehennæ metum (per quem ad Dei misericordiam de peccatis dolendo confugimus, vel à peccando abstinemus) peccatum esse, aut peccatores peiores facere, anathema sit.

ET probatur conclusio nostra manifestissimis sacrae Scripturae testimonijs. Et prius Prouerbiorū. 15. Per timorem Domini declinat omnis homo à malo. Ergo bonum est timere. Ergo non est hypocrisis.

SECVNDO. Ecclesi. 1. Initiū sapientiae timor Domini. Clarum est, quod initium sapientiae est poenitentia: quia illud est vere sapere cōuertit ad Dominum.

TER TIO. Ibidem. Timor Domini expellit peccatum.

QVARTO. Esaia. 26. A timore tuo conceptimus. Quando autem concipit mulier nondū est foetus: sed prius sunt quaedam semina & dispositiones. Ita ergo quando concipit peccator, non est perfecta poenitentia: sed sunt quaedam dispositiones ad veram poenitentiam, laudabiles tamen.

QVINTO. Matth. 3. & Luca. 3. Ioannes baptista manifeste inducit peccatores ad poenitentiam ex timore poenarum dicens. Progenies viperarum quis ostendit vobis fugere à vëtura ira? Facite ergo fructus dignos poenitentiae.

SEXTO. Matth. 10. & Luca. 12. ipse Dominus sic ait. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, & postquam occiderint, non habent amplius, quid faciant. Sed ostendam, quem timeatis. Timete potius illum, qui postquam occiderit corpus, habet potestatem mitendi in gehennam ignis.

SEPTIMO. Pro hoc est, illud Luca. 13. Nisi poenitentiam egeritis omnes simul peribitis. Vbi Dominus admonet abstinere à peccatis, propter timorem poenarum.

OCTAVO. Dominus ipse multoties gehennam, ignem æternum, tenebras exteriores, fletus, stridorem dætiū, comminatur peccatoribus: vt Matth. 8. Luca. 13. Dico autem vobis, quod multi ab Oriente & Occidete venient & recumbent cum Abra-

um Abraham, Isaac, & Iacob in regno caelorum: filij autem regni eiicietur in tenebras exteriores. Ibi erit fletus, & stridor dentium.

NONO. Dominus ipse terret peccatores, ex p'lo illorum super quos turris cecidit in Siloe, & exemplo aliorum, quorum sanguinem Pilatus misuit cū sacrificijs eorum, Luca. 13. Nisi poenitentia egeritis, omnes simul peribitis: sicut illi. 18. super quos cecidit turris in Siloe, & occidit eos, &c. AT Luthærus duplici via intendit euadere ista testimonia. Et prius dicit, quod Scriptura loquitur de timore filiali & non de seruili.

SED CONTRA. Quia illud quod Dominus dicit. Nolite timere eos, qui occidunt corpus: sed illum potius timete, qui postquam occiderit corpus, potest animam mittere in gehennā ignis: non potest intelligi de timore filiali: quia comminatione damnationem æternam. Illud etiam, Progenies viperarum, &c. Vbi manifeste ex ventura ira exhortatur ad poenitentiam. Facite (inquit) fructus dignos poenitentiae. Ergo non valet illa responsio Luthæri. Illa etiam, quæ citauimus ex vet. testam. patet, quod loquuntur de timore seruili: quia quando quis timet timore filiali, iam non est in initio sapientiae (vt dicit S. Tho. hic) sed est potius in fine. Iam non concipit: sed parturit.

DICIT secundo Luthærus, quod prædicta testimonia intelliguntur, quod apud homines perditos & obstinatos bonum est inducere illos terrores, non propter illos: quia illis peior est ille timor, & grauius peccatū: sed propter alios. Vt admonere tyrannum ne debachetur in alios. Dicit igitur, quod impij crassi, & imperiti, atque indurati, qui nondum conscientias habent: possunt vt serui indomiti, vrgeri illis terroribus ad poenitentiam: quia licet peiores in se fiant: minus tamen nocebunt alijs.

VERVM, hoc quod Luthærus dicit nil valet, quia testimonia adducta loquuntur cū omnibus peccatoribus generaliter, & non cum obstinatis, vt ipse dicit, quod patet ex locis citatis.

PRAETEREA. Dauid psalmo. 17. de se sic dicit. Circudederunt me dolores mortis, dolores inferni circudederunt me. Vbi constat, quod propheta timebat poenas inferni. Et tamen obstinatus & sceleratus non erat: vt dicit Luthærus. Ergo non est verum, nec habet apparentiam: sed est commentum.

AT Luthærus allegat pro se Cassianum, tamen non citat vbi dicit, ideo non est illi credendum, maxime cum ipse Cassianus asserat hoc ipsum quod nos dicimus: vt patet collatio. 3. ca. 4. vbi sic ait. Conuertimur ad Dominū timore poenarum inferni, & timore malorum temporalium: ita vt vel iniuncti conuertamur ad Dominū. Et adducit ad hoc Cassianus Scripturam, cum filios Israael cōuersos ad Dominū proclamasse: propter crudelitatem ferissimam hostium, legimus: & misit eis Dominus saluatorem Othomel filium Cenez, & liberauit

eos, Iudicū. 3. Vnde non solū ex sententia Cassiani, est bonum incipere à timore poenarum inferni: sed etiam incipere à timore malorum temporalium: licet sit poenitentia imperfecta, est tamen principium ad perfectam poenitentiam.

PRAETEREA. Pro hoc est illud psalm. 77. Cum occideret eos, quærebant eum, & reuertebantur, & dilacono veniebant ad eum. Et rursum psalm. 106. Clamauerunt ad Dominum cum tribularentur. Ergo ex tribulatione corporali mori sunt ad clamandum ad Dominū, & laudatur ille clamor.

PRAETEREA. Idem Cassianus in collatione. 11. cap. 6. ponit 3. modos, quibus vitia vincuntur, quorum primus est motus gehennæ, qui facit homines temperate viuere.

PRAETEREA. Idem Cassianus collatio. 9. capit. 29. idem dicit, & adducit Dauidem in psalm. 142. vbi dicit, quod cogebatur propheta clamare timore & non amore, Non intres in iudicium cū seruo tuo Domine: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.

PRAETEREA. Idem Cassianus lib. 4. capit. 19. loquens de timore ait, nos per illū & initiū conuersionis, & purgationem vitiorū accipere: itaque ex illa poenitentia, quæ est ex timore perueniatur ad charitatem, quæ non habet timorem: quia perfecta charitas foras mittit timorem. Ergo constat ex his locis, Luthærum falsò imponere suum errorem Cassiano viro docto & pio.

PRAETEREA. Diuus Aug. tractatu super. 1. epistolam Ioan. Si nullus est timor, quæ intrabit charitas? Oportet enim quod charitas intret per timorem. Quod quidem non potest intelligi de timore filiali: cum timor filialis sit à charitate & post charitatem. Quod explicat exemplo. Nam seta necessaria (inquit) est, ad hoc quod filum intret. Si enim seta non intrat per foramen: filum non intrabit, & postquam filum intrat, iam seta non manet. Sic ergo ad charitatem intratur per timorem, & postquā charitas est, iam timor abest.

PRAETEREA. Hierony. super Eisaia. cap. 26. dicit. Si est ad partum appropinquas mulier, cogitur clamare: dolens, clamat in doloribus suis. Sic nos in angustia requirimus te Domine, & à facie formidinis tuæ cōcepimus, & parturimus, & peperimus, non carnis liberos, sed spiritus.

PRAETEREA. Diuus Chrysostomus in libro de compunctione cordis inquit. Quid corporis viribus opus est: cum cor conterere debeamus. Hoc solū est, quod à nobis exposcitur, vt semper recordemur mala nostra, vt pro his supplicemus Deo, vt gehennā ponamus in nostris conspectibus, & Angelos, qui in die iudicij vbique discurrunt, & congregant de omni orbe terrarum eos, qui traditi sunt in gehennā ignis. Ponamus etiam illud ante oculos, quæ doloris est proijci, ac excludi à regno caelorum, quod cū videtur, grauius est ipsa gehenna. Ergo laudabilis est timor seruilis, & laudabile est dolere de peccato propter illū timorem.

PRAETEREA. Tert. lib. 2. aduersus Martione docet, quod est necessarius timor seruilis. Ait enim. Denique timor iudicij ad bonum, non ad malum pertinet. Non sufficiebat bonum ipsum comendare: sed necessaria est vis aliqua, quae etiam nolentes inducat ad bonum.

DE hac materia & quidem vtili, non solum aduersus Lutherum, sed ad theologos nos diximus multa in secunda. 2. q. 19. arti. 4. cum ageremus de spe. Vbi S. Thom. quaerit, an timor seruilis sit bonus.

EST igitur bonum timore poenarum & minarum conuerti ad Dominum. Vnde & Tertulianus vbi supra sic ait. Horremus terribiles minas creatoris & vix a malo auellimur. Quid si nihil minaretur.

ET credo, quod propterea Lutherus & haeretici isti non conuertuntur: quia non considerant poenas inferni, nec timent.

ERGO vera est & catholica conclusio nostra, quod timor seruilis est bonus & dolor de peccatis propter poenas inferni. Dolere de peccatis ne damneris, sanctum est & salubre: licet non sufficiens ad gratiam consequendam.

VNDE August. tractatu. 3. super primam canonicam loquitur. sic ait. Ecce quid promittit Dominus, vitam aeternam, ecce quid minatur Deus, ignem aeternum. Illud nondum amas. scilicet vitam aeternam, hoc time, id est, ignem aeternum. Vbi (vt vides) nobiscum consentit August.

PRAETEREA. Idem Augu. tractatu. 9. super eadem epistolam, super illud verbum, Mortificate membra vestra, &c. dicit, quod ille dicitur mortificare membra, qui cohibet membra a male faciendo timore poenarum.

SED arguit Luthæ. pro suo errore. Quia Iohannes (inquit) in prima canonica dicit. Timor non est in charitate. Ergo repugnat charitati, & per consequens est peccatum.

AD HOC respondet ibidem Augu. quod Iohannes intendit, quod timor non est in charitate perfecta: quia illa foras mittit timorem. Sed incipiat timor: quia initium sapientiae timor Domini: cum autem charitas incipit habitare, tum pellitur timor per quem intravit. Quantum enim illa crescit, hic decrescit, & quantum illa fit interior, timor mittitur foras. Maior charitas, minor timor, minor charitas, maior timor. Si autem nullus sit timor, non est qua intret charitas. Et tandem dicit Aug. nullus est, qui possit minari ignem aeternum, nisi Dominus. Exhorresce, quod minatur: Omnipotens. Hæc ille. Et esto timor seruilis nullo modo esset cum charitate, est laudabilis: quia est via & optima dispositio ad charitatem.

PRAETEREA. Pro nobis est Magist. sententiarum in 3. distin. 34. vbi adducit pro hoc multa testimonia. Constat igitur, sacrae paginae testimonijs, & sanctorum, quod timor seruilis est bonus, & multum vtile, atque laudabile est, de peccatis

dolere, propter hoc, ne damneris.

PRAETEREA. Hoc ipsum ratione sic ostendo. Timere malum, est naturale homini. Natura autem non inclinatur ad malum. Ergo ille timor mali, qui est ex inclinatione naturali, est bonus. Maior patet experientia. Minor probatur: quia Deus est autor naturae. Ergo inclinatio illa naturalis mala non est nec ad malum: quia alias Deo imputaretur. Sicut si lapis descendo deorsum peccaret: imputaretur Deo, qui dedit illam inclinationem lapidi. Et ex hoc S. Thom. dicit, quod Angelus in primo instanti non potuit peccare: quia primus actus est amor sui, & cum ad amore sui inclinatur naturaliter, si esset malus imputaretur Deo, qui dedit Angelo talem inclinationem. Sic ergo timere malum, est a naturali inclinatione. Ergo est bonum. Vnde sequitur, quod implere praecepta Dei timore poenarum, ne scilicet vadat in infernum, est bonum: quia talis volitio vel actus, est ex obiecto bono. Ergo est bona.

SECUNDO arguitur sic. Velle vitare poenas inferni, est bonum. Ergo licite quis vult omnia media necessaria ad vitandum poenas aeternas. Sed seruare praecepta Dei, & dolere de peccato, sunt media necessaria ad vitandas poenas aeternas. Ergo licite quis vult seruare praecepta timore poenarum, & licite dolet de peccatis timore poenarum.

TERTIO. Illa volitio sequitur necessario ex volitione bona. Ergo est bona. Probatur antecedens. Volitio finis cum cognitione medij necessaria ad ipsum finem, necessitat ad volitionem medij. Si ergo quis velit cauere poenas inferni & iudicat esse necessarium seruare praecepta Dei, illa volitio seruandi praecepta erit bona propter cauendas poenas. Hæc est communis opinio theologorum, & peculiariter Boneuent. in 3. d. 34. q. 2. artic. 2. vbi expresse dicit, quod qui timet poenas inferni, facit bene, & est bonus actus.

QUARTO. Iste actus voluntatis, volo implere praecepta Dei timore poenarum inferni, est bonus ex obiecto, non habens malam circumstantiam: quia seruare praecepta est bonum, timor poenarum non est malus, sed bonus & praeceptus, vt patet ex supradictis. Ergo est bonus actus.

SECUNDO arguit Luthæ. Qui detestatur peccata propter poenas inferni, plus odit poenas inferni quam peccata. Hoc autem est illicitum. Ergo ille actus est malus. Maior probatur ex Arist. 1. poste. capitulo quarto. Propter quod vnum quodque tale, & illud magis. Et illa regula maximam tenet in actibus voluntatis: si enim diligis magistrum precise propter filium, magis diligis filium. Ergo ita erit in odio: quia si habes magistrum odio propter filium, plus odisti filium. Minor, quod detestari peccata propter poenas inferni sit illicitum, probatur: quia quicumque haberet hanc volitionem, vtrumque volo detestari & detestor, scilicet peccatum & poenas inferni, sed

sed potius vellem incidere in peccatum quam in poenas inferni, peccaret mortaliter. Sed ille qui dolet de peccatis propter poenas, plus odit poenas quam peccata. id est, potius incidere in peccata quam in poenas, si daretur ei optio. Ergo peccat mortaliter. Ergo non est licitum dolere de peccatis propter poenas inferni.

AD HOC argumentum distingo maiorem: quia dupliciter potest quis detestari peccata propter poenas. Vno modo formaliter, id est, plus volo incidere in peccatum quam in poenas: hoc est, faciendocomparationem inter peccatum & poenas, quod dicitur a theologis appreciativae siue affectivae.

ALIO modo contingit quod plus detestetur poenas quam peccata, virtualiter, id est, non formaliter, non faciendo comparisonem, sed quod solum habeat istum actum, volo seruare praecepta propter poenas inferni, & si nihil aliud habeat, est bonus & laudabilis actus: quauis Deus scit, quod est ita fragilis, quod si se offerret occasio, potius offenderet Deum, quam subiret poenas: vel si fecisset illam comparisonem, potius offenderet Deum, quam subiret illas poenas, Deus scit hoc: sed ille non facit illam comparisonem, sed simpliciter bona fide cogitans de poenis inferni vult seruare mandata Dei, vt caueat ab illis: optime agit. Sicut enim existens in gratia econuerso odit plus peccatum absolute quam poenas non faciendo comparisonem formaliter: quia ipse nunquam cogitavit nec cogitat de hoc, an si se offerret casus in quo deberet vel subire poenas vel offendere Deum, quid potius eligeret: & esto ita esset, quod si se offerret talis casus potius eligeret peccare quam subire poenas, nihilominus quia ipse non cogitavit de hoc, sed absolute seruat mandata Dei, non perdit gratiam, sed manet in illa: quia nullus danatur propter illas conditionales. si esset occasio, ego peccassem, nisi peccet de facto. Sic iste actus volo seruare mandata Dei ne vadat in infernum, est bonus actus absolute, non curando de illis conditionalibus, si oporteret subire poenas aut frangere praeceptum Dei, quid fecissem? &c.

VNDE colligo, quod timor seruilis qui est timor poenarum potest simpliciter & secundum se considerari, & sic sanctus & laudabilis est. **SECUNDO** potest considerari mixte, vt annexam habet aliquam iniquam mentis preparationem: nempe, quia ille timens potius frangeret legem, si non essent poenas inferni, quam abstinere a peccato. Et tunc ille timor malus est, non de se, sed vitatur ab illa iniqua mentis preparatione,

Articulus sextus.

Vtrum poenitentia sit prima virtutum.

AD SEXIMUM sic proceditur. Videtur, quod poenitentia sit prima virtutum: quia super illud Matth. 3. Poenitentiam

agite, dicit glosa. Prima virtus est, per poenitentiam punire veterem hominem & vitia odire.

PRAETEREA. Recedere a termino prius esse videtur, quam accedere ad terminum. Sed omnes aliae virtutes pertinerere videntur ad accessum ad terminum (quia per omnes ordinatur homo ad bonum agendum) poenitentia autem videtur ordinari ad recessum a malo. Ergo poenitentia videtur esse prior omnibus alijs virtutibus.

PRAETEREA. Ante poenitentiam est peccatum in anima. Sed simul cum peccato nulla virtus animae inest. Ergo nulla virtus est ante poenitentiam: sed ipsa videtur esse prima, quae alijs aditum aperit, excludendo peccatum.

SED CONTRA est, quod poenitentia procedit ex fide, spe, & charitate: sicut iam dictum est. Non ergo est poenitentia prima virtutum.

RESPONDEO dicendum, quod in virtutibus non attenditur ordo temporis quantum ad habitum: quia cum virtutes sint connexae (vt in secunda parte habitum est) omnes simul incipiunt esse in anima. Sed dicitur una earum esse prior altera ordine naturae, qui consideratur ex ordine actuum: secundum, scilicet, quod actus unius virtutis praesupponit actum alterius virtutis. Secundum hoc igitur dicendum est, quod actus quidam laudabiles etiam tempore praecedere possunt actum & habitum poenitentiae: sicut actus fidei & spei in formium, & actus timoris seruilis. Actus autem & habitus charitatis simul sunt tempore cum actum & habitu poenitentiae & cum habitibus aliarum virtutum. Nam (sicut in secunda parte habitum est) in iustificatione impij simul est motus liberi arbitrij in Deum (qui est actus fidei per charitatem formatus) & motus liberi arbitrij

arbitrij in peccatum, qui est actus poenitentiae. Horum tamē duorum actuum, primus naturaliter precedit secundum: nam actus virtutis poenitentiae est contra peccatum ex amore Dei. Vnde primus actus est ratio & causa secundi, sic igitur poenitentia non est simpliciter prima virtutum, nec ordine temporis, nec ordine naturae: quia secundum ordinem naturae simpliciter precedunt ipsam virtutes theologicae. Sed quantum ad aliquid est prima inter ceteras virtutes ordine temporis quantum ad eius actum: qui primus occurrit in iustificatione impij. Sed ordine naturae videntur esse aliae virtutes priores: sicut quod est per se, est prius eo quod est per accidens: nā aliae virtutes per se videntur esse necessariae ad bonum hominis, poenitentia autem supposito quoddam peccato praesistenti: sicut etiā dictū est circa ordinem sacramenti poenitentiae ad alia sacramenta praedicta.

AD PRIMUM ergo dicendū, quod glosa illa loquitur quantum ad hoc quod actus poenitentiae primus est tempore inter actus aliarum virtutum moralium.

AD SECUNDUM dicendum, quod in motibus successivis recedere à termino est prius tempore, quā peruenire ad terminum, & prius natura, quantum est ex parte subiecti, siue secundum ordinem causae materialis: sed secundum ordinem causae agentis & finalis, prius est peruenire ad terminū. Hoc enim est, quod primo agens intendit. Et hic ordo praecipue attenditur in actibus animae: ut dicitur in 2. Physicorum.

AD TERTIUM dicendum, quod poenitentia aperit aditum virtutis, expellendo peccatum per virtutem fidei & charitatis, quae sunt naturaliter priores. Ita tamen aperit eis aditum, quod ipse simul intrant cum ipsa. Nam in iustificatione impij simul cum motu liberi arbitrij in Deum & in peccatum, est remissio culpae & infusio gratiae, cum qua simul infunduntur omnes virtutes: ut in secunda parte habitum est.

IN HOC art. 6. ponit. S. Tho. multas propositiones. Quarum prima est. Virtutes quo ad habitum, omnes simul tempore incipiunt esse. Probat: quia virtutes sunt connexae. Ergo non est vna sine alijs.

SECUNDA propositio est. Dicitur vna virtus prior alia ordine naturae, quia ordo habituum sumitur ex ordine actuum. Probat: quia actus vnius virtutis praesupponit actum alterius virtutis: ut actus charitatis praesupponit actum fidei.

TERTIA conclusio est. Actus aliqui laudabiles, tempore praecedunt actum & habitum poenitentiae. Probat: quia actus fidei & spei informium & actus timoris feruiliis sunt laudabiles, & praecedunt etiam habitum poenitentiae: quia poenitentia, cum sit virtus infusa (vt supra diximus) non potest esse cum peccato mortali.

QUARTA propositio. Actus & habitus charitatis simul sunt tempore cū actu & habitu poenitentiae, & cum habitibus aliarum virtutum. Probat: quia in iustificatione impij simul est motus liberi arbitrij in Deum, qui est actus fidei charitate formatus, & est motus liberi arbitrij in peccatum, qui est actus poenitentiae.

QUINTA propositio est. Horum duorum actuum praedictorum, primus precedit naturaliter secundum. Probat: quia actus virtutis poenitentiae est contra peccatum ex amore Dei. Ergo primus actus est ratio & causa secundi.

SEXTA propositio est. Poenitentia quo ad actus nō est prima virtutum nec ordine temporis, nec ordine naturae. Probat: quia secundum ordinem naturae simpliciter praecedunt ipsam virtutes theologicae.

SEPTIMA propositio est. Poenitentia quantum ad actum est prius tempore alijs virtutibus moralibus. Probat: quia in iustificatione impij prius occurrit, quam occurrant aliae morales virtutes.

OCTAVA propositio est, quod ad habitum aliarum virtutes sunt prius natura ipsa poenitentia. Probat: quia illud quod est per se, est prius eo quod est per accidens. At aliae virtutes per se sunt necessariae ad bonum hominis: Poenitentia autem non est necessaria, nisi supposito peccato. Ergo quo ad habitum ordine naturae prius sunt aliae virtutes ipsa poenitentia. Haec S. Thomas.

EX HIS propositionibus tres sunt principales. Quarum prima est. Quantum ad infusionem, poenitentia simul infunditur cum alijs, nec est prior nec posterior. Sed tamē licet simul infundatur, vna est prior alia, ratione actuum: sicut dicitur de charitate & fide, quod fides est prior charitate, licet nō perfectione: sed quia actus fidei praesupponitur ad actum charitatis. Et ideo illa virtus dicitur prior alia, cuius actus praesupponitur ad actum alterius.

SECUNDA propositio est. Poenitentia est posterior fide & spe & charitate. Probat: quia dictum est, quod naturalis ordo perueniendi ad poenitentiam

nitentiam veram, est quod prius est actus fidei, secundo actus spei, & tertio amor Dei, & deinde actus timoris filialis. s. detestari peccatum propter reuerentiam Dei. Tunc sic. Amor Dei praecedit poenitentiam. Ergo est prior poenitentia, & sic dic de fide & spe: quia actus fidei & spei praecedunt poenitentiam.

TERTIA propositio. Poenitentia quantum ad actum potest esse prior alijs virtutibus moralibus: quia prius occurrit in iustificatione impij, quam aliae virtutes morales.

Dubium vnicum.

DUBITATUR circa primam propositionem principalem, an poenitentia sit habitus infusus, vel an sit acquisitus. Et licet de hoc ex parte actus sit à nobis supra in hac. q. ar. 3. addemus tamen aliquid qua hic. Videtur igitur quod sit acquisitus: quia ex frequentatis actibus poenitentiae ex eo quod viribus naturalibus, eo modo quo quis potest dolere de peccatis, secluso auxilio speciali, frequenter dolet, generabitur aliquis habitus, qui inclinabit ad similes actus, et ille habitus est bonus. Ergo est virtus poenitentiae. Ergo poenitentia est acquisita. Et quidem si concedas hoc. Ergo poenitentia est prior fide, spe, & charitate. Ergo male dicit sanctus Thomas, quod virtutes theologales sunt priores, ad minus quoad actus, ipsa poenitentia: quia potius poenitentia est prior alijs.

AD HOC Durā. in 4. d. 14. q. 1. & 2. dicit, quod poenitentia est acquisita & non infusa. Nam ipse negat omnes virtutes infusas praeter theologicas. Et Sco. in 4. d. 14. q. 3. propter factam rationem dicit, quod est virtus acquisita.

EGO autem dico ad hoc, quod poenitentia vera, qua potest elicere actum, quo peccator consequitur gratiam Dei, ita est infusa, quod nullo modo potest esse acquisita, & oppositum est haereticum. s. dicere quod ex naturalibus possumus illam acquirere. Haec est S. Tho. hic. s. quod poenitentia sit infusa virtus: quia dicit in 1. conclusione quod omnes incipiunt simul esse in anima, & in art. 5. praecedenti dixit expresse quod a Deo principaliter infundebatur, & ego probavi late art. praecedenti quod poenitentia sit virtus infusa. Et ad huc probo. Nā poenitentia est ad aliquem actum nobis supernaturalem. s. ad illum dolorem perfectum, quo peccator sanctificatur, ad quem naturaliter secundum fidem nullus potest venire. Ergo est infusa virtus. Ergo aut non est ponenda poenitentia habitualis, vel si ponatur, necessario est ponenda infusa: ita quod est donum Dei, & non potest via aliqua naturali acquiri.

SECUNDO dico, quod doctores scholastici communiter, praeter Durā, ponunt virtutes infusas & adquisitas: ita quod est temperantia infusa & alia adquisita, & sic de fortitudine & alijs.

SED est notandum cum Caie. hic in suis commentarijs, quod duplex est virtus acquisita, & duplex infusa. Altera de per se, & altera de per accidens. De per se infusa dicitur illa virtus quam nos non

possumus acquirere ex naturalibus, sed datur nobis à Deo ad aliquos actus supernaturales qui sunt necessarii ad foelicitatem consequendam & nos ex naturalibus non poteramus illa opera facere, & talis est poenitentia infusa virtus de per se: quia est ad actum quem non poteramus ex nobis. Per accidens autem dicitur virtus infusa illa quam nos poteramus acquirere successu temporis, sed in instanti dat nobis illam Deus, vt temperantia, & scientia datae Adamo.

ET ad argumentum Scoti, quia ex illis actibus nostris. s. ex illis doloribus de peccatis frequentatis generatur habitus bonus, Concedo antedecē, sed nego consequentiam, quod ille habitus sit vera & perfecta poenitentia, quae est virtus vera de qua tractamus. s. sufficiens ad reponendum hominem in gratia: quia alias naturaliter venient homines ad gratiam. Nam ille habitus sic adquisitus, etsi sit bonus, non tamen est vera virtus, nec peruenit illa sua bonitas ad rationem virtutis: quia non potest facere actum perfectum, quia actus poenitentiae est satisfacere Deo & placare illum & constituere nos in gratia Dei, quae non possunt esse ab habitu adquisito: quia ad haec requiritur gratia & auxilium speciale Dei: poenitentia autem adquisita non requirit gratiam, immo potest esse in vno gentili: sicut dicitur de charitate, quod licet ex actibus nostris possit generari aliquis habitus charitatis: ille tamen habitus non est perfecta charitas: quia ex illo non possumus diligere Deum super omnia, ad quam dilectionem super omnia, requiritur charitas infusa. Et ita dicatur de fide, quod ex actibus nostris credendi generabitur aliquis habitus, sed non erit virtus, licet sit bonus habitus.

SED contra. Temperantia & fortitudo acquisita est vera virtus. Ergo etiam charitas & poenitentia. Nego consequentiam: quia temperantia adquisita est vera virtus, quia sufficit ad actum perfectum temperantiae, nempe moderari delectationes gustus & tactus, & ad perfectionem illius virtutis, nihil aliud requiritur: quia illa est tota perfectio illius virtutis: sed ad poenitentiam requiritur longe maior perfectio, & tanta, quod viribus naturae non possumus ad illam peruenire sine Dei auxilio.

PRAE TERE A. Dubitatur circa illud quod S. Tho. dicit, quod virtutes theologicae praecedunt poenitentiam quantum ad actum. An hoc sit verum? **AD** quod dico, quod de fide & spe certum est quod praecedunt poenitentiam: quia sunt cū peccato mortali, sed de charitate non est ita certum.

SED arguitur sic. Contritio, natura praecedit infusionem charitatis. Ergo est prior. Consequentia est bona. Probo antedecē: quia contritio est dispositio ad charitatem, quia per contritionem datur gratia & charitas & omnes aliae virtutes. Et illa contritio est actus poenitentiae. Ergo.

AD HOC respondet Palud. in 4. d. 14. q. 3. & di

cit, quod amor Dei qui praecedit poenitentiam non est à charitate infusa, & ille amor qui est à charitate infusa est simul cum poenitentia vel posterior: quia poenitentia disponit ad illum. Et. S. Thom. in. 4. i illa. d. 14. ita videtur loquisicut Paluda. Sed hic absolute dicit, quod in iustificatione impij prior actus est amor Dei à charitate infusa quam actus poenitentiae, & declarat quomodo charitas infusa habeat actum antequam poenitentia. Hæc materia tangit materiam de iustificatione impij. Ideo dico ex sanct. Th. prima. 2. q. 118. quod in iustificatione impij prius est Deum dare gratiam mere gratis quam sit contritio, & forte quod sanct. Tho. non erat assequutus hanc veritatem quando scripsit super quartum sententiarum, postea legit Paulum diligentius: quia si gratia datur ratione contritionis, iam nõ gratis datur, sed propter opus, si enim est ex operibus, iam non est gratia, ad Rom. 1. ita quod prius natura dat nobis gratiam gratis, secundo mouet ad amorem suum, tertio ad dolorem peccatorum, ubi est consumatus actus poenitentiae.

SED contra, quia contritio est dispositio ad gratiam & charitatem. Ergo est prior.

DICO, quod verum est quod contritio praecedit ad gratiam & charitatem in genere causae disponentis & materialis, & gratia & charitas praecedunt contritionem in genere causae formalis: quia gratia & charitas sunt forma contritionis & dant illi valorem: quia causae sunt tibi inuicem causae, ut dicit Arist. 2. philo. sicut contingit de naturalibus dispositionibus & forma substantiali & de ingressu aeris & apertura fenestrae. &c. Nam in genere causae materialis praecedunt dispositiones formam substantialem & apertura fenestrae ingressum aeris: in genere autem causae formalis praecedit forma substantialis dispositiones & in genere causae agentis praecedit ingressio aeris apertura fenestrae.

Quaestio, xxvij,

De effectu poenitentiae quantum ad remissionem peccati.

DEINDE considerandum est de effectu poenitentiae. Et primo quantum ad remissionem peccatorum mortalium.

SECUNDO quantum ad remissionem peccatorum venialium. Tertio quantum ad reditum peccatorum dimissorum. Quarto quantum ad restitutionem virtutum.

CIRCA primum queruntur sex.

PRIMO. utrum omnia peccata mortalia

per poenitentiam auferantur:

SECUNDO. Vtrum possint sine poenitentia tolli.

TERTIO. utrum unum possit remitti sine alio.

QUARTO. Vtrum poenitentia auferat culpam remanente reatu.

QUINTO. utrum remaneant reliquia peccatorum.

SEXTO. Vtrum auferre peccatum sit effectus poenitentiae, in quantum est virtus, an in quantum est sacramentum.

Articulus primus

Vtrum per poenitentiam omnia peccata remoueantur.

RAD PRIMUM sic proceditur. videtur quod per poenitentiam non omnia peccata remoueantur. Dicit enim Apost. Hebr. enu. 12. quod Esau non inuenit poenitentiae locum, quamquam cum lacrymis inquisisset eam. Glos. Non inuenit locum veniae, & benedictionis per poenitentiam. Et. 2. Macha. 9. dicitur de Antiocho. Orabat se electus Deum, à quo non erat misericordiam consequuturus. Non ergo videtur, quod per poenitentiam omnia peccata tollantur.

PRÆTEREA. Aug. dicit in lib. de sermon. Domini in monte, quod tanta labes est illius peccati (s. cum post agnitionem Dei per gratiam Christi, oppugnat aliquis fraternitatem, & aduersus ipsam gratiam inuidia faucibus agitur) ut deprecandi humilitatem subire non possit: etiam si peccatum suum mala conscientia agnoscere, & annuntiare cogatur. Non ergo omne peccatum potest per poenitentiam tolli.

PRÆTEREA. Dominus dicit Matth. 12. Qui dixerit contra Spiritum sanctum verbum, non remittetur ei, nec in hoc seculo, nec in futuro. Non ergo omne peccatum remitti potest per poenitentiam.

PRÆTEREA. Dominus dicit Matth. 12. Qui dixerit contra Spiritum sanctum verbum, non remittetur ei, nec in hoc seculo, nec in futuro. Non ergo omne peccatum remitti potest per poenitentiam.

SED

SED CONTRA est, quod dicitur Ezechielis 18. Omnium iniquitatum eius quas operatus est non recordabor.

RESPONDEO dicendum, quod hoc quod aliquod peccatum per poenitentiam tolli non possit, potest contingere dupliciter. Vno modo quia aliquis de peccato poenitere, non possit. Alio modo: quia poenitentia non possit delere peccatum.

PRIMO quidem modo non possunt per poenitentiam deleri peccata demonum & etiam hominum damnatorum: quia affectus eorum sunt confirmati in malo, ita quod non potest eis displicere peccatum in quantum est culpa: sed solum displicet eis poena quam patiuntur. Ratione cuius aliquam poenitentiam, sed infructuosam habent: secundum illud sapient. 1. Poenitentiam agentes, & praestant angustia spiritus gementes. Vnde talis poenitentia non est cum spe veniae, sed cum desperatione. Tale autem non potest esse aliquod peccatum hominis viatoris, cuius liberum arbitrium flexibile est ad bonum & ad malum. Vnde dicere, quod aliquod peccatum sit in hac vita, de quo quis poenitere non possit erroneum est. Primo quidem: quia per hoc tolleretur libertas arbitrij. Secundo: quia per hoc derogaretur virtuti gratiae: per quam moueri potest cor cuiuscunque peccatoris ad poenitentiam secundum illud prouerborum. 21. Cor regis in manu dei, & quocunque voluerit uertet illud.

QUOD autem secundo modo non possit per veram poenitentiam aliquod peccatum remitti, est etiam erroneum. Primo quidem: quia repugnat diuinae misericordiae, de qua dicitur Iob. 2. quod benignus & misericors est & patiens, & multa misericordiae, & praestabilis super malitia. Vinceretur enim quodammodo Deus ab homine, si homo peccatum vellet deleri, quod Deus delere, non vellet. Secundo, quia hoc derogaret virtuti passionis Christi: per quam poenitentia operatur, sicut & cetera sacramenta: cum scriptum sit. 1.

Ioann. 2. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Non solum nostris, sed etiam totius mundi. VNDE simpliciter dicendum est, quod omne peccatum in hac vita, per poenitentiam veram deleri potest.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Esau non vere poenituit. Quod patet ex hoc quod dicit, veniet dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum. Similiter etiam nec Antiochus vere poenituit: dolebat enim de culpa praeterita, non propter offensam Dei: sed propter infirmitatem corporalem, quam patiebatur.

AD SECUNDUM dicendum, quod illud verbum Augusti. Sic intelligendum est. Tanta est labes illius peccati, ut deprecandi humilitatem subire non possit. s. de facili: secundum quod dicitur, illum non posse sanari, qui non potest de facili sanari. Potest tamen hoc fieri per diuinam gratiae virtutem: quae etiam interdum in profundo maris conuertit ut dicitur in psalmo.

AD TERTIUM dicendum, quod illud verbum vel blasphemia contra Spiritum sanctum est finalis impoenitentia: ut Augusti. dicit in lib. de verbis Domini. Quae poenitus irremissibilis est: quia post finem huius vitae non est remissio peccatorum.

VEL si intelligatur per blasphemiam Spiritu sancti, peccatum quod fit ex certa malitia, & etiam ipsa blasphemia Spiritu sancti, dicitur non remitti. s. de facili: quia tale peccatum non habet in se causam excusationis. Vel quia pro tali peccato punitur aliquis & in hoc seculo & in futuro: ut in secunda parte expositum est.

IN HOC art. 1. huius quaestionis. 27. respondet Sanct. Thom. aliquibus propositionibus, proposita prius vna distinctione, qua exponit titulum articuli, quae sic habet. Quod aliquod peccatum per poenitentiam tolli non possit, duobus modis contingere potest. Vno modo, quia aliquis de peccato poenitere non potest: alio modo quia poenitentia non potest delere illud peccatum.

TVNC est prima propositio. Primo modo non in ij possit

possunt per poenitentiam deleri peccata demonū nec hominū damnatorum. Probat, Quia affectus illorum sunt confirmati in malo: ita quod non potest eis displicere peccatum in quantum est culpa: sed solum displicet eis poena, quam patiuntur. SECUNDA propositio est. Dicere quod in hac vita mortali sit peccatum aliquod de quo quis poenitere non possit: erroneum est. Probat, prius: quia per hoc tolleretur libertas arbitrij. Secundo: quia per hoc derogaretur virtutē gratiæ, per quam moueri potest cor cuiuscunque peccatoris ad poenitentiam: Secundum illud Prouerborum. 21. Cor regis in manu Dei, & quocunque voluerit vertet illud.

TER TIA propositio est. Dicere quod secundo modo non potest per poenitentiam peccatum remitti, est etiam erroneum. Probat, prius: quia repugnat diuinæ misericordiæ, de qua dicitur Iohannis. 2. quod benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ & præstabilis super malitia. Vinceretur enim quodammodo Deus ab homine, si homo peccatū vellet delere, quod Deus nollet delere.

SECUNDO: quia hoc derogaret virtuti passionis Christi per quam poenitentia operatur, sicut & cætera sacramenta. Probat, ex illo. i. Ioan. 2. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Ex quibus colligitur, quod omne peccatum in hac vita per veram poenitentiam deleri potest in hunc sensum, quod nullum est dabile peccatum de lege in hac vita, de quo homo poenitere non possit: quia semper est auxilium Dei in hominibus, sufficiens ut conuertantur, licet non semper sit efficacax auxilium ad hoc, quod peccator conuertatur. Hæc vltima conclusio patet manifeste ex supra dictis: ideo non morabimur in eius probatione.

S ED dubitatur, quomodo poenitentia remittat omnia peccata, an effectiue vel meritorie: quia certum est, quod remittit omnia, cum non sit maior ratio de vno quam de alio. Pro qua questione prius videndū est, an peccatum mortale effectiue corrumpat gratiam vel de meritorie tantum.

AD HOC dominus Caic. prima. 2. q. 113. ar. 2. & secunda. 2. q. 2. ar. vltimo dicit, quod peccatum mortale effectiue corrumpit gratiam: quia est causa, quod gratia separetur à subiecto. Nam hæc causalis est vera. Deus aufert gratiā ab isto, quia peccauit, propriissime capiendū illud, quia, vt dicat causalitatem effectiuam. Exemplum est de lumine: quia homo non posset corrumpere lumen per contrarium, sed si homo posset separare subiectū à lumine vere corrumpere effectiue lumen. Ita gratia est quoddam lumen, & non habet contrariā qualitatem, quæ attingat eam: sed corrumpitur per separationem à subiecto.

SECUNDO probatur hoc: quia peccatū est inimicitia Dei & gratia est amicitia. Ergo peccatū mortale opponitur gratiæ. Ergo corrumpit illam

effectiue, sicut contrarium corrumpit contrariū. Et ideo hæc opinio est probabilis. Dicit etiam Caic. quod peccatum corrumpit gratiam demeritorie, sed non solū hoc modo, verū etiā effectiue.

SED alia est communior opinio quod peccatum mortale solum de meritorie corrumpit gratiam. Sic dico, quod probabile est, poenitentiam effectiue corrumpere peccata: quia contritio est amicitia Dei vel cum amicitia (quia cū charitate) & amor Dei præcedit ipsam contritionē: vt dicit. S. Tho. in art. 6. præcedentis quæstionis. Ergo corrūpit effectiue peccatū mortale, quod est inimicitia.

SECUNDO dico, quod contritio est meritoria gloriæ, sed non gratiæ: quia gratia datur gratis: vt infra in materia de contritione tractabimus: quia bonus actus cum gratia etiam meritorie corrumpit omnia peccata.

TER TIO est causa, quod expellatur peccatum à subiecto. Ergo effectiue corrumpit peccatū. Antecedens patet. Hæc causalis est vera. Quia Petrus contritus est, remittitur ei peccatum.

Articul. secundus

Vtrum sine poenitentia peccatum remitti possit?

AD SECUNDRAM sic proceditur. Videtur, quod sine poenitentia peccatū remitti possit. Non enim est minor virtus Dei circa adultos quam circa pueros. Sed pueris peccata dimittit sine poenitentia. Ergo et adultis.

PRÆTERTEREA. Deus virtutem suam sacramentis non alligauit. Sed poenitentia est quoddam sacramentum. Ergo virtute diuina possunt peccata sine poenitentia dimitti.

PRÆTERTEREA. Maior est misericordia Dei quam misericordia hominis. Sed homo interdū remittit offensam suam homini etiam non poenitenti, unde & ipse Dominus mandat Matth. 5. Diligite inimicos vestros, bene facite his qui oderunt vos. Ergo multo magis Deus dimittit offensam suam hominibus non poenitentibus.

SED contra est quod Dominus dicit Hier. 18. Si poenitent aegerit gens illa à malo quod fecit, agam & ego poenitentiam super malo quod cogitavi ut facerem ei. Et sic e contrario videtur, quod si homo poenitentiam non agat quod

quod Deus ei non remittat offensam.

RESPONDEO dicendū, quod impossibile est, peccatum actuale mortale sine poenitentia remitti loquendo de poenitentia quæ est virtus. Cum enim peccatum sit Deo offensa, eo modo Deus peccatum remittit, quo remittit offensam in se commissam. Offensa autem directe opponitur gratiæ: ex hoc enim dicitur aliquis alteri esse offensus, quod repellit eū à gratia sua. Sicut autem habitum est in secunda parte, hoc interst inter gratiā Dei et gratiam hominis, quod gratia hominis non causat, sed presupponit bonitatem veram vel apparentem in homine grato: sed gratia Dei, causat bonitatem in homine grato, eo quod bona voluntas Dei, quæ in nomine gratiæ intelligitur, est causa omnis boni creati. Vnde potest contingere, quod homo remittat offensam qua offensus est alicui absque aliqua immutatione voluntatis eius. Non autem contingere potest, quod Deus remittat offensam alicui absque immutatione voluntatis eius. Offensa autem peccati mortalis procedit ex hoc quod voluntas hominis est auersa à Deo per conuersionem ad aliquod bonum commutabile. Vnde requiritur ad remissionem diuinæ offensæ, quod voluntas hominis sic immutetur, ut conuertatur ad Deum cum detestatione conuersionis prædictæ et proposito emendæ, quod pertinet ad rationem poenitentia, secundū quod est virtus. Et ideo impossibile est, quod peccatū alicui remittatur sine poenitentia, secundum quod est virtus. Sacramentū autem poenitentia (sicut supra dictū est) perficitur per officium sacerdotis ligantis & soluentis: sine quo potest Deus peccatū remittere, sicut remisit Christus mulieri adulteræ, ut legitur Ioan. 8. & peccatrici, ut Luc. 7. quibus tamen non remisit peccata sine virtute poenitentia: nam (sicut Gregor. dicit in homelia) per gratiam traxit intuitus. s. ad poenitentiam quam per misericordiam suscepit foris.

AD primum ergo dicendū, quod in pueris non est nisi peccatum originale quod non con-

sistit in actuali deordinatione voluntatis, sed in quadam habituali de ordinatione naturæ ut in secunda parte habitum est. Et ideo remittitur eis peccatū cum habituali immutatione per infusione gratiæ & virtutū: non autem cum actuali. Sed adulto in quo sunt actualia peccata quæ consistunt in de ordinatione actuali voluntatis, non remittuntur peccata, etiā in baptismo, sine actuali immutatione voluntatis, quod fit per poenitentiam.

AD secundū dicendū, quod ratio illa procedit de poenitentia secundū quod est sacramentū. AD tertium dicendū, quod misericordia Dei est maioris virtutis quā misericordia hominis in hoc quod immutat voluntatem hominis ad poenitendum, quod misericordia hominis facere non potest.

IN HOC articulo secundo sunt duæ conclusiones. Prior est. Impossibile est peccatum actuale mortale remitti sine poenitentia, secundū quod est virtus. Probat, Offensa Dei quæ est peccatum mortale opponitur gratiæ: quia ex hoc dicitur quod esse alteri offensus quia expellit eū a gratia sua. Ergo non potest remitti illi illa offensa, nisi redeat ad gratiā per contrariam affectionem, quam habuit cum offendit.

SECUNDO. Offensa mortalis procedit ex hoc quod voluntas hominis est auersa à Deo per conuersionem ad aliquod bonū commutabile. Ergo ad remissionem diuinæ offensæ requiritur quod voluntas hominis sic immutetur vt conuertatur ad Deum cū detestatione prædictæ conuersionis & proposito emendæ, quod pertinet ad rationem poenitentia secundum quod est virtus.

SECUNDA conclusio est. Sine poenitentia sacramentali potest Deus peccatū remittere. Probat, Sacramentū poenitentia perficitur per officium sacerdotis. Sed sine illo remisit peccatū mulieri adulteræ Ioan. 8. et peccatrici Lucæ. 7. Ergo. &c. Hæc. S. Tho.

HIC prius dubitatur quomodo intelligitur conclusio qua dicit. S. Tho. q. impossibile est peccatū actuale mortale remitti sine poenitentia virtute, an intelligatur de potētia absoluta vel de ordinata secundum legem. Ad quod dico aliquibus propositionibus.

PRIMA propositio. Desiderat est quod de potētia ordinata non potest remitti peccatū mortale sine poenitentia virtute vel per martyriū hæc tractauimus late supra. q. 15. ar. 5. & nūc breuiter. Probat, quia nisi poenitentia egeritis omnes simul peribitis Luc. 13. Matth. 3. poenitentia agite. &c. Et Marc. 1. poenite mini & credite euāgelio, Actū. 3. poenite mini &

conuertimini, vt deleatur peccata uestra. Ergo lex est, quod sine poenitentia non remitteretur peccatum. **SECVNDA** propositio. Peccatum mortale non potest remitti peccatori & actualiter formaliter, vel virtualiter complacenti in peccato ipso mortali, etiam de potentia absoluta: quia hoc non est factibile, quia implicat contradictionem, quod complacenti quis actualiter in peccato & quod illud ei remittatur: quia bene sequitur. Complacet in peccato. Ergo peccat & manet in peccato. Remittitur ei peccatum. Ergo non manet in peccato. Ergo manet & non manet in peccato. Sed haec duo implicat contradictionem, Ergo non est factibile.

TERtia propositio. Illi qui semel fuit in gratia, & postea peccauit mortaliter, non potest peccatum remitti perfecte sine infusione gratiae, etiam de potentia absoluta. Probatur: quia ille erat in gratia & amicitia Dei, acceptus ad vitam aeternam, & totum hoc amisit per peccatum. Ergo nunquam perfecte remittitur peccatum, nisi restitueretur in illum statum quem amisit per peccatum, alias quandiu manet in aliquo defectu propter peccatum, non dicitur peccatum perfecte remissum & condonatum: sicut si quis propter prodicionem in regem commissam incidit in poenam mortis & in confiscatione bonorum, esto quod remittatur quantum ad primum, scilicet ad poenam mortis, non est prodicio illa remissa perfecte & simpliciter: quia ad huc manet quantum ad secundum, scilicet quantum ad confiscationem bonorum. Et haec conclusio est. **S. Th.** prima.2. q.13. art.2. ubi Doctor dicit quod non potest remitti peccatum sine infusione gratiae. Et haec.3. propositiones sunt certae, est tamen hoc contra Scotum in.4. d.14. q.1. ar.1. & in alijs locis.

QUARTA conclusio. De potentia absoluta potest peccatum remitti sine poenitentia virtute. Haec est Scotus in.4. d.14. q.1. ar.1. & est contra Caie. prima.2. q.13. art.2. Probatur: quia per martyrium potest peccatum deleri de facto. Diximus supra. q.25. art.5. quod est lex quod per martyrium, etiam sine dolore aliquo peccatorum, peccata remittantur. Ergo. **SECVNdo**. Nulla sequitur implicatio aut contra dictio, quod Deus remittat peccatum & det gratiam quam perdidit per peccatum illi qui esto peccauit iam vult cessare & cessat a peccato, sed non dolet, quia non cogitat de illo, aut dicit, in quadragessima dolebo, pro nunc tamen propono cauere in futurum, & amplius non cogitat de illo, non est aliqua implicatio, quod Deus det tali de potentia absoluta gratiam. Ergo potest fieri.

SED videtur contra. **S. Th.** hic. Dico quod non est quia. **S. Th.** intelligit suam conclusionem iuxta sensum trium priorum conclusionum, nempe de lege ordinata, vel si peccator persistat in proposito peccandi, formaliter, vel virtualiter.

SECVNdo. Contra illud quod dicit. **S. Th.** quod offensa directe opponitur gratiae, arguit Caie. Offensa est in voluntate, & gratia in essentia anime sed opposita sunt circa idem subiectum, Ergo haec non sunt opposita.

AD HOC dicitur quod offensa quatenus offensa est inimicitia, & sic formaliter opponitur gratiae & charitati quae est amicitia, & ipse offendens est res quae denominatur offendens, vel gratus. Ideo idem est subiectum quod gratiae, & offensa, idem inquam subiectum denominationis.

TERtIO. Circa solutionem ad primum, ubi. **S. Th.** dicit, quod adultus est in baptismo, non remittitur peccatum sine actuali mutatione quae fit per poenitentiam, dubitatur, an ad hoc quod remittantur peccata per baptismum requiratur quod praecedat dolor de peccatis, vel an sufficiat solus baptismus sine quocunque dolore.

De hoc scholastici doctores in duas factiones extremas distrauntur: nam quidam omnes interduunt nervos: vt suadeat baptismum (nisi vere contrito administratur) prodesse nihil. Cui sententiae adheret Gabr. 4. d.14. q.2. & Adri. q.1. de poenitentia, & quodlibet.5. ar.3. quibus. **D. Th.** hic fauere videtur in verbis citatis. Et idem dixit supra. q.9. ar.6. ad.3. ubi asserit, quod ad effectum baptismi percipiendum, licet non requiratur poenitentia exterior, requiritur interioris poenitentiae virtus. Sed virtus poenitentiae est contritio, quae sine actu charitatis non reperitur. Ergo. &c. Idem. **S. Th.** super epistolam ad Roma. cap.11. lectione.4. dicit, quod contritio cordis requiritur ante baptismum, alioquin sic ad baptismum acceditur. Probatur: quia iustificatio impij non potest esse sine charitate. Et iustificatio impij est solus per veram contritionem. Ergo in baptismo etiam requiritur illa contritio.

SECVNdo probatur: quia ita dicit Aug. aut author illius lib. sermonum ad fratres in heremo, sermone 11. ubi sic dicitur. O compunctio, sine qua infructuosa est omnis confessio, omnis satisfactio inanis, sine qua adultus non valet baptismus.

TERtIO Aug. lib.7. contra Donatistas cap. penultimo (& habetur de consec. d.4. cap. Solet) asserit non prodesse his, qui non habent charitatem, probatur: ex illo Apost. 1. Cor.13. Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam: charitatem autem non habuero, nil nihil mihi prodest.

QUARTA Actuum.3. Poenitemini, & conuertimini, vt deleantur peccata uestra. Ergo conuersio requiritur, quae non est sine charitate, & loquebatur ante quam baptizarentur.

ALII sunt, qui asserunt, ante baptismum non requiri nec contritionem nec attritionem, nec dolorem aliquem formalem: sed sufficit poenitentia virtualis, hoc est, velle suscipere baptismum institutum ad remittenda peccata, & id sine complacentia in peccatum. Haec est sententia Caie. hic, & Sco. in.4. d.14. q.4. Probatur ex Ambro. super illa verba Pauli ad Roma. Sine poenitentia sunt dona Dei. Vbi ille sic ait. Gratia Dei in baptismate non requiritur gemitum, aut planctum, sed sola ex corde professio. Ergo. &c.

ALIA est media via inter has duas extremas, quae est. **S. Th.** & communis theologorum, cui subscribitur

Dubium secundum.

bo, quatenus tenet, quod ante baptismum requiritur in eo qui peccauit mortaliter aliqua poenitentia interior, scilicet displicitia formalis, detestatioque peccati. Haec est. **S. Th.** hic ad.1. Et hoc tenet Glosa ordinaria in illud Matth.3. Poenitentiam agite, appropinquabit. &c.

IDEM tenet Aug. lib. de vera & falsa poenitentia cap.8. & lib. de fide ad Petrum cap.30. & in lib. de fide & operibus cap.6. & 8. & lib.50. homiliarum homelia.27. cuius verba habentur de consecratio ne. d.4. cap. omnis. Nemo potest nouam vitam inchoare, nisi eum veteris poenituerit.

ET probat Aug. id duobus testimonijs sacrarum literarum. Primum habetur ad Colossen.3. Exiite vos veterem hominem, & induite nouum, qui secundum Deum creatus est. In baptismo enim proprie nouus homo induitur. Ergo prius debet exiit vetus homo, quam nouus induatur, sed nouum induit homo, per hoc quod eligit nouam vitam. Ergo & veterem exiit, per hoc quod detestatur antiquam.

SECVNDVM testimonium habetur Actuum.2. Poenitentiam agite & baptizetur vnusquisque vestrum. **TERtIO**. Dominus etiam non baptizatis dicebat, nisi poenitentiam egeritis, omnes simul peribitis.

QUARTO. Diuus Chrisostomus home.10. super Matth. hoc ipsum colligit, ex eo quod baptizatus Ioan. fuit preparatorius baptismi Christi, & vocatur baptismus poenitentiae. Mat.3. & Luc.3. Non quod peccata remitteret, sed quia per poenitentiam, quam praedicabat, disponebat ad baptismum Christi.

QVINTO. Hoc etiam definitum est nunc in concilio Tridentino. sub Paul.3. sessione.6. cap.6. ubi dicitur, quod ante baptismum oportet esse poenitentiam. Iodium & detestationem peccatorum, ex eo quod Actuum.2. dicitur, Poenitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum. &c.

ET ad argumenta in oppositum dico, quod Ambro. non negat dolorem & poenitentiam interioriorem requiri in baptismo, sed negat requiri exterioriorem, & de illa solum loquebatur.

SECVNda conclusio est. Ante baptismum non requiritur perfectus actus poenitentiae virtutis, vt peccator sit dispositus ad perfecte suscipiendum baptismum effectum: sed sufficit imperfectus dolor, scilicet attritio. **HOC**. **S. Th.** in.4. d.6. q.1. ar.3. q.1. ad.5. Idem dicit super cap.11. Ioan. lect.6. Et probatur. Quia ex sententia omnium theologorum, ille dolor imperfectus sufficit, ad hoc quod sacramentum poenitentiae remittat peccata. Sed baptismus est perfectius sacramentum institutum etiam ad remittenda peccata, & dandam nouam vitam. Ergo etiam ille imperfectus dolor sufficit.

Articulus tertius.

17 **Vtrum** possit per poenitentiam vnus peccatum sine alio remitti,

AD TERtIVM sic proceditur. Videtur, quod possit per poenitentiam vnus peccatum sine alio remitti. Dicitur enim

Amos.4. Pluuij: per vnam civitatem, & si per aliam civitatem non pluuij, pars vna conpluta est, & pars super quam non pluuij aruit. Quod exponens Grego. super Ezechie. dicit. Cum ille, qui proximum odit, ab alijs vitijs se corrigit, vna eademque civitas ex parte conpluitur, & ex parte arida manet: quia sunt, qui, cum quadam vitia refecant, in alijs grauius perdurant. Ergo potest vnus peccatum per poenitentiam dimitti sine alio.

PRATEREA. Ambro. dicit super Beati immaculati inuia. Prima consolatio est, quia non obliviscitur misereri Deus: secunda per punitionem, ubi & si fides desit, pena satisfacit, & releuat. Potest ergo aliquis releuari ab aliquo peccato, manente peccato infidelitatis.

PRATEREA. Eorum quae non necesse est esse simul, vnus potest auferri sine alio. Sed peccata (vt in secunda parte habitum est) non sunt conexa, & ita vni eorum potest esse sine alio. Ergo etiam vnus eorum potest remitti sine alio per poenitentiam.

PRATEREA. Peccata sunt debita quae nobis relaxari petimus, cum dicimus in oratione dominica, Dimitte nobis debita nostra. Sed homo quandoque dimittit vni debitum sine alio. Ergo etiam Deus dimittet per poenitentiam vnus sine alio.

PRATEREA. Per dilectionem Dei relaxantur hominibus peccata: secundum illud Hierem.31. In charitate perpetua dilexite: ideo attraxite miserans. Sed nihil prohibet, quin Deus diligat hominem quantum ad vnus, & si ei offensus quantum ad aliud: sicut peccatorem diligit, quantum ad naturam: odit autem quantum ad culpam. Ergo videtur possibile, quod Deus per poenitentiam remittat vnus peccatum sine alio. **SED CONTRA** est, quod Aug. dicit

m iij m

in lib. de penitentia. Sunt plures quos penitet peccasse, sed non omnino, referuantes sibi quaedam, in quibus delectentur: non animaduertentes Dominum simul mutum & surdum à demonio libera se, per hoc docens, nos non nisi de omnibus sanare.

RESPONDEO dicendum, quod impossibile est per penitentiam unum peccatum sine alio remitti. Primo quidem, peccatum remittitur in quantum tollitur Dei offensa per gratiam. Vnde in secunda parte habitum est, quod nullum peccatum potest remitti sine gratia. Omne autem peccatum mortale contrariatur gratiae, & excludit eam. Vnde impossibile est, quod unum peccatum sine alio remittatur.

SECUNDO quia (sicut ostensum est) peccatum mortale non potest sine vera penitentia remitti: ad quam pertinet deserere peccatum, in quantum est contra Deum. Quod quidem est commune omnibus peccatis mortalibus. Vbi autem est eadem ratio: & idem effectus. Vnde non potest esse vere penitens, qui de uno peccato penitet, & non de alio. Si enim displiceret ei illud peccatum, quia est contra Deum super omnia dilectum (quod requiritur ad rationem vere penitentiae) sequeretur, quod de omnibus peccatis peniteret. Vnde sequitur, quod impossibile sit unum peccatum per penitentiam remitti sine alio.

TERCIO, quia hoc esset contra perfectionem misericordiae Dei, cuius perfecta sunt opera: ut dicitur Deuter. 32. Vnde cuius miseretur, totaliter miseretur. Et hoc est, quod Augu. dicit in lib. de penitentia. Quaedam impietas infidelitatis est, ab illo qui iustus & iustitia est, dimidiam sperare veniam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod illud verbum Gregor. non est intelligendum quantum ad remissionem culpe, sed quantum ad cessationem ab actu: quia interdum ille qui plura peccata consuevit committere, deserit unum, non tamen aliud. Quod quidem fit auxilio diuino. Quod tamen non pertinet

git usque ad remissionem culpe.

AD SECUNDVM dicendum, quod in verbo illo Ambro. fides, non potest accipi, qua creditur in Christum: quia ut Augu. dicit super illud Ioan. 15. Si non venissem, & loquutus eis non fuisset: peccatum non haberent. s. infidelitatis. Hoc enim est peccatum quo tenentur cuncta peccata. Sed accipitur fides pro conscientia: quia interdum per penas quas quis patienter sustinet, consequitur remissionem peccati, cuius conscientiam non habet.

AD TERTIVM dicendum, quod peccata quauis non sint connexa, quantum ad conuersionem ad bonum commutabile: sunt tamen connexa quantum ad auersionem à bono incommutabili, in qua conueniunt omnia peccata mortalia. Et ex hac parte habent rationem offensa, quam oportet per poenam tolli.

AD QVARTVM dicendum, quod debitum exterioris rei (puta pecunie) non contrariatur amicitiae ex qua debitum remittitur: & ideo potest unum dimitti sine alio. Sed debitum culpe contrariatur amicitiae, et ideo una culpa vel offensa non remittitur sine altera. Ridiculum enim videtur, quod etiam ab homine, aliquis veniam peteret de una offensa, et non de alia.

AD QVINTVM dicendum, quod dilectio, qua Deus diligit hominis naturam, non ordinatur ad bonum gloriae, à quo impeditur homo per quodlibet peccatum mortale. Sed dilectio gratiae per quam fit remissio peccati mortalis ordinat hominem ad vitam aeternam: secundum illud Roma. 6. Gratia Dei vita aeterna. Vnde non est similis ratio.

HIC solum est adnotandum, quod haec conclusio, nempe, quod unum peccatum non possit remitti sine alio, est omnium fidelium, de peccatis mortalibus. Et non tractabimus hic latius dubium hoc: quia in q. sequenti videbimus. Vbi certe est aptior locus ad hoc disputandum. Litera sancti Thomae est clara, sufficienterque probatur ibi dicta conclusio.

ARTI

Articul, quartus,

Vtrum remissa culpa per penitentiam, remaneat reatus poenae.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod remissa culpa per penitentiam, non remaneat reatus poenae. Remota enim causa, remouetur effectus. Sed culpa est causa reatus poenae: ideo enim est aliquis dignus poena, quia culpam commisit. Ergo remissa culpa, non potest remanere reatus poenae.

PRAEETEREA. Sicut Apostol. dicit Roman. 5. donum Christi est efficacius quam peccatum. Sed peccando homo simul incurrit culpam & poenam reatum. Ergo multo magis per donum gratiae simul remittitur culpa & tollitur poena reatus.

PRAEETEREA. Remissio peccatorum fit in poenitentia per virtutem passionis Christi, secundum illud Rom. 3. Quae proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, propter remissionem precedentium delictorum. Sed passio Christi est sufficienter satisfactoria pro omnibus peccatis: ut supra habitum est. Non ergo post remissionem culpe remanet aliquis reatus poenae.

SED CONTRA est quod. 1. Reg. 12. dicitur, quod cum Dauid poenitens dixisset ad Natham, peccavi Domino: dixit Natham ad illum, Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris: veruntamen filius qui natus est tibi, morte morietur. Quod fuit in poenam precedentis peccati, ut ibidem dicitur. Ergo remissa culpa remanet reatus alicuius poenae.

RESPONDEO, dicendum, quod (sicut in secunda parte habitum est) in peccato mortali sunt duo. s. auersio ab incommutabili bono & conuersio ad commutabile bonum

inordinata. Ex parte ergo auersionis ab incommutabili bono, consequitur peccatum mortale reatus poenae aeternae: ut qui contra aeternum bonum peccauit, in aeternum puniatur. Ex parte etiam conuersionis ad bonum commutabile in quantum est inordinata, consequitur peccatum mortale reatus alicuius poenae: quia inordinatio culpa non reducit ad ordinem iustitiae nisi per poenam. Iustum est enim, ut qui voluntati suae plus indulget, quam debuit, contra voluntatem suam aliquid patiat: sic enim erit aequalitas. Vnde Apoc. 18. dicitur, Quantum glorificauit se & in delictis fuit, tantum date illi tormentum & luctum. Quia tamen conuersio ad bonum commutabile, est finita, non habet ex hac parte peccatum quod debeat ei poena aeterna. Vnde si sit inordinata conuersio ad bonum commutabile sine auersione à Deo (sicut est in peccatis venialibus) non debetur peccato poena aeterna, sed temporalis. Quando igitur per gratiam remittitur culpa, tollitur auersio animae à Deo in quantum anima per gratiam Deo coniungitur, unde & per consequens simul tollitur reatus poenae aeternae, potest tamen remanere reatus alicuius poenae temporalis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod culpa mortalis utrunque habet, & auersionem à Deo & conuersionem ad bonum creatum. Sed (sicut in secunda parte habitum est) auersio à Deo est ibi sicut formale: conuersio autem ad bonum creatum est sicut materiale, remoto autem formali cuiuscunque rei, tollitur species: sicut remoto rationali, tollitur species humana. Et ideo ex hoc ipso dicitur culpa mortali remitti, quod per gratiam tollitur auersio mentis à Deo simul cum reatu poenae aeternae: remanet tamen illud quod est materiale. s. inordinata conuersio ad bonum creatum: pro qua debetur reatus poenae temporalis.

AD SECUNDVM dicendum, quod (sicut in secunda parte habitum est) ad gratiam pertinet operari in

hominis

hominis, iustificando ipsum a peccato, & cooperari homini ad recte operandum. Remissio igitur culpe & reatus poenae aeternae pertinet ad gratiam operantem, sed remissio reatus poenae temporalis pertinet ad gratiam cooperantem, in quantum. scilicet homo cum auxilio diuinae gratiae, patienter poenas tolerando, absoluitur etiam a reatu poenae temporalis. Sicut igitur prius est effectus gratiae operantis, quam gratiae cooperantis: ita etiam prius est remissio culpe & poenae aeternae, quam plenaria absolutio a poena temporalis: utrunque enim est a gratia, sed primum a gratia sola, secundum ex gratia & libero arbitrio.

AD TERTIUM dicendum, quod passio Christi de se sufficiens est ad tollendum omnem reatum poenae, non solum aeternae, sed etiam temporalis: & secundum quod homo participat virtutem passionis Christi, percipit etiam absolutionem a reatu poenae. In baptismo autem participat homo totaliter virtutem passionis Christi (ut pote per aquam & spiritum Christo commortuus peccato, & in eo regeneratus ad nouam vitam) & ideo in baptismo homo consequitur remissionem reatus totius poenae. In poenitentia vero consequitur virtutem passionis Christi secundum modum propriorum actuum qui sunt materia poenitentiae, sicut aqua baptismi: ut supra dictum est. Et ideo non statim per primum actum poenitentiae quo remittitur culpa, soluitur reatus totius poenae, sed completis omnibus poenitentiae actibus.

QUIVVS articuli litera clara est, in qua tractat Doctor sanctus de secundo effectu poenitentiae, qui est obligationem ad poenam tollere.

SECUNDO haec quaestio praesupponit, quod peccato respondet aliquis reatus poenae, & adeo certum est, etiam de fide: ita quod nec unquam fuit hoc inter fideles dubitatum, nec etiam inter Philosophos morales qui frequenter dicunt, quod sunt praemia pro bonis, & poenae pro malis.

EST igitur conclusio de fide, quod per peccatum incurrit homo reatum poenae. Haec conclusio est sancti Thomae hic & in prima .2. quaest. 87.

& in .4. d. 14. Et probatur ex sacra Scriptura. Prius ad Roman. 2. Tribulatio & angustia in omnem animam operantis malum.

SECUNDO. Matth. 26. Ite maledicti in ignem aeternum, qui parati sunt diabolo & angelis eius. Ergo per peccatum incurrit peccatores reatum poenae.

TERTIO Luc. 16. habetur de diuitibus illo quod fuit sepultus in inferno.

QUARTO. Matth. 13. ubi scribitur illa historia zizaniorum, sic dicitur. Sicut ergo colliguntur zizania & igni comburuntur, sic erit in consummatione saeculi. Mittet filius hominis Angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis, ibi erit fletus & stridor dentium. Ergo per peccatum incurrit homines reatum poenae.

QUINTO. Paul. 2. Corinth. 5. sic ait. Oportet nos manifestari ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, pro ut gessit, siue bonum, siue malum. Ergo. & c. Conclusio igitur de fide est.

ALIQVI haeretici dixerunt, quod illa testimonia dicta sunt ad terrorem, sed postea non ita erit: quia Deus non delectatur in poenis. Quid ad Deum punire sic homines?

DICO contra hos, quod dicere hoc, est pestilentissima haeresis: quia Deus non potest mentiri. Et promittit poenas in alia vita, illis qui moriuntur in peccato mortali. Ergo ita erit.

PRAETEREA. Efflet contra iustitiam vel prouidentiam Dei, dicere, quod mali manebunt impuniti, etiam stando in lumine naturali. Deus autem est iustus iudex, qui tribuet unicuique iuxta opera sua. Ergo pro malis operibus retribuere malum poenae.

DUBITATUR an sit necessarium, quod Deus puniat peccatores, vel an possit Deus non punire, & si potest non punire, quare non faciat. Quia si punire peccatores, non est de se malum, omisio poenitentiae non erit mala, secus si esset de se mala. Si dicas, quod potest non punire morientem sine poenitentia, quia potest remittere illam poenam & illa peccata sine poenitentia, hoc verum est. At non est quaestio de hoc, sed, an sine remissione peccatorum Deus possit non punire aliquem: ita quod sit verum dicere, quod Petrus manet in peccato, & non punitur a Deo.

AD HOC dico, quod Deus potest non punire peccatores non manentem peccatores. Probatur. Quia illa iniuria quae fit per peccatum, fit ipsi Deo. Ergo satisfactio ipsi debetur soli. Ergo ipse potest remittere non puniendo.

SECUNDO dico, quod de facto non facit, nec faciet: quia non facit omnia quae potest facere, sed illa quae conueniunt. Conuenit vero quod peccatores poenas dent. Probatur. Quia

Dubium unicum.

est de iure naturali, quod malefactores puniantur & sine hoc non potest stare orbis: quia fortiores opprimerent alios, & non esset aliquis ordo inter homines, nec esset aliquis bonus. Hic est vnus modus dicendi, & est. S. Thom.

ALIUS modus est: quem tenet Scotus in .4. d. 14. q. 1. art. 1. qui continetur aliquibus propositionibus. Prima est. Nihil aliud est remissio culpe, nisi remissio poenae.

SECUNDA est, transacto peccato, nil aliud manet, nisi ordinatio ad poenam. Et hunc modum habet Ioannes Merinensis. q. 7. in codice de poenitentia, & alij sequaces Scoti.

TUNC dico, quod sequendo hunc modum, est dicendum, quod Deus etiam de potentia absoluta, non potest non punire peccatum, sine remissione peccatorum. Hac sequitur ex illis duabus propositionibus Scotus: quia exprae dicit, quod nil aliud remanet post peccatum, nisi ordinatio & obligatio ad poenam, & tollere illum reatum, est tollere peccatum & illam obligationem. Idem dicit Scotus in .4. d. 21. q. 1. Ergo Deus non potest non punire peccatum sine remissione peccatorum: quia secundum Scotum, non est aliud remittere peccatum, quam non punire illud.

SED ut dicemus statim, non est verum, quod dicit Scotus, quod post peccatum non remanet aliud, nisi obligatio & ordinatio ad poenam.

DICO rursus, quod quodlibet peccatum est reatus poenae: ita quod verum est dicere, quod peccator tenetur ad poenam: sicut dicimus, quod qui fuerit occidit, tenetur ad suspendium. Non quod sit praecipuum quod subeat poenam, sed quod iustum est talem suspendi. Sic peccator tenetur ad reatum poenae: iustum est, quod patitur licet non sit praecipuum, quod ipse subeat poenam.

HIS suppositis, prius oportet dicere, quid est reatus ad poenam, quod tractat sanctus Thom. in prima .2. q. 86. & 87. & in .4. d. 14. q. 1. art. 1. q. 2. Sed ante quam declarem sententiam sancti Thom. ponam sententiam Domini Scoti, qui dicit in .4. d. 14. q. 1. art. 1. q. 2. quod post peccatum mortale nil aliud remanet, nisi quaedam ordinatio ad poenam, et haec ordinatio quatenus est voluntas Dei volentis vindicare, dicitur offensa Dei, & quatenus est disconueniens animae: quia ponit eam in malo statu, vocatur macula, & quatenus est obligatio ad poenam, dicitur reatus ad poenam.

SED contra hanc opinionem arguitur hoc modo. Potest quis esse in peccato mortali sine ordinatione ad illam poenam. Ergo ordinatio ad poenam, non est esse in peccato. Probatur antecedens. Prius, ipsum peccatum actuale est macula animae quia post peccatum, anima est in macula. Ergo ipsum peccatum actuale est macula: quia tunc anima est in macula: cum in illa sit postea. Et peccatum actuale est vera offensa, & hoc dato quod non esset ordinatio ad poenam, & si Deus nunquam puniret, esset macula in anima, & esset offensa Dei. Ergo aliud est offensa, & aliud est obligatio

ad poenam: quia certum est, quod non sunt duae maculae, nec duae offensa. scilicet peccatum mortale de se sine quouis ordine ad aliquid aliud, & haec ordinatio quam tu ponis.

SECUNDO esto ordinatio nulla esset ad poenam (quod potest esse de potentia Dei absoluta: quia Deus non vult punire peccatum mortali & non habet ordinem ad poenam, non tamen est remissum peccatum. Ergo post peccatum non manet sola ordinatio ad poenam. Si dicas, quod Scotus dicit, tunc non est peccatum, hoc ipse non posset dicere: quia secundum eum praecipua prima tabulae sunt indispensabilia. Non enim possunt transgredi sine peccato. Ergo stante isto casu, si pelleret peccabit.

TERTIO arguitur. Damnati in inferno peccant mortaliter, & non remittuntur omnia peccata. Habent enim in anima maculam de peccatis commissis in inferno, quae sunt vera peccata, & proprie sicut peccata viatoris. Probatur: quia sunt intrinsece mala, nempe blasphemiam, & non est ibi obligatio ad poenam: quia alias cresceret poena essentialis. Ergo reatus ad poenam distinguitur ab omnibus effectibus peccati.

QUARTO. Si nil aliud est peccatum remitteri, quam soluere poenam, sequitur, quod remittitur in peccato veniali dimidia culpa tantum: ut si ad satisfaciendum pro peccato veniali requiratur, quod ieiunet duobus diebus, in primo die est pars culpa remissa. Probatur, quia est remissa pars poenae. Ergo pars culpa. Et si dicas, quod nunquam remittitur culpa quousque soluat rota poena, & compleatur poenitentia, contra, ergo stat quod aliquis satisfaciat pro culpa non dimissa. Probatur: quia ieiunium vnus diei satisfaciit pro culpa & non est dimissa.

QUINTO. In purgatorio quomodo remittitur culpa venialis? Dicit quod per solutionem poenae. Sed ponamus nos quod debet esse in purgatorio .8. dies, in .4. prioribus diebus, nullo modo remittitur culpa, & tamen satisfaciit. Ergo oportet incidere in alterum illorum, vel quod remittitur dimidia culpa, vel quod satisfaciit pro culpa, & non remittitur ipsa culpa, & ita satisfaciit pro culpa non remissa.

SEXTO. Contritio de peccato mortali sufficit ad remissionem totius culpa. Ergo etiam tota culpa venialis remittitur, & pro illa etiam sufficit contritio. Et quandoque non remittit totam poenam. Ergo remissio culpa & remissio poenae, non sunt idem.

SEPTIMO. Ut ipse Scotus fatetur, stat reatus poenae sine quacunque macula. Ergo non est idem obligatio ad poenam & macula & offensa. Aliquid ergo aliud manet post peccatum praeter ordinationem ad poenam: sicut dicit sanctus Th. vbi supra. Gerison etiam dicit, quod i peccatore est indignitas quaedam positiva ad amicitiam Dei vel ad gloriam.

Sec

Sed hoc quod dicit Gerson est de lege: quia si Deus ordinaret, quod non daret gloriam, sicut de potentia absoluta potuit facere, qui peccaret, non haberet illam indignitatem ad gloriam, sed esset in dignitas ad amicitiam Dei.

SED si vellimus absolute loqui: quia etiã sanct. Thom. aliquando vocat indecentiam ad beatitudinem est indignitas positiva ad amicitiam Dei: quia in puris naturalibus esset indignus negativus, non dignus: non tamẽ esset dignus, ita quod nec meretur, nec non meretur, hoc proprie est macula, offensa, & reatus, & vocatur culpa: quia ita dicitur, quod est in culpa. Vnde. S. Thom. in prima. 2. q. 86. & 87. dicit, quod transacto peccato manent multi effectus ex ipso, & non solum obligatio, aut ordinatio ad poenam, ut dicit Scot. Vnus effectus est quãdam macula, quã secundũ. S. Th. in prima. 2. q. 109. art. 7. est privatio nitoris vel pulchritudinis, quã erat in anima ex gratia. Secundus est, quod peccator est aversus à Deo, & est inimicus Dei. Tertius, quod est indignus ad beatitudinem & ad amicitiam Dei. Vnde in peccatore ante poenitentiam est quãdam indignitas positiva ad amicitiam Dei ex natura rei. Et hoc etiam dicit Gerson. Quartus effectus est offensa. Quintus est obligatio vel ordinatio ad poenam. Et esto iste non sit ex natura rei, manent alij. Ergo contra Scot.

HOC declarat sanct. Thom. ubi supra, & dicit ex Arist. 8. Ethic. quod tam amicitia quam iustitia consistunt in quadam aequalitate. Et de iustitia non est dubium: quia si vedo tibi domum, oportet, qd tu des mihi æquale, & etiam de amicitia oportet quod des mihi æquale. Si diligo te oportet, qd tu diligas me. Per peccatum autem facio cõtra amicitiam & iustitiam, contra amicitiam quidem: quia sunt ingratus pro beneficijs receptis, contra iustitiam vero: quia facio contra obedientiam, quã deo de iusticia. Quantum igitur ad hoc quod facit contra amicitiam, priuatur illa, rediturque indignus illius. dicitur macula, quã remanet post peccatum. Ex hoc autem quod facit contra iustitiam tenetur ad satisfactionem. Omnis enim qui facit contra iustitiam, tenetur ad satisfactionem. Et anima dicitur esse in macula quando quis facit contra amicitiam: quia illa est pulchritudo anime, ut sit in gratia Dei, quia macula est carentia alicuius, quod ornat animam.

EX eo vero quod peccator lædit iustitiam, tenetur ad restitutionem, & oportet, quod re-compenset eam tantundem secundum posse, & tantum reddat pro posse suo. Hoc pbat. S. Th. quia aliquando pot vnu reddi sine alio, & ideo potest cõpensari vnu sine alio: quia sicut qui est amicus alteri, & accipit ab eo. 100. aureos, tenetur ratione iusticia: 100. reddere sine eo quod reconcilietur ei, & contra: ita possumus reddere Deo id ad qd tenemur ratione amicitia: s. quod reconciliemur ei, & eum nobis faciamus amicam, sine eo quod reddamus

illi, quod debemus ratione iusticia:

EST igitur manifestum, post peccatum relinquimaculam & obligationem ad poenã in anima. His suppositis respondetur ad quæstionem, an. s. per poenitentiam remittatur reatus poenã, duabus propositionibus.

PRIMA est. Semper reatus poenã est minor per poenitentiam vel post poenitentiam de peccato mortali. Probat. Quia per poenitentiam remittitur culpa & reatus poenã æternã, & manet obligatus ad aliquam poenam temporalem. Ergo. &c.

SECUNDA propositio sit. Non oportet quod per poenitentiam remittatur semper totus reatus poenã. Probat: quia iniungitur poenitentia à sacerdote post confessionem, & bene: ut quis satisfaciatur pro aliqua parte poenã reatus, cui tenetur.

SED contra hanc secundam conclusionem arguitur, quod per poenitentiam totus reatus poenã remittatur. Quia ponamus quod Petrus peccavit mortaliter, & conterritur, per contritionem talem remittitur ei pars reatus poenã. s. poena æterna & maneat. v. g. poena temporalis vt decem. Si iterum conterritur remittetur ei illa poena

Probat: quia secunda contritio est eiusdẽ virtutis & vigor. Ergo habebit effectũ, vt prima. Sed prima potuit remittere æternam poenam & illã mutare in temporalem. Ergo secunda poterit tollere poenã temporalem manentem. Nam si prima abstulit poenam vt. 100. quare ista. 2. non tollit poenam remanentem, vt. 10. cum sit ita intensa sicut prima. Si dicas quod non probamus de vna contritione, sed de duabus. Dico, quod satis mihi est, quod de duabus probem. Ad minus hoc ostendo, quod semper secunda contritio tollit omnem poenam temporalem quantumcumque magnam.

PRAETEREA. Ponamus vnã quãque intensam sicut ambæ tunc vnã sola sufficit. Ergo. &c.

PRO solutione huius nota sanctũ Tho. prima. 2. q. 87. ar. 6. & hic ad. 4. Ex quibus locis habetur quod poena æterna. stantia non debetur per se peccato mortali. i. in peccato mortali sunt duo. i. auersio à Deo & comersio ad creaturam: & quod vnus puniatur plusquam alius est ratione conuersionis in obiectum: quia conuertit se quis in peius obiectum acerbitas poenã non prouenit ratione a uersionis à Deo, quia æqualiter auertitur, sed ratione conuersionis: quantum autem ad durationem æqualiter puniuntur. Vnde peccato mortali debetur poena æterna, hoc est, quandiu manet peccatum mortale, tandiu debetur ei poena æterna, & si peccatum durat in æternum, poena etiam: non ratione grauitatis, sed quia peccatum mortale durat in æternum: sic poenitentia per accidens tollit poenam æternam, quia tollit peccatum & culpam. Et ita poenitentia per se ex Christi institutione non habet remittere totam poenã.

SECUNDO aliter dico ad argumentum, distinguendo maiorem. s. quod prima cõtritiõ remiserit infinitos años immediate nego, mediate concedo

concedo. s. auferendo peccatum, faciendo amicum & per consequens potentem satisfacere pro debito, quod non erat nisi viginti annorum, sed adeo erat poena æterna: quia nunquam soluebat illos viginti, & cũ hoc illa prima cõtritiõ soluit partẽ debiti quod ratione offensa debetur. Vnde ad argumentum dico, quod prima cõtritiõ ex eo quod tollit peccatum tollit quod poena eius non duret in perpetu: sed secunda cõtritiõ cum inueniat ablatã perpetuitatẽ poenã, non poterit remittere, nisi hoc, quod non tã acerbè puniatur: hoc est, quod non puniatur ita intense sicut prius, & ita etiam potest remittere totum reatum, quando. s. remissa est tota acerbitas poenã.

SECUNDO arguitur hoc modo. Baptismus totam poenam remittit. Ergo etiam poenitentia. Probat. consequentia. Sicut baptismus est institutus ad remissionem peccatorum: ita & poenitentia, quia sicut dictum est, Nisi quis renatus fuerit &c. Ioan. 3. ita dictũ est, Quorum remisistis. &c. Ioan. 20. Ergo si baptismus remittit totam poenã etiam poenitentia.

AD HOC nego consequentiam: quia aliquid est in baptismo quod non est in poenitentia, quia baptismus est regeneratio, & sicut in generatione naturali oia corrumpuntur, præterita: sic etiã in generatione spiritali oportet quod nihil maneat

SECUNDO, quia baptismus facit nouã creaturã: non aut poenitentia. Et quia baptismus facit nouã creaturã, oportet quod omnia præterita & vetera remittat & deleat. Et etiam: quia baptismus cõfert nouam vitam spiritualem quẽ non compatitur secum mortem: non autem sic est de poenitentia. Ergo. &c.

PRAETEREA. Arguitur hoc modo. Boni non debent puniri, sed mali debent affligi poenis. Sed post poenitentiam iam aliquis est bonus & studiosus. Ergo Deus non debet affligere eum poenis.

AD HOC. S. Tho. prima. 2. q. 27. & hic in prima. 4. q. 28. & in. 4. d. 14. dicit, quod de ratione poenã est quod sit inuoluntaria: quia non vocat aliquis poenam aliquid propterea quod sit laboriosum: quia ludere pilla vel globo est laboriosum & non dicitur poena vel poenale, eo quia est voluntarium, sed illud ubi est labor. Et esto ibi non sit labor, est poena vel poenale, si sit inuoluntarium. Vnde, tantum habet minus de ratione poenã, quantum plus habet de voluntario. Tunc ad argumentum: Boni non debent affligi poenis, distingo. In voluntariis, verum est: voluntariis, nego: quia boni homines sumunt sibi voluntaria poenas. s. peregrinationes, ieiunia, & alia id genus.

SECUNDO dico, quod boni quatenus boni sũt, non debet mulctari poenis, sed quatenus mali fuerunt iustum est quod faciant aliquam re-compensationem, esto iam sint boni.

PRAETEREA. Arguunt hæretici quod nos facimus Deum seuum & inhumanum: nam amicus qui vere est amicus & redit in gratia alterius,

non deletatur in poenis amici. Si per poenitentiam redimus in amicitiam eius, quare punit & affligit amicos suos? & habet carcerẽ pro amicis suis: vnde dicunt, quod nos tribuimus Deo quod non tribueremus hominibus, quod affligant amicos suos.

AD HOC dico, quod qui offendit Deum, lædit amicitiam & iusticiam: per poenitentiam vere fit re-compensatio pro amicitia, & nõ debet exigi ab eo aliud, sed non satisfactio pro iusticia. Postquam enim peccator dicit, peto veniam, tamẽ paratus sum facere quicquid volueris & redire in amicitiam tuam, non debet offensus dicere, non parcam, vel non eris amicus quousque reddas domũ. v. g. quã accepisti à me, sed debet recipere offendentem ita tim ad suam amicitiam, & salua amicitia poterit repetere domum suam: quia licet ille satisfecit pro amicitia, non tamen satisfactio pro iusticia: sicut re te potest amico remittere homicidium, tamen salua amicitia coget eum soluere & satisfacere pro iniuria, & ponit eum in carcere, quousque soluat. Sic etiam Deus se habet cum peccatoribus.

ULTIMO pro conclusione. i. quod post remissã culpam manet reatus ad poenam, & Deus punit illum qui fuit peccator, est manifestus locus. 2. Reg. 12. a sanct. Thom. Citatus in argumento contra, de Dauid, qui postquam audiuit a Nathã peccatum suum, dixit Peccavi Domino, Cui Nathã Dominus quoque transtulit peccatum tuum. Non morieris. Verum tamen quoniam blasphemare fecisti iniuriosè nomen Domini propter verbum hoc, filius qui natus est tibi morte morietur.

SECUNDO. 2. Paralipo in fine, de poenitentia Manaßes, qui post peccata ei remissa: multa mala cum populo suo passus est pro peccatis suis.

TERCIO. Idem patet de Maria sorore Moyßi quã iussa est septem diebus extra Castra manere pro peccato inuentionis in Moyßen. Idque post exactam poenitentiam de suo peccato Nume. 11.

QUARTO. Qui hoc dicit, nempe, quod post peccatum remissum quoad culpam, non manet reatus ad poenam: x consequenti negat purgatorium, quod hæreticum est. Ergo. &c. Sed de hoc latius infra secunda. 4. q. 7. vbi agemus de satisfactione.

Articul, quintus.

Vtrum remissa culpa mortali tollatur omnes reliquæ peccati.

DE QVINTVM sic pceditur. Videtur qd remissa culpa mortali, tollatur õnes reliquæ peccati. Dicit enim August. in lib.

in lib. de penitentia. Nunquam Dominus aliquem sanauit: quem omnino non liberauit. Totum enim hominem sanauit in sabbato: quia & corpus ab infirmitate, & animam ab omni contagione. Sed reliquia peccati pertinent ad infirmitatem peccati. Ergo non videtur possibile, quod remissa culpa remaneant reliquia peccati.

PRÆTEREA. Secundum Dionys. 4. cap. de diuinis nominibus, bonum est efficacius quam malum: quia malum non agit, nisi virtute boni. Sed homo peccando simul totam infirmitatem peccati incurrit. Ergo multo magis penitendo liberatur, etiam ab omnibus peccati reliquijs.

PRÆTEREA. Opus Dei efficacius est, quam opus hominis. Sed per exercitium humanorum operum ad bonum, tolluntur reliquia peccati contrarij. Ergo multo magis tolluntur per remissionem culpa, quae est opus Dei.

SED CONTRA est, quod Marci. 8. legitur, quod cecus illuminatus à Domino, primo restitutus est ad imperfectum visum (unde ait, video homines velut arbores ambulantes) deinde restitutus est perfecte, ita ut videret clare omnia. Illuminatio autem caeci significat liberationem peccatoris. Post primam ergo remissionem culpa, qua peccator restituitur ad visum spirituale, ad huc remanent in eo aliqua reliquia peccati preteriti.

RESPONDEO dicendum, quod peccatum mortale ex parte conuersionis in ordinata ad bonum commutabile, quandam dispositionem causat in anima, vel etiam habitum, si actus frequenter iteretur. Sicut autem dictum est culpa peccati mortalis remittitur in quantum tollitur per gratiam auersio mentis à Deo. Sublato autem eo quod est ex parte auersionis, nihilominus remanere potest id quod est ex parte conuersionis inordinata, cum hanc contingat esse sine illa, sicut prius dictum est. Et ideo nihil prohibet quin remissa culpa, remaneant dispositiones ex precedentibus

actibus causata, quae dicuntur peccati reliquia. Remanent tamen debilitata & diminuta: ita quod homini non dominantur. Et hoc magis per modum dispositionum, quam per modum habituum, sicut etiam remanet somes post baptismum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Deus totum hominem perfecte curat, sed quandoque subito: sicut socrum Petri statim restituit perfecte sanitati, ita ut surgens ministraret illis: ut legitur Luca. 4. Quandoque autem successiue, sicut dictum est de eo caeco illuminato Marc. 8.

ET ita etiam spiritualiter, quandoque tanta commotione conuertit cor hominis, ut subito perfecte consequatur sanitatem spirituales, non solum remissa culpa, sed sublatis omnibus peccati reliquijs: ut patet de Magdalena Luca. 7. Quandoque autem prius remittit culpam per gratiam operantem, & postea per gratiam cooperantem successiue tollit peccati reliquias.

AD SECVNDVM dicendum, quod peccatum etiam quandoque statim inducit debilem dispositionem, ut potest per unum actum causatam. Quandoque autem fortiore causatam per multos actus.

AD TERTIVM dicendum, quod uno actu humano non tolluntur omnes reliquia peccati: quia (ut dicitur in predicamentis) prauus ad meliores exercitationes deductus, ad modicum aliquid proficiet, ut melior sit. Multiplicato autem exercitio ad hoc puenit, ut sit bonus virtute acquisita. Hoc autem multo efficacius facit diuina gratia, siue uno, siue pluribus actibus.

IN HOC. Quinto art. sancti Thomae scribit conclusionem affirmatiuam sub hac forma. Remissa culpa remanere possunt reliquia peccatorum & saepe remanent. Probat manifeste & suscite: ut habes in litera.

DVBIUM prius hic occurrit, quia videtur quod S. Th. non respondet ad illud quod quaesuit. Quaesuit namque, an remisso peccato remaneat reliquia peccati. Et respondet, quod remisso peccato rema-

Dubium primum.

remanent reliquia. Hoc non est respondere, sed oportet dicere quod cum peccato remittuntur reliquia peccati.

AD HOC dico, quod quaestio, querebat unum & supponebat aliud. Querebat enim, an remisso peccato reliquia peccati remittantur, & supponebat, quod remisso peccato remanent reliquia peccati. Ideo ad utrumque voluit respondere. Ad suppositum respondet in corpore arti. & ad quaesitum respondet in solutione ad. i. vbi dicit, quod non semper statim Deus cum peccato remittit omnes reliquias peccati, sed aliquando successiue. Vide ibi, quia loculenter loquitur.

Dubium secundum.

DVBITATVR secundo, an sit certa lex, secundum quam Deus regulariter semper remittit certam poenam & certas peccati reliquias vel an indifferenter aliquando remittat plus aliquando minus.

AD HOC dico, quod leges sunt, secundum quas semper remittit certam partem poenae & reliquiarum peccati. Sed aliquando ex gratia & misericordia fortius concutit cum vno quam cum alio & ita perfectius conuertitur, & plus de peccatorum reliquijs remittitur: quia hic plus fuit tractus à Deo quam alius. Quare autem hunc plus quam illum traxerit, noli iudicare, si non vis errare ait Aug. Quid autem sint peccatorum reliquia constat ex diuo Thomae in littera, vbi manifeste dicit eas esse malas dispositiones, quae ex peccatis relinquuntur: ut malus habitus ex malis actibus genitus, tepiditas & frigiditas ad spiritualia, & poena quae debetur pro ipsis peccatis.

Articulus sextus.

Vtrum remissio culpa sit effectus poenitentiae.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod remissio culpa non sit effectus poenitentiae, secundum quod est virtus. Dicitur enim poenitentiae virtus, secundum quod est principium humani actus. Sed humanus actus non operatur ad remissionem culpa, quae est effectus gratiae operantis. Ergo remissio culpa non est effectus poenitentiae secundum quod est virtus.

PRÆTEREA. Quaedam aliae virtutes sunt excellentiores poenitentiae. Sed remissio culpa non dicitur effectus alicuius alterius virtutis: Ergo etiam non est effectus poenitentiae.

secundum quod est virtus.

PRÆTEREA. Remissio culpa non est nisi ex virtute passionis Christi: secundum illud Hebrae. 9. Sine sanguinis effusione non fit remissio. Sed poenitentia in quantum est sacramentum operatur in virtute passionis Christi, sicut & cetera sacramenta. Ut ex supradictis patet: Ergo remissio culpa non est effectus poenitentiae, in quantum est virtus, sed in quantum est sacramentum.

SED CONTRA. Illud est proprie causa alicuius, sine quo esse non potest. Omnis enim effectus dependet à sua causa. Sed remissio culpa potest esse à Deo sine poenitentiae sacramento, non autem sine poenitentia secundum quod est virtus: ut supra dictum est. Unde & ante sacramenta nouae legis poenitentibus Deus peccata remittebat. Ergo remissio culpa est praecipue effectus poenitentiae, secundum quod est virtus.

RESPONDEO dicendum, quod poenitentia est virtus secundum quod est principium quorundam actuum humanorum. Actus autem humani, qui sunt ex parte peccatorum, materialiter se habent in sacramento poenitentiae. Omne autem sacramentum producit effectum suum, non solum virtute formae sed etiam virtute materiae. Ex utroque enim est unum sacramentum, ut supra habitum est. Unde sicut remissio culpa fit in baptismo non solum virtute formae sed etiam virtute materiae. Sicut aqua: principaliter tamen virtute formae ex qua & ipsa aqua virtutem recipit: ita etiam & remissio culpa est effectus poenitentiae. Principaliter quidem ex virtute clauium quas habent ministri, ex quorum parte accipitur id, quod est formale in hoc sacramento (ut supra dictum est) secundario autem ex virtute actuum poenitentis, pertinentium ad virtutem poenitentiae: tamen prout hi actus aliquantulum ordinantur ad clauis ecclesiae. Et sic patet, quod remissio culpa est effectus poenitentiae, secundum quod est virtus: principaliter tamen secundum quod est sacramentum.

AD

AD PRIMVM ergo dicendum, quod effectus gratiae operantis, est iustificatio impij, ut in secunda parte dictum est. In qua (ut ibidem dictum est) non solum est gratiae infusio, & remissio culpa, sed etiam motus liberi arbitrij in Deum, qui est actus fidei formatae. & motus liberi arbitrij in peccatum, qui est actus poenitentiae. Hi tamen actus humani, sunt ibi ut effectus gratiae operantis, si mul producticum remissione culpa. Vnde remissio culpa non fit sine actu poenitentiae virtutis: licet sit effectus gratiae operantis.

AD SECVNDVM dicendum, quod in iustificatione impij non solum est actus poenitentiae, sed etiam actus fidei, ut dictum est. Et ideo remissio culpa non ponitur effectus solum poenitentiae virtutis: sed principaliter fidei, & charitatis.

AD TERTIVM dicendum, quod ad passionem Christi ordinatur actus poenitentiae virtutis, & per fidem, & per ordinem ad claves ecclesiae. Et ideo utroque modo causat remissionem culpa uirtute passionis Christi.

AD ID autem quod in contrarium obijcitur, dicendum est, quod actus poenitentiae virtutis habet, quod sine eo non possit fieri remissio culpa, in quantum est inseparabilis effectus gratiae, per quam principaliter culpa remittitur, quae etiam operatur in omnibus sacramentis. Et ideo per hoc non potest concludi, nisi quod gratia est principalior causa remissionis culpa, quam poenitentiae sacramentum.

SCIENDVM tamen quod etiam in uerte leg. & in leg. naturae erat aliquantulum sacramentum poenitentiae: ut supra dictum est.

IN HOC art. 6. Dicitur Tho. intendit tractare & docere, quod remissio culpa est a poenitentia, & quatenus poenitentia virtus est, & quatenus sacramentum est. Et scribit in sententia multas propositiones dignas, quae semel mandentur memoriae: quarum prior sic habet. Actus humani, qui sunt ex parte peccatoris, materialiter se habent in sacramento poenitentiae, quod est dicere, Confessio poenitentis est proxima materia sacramenti poenitentiae, quod notum est.

SECVNDA est. In sacramento aliquo non so-

lum agit forma, sed etiam materia. Probat: quia sacramentum est artificiatum quoddam sicut unguentum constat est materia & forma. Ergo totum illud unguentum agit & non solum ratione unius partis. Confirmat hoc ex sacramento baptismi. Nam in baptismo (inquit) non solum forma baptismi peccata remittit: sed etiam aqua, quae est eius materia: licet principaliter forma, quam materia. Ita in poenitentia sacramentali etiam actus poenitentis operantur ad remissionem culpa, licet praecipue operentur claves, quae sunt in ministro, qui apponit formam. Vnde infert diuus Th. quod remissio culpa est effectus poenitentiae, quatenus virtus est: quia actus poenitentis sunt ab illa tanquam a uirtute in poenitente infusa, vel imitatur actus illos, qui sunt a poenitentia infusa, ut cum poenitens solum habet attritionem.

SECVNDO colligit, quod remissio culpa principaliter est poenitentiae quatenus est sacramentum, & quatenus innuitur clauibus ecclesiae. Hae. S. Tho.

HIC prius dubitatur, quid vocatur, gratia operans, & quid cooperans. Dubium primum;

AD HOC dico quod eadem gratia numero est cooperans: sed dicitur operans in quantum praecedit contritionem & actum fidei formatae in genere causa formalis, & cooperans in quantum iam iste iustificatus uirtute illa gratia, & facit aliquas bonas operationes.

SECVNDO mouet dominus Caiet. hic dubium: quia videtur quod S. Tho. sibi ipsi non constet. Dubium secundum;

Nam hic dicit quod remissio culpa est effectus poenitentiae virtutis. Ex quo sequitur (cum actus poenitentiae virtutis sit actus liberi arbitrij) quod remissio culpa est a gratia, & a libero arbitrio: At oppositum dixit in ar. 4. huius. q. ad. 2. ubi expresse asseruit, quod remissio culpa est a sola gratia: plena autem absolutio, etiam a poena, est a gratia & a libero arbitrio. Haec videtur inter se pugnare. Ergo. &c.

AD HOC dicit Caiet. & bene, quod per illud in ar. 4. a. S. Tho. dictum, nempe, quod remissio culpa est a sola gratia, non excludit S. Tho. actus liberi arbitrij, qui sunt effectus gratiae, qui sunt necessarii ad remittendam culpam: sicut quando dicimus, sola causa facit hoc, non excluditur uirtus causa, aut actus mediante quo facit hoc. Quamdo vero S. Tho. dicit, quod remissio culpa non est a libero arbitrio, intelligitur absolute, secundum quod consideratur sine gratia: sed intendit quod est etiam a libero arbitrio moto, & informato a gratia, secundum quod iam illud liberum arbitrium est effectus & affectus gratiae, & non de se, sic intelligit hic.

EST etiam hic notandum, quod ia. S. Tho. concedit quod claves remittunt peccata, contra Magist. sentent. & nonnullos dicentes, quod sacerdotes solum habent claves ad ostendendum peccatore absolutum, non autem ad absoluendum, quod nos late disputabimus in secunda. 4. q. 13. art. 1.

QVAE

Quaestio. xxviii.

De remissione venialium peccatorum.

DEINDE considerandum est de remissione venialium peccatorum. Et circa hoc quaeruntur quatuor.

PRIMO. Vtrum sine poenitentia peccatum veniale possit dimitti.

SECVNDO. Vtrum possit dimitti sine gratiae infusione.

TERTIO. Vtrum peccata venialia dimittantur per asperersionem aquae benedictae & unssione pectoris & oratione dominica, & alia huiusmodi.

QUARTO. Vtrum veniale peccatum possit dimitti sine mortali.

Articulus primus

Vtrum peccatum veniale possit remitti sine poenitentia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod veniale peccatum dimitti possit sine poenitentia. Pertinet enim (ut supra dictum est) ad rationem uerae poenitentiae, quod non solum homo doleat de peccato praeterito, sed etiam proponat cauere de futuro. Sed sine tali proposito peccata venialia dimittuntur: cum certum sit, quod homo praesente uita sine peccatis venialibus ducere non potest. Ergo peccata venialia remitti possunt sine poenitentia.

PRAEETEREA. Poenitentia non est sine actuali displicentia peccatorum. Sed peccata venialia possunt dimitti sine displicentia eorum, sicut patet in eo qui dormiens occideretur propter Christum: statim enim aduolaret, quod non contingit manentibus peccatis venialibus. Ergo peccata venialia possunt remitti sine poenitentia.

PRAEETEREA. Peccata venialia opponuntur feruori charitatis: ut in secunda parte dictum est. Sed unum oppositorum tollitur per aliud. Ergo per feruorem charitatis quem contingit esse sine actuali displicentia peccati venialis, fit remissio peccatorum venialium.

SEDCONTRA est, quod Aug. dicit in lib. de poenitentia, quod est quaedam poenitentia quae cotidie agit in ecclesia, pro peccatis venialibus, quae frustra esset, si sine poenitentia peccata venialia possent dimitti. Videtur ergo, quod peccata venialia non possunt sine poenitentia dimitti.

RESPONDEO, dicendum, quod remissio culpa (sicut dictum est) fit per conuictionem hominis ad Deum: a quo aliquantulum separatur culpa. Sed haec separatio perfecte quidem fit per peccatum mortale: imperfecte autem per peccatum veniale. Nam per peccatum mortale mens omnino a Deo auertitur, ut pote contra charitatem agens: per peccatum autem veniale, retardatur affectus hominis, ne propterea in Deum feratur. Et ideo utrumque peccatum per poenitentiam quidem remittitur: quia per utrumque deordinatur uoluntas hominis per immoderatam conuersionem ad bonum creatur: sicut enim peccatum mortale remitti non potest, quando uoluntas peccato adheret, ita nec etiam peccatum veniale: quia manente causa, manet effectus.

EX igitur autem ad remissionem peccati mortalis perfectior poenitentia: ut scilicet homo actualiter peccatum commissum detestetur, quantum in ipso est: ut scilicet diligentiam adhibeat ad rememorandum singula peccata mortalia: ut singula detestetur. Sed hoc non requiritur ad remissionem venialium peccatorum: non tamen sufficit habitualis displicentia quae habetur per habitum charitatis, uel poenitentiae uirtutis: quia sic charitas non compatiretur peccatum veniale, quod patet esse falsum. Vnde sequitur, quod requiratur uirtutalis quaedam displicentia: puta cum aliquis hoc modo fertur secundum affectum in Deum, & res diuinas, ut quicquid sibi

occidit

occurreret, quod eum ab hoc motu retardaret, displiceret ei, & doleret se commisisse, & etiã si actu de illo non cogitaret. Quod tamen nõ sufficit ad remissionem peccati mortalis, nisi quantum ad peccata oblita post diligentem inquisitionem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod homo in gratia constitutus potest vitare omnia peccata mortalia, et singula: potest etiam vitare singula peccata venialia, sed non omnia: ut patet ex his quae in secunda parte dicta sunt. Et ideo poenitentia de peccatis mortalibus requirit quod homo proponat abstinere ab omnibus et singulis peccatis mortalibus: sed ad poenitentiam venialium peccatorum requiritur, quod homo proponat abstinere à singulis, non tamen ab omnibus: quia hoc infirmitas huius vite non patitur. Debet tamen habere propositum se preparandi ad peccata venialia minuenda: alioquin esset ei periculum deficiendi, cum desereret appetitum proficiendi, seu tollendi impedimenta spiritalis profectus, quae sunt peccata venialia.

AD SECVNDVM dicendum, quod passio pro Christo suscepta (sicut supra dictum est) obtinet vimbaptismi. Et ideo purgat ab omni culpa, & veniali, et mortali: nisi actu liter voluntatem peccato inuenit inherere.

AD TERTIVM dicendum, quod feruor charitatis virtualiter implicat conscientiam venialium peccatorum: ut supra dictum est.

IN HOC primo articulo D. Thom. hoc procedit ordine, quod prius in fronte articuli ponit vnam conclusionem, & secundo loco notabile vnum, & tertio loco absoluit dubium aliquibus propositionibus.

PRIMA propositio ita habet. Remissio culpae fit per coniunctionem hominis ad Deum, à quo aequaliter separat omnis culpa. Notabile est quod sequitur in litera. Hac separatio à Deo perfecte fit solum per peccatum mortale: imperfecte autem fit per peccatum veniale. Hoc probatur: quia per peccatum mortale mens omnino à Deo auertitur. Nam qui peccat mortaliter agit contra charitatem. At per peccatum veniale solum retardatur affectus hominis, ne prompte in Deum fera-

tur. Vnde colligitur in litera quod vtrunque peccatum per poenitentiam remittitur.

SECVNDA propositio. Sicut peccatum mortale remitti nõ potest quando voluntas peccato adhæret, ita etiam nec veniale. Probat: quia manente causa, manet effectus.

TERTIA propositio. Ad peccatum mortale remittendum, exigitur perfectior poenitentia, nempe, vt homo actualiter peccatum mortale commisit detestetur, quantum in ipso est, nempe, vt diligentiam adhibeat ad memorandū singula peccata mortalia, vt singula detestetur.

QVARTA propositio. Hoc quod requiritur ad remissionem mortalium, non requiritur ad remissionem venialium.

QVINTA propositio est. Ad remissionem peccatorum venialium non sufficit habitualis displicentia, quae habetur per habitum charitatis, vel poenitentiae virtutis. Probat: quia dato opposito, sequeretur quod charitas non compateretur secum peccatum veniale, quod manifeste falsum est.

SEXTA propositio est. Ad remissionem peccatorum venialium requiritur quadam virtualis displicentia, nempe, cum aliquis hoc modo fertur, secundum effectum in Deum & res diuinas: vt quicquid sibi occurreret quod eum ab hoc motu retardaret, displiceret ei, & doleret se commisisse, etiã si actu de illo non cogitaret.

SEPTIMA propositio. Hoc quod sufficit ad remissionem peccati venialis, non sufficit ad remissionem peccati mortalis: nisi quantum ad peccata oblita post diligentem inquisitionem. Hac diuus Thom.

PRIVS est hic notandum, quod hac materia de remissione peccatorum venialium, tractatur à Mag. in. 4. d. 16. & ibi a suis expositoribus.

SECVNDO est sciendum illud, quod sanctus Th. dicit. scilicet quod tam peccatum mortale, quam veniale, facit aliquam separationem, sed non eodem modo. Nam peccatum mortale omnino tollit amicitiam & gratiam Dei, & ita perfecte separat à Deo. Veniale autem non tollit amicitiam, sed est quadam offensa secum compatiens amicitiam: sicut inter homines sunt quaedam quibus offenditur amicus: licet amicitia non tollatur, sed solum grauat ille. Vt enim in naturalibus lapis habes principium descendendi deorsu dupliciter potest impediri, ne descendat, nempe, vno modo si tollas principium, scilicet gravitatem, alio modo ponendo impedimentum, vel obstaculum, sicque, licet habeat gravitatem, impeditur, ne descendat: sic per charitatem mouetur quis in Deum: at per peccatum mortale, tollitur principium illud. scilicet charitas, peccatum vero veniale non tollit principium. scilicet charitatem: sed est obstaculum impediens motum charitatis in Deum, ne scilicet feruenter tendat in Deum.

TERTIO. Dicit sanctus Thom. quod ad tollendum vtrunque peccatum, nempe mortale & veniale, requiritur poenitentia, quae est conclusio, quae resp-

respondetur ad id quod quaerebatur in ar. formaliter.

EX qua conclusione sequitur, quod quando quis complacet in veniali, non remittitur ei, nec illud in quo complacet, nec aliquid aliud, quod sit eiusdem rationis. Hoc est. Si aliquis dixit. 10. mendacia, dolet de nouem, & complacet in vno, nec illud in quo complacet, nec aliquid aliud mendacium remittitur, quia virtualiter in omnibus complacet: cum non poeniteat de peccatis illis, eo quia mendacia sunt & contra Deum. Et etiam si doleat de omnibus praeteritis, sed habet propositum mentendi in futurum, nullum mendacium remittitur: quia virtualiter complacet in illis ob dictam rationem.

QVARTO dicit Doctor sanctus, quod non requiritur tanta poenitentia ad remittendum peccata venialia, sicut ad mortale delendum. Nam ad veniale delendum, satis est tollere impedimentum, quia (vt diximus) peccatum veniale est impedimentum ad hoc quod charitas non exeat in actum suum, & tollitur illud impedimentum per feruorem charitatis. i. per dilectionem Dei. Et si dicas, quod requiritur poenitentia, quia ita dicit sanctus Thom. dico, quod ipse dicit, dilectionem Dei, esse virtutem poenitentiam, quae sufficit ad remittendum venialia, licet non sufficiat ad remittendum mortalia, quia tantum valet ad remittendum venialia, sicut poenitentia, & ideo dicitur poenitentia virtualis.

Dubium primum. **SED** hæc quaestio, an peccatum veniale remittatur sine poenitentia, supponit, quod sit peccatum veniale, quod est falsum, quia in Scriptura sacra non habetur, quod sit peccatum veniale. Ideo dubitatur an sit aliquod peccatum veniale. Quod tamen dubium sancti nunquam mouerunt: quia habebant pro certo quod erat peccatum veniale. At hæretici Lutherani dicunt, quod nõ est peccatum veniale. Et fideles postquam hæretici negant, petunt, quod probemus.

IDEO pono conclusionem. De fide est, quod est peccatum veniale, & quod non omnia sunt mortalia. Et infra cum de purgatorio agemus, de hoc nobis erit sermo latior. Pronunc autem probō hoc. Prius Iacob. i. Nemo cum tentatur, dicat, quoniam à Deo tentatur: quia Deus intentator malorum est. Constat Iacobum locutum fuisse de mala concupiscentia, quae est tentatio, quae inclinatur ad malum. Et sequitur, Concupiscentia cum conceperit, parit peccatum. Peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortem. Vnde sequitur manifeste, quod est aliquod peccatum mortem generans, & aliud non. Ergo aliquod est veniale peccatum.

SECVNDO. i. Corinth. 3. dicitur. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, praeter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Siquis autem, superaedificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, foenum, stipulam: vniuscuiusque opus manifestum erit. Dies

enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur: & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superaedificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluabitur sic, quasi per ignem. Manifestum est ex hoc, quod omnes aedificant, super Christum. Qui enim mortaliter peccant non aedificant: sed potius destruunt. Per aurum vero, intelliguntur opera bona. Illud autem, si cuius opus arserit, ipse patietur detrimentum, sed saluabitur sic quasi per ignem: non potest intelligi de peccato mortali, quia tale habens opus non saluabitur. Nec potest intelligi de bono opere: quia propter illud non patietur homo detrimentum. Et ita sanctus Thom. & doctores sancti intellexerunt semper illum locum. Per aurum, argentum & lapides pretiosos, intelliguntur bona opera, quia lucida: per stipulam autem & foenum, intelliguntur opera bona de se, aliqua tamen ex parte imperfecta, & defectus non nullos habentia.

SECVNDO aliter exponit Doctor sanctus, quod edificium super Christum est tota doctrina Christiana, & illi aedificant aurum, argentum, & lapides pretiosos, qui docent vera vtilia & catholica. Illi autem foenum aedificant & stipulam, qui docent inutilia. scilicet fabulas & Metaphysicas, licet nõ sit falsa doctrina. Nam si quis doctrinam falsam doceret, peccaret mortaliter, & non aedificaret, sed destrueret. Qui primo modo aedificant, mercedem accipient, qui autem secundo modo, saluabuntur, quasi per ignem. Ergo constat, quod est aliquod peccatum veniale.

ET est notandum, quod quando est testimonium Scripturae, quod rationabiliter apud homines non patitur aliud sensum, nisi illud quod sancti probant, quantumcumque dicat aliqui, ego dico, quod nõ intelligitur sic, nõ excusantur ab hæresi. Aliqui volunt exponere illud locum, & imponant diuo Hiero. Detrimentum patietur. i. patietur multos ob praedicatorem labores, & euadet multa pericula. Sed hoc falsum est, & Hiero. nunquam illud somnauit. Non enim verba Pauli patiuntur illud sensum: quia Paulus manifeste loquitur de die iudicii, cum dicat, vniuscuiusque opus manifestum erit. Dies enim Domini declarabit. Dies autem Domini, peculiariter accipitur pro die iudicii.

TERTIO. Iacob. 5. Infirmatur quis in vobis: inducat presbyteros ecclesiae, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei. Non potest hoc intelligi de peccatis mortalibus: quia ad illa remittenda requiritur poenitentia & confessio, vel in re vel in voto. Ergo intelligitur illud de venialibus, quia nunquam quis dixit, quod per solas orationes presbyterorum dimittantur peccata mortalia. Ergo, &c.

QVARTO Matth. 7. & Luca. 6. dicit Dominus. Quid autem vides festucam in oculo fratris

tuitrabē autem in oculo tuo nō vides. Eijce prius trabem de oculo tuo, & tunc videbis eijcere festucam de oculo fratris tui. Vbi per trabē intelligitur lethale crimen & per festucam, leue & veniale. Et omnes sancti ita intelligunt. Et certum est quod per trabem intelligitur peccatum mortale: per festucam autem certum est, ad minus intelligi aliquod reprehensibile: quia alias non erat eijciendum. Et non potest intelligi de peccato mortali quia festuca non tollit visum: trabes autem tollit. Ideo per trabem intelligitur mortale.

QVINTO Matth. 12. dicit dominus. Omne verbum occisum quod loquuti fuerint homines redent de eo rationem in die iudicii. Tūc sic. Verbum occisum est peccatum. Et non mortale. Ergo veniale. Antecedens probatur: quia nulli comminatur malum propter opus bonum. Sed illud dixit Dominus non solum de magnis peccatis, sed etiam de paruis: quia durum esset & irrationabile, quod pro quolibet verbo occioso peccarent homines mortaliter, & in infernum mitterentur. Ergo dicendum est, quod est veniale, & nec potest dici, quod sit opus bonum, cum de eo debeant homines reddere rationem.

SEXTO. Numeri. 15. dicitur. Si per ignoratiam praterieritis quicquam horum, quæ loquutus est Dominus ad Moysen, offeret sacerdos vitulum de armento holocaustum in odorem suauissimum Domino, hircumque pro peccato, & rogabit sacerdos pro omni multitudine filiorum Israel, & dimittentur eis, quoniam non sponte peccauerunt. In hoc loco etiam sancti fundant esse aliqua peccata, quæ non requirunt tantam satisfactionem, sicut alia quæ sunt mortalia. scilicet. quando quis peccat ex ignorantia: sicut cum quis ignorat aliquid, & est paratus scire bona fide, raro autem aut nunquam ignorantia illa est mortalis, secus si non est paratus scire bona fide sed aut non vult scire, aut est notabiliter negligens ad sciendum. Et Aristoteles dicit. Ethic. quod ignorantia facit aliquo modo inuoluntarium. Et quod citatus locus intelligatur de veniali probatur, quia sequitur in eodem capitulo. Anima vero, quæ per superbiam aliquid commiserit, siue ciuis sit ille siue peregrinus, peribit quoniam rebelis fuit Domino, ubi manifeste loquitur de mortali: quia propter veniale nullus perit. Ergo in prioribus verbis, Quando per ignorantiam peccauit, non perit. Ergo non erat mortale. Et tamē peccatum. Ergo est peccatum veniale.

SVENT etiam pro hoc testimonia sanctorum: Et prius est Ambrosius super illud ad Roman. 7. Nō enim quod volo bonum, hoc ago: sed quod volo malum illud facio. Vbi Ambrosius querit, an homines excusentur à peccato, & dicit quod non, sub his verbis. Nunquid quia inuitus homo trahitur in legem peccati, immunis debet videri à crimine: quia hoc agit quod non vult, vi præssus potestatis: Non utique. Ipsius enim vitio & desidia hæc capta sunt. Vbi Ambrosius dicit, quod non

propterea excusantur à peccato: quia id faciunt malum quod non volunt, quia quando Paulus dicebat, sentio aliam legem in membris meis captiuam me in lege peccati, peccabat: quia aliàs quare diceret, Infortunus homo. Non enim dicebat illud propter dolorem corporalem: quia ipse dicebat, cum infirmior fortior sum. Et Paulus non peccabat mortaliter: quia iam erat confirmatus in gratia, iam dictum fuerat ei, sufficit tibi gratia mea. Ergo peccans sicut Paulus peccabat, non peccat mortaliter, secundum Ambrosium. Ergo sunt peccata venialia.

SECUNDO pro hoc est Hieronymus super illud Matth. 7. vides festucam in oculo fratris tui. &c. Vbi dicit. De his loquitur qui cum ipsi mortali crimine teneantur obnoxij: tamen non concedunt fratribus minora peccata, calicem excolantes, & camelum glutientes. Vbi Hieronymus per minora peccata intelligit venialia.

TERCIO. Augustinus in libro de natura & gratia, post medium, loquens de quodam Poetolano volente probare, quod potest esse homo sine peccato diligentia sua, dicit. Acute videtur interrogare, quomodo isti sancti ab hac vita discesserunt, cum peccato, an sine peccato: vt si responsum fuerit, cum peccato, putes eos securura damnatio, quod nephas est dicere: si autē sine peccato dictum fuerit eos exisse de hac vita, probat hominem (salte propinquante morte) fuisse sine peccato in hac vita. Vbi parū attendit, cum sit acutissimus, non frustra, etiam iustos, in oratione dominica dicere, Dimitte nobis debita nostra, dominūque Iesum Christū cū eandē orationē dicendo explicuisset, veracissime subdidisse, si enim dimiseritis, dimittet vobis peccata vestra pater vester coelestis. Ex hoc enim quotidiana nū spirituale quodammodo incensum, quod ante Deum in altari cordis, quod sursum habere ad monemur. Et sequitur. Si nō hic viuatur sine peccato, licet mori sine peccato: dum subinde veniale dicitur, quod subinde vel ignorantia vel infirmitate committitur. Ergo loquebatur de venialibus: quia sancti viuunt sine mortalibus.

QUARTO. Augustinus tractans Numeri. 15. illud quod supra citauimus ex eodem loco & in quod. 23. super Numeros, exponit locum illum, sicut nos exposuimus, & dicit. Aliud est præcepta cōtempnere: aliud autē non magni pendere, sed aut ignarum contra facere, aut victum. Quæ duo fortasse pertinent ad illa peccata, quæ à nolentibus fiunt, vnde Augustinus dicit, quod aliqua peccata quæ fiunt cum ignorantia, sunt venialia.

QVINTO. Ita dicitur in concilio Toletano secundo, & habetur in decretis. d. 25. cap. Vnum orarium, quod aliqua peccata facta cum ignorantia sunt venialia.

SEXTO. Augustinus libro. 21. de ciuitate Dei cap. 23. dicit quod quantumcunque aliquis laboret, & vigilet semper poterit dicere, Dimitte nobis debita nostra. Et hoc nō potest intelligi de peccatis mortalibus quæ impi

impium esset diceret, quod cum vigilancia humana & adiutorio Dei, non possent vitari omnia peccata mortalia, & singula, vt hic dicit. S. Th. ad primū argumētum. Ergo intelligitur de venialibus. **SEPTIMO**. Hoc ipsum dicit Gregorius & Beda super Paulum. 1. ad Cor. 7.

OCTAVO. Gregorius. 17. Moralium tractans illud Iob, Non peccauī, & illud, peccaui, quomodo illa stant, dicit, quod non peccauit mortaliter, sed peccauit illa peccata quæ sancti viri vitare non possunt, quæ sunt venialia.

NONO. Idem Beda super illud Iacobi. 1. Concupiscētia cū cōceperit, parit peccatū. &c. ait Tribus modis tētatio agit, subreptione, delectatione, cōsensu, suggestiōe hostis, delectatione vel etiā cōsensu nostræ fragilitatis. Quod si hoste suggerente, delectari aut cōsentire peccatō nolumus, tētatio ipsa nos ad victoriā prouehit, vt coronā vitæ mere amur accipere. Si vero ab hostis suggestione paulatim arrepta intentionem abstrahat, & in vitium incaperimus alici delectando, offendimus quidē sed nondum lapsum mortis incurrimus. At si delectationem concepti facinoris in corde, etiā partus sequitur prauæ actionis: iam nobis mortis reis, victor hostis abscedit. Vnde aperte constat, quod sint aliqua peccata, per quæ homo non incurrit mortem.

DECIMO. Pro hoc est expressē Augustinus in homelia de igne purgatorio vbi expresse dicit, quod est veniale peccatū, quod purgatur leui poenitētia, & quod de illo loquitur Paulus. 1. ad Cor. 3. quādo dixit, si cuius opus arserit: ipse autē saluabitur sic quasi per ignē. Innumera alia sunt testimonia, vbi sancti hoc dicunt, sed hæc sufficiant,

RATIONE probatur eadē conclusio. Prius Paulus prior ad Cor. 6. et ad Galat. 5. numerat peccata, quæ excludūt à regno Dei, vt avaritiam, ebrietatē. &c. & non ponit ibi mendaciū iocosū, verbū ociosū, & hæc leuia. Ergo ista nō excludunt à regno Dei. Ergo nō sunt mortalia, sed venialia, aliās Paulus deciperet nos, & esset magna decēptio & periculū: quia induxisset nos in illū errorē quod alia licerēt, si intēderet quod sola illa erāt peccata: sed intendebat ponere differentiā inter mortalia & venialia, nempe, inter illa quæ excludūt à regno, & alia quæ non excludunt.

SECUNDO Matth. 9. & Luc. 18. dicitur de illo iuvene qui interrogauit redēptorē dicēs, Magister quid faciēdo vitā æternā possidebo, & Dñs ad eū serua mādātā. Et subiūgit adolescēs. Quæ Et dñs Nō occides, nō furtū facies. &c. annuerat omnia mādātā de calogi. Et rursus iuuenis. Oia hæc feci a iuuentute mea. Et dñs illi. Si vis perfectus esse, vnū tibi deest, vade, vende oia quæ habes, & da pauperibus, & veni, & sequere me. Tūc conficitur sic argumētū. Ille iuuenis quæsiuit necessaria ad salutem. Et dñs numerauit mādātā, vel sufficiēter, vel non. Si primū inter illa nō numerauit mendaciū iocosū nec verbū ociosum. &c. Ergo sine

illis. i. esto non caueat quis ab illis, pōt saluari. Et dixit dominus, quod nihil deficiebat ei, sed solum vnū. quod videret omnia quæ habebat, ad hoc quod esset perfectus. Si non numerauit omnia sufficienter ad salutē necessaria. Ergo licet seruauerit oia illa à iuuetute sua, non sufficiebat ad vitā æternā. **SED** contra: quia nō numerauit præcepta primæ tabulæ. scilicet. Vnum colle Deum.

DICO, quod numerauit præcepta in ordine ad proximum: quia supposebat, quod ille erat religiosus, & colebat Deum, maxime quia ille qui recte se habet circa proximum, etiam bene se habet circa Deum: quia iam nō est difficile bene se habere ad Deum, quando bene se habet ad proximum. Probat quia quando seruat ista præcepta, seruat præceptum de dilectione Dei: quia diligit proximum propter Deum.

ET cōfirmatur ex Paul. Rom. 13. Qui diligit proximum, legem impleuit. Nam, Non adulteribus &c. & si quod est aliud mandatum in hoc verbo instauratur, Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Sed verbum ociosum, & mendaciū iocosū nō sunt cōtra proximum. Ergo diligēdo proximum saluabitur quis, esto dicat verbū ociosum. Ergo verbū ociosum nō est cōtra legē, sed præter legē. Vnde habetur quod melius loquitur. S. Th. quā moderni, quando dicit, quod peccatum veniale non est contra legem: quia si peccatum veniale contra legem esset damnaretur homo propter illud: cum oporteat legem seruare ad intrandum ad vitam æternam. Et sancti legem seruauerunt licet venialiter peccauerint. Non enim facit contra amicitiam amicus, ex hoc solum quod intendit alijs rebus, quæ non sunt in obsequium amici, sed peccat solū leuiter. Sicut etiam seruus peccat & non facit contra Dominum, nec frangit eius præceptum ex hoc solum, quod discedit ab obsequio Domini sui, nempe, intendens alijs rebus in quibus nullum obsequium præstat Domino, sed solum peccat leuiter. Ita ergo nos peccamus venialiter, si intendimus alijs rebus quæ non sunt in obsequium Dei nostri, non tamen peccamus mortaliter ob hoc solum.

VLTIMO. Si esset aliquis purus homo amicus alicuius, qui propter quamcumque leuem offensam dirimeret amicitiam, & fieret hostis alterius sui amici, accusaretur apud homines inhumanitatis magna. Ergo & Deus esset accosandus si hoc faceret: cum iugum eius sit suave, & onus leue. Consequentia probatur: quia quod apud homines malitiæ accusaretur rationabiliter: apud Deum etiā esset dignum quod accusaretur: quia spiritalia per temporalia cognoscimus. Nam etiā Christus nos docuit ita arguere ab humanis ad diuina, & ab hominibus ad Deum, cum apud Matth. 7. sic ratiocinatus sit. Si enim vos (inquit) cum mali sitis noitis bona dare filiis vestris, quāto magis pater vester coelestis. &c. Vnde manet certū, quod sunt aliqua peccata, quæ nō sunt lethalia,

sed leuia tantum de se, & non solum ex Dei ordinatione, vt quidam concionator predicauit. somnia peccata de se esse mortifera, & ex sola Dei acceptatione leuia fieri. Quod quidem nimis est fugiendum, maxime cum in Scriptura toties fiat (vt ostendimus) mentio de veniali. Et contrarium si esset verum, certe esset reuelatum.

Dubium secundum

DVBITATVR p quid, aut quomodo remittuntur venialia.

AD HOC sit prima propositio, quae est certa apud omnes. Quicquid sufficit ad remissionem mortalis, sufficit ad remissionem venialis. Probatur: quia in mortali est id, quod est in veniali, & aliquid aliud. Ergo illud quod sufficit ad delendum mortale, sufficit ad delendum veniale.

SED dubitatur, an sit aliquod aliud remedium, praeter illud quod sufficit ad delendum mortale, sufficiens ad remissionem venialis.

AD HOC dico, quod doctores non videntur ponere aliud remedium: quia Dur. in. 4. d. 16. & d. 21. q. 1. dicit, quod ad remissionem venialis requiritur displicentia. Idem dicit Palu. d. 16. q. 1. art. 2.

ET quidem isti recentiores scholastici videntur, q non accurate tractent materiam hanc, cum non videantur ponere aliud remedium ad veniale delendum, praeter illud quod ponunt ad mortale.

SECVNDVM igitur hos modernos, est differentia inter remissionem venialis & mortalis: quia ad delendum mortale requiritur displicentia distincta imparciali de singulis peccatis, & non sufficit displicentia generalis. Ad remissionem autem venialis sufficit displicentia generalis. Et qui dem aliqua differentia est haec, sed non magna: maxime quia ad remissionem mortalium forte sufficit illa generalis poenitentia, de quo infra dicemus. Quod quidem si verum est, nulla est differentia ista assignata ab his doctoribus inter mortalium & venialium remissionem.

IDEO his non obstantibus. S. Thom. hic dicit, quod ad remissionem venialis non requiritur displicentia formalis: sed sufficit virtualis. Et dicit, quod illa virtualis displicentia est dilectio Dei. **SIT** igitur secunda conclusio. Dilectio Dei sufficit ad remissionem venialis sine quacunque formali displicentia.

SED quare vocatur dilectio Dei displicentia virtualis: Dico quod propter hoc, quia diligere Deum est, velle placere ei, & velle placere ei est, nolle offendere, & nolle displicere ei, ideo dicitur virtualis displicentia.

IDEM tenet Sco. qui ponit duos modos, quibus venialia remittuntur. Vnus est (sequedo suam antiquam imaginationem, quod. s. nihil aliud est culpa quam reatus & obligatio ad poenam) nepe soluere poenam illam debitam. Alter est quod sufficit actus magis acceptus a Deo, quam peccatum veniale displicebat, siue ille referat in remissionem peccatorum venialium, siue non. Ad remissionem deniq; venialiu (secundum eum) vt Deus illa dimittat

sufficit ieiunare & sufficit precise diligere Deum, etiam non ea intentione: vt tibi dimittat venialia.

SED quomodo probatur hoc: Dico, quod difficile est probare ex Scriptura: quia in Scriptura nulla fit mentio de remissione peccatorum nisi per poenitentiam, ideo non potest hoc probari ex Scriptura sacra.

HOC tamen probatur ratione. Ad peccatum mortale remittendum requiritur dolor perfectus quia peccatum mortale tollit gratiam & amicitiam Dei: ideo manens in peccato mortali non potest facere aliquod opus meritorium aut Deo acceptum, nec habet quid aliud faciat, nisi petere veniam a Domino Deo. Sed peccatum veniale, non tollit gratiam, & manens in illo potest facere opus acceptum & meritorium. Ergo non est eadem ratio de mortali & veniali. Ergo ad delendum veniale, non requiritur formalis dolor, sed sufficit aliud opus Deo acceptum.

SECVNDO. Dilectio Dei plus placet quam displicet venialia. Ergo acceptat Deus illam dilectionem p peccato veniali. Inter homines enim si quis offedit amicum leui offensa, & postea contulit illi amico leuiter offensa magna beneficia & obsequia, & non petit ab eo veniam, nec formaliter dolet de illa leui offensa: ille offensus apud homines reprehendetur, & inhumanus reputaretur talis, qui ad huc post tanta beneficia, pro leui offensa peccit aliam satisfactionem, & non vult aliter dimittere illam offensam. Ergo ita dicendum est de Deo, quod ppter illud bonum opus, remittit illam leuem offensam.

TER TIO. Si ad remissionem venialium, non sufficit vnus opus bonum. s. dilectio Dei (vt dicimus) sequeretur, quod sanctissimus & innocentissimus vir qui aliquando offenderit verbo ocioso & postea nunquam amplius cogitauit de illo leui peccato, sed fuit occupatus quomodo placeret Deo, & in eius dilectione & bonis operibus, mitteretur nihilominus in purgatorium: vt luat poenas pro illo leui peccato. Quod falsum est: quia si cõltaret ecclesiam, q sic sancte vixit, canonizaret illu: Et non esset orandum pro eo: quia fieret ei iniuria, vt dicit ecclesia, extra de celebratione missarum cap. Cũ Martha, iniuria facit martyri qui orat pro martyre. Ergo non est in purgatorio: quia si ibi esset, non fieret ei iniuria, orando pro eo.

Q VARTO. Apud homines ad hoc quod offensus remittat leuem offensam amico offendenti, sufficit quod offendens dicat, ego volo placere tibi, esto non dicat, nolo displicere. Ergo etiam apud Deum sufficit dicere, volo placere, etiam si non formaliter dicat nolo displicere. Ergo sola dilectio Dei sufficit ad remissionem venialis.

Q VINTO. Probatur hoc ex illo Ioa. 14. Si quis diligit me, diligetur a patre meo. Qui autem est in peccato veniali tantum, potest diligere Deum, & diligetur a Deo. Diligere autem nihil aliud est, quam velle bonum ei. s. dilecto, et Deus vult simpliciter bonum sicut bonus amicus, & non videtur, quod melius bonum debet

debet velle, quam remittere illas leues offensas. Ergo, &c. Qui autem est in peccato mortali, non diligit Deum dilectione de qua loquitur Scriptura, si quis diligit me sermones meos seruabit, &c. **SEXTO.** Probatur hoc: quia Dominus Luca. 7. dixit Magdalene, Remittuntur ei peccata multa: quoniam dilexit multum, licet nos dicamus, quod fecit poenitentiam, & verissimile est: tamen dilectio fuit magnum motiuum ad remittendum illi peccata.

SEPTIMO. Per dilectionem Dei, ille qui est in solo veniali, meretur vitam aeternam. Et vita aeterna est maius quam remissio venialium. Ergo si per illum actum meretur id quod maius est, meretur etiam id quod minus est.

ET si dicas, hoc argumeto probares, quod per bonum opus mereris, quod Deus det tibi res temporales: quia mereris vitam aeternam, & vita aeterna est maius quam res temporales, aut regnum temporale. Ergo mereris regnum temporale. Dico quod non est simile: quia bona temporalia non cadunt sub merito. Stat enim quod sit sanctissimus vir, & quod Deus minus distribuatur ei de temporalibus, quam cuicumque alio. Sed remissio venialium cadit sub merito: ita quod de condigno meretur, si doleat, quod Deus remittat ei peccata venialia. Arguitur ergo hoc modo. Remissio venialis cadit sub merito, Et per dilectionem Dei mereris aliquid maius. Ergo etiam remissionem venialium.

OCTAVO. Per aliqua opera remittuntur venialia, quae non sunt poenitentia. s. per aqua lustralem quam benedicta vocant, vt postea dicemus, & per orationem dominicam. Sed longe maior est dilectio Dei. Ergo, &c. Antecedes pro nunc suppono. Et si dicas, quod per illa remittuntur etiam venialia si sit dolor. Contra. Ergo nihil valet aqua lustralis: quia si illud est verum, etiam si sumas aquam prophanam, remittentur peccata venialia, si doleas. Ergo ita proconstanti & explorato habebimus, quod dilectio Dei sufficit ad delendum venialia.

SED quis actus est ista dilectio Dei: Dico, quod est vnus ex his. Volo Deo placere, volo seruare mandata Dei, volo quod Deus non offendatur.

Dubium tertium.

SED dubitatur (& est notabile dubium) an vnum veniale possit remitti sine alio, vel, an sit necessarium, quod omnia simul remittantur.

AD HOC est prima propositio ex omnium consensu. Vnum veniale remittitur sine alio, vt cum quis dixit mendacium, dolet de illo, non cogitando de alijs venialibus, remittitur tantum illud, de quo dolet. Probatur, quia ille est in gratia. Ergo illa displicentia meritoria est. Ergo meretur illam remissionem peccati illius, & alia peccata non impediunt hoc quia iste est in gratia. Ergo, &c.

Dubium quartum.

SED dubitatur, quomodo remittitur illud peccatum, an per displicentiam generalem, vel per dilectionem Dei. Dixi iam quod remittitur per displicentiam particularem, & peculiarem de illo. Et de hoc non est dubium.

SED dubium est, quando peccatori illi non displicet peccatum vnum veniale in particulari plusquam alia, sed habet displicentiam generalem de venialibus, vel diligit Deum, & non cogitat formaliter de peccatis, an tunc necessario remittantur omnia, vel non, nisi aliquid vel aliqua. Et si non omnia quare potius vnum quam aliud. Et videtur, quod tunc remittantur omnia: quia illa generalis displicentia non plus fertur super vnum quam super aliud, & eadem ratione dilectio Dei non plus fertur in vnum, quam in aliud. Ergo si vnum remittuntur omnia.

Dubium quintum.

AD HOC dico ex S. Th. hic ad. 3. & in art. sequenti ad. 2. & in. 4. d. 21. & sit. 3. conclusio in ordine. Per actum qui non fertur in peccata, aliquando remittitur vnum veniale sine alio. Probatur. Vnumquodque expellitur per suum contrarium. Sed dilectio Dei aliquando contrariatur aliquibus venialibus, & aliquibus non. Ergo aliqua remittit & aliqua non. Et dilectio Dei, contrariatur aliquando omnibus venialibus, Dilectio (dico) siue feruor charitatis. i. exercitium charitatis (hoc enim vocatur feruor) tollit omnia venialia, & omnibus contrariatur, nisi illi vel illis, quibus ille affectus est, ad minus virtualiter. Hoc S. Th. vbi supra, & Palu. d. 16. dicit. Potest autem vnum veniale remitti sine alijs: & tota ratio est, quia potest esse affectus vni & non alijs. Quod autem dilectio Dei contrarietur aliquibus venialibus, & non omnibus probatur. Dilectio Dei est, velle ei placere. Stat igitur, quod aliquando vult quis placere Deo in hoc. s. quod non metietur: & formaliter vel virtualiter est sic affectus, quod non placeret abstinendo a verbo occasio: quia est illi virtualiter affectus, & complacet illi virtualiter. Ergo illa dilectio contrariatur mendacio & non verbo occiso. Et aliquando contrariatur omnibus venialibus, nepe quando talis vult placere in omnibus, & in nullo displicere.

Dubium sextum.

DVBITATVR, quid intelligitur per illam virtualemente coplacentiam, & quod est virtualiter coplacere. **DICO**, quod dicitur aliquis virtualiter coplacere in aliquo, altero duorum modorum: ita quod non datur modus tertius. Alter modus est, quando praesens sit aliqd imperium actuale vel efficacius ad ponendum aliqd veniale, & nunquam fuit reuocatum per aliqd contrarium: vt si quis constituit heri dicere hodie mendacium iocolum, ad decipiendum amicum, quod imperium est efficax ad faciendum illud, quod sic proposuit: postea autem medio tempore hic diligit Deum, remittuntur ei venialia. Sed non remittitur illud mendacium, quia virtualiter complacet in illo, quoniam ille motus & volitio quam habuit, quae fuit sufficiens vt ille proseguatur illud mendacium, non fuit mutata. Ideo illud mendacium non fuit remissum, quia ille virtualiter per illam priorem intentionem affectus erat, & virtualiter complacet in illo veniali. Exemplum. Sicut si ille vellent orare, & pergeret ad ecclesiam,

ut orer, & iam formaliter nō cogitat, quod vadit ad orandum, & ita nil aliud cogitans orat: omnes dicunt, & dicendum est, quod ille meretur orando & eundo.

SED dices. Contra: quia iam non refert in Deum. Ergo non meretur. Distinguitur ab omnibus antecedens: formaliter, verum est: virtualiter, negatur: quia illa oratio dependet ex illa priore intentione, quia ille voluit ire oratū, & orare: quae volitio fuit efficax, ad proseguendum talem actum. Ita dicendum est de hac complacētia virtuali in peccato veniali. Et ita intelligit Caie. hic ad. 2. argumentum. S. Tho. ubi doctor sanctus dicit, quod passio pro Christo suscepta, tollit omnia peccata, sicut baptisma, nisi actualiter inuenit voluntatem peccato inhaerentem. i. nisi praecesserit ita aliqua intentio committendi illud peccatum, & non fuit reuocata, sed in illius virtute sequeretur peccatum. Dat Caie. exemplū: vt si quis cogitauit facere aliquod peccatum, & non reuocauit propositum, & cum tali proposito dormitum iuit, ille actualiter inhaeret peccato virtualiter, licet non formaliter postea quando dormit, aut quādo iam non cogitat formaliter de illo peccato.

ALTER modus est, quem ponit Palu. ubi supra Remittuntur (inquit) omnia peccata venialia per dilectionem Dei, nisi virtualiter sit ille affectus alicui, vel aliquibus.

SED quomodo manet ille affectus peccatis, vel quae sunt illa peccata, quibus ille manet affectus? DICIT Palu. quod hoc intelligitur tali exēplo. Est Petrus, qui commisit. 4. venialia, & postea diligit Deum, & si tunc quando diligit Deum, offerrent se illi peccata illa, & est ita virtualiter affectus, vel in tali statu (licet actualiter non cogitet de illis) quod non displicerent illi illa peccata, nō remittuntur ei quia virtualiter est eis affectus, & in illis complacet. Et contra si displicerent, remittuntur ei illa peccata: quia nullo modo tunc complacet in eis. Vnde Palu. ponit regulam & canonē generalem, quod si manente dilectione Dei, occurrerit tibi peccatum veniale, quod commisisse ante, complaces, eras illi affectus virtualiter: & si nō complaces, non eras illi affectus virtualiter.

Dubium septimum

SED tunc dubitatur, quomodo ille, qui ita habuit peccata venialia, & postea dilexit Deū, sciatur quae peccata illi fuerunt dimissa per deletionem. Dicit Palu. quod: Dominus scit, & quod ipse solus hoc scire potest.

EGO dico, quod possumus hoc aliquo modo cognoscere per cōiecturas: & hic modus videtur. S. Th. hic & i. 4. d. 16. q. 2. ar. 2. q. 2. assignare, ubi dicit hęc verba. Illa dilectio sufficit ad remittendum venialia, ex qua ex virtute actus quē agit, sequeretur displicitia explicita peccati venialis, si cogitatio ad illud ferretur. Et in. 4. ubi supra ad. 1. argumentū dicit. Sine hoc quod homo cogitet de venialibus, potest tantus esse feruor charitatis, in quo virtualiter continetur displicitia venialis peccati, vel

vnus vel omnium: quia si feruenter in Deum fertur, displicet ei omne quod a Deo retardat, etiam sine actuali cogitatione ipsorum.

SED contra hoc, quod dicit Palu. arguitur, et moleste. Quia ex hoc modo Paludani sequitur quod est potentia (etiam naturalis) ad praeteritum. Consequens est falsum. Ergo & modus Palu. ex quo sequitur. Antecedens probatur. Sit Petrus, qui heri semel peccauit venialiter, & hodie diligit Deū in instanti, a, & duret illa dilectio per vnā horā & simus in instanti, b, continuariuo partium illius horae. Tum sic arguo. Vel illud peccatum veniale fuit remissum in instanti, a, vel non. Si dicas, quod fuit remissum. Contra. In instanti, b. durāte eadem dilectione potest Petrus facere, quod non fuerit remissum. Ergo ad praeteritum est potētia naturalis. Probatur antecedens. In illo instanti, b. potest Petrus complacere in illo, manente eadem dilectione: quia dilectio Dei non tollit libertatē. Ergo non est remissum per tuum modum, quia non remittitur peccatum veniale per te, quando sic se habet ille peccator, quod si occurreret peccatum, complaceret. Et pono, quod Petrus eodē modo se habet in instanti, a, & per totam horam. Si dicas, quod non fuit remissum in instanti, a. Contra. Potest occurrere Petro, & displicere: quia est liber. Et si displicet in instanti, b. iam fuit remissum in instanti, a. quia per tuum modū virtualiter nō erat affectus illi peccato. Ergo in potestate Petri est, facere, quod non fuerit remissum.

SECVNDO. Deus non imputat nobis illud, quod ipse scit, quid faceremus, si talis vel talis tentatio occurreret, de quo tamen non cogitamus, quia non tenemur: sed solum imputat in bonum vel malū, quod facimus, vel non facimus. Exemplum. Deus scit, quod Petrus est in gratia, nihilominus scit quod est in tali statu, quod si se offerret tentatio, incidere in peccatum, non tamen punit illū Petrus, pro illo malo actu, quē sic haberet, si se offerret tentatio: quia esset iniustum condemnare aliquē, pro aliquo quod fecisset, si aliqua conditio poneretur, quod tamen nec fecit, nec cogitauit, nec forte, naturaliter loquendo, potuit cogitare, nisi se offerret illa conditio: cum esset quoddam cōtingens, quod non se offerebat potētia cognoscitiua nisi illa conditio adueniente. An propterea damnabit Deus aliquem, quod potuit facere malum, & fecisset si se offerret tentatio, de quo malo non cogitauit. Probatur quod non: quia merito dixisset ille. Domine iniuste dānas me: quia nil mali feci. Dixisset ne Deus, Ego tamen sciebam quod si se offerret periculum mortis, tu me reliqueres? Certe nūquam Deus pro huiusmodi aliquem punit, sicut nec praemiatur. Nam & si aliquis esset in tali statu, quod si se offerret tyrannus, pateretur constanter pro Christo, huiusmodi Deus non daret martyrij coronam. Ergo nec etiam punit illum, quem sciret peccaturum, si se offerret occasio.

TERTIO. Simul stat vtrunque, quod est quis

in tali statu, quod potest complacere, & potest displicere diuersis rationibus in eodem peccato. Vt potest se offerre mendatiū iocosum alicui, in qua tum per illud liberabit alium à morte, & si sic se offerat, complacere potest etiam se offerre in qua tum offensa Dei est, & sic displicebit. Vel tunc remittit Deus illud peccatum veniale illi, vel non. Si dicas quod remittet. Contra. Potest complacere in illo, si se offerat in quantum per illud liberabit aliquem à morte, & Deus scit quod si sic se offerat, complacere Ergo non remittet. Si dicas quod non remittet. Ergo peccatum veniale nunquam remittitur: quia semper potest occurrere aliqua ratio, sub qua cōplacere in illo, & Deus illud scit.

QUARTO. Ex illo Palu. modo sequitur, quod peccatum mortale nunquam dimittitur, vel ad remissionē mortaliū, non sufficit dolere de praeterito, cum proposito cauendi. Ergo hoc sufficit ad remissionem venialium: quia (vt iam diximus) illud quod sufficit ad remissionem mortaliū, sufficit etiam ad venialium deletionem. Si dicas, quod ad remissionem mortaliū requiritur quod sit in tali statu, quod esto tentatio occurreret, non cōplaceret. Contra. Ergo nunquam remittitur peccatum mortale: quia si se offerret grandis tēratio, vel grādis occasio. s. magni lucri, vel aliqd simile: posset peccatū placere, & Deus scit quod placeret.

VNDE dico, quod quando aliquis dolet de peccatis, nō oportet cogitare, si modo veniret, vel nō veniret tyrannus, si magna mixeretur tormenta, vel non, quid facerem. &c. quia est valde periculosum, nisi forte esset aliquis perfectissimus. Satis est dolere, & proponere cauere in futurum, vt peccata remittantur. Ergo nil valet dicere, si occurrerent illa peccata, displicerent, vel placerent. Quinimo stat, quod remittantur peccata illi, qui, si se offerrent, cōplaceret in illis.

IDEO dicendum est secundum verā. S. Th. sententiam, quod illa dilectio Dei tollit omnia venialia quibus contrariatur, & illa, quibus non cōtrariatur, non tollit. Ratio est: quia vnum cōtrarium expellit aliud, & complacentia vnus cōtrarij est displicitia alterius.

VNDE non est cōtrariari, propterea quod si occurrerēt peccata cū tali ratione, vel nō occurrerēt displicerēt, vel placerent. Sed illa dilectio contrariatur venialibus, cū qua venialia nō se cōpatiantur: vt si diligis Deum, & habes propositum cauendi à mortalibus, etiam si subeunda esset mors, sed de venialibus es tepidus & nō multum curas: quia alicis intra te, venialia remittuntur per aquam lustralem, talis dilectio cum ad sola mortalia cōtrahatur, nil facit ad venialia. Si autem sit dilectio feruens, vt, volo Deo per omnia placere & in nullo displicere, illa dilectio, remittit omnia venialia. ET si dicas, impossibile esse, talem dilectionē habere, Dico quod non est, immo in beatitudine sic habetur, & ideo beati intrinsece ex suo statu habēt quod non possint peccare venialiter: quia est tan-

tus amor Dei, quod non compatitur secū aliquid veniale, & propterea non possunt beati peccare venialiter. Non autem, vt aliqui dicūt, q. propterea est, quia Deus determinauit, quod non concurreret cum illis ad venialia peccata. Opponitur ergo perfecta dilectio omnibus venialibus: secundum quod est displicitia virtualis.

SEQVITVR ex his, quod per displicitiā generalem de peccatis, non cogitās in particulari, & cū proposito amplius Deū non offendendi, remittuntur omnia venialia. Probatur: quia cum tali dolore non stat complacētia in peccato ergo omnia remittuntur.

SECVNDO. Homo non potest aliud facere ad remissionem venialium, cum dolere de singulis in particulari sit impossibile. Ergo si illa generalis displicitia non sufficit: nullus posset facere requisita ad remissionem venialium: cum tamen posset quilibet dolere sufficienter ad remissionem peccatorum mortaliū.

TERTIO probatur: quia hoc sufficit ad remissionem mortaliū. Ergo etiā ad remissionem venialium: & cū plus requiratur, ad mortaliū, quā ad venialium remissionē. Et hic est modus. S. Thom.

EST etiā probabile dicere, quod per quancūque diligentia, ad diligendū Deum, siue per quancūque dilectionem Dei deletur omnia peccata venialia. Et ita videtur dicere Scot. quia dicit, quod veniale deletur per actū magis placentē Deo, quā displicuerat peccatū illud veniale, nisi actualiter adhaereat. Sed rationabilius videtur, quod dicit. S. Th. POSSET etiam aliquis dicere, quod nō per quancūque dilectionē Dei, nisi sit formalis vel actualis displicitia peccatorū venialium, remittuntur venialia. Sed probabilius dicitur cum doctore scō quod dilectio Dei remittit omnia illa venialia, quibus formaliter, vel virtualiter contrariatur, vt ex posuimus, & quod displicitia generalis peccatorum cum proposito cauendi in futurum, etiā remittit omnia venialia.

ARGVIT tamen Dur. in. 4. d. 16. q. 2. Totū. S. Tho. fundamentum est, quia peccatū veniale contrariatur charitati, vel eius feruori. Tum sic. Vel contrariatur formaliter vt albedo nigredini, quia ratione sui, vel virtualiter, vt albedo & calor virtualiter contrariatur: quia calor pre lucit effectū contrarium albedini, vel, vt alij dicunt, contrariatur albedo & calor consecutiue: quia vnum producit contrarium alterius. Sed nullo horum modorum charitas opponitur veniali. Ergo, &c. Minor probatur: quia non formaliter. Nam alias ex natura rei non possent esse simul, charitas & peccatū veniale. Consequens est falsum: quia possant esse simul, & ex natura rei. i. ex natura actus multa peccata mortalia nō contrariantur charitati: quia cōmedere carnes ferias extra ex natura sua nō contrariatur charitati, nisi ratione legis, qua sublata nullo modo repugnat charitati, licet aliquod mortale repugnet ex natura sua. s. odium Dei. Nec virtualiter

trariari virtualiter, est producere effectum cōtrarium. Peccatū aut veniale non producit actū vel effectum contrariū charitati. Antecedēs pbatur: quia illa est differentia inter mortale & veniale, quod mortale producit effectum contrarium charitati: veniale autem non.

AD HOC negatur antecedens. Immo aliquando peccatum veniale formaliter contrariatur, nō charitati, sed actui eius. Probatur: quia huic actui charitatis, volo placere Deo in omnibus, & in nullo displicere, etiam in minimo, repugnat peccatū veniale, etiam plus quā calor frigiditati: quia ista se compatiuntur in gradibus remissis (vt patet in aqua tepida) veniale vero nullo modo se compatiatur cū illo actu charitatis. Ad probationē autē, nego quod mortale nō cōtrarietur formaliter charitati: quia velle placere, & displicere, contrariantur formaliter. Non dico, quod comedere carnes contrarietur charitati: sed peccatum quod est comedere carnes in sensu composito. Quia si albedo incipit esse nigredo, non contrariatur formaliter nigredini, quando iam est nigredo: ita etiam comedere carnes, quando est peccatum mortale, formaliter contrariatur charitati. Si vero desinat esse peccatum, nullo modo contrariatur charitati.

SED, contra dicit Duran. charitas & peccatū veniale se cōpatiuntur. Ergo non contrariantur. Probatur antecedens: quia peccatum veniale compatiatur secum charitatem.

AD HOC dico, quod nullus vnquam somniavit, quod contrarietur habitui charitatis. S. Tho. solū dicit, quod peccatū veniale contrariatur summo feruori charitatis. Stat actū charitatis esse cū peccato veniali: sed non sequitur, Ergo peccatum veniale non cōtrariatur alicui actui charitatis: quia non stat quilibet actus charitatis cum peccato veniali. Nā iste actus, volo placere Deo in omnibus, & in nullo displicere etiam in minimo, nō compatiatur secum peccatum veniale: sicut cū frigiditate stat calor, sed non stat omnis calor, s. intēsus, ideo dicimus, quod contrariantur.

Dubium octauum.

DVBITATVR præterea. Si alicui complacet aliquod peccatum veniale formaliter, an remittantur ei alia venialia, in quibus nō complacet: vt si Petrus habeat centum peccata venialia, & dolet de omnibus, excepto hoc vno mendacio, per quod liberauit hominem: à morte, an illa alia quibus displicet remittantur? Videtur, quod nō: quia de mortalibus impium est à Deo diuiniā sperare veniam. Ergo etiam de venialibus.

AD HOC dico, quod esto quis complacet formaliter in vno veniali, si alia displiceant, remittuntur alia sine hoc in quo complacet, si illa quæ displicent sunt alterius speciei ab illo in quo complacet. Et ad argumentum nego consequentiam: quia mortalia sunt connexa quoad remissionem, cū ad remissionem mortalis requiratur infusio gratiæ: oportet enim, quod redeat ad amicitiam Dei, & sic est amicus, non est in peccato mortali. Ergo omnia

sunt remissa. Quæ ratio non procedit de venialibus: quia veniale aliquod remitti, solum est, quod Deus nō maneat offensus ratione illius, ideo remissio vnus stat cum offensa alterius, quā semper manserit amicus. Et hæc omnia dicit. S. Tho. in. 4. d. 16. q. 2. art. 1. q. 2. & nos dicemus latius in secunda. 4. cum agemus de satisfactiōne.

SED an complacētia in aliquo veniali impedit remissionem aliorum peccatorum venialium similia: vt si quis doleat de omnibus mendacijs præteritis, habeat tamen propositum mentendi ad huc semel, an illa mendacia præterita remittantur?

Dubium nonum.

RESPONDEO quod non. Et ridiculum est dicere quod ita: quia licet sit displicētia formalis, est tamen complacētia virtualis. Ideo timeo quod multi sunt, quibus non remittuntur venialia: quia habent propositum perseuerandi in aliquo veniali, vel vnus in vno, & alius in alio, secundum vniuersiusque inclinationem. Et ideo quantum vis ieietur, & oret, & diligat Deum, nō remittuntur ei venialia. Et si dicas quod est impossibile, quod aliquis habeat tale propositum. s. nunquam peccandi venialiter: quia sanct. Thom. dicit, quod est impossibile vitare omnia venialia, nego consequentiam: quia ego possum habere propositum, non quidem nunquam peccandi venialiter, sed cauetur à singulis. Et hoc dicit hic sanct. Thom. ad. 1. Secundo. Potest quis habere propositum emendandi seipsū, quantum in ipso fuerit: & hoc sufficit, vt venialia remittantur.

DVBITATVR an ad remissionem venialium sufficiat attritio: hoc est, dolor de peccatis venialibus propter penas inferni, aut propter hoc, quia est quod turpe, vel ignominiosum: Ratio dubitandi est: quia hic dolor non sufficit ad remittendum mortalia, Ergo videtur quod nec ad remittendum venialia.

Dubium decimum.

AD HOC dico, quod non sufficit ille dolor qui à theologis dicitur attritio: sed oportet, quod ille dolor sit propter, deum formaliter seu virtualiter. Probatur: quia oportet quod tollatur per contrarium, vt diximus. Talis aut dolor, qui non est propter Deū, nō est contrarius peccato veniali: quia compatiatur secum veniale. Ergo non cōtrariatur illi. Probatur hoc: quia cum illo dolore stat omnino iste actus, si non esset poena promendatio, vel si non esset verecundum, ego vellem mentiri, est virtualis cōplacētia in illo veniali. Ad hoc autē nullo modo sit complacētia in illo veniali, requiritur, quod sit illa displicētia propter illum offensus formaliter vel virtualiter.

PRAETEREA. Diximus quod peccata venialia remittuntur per dolorem & dilectionē dei. vndecimum Dubitatur an etiam remittantur per omnē actū bonum: nempe per ieiunium, & per dilectionem proximi.

AD HOC dicit Hostiensis extra de poeni. & remiss. cap. 8. quod etiam per ieiunia & eleemosynas

na, remittuntur peccata venialia. Et probatur hoc illo modo, licet ipse non probeat: quia stat, quod aliqua dilectio proximi, vel aliquod ieiunium sit magis meritorium, quam aliqua dilectio Dei: vt illa dilectio proximi, qua expono me periculo mortis ad liberandum proximum, est magis meritoria, & magis placet Deo, quā aliqua tepida dilectio Dei etiam alicuius existentis in gratia. Sed per dilectionem Dei remittitur veniale. Ergo & per dilectionem proximi.

SECUNDO. Magis placet Deo aliqua elemosyna, quam displicuit peccatum veniale. Ergo per illum bonum actum remittetur veniale. Et eodē modo arguitur de omnibus alijs operibus bonis. Et videtur quod Scotus sit etiam huius sententiæ: quia non ponit differentiam, sed cōmuniter dicit, quod opus quod est Deo magis acceptum, quam displicuit offensa venialis, sufficit ad illius remissionem. SED contra. Sancti (vt infra dicemus) assignant aliqua opera in remissionem venialium peccatorum: sicut est oratio dominica, & tondere peccus. Ergo non sufficiunt quæcunque bona opera. Alias, quare potius assignantur illa quā alia. Nam maioris meriti est ieiunare quā percutere peccus. Ergo non sufficit quodcumque bonum opus: tamē secundum Doctores, etiam sanctos, per remissionem peccatoris tolluntur venialia, & de ieiunio nūquam meminerunt, quantum ad hoc, quod tollat venialia. Ideo dico, quod non omne opus meritorium (etiam si sit magis meritorium quā dilectio Dei) sufficit ad remittendum venialia. Sed ideo dilectio Dei tollit venialia, quia est virtualis displicētia illorum. Secundo quia contrariatur veniali. Dilectio autem proximi nō habet hoc: quia cum toto amore feruentissimo proximi stat velle comedere lautius, & velle vestiri ornatius, quam oportet, & etiam dicere verba ociosa. Nos vero ante diximus, veniale tolli per contrarium: cōtrarium vero diffiniuimus cum quo non stat peccatum veniale. Hæc sunt quæ secundum opinionem. Sanct. Tho. de hoc sunt dicenda.

ET per hoc facile respondetur ad argumenta in oppositum. Nam, esto alia opera sint magis meritoria, quā dilectio Dei, vel quā illud per quod remittitur veniale, non remittuntur illis, & dilectio Dei contrariatur ad minus virtualiter: vt dictum est.

Articul. secundus

Vtrum ad remissionem venialium peccatorum requiratur gratiæ infusio.

AD SECUNDM sic proceditur. Videtur quod ad remissionem venialium peccatorum requiratur gratiæ infusio. Effetus enim non est sine propria causa. Sed propria causa remissionis peccatorum est gratia non enim ex meritis proprijs peccata hominis remittuntur, unde dicitur Eph. 2. Deus qui diues est in Misericordia, propter nimiam charitatē suā qua dilexit nos, cū essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, eius gratia saluati estis. Ergo peccata venialia non remittuntur sine gratiæ infusione.

PRÆTEREA. Peccata venialia non remittuntur sine penitentia. Sed in penitentia infunditur gratia: sicut et in alijs sacramentis no. leg. Ergo peccata venialia nō remittuntur sine gratiæ infusione.

PRÆTEREA. Peccatum veniale maculam quandam anime infert. Sed macula non auferitur nisi per gratiam, quæ est spiritualis anime decor. Ergo videtur, quod peccata venialia non remittantur sine gratiæ infusione.

SED CONTRA est, quod peccatū veniale adueniens non tollit gratiā, nec etiā dimittit eā: vt in secunda parte habitū est. Ergo pari ratione ad hoc quod peccatū veniale remittatur, nō requiritur noua gratiæ infusio.

RESpondeo dicēdū, quod vnuquodq; tollitur per seū oppositū. Peccatū autē veniale non contrariatur habituali gratiæ vel charitati, sed retardat actū eius: in quantum nimis inhaeret homo bono creato, licet non contra Deum: vt in secunda parte habitum est. Et ideo ad hoc quod peccatum veniale tollatur, non requiritur quod infundatur aliqua habitualis gratia: sed sufficit aliquis motus gratiæ vel charitatis ad eius remissionem. Quia tamē in habitibus vsus liberi arbitrii, in quibus solis possunt esse venialia peccata, nō cōtingit esse infusione gratiæ sine actuali motu lib. arbit. in Deū et in peccatū, ideo quando cūq; de nouo gratia infunditur, peccata venialia remittuntur.

AD

AD PRIMVM ergo dicendum, quod etiam remissio peccatorum venialium est effectus gratiae, per actum, scilicet quem de novo elicit: non autem per aliquid habituale de novo anime infusum.

AD SECUNDVM dicendum, quod peccatum veniale nunquam remittitur sine aliquo actu poenitentiae virtutis, explicito scilicet vel implicito: ut supra dictum est. Et ideo non sequitur, quod ad remissionem venialium requiratur gratiae infusio. Quia licet sit in quolibet sacramento: non tamen est in quolibet actu virtutis.

AD TERTIVM dicendum, quod sicut in corpore contingit esse macula dupliciter, uno modo per privationem eius quod requiritur ad decorem: puta debiti coloris, aut debite proportionis membrorum, alio modo per super inductionem alicuius impediens decorem, puta lutis aut pulveris: ita etiam anima inducitur macula, uno modo per privationem decoris gratiae per peccatum mortale, alio modo per inclinationem affectus inordinatam ad aliquid temporale, & hoc fit per peccatum veniale. Et ideo ad tollendam maculam peccati mortalis requiritur infusio gratiae: sed ad tollendam maculam venialis peccati requiritur aliquis actus procedens ex gratia, per quam remoueat inordinata ad hunc ad rem temporalem.

IN HOC 2. articulo scribit diuus Thomas duas conclusiones. Quarum prior est. Ad hoc quod peccatum veniale tollatur, non requiritur, quod infundatur aliqua habitualis gratia. Haec probatur vno aut altero argumento. Prius ad hunc modum in argumento in contra. Peccatum veniale adueniens, existenti homini in gratia, non tollit gratiam, nec eam minuit. Ergo ob eandem rationem, ad hoc quod peccatum veniale remittatur non requiritur, noua gratiae infusio.

SECUNDO. Vnum quodque tollitur per suum oppositum. At peccatum veniale non opponitur habituali gratiae vel charitati: sed solum retardat actum eius, quia veniale, non est contra Dei preceptum. Ergo ad hoc quod tollatur non requiritur quod infundatur aliqua habitualis gratia, sed ad eius remissionem sufficit aliquis motus gratiae vel charitatis: quia opponitur actui charitatis, ut iam exposuimus in articulo praecedenti.

SECUNDA conclusio est. Quodcumque gratia infunditur alicui de nouo, remittitur ei venialia peccata. Probat. In habitibus versus liberi arbitrii non infunditur gratia, sine actuali bono motu liberi arbitrii Deum & in partem. Ergo habet ille adultus, cui infunditur gratia, motum oppositum peccato veniali, per quem veniale tollitur. Ergo, &c. EST hic prius adnotandum circa prioris conclusionis doctorem sancti, quod ille loquitur proprie de infusione gratiae, hoc est, de prima gratia, non ut moderni theologo, qui vocant quodlibet augmentum gratiae, infusionem gratiae. At augmentum gratiae certe non est infusio gratiae: quia infusio dicitur, quod antea non fuerit gratia: quia etiam apud homines non dicitur mereri amicitiam, qui non perdidit illam, inter amicos, qui sibi mutuo praestant obsequia & donatiua, sed dicunt homines, quod augetur amicitia.

SECUNDA autem conclusio erat. Quodcumque infunditur gratia remittitur peccata venialia. Probat. Quia regulariter & de lege non infunditur gratia sine dolore peccatorum. Et per dolorem remittuntur venialia. Ergo, &c. Intelligendum est hoc de adultis, ut iam admonuimus, cum licerem. S. Tho. colligeremus.

SED arguitur in hunc modum contra 2. conclusionem. Stat, quod quis conteratur de mortalibus, & complaceat in venialibus. Illi infunditur gratia. Et non remittitur venialia: quia complaceantia venialium impedit eorundem remissionem. Ergo, &c.

AD HOC forte aliquis diceret, quod pro tempore pro quo aliquis conteritur, si complaceat in venialibus, impedit infusionem gratiae. Sed hoc non est verum: quia veniale est cum habituali gratia & charitate. Ergo non impedit infusionem gratiae.

IDEO ad argumentum concedo totum, quod illi non remittitur venialia. At hoc non est contra nostram positionem quia haec conclusio, scilicet Th. intelligitur, dummodo non ponatur obex vel impedimentum. Ille vero ponit obiectionem. **SECUNDO** dico, quod illa, scilicet Th. conclusio intelligitur regulariter: quia ita ipse se exponit. Nam qui conteritur regulariter dolet de omnibus, & non dicit, doleo de mortalibus, complaceo in venialibus. Sed qui bona fide conteritur, vult ad gratiam Dei venire sine aliquo defectu. Ideo quoniam recipit primam gratiam communitur habet virtuali displicentia, ad minus, omnium peccatorum tam lethalium, quam leuium, atque desiderat ad amicitiam Dei venire in omnibus illi placens.

DVBITATVR prius, esto non infundatur gratia in remissione venialis, an tamen semper augmentetur gratia, quando remittitur veniale? Videtur quod ita. Nam veniale non potest remitti, nisi per actum meritorium. Et per actum meritorium semper augetur gratia. Ergo, &c.

AD hoc Paludanus 2. q. 10. 2. dicit, quod contingit remitti peccatum veniale sine augmento gratiae, in casu quod aliquis dolet de peccatis propter Deum remisse. Tunc inquit non augetur gratia: quia secundum S. Tho. actus remissus charitatis non auget charitatem. Nec actus remissus gratiae auget gratiam etiam secundum

Scotum

Scotum. Exeplum. Siquis habeat charitatem ut. 10. & habeat actum meritorium ut. 4. non auget actus ille ut. 4. gratia illa, quae erat ut. 10. Et secundum hoc dicendum est, quod veniale remittitur aliquando sine augmento gratiae.

SED ego in secunda, 2. in materia de charitate in propria, quod de augmento charitatis dixi quod per omnem actum meritorium quantumcumque remissum, augetur gratia, in esse gratiae, licet non in esse qualitatis: ita quod post actum meritorium ut. 4. manet acceptus & gratus Deo ut. 4. & si erat gratia ut. 10. & ille qui illam habebat elicit actum ut. 4. fit gratus & acceptus deo ut. 14. licet non crescat gratia in esse qualitatis. **IDEO** secundum hoc dico, quod quando peccatum veniale remittitur per actum ipsius peccatoris, semper augetur gratia in esse gratiae. Dixi, quando remittitur veniale per actum ipsius peccatoris semper augetur gratia in esse gratiae: quia si peccatum veniale remittatur per aquam lustralem, non semper augetur gratia: quia aqua lustralis non dat gratiam, cum non sit sacramentum, remittit tamen peccatum veniale: ut dicemus. ar. 3. sequenti.

Articulus tertius

Vtrum peccata venialia remittantur per asperionem aquae benedictae & caetera huiusmodi.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod venialia peccata non remittantur per asperionem aquae benedictae, & episcopale benedictionem & alia huiusmodi. Peccata enim venialia non remittuntur sine poenitentia, ut dictum est. Sed poenitentia per se sufficit ad remissionem venialium peccatorum. Ergo ista nihil operantur ad huiusmodi remissionem. **PR AETEREA.** Quolibet istorum eandem relationem habet ad unum peccatum veniale, & ad omnia. Si ergo per aliquod istorum remittitur aliquod peccatum veniale, sequitur quod pari ratione remittantur omnia. Et ita per unam asperionem peccatorum, vel per unam asperionem aquae benedictae, redderetur homo immunis ab omnibus peccatis venialibus, quod videtur inconueniens.

PR AETEREA. Peccata venialia inducunt reatum alicuius poenae, licet temporalis. Dicitur enim. 1. Cor. 3. de eo qui super edificat lignum famum, et stipulam, quod saluus erit sicut tamen quasi

per ignem. Sed huiusmodi per que dicitur peccatum veniale dimitti, vel nullam, vel minima poenam in se habet. Ergo non sufficit ad plenam remissionem venialium peccatorum.

SED contra est, quod Aug. dicit in lib. de poenitentia, quod pro leuibus peccatis, peccata nostra tractudimus, et dicimus. Dimitte nobis debita nostra. Et ita videtur quod confessio peccatorum, et oratio dominica causent remissionem venialium peccatorum. Et eadem ratio videtur esse de alijs. **RESPONDEO** dicendum, quod (sicut dictum est) ad remissionem venialis peccati non requiritur noua gratiae infusio: sed sufficit aliquis actus procedens ex gratia, quo aliquis detestetur peccatum veniale, vel explicate, vel saltem implicite: sicut cum aliquis feruenter mouetur in Deum. Et ideo triplici ratione aliqua causant remissionem venialium peccatorum.

VNO modo inquantum in eis infunditur gratia: quia per infusionem gratiae tolluntur venialia peccata, ut supra dictum est. Et hoc modo per Eucharistiam, & extremam unctionem, & vniuersaliter per omnia sacramenta nouae legis, in quibus confertur gratia, peccata venialia remittuntur.

SECUNDO inquantum sunt cum aliquo motu detestationis peccatorum. Et hoc modo confessio generalis, confessio peccatorum, et oratio dominica, operantur ad remissionem venialium peccatorum. Nam in oratione dominica petimus, Dimitte nobis debita nostra.

TERTIO modo inquantum sunt cum aliquo motu reuerentiae in Deum, & ad res diuinas. Et hoc modo benedictio episcopalis, asperio aquae benedictae, quaelibet sacramentalis unctio, oratio in ecclesia dedicata, et si aliqua alia sunt huiusmodi, operantur ad remissionem venialium peccatorum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod omnia ista causant remissionem peccatorum venialium, inquantum inclinant animum ad motum poenitentiae, qui est detestatio peccatorum, vel implicite, vel explicate.

AD secundum dicendum, quod omnia ista quantum-

tum est de se, operantur ad remissionem omnium peccatorum venialium. Potest tamen impedi remissio quantum ad aliqua peccata venialia, quibus mēs actualiter inheret: sicut est per fictionem interdum impeditur effectus baptismi.

AD tertium dicendum, quod per praedicta tolluntur quidem peccata venialia quantum ad culpam: tum virtute alicuius sanctificationis, tum etiam virtute charitatis, cuius motus per praedicta excitatur. Non autem per quodlibet praedictorum semper tollitur totus reatus poenae: quia sic, qui esset omnino immunis à peccato mortali, aspersus aqua benedicta statim euolaret. Sed reatus poenae remittitur per praedicta secundum modum feruoris in Deum, qui per praedicta excitatur, quandoque magis, quandoque autem minus.

IN HOC articulo respondet. S. Th. quod per asperisionē aquae lustralis, & orationē dominicā, & alia id genus sacramentalia, remittuntur peccata venialia. Et probat, quia peccata venialia remittuntur per displicitiā formālē, & virtualē, vel interpretatiuā. Ideo vbicunq; iuenitur formalis displicitia, vel virtualis, siue interpretatiua, per illam remittitur peccatum veniale.

VNDE sequitur, quod tria remittunt peccata venialia. Prius, infusio gratiae: quia in omni infusione gratiae (vt diximus in praecedenti articulo) remittuntur peccata venialia. Vnde in perceptione cuiuscunq; sacramenti remittuntur venialia: tum quia ibi infunditur gratia, tum etiā quia receptio cuiuscunq; sacramenti, est virtualis displicitia, vel formalis, vel est cum formalis displicitia peccatorum: quia si ille erat extra gratiam Dei, requiritur formalis dolor de peccatis: si autem erat in gratia, requiritur aliquis motus lib. arbitr. in Deum. Ergo est displicitia virtualis: quia per illum motum in Deum vult ille placere Deo, & virtualiter vult non displicere.

SECVNDO. Dicit. S. Tho. quod omnis detestatio peccatorum remittit peccata venialia: vt in tū sione pectoris, & in oratione dominica, & in confessione generali. Ibi enim est detestatio peccatorum, ideo per illam remittuntur peccata venialia, quia est formalis displicitia peccatorum.

TER TIO Dicit. S. Thom. (& est tertia conclusio) quod illa per quae quis subijcitur Deo, & ei reueretur, remittunt etiam peccata venialia: vt sumptio aquae lustralis, est quaedam subiectio actualis ad Deum: quia est actus religionis, & actus quo Deo exhibetur reuerentia. Benedictio etiam Episcopalis remittit venialia: quia ibi est quaedam virtualis displicitia: quia qui subijcitur se Episcopo, vt benedicatur, nolle virtualiter offendisse Deū, sed potius placere intendit.

copalis remittit venialia: quia ibi est quaedam virtualis displicitia: quia qui subijcitur se Episcopo, vt benedicatur, nolle virtualiter offendisse Deū, sed potius placere intendit.

HIC prius dubitatur, vnde est quod sacramenta nouae legis remittunt venialia: quia potest quis recipere aliquod sacramentum in gratia, sed non cum displicitia venialium: quia stat quod accedat ad Eucharistiam cum actu qui sine Eucharistia non sufficeret ad remissionem venialium. Dubitatur ergo, vnde habet Eucharistia remittere venialia, an hoc habeant sacramenta ratione sui, an propter actum lib. arbit. concomitantem sumptionem sacramenti.

AD HOC dicit Caiet. hic, quod infusio gratiae non est sufficiens ad remittendum venialia. Et per consequentiam, nec sacramentum ratione sui, vel ex hoc solū, quod est collatiuū gratiae, sed cum actu cōcomitante liberū arbitriū, qui tamē per se non sufficeret. Vnde infert Caiet. quod si gratia infunditur, est displicitia formalis: si autē augetur, est displicitia virtualis.

SED dubiū est quare sumptio ipsa Eucharistiae dicitur virtualis displicitia. Si dicas: quia auget gratiā. Ergo etiā quilibet actus meritorius erit displicitia virtualis. Immo aliqua datio eleemo synae est maioris meriti & magis auget gratiam, quam sumptio Eucharistiae.

AD HOC dico, quod ex hoc ipso quod oīa sacramenta no. leg. sunt instituta ad conferendū gratiā, habēt remittere peccata venialia. Probat, quod si sacramenta sufficiunt ad remissionē mortalium (vt sufficiunt) etiā sufficient ad remissionē peccatorū venialiu. Omne enim sacramentū institutū est in remissionē peccatorū, licet aliqua sacramenta immediate & directe alia autē ex consequenti. Quaedā enim sacramenta immediate sunt instituta ad remittendū peccata, & mediate & ex consequenti ad conferendū gratiā: vt baptismus & poenitentia. Quaedā vero contra, ad conferendū gratiam immediate, & ad remittendū peccata ex consequenti: vt confirmatio & Eucharistia.

SECVNDO. Probat, quod sacramenta habeant virtutē ad remittendū venialia: quia oppositū dicere, esset contra dignitatē & perfectionem sacramentorum.

TER TIO. Sacramentalia: vt aqua lustralis, & confessio generalis, sufficiunt ad remittendū venialia. Ergo etiā sacramenta. Probat, quod consequentia: quia non habēt maiore virtutē, quam sacramenta.

OMNIA ergo sacramenta no. leg. ex hoc ipso quod habēt virtutē ad conferendū gratiā, & consequenter ad instituendū amicitia inter Deū & homines habent remittere omnia venialia peccata: quia in constitutione amicitiae omnes offensae tolluntur, nisi sit obex vel impedimentū aliqūd. Ergo sacramenta de se sunt remissiva venialium peccatorū: quia de se sunt constituta in amicitia inter Deū & homines.

AD argumentū autē quo querebatur, quare Eucharistia

Dubium primum.

Dubium secundum.

Dubium tertium.

Charistiae sumptio dicitur virtualis displicitia venialium, dico, quod ex hoc ipso dicitur virtualis displicitia: quia est voluntaria sumptio illius quod est institutū in remediū contra peccata. Et omnia sacramenta sunt in remediū contra peccata. Ergo omnia remittunt de se venialia peccata.

A LIVD dubium est maius de aqua lustrali, & de alijs quomodo remittunt venialia. i. quam virtutem habent ad hoc faciendum

AD HOC quidam dicunt, quod habent virtutē isto modo, quod excitant homines ad dolendū de peccatis: quia sciūt, quod aqua benedicta est instituta ad delendū peccata venialia, ideo volūt eā sumere. Vnde dicunt isti, quod aqua benedicta nō remittit peccata venialia immediate, sed mediate, quatenus excitat hominē ad dolendū de peccatis venialibus, per quē dolorē immediate remittuntur peccata venialia. Isti verū dicūt, sed nō dicunt totū quod facit aqua lustralis: quia si solū fecisset quod isti dicūt, nihil proficeret quod esset aqua benedicta, quia esto quod esset prophana, excitaret sic ad dolorē oēs scientes, quod ponitur illa aqua in ecclesia ad hoc, & tūc dolor mitteret peccata, ita bene sicur nunc, vel excitaret ad dolorem omnes qui crederent, quod est benedicta, esto de facto non esset.

SECVNDO. Si non esset dolor, secundū illos sequitur, quod quantumcunq; sumatur illa aqua benedicta, nihil operaretur: quod non est dicendum

TER TIO. Etia sequitur, quod nihil possūt illi exorcismi, & sal quod ponitur in aqua, si aqua ipsa lustralis sit exorcizata nō operetur ad remissionē peccatorū.

Q VARTO. Sequitur, quod nihil prodesset super defunctos: quia iā nō excitat dolorē aliquē ibi, si solū illud agebat: & ita in cassū spargitur sup funera. IDEO. Alij dicūt, quod aqua lustralis, & confessio generalis, & ista quae dicūtur remittere peccata venialia, habēt aliā virtutē, quod ex hoc quod sunt constituta ab ecclesia ad remittendū venialia, ratiōe illorū, Deus specialiter cōcurrit, ad hoc quod ille qui vtitur aqua benedicta, habeat memoriā. i. cogitet de peccatis venialibus, et habeat bonū motū in ipsa peccata, de testādo illa: ita quod oibus alijs ceteris paribus, pro hoc solū quod iste sumit aquā benedictam, & alter aquam prophana, credēs esse benedictā, & nō est: quia possuit eā ibi aditus in cōmuni loco: Deus specialiter cōcurrit cū illo qui sumit aquam vere benedictā ad remissionē peccatorū, et nō cū alio. Hij etiā verū dicūt quod non est dubiū, nisi quod ratione exorcismorū qui sūt in baptismo, cōcurrat Deus alio modo cū baptizato & exorcizato, quā cōcurreret cū baptizato & nō exorcizato. Vnde, Eusebius narrat de Nouatiano haeretico, quod cū esset cathecumini, baptizatus fuit sine solēnitāte, eo quod esset infirmus. Et dicit Eusebius, quod creditū est, quod propter illud: quia postea nō fuit reperita solēnitāte baptismi, lapsus fuit in haeresim: ita quod dēmo habuit potestātē sup illū, quā non habuisset, si solēnitē baptizatus esset.

DICO, quod etiā hij verū dicūt: sed nō dicūt totū quod facit aqua lustralis.

IDO alij dicūt, quod propterea quod ista sunt instituta ab ecclesia sūt magis meritoria, quā si nō essent instituta ab ecclesia: quia si ecclesia non institueret benedictionē Episcopale in remissionē peccatorū venialiu: quis sumeret ab Episcopo benedictionē, esset quidē meritoria illa sumptio, sed non tantum si cur quando est instituta ab ecclesia.

ET hoc etiā verū est. Quia ieiunare quoniam est praceptū: cū ibi cōcurrat virtus obedientiae, est magis meritoriu & satisfactoriu, ceteris paribus, quā si non esset praceptū. Sed adhuc isti nō dicūt totum.

Ideo ego dico cōformiter ad mentē scōrū & S. Th. (si me nō fallit opinio) quod aqua lustralis, & ista de quibus agimus, habēt virtutē ad remittendū venialia, sicut oīa illa quae ecclesia institueret ad hunc effectū, de se, sine quocunq; motu, nisi motu requiritō necessārio ad hoc quod possit quis accipere, nepe volūtate accipiedi illā aquā benedictā, vel illud quod sic ecclesia instituit ad remissionē venialiu. Itaque nō requiritur quod doleat vel habeat aliquē motū, nisi quod velit accipere aquā benedictā, etiā si non cogitet de venialibus, remittuntur ei venialia. Probat, hoc: quia ecclesiae data est potestas, & authoritas ad remittendū peccata, etiā venialia: vt loā. 20. Accipite. s. s. quorū remiseritis peccata, remittuntur eis. & c. Et nō solū tradita est facultas remittēdi peccata per sacramētū poenitentiae, sed etiā multis alijs modis. Et cū sacramētū nō sit necessariū ad remittendū venialia, relicta est ecclesiae potestas, instituendū modū ad remissionē venialium. Ideo dico, quod ista sic ab ecclesia instituta, sine aliquo bono motu, sed solū quod quis velit suscipere illa, & suscipiat, remittunt peccata venialia, ex institutione ecclesiae, sine sacramēto etiā quocunq; sicut absoluit ab excommunicatione per quacunq; signa, per quae velit hoc facere: ita quod oportet cōcedere quod ceteris paribus, pro hoc solū quod aliquis accipit benedictionē ab Episcopo cōsequitur remissionē venialiu, quā remissionē nō recipit accipiens benedictionē à patre suo. Et ita dicendum de aqua benedicta, & similibus.

CONTRA. Quādo quis accipit aquā benedictam, nō dolet, nec formaliter, nec virtualiter. Ergo nō remittuntur ei venialia.

DICO, quod semper est displicitia virtualis, etiā si nihil cogitet de peccatis: quia ex hoc quod vult facere & sumere illud quod ecclesia instituit in remissionē venialiu, interpretatiue & implicite petit veniā de venialibus, & virtualiter vult destruere peccata venialia: hęc autē oīa intelliguntur, nisi sit aliqūd impedimentū, nisi ponatur obex, hoc est, si nō cōplacet ī aliquo veniali, formaliter, vel virtualiter. Vnde dico, quod probabile est, quod aqua benedicta valet ad remissionē poenae pro defunctis, cū super sepulturā, aut funus aspergitur. Probat, hoc: quia alias vana esset cōsuetudo ecclesiae, quae sic aspergit corpora & funus, et sepulchra defunctorū, & iā tūc nō remittitur culpa, nec aspergitur aqua frustra. Ergo remittit poenā: quod ecclesia potest facere ex potestate sibi tradita, ad remittendum peccata, nō solum quod

quoad culpas, sed etiam quo ad poenas.

SECUNDO dico, quod aspergitur etiam funus & sepulchrum defuncti, ne daemones faciant ibi aliquas illusiones.

SED contra, sequitur ex hoc, quod aqua benedicta, & ista de quibus loquimur, sunt sacramenta. Nam, sunt signa sensibilia, & remittunt peccata venialia ex opere operato. Ergo.

AD HOC iam supra. q. 1. art. 2. respondimus negando sequellam: quia ista non dant gratiam, sed remittunt peccata venialia, etiam sine augmento gratiae. Ita quod aqua lustralis ex opere operato non potest dare gratiam, & sanctificare, quod requiritur ad sacramentum, licet habeat ex opere operato culpas veniales remittere.

QUOD vero sacramenta remittant venialia, de aliquibus dicitur ex presertim de Eucharistia habetur de consecratione. d. 2. cap. Cum omne crimine, & est Iulij primi. Vbi dicitur, quod omne crimen deletur, oblati Deo sacrificijs missarum.

PRAETEREA. Ibidem cap. Si quotiescunque, dicitur ex diuo Ambro. Si quotiescunque sanguis Christi effunditur, in remissionem peccatorum effunditur, debeo ego qui semper pecco, semper accipere. Sed non semper Ambro. peccabat mortaliter. Ergo loquebatur de venialibus.

PRAETEREA. De aqua lustrali, quod remittat venialia, dicit Alexander, quintus pontifex a Petro Apostolo, & habetur de consecratione. d. 3. cap. Aquam sale conspersam, ubi dicitur. Aquam sale conspersam in populis benedicimus, ut ea cum aqua aspersa sanctificetur, & purificetur, quod etiam omnibus sacerdotibus faciendum esse, mandamus. Nam si cinis vitulae aspersus, populum sanctificabat, multo magis aqua sale aspersa, diuinique precibus consecrata, populum sanctificat, atque mundat.

PRAETEREA. De oratione dominica habetur in decretis, de poenitentia, & remissione. d. 3. cap. De quotidianis leuibusque peccatis. Et est delictum ex diuo Chrysostomo. Vbi sic dicitur. De quotidianis, breuibus, leuibusque peccatis, sine quibus haec vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfaciatur. &c.

Eorum enim est dicere, pater noster qui es in caelis, &c. PRAETEREA. De confessione generali, quod remittat venialia, habetur de poenitentia & remissionibus. d. 3. cap. De quotidianis. Et habetur de poenitentia & remissione. d. 1. cap. Quam obrem. PRAETEREA. De benedictione Episcoporum & abbatum, & monachorum, habetur. 1. q. 1. cap. Dictum primo, & cap. Maledicam. Et hos modos quos ponit hic. S. Th. quibus remittitur veniale, ponit Hostiensis extra de poenitentia & remissionibus cap. Omnis utriusque.

PRAETEREA. De cussione pectoris habetur in decretis, de poenitentia & remissionibus. d. 1. cap. Tres autem sunt actiones.

Articul. quartus.

Vtrum possit remitti peccatum veniale sine mortali.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod veniale peccatum possit remitti sine mortali: quia super illud Ioan. 8. Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat, dicit quedam glossa, quod omnes illi erant in peccato mortali. Venialia enim eis dimittebantur per ceremonias. Ergo veniale peccatum potest remitti sine mortali.

PRAETEREA. Ad remissionem peccati venialis, non requiritur gratia infusio: requiritur autem ad remissionem mortalis. Ergo veniale peccatum potest remitti sine mortali.

PRAETEREA. Plus distat peccatum veniale a mortali, quam ab alio veniali. Sed unum veniale potest dimitti sine alio: ut dicitur. Ergo veniale potest dimitti sine mortali. SED contra est, quod dicitur Matth. 5. Amen dico tibi, non exies inde (scilicet ex carcere in quem truditur homo pro peccato mortali) donec reddas nouissimum quadrantem, per quem significatur veniale peccatum. Ergo veniale peccatum non remittitur sine mortali.

RESPONDEO. Dicendum, quod (sicut supra dictum est) remissio culpae cuiuscunque nunquam fit, nisi per virtutem gratiae: quia (ut Apostolus dicit Roma. 4.) ad gratiam Dei pertinet, quod Deus alicui non imputet peccatum. Quod glossa ibi exponit de veniali. Ille autem qui est in peccato mortali, caret gratia Dei. Unde nullum veniale sibi remittitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod venialia ibi dicuntur irregularitates siue immundities, quas contrahebant secundum legem.

AD SECUNDVM Dicendum, quod licet ad remissionem peccati venialis non requiratur noua infusio habitualis gratiae: requiritur tamen aliquis actus gratiae, qui non potest esse in eo qui subiacet peccato mortali.

AD TERTIVM dicendum, quod peccatum veniale non excludit omnem actum

actum gratiae per quem possunt omnia peccata venialia dimitti: sed peccatum mortale excludit totaliter habitum gratiae, sine quo nullum peccatum mortale, vel veniale remittitur. Et ideo non est similis ratio.

IN HOC quarto. arti. est una conclusio, quae sic habet. Veniale peccatum non potest remitti sine mortali. Haec probatur ex diuo Matthaeo ca. 5. ut habes in argumento in contra.

SECUNDO probatur: quia nunquam fit remissio alicuius culpae, nisi virtute gratiae. Sed ille qui est in mortali, non habet gratiam. Ergo nullum veniale sibi remittitur. Antecedens pro maiori, probatur ex illo ad Rom. 4. ubi dicitur. Ad gratiam Dei pertinet, quod Deus alicui non imputet peccatum. Et glossa exponit de veniali, &c.

SED contra. Stat poenitentia de venialibus, sine poenitentia de mortalibus. Ergo remittuntur venialia sine mortali. Probatur antecedens: quia potest quis dolere de veniali, & complacere, aut non dolere de mortali. Ergo.

AD HOC dubium respondet Durandus. 4. d. 16. q. 2. & prius refert opinionem. S. Tho. quae est negativa, nempe, quod non remittitur peccatum veniale sine mortali. Et dicit, quod haec opinio est communior, & ego ita credo, quia. S. Tho. secutus est communiorem opinionem. Et ideo erit securior. Et hanc sententiam. S. Th. tenet Richardus. 4. d. 16. ar. 5. q. 2. Et eandem tenet Paludanus. 4. q. 16. q. 1. con. 3. SECUNDO. Durandus. ponit aliam opinionem contrariam, quod peccatum veniale potest remitti sine mortali. i. etiam perseuerante homine in peccato mortali. Hanc sententiam tenet Scotus. Et ita refert Gabr. 4. d. 16. q. 5. dub. 2. & tenet ipse Gabr. ibidem. Et idem dicit Maior. d. 16. q. unica.

ET Durandus. probat hoc multis argumentis. Prius probat, ex differentia quae est inter mortale & veniale. Quia in peccato mortali inuenitur culpa, quae est actus inordinatus in ordine ad Deum. Non enim dicitur Deus offendi a peccatore secundum affectum, nempe, quod Deus afficiatur aliquo modo per ipsum peccatum, sed secundum effectum, in quantum priuat peccatorem sua gratia, & hoc est secundum in peccato mortali. Et tertio inuenitur in peccato mortali obligatio ad poenam aeternam. In peccato autem veniali non inuenitur nisi culpa. Et ideo ad remissionem peccati mortalis tria requiruntur. scilicet reordinatio voluntatis per contritionem, contra culpam, restitutio gratiae contra offensam, & commutatio poenae aeternae in temporalem. Ergo ad remissionem peccati venialis sufficit reordinatio voluntatis contra culpam, per debitam displicentiam eius quod indebite placuit. Non enim requiritur restitutio gratiae: quia non fuit gratia amissa per peccatum veniale, nec solutio poenae aeternae: quia non debebatur.

AD HOC argumentum respondetur, quod

quicquid esset de omnibus illis, concessio toto augmento quod assumit Durandus. consequentia nihil valet. Arguebat enim hoc modo. Ad remissionem peccati mortalis requiruntur illa tria. Verum est. Et in peccato veniali non est nisi unum illorum. Transeat. Ergo ad remissionem peccati venialis sufficit reordinatio actus. Nego consequentiam, quia requiritur acceptatio, nempe, quod Deus acceptet: quia quocumque aliquis debet alicui aliquid, si alter non accipit, totum perditur quantumcunque detur illi. An sufficere dicere coram iudice, ego vultui dare & dedi, sed ipse noluit accipere. Clarum est, quod dicit bonus iudex, reddas nunc. Sic igitur quando es in peccato mortali, quicquid reddas Deo, non satisfacis: quia Deus non acceptat, cum sis in inimicitia eius. Et Deus gratis remittit culpam, etiam leuissimam existenti in peccato mortali sine gratia sua. Et ita Paulus ad Rom. 4. non facit differentiam inter mortale & veniale, sed indifferenter dicit, quod gratis omnia condonat, siue mortalia, siue venialia, illi qui est in peccato mortali. Et ita intelligit glossa citata a. S. Th. SED contra. Aliquis meretur de condigno remissionem venialium. Verum est: sed hoc est supposita gratia Dei, supposita illa mercede. Sed illa dat mere gratis. Et ita dicit. S. Tho. m. 4. d. 16. q. 2. art. 1. quaestio. 3. ad. 3.

SECUNDO dico, quod falsum est quod Durandus. assumit. scilicet quod solum inueniatur deordinatio actus in peccato veniali, sed omnia illa tria inueniuntur in veniali, quae in mortali, licet non ita perfecte: quia etiam est offensam, licet non tanta: sicut mortalis peccati. Est enim implicatio, quod sit peccatum morale, nempe, in moribus, & quod sit offensa aliqua, vel culpa. Et probatur hoc. Quia remissa & ablata tota culpa, manet aliqua poena. Ergo illud non esset: nisi esset Deus offensus: quia si non esset Deus offensus, non puniret illum peccatorem. Et tamen Deus punit in hac vita usque ad mortem (ut ait Aug. & in purgatorio atrocissime punit. Non enim est turbatus Deus. Sed punit ipsa venialia. Ergo erant offensa & culpa.

DE macula etiam: est enim aliqua macula in peccato veniali, ut. S. Th. dicit in hac. q. ar. 2. ad. 3. Et idem dicit in. 4. d. 16. art. 1. quaestio. 1. ad. 1. & in prima. 2. q. 89. arti. 1. dicit, quod non est proprie macula, & verum est, quia non est eiusdem rationis cum macula peccati mortalis, sed est indignitas quadam: quia cum illa non potest intrare gloriam.

SI dicas quod hoc est, quia non potest puniri in gloria, certe non est propter hoc: quia quantumcunque absolutus esset ab omni poena, esset tamen in culpa veniali: quia propter gloriam non intraret. Quod autem sit offensa, patet: quia. S. Th. in. 4. d. 16. q. 2. ar. 1. q. 2. ad. 3. dicit quod veniale displicet Deo: licet non faciat peccatorem displicere in omnibus. Requiritur ergo, quod restituatur ille nitro, qui perditus erat per veniale, & quod fiat actus placens Deo.

o Neutrum

Neutrum autē fieri potest sine gratia. Ergo sine gratia nō potest quis satisfacere, etiā pro veniali. SECUNDO arguit Durā. Quia stat peccatū veniale solū cū originali. s. quando aliquis venit primū ad vsum rationis, potest peccare. Peccet ergo venialiter existēs in originali, statimq; moriatur. Aut ille punietur in inferno. i. in limbo, pro veniali poena finita, vel infinita. Si finita. Ergo potuit eam in praesenti vita soluere, si vixisset, etiā in mortali. Si infinita, videtur inconueniens, cum secundum taxationem diuinam, peccato veniali non debeat poena infinita, sed finita.

AD HOC Palud. 16. q. 1. respondet negādo cōsequentia, & cōcedit, quod ille qui haberet veniale cū solo originali potest cōsequi remissionē venialis, etiā si non cōsequatur gratia: quia potest diligere Deū super omnia. Dicitq; cōsequentia istā nō valere. Quādo est in originali solū cū veniali, potest satisfacere pro veniali. Ergo etiā quando est in mortali. Ratio est: quia ille qui est in originali cū solo veniali, non est in gratia Dei solū negatiue. i. non est in offensa Dei actuali, per quā perdidit Dei gratiam, qui autem est in mortali, est inimicus Dei & non est in gratia Dei contrarie, & est hostis. Hoc Palud. Quod quidem potest dici, sed non ex sententia. S. Thom.

IDEO dico ad argumentū secūdu sanctū Th. quod nō potest esse peccatū veniale cū solo originali. Hoc dicit. S. Th. in 2. d. 4. 2. q. 1. art. 5. ad. 2. & in prima. 2. q. 89. ar. vlt. & in quaestionibus de malo. q. 7. ar. 10. ad. 6. Ratio est: quia omnis adultus qui peruenit ad vsum rationis, tenetur se conuertere in Deū, & si nō se conuertat in Deū, peccat mortaliter, si autē se conuertat in Deū, habebit gratia. Et secundū quod Palud. dicit, quod qui est cum originali pōt diligere Deū, dico, quod nō sufficienter, ita quod diligatur à Deo, quādiu manet in originali, quia est cōtra illud Ioa. 15. Qui diligit me, diligetur à patre meo. Si igitur à Deo diligitur, est in gratia, & iam nō habet originale. Si autem habet originale, non diligitur à Deo.

TERTIUM, quod dicit Dur. & Pal. quod ille potest discedere cū originali & veniali solū, est falsum: vt diximus ex S. Tho. Sed illo dato, dico, quod nūquam satisfaceret pro veniali, quia nō acceptatur à Deo, quicquid faceret. Nō enim est in sua gratia: ideoq; nō habet virtutem, vnde opus illius acceptetur, quādiu manet in pctō sine gratia. TERTIO arguit Durā. Per opera facta extra charitatē, meretur quis bona tēporalia, sicut dicitur de obstetricibus Pharaonis, Exod. 1. quibus Deus edificauit domos, quoniam noluerūt occidere filios Israhel, quā tñ in mortali erāt: quia erant pagana. Ergo pōt etiā quis mereri bona spūalia, sicut & tēporalia, per bona opera facta in mortali. AD HOC S. Th. in 4. d. 15. q. 1. ar. 3. q. 4. & 5. refpōdet (vt videbimus in secūda. 4.) quod opus extra gratia factū aliquid prodest, nō de condigno, sed ex quadā congruitate. Et quidem prodest ad

multa. Prius ad hoc, quod disponit ad gratiam: licet illam non mereatur. Ideo peccator non debet ab omnibus operibus cessare: quia licet gratia nō mereatur: ad illa tamen disponitur, quod non est parū. Secundo prodest ad assuetudinē bonorū operū. Tertio prodest ad bona cōsequenda tēporalia, & ad hoc quod Deus eū seruet à periculis, & malis tēporalibus: vt. s. non moriatur subito. Quarto prodest ad alleuiādū poenas inferni. Quinto deniq; prodest: quia cū minori contēptu peccat. Qui enim consuevit pluries peccare, contēnit iuxta illud Prouer. 18. Impius cum in profundum peccatorum venerit, contēnit. Inter ista (vt vides) non ponit. S. Thom. quod satisfaciat pro venialibus. AD argumentum igitur nego consequentiam, antecedenti concessio. Ad probationem. Quia remissio peccati venialis, est quodammodo tēporalis: quia per peccatū veniale obligatur ad poenā tēporalē solū. Dico quod est ibi obligatio spiritualis, & hęc spiritualia nō dātur à Deo sine gratia. Remissio enim illius poenā, pertinet ad iusticiā. SANCTI Tho. igitur cōclusio vera est quam multipliciter possumus probare. Prius ex Esaiā. i. vbi expresse videtur asserere, quod nulla bona opera in mortali facta, Deus acceptat. Dicit igitur propheta. Quo mihi multitudinē victimarū vestrarū: dicit Dominus. Plenus sum holocausto arietū, & adipe pinguiū, & sanguinē vitulorū, & hircorū, & agnorū nolui. Quid aliud est dicere, nolui, nisi, nō sunt mihi accepta, nec grata. Et infra. Ne offeratis vltra sacrificium frustra. Arguitur ergo sic cōtra Dur. Si aliquis illorū iudæorū cum peccato mortali haberet aliquod veniale, quæro. Vel per sacrificiū remittitur illud veniale, vel nō. Si non. Ergo intētum. s. quod nō remittitur veniale homini perseveranti in mortali. Si autē (vt dicis) remittitur illud veniale sine mortali. Ergo sacrificiū non erat frustra. Quis enim vocabit illud frustra esse, qđ liberat hominē à magna poena purgatorij, quā ille debebat pro illo veniali. ET rursus infra ait Esaias. Incensum abominatio est mihi. Mirabile est certe, quod per id quod Deo est abominabile, remittitur tāta poena, & tātū debitū. Et quidē prophetæ loquuntur ad modū hominū, quādo quidē ad illos prophetant: & ideo humano modo intelligēdi sunt. Cōstat autem inter homines hoc nō cōtingere: vt aliquis remittat. 100. aureos alicui propter aliquod opus sibi maxime abominabile, atq; illi dicat, scias quod propter istud opus mihi ingratisimū & abominabile, tibi remitto. 100. aureos. Quis hoc vnquā vidit? Forte dices, quod Dñs dicebat illud per Esaiam, quia illi offerebant propter malum finem. At certe hoc non erat, nisi quia erant in mortali, sibi iungit enim causam, dicens: Manus vestrae sanguine plenæ sunt. Lauamini, mundi estote, &c. ET confirmatur. Quia si verum est, quod Deus remittit veniale sine mortali. Ergo etiā iudæis & Sarracenis Deus remittit venalia: quia volo, quod

quod dōleat de peccatis venialibus propter Deū. Et secundum Dur. non oportet, quod satisfaciēs sit amicus Dei, ad hoc quod satisfaciat. Consequens autē falsum est: cū sine fide impossibile sit Deo placere, & Sarraceni atq; Iudæi infideles sūt. QUID vero Scot. de hac re sentiat, exploratū nō habeo. Nō enim inuenio in illo distictē, quod veniale remittatur sine mortali. DICIT tamen ipse in 4. d. 15. q. 1. quod aliquis potest in mortali satisfacere pro poena debita pro peccatis iam remisissis. V.g. Est aliquis, qui debet poenam, vt. 10. & iniunguntur ei. 4. dies ieiunij, postea autem peccat mortaliter, dicit quod talis existēs sic in mortali, potest satisfacere pro poena peccatorum iam remisiorū. Ex quo sequi videtur, quod possit etiam satisfacere pro veniali. Sed quia ipse expresse non asserit hoc corrolariū, ideo ei nolo imponere (sicut facit Gabr.) licet videatur bene sequi.

SED rursus probō opinionem. S. Thom. Ex illo Paul. ad Corinth. 13. Si tradidero corpus meum, &c. charitatem autē non habeam, nihil mihi prodest. Et tamen secundum Durā. multum prodest. Si dicas, quod Paul. intelligit, quod nihil prodest ad vitam aternam. Video gloriam. Sed certe Paulus absolute dicit nihil prodesse. Ergo verior est cōclusio S. Th. & ad minus est cōformior Scripturae sacrae, quā opposita. Ideo cū S. Th. tenendū est.

Quæst. vigesima

nona. De reditu peccatorū per poenitentiam dimissorū.

DEINDE considerandū est, de reditu peccatorū per poenitentiam dimissorū. Et circa hoc queruntur quatuor.

PRIMO. Vtrū peccata per poenitentia dimissa, redeant simpliciter persequens peccatū.

SECUNDO. Vtrū aliquomodo per in gratitudinem redeant specialius, secundū quadaliam peccata.

TERTIO. Vtrum peccata redeant in æquali reatu.

QUARTO. Vtrū illa ingratitude per quam redeunt, sit speciale peccatum.

Articulus primus

Vtrum peccata dimissa redeant per sequens peccatum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod peccata dimissa redeant per sequens peccatum. Dicit enim Aug. in lib.

de baptismo. Redire dimissa peccata vbi fraternalis charitas non est, apertissime Dominus in euāgelio docet, in illo seruo à quo dimissum debuit Dominus petijt, eo qđ ille conseruo suo debitum nollet dimittere. Sed fraternalis charitas tollitur per quodlibet peccatum mortale. Ergo per quodlibet sequens peccatum mortale redeunt peccata prius per poenitentiam dimissa.

PRÆTEREA. Super illud Luc. 11. Reuertar in domum meam unde exiui, dicit Beda. Timendus est ille versiculus, nec non exponendus, ne culpa quā in nobis extinguitam credebamus, per incariam nos vacantes opprimat. Hoc autem non esset, nisi rediret. Ergo culpa per poenitentia dimissa redit.

PRÆTEREA. Ezech. 18. Dominus dicit. Si auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatē: omnes iustitiæ eius quas fecerat, non recordabuntur. Sed inter alias iustitias quas fecit, etiam precedens poenitentia continetur: cum supra dictum sit, poenitentiam esse partem iustitiæ. Ergo postquam poenitens peccat, non imputatur ei precedens poenitentia, per quam consequutus est veniam peccatorum. Redeunt ergo illa peccata.

PRÆTEREA. Peccata præterita per gratiam teguntur: vt patet per Apost. Ro. 4. inducentem illud psal. Beati quorū remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Sed per peccatū mortale sequēs, gratia tollitur. Ergo peccata quæ fuerāt prius commissæ remanēt detecta. Et uia videtur, qđ redeat. SED contra est quod Apost. dicit Rom. 11. Sine poenitentia sunt dona & vocatio Dei. Sed peccata poenitenti sunt dimissa per donū Dei. Ergo per peccatum sequens non redeunt dimissa peccata, quasi Deus de dono remissionis poeniteat.

PRÆTEREA. Aug. dicit in lib. o ij resp

responsionum Prosperi. Qui recedit à Christo, & alienatus à gratia finit hanc vitam: quid nisi in perditionem vadit? Sed non in id quod dimissum est recidit, nec pro originali peccato damnabitur.

RESPONDEO dicendum, quod (sicut supra dictum est) in peccato mortali sunt duo. scilicet auersio à Deo, & conuersio ad bonum creatum. Quidquid autem est ex parte auersionis in peccato mortali, secundum se consideratum, est commune omnibus peccatis mortalibus: quia per quodlibet peccatum mortale homo auertitur à Deo. Vnde & per consequens macula quae est per priuationem gratiae, & reatus poenae aeternae, communia sunt omnibus peccatis mortalibus. Et secundum hoc intelligitur id quod dicitur Iaco. 2. Qui in vno offendit, factus est omnium reus. Sed ex parte conuersionis peccata mortalia sunt diuersa, & interdum contraria. Unde manifestum est, quod ex parte conuersionis, peccatum mortale sequens, non facit redire peccata mortalia prius abolita: alioquin sequeretur, quod homo per peccatum prodigalitatis reduceretur in habitum vel dispositionem auaritia prius abolita. Et sic contrarium esset causa sui contrarium: quod est impossibile. **SED** considerando in peccatis mortalibus id quod est ex parte auersionis absolute, per peccatum mortale sequens redit illud quod fuerat in prioribus peccatis ante dimissionem: in quantum per peccatum mortale sequens homo priuatur gratia, & fit reus poenae aeternae: sicut & prius erat. Verum, quia auersio in peccato mortali, ex conuersione quodammodo causatur, recipiunt ea quae sunt ex parte auersionis quodammodo diuersitatem, per comparationem ad diuersas conuersiones, sicut ad diuersas causas: ita quod sit alia auersio, & alia macula, & alius reatus, prout consurgit ex alio & alio actu peccati mortalis.

ET hoc modo in quaestione veritur, utrum macula & reatus poenae aeternae, secundum quod causantur ex actibus peccatorum prius dimissorum, redeant per peccatum mortale sequens

Quibusdam igitur visum est, quod etiam simpliciter hoc modo redeant. Sed hoc non potest esse: quia opus Dei per opus hominis irritari non potest. Remissio autem peccatorum priorum, fuit opus diuinae misericordiae. Unde non potest irritari per sequens peccatum hominis: secundum illud Rom. 3. Nunquid incredulitas eorum fidem Dei euacuauit?

ET ideo alij ponentes peccata redire, dixerunt, quod Deus non remittit peccata poenitentibus postmodum peccatis, secundum praescientiam, sed secundum praesentem iustitiam: praescit enim se pro his peccatis cum aeternaliter punitur: & tamen per gratiam facit eum praesentialiter iustum. Sed nec hoc stare potest: quia si causa absolute ponatur, & effectus absolute ponitur. Si igitur non absolute fieret per gratiam, & gratiae sacramenta peccatorum remissio, sed cum quadam conditione in futurum dependente: sequeretur, quod gratia, & gratiae sacramenta non essent sufficiens causa remissionis peccatorum: quod est erroneum: ut pote derogans gratiae Dei. Et ideo nullo modo potest esse, quod macula & reatus praecedentium peccatorum redeant secundum quod ex talibus actibus causantur. Contingit autem, quod sequens actus peccati virtualiter continet reatum prioris peccati: in quantum, scilicet homo secundo peccat, ex hoc ipso videtur grauius peccare, quam prius peccauerat: secundum illud Ro. 2. Secundum duritiam tuam & cor impenitens, thesaurizas tibi iram in die irae. Ex hoc, scilicet solo: quia continetur Dei bonitas, quae ad poenitentiam expectat. Multo autem magis contemnitur Dei bonitas, si post remissionem prioris peccati, secundo peccatum iteretur: quanto maius est beneficium peccatum remittere: quam peccatorem sustinere.

SIC igitur per peccatum sequens poenitentiam, redit quodammodo reatus peccatorum prius dimissorum: non in quantum causatur ex illis peccatis prius dimissis, sed in quantum causatur ex peccato vel perpetrato: quod aggravatur ex peccatis prioribus. Et hoc non est peccata redire simpliciter, sed redire secundum quid: in quantum

scilicet virtua

scilicet virtualiter in peccato sequenti continetur. **AD PRIMUM** ergo dicendum, quod illud verbum Aug. videtur intelligendum de reditu peccatorum quantum ad reatum poenae aeternae in se consideratum: quia, scilicet post poenitentiam peccans incurrit reatum poenae aeternae, sicut prius. Non tamen omnino propter eandem rationem. Unde Aug. in lib. de responsionibus Prosperi, cum dixisset, quod non id quod remissum est, recidit, nec pro originali peccato damnatur, subdit. Qui tamen ea morte afficitur, quae ei propter peccata dimissa debebatur: quia, scilicet incurrit mortem aeternam, quam meruerat per peccata praeterita.

AD SECUNDUM dicendum, quod in illis verbis non intendit dicere Beda, quod culpa prius dimissa hominem opprimat per reditum reatus praeteriti: sed per iterationem actus.

AD TERTIVM dicendum, quod per sequens peccatum iustitiae priores obliuioni traduntur, in quantum erant meritoriae vitae aeternae: non tamen in quantum erant impeditivae peccati. Unde si aliquis peccet mortaliter postquam restituit debitum, non efficitur reus quasi debitum non reddidisset. Et multo minus traditur obliuioni poenitentia, prius acta quantum ad remissionem culpa: cum remissio culpa magis sit opus Dei quam hominis.

AD QVARTVM dicendum, quod gratia simpliciter tollit maculam, & reatum poenae aeternae. Tegit autem actus peccati praeteritos: ne, scilicet propter eos Deus hominem gratia priuet, & reum habeat poenae aeternae. Et quod gratia semel facit perpetuo manet.

IN HOC articulo sunt aliquot propositiones principales. Quarum prima est. Cum in peccato mortali fit auersio à Deo, & conuersio ad bonum commutabile, fit, quod quicquid est in peccato mortali ex parte auersionis, est commune omnibus mortalibus peccatis. Probat. Quia per quodlibet mortale homo auertitur à Deo. Vnde colligitur, quod macula, quae est per priuationem gratiae, & reatus poenae aeternae, communis est omnibus peccatis mortalibus. Habetur hoc ex illo Iaco. 2. Qui in vno offendit factus est omnium reus. **SECUNDA** propositio est. Ex parte conuersionis peccata mortalia sunt diuersa, & interdum contraria. Vnde colligitur, quod ex parte conuer-

sionis peccatum mortale sequens non facit redire peccata mortalia prius remissa. Probat. quia dato opposito sequeretur, quod homo per peccatum prodigalitatis reduceretur in habitum vel dispositionem auaritia prius remissa. Vnde contrarium esset causa sui contrarium, quod est impossibile. **TERCIA** propositio est. Absolute loquendo, per peccatum mortale sequens, redit illud quod fuerat in prioribus peccatis ante dimissionem. Probat. quia per peccatum mortale sequens homo priuatur gratia, & fit reus poenae aeternae, quam etiam prius habuit, antequam priora peccata remitterentur.

QUARTA propositio est. Macula & reatus poenae aeternae, secundum quod causantur ex actibus peccatorum remissorum, non redeunt per peccatum sequens. Probat. Opus Dei non potest irritari per opus hominis. At remissio peccatorum praeteritorum fuit opus Dei. Ergo non potest irritari per sequens peccatum hominis: secundum illud Rom. 3. Nunquid incredulitas illorum fidem Dei euacuauit? Deinde reprobatur doctor vnum alium modum dicendi: ut habes in litera.

QUINTA conclusio est. Per peccatum sequens aliquo modo redeunt peccata remissa, in hunc sensum. Non quod redeat macula, & reatus poenae aeternae ratione peccatorum remissorum, sed quia peccatum sequens est grauius propter illam circumstantiam, quia peccat post plura beneficia recepta. Nam post remissionem peccatorum (quod magnum beneficium est) peccat contra maius beneficium: & per consequens magis fit ingratus: cum contra plura beneficia recepta peccet.

POST QVAM tractauimus de aliquibus effectibus poenitentiae, consequenter est tractandum de conditione aliorum effectuum, an sint rati vel firmi, vel sub conditione. Hoc est, an peccata semel remissa per poenitentiam: redeant postquam rursus secundo, aut tertio peccauerit ille, cui fuerat remissa.

VT si quis peccauit peccatum homicidii, & debebat poenam vi. 10. intensiue propter illud peccatum, eratque in macula. Poenitet deinde, atque rursus peccat, an illa poena redeat post sequens peccatum, vel an Deus absolute remittat quicquid in posterum eueniat. An remittat sub conditione. si amplius non peccaueris: vel absolute, siue peccaueris siue non, ego remitto tibi peccata ista, & tantam poenam ex illa, quam debebas pro illis. **SECUNDO** nota, quod haec materia tractatur à Magis. in. 4. d. 22. & ibi ab scolasticis. Magis vero citat in. 1. & 2. cap. illius. d. sanctorum testimonia in vna & in alia parte, relinquitque sub dubio. **TERCIO** aduerte, quod doctores, (etiam sancti) moti fuerunt ad mouendum hanc quaestionem ex illa historia quae habetur Matth. 18. in hunc modum. Ideo assimilatum est regnum caelorum homini regi qui voluit rationem ponere cum seruis suis. Et qui coepisset rationem ponere, oblatum est ei vnus

qui debet ei decem millia talenta. Quā autem nō haberet unde redderet, iussit eum Dominus venūdari, & uxorem eius, & filios, & omnia quae habebat, & reddi. Procidēs autem seruus ille orabat eū, dicens, Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Misertus autē Dominus serui illius, dimisit eū, & debitum dimisit ei. Egredīus autem seruus ille inuenit vnum de conferuis suis, qui debebat ei centum denarios: & tenēs suffocabat eū, dicens, Redde quod debes. Et procidens cōseruus eius rogabat eū, dicens, Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Ille autem noluit, sed abiit, & misit eum in carcerem, donec redderet debitum. Videntes autem conferui eius, quae fiebant, contristati sunt valde, & venerunt, & narrauerunt domino suo omnia quae facta fuerant. Tunc vocauit illum dominus suus, & ait illi. Seruae nequam, omne debitū dimisi tibi, quia rogasti me. Nōne ergo oportuit, & te misereri conferui tui, sicut & ego tui miserus sū? Et iratus Dñs eius tradidit eū tortoribus, quoad usq; redderet ei vniuersum debitū. Sic & pater meus caelestis faciet vobis, si nō remiseritis vnusquisq; fratri suo d' cordibus vestris. **EX** hac ergo parabola vel historia (vt dixi) moti sunt sancti ad mouendū hanc quæstionē: quia repetit ibi Dominus debitū iā remissum, illi qui non voluit misereri conferui sui. Quod quidē cū Dominus ad remissionē peccatorū accomodat, videtur significare, quod si post poenitentiam iterum peccator peccat, Deus ab illo repetat debitū ante remissum per poenitentiam.

SECUNDO videtur, qđ hoc etiā intelligatur in illo lac. 2. Qui in vno offendit, factus est oīum reus. **AD HOC** præter ea quae à S. Tho. dicta sunt, pono propositiones aliquot. Prima sit. Peccatum semel remissum, non potest redire quantum ad culpam, quantumlibet quis peccet post poenitentiam prioris peccati. Probat. Quia si Petrus occidit vnum hominē, & fuit remissum homicidiū, etiā si rursus peccet, nō habet maculam prioris homicidij: alias haberet duas maculas, ratione peccati quod nunc comisit, & ratione homicidij remissi. **SED** nota, quod in peccato præter culpam, est effectus quidam, scilicet reatus ad poenam. Quae poena duplex est. Altera damni: quae est carentia diuinae visionis. Altera vero poena sensus, quae est tristitia ratione illius priuationis.

SIT igitur. 2. propositio. Peccatū nō redit quātū ad reatū poenae sensus. Probat. ex illo Nahū. i. Deus nō punit bis in idipsum, nec cōsurgit duplex tribulatio. Quod tñ esset, si postquā quis fatisciecit & soluit poenas pro peccato dimisso, iterū puniatur pro eodem peccato. Nō ergo punitur nisi pro peccato quod secūdo comisit, scilicet post poenitentiam.

TERTIA propositio. Peccatum remissum per poenitentiam, per sequēs peccatum aliquo modo redit, quātum ad poenam damni. Probat. quia poena damni debetur pro quolibet mortali. Eodē enim modo priuatur per quodlibet peccatū mor-

tale visione diuina. Verum est, quod nō vocatur idem reatus, vel eadem macula: quia est alia causa, est tamen similis. Hoc modo respondēt omnes doctores scholastici in. 4. d. 22.

CIRCA tertiam conclusionem, quæritur, an per sequens peccatum redeat æqualis poena damni. scilicet an poena damni, qua punitur aliquis pro adulterio, & poena damni pro homicidio, sint æquales. Vt si quis peccauit peccatū odij Dei, fuitq; illi remissū, postea peccat peccatū homicidij, an redeat illic æqualis poena dāni illi poenā in quā incurrerat propter peccatum illud primū & maius (scilicet odij Dei) quod iam sibi fuerat remissum. **AD HOC** Dur. in. 4. d. 22. q. 1. dicit, quod poena damni æqualis est in omnibus dānatis. Tam grandem (inquit) poenam habet ille, qui est in inferno, pro 100. peccatis, sicut ille qui est pro vno tantū, licet peccatum leuius sit. Ratio est: quia poena damni solum est priuatio Dei visionis. Et priuationes nō suscipiunt magis & minus: quia vnus cæcus non est magis cæcus quam alius. Ergo vna poena damni non est maior altera: cum sit priuatio solum. Idem dicit Palud. 22. q. 1. Idem dicit Capreo. eadē. d. q. 2. Cōsequētē dicūt, quod peccata præterita iā remissa, per sequēs peccatū redeūt se per quo ad poenā dāni æqualiter: quia æquali poena dāni punitur in inferno pro peccato sequenti, qua puniretur pro peccatis præteritis remissis. **OPPOSITVM** tenet Almayn in. 4. in eadē d. 22. & in moralibus suis cap. vltimo. scilicet quod poena damni non est æqualis. Et allegat pro se diuū Dionysium, qui illud asserit.

EGO autem dico quod disputatio est de nomine potius quā de re. Sed probabilius est hoc, quod dicit Almayn, & est etiā sentētia S. Th. Et probatur qđ sit sentētia S. Th. Nā hic & in prima. 2. q. 73. ar. 3. & 5. & in. 4. d. 17. art. 2. q. 6. & in sec. 2. q. 10. ar. 3. & prima. 2. q. 87. ar. 4. & in ista prima. 4. q. 27 ar. 4. dicit duo. Primū est, qđ in peccato sunt duo secūda Aug. scilicet auersio à Deo & cōuersio ad bonū cōmutabile, hoc est, auersio à lege diuina, & cōuersio ad objectū prohibitū, vel eius profectio. **SECUNDO** dicit quod auersio non est æqualis in omnibus peccatis mortalibus, & hoc etiam dicit hic in medio huius articuli, in illis verbis, Verum quia auersio, & c. maior auersio est in homicidio quam in furto. Ratio est. Quia auersio provenit à cōuersione. Vnde ille qui ad peius objectū cōuertitur, habet maiorem auersionem. Hoc est, est maior transgressio legis.

TERTIO dicit, quod poena dāni correspondet auersioni, & poena sensus correspondet cōuersioni. **SIC** ergo conficio argumentationem. Poena dāni correspondet auersioni. Et est maior vna auersio secūda S. Th. quam alia. Ergo maior est vna poena dāni alia. Et confirmatur. Quia alias Deus puniret in æquales offensas vel culpas, æqualibus poenis damni, & c. Hoc autem videtur inconueniens. Nam sicut Deus nō pramiat æqualiter me-
rita

rita in æqualia: sic nec punit æqualiter offensas in æquales.

SECUNDO principaliter probatur hoc. Poena ignis nō est æqualis in omnibus. Ergo nec poena damni. Probat. consequentia: quia nō debet esse maior poena ignis, nisi quia magis cruciat: quia ignis æqualiter detinet oēs in inferno. Ergo poena dāni nō est æqualis. Nā etsi carētia sit æqualis: vna tamen plus quam alia cruciat. Ergo, & c. **TERTIO**. Sequeretur, quod peccatum mortale non puniretur tantum, sicut originale. Consequens est falsum apud omnes. Probat. sequela. Pono Petrū in inferno propter duo peccata mortalia. Ille non punitur in duplo plus, quam puer damnatus, solū pro peccato originis. Antecedēs. Probat. Quia si omnis poena damni est æqualis in omnibus. Ergo poena damni non est maior in isto damnato propter duo peccata, quā in puero pro solo originali. Ambo enim priuantur visione diuina. Et poena sensus non est in duplo tarta: sicut poena damni. Patet: quia poena damni semper est maior, quam poena sensus. Ergo est plus quā mediatus. Ergo nō in duplo tantum punitur iste damnatus, sicut puer, & c.

QUARTO arguitur ad hūc modum. Damnatorum poena non est phantastica. Aliqui enim dixerunt, quod poena damnatorū non erat vera poena, nec in aliquo ab igne læduntur, sed solum phantasia eorū facit, vt puter se cōburi: & sic poenam eorū falso appellabāt phantasticam. Nam reuera illi ab igne cruciantur. Sic etiam demones cruciantur, & cognoscunt illam poenam, quanta sit, & quod ignis nō potest eos cōburere, sed quod detinet, & cruciat eos. Tunc sic. Plus vnus dēmo quam alius tristatur de priuatione gloriæ. Ergo si maior est tristitia, & maius malum erit. Maior enim tristitia de maiori malo est. Si esset malum & poena æqualis, posset dicere vnus altari. Quare tu magis tristaris: Nōne ego sicut & tu sum priuatus æqualiter bono gloriæ? Quid igitur plust quā ego doles? Ergo poenae dāni nō sunt æquales. **SED** tunc, quid ad argumētū Dur. Priuatio nō recipit magis & minus. Sed poena damni est priuatio visionis diuinæ. Ergo, & c. Maior est. S. Th. in hac prima. 4. q. 12. ar. 3. ad. 1. Ergo etiam secūda S. Th. poena dāni nō est maior in vno quā in alio. **AD HOC** concessio antecedenti nego consequentiam. Solum sequitur quod poena damni nō est maior carentia, vel priuatio in vno quam in alio. Vel distingatur maior. scilicet Priuatio nō recipit magis & minus. In quantum priuatio, concedo, in quantum poena, nego. Vel distinguo consequens. scilicet poena damni est æqualis, quatenus poena, nego, quatenus priuatio, vel carentia, concedo: quia nō est maior vna cæcitas quam alia, loquendo proprie. Dico loquendo, proprie: quia aliquis posset dicere, quod in aere est maior tenebra nūc, quam antea, quia sunt plura obstacula, sed hoc nō esset proprie loqui. Non valet ergo, non est maior pri-

uatio, ergo non maior poena, quia ex vna priuatione plus tristatur priuatus vnus, quam alius.

SED dubitatur, postquā in dānatis est æqualis Spirituatio vel carētia, vnde est, quod vnus habeat maiorem poenam, etiam damni, quam alius. **AD HOC** dicit Almayn, quod aliqui dicebāt, quod est maior poena damni in vno, quā in alio, propterea quia cecidit à maiori gloria & gratia quam alius. Sed hoc non potest teneri: quia tum sequeretur, quod ille qui minus peccauit plus puniretur, quam qui multū peccauit. Probat. Sit Petrus, qui per totam vitam fuit innocens, in senectute sua comisit solum vnum peccatū mortale, per quod cecidit à gratia vt, 100. Sit etiā Paulus, qui nunquam habuit gratiam nisi vt, 10. & comisit plurima peccata. Tunc plus puniretur Petrus: quia cecidit à maiori gratia & gloria. Ideo dicit Almayn ex Dionys. quod dicitur maior poena damni, quia est pro maiori culpa, & minor poena damni, quia est pro minori culpa. Et sic poena dāni puerorū est minor, quia est pro minori culpa. Et quidē hac ratio Almayn videtur bona. **SED** contra. Sequeretur, quod de potestate assoluta, non posset Deus punire minus peccatū tantum sicut maius. vt, g. sit Petrus qui peccauit peccatum furti, & Ioannes peccatū homicidij, sequitur quod Deus non posset punire Petrum & Ioannē æqualiter. Probat. quia semper erit maior poena damni istius Ioannis, quam Petri. Sēper enim illa poena est maior, quae fuit pro maiori culpa. Et Deus non potest facere quod nō sit maior culpa. Ergo, & c.

SI dicas quod poena sensus esset æqualis. Cōtra. Quia semper tota poena esset maior in vno, quā in alio: quia quantum ad poenam damni nō sunt æquales, licet sint quantum ad poenam sensus. Ergo tota poena istius sumpta simul, est maior quā tota alia poena alterius.

AD HOC corrolariū non posset dici aliud, nisi quod verū est de poena dāni. Sed illa est vera poena, & Deus nō potest remittere poenam dāni. Ergo verū erat nostrum corrolariū de tota poena. **PRAETEREA**. Nihil cruciat magis damnatos, pro maiori culpa nisi maior poena. Ergo, & c. **PRAETEREA**. Idē posset dici de poena sensus, quia illa poena sensus est maior, quae est pro maiori culpa. Nam poena sensus est pro maiori, & minori culpa: sicut poena damni.

PRAETEREA. Quantumcūq; poena sensus remitteretur in aliquo dānato, semper esset æqualis sicut antea, quia semper est pro æquali culpa, & semper Petrus puniretur maiori poena quam Paulus: quia semper punitur pro maiori culpa, quam Paulus.

IDEO ego potius dicerē alio modo, & si prædictus modus sit probabilis, nepe, quod dicitur maior poena, quia magis cruciet, & est modus loquendi ciuilib: vt si sunt duo in æquali paupertate, vni illorum est maior poena illa paupertas: o iui quia

Dubium secundū.

quia magis cruciat illū. Ut etiam si duo ieiunant aequaliter in pane & aqua, vni non est poena: quia non cruciatur, & alteri est, quia nimis cruciatur. Ita ergo in nostro proposito, magis cruciatur priuatione diuinæ visionis, ille qui priuatur propter homicidium, quam ille qui priuatur propter furtum.

VNDE dico, quod seclusa poena ignis, plus dolet vnus damnatus quam alius, ob carentiam diuinæ visionis.

SED contra. Ille cruciatus est poena sensus. Ergo poena sensus est maior, nō autē poena damni. Dico ad hoc quod verum est. Sed quia illa poena sensus est effectus illius carentiæ diuinæ visionis: ideo illa carentia causat maiorem poenam, in vno quam in alio. Et ideo est maior poena in vno quam in alio: sicut diximus ex S. Thom. quod cæteris omnibus paribus, quanto magis est aliquid alicui inuoluntarium, tanto magis crescit poena, & est maior poena. Vnde cum priuatio visionis diuinæ sit magis inuoluntaria in vno damnato, quam in alio: sicut in demone, quia considerat, quod ille erat dignissimus illius visionis maior poena est in illo, quam in alio.

Articul. secundus.

Vtrum peccata dimissa redeant per ingratitudinem quæ specialiter est secundum odium fraternū, apostasiam à fide, contemptū cōfessionis, & dolorem de pœnitentia habita.

AD SECUNDVM sic proceditur. Videtur, quod peccata dimissa non redeant per ingratitudinem, quæ specialiter est secundum quatuor genera peccatorum. scilicet secundum odium fraternum, apostasiam à fide, contemptum confessionis, & dolorem de pœnitentia habita: secundum quod quidam metricè dixerunt. Fratres odit, apostata fit, spernitque faceri. Pœnituisse piget: pristina culpa redit. Tanto enim est maior ingratitudo, quanto grauius est peccatum, quod contra Deū quis committit post beneficium remissionis peccatorum. Sed quædā alia peccata sunt his grauiora: sicut blasphemiam cōtra Deum, & peccatum in Spiritum sanctum. Ergo videtur, quod peccata dimissa non redeant magis se-

cundum ingratitudinem commissam, secundum hac peccata, quam secundum alia.

PRÆTEREA. Rabanus dicit. Nequam seruum tradidit Deus tortoribus, quousq; redderet vniuersum debitum: quia nō solum peccata quæ post baptismum homo egit, reputabuntur ei ad pœnam, sed & originalia quæ in baptismo sunt ei dimissa. Sed etiam peccata venialia inter debita computantur, pro quibus dicimus, Dimitte nobis debita nostra. Ergo ipsa etiā redeunt per ingratitudinē. Et pari ratione videtur, quod per peccata venialia redeant peccata prius dimissa, & non solum per peccata prædicta.

PRÆTEREA. Tanto est maior ingratitudo, quanto post maius beneficium acceptum aliquis peccat. Sed beneficium Dei est etiam ipsa innocētia, qua peccata vitamus: dicit enim Aug. 10. confessionum. Gratia tua deuto quacunque peccata non feci. Maius autem donum est innocētia, quam etiam remissio omnium peccatorum. Ergo non minus est ingratus Deo, qui peccat post innocētiam, quam qui peccat post pœnitentiam. Ergo videtur, quod per ingratitudinem quæ sit secundum peccata prædicta, non maxime redeant peccata dimissa.

SED CONTRA est, quod Grego. dicit. 18. Moral. Ex dictis euangelicis constat, quod si quod in nos delinquitur, ex corde non dimittimus: & illud rursus exigitur, quod nobis iam per pœnitentiā dimissum fuisse gaudebamus. Et ita propter odium fraternum specialiter peccata dimissa redeunt, secundum ingratitudinē. Et eadē ratio videtur de alijs.

RESPONDEO dicendum, quod (sicut supra dictum est) peccata dimissa per pœnitentiā redire dicuntur, in quantum reatus eorum ratione ingratitudinis, virtualiter continetur in peccato sequenti.

INGRATITUDO autem potest committi dupliciter. Uno modo, ex eo quod aliquid sit contra beneficium. Et hoc modo per omne peccatū mortale, quo Deum offendit redditur

ditur homo ingratus Deo, qui peccata remisit. Et sic per quodlibet peccatum mortale sequens, redeunt peccata prius dimissa, ratione ingratitudinis. Alio modo committitur ingratitudo, non solum faciendo contra ipsum beneficium: sed etiam faciendo contra formā beneficii præstiti. Quæ quidem forma si attendatur ex parte benefactoris, est remissio debitorū. Vnde cōtra hanc formā facit, qui fratri petenti veniā non remittit: sed odiū tenet. **SI AUTEM** attendatur ex parte pœnitentis, qui recipit hoc beneficium, inuenitur ex parte eius duplex motus lib. arbitrij. Quorum primus est motus lib. arbitrij in Deum: qui est actus fidei formate. Et contra hoc facit homo apostatando à fide. Secundus autem est motus lib. arbitrij in peccatum, qui est actus pœnitentiæ. Ad quem primo pertinet (ut supra dictū est) quod homo deestetur peccata præterita. Et contra hoc facit ille qui dolet se pœnituisse. Secundo. Pertinet ad actum pœnitentiæ: ut pœnitens proponat se subijcere clauibus ecclesiæ per confessionem: secundū illud psal. Dixi, confitebor aduersum me iniustitias meas Domino: & tu remisisti impietatem peccati mei. Et contra hoc facit ille qui contemnit confiteri, secundum quod proposuerat. Et ideo dicit, quod specialiter ingratitudo horum peccatorum, facit redire peccata prius dimissa.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod hoc nō dicitur specialiter de istis peccatis: quia sint cæteris grauiora, sed quia directius opponuntur beneficio remissionis peccatorum.

AD SECUNDVM dicendum, quod etiam peccata venialia, & ipsum originale redeunt modo prædicto, sicut & peccata mortalia: in quantum contemnitur Dei beneficium, quo hæc peccata sunt remissa. Non tamen per peccatum veniale aliquis incurrit ingratitudinem: quia homo peccando venialiter: non facit contra Deum, sed præter ipsum. Et ideo per peccata venialia nullo modo peccata dimissa redeunt.

AD TERTIVM dicendum, quod beneficium aliquod habet pensari dupliciter. Uno modo ex quantitate ipsius beneficii. Et secundum hoc innocentia est maius Dei beneficium, quam pœnitentia: quæ dicitur secunda tabula post naufragium.

ALIO modo potest pensari beneficium ex parte recipientis qui minus est dignus, & sic magis fit sibi gratia, unde & ipse magis est ingratus, si contemnat. Et hoc modo beneficium remissionis culpæ, est maius, in quantum præstatur totaliter indigno, & ideo ex hoc sequitur maior ingratitudo.

IN HOC articulo secundo est prius ad notandum, quod magna ingratitudo est, postquam Deus alicui remisit peccata, iterū offendere eū, **SECUNDO.** Est quæstio, an illa ingratitudo faciat redire peccata dimissa?

AD QVOD dicit S. Tho. & est prima propositio, quod non redeunt peccata per ingratitudinē, proprie, nec quoad culpam, nec quoad poenam, nec quoad essentiam imputantur propter ingratitudinem, proprie. Et in hoc omnes cōueniunt. **SECUNDA** conclusio est. Aliquo modo redeunt peccata præterita, iam dimissa, per ingratitudinem, ad istum sensum: quia grauius peccatū est, quod nunc committit ille, cui fuerunt iam dimissa alia peccata, cæteris paribus, quam si Deus antea non remisisset illi illa peccata sint v.g. Petrus & Ioannes qui aequaliter peccet, excepto hoc vno, quod Petro fuerunt iam remissa aliqua peccata, & Ioanni non: dicunt omnes, quod tunc Petrus grauius peccat, quam Ioannes. Hæc est conclusio omnium doctorum, in hac materia de remissione peccatorum.

SED, Dubitatur circa hoc ex Scoto. 22. d. 4. q. 1. ar. 3. Et arguitur argumento eius, cōtra præcedentē secundam cōclusionē. Grauius est peccatū in illo cui nūquam fuerunt remissa aliqua peccata: eo quia non habuit. Ergo illa secunda cōclusio erat falsa. Probatur antecedens. Capiō Petrum innocentem qui nunquam peccauit, & nūc prius furti peccatum peccat: & capio Ioannem, qui aliquando peccauit, & fuit ei remissum peccatum, postea autem peccat peccatum furti, sicut Petrus: plus peccat Petrus, quam Ioannes. Ergo, &c. Probo antecedens: quia cæteris paribus, ille peccat plus, qui facit contra maius beneficium. At Petrus est huiusmodi: quia facit contra innocētiam, quæ est maius beneficium, quam pœnitentia, vel remissio peccatorum. Ergo magis peccat Petrus, quam Ioannes. Innocentia vero est donum Dei, sicut dicit Paulus. Qui se existimat stare, videat ne cadat, priore ad Chor. 10. Et in psalm. 126. Nisi Dominus

Dubium
primuna.

Dominus custoderit civitatem, &c. Ad perseverandum enim sequitur speciale auxilium Dei. Et licet inter doctores disputetur, an ad bene operandum, requiratur auxilium speciale: de hoc tamen non disputatur, an ad perseverandum requiratur speciale auxilium, sed habetur pro certo, quod requiritur. Est igitur specialis prerogativa ipsa innocentia, quae conceditur innocentibus. Ergo maius donum est innocentia, quam poenitentia. Ergo qui peccat post innocentiam, peccat contra maius beneficium, & sic gravius peccat, &c. propter hoc argumentum Sco. ubi supra, tenet conclusionem, quod gravius peccatum est peccatum commissum post innocentiam, coeteris paribus, quam peccatum commissum post poenitentiam. Et Caiet. in hoc loco sequitur Sco. Concedit enim totum, & dicit, quod non est contra conclusionem: quia esto gravius peccet, qui peccat post innocentiam, quam qui post poenitentiam: semper tamen conclusio est vera, quia semper peccatum sequens est gravius quam esset: eo quia fuerunt ei aliqua peccata iam dimissa.

ET Scot. respondet ad argumentum hoc quod poterat fieri. Ergo peccata non redeunt aliquo modo per ingratitude: ut dictum est. Negat consequentiam, & bene solvit, dicit enim. In illo qui furatur post poenitentiam, ex hoc quod fuerunt remissa ei peccata, est aliquis gradus malitiae, qui non esset si non fuissent ei illa peccata dimissa. Cum hoc tamen stat, quod peccans post innocentiam, gravius peccet, quam qui peccat post remissionem peccatorum. Hec Scot. Itaque si duo peccarent simili peccato, hoc excepto, quod vnus solus peccat post innocentiam, & alius post remissionem aliquorum peccatorum: gravius peccat ille qui peccat post innocentiam, quam alius. Nihilominus ille qui peccat post remissionem peccatorum: gravius peccat quam si non peccasset post remissionem peccatorum.

SECUNDO. Possit alio modo responderi ad argumentum: quia Sco. non numerat omnia membra: nam potest aliquis peccare, nec post innocentiam, nec post poenitentiam: ut si peccet. 10. peccata post innocentiam, & iterum aliud peccatum sine poenitentia. Hoc peccatum vndecimum, nec est post innocentiam, nec post poenitentiam. Postea poeniteat de omnibus, & peccet rursus post poenitentiam, dicimus, quod gravius peccat, quam peccavit illo peccato vndecimo, licet quantum ad omnia alia fuerint similia peccata, excepto hoc solum, quod hoc est post poenitentiam.

ALIVD exemplum. Cret Deus aliquem hominem in puris naturalibus, sine gratia & sine peccato: qui deinde peccet mortiferem. Hic non proprie peccat post innocentiam: quia non fuerat in gratia. Si post poenitentiam illius peccati rursus peccet, gravius peccabit: esto coetera sint paria, eo quia peccavit post poenitentiam. Hoc quod dicit Scot. est probabile: sed oppositum dicit hic. S. Tho.

ad tertium, & secunda. 2. q. 106. art. 2. in corpore, & est probabilis.

IDEO pono conclusionem hanc. Grauius peccatum est peccatum commissum post poenitentiam, quam commissum post innocentiam, coeteris paribus. Probat. Quicumque enim peccat post poenitentiam, peccat post innocentiam. Ergo habet totam gravitatem quam habet ille qui peccat post innocentiam, & adhuc aliquid aliud. I. gravitatem illius qui peccat post poenitentiam. Ergo est gravius peccatum. Antecedens probatur: quia ille qui peccat post poenitentiam, aliquando fuit in innocentia. Ergo nunc peccat contra duo dona Dei, vel beneficia, nempe, aduersus remissionem peccatorum, & aduersus innocentiam: quia ille quando soluit beneficium innocentiae, quod duravit per. 10. annos: peccavit solum contra innocentiam, & pro illo peccato satisfecit postea per poenitentiam. Ergo postea quando peccat, peccat contra vtrumque beneficium. Ergo gravius peccat, quam si solum contra vnum illorum peccaret.

SED (vt poenitus haec enodentur) dubitatur, ^{Dubium secundum} quod est maius donum, innocentia, an poenitentia AD HOC respondet. S. Tho. hic ad tertium, & in secunda. 2. q. 106. ar. 2. in corpore, duabus propositionibus. Quarum prima est. Innocentia est maius donum & beneficium secundum quantitatem dati, quam poenitentia. Probat. quia maius est conseruare aliquem ne peccet, quam post peccatum iuuare illum, vt surgat à peccato.

SECUNDA conclusio est. Ex parte dantis, & ex parte recipientis maius beneficium est poenitentia, quam innocentia. Probat. quia illud est maius ex parte dantis, quod magis gratis datur. Et ex parte recipientis illud est maius, quo accipiens minus erat dignus. Sed ex maiori gratia. I. magis gratis dat Deus existenti in peccato mortali poenitentiam, quam alteri innocentiam: quia erat magis indignus, & sibi inimicus. Et accipiens poenitentiam erat minus dignus illa, cum esset inimicus. Ergo ex parte dantis & accipientis maius beneficium est poenitentia, quam innocentia.

TER TIA propositio est. Quae sequitur ex his duabus. Plus obligatur aliquis ad gratiarum actiones, ad agendum. I. gratias propter donum & beneficium poenitentiae, quam propter donum aut beneficium innocentiae. Probat. haec: quia poenitentia est maius beneficium huic poenitenti, quam innocentia, licet innocentia secundum se sit maius beneficium.

ET tunc ad argumentum. Qui peccat contra poenitentiam, peccat contra minus bonum. Et qui peccat contra innocentiam peccat contra maius bonum. Distingo dicit. S. Tho. secundum se, nempe, secundum quantitatem doni. Verum est. Sed non ex parte recipientis, & dantis. Et hic tenetur agere gratias pro dono recepto in particulari. Exempla. Sicut qui mutuat alteri centum aureos, secundum quantitatem beneficij, nempe, quantitatem dati,

dati, maius beneficium confert, quam si dedisset eidem decem aureos gratis. Sed ex parte dantis & accipientis maius beneficium est, dare gratis decem aureos: quia magis gratis ex parte dantis, & quia recipit gratis ille cui nihil debebatur.

ALIVD exemplum. Amicus vel consanguineus meus dat mihi centum aureos: extraneus autem (quem ego alias offendi) dat mihi gratis etiam viginti aureos tempore necessitatis, manifestum est, quod hoc secundum est maius beneficium mihi, ex dante, & ex me recipiente, licet sit minus quantum ad quantitatem.

ALIVD exemplum. Pater meus dat mihi. 1000. aureos, & alius ignotus dat mihi gratis. 100. maius beneficium est mihi hoc secundum. Sic in nostro themate Deus dat remissionem hosti. 10. peccatorum, licet ex parte quantitatis remissio peccatorum sit minus beneficium ipsa innocentia: simpliciter tamen est maius: quia ille cui remittuntur peccata erat hostis, & potius dignus poena, quam venia.

SECUNDO. Simpliciter est maius beneficium poenitentiae: quia iste iam recepit duo beneficia, innocentiam. I. & poenitentiam. Ergo maius est beneficium poenitentiae, quae datur postquam perdit aliud. Et in genere doni maius donum est illud, quod magis gratis datur, & plus male merito de dante. Et quod hoc donum sic proportionabiliter & respectiue sit maius simpliciter, patet Luca. 21. Dicit Christus de illa vidua quae misit duo minuta in gazophilacium, quod plus omnibus misit, licet diuites misissent magnam quantitatem argenti.

SECUNDO. Probat. idem ex Paul. ad Ro. 5. Comedit autem Deus charitatem suam in nobis: quoniam cum adhuc peccatores essemus, pro nobis gratis mortuus est. Et videt Paulum commendantem beneficium redemptionis, non tam ex parte quantitatis dati, quam ex eo quod datum fuit peccatoribus & inimicis, & gratis ex parte dantis. VNDE colligitur, quod stat minus alicui datum, esse minus beneficium tamen seu gratiam esse maiorem. Patet ex parte dantis, si minori incommodo & labore conferat maius munus, quam minus. Similiter ex parte capientis, si capiens minori illo poenitus sit indignus, & contrarium meruerit. Alius autem cui maius tribuitur est illo dignissimus. SECUNDO colligitur maius esse beneficium redemptionis, quam creationis: tam ex parte beneficientis, quam ex parte recipientis. Ex parte quidem facientis: quia beneficium redemptionis factum est cum magno labore & iactura & expensis Christi redemptoris. Nam cum sanguinis effusione & morte crudelissima nos redemit. Ex parte etiam recipientis: quia nos qui redempti sumus, eramus tanto beneficio poenitus indigni: quia mereremur aeternaliter dari, immo in nihilum redigi. Quae causa non concurrunt ad augendum gratiam creationis.

TER TIO colligitur, quod maiorem gratiam fecit Deus dando innocentiam Virgini gloriosa, quam eam dando Adamo, esto quod minus in se esset aequale. Patet ex parte dantis & accipientis: quia si Christus Virginem ab omni culpa, etiam originali, conseruauit: fuit ob meritum passionis suae, ita cum magno labore & passione dantis. Cum tamen Adamo data sit pro tunc liberaliter innocentia, & non ob passionem Christi. Similiter: quia virgo Maria (nisi praeseruata fuisset) ad malam communem naturam infectae pertineret: vt alij. QVARTO colligitur maiorem gratiam esse lapsum in peccatum, per poenitentiam erigere: quam eum tenere ne cadat, idque ex parte recipientis, quia minus dignus est beneficio qui cecidit, immo est illo indignus positus (vt constat) qualiter non est indignus is qui nunquam cecidit.

VNDE optime dicit. D. Tho. quod licet innocentia sit maius beneficium secundum quantitatem dati simpliciter, tamen maius beneficium est poenitentia huic, considerata liberalitate dantis & considerata indignitate recipientis. Quod est dicere. Praestantior res est innocentia: sed praestantius beneficium est poenitentia, quam innocentia: quia ad beneficium non solum concurrunt res, sed etiam liberalitas dantis, & conditio recipientis: vt iam exposuimus.

Articulus tertius.

Vtrum per ingratitude peccati sequentis conseruat tatus reatus, quatus fuerit peccatorum prius dimissorum.

 AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod per ingratitude peccati sequentis, conseruat tatus reatus, quatus fuerit peccatorum prius dimissorum. Quia secundum magnitudinem peccati, est magnitudo beneficij, quo peccatum dimittitur, & per consequens magnitudo ingratitude, quia hoc beneficium continentur. Sed secundum quantitatem ingratitude, est quantitas reatus consequentis. Ergo tantus est reatus qui conseruat ex ingratitude sequentis peccati, quatus fuit reatus omnium praecedentium peccatorum. PRATEREA. Magis peccat qui Deum offendit, quam qui offendit hominem. Sed seruus manus missus ab aliquo domino, re- ducitur

ducitur in eandē seruitutem à qua prius fuit liberatus, vel etiam in grauiorem. Ergo multo magis ille qui contra Deum peccat post liberationem à peccato, reducitur in tantū reatum pena, quantum primo habuerat.

PRÆTEREA Matth. 18. dicitur, quod iratus Dominus tradidit eū (cui replicantur peccata dimissa, propter ingratitudinem) tortoribus, quoadusque redderet uniuersum debitum. Sed hoc non esset nisi consurgeret ex ingratitudine tantus reatus, quātus fuit omnium præteritorum peccatorum. Ergo æqualis reatus per ingratitudinem redit.

SED CONTRA est, quod dicitur Deuter. 25. Pro mensura peccati erit & plagarū modus. Ex qua patet, quod ex paruo peccato non consurgit magnus reatus. Sed quandoque peccatū mortale sequens est multominus quolibet peccatorum prius dimissorū. Non ergo ex peccato sequenti redit tantus reatus, quātus fuit peccatorum prius dimissorum.

RESPONDEO dicendum, quod quidam dixerūt, quod ex peccato sequenti, propter ingratitudinem consurgit tantus reatus, quātus fuit reatus peccatorū prius dimissorum, super reatum propriū huius peccati. Sed hoc non est necessarium: quia (sicut supra dictum est) reatus præcedentium peccatorū non redit per peccatum sequens, in quātum sequebatur ex actibus præteritorum peccatorū, sed in quantum consequitur actum sequentis peccati. Et ideo oportet, quod quātitas reatus redeuntis sit secundum grauitatem peccati subsequenti. Potest autem contingere, quod grauitas peccati subsequenti ad æquetur grauitati omnium peccatorum præcedentiū. Sed hoc non semper est necesse, siue loquamur de grauitate eius quam habet in sua specie (cū quandoque peccatū sequens sit fornicatio simplex: peccata uero præterita fuerūt adulteria, vel homicidia, seu sacrilegia) siue etiā loquamur de grauitate quā habet ex ingratitudine annexam. Non enim oportet, quod quātitas ingratitudinis sit absolute æqualis quātitati be-

neficij suscepti. Cuius quātitas attenditur secundū quātitatē peccatorū prius dimissorum. Cōtingit enim, quod cōtra idē beneficium unus est multum ingratus, vel secundum intensiōnem contemptus beneficij, vel secundum grauitatem culpæ, contra benefactorem cōmissa: alius autem parū, vel quia minus contemnit, vel quia minus contra benefactorem agit. Sed proportionaliter quātitas ingratitudinis ad æquatur quātitati beneficij. Supposito enim æquali cōtemptu beneficij, vel offensa benefactoris, tanto erit grauior ingratitudo, quanto beneficium fuit maius. Vnde manifestū est, quod non est necesse quod propter ingratitudinem semper per peccatum sequens redeat tantus reatus, quātus fuit præcedentium peccatorum: sed necesse est quod proportionaliter, quanto peccata prius dimissa fuerunt plura & maiora, tātō redeat maior reatus per quæcumque sequens peccatum mortale.

AD PRIMVM ergo dicendū, quod beneficium remissionis culpæ recipit quātitatē absolutam, secundum quātitatē peccatorum prius dimissorum. Sed peccatum ingratitudinis non recipit quātitatē absolutam, secundum quātitatē beneficij, sed secundum quātitatē contemptus, vel offensa: ut dictum est. Et ideo ratio non sequitur.

AD SECUNDM dicendū, quod etiam seruus manumissus nō reducitur in pristinam seruitutem pro qualicumque ingratitudine, sed pro aliqua graui.

AD TERTIVM dicendum, quod illi cui peccata dimissa replicantur, propter subsequentē ingratitudinem, reddit uniuersum debitum, in quantum quātitas peccatorū præcedentiū, proportionaliter inuenitur in ingratitudine subsequenti: non autem absolute ut dictum est.

IN HOC ar. 3. diuus Thom. refert duos modos dicendi, ad dubium articuli, quibus reprobatis respōdet ipse tribus propositionibus distincte satis: ut habes in litera.

DUBITATVR hic prius, an hæc ingratitudo, quæ insurgit ratione peccatorum sequentium

Dubium primum.

quentium vltra grauitatem ipsius peccati sequentis, sit tantæ grauitatis quāntæ erat peccatum præcedens. Ut, aliquis commisit homicidium, & postea poenituit, & deinde commisit furtum, dicimus, quod illud furtum est grauius post poenitentiam, quā antea esset, si ante poenitentiam committeretur, ratione ingratitudinis, an sit tantæ grauitatis sicut homicidium illud præcedens, quod ibi crescit in furto.

AD HOC dico secundum omnes, quod quantum est de se, non est grauius. Probat. Quia tūc rediret peccatum homicidij. Quanta autem sit illa grauitas, quæ resultat ex illa circumstantia, non constat speciatim. Satis est quod scimus, grauius esse illud peccatum, quā esset sine tali circumstantia.

DUBITATVR secundo, an illa grauitas vel circumstantia peccati, quæ insurgit ex ingratitudine sit necessario confitenda, an. s. mutet speciem. Et quidem si ita est, quod specie mutat, non est dubium nisi quod necessario est confitenda: cum secundum omnes necessarium sit confiteri omnes circumstantias mutantem speciem.

AD HOC Sco. vbi supra dicit, quod in generali tenetur ille confiteri illam circumstantiam, hoc modo dicens. Accuso me pater quod postquam confessus sum & consecutus sum remissionem peccatorum meorum à domino Deo, iterum post illud poenitentiam donū in hæc incidi peccata. Hæc Sco.

EGO autem ad hoc respondeo aliquibus propositionibus. Prima sit. Melius est confiteri illam circumstantiam, quā non. Hæc nota est. Nam melius est explicare omnes circumstantias aggravantes peccatum, quā non: cum magis ex hoc confessor cognoscat poenitentis statum.

SECUNDA conclusio est. Illa circumstantia non est necessario confitenda, ut in plurimum & cōmuniter: nec in particulari dicendo. Nam alias fuit absolutus ab hoc peccato, nec generaliter, contra Sco. Probat. Nam talis circumstantia non mutat speciem. Sed doctores communiter tenent, quod circumstantia non mutantem speciem, non sunt necessario confitenda. Ergo.

SED quia minorem istius rationis existimo (ut infra dicam) falsam: probo secundo, & melius, conclusionem meam sic. Nullus tenetur ad confitendum peccatū bis, nec in particulari, nec in generali. Sed si ille teneretur confiteri illam circumstantiam, saltem in generali obligaretur ad confitendum bis, & multoties eadem peccata. Ergo dicendum est quod non tenetur illā confiteri circumstantiam: licet beneficium confitendo.

VERVM tamen contra hanc conclusionem arguo hoc modo. Si esset nunc ille reatus & culpa præcedentium peccatorum, tenetur illum confiteri. Sed sæpe est tanta culpa in peccatore propter ingratitudinem sequentis peccati: quanta fuit in peccatis præteritis remissis. Ergo tenetur illā ex-

plicare in confessione: sicut tenetur explicare ille qui furatus est mille aureos propter grauitatē furti. Et quidem (ut ego opinor) ille qui sic furatus est mille aureos, non satisfacit, dicendo solū, accuso me quia furatus sum: sed tenetur dicere, furatus sum mille aureos, alias non confitetur. Minor illa argumenti est. S. Tho. qui expresse dicit in isto ar. 3. quod aliquando redit totus reatus peccatorum remissorum, supra reatum peccati post poenitentiam commissi.

IDEO dico quod quando quis notabiliter contemneret beneficium remissionis peccatorū præteritorum, teneretur explicare illam circumstantiam in confessione: quia notabiliter auget malitiam illius peccati.

ET ad argumentum: quia nullus tenetur confiteri idem peccatum bis, verum est, de per se. Sed aliquando tenetur de per accidens: quia non potest explicare grauitatem culpæ vnus sine alio. Et ex his manet clarus etiam. 4. articulus, quem diuus Tho. absoluit lucide, cum vna bimembri distinctione & duabus conclusionibus. Vide ibi.

Articul. quartus.

Vtrum ingratitudo, ratione cuius sequens peccatum facit redire peccata prius dimissa, sit speciale peccatum.

D QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod ingratitudo ratione cuius sequens peccatum facit redire peccata prius dimissa, sit speciale peccatum. **RE**tributio enim gratiarum pertinet ad contrapassū, quod requiritur in iustitia: ut patet per philosophum. s. Ethico. Sed iustitia est specialis virtus. Ergo ingratitudo est speciale peccatum.

PRÆTEREA Tullius in. 2. Rhetor. ponit, quod gratia est specialis virtus. Sed ingratitudo opponitur gratiæ. Ergo ingratitudo est speciale peccatum.

PRÆTEREA Specialis effectus à speciali causa procedit. Sed ingratitudo habet specialem effectum. s. quod facit aliquammodo redire peccata prius dimissa. Ergo ingratitudo est speciale peccatum.

SED

SED CONTRA. Illud quod consequitur omnia peccata, non est speciale peccatum. Sed per quodcunque peccatum mortale, aliquis efficitur Deo ingratus: ut ex praemissis patet. Ergo ingratitude non est speciale peccatum.

RESPONDEO, dicendum, quod ingratitude peccantis, quandoque est speciale peccatum, quandoque autem non, sed est circumstantia generaliter consequens omne peccatum mortale, quod contra Deum committitur. Peccatum enim speciem recipit ex intentione peccantis. Unde (ut philosophus dicit. s. Ethic.) ille qui machatur, ut furetur, magis est fur, quam machus.

SI igitur aliquis peccator in contemptum Dei, & suscepti beneficii, aliquod peccatum committat, illud peccatum trahitur ad speciem ingratitude. Et hoc modo ingratitude peccantis est speciale peccatum.

SI vero aliquis intendens aliquod peccatum committere (puta homicidium aut adulterium) non retrahatur ab hoc, propter hoc quod pertinet ad Dei contemptum, ingratitude non erit speciale peccatum: sed trahetur ad speciem alterius peccati, sicut circumstantia quedam. Ut autem Aug. dicit in lib. de natura & gratia, non omne peccatum est ex contemptu, & tamen in omni peccato Deus contemnitur in suis preceptis. Unde manifestum est, quod ingratitude peccantis, quandoque est speciale peccatum, sed non semper.

ET per hoc patet responsio ad obiecta. Nam primae rationes concludunt, quod ingratitude secundum se sit quedam species peccati. Ultima autem ratio concludit, quod ingratitude secundum quod inuenitur in omni peccato, non sit speciale peccatum.

Quaestio trigesima. De recuperatione virtutum per poenitentiam.

EINDE considerandum est de recuperatione virtutum per poenitentiam. Et circa hoc quaeruntur sex.

PRIMO. Vtrum per poenitentiam restituantur virtutes.

SECUNDO. Vtrum restituatur in aequali quantitate.

TERCIO. Vtrum restituatur poenitenti aequalis dignitas.

QUARTO. Vtrum opera virtutum, per peccatum sequens mortificentur.

QUINTO. Vtrum opera mortificata per peccatum, per poenitentiam reuiuifcantur.

SEXTO. Vtrum opera mortua, i. absque charitate facta, per poenitentiam uiuificentur.

Articulus primus

Vtrum per poenitentiam virtutes restituantur.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod per poenitentiam virtutes non restituantur. Non enim possent virtutes amittere per poenitentiam restitui, nisi poenitentia virtutes causaret. Sed poenitentia cum sit virtus, non potest esse causa omnium virtutum: praesertim cum quedam virtutes sint naturaliter priores poenitentia, s. fides, spes, & charitas, ut supra dictum est. Ergo per poenitentiam non restituantur virtutes.

PRATEREA. Poenitentia in quibusdam actibus poenitenti consistit. Sed virtutes gratuita non causantur ex actibus nostris. Dicit enim Aug. in lib. de lib. arbi. quod virtutes Deus in nobis, sine nobis operatur. Ergo videtur, quod per poenitentiam non restituantur virtutes.

PRATEREA. Habens virtutem sine difficultate, & delectabiliter, actus virtutum operatur: unde Philos. dicit in 1. Ethic. quod non est iustus, qui non gaudet iusta ope

sta operatione. Sed multi poenitentes adhuc multam difficultatem patiuntur, in operando actus virtutum. Non ergo per poenitentiam restituantur virtutes.

SED CONTRA est, quod Luca. 15. pater mandauit, quod filius poenitens indueretur stola prima. Quae, secundum Ambro. est amictus sapientiae. Quae simul consequuntur omnes virtutes: secundum illud Sapientiae. s. Sobrietatem, & iustitiam docet, prudentiam, & virtutem, quibus utilius nihil est in vita hominibus. Ergo per poenitentiam omnes virtutes restituantur.

RESPONDEO dicendum, quod per poenitentiam remittuntur peccata: ut dictum est. Remissio autem peccatorum non potest esse, nisi per infusionem gratiae. Unde relinquitur, quod per poenitentiam gratia homini infundatur. Ex gratia autem consequuntur omnes virtutes gratuita: sicut ex essentia anime fluunt omnes potentiae: ut in secunda parte habitum est. Unde relinquitur, quod per poenitentiam omnes virtutes restituantur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod eodem modo poenitentia restituit virtutes, per quem modum est causa gratiae: ut iam dictum est. Est autem causa gratiae, in quantum est sacramentum: nam in quantum est virtus, est magis gratiae effectus. Et ideo non oportet, quod poenitentia secundum quod est virtus, sit causa omnium aliarum virtutum: sed quod habitus poenitentiae simul cum habitibus aliarum virtutum, per sacramentum poenitentiae causetur.

AD SECUNDUM dicendum, quod in sacramento poenitentiae, actus humani se habent materialiter, sed formalis vis huius sacramenti, dependet ex virtute clauium. Et ideo virtus clauium effectiue causat gratiam & virtutes, instrumentaliiter tamen: sed actus primus poenitenti se habet, ut ultima dispositio ad gratiam consequendam, s. contritio: alij vero sequentes actus poenitentiae procedunt iam ex gratia & virtutibus.

AD TERTIUM dicendum, quod (sicut supra dictum est) quandoque post primum actum poenitentiae, qui est contritio, remanent quadam reliquiae peccatorum, s. dispositiones ex prioribus actibus peccatorum causatae, ex quibus praestatur difficultas quedam poenitenti, ad operandum opera virtutum. Sed quantum est ex ipsa inclinatione charitatis & aliarum virtutum, poenitens opera virtutis delectabiliter & sine difficultate operatur: sicut si virtuosus per accidens difficultatem pateretur in executione actus virtutis propter somnum, aut aliquam corporis in dispositionem.

IN HOC art. & sequentibus huius quaestionis tractat. S. Tho. de alio principali effectu poenitentiae. Quaestio igitur est. An per poenitentiam restituantur poenitenti gratia & virtutes quas amiserat per peccatum mortale: quia gratia & virtutes infusa perduntur per peccatum mortale, excepta fide & spe. Et habitus acquisiti, licet maneant post peccatum mortale, manent tamen multum laesi: & sic sumpti sine charitate, non habent perfectum esse virtutis, requiriturque auxilium speciale semper, ad bene moraliter agendum. Deus autem communiter non concurrit ita specialiter cum existentibus in peccato mortali. AD HOC respondet S. Tho. vna conclusione, & est sententia omnium, quod certum est, per poenitentiam restitui homini gratiam: & consequenter omnes virtutes morales. Ratio est: quia illae comitantur gratiam. Et est necessarium ita dicere: ut patet ex multis quae supra diximus.

SED dubitatur, an restituantur omnes virtutes morales quae prius erant. Et est peculiaris difficultas de virginitate, an illa restituiatur. AD quod S. Tho. in sec. 2. q. 152. ar. 3. dicit duo. Primum est, quod integritas carnis, vel illius signaculi virginalis, de per accidens se habet ad virginitatem: nam non est ad illam signaculum illud necessarium. Probatur: quia si occasione agritudinis aperirentur claustra pudoris, vel frangerentur, nihil perditur de virginitate: sicut narrat Aug. de quadam virgine. Quae cum esset suspecta de stupro, adducta est obitrix. Quae cum exploraret, rupta sunt claustra pudoris illius virginis. Et beata Lucia dicebat. Si me inuitam violari feceris: castitas mihi duplicabitur ad coronam. SECUNDO dicit S. Tho. quod inexperientia libidinis voluntaria, id est, effusionis seminis, est necessaria ad virginitatem: sed habet se tanquam materiale in virginitate, nempe, quod voluntarie nunquam effundatur semen.

TERTIO

TER TIO dicit. S. Tho. quod propositum nunquam experiendi, & abstinendi in perpetuum ab experientia carnis & venerorum, est formale & potissimum in virginitate. Dicitur nanque hoc formale, & illud materiale, quia foemina quae nunquam peccauit contra virginitatem, non tamen habuit propositum perpetuo abstinendi, sed intendebat nubere, & non fecit: quia non successit ei ex votis, dicitur virgo materialiter. Unde illa quae non habuit propositum abstinendi in perpetuum à veneris: sed voluit, vel vult nubere, non habebit aureolam virginis, etiam si nunquam peccauit contra virginitatem. Virginitas enim est habitus, qui est virtus: in experientia autem venerorum, non est habitus, nec actus.

HIS suppositis, dico, & sit prima propositio. Si in virginitate deficiat formale ratione peccati mortalis: perditur virginitas, quantuncumque maneat claustra pudoris. Et hoc, nempe, quod perdat formale, non solum contingit in virginitate, per concubitus, sed etiam per effusionem seminis, vel consensum in illa: etiam sine apertione claustrorum, iamque tunc non est virgo.

SECUNDO dico, quod si voluntarie experta est puella per peccatum mortale concubitus viri, nunquam restituitur ei virginitas, per quamcunque poenitentiam. Et hoc non imputatur defectui poenitentiae, sed impossibilitati rei: quia (sicut dixit Agathon) hoc solum priuatur Deus facere. s. praeterita non fuisse. Et hoc dicit. S. Tho. in hac q. ar. 3. ad primum.

ALIQUI voluerunt dicere, quod redit illa virtus per poenitentiam, sed illa tunc non inclinatur ad eosdem actus, ad quos antea inclinabat: quia antea inclinabat ad non experiendum in perpetuum venerea, modo inclinatur ad caste viuendum, vel inclinatur ad hoc, quod in futuro amplius non experiatur.

SED hoc dici non potest: quia deficiente obiecto, non potest manere virtus, nec habitus virtutis. Sed obiectum formale virginitatis, est propositum perpetuo abstinendi, & nunquam experiendi libidinem. Et hoc iam non est in illa puella: cum experta sit. Ergo. &c.

SED contra. Puella virgini, quae proposuit abstinere à viro: postea autem, quia patres persuadent, nubit & cognoscitur à viro, tam impossibile est, quod ei restituitur virginitas, sicut alteri quae per peccatum mortale perdidit. Sed in hac manet virginitas. Ergo etiam in alia. Minor probatur: quia in ista puella est virtus infusa virginitatis, & virtutes infusae non perduntur nisi per peccatum mortale. Sed haec non peccat nubendo. Ergo non perdidit virginitatem. Et tam impossibile est huic virginitatem reparari: sicut alteri quae commisit stuprum.

AD hoc dico, quod non perditur virtus infusa, nisi per peccatum mortale. Unde in puella quae sine peccato nupsit, manet illa virginitas habitua

lis: sed iam non denominabit subiectum, nec illa puella habebit aureolam virginitatis.

SED Dubitatur, an haec puella quae sic nupsit sine peccato mortali, in qua post actus maritales mansit virginitas, si rursus peccet mortaliter, odio habendo proximum, per quod peccatum (esto non peccet contra virginitatem) perdit virginitatem infusam: quia per omne peccatum mortale infusae virtutes amittuntur, postea per poenitentiam recuperet virginitatem. Videtur, quod ita: quia non peccauit contra virginitatem, sed solum contra dilectionem proximi.

AD HOC dico, quod in hac quaestione oportet diuinare, in qua nihil certum & exploratum habere possumus: quia adhuc de istis virtutibus moralibus infusis dubitatur ab aliquibus, an sint ponendae: quanto magis dubitari potest, de hac quaestione quam tractamus: Nam cum Deus nihil faciat frustra, ad quid infundet virginitatem huic, quae non debet esse virgo, id est, non debet habere aureolam virginis? Dabitur ei solum alia virtus, quae est castitas coniugalis. Unde dico, quod non restituetur ei virginitas. Si dicas, quod eadem virtus est castitas coniugalis & virginalis: probabile est, sed probabilius est, quod non: quia habent distincta obiecta formalia.

ET ad argumentum, quia antea esto esset cognita à viro legitimo, habebat virginitatem: & non peccauit contra illam. Ergo etiam nunc restituetur ei virginitas. Nego consequentiam: quia aliud est non reddere, & aliud est remouere. Deus enim non tollit alicui, donum quod dedit semel, sine culpa: sed postquam perdidit culpa sua, non reddit ei. Unde non est simile de puella quae commisit stuprum, & de alia quae nubit, quia Deus non aufert sine peccato, sed non restituit sine necessitate.

CREDO tamen, quod omnis puella quae licite nupsit, & omnis quae habuit propositum nubendi, vel experiendi venerea, siue cum peccato, siue sine illo, non habebit aureolam virginum: quia mutauit formale in virginitate, & aureola virginitatis, ut est quid magnū, ita non dabitur, nisi pro magno opere, nempe, pro perpetuo proposito abstinendi à veneris. Habebit tamen puella, quae sine peccato nupsit, qualitatem illam, quae est virginitas: ut diximus. Si tamen peccauit contra virginitatem, aut habuit propositum nubendi, non habebit aureolam virginitatis: si autem habuit propositum firmum nunquam experiendi venerea, esto peccet contra aliam virtutem, per poenitentiam recuperabit virginitatem proprie, ita quod habeat aureolam virginum.

Articul. secundus.

Vtrum post poenitentiam resurgat homo in aequali virtute.

AD

SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod post poenitentiam resurgat homo in aequali virtute. Dicit enim Apostolus. Ro. 8. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Vbi dicit glosa Augustini. quod hoc adeo verum est, ut si qui horum deuenient, & exorbitent, hoc ipsum eis Deus faciat in bonum proficere. Sed hoc non esset si resurgeret homo in minori virtute. Ergo videtur, quod nunquam poenitens resurgat in minori virtute.

PR AETER EA. Ambrosius dicit, quod poenitentia res optima est, quae omnes defectus reuocat ad perfectum. Sed hoc non esset, nisi virtutes in aequali quantitate recuperarentur. Ergo per poenitentiam semper recuperatur aequalis virtus.

PR AETER EA. Super illud Genes. 1. Factum est vespere & mane dies unus, dicit glosa, vespertina lux est, à qua quis cecidit, matutina, in qua resurgit. Sed lux matutina est maior vespertina. Ergo aliquis resurgit in maiori gratia, vel charitate, quam prius habuerit. Quod etiam videtur per id, quod Apostolus dixit Roma. 5. Ubi abundauit delictum, superabundauit & gratia.

SED CONTRA. Caritas proficiens vel perfecta, est maior, quam caritas incipiens. Sed quandoque aliquis cadit à caritate proficiente, resurgit autem in caritate incipiente. Ergo semper resurgit homo in minori virtute.

RESPONDEO, dicendum quod (sicut dictum est) motus liberi arbitrii, qui est in iustificatione impij, est vltima dispositio ad gratiam. Unde in eodem instanti est gratia infusio cum praedicto motu liberi arbitrii: ut in secunda parte habitum est. In quo quidem motu comprehenditur actus poenitentiae: ut supra dictum est. Manifestum est autem, quod formae quae possunt recipere magis & minus, intenduntur, & remittuntur, secundum diuersam dispositionem subiecti: ut in secunda

parte habitum est. Et inde est, quod secundum quod motus liberi arbitrii in poenitentia est intensior, vel remissior, secundum hoc poenitens consequitur maiorem vel minorem gratiam. Contingit autem intensiorem motus poenitentis, quandoque proportionatam esse maiori gratia, quam illa à qua ceciderat per peccatum: quandoque autem aequali, quandoque vero minori. Et ideo poenitens quandoque resurgit in maiori gratia, quam prius habuerat: quandoque autem in aequali, quandoque etiam in minori. Et eadem ratio est de virtutibus quae ex gratia consequuntur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod non omnibus diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum hoc ipsum quod per peccatum à Dei amore cadunt. Quod patet in his qui cadunt, & nunquam resurgunt, iterum casuri: sed huic tantum qui secundum propositum vocati sunt sancti, id est, praedestinati: qui quotiescunque cadant, finaliter tamen resurgant.

CEdit ergo eis in bonum, hoc quod cadunt, non quia semper in maiori gratia resurgant: sed quia resurgunt, in permanentiori gratia. Non quidem ex parte ipsius gratiae (quia quanto gratia est maior, tanto de se est permanentior) sed ex parte hominis: qui tanto stabilis in gratia permanet, quanto est cautior & humilior. Unde & glosa. ibidem subdit, quod ideo proficit eis in bonum, quod cadunt, quia humiliores redeunt, atque doctiores.

AD SECUNDUM dicendum, quod poenitentia quantum est de se habet virtutem reparandi defectus ad perfectum, & etiam promouendi in ulteriorem statum. Sed hoc quandoque impeditur ex parte hominis, qui remissius mouetur in Deum, & in detestationem peccati: sicut etiam in baptismo aliqui adulti consequuntur maiorem vel minorem gratiam, secundum quod diuersimode de se disponunt.

AD TERTIVM dicendum, quod assimilatio illa vtriusque gratiae ad lucem vespertinam, & matutinam, fit propter similitudinem ordinis: quia post lucem vespertinam

p sequuntur

sequuntur tenebra noctis. Post lucē autem ma-
tutina sequitur lux diei: nō autem propter si-
militudinem maioris vel minoris quantitatis.
I L L V D etiam verbum Apost. intelligi-
tur de gratia Christi: quæ superat omnem a-
bundantiam humanorum peccatorum. Non
autem est verū in omnibus, quod quanto abū-
dantius peccauit, tanto abundantiorē gra-
tiā consequatur, pensata quantitate habitua-
lis gratiæ. Est tamen superabundans gratia
quātum ad ipsam gratiæ rationem: quia ma-
gis gratis beneficiū remissionis magis peccatori
confertur. Quāuis quādoque abūdanter pec-
cantes, abundantē doleant: & sic abundan-
tiorē habitum gratiæ. & virtutum conse-
quuntur: sicut patet in Magdalena.

AD I D vero quod in contrarium obijci-
tur dicendū, quod vna & eadē gratia, ma-
ior est proficiens, quam incipiens. Sed in di-
uersis hoc non est necesse. Unus enim incipit à
maiori gratia quam alius habeat in statu pro-
fectus, sicut Gregorius dicit in 2. dialogorum.
Quatenus & presentes & secuturi omnes a-
gnoscerent, benedictus puer cōuersationis gra-
tiam, à quanta perfectione cepisset.

H A E C quæstio huius artic. est illa celebris
quæstio apud theologos, an poenitens resur-
gat ad æquale gratiā, vel maiore, vel minore quā
habebat ante peccatum. Vt si Petrus multum pro-
fecerat in gratia & charitate ita quā habebat gra-
tiam vt mille, postea peccauit mortaliter, deinde
poenitet, an resurgat cum eadem gratia vt mille
quam habuit antea, vel cum minori, aut etiam
maiori?

D E H O C dubio sunt variæ opiniones, quarū
quælibet habet assertores magnæ authoritatis. Al-
tera est aliquorum dicentium, quod omnes qui
resurgunt à peccato, resurgunt ad aliquam æqua-
lem gratiam, quomodocumque resurgant, siue plus,
siue minus poeniteant. Et non intelligūt hi, quod
omnes resurgentes à peccato, resurgāt ad omnē
illam gratiam, quam antea habuerunt: sed intelli-
gunt, quod omnes resurgant in vna certa gratia
æquali, siue à magna, siue à parua ceciderint gra-
tia. Ratio eorū est ista. Illa gratia quæ datur, me-
re gratis datur, & non ratione contritionis. Pri-
ma enim gratia nō potest cadere sub merito, nec
(vt dicunt) præsupponit dispositionem aliquam
in subiecto positam: sed tantū ablationem obi-
cis, quæ est pura negatio. Gratia autem quæ datur

in iustificatione impij, mere gratis datur, & æqua-
liter omnibus: sicut gratia baptismalis est æqualis
quantum est ex parte baptismi. Ita dicunt hi. De-
nique hæc prima gratia datur mere gratis, vt di-
cit. S. Thom. prima. 2. q. 114. artic. 2. Nam non po-
test aliquis mereri primam gratiam, nec de con-
gruo, nec de condigno: quia si gratia ex operibus
esset, iam non esset gratia. Deus enim non est ac-
ceptor personarum, nec habet respectum ad me-
rita illorū, nec præterita, nec præsentia: sed mere
gratis dat illam primam gratiam. Hæc opinio fuit
Henrici de Gandauo, quolib. 5. q. 24.

H A N C habet Almāy in 4. d. 22. & dicit, quod
est opinio aliorum plurimorum. Henricus au-
tem dicit, quod hæc sententia videtur tenenda,
non tamen diffinit. Probat hoc Almāy alia ra-
tione. Dispositio (inquit) ad recipiendā gratiam
iustificationis, vel ad ipsam iustificationem, non
est aliquid positiuū: sed est tollerē obicem, id est,
non ponere obicem. Sed hoc est æquale in omni-
bus: quia est negatio. Ergo etiam gratia iustifica-
tionis est æqualis. Et consequenter ait. Quia dice-
re, quod dispositio maior vel minor ex parte no-
stra facit aliquid ad maiorem, vel minorem gra-
tiam, videtur esse error Pelagianorum, qui dice-
bant, quod homo poterat facere aliquid sine au-
xilio speciali Dei ad consequendā gratiam, quod
condemnatur ab August. & à concilio Miluina-
no contra Pelagianos. Vbi expresse dicit Aug. &
concilium, quod gratia præcedit omnem motum
liberi arbitrij.

S E D hæc opinio Henrici non recipitur à theo-
logis: quia ex duplici capite nimis esset grauis, &
videtur contra misericordiā Dei. Primū propter
quod opinio hæc est nimium grauis, est, dicere,
quod nō datur maior gratia illi qui cecidit à ma-
iori gratia, quā illi qui cecidit à minori. Vt si fuit
aliquis qui semper fuit in mortali, & alius qui
semper fuit in gratia, qui postea peccauit vnum
mortale, deinde ambo poenitet, siue æqualiter, si-
ue inæqualiter, quod illis detur æqualis gratia, vi-
detur contra misericordiam Dei.

S E C V N D O etiam videtur, quod sit contra
iustitiam, quod poenitenti intensius & cum maio-
ri conatu, Deus non det maiorem gratiam, est ni-
mium durum, & cateris omnibus paribus, nō est
verisimile.

T E R T I O arguitur contra istam opinionem.
Quia illa plus accedit ad errorem Pelagianorū.
Probat: quia dicit nullam aliam dispositionem
requiri ad iustificationem impij, nisi quod non
ponat obicem, quod fieri potest sine auxilio Dei,
& tunc homo posset se disponere ad gratiam ex
puris naturalibus. Nihil enim plus est concedere
bonum motum sufficientem ad gratiam, sicut Pe-
lagiani dicebant, quam cōcedere quancūque dis-
positionem, etiam negatiuam, modo ad gratiam
sufficientem, sine auxilio Dei speciali. Tunc con-
ficio argumētationē in hunc modū. Si quiescere,
vel à ma-

vel à malo cessare, esset sufficiens dispositio ad gra-
tiam, ex naturalibus posset homo disponere se ad
gratiam sine speciali auxilio Dei, quod plusquam
falsum est. Et si dicas quod non est dispositio, quia
non est positiuum, hoc nil facit: quia si ad aliquid
agendum sufficeret non impedire, quicunque ho-
mo posset facere id, quod requiritur ad id agen-
dum: quia quicunque homo posset non impedire.
Ergo, &c.

I D E O dico, quod gratia dupliciter capitur. V-
no modo pro auxilio speciali, sicut. S. Tho. vocat
in prima. 2. q. 109. artic. 6. & 7. & ad hanc gratiam
nulla dispositio requiritur. Deus enim libere dat
sine aliqua dispositione præuia ex parte hominis:
sicut Aug. dicit super illud Ioan. 6. Nemo potest
venire ad me, nisi pater meus traxerit eum: qua-
re istum trahat, & illum non trahat, noli iudica-
re, si non vis errare.

A L I O modo accipitur gratia pro gratia gratū
faciente. Et ad hanc requiritur dispositio, & non
meritum. Dico, quod requiritur dispositio, id est,
motus liberi arbitrij in peccata. Et cū gratia imi-
tetur naturam, vbi est maior dispositio, erit ma-
ior gratia: sicut naturaliter vbi est maior disposi-
tio, est magis de forma, vel maior forma, in for-
mis suscipientibus magis & minus: vt hic dicit. S.
Th. in litera. Sed gratia suscipit magis & minus.
Ergo, &c. Exemplū est de lumine & calore: quia
lumē requirit diaphaneitatem: & vbi est aliquid
magis diaphanum, erit maius lumen. Ita igitur
dico de gratia, cū sit forma magis & minus susci-
piens. Et ita dicit. S. Tho. hic & secunda. 2. q. 24. ar-
tic. 3. vbi quærit an charitas infundatur secundum
proportionē naturalem, & respōdet quod omnia
reducuntur vltimate in voluntatem diuinam. Ni-
hil enim faciūt meliora naturalia in hominibus
ad gratiam, sed diuinum auxilium, quo gratis iu-
uat Deus homines ad meliorem motum in Deū
& in peccata.

S E D contra hoc est illa parabola, quam Domi-
nus ponit Matth. 25. quod vni dedit quinque talen-
ta, & alij duo: vnicuique secundum propriam vir-
tutem. Ergo maior charitas, vel minor, nō debet
referri ad voluntatem diuinam, sed ad propriam
virtutem, & naturalia vniuscuiusque, vltimate.
Et. S. Th. exponit illam parabolam, & dicit, quod
per propriam virtutem intelligitur dispositio ad
gratiam, vel præparatio præcedens, siue conatus
recipientis gratiam. Ergo ad dispositionem debet
referri, & non ad voluntatem diuinam.

A D hoc nego cōsequentiā. Nam, quod ille ha-
beat dispositionem maiorem quam alius, à Deo
est: quia illam dispositionē præuenit Spiritus san-
ctus, mouens hominis mentem, vel plus, vel mi-
nus, secundum suam voluntatem. Si enim. V. g.
quæras, quare Petro data est gratia vt. 10. & Ioan.
vt. 20. Respondetur hoc ideo esse: quia Petrus sur-
xit per contritionem vt. 10. & Ioannes vt. 20. Et
si quæras, quare Petrus surrexit cum illa contri-

tionem vt. 10. & Ioannes vt. 20. dico, quia Deus plus
iuuit Ioannem, quam Petrum. Et si rursus inites.
Quare Deus iuuit plus vnum, quam aliū? Dico.
Quia sic ei placuit: quia nulli debet suam gratiā,
sed gratis illam communicat. Et ita dicit Paul. ad
Col. 1. Qui dignos nos fecit secundum partem
fortis sanctorum, Vnde constat, quod Deus ipse
fecit nos dignos. Et qui est dignus, est per gratiā
Dei. Et. S. Tho. tractat hoc prima. 2. q. 112. arti. 2. &
q. 114. arti. 3. & in secundo. d. 27. q. 4. & multis alijs
locis. Et peculiariter prima. p. q. 23. ar. 5. Et semper
dicit, quod quicquid est in homine ordinās ipsum
in salutem, totum comprahenditur sub effectu
prædestinationis. Ergo etiam prima præparatio
ad gratiam. Et per consequentem, ipsa præpara-
tio ad gratiam requirit auxilium Dei speciale.
Deus enim ab æterno prædestinauit Petrum ad
maiolem gloriam: solum quia voluit, & nō propter
opera præuisa.

S I vero dicas, quod sciebat illum futurū esse me-
liorem, nihil facit. Nam, hoc ipsum fuit: quia
ipse voluit. Potuit enim scire oppositū, si voluisset.
Ideo quādo iste peccat, mouet illum ad maiorem
gratiam, & ad maiorem contritionem ad gratiā
maiolem habendam: quia prædestinauit illum ad
maiolem gloriam. Et sic reducimus hæc omnia ad
voluntatem diuinam. Mouet enim istum ad ma-
iorem contritionem: quia prædestinauit illum ad
maiolem gloriam. Et prædestinauit istū ad ma-
iorem gloriam, potius quam alium: quia voluit.
Nam, quis cōsiliarius eius fuit: Ideo relinquimus
illam opinionē Henrici, tanquā durā & falsam.

A L I A est opinio Sco. in 4. d. 22. q. vnica. Vbi ipse
ponit in sententia aliquot propositiones.
P R I M A est. Quicunque resurgit, resurgit ad
maiolem gloriam, quam prius ei debebatur. Vt
si Petrus cecidit à gratia vt. 10. debebatur ei gloria
vt. 10. Si postea resurgit à peccato mortali com-
missō, resurgit ad maiore gloriam. Probat: quia
datur ei tota gloria præcedēs pro alijs bonis ope-
ribus, & ratione huius contritionis datur aliqua
alia gloria. Nam licet antea quando erat in pecca-
to nulla ei gratia, nec gloria debebatur, iam nunc
propter contritionē: quia bona opera manserunt
in acceptatione diuina, & non dabatur huic gra-
tia pro illis operibus, quia erat indignus. Sed nūc
per quacunque contritionē fit dignus. Ergo, &c.
S E C V N D A conclusio est. Non oportet, quod
poenitens resurgat ad maiorem gratiam, aut tan-
tum, sicut antea: quia gratia non datur, nisi secun-
dum quantitatem contritionis, & stat quod non
sit tanta contritio, quanta fuit antea habita gra-
tia. Vt si sunt Petrus & Ioan. & Petrus ante pec-
catum habuit gratiam vt. 10. & Ioan. nūquam ha-
buit gratiam. Conterantur ambo. Si Ioan. conteri-
tur vt. 10. & Petrus solum vt. 4. tunc Ioannes (qui
antea nūquam fuerat in gratia) modo per istam
contritionem habebit maiorem gratiam, quam
Petrus: quia habet maiorem contritionem. Ergo
p ij non

non oportet, quod resurgens, resurgat ad maiorem gratiam vel taram, quam antea habuerat. Petrus vero in hoc euentu resurgit ad maiorem gloriam, & poterat resurgere ad maiorem gratiam, si haberet maiorem contritionem. Itaque habebit tunc Petrus gloriam vt. 14. & gratiam vt. 4. tantum. Et si queras ab eo. Quomodo ergo resurgit ad maiorem gloriam, si non resurgit ad maiorem gratiam. Dicit, quod propter hoc, quod gloria debetur non solum ratione gratiae praesentis, sed ratione etiam meritorum praeteritorum, quae reuiuiscunt. Hae Scot. At vero ipse Scotus solus cum ista sua opinione remansit, & soli Scotista. Marfil. in 4. q. 10. dicit, quod haec opinio Scot. est probabilis, non tamen tenet illam.

MAGISTER Mathias de Paz in quadam relectione sua exponit Scot. in hoc. Et dicit quod Sco. non vult asserere, quod re vera habebit maiorem gloriam, quam habuit gratia: sed quod gloria potest dici maior, vel minor, extensue & intensue. Et quando Sco. dicit, quod poenitens resurgit ad maiorem gloriam: intelligit extensue hoc est. Si Petrus fecit multa bona opera, & Ioannes pauca: resurgent ambo per poenitentiam ad aequalem gratiam: quia aequaliter conteruntur. Scot. dicit, quod Petrus resurgit ad maiorem gloriam, non intensue, ita quod plus diligat Deum, vel videat Deum: sed extensue. scilicet quia licet uterque aequaliter videat Deum, & fruatur eo, gloria tamen Petri est, propter plura merita, & gloria Pauli propter pauciora. Et propterea dicitur, quod gloria Petri, est maior quam gloria Pauli. Et dicit iste Doctor, quod opinio Scot. est etiam. S. Thom.

SED ego dico, quod non in hoc, non enim potius potest conciliari Scot. Cum. S. Tho. quam Turca cum Rege Christiano. Et Scot. nunquam imaginatus est hoc: quia expresse dicit, quod habebit ille resurgens maius praemium essentiale. Nam si Petrus cecidit a gratia vt. 100. resurgitque a peccato per gratiam vt. 10. nunc habet gratiam vt. decem, in patria (secundum Scotum) habebit gloriam, praemium essentiale vt. centum & decem. Non potest igitur in hoc conciliari Scot. cum. S. Thom. villo modo.

PROBAT Scot. hanc conclusionem. Gloria correspondet operibus. Ergo esto non habeat gratiam, nisi vt. 10. postquam habuit opera vt. centum & decem & reuiuiscunt secundum omnes doctores, haereticum enim esset dicere contrarium, semper resurgit ad maiorem gloriam.

PRAETEREA. Probat. Quia sicut dicitur in psal. 61. Tu reddis unicuique iuxta opera sua. Sed gloria responderet meritis, & gratia dispositio ni. Ideo poterit esse maior gloria, quam gratia.

ET conficio sic argumentum contra Scot. Meritis non solum debetur gloria: sed gratia: immo gloria mediante gratia. Ergo si propter merita debetur maior gloria, debetur etiam maior gratia. Argumentum hoc concludit.

AD argumentum hoc nihilominus nititur respondere Scot. dicens, quod per opera bona meretur quis gloriam & gratiam datur tamen illi gloria, non autem gratia: quia ille qui ante peccatum habuit gratiam vt. 100. meruit gloriam vt. 100. Et gratia, quam meruit fuit data illi, & ipse sua culpa perdidit. Sed gloria, quam meruit propter illa opera, non fuit illi data. Ideo resurgit ad maiorem gloriam, & non ad maiorem gratiam. Sed hoc est diuinare, & loqui gratis, sine fundamento apparati.

ET contra hanc opinionem arguitur. Gratia nihil aliud est, nisi forma quae iam, per quam homo est gratus Deo, disponensque eum vsque ad gloriam. Ergo est implicatio, quod quis habeat gratiam solum vt. 10. & mereatur gloriam vt. 100.

SECUNDO. Nihil aliud est dicere, quod habeat gratiam vt. 10. nisi quod est acceptus ad gloriam vt. 10. Ergo est mirabile, quod sit acceptus ad gloriam vt. 100. & quod non sit gratus, nisi vt. 10. Nam Petrum habere maiorem gratiam, quam Paulus: est, quod Deus acceptet Petrum ad maiorem gloriam, quam Paulum.

TER TIO. Licet gratia sit qualitas & forma quaedam in anima: posset tamen Deus facere totum sine illa quod cum illa facit. Tollamus igitur illam formam, vt faciamus, quod gratia sit solum illa acceptatio passiva ad gloriam. Tunc non esset imaginabile, quod aliquis secundum statum in quo nunc est, esset acceptus ad gloriam vt. 10. & quod non esset gratus vt. 10. Ergo hoc implicat, etiam nunc: cum gratia sit qualitas distincta.

Q VARTO. Secundum omnes, licet gratia faciat nos acceptos ad vitam aeternam: non tamen hoc habet ex natura sua. Non nego quin habeat aliquid ex natura sua. scilicet perducere ad dilectionem Dei. Sed, quod simus accepti ad vitam aeternam per illam, non facit gratia ex natura sua, sed solum ex acceptatione diuina. Si ergo Petrus acceptatur ad gloriam vt. 10. quare haec gratia non erit vt. 100. Cum enim non sit aliqua qualitas, quae ex natura sua faciat nos gratos Deo: posset Deus facere quod fides esset gratia, & posset facere, quod haec gratia quae nunc est vt. 10. omnino non mutata in esse qualitatis, fiat vt. 100. in esse gratiae & acceptationis Dei, per hoc solum quod Deus acceptaret aliquem per illam ad gloriam vt. 100.

Q VINTO. Gratia Christi in esse gratiae, est infinita: quia in finitam gloriam per illam meretur. Si enim dabiles essent infiniti homines, pro omnibus meruit sufficenter, & infinite satisfecit, & tamen in esse qualitatis, est finita. Sit, exempli gratia, vt. 100. Ergo per hoc quod gratia sit intensa vt. 10. in esse qualitatis solum, non arguitur, quin sit gratia in esse gratiae vt. 100. Si per illam est acceptus Deo vt. 100.

SEXTO. Ille qui habebit maiorem gratiam in patria: habebit maiorem gloriam. Ergo ille qui habet gratiam vt. 10. non habebit gloriam vt. 100. Assumptum probatur: quia secundum Scot. nihil aliud

aliud est gratia quam charitas. Sed ille qui habebit maiorem charitatem: habebit maiorem gloriam. Ergo ille qui habet charitatem vt. 10. non habebit gloriam vt. 100. Probat minor: quia charitas effectiue concurret in beatitudine ad dilectionem. Ergo qui habebit maiorem habitum charitatis, habebit maiorem dilectionem Dei. Nam beati feruntur in Deum toto conatu. Ergo ex maiori habitu elicient maiorem actum. Ergo maiorem gloriam: quia (secundum eum) gloria est, dilectio, vel fruitio. Et fruitio non est, nisi dilectio, vel aliquid necessario sequens dilectionem, vel aequale dilectioni. Ergo, &c.

ET si dicas, vt ipse videtur dicere in. 4. d. 11. quod per actus remissos non augetur gratia, & tamen ratione illius dabitur ei gloria in patria. Arguit enim contra se sic. Maiori gratiae respondet maior gloria. Si actus remissus facit maiorem gloriam. Ergo & maiorem gratiam.

RESPONDET quod verum est: sed non pro tunc, nempe, pro hac vita mortali, sed pro instanti mortis, & tunc dabitur ei gratia. Et ponit alios modos respondendi: sed istum sequitur, & ita defenditur a Scotista. Sic ergo videtur dicendum in hoc proposito. Licet enim resurgens, pro tunc non resurgat ad maiorem gratiam: dabitur tamen tempore mortis tanta gratia, quanta futura est gloria.

SED contra hoc arguitur hoc modo. Si Deus vult dare gratiam pro isto actu, quare non dat statim? Ad quid expectat instans mortis? Vnde dicere hoc, videtur voluntarie dictum, sine ratione, & apparentia aliqua.

SECUNDO sequitur, quod semper resurgere ad maiorem gratiam poenitens. Probat: quia semper, per te, resurgit ad maiorem gloriam. Et resurgere ad maiorem gloriam, est quod detur ei maior gloria ratione status in quo est nunc. Et non est, quod iam habeat illam maiorem gloriam. Sed ita est de gratia, quod debetur illi poenitenti maior gratia ratione status in quo est nunc, quae dabitur tempore mortis: vt ais. Ergo etiam erat dicendum, quod resurgat ad maiorem gratiam. Ideo relinquitur ista opinio Scoti: quia non apparet vera, nec fundata, sed potius ficta.

EST alia tertia opinio, quae est communis modernorum theolorum. Quam tenet Okam in. 4. q. 5. & 9. & Gabri. in. 4. d. 14. q. 3. & Maior in. 4. d. 22. q. vnica. Et hoc sequuntur nunc omnes alij moderni. Et haec opinio dicit. Et est prima propositio. Quicumque poenitet, semper resurgit ad maiorem gratiam, & maiorem gloriam, quam antea habebat. Isti sunt benigni largitores donorum Dei, nescio si Deus fecit illos dispensatores suorum bonorum, ita magnifice, vt ipsi significant.

SECUNDA horum propositio est, quod semper datur resurgenti tota gratia, & tota gloria praecedens, quantumcunque poenitentia sit minima & contritio. Exemplum. Petrus vixit innocen-

tissime. 30. annis & postea vixit alios. 30. plenus omnibus vitijs & peccatis, si poeniteat, quantumcumque remissis & quantumcumque minima contritione, sufficenti tamen ad gratiam assequendam, habebit totam gratiam, quam perdidit, & istam quem de nouo recipit ratione huius contritionis, quam modo habet. Probat hoc ex illo Ezechii. 18. & 33. Si impius egerit poenitentiam, &c. omnium iniquitatum eius amplius non recordabor. Bene sequitur (dicunt isti) Deus non recordatur iniquitatum. Ergo datur totam gratiam: quia hoc est iniquitatum non recordari. Et si non totam gratiam datur, recordatur iniquitatum illarum: cuius tamen contrarium ipse fuerat pollicitus. Nam si rex alienus bona confiscauit, pro homicidio, si postea parcat, attamen non reddat illi bona ablata, dicitur, eum adhuc esse memorem illius iniuriae, si autem non esset memor, redderet illi omnia bona, quae abstulerat: quia hoc est non esse memorem, nempe, reddere omnia bona, quae abstulit, ac si nihil auferret antea.

SECUNDO probant: quia in eisdem locis. scilicet Ezechii. 33. & 18. dicitur. Si impius conuersus fuerit ab impietate sua, impietas non nocebit ei. Ergo restituitur tota gratia, quam amisit: quia alias multum noceret impietas.

TER TIO probant. Quia sequeretur, quod Deus puniret peccata remissa poena aeterna. Probat. Si Petrus cecidit a gratia vt. 100. & resurgit cum contritione vt. 5. & sic moritur, habebit maiorem gloriam, quam centum. Ergo pro illo peccato remisso punitur illa poena aeterna, quod priuatur gloria vt. 100. in aeternum: quia si non admitteret illud peccatum, & moreretur cum dispositione quam antea habebat, haberet gloriam vt. 100. quam non habet propter illud peccatum.

Q VARTO probant testimonio diui Aug. ad Macedonium vbi Aug. sic dicit. In tantum hominum iniquitas aliquando progreditur, vt post actas poenitentias, post alterius reconciliationem, deteriora, vel similia committant: & tamen Deus super illos facit oriri solem suum, nec minus tribuit, quam antea tribuerat numeram vitam & salutis. Ecce Aug. plane dicit, quod Deus tanta munera tribuit post lapsum, quanta ante tribuerat.

Q VINTO. Pro hoc adducunt illud Ioelis. 2. Reddam vobis annos quos comedit locusta, bruchus & rubigo, & eruca. i. reddam vobis gratiam & meritum, quod habebatis quando venit rubigo & bruchus peccati mortalis. Et ibidem dicit glossa. Reddet vobis Dominus vbertatem spirituale, quam amisistis perturbationibus animi. Quae perturbationes quibus spiritualia perduntur, sunt peccata mortalia. Ergo.

ET diuus Hiero. videtur esse pro hoc: quia ibidem dicit. Et omnes quos perturbationibus antea regnatis perdidistis in vobis: quando opera vestra locusta, bruchus, rubigo, erucaque consumperat, Deus vobis perire non passus est. Ergo redit
p iij tota gra

tota gratia & virtutes in aequali gradu, alias perirent opera bona, ante peccatum illud in caritate facta.

SEXTO. Pro hoc etiam aducunt illud Luca. 15. de filio prodigo, cui restituta est stola prima, quae est gratia. Ergo ad minus restituitur ei prima gratia. Nam haec est prima stola, nempe, prima gratia.

SEPTIMO. Quia dato opposito, sequeretur, quod merita hominum non possunt praemiari ultra condignum. Quod est contra Paulum, Rom. 8. Non sunt condignae passionibus huius temporis, ad futuram gloriam, quae reuelabitur in nobis. Probatur sequella: quia si non redeat gratia praecedens, non praemiantur opera ultra condignum. Probat: quia si meruit gloriam vt. 100. & postea peccat, & resurgit cum contritione vt. 20. iam non daretur gratia, nisi vt. 20. & similiter gloria. Ergo minus datur, quam meruit: quia meruit vt. 100. Et haec sunt argumenta pro hac opinione. Nectuntur autem maiora: quia non sunt hactenus inuenta, nec inueniuntur, nisi Deus reuelet aliquid de nouo circa hoc.

ALIA est opinio. S. Tho. quam tenet hic, & articulis sequentibus huius quaestionis. Et idem tenet in 4. d. 14. Quae consistit in duabus propositionibus: quarum prior est. Poenitens non semper resurgit ad maiorem gratiam, nec ad maiorem gloriam, nec ad aequalem, immo stat, quod ceciderit a gratia vt. 100. & non resurgat cum gratia vt. 100. Et idem de gloria. Sed resurget fortassis ad gratiam, & gloriam, vt. 20. tantum.

SECVNDA conclusio est. Poenitens semper resurgit secundum contritionem & qualitatem contritionis, quam habet. Si habet maiorem contritionem gratia, quam antea habuit, maior est gratia, quam fuerit illa praeterita, quam antea habuit. Si maiorem: minor est gratia, quam ante peccatum. Ista fuit opinio omnium antiquorum, ante Scorum. Et in his rebus grauius maiorem auctoritatem habent testimonia sanctorum & maiorum, quam rationes. Et hoc est vnum secretum quod Deus reseruabit sibi.

ET quia oportet semper separare certa ab incertis, dico, quod certum est in Scriptura sacra, quod poenitens per poenitentiam restituitur in gratiam. Sed non habemus, si ad maiorem, vel ad minorem. Ideo puto, quod solus Deus scit hoc. sed quam gratiam resurgat poenitens.

SECVNDO. Dico, quod nulla ratione potest sufficienter probari, quod poenitens resurgat ad maiorem gratiam semper, quam ante peccatum habuit.

TER TIO Dico, quod nihil temere asserendum est in hac materia. Essetque temerarium, hic aliquid asserere, dannando aliorum opiniones: postquam non potest sufficienter probari, quod poenitens semper resurgat ad maiorem gratiam, quam habuerit ante peccatum.

ISTI qui dicunt, quod semper poenitens resurgit ad maiorem gratiam & gloriam: faciunt se prophetas: quia dicunt, Teneatis pro certo, quod semper poenitens resurgit ad maiorem gratiam & gloriam. Oporteret, quod daretur nobis vades, quae ita est: sicut dicunt. Et melius esset (postquam sumus certi, de fide, quod poenitenti datur gratia) quanta datur, nempe, an maior, vel minor, iudicio hoc diuino relinquere. Sed postquam loquendum est nobis de hoc: oportet videre, quid sancti sentiant de hac quaestione & dubio. Nam sancti & doctores antiqui. s. Alexan. de Alles. Albert. Magnus. Bonauen. & S. Tho. non acceperunt aliquid ex capite suo: sed omnia sumebant ex Scriptura, vel ex alijs antiquioribus sanctis.

HANC inuenio differenciam inter antiquos & modernos, quod antiqui opiniones suas, siue veras, siue falsas, accipiunt a sanctis doctoribus, a quibus accipiunt theologiam suam, & ex Scriptura sacra. Moderni vero, qui nunc versantur in schola, non ita faciunt. Sed ipsi fingunt multa, & eundem noua, & vnus ex eis alium sequitur eiusdem auctoritatis, sanctis relictis, quos vel nunquam legerunt, vel non attente. Nam si attente legerent sanctos, non dixissent multa quae dicunt sine Scriptura & fundamento, vt solent.

ALEXAN. de Ales. 4. p. q. 77. & D. Tho. hic in ar. 3. sequenti ad 2. argumentum, adducunt. D. Hiero. qui dicit. Quicumque dignitate diuini gradus non custodiunt: correnti fiant animam saluare. Reuertentur enim in pristinum gradum: difficile est. In Hier. dicit, quod est difficile, & isti moderni dicunt, quod est certum. Cui potius credendum, doctissimo & sanctissimo Hiero. an Gabri. vel Aliaco, cum nec aliud fortius sit argumentum nec testimonium: Iudicet vir ingeniosus, qui veritatem cupit scire, & non contendere.

ET arguitur sic contra hanc opinionem communem a posteriori. Ex illa sequuntur multa inconuenientia contra communem sensum. Ergo non est vera. Probo antecedes. Sequitur ex illa, quod non plus noceret alicui per totam noctem blasphemare, aut alia peccata committere, quam dormire. Sed modo postea poeniteret, immo plus prodesset. Probat. Ponamus, quod Petrus habuit gratiam vt. 100. & totam vnam noctem expendat in magnis criminibus, & postea poeniteat: habebit maiorem gratiam, quam Ioannes, qui etiam habebat gratiam vt. 100. & iuit dormitum. Ponamusque, quod resurgat ille Petrus per contritionem vt. 10. Probat sequella: quia, secundum istos, per contritionem datur ei tota gratia praeterita, quae erat vt. 100. & ratione istius contritionis datur gratia vt. 10. Ergo habet maiorem gratiam. Ergo vt illic fuit ei, quam si tota nocte dormiret: quia si dormiret, postea illam contritionem non haberet.

SECVNDO. Sequitur contra illam opinionem, quod melius fuisset Iohanni Baptistae, si vixisset per alios viginti annos, & commisset pessima crimina, &

mina, & postea poenitisset, quam mori pro Christo, vel quam mori quando mortuus est: quia habuisset aliquem gradum gratiae, quem modo non habet, si post illam vitam voluptuosam resurgeret a peccatis suis. Et idem sequitur de omnibus alijs sanctis, quod melius fuisset eis, quod vixissent alijs 20. annis postquam vixerunt, & fuissent sensuales, & haeretici, & postea poeniterent, quam quod morerentur quando mortui sunt: quia haberent maiorem gratiam, quam nunc habeant. Quod est contra communem sensum. Ergo &c. Quod contra communem sensum sit, patet. Dicit enim omnes homines qui aliquando fuerunt iusti, & postea peccant, vtinam tunc mortuus fuisset, esto post illa peccata poeniteant. Cuius non deberet conqueri, si verum est quod hi dicunt: quia habent maiorem gratiam, quam alias habent.

ISTI dicunt. Est scandalosum dicere, quod poenitens non resurgat ad maiorem gratiam, quam antea habebat. Certe magis scandalosa sunt ista, & contra communem sensum hominum, & tamen debet illa fateri. Deberent igitur potius scandalizari de sua sententia: postquam ista scandalosa ex illa sequitur.

TER TIO. Experientia constat, quod communiter resurgentes a peccatis, tepidius & remissius diligunt Deum & operantur bona, quam antea. Cuius oppositum esset, si semper resurgerent ad maiorem gratiam & charitatem. Ergo illud non est verum. Nec possunt oppositum dicentes, ad hoc apparenter respondere.

SI dicas, quod hoc est, propter habitus vitiosos, quos acquisierunt: quando erant in peccatis. Contra, habitus infusi etiam inclinant ad bene agendum, & secundum istos, sunt perfectiores, quam antea. Ergo intensius deberet operari ille, resurgens, quod tamen non facit.

ET confirmatur. Ponamus, quod solus semel peccauit, per illum vnum actum non acquisiuit habitus vitiosos, qui tantum resisterent. Ergo experiretur maior dilectio, si maior esset charitas.

PRAETEREA. Quando quis cum magno feruore surgit, & a magnis criminibus, sentit in se illam propitiam ad bene operandum. Et tamen manet habitus vitiosus, qui non fuerunt corrupti, nec poterant corrupti vno actu: sentit quod tamen in se illam magnam propitiam, ad bene agendum. Ergo signum est, quod tunc recipit maiorem gratiam, & charitatem, quam si tepide conuerteretur. Ergo datur gratia ratione contritionis, & ratione illius dispositionis cum qua surgit, & non semper maior: quia si semper maior, semper sentiret in se illam propitiam. Et non potest dari alia ratio, quare nunc sentiat maiorem propitiam, & nunc minor, nisi quod nunc resurgit cum maiori gratia, & nunc cum minori, ratione contritionis. Ergo verior est opinio. S. Tho. & magis consentanea rationi.

QVARTO. Melius esset, secundum istos, Christiano apostata, quam pagano. Si tamen ambo poeniteant aequaliter. Ponamus. V. g. quod Petrus fuit Christianus, & in gratia vt. 100. Deinde negauit

fidem & commisit multas haereses. Fuit paganus sine peccato actuali, sed cum originali, vel cum solo vno mortali ex ignorantia, iste tamen nunquam fuit in gratia. Sequeretur quod melius esset illi Christiano apostata conuerso ad Deum: quia habebit maiorem gratiam. Habet enim totam praecedentem, & illam quae datur pro ista contritione & paganus non habet, nisi pro contritione. Quod si a rege puro homine hoc fieret, vituperaretur, quod plus daretur pessimo, qui saepe negauit ipsum regem, & regnum, quam alteri, qui semel tantum ex aliqua ignorantia, vel passione peccauit.

QVINTO. Quando aliquis conuertitur, illa contritio non solum est dispositio ad gratiam, sed etiam ad gratiam priorem, & ipsi non possunt hoc negare. Ergo ubi est maior dispositio, ibi perfectius resurgit merita priora. Ergo quanto maior contritio, tanto erit maior gratia, etiam de illa gratia praeterita. Ergo non omnes habent aequaliter de gratia praeterita, cum contritio non solum sit dispositio ad gratiam praesentem, sed ad praeteritam. Haec sunt argumenta pro opinione. S. Thom.

ET ad argumenta alterius communis opinionis facile respondetur. Et prius ad illud Ezech. 33. Impietas impij non nocebit ei, dico, & ipsi non possunt negare, quod aliquando nocet peccata remissa peccati, etiam postquam surrexit per poenitentiam. Probat: quia pro illis debetur poena atrocissima in purgatorio, vel in hac vita. Ipsi dicent, quod non nocet impietas quantum ad gloriam & gratiam. Video glo. At propheta illud non dicit. Et probo quod non est illa mens & sententia propheta: quia peccata remissa etiam nocent, quantum ad gloriam ipsi peccatori. Vt, si sit aliquis (sicut communiter sunt multi) qui fuit in peccato vno anno vel 10. annis, & illo tempore dedit eleemosynas, ieiunauit, multaque fecit bona opera: postea poenitet & moritur in gratia. Illi si non fuisset in peccato daretur magna gloria ratione illorum operum bonorum. Et propter peccatum non datur. Ergo peccatum nocuit illi quantum ad gloriam.

IDEO dico, quod Ezech. vult dicere, quando dicit, Si impius fecerit poenitentiam, &c. impietas non nocebit ei. non damnabitur propter illam impietatem. Et hoc est, impietatem non nocere, nempe, quo ad poenam aeternam inferni. En quomodo illud testimonium non probat illud, quod ipsi volebant.

SECVNDO ad illud Ezech. 18. Si impius egerit poenitentiam, &c. omnium iniquitatum eis amplius non recordabor, idem dicendum est, quod diximus ad primum: quia manifestum est, quod recordatur, quantum ad poenam in purgatorio, vel in hac vita post contritionem, & quantum ad gloriam, quae daretur pro operibus bonis factis in mortali, nisi illud peccatum esset. Sed dicit propheta, quod Deus non recordabitur iniquitatum. non damnabit eos peccatores, qui agunt poenitentiam, propter illa peccata de quibus poenitent. Ad tertium. s. sequeretur quod Deus puniret peccatum remissum poena aeterna, dico prius quod ipsi fatetur, & non possunt non fateri, quod punitur pec-

catum remissum in purgatorio, vel ipse peccator pro peccato remisso. Ergo non est mirum dicere, quod puniatur etiam perpetuo: quia remisit surrexit ille, cum posset maiori conatu & feruore surgere.

SECUNDO dico, quod multi doctores concedunt, quod si aliquis debebat. 20. annos poenari pro peccato remisso, & iterum peccet mortaliter, & sic moritur, perpetuo puniatur pro illo peccato remisso: quia nunquam soluit illam poenam. 20. annorum. Nam, cum sit damnatus, non acceptatur illa satisfactio.

TER TIO, & magis scholasticè, nego consequentiam. Et ad probationem. Habebat antea gratiam, vt. 100. Verum est. Et quia peccauit, non habet postquam poenitet, illam gratiam vt. 100. Ergo pro illo peccato iam remisso puniatur illa poena. Nego consequentiam: quia iam illa poena non est pro peccato illo remisso, cum iam Deus illud peccatum remiserit, & poenam pro ipso debitam. Ergo nunquam amplius punit pro illo peccato. Sed habet ille poenitens illam gratiam & gloriam, & non maiorem: quia non habuit opera quae plus valerent.

DICO ergo, quod hoc, quod ille non habeat gratiam vt. 100. non est iam quia peccauit: quia etiam si non fecisset antea aliqua bona opera, sequeretur quod puniretur illo modo in aeternum: quia non fecit illa opera. Hoc autem manifeste falsum est. Probatur consequentia. Quia non habet gloriam, quam habuisset, si fecisset illa aliqua bona opera. Ergo puniatur aeternaliter: quia non bene operatus est, vt posset, esto non teneretur. Non valet: quia illud non est poena pro hoc, quod non est operatus illa bona opera. Nunquam enim Deus dicit, Ego aufero a te. 10. gradus gratiae & gloriae, quos debes habere, quia peccasti. Dixisset enim tunc ille, Domine tu remisisti illud peccatum. Quare ergo punis me pro illo.

SI est verum quod isti dicunt, quod ille puniatur poena illa aeterna, quia non habet gratiam vt. 100. pro peccato remisso: etiam debent necessario concedere, quod omnes qui sunt in caelo, qui hic fuerunt aliquo tempore in peccato mortali, puniuntur aeternaliter pro peccatis remissis: quia propter illa peccata non habent gratiam & gloriam, quam haberent pro bonis illis operibus, quae fecerunt existentes in peccato mortali, quae sunt mortua, & non premiantur propter illa peccata.

AD quartum ex Aug. dico, quod Aug. facit comparationem ad gratiam & gloriam, & non ad magnitudinem gratiae, & gloriae. Itaque quando dicit, Nec minus tribuit, quam antea tribuerat, munera vitae & salutis, vult dicere. i. tribuit gratiam & gloriam, sicut antea tribuerat: quia illa sunt munera vitae & salutis. Non autem dicit, in quo gradu. Nec de gradu aut quantitate tractabat: sed de gratia ipsa & gloria. Sicut contra dicitur. Qui in uno offendit, factus est omnium reus: quia pro quo

libet mortali priuatur gratia & gloria, siue in ista, siue in illa quantitate.

AD QUINTVM ex illo Iosel. Reddam vobis annos quos comedit locusta, dico, quod verum est, quod reddit annos. i. vbertatem spiritualem: vt dicit glossa. Quam vbertatem comedit locusta. Sed non dicit in quo gradu. Si dicas, totam: hoc propheta non exprimit. Dico igitur cum. S. Tho. quod restituitur illa spiritualis vbertas: sed secundum contritionem, & dispositionem poenitentis. **ET** non possunt isti dicere, quod non perdat aliquod per peccatum: quia, vt iam probauimus, aliquid perditur, quod non recuperatur. Nam innocentia non recuperatur, & poena non euaditur, & gloria, quam haberet propter bona opera, quae fecit tempore quo erat in peccato mortali, non habebit **ET** ita intelligenda est glossa, quae dicebat, reddet vobis Dominus vbertatem spiritualem, quam perturbationibus animi amisistis. i. reddet vobis gratiam: sed non dicit totam, vel in quo gradu.

SIC etiam intelligit D. Hiero. quando dicit, quod annos quos comedit locusta, Deus vobis perire, non passus est: quia restituit gratiam pro illis operibus meritorijs. Sed non dicit Hieromy. quod totam gratiam, aut in quo gradu. Immo expresse (vt ego citauimus) videtur oppositum dicere. Immo glossa illa, quam illi citant pro se, potius fauet sancti Thomae. quia dicit, iniustus, qui poenitet, non praeterita, sed praesentia iudicat Dominus. Ergo dat Dominus gratiam secundum praesentem contritionem: vt dicit S. Tho. & non secundum opera praeterita: quia ita etiam dicit glossa.

AD SEXTVM autem de filio prodigo. s. afferte illi stolam primam, dico, quod apud peritos in latina lingua, prima, significat optimam: ita quod dicitur prima perfectione, non autem ordine, vel munere. Videturque, quod in illa significatione capitur illic: quia ille filius non reliquit stolam suam domi, quando recessit a patre. Immo omnia secum tulit: vt ibi dicitur.

SECUNDO dico, quod si capitur pro gratia quam habuit, intelligitur, quod restituitur gratia, sed non dicit, nec intelligit de tota, aut in quo gradu. **VNDE** ex his omnibus duo sequuntur. Primum est. Euidens est, quod illa testimonia & argumenta quae sunt pro illa secunda opinione, non concludunt. Ergo temerarium est ita asserere illam, quod aliam condemnentur sententiae.

SECUNDO. Sequitur ex testimonijs aductis ex Scriptura & sanctis, quod certum est, opera meritoria facta ante peccatum, reuiuiscere, premiarique post poenitentiam, & pro eis dari gratiam, & non solum pro contritione cum qua surgit iste poenitens. Et hoc probant manifeste aducta testimonia: ita quod illud est de fide. Sed non est certum quanta gratia datur pro illis operibus mortificatis, an tota quam antea habebat (vt dicebat communis opinio) vel pars eius.

AD SEPTIMVM dico, quod semper premiantur

miuntur ultra condignum: quia premiari ultra condignum, est quod habeat gratiam & gloriam pro illis operibus, quam opera de se non valebat. Et illa opera bona, in illo poenitente de se non valebant nec minimam gratiam, nec minimam gloriam. Ergo premiantur ultra condignum. Et hoc Paul. insinuare volebat.

ET proba, quod opinio S. Tho. sit probabilior, nempe, quod non semper resurgenti a peccato restituantur omnia quae perdidit per peccatum: quia Adamus peccauit, & postea poenituit: non tamen restituit illi Deus iustitiam originale, & immortalitatem, & impassibilitatem, aliasque gratias quas antea habebat. Si ergo scimus, quod Adamo non fuit restituta tanta gratia, nec alijs restituitur semper tanta gratia: cum eadem sit ratio. Vnde videtur, quod probabilius est, non semper poenitentem resurgere ad tantam gratiam, quantum habebat antea. **SED** adhuc est magna & grauis difficultas, stando in opinione S. Tho. ad quantum gratiam resurgit respectu illius gratiae praeteritae. Habuit Petrus gratiam. Vg. vt. 100. & postea peccauit, resurgitque, dubitatur, quando resurgit ad maiorem, & quando ad aequalem.

AD hoc est conclusio Thomistarum, quod non dabitur ei maior gratia, nec maior gloria, nisi secundum quantitatem contritionis quam habet. Probatur hoc autoritate S. Tho. & Richardi. Qui ambo ita dicunt. Vnde dicunt, quod esto aliquis habuerit mille gradus gratiae, si post peccatum poenitet tapite vt. 4. non habebit maiorem gloriam nec gratiam, quam vt. 4.

SECUNDO. Probant ratione. Contritio, est dispositio ad gratiam. Sed forma quae recipit magis & minus, nunquam excedit dispositionem suam. Ergo gratia nunquam excedit contritionem. Ergo, esto ille peccator habuisset infinitos gradus gratiae ante peccatum: gratia nunc non erit maior, quam contritio.

EGO dixi in principio huius disputationis, quod nihil potest sciri certum in hac materia. Sed hoc scio certe, quod hoc dictum Thomistarum, est falsissimum. Et ita falsissimum, quod erroneum. Et qui hoc praedicaret populo: pessime faceret, meritoque esset a praesidentibus ecclesiae magna poena multandus.

ET contra hanc opinionem arguo hoc modo. Sequeretur ex illa, quod si quis habuit tantam gratiam, sicut beata Maria, & vixit sanctissime. 50. annos, & cadit in simplex furtum: & sit alius, qui vixit. 50. annos in maximis peccatis, qui quotidie committebat. 1000. peccata grauissima, & aequaliter modo ambo poenitent, quod Deus aequalem dabit gloriam, & gratiam illis. Ipsi vero concedunt hoc, & putant esse verum & certum. Ego autem nunquam credam, & si hoc aliquando crederem, credam etiam, Deum non esse misericordem nec iustum. Si enim aliquis Rex hoc fecisset cum suis famulis, reputaretur iniustus & imprudens

ab omnibus. Ergo non est hoc tribuendum Deo. **SECUNDO** arguo hoc modo. Merita priora reuiuiscunt (ita dicit S. Th. ad Hebr. 6. lectio. 1. & in hac q. articulo. 5.) id est, premiuntur: sicut dicunt omnes sancti & testimonia quae supra adduximus, & oppositum esset haereticum. Tunc capio Petrum, qui habuit multa opera meritoria, & postea peccet, deinde conteratur vt. 10. iam sic. Merita priora reuiuiscunt. Ergo habet gratiam plus quam. 10. Probatur consequentia: quia alias non reuiuiscunt. Reuiuiscere enim, est redire ad vitam, id est, ad premium: quia illud est vita bonorum operum, & esset haereticum negare hoc: cum omnes sancti ita dicant. Et probatur. Nam bene sequitur. Non habebit ille poenitens maiorem gratiam, quam si nulla merita prius habuisset? Ergo non premiuntur illa merita. Ipsi negant hanc consequentiam, dicentes, quod gratia illa vt. 10. est premium etiam illorum operum bonorum praecedentium. Et haec tenus est argumentum commune & solutio communis. Sed hoc est mirabile, dicere, quod illa gratia vt. 10. quam ille poenitens haberet pro illa contritione, esto non habuisset illa opera bona praeterita, sit etiam pro illis operibus nunc, quia praecesserunt. Certe reputo hoc magnum commentum. Et arguitur hoc modo, consistitque in hoc tota vis argumenti. Sequitur, quod Deus de tota sua potentia absoluta, non posset non premiare merita praecedentia. Probatur consequentia: quia quancunque gratiam det ratione istius contritionis, quam nunc habet, est premium illorum operum. Ad hoc dicerent isti, quod negant consequentiam: quia tunc, si vellent, non daret pro illis. Sed contra. Quia est mirabile, si Deus premiat illa opera, dando solum gloriam vt. 10. quae nihilominus daret pro sola illa contritione vt. 10. si nihil auferat, quid faciet ad non premiandum, dicere, quod det pro illis, vel non, si nihilominus dat tantum. Et arguitur hoc modo. Ponamus, quod Deus non vult premiare illa merita praecedentia. Tunc dabitur gratia ratione contritionis vt. 10. Postea vero roget aliquis sanctus vir pro illo, vt premiet illa merita. Quid faciet Deus? Dicit, solum vt habeat illud quod iam habet pro illis praeteritis etiam. Hoc est mirabile.

TER TIO. Si illa opinio esset vera, sequeretur, esse impossibile id quod ipsi dicunt. scilicet, quod hoc quod non resurgat ad maiorem gratiam vel aequalem, est ex negligentia sua: quia tapide poenitet. Arguitur sic. Sequitur, quod nunquam potest aliquis resurgere ad aequalem gratiam in aliquo casu, & etiam in multis. Probatur. Pono aliquem, qui sanctissime vixit. 50. annos, & habuit intensissimos actus cum toto conatu, & meruit gratiam per totum illud tempus vt. 1000. Iste acquisiuit illam gratiam per. 100. actus, qui omnes, vel plures ex toto conatu erant. Nunc non potest resurgere ad illam gratiam. Probatur: quia oportet, quod habeat actum, qui aequipolleat omnibus actibus pra-

bus precedentibus intensissimis, & omnibus gratijs sacramentorum ad quæ (vt pono) sæpe accessit. Hoc autem est impossibile: quia actiuitas voluntatis est finita. Vnde si habuit plures actus ex toto conatu, non potest habere vnum, qui omnibus æquipolleat: quia alias per vnũ actum potest mereri tantũ, sicut per totam vitam suam in qua optime vixit. Et si forte isti hoc cõcedant, iam est contra. S. Th. quem ipsi defendunt. Probatur: quia hic ad. 2. vult probare ex Ambro. quod poenitentia optima res est, quæ oēs defectus reuocat ad perfectũ. Ergo semper resurgit ad æqualem gratiam. Ad quod argumentũ respondet. S. Th. quod quantum est de se habet virtutẽ recuperandi defectus, sed impeditur ex parte hominis, qui remissẽ mouetur ad Dominũ per actũ illũ, & idem in corpore articuli fatetur, quod potest redire ad totã gratiam poenitens ipse, quantũcũq; cadat à gratia maxima. Et hic ar. 3. ad. 2. dicit quod Hiero. intelligit quod est difficile recuperare pristinũ gradũ, quod non conceditur, nisi poenitenti perfecte. Ergo manifeste habetur ex S. Tho. quod qui perfecte poenitet restituitur ad pristinum statum, & ille est, qui facit totum, quod potest.

I D E O ego pono aliquas conclusiones, quarum prior est. Cuicumq; poenitenti resurgenti à peccato præter gratiam, quæ datur ei secundũ mensurã cõtritionis, datur aliquid gratiæ ratione priorũ meritorũ. Vt, Sorres cecidit à gratia vt. 100. & peccauit, & resurgit per contritionem vt. 10. habebit maiorem gratiam, quam vt. 10.

S E C V N D A conclusio. Quanto contritio est maior, tanto dabitur ei maior gratia ratione meritorum precedentium: vt Petro qui cecidit à gratia vt. 100. & resurgit per cõtritionẽ vt. 10. dabitur gratia vt. 10. ratione contritionis, & aliquid aliud ratione operũ bonorũ precedentium. At Paulo qui etiam cecidit à gratia vt. 100. & resurrexit per contritionem, vt. 20. dabitur maior gratia, quam Petro ratione meritorum præteritorum, & non solum ratione cõtritionis: ita quod dabitur ei gratia, vt. 20. pro contritione & aliqua alia pro meritis precedentibus, quæ erit maior, quam illa, quæ data fuit Petro pro suis operibus precedentibus: eo quia Petrus habuit maiorem contritionem, quam Paulus. Et hæc est sententia. S. Thom.

S E D tota difficultas est, quantum dabitur. Ad hoc potest dupliciter dici. Vno modo, quod ratione meritorum precedentium dabitur ei tanta gratia: sicut datur ratione contritionis, dũmodo gratia præcedens fuerit tanta. Vt, Petrus habuit gratiam vt. 20. & peccauit. Conteritur nunc, & habet contritionem vt. 10. Secundum istum modum haberet gratiam vt. 10. quam haberet ratione cõtritionis, etiam si nunquam habuisset gratiam, & haberet alios. 10. gradus de gratia præterita.

A T vero ex hoc sequerentur duo inconuenientia. Alterum, quia non daretur maior gratia ratione meritorũ & pluriũ meritorũ precedentium;

Vt si Petrus cecidit à gratia vt mille, & Ioã. à gratia vt. 100. Si ambo resurgant per contritionem, vt decem, dabitur eis æqualis gratia ratione meritorum præteritorum: quia diximus, quod tanta gratia dabitur ratione meritorum precedentium, quanta datur pro illa contritione qua surgit. Itaque si datur gratia vt. 10. pro contritione, datur etiam vt. 10. pro meritis precedentibus, & ille poenitens habebit vt. 20. Ergo tanta gratia daretur pro meritis præteritis, illi qui habet maiora merita, quam illi qui habuit maiora, & longe plura. Quod non est rationabile.

A L T E R V M inconueniens est. Quia sequeretur, quod non resurgeret poenitens qui cecidit à magna gratia, ad æqualem gratiam, faciẽdo totum quod in se est. Probatur eo modo, quo deduximus contra aliam opinionem: quia per solum vnum actum nõ potest tantum mereri, sicut per totam vitam meruit, cum habuerit multos actus ex toto conatu. Ergo non potest habere vnum solum actũ, per quem restituitur ei tota gratia præterita: quia si fuit gratia vt. 1000. oportet quod cõtritio sit etiã vt mille, quod iste nõ poterit efficere. **I D E O** pono. 3. conclusionem. Cuicumq; poenitenti perfecte, ita quod ex toto suo conatu poeniteat quantum potest, semper restituitur ei tota gratia præcedens. Ratio est hic. S. Thom. art. 3. ad 2. Quia perfecta poenitentia respondet perfecta restitutio, & non est restitutio perfecta, nisi totũ restituitur. Et hæc est sententia. S. Thom. quia expressẽ dicit, quod quãto dispositio est perfectior, tanto est perfectior resurrectio meritorum præteritorũ. Ergo si est perfectissima dispositio: erit perfectissima resurrectio. Et tunc est poenitentia & dispositio perfectissima, quando resurgit cum toto conatu.

Q V A R T A conclusio est. Secundum proportionem poenitentia, restituitur gratia præterita. Probatur. Quia iustum est, si toti conatu respondet tota gratia, quod medietati correspondeat medietas, & quarta quartæ, & sic consequenter.

O M N E S hæc propositiones probantur. Contritio est dispositio ad nouam gratiam sine respectu ad merita præcedentia, & cum hoc, est etiam dispositio ad gratiam meritorum precedentium: si cut si imaginaremur, quod contritioni non debetur aliqua gratia: sed quod solum sit dispositio ad hoc quod resurgant merita præcedentia: tũc manifeste esset dicendum, quod resurgunt merita secundum proportionem contritionis. Sed ita est nunc, quod etiam si contritio sit dispositio ad nouam gratiam, etiã est dispositio & æque proprie ad gratiam meritorum precedentium. Ergo, &c.

S E D dubitatur, esto quod aliquis non conteratur perfecte, sed ad medietatem conatus nõ restituitur tota gratia præcedens, vt diximus, si secundo conteritur perfecte, an per hanc secundam contritionem restituitur ei tota gratia quæ supererat: vel an dabitur ei sola gratia, quæ debetur ei

Dubium
primũ.

ut ei tantum ratione contritionis illius secundæ. Vt, sit Petrus, qui cecidit à gratia vt. 100. & conteritur conatu vt. 10. & totus eius conatus sit vt. 20. non datur ei tota gratia præcedens, sed medietas gratiæ solum: quia non perfecte poenitet, & crastina die conteratur cum toto conatu, an per hanc secundam cõtritionem restituitur ei gratia, quæ remanebat de præterita: ita quod habeat nũc. 100. gradus gratiæ, quos antea habebat, & aliam pro illa contritione.

A D H O C dico quod ita. Per secundam contritionem restituitur tota gratia præcedens, quando illa secunda contritio est perfecta. Probatur: quia secunda cõtritio non est peioris conditionis, quã si antea esset. Sed si esset heri quãdo fuit alia imperfecta: ratione illius daretur tota gratia præcedens, immo secundum opinionẽ comunẽ secunda contritio est melioris cõditionis. Ergo, &c.

Dubium secundum. **S E D** dubitatur de illo qui nunquam poenitet perfecte, id est, nunquam poenitet ex toto conatu: sed poenitet pluries & semper imperfecte, an aliquando restituitur ei tota gratia præcedens. **D I C O** quod ita. Tandem aliquãdo redibit ad pristinum statum: quia ratione primæ contritionis dabitur ei aliqua gratia de præcedenti: & cum secunda cõtritio non sit peioris conditionis, quã prima, etiã ratione illius dabitur aliquid de gratia præterita, & ita dicatur de tertia. Sed tamen indignum est diuinæ maiestati, sic velle numerare mathematicè. s. quod per medietatem conatus restituitur medietas gratiæ, & per quartam quarta, &c. Sed melius est dicere, quod per contritionem, quæ est per totum conatum, restituitur tota gratia: per alias autẽ imperfectas contritiones restituitur aliquid de gratia præterita. Quantum autẽ, sic ad vnguẽ nõ est nostrũ scire. Deus scit.

Dubium tertium. **D V B I T A T V R.** Supposita illa opinione, quod ad tollendum obicem in sacramento poenitentia, requiritur, & sufficit attritio, & non requiritur cõtritio: vt habet veritas. Tunc ponamus illũ, qui cecidit à gratia vt. 100. & ille iustificetur, nõ per contritionẽ, sed vi sacramenti, quanta gratia restituitur ei: Et ponamus insuper, quod cõfessio habet cõferre gratiã ex opere operato vt. 10. Iste ratione sacramenti habet gratiam vt. 10. an habebit aliquid de præterita gratia? Videtur, quod nihil detur ei: quia non habet contritionem. Ergo non datur secundum quantitãtẽ contritionis. **A D H O C** quidam dicebat mihi Salmantica, quod illi nihil datur de gratia præterita: quia sacerdos non habet potestãtẽ restituẽdi gratiam præteritam: quia satis est, quod dimittat peccata, & detur illi gratia ad salutem sufficiens. Sed hoc nõ est verum: quia (vt dictum est) opera illa meritoria præterita reuiuiscunt. Ergo aliquid gratiæ datur pro illis, &c.

I D E O dico quod datur illa gratia pro operibus præteritis, secundũ quantitãtẽ attritionis: quia attritio habet modũ cõtritionis: quia illic est dispo

sitio ad gratiã: licet nõ sufficiens per se, est sufficiens cũ sacramento: pũ attritio. Vnde si attritio est cũ toto conatu, restituitur tota gratia præcedens, & si cũ medietate conatus, restituitur medietas gratiæ. Nam cõtritio idẽo habet illud: quia acceptatur à Deo pro peccatis mere gratis. Sed attritio cum sacramento acceptatur à Deo pro peccatis, licet mere gratis. Ergo est contritio, vel attritio cum sacramento fit contritio in effectu, id est, tantum valet attritio cum sacramento: sicut contritio quantum ad effectum sacramenti.

D V B I T A T V R an per baptismum restituitur cathecumino accedenti ad baptismũ quartum, cum parua attritione tota gratia præterita.

D I C O quod ita, quicquid dicatur de poenitentia. Probatur: quia baptismus est perfecta poenitentia, quæ semper remittit totam poenam, quã non remitteret perfectissima contritio: ita videtur dicendum rationabilius, licet possit negari consequentia: quia aliquando contritio sufficit ad maiorem gratiam quam baptismus.

S E D dubiũ est de martyrio. Diximus enim supra, quod ratione illius remittuntur peccata. Sit sanctus vir, qui habuit gratiã vt. 100. & postea peccauit mortaliter, statimq; arripitur à tyrãno ad mortẽ, & ipse nihil cogitat de peccato, sed solũ cogitat quomodo fortiter se habebit, denique moritur. Illi remittuntur peccata, & datur ei gratia ratione martyrij, an illi restituitur tota gratia præcedens: Videtur quod non: quia nec attritionem, nec contritionem habuit.

A D hoc dico, quod quicquid dicatur de sacramento poenitentia & de baptismo, martyriũ restituit totã gratiã precedentẽ. Probatur: quia magis acceptat Deus illud, quã cõtritionẽ. Si enim contritio sufficit ratione acceptationis diuinæ, à fortiori martyrium, vt pote magis acceptum: quia vere ille moritur pro Christo.

D V B I T A T V R an hoc quod diximus de cõtritione, sit verũ de alijs actibus. Volo dicere. Petrus habuit magnã gratiã, peccauit, deinde cõteritur tepide, nõ restituitur tota gratia præcedens: postea diligit Deũ summe: nunquã tamen amplius dolet, an per illã dilectionẽ restituitur gratia præterita, an illa dilectio faciat, quod faceret contritio si secundo repeteretur, & sic de alijs operibus bonis.

A D H O C dico quod nescio. Sed dico secũdo, quod oportet cõsiderare hæc humanitas. Rationabiliter quidem videtur quod bonus princeps, si propter delicta abstulit ab aliquo bona sua, poenitenti illi restituat aliquã partẽ bonorũ. Postea tamẽ tot obsequia poterit exhibere regi, quod reddat totũ, & laudaretur tale factũ in principe. Sicq; videmus quotidie quod propter bona obsequia regi exhibita, restituit aliquos in suam gratiã, quos prius exosos habebat. Ita igitur sentiedum est de Deo. Sed diligere Deum, & dare pinguem elemosynã, sunt multo maioris meriti & magis accepta Deo,

Dubium
quartum.

Dubium
quintum.

Dubium
sextum.

cepta Deo, quam contritio. Ergo illa bona opera sufficienter facere, id quod contritio efficit. Si dicas quod eodem modo probaretur quod peccatum mortale potest remitti sine dolore per alia bona opera magis accepta Deo quam dolor: dico quod non est simile: quia bene scimus quod ad remissionem culpae requiritur dolor. Sed illi cui remissa est culpa videtur quod diligere Deum sufficiat.

EX omnibus istis, ut certa ab incertis separemus, dico prius, quod quid ego habeam certum in hac materia, est, quod merita praecedentia non perduntur & est aliquod remedium ad illa recuperanda. Patet enim via & reditus ad pristinum statum. Hoc tenet S. Tho. & Albert. magnus in. 4. d. 14. arti. 3. Idem tenet Alex. in de Alex. 4. p. q. 57. membro. 6. Alexander etiam & Albertus allegant Vgonem de S. Victore qui dicit, quod potest poenitens melius resurgere. Non quod necessario melius resurgat. Et puto ego hoc esse verum & certum: licet non sit de fide dicere, quod potest recuperari totus pristinus status: esset tamen gravissimum opinari oppositum. Nam cum omnes doctores dicant, quod merita praeterita reuiuiscunt. Ergo potest poenitens in pristinum statum redire.

PRAETEREA. Probabile est, licet non certum, quod quando aliquis perfecte poenitet, restituitur ei pristinus status. Hoc S. Thom. & Albertus expresse dicunt, & nos probauimus.

Articulus tertius.

Utrum per poenitentiam restituitur homo in pristina dignitate.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod per poenitentiam, non restituitur homo in pristinam dignitatem: quia super illud Amos. 1. Virgo Israel cecidit, dicit glossa. Non negat posse resurgere: sed non resurget virgo Israel: quia semel aberrans ovis, & si reportetur humeris pastoris, non habet tantam gloriam, quantum quae nunquam errauit. Ergo per poenitentiam, non recuperat homo pristinam dignitatem.

PRAETEREA. Hier. dicit. Quicumque dignitatem diuini gradus non custodiunt: contenti sint animam saluare. Reverti enim in pristinam gradum: difficile est.

ET Innocent. Papa dicit, quod apud Nisicam

constituti canones, poenitentes, etiam ab infirmis officijs clericorum excludunt. Non ergo per poenitentiam homo recuperat pristinam dignitatem.

PRAETEREA. Ante peccatum potest aliquis ad maiorem gradum ascendere. Non autem hoc post peccatum conceditur poenitenti. Dicitur enim Ezech. 44. Leuita, qui recesserunt a me, nunquam appropinquabunt mihi: ut sacerdotio fungantur.

ET sicut habetur in Decretis. d. 50. in Hilerdo si concilio legitur. Hi, qui sancto altari deseruiunt, si subito inflenda carnis fragilitate corruerunt, & Domino respiciente, digne poenituerint: officiorum suorum sic loca recipiant: ut non possint ad altiora officia ulterius promoveri. Non ergo poenitentia restituit hominem in pristinam dignitatem.

SED CONTRA est, quod (sicut in eadem d. legitur) Gregorius scribens Secundo dicit. Post dignam satisfactionem creditus hominem posse redire ad suum honorem. ET in concilio Agathensi legitur. Contumaces clerici: prout dignitatis ordo per miserit, ab episcopo corrigantur: ita ut cum eos poenitentia correxerit, gradum suum, dignitatemque recipiant.

RESPONDEO, dicendum, quod homo per peccatum duplicem dignitatem amittit: unam quantum ad Deum: aliam quantum ad ecclesiam. Quantum autem ad Deum: amittit duplicem dignitatem. Vnam principalem, quae scilicet computatus erat inter filios Dei, per gratiam. Et hanc dignitatem recuperat per poenitentiam. Quod significatur Luca. 15. in filio prodigo. Cui poenitenti pater iussit restitui stolam primam, & anulum, & calciamenta. Aliam vero dignitatem amittit secundariam, scilicet innocentiam: de qua (sicut ibidem legitur) gloriabatur filius senior, dicens, Ecce tot annis serui tibi, & nunquam mandatum tuum praeteriui. Et hanc dignitatem poenitens recuperare non potest. Recuperat tamen quandoque aliquid maius: quia (ut Grego. dicit in homelia de centurionibus) qui errasse a Deo se considerant: damna praecedentia, lucris sequentibus, recuperant. Maius ergo gaudium de eis fit in caelo: quia dux in praelio, plus eum militem diligit, qui post fugam reuersus, hostem fortiter praemit: quam illum, qui nunquam terga praebuit, & nunquam aliquid fortiter fecit.

DIGNITATEM autem ecclesiasticam, homo per peccatum perdit: quia indignus se reddit ad ea, quae competunt dignitati ecclesiasticae, exercenda. Quam quidem recuperare prohibetur. Vno modo, quia non poenitet. Vnde Isid. ad Missianum episcopum scribit (sicut in eadem distin. legitur ca. Domino) illos ad pristinos gradus redire canones praecipunt, quos poenitentia praecessit satisfactio, vel condigna peccatorum confessio. At contra, hi qui a vitio corruptionis, non emendantur, nec gradum honoris, nec gratiam recipiant communionis.

SECUNDO. Quia poenitentiam negliger facit. Unde in eadem d. ca. si quis Diaconus, dicitur. Cum in aliquibus, nec compunctio humilitatis, nec instantia orandi appareat, nec ieiunijs vel lectionibus eos vacare videamus: possumus agnoscere, si ad pristinos honores redirent, cum quanta negligentia permanerent.

TERTIO. Si commisit aliquod peccatum, quod habeat irregularitatem annexam. Vnde in eadem d. ex concilio Martini Papae, dicitur. Si quis viduam, aut ab alio relictam duxerit, non admittatur ad clerum. Quod si irrepsit, deiciatur. Similiter, si homicidium aut factum, aut proreceptum, aut consilio, aut defensione, post baptismum conscius fuerit. Sed hoc non est ratione peccati: sed ratione irregularitatis.

QUARTO. Propter scandalum. Vnde (ut in eadem d. legitur, cap. de his vero) Rabanus. Hi qui deprehensi vel capti fuerint publice in perurio, furto, atque fornicatione, & ceteris huiusmodi criminibus, secundum canonum sacrorum instituta, a proprio gradu decedant: quia scandalum est populo Dei, tales personas super se positas habere. Qui autem

de praedictis peccatis, absconse a se commissis, occulte sacerdoti confitentur, si se per ieiunia & elemosynas, vigiliasque & sacras orationes, purgare curauerint, his, etiam gradu proprio seruato, spes veniae de misericordia Dei promittenda est. Et hoc est, quod dicitur extra, de qualitate ordinandorum co. Quasi. Si crimina ordinario iudicio comprobata: vel alias notoria non fuerint, praeter reos homicidij, post poenitentiam, in susceptis, vel in suscipiendis ordinibus, impediri non possunt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod eadem ratio est de recuperatione virginitatis, & de recuperatione innocentiae: quae pertinet ad secundariam dignitatem, quo ad Deum. AD SECUNDVM dicendum, quod Hiero. in verbis illis, non dicit esse impossibile, sed esse difficile, hominem recuperare post peccatum, pristinum gradum: quia hoc non conceditur, nisi perfecte poenitenti: ut dictum est.

AD statuta autem canonum, quae hoc prohibere videntur, respondet August. Boni facio scribens, ut constitueretur in ecclesia, ne quisquam post alicuius criminis poenitentiam, clericatum accipiat, vel ad clericatum redeat, vel in clericatu maneat, non desperatione indulgentiae, sed rigore factum est disciplina: alioquin contra clauis ecclesiae datas disputabitur, de quibus dictum est, Quicumque solueritis super terram, erunt soluta, & in caelis. Et postea subdit. Nam & sanctus David de criminibus mortiferis egit poenitentiam, & tamen in honore suo perstitit. Et beatum Petrum, quando amarissimas lacrymas fudit, utique Dominum negasse poenituit, & tamen Apostolus permansit. Sed non ideo putanda est superuacua posteriorum doctorum diligentia, qui, ubi saluti nihil detrahebatur, humilitati aliquid addiderunt, ex parte (ut credo) aliquorum fictas poenitentias, per affectatas bonorum potentias.

AD TERTIVM dicendum, quod illud statutum intelligitur de illis, qui publicam poenitentiam agunt: qui post modum non possunt ad maiorem

maiores prouehi gradum. Nam & Petrus post negationem pastor ouium Christi constitutus est: ut patet Ioannis ultimo. Vbi etiam Chrysost. dicit, quod Petrus post negationem & poenitentiam ostendit se habere maiorem fiduciam ad Christum. Qui enim in cena non audebat interrogare, sed Ioani interrogatio- nem comisit, huic postea, & praepositura fra- trum credita est, & non solum non commisit alteri interrogare, quae ad ipsum pertinet, sed de reliquo ipse pro Ioane magistrum interrogat.

IN HOC tertio articulo scribit. S. Thom. in summa, quinque conclusiones: quarum prior est. Dignitatem, quam peccator perdidit peccando, quo ad Deum: quae erat gratia, qua inter filios Dei computabatur, recuperat per poenitentiam. Probat. Luca. 15. in typo filij prodigi, cui poenitenti pater iussit restituere stolam primam, & annullum, & calciamenta.

SECUNDA conclusio est. Peccator per peccatum mortiferum perdit aliam dignitatem, quae est innocentia. De qua gloriabatur filius senior dicens, Ecce tot annis seruius tibi, & nunquam mandatum tuum praeteriui. Et hanc dignitatem poenitens recuperare non potest.

TER TIA conclusio est. Aliquando recuperant peccatores aliquid maius innocentia. Probat ex Grego. Vide ibi.

Q VARTA conclusio est. Dignitatem ecclesiasticam perdit homo per peccatum: quia indignus se reddit ad ea, quae competunt dignitati ecclesiasticae, exercenda. Quam quidem recuperare prohibetur.

E T loco quintae conclusionis, ponit quatuor causas: ob quas peccator non recuperat dignitatem ecclesiasticam. Vide in litera: quae manifesta est. **HIC** prius est notandum, circa primam conclusionem. S. Tho. qua dicit, quod per poenitentiam recuperat poenitens principalem illam dignitatem, qua computabatur inter filios Dei: quae est gratia. Quod erat declarandum, quomodo. scilicet poenitens recuperat illam dignitatem, an totam illam gratiam praecedentem, vel partem, vel maiorem. Sed iam satis late in articulo secundo praecedenti diximus: ita quod nihil potest addi ad illa, quae diximus, quod alicuius sit momenti.

SECUNDO ex dictis. S. Thom. hic in quarta conclusione, constat, quod poenitens non semper restituitur ad pristinam dignitatem ecclesiasticam. Pro quo, prius facit illud quod habetur in Decre. de poen. & rem. ca. Sacerdos. d. 6. Vbi dicitur, quod non semper restituitur poenitenti sacerdoti ecclesiastica dignitas. Cum enim reuelat confessione, debet deponi ab officio: quantum poeniteat.

SECUNDO. Pro hoc facit illud Hiero. quod habetur in Decretis. d. 50. cap. Quicumque. Vbi sic habetur. Quicumque dignitatem diuini gradus non custodiunt: contenti sint animam suam saluare. Reuerti enim in pristinum gradum difficile est. **TER TIO**. Pro hoc est illud, quod dicitur in eadem. d. 50. ca. Canones, vbi sic dicitur. Canones apud Nicenam constituti, poenitentes, etiam ab in finis officijs excludunt, &c.

Q VARTO. Pro hoc facit illud quod habetur Ezech. 44. Leuita, qui recesserunt a me, nunquam appropinquabunt mihi, ut sacerdotio fungantur.

Q VINTO. Pro hoc facit illud, quod habetur 50. d. ca. hij qui. Vbi dicitur. Hij qui sancto altari deseruiunt, si subito in feda carnis fragilitate corruerunt, & Domino respiciente, dignae poenitentiae officiorum suorum sic loca recipiant: ut non possint ad altiora officia ulterius promoueri.

PRO alia parte, quod ad pristinam dignitatem redeant per poenitentiam, facit illud Luca. 15. Exite cito, afferte illi stolam primam, &c.

SECUNDO. Facit illud ibidem, Gaudium erit, super vno peccatore poenitentiam agente, magis quam super nonaginta nouem iustis: qui non indigent poenitentia.

TER TIO. Facit pro hoc quod ibidem dicitur de errante oue, pij pastoris humeris, ad ouile reportanda, etiam relictis nonaginta nouem in deserto, quae perditae non fuerant.

Q VARTO. Pro hoc est quod habetur. 50. d. ca. Quia sanctitas. Vbi dicitur. Post dignam satisfactionem, credimus hominem posse redire ad suum honorem.

Q VINTO. Pro hoc est caput Contumaces, in eadem. d. Vbi dicitur. Contumaces clerici, prout dignitatis ordo permiserit, ab episcopis corrigantur: ita ut cum eos poenitentia correxerit, gradum suum, dignitatemque recipiant.

VT haec omnia conciliantur, & sciatur quando, & ad quam pristinam dignitatem lapsi ecclesiastici redeant, dico prius, quod de iure diuino & naturali, nulla dignitate ecclesiastica priuatur poenitens post poenitentiam: quia stando in iure naturali, vel diuino tantum, quicumque poenitens vere, potest creari sacerdos aut episcopus, si alias est doctus, & dignus.

SECUNDO. Dico, quod per poenitentiam restituitur poenitens in principalem dignitatem apud Deum de iure diuino: ut in praecedenti articulo disputabamus, & hic dicit. S. Tho. conclusione prima.

TER TIO. Dico, quod non restituitur poenitens in secundariam dignitatem apud Deum, hoc est, innocentiam. Et haec est. S. Thom. hic ad primum, & in corpore, in secunda conclusione: quia illud non est factibile.

Q VARTO. Dico, quod illi qui non poenitent de suis peccatis: non restituntur in dignitatem ecclesiasticam in Decre. d. 50. ca. Domino. Et his propo-

his propositionibus intelliguntur multa iura, quae hoc dicunt.

Q VINTO. Non restituntur in pristinam dignitatem ecclesiasticam, illi qui negligentem poenitentiam agunt: in ead. d. 50. ca. Si quis diaconus. **SEXTO**. Non restituntur in pristinam dignitatem ecclesiasticam, illi qui perfectae poenitentiae, si peccata eorum irregularitatem habebant annexam, ca. Si quis viduam, eadem. d. & cap. finali, extra de temporibus ordinationum.

SEPTIMO. Non restituntur in pristinam dignitatem ecclesiasticam, si scandalum oriatur ex suo peccato, cap. de ijs. 50. d. Et ex praedicto cap. finali, quod habet sic, omne crimine graue notorium, etiam post poenitentiam, impedire celebrationem, & hoc quousque sedetur scandalum.

OCTAVO. Dico, quod extra hos casus, redeunt poenitentes ad pristinam dignitatem ecclesiasticam, post poenitentiam, etiam sine quacumque dispensatione. V.g. quando perfecte poenitent, & peccatum non habet annexam irregularitatem, nec est notorium: ut sit scandalosum.

NONO. Dico, quod si peccatum fuit occultum, quantumcumque fuerit graue, si non habet annexam excommunicationem, aut suspensionem, aut irregularitatem, per occultam poenitentiam restituntur poenitentes in pristinam dignitatem. Haec est S. Tho. hic & omnium.

DECIMO. Dico, quod dispensatione Papae, semper possunt poenitentes redire ad dignitatem ecclesiasticam: quantumcumque grauiissime peccauerint, & quantumcumque fuerint irregulares. Probat: quia omnis irregularitas est de iure positivo, secundum Innocentium receptum in cap. Ad audientiam, extra de homicidio. Quod nos praefatus agemus infra, in materia de irregularitate, in secunda. 4.

VNDECIMO. Dico, quod quod peccatum fuit scandalosum, antequam sedetur scandalum, si Papa dispense, erit ille dispensatus securus, quantum ad forum exterius: non autem quo ad Deum: quia talis peccat administrando dignitatem ecclesiasticam: scandalizat enim alios.

ADDE etiam, quod post publicam poenitentiam, non redeunt poenitentes ad dignitatem ecclesiasticam, sine dispensatione. Ita Ciriacus Papa in suis Decretis cap. 14. Et S. Tho. hic ad tertium. Et si est mulier quae poenitet publice: non vellatur postea. Reddit. S. Tho. rationes in. 4. d. 14. q. 1. ar. 5. q. 1. ad 3. de mulieribus, quia. scilicet dignitatem virginitatis non recuperant post fornicationem. De clericis propter dignitatem ordinum. Secundo propter timorem reciduij. Tertio propter scandalum vitandum, quod posset in populo oriri, ex memoria praeteritorum peccatorum. Quarto: quia non haberet frontem alios corrigendi: cum peccatum eius fuerit publicum.

DVODECIMO. Est notandum, quod illud quod S. Tho. dicit in materia. 4. conclusionis, qui. scilicet

post baptismum occidit hominem facto, aut praepcepto, aut consilio, aut defensione, est irregularis. Erat hoc verum secundum antiqua iura tempore. S. Tho. quia sic ius disponebat, quod quicumque occideret hominem, etiam in propria defensione ad salutem suam necessariam, esset irregularis: quia illa irregularitas erat pro facto illo, & non pro culpa. Ideo simpliciter verum dixit. S. Tho. quia tunc sic erat. Sed postea Clemens. 5. restrinxit illum rigorem iuris, & instituit, quod qui occidit hominem in defensionem propriam, & necessariam ad saluandum se (quia alias, nisi occidat alium, occidetur, aut percutietur ab alio) non sit irregularis. Et habetur Clementina vnica, de homicidio cap. vnico. Si furiosus.

VEL secundo dico, quod hoc quod dicit. S. Tho. scilicet qui occidit, etiam in propria defensione, est irregularis, si illa defensio cum morte alterius, non erat necessaria ad saluandum se: quia sine eo quod occideret alium, posset se defendere, & excessit modum: quia non se defendit cum moderamine inculpatae tutelae. Tunc enim, etiam nunc existente illa Clementina, est irregularis.

AN autem sit eadem ratio de defensione rerum, quae de propria defensione? Dubium est. Et nos infra, latius tractabimus.

Articul. quartus.

Vtrum opera virtutum in charitate facta possint mortificari.

AD Q VARTVM sic proceditur. Videtur quod opera virtutum in charitate facta mortificari non possint. Quod enim non

est, immutari non potest. Sed mortificatio est quaedam mutatio de vita in mortem. Cum ergo opera virtutum postquam facta sunt, iam non sint, videtur quod ulterius mortificari non possint.

PR AETER EA. Per opera virtutum in charitate facta, homo meretur vitam aeternam. Sed subtrahere mercedem merentis, est iniustitia, quae non cadit in Deum. Ergo non potest esse, quod opera virtutum in charitate facta, per peccatum sequens mortificentur. **PR AETER EA**. Fortius non corrumpitur a debiliore. Sed opera charitatis sunt fortiora quibuslibet peccatis: quia (ut dicitur Proue. 10.) *Uniuersa delicta operit charitas. Ergo videtur quod*

tur quod opera in charitate facta, per sequens peccatum mortale mortificari non possint.

SED CONTRA est, quod dicitur Ezechiel. 18. Si auerterit se iustus à iustitia sua, oēs iustitiae eius quas fecerat, nō recordabuntur. **RESPONDEO**, dicendum, quod res uiua per mortem perdit operationem uitae. Vnde per quandam similitudinem dicuntur res mortificari, quādo impediuntur à suo proprio effectu vel operatione. Effectus autē operum uirtuosorum, quae in charitate fiunt, est perducere ad uitam aeternā. Quod quidem impeditur per peccatū mortale sequens, quod gratiam tollit. Et secundum hoc opera in charitate facta, mortificari dicuntur per sequens peccatum mortale.

AD PRIMVM ergo dicendū, quod sicut opera peccatorum transeunt actu & manent reatu: ita opera in charitate facta postquam transeunt actu, manent merito in Dei acceptatione. Et secundum hoc mortificatur, in quantum impeditur homo, ne consequatur suam mercedem.

AD SECVNDVM dicendū, quod sine iniustitia potest merces subtrahi meriti, quantum ipse reddidit se indignum mercede per culpā sequentem. Nā & ea, quae homo iam accepit, quādoque iuste propter culpā perdit.

AD TERTIVM dicendum, quod non est propter fortitudinem operum peccati, quod mortificantur opera prius in charitate facta: sed est propter libertatem voluntatis, quae potest à bono in malum deflecti.

IN HOC art. 4. solū est notandū propter modū loquendi Doctōrū, quid sit opus mortificari, & opus mori, aut quid sit opus esse mortuū, aut esse mortificatū. Nā mortificari, aut esse mortificatū: est impediti, aut esse impeditū, ne habeat effectū, quem adhuc potest habere, si impedimentū remoueat. Opus autē mori, vel esse mortuū, est quod nō potest habere effectū: quātuncūq; tollatur omnia impedimēta: quia nec virtualiter habet, vnde possit uiuere, vel opus vitale exercere. Opus autē quod tantū est mortificatū & nō mortuum: habet adhuc in diuina acceptatione, vnde perducatur operantē in uitā aeternā: sed impeditur per peccatum mortale, quo sublato, habet opus illud, quod erat mortificatū, i. impeditū, suū effectū.

Articul. quintus.

Vtrum opera mortificata per peccatū, per poenitentiam reuiuiscant.

AD QUINTVM sic proceditur. Videtur, quod opera mortificata per peccatum, per poenitentiam non reuiuiscant. Sic enim per poenitentiam subsequentem remittuntur peccata praeterita: ita etiam per peccatum sequens, mortificantur opera prius in charitate facta. Sed peccata dimissa per poenitentiam, non redeunt: ut supra dictum est. Ergo videtur, quod etiam opera mortificata, per charitatem non reuiuiscant.

PRAEETEREA. Opera dicuntur mortificari, ad similitudinem animalium, quae moriuntur: ut dictum est. Sed animal mortuum, non potest iterum uiuificari. Ergo nec opera mortificata, possunt iterum per poenitentiam reuiuiscere.

PRAEETEREA. Opera in charitate facta, merentur gloriam secundum quantitatem gratiae vel charitatis. Sed quandoque per poenitentiam homo resurgit in minori gratia, vel charitate. Ergo non consequitur gloriam, secundum meritum priorum operum: Et ita videtur, quod opera per peccatū mortificata, non reuiuiscant.

SED CONTRA est, quod super illud Ier. 2. Reddam uobis annos quos comedit locusta, dicit glos. Non patiar per ire uerbosam, quam cum perturbatione animi amifistis. Sed illa uerbositas est meritum bonorum operum, quod fuit impeditum per peccatum. Ergo per poenitentiam reuiuiscunt opera meritoria prius facta.

RESPONDEO, dicendū, quod quidā dixerūt, quod opera meritoria per sequens peccatum mortificata, non reuiuiscunt per poenitentiam subsequentem: considerantes, quod opera illa non remaneant, ut iterum uiuificari possint. Sed hoc impediti non potest, quin uiuificentur

uiuificentur. Non enim habent vim perducendi in uitam aeternam (quod pertinet ad eorū uitam) solū secundū quod actu existunt: sed etiā postquā actu esse desinunt, secundū quod remanent in acceptatione diuina. Sic autē remanent, quantum est de se, etiā postquā per peccatū mortificantur: quia semper Deus illa opera, prout facta fuerunt, acceptabit, & sancti de eis gaudebunt, secundū illud Apoc. 2. Tene quod habes, ne alius accipiat coronā tuā. Sed quod isti, qui ea fecerunt, non sint efficaciam ad ducendum in uitam aeternam, prouenit ex impedimento peccati superuenientis: per quod ipse redditus est indignus uitā aeterna. Hoc autem impedimentū tollitur per poenitentiam, in quantum per eam remittuntur peccata. Vnde restat, quod opera prius mortificata, per poenitentiam recuperant efficaciam perducendi eum, qui fecit ea, in uitam aeternam. Quod est ea reuiuiscere. Et ita patet, quod opera mortificata, per poenitentiam reuiuiscunt.

AD PRIMVM ergo dicendū, quod opera peccati, per poenitentiam abolentur, secundum se: ita quod ex eis ulterius, Deo indulgēte, nec macula, nec reatus iducatur. Sed opera in charitate facta, non abolentur à Deo in cuius acceptatione remanent: sed impedimentum accipiunt ex parte hominis operantis. Et ideo remoto impedimento, quod est ex parte hominis operantis, Deus implet ex parte sua illud quod opera merebantur.

AD SECVNDVM dicendū, quod opera in charitate facta, non mortificantur secundum se (sicut dictum est) sed solum per impedimentum superueniens ex parte operantis. Animalia autem moriuntur secundum se: in quantum priuantur principio uitae. Et ideo non est simile.

AD TERTIVM dicendum, quod ille, qui per poenitentiam resurgit in minori charitate, consequetur quidem premium essentiale, secundum quantitatem charitatis in qua inuenitur. Habebit tamen gaudium

maius de operibus in prima charitate factis, quam de operibus, quae in secunda fecit. Quod pertinet ad premium accidentale.

IN HOC quinto articulo est conclusio. S. Th. Quod opera quae fuerunt facta in charitate, meritoria, & fuerunt per peccatū mortiferū mortificata, ne haberent iuu effectū, nepe, perducendi in uitā aeternā, reuiuiscunt per poenitentiam sequentē. Et haec conclusio probatur in litera, prius hoc modo. Illa opera fuerunt à Deo simpliciter acceptata: ut pro illis daret illi operanti certā gratiam & gloriam, & semper sic manerēt acceptata in diuina acceptatione. Ergo remoto impedimento peccati mortalis, quo ille peccās factus est indignus uitā aeterna, quod per poenitentiam remouetur, opera illius mortificata, recuperāt efficaciam perducendi eū, qui fecit ea, in uitā aeternā. Quod est ea reuiuiscere. Ergo reuiuiscunt per sequentē poenitentiam. **SECVNDO** probatur in argumento in contra illis testimonijs loelis, & glosae, ibi citatis. Et idem dicit Hiero. ibidem super prophetā Ierem. Quod & glosa illa dicit.

VNDE colligo, conclusionē praedictam adeo esse certam, ut sit de fide: sicut supra, articulo secundo diximus. Et in hoc articulo nō est magna difficultas, post illa quae diximus in articulo secundo praecedenti.

SED arguitur argumento hic tertio. S. Tho. quia nos diximus supra articulo secundo, quod ita reuiuiscunt opera illa mortificata, quod semper datur à Deo pro illis aliqua gratia & gloria ultra illam gratiam & gloriam, quae datur pro contritione, vel poenitentia, in qua resurgit, contra Thomistas aliquos, qui oppositū dicebant. Et. D. Tho. hic ad tertium videtur expresse dicere illud quod Thomistae dicunt contra nostrā sententiā. Ergo quod nos dicimus, non est de mente Sancti Thomae, sed potius contra. S. Th. Probatur antequēdē quia Thomas sic dicit ad. 3. Ad. 3. dicendū quod ille qui per poenitentiam resurgit in minori charitate, consequetur quidem premium essentiale secundū quantitatem charitatis in qua inuenitur: habebit tamen gaudium maius de operibus in prima charitate factis: quam de operibus quae in secunda fecit, quod pertinet ad premium accidentale. Hac. S. Tho. Ergo nostra sententia est contra. S. Th. Ergo aliorū Thomistarū sententia, nepe, quod resurgētī a peccato non datur gratia, nec gloria, nisi precise secundum quantitatem poenitentiae in qua resurgit. Est sententia. S. Tho. Ergo poenitenti nihil dabitur de praeterita gratia: sed solum illa quae daretur pro illa poenitentia, esto non haberet alia bona opera. Et alij Thomistae ad dicendum illud maxime mouentur ex hoc dicto. S. Th. Ego autē dico, quod nō est illa intentio. S. Th. ut probaui in art. 2. praecedenti, sed ipsi Thomistae male falluntur. Probatur. Quia. S. Th. in art. 3. praecedenti ad. 2. expresse dicit

quod qui perfecte poenitet. i. secundū totum conatū, recuperat totū gradū precedentē. Ergo qui imperfecte poenitet, aliquid recuperabit, & si non totū: ut nos exposuimus supra art. 2.

PRAETEREA. Hic in principali conclusione expresse dicit. S. Th. quod opera mortificata precedentia recuperant per poenitentiam efficaciam perducendi eū qui fecit ea in vitam aeternam. Ergo habet ille primum essentialē pro illis operibus. Ergo non solum pro contritione, vel poenitentia. Ideo statū est in vero sensu, quē probauimus in 2. ar. nempe, quod semper datur poenitenti aliquid gratiae & gloriae pro illis operibus mortificatis, quae renouantur, ultra illam gratiam & gloriam, quae datur pro poenitentia in qua resurgit.

SED tunc, quid ad verba. S. Th. citata ex solutione ad 3: Dico, quod vult dicere, & luculenter dicit quod poenitens consequetur primum essentialē, secundū quantitatem charitatis in qua inuenitur, nempe, quia inuenitur ille, qui non perfecte poenitet (de hoc tantū loquitur ibi) in quantitate, exempli gratia, ut. 20. Cuius aliqui gradus sunt pro poenitentia in qua resurgit, & alij sunt pro operibus praeteritis, quae renouantur, & quia non poenituit perfecte, non datur ei tota gratia praeterita. Et tunc pro illis gradibus illius gratiae praeteritae & charitatis, qui non restituuntur ei propter causam dictam, nempe, quia non perfecte poenitet, ne quo ad illos gradus maneat illa opera sine premio, dat Deus benedictus illud gaudium accidentale. Haec est sententia. S. Th. & oppositum non est credible.

Articuli. sextus.

Utrum per poenitentiam subsequētem etiā opera mortua viuificentur.

AD SEXTVM Sic proceditur. Videtur quod per poenitentiam subsequētem, etiā opera mortua (quae scilicet non sunt in charitate facta) viuificentur. Difficilius enim videtur, quod ad vitam perueniat illud quod fuit mortificatum (quod nunquam fit secundum naturam) quā illud quod nunquam fuit viuum, viuificetur: quia ex non viuus, secundum naturam aliqua viuua generantur. Sed opera mortificata, per poenitentiam viuificantur: ut dictum est. Ergo multo magis opera mortua viuificantur.

PRAETEREA. Remota causa, remouetur effectus. Sed causa quare ope-

ra de genere bonorum sine charitate facta non fuerunt viuua, sicut defectus charitatis & gratiae. Sed iste defectus tollitur per poenitentiam. Ergo per poenitentiam opera mortua viuificantur.

PRAETEREA. Hieronymus dicit. Si quando videris inter multa mala opera, facere peccatorem quenquam aliqua, quae iusta sunt, non est tam iniustus Deus, ut propter multa mala, obliuiscatur paucorum bonorum. Sed hoc maxime videtur quando mala praeterita per poenitentiam tolluntur. Ergo videtur, quod post poenitentiam Deus remuneret priora bona opera in statu peccati facta: quod est ea viuificari.

SED CONTRARIA est, quod Apostolus dicit. 1. Cor. 13. Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita ut ardeam: charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Hoc autem non esset, si saltem per poenitentiam subsequētem viuificentur. Non ergo poenitentia viuificat opera prius mortua.

RESPONDEO. Dicendum, quod opus aliquod dicitur mortuum dupliciter. Vno modo effectiue, quia, scilicet est causa mortis. Et secundum hoc opera peccati dicuntur opera mortua secundū illud Hebr. 9. Sanguis Christi emundabit conscientias nostras ab operibus mortuis. Haec igitur opera mortua, non viuificantur per poenitentiam, sed magis abolentur: secundum illud Hebr. 6. Non rursus iacientes fundamentum poenitentiae ab operibus mortuis.

ALIO modo dicuntur opera mortua priuatiue: quia, scilicet carent vita spirituali, quae est ex charitate, per quam anima Deo coniungitur, ex quo viuunt, sicut corpus per animam. Et per hunc modum etiā fides, quae est sine charitate, dicitur mortua: secundum illud Iacobi. 2. Fides sine operibus mortua est. Et per hunc etiam modum, omnia opera quae sunt bona ex genere, si sine charitate fiant, dicuntur mortua: inquantū, scilicet non procedunt ex principio vitae, sicut si dicamus sonū cytharae vocē mortuam

SIC igitur differentia mortis & vitae in operibus, est secundū comparationem ad principium a quo procedunt. Opera autem non possunt iterum a principio procedere (quia transeunt) & iterum eadem numero resummi non possunt. Vnde impossibile est, quod opera mortua iterum fiant viuua per poenitentiam. **AD PRIMVM** ergo dicendum quod in rebus naturalibus tam mortua, quam mortificata carent principio vitae. Sed opera dicuntur mortificata, non ex parte principij ex quo processerunt: sed ex parte impedimenti extrinseci. Mortua autem dicuntur ex parte principij. Et ideo non est similis ratio.

AD SECVNDVM dicendum, quod opera de genere bonorum sine charitate facta dicuntur mortua propter defectū charitatis & gratiae, sicut principij. Hoc autem non prestat eis per poenitentiam sequentem, ut ex tali principio procedant. Vnde ratio non sequitur.

AD TERTIVM dicendum quod Deus recordatur bonorum, quae quis facit in statu peccati, non ut remuneret ea in vita aeterna, quod debetur solis operibus viuus. i. ex charitate factis. Sed remunerat ea temporali remuneratione, sicut Grego. dicit in homelia de diuine & Lazaro, quod nisi diues ille aliquod bonum egisset, & in presenti seculo remunerationem accepisset, nequaquam ei Abraham diceret, recepisti bona in vita tua.

VEL etiam hoc potest referri ad hoc quod patietur tolerabilius iudicium. Vnde dicit Aug. in lib. de patientia. Non possumus dicere, schismatico melius fuisset, ut Christus negando, nihil eorum pateretur, quae passus est confitendo: sed existimandum est, tolerabilius ei futurum iudicium, quam si Christum negando nihil eorum pateretur: ut illud quod ait Apostolus, Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest: intelligatur ad regnū caelorum obtinendum, non ad extremi supplicij iudicium tolerabilius subeundum.

IN HOC art. 6. est vnica conclusio, quae sic habet. Opera mortua non viuificantur per poenitentiam sequentē. Quā conclusionem probat. S. Tho. testimonio diuini Pauli in argumēto incōtra & vnica ratione i litera articuli. Vide ibi quae adeo manifeste loquitur, quod non est opus ea repetere sed ultra probationes. S. Th. ego probō predictā conclusionē hoc modo. Nulla opera viuificantur per poenitentiam, nisi illa quae aliquo modo manent, saltem in diuina acceptatione. At opera mortua nullo modo manēt, nec in diuina acceptatione: quia nunquā fuerūt accepta à Deo. Ergo non possunt ad vitam redire: quia in Deo nulla potest esse mutatio. Ideo postquam semel noluit ea acceptare, nunquam acceptabit.

DVAITATVR circa illud quod dicit. S. Tho. Dubium in solutione ad 3. nempe, quod patietur iudicium vnicum, tolerabilius, de se, ille qui bona opera exercet in mortali, quā si non exerceret. Dubitatur (inquā) quomodo hoc intelligitur: quia videtur falsū. Poena enim essentialis correspondet qualitati & quantitati culpae in qua peccator decedit, & illa poena non remittitur ei, nec in totū, nec in parte propterea quod existens in peccato mortifero fecit aliqua bona opera moraliter. Ergo non videtur verū dictum. S. Thom:

AD HOC dico, quod in secunda secūda. q. 9. art. 5. exponit diuus. Tho. (ut ibi latius videbimus) quod illud potest intelligi dupliciter. Vno modo: quia ille qui in mortali exercet bona opera, ob hoc ipsum quia bonis operibus occupatur, impeditur, ne committat plura peccata, quae committeret, nisi dedisset eleemosynā, quando tenetur exēpli gratia, & alia id genus fecisset. Et ideo minus punitur in inferno, quā puniretur: quia tunc punitur pro vno peccato & alias puniretur pro multis.

SECVNDO dicitur, quod patietur iudicium tolerabilius: quia ille qui in peccato mortali exercet bona opera, peccat cum minori contēptu: ideo minori poena punietur in inferno, si decedat cū illo peccato, quā puniretur, si illud peccatū esset ex maiori contēptu: quia tunc sicut peccatum esset grauius: ita & poena grauior esset.

Quaestio. xxxi.

De partibus poenitentiae in generali.

DE INDE considerandum est de partibus poenitentiae. Et primo in generali: secundo in speciali de singulis. Circa primum, quaruntur quatuor.

PRIMO. Vtrū poenitentia habeat partes
SECUNDO. De numero partium.

TERTIO. Quales partes sint

QUARTO. De diuisione eius in partes
subiectiuas.

Articul. primus.

Vtrum poenitentiae debeant partes
assignari.

AD PRIMVM sic proceditur. Vide-
tur quod poenitentia non debeat par-
tes assignari. Sacramenta enim sunt
in quibus diuina virtus secreti-
us operatur salutē. Sed virtus diuina est una
& simplex. Non ergo poenitentiae, cum sit sa-
cramentum, debent partes assignari.

PR AETEREA. Poenitentia est virtus,
& est sacramentū. Sed ei in quantum est vir-
tus, non assignantur partes (quū virtus sit
habitus quidā, qui est simplex qualitas men-
tis) similiter etiā & poenitentiae in quantum est
sacramentū, non videtur quod sint partes as-
signandae: quia baptismo & alijs sacramētis
non assignantur partes. Ergo poenitentiae nul-
lo modo debent partes assignari.

PR AETEREA. Poenitentiae materia,
est peccatum: ut supra dictū est. Sed peccato
non assignantur partes. Ergo etiam nec poe-
nitentiae sunt partes assignandae.

SED CONTRA est, quod partes sunt
ex quibus perfectio alicuius integratur. Sed
poenitentiae perfectio integratur ex pluribus
scilicet ex contritione, confessione, & satisfactio-
ne. Ergo poenitentia habet partes.

R ESPONDEO, dicendum, quod par-
tes rei sunt in quas naturaliter totum diuidi-
tur. Habent enim se partes ad totū, sicut ma-
teria ad formam. Vnde in 2. phy. partes po-
nuntur in genere causa materialis: totum au-
tem in genere causa formalis. Vbiunque igitur
est ex parte materiae inuenitur aliqua plura

litas, ibi est inuenire partium rationem. Di-
ctum est autem supra, quod in sacramento
poenitentiae, actus humani se habent per mo-
dum materiae. Et ideo cum plures actus hu-
mani requirantur ad poenitentiae perfecti-
onem scilicet contritio, & confessio, & satisfactio
(ut infra patebit) consequens est, quod sacra-
mentum poenitentiae habeat partes.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod
quodlibet sacramentum habet simplicitatem
ratione virtutis diuinae quae in eo operatur. Sed
virtus diuina, propter sui magnitudinem,
operari potest, & per unum, & per multa:
ratione quorum & alicui sacramento possunt
partes assignari.

AD SECUNDUM dicendum, quod
poenitentiae, secundum quod est virtus, non
assignantur partes: actus enim humani qui mul-
tiplicantur in poenitentia, non comparantur
ad habitum virtutis sicut partes: sed sicut ef-
fectus. Vnde relinquitur, quod partes assign-
entur poenitentiae, in quantum est sacramen-
tum, ad quod actus humani comparantur
ut materia. In alijs autem sacramentis ma-
teria non sunt actus humani: sed aliqua res ex-
terior, una siue simplex, ut aqua, vel oleū:
siue cōposita, ut christus. Et ideo alijs sacra-
mentis non assignantur partes.

AD TERTIUM dicendum, quod pecca-
ta sunt materia remota poenitentiae: in quan-
tū, scilicet sunt materia, vel obiectum humanorū
actū, qui sunt propria materia poenitentiae,
prout est sacramentum.

IN HOC primo articulo est prius notandum
quod postquam loquuti sumus de poenitentia se-
cundum se, id est postquam diximus quid sit poeni-
tentia, & egimus de effectibus cōmunibus ipsi poeni-
tentiae, ut est sacramentū, & ut est virtus, nempe,
de remissione peccatorum, quae fit per ipsam poe-
nitentiam: agendum nobis est nūc de partibus poe-
nitentiae. Et quia poenitentia ut virtus est, non ha-
bet partes, cum sit simplex qualitas (ut supra dixi-
mus) ideo non est quaestio de hoc, scilicet an poenitētia
secundum quod virtus, habeat partes: quia certum
est, quod non. Sed est quaestio, an poenitentia secū-
dum quod sacramentū, habeat partes. Et est cōclusio,
S. Tho.

S. Tho. & omnium communiter, quod ita: Et pro-
bat: quia tam in artificialibus, quam in naturali-
bus, illa quae requiruntur ad formam totius. Scilicet ad
totum, sunt partes illius, & ita a Philosophis vo-
cantur. Sed ad poenitentiam, ut est sacramentū,
requiruntur tria, scilicet contritio, confessio, & satisfac-
tio. Ergo, & c.

HAEC materia tractatur a Magistro in 4. d. 16.
& ibidē ab omnibus, qui super Magistrū scribūt.

Dubium
unicum.

DVBITATVR an conclusio sancti Thome sit
de fide. Ad quod dico, quod non est: quia Scot.
in 4. d. 16. q. 1. dicit, quod sacramentum poeniten-
tiae non habet partes: sed solum est ipsa absolutio
sacerdotis. Et Durand. in 4. d. 14. q. 2. art. 1. dicit,
quod sacramentum poenitentiae non habet alias
partes, nisi solum confessionem poenitentis, & ab-
solutionem sacerdotis. Contritionē dicit, esse quā-
dam praecedentem dispositionem: satisfactionem
vero quid consequens ad sacramentū poenitentiae.
SED conclusio S. Thomae, quod poenitentia habet
partes, est communis, etiam aliorum doctorum,
exceptis Scoto & Durand. Et est securior: quia ab
ecclesia recepta in concilio Florentino, sub Euge-
nio. 4. ubi sic dicitur. Quartum sacramentum est
poenitentia. Cuius quasi materia, sunt actus poeni-
tentis, qui in tres distinguuntur partes. Quarū pri-
ma est cordis contritio. Ad quam pertinet: ut do-
leat de peccato commisso, cum proposito non pec-
candi de coetero: secunda est oris confessio. Ad quā
pertinet: ut peccator omnia peccata, quorum me-
moriae habet, suo sacerdoti confiteatur integra-
liter. Tertia est satisfactio pro peccatis, secundū
arbitrium sacerdotis, quae quidem praecipue fit
per orationem, ieiunium, & elemosynam. Forma
autem sacramenti huius, sunt verba absolutionis:
quae sacerdos profert, cum dicit, Ego te absoluo. Er-
go rationabilior & securior est cōclusio. S. Tho-
mae. ET probatur rursus: quia illae sunt partes alicuius
totius, quae requiruntur ad perfectum esse illius.
At haec tria, contritio, confessio, & satisfactio, re-
quiruntur ad perfectam poenitentiam sacra-
mentalem, etiam si non requirerentur ad veram poe-
nitentiam. Ergo sunt partes illius.

Articul. secundus

Vtrum conuenienter assignentur
partes poenitentiae, contritio, con-
fessio, & satisfactio.

AD SECUNDUM sic pro-
ceditur. Videtur, quod inconue-
nienter assignentur partes poe-
nitentiae, contritio, confessio, & sa-
tisfactio. Cōtritio enim est in corde (& sic per-
tinet ad interiorem poenitentiam) confessio au-

tem est in ore, & satisfactio in opere, & sic duo
ultima pertinent ad exteriorem poenitentiam
Poenitentia autem interior non est sacramen-
tum, sed sola poenitentia exterior, quae sensui
subiacet. Non ergo conuenienter assignantur
haec partes sacramento poenitentiae.

PR AETEREA. In sacramento no-
leg. confertur gratia: ut supra habitum est.
Sed in satisfactione non confertur aliqua gra-
tia. Ergo satisfactio non est pars sacra-
menti.

PR AETEREA. Non est idem fru-
ctus rei, & pars. Sed satisfactio est fructus
poenitentiae: secundū illud Lucae. 3. Facite fru-
ctus dignos poenitentiae. Ergo non est pars poe-
nitentiae.

PR AETEREA. Poenitentia ordina-
tur contra peccatum. Sed peccatum potest per-
fici solum in corde, per consensum: ut in secū-
da parte habitum est. Ergo & poenitentia. Nō
ergo poenitentiae debent partes poni, confessio
oris, & satisfactio operis.

SED CONTRA videtur, quod debe-
ant poni plures partes poenitentiae. Pars enim
hominis ponitur, non solum corpus, quod est
eius materia: sed etiam anima, quae est eius
forma. Sed tria praedicta cū sint actus poeni-
tentis, se habent sicut materia: absolutio au-
tem sacerdotis se habet per modum formae.
Ergo absolutio sacerdotis, debet poni quarta
pars poenitentiae.

R ESPONDEO. Dicendum, quod du-
plex est pars: ut dicitur in 1. Metha. scilicet pars es-
sentia, & pars quātitatis. Partes essentiae sunt
naturaliter quidem forma & materia, logi-
ce autem, est genus & differentia. Hoc autē
modo quodlibet sacramentum distinguitur in
materiam & formā, sicut in partes essentiae.
Vnde & supra dictum est, quod sacramenta
consistunt in rebus & verbis. Sed quia quan-
titas se tenet ex parte materiae, partes quanti-
tatis sunt partes materiae. Et hoc modo sacra-
mento poenitentiae specialiter assignantur par-
tes (ut dictum est) quantum ad actus poeni-
tentis

tēis, qui sunt materia huius sacramenti.

DICTUM est autē supra, qd alio modo fit recōpensatio offēnsae in pēnitētia, & in vīdicatiua iustitia. Nā in vīdicatiua iustitia fit recōpensatio secundū arbitriū iudicis, non secundū voluntatem offendētis vel offēnsae. Sed in pēnitētia fit recōpensatio offēnsae secundū voluntatem peccantis, & secundū arbitriū Dei, in quem peccatur: quia hic non queritur sola reā integratio & qualitatis iustitia (sicut in iustitia vīdicatiua) sed magis reconciliatio amicitiae, quod fit dum offendens recōpēsat secundū voluntatem eius, quē offēdit. **SIC** igitur requiritur ex parte pēnitētis, primo quidē, voluntas recōpēnsādi, quod fit per contritiōē. Secundo quod se subiciat arbitrio sacerdotis loco Dei, qd fit in cōfessione. Tertio quod recōpēset secundū arbitrium ministri Dei, quod fit in satisfactiōe. Et ideo contritiō, confessio, & satisfactiō, ponuntur partes pēnitētia.

AD PRIMVM ergo dicendū, quod contritiō secundū essentiam quidē, est in corde, & pertinet ad interiorem pēnitētiā: virtualiter autem pertinet ad exteriorē pēnitētiā: in quantum, s. implicat propositū confitēdi & satisfaciēdi.

AD SECUNDVM dicendū, quod satisfactiō confert gratiam, prout est in proposito, & auget eam prout est in executione: sicut et baptismus i adultis: ut supra dictū est.

AD TERTIVM dicendū, quod satisfactiō est pars pēnitētia sacramenti, fructus autem pēnitētia virtutis.

AD QVARTVM dicendū, quod plura requiruntur ad bonum, quod procedit ex integra causa, quam ad malū, quod procedit ex singularibus defectibus: secundū Dionysium 4. cap. de diuinis nominibus. Et ideo licet peccatum perficiatur in cōsensu cordis, ad perfectionē tamen pēnitētia requiritur & contritiō cordis, & confessio oris, & satisfactiō operis. Ad contrarium vero patet solutio per ea quae dicta sunt.

IN HOC articulo secundo est prius notādum, qd partes quātitatē alicuius rei, vel partes materiales, seu integrales (quae idē sunt) sūt duplices. Quaedā propriae, illae, s. quae pprie extēduntur vt manus, brachiū, in homine. Aliae autē dicuntur partes integrales improprie, per quandam similitudinē ad partes extēnsas. Et ita ponuntur partes in sacramento pēnitētia: quia homo quādo pēnitet: hoc modo extēditur, quod prius dolet, postea confitetur, deinde satisfaci. Ideo istae dicuntur partes quātitatē, aut integrantes, vel materiales, ob praedictam similitudinē.

SECUNDO est notādum, quod in naturalibus rebus, partes quātitatē, sunt ex parte materiae: ita in pēnitētia, materia pēnitētia habet plures partes. Sunt enī actus humani materia sacramenti pēnitētia, qui multi sunt, s. cōtritiō, cōfessio, & satisfactiō. Et deniq; totū quod ex parte pēnitētia, requiritur ad sacramentū pēnitētia est eius materia. Et sicut homo per suas partes materiales extēditur: ita pēnitētia extēditur dicitur, & habere partes materiales: vt diximus.

TERTIO. Dixi in articulo praecedenti, q. Scot. in. 4. d. 16. q. 1. dicit qd sacramentū pēnitētia nō habet istas partes: sed est sola absolutio sacerdotis. Et Duran. in. 4. d. 14. q. 2. art. 1. dicit, quod sacramentū hoc non habet nisi duas partes. s. confessionē & absolutionem.

ET arguitur hoc modo pro istis doctoribus contra conclusionem. S. Thom. quae est etiā cōmunis Bene sequitur. Propterea à S. Tho. & alijs ponuntur partes illae plures in pēnitētia sacramento, quia requiruntur ad illud. Sed ad pēnitētiā virtutem requiruntur & concurrunt multa, illa etiā quae sunt in sacramento pēnitētia. At in pēnitētia virtute non ponuntur plures partes. Ergo nec in pēnitētia vt est sacramentum.

AD hoc cōcesso antecedē, nego consequētiā: quia licet oīa illa quae inueniuntur in pēnitētia vt est sacramentum, inueniātur in pēnitētia, vt est virtus ex parte pēnitētia: non tamē eodē modo. Et ideo nō ponimus partes pēnitētia virtutis, & ponimus partes pēnitētia, vt est sacramentum: quia praedicta illa sunt pēnitētia virtutis effectus, qui requiruntur ad placandū Deum. Confessio etiā, quae aliquando actus pēnitētia virtutis non erat, nunc est actus eius: quia aliquando non fuit requisita ad pēnitētiā virtutem, & nunc post Christi institutionem requiritur. Et illa eadem non sunt effectus pēnitētia, secundum quod est sacramentum, sed partes: quia contritiō est prior sacramento, & sic non est eius effectus. Ergo non est eadē ratio, quo ad hoc, de pēnitētia vt est sacramentum: & de pēnitētia quatenus virtus est.

SECUNDO. Arguitur hoc modo. Satisfactiō non requiritur ad sacramentū pēnitētia. Ergo nō est pars eius. Cōsequētia bona, antecedēs probō

Siquis

Siquis confitetur peccata sua, & conteritur de illis, & absoluitur: esto non faciat amplius aliquā aliam satisfactiōem (immo dicunt aliqui quod non tenetur facere) est verum sacramentum, & sine satisfactiōe. Ergo satisfactiō non est pars pēnitētia.

AD HOC Capreol. in. 4. d. 16. q. 1. respondet ex verbis. S. Tho. quod duplices sunt partes rei. Quaedā essēntiales, & sine his impossibile est, q. sit res. Aliae sunt partes integrales, & sine his pōt esse res: quia licet illae requirantur ad perfectionē, non tamē ad essēntiā & veritatem rei. Homo enim non potest esse sine materia & forma, quae sunt partes essēntiales: tamen potest esse sine manu, quae est pars integralis. Et esto q. homo possit esse sine manu, nō potest rationabiliter negari, quod manus sit pars hominis. Ita dicendum est de pēnitētia, quod. s. illa non potest esse sine materia & forma. Materia est actus pēnitētia, forma, est absolutio, & sine his nō potest esse pēnitētia. Partes autē integrales sunt contritiō, & satisfactiō. Ideo potest esse sine illis: sed licet sit verū sacramentum, non tamen erit perfectum sine illis: quia sunt de perfectione sacramēti, licet non de essēntia.

IDEM argumentū fit de cōtritiōe. Quia potest accedere ad sacramentū pēnitētia sine cōtritiōe, vel ex ignorantia: quia putat se contritū esse, & non est, vel accedit cū attritiōe solū, ita quod non sufficiebat illa dispositio ad hoc q. peccata remitterentur, sed remittuntur per sacramentū solū. Nam ille habet verū sacramentum pēnitētia. Et non habet contritiōem. Ergo contritiō non est pars pēnitētia.

RESPONDETUR eo modo, quo ad aliud argumentū diximus. Cōcesso antecedenti, nego consequētiā: quia contritiō non est pars essēntialis, sed integralis & requisita ad perfectionē sacramenti pēnitētia. Et ideo quia requisita ad perfectionem, vocatur pars integralis.

SED de hoc, quantum est de contritiōe, sufficiēter respōdetur, quia nunquā dabitur perfectum sacramentū pēnitētia sine contritiōe: sed certe de satisfactiōe non est sufficiens solutio: quia dabitur perfectū sacramentū sine satisfactiōe, vt cū quis iā satisfecit. Probatur. Quia stat quod aliquis habeat tantā gratiam, ratione contritiōis magnae, q. tota culpa & tota poena remittatur. Ergo tūc nō requiritur satisfactiō, etiā ad perfectionē sacramēti: quia sine illa est sacramentū perfectū. Ergo nō est pars. Si enim Deus reuelaret, quod est dimissa tota poena, non teneretur pēnitens ad aliquam satisfactiōem: sicut, quia cōstat, quod tota poena remittitur in baptismo: ideo est perfectū sacramentum, & non imponitur aliqua satisfactiō: vt dicit Ambrosius ab omnibus receptus, quod non requiritur in baptismo gemitus neque planctus: sed omnia misericordia diuina gratis condonat.

AD hoc prius dico, quod non est idē de baptismo & de pēnitētia. Nam de baptismo constat, quod

nunquā ad illū requiritur satisfactiō, cum Paulus dicat, quod facit nouā creaturam, & incipit nouā vitā: quia per illū consepulti sumus Christo, & est regeneratio, ideo dicimus quod satisfactiō nō est pars eius. Sed ad pēnitētiā cōmuniter & in pluribus requiritur satisfactiō: quia pēnitētia non semper remittit totā poenā. Ideo dicimus, quod satisfactiō est pars pēnitētia. Et si aliquando raro satisfactiō non requiritur ad pēnitētiā: satis est, quod vt in plurimū requiritur.

SECUNDO. Dico quod ad hoc, vt satisfactiō sit pars pēnitētia, satis est quod potest esse pars eius, licet aliqñ non requiratur ad aliquā pēnitētiā. Et esto de facto non requiratur ad aliquam pēnitētiā: quia oēs pēnitent ita perfecte, quod eis remittitur tota poena, nihilominus satis est ad hoc quod dicatur absolute pars pēnitētia, vt de possibili possit esse pars pēnitētia: quia possunt homines imperfecte pēnitere, sicut nūc cōmuniter faciunt, & tunc satisfactiō est requisita, ad pēnitētiā, & est pars eius, & non baptisimi quia ad baptisimū nunquā requiritur. Et hoc est dicendū, loquēdo de satisfactiōe, quae est pro poena tantū: vt illa quae imponitur à cōfessario. Nam loquēdo de satisfactiōe quae est etiā pro culpa, vt est contritiō, illa semper requiritur ad sacramentum pēnitētia, capiēdo contritiōē pro dolore de peccatis, vt se extendit etiā ad attritiōem, etiam virtualem.

SED ruc sequeretur, quod sacerdos teneretur imponere pēnitētiā satisfactoriam: quia teneretur facere perfectum sacramentum.

DICO, quod postea dicemus quando agemus de confessione. Et pro nunc dico, quod tenetur sacerdos imponere aliquam satisfactiōem.

PRAETEREA. Arguitur contra eandem cōclusionem, hoc modo. Totum nō potest esse sine suis partibus, sed pēnitētia semper potest esse sine contritiōe & satisfactiōe. Ergo nō sunt eius partes. Probo antecedens: quia illae partes nūquā possunt esse simul. Ergo non possunt constituere aliquid totū. Sicut si quis faciat fundamentū domus, & postea quando facit restū, destruit fundamentū, non possit esse domus ex illis partibus.

AD hoc Capreol. dicit, qd pēnitētia est quodā modo successiuū, ideoque non requiritur qd partes sint simul: sed satis est quod succedant sibi in vicem. Nā aliis eodem modo probares quod dies naturalis non cōponitur ex 24. horis: quia illae non sunt simul. Ideo sicut 24. horae, proprie sunt partes diei naturalis: ita signatae partes quantum ad successiōem, sunt partes pēnitētia.

ET conclusio approbata fuit in concilio Florentino: vt citauimus in articulo praecedenti.

ET probatur qd illa tria assignata sunt partes pēnitētia: quia requiruntur ad pēnitētiā, vt est sacramentū, & nō vt effectus, nec vt causa. Ergo sūt partes illius. Et si dicas, quod illa consequētia nō valet: quia eadē ratione possemus dicere parietem

non esse partē domus, sed quid requisitū, non autē partē. Dico nihilominus quod nō potest alio modo probari parietem nō esse partē domus, nisi hoc modo. Est aliquid requisitum ad domū, & non ut causa, nec ut effectus. Ergo ut pars. Aliās posset quis dicere, quod homo non est, nisi anima rationalis. Et si dicas, quod non potest esse sine materia, dicam quod verum est: sed materia est quid requisitum ad esse hominis, sed non pars: ut tu dicis. Valet ergo consequētia. Satisfactio est requisita ad poenitentiam, ut est sacramentum: & non ut causa, nec ut effectus. Ergo ut pars eius.

Dubium
unicum.

SED dubitatur quā nam sit satisfactio quā ponitur sacramentum poenitentiae, sit ne illa quā confessarius imponit, an illa quam unusquisque per se assumit, & facit. Si (v.g.) Petrus confiteretur, & confessarius dicit illi, dic Misere mei Deus. &c. aut psal. De profundis, & ipse Petrus poenitens, sponte sua, post illam satisfactioem à confessorio iniūctam, ieiunat, vel dat eleemosynam pro peccatis suis, quā illarum est pars sacramenti: Illa quam imposuit confessarius, an illa quam ipse sponte sua superaddit:

DICO prius, quod probabile est utranque satisfactioem esse sacramentum poenitentiae.

SECUNDO. Dico, quod probabilius est solam illam esse poenitentiae partem, quā à confessorio imponitur. Probat prius ex verbis concilij Florentini iā supra citati: ubi sic dicitur. Tertia pars sacramenti Poenitentiae, est satisfactio pro peccatis, secundum arbitrium sacerdotis. Ergo de illa quā à sacerdote ponitur, intelligitur quod sit pars sacramenti. Secundo probatur: quia satisfactio iniūcta à sacerdote, maiorem virtutem habet, quā alia quam assumit poenitens libere, ceteris paribus. Et hoc non potest esse, nisi quia illa quā iniūgitur à confessorio habet virtutem à clauibus Ecclesiae, & ab ipso sacramēto. Ergo sola illa est pars sacramenti.

TERTIO. Sacerdos nullam potestatem habet, extra sacramentum supra poenitentem, & in sacramento habet potestatem imponendi aliquam satisfactioem. Ergo illa satisfactio est aliquid ipsius sacramenti. Ergo pars eius.

PRAETEREA. Est adnotandum illud quod dicit. S. Thom. in calce huius articuli, nempe, quod peccator debet reconpessare secundum arbitrium ministri Dei. Vbi significat peccatorem teneri ad acceptandum satisfactioem iniūctam à confessorio. Quod nos pressius tractabimus in secunda 4. q. 2. art. 3.

PRAETEREA. Videtur quod non sit verum id quod. S. Thom. dicit ad primum argumentum, nempe, quod contritio secundum essentiam, est in corde, & pertinet ad interiorem poenitentiam, virtualiter autem pertinet ad exteriorē poenitentiam in quantum implicat ad exteriorē poenitentiam, & satisfaciēdi: quia ex hoc sequitur, quod nō sunt tres, sed duae partes poenitentiae. Probat: quia cō-

tritio, ut distinguitur à confessione & satisfactioe, non est pars poenitentiae exterioris sacramentalis: ut litera dicit. Ergo. S. Tho. sibi contradicit. **AD HOC** dico, quod cōtritio interior est pars sacramenti poenitentiae, quatenus est initium & ratio sacramenti Poenitentiae, secundum quod includit velle satisfacere ad arbitrium sacerdotis. Ideo nulla est contraditio in. S. Tho. Et hoc est quod ipse dicit, virtualiter pertinere ad sacramentum Poenitentiae.

PRAETEREA. Nota illud quod Doctor. S. dicit ad secundum argumentum. s. quod satisfactio iniūcta à sacerdote virtute clauium, est maioris valoris, quam si esset solum voluntarie assumpta à poenitente.

VNDE, colligitur, quod male faciunt poenitentes in hoc quod volunt. ut sacerdos imponat eis parvam poenitentiam.

SECUNDO. Colligitur, male facere sacerdotes imponendo parvam poenitentiam, quando vidēt poenitentes paratos ad faciendum maiorem satisfactioem: quia perdunt illud quod haberent virtute clauium.

Articulus tertius,

Vtrum praedicta tria sint partes integrales poenitentiae.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod praedicta tria non sint partes integrales poenitentiae. Poenitentia enim (ut dictum est) cōtra peccatum ordinatur. Sed peccatum cordis, oris, & operis, sunt partes subiectivae peccati, & non integrales: quia peccatum de quolibet horum praedicatur. Ergo etiā in poenitentia contritio cordis, confessio oris, et satisfactio operis nō sunt partes integrales. **P**RAETEREA. Nulla pars integralis continet in se aliam sibi condiuisam. Sed contritio continet in se confessionem & satisfactioem in proposito. Ergo non sunt partes integrales.

PRAETEREA. Ex partibus integralibus, simul & equaliter constituitur totum, sicut linea ex suis partibus. Sed hoc nō contingit hic. Ergo praedicta non sunt partes integrales poenitentiae.

SED cōtra. Illae dicuntur partes integrales,

ex

ex quibus perfectio totius integratur. Sed ex tribus praedictis integratur perfectio poenitentiae. Ergo sunt partes integrales poenitentiae.

RESPONDEO dicendum, quod quidam dixerunt haec tria esse partes subiectivas poenitentiae. Sed hoc non potest esse: quia partibus subiectivis singulis adest tota virtus totius simul, & equaliter: sicut tota virtus animalis, in quantum est animal, saluatur in quolibet specie animalis, quae, & simul, & equaliter diuidunt animal. Sed hoc non est in proposito. Ideoque alij dixerunt, quod sunt partes potentiales. Sed nec hoc verum esse potest: quia singulis partibus potentialibus adest totum secundum totam essentiam: sicut tota essentia animalis adest cuilibet eius potentiae. Sed hoc nō est in proposito. Relinquitur igitur, quod praedicta tria sint partes integrales poenitentiae. Ad quarum rationem exigitur, quod totum non adsit singulis partibus, neque secundum totam eius essentiam, sed in omnibus simul.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod peccatum, quia rationem mali habet: potest in uno tantum perfici: ut dictum est. Et ideo peccatum quod in solo corde perficitur, est una species peccati. Alia vero species est peccatum quod perficitur in corde & ore. Tertio vero species est peccatum, quod perficitur in corde et opere. Et huiusmodi peccati partes quasi integrales sunt quae est in corde, quae est in ore, & quae est in opere. Et ideo poenitentiae, quae in his tribus perficitur, haec tria sunt partes integrales.

AD SECUNDM dicendum, quod una pars integralis potest continere totum, licet non secundum essentiam: fundamentum enim quodammodo virtute continet totum aedificium. Et hoc modo, contritio continet virtute totam poenitentiam.

AD TERTIVM dicendum, quod omnes partes integrales habent ordinem quaedam adinuicem. Sed quaedam habent ordinem tantum in situ: siue consequenter se habeant, sicut partes exercitus, siue se tangant, sicut

partes acerui, siue etiam colligentur, sicut partes domus, siue etiam continuentur, sicut partes lineae. Quedam vero habent in super ordinem virtutis: sicut partes animalis. Quarum prima virtute, est cor, & aliae quodam ordine virtutis dependent ab inuicem. Tertio modo ordinantur ordine temporis: sicut partes temporis & motus.

PARTES igitur poenitentiae habent adinuicem ordinem virtutis & temporis, quia sunt actus: non autem ordinem situs, quia non habent positionem.

IN HOC articulo tertio, circa primum argumentum, dubitatur quomodo est verum id quod dicit. S. Tho. nempe, quod peccatum quod in solo corde perficitur, est una species peccati, & peccatum quod perficitur in corde, & ore est alia species. &c. Videtur enim hoc falsum: quia homicidium voluntarium perficitur in corde. Et tamen nō distinguitur specie ab eodem homicidio exteriori. Ergo, &c.

AD HOC dico, quod tribus modis peccata cordis, oris, & operis distinguntur. Vno modo ex obiecto. Et quando aliquid peccatum cordis distinguitur ex obiecto à peccato operis: tunc differunt specie: ut odium Dei, & furtum externum. Secundo modo peccatum cordis differt specie à peccato oris vel operis, quando haec peccata habent de se consumari (ut litera dicit) in solo corde, & aliud in solo corde & ore, & aliud in solo opere & corde. Tunc enim ista peccata differunt specie: ut odium Dei, infidelitas, & alia id genus consumantur in solo corde. Contumelia autem & detractio in ore consumantur. Furtum, adulterium, homicidium, & alia id genus, opere perficiuntur. Tertio modo peccata cordis, oris, & operis distinguntur solū per gradus, & non specie: ut cum peccatum aliquod, quod in opere de se consumatur, distribuitur in cogitationem, locutionem, & opus, nempe, si prius deliberasi alienum capere, deinde dixisti te alienum capturum, & demum accepisti. Tunc distinctio non est specifica, sed gradualis tantum. Idem peccatum tunc specie distinguitur per gradus: ut constat. Gradatim enim consummatur, ex eo quod est in corde, & quod est in ore, &c.

Articulus quartus.

Vtrum conuenienter diuidatur poenitentia in poenitentiam, ante baptismum, poenitentiam mortaliū, & poenitentiam venialiū.

ARTI-

Dubium
unicum.

QUARTVM sic proceditur. Videtur, quod inconuenienter diuidatur poenitentia in poenitentiam ante baptismum, poenitentiam mortalium, & poenitentiam venialium. Poenitentia enim est secunda tabula post naufragium: ut supra dictum est: baptismus autem prima. Illud ergo quod est ante baptismum, non debet poni species poenitentiae. **PR AETEREA.** Quod potest destruere maius: potest etiam destruere minus. Sed mortale est maius peccatum, quam veniale: illa vero poenitentia quae est de mortalibus, eadem etiam est de venialibus. Non ergo debent poni diuersae species poenitentiae. **PR AETEREA.** Sicut post baptismum peccatur venialiter & mortaliter: ita etiam ante baptismum. Si ergo post baptismum distinguitur poenitentia venialium et mortalium: par ratione debet distinguere ante baptismum. Non ergo conuenienter diuiditur poenitentia per has species.

S E D contra est, quod Aug. libro de poenitentia ponit praedictas tres poenitentiae species.

R E S P O N D E O. Dicendum, quod haec diuisio est poenitentiae secundum quod est virtus. Est autem considerandum quod quaelibet virtus operatur secundum congruentiam temporis, sicut & secundum alias debitas circumstantias. Vnde & virtus poenitentiae actum suum habet in hoc tempore secundum quod conuenit no. leg. Pertinet autem ad poenitentiam: ut detestetur peccata praeterita cum proposito immutandi vitam in melius, quod est quasi poenitentiae finis. Et quia mortalia recipiunt speciem secundum finem (ut in secunda parte habitum est) conueniens est, quod diuersae species poenitentiae accipiantur secundum diuersas immutationes quas poenitens intendit. Est autem triplex immutatio a poenitente intenta. Prima quidem per regenerationem in nouam vitam. Et haec pertinet ad poenitentiam quae est ante baptismum. Secunda autem immutatio est per reformationem vitae pra-

teritae iam corruptae. Et haec pertinet ad poenitentiam mortalium. Tertia autem immutatio est, in perfectiorem operationem vitae. Et hoc pertinet ad poenitentiam venialium, quae remittuntur per aliquem feruentem actum charitatis: ut supra dictum est.

A D P R I M V M ergo dicendum, quod poenitentia quae est ante baptismum, non est sacramentum: sed actus virtutis disponens ad sacramentum baptismi.

A D S E C V N D V M dicendum, quod poenitentia quae delet peccata mortalia, delet etiam venialia: sed non conuertitur. Et ideo haec duae poenitentiae se habent, sicut perfectum & imperfectum.

A D T E R T I V M dicendum, quod ante baptismum non sunt peccata venialia sine mortalibus. Et quia veniale sine mortali dimitti non potest (ut supra dictum est) ideo ante baptismum non distinguitur poenitentia mortalium & venialium.

H I C articulus quartus motus est a D. Tho. ut exponeret. D. Aug. qui posuit illam distinctionem: ut. D. Tho. citat. Et. S. Tho. exponit optime, nec est ibi alia difficultas.

S E C V N D O. Nota Aug. & S. Thom. dicentes manifeste, poenitentiam virtutem requiri ante baptismum. Quod nos latius tractauimus supra in materia de baptismo, & repetemus, & aliquid addemus infra in materia de contritione.

Haecenus. I. Tho

mas in tertia parte sua summa a quaestione. 60. quae hic est prima inclusiue vsque ad hanc quaestionem. 90. quae hic est tricesima prima, etiam inclusiue. Vbi extremum vitae agens, non potuit ab incepto non desistere, & finem tam graui operi in tempestiue imponere. In quo non ipse aliquid amisit, quia in foelicitatem vltimam raptus, Deo suo fruitur: sed posteritas nimirum lucraretur, si. D. Thom. materias omnes, quae super quartum sententiarum Magistri ab alijs Theologis tractantur, absolueret. Ideo, ut ea quae hic deerrant, apponatur, & examinentur vsque ad finem quartae sententiarum Magistri, pro captu nostro laborabimus. Et ita procedemus, quod postquam. D. Tho. has materias in summa non tractauit, nec alibi, vbi maior auctoritatem haberet, quam super quartum Magistri

Magistri ex eodem quarto. S. Thom. assumemus textum ab isto loco de partibus poenitentiae in particulari vsque ad finem totius quarti. Et super ipsum textum addemus cotrouersias doctorum, de finemque stylo claro: ut in praecedentibus fecimus. Et spero magnum me studiosis & ingeniosis emolumentum allaturum, illuminante Domino qui vera lux est illuminans omnem hominem uenientem in hunc mundum.

Quaestio. xxxij.

De partibus poenitentiae in speciali. Et primo de contritione.

D E I N D E considerandum est de singulis partibus poenitentiae. Et primo de contritione. Secundo de confessione. Tertio de satisfactione. De contritione autem consideranda sunt. Primo quid sit. Secundo de quo esse debeat, Tertio quanta esse debeat. Quarto de duratione ipsius. Quinto de effectu ipsius. **C I R C A** Primum quaeruntur tria. **P R I M O.** Vtrum conuenienter diffiniatur **S E C V N D O.** Vtrum contritio sit actus virtutis. **T E R T I O.** Vtrum attritio possit fieri contritio.

Articul. primus.

Vtrum contritio conuenienter diffiniatur.

S. Thom. 4. d. 17. q. 2. art. 1. q. 1. & sequentibus.

I N **P R I M V M** sic proceditur. Videtur quod contritio non sit dolor pro peccatis, cum proposito confitendi & satisfaciendi, ut quidam diffiniunt: quia (sicut Aug. dicit lib. de ciuitate Dei) dolor est de his quae nobis nolentibus accidunt. Sed peccata non sunt huiusmodi. Ergo contritio non est dolor pro peccatis. **PR AETEREA.** Contritio nobis a Deo datur. Sed quod datur non assumitur.

Ergo contritio non est dolor assumptus.

PR AETEREA. Satisfactio & confessio sunt necessaria ad hoc quod poena remittatur, quae in contritione remissa non fuit. Sed quandoque tota poena in contritione remittitur. Ergo non est necessarium semper, quod contritus habeat propositum confitendi.

PR AETEREA. Si dolet de peccatis praeteritis, aut vult ea non esse, aut non fuisse. Si vult ea non esse, & iam non sunt. Ergo habet quod vult. Ergo magis gaudium est, quam dolor. Si autem vult ea non fuisse, hoc est impossibile: quia quod factum est non potest non fuisse. Ergo voluntas sua stulta est: quod non est dicendum de contrito, quia nullus, qui secundum virtutem operatur, est stultus: ut dicitur in. 4. Ethicorum. Ergo contritio nullo modo est dolor.

S E D **C O N T R A** est ipsa diffinitio.

R E S P O N D E O. dicendum, quod mitum omnis peccati est superbia, per quam homo sensu suo inherens a mandatis diuinis recedit. Et ideo oportet quod illud quod destruit peccatum, hominem a proprio sensu discedere faciat. Ille autem qui in suo sensu perseuerat, rigidus & durus per similitudinem vocatur. Vnde & frangi dicitur aliquis, quando a suo sensu diuellitur. Sed inter fractionem, & comminutionem, siue cotritionem, unde haec nomina ad spiritualia transferuntur, hoc interest (ut dicitur. 4. Metecororū, cap. 9) quod frangi dicuntur aliqua, quando in magnas partes diuiduntur: sed comminui, vel coteri, quando ad minimas partes reducitur, hoc quod in se solidum erat. Et quia ad dimissionem peccati requiritur, quod affectum peccati homo dimittat, per quem quandam continuitatem & soliditatem in suo sensu habebat, ideo actus ille, quo peccatum dimittitur, contritio dicitur per similitudinem. In qua quidem contritioe plura possunt considerari. ipsa substantia actus, modus agendi, principium & effectus. Et secundum hoc de contritione inueniuntur diuersae diffinitiones traditae. Quantum

enim ad ipsam substantiam actus, datur praedicta diffinitio. Et quia actus contritionis, est actus virtutis, et est pars poenitentiae sacramenti, ideo manifestatur in praedicta diffinitione, in quantum est actus virtutis, in hoc quod ponitur genus ipsius, scilicet dolor, et obiectum in hoc quod dicitur, pro peccatis, et electio quae requiritur ad actum virtutis, in hoc quod dicitur assumptus: sed in quantum est pars sacramenti per hoc quod tangitur ordo ad alias partes, cum dicitur, cum proposito confitendi, &c.

ALIA etiam diffinitio inuenitur, quae diffinit contritionem secundum quod est actus virtutis tantum: sed additur ad praedictam diffinitionem differentia contrahens ipsam ad specialem virtutem, scilicet poenitentiam. Dicit enim quod poenitentia est dolor voluntarius pro peccato, puniens quod dolet se commississe. In hoc enim quod additur punitio, ad specialem virtutem contrahitur.

ALIA autem diffinitio inuenitur Isido. quae talis est. Contritio est compunctio est humilitas mentis cum lachrymis, veniens de recordatione peccati, et timore iudicij. Et haec quidem tangit rationem nominis in hoc quod dicit, humilitas mentis: quia sicut per superbiam aliquis in suo sensu redditur rigidus: ita per hoc quod a suo sensu contritus recedit, humiliatur. Tangit etiam modum exteriorum in hoc quod dicit, cum lachrymis, et principium contritionis in hoc quod dicit, veniens de recordatione peccati, &c.

ALIA sumitur ex verbis Aug. quae tangit effectum contritionis: quae est. Contritio est dolor remittens peccatum.

ALIA sumitur ex verbis Grego. quae talis est. Contritio est humilitas spiritus anihilans peccatum inter spem et timorem. Et haec tangit rationem nominis in hoc quod dicit, quod contritio est humilitas spiritus, et effectus eius in hoc quod dicit, anihilans peccatum, et originem, in hoc quod dicit, inter spem et timorem. Nec solum ponit causam principalem quae est timor: sed etiam eam quae est spes, sine qua timor desperacionem facere posset.

mor desperacionem facere posset.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod quavis peccata, quando accidunt, voluntaria fuerint: tamen quando de eis conterimur, voluntaria non sunt. Et ideo nobis nolentibus accidunt: non quidem secundum voluntatem quam tunc habuimus cum ea volebamus: sed secundum illam quam nunc habemus quae vellemus quod nunquam fuisset.

AD SECUNDVM dicendum, quod contritio est a Deo solo quantum ad formam qua informatur, sed quantum ad substantiam actus ex lib. arbit. et a Deo qui operatur in omnibus operibus, et natura et voluntatis.

AD TERTIVM dicendum, quod quavis possit tota poena per contritionem dimitti: tamen adhuc necesse est confessio et satisfactio: tum, quia homo non potest esse certus de sua contritione, quod si erit ad totum tollendum sufficiens, tum etiam quia confessio et satisfactio sunt in precepto. Unde transgressor constitueretur, si non confiteretur, et non satisfaceret.

AD QVARTVM dicendum, quod quavis voluntas completa non possit esse alicuius sapientis de impossibili: tamen voluntas conditionata, quae et velleitas dicitur, esse posset de impossibilibus, quae etiam sapienter vellet quod est impossibile, si possibile foret. Et ista voluntas sufficit ad dolorem causandum, et praecipue quando impossibilitas obtinendi non ex nobis provenit. Et sic est in proposito.

HANC materiam contritionis tractant Scholastici pro libito, quantum ad locum, ubi volunt super Magistrum sententiarum. Aliqui tractant in 4. d. 14. et alii in d. 17. et illic tractavit sanctus Thom.

SECUNDO. Dicendum nobis est prius de ipso nomine contritionis: deinde dicemus de re. Quo ad primum. Hoc nomen, contritio, nomen est latinum a contero verbum, et non est nomen fictum. Et certum est, quod prima sua significatione non significat aliquid spirituale, sed quandam passionem corporalem. Illud enim dicitur conteri, quod in minimas particulas frangitur. Sed usurpatur a Theologis pro dolore mentis. Transfertur enim a significatione humana et corporali ad spiritua-

lem. Et ita significat dolorem, per translationem. Est sanctus Thom. ponit rationem huius metaphorae: quia principium omnis peccati est superbia. Peccatum enim est durities quaedam superbo animo et superbo collo. Solemus namque dicere aliquos homines duros, qui sunt istati animo: ut habetur Esai. 3. Pro eo quod elevatae sunt filiae Syon, et ambulaverunt extenso collo. Et contritio dicitur actus ille quo cadit ab illa duritie et integritate ille peccator. Et quia ad remissionem peccati requiritur quod homo affectum peccati dimittat, per quem quandam duritiam et soliditatem suo sensu abundans habebat, ideo actus ille quo peccatum remittitur, dicitur contritio. Nomen est quod in hac significatione non inuenitur apud Ciceronem, et alios latinos gentiles. Bene tamen inuenitur poenitere apud auctores gentiles: sed non inuenitur contritio pro poenitentia, nec conteri pro poenitere. Sed ab initio christianitatis ab antiquissimis doctoribus ecclesiasticis, et non solum a neotericis, usurpatum est hoc nomen contritio pro dolore peccatorum. Et non est mirum si gentiles non habuerunt illam significationem: quia parum tractabant de hac re. Sed Theologi qui multa tractaverunt et tractare debebant, voluerunt dare proprium nomen poenitentiae interiori, et eleganter usurpaverunt: quia latine dicitur fractus et contritus, animo, quasi recedat a frigiditate illa, a rigore, et duritie quam per peccatum habebat. Inuenitur etiam in Scriptura in hac significatione. Esai. 55. Vos clamabitis pro dolore cordis, et ululabitis pro contritione spiritus. Hoc autem non potest intelligi de dolore sensitivo.

SECUNDO Esai. 15. Intriui eius accincti sunt sacco: super te est ieiunium eius, et in plateis eius onis ulular, descendet in fletum.

TERTIO Daniel. 3. Sumas humiles in vniuersa terra hodie propter peccata nostra, et non est in tempore hoc princeps, nec dux et propheta, nec holocaustum nec sacrificium, nec incensum, nec locus primitiarum coram re: ut possimus inuenire misericordiam tuam. sed in animo contrito, et spiritu humilitatis suscipiamur. Clarum est, quod contritum cor accipitur ibi: quia dolebant de peccatis, et non poterant offerre sacrificia, et ideo dicit propheta, quod illi offerebant cor contritum, id est poenitens.

PRO hoc est etiam illud psal. 50. Cor contritum Deus non despicias. i. cor poenitens. Et in alio psal. 146. Qui sanat contritos corde, et alligat contritiones eorum. Non est ergo contritio nomen nouum: cum frequens sit in Scriptura, et apud antiquos auctores ecclesiasticos, qui peritia linguarum latinarum habebant. Reddam igitur rationem horum nominum: quia aliqui aduertunt istis nominibus Theologorum, et dicunt quod non sunt latina, sed ficta nomina. Et constat eos hoc facere, vel lituore, vel imperitia sacrarum litterarum, et nescientia sanctorum doctorum: aut superbia, qua vo-

lunt, etiam sanctos arguere. Denique Aug. lib. de poenitentia inquit. Ad poenitentiam aegedam non sufficit mores immutare in melius, et a malis factis recedere, nisi de his, quae facta sunt, satisfaciatur peccator per poenitentiae dolorem, per humilitatis gemitum, per contritionis cordis sacrificium.

SECUNDO. Idem Aug. de poenitentia, et habetur de poenite. et remi. d. 2. ca. Charitas. Sine charitate quomodo quis veram cordis contritionem habere poterit, et remissionem peccatorum? TERTIO. Cassianus collatione. 20. cap. 7. dicit. Dum agimus poenitentiam, et adhuc vitiosorum actuum recordatione mordemur: necessarium est, ut ignem conscientiae nostrae obortum ex confessione, lachrymarum imber extingat. Cum vero cuiquam in hac humilitate cordis spiritus contritione defixa horum recordatio fuerit composita: certum est eum ad satisfactionis finem ac indulgentiae merita peruenisse, et ab vniuersorum criminum laepe purgatum. &c. Egregia quidem sententia. Ita oportet obiter adnotare, quia plurimum defertur in materia contritionis. Multi dicunt, quod Cassianus scripsit graece: se lego non credo: quia non video quis sit illius translationis auctor.

PRAETEREA Grego. in lib. 8. moralium, sic ait. Alia est contritio siue compunctio quae nascitur per amorem: et alia quae nascitur ex timore.

PRAETEREA. Bernardus super cantica. Vnguentum contritionis, est vnguentum deuotionis. Et haec sufficiunt quaecumque ad rationem nominis. Est igitur nomen hoc, contritio, latinum, et aptum ad significandam poenitentiam interiorem.

SEQ VITVR de re ipsa. Quid vocamus contritionem? Contritio (ut patet ex significatione nominis) dicitur quaedam amaritudo et tristitia mentis. Sed usurpatione Theologorum capitur pro actum poenitentiae. Unde dico ad hoc aliquibus propositionibus: Prima est. Contritio, ut a Theologis capitur, est actus perfectus poenitentiae. Et non potest melius diffiniri.

SED quid est actus perfectus poenitentiae? Quia nos diximus quod poenitentia iungitur pro habito, quo mediante placamus Deum nobis pro peccatis offensum, et consequimur remissionem peccatorum. Et hoc diximus esse virtutem poenitentiae. Unde ad hoc debet tendere intentio poenitentis: ut placet Deum. Perfectus autem actus ex natura sua, est ille quo placatur Deus, et redditur peccatoribus propitius. Dico, ex natura sua: quia confessio non requiritur ex natura sua, sed Christi institutione. Et quod contritio capitur in illa significatione, probatur ex Aug. ubi supra, nempe de poenite. et remi. d. 2. ca. Charitas est a qua. Vbi dicitur. Quomodo quis veram contritionem cordis habere poterit sine charitate? Videtur ex illis verbis quod Aug. capit contritionem in illa significatione, id est pro actu poenitentiae sufficienti ad placandum, et reconciliandum Deum, et ad remittendum peccata: quia si Aug. loqueretur de quocum-

quocunq; dolore, sine charitate potest haberi aliquis dolor. Verum est, quod ab aliquibus usurpatur contritio pro quocunq; dolore, etiam insufficienti ad remittendum peccata: ut accipit Caiet. in quotlib. suis. Sed non conformatur in hoc sanctis proprie accipientibus contritionem. Et sic etiam usurpat. B. Grego. ubi supra: quia dicit quod quaedam contritio est quae oritur ex timore, & non est sufficiens ad remissionem peccatorum. Sed contritio proprie capitur pro actu sufficienti ad remittendam peccata, & reconciliandum Deum ipsi peccatori: ut iam iam videbimus. Et alij imperfecti dolores vocantur attritiones.

SED quis actus est ille quem dicimus esse actum perfectum poenitentiae? Sic secunda propositio. Contritio est dolor. Haec propositio est contra Lutherum in ar. 5. ut refert Rosenfis. Et probatur ex multis precedentibus: quia ad remissionem peccatorum requiritur dolor, ex prima propositione. Sed contritio est actus perfectus poenitentiae sufficiens ad remissionem peccatorum. Ergo est dolor. Maior constat ex his quae diximus contra Lutheranos.

SECUNDO Probatur ex ipsa significatione nominis: quia quando aliqua res conteritur, patitur: ut ergo teneat metaphora, oportet quod patitur anima quando conteritur, & anima non patitur verberibus, sed dolore. Ergo contritio est dolor.

TER TIO. Probatur ex auctoritatibus sanctorum. Augustinus lib. de poenitentia ca. 2. & 3. dicit, quod non potest quis consequi remissionem peccatorum, nisi prius satisfaciat Deo per poenitentiae dolorem. Sed contritio est actus per quem satisfacimus Deo. Ergo est dolor. Et hoc idem dicit Aug. in multis alijs locis.

PRAETEREA. Hiero. & habetur de poenitentia & remissionis. d. 1. cap. Mensuram autem apud Deum, ait. Non valet tantum mensura temporis, quam doloris.

PRAETEREA. Chyfos. Super Matth. homelia 23. ait, non dolore quia peccaveris, magis indignari & irasci facis Deum: quam id ipsum quod ante peccaveras.

PRAETEREA. Idem Chyfos. lib. de compunctione cordis. Respondit enim illis qui dicunt quod non possunt facere poenitentiam: quia non possunt ieiunare, non possunt dare eleemosynas, ait. Quid corporis viribus opus est: cum cor coterere debeamus: Hoc solum est quod a nobis expocitur: ut semper recordemur mala nostra, & pro his Domino supplicemus.

PRAETEREA. Casiodorus super illud psal. 119. Ad dominum, cum tribularer, clamaui, &c. dicit, Dominus nescit differre quem compuncto corde senserit supplicare. Vnde manifeste dicit Casiodorus, quod quando aliquis compuncto corde rogat, Deus statim remittit. Ergo est dolor: quia hoc est cor compunctum. i. cor contritum dolore.

PRAETEREA. D. Cyprianus in sermone. 5. de lapsis, inquit. Agite poenitentiam plenam lamen-

tantes & dolentes, probate maestitiam, nec vos quorundam moueat error improvidus, nec stupor vane: qui cum teneantur in tam grandi culmine, percussi sunt animae cecitate, ut nec intelligant delicta, nec plangant. Ergo contritio est dolor: postquam plena poenitentia est maestitia animae lamentatis & dolentis.

PRAETEREA. Hiero. sup. Malachiam, ait. Qui peccator est, & quem remordet propria conscientia, cilicio propriae poenitentiae accingatur, & plangat, vel propria delicta, vel populi. Et Publicanus percutiebat pectus suum. Luca. 13.

PRAETEREA. Pro hoc est illud quod habetur in psal. 125. Qui seminant in lachrymis, &c. Lachryma enim, sunt dolor & afflictio mentis.

PRAETEREA. Probatur hoc ipsum: quia ubique in Scriptura inducitur petentes veniam, inducuntur lamentates. Matth. 11. & Luca. 10. Vt tibi Bethsaida, v. tibi Corozaym, quia si in Tyro & Sydone factae fuissent virtutes quae in te factae sunt: in cilicio & cinere egissent poenitentiam. Manifestum est, quod cinis & cilicium, sunt signa doloris: sicut qui accipiunt vestes lugubres.

PRAETEREA. Luca. 22. dicitur de Petro, quod postquam peccauit egressus foras, fleuit amare. Egit ergo Petrus poenitentiam flendo amare. Contritio ergo est dolor.

PRAETEREA. Iudith. 4. refertur quomodo Hoernes obsideret ciuitatem. Et dicitur ibi quod ad deprecationem Heliachim sacerdotis clamauit omnis populus ad Dominum instantia magna, & humiliauerunt animas suas in ieiunio & oratione ipsi & mulieres eorum, & sacerdotes induerunt se cilicijs. En illi poenitebant, & orabant cum magna tristitia & dolentes, non gaudentes. Et contritio est poenitentia. Ergo est tristitia siue dolor.

PRAETEREA. 3. Reg. 22. est exemplum illustrissimum de Achaz, de quo dicitur, quod fuit pessimus homo, & misit Dominus ad eum Eliam prophetam, & dixit. Haec dicit Dominus, Ecce inducam super te malum, & dementiam posteriora tua, & interficiam de Achab mingentem ad perietem. Cum autem Achab audiisset sermones hos scidit vestimenta sua, &c. Et ait Dominus ad Eliam Nonne vidisti humiliatum coram me Achab? Quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius. Vbi est adnotandum illud verbum, mei causa, quia dolor hic, ut sit contritio, debet esse causa Dei. i. ut Deus reddatur propitius, & illi fiat recompensatio.

PRAETEREA. Ionae. 3. est exemplum de Ninuivitis, quomodo crediderunt Ninuivae Domino, & praedicauerunt ieiunium, & vestiti sunt sacco a maiore usque ad minorem. Vnde constat, quod quando poenitebant, semper ostendebant magnam tristitiam. Hoc etiam est expresse determinatum in concilio Florentino sub Eugo. 4. ut supra. q. praecedenti art. 1. citauimus.

PRAETEREA. Idem determinatum est in concilio

Dubium primum. **Cilio Trident.** Sessio. 6. cap. 5. & 6. SED dubitatur, quis est iste dolor. Ad hoc dico, quod duplex est dolor. Quidam est dolor sensitivus: ut cum quis comburitur, vel flagellatur: alter est dolor intellectivus.

HIS suppositis, sit tertia propositio. Contritio non est dolor sensitivus, sed intellectivus. Probatur: quia poenitentia virtus, non est in appetitu sensitivo, sed in voluntate: ut docuit sanctus Thomas. supra. q. 26. articulus 5.

SECUNDO. Contritio est perfectus actus poenitentiae, qui temper est in potestate nostra. Sed dolor sensitivus non semper est in potestate nostra. Ergo contritio non est dolor sensitivus, sed intellectivus. i. est dolor qui est subiective in voluntate, & non in appetitu sensitivo.

Dubium secundum. SED dubitatur. Quis actus voluntatis est? Proinus dissolutione est notandum, quod eodem modo sicut in appetitu sensitivo omnes passiones sequuntur ex amore: ut ait Aug. 1. de ciuitate Dei, & S. Tho. 1. p. q. 20. art. 1. & prima. 2. q. 27. art. 4. ex amore nascitur delectatio: ex hoc enim quod amat, & consequitur amatum, sequitur delectatio. Et etiam ex amore nascitur tristitia, eo. s. quis tristatur: quia priuatur re quam amabat. Et ita dicendum est de alijs passionibus, quod omnes nascuntur ex amore. Et ita dicendum est in actibus voluntatis: quia omnes actus voluntatis nascuntur ex amore. Vnde quando quis non amat, non potest habere odium, tristitiam, aut delectationem.

VNDE sequitur, quod ex amore in voluntate causatur delectatio, ex quo aliquis consequitur id quod amat, & ex amore nascitur odium, & ex odio causatur dolor, vel tristitia: ut cum aliquis consequitur amatum, sequitur delectatio etiam in voluntate, & ex illo nascitur voluptas & gaudium: sic etiam ex odio alicuius rei nascitur tristitia & dolor: quia ille abhorret illud, hoc etiam contingit in voluntate circa actus suos. Vnde dolor in voluntate non est proprie actus elicited a voluntate. Non enim est volitio, aut nolitio, qui sunt actus qui elicuntur a voluntate, sed est quaedam alia qualitas distincta realiter, licet aliqui dicant quod no. Ex plurimum. Amor in voluntate est actus elicited a voluntate. s. volitio qua quis vult bonum alteri, vel sibi amato. Vnde sicut ex hoc quod quis vult bonum alteri, vel sibi, & consequitur illud, nascitur gaudium: ita ex hoc quod vult, vel non vult aliquid, & nihilominus accidit, nascitur dolor, qui est passio, vel affectio quae nascitur ex odio. &c.

HOC supposito sit. 4. conclusio. Contritio proprie loquendo non est dolor formaliter, nec identice. Probatur: quia dolor, proprie capiendo, est illud quod sequitur ex odio. Et contritio est odium peccatorum, & non illud quod sequitur ex odio. Probatur hoc: quia ex hoc quod displicent alicui sua peccata, & non potest facere quod non fuerint, ex hac displicentia, vel odio, oritur tristitia, et contritio non est illa tristitia causata ex odio, sed est

ipsum odium, vel illa displicentia. Haec est expresse Aug. ubi supra. Inquit enim. Sicut poenitentiae comes est dolor. &c. Ecce ubi dicit quod dolor non est poenitentia, sed comes poenitentiae. Poenitentia ergo est delectatio, odium, vel displicentia peccatorum. Et quod non sit idem dolor & displicentia, probatur. quia. S. Tho. supra. q. 25. art. 3. dicit, quod displicentia peccatorum causat dolorem in his qui sunt capaces doloris, sicut sunt homines in hac vita. In alia autem vita est displicentia peccatorum in beatis, sed non est dolor: quia iam homines non sunt capaces doloris. Non enim iam tunc est actus, nec dolor.

PRAETEREA. S. Tho. art. Sequenti, in solutione, ad primum, dicit quod cum dicimus contritionem esse dolorem, capitur dolor pro displicentia quadam, non pro passione causata ex illa displicentia, secundum quod affectus voluntatis denominatur per nomina passionum, & allegat se in 3. d. 26. quia causam nominamus ex effectu. Vnde sequitur, quod duplex est dolor in voluntate. Alter proprius: alter improprius. Proprius, est ille actus qui sequitur ex odio, aut nolitione peccati: improprius est ipsa nolitio, aut ipsum odium peccati.

SED consequenter dubitatur quid est istud odium, vel haec delectatio, aut displicentia peccatorum, an sit velle aliquid, aut nolle aliquid: cum sit actus voluntatis.

AD HOC quidam dicunt, quod non oportet actus voluntatis omnes esse complexos, illos. s. qui explicantur per propositiones: sicut, ego volo crastina die legere, est actus complexus voluntatis: quia est actus qui habet pro obiecto complexum. Alij sunt actus incomplexi. Sicut enim in appetitu sensitivo amor non est aliquid complexum: ita in voluntate aliquis actus non erit complexus. Exemplum Equus amat equam. An amet sicut homo amat suum amicum volens illi salutem & bonum? Dico, quod non: quia equus nescit, an hoc ipsum quod amat equam, sit sibi conueniens, vel non, nec sciret respondere, hoc volo: quia est mihi conueniens, aut equae amatae. Sicut enim appetitus naturalis in lapide descendendi deorsum, est quaedam qualitas quae ad aliud inclinatur, sed simplex: ita in brutis est quaedam qualitas quae simpliciter inclinatur brutum per quendam actum elicited, non quidem naturalem, sicut in lapide: sed elicited ab ipso appetitu equi. Ita dicunt, quod in voluntate est quidam actus incomplexus. Et declarant ipsi de amore in patria, quem habet beatus, praeter hoc quod est velle Deo summum bonum, velle Deo omnipotentiam, &c. qui sunt complexi, est quaedam qualitas: per quam nihil volunt Deo: sed inclinatur in Deum, sicut equus in auenam. Sic dicendum est de odio, quia ovis odit lupum, non quidem dicendo, volo illi malum, vel nullo illi bonum: sed illud odium est quaedam fuga naturalis ab illo lupo, sicut in lapide est quaedam naturalis renitentia ad ascendendum sursum: ita in oue insurgit quaedam renitentia

Dubium tertium.

tentia à viso lupo. Est differentia, quod in lapide nō est aētus elicitus, est tñ in oue. Sic dicūt in proposito quod contritio non est nōlle fecisse peccata: sed est quidam recessus à peccato, & est quidā aētus incomplexus. Istud forte posset defendi. s. quod contritio sit aētus incomplexus: quia bene admitto quod in voluntate sint aliqui aētus incōplexi, sed nego de contritione hoc esse verum. Male enim potest intelligi, & non est bona philosophia, quā non bene potest intelligi.

IDEO dico, & sit quinta conclusio. Contritio est aētus quidam complexus. s. nollem peccasse, displicet mihi offendi se Deum. Hoc probatur quia (sicut. S. Tho. declarat. p. p. q. 20. art. 3. & 4.) amare, nihil aliud est, quam velle alicui bonū. Et Aris. 8. & 9. Ethic. dicit, quod amicitia est quaedam bene uolentia, ex eo quod amare, est velle alicui bonū. Sic odium est, nō velle alicui bonum, vel velle alicui malum, aut nolle aliquid.

VNDE sequitur quod omnes qui dicunt se amare, tamen non volunt bonum rei amatae (sicut sunt homines perditī amatores muliercularum) amāt amore sensitiuo incomplexo: quia non volunt bonū foeminae amatae, immo potius malum. Sed est quaedā qualitas qua inclinatur in ipsā foeminam. VNDE ex omnibus his sequitur, quod nihil aliud est essentia contritionis, nisi detestatio, & odiū praeceptorum peccatorum. Sed communiter vocatur ipsa contritio dolor: quia accipimus nomina passionum & effectuum pro actibus & causis. Et quia contritio causat dolorem: vocatur contritionem, dolorem: quia (vt supra probauimus) regulariter & de lege, requiritur dolor ad propitiandū & reconciliandū nobis Deum.

Dubium quartum.

SEd dubitatur, an ad veram contritionem sufficiat displicentia peccatorum praeceptorū cū dolore de ipsis peccatis, vel an requiratur propositum cauendi in futurum à peccatis: vt, si quis doleat de homicidio, quod commisit, propter Deum, nihil cogitans de futuro, an illud sufficiat ad verā contritionem, & vt veniat ad gratiam Dei, vel an requiratur necessario quod formaliter proponat quod nunquam amplius offendet Deum.

DE HAC quēstione sunt duae opiniones. Altera est aliquorum paucorum modernorum: qui dicūt quod sufficit displicentia illa (vt dictum est) cum dolore praeceptorum peccatorum, sine illo proposito cauendi in futurum. Hae est sententia Ioan. Maio. 4. d. 14. q. 1. Vbi duo dicit. Primū est, quod si quis non cogitat de futuro, non exigitur propositum cauendi in futurum. Sed ille dolor sufficit ad remissionem peccatorum. Secundo dicit, quod esto occurrat futurum, forte non exigitur propositum cauendi in futurum. Vnde absolute dicit, qd non requiritur propositum cauendi in futurum. Idem dicit Alma. 4. d. 14. vbi ponit duas opiniones, & dicit quod credit illam opinionem esse veram, quae dicit, quod non exigitur propositum in futurum ad veram contritionem. Idem videtur

tenere. D. Bonau. super expositionem textus. d. 14. exponens illud quod adducit Magister, poenitentia est mala praecepta plangere, & plangenda iterum non committere, exponit illum locum, plangenda non committere, & dicit. Nō committere, non stat pro actu non committendi, sed pro affectione. s. vt quando quis poenitet, non sit affectus ad peccandum iterum: sicut ille qui de vno peccato poenitet, & de alio non, & ita non excludit casum sequentem, sed malam voluntatem praesentē. PRAETEREA. Idem tenet Metrinēsis codi. de poenit. q. 3. dub. vltimo.

ALIA est opinio. S. Tho. & antiquorum, quae est quod requiritur propositum in futurum cauendi à peccatis, & aliās quantumcunque doleat de peccatis, non est cōtritio, nec veniet ad gratiam Dei. Hoc dicit. S. Tho. prima. 2. q. 13. art. 5. vbi quaerit, an ad iustificationem impij requiratur motus lib. arbit. in peccatum, & respondet, quod duplex motus lib. arbit. exigitur ad iustificationem impij. Vnus est dolor de peccatis, qui est circa terminum à quo. s. recedere à peccatis: alius motus est p quē venitur ad terminum ad quem. s. affectus iustitiae. i. iuste viuere. Idem dicit in. 4. d. 14. in expositione illorum verborum Ambro. vera poenitentia est cessare à peccatis, dicit. S. Tho. Non debet intelligi negatiue. i. quod non peccet, sed cessare à peccatis proprie, dicitur ille cui peccatum displicet, & peccatum dimittere intendit. Et haec est vera poenitentia.

TER TIO. S. Tho. q. sequenti art. 4. expresse dicit, quod ad contritionem requiritur dolor de praeterito, & quod caueat in futurum.

Q VARTO. S. Tho. supra. q. 9. arti. 7. expresse dicit. Sicut ad hoc quod homo moriatur veteri vitae, requiritur (secundum Aug.) in habente vsum lib. arb. voluntas qua eum veteris vitae poeniteat: ita requiritur voluntas, qua intēdat nouitatem vitae, cuius principium est ipsa susceptio sacramenti. Et clarius dicit. D. Tho. quod ad veram contritionem requiritur propositū cauendi in futurū, in hac prima. 4. supra. q. 28. art. 1. ad primū argumentum.

ISTA videtur fuisse sententia Magistri sententiarum in. d. 14. cap. 2. vbi ita diffinit poenitentia. Poenitentia est virtus, qua commissa mala cum emendationis proposito plangimus & odimus, et plangenda, iterum committere nolumus. Ibi ponitur à Magistr. propositum cauendi in futurum. Illam autē definitionem composuit Magist. ex Ambro. & Grego. Ergo Magist. Ambro. & Grego. sūt huius affirmatiuae opinionis.

PRAETEREA. Albertus Magnus in. 4. d. 14. art. 11. est huius sententiae: quia dicit, quod licet propositum non recidivandi, non sit de essentia contritionis: exigitur tamen concomitantē, licet pertineat ad aliam virtutem, hoc est, non est ab eadem virtute à qua contritio, sed exigitur tanquam necessarium.

PRAETEREA. Idem dicit. S. Tho. q. sequenti art.

articul. 4. quod. s. ad iustificationem impij requiritur propositum cauendi in futurū: sed pertinet ad aliam virtutem. s. cautionem, & non ad poenitentiam ad quam pertinet dolor de peccatis praeteritis.

PRAETEREA. Alexand. de Ales. 4. p. q. 69. art. 2. Mēb. 9. dicit quod cōtritio dupliciter potest considerari. Vno modo in quantum est pars sacramenti poenitentiae, & hoc modo non exigit propositū in futurum: quia sacramentū poenitentiae ordinatur ad delendum peccata praeterita, de quo solum est satisfacere, & confiteri, & conteri. Sed in quantum contritio est aētus poenitentiae virtutis, exigit propositum in futurum: quia ad veram virtutem non sufficit quod doleat fecisse contra virtutem: sed oportet q. intendat non amplius facere. Sicut ad hoc quod caste viuat aliquis, non solum requiritur quod doleat quod non caste vixisset: sed quod proponat caere ab opposito malo virtutis. Vnde inquit. Cum de veritate omnis virtutis sit subiecto inherere: sic est illius ad finem respicere. Qualibet enim virtus ad hoc quod vere insit, importat propositum perseuerandi certum. Et inde est quod non vere est poenitens, qui non habet propositum recedendi, & ita inherencia ipsius, in quantum est virtus, bene respicit futurum: ipsa tamen poenitentia, vt est sacramentum, non respicit futurum.

PRAETEREA. Huius opinionis est Scot. d. 14. loquens de reditu peccatorum, an. s. peccata redeant per ingratitude, dicit, quod peccata post poenitentiam sunt grauiora: quia facit talis poenitens contra votum quod fecerat non amplius faciendi. Et idem Scot. d. 22. expresse dicit, quod non est vere poenitens, nisi habeat propositum cauendi in futurum.

PRO solutione huius quēstionis, est notandum, quod in hac materia oportet duas caueas, vel cautiones habere. Altera est ne reddamus materiam poenitentiae ita difficilem quod excludamus ignorantes & rusticos à poenitentia, & illis laqueos inijciamus: vt faciūt Summistae: quia iugū Domini suaue est: altera est quod in rebus facillimis, vbi nulla est difficultas quas res oēs intelligunt. s. parui et magni, sequamur tutiore partem: etiam si nō habeamus euidentia. Nō enim debemus semper sequi faciliora. Nā ponamus casum, quod non exigitur propositū in futurū cauēdi: vt dicit alia sententia. Quod, rogo, periculū est, habere propositū in futurum: Certū est quod nullum: cū nulla difficultas sit habere illum actū, postquā doles de peccatis. Et maxime: quia difficilius est dolere de praeteritis, estque maior perfectio habere talem actū. Et tamen si re vera est praceptū Dei quod requiritur propositum in futurum, nunquam remittetur illi peccata quousque habeat propositum cauēdi in futurum. Quidquid dicāt Almai, & Maior: est periculum dicere oppositum huius nostrae sententiae, esto non sit praceptum de habēdo illo pro-

posito in futurum. Nullum enim est periculū habere illud propositum in futurum. Si autē est praceptū, non remittentur peccata sine illo quidquid alij dicant, & cum non sit certum quod non est tale praceptum, certe est periculum opinari oppositum, & qui dolet de peccatis, & non proponit caere in futurū, exponit se periculo, quod non remittentur illi peccata.

IDEO probabilius est dicere qd requiritur propositū cauendi in futurū. Et probatur auctoritate: quia maioris auctoritatis est Albertus Magnus, S. Th. Alexāder de Ales, Scot. Caiet. Si ergo sequamur auctoritatem: pro hac opinione affirmatiua sunt doctores maioris auctoritatis.

SECVNDO. Probatur ex concilio Florent. vbi dicitur. Partes poenitentiae sunt contritio, confessio, satisfactio. Quarum prima est cōtrio, ad quā spectat dolere de praeterito peccato, cum proposito non peccandi de coetero.

TER TIO. In lib. de ecclesiasticis dogmatibus. Vera poenitentia est poenitenda non admittere, & admissa desistere, quod videtur ordinem dicere ad futurum. Et ille liber est inter opera August. & tribuitur ipsi Augustino, & re vera non est: sed est adhuc maioris auctoritatis quam Augustini, licet auctoritas Augustini sit magna. Allegatur enī liber ille multoties à Hieronymo, in quo sunt multa decreta conciliorum antiquorum, & multorum patrū, & consuetudines ecclesiae primitiae, & multa quae in ecclesia habentur, & erant certa.

PRAETEREA. Huius opinionis est Durand. in expositione literae Magist. super. 14. d. vbi dicit, quod qui non habent propositum cauendi in futurū, sunt irrisores, & non poenitent, & in. d. 17. q. 2. art. 2. idem dicit Adria. quolib. 5. art. 3. Idē Caiet. in additionibus ad tertiam partem. q. 1. art. 1. Idem dicit. S. Tho. in. 3. contra gentil. capit. 158. et in. 4. cap. 72.

SEd arguitur hoc modo contra hanc sententiam pro alia negatiua, quod non requiritur propositum cauendi in futurum: sed satis sit dolere de peccatis praeteritis. Prius. In Scriptura sacra vbi cūque inducuntur poenitentes, solum inducuntur petentes veniam cum dolore praeteritorum, nihil pollicentes de futuro, & licet multa loca possent adduci ex Scriptura ad probandum, quod non requiritur propositum cauendi in futurum: sufficient tamē duo. Primus locus est de David. 2. Reg. 12. quando occidit Uriam, & commisit adulteriū Bersabe, dixit David, Peccaui, & nihil aliud, prophetaque dixit statim, Dominus transtulit peccatum tuum à te. Ergo non requiritur propositū in futurum. Secundus locus est Luc. 15. de filio prodigo, qui est Typicus sensus & literalis poenitentiae, de modo quo peccator conuertitur ad Deum. Dixit filius prodigus. Pater peccaui in caelum & coram te, iam non sum dignus vocari filius tuus, & sequitur quod statim pater remisit illi. Ergo, &c. Et quod sit sensus literalis de poenitentia probatur

probatur: quia Dominus exponit de poenitente, cum subdit, Gaudium erit in coelo super uno peccatore poenitentiam agente, &c. Ita etiam in omnibus alijs locis solum adhortantur homines ad poenitentiam: & nihil dicitur de futuro.

AD HOC dico, quod ex illis locis non habetur quod non requiratur propositum in futurum, imo potius habetur ex illa historia, quod filius prodigus habuit propositum manendi in domo patris sui, & propositum non peccandi amplius, licet hoc non dicatur ibi formaliter, sed sequitur ex his quae ibi dicuntur. Reuertebatur enim in domum patris: ut ibi maneret.

PRAETEREA. Si ex illis locis probaretur quod non sit requisitum propositum in futurum, etiam posset dici quod non impediret propositum peccandi: quia etiam ibi non dicitur quod non habeat propositum amplius peccandi. Ergo, &c.

SECVNDO arguo ad idem hoc modo. Sit aliquis qui semper fuit in gratia. Ille non obligatur ad habendum illud propositum. I. propono quod non amplius peccabo: sufficit quod habeat illud propositum, non peccabo in futurum, quando se offerret peccatum. Ergo nec post peccatum obligatur ad bonum illud propositum cauendi in futurum: cum peccatum non inducat novum praeceptum, nec novam obligationem. Sed antea non obligatur. Ergo nec nunc.

AD HOC concedo, quod ille qui est in gratia non obligatur ad habendum illud propositum in futurum: quia iam habuit, secundum opinionem sancti Thomae. Quia primum enim venerit ad usum rationis, tenetur se convertere in Deum, & si se convertat, diligit Deum super omnia, & tenetur tunc habere propositum ad bene viuendum, & ita iam habuit, si est in gratia, propositum ad bene viuendum in futurum, & non corrumpitur propositum, nisi quis faciat contra illud.

SECVNDO. Dico, quod concedo antecedens & nego consequentiam: quia peccatum requirit hoc ad satisfaciendum. Sicut namque omnes dicunt quod exigitur non habere propositum peccandi: ita requiritur propositum non peccandi in futurum ad reconciliandam Deum. Sed quando erat in gratia, Deus erat ei propitius & reconciliatus, ideo consequentia non valebat.

ET probatur haec opinio (quod si requiratur propositum cauendi à peccatis in futurum) inducendo ad impossibile, nempe, ad inconuenientiam. Nam si quereretur ex alia opinione, quod quantumcumque aliquis haberet propositum non cauendi in futurum, dolens de peccatis praeteritis, quod si cessaret illud propositum, statim esset contritus, quod videtur absurdum: ut si Petrus doleret de peccatis praeteritis, sed haberet propositum occidendi inimicum suum, & ceteris manentibus paribus, cessat illud propositum in futurum, iam Petrus esset contritus. Dices forte, quod non doler de illo proposito. Contra. Pono quod postquam habet pro-

positum illud, doleat generaliter de omnibus peccatis, non cogitando de illo proposito. Illud erit vnum peccatum. At postquam doler de omnibus, doler etiam de illo. Ergo iam esset Petrus ille contritus, quod nullus auderet dicere.

SECVNDO. Arguo hoc modo. Omnes hi concedunt, quod non est vera poenitentia, nisi si aliquis diligit Deum super omnia. Sed qui diligit Deum super omnia, vult illi placere, & in nullo displicere. At velle placere Deo in omnibus, est propositum cauendi in futurum. Ergo illud exigitur. Est apprensus argumentum. Ideo tutior & verior est haec nostra opinio affirmatiua, nempe, quod requiritur propositum formale cauendi à peccatis in futurum.

TERCIO. Probatur ex Apostolo ad Ephes. 4. Deponite (inquit) vos veterem hominem qui corrumpitur secundum desideria erroris: renouamini autem spiritu mentis vestrae, & induite vos nouum hominem. Ergo non satis est ad contritionem, veterem hominem exuere, nisi nouus homo induatur, quod voluntate fit, non manibus corporis. Ergo, &c.

QUARTO. Hoc insinuat in illo Genes. 6. Poenituit eum quod hominem fecisset, & praecauens in futurum, & tactus dolore cordis intrinsecus, &c. Ergo illa ambo requiruntur in eo, quem vere poenitet.

QUINTO. Ezechiel. 18. Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, & custodierit omnia praecepta mea, omnium iniquitatum eius non recordabor. Custodire omnia praecepta, ad animi propositum sine dubio referendum est, quando non omnia simul praecepta custodienda occurrunt, cum homo poenitentiam agit. Veraque igitur poenitens simul praestat, & quod doler de omnibus peccatis suis, & quod omnia praecepta custodire proponit. Et infra eodem capite. Conuertimini, ait, & agite poenitentiam, projicite à vobis omnes prauaricationes vestras, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: quod est nouam vitam animo & concipere, & velle.

SEXTO. Ioels. 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu. &c. Conuersio autem ad bonum est. Non ergo satis est malam vitam antecedentem auertere, nisi ad bonam poenitens animo conuertatur.

SEPTIMO. David postquam in Psalm. 50. veniam petiuit inquit, Quoniam iniquitatem meam ego cognouit, &c. Conuertimini, ait, in me Deus, & spiritum rectum innuita in visceribus meis. Ergo illa innovatio est propositum in futurum.

OCTA VO. Primum quod ab eo, qui iniuriam intulit, postulamus, est huiusmodi propositum. Cum ergo finis poenitentiae sit, Deo factam iniuriam emendare, certe vere poenitens omnia ea exhibet, per quae iniuria compensatur. Inter haec autem, ut diximus, illud vnum est: ut homo habeat ani-

num deinceps iniurias alias non faciendi. Ergo, &c.

NONO. Parentes, cum filios puniunt, emendationem propositumque melioris vitae in futurum ab illis per poenas extorquent. Ergo hoc à nobis Deus vel maxime exigit in hac vindicta voluntaria: ut velimus in melius corrigere quae peccauimus.

DECIMO. In omni motu non est, recessus à termino aliquo, sine accessu ad oppositum. Ergo nec auersio à peccato erit sine conuersione ad iustitiam. Quare, sicut poenitens detestatur vitam iniustam antecedentem: ita voluntate completitur futuram iustam consequentem.

VNDECIMO. Vera poenitentia non est sine actu charitatis: ut mox definiemus. Sed per actum charitatis volumus Deo in omnibus placere, & in nullo displicere. Ergo animus in futurum bene viuendi, vero poenitenti deesse non potest.

DVODECIMO. Hoc etiam diffinitur in concilio Tridentino, sessione. 6. capite. 5. & 6.

SED contra hanc determinationem arguitur hoc modo. Contritio, secundum nos, est dolor: quia est poenitentia, & poenitentia dicit dolorem. At propositum cauendi in futurum, non est dolor. Ergo non requiritur propositum cauendi in futurum. Minor probatur: quia propositum cauendi in futurum potest esse in illo qui nunquam peccauit. Ergo non requiritur ad contritionem.

AD HOC respondetur quod contritio perfecta sufficit ad remissionem peccatorum, & contritio solū est dolor, & propositum in futurum non est dolor. Nego tamen consequentiam. Quod non requiratur tale propositum. Sicut dicitur de dilectione Dei. Qui non credit, esto dicat volo placere Deo in omnibus & in nullo displicere, non est dilectio, quia oportet omnia seruare praecepta. Qui dicit (inquit Ioan. prima canonica cap. 2. se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est. Sic igitur ad veram poenitentiam exigitur impletio omnium praeceptorum, quorum neutrum est dolor, nec pars doloris: ideo consequentia illa nihil valet. Et si dicas, Credere pertinet ad intellectum, & diligere est actus voluntatis, & ita credere non est dilectio, nec pars eius, ergo non requiritur ad dilectionem Dei, nego consequentiam: quia exigitur concomitanter ad dilectionem Dei, impletio praeceptorum, licet non sit dilectio, nec pars eius. Sic etiam dico, quod propositum cauendi in futurum à peccatis, exigitur ad contritionem, licet non sit pars eius.

SECVNDO. Dico cum Alexandro vbi supra, quod etiam illud propositum spectat ad poenitentiam virtutem, quantum sancti Thomae se qui videatur Albertum Magnum. Et credo ita esse, ut Albertus Magnus dicit, nempe, quod illud propositum spectat ad aliam virtutem. scilicet cautio-nem, & non ad poenitentiam. Et ad argumentum, cum dicitur, quod non pertinet ad poenitentiam,

cum non sit dolor, nego illud, quia ad virtutem poenitentiae spectat omne quod requiritur ad remissionem peccatorum, & ad habendam perfectam poenitentiam. Sed ad veram & perfectam poenitentiam, exigitur propositum cauendi in futurum. Ergo propositum pertinet ad veram poenitentiam. Sicut superius diximus, quod dolere de peccato, quod est contra temperantiam, spectat ad temperantiam: sed dolere ad placandum Deum, spectat ad poenitentiam: ita nunc propositum, in quantum est cautio quaedam, est prouidentia, quae est pars prudentiae, & hoc laudat Laetarius in suis operibus, in quantum vero spectat ad satisfactio-nem faciendam Deo, pertinet ad poenitentiam. Ita dicit, & bene, Alexander, vbi supra.

EST igitur conclusio prima in hoc dubio, quod requiritur propositum cauendi in futurum ad contritionem.

SECVNDA conclusio est. Huiusmodi propositum est de ratione poenitentiae. Hac tenet. S. Th. supra in hac prima. 4. q. 31. art. 4. & 4. contra gentes. cap. 27. Et probat. Quia actus morales ex fine recipiunt speciem. At finis poenitentiae & doloris de peccato, est noua vita. Ergo illum finem intendere, est de ratione poenitentiae. Quomodo enim expulsio contrariae dispositionis, si apte natura ad conuenientem formam inducendam paratur, & propulsio humoris corrupti, ab arte naturaque instituitur, ut noua sanitatis forma proueniat: ita & peccata antecedentia destruere, atque auerteri, ad vitam nouam instituendam ordinatur.

SECVNDO. Ad poenitentiam id potissimum pertinet: ut Deo veteris vitae compensatio fiat. Id autem à nobis vel Deo maxime exigit pro compensando veteri delicto: ut ei deinceps placere velimus, iuste recteque viuendo. Ergo id est de ratione poenitentiae.

SED dubitatur, an ad veram contritionem requiritur, quod illa solutio, seu detestatio peccati sit cum hac ratione, quia est contra Deum, & quod alias non sufficere, ut peccata remittantur illi poenitenti.

HVIC quaestioni respondent omnes eodem ore, id esse de ratione poenitentiae. Hoc expresse. S. Th. supra. q. 17. art. 3. Vnde si quem peccata contristant, eo quia turpia sunt, vel quod infamia nota incurrunr, aut aliud damnum dedere peccanti, huius dolor non est idoneus, nec delicto aduersus Deum commisso pensando, nec in se Deo placando, & conciliando. Probatur: quia nec homo iustus placaretur, cum is qui laesit, nullam ipsius haberet in dolore rationem, nec redintegraretur amicitia, dum, qui cum violauit, iacturam propriae sentit, non amicitiae offensionem. Et pro hoc est illud Pauli. 2. Corinth. 7. Gaudeo, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad poenitentiam. Contristati enim estis secundum Deum, quae enim secundum Deum tristitia est, poenitentiam in salutem stabilem operatur.

PRAETEREA. Ambr. ibidem inquit. Tristatur secundum Deum, quia delet, quod tecit, quod odit Deus.

PRAETEREA. Diuus Chrysostr. homeli. 15. in hanc. 2. epistolam ad Chor. & expressius homeli. 4. in eandem episto. idem dicit, quod & Ambrosi. dixit.

PRAETEREA. Nisi hac ratione, & sine peccator poenitentiam ageret: ad Deum minime per suam poenitentiam conuerteretur: cum tamen christiani poenitentem & conuersum ad Deum, eundem prorsus intelligamus: quomodo arcanam literam poenitentiam, sine peccatoris ad Deum conuersione penitus ignorant. Vnde Ioelis. 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro. &c. Et Ezechiel. 18. Conuertimini, & agite poenitentiam. Et Esaias. 35. De relinquat impius viam suam, & reuertatur ad Dominum. Et psalm. 118. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei: quia non custodierunt legem tuam. Ex quibus omnibus sequitur, quod ratio finis poenitentiae Deus ipse describitur.

Dubium sextum.

DE VBITATVR, an ad veram contritionem requiratur propositum satisfaciendi, & confitendi. Et videtur, quod ita ex diffinitione quam probat. S. Tho. in hoc art. quia sic definit. Contritio est dolor assumptus de peccatis, cum proposito confitendi, & satisfaciendi. Ergo propositum confitendi requiritur.

AD HOC aliqui doctores dicunt, quod requiritur illud propositum confitendi, ut Duran. d. 17. q. 2. art. 1. Alij autem distinguunt: quia contritio dupliciter capitur. Vno modo secundum se, in quantum est de lege naturae precise, & hoc modo non requiritur ad contritionem propositum confitendi: quia in lege naturae non fuit confessio. Ergo confessio non est necessaria de lege naturae. Alio modo capitur contritio in quantum est pars poenitentiae, & ita requiritur propositum confitendi, & satisfaciendi. Vnde videtur, quod hi concedant, quod ad remissionem peccatorum, vel ad veram contritionem, sufficit ipsa contritio sine illo proposito confitendi: sed talis contritio non est pars sacramenti poenitentiae. **SED** ego dico, & sit prima propositio. Ad veram contritionem non requiritur formale propositum confitendi, de satisfactione postea videbimus. Probat: quia ad veram poenitentiam requiritur propositum cauendi a peccatis in futurum. Ergo ibi includitur virtualiter propositum confitendi, quia si habet propositum non peccandi, cum sit praecipuum de confessione, habet propositum confitendi virtualiter.

SECUNDO in lege naturae & in lege veteri. sufficiebat sic dolere de peccatis cum proposito cauendi in futurum, esto non haberet poenitens propositum confitendi. Ergo etiam nunc hoc sufficit: quia non est grauius iugum impositum nunc fidelibus, quam in lege veteri.

ET ad argumentum: quia ponitur in diffinitione. scilicet cum proposito confitendi, dico quod intelligitur

formaliter, vel virtualiter, id est, quod intendat seruare mandata Dei, vel cauere in futurum a peccatis, & sine hac dispositione peccauit de nouo qui non dolo de peccatis commissis mortalibus.

TERTIO. Probat: quod requiritur propositum cauendi in futurum. Quia cum solo dolore peccatorum, sine illo proposito, staret ad minus virtualis complacentia in aliquo futuro peccato, ideo tale peccatum non remitteretur: sicut supra diximus de remissione venialium, quod per dilectionem Dei remittuntur omnia venialia, in quibus qui diligit Deum non complacet, ad minus virtualiter. Ergo nec remitteretur mortale, in quo virtualiter complacet. Vnde qui dolet de praeteritis, & non proponit cauere in futurum: exponit se periculo, quod non remittentur ei peccata. Admonendi igitur sunt poenitentes, quod proponant in futurum abstinere a peccatis, vel dicendo, deinceps non offendam Deum, vel proponendo placere Deo & in nullo, maxime mortali, displicere, quod est Deum super omnia diligere, si cum adimplerione praecipuum hic actus habeatur, vel alio simili modo.

SED contra, dicit Metinensis ubi supra. Qui vere poenitet, dolet de offensa commissa, prout offensa Dei est, in quo virtualiter odit omnem offensam, non solum praeteritam, sed futuram. Ergo illud sufficit.

SECUNDO. Siquis vere poenitet, vere se ad Deum conuertit per amorem ipsius, non qualicumque, sed obedientialem: hunc enim saepe a nobis exigit Deus. At in amore Dei vere obedientialem includitur virtualiter voluntas abstinendi a peccatis futuris a Deo prohibitis. Ergo satisficit quis praecipuum poenitendi, si vere de peccatis doleat propter Deum summe dilectum, in quo includitur virtualiter propositum cauendi in futurum. Non igitur requiritur formale propositum cauendi in futurum.

AD HOC V. primum, concessio antecedente, nego consequentiam: quia illa displicentia virtualis ex praecipuum Dei non sufficit: ut probauimus.

AD SECUNDO V. totum concedo, excepto hoc quod dicit, quod illud est virtuale propositum cauendi in futurum: quia non est, nisi formale. Nam qui diligit Deum super omnia, ut ad contritionem requiritur, vult illi in omnibus placere, & in nullo displicere. Ergo iam formaliter, & non virtualiter, proponit cauere in futurum. Vnde argumentum potius est pro nobis, quam contra. Et, ut supra diximus ad vnum argumentum, quauis ad poenitentiam iuxta primam nominis originem non pertineat respectus in futurum: tamen quatenus habet pro fine praecipuum emendare culpam commissam, & Deo pro ea satisficere, huiusmodi propositum est de ratione poenitentiae, nec sine illo Deus, aut placatur, aut conciliatur: quum id, quod saepe iam diximus, a nobis maxime requiratur.

ART.

Articul. secundus.

Vtrum contritio sit actus virtutis.

AD SECUNDO sic proceditur. Videtur quod contritio non sit actus virtutis. Passiones enim non sunt actus virtutum, quia eis non laudamur, nec vituperamur: ut dicitur. 2. Ethic. Sed dolor est passio. Cum ergo contritio sit dolor, videtur quod non sit actus virtutis.

PRAETEREA. Sicut contritio dicitur a terendo, ita & attritio. Sed attritio non est actus virtutis: ut ab omnibus dicitur. Ergo nec contritio.

SED CONTRA nihil est meritorium, nisi actus virtutis. Sed contritio est actus quidam meritorius. Ergo est actus virtutis.

RESPONDEO dicendum, quod contritio secundum proprietatem nominis sui, non significat actum virtutis, sed potius quamdam corporalem passionem. Sed hic non quaeruntur sic de contritione: sed de eo ad quod significandum hoc nomen per similitudinem adaptatur. Sicut enim inflatio propriae voluntatis ad malum faciendum importat quantum est de se malum ex genere: ita illius voluntatis annihilatio & comminatio quaedam, de se importat bonum ex genere: quia hoc est detestari propriam voluntatem, qua peccatum est commissum. Et ideo contritio, quae hoc significat, importat aliquam rectitudinem voluntatis, & propter hoc est actus virtutis, illius scilicet cuius est peccatum praeteritum detestari, et destruere. scilicet poenitentiae, ut patet ex his quae in 14. distinctione dicta sunt.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod in contritione est duplex dolor de peccato. Vnus in parte sensitiva, quae passio est. Et hic non est essentialiter contritio, prout est actus virtutis, sed magis effectus eius. Sicut enim poenitentiae virtus exteriorem penam suo corpori infligit, ad recompensandam offensam,

quae in Deum commissae est officio membrorum: ita etiam ipsi concupiscibili penam infert doloris peccati: quia etiam ipsa ad peccata cooperabatur. Sed tamen hic dolor potest pertinere ad contritionem, in quantum est pars sacramenti: qui sacramenta non solum in interioribus actibus: sed etiam in exterioribus, & in rebus sensibilibus nata sunt esse. Alius dolor est in voluntate, qui nihil aliud est, quam displicentia alicuius mali: secundum quod affectus voluntatis nominatur per nomina passionum: ut n. 3. d. 26. dictum est. Et sic contritio est dolor per essentiam, & est actus virtutis poenitentiae.

AD SECUNDO V. dicendum, quod attritio dicitur accessum ad perfectam contritionem. Vnde in corporalibus dicuntur attrita, quae aliquo modo comminuta sunt, sed non perfecte. Sed contritio dicitur quando omnes partes trite sunt simul per divisionem ad minima. Et ideo significat attritio in spiritualibus quamdam displicentiam de peccatis commissis, sed non perfectam, contritio autem per perfectam.

IN HOC secundo articulo doctor ponit aliquot conclusiones: quarum prior est. Contritio secundum proprietatem sui nominis, non significat actum virtutis, sed quamdam corporalem passionem: ut dictum est. SECUNDA propositio est. Hic non loquimur de contritione sumpta pro illo, ad quod significandum hoc nomen per similitudinem adaptatur.

TERTIA conclusio est. Contritio est actus virtutis poenitentiae. Probat: Contritio est materia. Sed nihil est meritorium, nisi actus virtutis. Ergo est actus virtutis. Secundo. Anihilatio & comminatio malae voluntatis, & malae affectionis, est quoddam honestum & laudabile ex genere suo: quum sit detestari propriam voluntatem, qua peccatum fuit commissum. At contritio nihil aliud significat, nisi illam malam voluntatem & affectionem annihilacionis. Ergo contritio est actus virtutis. Tertio. Omnis rectitudo voluntatis est actus virtutis. At contritio est quaedam voluntatis rectitudo. Ergo est actus illius virtutis, cuius est peccatum praeteritum detestari, & destruere, nempe poenitentiae. Hae. S. Thom. Et nullus de hoc dubitare potest quum contritio accipitur pro illo actu quo peccata detestantur & destruuntur. Quae destruere honestum

ij. facis

fatis est. Ergo ad virtutem pertinet.

PRAETEREA. In sacra Scriptura frequenter exhortatur homines ad hanc poenitentiam, etiam interiorē. Ergo dubitari non potest: quin sit actus virtutis. Nec hic alia submoueri potest difficultas.

Articulus tertius.

Utrum attritio possit fieri cōtritio.

AD TERTIVM sic proceditur, videtur quod attritio possit fieri contritio. Differt enim contritio ab attritione, sicut formatum ab informi. Sed fides informis fit formata. Ergo attritio potest fieri contritio. **PRAETEREA.** Materia recipit perfectionē, remota priuatione. Sed dolor se habet ad gratiā, sicut materia ad formam, quia gratia informat dolorē. Ergo dolor qui prius erat informis, culpa existēte, quae est priuatio gratiae: remota culpa, recipiet perfectionem informatiōis a gratia. Et sic idem quod prius.

SED CONTRA. Quorum principia sunt diuersa omnino, eorum non potest fieri unum id, quod est alterum. Sed attritionis principium est timor seruilis: contritionis autem, timor initialis. Ergo attritio non potest fieri contritio.

RESPONDEO, dicendum, quod super hoc est duplex opinio. Quidam dicunt, quod attritio fit cōtritio, sicut fides informis fit formata. Sed hoc (ut videtur) esse non potest: quia quamuis habitus fidei informis fiat formatus: tamē nunquā actus fidei informis, fit actus fidei formatae: quia actus ille informis transit, et nō manet, veniēte charitate, attritio autē et cōtritio nō dicunt habitum, sed actū tantū. Habitūs autē virtutū infusarū, qui voluntatem respiciunt, non possunt esse informes, cum charitatem consequantur: ut in 3. lib. dictum est. Vnde antequam gratia infundatur non est habitus, a quo actus cōtritiois

postea elicitur. Et sic nullo modo attritio potest fieri contritio. Et hoc alia opinio dicit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod non est simile de fide et contritione, ut dictum est.

AD SECVNDVM dicendum, quod remota priuatione a materia, quae manet, perfectione adueniente, formatur materia illa: sed dolor ille qui erat informis, non manet charitate adueniente. Et ideo formari nō potest. Vel dicendum, quod materia essentialiter nō habet originem a forma: sicut actus habet originem ab habitu, quo formatur. Vnde non est inconueniens, materiam informari aliqua forma de nouo, quae prius non informabatur: sed hoc de actu, est impossibile: sicut impossibile est quod aliquid idem numero oriatur a principio, a quo prius non oriebatur: quia res semel tantum in esse procedit.

IN HOC, 3. art. S. Thom. citat duas opiniones, quarum vnā reprobata, aliam acceptat. Prior, quam reprobat, est, quod attritio fit contritio, Et qui hoc dicebant, probabāt hoc modo. Fides informis fit formata. Ergo attritio fit cōtritio. Hoc impugnat diuus Thomas, dicens, quod non est simile de habitu fidei, & de actu etiam fidei: quia habitus fidei semper manet idem, siue sit cum charitate siue non: actus autem fidei non semper manet idem, sed ille qui est sine charitate transit, & adueniente charitate fit alius actus fidei formatae. Et cum attritio et contritio sint actus, & nō habitus, quando aduenit contritio, quae est cum gratia & charitate, non manet attritio.

SECVNDA opinio quam sequitur sanct. Tho. est, Attritio nunquam fit, nec fieri potest contritio. Probatur Contritio est actus virtutis infusae, nempe poenitentiae: ut in articulo precedenti diximus. At virtus infusa non est sine gratia & charitate: cum eas sequatur. Ergo antequam gratia infundatur, non est habitus a quo cōtritio eliciatur. Ergo attritio non potest fieri cōtritio. Hec sanct. Tho. Quae omnia nos latius aperiemus.

SED videtur falsum id quod dicit S. Tho. nempe, quod actus fidei informis nunquam est actus fidei formatae: quia qui est in peccato mortali, potest elicere actum fidei, & cōtinuare illum & iterum dolere de peccatis. Et tūc ille actus qui erat fidei informis, erit fidei formatae.

AD HOC dico, quod latius dicemus in prima 2. Secundo dico pronunc, quod, esto in illis ea dem qualitas: non tamē est idem actus in esse moris: quia vnus est meritorius adueniente charitate &

Dubium
primum.

te & gratia, & non antea. Tertio dico, quod iam ille actus adueniente charitate, est a principio alio modo se habente, quam antea: quia est a fide perfecta, & antea erat a fide informi & imperfecta, quae sufficiunt ad mutandā actum in esse moris, saltem numero. Quarto dico, quod forte sanctus Tho. vult dicere, quod alia est qualitas, quae elicitur a fide informi, & alia quae elicitur a fide formata.

HIS prae habitis, pro resolutione huius questionis est supponendum vnum quod ab omnibus cōceditur, quod attritio nihil aliud est, quam dolor de peccatis praeteritis imperfectus: contritio autem est dolor de peccatis praeteritis perfectus. Et hoc dicit S. Tho. art. 2. precedenti immediate, ad 2. Sed per hoc nō constat, quid sit attritio, & quid cōtritio, nec habetur, quae sit illa imperfectio, quae attritio a contritione distinguitur. Ideo haec duo a nobis tractanda sunt.

P R O quorum expeditione supponendum est, displicentiam seu dolorem peccatorum, ideo perfectam dici: quia illi nihil deest eorum quae ad finem displicentiae consequendum, sunt necessaria. Et quidem finis displicentiae, seu doloris de peccato, est multiplex. Primus est vindicare iniuriam factam Deo. Secundus est, amorem Dei conciliare. Tertius est, peccatum ut malum & inimicum animae destruere. Erit igitur perfecta poenitentia & displicentia de peccato ea, quae habebit hos 3. fines & effectus, qui quidem omnes mutuo haerēt, neque quisquam illorum sine reliquis inuenitur. Ille enim dolor qui iniuriam Dei emendat, conciliat nobis Deum, & commissum peccatum delet.

Q V I B V S iactis fundamentis, patet manifeste, displicentiam imperfectam eam esse, quae nec sufficiens est ad emendam Dei iniuriam, nec ad gratiam ipsius sarcendam, nec ad peccatum destruendum. Vnde colligitur, hanc imperfectā displicentiam multipliciter homini contingere: quia multis modis cōtingit a perfecto declinare. **P R I M V M** genus imperfectae displicentiae est, cum quis dolet de peccato propter humana naturaliaq; moriua, ut scilicet quia peccatū est quoddam turpe & contra rationem, vel quia induxit infamiam, vel quia contrarium Deo est, quatenus finis est & principium naturae. Et nescio si hoc genus displicentiae, quod sola naturali ratione nititur, a theologis appelletur attritio. Sed quum sit quidam imperfectus dolor, qui interim frangere & atterere animum potest, licet imperfecte, nos appellabimus eum attritionem. Et sic videtur dicere Augustinus in libr. de vera & falsa poenitentia. cap. 2. & 9.

SECVNDVM genus imperfectae displicentiae & doloris est, quae oritur a timore poenarū: & intelligo poenas, vel spirituales, vel aeternas, quae lumine fidei cognoscuntur. Hanc displicentiam doctores omnes scholastici attritionem vocant: atque de ea Augustinus de vera & falsa poeniten-

tia cap. 17. loquitur, tractans illa verba Ezechiel. Quacūque hora peccator ingemuerit & cōuersus fuerit, vita viuet. Conuersum, ait Augustinus, non tantū versum, vita viuere. Et sequitur in Augustino. Vertitur a peccato, qui iam vult dimittere peccatum: cōuertitur autem, qui iam totus & omnino vertitur, qui iam non solum poenas timet, sed ad bonum Domini contendere festinat. Dixerat enim Augustinus, quod poenitentia quae impetrat vitam, non a solo timore, sed a charitate proficitur. Hanc etiam attritionē tanquam insufficientem rejicit Ambro. lib. 2. de poen. ca. 9. **TERTIVM** genus imperfectae displicentiae inuenitur, quum quis dolet quidem de peccato, quae ratione offensa Dei est: sed ex quadam velocitate, nō ex volitione absoluta & efficaci. Habet enim desiderium imperfectum placendi Deo, & dimittere peccatum: sicut dilectio Dei imperfecta potest appellari volitio, quia Deo valem bonum & gloriā, ipsiq; placere in omnibus: desiderio tamen imperfecto. Sic nolle Dei offensam, est imperfecta displicentia: quia perfecta est efficax & absoluta, quae ex dilectione Dei absoluta & efficaci nascitur. Hunc dolorem imperfectum Caieta. in 1. q. de contritione, attritionem vocat, in additionibus ad 3. partem. Si haec a nobis fuerint diligenter inspecta, facile conijciemus discrimen inter attritionem & contritionem. Et prius ab effectu quia contritio facit peccati remissionem, attritio autem non. Alterum discrimen est a principio, quod contritio ab amore infusae charitatis procedit, attritio vero non: sed, vel a timore poenarum, vel ab amore proprio & naturali, vel a dilectione imperfecta conditionata & inefficaci, qui non sunt actus charitatis: cum possint esse in peccatore. Tertium discrimen est, quod contritio elicitur ab habitu poenitentiae infuso: attritio vero nō. Quartum & vltimum discrimen est, quod ad cōtritioem requiritur speciale auxiliū Dei: quia est actus supernaturalis: attritio vero solis naturae viribus haberi potest: nisi attritio. 2. generis, quae tam ex parte intellectus, quam ex parte voluntatis auxilio speciali opus habet. Timor siquidem seruilis (ut supra. q. 26. art. 5. diximus) donū Dei est. Et quemadmodum ad credendas poenas supernaturales, necessarium est auxiliū Dei, quomoueatur intellectus: sic ad timendum eiusmodi poenas, necessarium est, ut excitetur affectus, & consequenter ad dolendum de peccatis propter hūc finem supernaturalem. Credimus enim nullam potentiam efficaciter attingere effectum supernaturalem cum solo auxilio Dei generalis: ad alias vero attritiones, ex parte voluntatis nullum auxilium speciale requiritur. Nam illa primi generis, cum naturale obiectum habeat, solis naturae viribus nititur: illa autem poenitentiae generis, supposita fide beatitudinis supernaturalis haberi potest sine auxilio Dei specialis: sicut & desiderium inefficax, & imperfectum beatitudinis.

SED

SED hæc nobis dicta fuerint de contritione & attritione secundum propriam significationem & usum vocabulorum. Quod enim diuus Th. de veritate. q. 28. ar. 8. dixit, omnem dolorem de peccato in habente gratiam, esse contritionem, improprium est. Ideo abusus vocabuli non est trahendus in disputationem, vbi de contritione & attritione proprie agitur.

EX quibus omnibus sequitur, quod loquendo proprie, attritio non potest fieri contritio, quæ conclusio est. S. Tho. hic & vbiq. Quam. S. Thom. sic probat. Illa quæ procedunt à distinctis causis & principijs non possunt esse idæ. Sed contritio attritioque sunt à distinctis principijs. Ergo, &c. Probat minor: quia contritio est à gratia & à poenitentia infusa, attritio autem non. Ergo, &c.

EANDEM conclusionem tenet Maior in. 4. d. 14. q. 1. Sed dicit quod ratio. S. Tho. non probat conclusionem: quia idem actus doloris potest elici à pura potentia, & continuari cum gratia. Ad hoc ego concedo totum: sed nego quod ille actus fiat proprie contritio. Palu. tenet eandem conclusionem in. 4. d. 17. q. 1. & allegat. S. Thom. videns illam esse ipsius opinionem, posseq. dupliciter probari. Prius secundum aliquos qui dicebant, quod actus intellectus & voluntatis non recipiunt intentionem, quia intensio fit per additionem gradus ad gradum, aut partis ad partem, sed actus intellectus & voluntatis non habent partes. Ergo non potest attritio, quæ est dolor actus voluntatis imperfectus, fieri contritio, qui est actus perfectus.

SECUNDA probatio eius est illa quam iam fecit. S. Thom. hic, quia contritio est à gratia & à poenitentia infusa, & attritio non.

TER TIO dicit Palu. quod si teneatur, quod actus intellectus & voluntatis possunt intendi, dicendum est, quod attritio potest fieri contritio, & hoc tenendo imaginationem Palu. quod contritio & attritio differunt penes intensum & remissum. Dicit namq. contritionem esse dolorem intensum, attritionem autem remissum.

SED dimissa imaginatione Palu. est notandum, quod duplex est contritio. Quædam quæ intrinsece est contritio, id est, secundum se. scilicet ex obiecto: vt cum quis dolet de peccatis super omne dolibile, & proponit euitare super omne euitabile propter Deum. Hæc dicitur contritio intrinsece, quia ex obiecto est contritio. Altera est contritio extrinsece, ea. scilicet quæ non habet ex obiecto, quod sit contritio, sed ex circumstantijs. Vt cum quis dolet de peccatis ob aliquod motuum humanum, & est in gratia, talis dolor (dicit. S. Thom. in lib. de veritate. q. 28. ar. 8.) quod est contritio, & omnis dolor, qui est cum gratia, quia virtualiter refertur in Deum. Dico igitur, quod omnis talis dolor, qui per se non sufficeret ad remissionem peccatorum & ad reponendum hominem in gratia, esto sit nunc cum gratia, non est contritio essentialiter &

secundum se & proprie, sed improprie & extrinsece. Ita dicendum est etiam de attritione: quia quædam attritio est, quæ ex obiecto intrinsece habet, quod sit attritio: vt dolor de peccatis propter poenas inferni, vel quia perdidit ille dolens gloriam. Altera autem est attritio, quæ non intrinsece est attritio, quia licet de se esset attritio, propter circumstantias non est attritio: sicut cum aliquis dolet propter poenas inferni actualiter, tamen transgreditur aliquod præceptum. Huiusmodi est dolor de peccatis in Sarraceno propter poenas inferni. Ille namque dolor, licet de se esset attritio: impeditur tamen, quia actualiter transgreditur præceptum: cum non recipiat fidem, quam tenetur recipere.

HIS notatis, patet quod attritio proprie ex obiecto non potest fieri contritio intrinsece, quæ proprie vocatur contritio. Probat minor: quia differunt penes distincta obiecta. Nam attritio est dolor ob poenas vel ob aliud motuum, ita quod non dolet propter Deum: contritio autem est propter Deum. Ergo attritio non potest fieri contritio. Et ita intelligit. S. Thom. quod etiam tenet Gabr. d. 16. q. 1. Et quia prima contritio omnium, quæ est vltima dispositio ad gratiam, necessarium est, quod sit intrinsece contritio. scilicet ex poenitentia infusa & propter Deum: ideo impossibile est, quod prima contritio fiat ex attritione.

HÆC conclusio est contra Sco. in. 4. d. 14. q. 2. & contra Caiet. in. 1. q. de contritione in additionibus ad. 3. partem, asserentes contritionem acquisitam informem, quæ ab alijs theologis appellatur attritio, contritionem posse fieri formatam. Et Caiet. existimat, quod hæc sua sententia est de mente. S. Tho. in prima quartæ. q. 30. ar. 1. ad. 2. vbi dicit quod primus poenitentis actus habet se, vt vltima dispositio ad gratiam consequendam. scilicet contritio. Alij vero poenitentis actus sequentes procedunt iam ex gratia & virtutibus.

AT reuera hæc opinio non est. S. Thom. immo ipsi contraria hoc loco, vbi expresse asserit, contritionem actum esse elicium à poenitentia infusa. Et certum est, quod actus elicitus ab habitu infuso distinguitur omnino à quocunque alio, qui ex puris naturalibus haberi poterit, vt actus elicitus à charitate infusa à quocunque alio amore, qui citra charitatem elicitur. Et ratio est in promptu: quia actus qui habetur ex puris naturalibus, non attingit, nisi obiectum naturale. Nam talis est, quale & obiectum eius: vt ante docuimus. Cum enim omnis attritio acquisita, naturalis sit, naturale quoque obiectum habet: sicut & dilectio acquisita. Ergo impossibile est, talis attritionem fieri contritionem, sicut impossibile est, quod dilectio acquisita fiat dilectio charitatis infusa, cuius obiectum est supernaturale. Et si actus nostri viribus naturalibus acquisiti, supernaturalia obiecta efficaciter attingerent: certe habitus virtutum infusarum essent superuacanei.

PRAE

PRAETEREA. Actus contritionis eget auxilio Dei specialia: actus autem attritionis, de quo Sco. & Caiet. loquuntur, sunt ex puris naturalibus: vt etiam ipsi fatentur. Ergo impossibile est esse idem cum principia sint prorsus diuersa. Nec fieri potest, vt actus qui solo auxilio Dei generali à potentia producit, idem numero à potentia cum auxilio speciali producat. Et quod de hoc genere attritionis dictum est, patet, ac multo magis in reliquis.

Dubium secundum.

DEBITATUR circa illud, quod. S. Tho. dicit, quod attritio procedit à sola potetia, vel à virtute acquisita: contritio autem est à virtute infusa & à gratia. Quomodo est possibile, quod contritio sit à gratia, cum contritio sit dispositio ad ipsam? Arguo igitur hoc modo. Contritio est dispositio ad gratiam. Ergo præcedit gratiam, & per consequens non est à gratia. Quia si à gratia est, iam post gratiam est. Ergo est prior & posterior respectu eiusdem, ordine saltem naturæ. Hæc autem implicat.

AD HOC dico, quod gratia, ordine naturæ præcedit contritionem, & contritio est effectus gratiæ, ita quod gratia est causa formalis contritionis. Hæc propositio est. S. Tho. hic expresse & supra. q. 26. ar. 5. quia in his locis dicit, quod principium contritionis est gratia. Et prima. 2. q. 13. art. 8. dicit, quod inter omnia quæ concurrunt ad iustificationem, primum est infusio gratiæ, secundum est motus liberi arbitrij in Deum, & tertium est motus liberi arbitrij in peccatum, & vltimo est remissio peccatorum. Et supra. q. 27. ar. 6. ad. 1. expresse dicit, quod contritio est effectus gratiæ operantis. Si est effectus, ergo est posterior. Adduco hæc, ne aliquis dicat, quod. S. Tho. dicit hoc in. 4. & non in Summa.

PRAETEREA. Contritio est meritoria: vt pronunc suppono, probatur inferius. Ergo est iam à gratia, quia nihil est meritorium, nisi à gratia procedat.

ET ad argumentum concedo quod contritio est prior gratia, quatenus dispositio est ipsius gratiæ, & est posterior, quatenus est eius effectus. Nec hoc est impossibile, in his quæ se inuicem requirunt, & in diuersis generibus causarum. Nec etiam inconuenit, idem esse prius & posterior respectu eiusdem, secundum diuersas rationes. Et hoc dicit. S. Thom. 1. sec. q. 13. ar. 3. ad vnum argumentum. Hoc quod dicimus de gratia, est verum de qualibet forma naturali, quia in introductione formæ naturalis hoc inuenitur, quod idem est prius & posterior respectu eiusdem: sed non secundum eandem rationem. Nam lumen, vt est effectus solis, prius est quam expulsio tenebrarum ab aere, quia sol per lumen expellit tenebras. Si autem consideretur in quantum recipitur in subiecto, prius est expulsio tenebrarum: quia requiritur ad hoc quod lumen recipiatur in aere, quod sint expulsa tenebra. Vnde in genere causæ agentis, prius est

lumen, quam expulsio tenebrarum, in genere autem causæ materialis & dispositionis, prius est expulsio tenebrarum, quam lumen in aere. Nec valet, si dicas quod hoc non est simile, quia tenebræ non sunt res positiuæ: quia, esto tenebræ essent aliqua qualitas (vt quidam philosophi dixerunt, quod tenebra est quædam relatio realis) eadem esset ratio.

ALIVD exemplum est de calore ignis, qui producit in aqua. Pono quod sit aqua frigida vt. 10. & volo quod frigiditas vt. 10. non compatiatur se cum aliquem calorem. Ad hoc quod introducat calor in aqua, oportet quod expellatur aliquis gradus frigiditatis. Prius ergo est corruptio frigiditatis, quam introductio caloris in genere causæ materialis & disponens. Et ita, si calor consideretur secundum quod recipitur in subiecto, prius est corruptio frigiditatis: sed ex parte agentis, prius est productio caloris, quia agens per calorem corrumpit frigiditatem.

ET si dicas quod omnia ista non sunt similia, quia corruptio frigiditatis non est aliqua qualitas, sed motus liberi arbitrij est vera qualitas: dico quod hoc nihil facit, quia saltem ostendo, quod non implicat idem esse prius & posterior respectu eiusdem, secundum tamen diuersas rationes & considerationes, quia illa prioritas & posterioritas solus est rationis, secundum quod vnus requiritur ad alterum. ALIVD exemplum est, tenendo duo quæ communiter tenentur à grauioribus theologis & philosophis. Alterum est, quod solum est vna forma in composito naturali: alterum est, quod accidentia corporalia sunt in toto composito, & non in materia sola. Et probatur hoc secundum: quia alia materia ageret, si haberet accidentia. Tunc capio lignum ex quo generatur ignis, & capio illam dispositionem vltimam ad formam ignis. Illa est prior forma ignis, & igne generando: quia est dispositio ad formam ignis requisita. Ergo prius natura est, quam ignis. Et probatur quod sit posterior. Illa dispositio est in toto igne. Ergo est posterior igne: quia subiectum est prius accidente. Ergo illa dispositio est prior & posterior respectu eiusdem, licet non secundum eandem rationem.

EST aliud exemplum de apertione fenestrationis fenestrationis. Ingressus venti est causa apertionis fenestrationis, quia ventus aperit fenestram. Ergo ille ingressus venti est prior quam apertio fenestrationis. Et contra, apertio fenestrationis est prior ingressu venti: quia præsupponitur apertio fenestrationis ad hoc quod ventus ingrediatur. Sic nunc dicimus, quod gratia est spiritus sancti, quæ debet in animam intrare, & prior est, quam ipsa dispositio, quia per gratiam disponitur, sed in quantum recipitur in subiecto, prior est dispositio. Et hanc nostram sententiam probauit Henricus de Gandauo quoli. 5. q. 24. & allegat pro hoc Augu. contra Pelagianos, qui dicit, quod gratia iustificans, præcedit liberum arbitrium. Hanc sententiam tenet Maior in. 4. d.

in. 4. d. 14. q. 1. in fine, & ponit exemplum de sanitate & ambulatione. Nam ambulatio est prior sanitate, in genere causæ efficientis, sed sanitas est prior ambulatione, in genere causæ finalis. Et sic hæc est securior sententia & verior, licet non sit de fide.

SE D Capre. in. 4. d. 14. q. 2. ad argumēta Henrici, dicit, quod actus contritionis est à solo libero arbitrio cum solo concursu speciali Dei, & non est à gratia effectiue. Idem dicit Bernar. de Ganaeo in quodam quolibeto, inapugnando illum. 5. quolibetum Henrici.

AT hæc sententia prius videtur contra. S. Tho. ubi supra, & in prima. 2. q. 109. ar. 6. ubi querit, an homo possit se preparare ad gratiam sine gratia Dei, & respondet, quod nō: quia ille est error Pelagianorum. Sed arguit postea. S. Tho. in corpore ar. in quo videtur dicere id, quod dicit Capre. Quia, si ad hoc quod homo præparet se ad gratiā Dei, requiritur gratia Dei. Ergo erit processus in infinitum. Nam si ad hoc quod me disponam ad gratiam, a, requiritur gratia, b, ergo ad hoc quod me disponā ad gratiam, b, requiritur gratia, c, & ita in infinitum. S. Tho. respondet, quod cum dicimus, ad hoc quod quis se præparet ad gratiam, requiri gratiam Dei: gratia, ad quam debemus disponi, est gratia habitualis gratum faciēs: gratia autem quæ requiritur ad eam, est auxiliū speciale, & ad hoc auxiliū nihil requiritur ad præparandum nos ad illud. Et ita præparatio ad gratiam procedit ex auxilio speciali. Et hoc videtur dicere. S. Tho. supra. q. 30. ar. 1. ad 2. ubi dicit, quod vltima dispositio ad gratiā est actus primus poenitentis. s. contritio: actus vero sequentes alij procedunt ex gratia & virtutibus. Ergo contritio nō procedit ex gratia & virtutibus effectiue. Ideo hæc opinio est probabilis.

SE D contra. Ergo. S. Thom. sibi contradicit. Ad hoc nego consequentiam, immo ipse se declarat, quia dicit, quod actus poenitentiae, vel cōtritio, potest dupliciter considerari. Vno modo quantum ad essentiam suam, & ad hoc non concurrat effectiue gratia, quia difficile est quomodo concurrat gratia ad substantiam contritionis. Et ita videtur, quod. S. Tho. in prima. 2. tenet, quod non requiritur donum habituale ad contritionem, sed sufficit auxiliū speciale Dei. Vel sic est. S. Tho. intelligendus, nempe, quod alio modo potest considerari contritio in esse cōtritionis, vel in quantum contritio est. Declaratur hoc: quia contritio dicit motum perfectum, & illam perfectionem habet à gratia quod sit. s. sufficiens ad remissionem peccatorum, quod non habet de se, etiam cum auxilio Dei speciali, nisi adueniat gratia gratum faciēs. Illa autem adueniente, fit dolor perfectus & sufficiens ad remissionem peccatorum, & fit contritio, & hoc est esse contritionem, & hoc est etiam gratiam concurrere ad contritionem, vel esse priorem. Et ita intelligunt antiqui: quia per

infusionem gratiæ ille dolor qui erat antea sine gratia, nec erat contritio, fit contritio quando venit gratia. Et probatur: quia actus humanus in quantum procedit à libero arbitrio, si sit in puris naturalibus, non esset meritorius, nec de congruo, nec de cōdigno: ita dolor liberi arbitrij, quā tuncunque sit perfectus, si consideretur vt procedit à libero arbitrio, etiam cum concursu Dei speciali, nō acceptatur à Deo, nec est meritorius, nisi sit cum gratia. Ita dicendū est de cōtritione, quod gratia est principium contritionis, non in quantum est motus liberi arbitrij, sed in quantum est dispositio sufficiens ad gratiam, & ita videtur omnia dicta. S. Th. conuenire: quia considerato dolore, vt procedit à libero arbitrio, sic non sufficit, sed per hoc quod aduenit gratia fit sufficiens dispositio ad gratiam. Ita quod. S. Tho. dicit, quod gratia est principium contritionis, id est, principium formale, & non effectiuum. Sed tunc nō valet ratio. S. Tho. quia etiam vos dicitis, quod contritio non est à gratia, sicut nec attritio. Dico quod valet probatio. S. Tho. quia satis est, quod contritio est à gratia tanquā à causa formali, & attritio nō. SE D melius est dicere cum prima opinione, vt dicit. S. Tho. supra. q. 16. ar. 5. quia secundum hoc oportet dicere cum Caieta. & Scot. quod datur contritio informis.

SE D dubitatur. Vnde valet illa consequentia, Dubium tertium,
Contritio est à gratia & attritio non, Ergo attritio nō potest fieri contritio: Quia dilectio Dei quæ est à pura potentia, potest continuari & esse à gratia & charitate. Ergo etiam attritio.

AD HOC dico, quod dilectio quæ est à pura potentia, non est à charitate, nec potest esse à charitate. Et ita attritio quæ est à pura potentia, potest continuari & esse cum gratia, sed non à gratia, quia ille dolor qui est à gratia, est alius ab illo qui est à pura potentia, est enim supernaturalis, & alius naturalis.

DUBITATVR tamen quarto, an prima Dubium quartum,
contritio sit meritoria.

AD HOC aliqui dicunt quod non. Quod mihi aliquando visum fuit. Prius, quia contritio, cū sit dispositio ad gratiam, est ante gratiā. Sed nullus actus est meritorius, nisi eum precedat gratia. Ergo prima contritio non est meritoria.

SECVNDO. Hoc probatur ex. S. Tho. p. p. q. 62. arti. 2. ad 3. in hæc verba. Triplex est conuersio in Deū. Vna quidem per dilectionem perfectā: quæ est creaturæ iam Deo fruētis. Et ad hanc conuersionem requiritur gratia consummata. Alia conuersio est, quæ est meritum beatitudinis. Et ad hanc requiritur habitualis gratia, quæ est merendi principium. Tertia conuersio est per quam aliquis præparat se ad gratiam habendā. Et ad hanc nō exigitur aliqua habitualis gratia, sed operatio Dei, ad se animā cōuertentis: secundum illud, Conuerte nos Domine ad te, & cōuertemur. Treno. 5. **SECVNDO. Doctor sanctus supra. q. 30. arti. 1. ad 1. inq.**

ad. 2. inquit. Actus primus poenitentis se habet, vt vltima dispositio ad gratiam consequendam. s. contritio: alij vero sequentes actus poenitentiae procedunt iam ex gratia & virtutibus. Ergo contritio prima non est meritoria.

HIS non obstantibus, dico quod prima cōtritio est meritoria gloriæ: sed nō est meritoria gratiæ. Hæc conclusio est. S. Tho. 1. sec. q. 112. art. 2. ad 1. Et probatur prius, quia est operatio amici Dei ordinata in finē supernaturalē, & charitatis, procedēs ab ipsa charitate ordinata. Ergo est meritoria **SECVNDO.** Vt supra probauimus, cōtritio procedit à gratia, ad minus tanquā à causa formali: quia ipsa cōtritio est vltima dispositio ad gratiā. Et omnis vltima dispositio ad aliquā formā, est ab illa forma tanquā à causa formali. Ergo cōtritio illa prima est à gratia. Ergo est meritoria. **TER TIO.** Fingamus hominem post primam illam contritionem statim ab ista vita decendentem. Quæro, an dabitur isti aliqua gloria? Manifestum est quod ita, quia iam doluit de peccatis propter Deum. Tunc quæro, an ille homo meritus fuerit illam gloriam, vel non. Si meritus fuit, ergo adulto, seclusis sacramentis, datur gloria, abiq; merito proprio, reclamāte Paulo, priore ad Corinth. 3. Vnusquisq; propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. Et Matth. 20. nemo diurnum accipit denarium: nisi qui in vinea laborauerit. Et psal. 61. Semel loquutus est Deus, duo hæc audiui, quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia: quia tu reddis vniciq; iuxta opera sua.

QVARTO. Primus actus charitatis est meritorius, cum sine dubio sit opus amici Dei, maxime Deo placens, Ioan. 14. Qui diligit me, ego manifestabo ei me ipsum. Sed prima cōtritio sequitur primum actum charitatis à quo proficiscitur. Ergo est meritoria.

QVINTO. Pro hoc est Aug. in lib. de vera & falsa poenitentia, ca. 17. ubi sic loquitur, de his qui in fine poenitentiam agūt. Cū fructifera poenitentia opus sit, non hominis, sed Dei, inspirare eam potest, quoniam vult sua misericordia, & ex misericordia remunerare, quos damnare potest ex

iustitia. Et cap. vlti. id ipsum Aug. dicit poenitentiam, non tantum indulgentiam promittere, sed certa præmia.

SECVNDA pars conclusionis, quod cōtritio non sit meritoria gratiæ, probatur. Quia prima gratia datur gratis, sed prima gloria datur pro merito.

SE D contra. Gratia prima est acceptatio ad vitam æternam. Ergo qui meretur vitam æternam, meretur acceptationem ipsam, quæ est gratia prima. Ad hoc nego antecedens, loquendo formaliter: immo est acceptatio ad consortium diuinae naturæ, vt deinceps mereatur augmentū gratiæ & gloriæ. Sed per primam contritionem formaliter non acceptatur homo ad merendū primam gratiam, sed per primam gratiam acceptatur homo ad participationem bonorum supernaturalium, quæ simpliciter faciunt homines bonos, quales est charitas & ceteræ virtutes infusæ, per quas admissus homo ad Dei amicitiam & gratiam, æternam gloriam proprijs actibus mereatur. Exemplum est de anima, quæ cum sit actus primus, dat esse, & viuere, & animam ipsam consequitur potentia naturales, intellectus. f. & volūtas, per quas operatur ad consecutionem finis. Sic igitur & gratia vita quædam animæ est, quæ illi, & viuere, & esse diuinum præstat, quam charitas & reliquæ virtutes consequuntur, quarū operationibus homo finem suum consequetur. Potest esse secundo exemplum morale. Nam cum quis incipit gratus esse principi, opus non est, vt per talem primam gratiam acceptus sit ad vltima præmia, atq; præcipua, quæ videlicet princeps fideliter seruientibus præparauit: sed per talem primam gratiam intelligitur admitti in donū consortiumq; eiusdē principis, dariq; ei facultas intelligitur, ad præmia quæcunque fidelium amicorum promerēda. Sic igitur dicendum est de prima gratia. Ex quibus colligitur male dixisse Ioannem Metinensem in suo codice de poenitentia. q. 6. posse. f. hominem mereri apud Deum, nō solū per actus qui ex charitate procedūt, sed etiam per actus poenitendi, & Deum diligendi, licet a charitate præcedenti non fiant: quia (vt dictum est) ad merendum prærequiritur gratia.

Et ita impositus est finis huic prima. 4. ad laudem Omnipotentis Dei. Reliqua autem, quæ statim erant dicenda, nempe, de obiecto contritionis, & alia per ordinem scriptorum. S. Tho. in. 4. iam manent in prælo, cito in lucem mittenda.

CONIMBRICAE,

Excudebat Ioannes Aluarus Typographus Regius.

M. D. LV.

Hac sunt errata in hoc codice, vel qua aliqua indigebant aduertentia.

Folio. 8. columna. 2. vbi legis secundum sanctum Tho. p. par. q. 10. art. 1. lege. p. par. q. 100. art. 1.

Folio. 59. col. 3. vbi legis, candidè lector, quod solus minister ordinatus causat gratiam in baptismo instrumentè taliter, & c. intelligitur quod minister qui habet characterè Christi, cum sacramento causat instrumentè taliter gratiam: & paganus, aut non ordinatus minister, non, sed solum sacramentum causat ibi gratià instrumentè taliter: licet oppositū (vt ibi dicitur) sit probabile.

Folio. 61. col. 4. vbi legis, homo potest instituere sacramentū circumcisionis, id intellige (vt ibi declaratur) supposito, vt iā nunc certū habetur ex. S. Tho. & ex cōcilio Tridentino, quod illa circūcisio vt erat signū sensibile, nō dabat gratiā, sed sola fides ibi prestata, nec habebat aliū effectū spūale. Hō poterat illud instituere vt sicut si esset, in lege naturæ: vel currere ipsa lege veteri illis qui nō erāt de populo Israelitico, sed postquā Deus instituit, non poterant hoies non vti illo sub poena dānationis.

Folio. 75. vbi legis, sacerdos excommunicatus nō peccat administrādo sacramentū, & c. intellige quādo illud administrat ad instātiā alterius fidelis nō excommunicati, vt dicit cōciliū Constātiense, & dūmodo non inducatur ad agendū sacrū, vt ibidē declaratur: ipsi autē excommunicato nunquā licet se intrinittere ad cōmunicandū cum alijs fidelibus de se, nisi prius alius fidelis incipiat, iuxta formā concilij: vt ibi declaratur.

Folio. 136. vbi legis quod aliquis potest esse in gratia antequā habeat fidē Christi, & c. intellige explicite. Et hoc apparet aliquo modo probabile, vt apud illos qui nihil audierūt de Christo, & faciunt totū quod in se est. Nā implicite semper requiritur fides, vt etiā ibidē tēgitur, & dicit. S. Tho. P. 2. q. 89. ar. 6. & Sec. 2. q. 10. ar. 4. ad. 3. Solutē autē aternā nūquā quis hēbit sine fide Christi explicita: licet alij teneāt oppositū qd videtur sentire. D. Th. Sec. 2. q. 2. ar. 7. & 8. ego autē hoc præsius tractabo in. 2. 4.

Folio. 158. vbi legis, Si in capillis fiat aspersio aquæ, credo quod est, baptisimus, intellige quod mihi sic videtur probabile propter ea quæ ibi citavi ex factis. D. Petri, & c. quia sic lauatur in capite ille qui baptizatur, qd est præcipua pars hominis: sed in dubio securius est quod talis rebautizetur sub conditione.

Folio. 160. vbi legis, Si amētes existētes in pctō baptizentur pbabiliter pōt teneri, qd remittitur eis peccatū, intelligo de illis, qui in prudētia cū essent, voluerūt baptizari, apparuerūtq; in illis signa doloris: & itelligo quod hoc nō est cōtra scripturā, nec cōtra aliquā Ecclesiæ definitionem, licet, vt ibidē dico, oppositū reputo tutum.

Folio. 216. vbi legis, vsq; ad Eclīæ determinationē pōt de fedi qd in sacramēto cōfirmatiōis nō necessario requiritur aliq materia, intelligo qd, quia Caiet. & alij aliqui doctores illd dicūt, nō est meū nec aliorū doctorū illud cōdēnare, quousq; ecclīa cōdēnet, licet ego oppositū credā certū, & de fide, vt ibi dico, & probo latē cōtra alios.

Folio. 224. col. 1. vbi legis, simplex sacerdos ex cōmissiōe Epī, possit cōfirmare, si Papa nō restingeret, itelligo qd hoc mihi videtur dicere cōcilia quæ ibi adhoc adduco. Rūdeat qui melius intellexerit, ad illa cōcilia: licet, quia illa concilia erant prouincialia, oppositum credo verū.

Folio. 294. col. 1. vbi legis, primū instans esse corporis Christi, est vltimū instans esse panis sub accidentibus,

lege, primū instans esse corporis Christi, est primū instans non esse panis sub accidentibus.

Folio. 375. vbi legis, sacerdos existēs in peccato, cuius iā celebrans recordatur, & si sine scādalo posset, cōfiteri nō tenetur, intelligo quando iā est in processu Missæ quā bona fide incepit sine conscientia peccati mortalis: quia (vt ibi dico) nō tenetur interrūpere Missam quā sic incepit, sed doleat de peccato, & proponat cōfiteri postea, & idē dico de laico, postquā bona fide sine cōscientia peccati mortalis est iā ad mensam Christi cū alijs cōmunicatur, præsertim qd raro aut nūquā fit sine scādalo.

Folio. 448. vbi legis, Sacrificiū Missæ est merè representatiuū eius quod in Cruce semel est per actum, intellige quod hæc omnia sunt formalia verba cōcilij Colonienfis: & ego intelligo quod quatenus Ecclesia illud sanctū sacrificiū Deo patri offert, vt offerat solū in memoriā Christi in Cruce oblato, prout sic est merè representatiuū. Sed quatenus Ecclesia pro se offert in eo Christum verū, satisfactiōe & gratiæ augmentū significat, & sumentibus cōfert, & pro quibus offertur, satisfacit. Itaq; nō est solū representatiuū (vt Lutherani dicūt.) Et sic intelligo illud rotū qd ex illo cōcilio Coloni. ibi deduxi.

Folio. 512. col. 2. vbi legis, quod nō est præceptū obligās ad nouū peccatū mortale de poenitentia interiori habēda: illud dixi de aliquorū opinione: sed ego oppositam credo veram: vt ibi & alibi dico.

Folio. 540. vbi legis, cōtritiō est elicita à poenitentia infusa, & poenitentia virtus est infusa à natura sua: intelligo quod poenitētia virtus illa cuius actus sanctificant, nō potest viribus humanis adquiri, sed est talis naturæ quod non potest esse nisi per infusionem.

Folio. 587. col. 2. vbi legis, esto quod minus in se esset æquale, & c. lege, esto quod munus in se esset æquale. Et ibidē, vbi legis, Adamo est data innocentia pro tunc liberaliter, & non ob passionē Christi intellige quod illa gratia & innocētia in qua Adamus fuit creatus æquā peccaret, nō fuit ob passionē Christi: quia si Adamus sic perseveraret, & nō peccaret, Christus nō incarnaretur, & sic nec esset Christi passio: sed omnis gratia & gloria quæ data est, & dabitur hominibus postquā peccauerūt: datur virtute passionis Christi, qui nos redimut suo sanguine sacratissimo.

Folio. 616. col. 1. vbi legis, quod nō solū satisfactio imposita à sacerdote, est pars sacramēti poenitētiæ, sed et alia sumpta à poenitēte & nō imposita à sacerdote: intelligo de illa quā poenitēs sibi assumit ibidē in sacramēto. Vt si sacerdos imponat tres dies ieiunij: & poenitēs proponit & acceptat ieiunare 4. vel sex. & sacerdos consentit.

Folio. 628. col. 1. vbi legis, ad verā cōtritiōnē nō requiritur formale propositū cōfitendi, intelligo quod sufficit proponere, in futurū cauere ab ōni peccato, & seruare ōia mādātā Dei: quia eū mādātū de cōfessione sit vnū Dei mādātū, iam ibi intelligitur. Oppositū autē est securū.

Folio. 16. col. 1. vbi legis, sed contra quæstionē qua dicitur, & c. lege, sed contra conclusionem, & c.

Folio. 162. vbi legis, In baptismo aquæ remittūtur peccata et si remissa per contritiōnē, intellige, quia apponitur sedū; remissū qd remitteret, si nō inueniret remissa.

Folio. 195. vbi legis, Circūcisio potius erat ad distmguēdū populū quā ad tollendū originale, lege, Circūcisio potius erat ad delendum peccatum originale quam ad diuidendum populum.

Aliqua alia menda fortè reperies Christiane lector, ex defectu alicuius literæ, sed facilè cōprehendes ex incūria excussorū prouenire. Tuboni consule, & fidē sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ semper meū cōfiteri, quā tota mente semper profiteor, & in ea mori protector, cui me & omnia mea semper submitto.